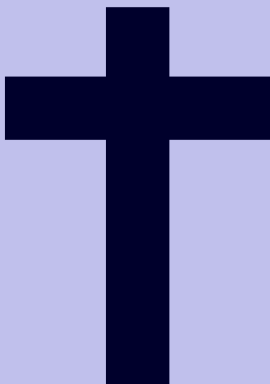

Gude: Kura Aləkawalə
ηga Əntəηfə

Gude: Kura Aləkawalə ηga Əntəηfə New Testament

Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə

Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1

Contents

Mata	1
Marøkusə	88
Luka	142
Yoohana	235
Slənə	300
Rooma	381
1 Koorintiya	420
2 Koorintiya	458
Galatiya	481
Afisa	495
Filipi	509
Kwalasiya	519
1 Teesaloonika	528
2 Teesaloonika	536
1 Timooti	541
2 Timooti	552
Titusə	560
Filimanə	565
Ibəraaniya	567
Yakubu	597
1 Piita	607
2 Piita	619
1 Yoohana	626
2 Yoohana	636
3 Yoohana	638
Yahuda	640
Səniinə	644

Nunyi Habara daci Mata

Dzədzəshi'inə nga Yeesu

(Luka 3.23-38)

¹ Wiinə ləmənyinə nga dzədzəshi'inə nga Yeesu *Aləmasiihu, jijinə nga *Dawuda. Ma Dawuda, Ibərahiima nə dzədzəci.

² Ma Ibərahiima, kə pwayi ci tə Isiyaaku. Isiyaaku a poo tə Yakubu. Yakubu a poo tə Yahuda da ndzəkəŋushi'inəkii.

³ Ma daba'əkii, Yahuda a poo tə i Parasa da Zara dashi Tamara. Ma Parasa, kə pwayi ci tə Hasəroona. Hasəroona a poo tə Arama.

⁴ Arama a poo tə Aminadaba. Aminadaba a poo tə Nashana. Nashana a poo tə Saləmoona.

⁵ Saləmoona a poo tə Boowazə dashi Rahaba. Ma Boowazə, kə pwayi ci tə Oobyadə dashi Ruuta. Ma Oobyadə, kə pwayi ci tə Jasii. *

⁶ Jasii a poo tə ŋwanwə Dawuda. †

Dawuda a poo tə Sulayimaanu. Miitə sha ŋji ka minə nga Uurəya nə məci Sulayimaanu.

⁷ Ma Sulayimaanu, kə pwayi ci tə Raba'ama. Raba'ama a poo tə Abiya. Abiya a poo tə Asa.

⁸ Asa a poo tə Jahusafatə. Jahusafatə a poo tə Yaramə. Yaramə a poo tə Uuzhiya.

⁹ Uuzhiya a poo tə Yatamə. Yatamə a poo tə Ahazə. Ahazə a poo tə Hizikiya.

¹⁰ Hizikiya a poo tə Manasa. Manasa a poo tə Amoona. Amoona a poo tə Joosiya.

¹¹ Joosiya a poo tə Yakuniya da ndzəkəŋushi'inəkii. Saa'ikii kəəshi əŋji tə manjeevə *Isərayiila aa Babila ka mavaanə.

¹² Ndzəŋənə ka saa'i nga mavaanə də Babila wiinə ləmə nga dzədzəshi'iitə ɓaanii əŋji əsə: Ma Yakuniya, kə pwayi ci tə Salaatiyalə. Salaatiyalə a poo tə Zarababila,

¹³ Zarababila a poo tə Abihuda. Abihuda a poo tə Iliyakimə. Iliyakimə a poo tə Azoora.

1:1 1.1: Rooma 1.3-4; 2 Tim. 2.8; Mat. 20.30-31. **1:2 1.2:** 'Wat. 21.2-3; 25.26; 29.32-30.24. **1:3 1.3:** 'Wat. 38.29-30; Ruuta 4.18-22. * **1:5 1.5** Rahaba: Jasə. 2.1-24; Ruuta da Boowazə: Ruuta 1-4. † **1:6 1.6** Habara nga poonə nga Sulayimaanu: 2 Sam. 11 da 12. **1:7 1.7:** 2 Meem. 11.31-13.23. **1:8 1.8:** 2 Haba. 13.23-21.20; 26.1. **1:9 1.9:** 1 Haba. 26.1-28.27. **1:10 1.10:** 2 Haba. 29.1-33.25. **1:11 1.11:** 2 Haba. 34.1-36.21.

¹⁴ Azoora a poo tē Zadookē. Zadookē a poo tē Akima. Akima a poo tē Ilihuda.

¹⁵ Ilihuda a poo tē Iliyazara. Iliyazara a poo tē Matanē. Matanē a poo tē Yakubu.

¹⁶ Yakubu a poo tē Yusufu ngurii Mariyaama. Ma kya, ki nē mēci Yeesu. Tē ci 'wii ēnji *Alēmasiihu.

¹⁷ Dē ha'ē dīi zamananyinē pu'u aji ēnfwadē ndzanēnē ka Ibērahiima ka dzēnē ka Dawuda. Ha'ē ēsē, tē'i zamananyinē pu'u aji ēnfwadē ndzanēnē ka Dawuda ka dzēnē ka saa'i nga dzēnē ka mavaanē aa Babila. Tē'i zamananyinē pu'u aji ēnfwadē ēsē ndzanēnē ka dzēnē ka mavaanē aa Babila ca'ē ka saa'itē pwayi ēnji tē Alēmasiihu.

Poonē tē Yeesu Alēmasiihu
(Luka 2.1-7)

¹⁸ Wiinē makē sētē pwayi ēnji tē Yeesu Alēmasiihu. Ma Mariyaama mēci Yeesu, Yusufu ghē'i tē ki. Amma, ma taabu'u kaa kya da mēhura, ma dīi sēkii, kē dāsēkii ki dē baawēda nga Malaaba Ma'yanē.

¹⁹ Ma Yusufu, ēndē ētē ca slēnē taa mi patē dē rēgwakii. Paa ci mwayi dāvē ayinē ka Mariyaama agi ēnji ēsē. Aci ha'ē, kē dīi ci aniya nga sēdēpaa madānaakii ci saakii, yadē shiinē nga ēnja.

²⁰ Ma ci ma'ē agi hiimanē agyanēkii, wata malaa'ika nga Slandanē a shigi ka ci agi sēniinē, ca ba ka ci, "Yusufu, jijinē nga Dawuda, ga ha ngwalē ka nggērēnē tē Mariyaama, kaa kya ndzaa ka minaaku. Aci dē Malaaba Ma'yanē nē ki dē dāsēka.

²¹ Ka poonē nē ki uundzē ngura. Yeesu[‡] nii kwa dēkē ka ci lēma. Aci ci na luupaa tē ēnjaakii agi 'waslyakēnatii."

²² Ma slēnyi ētsē patē, ka mbu'utēginē dē sētē wabi Slandanē da ma *anabi.

²³ Ma bii ca, "Kadē nē kadēmē a dāsēka, kya poo uundzē ngura, ēnjē a 'wa tē ci Imaniyalē", makē bana, 'Lēbē daamē nē ēntanjfē'.

²⁴ Wata, makē ma'i Yusufu ka njunyinē, ca nggērē tē Mariyaama, kaa kya ndzaanē ka minaakii, makē sētē bii malaa'ika nga Slandanē ka ci dānē.

²⁵ Amma, mabaamē ci dē ki taabu'u pwayi ki uundzē ngurēta. Makē pwayi ki, ca dēkē ka uuzēnēkii lēmē Yeesu.

1:16 1.16: Luka 1.27. **1:18 1.18:** Luka 1.35. [‡] **1:21 1.21** Ma Yeesu dē uuratii, makē bana, luupaanē nga Slandanē tē ēnja. **1:21 1.21:** Jab. 130.7; Mat. 1.25; Luka 1.31; Slēnē 4.12. **1:23 1.23:** Isaa. 7.14. **1:25 1.25:** 1.21.

2

Ənjitə shii agyanə tikisanyinə

¹ Ma Yeesu, asəkə vəranə nga Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya pwayi ənji tə ci, agi zamana nga nwanwə *Hirudusə. Ma daba'əkii, wata ənjitə shii agyanə tikisanyinə a ma'ya da tsaanjwə, təya dzə aa Urusaliima.

² Mbu'unatii, təya ləgwa, əŋki tii, "Miinə uuzəətə pwayi ənji kaa ca ndzaa ka nwanwə nga Yahudiina? Kə nee inə ka tikisaakii, makə lə'yagi ki da tsaanjwə. Ka paslənə tə ci shiinə." *

³ Makə fii nwanwə Hirudusə wabəətsa, kə ma'i hanjalaakii ka şanə. Ha'ə nə patənə nga ənji əsə asəkə vəranə nga Urusaliima.

⁴ Wata ca 'waa'watə patənə nga matakənwanyinə nga limanyinə da *maliminə nga bariya, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Da şanə ci ənjə a poo tə *Matađəkii nga Əntanjfa?†"

⁵ Təya ba ka ci, "Asəkə vəranə nga Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya nə ənjə a poo tə ci. Aci wiinə sətə nyaahə *anabi:

⁶ "Ya'ə Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya, ‡
rənwə nə hə agi vəranyinə nga Yahudiya
ətə palee də məghərəvənə,
acii asəkəku nə matakənwənə a shigi.

Ci na ndzaa ka magəra

nga ənji nga Əntanjfə, ənji *Isərayiila.' "

⁷ Wata Hirudusə a 'wa tə ənjitə shi da tsaanjwə, kaa ca də mətərəkkinə da tii yadə shiinə nga ənja. Ca ləgwatə a matii taa ka ŋgutə saa'i dənə lə'yagi tikisakii.

⁸ Wata ca sləkee ka tii aa Bayitilaama, ca ba ka tii, "Dəmə ka nəəhətə uuzənəkii. Madə kə lapaa unə tə ci, shoome ka bapaanə ka nyi, nyi maa, kaa nya dzə ka paslənə tə ci."

⁹⁻¹⁰ Ma daba'ə wabənətii da nwanwa, wata təya madə, təya palə. Ma təya palə, təya ənə ka neenə ka tikisatə nee tii da tsaanjwə. Makə ənyi tii ka neenə ka tikisakii, kə dīi tii manushinə ka şanə. Tikisakii a dzə də ta ka tii kənwənə, ha'ə shi tikisakii ka kəŋaanənə dagyanə hatə dīi uuzənəkii davə.

¹¹ Təya dzəgərə aasii, təya lapaa tə uuzənəkii tii da məcikii Mariyaama, təya gərə'waanə ka paslənə tə ci. Ma daba'əkii, təya pəərəgi mbuurənyinatii, təya ŋgyaaragi kanyeera da urədyə nga dəzənə da əndə'i tsarə nga urədyə ətə ci ənjə a 'wa miira, təya vii ka ci.

* 2:2 2.2 Luka 2.4-7; Nwanwə nga Yahudiina: Mat. 27.11. † 2:4 2.4 Waatoo: Aləmasiihu ‡ 2:6 2.6 Mika 5.1da 2 Sam. 5.2; Yooh. 7.42.

¹² Ma daba'əkii, makə kə bii Əntanƣə ka tii agi səniinə oo'i, ga təya ənə aa ha Hirudusə, wata təya ənə satii aa hatii aa vərə ka əndə'i rəgwa pamə.

Huyinə aanə hanyinə ƣga Misəra

¹³ Makə pyalə ənjitə shi da tsaanjwə satii, wata malaa'ika ƣga Slandanə a shigi ka Yusufu agi səniinə, ca ba ka ci, "Ma Hirudusə, kadə nii kəya alə uuzəətsə kaa ca bələgi. Acii ha'ə, maďətə, ha ƣgərə tə tii da məcikii, una palə aanə hanyinə ƣga Misəra, una ndzaa davə see maďa bii nyi ka hə dzəginə davə."

¹⁴ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca maďətə, ca ƣgərə tə uuzəətə tii da məcikii davəďə, ca huyi də tii aanə hanyinə ƣga Misəra.

¹⁵ Ca ndzaa davə see də makə əntəgi Hirudusə. Ma đii ətsə ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə bii Slandanə da ma anabi oo'i:

"Kə 'wagi nyi uuzənaaki anə hanyinə ƣga Misəra."

Bəələ uuji manjeevənə

¹⁶ Makə paaratəgi Hirudusə oo'i, kə ha'uunə ənjitə shi da tsaanjwə ka ci, kə bəzhi səkəkii ka shaƣə. Ca sləkee ka ənjə a bələgi patənə ƣga uuji ƣguyirənə asəkə vəranə ƣga Bayitilaama da sətə gəƣutəgi də ki patə, ndzaƣənə ka kura poonə ka dzənə ka fəzə bəra'i, makə sətə baanya ci, ndzaƣənə ka saa'itə ləguyi ci ama ənjitə shi da tsaanjwə, waatoo, saa'itə 'watəgi tikisakii lə'yaginə.

¹⁷ Də ha'ə ndzaa ka tantanyinə nə sətə bii anabi Irimiya. Ma bii ca:

¹⁸ "Kə fii ənji bwaya uura asəkə vəranə ƣga Rama, uura ƣga bwaya tuunə da maďətəsəka.

Rahila ca tuu atsa manjeevənətə.

Kə təkuree ənji ka puutəpaanə tə ki,

acii kə məətəgi manjeevənətə."

Ənyanə anə hanyinə ƣga Misəra

¹⁹ Daba'ə makə əntəgi Hirudusə, wata kə shigi malaa'ika ƣga Slandanə ka Yusufu agi səniinə, ci anə hanyinə ƣga Misəra,

²⁰ ca ba ka ci, "Maďətə, ha ƣgərə uuzəətsə tii da məcikii, kaa ha ənə aanə hanyinə ƣga Isərayiila. Acii, ma ənjitə ali rəgwa ƣga bələgi uuzəətsə, kə məətəgi tii."

²¹ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca maďətə, ca ƣgərə uuzəətə da məcikii, təya ənə aanə hanyinə ƣga Isərayiila.

²² Amma, makə fii Yusufu oo'i, Arəkilayasə ƣgirə dəgələ ƣga đii, waatoo, ƣga Hirudusə, kaa ca ndzaa ka ƣwanƣwə

nga Yahudiya, kə ɲgwali ci ka ənənə aa dəvə. Əntaɲfə a ənə ka banə ka ci agi səniinə tə sətə ɖanəkii. Wata ca dzə saakii aanə hanyinə ɲga Galili,

²³ ca dzə ka ndzaanə asəkə vəranə ɲga Nazaratu. Də ha'ə ɖii ka tantanyinə nə sətə bii anabinyinə agyanə Aləmasiihu oo'i:

“Ka 'wanə nə əɲji tə ci əndə Nazaratu.”

3

Waazanə ɲga Yoohana əndə ɖa bapətisəma

(Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma daba'ə fəzənyinə, kə gi Yoohana əndə ɖa bapətisəma ka waazanə aagi bilinə ɲga Yahudiya.

² Ca ba, “Uneemə ka ɖa 'waslyakəənə, una baanə ka Əntaɲfə, acii kədəhə nə ci ka ɖa ɲwanjuunaakii.”

³ Ma Yoohana, ci nə əndətə shi *anabi Isaaya a wabi agyanəkii, banə tuu'ina:

“Wii tə əndə ca kaala agi bilinə, əɲki ci:

'Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,

kəɲeemə ka ci ka rəgwa.' ”

⁴ Ma Yoohana, də shiɲkinə ɲga ɲgyalooba ɖii əɲji kəjeerənaakii. Ca əgəgi ɲukii də gyara ɲga kuvə'unə. Ayiwa da moozəɲa ɲji zəmaakii.

⁵ Kə giigi əɲji aabiikii daga də Urusaliima da anə patənə ɲga hanyinə ɲga Yahudiya da patənə ɲga hanyinə ətə ama gəərə ɲga Urədunə.

⁶ Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca ɖa ka tii bapətisəma asəkə gəərə ɲga Urədunə.

⁷ Makə nee Yoohana ka *Farisanyinə da *Sadukiinə laɲə təya shi aabiikii, kaa ca ɖa ka tii bapətisəma, ca ba ka tii, “Unə rəhunyinə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərəɖənə nuunə acii mabətəsəkə ɲga Əntaɲfə ətə na shi.

*

⁸ Amma, ma ɖanuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntaɲfə.

⁹ Goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərəɖənə nuunə, acii ɖii Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntaɲfə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə ɲga Ibərahiima!

¹⁰ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa ɲgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ɲga'ə, ka cisləginə nə əɲja, əɲjə a kagərə aagi gunə.

2:23 2.23 Luka 1.26; 2.39,51; Yooh. 1.46. **3:2 3.2** 4.17; Luka 3.3. **3:3 3.3** Isaa.

40.3. **3:4 3.4** 2 Meem. 1.8. * **3:7 3.7** rəhunyinə: 12.34; 23.33; mabətəsəkə: 24.15-25,37-39. **3:9 3.9** Luka 1.54-55; Yooh. 8.39; Rooma 2.28-29; 4.12. **3:10**

3.10 7.19.

¹¹ Ma nya, də ma'inə cii kya dfa koonə bapətisəma ka baariinə oo'i, kə baa unə ka Əntanƣə. Amma, ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, də Malaaba Ma'yanə da gunə nii kəya dfa koonə bapətisəma. Duunuunaakii palee ka naaki. Mambu'umə nyi bahə nya kərə fɪfɪnaakii.

¹² Tə'i dɛvə bə'unaakii ŋga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə."

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mar. 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ Wata Yeesu a madə də Galili, ca dzə aa gəərə Urədunə, kaa Yoohana a dfa ka ci bapətisəma.

¹⁴ Amma Yoohana a dfa gazhi'waanə ŋga tənəpaanə tə ci, ca ba ka ci: "Ma dəbee, hə nə dfa ka nyi bapətisəma. Amma wahənə kə shi aabiiki əsə!"

¹⁵ Amma Yeesu a ba ka ci, "Luuvə sətə bii nyi ka hə. Acii də ha'ə dātənaanwə patənə ŋga sətə ca kadeesəkə ka Əntanƣə." Wata Yoohana a luuvə.

¹⁶ Makə uugi ənji dfa bapətisəma ka Yeesu, pii ca gimagi agi ma'inə. Wata səkəntanƣə a wunəgi ka ci, ca nee ka Ma'yanə ŋga Əntanƣə ca jima aanəkii makə kurəkuta. †

¹⁷ Wata ənjə a fa wabənə dadagyə ca ba, "Waatsə Uzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki."

4

*Təbənə ŋga *Seetanə tə Yeesu*

(Mar. 1.12-13; Luka 4.1-13)

¹ Makə uugi ənji dfa bapətisəma ka Yeesu, wata Malaaba Ma'yanə a ŋgərə tə ci, ca kərəgərə aagi bilinə, kaa Seetanə a təbətə tə ci.

² Makə baa ci ənfwadə pu'unə da uusəra ənfwadə pu'unə yadə zəmə amakii, kə dɪi madəfənə tə ci.

³ Wata Seetanə a dzə aabiikii, əŋki ci ka ci, "Makə dɪi ci *Uzənə ŋga Əntanƣə nə hə, bawə ka faariitsa təya zə'ugi ka zəma."

⁴ Amma Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Əntaa də zəmə daanəkii mbədənə ənda, amma ka mbədənə nə əndə də taa ŋgutə wabənə ətə ca shigi da ma Əntanƣə.' "

⁵ Ma daba'əkii, Seetanə a ŋgərə tə ci, ca kərə aa Urusaliima, waatoo malaaba maduunə vəranə, ca kəŋee ka ci ka makidakidanənə ŋga maduunə kuvə ŋga Əntanƣə,

3:11 3.11 Luka 3.16. **3:12 3.12** Irīm. 13.24; Mat. 13.30. **3:15 3.15** 5.17; 28.19. † **3:16 3.16** səkəntanƣə a wunəgi: Isaa. 63.19; Əzaki. 1.1-3; Yooh. 1.51; Slənə 7.56. **3:17 3.17** Isaa. 42.1; Jab. 2.7; Mat. 12.18; 17.5. **4:1 4.1** İbər. 2.18; 4.15. **4:2 4.2** Shig. 34.28; Mat. 6.16-17. **4:4 4.4** Dzək. 8.3.

⁶ ɛŋki ci ka ci, “Makə dɛi ci, Uuzənə ŋga ɛntanɔfə nə hə tanyi, ləɔɔgərə aa panə, aɛi tə'i manaahəkii tuu'ina, ‘Ka banə nə ɛntanɔfə ka malaa'ikanyinaakii, kaa tɔya nəhətə tə hə, tɔya kətsa'utə tə hə də ciinətii, aɛi ga ha dɔgəgi taa sɔɔfəku anə faara.’ ”

⁷ Yeesu a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii ɛsə tuu'ina, ‘Ga ha təkə tə ɛntanɔfə Slandanəku.’ ”

⁸ Wata Seetanə a ɛnə ka ŋgərənə tə ci, ca kərə aagyanə magərə giŋwə ka shanə, ca ɔaarii ka ci hanyinə ŋga duuniya patə da gənətə asəkəkii,

⁹ ca ba ka ci, “Ma ɔtsə patə, ka viinə nə nyi ka hə, maɔa kə gərə'waanə hə ka paslənə tə nyi.”

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka Seetanə, ɛŋki ci, “Dzəgi gadəvə Seetanə! Tə'i manaahəkii tuu'ina, ‘Ka ɛntanɔfə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku ɛsə.’ ”

¹¹ Makə fii Seetanə ha'ə, wata ca bwasee ka Yeesu. Ma daaba'əkii, malaa'ikanyinə a dzə ka tsakənə tə Yeesu.

*'Watəginə ŋga slənə ŋga Yeesu anə hanyinə ŋga Galili
(Mar. 1.14-15; Luka 4.14-15)*

¹² Kə fii Yeesu oo'i, kə kəsəgərə ɛŋji tə Yoohana aa furəshina. Makə fii ci ha'ə, ca maɔə, ca palə aanə hanyinə ŋga Galili.

¹³ Paa ci kənəanə də Nazratu, amma ca palə aa Kafarənahumə, ca ndzaanə davə. Ma Kafarənahumə, ɛndə'i vərənə ama uunəvə ŋga Galili, anə hanyinə ŋga Zabuloonə da Nafətəlima.

¹⁴ Ma dɛi ɔtsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wafi anabi Isaaya ɔtə bii ci,

¹⁵ “Ma ɛŋjitə agyanə hanyinə ŋga Zabuloonə da ŋga Nafətəlima,

a rəgwa uunəva, a tanəgi Urədunə,
hanyinə ŋga məshipətə ɛnɔa, waatoo Galili,

¹⁶ agi təkunə nə tii.

Ka neenə nə tii ka bərənə ka shanə.

Ma ɛŋjitə ndzaanə agi təkunə ŋga wa,
ka bərəginə nə bərənəkii ka tii.”

¹⁷ Ndzanənə ka saa'ikii, 'watəgi Yeesu waazanə, ca dzə də banə: “Uneemə ka ɔa 'waslyakəənə, una baanə ka ɛntanɔfə, aɛi kədəhə nə ci ka ɔa ŋwanuunaakii.”

*'Wanə ŋga Yeesu tə ɛŋji təəmənə ɛnfwadə
(Mar. 1.16-20; Luka 5.1-11)*

¹⁸ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, kə lapaa ci ənji bəra'i, təya təəmə. Ndzəkəŋushi'inə nə tii, waatoo, Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da Andərawəsə ndzəkəŋuci. Ma təya, təəmənə nə slənati.

¹⁹ Yeesu a ba ka tii, "Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a dfa slənə nga təəmə ənja."

²⁰ Pii wata təya bwasee ka slaadati, təya palə atsakii.

²¹ Yeesu a dzə aakəŋwa, ca lapaa tə hara ndzəkəŋushi'inə bəra'i əsə, Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya. Asəkə kumbawalati nə tii da i dəsənətii Zabadiya, təya hada də slaadati. Yeesu a 'wa tə tii.

²² Pii wata təya bwasee ka dəsənətii da kumbawala, təya palə atsakii.

*Dzəgunənə nga Yeesu da mbədfəpaanaakii də ənja
(Luka 6.17-19)*

²³ Kə wiigi'i Yeesu taa dama patə anə hanyinə nga Galili, ca dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Nunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə nga Əntanfə, ca mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə nga bwaneanyinə.

²⁴ Kə huwugi habaraakii taa dama patə anə hanyinə nga Siriya. Wata ənjə a kyaara ka ci patənə nga ənjitə da bwaneanyinə kama kama ashiti, waatoo ənji ginaaji, da ənji ma'idə'ida, da mabiiyi ənja. Ca mbədfəpaa də tii patə.

²⁵ Dabaala laŋə nyi'u tə ci anə hanyinə nga Galili. Kə shi hara ənji daga anə hanyinə nga Dikapooli* da nga Yahudiya, da asəkə vəranə nga Urusaliima, ha'ə da atanəgi gəərə nga Urədunə, təya nə'u tə ci.

5

*Waazanə nga Yeesu anə dafŋərə
(Luka 6.20-23)*

¹ Makə nee Yeesu ka dabaala laŋə, wata ca ndərəgi aanə dafŋərə, ca ndzaanə dasə. Lyawarənaakii a əntsahə aabiikii.

² Ca 'watəgi dzəgunənə ka tii, əŋki ci,

³ "Tə'i barəkaanə ashii ənjitə shii oo'i, tyalakinə nə tii akəŋwacii Əntanfə.

Ma təya, ka tii də ŋwanjuunə nga dagyə.

⁴ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ka mabətəsəka, acii ka puutəpaanə nə Əntanfə tə tii.

⁵ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə banee ka nətii

4:20 4.20-22 8.21-22. **4:23 4.23** 9.35; 4.17. * **4:25 4.25** Ma Dikapooli, makə bana, Vəranənyə pu'u. **5:1 5.1-7.29** Luka 6.20-49. **5:1 5.1** 4.8; 14.23; 15.29; 17.1; 28.16. **5:3 5.3** Isaa. 57.15; 61.1. **5:4 5.4** Jab. 126.5. **5:5 5.5** Jab. 37.11.

akəŋwacii ənja,

acii tii na upaa sətə bii Əntaŋfə viinə.

⁶ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca moo ka shaŋə

tə slənə sətə ci Əntaŋfə a moo ənjə a slənə.

Acii ma təya, ka viinə nə Əntaŋfə ka tii

baawəda ŋga də slənəkii makə sətə mwayi tii.

⁷ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca nəhə təgunuunə ŋga hara
ənja.

Acii tii maa, ka nəhənə nə Əntaŋfə təgunuunatii.

⁸ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə dīi ədzəmətii malaabakii.

Acii kadə nə təya nee ka Əntaŋfə.

⁹ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca slənə

sətə ca kira jamənə aahada ənja.

Acii ka 'wanə nə Əntaŋfə tə tii manjeevənaakii.

¹⁰ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ci ənjə a cibə də tii

putə ŋga slənə sətə ci Əntaŋfə a moo.

Acii ka tii də ŋwanjuunə ŋga dagyə.

¹¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, mađa dzaanii ənji tuunə, ənjə a
cibə duunə, ənjə a jaarakə kama kama aashuunə putə ŋga
nə'unə goonə tə nyi.

¹² Damə maŋushinə ka shaŋə, acii tə'i mađuunə shikwa
goonə kidə dagyə. Ha'ə makə ətsə nji ənjə a cibə də
anabinyinə ŋga ŋukə."

*Makə zhatanə da bərənə nə ndzaanə ŋga ənji nə'unə
(Mar. 9.50; Luka 14.34-35)*

¹³ "Ma una, makə zhatanə nuunə ka patənə ŋga ənji
shinjinə. Amma, mađa kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi
ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Pooshi
nafaakii ma'ə, mađaamə pukəginə aa panə, ənjə a wiigi
anəkii də səda.

¹⁴ "Ma una, unə nə bərənə ka *duuniya. Ma vəraatə
ghənyi ənji anə dāŋgəra, pooshi ka umbənə shaŋə.

¹⁵ Pooshi əndə ca təzəvə gunə ka garəkuwa, ca umbətə
də kəŋwa. Amma ka madzəgamə ha dzakəpaanəkii, hatə
ca bərə taa dama patə asəkə ya.

¹⁶ Ha'ə makə ətsə əsə, wa bərənə goonə a bərə taa ka wu
patə, kaa təya shii nee ka ŋunyi slənə goonə, təya dəla də
Dəsənuunə ətə dadagyə.

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə *bariya*

5:7 5.7 18.33; Yak. 2.13. **5:8 5.8** Jab. 24.3-5. **5:9 5.9** Ibər. 12.14. **5:10**
5.10 1 Piita 3.14. **5:11 5.11** 10.22; Luka 6.22. **5:12 5.12** 2 Haba. 36.16; Mat.
23.30; Luka 6.23; Slənə 7.52; Ibər. 11.32-38; Yak.5.10. **5:13 5.13** Mar. 9.50.
5:15 5.15 Mar. 4.21; Luka 8.16. **5:16 5.16** Af. 5.8; Fil. 2.15; 1 Piita 2.12.

17 “Goona nəhə noonə makə ma shinaaki, ka uulagi bariya nga Muusa da dzəgunənə nga anabinyinə shi nyi. Aa'a, poosha. Mashimə nyi ka uulaginə. Ma shi nyi, ka mbu'utəginə də dzəgunənətii, kaa ca ndzaa tantanyinə.

18 Tantanyinə cii kya ba koonə: taa uushi pirihi gi'u, pooshi ka dzəginə agi bariya ca'ə ka saa'itə nə duuniya a uudə, see madə mbu'utəgi Əntənfə də aniyaakii patə.

19 Acii ha'ə, taa wu bwasee ka nə'u bariya taa ətə palee də uundzuundzuunə maa, ha'ə ca dzəgunə ka ənji kaa təya də makə naakii əsə, moodəba'a ndzaanəkii agi nwanjuunə nga dagyə. Amma taa wu patə nə'utə makə sətə bii bariya, ca dzəgunə ka ənji kaa təya nə'utə makə naakii, gawə ndzaanəkii agi nwanjuunə nga dagyə.

20 Acii wanyinə ca ba koonə: ma slənə goonə ətə ci Əntənfə a moo ənjə a slənə, madə mapaleemə ka slənə nga maliminə da ka nga *Farisanyinə, pooshi unə ka upaa dəməgərənə aagi nwanjuunə nga dagyə.”

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə bəzə səka

21 “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji daga nukə oo'i: ‘Ga ha bələ hiinə. Taa wu bəli əndə, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii gəjwanə.’

22 Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu patə bəzhi səkə aashi əndə nə'unə makə ci, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii gəjwanə. Taa wu patə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əŋki ci ka ci: madəəkə ənda, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii madiigərə gayinə. Taa wu patə əsə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əŋki ci ka ci: mazabə ənda nə hə! kə dīi bahə kanə tə ci aagi gunə.

23 Acii ha'ə, taa ka ha nga də sataka nə hə ka vii satakaaku ka Əntənfə, madə kə buurətə hə oo'i, kə bəzee hə ka səkə nga ndzəkəŋu,

24 ma dānəkwa, bwasee ka satakaaku davə gatə, ha palə, ha dzə ka naranə da ndzəkəŋu zəku'i, taabu'u nii kwa ənə ka vii satakaaku ka Əntənfə.

25 Madə kə wulii əndə tə hə akənwacii gəjwanə, aluu hadatəginə da ci pii pii taabu'u mbu'unuunə aakənwacii gəjwanə. Acii madə kə mbu'yuunə aakənwacii gəjwanə, ka viinə nə ci tə hə aacii əndə la gəjwanə, əndə la gəjwanəkii a vii tə hə aacii soojiinə, təya dzə ka pa'əginə tə hə a furəshina.

²⁶ Tantanyinē cii kya ba ka hē: davē ndzaanēku, paa hē ka gimaginē, see madā ki'igi hē patēnē ŋga kwabatē lii ēnji ka hē.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə aləhiinə

²⁷ “Kē fii unē ēnjə a ba ‘Ga ha aləhiinē’.

²⁸ Amma, ma nya, wanyinē ca ba koonē: taa wu ca tsaamē minē ētə ēntaa naakii ŋga mwamwa'inē, kē baa ci dē ki ētsə asəkē ədzəməkii.

²⁹ Aci ha'ə, madā ginēku ŋga ciizəmanē ca kavē tē hē ka dā 'waslyakəənē, hurə'yagi, ha kagi. Gəfə əndə'i purəjanē ŋga shishinēku ētee hē, acii kagərənē tē patənəkii aagi gunē.

³⁰ Madā ciizəmakū ca kavē tē hē ka dā 'waslyakəənē, lagi, ha kagi. Gəfə əndə'i purəjanē ŋga shishinēku ētee hē, acii kagərənē tē patənəkii aagi gunē.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə

(Mat. 19.9; Mar. 10.11-12; Luka 16.18)

³¹ “Agi banē nē ēnji daga ŋukē, ‘Taa wu lakəgi minakii, wa ca vii ka ki manaa hē ləkələkātē ŋga kaginē dē ki.’

³² Amma, ma nyi, wanyinē ka banē koonē: tadā wu lakəgi minakii, madā ēntaa agyanē aləhiinē, kē kavē ci tē ki ka aləhiinē ətsa, madā kē ŋgirē ki əndə'i ŋgura. Ma ŋgurētē ŋgirē tē ki əsə, kē ali ci hiinē ətsa.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə jidənə

³³ “Kē fii unē əsə ēnjə a ba ka ēnji daga ŋukē oo'i, ‘Ga ha əbipaa aləkawalaaku. Amma dāwə sətə dīi hē aləkawalə akəŋwacii Slandanēku ŋga dānə’.

³⁴ Amma, ma nyi, wanyinē ca ba koonē, goona 'wa ləmē ŋga Slandanē sharə, una dā aləkawala. Goona jidə dē dadagyə, acii ci nē dəgələ *ŋwanuunē ŋga Əntanfə.

³⁵ Tadā dē hanyinē əsə, goona jidə, acii ci nē ha ŋga əji səfəkii. Tadā dē Urusaliima əsə, goona jidə, acii vərənē ŋga Əntanfə ətsa. Ci nē maduunē Nyawja.

³⁶ Goona jidə taa dē nuunē əsə, acii pooshi unē ka mbee ka dəvətē tadā shiŋkinē rəŋwə ŋga ənduudā taa əndə dənwa.

³⁷ Ma dānuuna, bamē 'awa' taa 'aa'aa'ə' tanē. Tadā mi shigi dā moonē ma'ə, dacii *Seetanə shigi.”

5:26 5.26 18.34. 5:27 5.27 Shig. 20.14. 5:28 5.28 Ayb. 31.1; 2 Piita 2.14.
 5:29 5.29-30 18.8-9; Mar. 9.43-47. 5:31 5.31 Dzək. 24.1; Mat. 19.7; Mar.
 10.3-4. 5:32 5.32 19.9; Mar. 10.11-12; 1 Koor. 7.10-11. 5:33 5.33-37 23.16-22;
 Yak. 5.12. 5:33 5.33 Leew. 19.12; Baan. 30.3. 5:34 5.34-35 Isaa. 66.1; Slənə
 7.49. 5:35 5.35 Jab. 48.3. 5:37 5.37 2 Koor. 1.17-19.

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə ki'itənə
(Luka 6.29-30)

³⁸ “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Maɖa kə jikwagi əndə'i əndə ginə ŋga əndə'i ənda, ginəkii jikwaginə ənji naakii əsə. Maɖa kə kurinagi əndə'i əndə linyinə ŋga əndə'i ənda, linyinəkii kurinaginə ənji naakii əsə'.

³⁹ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: maɖa kə bəzee əndə'i əndə ka səkəku, ga ha ki'i naaku. Maɖa kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku ŋga ciizəmanə, zhi'wee ka ci ka hwahwaamə ŋga madzəna əsə.

⁴⁰ Maɖa kə kirə əndə tə hə aakəŋwacii gəŋwanə, kaa ca shii ləwutə də kəjeerənaaku, bwasee ka ci, ca ŋgərə baləwaaku əsə.

⁴¹ Maɖa kə kavə əndə'i əndə tə hə tyasə ka kərə ka ci əndə'i uushi ŋga kiloomeeta rəŋwə, kərəwə ka ci ŋga kiloomeeta bəra'i.

⁴² Maɖa kə kədii əndə uushi aciiku, vii ka ci səkii. Maɖa kə shi əndə aabiiku ka ndzəma, ndzəmuu ka ci.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə uudənə tə ənji daawaanə
(Luka 6.27-28,32-36)

⁴³ “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Uuduu tə əndətə abiiku, ha kaaree ka ənji daawaanaaku'.

⁴⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una ɖa də'wa ka ənjitə ca cibə duunə. *

⁴⁵ Maɖa kə ɖii unə ha'ə, ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə ŋga Dəsənuunə dadagyə. Aci ma ɖatə ci uusəraakii, kaa ca bərə ka bwaya ənji da ŋunyi ənji patə ka ciinə rəŋwə. Ca ndzəmə vənə ka ənjitə ca slənə bwaya slənə da ənjitə ca slənə ŋunyi slənə patə.

⁴⁶ Maɖa wata tə ənjitə ca uudə tuunə cuuna uudə tanə, pooshi unə ka upaa shikwa dadagyə. Taa ənji luu tsəkə maa, aɡi ɖanə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁷ Maɖa wata ka guviinuunə cuuna wabə, pooshi unə slənyi uushi palee ka ŋga hara ənji, acii taa ənjitə mashiimə tə əntaŋfə maa, aɡi ɖanə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁸ See a ndzaa unə ka ənjitə yadə idəpaa uushi ashitii, makə sətə ɖii Dəsənuunə ətə dadagyə yadə idəpaa uushi ashikii.”

5:38 5.38 Shig. 21.24. 5:39 5.39 Rooma 12.17. 5:40 5.40 1 Koor. 6.7; Ibər. 10.34. 5:43 5.43 Leew. 19.18; Mat. 22.39; Mar. 12.31; Luka 10.27. * 5:44 5.44 Shig. 23.4-5; Rooma 12.20; 1 Piita 2.20-23; də'wa: Luka 6.28; 23.34; Slənə 7.60; Rooma 12.14; 1 Koor. 4.12; 1 Piita 3.9. 5:45 5.45 Af. 5.1. 5:48 5.48 Leew. 19.2.

6

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə vii sataka

1 “Ŋgərəmə haŋkala! Ma una slənə sətə ci Əntaŋfə a moo, goona dā kaa ənjə a shii neenə. Ma dā ha'ə cuuna dā, pooshi unə ka upaa shikwa acii Dəsənuunə dadagyə.

2 Acii ha'ə, ma ha vii uushi ka əndə kədiinə, ga ha baarəgi paŋgəraŋə kaa ənjə a shii neenə. Acii tə'i hara ənji ca dā ha'ə makə ətsə asəkə kuvə də'wanyinə da anə rəgwanyinə, kaa ənjə a shii dələnə də tii. Ma təya, də bəra'i asəkətii ci təya kərə ka Əntaŋfə. Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənjitsa, kə uugi shikwatii, pooshi ma'ə aakəŋwa.

3 Amma, ma ha vii sataka ka əndə kədiinə, vii ka ci ka rəgwatə taa ŋunyi guvaku, pa ca shii.

4 Maa kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə satakaaku ma'umbəkii. Ma Duu ətə ca nee ka ma'umbə uushi əsə, ci na vii ka hə shikwa.”

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə dā də'wa
(Luka 11.2-4)*

5 “Ma una dā də'wa, goona dā makə ŋga ənjitə ca kərə ka Əntaŋfə də bəra'i asəkətii. Acii ma təya, parakə kadeesəkə ka tii nə madətənə ahada ənja, təya dā də'wa asəkə *kuvə də'wanyinə da ka mətikətikənə ŋga rəgwa, kaa ənjə a shii neenə ka tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

6 Amma, ma ha dā də'wa, dzəgərə aa kumu, ha pa'aanə makuvə ka naaku na, ha dā də'wa ka Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, aɡi neenə nə ci ka sətə cii kwa dā ma'umbeekii, ci na vii ka hə shikwa.

7 “Ma una dā də'wa, goona siyiitəgi də wabənə ətə pooshi nafakii, makə sətə ci ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə a dā. Ma nə tii ka nəhəna, ka fanə nə Əntaŋfə tə tii putə ŋga magərə də'watii.

8 Goona dā makə natii. Acii kə shii Dəsənuunə sətə cuuna moo kədiinə, unə ma'ə makədiimə aciikii.

9 Wiinə makə sətə dānuunə də'wa:

“Ya'ə Dəsəniinə ətə dagyə,

dawə ka taa wu patə a dəla də ləməku.

10 Dawə ŋwanuunaaku taa da patə.

Wa ənjə a dā sətə cii kwa moo ganə a duuniya makə sətə ci ənjə a dā gatə dagyə.

11 Ndii keenə zəmə ŋga ka də uusəra ənshinə,

12 ha tifyagi keenə 'waslyakəənə geenə,

makə sətə ciina tyaaɸagi ka ənji ɸaada keenə 'waslyakəənə.

¹³ Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə,

amma luupaa tiinə acii *Seetanə.

[Aci naaku nə ɲwanuunə da baawəɸa da ɸuunuunə

ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.]'

¹⁴ "Maɸa kə tifyagyuunə ka ənji ɸaada koonə 'waslyakəənə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, ka tifyaginə nə ci koonə noonə 'waslyakəənə əsə.

¹⁵ Amma, maɸa pooshi unə tifyagi ka hara ənji 'waslyakəənatii, yoo, pooshi Dəsənuunə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə."

Dzəgunənə ɲga Yeesu agyanə suumaya

¹⁶ "Ma unə agi ɸa suumaya, goona bəzee ka ginuunə makə ɲga ənjitə ca kərə ka Əntanɸə də bəra'i asəkətii. Ka ɸatənə nə tii də natii nə rəgujibə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, agi ɸa suumaya nə tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəɲwa.

¹⁷ Amma, ma ha ɸa suumaya, yibəgi ginəku, ha bəzəpaa nəku də maara, ha haɸatəgi də shiɲkinaaku ɲga'ə.

¹⁸ Maa kə ɸii hə ha'ə, pooshi hara ənji ka shiinə oo'i, agi ɸa suumaya nə hə, maɸaamə Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, ci ca nee ka ma'umbee uushi, ka viinə nə ci ka hə shikwa."

Tsəkə gəna asii dagyə

(Luka 12.33-34)

¹⁹ "Goonə dzatə də gəna ka noonə nə ganə a duuniya. Ma a duuniya, ka saaweenə nə məbərə da magənaza, taa mahiirənə əsə, təya hərəma.

²⁰ Amma tsəkəmə gəna goonə gatə dagyə, hatə pooshi məbərə da magənaza ka saaweenə, pooshi mahiirənə ka hərəmanə əsə.

²¹ Aci ma hatə ɸii gənaaku, davə ndzaanə nəku sliɲə."

Ndzaanə ɲga ginə makə garəkuwa

(Luka 11.34-36)

²² "Ma ginə, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Maɸa jamə nə ginəku, agi məbərəha nə hə ətsa.

²³ Amma maɸa pooshi ginəku ndanə ndanə, agi təkunə nə hə ətsa. Aci ha'ə, maɸa mə bərəətə ashiku, wata təkunə tanə, iitə sanə ndzaanəkii də təku təkuna?"

6:13 6.13 10.16-25; 24.3-28; Yak. 1.12-15; Yooh. 17.15; 2 Tees. 3.3; 2 Tim. 4.18.

6:14 6.14-15 5.24; Luka 6.37; Af. 4.32. **6:15 6.15** 18.35. **6:16 6.16-17** Isaa.

58.5; Mat. 4.2; 9.14-15; 17.21; Mar. 2.18; 9.29; Luka 2.37; 4.2; 5.33; 18.12; Slənə

13.2-3; 14.23; 2 Koor. 6.5; 11.27. **6:19 6.19** Yak. 5.2-3. **6:20 6.20** 19.21; Mar.

10.21; Luka 12.33.

Paslənə tə Əntanfə taa tə gəna
(Luka 16.13; 12.22-31)

24 “Pooshi mava ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gadeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa nga paslənə tə Əntanfə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.

25 “Aciikii, wanyinə ka banə koonə, goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə taa sətə cuuna sa koonə gərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə əsə, goona buurə. Mapaleemə əpinə ka zəmə də məghərəvənə kwa? Anii mapaleemə shishinə ka kəjeerəna?

26 Tsaaməmə əginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi dəbwatii əsə. Amma Dəsənuunə ətə dadagyə ca adəvə ka tii. Mapaleemuunə ka əginyinə də məghərəvənə kwa?

27 Wu sanə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə nga əpinaakii taa gi'u putə nga buurə uushi'inaakəya?

28 Mi sanə cuuna buurə haala nga kəjeerəna? Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka dətə kəjeerənə ka shishinətii əsə.

29 Amma, wanyinə ka banə koonə: taa nwanwə Sulayi-maanu da patənə nga məghərəvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

30 Kə kavə Əntanfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə dīi, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! Gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanfə!

31 “Aci ha'ə, goona ənvutə noonə nə də buurə sə nga adənə, taa sə nga sanə, taa kəjeerənə.

32 Aci ma uushi'iitsə patə, ənjitə mashiimə tə Əntanfə ca ka han̄kalatii davə. Ma Dəsənuunə ətə dadagyə, kə shii ci oo'i, nga'ə koonə nə patənə nga uushi'iitsa.

33 Amma, ma nga təkənwənə, kavəmə nuunə tanə ka nwanjuunə nga Əntanfə, una dā patənə nga sətə mwayi ci. Maa kə dīi unə ha'ə, ma hara uushi'iitsə patə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

34 Aci ha'ə, goona buurə uushi'inə nga doorə. Aci ma doorə, tə'i uushi'inə pamə nga buurənə. Wa mabuurenə nga uusəra rənwə a ndzaanə anə naakii uura, goona tsəkə aamakii.”

7

Dzəgunənə agyanə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja
(Luka 6.37-38,41-42)

¹ “Goonə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja, acii ga Əntanƒə a lagi gəŋwanə agyanuunə noonə əsə.

² Acii ma ca, ka ləginə nə ci agyanuunə makə sətə lagyuunə agyanə hara ənji noonə. Də kəŋutə gəlātuunə ka ənja, də ci nə ənjə a gəla koonə noonə əsə.

³ Ka mi saŋə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəŋu, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?

⁴ Iitə saŋə mbeenəku ka banə ka ndzəkəŋu oo'i: ‘Taku kaa nya ŋgərəgi ka hə kada agiku’, yoo, wahənə da rintə agiku naakwa?

⁵ Hə əndə kərənə ka Əntanƒə də bəra'i! Ma ɗanəkwa, ŋgərəgi rintətsə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ŋgiragi uundzə kada agi ndzəkəŋu.

⁶ “Goonə vii sətə malaabakii ka ədiinə, acii ga təya ənə ka laakətənə tuunə. Goonə kagi gəna goonə akəŋwacii dagəliinə, acii ga təya mama'əgi.”

Kədiimə, aləmə, dzamə makuva
(Luka 11.9-13)

⁷ “Kədiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva.

⁸ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə Əntanƒə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka əndətə dzii makuvə əsə.

⁹ Ŋgutə əndə saŋə ahadoonə ca ŋgərə faara, ca vii ka uuzənaakii mada ləguyi ci buroodya?

¹⁰ Anii ka ŋgərənə nə ci rəhunə, ca vii ka ci, mada ləguyi ci hərəfina? Pooshi.

¹¹ Taa unə məŋgərəkikinyinə maa, kə shii unə vii ŋunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə. Sakwa Dəsənuunə ətə dagyə ɗii, kə palee ci də vii ŋunyi uushi'inə ka ənjitə kədii aciikii.

¹² Ma patənə ŋga sətə cuuna moo ənjə a ɗa koonə, ɗamə ka tii ha'ə. Acii ci nə ginə ŋga *bariya da dzəgunənə ŋga anabinyinə.”

Matya'u rəgwa
(Luka 13.24)

7:1 7.1 Yak. 4.11-12; 1 Koor. 4.5. **7:2 7.2** Mar. 4.24; Rooma 2.1; 14.10-12.
7:7 7.7 Irım. 29.12-14; Mat. 18.19; 21.22; Mar. 11.24; Yooh. 14.13-14; 15.7; 16.24; Yak. 1.5; 1 Yooh. 5.14-15. **7:11 7.11** Yak. 1.17. **7:12 7.12** 5.17; Rooma 13.8-10; Gal. 5.14.

13 “Ngərəmə matya'u rəgwa, acii ma mabwanə rəgwa, aagi gunə ca dzə. Ngufə nə dzənə davə a rəgwa, lanə əsə nə ənji dzənə davə a rəgwa.

14 Amma, ma rəgwa nga upaa əpinə, tya'u ka shanə, dzawə nə dzənə davə a rəgwa. Ma ənjitə ca nə'u rəgwakii əsə, gi'u nə tii.”

Ənfwə da pawakii

(Luka 6.43-44)

15 “Nəhəmə noonə nə acii majirakinə nga anabinyinə: ma ci təya shi aabii unə, makə sətə ci furətsoofanyinə a geegi ka natii nə makə bagiinə, təya dzəgərə aagitii ka tsəbənə tə tii.

16 Ka shiinə nuunə tə tii dagi slənatii. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga papawə a ənfwə dəhə uudə. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga uudəvə a ənfwə kaaya əsə.

17 Maa njunyikii nə ənfwə, njunyikii poonəkii. Amma, mada bwayakii nə ənfwə, bwayakii poonəkii.

18 Pooshi nunyi ənfwə ka poonə bwayakii. Ha'ə əsə, pooshi bwaya ənfwə ka poonə njunyikii.

19 Taa ngutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə njunyikii, ka cisləginə nə ənji hisə, ənjə a kagərə aagi gunə.

20 Də ha'ə, ka shiinə nuunə majirakinə nga anabinyinə dagi sətə cii təya slənə.”

Wabənə nga Yeesu oo'i, “Mashiimə nyi tuunə”

(Luka 13.25-27)

21 “A shii unə, əntaa patənə nga ənjitə ca ba ka nyi “Ya'ə Slandana, Slandana' nə upaa dzənə aagi nwanjuunə nga dagyə, amma see ənjitə ca slənə sətə ci Daadə ətə dagyə a moo təya slənə.

22 Mada kə mbu'ya uusəra nga dā gənwənə, ənji lanə na ba ka nyi: ‘Slandana, Slandana, kə waazii inə wabənə nga Əntarəfə də ləməku. Də ləməku əsə lyaakagiinə ginaajinyinə lanə, ina dā sə nga hurəshishinə lanə əsə.’

23 Wata ma nii kya ba ka tii: ‘Paa nyi sha shii tuunə, dzəgimə abiiki, məza ənja!’ ”

Misaali də ənji ghənə yi bəra'i

(Luka 6.47-49)

24 “Də ha'ə taa wu patə fii wabəənaaki, ca nə'utə, kə ndzaa ci makə macicirə ənda ətə ghənyi yaakii anə pasla.

7:14 7.14 Slənə 14.22. **7:15 7.15** Dzək. 13.2-4; Mat. 24.11,24; Slənə 20.29; 2 Koor. 11.13-15; 2 Piita 2.1; 1 Yooh. 4.1. **7:16 7.16-18** 12.33. **7:16 7.16** Yak. 3.12. **7:17 7.17** Gal. 5.19-23. **7:19 7.19** 3.10; Luka 3.9; Yooh. 15.2,6. **7:21 7.21** 6.10; 7.24-27; 21.28-31; Rooma 2.13; Yak. 1.22-25; 2.14-26. **7:23 7.23** 25.12; 2 Tim. 2.19. **7:24 7.24-27** 7.21.

²⁵ Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə mədfə də ngeerənə anə yikii. Amma pooshi uulii, acii agyanə pasla ghənyi ənji.

²⁶ Amma taa wu patə nə əndə fii wafəənaaki, amma, manə'utəmə ci, kə ndzaa ci makə maba nğa ənda ətə ghənyi yaakii anə mandzənə.

²⁷ Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə mədfə də ngeerənə anə yikii. Wata ghəbə, ca uulagi, ma'inə a taasəənə, ca vyavinəgi dza'ə."

Baawəda nğa Yeesu

²⁸ Makə uudəpaa Yeesu baaba uushi'iitsa, ənji patə, kə dīi ka tii ka sə nğa hurəshishinə ka şanə nə makə sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

²⁹ Acii də şhiinaakii saakii jigunyi ci ka tii, əntaa makə sətə ci maliminatii a dzəgunə ka tii.

8

Mbədfəpaanə nğa Yeesu də əndə uyikuzəna

(Mar. 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Makə jimagərə Yeesu anə d'angərə, dabaala a dzə də nə'unə tə ci.

² Wata əndə uyikuzənə a shi, ca gərə'waanə akənwaciikii, ənji ci ka ci, "Slandana, madə ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədfəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii."

³ Wata Yeesu a tədapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbədfuu." Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashī əndəta.

⁴ Yeesu a ba ka ci, ənji ci, "Fatə nğa'ə, kaa nya ba ka hə: Ga ha bapaa kə əndə sətə dīi şanə. Amma, ma d'anəkwa, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daba'əkii, ha d'a sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi."

Mbədfəpaanə nğa Yeesu də lawarə nğa gawə nğa soojiinə (Luka 7.1-10)

⁵ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə vəranə nğa Kafarənahumə, wata gawə nğa soojiinə nğa ənji Rooma a əntsahə aabiikii, soojatə a kədii tsakənə tə ci,

⁶ ənji ci, "Slandana, tə'i lawaraaki gwakə asii. Paa ci ka mbee ka wiinə acii agi d'anə nə bwanea tə ci lanə lanə."

⁷ Yeesu a ba ka ci, "Ka dzənə nə nyi ka mbədfəpaanə də ci."

⁸ Wata gawə nga soojiitə a ba ka Yeesu, ɛŋki ci, “Slandana, mambu'umə nyi bahə dzənaaku aa haki aasii. Amma, mada wabi hə rəŋwə dyanə, ka mbədənə nə lawaraaki.

⁹ Ma bii nyi ha'ə, acii nyi maa, tə'i gayinə akəŋwaciiki, tə'i soojiitə cii kya dā ka tii gawuunə əsə. Ka mbeenə nə nyi ka banə ka ɛndə'i ɛndə: Duu aa hatə! wata ca palə. Nya ba ka ɛndə'i ɛndə: Shiwa! ca shi. Nya ba ka mavaaki: Slənuu sətə ha'ə! ca slənətə ha'ə.”

¹⁰ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə. Wata ca ba ka ɛnjitə ca nə'u tə ci, ɛŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ahada ɛnji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa ɛndətə gi'i tə nyi makə nga ɛndəna.

¹¹ Wanyinə ka banə koonə, tə'i hara slikərənə laŋə na ma'ya da tsaanwə i da waka, təya dzə ka ndzaanə dasə ka hakii tii da i Ibərahiima, Isiyaaku da i Yakubu, təya zəmə ɛndzanə ka hakii agi nwanjuunə nga dagyə.

¹² Amma, ma ɛnjitə dəbēe ka tii nə nwanjuunəkii, ka ɛjiginə nə ɛnji tə tii aagi təkunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.”

¹³ Wata ɛŋki Yeesu ka nwanwə nga soojiita, “Duu saaku aasii. Ma sətə vii hə goonga, ka dānə nə ɛnji ka hə.” Wata kə mbə'i lawarə nga soojatə agi saa'ita.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də ɛnji bwanea laŋə
(Mar. 1.29-34; Luka 4.38-41)*

¹⁴ Yoo, Yeesu a dzə aa ha Piita aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nga Piita minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u.

¹⁵ Makə nee ci ka ki ha'ə, wata ca təbətə ciinətə. Wata iza'unə nga shishinətə a ɛpigi. Miitə a madətə, kya gwanə ka dā ka ci zəma.

¹⁶ Ma ətə kulagərənə nga uusəra, kə kyaara ɛnji ka Yeesu ɛnji ginaaji laŋə. Ca lyaakagi ginaajinyinə də wabənə tanə, ca mbədəpaa də hara ɛnji bwanea patə.

¹⁷ Ma dīi ha'ə, kaa sətə bii *anabi Isaaya a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ca, “Ci də naakii nə ngerəgi ghatə ndzaanə gaamə jamə, ca luupaa taamə acii bwaneanyinə gaamə.”

*ɛnji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tə Yeesu
(Luka 9.57-62)*

¹⁸ Makə nee Yeesu ka laŋənə nga dabaala aɓiikii, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Tanəgyaamə aa tanəgi uunəva.”

¹⁹ Wata ɛndə'i maləmə a ɛntsahətə aɓiikii, ca ba ka ci, “Maləma, taa aama gi hə patə ka nə'unə nə nyi tə hə.”

²⁰ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanə, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nə əginyinə əsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, *Uuzənə nga ɛnda, pooshi haaki bahə nga kapaa tanɣalaki davə.”

²¹ Wata ɛndə'i ɛndə nə'unə tə ci a ba ka ci, “Slandana, taku kaa nya dzə ka ngəɖəgi tə daadə zəku'i.”

²² Yeesu a ba ka ci, “Nyi'wawə tə nyi. Wa maməətə ɛnjə a ngəɖə maməətə ɛnjatii.”

Dədəkənə nga mandalə mɛɖa

(Mar. 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, lyawarənaakii a ndərəvə atsakii.

²⁴ Pii wata mandalə mɛɖə a ndzanə kyanə anə uunəva də ngeerənə, gi'u mbərə'i kaa kumbawalə a lipəgərə saakii. Amma, ma Yeesu, ka nyunyinə nə ci saakii.

²⁵ Wata lyawarənaakii a ɛntsahətə aabiikii, təya madɛɛ ka ci, ɛŋki tii ka ci, “‘Ya'ə Slandana, luupaa taamə! Wanaamə ka zanə!”

²⁶ Wata ca ba ka tii, “Acii mi ngwalyuunə ha'ə kwa? Matəkii nə vii goonga goonə!” Wata ca madətə, ca la nguruunə ka mɛɖəta da ka ma'iita. Wata shakətə təya ɛnəgi, təya dədəkə kyakya'ə.

²⁷ Tii patə, kə dii ka tii ka sə nga hurəshishinə. Təya ba ahadatii: “Tsarə nga ngutə ɛndə ɛnə kwa? Taa mɛɖə da uunəvə maa, agi fanə nə tii tə ci.”

Mbɛɖəpaanə nga Yeesu də ɛnji ginaaji bəra'i

(Mar. 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Yoo, kə mbu'i Yeesu aanə hanyinə nga Gadara atanəgi uunəva. Wata ɛnji bəra'i a shigi ahada gu'u ɛnja, ɛnji ginaaji nə tii. Pooshi ɛnji ka wiinə davə a rəgwa, acii sə nga ngwalənə nə tii ka shanə. Təya lapaa tə Yeesu,

²⁹ pii wata təya wagi vurenə, ɛŋki tii, “‘Ya'ə *Uuzənə nga ɛntanɣə, mi cii kwa alə ašhiinə kwa? Kə shi hə ka cibənə diinə zəku'i, taabu'u mbu'yanə saa'i kwa?”

³⁰ Ma davə kədəhə gi'u, tə'i gəranə nga dagəliinə ca zəmə.

³¹ Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, təya ba, “Mada kə lakəgi hə tiinə, bwasee keenə, ina dzəgərə aashi dagəliita.”

³² ɛŋki Yeesu ka tii, “Paləmə!” Wata təya shigi aashi ɛnjita, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Patənə nga dagəliinəkii, təya huyi, təya kwaalagərə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

³³ Wata magəriinə a huyi aasəkə vəranə, təya dzə ka ba patənə nga sətə slənyi da sətə dīi tə ənji ginaajita.

³⁴ Pii wata patənə nga vəranəkii, kə shigi tii ka guṇunə da Yeesu. Makə nee tii ka ci, wata təya kədii aciikii kaa ca madəgi ka tii anə hanyinatii.

9

Mbəḍəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda
(Mar. 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca tanjəgi uunəva, ca ənə saakii aa hakii aa vərə.

² Hara ənjə a kira ka ci əndə'i mahurəməsə əndə pərəbə asəkə ədzaakii. Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta, "Uuzənaaki, tsakuu dā gazhi'waanə! Kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku."

³ Makə fii *maliminə nga bariya ha'ə, wata təya ndzanə wabənə agi hiimatii, təya ba, "Ma əndətsa, kə geegi ci ka naakii nə makə Əntanjə."

⁴ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya hiima a ədzəmətii patə. Əṅki ci ka tii, "Ka mi də tsarə nga bwaya hiimatsə a ədzəmuunə ha'ə kwa?

⁵ Ngutə palee də ngufənə saṇa? Gəḍə banə ka ci oo'i, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku nii, anii gəḍə banə ka ci, maduu, wiiwa?

⁶ Amma takumə kaa nya ḡaarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəḍa nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya." Wata Yeesu a ba ka mahurəməsə əndəta, "Madətə, ngəruu ədzaaku, ha palə saaku aasii."

⁷ Əndətə a madətə, ca palə saakii aasii.

⁸ Makə nee ənji ha'ə, kə ngwali tii, wata təya dəla də Əntanjə putə nga vii tsarə nga baawəḍatsə ka ənja.

'Wanə nga Yeesu tə Mata
(Mar. 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yoo, Yeesu a madə, ca palə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dīi ləməkii Mata, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əṅki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatse Mata a madətə, ca nə'u tə ci.

¹⁰ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Mata aasii. Ma ca zəmə, kə shi hara ənji luu tsəkə laṇə da hara ma'waslyakə ənji laṇə, təya ndzaa ka hakii tii da i Yeesu da lyawarənaakii ka zəmənə.

¹¹ Neenə nga *Farisanyinə ha'ə, wata təya ləgwa ama *lyawarənə nga Yeesu, əṅki tii, "Mi saṇə dīi ci maləmə

goonə a zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənji əsa?"

¹² Asee, kə fii Yeesu təya ba ha'ə. Wata əŋki ci ka tii, "Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

¹³ See a shii unə taa mi ci malaaba ləkaləkatə a moo banə zəku'i ətə bii Əntənfə tuu'ina, 'Nəhə təgunuunə nga ənji mwayi nyi, əntaa dā ka nyi sataka də daba.' Aci ha'ə, ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii."

Ləgwanə agyanə suumaya

(Mar. 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Ma daba'əkii, kə shi *lyawarənə nga Yoohana aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Ya makə agi dānə niinə suumaya, inə da i Farisanyinə, mi saŋə dīi pooshi lyawarənaaku ka dā suumaya?"

¹⁵ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Yaci tə'i guviinə nga dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, mada kə gi tii ka luu madanəkəya, ka ndzaanə nə tii də məbəzəsəkə abii dagwa madanə kwa? Pooshi! Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ŋgərəgi dagwa madanə abitii, saa'ikii nə təya dā suumaya.

¹⁶ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kurakii, acii ka mushataginə nə iirə kəjeerənə saakii, ca bwasee ka kurakii, ca tsakə dānə bwanə.

¹⁷ "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Mada kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə nga ma'i inaba. Wata inaba a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə. Amma aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə ənji kura ma'i inaba, təya ndzaa satii mbərə mbərə."

Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu

(Mar. 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Ma Yeesu agi wabənə ka ənja, wata əndə'i gawə nga *Yahudiinə a shi aabiikii, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca ba ka ci, "Kə əntəgi uuzənaaki əndzə'i, amma, shiwa kwadzaanwə, kaa ha dzə ka kavə ciinə agyanətə, kya ənə ka upaa əpinə."

¹⁹ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ca madətə, ca nə'u tə ci. Lyawarənaakii a palə atsakii.

²⁰ Ma dava, tə'i əndə'i minə cibəe bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja dā tə ki. Wata kya əntsahətə dāba'ə Yeesu, kya təbətə kəjeerənaakii,

²¹ kya dzə də hiimanə agi han̄kalatə tuu'inə, "Madā kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbəfənə nə nyi."

²² Wata Yeesu a zə'ugi, ca nee ka ki, ca ba ka ki, "Uzənaaki, tsakuu dā gazhi'waanə! Kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi." Shiku ha'ə, wata kə mbə'i miita.

²³ Makə mbu'i Yeesu aa ha gawəta, ca dəməgərə aa hakii aasii, ca lapaa ənji tuu wa da ənji lan̄ə, təya ngəərə ma.

²⁴ Wata ca ba, "Dəməgimə patə aa mayi! Acii əntaa əntənə əŋki uundzə rəməətsa, amma n̄unyinə cifə ki." Wata təya n̄usəgi tə ci.

²⁵ Amma, pii makə səbagi ənji tə dābaala aa mayi, wata Yeesu a dəməgərə aabii mantə uuzəəta, ca kəsə tə ki ka ciinətə, wata hatsə kya madətə.

²⁶ Kə huwugi habarakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbəfəpaanə nga Yeesu də muurəfinə bəra'i

²⁷ Yoo, Yeesu a madə gatə, ca palə. Wata muurəfinə bəra'i a dzə də nə'unə tə ci, təya madəe ka uuratii, təya dzə də banə, "Jijinə nga *Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!"

²⁸ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə ya, wata muurəfiitə bəra'i a dzə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə gi'yuunə tə nyi oo'i, ka mbeenə nə nyi ka mbəfəpaanə duunə kwa?" Əŋki tii, "Awa, ka mbeenə nə hə, 'ya'ə Slandana."

²⁹ Wata Yeesu a təbətə ginətii, ca ba, "Makə sətə gi'yuunə tə nyi, wa ca dā ha'ə."

³⁰ Ginətii a wunəgi. Ca dzaləpaa tə tii oo'i, ga təya bapaa habarakii taa ka wu.

³¹ Amma, makə pyalə tii satii, təya dzə ka ənsləpaa habarakii anə hanyinəkii patə.

Mbəfəpaanə nga Yeesu də kadəguləma

³² Ma ənjitə a palə satii, wata hara ənjə a kira ka Yeesu əndə'i kadəguləma. Ma ca, paa ci ka mbee ka wabənə, acii tə'i ginaaji ashikii

³³ Amma Yeesu a lyakagi ginaajitə anə əndəta, pii wata əndətə a wabə. Kə d̄ii ka sə nga hurəshishinə ka ənji patə, təya ba, "Pooshi uushi sha d̄ii ha'ə makə ətsa anə hanyinə nga *Isərayiila shan̄ə."

9:20 9.20 Leew. 15.25-27; Mat. 14.36; Mar. 5.27; 6.56; Luka 6.19; 8.44. **9.22** 8.13; Mar. 5.34; 10.52; Luka 7.50; 8.48; 17.19; 18.42; Slənə 3.16. **9.24** 9.24 Yoo. 11.11-13. **9.25 9.25** Mar. 5.41. **9.27 9.27-30** 20.29-34. **9.29** 9.29 8.13. **9.30 9.30** 12.16; Mar. 7.36. **9.31 9.31** Mar. 7.36. **9.32 9.32-34** 12.22-24.

³⁴ Farisanyinē a ba natii, ɛŋki tii, “Nwanjwē nga ginaajinyinē vii ka ci baawēda nga lyaakagi dē ginaajinyinē.”

Nəhənə nga Yeesu tə təgunuunə nga ənja

³⁵ Yoo, kə giigi Yeesu aasəkə patənə nga madiigərə vəranyinē da uuji vəranyinē, ca dzəgunə asəkə *kuvə də'wanyinē, ca waaza Nūnyi Habara agyanə *nwanjuunə nga ɛntanfə, ca mbədəpaa də taa ngutə tsarə nga bwaneanyinē.

³⁶ Makə nee ci ka dabaala, kə nyihə ci təgunuunatii, acii wata shitə nə tii ha'ə, makə bagiinə yadə magəra. Pooshi ɛndə tsakənə tə tii.

³⁷ Wata ca ba ka lyawarənaakii, ɛŋki ci, “Lanə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ɛnji slənəkii.

³⁸ Acii ha'ə, dāmə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ɛnji slənə, təya shi ka slənə cifanə.”

10

**Lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i*

(Mar. 3.13-19; Luka 6.12-26)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a 'waa'watə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawēda nga lyaakagi dē ginaajinyinē, təya mbədəpaa də taa ngutə tsarə nga bwaneə ɛsə.

² Wiinə ləmənyinə nga masləkee ɛnji pu'u aji bəra'i: nga 'watəginə ci nə Simoonə ɛtə ci ɛnjə a 'wa Piita tii da ndzəkəŋuci waatoo Andərawəsə; i Yakubu tii da ndzəkəŋuci waatoo Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya nə tii;

³ Filibusə da Barətalamawusə; Tooma da Mata ɛndə luu tsəka; Yakubu uuzənə nga Haləfa da Tadawusə;

⁴ Simoonə ɛndə moo dimwaanə nga hanyinaakii da Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ɛnja.

Sləkeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə

(Mar. 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Ma lyawariitə pu'u aji bəra'i nga Yeesu, kə sləkee ci ka tii də banə oo'i, “Goonə dzə aanə hanyinə nga harii slikərənə taa aasəkə vəranyinə nga *Samariya.

⁶ Amma aa ha ɛnji *Isərayiila dzənuunə, acii makə maza bagiinə nə tii.

9:34 9.34 10.25; 12.24,27; Mar. 3.22; Luka 11.15,19. **9:35 9.35** 4.23. **9:36**
9.36 Baan. 27.17; ɛzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 14.14; 15.32; Mar. 8.2. **10:2**
10.2-4 Yooh. 1.40-44; Slənə 1.13. **10:5 10.5-15** Luka 10.4-12. **10:5 10.5** Luka
 10.33. **10:6 10.6** Irin. 50.6; Mat. 15.24; Slənə 13.46.

⁷ Dəmə ka waazanə, una ba: 'Kədəhə nə Əntənfə ka də ɲwanɲuunaakii.'

⁸ Mbədfəpaamə də ənji bwanea, una madfee ka maməətə ənja, una mbədfəpaa də ənji uyikuzəna, una laakəgi ginaajinyinə. Də zabə liwuunə, viimə də zabə əsə.

⁹ Goona dzə da i kwaba a lipoonə.

¹⁰ Goona dzə da i mbuurə, una dzə ka jahanɲala, goona ɲgərəənə əndə'i kəjeerənə, goona ɲgərəənə əndə'i biɲinə, taa zala wiigi'inə, goona ɲgərəvə aacii unə. Acii ma əndə slənə, kə dəbee ənjə a vii ka ci zəmaakii.

¹¹ Madə kə lapaa unə vəranə, dzəgərəmə aasəkəkii, una alə əndətə ca moo luunə tuunə, una ndzaanə gakii, see saa'itə nuuna bwasee ka vəranəkii.

¹² Tada ɲgutə yi gimuunə aa dəvə patə, ma banuunə ɲga təkəɲwanə: 'A ndzaa unə da jamənə.'

¹³ Madə kə liwə slanɲii yikii tuunə, wa ndzaanə jamə ətə bii unə a ndzaa dəvə asii. Amma, madə maluumə tii tuunə, yoo, ɲgərəənəmə jamənə goonə.

¹⁴ Madə pooshi ənji liwə tuunə taa fii wabəətə gi a moonə, shigimə sə goonə dəvə asii taa asəkə vəranəkii, una gwa'agi bərəbərə ɲga hakii a səduunə. Ci na baarii oo'i, madamə tii ɲga'ə.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma uusəra ɲga də gəɲwanə, kadə nə gəɲwanə ɲga ənji vəranəkii a palee ka ɲga ənji *Sadooma da ɲga ənji *Gwamoorə də iza'unə."

*Cibətə nə *lyawarənə ɲga Yeesu a sa*

(Mar. 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ "Fatəmə, wanyinə ka sləkeenə koonə makə sətə ci bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə. Aciikii, see a ndzaa unə macicirəkii,* una ndzaa yadə saaweenə ka uushi'inə makə kurəkutiinə.

¹⁷ Nəhəmə noonə na, acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəɲwacii gəɲwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə.

¹⁸ Ka kərənə nə ənji tuunə aakəɲwacii meeminə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi. Ka danə nə ətsə ha'ə koona shii mbee ka ba ɲunyi Habara ka tii da ka ənjitə əntaa Yahudiinə.

¹⁹ Madə kə kirə tii tuunə aakəɲwacii gəɲwanə, goona ənvutə noonə nə ka buurənə agyanə makə sətə nuuna

10:7 10.7 4.17. **10:10 10.10** 1 Koor. 9.14; 1 Tim. 5.18. **10:13 10.13** Luka 2.14. **10:14 10.14** Slənə 13.51. **10:15 10.15** 'Wat. 18.20; 19.1-29; Mat. 11.24.

* **10:16 10.16** Ma asəkə hara zhi'eenə, tə'i 'macicirəkii makə rəhunynə.' Ma ahada ənji Guḏə, zhiina palee də cicirənə. **10:16 10.16** Luka 10.3. **10:17 10.17-22** 24.9-14; Mar. 13.9-13; Luka 21.12-19; Yooh. 16.1-4. **10:17 10.17** Slənə 5.40; 2 Koor. 11.24. **10:18 10.18** Slənə 24.1-26.

wabə taa sətə nuuna dzə ka banə ka tii. Acii madfa kə mbu'i saa'ikii, ka shiinə nuunə sətə nuuna ba.

²⁰ Acii ma sətə nuuna ba, əntaa noonə, amma daciai Ma'yanə nga Dəsənuunə na shi. Ci na wabə da moonə.

²¹ “Kadə nə ndzəkənjunə a ngərə tə ndzəkənjuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka d'anə nə tii ha'ə. Ha'ə d'anə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

²² Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

²³ Madfa kə cibee ənji koonə asəkə əndə'i vəranə, huyimə sə goonə ka əndə'i. Acii tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi unə ka uudəpaa gənjutəgi də vəranyinə nga *Isərayiila patə, taabu'u shinaaki, nyi *Uuzənə nga Ənda.

²⁴ “Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Ha'ə nə mava əsə, paa ci ka paleenə ka slandanəkii.

²⁵ Kə mbu'i ha'ə kaa lawarə a ndzaa mbərə mbərə tii da maləmaakii. Ha'ə nə mava əsə, ca ndzaa mbərə mbərə tii da slandanəkii. Madfa kə 'wii ənji tə slanda yi də Byaləzabulə,† ləmətə palee də bwaya bwayaanə 'wanə ənji də ənji yaakii.”

Goona ngwalə ənda

(Luka 12.2-7)

²⁶ “Acii ha'ə, goona ngwalə ənja. Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nə sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii.

²⁷ Ma sənə cii kya ba koonə ka təkutəkunə, bagimə ka macamə ha. Ma sətə bavə ənji koonə aa limuunə də matatahinə, baabagimə pəngəranə pəngəranə ka ənja.

²⁸ Goona ngwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, paa tii ka mbeenə ka bələgi əpinə. Amma ngwaləmə tə Əntənfə. Ci nə əndə da baawəda nga zamaginə də ba shishinə patə da əpinə agi gunə.

²⁹ Əntaa bəra'i ci ənjə a vii əginyinə ka kwaba rəjwə kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rəjwə agitii ca əntə, yadə luuvənə nga Əntənfə Dəsənuunə.

³⁰ Taa shin kinə nga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntənfə.

10:19 10.19-20 Luka 12.11-12. **10:21 10.21** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **10:22 10.22** 5.11; Yooh. 15.18. **10:23 10.23** 16.28; Slənə 8.1.

10:24 10.24-25 Luka 6.40; Yooh. 13.16; 15.20. † **10:25 10.25** Ma Byaləzabulə, əndə'i ləmə nga *Seetanə. **10:25 10.25** 9.34. **10:26 10.26** Mar. 4.22; Luka 8.17. **10:28 10.28** Ibər. 10.31. **10:30 10.30** Luka 21.18.

³¹ Acii ha'ə, goona ɲɠwalə, kə palee unə ka əɠinyinə patə də məghərevənə."

Seedanə tə Yeesu
(Luka 12.8-9)

³² "Maɖa kə baɠi əndə paɲɠəraɲə akəɲwacii əɲji oo'i, naaki nə ci, nyi maa, ka banə nə nyi paɲɠəraɲə akəɲwacii Daadə dadagyə oo'i, naaki nə ci.

³³ Amma, ma əndətə kaaree ka nyi akəɲwacii əɲja, nyi maa, ka kaareenə nə nyi ka ci akəɲwacii Daadə dadagyə."

Kira təkəshinə ɲga Yeesu aagi duuniya
(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ "Goonə nəhə noonə makə jamənə shi nyi ka kiranə aasəkə duuniya. Aa'a, əntaa jamənə kira nyi, panə kira nyi.

³⁵ Ma shi nyi, ka mbəzeenə ka uuji ɲguyirənə da dəsənətii, uuji makinə da məsənətii, maɖanə da sərəhwatə əsə.

³⁶ Əɲjitə asəkə yi rəɲwə na ndzaanə ka əɲji daawaanə ɲga natii na.

³⁷ "Taa wu patə uu'i tə dii taɖa tə məci palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki. Taa wu patə uu'i tə uundzə ɲguraakii taa uncitə minaakii palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁸ Ma əndətə pooshi ɲgirə ənfwaakii ɲga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁹ Taɖa wu patə ɖii gazhi'waanə ɲga luupaa əpinaakii, zamaginə cii kəya zamagi ətsa. Amma, taɖa wu patə zamagi də əpinaakii putə ɲga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii."

Slənə ɲga shikwa
(Mar. 9.41)

⁴⁰ "Taa wu patə liwə tuunə, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa.

⁴¹ Taa wu patə liwə tə *anabi ɲga Əntaɲfə acii ɖii ci ka anabi ɲga Əntaɲfə, ka upaanə nə əndəkii shikwa makə sətə ci anabi a upaa. Ha'ə əsə, taa wu patə liwə ɲunyi ənda acii ɖii ci ka ɲunyi ənda, ka upaanə nə ci shikwa makə ɲga ɲunyi ənda.

10:32 10:32 Səniinə 3.5. **10:33 10:33** Mar. 8.38; Luka 9.26; 2 Tim. 2.12.
10:34 10:34 Luka 2.14. **10:35 10:35-36** Mika 7.6. **10:35 10:35** 10.21; 24.10;
 Mar. 13.12; Luka 21.16. **10:37 10:37** Dzək. 13.7-10; 33.9; Mat. 19.29; Mar.
 10.29; Luka 18.29. **10:38 10:38-39** 16.24-25; Mar. 8.34-35; Luka 9.23-24; Yooh.
 12.25-26. **10:40 10:40** 18.5; Mar. 9.37; Luka 9.48; Yooh. 13.20; Gal. 4.14.

42 Tantanyinē cii kya ba koonə: taa wu patə ndii ma'inə taa ka moodəba'a agi ənji nə'unə tə nyi acii dīi ci ka lawaraaki, ka upaanə nə ci shikwakii."

11

Wabənə nga Yeesu agyanə Yoohana

(Luka 7.18-35)

1 Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, wata ca madə gatə, ca palə ka dzəgunənə da waazanə asəkə makədəhə vəranyinə.

2 Ma Yoohana, əndə dā bapətisəma, mapa'əkii nə ci a furəshina. Makə fii ci uushi'iitə ci *Aləmasiihu a dāadā, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii aabiikii.

3 Təya dzə aabiikii, uu'i tii ka ci, "Ma bii Yoohana kwaa, hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

4 Yeesu a ba ka tii, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna fa da sənə cuuna nee.

5 Waatoo, agi wuunənə nə ginə nga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja, ənji uyikuzənə əsə, agi mbəədfənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə nga kadəguləminə, agi madeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Nūnyi Habara ka maaghiinə əsə.

6 Tə'i barəkaanə ashī əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

7 Ma saa'itə *lyawarənə nga Yoohana a palə satii, Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əŋki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədə kwa?

8 Aa mi sanə gyuunə ka caamana? Ka caama əndətə ngii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənjitə ca nga tsarə kəjeerənə ha'ə, agi ənji nga nwanwə nə tii.

9 Bamə ka nyi: mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

10 Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkatə agyanəkii. Ma bii Əntanfə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki,

kaa ca ta ka hə kəŋwanə,

ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.' "

11 Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ma Yoohana əndə dā bapətisəma, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma, ma əndətə

palee də uundzuundzuunə agi nwanjuunə nga dagyə, kə palee ci ka Yoohana.

¹² 'Watəginə ka zamana nga Yoohana ca'ə mbu'ya ka əndzə'i, ha'ə nə nwanjuunə nga dagyə agi paka'ə də purətə hanjaliinə. Agi də gazhi'waanə nga saaweenə nə tii.

¹³ Patənə nga anabiinə da bariya nga Muusa, kə dīi tii anabaakwaanə ha'ə mbu'ya zamana nga Yoohana.

¹⁴ Ma'da nga'ə koonə nə luuvənə, ma Yoohana, ci nə *Iliya ətə bii malaaba ləkaləkatə agyanəkii oo'i, ka shinə nə ci.

¹⁵ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.

¹⁶ "Amma, də mi sanə mbərə mbərətəginəki də ənji nga zamanana? Makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma nə tii, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii,

¹⁷ təya ba: 'Kə əgiinə koonə uufələma; pooshi unə uję. Kə kii inə koonə wanyanə nga wa, amma, matuumuunə.'

¹⁸ Ma bii nyi ha'ə, acii makə shi Yoohana, kə dīi ci suumaya, paa ci nja sa ma'i inaba. Taa wu patə, kə bii ci: 'Əndə gu'wə nə ci!'

¹⁹ Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə nga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Kə bii ənji ka nyi: 'Tsaaməmə tə əndətsa! Bwan̄kara nə ci, masa ma'i inabi, guva nga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!' Patə da ha'ə, ma hiima nga Əntan̄fə, agi neenə nə ənji ka tantanyinəkii dagi slənaakii."

*Wazənə nga Yeesu ka vəranyiitə maviimə goon̄ga ka ci
(Luka 10.13-15)*

²⁰ Ma vəranyiitə dīi Yeesu sə nga hurəshishinə lan̄ə asəkətii, pooshi tii unee ka də 'waslyakəənə. Wata Yeesu a ndzan̄ə wazənə ka tii.

²¹ Ca ba, "Kə dīi anuunə, ənji Koorazinə, kə dīi anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə nga hurəshishiitə daadīi asəkə vəranyiitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dīi, kad̄a kə ngaan̄gii tii dəgəjjinyinə, təya ndzaanə agi əntəd̄aka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntan̄fə. *

²² Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra nga də gəɲwanə, kadə nə gəɲwanə goonə a palee ka nga ənji Tiira da nga ənji Sidoonə də iza'unə.

²³ Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə san̄a, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə suɲwə kagərə nə ənji tuunə! Acii maci

11:14 11.14 1 Meem. 17.1; Mal. 3.23; Mat. 17.12-13; Mar. 9.13. **11:15 11.15** 13.9,43; Mar. 4.9,23; 7.16; Luka 8.8; 14.35. **11:18 11.18-19** 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. **11:19 11.19** 9.10; 11.2. * **11:21 11.21** Tiira da Sidoonə: Isaa. 23.1-16.

ma sə nga hurəshishiitə dīi ənji koonə, ka ənji *Sadooma dīi ənji, kafa ma'ə vəranəkii ca'ə ənshinə.

²⁴ Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra nga də gəjwanə, gədə təgunuunə nga ənji hanyinə nga Sadooma nə Əntənfə a nee acii noonə.”

Dzənə aabii Yeesu ka upaa əpisəka
(Luka 10.21-22)

²⁵ Ma ka ətə saa'i, wata Yeesu a ba, “Ya'ə Daada, Slandanə nga dadagya da nga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii.

²⁶ Ha'ə dīi, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kədəesəkə ka hə.”

²⁷ Wata əjki ci ka ənja, “Patənə nga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi əndə shii tə nyi, madaamə Daadə. Ha'ə əsə nə Daadə, pooshi əndə shii tə ci, madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.

²⁸ Shoomə aabiiki, unə ənə zhaarə acii mazəzəkə kərənə, kaa nya vii koonə əpisəka.

²⁹ Luumə dzəgunənaaki, una nə'u dərəpaaki. Acii pu'u nə səkəki. Paa nyi ka ka uushi aa səkəki. Ka upaanə nuunə əpisəka.

³⁰ Acii ma dzəgunənaaki ənə cii kya vii koonə, ngufə. Ma kərənə cii kya kaanə koonə əsə, katsatsa'ə.”

12

*Ləgwanə agyanə *uusəra nga əpisəka*
(Mar. 2.23-28; Luka 6.1-5)

¹ Ma ka ətə saa'i, Yeesu a pitəgi da səkərə, waatoo rə nga aləkamaara. Ma uusərakii, uusərə nga əpisəka. Ma lyawarənaakii, kə dīi madəfənə tə tii. Wata təya dzə də biiyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

² Makə nee *Farisanyinə ka tii, wata təya ba ka Yeesu, “Tsaamuu! Watiitə lyawarənaaku ka daadə sətə maviimə *bariya rəgwa nga danə uusərə nga əpisəka.”

³ Əjki Yeesu ka tii, “Pooshi unə jəngii sətə dīi *Dawuda tii da ənjaakii saa'itə madəfənə a də tə tii kuna?

⁴ Kə dəməgərə ci aasəkə *yi nga Əntənfə, ca ngiragi burooditə dəkəpaa ənji ka Əntənfə, təya adə da ənjaakii, taa ngahi ma buroodita, pooshi bariya vii ka tii rəgwa nga adənə, madaamə ka limanyinə daanətii.

11:23 11.23 Isaa. 14.13,15. **11:24 11.24** 10.15; Luka 10.12. **11:25 11.25** Isaa. 29.14; 1 Koor. 1.18-29. **11:27 11.27** 28.18; Yooh. 1.18; 3.35; 10.15; 13.3; 17.2. **11:28 11.28-30** Isaa. 28.12. **11:29 11.29** Irin. 6.16. **12:1 12.1** Dzak. 23.25-26. **12:2 12.2** Shig. 20.8-10. **12:3 12.3-4** 1 Sam. 21.2-7; Leew. 24.5-9.

⁵ Anii pooshi unə janġii asəkə bariya nga Muusa oo'i, taa ngutə uusera nga əpisəka patə, ma limanyinə, ha'ə nə tii agi tanġgi bariya nga uusera nga əpisəka acii agi slənənə nə tii asəkə yi nga Əntanġfa? Amma, patə da ha'ə, pooshi 'waslyakəənə ashitii.

⁶ Wanyinə ca ba koonə: tə'i uushi ganə palee ka yi nga Əntanġfə.

⁷ Kə bii Əntanġfə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i: 'Nəhə təgunuunə nga ənji mwayi nyi, əntaa da ka nyi sataka də daba.' Maci kə shii unə sətə ci wabəətsə a moo banə, kadə pooshi unə nja ba oo'i, tə'i 'waslyakəənə ashi ənjitə pooshi agi da 'waslyakəənə.

⁸ Acii ma nyi *Uuzənə nga ənda, Slanda uusera nga əpisəkə nə nyi."

Əndə mantə ciinə

(Mar. 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca dzə, ca dəməgərə aasəkə *kuvə də'watii.

¹⁰ Asee, tə'i əndə davə ətə dīi ciinəkii mantəkii. Hara ənji davə a ləgwa ka Yeesu, əŋki tii, "Ya əna, madə kə mbədəpaa ənji də əndə uusera əpisəka, kə tanġgi ənji bariya kwa?" Ma bii tii ha'ə, kaa təya shii upaa sə nga idəpaanə ashikii.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, "Yaci tə'i əndə'i əndə da bagaakii agyuuna, madə kə kulagərə aa gu'u uuserə nga əpisəka, paa ci ka ngiraginə kwa?"

¹² Kə palee əndə ka baga ka shanə. Acii ha'ə, kə vii *bariya rəgwa nga da nga'əənə uuserə nga əpisəka."

¹³ Wata əŋki Yeesu ka əndətə dīi ciinəkii mantəkii, "Tədapaa ciinəku." Wata ca tədapaa, ciinəkii a ənəpaa ndalə makə nga əndə'i.

¹⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, wata təya palə, təya dzə ka da mətərəkinə nga bələginə tə Yeesu.

Matadə əndə nga Əntanġfə

¹⁵ Makə fii Yeesu oo'i, agi danə nə ənji mətərəkinə nga bələginə tə ci, ca palə saakii. Dabaala a dzə də nə'unə tə ci. Ca mbədəpaa də patənə nga ənji bwanea,

¹⁶ ca wazə ka tii, "Goonə bagi taa wu nə nyi."

¹⁷ Ma bii ci ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ca:

¹⁸ "Wiitsə lawaraaki ətə ta'i nyi,

kə uu'i nyi tɛ ci, ci ca uufagi səkəki.

Ka sləkeenə nə nyi ka Ma'yanaki aagyanəkii
kaa ca ba aniyaaki ka patənə ŋga ənji agi duuniya.

¹⁹ Paa ci na dfaada mabizhinə da ənja, taa wazənə,
pa ca wabə də ŋgeerənə ahada ənja,

²⁰ paa ci ka biiyigi uushi'iitə gwaanəgi satii,
paa ci ka bələgi garəkuwatə kədəhə ka əntəginə.

Ka dfaanə nə ci ha'ə, see mada

jaalii goongaane ŋga Əntanfə agyanə *duuniya.

²¹ Tə ci nə patənə ŋga ənji a gi'i."

Bərapaanə ŋga ənji tɛ slənə ŋga Malaaba Ma'yanə

(Mar. 3.22-30; Luka 11.14-23)

²² Ma daba'əkii, wata ənjə a kira ka Yeesu əndə'i muurəfa,
kadəguləmə nə ci əsə, acii tə'i ginaaji ashikii. Yeesu a
mbədəpaa də ci. Ha'ə əndətə a mbee ka wabənə, ca nee
ka ha əsə.

²³ Dabaala patə a ləgwa, əŋki tii, "Matuu maduunə jijinə
ŋga *Dawuda ətsə nii?" Acii kə dīi ka tii ka sə ŋga
hurəshishinə ka shanə nə sətə dīi Yeesu.

²⁴ Makə fii Farisanyinə ətsə ha'ə, təya ba, "Ma ci əndətsə
a lyaakagi ginaajinyinə, də baawəda ŋga *Byaləzabulə,
ŋwanwatii."

²⁵ Shiinə ŋga Yeesu tɛ sətə ci təya hiima, wata əŋki
ci ka tii, "Taa ŋgutə ŋwanjuunə təkəgi bəra'i putə ŋga
mabizhinə, ka əntənə nə ŋwanjuunəkii. Ha'ə, taa ŋgutə
vəranə taa ya ətə təkəgi bəra'i, ka ənslənə nə vəranəkii
taa yikii.

²⁶ Mada *Seetanə ca vii baawəda ŋga lyaakagi sətə ndzaa
ka naakii, kə ndzaa ci ətsə kə təkəgi yikii bəra'i, ka ənslənə
nə ŋwanjuunəkii.

²⁷ Yoo, mada də baawəda ŋga Byaləzabulə cii kya
lyaakagi ginaajinyinə, aa wu dīi vii ka *lyawarənə goonə
natii baawəda ŋga dfaanə ha'a? Slənatii na baarii oo'i, ma
sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁸ Amma, makə dīi ci, də baawəda ŋga Ma'yanə ŋga
Əntanfə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i,
kə njanə Əntanfə dfa ŋwanjuunə ahadoonə.

²⁹ "Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca
fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə
əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

³⁰ "Tada wu nə əndə pooshi liwə tɛ nyi, əndə
daawaanaakii nə ci ətsa. Tada wu nə əndə pooshi agi

tsakənə tə nyi agi tsækənə əsə, ɛndə kuzhidəginə nə ci.

³¹ Aci ha'ə, wanyinə ka banə koonə, tafa ŋgutə 'waslyakəənə da bərapaənə tə ɔntanfə, ka tifyaginə nə ɔntanfə ka ɛnja. Amma, ma bərapaənə tə Malaaba Ma'yanə, pooshi ɔntanfə ka tifyaginə.

³² Ha'ə əsə, tafa wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə ŋga ɛnda, ka tifyaginə nə ɔntanfə tə ci. Amma, tafa wu patə bii bwaya uushi aashi Malaaba Ma'yanə, pooshi ɔntanfə ka tifyaginə tə ci ɛndzə'i ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

ɔnfwə da pawaakii

(Luka 6.43-45)

³³ "Yoo, mada ŋunyikii nə ɔnfwa, ŋunyikii ndzaanə pookii. Mada bwayakii nə ɔnfwa, bwayakii ndzaanə pookii əsə. Aci ka pookii shiinə ɛnji ɔnfwa.

³⁴ Ya unə rəhunyina, iitə mbeenuunə ka ba ŋunyi uushi, wiinə boo bwayakii nuunə kwa? Aci sətə pasə asəkə ɛdzəmə ŋga ɛndə cii kəya ba.

³⁵ Ma ŋunyi ɛnda, ŋunyikii ndzaanə slənaakii, acii ŋunyikii nə aginaakii. Ma bwaya ɛndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwaya aginə nə ci.

³⁶ Wanyinə ka banə koonə: ma uusərə ŋga ɗa gəŋwanə, taa wu patə, ka baabaginə nə ci patənə ŋga uushi'iitə pooshi nafakii ɔtə shi ca wabə.

³⁷ Wabənə goonə nə ɛnjə a ŋgərə ka la koonə də gəŋwanə. Wabənə goonə na baarii tuunə taa pooshi 'waslyakəənə ashuunə, taa ka ma'waslyakə ɛnji nuunə."

Ləgwa sə ŋga hurəshishinə ama Yeesu

(Mar. 8.11-12; Luka 11.29-32)

³⁸ Ma daba'əkii, hara maliminə da hara Farisanyinə a ba ka Yeesu: "Maləma, ŋga'ə keenə ha ɗa sə ŋga hurəshishinə keena nee."

³⁹ Amma ɛŋki ci ka tii: "Ma ɛnji ŋga zamanana, bwaya ɛnja, ɛnjitə pooshi ka nə'utə bariya ŋga ɔntanfə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ɛnjə a ɗa ka tii sə ŋga hurəshishinə. Amma pooshi sə ŋga hurəshishinə ci ɛnjə a ɗa ka tii, madaamə ɔtə ɗii ɔntanfə də *anabi Yunana.

⁴⁰ Makə sətə baa Yunana vədə makkə da uusərə makkə asəkə hərəfinə, ha'ə nə Uuzənə ŋga ɛndə a baanə vədə makkə da uusərə makkə mənɔdəkii agi hanyinə.

⁴¹ Ma uusərə ŋga ɗa gəŋwanə, kadə nə ɛnji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka ɛnji ŋga zamanana, acii makə

fii tii waazanə nga Yunana, kə baa tii ka Əntanjə. Yoo, tə'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci.

⁴² Ma uusəra nga də gəŋwanə, kadə nə miitə đii ŋwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka əŋji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii ŋwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə, amma pooshi unə agi fa wabənaakii."

Wabənə nga Yeesu agyanə ənyanə nga ginaaja
(Luka 11.24-26)

⁴³ "Madə kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha nga əpisəka. Amma paa ci ka upaanə.

⁴⁴ Ka banə nə ci ka naakii na: 'A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.' Madə kə ənyi ci aa dəvə, ca lapaa hakii gbəŋə, maslaabakii, mahadakii nga'ə əsə.

⁴⁵ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Wata ndzaanə nga əndətə a dāgi təgugunə palee ka nga ŋukə. Ha'ə đii na slənə də bwaya əŋji nga zamanana."

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii
(Mar. 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə ka əŋja, wata kə mbu'ya məci tii da ndzəkəŋushi'inəkii, təya kəŋaanə agyə, təya ləgwa kaa təya wabə da Yeesu.

⁴⁷ Wata əndə'i əndə a ba ka ci oo'i, "Watiitsə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku kəŋə kəŋə agyə. Ŋga'ə ka tii nə wabənə da hə."

⁴⁸ Əŋki Yeesu ka ci, "Wu saŋə nə yaaya? I wu nə ndzəkəŋushi'inəkya?"

⁴⁹ Wata ca shiku tə lyawarənaakii, əŋki ci, "Watiinə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.

⁵⁰ Acii tadə wu patə ca slənətə sətə ci Daadə ətə dadagyə a moo, ci nə ndzəkəŋunəki da cikəŋunəki da yaayi."

13

Misaali də əndə giirə slikerənə
(Mar. 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, Yeesu a madə asii, ca palə, ca ndzaanə ama uunəvə kaa ca dzəgunə ka əŋja.

² Lan̄ə ka shan̄ə nə dabaala abiikii, see də makə ndərəvə ci aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə asəkəkii, ən̄ə a kən̄aanə anə ndəra.

³ Kə slənyi ci də misaalinyinə ka baaba ka tii uushi'inə lan̄ə. Ən̄ki ci, “Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə.

⁴ Ma ca giirə slikərənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa. Əginyinə a dəmətə.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə d̄ii hanyinə gi'u anəkii. Slikərənəkii a givagi pii pii, acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara.

⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikərənəkii a naa'ugi saakii, acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə. Magiva slikərənəkii a huurəgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'aanə ka ci, pooshi rəgwa n̄ga gərənə.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə n̄unyi hanyinə, kə vii tii n̄unyi cīfanə. Harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə.”

⁹ Yeesu a uudəpaa, ən̄ki ci, “Ma əndətə da liminə n̄ga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mar. 4.10-12; Luka 8.9-10)

¹⁰ Wata *lyawarənə n̄ga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, ən̄ki tii, “Ka mi san̄ə cii kwa d̄a misaali, ha wabə ka ən̄ja?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, ən̄ki ci, “Ma unə, koonə vii Əntan̄fə rəgwa n̄ga shii ma'umbee uushi'inə n̄ga n̄wan̄juunaakii, ən̄taa ka tii.

¹² Acii, ma əndətə kavə nəkii ka shii uushi'inəkii, ka ci tsakənə nə ən̄ji paaratəginə kaa ca shii d̄anə lan̄ə aciikii. Amma, ma əndətə d̄ii naakii shiinə gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ən̄ji aciikii.

¹³ Ci nee unə cii kya wabə ka tii də misaali, acii ka tsaamənə nə tii, amma, paa tii ka neenə, ka kapaanə nə tii liminətii, amma, paa tii ka fanə, paa tii ka paaratəginə əsə.

¹⁴ Tii ca mbu'utəgi də wabəətə wabi Əntan̄fə ka ən̄ji *Isərayiila da ma anabi Isaaya ətə bii ci:

‘Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka paaratəginə shan̄ə.
Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka neenə shan̄ə.

¹⁵ Acii ma ədzəməŋga ənjitsa, mapa'əkii, liminətii əsə, manjiikəkii, təya dzaa'agi ginətii. Maci maɖamə tii ha'ə, kaɖa kə nee tii də ginətii, təya fatə də liminətii, təya paaratəgi də ədzəmətii, təya zhi'wagi aabiiki əsə, nya mbəɖəpaa də tii.'

¹⁶ Amma, ma unə, tə'i barəkaanə ashuunə, acii agi neenə nə ginuunə, ha'ə agi fanə nə liminuunə əsə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: lanə nə anabinyinə da ənjiŋga Əntanɖə mwayi ka shanə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə."

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə giirə slikərənə

(Mar. 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ "Fatəmə dīi kaa nya ba koonə sətə ci misaali ŋga əndə giirə slikərənə a moo banə:

¹⁹ maɖa kə fii ənji wabənə agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanɖə, amma mapaatəgimə tii, ka ndzaanə nə tii makə slikəriitə kwaalii ahada rəgwa, *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə giirə ənji a ədzəmətii.

²⁰ Ma slikəriitə kwaalii ama pasla, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntanɖə, təya luu pii də moodasəka.

²¹ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə ŋga uundzə saa'i. Acii ha'ə, maɖa kə lii ŋgəra'wə da cibə tə tii putə ŋga wabənə ŋga Əntanɖə, pii wata təya bwasee.

²² Ma slikəriitə kwaalii aagi dəhə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntanɖə, amma putə ŋga buurə uushi'inə ŋga *duuniya da uudə gəna, kə saawagi wabənəkii, pooshi nafakii.

²³ Ma slikəriitə kwaalii anə ŋunyi hanyinə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntanɖə, təya paaratəgi ŋga'ə, təya ndzaanə makə slikərəətə ca vii ŋunyi cifanə, harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə makkə pu'unə makkə pu'unə."

Misaali də kuzəna

²⁴ Yoo, kə dīi Yeesu ka tii əndə'i misaali əsə də banə, "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da sətə dīi də əndətə gi ka ləga ŋunyi slikərənə asəkə raakii.

25 Ma davədə, ətsə taa wu patə ka nūnyinə nə ci, wata əndə daawaanaakii a dzə ka ləgavə kuzənə aagi aləkamaarakii, ca palə saakii.

26 Makə givagi aləkamaara, kə girə, kə uugi ngərə manjeevənə, wata kuzənə a shigi ha'ə naakii.

27 Ənji slənə nga slanda rə a dzə ka banə ka ci, əŋki tii: 'Slandana, əntaa nūnyi slikərənə ləgii ha? Aa dama dīi gyavagi kuzənə agikəya?'

28 Wata ca ba ka tii: 'Əndə daawaanə dīi ha'ə.' Ənji slənaakii a ba ka ci: 'Nga'ə ka hə madə kə giinə ka mbuudəginə kwa?'

29 Amma ca ba ka tii: 'Aa'aa'ə, bwaseemə, goona dzə ka mbuudəginə, acii madə kə gyuunə ka mbudənə, ka mbudəənənə nuunə da i aləkamaara atsakii.

30 Wa təya gərə patə. Madə kə mbu'ya saa'i nga cifanə, kadə nii kya ba ka ənji slənə cifanə, aa təya mbuudəgi kuzənə zəku'i, təya pukəgərə aagi gunə, taabu'u slənənətii ka nyi cifanə nga raaki, nya pukəgərə aa dəbwə.' "

Misaali də manshidəfə slikərənə

(Mar. 4.30-32; Luka 13.18-19)

31 Yeesu a də ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, "Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci makə hi'u iza,* əndə a ngərə, ca ləgapanə gakii asəkə tsanə.

32 Slikərənəkii palee patə də ənshidəfənə. Amma, madə kə girə, ka dəginə ka dandza ka shanə. Əginyinə a shi, təya də kuvənyinatii davə."

Misaali də burəjanə

(Luka 13.20-21)

33 Yeesu a də ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, "Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci makə burəjanə. Minə a gwazətəgi də kənwə əjima makkə nga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə."

Da wabənə nga Yeesu də misaali

(Mar. 4.33-34)

34 Ma uushi'iitsə patə, kə wabi Yeesu ka dabaala də misaali, pooshi uushi cii kəya ba ka ənji yadə misaalikii.

35 Ma ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i: "Ka wabənə nə nyi ka tii də misaalinyinə, ka banə nə nyi ka tii sətə nji ma'umbeekii

13:30 13.30 3.12; Səniinə 14.14-15. * 13:31 13.31 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gude. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. 13:31 13.31 17.20; Luka 17.6. 13:32 13.32 Əzaki. 17.23. 13:33 13.33 1 Koor. 5.6; Gal. 5.9. 13:34 13.34-35 13.10-17. 13:35 13.35 Jab. 78.2.

daga ka 'watəginə nga duuniya."

Dzəgunətənə nga Yeesu tə misaali də kuzəna

³⁶ Ma daba'əkii, kə bwasee Yeesu ka dabaala, ca dəməgərə aasii. Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Batə keenə taa mi ci misaali də kuzənə a səkərə a moo banə."

³⁷ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Ma əndətə ləgii ŋunyi slikərənə, ci nə *Uuzənə nga ənda.

³⁸ Ma ra, ci nə duuniya. Ma ŋunyi slikərənə əsə, tii nə əŋji nga ŋwanjuunə nga Əntənfə. Ma kuzəna, tii nə əŋji nga Seetanə.

³⁹ Ma əndə daawaatə gi ka ləgavə kuzənəta, ci nə Seetanə. Ma saa'i nga cifanə, ci nə muudinə nga duuniya. Əŋji slənə cifanə əsə, tii nə malaa'ikanyinə.

⁴⁰ Makə sətə ci əŋjə a dzatəgi də kuzhinyinə, əŋjə a kaanə gunə, ha'ə na də ka muudinə nga duuniya.

⁴¹ Kadə nə Uuzənə nga əndə a sləkee ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya dzatəgi də əŋjitə ca kavə əŋji ka də 'waslyakəənə da əŋjitə ca də bwaya uushi'inə, təya fədfəgi tə tii agi ŋwanjuunaakii,

⁴² təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.

⁴³ Ma əŋjitə da goonga ashitii əsə, ka bərənə nə tii makə uusəra agi ŋwanjuunə nga Dəsənətii. Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa."

Misaali də manğədfə gəna

⁴⁴ "Ma ŋwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da manğədfə gəna ətə upaa əndə'i əndə asəkə rə, ci ka ha nga uuzanə. Makə upaa ci, ca ənə ka ngədfəginə davə. Ka moodasəkə nə ci ka şanə. Ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də rəta."

Misaali də lu'ulu'u

⁴⁵ "Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndətə ca alə ŋunyi lu'ulu'u.

⁴⁶ Wata makə upaa ci ŋunyikii, ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də ŋunyi lu'ulu'uta."

Misaali də slaadfa

⁴⁷ "Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da slaadfa ətə kagərə əŋji aagi uunəva, ca kaasha hərəfinə kama kama laŋə.

⁴⁸ Makə nii slaadəkii, ənjə a əlyagi aanə ndəra, ənjə a ndzaanə ka tsəəkəgi njunyi hərəfinə aasəkə dəva. Bwayakii əsə, ənjə a pukəgi.

⁴⁹ Ha'ə na də əsə uusəra nga muudinə nga duuniya. Kadə nə malaa'ikanyinə a dzə ka tsəəkəgi bwaya ənji ahada njunyi ənja,

⁵⁰ təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii."

Kura uushi'inə da iirə uushi'inə

⁵¹ Yoo, Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, "Kə fii unə uushi'iitsə patə kwa?" Təya ba ka ci, "Awa, kə fii inə."

⁵² Wata ca ba ka tii, "Tadə wu agi maliminə ndzaa ka lawara agi njwanjuunə nga dagyə, makə nga slanda yi nə ci, ətə ca ngiragi kura uushi'inə da iirə uushi'inə asəkə kuvə shigaakii."

Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu (Mar. 6.1-6; Luka 4.16-30)

⁵³ Makə uudəpaa Yeesu baaba misaalinyiitsa, ca madə gatə, ca palə saakii

⁵⁴ aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə, ca dzəgunə ka ənji asəkə *kuvə də'watii. Kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya ba ahadatii, "Da sanə upaa əndətsə shiinə ha'a? Da upaa ci baawəda nga də sə nga hurəshishina?"

⁵⁵ Əntaa uuzənə nga əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məcə? Əntaa i Yakubu da Yusufu da Simoonə da Yahuda nə ndzəkənjushi'inəkəya?

⁵⁶ Əntaa ganə ahadaamə nə cikənjushi'inəkii pata? Da sanə upaa əndətsə sətə ha'a?"

⁵⁷ Wata təya kaaree ka ci. Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ngutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərəvənə. Amma ma gakii də vərə da ahada ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərəvənə."

⁵⁸ Madamə Yeesu sə nga hurəshishinə lanə davə putə nga ghatə vii goongatii.

14

Əntənə nga Yoohana əndə də bapətisəma (Mar. 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Ma ka saa'ita, kə fii *Hirudusə, njwanjwə anə hanyinə nga Galili, habara nga Yeesu.

² Ca ba ka ənji slənaakii, “Ci nə Yoohana əndə də bapətisəma. Kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda nga dəada sə nga hurəshishinə ha'ə.”

³ Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma dīi ci ha'ə, putə nga Hiroodiya, minə nga ndzəkənuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ngərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

⁴ Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, “Madəbeemə ha ngərə tə Hiroodiya ka minaaku shanə.”

⁵ Kə mwayi Hirudusə bələginə tə Yoohana, amma ngwaliikii acii dabaala, acii kə ngirə tii tə Yoohana ka anabi.

⁶ Makə zhi'wa kumənə nga uusəratə pwayi ənji tə Hirudusə, kə uji uuzənə nga Hiroodiya uncitə minəkii akənɔwacii ənja. Ha'ə, kə kadeesəkə ka Hirudusə.

⁷ Ca də ka ki aləkawalə də jidə oo'i, taa mi patə bii ki, ka viinə nə ci ka ki.

⁸ Məci a ba ka ki, wa kya kədii nə nga Yoohana. Wata uncitə miitə a ba ka Hirudusə, “Nga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə nga Yoohana əndə də bapətisəma əndzə'i asəkə kənɔwa.”

⁹ Makə fii nɔwanwə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii. Amma putə nga jidəətə ji'i ci da putə nga madiigərə ənjitə 'waa'wa ci, kə bii ci, wa ənjə a vii ka ki sətə mwayi ki.

¹⁰ Wata ca sləkee ka ənjə a dzə ka lyagi nə nga Yoohana a furəshina.

¹¹ Makə lyagi ənji, wata ənjə a kira asəkə kənɔwa, ənjə a vii ka uncitə miitə, kya luu, kya kərə ka məci.

¹² Wata lyawarənə nga Yoohana a shi, təya ngərə waakii, təya dzə ka ngədəginə. Ma daba'əkii, təya dzə ka banə ka Yeesu tə sətə dīi.

Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə

(Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)

¹³ Makə fii Yeesu habara agyanə Yoohana, ca ndərəvə saakii aasəkə kumbawalə, kaa ca dzə ka ndzaanə daanəkii ka hatə pooshi ənji davə. Amma, makə fii dabaala ha'ə, təya bwasee ka vəranatii, təya nə'u tə ci də sədətii.

¹⁴ Yeesu a jimagərə asəkə kumbawalə aanə ndəra. Makə nee ci ka dabaala lanə, kə nyihə ci təgunuunatii. Wata ca mbədəpaa də ənji bwaneatii.

¹⁵ Ma ətsə kaa uusəra a kula, lyawarənaakii a shi aabiikii, əŋki tii, “Kə dīi kədəwanə; wiinə agi bilinə naamə ganə.

Acii ha'ə, bawə ka ənji, wa təya dzə aasəkə vəranyinə ka dərə zəmə ka natii na."

¹⁶ Wata Yeesu a ba ka tii, "Pooshi bwatya nga dzənatii. Unə nə vii ka tii zəma."

¹⁷ Təya ba ka ci, "Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə ba'ə hərəfinə bəra'i nəndə acii inə."

¹⁸ Wata ca ba ka tii, "Kiramə ka nyi."

¹⁹ Ca ba ka dabaala, wa təya ndzaanə agyanə kuzəna, ca ngərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madēe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii, təya vii ka dabaala.

²⁰ Ənji patə a zəmə, təya əburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə tə ətə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

²¹ Ma ənjitə agi zəməta, kə mbu'i tii bahə dəbu'u tufə, tsanə nə makinə da manjeevənə.

Wiinə nga Yeesu anə ma'inə

(Mar. 6.45-52; Yooh. 6.15-21)

²² Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva, kaa ca ba ka dabaala a palə satii.

²³ Ma ənji agi palənə satii, ma ci naakii, wata ca ndərə aa giŋwə, ci daanəkii, kaa ca da də'wa. Kə uugi vədə d'anə, ci daanəkii nə əndə davə,

²⁴ dzadə ahada uunəvə nə kumbawalə əsə. Dzawə ka kumbawaləkii nə dzənə aakəŋwə ma'ə, acii lanə dərəva nə mədə agi əgyanə dakəŋwacii, ma'inə a dzə də dəgənə ashi kumbawala.

²⁵ Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, wata Yeesu a dzə aabii lyawarənaakii də wiinə anə ma'inə.

²⁶ Makə nee lyawarənaakii ka ci ka wiinə anə ma'inə, kə ngwaləgi tii ka shanə, əŋki tii, "Wiitsə bərəhinə!" təya kaala vurənə.

²⁷ Amma pii Yeesu a wabə ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə. Nyi əna, goona ngwalə!"

²⁸ Wata Piita a ba ka ci, əŋki ci, "Slandana, madə hə ətsə tanyi, bawə ka nyi, kaa nya dzə aabiiku anə ma'inə."

²⁹ Yeesu a ba ka ci, "Shiwa!" Wata Piita a jiməgərə asəkə kumbawala, ca wii anə ma'inə, ca dzə aabii Yeesu.

³⁰ Amma, makə nee ci ka mədə anə ma'inə, ca ngwaləgi. Wata ndzanə lipənə nə ci aagi ma'inə, ca ka vurənə, "Slandana, luupaa tə nya!"

³¹ Pii wata Yeesu a vii ciinəkii ka ci, ca kəsətə tē ci ka ciinē, ca ba ka ci, “Kē əki gi'inaaku tē nyi. Ma nə hē ka nəhənə, paa nyi ka kavənə tē hē ka wiinē anə ma'inē kwa?”

³² Təya ndərəvə aasəkə kumbawala, wata mēdə a dēdəkə.

³³ Lyawarənaakii a gərə'waanə asəkə kumbawala, təya paslə tē Yeesu, təya ba, “Tantanyinē, *Uuzənə nga Əntanjə nə hē.”

Mbədəpaanə nga Yeesu dē ənji bwaneə dē Ginazarətə
(Mar. 6.53-56)

³⁴ Makə tanjəgi tii uunəva, təya mbu'u aanə hanyinē nga Ginazarətə.

³⁵ Ma ənji davə, kē puləgi tii oo'i, Yeesu ətsə shi. Wata təya sləkee taa dama patə anə hanyinəkii, ənjə a kyaara ka ci ənji bwaneə patə.

³⁶ Təya kədii aciikii, taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwaneə a tēbətə. Patənə nga ənjitə tēbətə, kē mbə'i tii.

15

Alə'aada nga dzədzəshi'inə
(Mar. 7.1-13)

¹ Kē shi harii *Farisanyinə da maliminə daga dē Urusali-ima aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii,

² “Ka mi sanjə ci lyawarənaaku a tanjəgi alə'aada nga dzədzəshi'inaama? Acii ma təya, paa tii agi yibəgi ciinətii taabu'u zəmənətii.”

³ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ya unə noona, ka mi dee cuuna tanjəgi bariya nga Əntanjə putə nga alə'aada goona?”

⁴ Acii kē bii Əntanjə oo'i: ‘Duunətə tē i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa mēci, wa ənjə a bələgi tē ci.’

⁵ Amma, ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbee əndə a vii ka dii taa mēci, mada bii ci ka tii: ‘Ma sənə, kē vii nyi ka Əntanjə’, tada paa ci dūunətə tē tii ma'ə, pooshi haala.

⁶ Dē ha'ə bwasee unə ka wabənə nga Əntanjə putə nga alə'aada goonə.

⁷ Unə ənjitə ca nə'u tē Əntanjə dē moodəfə bərə'i, asee, tantanyinə nə anabaakwaənə nga Isaaya ətə bii ci anuunə oo'i:

⁸ ‘Ma ənjitsa, amatii ci təya hanjətə tē nyi, Amma, ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shanjə.

⁹ Zafə nə paslənati tē nyi,
acii ma alə'aadanyiitə ci təya dzəgunə ka ənja,
banə nga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki.' "

Uushi'iitə ca ajijinətə tə ənda

(Mar. 7.14-23)

¹⁰ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca ba ka tii,
"Fatəmə, una paaratəgi:

¹¹ Əntaa sətə ca dzəgərə da ma ənda ca ajijinətə tə ci,
amma sətə ca shigi da makii ca ajijinətə tə ci."

¹² Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, "Kə
shii hə oo'i, ma wabəətsə bii hə, kə kulii aasəkə Farisanyinə
nii?"

¹³ Ca ba ka tii, əŋki ci, "Tadə ŋgutə slikərənə giva patə,
madə əntaa Daadə ətə dadagyə ləgii, ka mbudəginə nə ənji.

¹⁴ Bwaseemə ka tii, goona buurə tə tii, muurəfinə ca kərə
tə harakii. Madə muurəfə ca kərə tə muurəfə makə ci, tii
kyakya'ə ca kwaalagərə aa gu'u."

¹⁵ Amma əŋki Piita ka ci, "Bawə keenə tadə mi ci
misaalitə a moo banə."

¹⁶ Ca ba ka tii, "Ma'ə unə yadə paaratəgi də uushi makə
ŋga ənjitə kwa?

¹⁷ Asee, ma'ə unə mapaaratəgimə. Tadə mi patə dzəgərə
da ma ənda, ka dzəgərənə kura'ə aasəkə, ca gimagi.

¹⁸ Amma, ma sətə ca shigi da ma ənda, a ədzəmə ca shigi.
Ci ca ajijinətə ənda.

¹⁹ Acii a ədzəmə nə əndə ka buurətə bwaya uushi'inə ca
kavə tə ci ka bələ ənda, ca aləhiinə, ca dā badawaanə, ca
hərə, ca jirakə, ca wabə bwaya uushi'inə aashi ənda.

²⁰ Wiitə tsarə ŋga uushi'iitə ca ajijinətə ənda. Amma,
ma adənə yadə yibəgi ciinə, pooshi ka ajijinətə ənda."

Gi'inə ŋga məshipətə minə tə Yeesu

(Mar. 7.24-30)

²¹ Wata Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə ŋga
Tiira da ŋga Sidoonə.

²² Ma anə hanyinəkii, tə'i əndə'i mitə Kana'ana. Wata kya
shi də tuunə, əŋki ki, "'Ya'ə Slandana, jijinə ŋga *Dawuda,
nəhuu təgunuunaakya! Tə'i uuzənaaki, uncitə minəkii da i
ginaaji ashitə. Lya'ə lya'ə nə ki ka shanə."

²³ Amma, majikəmə Yeesu ka ki tadə rəŋwə də makii.
Wata lyawarənaakii a əntsahə aabiikii, təya kədii aciikii,
əŋki tii, "Bawə ka ki, wa kya dzə satə, acii agi shinə nə ki
də nə'unə taamə də wazənə lanə."

²⁴ Yeesu a jikəvə, ɐŋki ci, “Ma sləkee ɐnji ka nyi, wata ka ɐnji *Isərayiila tanə, acii makə maza bagiinə nə tii.”

²⁵ Amma miitə a shi, kya gərə'waanə atsaa sədə Yeesu, ɐŋki ki, “‘Ya'ə Slandana, tsakuu tə nyi.”

²⁶ Yeesu a ba, “Pooshi ŋga'ə nə ŋgərətə zəmə ŋga manjeevənə, ɐnjə a kagi ka ədiinə.”

²⁷ Ɖŋki miitə, “Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə ŋga zəmətə ca kwaalagi acii slanjiinətii.”

²⁸ Yeesu a ba ka ki, “Mina, lanə nə gi'inaaku tə nyi. Ma sətə cii kwa uufə, ka dʌnə nə ɐnji ka hə.” Wata kə mbə'i uuzənətə ka saa'ita.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ɐnji bwanea lanə

²⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə davə, ca dzə də palənə ama uunəvə ŋga Galili, ca ndərəgi aanə dʌŋgərə, ca ndzaa dasə davə.

³⁰ Ɖnji bəzəkii a dzə aabiikii, təya kərə ɐnji bwaneanyinə kama kama, mabiiyi ɐnja, mahurəməsə ɐnja, muurəfina i kadəguləmina da hara ɐnji bwaneanyinə lanə. Təya banee ka tii akəŋwaciikii. Ca mbədəpaa də tii.

³¹ Makə nee ɐnji kadəguləmə a wabə, mabiiyi ɐnji əsə, kə ɐnyi ilənyinatii ka guunə, mahurəməsə ɐnji əsə, watiinə ka wiinə, muurəfinə əsə, watiinə ka neenə, kə dʌi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə. Wata təya dʌunətə tə Ɖntarʃə ŋga ɐnji *Isərayiila.

Adəvənə ŋga Yeesu ka ɐnji dəbu'u ɐnfwadə

(Mar. 8.1-10)

³² Wata Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, ca ba ka tii, “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ŋga ɐnjitsa, acii baanə makkə nə tii abiiki ɐnshinə, pooshi tii da sə ŋga kavənə aa matii. Pa nya moo təya palə də madəfənə, acii ga madəfənəkii a mbee ka tii a rəgwa.”

³³ Wata lyawarənaakii a ba ka ci, “Ya ɐna, da upaanaamə zəmə bahə zəməvənə ka ɐnjitsə lanə ha'ə ganə agi bilina?”

³⁴ Yeesu a ləgwa a matii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Təya ba ka ci, “Buroodi mədəfə da uuji hərəfinə.”

³⁵ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə.

³⁶ Ca ŋgərə burooditə mədəfə da hərəfiita, ca kuyirii tə Ɖntarʃə, ca ʃaatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, təya təkəpaa ka ɐnja.

³⁷ Patənatii, təya zəmə, təya əburə. Lyawarənaakii a tsəkətə ətə mbədaanə, dəvə mədəfə.

³⁸ Ma ənjitə agi zəməta, dəbu'u ənfwadə, tsanjə nə makinə da manjeevənə.

³⁹ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya palə satii. Ma daba'əkii, ca ndərəvə aasəkə kumbawala, ca palə aanə hanyinə nga Magadanə.*

16

Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu

(Mar. 8.11-13; Luka 12.54-56)

¹ Yoo, kə shi hara *Farisanyinə da *Sadukinyinə aabii Yeesu, kaa təya təkə tē ci. Təya ba ka ci, kaa ca ɗa ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca ɓaarii oo'i, tē'i ci da baawəɗa nga Əntanjə.

² Əŋki Yeesu ka tii, “Ma uusəra a kula, maɗa dizə nə səkəntanjə, agi banə nuunə: ‘Pooshi ha ka tsəfənə doorə.’

³ Ma tsəɗakə əsə, maɗa tsaaməgyuunə aagi əntanjə, una nee dizə təkū təkū nə ha, agi banə nuunə: ‘Ka ndzəmənə nə vənə ənshinə.’ Maɗa tsaaməgyuunə aagi əntanjə, ka mbeenə nuunə ka batənə taa iitə nə ha a ndzaanə. Amma, pooshi unə ka mbee ka paaratəgi də ndzaanə nga zamanana.

⁴ Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitə pooshi ka nə'utə bariya nga Əntanjə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ənjə a ɗa ka tii sə nga hurəshishinə. Amma, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a ɗa ka tii, maɗaamə ətə ɗii Əntanjə də anabi Yunana.” Makə wabi ci ha'ə, wata ca palə saakii.

*Burəjanə nga *Farisanyinə da nga *Sadukinyinə*

(Mar. 8.14-21)

⁵ Ma təya dzə də tanjənə asəkə kumbawala, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə zaanə ka tii nə ngərənə buroodi.

⁶ Yeesu a ba ka tii, “Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.”

⁷ Makə fii tii ha'ə, təya gwanjə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, “Ma bii ci ha'ə, ətə pooshi amə ngiraanə buroodi.”

⁸ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, kə əki gi'inə goonə tē nyi. Ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya?

⁹ Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaaratəgimə kuna? Kə zaanə koonə nə burooditə tufə ətə agi ənji dəbu'u tufə kwa? Dəvə moonə tsəkətuunə tē ətə mbəɗaana?

* **15:39 15.39** Magadanə: uushi rəjwə da Magəɗala. Mitə vərənə nga Magəɗala nji Mariyaama Magəɗalina. **16:1 16.1-4** 12.38-39; Luka 11.16,29-30.

16:1 16.1 Yooh. 6.30. **16:6 16.6** Luka 12.1. **16:7 16.7-9** Mar. 6.52. **16:8 16.8** 14.31. **16:9 16.9** 14.20.

10 Aa ya burooditə mədəfə əsa, ətə agi ənji dəbu'u ənfwada? Dəvə moonə tsəkətuunə tə ətə mbədaana?

11 İitə təkuree unə ka paaratəginə oo'i, ma cii kya wabə koonə əna, əntaa agyanə buroodi. Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə."

12 Wata təya paaratəgi oo'i, əntaa banə bii ci ka tii oo'i, wa təya nəhə natii nə acii burəjaatə ci ənjə a dfa də buroodi. Amma, wa təya nəhə natii nə acii dzəgunənə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.

*Banə nga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanəfə
(Mar. 8.27-30; Luka 9.18-21)*

13 Yoo, kə gi Yeesu aanə hanyinə ətə kədəhə da vəranə nga Kayisariya Filipi. Makə gi ci, kə ləguyi ci ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Ya nyi *Uuzənə nga ənda, wu sanə nə nyi ci ənjə a ba?"

14 Əŋki tii, "Agi banə nə hara ənji, hə nə Yoohana əndə dfa bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi *İliya. Hara ənji əsə, əŋki tii, hə nə İrimiya taa əndə'i anabi nga ŋukə."

15 Yeesu a ba ka tii, "Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?"

16 Simoonə Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matadəkii,* Uuzənə nga Əntanəfə Əndə vii əpinə."

17 Yeesu a ba ka ci, "Əndə barəkaanə nə hə, Simoonə, uuzənə nga Yunana. Acii əntaa əndə şinŋinə baarəgi ətsə ka hə, amma Daadə ətə dadagyə baarəgi ka hə.

18 Wanyinə ka banə ka hə əsə: hə nə Piita, makə banə pasla. Anə paslanə nii kya mbukya İkəliisiyaaki. Taa wa, pooshi na palee ka ŋgeerənə nga İkəliisiyakii.

19 Ka viinə nə nyi ka hə lakila nga makuvə nga ŋwanjuunə nga dagyə. Taa mi patə anətə hə ganə a duuniya, ma'anəkii gatə dagyə. Ha'ə əsə, taa mi patə pəreği hə ganə a duuniya, mapəreği gatə dagyə."

20 Wata Yeesu a dfa ka lyawarənaakii bariya də ŋgeerənə tuu'inə, "Goonə ba ka taa wu oo'i, nyi nə *Matadəkii nga Əntanəfə."

Wabənə nga Yeesu agyanə tsarə nga əntəətə nii kəya əntə

(Mar. 8.31-9.1; Luka 9.22-27)

21 Daga ka saa'ikii 'watəgi Yeesu dzəgunətənə ka lyawarənaakii oo'i, tyasə see a dzə ci aa Urusaliima. Ma dafa, ka sanə nə ci cibənyinə lanə acii gayinə da madiigərə

16:10 16.10 15.37. 16:14 16.14 14.2; 17.10-13; Mat. 21.11. * 16:16 16.16 Waatoo, Aləmasiihu. 16:16 16.16 14.33; Yooh. 1.49; 11.27. 16:18 16.18 Luka 22.32; Yooh. 1.42; 21.15-17; Af. 2.20. 16:19 16.19 Luka 11.52; Mat. 18.18; Yooh. 21.15-17. 16:20 16.20 17.9.

limanyinè da maliminè, ènjè a bèlègi tɛ ci. Ma ka makkèné nga uusèra, ca madètè agi mamèètè ènja.

²² Makè fii Piita ha'è, wata ca kèsègi tɛ ci aatanɗala, ca wazè ka ci, ènki ci, “Wa Èntanɗè a dzagi ètsa, Slandana, pooshi ètsè ka ðanè shanɗè!”

²³ Amma Yeesu a zè'wugi aabii Piita, ènki ci ka ci, “Dzègi aabiiki, *Seetanè! Hèrèmbèdè nè hɛ ka nyi. Aci ma hiimatsaaku, nga èndè shinɗinè, èntaa nga Èntanɗè.”

²⁴ Wata Yeesu a ba ka lyawarènaakii, ènki ci, “Taa wu patè ca moo nè'unè tɛ nyi, tyasè see a kaaree ci ka naakii nè, ca ngèrè ènfwè nga gwa'avèné tɛ ci aashikii, ca nè'u dè nyi.

²⁵ Tada wu patè ca ða gazhi'waanè nga gèrètè èpinaakii, ka èteenè nè ci ka èpinèkii. Amma tada wu patè ètee ka èpinaakii putè nga nè'unè tɛ nyi, ka upaanè nè ci bwatyakii.

²⁶ Mi sanè nè bwatya nga upaa patèné nga uushi'inè asèkè duuniya, amma èndè ètee ka èpinaakèya? Pooshi bwatyakii. Mada kè zii èpinè nga ènda, pooshi uushi cii kèya vii kaa ca èné ka upaa dè èpinèkii.

²⁷ Aci kèdèhè nè Uzènè nga èndè ka shinè tii da malaa'ikanyinaakii agi mèghèrèvèné nga Dii, ca vii shikwa taa ka wu makè sètè slènyi ènda.

²⁸ Tantanyinè cii kya ba koonè, tɛ'i hara ènji ganè ahadaamè na nee dè ginètii, tii ma'è mamèètèmè, ka shinè nga Uzènè nga ènda, kaa ca ndzaa ka nwanwa.”

17

Mèghèrèvèné nga Yeesu

(Mar. 9.2-13; Luka 9.28-36)

¹ Ma daba'è baané kuwa, Yeesu a ngèrè tɛ Piita da i Yakubu tii da ndzèkènjuci, waatoo Yoohana, ca kèrè tɛ tii aanè magèrè giɗwa, wata tii ha'è.

² Ma tɔya nee, wata ca zè'wè akèɗwaciitii, bèrèné nè kèɗwaciinèkii makè uusèra. Ha'è nè kèjeerènaakii èsè, ca ðagi tyaslyasly makè èmputè kèbèné.

³ Wata ma tɔya nee, watiitè i Muusa da anabi *Iliya, tɔya wabèshi da Yeesu.

⁴ Wata Piita a ba ka Yeesu, “Slandana, nga'è ðii makè ganè niinè. Maa nga'è ka hɛ, ka ratèné nè nyi koonè

16:21 16.21 17.22-23; 20.17-19; 26.2. **16:27 16.27** Jab. 62.13; Ayb. 34.11; Mat. 7.23-27; 13.41; 25.31-46; Luka 13.27; Yooh. 5.29; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 1 Piita 1.17; 2 Tim. 4.14; Sèniinè 22.12. **16:28 16.28** 10.23; 24.34; Mar. 9.1; 13.30; Luka 9.27; 21.32. **17:1 17.1** 5.1. **17:2 17.2-8** 2 Piita 1.16-18; Sèniinè 1.16.

tsakabanyinē makkə ganə. Naaku rəŋwə, ŋga Muusa rəŋwə, ŋga Iliya rəŋwə.”

⁵ Ma ci ma'ə agi wabənə ha'ə, wata məzhidəkwatyaminə ətə ca bərə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, ɛndə a wabə agi məzhidəkwatyaminəkii, ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tɛ ci. Ci ca uufagi səkəki. Famə tɛ ci.”

⁶ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata ŋgwalənə a dā tɛ tii ka shanə, təya kwaalagi aa panə aanə kəŋwaciinətii.

⁷ Wata Yeesu a ɛntsahə aabiitii, ca tɛbətə tɛ tii, ca ba, “Madətəmə, goona ŋgwalə.”

⁸ Makə madɛɛ tii ka ginətii, maneemə tii taa ka wu ma'ə, madaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə dɛ jimanə satii a giŋwa, kə bii Yeesu ka tii, “Goonə ba taa ka wu tɛ sətə nee unə. See daba'ə madənaaki agi maməətə ɛnja, nyi *Uuzənə ŋga ɛnda.”

¹⁰ Lyawarənaakii a ləgwa ka ci, ɛŋki tii, “Aa mi dɛi ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shinə ka Aləmasiihu?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ɛtsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi dɛ patənə ŋga uushi'inə.

¹² Amma, wanyinə ka banə koonə: kə uugi Iliya shinə. Mashiimə ɛnji tɛ ci, təya cibə dɛ ci makə sətə kadeesəkə ka tii. Ha'ə makə ɛtsə, kədəhə nɛ təya cibə dɛ Uuzənə ŋga ɛndə ɛsə.”

¹³ Wata lyawarənaakii a paaratəgi oo'i, ma Iliyatə cii kəya wabə agyanəkii, ci nɛ Yoohana ɛndə dā bapətisəma.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu dɛ uuzənə ɛtə kəshi ginaaji tɛ ci (Mar. 9.14-29; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Ƀnyanatii aabii dabaala, wata ɛndə'i ɛndə a shi, ca gərə'waanə akəŋwacii Yeesu,

¹⁵ ca ba, “Slandana, nəhuu tɛgunuunə ŋga uuzənaaki. Tə'i ma'idə'ida ashikii, agi dānə tɛ ci ka shanə. Ka ɛndə'i ha, ca kulagərə aagi gunə, ka ɛndə'i ha, aagi ma'inə.

¹⁶ Kə kira nyi tɛ ci ka lyawarənaaku, amma kə təkuree tii ka mbədəpaanə dɛ ci.”

¹⁷ Ƀŋki Yeesu, “‘Ya'əmə, unə ɛnji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tɛ Ƀntanfə, bwaya ɛnja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dɛi!”

¹⁸ Makə kira ɛnji, Yeesu a wazə ka ginaajikii, wata ginaajikii a shigi ashii uuzəta. Pii wata kə mbə'i uuzəta.

¹⁹ Ma daba'əkii lyawarənaakii a əntsahətə aabii Yeesu daanətii, təya ləgwa ka ci, "Mi sanə dīi təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?"

²⁰ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Putə ŋga gi'uunə ŋga gi'inə goonə tə nyi. Tantanyinə cii kya ba koonə, maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* [

²¹ 1Amma, ma tsarə ŋga ginaajitsa, see də də'wa da suumaya mbeenə ənji ka lyaakaginə."] kəfa ka banə nuunə ka giŋuna: 'Duu aa hatə!' ka dzənə nə ci əsə. Pooshi uushi ca kadfee ka ŋgeerənə goonə.

*Ənənə ŋga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mar. 9.30-32; Luka 9.43b-45)*

²² Guŋənə ŋga lyawarənə ŋga Yeesu patə anə hanyinə ŋga Galili, wata ca ndzanə wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, "Kədəhə nə ənji ka viinə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ənja,

²³ təya bələgi tə ci, amma ka madeenə nə ənji ka ci agi maməətə ənja ka makkənə ŋga uusəra." Makə fii tii ha'ə, wata səkə ŋga lyawarənaakii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

*Ki'i tsəkə ŋga *yi ŋga Əntanfə*

²⁴ Kə gi Yeesu da lyawarənaakii aa Kafarənahumə, wata ənji luu tsəkə ŋga yi ŋga Əntanfə a dzə aabii Piita, təya ləgwa, əŋki tii: "Ya sanə, agi ki'inə nə maləmə goonə tsəkə ŋga yi ŋga Əntanfə nii?"

²⁵ Əŋki Piita, "Də ŋga'ə nə ci agi ki'inə." Makə ənyi Piita aasii, Yeesu a wabə ka ci zəku'i, əŋki ci, "Iitə nee hə naaku daa, Simoonə? Wu dəbee ki'i tsəkə ka meeminə ŋga *duuniyana? Manjeevənətii nii, anii hara ənja?"

²⁶ Əŋki Piita, "Hara ənji dəbee tsəkənə." Wata Yeesu a ba, "Makə ha'ə dīi, madəbeemə manjeevənətii a tsəkə.

²⁷ Amma, acii gaanwa bəzee ka səkətii, ma d'anəku, duu aama uunəva, ha kagərə manğəlanə aagi ma'inə. Ma hərəfiitə 'watəgi hə kəsənə, ka lapaanə nə hə kwaba a makii bahə ki'inə də tsəkaaki da naaku, ha kərə ka tii."

18

*Wu sanə palee də gawuuna?
(Mar. 9.33-37; Luka 9.46-48)*

* **17:20 17.20** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gudə. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **17:20 17.20** 13.31; 14.31; 21.21; Mar. 11.23; Luka 17.6. **17:22 17.22-23** 16.21. **17:24 17.24** Shig. 30.13.

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, wata *lyawarəne nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Wu saŋə palee də ɖuunuunə agi ŋwanjuunə nga dagya?"

² Wata Yeesu a 'watə tə ɛndə'i uundzə uuzənə, ca kəŋee ka ci ahadatii,

³ ca ba, "Tantanyinə cii kya ba koonə: maɖa mazhi'weemə unə ka noonə nə makə nga uuji manjeevənə, pooshi unə ka upaa dəmənə aagi *ŋwanjuunə nga ɛntanɖə shaŋə.

⁴ Taa wu həətəpaa naakii nə, ca ndzaanə makə nga uuzəəna, ci palee də ɖuunuunə agi ŋwanjuunə nga dagyə.

⁵ Taa wu liwə uuzənə, maɖa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ɛtsa."

Uushi'iitə na ɖa tə ɛnda putə nga slənə 'waslyakəənə
(Mar. 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ "Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonɖa kaa ca pu'u, gəɖə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, ca lipəgərə aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁷ Tə'i ŋgərə'wə ashi əŋji *ɖuuniya, acii tə'i sətə ca kavə əŋji ka ɖa 'waslyakəənə. Pooshi səndə ca tənəpaa tsarə ŋga uushi'iitsə ka ɖanə. Amma kə ɖii anə ɛndətə ca kavə ɛndə ka ɖa 'waslyakəənə.

⁸ "Maɖa ciinəku tafa səɖəku ca kavə tə hə ka ɖa 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gəɖə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə taa səɖa, acii ndzaanə da i ciinə bəra'i tafa səɖə bəra'i, amma əŋjə a ka tə hə aagi gunə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁹ Maɖa ginəku ca kavə tə hə ka ɖa 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gəɖə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə də ginə rəŋwə, acii ndzaanə da i ginə kyakya'ə bəra'i, amma əŋjə a ka tə hə aagi gunə."

Misaali də baga ətə zagi
(Luka 15.3-7)

¹⁰ "Nəhəmə noonə na, acii goona bərapaa rəŋwə agi uuji manjeeviitsa. Wanyinə ka banə koonə: ma malaa'ikanyinatii, taa guci patə nə tii ka ndzaanə akəŋwacii Daadə ətə dagyə. [

¹¹ Acii ma shi *Uuzənə ŋga ɛnda, ka luupaa tə maza əŋja.]

¹² Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo bana? Yaci tə'i ɛndə da bagiinaakii gya'ə saŋa, wata rəŋwə agitii a zagya, iitə ɖanəkəya? ɛntaa ka bwaseenə nə ci ka ətə əlinə

pu'unə aji əlinə ka zəməne, ca palə ka alə tə ətə rənjwə zagi kwa?

¹³ Mada kə nee ci, tantanyinə cii kya ba koonə: ka fanə nə ci moodasəkə putə nga rənjwə ətə sha zii, palee ka putə nga əlinə pu'unə aji əlinə ətə mazamə.

¹⁴ Ha'ə əsə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, əntaa də uufənaakii zaginə taa rənjwə agi uuji manjeeviitsa."

Ndzəkənjunə ətə slənyi 'waslyakəənə

¹⁵ "Mada kə bəzee əndə nə'unə makə hə ka səkəku, ma fanəkwa, duu aabiikii, ha dzə ka baarii ka ci 'waslyakəənaakii ahadoonə, unə bəra'i. Mada kə luuvə ci 'waslyakəənaakii, kə zhi'wavə hə də əndətə aa rəgwa ətsa.

¹⁶ Amma, mada maluumə ci 'waslyakəənaakii, 'waanə tə əndə rənjwə taa ənji bəra'i atsaku, kaa ənji bəra'i taa makkə a mbee ka vii seeda anə patənə nga sətə bii ənji.

¹⁷ Mada kə kaaree ci ka fa wabənati, bawə ka Ikəliisiya. Mada kə kaaree ci ka fanə tə Ikəliisiya əsə, geegimə ka ci makə əndətə pooshi ahadoonə taa *ənji luu tsəka."

Anətənə da pərəginə

¹⁸ "Tantanyinə cii kya ba koonə: taa mi patə anətuunə ganə a duuniya, ma'anəkii dagyə ətsa. Ha'ə əsə, taa mi patə pəregyuunə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə ətsa.

¹⁹ "Wanyinə ka tsakə banə koonə əsə: mada kə anətə ənji bəra'i uura agyuunə kaa təya kədii taa mi patə, ka fanə nə Daadə ətə dagyə ka tii tə səkii.

²⁰ Acii taa da patə libə ənji bəra'i taa makkə agi ləməki, davə nə nyi ahadatii."

Misaali də mava ətə naanagi ka tifyagi 'waslyakəənə ka ənda

²¹ Ma daba'əkii, wata Piita a shi aabii Yeesu, ca ləgwa ka ci, əŋki ci: "Slandana, moonə sədə sanə fanə əndə ka nyi 'waslyakəənə, nya tifyagi ka ca? Sədə mədəfə kwa?"

²² Yeesu a ba ka ci, "Pooshi. Əntaa wata sədə mədəfə bii nyi koonə. Amma, mədəfə sədə ha'ə mədəfə pu'unə.

²³ Acii ma njwanjuunə nga dagyə, mbərə mbərə nə ci da əndə'i njwanjutə mwayi baanatənə taa iitə nə gəna acii maviinaakii.

²⁴ Ma ca 'watəgi baananə ha'ə, wata ənjə a kira ka ci mavatə cii kəya nə'u tə ci milyoonyinə nga kwafa.

18:14 18.14 6.10. **18:15 18.15** Leew. 19.17; Gal. 6.1. **18:16 18.16** Dzək. 19.15; Yooh. 8.17; 2 Koor. 13.1; 1 Tim. 5.19. **18:17 18.17** Tit. 3.10. **18:18 18.18** 16.19; Yooh. 20.23. **18:19 18.19** 7.7. **18:20 18.20** 28.20. **18:22 18.22** 'Wat. 4.24. **18:23 18.23** 25.19.

²⁵ Amma, ma mavakii, paa ci da taa mi bahə kaa ca ki'i kwabatə ci ɲwanɲwə a nə'u tɔ ci. Wata ɲwanɲwə a ba ka ənjə a dərəmahi dɔ ci da minakii da manjeevənaakii da uushi'inaakii patə, kaa ənjə a shii ki'i dɔ kwabakii.

²⁶ Makə fii mavatə ha'ə, wata ca kulagi akəɲwacii ɲwanɲwa, ca dza ciinə, ca ba: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'iginə nə nyi ka hə gənaaku patə.'

²⁷ Wata ɲwanɲwə a nəhə təgunuunaakii, ca tifyagi ka ci, ca kapaa tɔ ci. Mavatə a palə saakii.

²⁸ Amma, makə pyalə ci saakii, wata ca lapaa əndə'i mava makə ci ətə cii kəya nə'u tɔ ci dəmənə ɲga *hwaslə gya'ə tanə. Wata ca tərədəgi kəjeerənə a uura mavata, əɲki ci: 'Ki'iwu ka nyi dəmənəaki!'

²⁹ Wata mavatə a kulagi akəɲwacii, ca dza ciinə, əɲki ci: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'inə nə nyi ka hə dəmənəaku.'

³⁰ Amma kə naanagi ci, wata ca kərə tɔ ci aa furəshina, see madə ki'igi ci dəmətə atsakii.

³¹ "Makə nee hara maviinə ka sətə slənyi, kə zhima tɔ tii asəkətii. Wata təya palə aabii ɲwanɲwa, təya bagi ka ci sətə slənyi patə.

³² Makə fii ɲwanɲwə ha'ə, wata ca 'wagərə tɔ mavatə dɪi ha'ə. ɲwanɲwə a dzaana tɔ ci, əɲki ci: 'Ma hə, bwaya mava nə hə. Kə tifyagi nyi ka hə patənə ɲga kwabatə ɲji nya nə'u tɔ hə putə ɲga kədiinaaku aciiki.

³³ Pooshi dibə ha nəhə təgunuunə ɲga guva-slənaaku makə sətə nyihə nyi naaku kwa?'

³⁴ Kə bəzhi səkə ɲga ɲwanɲwə ka shanə. Wata ca sləkee ka ənjə a pa'əgi tɔ mavatə a furəshina, ənjə a cibə dɔ ci, see madə ki'igi ci patənə ɲga gənata."

³⁵ Yeesu a uudəpaa wabənə, əɲki ci, "Ha'ə əsə nə Daadə ətə dadagyə a dɔ ka taa wu patə agyuunə, maa pooshi ci tifyagi ka ndzəkəɲuci 'waslyakəənaakii dɔ ədzəmə rəɲwə."

19

Dzəgunənə ɲga Yeesu agyanə lakəgi minə
(Mar. 10.1-12)

¹ Makə uugi Yeesu baaba uushi'iitsa, wata ca madə anə hanyinə ɲga Galili, ca palə aanə hanyinə ɲga Yahudiya atanəgi gəərə ɲga Urədunə.

² Dabaala lanə nyi'u tɔ ci, ca mbədəpaa dɔ əɲji bwanea.

³ Hara *Farisanyinè a dzè aabiikii ka təkənè tɔ ci dè ləgwanè amakii, ɛŋki tii, “Ya ɛna, kɛ vii bariya gaamè rəgwa ka ɛndè a lakəgi minaakii putè ŋga taa ŋgutè uushi kwa?”

⁴ Ca ɛnəgi ka tii, “Pooshi unè jangii asəkè malaaba ləkələkətè kwa? Ma bii ca: ‘Ma ka ‘watəginè, ŋgurè da minè ghənyi Ɖntanɣè tɔ ɛnja.’

⁵ Ɖntanɣè a ba: ‘Putakii ha’è, wa ŋgurè a bwasee ka dii da məci, ca ləbè tii da minaakii, tɔya ndzaa shishinè rəŋwə.’

⁶ Dè ha’è, ndzaanè tii ɛndè rəŋwə, ɛntaa ɛnji bərə’i ma’è. Aciikii, ma sətè gəŋutəgi Ɖntanɣè, ga ɛndè a təkée.”

⁷ Farisanyinè a ba ka Yeesu, “Aa, acii mi dɛi bii Muusa, wa ɛndè a vii ka minè ləkələkətè ŋga lakəginè tɔ ki, ca lakəgi tɔ kya?”

⁸ Yeesu a ba ka tii, “Putè ŋga ndalənè ŋga ɛdzəmuunè kapaa Muusa koonè rəgwa ŋga lakəgi makinè goonè. Amma, ma ŋga ŋukè, saa’i ŋga ‘watəginè ŋga duuniya, ɛntaa ha’è.

⁹ Wanyinè ka banè koonè: taa wu patè lakəgi minaakii putè ŋga ɛndè’i uushi pamè tsanè da aləhiinè, ca ŋgərə ɛndè’i, kə ali ci hiinè ɛtsa.”

¹⁰ Lyawarənaakii a jikəvə ka ci, “Madfa ha’è ahada i ŋgurè tii da minaakii ɛtsa, ɛntaa gədè ndzaanè yadè ŋgərəshinè dənwa’è kwa?”

¹¹ Amma ca ba ka tii, “Ma dzəgunətsa, ɛntaa taa wu ca luu, amma see ɛnjitè vii Ɖntanɣè ka tii.

¹² Aci tɔ’i rəgwanyinè kama kama ɛtə pooshi ɛnji ka ŋgərəshinè: tɔ’i hara ɛnji, putè ŋga poonè tɔ tii ha’è, paa tii ka ŋgərəshinè. Hara ɛnji ɛsə, ɛnji saawee ka tii. Hara ɛnji ɛsə, paa tii ka ŋgərəshinè putè ŋga ŋwanjuunè ŋga dagyè. Ma ɛndətə ca mbee ka luu dzəgunətsa, wa ca luu.”

*Daanə barəkaanə ŋga Yeesu ka uuji manjeevənə
(Mar. 10.13-16; Luka 18.15-17)*

¹³ Ma daba’əkii, kə kirè ɛnji manjeevənè ka Yeesu, kaa ca daanè ciinè aanətii, ca dfa ka tii də’wa. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii ŋguruunè ka ɛnja.

¹⁴ Amma Yeesu a ba, “Uneemə ka manjeevənə, kaa tɔya shi aabiiki, goona tənja tɔ tii, acii ka tsarè ŋga ɛnji makè tii dè ŋwanjuunè ŋga dagyè.”

¹⁵ Ca daanè ciinè aanətii. Ma daba’əkii, ca madə davə, ca palə saakii.

*Ɖndə gəna
(Mar. 10.17-31; Luka 18.18-30)*

16 Ma ka əndə'i uusəra, kə shi əndə'i əndə aabii Yeesu, ca ləgwa, əŋki ci, "Maləma, ŋgutə ŋunyi slənə saŋə slənəki, kaa nya upaa də əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?"

17 Əŋki Yeesu ka ci, "Ka mi dee cii kwa ləgwa ka nyi agyanə sətə ŋunykəya? Rəŋwə dyanə nə ŋunyi Ənda. Maɗa ŋga'ə ka hə nə upaa əpiitsa, nə'utə *bariya."

18 Əndətə a ləgwa ka ci, "Ŋgutə tsarə ŋga bariya da?" Yeesu a ba ka ci, "Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda ŋga jirakənə anə ənda,

19 gadəe ka i duu da muu, uufuu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uufə naaku na."

20 Əŋki uundzə dagwatə ka ci, "Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi. Ŋgutə mbəɗaanə ka nyi, kaa nya nə'uta?"

21 Yeesu a ba ka ci, "Maɗa kə mwayi hə ndzaanə makətsəɗəkii, duu ka ɗərəmagine də uushi'inaaku patə, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Maɗa kə ɗii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntaŋfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi."

22 Makə fii uundzə dagwatə ha'ə, ca palə saakii də maɓətəsəka, acii laŋə ɗərəva nə gəna aciikii.

23 Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, dzawə ɗərəva nə dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.

24 A tsakə nyi banə koonə əsə: gəɗə dəmagine ŋga ŋgyalooba ka rəgwa shine ŋga libəra də ŋgufənə, acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə."

25 Makə fii lyawarənaakii wabəətsa, kə dzəgəpaa tə tii ka shaŋə, təya ba, "Maɗa ha'ə əna, aa wu ɗii nə upaa luupaana?"

26 Amma Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, "Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka ɗatənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntaŋfə, ka ɗatənə nə ci taa mi patə."

27 Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, "Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə ha, mi niina upana?"

28 Əŋki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: maɗa kə ndzaa nyi, nyi Uuzənə ŋga əndə, dasə anə dəgələ ŋga məghərəvənaakii agi kura zamanatə na shi, ma unə ənə pu'u aji bəra'i ənə nyi'u tə nyi, ka ndzaanə nuunə anə dəgələ ŋwanjuunə pu'u aji bəra'i, una ɗa gəŋwanə ka slikərənyinə pu'u aji bəra'i ŋga *Isərayiila.

29 Taa wu patə bwasee ka yaakii, tafa ndzəkəŋushi'inəkii, tafa cikəŋushi'inəkii, tafa dii, tafa məci, tafa manjeevənaakii, tafa raakii putə ŋga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci gya'ə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə, ɛnjə a vii ka ci ɛpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

30 Amma laŋə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laŋə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə."

20

Misaali də ɛnji slənə asəkə tsanə ŋga inabi

1 "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da ɛndə'i slanda ya ətə gimagi tsəɖakə ka alə ɛnji slənə, kaa təya dzə ka slənənə ka ci asəkə tsanə ŋga inabaakii.

2 Makə upaa ci ɛnji slənə, kə luuvə ci ki'inə ka tii makə sətə ci ɛnjə a ki'i ŋga ka uusəra, waatoo *hwaslə rəŋwə. Wata ca kərə tə tii aasəkə tsanə kaa təya slənə.

3 Ca ɛnə ka dzənə aa luuma tibisə ɛlinə, ca lapaa tə hara ɛnji pooshi uushi ci təya ɖa.

4 Wata ca ba ka tii əsə: 'Dəmə ka ɖa ka nyi slənə asəkə tsanə. Ka ki'inə nə nyi koonə makə sətə ɖibə.'

5 Wata təya dzə. Makə ɛnyi ci ka dəməginə uusərə ahadana, ha'ə əsə tibisə makkə, təya ɖa ha'ə da hara ɛnji slənə makə ɛta.

6 Ma ɛtsə kədəhə ka tibisə tufə əsə, makə gi ci aa luuma, ca lapaa hara ɛnji əsə kəŋə kəŋə ɖavə. Ca ba ka tii: 'Mi cuuna kagi uusəra zabə kwa?'

7 Təya ba ka ci: 'Aci pooshi ɛndə ŋgirə tiinə ciina kagi uusəra zabə.' Wata ca ba ka tii əsə: 'Dəmə ka slənənə ka nyi asəkə tsanə ŋga inabi.'

8 "Makə ɖii kədəwanə, wata slanda tsanə ŋga inabitə a ba ka gawə ŋga ɛnji slənəakii: "Waa'wawə tə ɛnji slənətsa, ha ki'i ka tii kwabatii. Ka ɛnjitə uugi ba'ə ka dzənə 'watəginəku ki'inə, ha uudəpaa də ɛnjitə 'watəgi dzənə.'

9 Ma ɛnjitə gi tibisə tufə, ɛnjə a vii ka taa wu agitii hwaslə rəŋwə.

10 Yoo, makə mbu'i aanə ɛnjitə 'watəgi dzənə aadəvə aasəkə tsanə, ma nə tii ka nəhənə, ka viinə nə ɛnji ka tii sətə palee ka ŋga ɛnjitə uugi ba'a. Asee, tii maa, hwaslə rəŋwə rəŋwə vii ɛnji ka tii.

11 Makə liwə tii kwabatii, wata təya ŋgəərə ma agyanə slanda tsaata,

¹² ɛŋki tii: 'Ma ɛnjinə uugi hə ba'ə ka ɲgərənə, ɲga tibisə rəŋwə tanə slənyi tii. Amma, ha ki'i keənə uushi rəŋwə nii? Inə ɛnə kagi uusəra pa'ə ka slənənə, ɛŋki hə tsəfənə ɲga uusəra!'

¹³ Amma slanda tsaata ɛnəpaagi ka ɛndə'i ɛndə agitii, ɛŋki ci: 'Guvakya, ma'adəmə nyi tə hə. ɛntaa agyanə hwaslə rəŋwə narii aŋwə kwa?

¹⁴ ɲgəruu sətə narii aŋwə, ha palə saaku aasii. Ha'ə mwayi nyi viinə ka ɛndənə shi ɲga muudinə makə naaku.

¹⁵ Anii pooshi nyi da baawəda ɲga da sətə mwayi nyi də kwabaakya? Anii sərəhə ca da tə hə putə ɲga ɲga'ənaakya?' "

¹⁶ Yeesu a uudəpaa wabənə, ɛŋki ci, "Ha'ə ɛsə, ma moodəba'a, ka ndzaanə nə ci ka ɲga təkəŋwanə. Ma ɲga təkəŋwanə ɛsə, ka ndzaanə nə ci ka moodəba'a."

Makkənə ɲga wabənə ɲga Yeesu agyanə ɛntənaakii

(Mar. 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Ma Yeesu a dzə aa Urusaliima, ca 'wagi tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsənə aantəŋgala, ca ba ka tii, təya dzə də palənə, ɛŋki ci,

¹⁸ "Fatəmə ɲga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dava, ka dzənə nə ɛnji ka viinə tə Uuzənə ɲga ɛndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ɲga bələnə,

¹⁹ təya vii tə ci aacii ɛnjitə mashiimə tə ɛntəŋfə. Ma təya, ka ɲusənə nə tii tə ci, təya fəslə tə ci, təya gwa'avə tə ci aashi ɛnfwa. Ma ka makkənə ɲga uusəra, ɛŋjə a madəe ka ci agi maməətə ɛnja."

Kədiinə ɲga məci i Yakubu da Yoohana

(Mar. 10.35-45)

²⁰ Ma daba'əkii ha'ə, wata məci manjeevənə ɲga Zabadiya a ɛntsahə tii da manjeevənətə aabii Yeesu, kya gərə'waanə akəŋwaciikii ka kədii uushi.

²¹ Ca ləgwa ka ki, "Mi cii kwa uudə kwa?" Kya ba ka ci, "Dawə ka nyi rəgwa kaa manjeevənaaki bəra'i a ndzaanə atəŋgalaku agi ɲwaŋuunaaku, ɛndə'i da ciizəmak, ɛndə'i ɛsə da madzənaku."

²² Yeesu a ba ka tii, "Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa?" ɛŋki tii ka ci, "Awa, ka mbeenə niinə."

²³ Yeesu a ba ka tii, "Ka sanə nuunə weewee. Amma, ma ndzaanə atəŋgalaki, ɛntaa nyi nəndə da baawəda ɲga viinə. Ma hatsa, ɲga ɛnjitə tadəpaa Daadə tə tii."

²⁴ Fanə nga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi ndzəkəŋushi'iitə bəra'i.

²⁵ Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə shii unə oo'i, ma ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə, meeminatii ca ɗa ɲwanuunə agyanətii. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii *bariya də baawəɗa.

²⁶ Amma ma unə, pooshi ka ɗanə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

²⁷ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava goonə.

²⁸ Ha'ə nə nyi Uuzənə nga əndə əsə. Ma shi nyi, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma, kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji laŋə."

Mbəɗəpaanə nga Yeesu də muurəfinə bəra'i

(Mar. 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹ Ma Yeesu da lyawarənaakii a bwasee ka vəranə nga Yarikoo, dzənə nə dabaala laŋə də nə'unə tə tii.

³⁰ Tə'i muurəfinə bəra'i dasə dasə ataŋgala rəgwa. Makə fii tii oo'i, Yeesu ətsə ca pitəgi, wata təya maɗee ka uuratii, əŋki tii, "Slandana, *jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!"

³¹ Dabaala a wazə ka tii, ənjə a ba ka tii, "Ndzaamə kəɗa'ə!" Amma, ma muurəfiita, wata təya tsakə ɲgəree ka uuratii palee ka əta, əŋki tii, "Slandana, jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə."

³² Wata Yeesu a kəŋaanə, ca 'wa tə tii, ca ba, "Mi cuuna moo nya ɗa koona?"

³³ Təya ba ka ci, "Slandana, ɲga'ə keenə, keena nee ka ha."

³⁴ Kə nyihə Yeesu təgunuunatii, ca təbətə ginətii. Pii wata təya ənə ka neenə ka ha, təya nə'u tə ci dəŋwa'ə.

21

Dəməənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima

(Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə i Yeesu da lyawarənaakii kəɗəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə nga Urusaliima, təya mbu'u aa Bayiti-faaji ashi giŋwə nga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

20:26 20.26-27 23.11; Mar. 9.35; Luka 9.48. **20:28 20.28** Isaa. 53.12; 1 Koor. 6.20; 7.23; Gal. 1.4; 1 Tim. 2.5-6; 1 Piita 1.18-19. **20:29 20.29-34** 9.27-30.

20:30 20.30-31 1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 21.9,15; 22.41-46; Mar. 10.47-48; 11.10; Luka 1.32,69; 2.11; 18.38-39; Yooh. 7.42.

² də banə ka tii, “Dəmə aasəkə vəraatsa. Madfa kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə vamənda gwalə da uuzənətə. Pəryatəmə, una kira ka nyi.

³ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi.’ Madfa kə fii ci ha’ə, ka bwaseenə nə ci koonə pii pii.”

⁴ Ma slənyi ətsa, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

⁵ “Bamə ka ənji vəranə nga *Sihiyoona:*

‘Tsaaməmə! Wiitə ɲwanjwə goonə ka shinə aa hoonə!

Əndə hanjkalə nə ci,

aba’ə vamənda nə ci, waatoo aba’ə uundzə vamənda.’ ”

⁶ Wata lyawariitə a madə, təya palə, təya datə makə sətə bii Yeesu ka tii.

⁷ Təya kira vaməndatə ba’ə uundzəkii, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba’ətii. Wata Yeesu a ndərəvə.

⁸ Ma dabaala, kə sasafəpaa tii kəjeerənyinatii a rəgwa, hara ənjə a pusha ba nga ənfuginə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma dabaalatə davə, dakəɲwaciikii da daba’əkii patə, kə ɲgəree tii ka uuratii, təya ba, “Dəlanə də jijinə nga *Dawuda! Tə’i barəkaanə aši əndətə ca shi də ləmə nga Slandana! Dəlaamə də Əntanjə!”

¹⁰ Makə mbu’i Yeesu aa Urusaliima, wata vəranəkii a gwazəgi purətə, ənji patə a ləgwa, “Wu sanə nə əndətsa?”

¹¹ Dabaala a ba, “Ma əndətsa, ci nə anabi Yeesu ətə shi daga də Nazaratu anə hanyinə nga Galili.”

*Dzənə ɲga Yeesu aasəkə *yi ɲga Əntanjə*

(Mar. 11.15-19; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

¹² Mbu’unaakii wata ca dəməgərə aasəkə yi ɲga Əntanjə, ca shaabagi tə patənə nga ənji dā fiiriinə davə, ca dzaadza-paa ha nga pəra kwaba da dəgələnyinə nga ənji dərə də bilyamasariinə,

¹³ ca ba ka ənjita, “Tə’i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkatə oo’i, ma bii Əntanjə, ‘Yi ɲga dā də’wa ‘wanə ənji yaaki.’ Amma, ma una, agi geeɡinə nuunə ka yikii ka ha ɲga umbənə ɲga mahiirənə.”

¹⁴ Wata muurəfinə da mahurəməsə ənjə a shi aabii Yeesu aasəkə yi ɲga Əntanjə, ca mbədəpaa də tii.

¹⁵ Ma madiigərə limanyinə da maliminə, kə zhima tə tii asəkətii, makə nee tii ka sə ɲga hurəshishiitə cii kəya dāada, manjeevənə əsə a dzə də ka wanyanə asəkə yi ɲga Əntanjə, təya ba, “Dəlanə də jijinə nga Dawuda!”

* **21:5 21.5** Ma Sihiyoona, əndə’i ləmə nga vəranə nga Urusaliima. **21:5 21.5** Isaa. 62.11; Zak. 9.9. **21:8 21.8** 2 Meem. 9.13. **21:9 21.9** Jab. 118.26; 148.1; Mat. 20.30-31. **21:11 21.11** 16.14; 21.46; 26.68; Luka 7.16. **21:13 21.13** Isaa. 56.7; Irin. 7.11. **21:15 21.15** 20.30-31.

16 Wata tɔya lɔgwa ka Yeesu, "Agi fanɔ nɔ hɔ sɛtsɛ ci manjeeviitsɛ a ba see?" Yeesu a ba ka tii, "Awa, agi fanɔ nɔ nyi. Pooshi unɔ sha janɗii kunɔ asɛkɔ malaaba lɛkalɛkata? ɛtɔ bii ca, 'Kɔ tasɛkapaa hɔ tɔ manjeevɔnɔ da ɛtɔ ma'ɔ ka sa 'wanɔ, kaa tɔya dɔla dɔ hɔ.' "

17 Ma daba'ɛkii, Yeesu a bwasee ka tii, ca gimagi asɛkɔ vɔranɛkii, ca palɔ saakii aa Bayitaniya, ca baanɔ davɔ.

Naalaginɔ nga Yeesu tɔ ɛnfwɔ uudɔva

(Mar. 11.12-14,20-24)

18 Pukɛtɔ hakii tsɛɗakɔ, ma Yeesu a ɔnya aasɛkɔ vɔranɔ nga Urusaliima, kɔ dɔii madɛfɔnɔ tɔ ci.

19 Wata ca lapaa ɛnfwɔ uudɔvɔ atanjala rɛgwa, ca dzɔ aatsakii. Amma, malapaamɔ ci pookii davɔ, wata ba sɛgafɔ. Wata ca naalagi tɔ ɛnfuta, ɛɗki ci, "Pa ha poo ma'ɔ shanjɔ!" Pii wata ɛnfwɔ uudɔvɛtɔ a huurɛgi hwa'ɔ.

20 Makɔ nee lyawarɛnaakii ha'ɔ, kɔ dɔii ka tii ka sɔ nga hurɛshishinɔ. ɛɗki tii, "Iitiitɔ daa huurɛgi uudɔvɛtsɔ pii pii ha'a?"

21 Yeesu a ba ka tii, ɛɗki ci, "Tantanyinɔ cii kya ba koonɔ: madɔ kɔ gi'yuunɔ tɔ ɛntanjɔ yadɔ hiimanɔ oo'i, mbu'u taa pooshi ha'ɔ ka dɛnɔ, ɛntaa wata sɛnɔ dɔii nyi ka uudɔvɛtsɔ dɛnuunɔ tanɔ, amma taa ka giɗunɔ maa, ka mbeenɔ nuunɔ ka banɔ: 'Mbuduu, ha dzɔ ka kulagɛrɛnɔ aagi uunɔva!' Ka dɛnɔ ha'ɔ ɛsɔ.

22 Madɔ kɔ gi'yuunɔ tɔ ɛntanjɔ, tadɔ mi patɔ kɛdii unɔ agi dɛ'wa, ka upaanɔ nuunɔ sɛkii."

Wu vii baawɛɗa ka Yeesu

(Mar. 11.27-33; Luka 20.1-8)

23 Makɔ dzɛgɛrɔ Yeesu aasɛkɔ yi nga ɛntanjɔ, ca dzɛgunɔ ka ɛnja, wata madiigɛrɔ limanyinɔ da gayinɔ a shi aabiikii, tɔya lɔgwa ka ci, ɛɗki tii, "Dɔ ngutɔ baawɛɗa sanɔ cii kwa dɛadɔ uushi'iinɔ ha'a? Wu sanɔ vii ka hɔ baawɛɗatsa?"

24 Yeesu a ba ka tii, ɛɗki ci, "Nyi maa, ka lɔgwanɔ nɔ nyi koonɔ naaki uushi rɛɗwɔ. Madɔ kɔ bagyuunɔ ka nyi, nyi maa, ka banɔ nɔ nyi koonɔ tadɔ dɔ ngutɔ baawɛɗa cii kya dɛadɔ uushi'iina.

25 Ya ɛna, wu sanɔ slɛkee ka Yoohana kaa ca dɛ bapɛtisɛma ka ɛnja? ɛntanjɔ nii, anii ɛnda?" Wata tɔya dɛ mabizhinɔ ahadatii, tɔya ba, "Mi banaamɔ ɛna? Madɔ bii amɔ oo'i, ɛntanjɔ slɛkee ka Yoohana, ka banɔ nɔ ci, aa mi pooshi unɔ luuvɔ wafɛnaakii diya?

²⁶ Amma madfa kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ngwalii amə acii dabaala, acii ma təya, kə luuvə tii oo'i, anabi nji Yoohana."

²⁷ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci." Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafa də ngutə baawəda cii kya də uushi'iina."

Misaali də əndə da uuji nguyirənaakii bəra'i

²⁸ "Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo banə koona? Tə'i əndə sha dīi da i uuji nguyirənaakii bəra'i. Ca dzə aabii gawəkii, ca ba ka ci: 'Uuzənaakya, duu ka slənənə asəkə tsanə nga inabi ənshinə.'

²⁹ Uuzətə a ba ka ci: 'Paa nyi ka dzənə.' Amma, ma daba'ə, ca baanə ka dīi, ca dzə ka sləna.

³⁰ Dīi a dzə aabii dara əsə, ca ba ka ci makə sətə bii ci ka gawəkii. Uuzətə a ba ka dīi: 'Ka dzənə nə nyi dīi, daadə.' Amma, madzəm ci.

³¹ Ya agi manjeeviitsa, wu sanə slənyi sətə mwayi dəsənətəya?" Təya ba, "Gawəkii." Wata Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ənji luu tsəkə da badawiinə nga makinə na ta koonə kəŋwanə aagi *ŋwanjuunə nga Əntanfə.

³² Acii ma shi Yoohana, kaa ca baarii koonə ŋunyi rəgwa nga nə'unə. Amma, maluuwəmuunə wabənaakii. Amma ənji luu tsəkə da badawiinə nga makinə, kə luuvə tii wabənaakii. Taa makə nee unə ka sətə dīi ənjitsə maa, makatəmuunə hiima nga luu wabənaakii."

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə

(Mar. 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Wata Yeesu a tsəkə banə ka tii, əŋki ci, "Fatəmə, kaa nya ba koonə əndə'i misaali. Ma sha dīi, tə'i əndə'i əndə dīi rə nga inaba. Ca tsatə, ca tələgi gu'u nga mya'ə də inaba, ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ngərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə.

³⁴ Makə mbu'ya saa'i nga cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka ənji slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii.

³⁵ Wata mooziitə a kəəsətə tə lyawariita, təya fəsləgi rəŋwə, təya bələgi rəŋwə. Əndə'i əsa, təya kaalatə tə ci də faariinə.

³⁶ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka hara lyawarənə palee ka nga təkəŋwanə də bəzəənə. Wata mooziitə a ənə ka dfanə ka tii ha'ə əsə.

³⁷ Ma daba'ækii, ca sløkee ka tii ka uuzənaakii, ca ba, 'Weewee, ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.'

³⁸ Amma, makə nee mooziitə ka uuzənaakii, wata təya ba ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, ama zəmə ya.'

³⁹ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

⁴⁰ "Ya ətsa, maɖa kə gi slanda rətsa, mi ɖanəkii də mooziitsa?"

⁴¹ Ənjə a ba ka Yeesu, "Weewee bələginə bələginəkii tə bwaya aginyiitsa, ca vii rəkii ka hara ənji slənə pamə ətə na vii ka ci gyadələ nga inabaakii ka cifanəkii."

⁴² Yeesu a ba ka tii, "Mashiimuunə a janɡii asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? ətə bii ci:

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.'

[

⁴³⁻⁴⁴ "Taa wu kulii aanə faaratsa, ka əɖinə nə ci. Maɖa kə kulii faarakii aanə əndə əsa, ka ədəginə tə ci makə əmpunə.] Acii ha'ə cii kya ba koonə: ma *ɲwanjuunə nga Əntanfə, kadə nə ənjə a ɲgərəgi acii unə, ənjə a vii ka ənjitə ca vii ɲunyi cifanə."

⁴⁵ Fanə nga madiigərə limanyinə da *Farisanyinə tə misaalinyiitsə ɖii Yeesu, wata təya paaratəgi oo'i, agyanətii cii kəya wabə.

⁴⁶ Wata təya alə rəgwa nga kəsənə tə ci. Amma təya ɲgwaləgi acii dabaala, acii ma dabaala, kə luuvə tii oo'i, anabi nə Yeesu.

22

Misaali də zəmə əndzanə nga da məhura

(Luka 14.15-24)

¹ Yeesu a tsakə wabənə ka tii də misaali, əŋki ci:

² "Ma ɲwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da ɲwanjutə ɖii əndzanə nga da məhura nga uuzənaakii.

³ Ca sløkee ka lyawarənaakii ka dzənə ka 'waa'wanə tə ənjitə baabii ci ka tii shinə ka zəmə əndzanəkii. Amma kə naanagi tii ka shinə.

⁴ ɲwanjutə a ənə ka sløkeenə ka hara lyawarənə də banə oo'i: 'Kə uugi əndzanə dzəgənə, kə lii nyi uura nga liinə.

Taa mi patə, kə uugi tasəkanə. Shoomə əndzə'i ka zəmə əndzanə nga da məhura.'

⁵ Amma, ma ənjitə baabii ci ka tii əndzanəkii, makamə tii nətii davə. Wata təya palə satii. Harakii, aasəkə rə pyalə tii, harakii, ka də firiiinatii.

⁶ Hara ənjitə baabii ci ka tii əsə, təya kəəsətə tə lyawarənaakii, təya cibə də tii, təya bəələgi tə tii.

⁷ Kə bəzəgi səkə nga nwanjutə ka shanə. Wata ca sləkee ka soojiinaakii ka bəələginə tə mabələ ənjita, təya ətsagi vəranatii.

⁸ Wata ca 'waa'watə tə harii lyawarənaakii, ca ba ka tii: 'Kə uugi əndzanə tasəkanə kamə, amma, ma ənjinə baabii nyi ka tii, mambu'umə tii bahə zəmə əndzanəkii.

⁹ Acii ha'a, dəmə ka mətikətikənə nga rəgwanyinə, una ba ka taa wu patə lapaa unə oo'i, wa ca shi ka zəmə əndzanə.'

¹⁰ Wata lyawariitə a dzə ka baabanə taa ka wu patə lapaa tii, bwaya əndə da nunyi əndə patə. Wata pasə, kə nagi yi əndzanə acii ənja.

¹¹ "Makə dzəgərə nwanjwə ka tsaamə tə ənjitə 'wii ci, ma ca nee, wiinə əndə'i əndə agitii yadə kəjeerənə nga da məhura ashikii.

¹² Nwanjwə a ləgwa ka ci: 'Guvakya, dama gima hə aa hanə aasii yadə kəjeerənə nga rəya ashikwa?' Mashiiimə əndətə sə nga jikəvənə ka nwanjwa.

¹³ Wata nwanjwə a ba ka lyawarənaakii: 'Anətəmə tə ci ciinəkii da sədəkii patə, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya dzə də tsəbə linyinətii.' "

¹⁴ Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, "Lanə nə ənjitə 'waa'wii ənji, amma gi'u nə matadəkii."

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka nwanjwə *Kayisarə*

(Mar. 12.13-17; Luka 20.20-26)

¹⁵ Wata *Farisanyinə a dzə ka də mətərəkinə agyanə makə sətə nii təya mbee ka kəsənə tə Yeesu agi wabənaakii.

¹⁶ Wata təya sləkee ka ci ka hara lyawarənatii da hara ənjitə nga kurəgə nga *Hirudusə. Təya dzə ka banə ka ci, əŋki tii, "Maləma, kə shii inə oo'i, əndə goongə nə hə, agi dzəgunətənə nə hə rəgwa nga Əntanjə də tantanyinə əsə. Paa hə ka tadəpaa taa ngutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dūunuunə nga ənda.

¹⁷ Ya əna, iitə nə hiimaakwa? Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka nwanjwə Kayisarə nii? Anii poosha?"

18 Asee, kə shii Yeesu bwaya hiimatii. Wata əŋki ci, “Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə! Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya?”

19 Baariimə ka nyi kwaba nga tsəkəkii.” Təya ngiragi ka ci.

20 Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Ya əna, kəŋwaciinə da ləmə nga wu ənə anə kwabana?”

21 Təya ba, “Ma ətsa, kəŋwaciinə nga nwanwə Kayisarə.” Wata Yeesu a ba ka tii, “Yoo, makə ha'ə dīya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanfə sətə ndzaa ka nga Əntanfə.”

22 Makə fii tii wabəətsə nga Yeesu, wata kə dāgi ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya bwasee ka ci, təya palə satii.

Ləgwanə agyanə madənə nga maməətə ənja

(Mar. 12.18-27; Luka 20.27-40)

23 Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, *Sadukiinə a əntsahə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shanə. Təya ləgwa ka ci,

24 əŋki tii, “Maləma, ma bii Muusa, madə kə əŋki əndə pooshi manjeevənaakii, see ndzəkəŋuci nə ngərə mooryafinə, kaa ca poo ka ndzəkəŋuci ətə əŋki.

25 Yoo, tə'i ndzəkəŋushi'inə mədəfə sha dīi ganə. Gawatii a ngərə minə, ca əntə yadə manjeevənə, ca bwasee ka minə ka ndzəkəŋuci.

26 Ha'ə slənyi də madzəgəbəra'inə da makkənə, ca'ə ka mədəfənə. Pooshi əndə upaa uzənə ashī miita.

27 Daba'atii patə, kya əntəgi dənwa'ə.

28 Ya ətsa, ya uusərə nga madənə nga maməətə ənja, makə watiitə patənatii ngirə tə kya, minə nga wu sanə ndzaanəta?”

29 Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkatə, mashiimuunə ngeerənə nga Əntanfə.

30 Acii madə kə ma'i maməətə ənji, pooshi tii na ngərəshi. Amma, makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

31 Yoo, ma agyanə madənə nga maməətə ənji əsə, majangamuunə sətə bii Əntanfə koonə kuna?”

32 Ma bii ca, ‘Nyi nə Əntanfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.’ Ma ca, ənjitə da i əpinə a matii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii.”

33 Makə fii dabaala wabəətsə ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii.

**Bariyatə palee də ɖuunuunə*
(*Mar. 12.28-34; Luka 10.25-28*)

³⁴ Makə fii Farisanyinə oo'i, kə pa'əgi Yeesu ma nga Sadukinyinə, wata təya shi ka ciinə rəŋwə.

³⁵ Əndə'i əndə agitii, maləmə nga bariya nə ci. Ca ləgwa uushi ama Yeesu, kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci,

³⁶ "Maləma, ŋgutə bariya sanə palee də ɖuunuunə agi bariyanyina?"

³⁷ Yeesu a ba ka ci, " 'Uuduu tə Əntanfə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga han̄kalaaku.'

³⁸ Ətsə nə maɖuunə bariya, palee patə də ɖuunuunə.

³⁹ Bəra'inəkii də ɖuunuunə əsə, makə ətsə nə ci: 'Uuduu tə əndətə abiiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na.'

⁴⁰ Bariyanyitə bəra'i nə kilə nga patənə nga bariyanyinə da dzəgunənə nga anabinyinə."

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*
(*Mar. 12.35-37; Luka 20.41-44*)

⁴¹ Ma Farisanyinə ma'ə ka ha rəŋwa, wata Yeesu a ləgwa ka tii uushi, əŋki ci,

⁴² "Wu sanə shii unə nə Aləmasiihu? Uuzənə nga wu nə ca?" Əŋki tii: "Uuzənə nga *Dawuda nə ci."

⁴³ Ca ba ka tii, "Ya əna, maa ha'a, iitə ɖii daa cakə Malaaba Ma'yanə tə Dawuda kaa ca 'wa tə ci də Slandanəkəya? Ma bii ca:

⁴⁴ 'Əŋki Əntanfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmakii.

Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa səɖəku.'

⁴⁵ Aa makə kə 'wii Dawuda tə ci də Slandanə ətsa, iitiitə ɖii ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?"

⁴⁶ Wata pooshi əndə mbee ka jikəvənə taa də ma rəŋwə. Ndzanənə ka uusərakii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə amakii ma'ə acii ŋgwalənə.

23

*Dzalənə nga Yeesu tə əŋji agyanə *Farisanyinə da mal-
iminə*

(*Mar. 12.38-39; Luka 11.43,46; 20.45-46*)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a wabə ka dafaala da i ka lyawarənaakii,

22:37 22.37 Dzək. 6.4-5. **22:39 22.39** Leew. 19.18; Mat. 5.43; 19.19; Rooma 13.9; Gal. 5.14; Yak. 2.8. **22:40 22.40** 5.17; Rooma 13.10. **22:41 22.41-46** 20.30-31. **22:44 22.44** Jab. 110.1; Slənə 2.33-35; 1 Koor. 15.27; Ibər. 1.13; 8.1. **22:46 22.46** Mar. 12.34; Luka 20.40.

² ɛŋki ci ka tii, “Ma maliminə da Farisanyinə, tii nə ɛnji da baawəda nga dzəgunətə bariya nga Muusa ka ɛnja.

³ Aciɪ ha'ə, ma sətə ci tɔya ba koonə patə, tyasə see a dzəgunuunə, una nə'utə. Amma goona nə'u slənatiɪ. Aciɪ ka waazanə nə tii, amma paa tii ka slənətəginə.

⁴ Agi ŋgərəvənə nə tii ka ɛnji mazəzəkə tərənə 'wa'ə. Amma, ma tii ka nətiɪ, taa də mashiku ciinətiɪ, paa tii ka tɛbətənə.

⁵ Patənə nga sətə ci tɔya ɖa, kaa ɛnjə a shii neenə. Tsaaməmə ka kɛŋwaciinətiɪ da basatiɪ aciɪ məsəpaliinə. Tsaaməmə ka yipənə nga kəjeerənyinatii. Ma ətə patə, agi tsakənə nə tii ɖanə madiigərəkii ka baariinə oo'i, ɛnji paslənə tə ɔntanɖə nə tii də tantanyinə.

⁶ Ma agi zəmə ɛndzanə, hatə ci ɛnjə a ɖuunətə tə tii moonətiɪ ndzaanə ɖavə. Ka hatə da ginə ɖavə moonətiɪ ndzaanə asəkə kuvə də'wanyinə.

⁷ Nəhəpaanə tə tii ŋga'ə a luuma moonətiɪ əsə, ɛnjə a 'wa tə tii 'Maləma'.

⁸ Amma, ma una, goona luuvə ɛnjə a 'wa tuunə də Maləma. Aciɪ rəŋwə dyanə nə Maləmə goonə. Unə patə, ndzəkəŋushi'inə nga noonə nə nuunə.

⁹ Goona 'wa taa tə wu ganə a duuniya 'daadə', aciɪ rəŋwə dyanə nə Dəsənuunə, waatoo ətə dagyə.

¹⁰ Ga ɛnjə a 'wa tuunə 'slandana' əsə, aciɪ rəŋwə dyanə nə Slandanuunə, waatoo, ci nə *Aləmasiihu.

¹¹ Ma ɛndətə palee də gawuunə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka ɛndə slənənə koonə.

¹² Taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərapaanə nə ɛnji tə ci. Taa wu patə hɛətəpaa naakii nə əsə, ka haŋətənə nə ɛnji tə ci.”

Dzalənə ŋga Yeesu tə ɛnjitə ca kərə ka ɔntanɖə

də bəra'i asəkətiɪ

(Mar. 12.40; Luka 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ “Tə'i ŋgərə'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Aciɪ ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka ɔntanɖə. Kə pa'əgyuunə rəgwa nga dzənə aagi *ŋwanjuunə nga ɔntanɖə agyanə ɛnja, unəkii əsə, pooshi unə ka dəmənə. Ma ɛnjitə ca moo dəmənə, pooshi unə agi kapaa ka tii rəgwa əsə.

[

¹⁴ “Tə'i ŋgərə'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Aciɪ ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka ɔntanɖə. Agi luutənə nuunə uushi'inə nga mooryafinə, una ɖa ka tii

23:3 23.3 Rooma 2.21-23. **23:5 23.5** Shig. 13.9; Dzək. 6.8; Baan. 15.38-39; Mat. 6.1. **23:8 23.8** Yooh. 13.13. **23:11 23.11** 20.26-27; Mar. 9.35; 10.43-44; Luka 9.48; 22.26. **23:12 23.12** Jab. 75.8; Mat. 18.4; Luka 1.52; 14.11; 18.14.

magərə də'wa ka ənjə a shii dəlanə duunə. Acii ha'ə, maɖuunə dzalənə nuuna upaa.]

¹⁵ Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii agi gəɲutəginə nuunə də hanyinə da uunəvənyinə patə koonə upaa də əndətə ca nə'u tuunə. Amma, maɖa kə upaa unə, una ɖeegi ka ci ka əndə ɲga gunə palee ka noonə na.

¹⁶ "Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə ənji kərə ənja! Muurəfinə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Maɖa kə ji'i əndə də *yi ɲga Əntanɖə, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, maɖa kə ji'i əndə də əndzənə ɲga yi ɲga Əntanɖə, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁷ Maɖiikə ənja, muurəfinə! ɲgutə sanə palee də məghərəvəna? Əndzənə nii, anii yi ɲga Əntanɖə ətə geegi ka əndzənə malaabakəya?

¹⁸ Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Maɖa kə ji'i əndə də ha ɲga ɖa sataka, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, maɖa kə ji'i əndə də satakatə kavə ənji aagyanəkii, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁹ Una! Muurəfinə nuunə! ɲgutə sanə palee də məghərəvəna? Sataka nii, anii hatə ci ənjə a ɖa sataka ətə ca geegi ka satakakii malaabakəya?

²⁰ Acii ha'ə, taa wu patə ji'i də 'wa ləmə ɲga ha ɲga ɖa sataka, kə ji'i ci də taa mi patə davə ətsa.

²¹ Ha'ə nə yi ɲga Əntanɖə əsə. Taa wu patə ji'i də ci, kə ji'i əndəkii də ci da də Əntanɖə ətə asəkəkii.

²² Taa wu patə ji'i də 'wa ləmə ɲga dadagyə, kə ji'i ci də dəgələ ɲwanjuunə ɲga Əntanɖə da də ci ətə dasə asəkəkii.

²³ "Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bərə'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanɖə. Agi viinə nuunə zaka ɲga ɲunyi banyinə kama kama, amma una bwasee ka nə'utə tə tantanyitə dzəgunənə ɲga *bariya, waatoo, slənə uushi də rəgwakii, da nəhə təgunuunə ɲga ənja, da goonɲaanə. Wiitsə səndə dəbee ɖanuunə, amma ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

²⁴ Unə ənji kərə ənja, muurəfinə nuunə! Wanuunə ka ɖəməgi kanshaginə agi sə ɲga sanə goonə, acii ga ca gi aasəkuunə. Amma una ndagərə ɲgyalooba.

²⁵ "Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bərə'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanɖə. Agi bəəzəginə nuunə ba'ə ɲga kərə da ɲga kwalaka, amma, ma dasəkətii, pasə acii uushi'inə ɲga əmbanə da suunanyinə.

²⁶ Muurəfə nga Farisa! Bəəzəgi səkə nga kəra da kwalakə zəku'i. Madə kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə ba'əkii camə əsə.

²⁷ "Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntənfə. Makə gu'u əndə nuunə. Ma da makii, dagwakii nga'ə. Amma, ma da səkəkii, pasə acii ilənyinə da maʔəslə wunyinə.

²⁸ Ha'ə nuunə makə ətsa. Ma daba'ə unə, nga'ə nuunə akəŋwacii ənja. Amma, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntənfə, ma'waslyakə ənjə nuunə."

Banə nga Yeesu tə makə sətə nə ənjə a dzalə

*tə maliminə da *Farisanyinə*

(Luka 11.47-51)

²⁹ "Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntənfə. Agi ghənətənə nuunə nə nga gu'u nga anabinyinə nga'ə, una hadatəgi nga'ə tə gu'unyinə nga ənjitə ndzaa yadə idəpaa uushi ashitii,

³⁰ una ba: 'Maci ma saa'i nga i dəsənaamə, da i amə saa'ikii, kadə əntaa da i amə biilə anabinyinə.'

³¹ Ha'ə vii unə seeda agyanə noonə nə oo'i, manjeevənə nga ənjitə bəələgi tə anabinyinə nuunə.

³² Makə ha'ə mwayi unə dəya, dəmə aakəŋwa də dfaadfa sətə nji dəsənuunə a dfaadfa!

³³ Ya unə rəhunyinə, manjeevənə nga rəhunyinə, iitə taa mbeenuunə ka mbərədfənə acii kanə tuunə aagi guna?

³⁴ "Acii ha'ə, fatəmə: ka sləkeenə nə nyi koonə ka anabinyinə da macirə ənja da hara maliminə. Ka bəələginə nuunə harakii agitii, una gwa'avə harakii aashi ənfwa, una fəslə harakii asəkə *kuvə də'wanyinə goonə, una laakəgi tə tii ka vərə ka vərə.

³⁵ Acii ha'ə, agyanuunə nə gəŋwanə nga bəələ tə ənji goonga patə, njananə ka bələnə tə əndə goonga Habiila, ca'ə ka bələnə tə Zakariya uuzənə nga Barakiya. Ma ca, ahada maduunə kuvə nga Əntənfə da ha nga dfa sataka bəələgyuunə tə ci.

³⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə: ətsə patə, ka kulaanənə nə dzalənəkii ka ənji nga zamanana."

Uudənə nga Yeesu tə ənji Urusaliima

(Luka 13.34-35)

³⁷ “Ya’e unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bəələgyuunə anabinyinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntanfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa nga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənatə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

³⁸ Aciikii, ka ndzaanə nə yi nga Əntanfə gbənjə yadə əndə dayə.

³⁹ Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma’e shanjə, ha’e mbu’yanə uusəratə nuuna ba oo’i: ‘Tə’i barəkaanə ashī əndətə ca shi də ləmə nga Slandana!’ ”

24

*Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi *yi nga Əntanfə*

(Mar. 13.1-2; Luka 21.5-6)

¹ Ma daba’əkii, wata Yeesu a dəməgi asəkə yi nga Əntanfə. Ma ca palə, lyawarənaakii a dzə aabiikii ka baarii ka ci makə sətə ghənyi ənji maduunə yikii.

² Amma Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə nee unə ka uushi’iitsə patə nii? Tantanyinə cii kya ba koonə: taa rəjwə, pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə’i, ka waalaginə nə ənji patə.”

Cibənyiitə na la tə ənja taabu’u muudinə nga duuniya

(Mar. 13.3-13; Luka 21.7-19)

³ Kə gi Yeesu ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, wata lyawarənaakii a shi aabiikii, tii daanətii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Bawə keenə guci sanjə nə ətsə ha’e a dā. Mi sanjə na slənə ka baariinə oo’i, saa’i nga ənyanaaku da uudənə nga duuniya uugi mbu’yana?”

⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə.

⁵ Acii tə’i ənji lanjə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋuusləgi də hara ənji lanjə a rəgwa.

⁶ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka dānə ha’e, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya.

⁷ Kadə nə əndə’i slikerənə a dzə ka panə da əndə’i. Ŋwanjuunə a pa da əndə’i ŋwanjuunə. Kadə nə madəfənə a kula, gəgədzənə nga hanyinə a dāada taa dama patə.

⁸ Ma ətsə patə, makə ‘watəginə nga bərakənə ətsa.

⁹ “Ma ka saa’ikii, kadə nə ənjə a kəəsə tuunə, təya kavə tuunə aacii hara ənji kaa təya cibə duunə, ənjə a bəələgi

tuunə. Ənji shin kinə patə, kadə nə təya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁰ Lanə nə ənjitə na təkuree ka sə'watənə ka saa'ikii. Kadə nə təya nısləgi, təya tanəgi magənuura nga hara ənji, təya kaaree ka hara ənji.

¹¹ Lanə nə majirakinə nga anabinyinə na shigi, təya nuusləgi də hara ənji lanə.

¹² Putə nga tsakənə nga slənə bwaya bwayaanə, tə'i ənji lanə ətə nə uudənə a əpigi a ədzəmətii.

¹³ Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

¹⁴ Ma nıyni habara agyanə *nwanjuunə nga Əntanfə əsə, ka waazanə nə ənji asəkə patənə nga duuniya, ka seedanə ka patənə nga ənji shin kinə. Ma daba'əkii, ka mbu'yanə nə muudinə nga duuniya ha'ə."

Cibətə palee də əjijinəənə

(Mar. 13.14-23; Luka 21.20-24)

¹⁵ "Ka neenə nuunə ka ma'ajijinə uushi ətə palee. Ci wabi *anabi Daniyalə anəkii. Kadə na kənəanə anə malaaba ha. (Ma əndətə ca janga, wa ca paaratəgi nga'ə.)

¹⁶ Madə kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə gınyuninə.

¹⁷ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ngərəənə uushi.

¹⁸ Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ngira kəjeerənaakii.

¹⁹ Tə'i ngərə'wə agyanə maki dəsəkiinə da nıgiginə ka saa'ikii.

²⁰ Kədiimə acii Əntanfə, acii ga huyinəkii a dıi agi vyanə taa uusəra əpisəka.

²¹ Acii ma cibətə na kula ka saa'ikii, ci na palee patə də bwaya bwayaanə, pooshi tsarəkii sha dıi shanjə makə tagii Əntanfə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi tsarəkii na dā shanjə ma'ə əsə.

²² Maci pooshi ətə galee Əntanfə ka saa'ikii, kadə pooshi əndə shin kinə ca mbədfə. Amma, acii putə nga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²³ "Maa kə bii əndə koonə: 'Waanə Aləmasiihu ganə' taa 'Waate Aləmasiihu gatə', goona luuvə.

²⁴ Acii kadə nə aləmasiihuninə da anabinyinə nga jirəkənə a shigi, təya dāadə sə nga hurəshishinə ka shanjə,

24:9 24.9-14 10.17-22; Yooh. 16.1-4. **24:9 24.9** 5.11. **24:10 24.10** 10.35; Luka 12.52-53. **24:11 24.11** 7.15. **24:12 24.12** 2 Tim. 3.1-5. **24:13 24.13** Səniinə 13.10. **24:14 24.14** 28.19. **24:15 24.15** Dan. 9.27; 11.31; 12.11. **24:17 24.17-18** Luka 17.31. **24:21 24.21** Dan. 12.1; Səniinə 7.14. **24:23 24.23-25** Luka 17.23-24.

kaa tɔya shii ɲuuslɔgi dɛ ɛnja. Maci ka mbeenɛ nɛ tii maa, da i matadɛ ɛnji ɲga ɛntaɲfɛ.

²⁵ Buurɛtɛmɛ ɲga'ɛ! Acii kɛ bagɪ nyi koonɛ daga saa'ikii ma'ɛ mambu'yamɛ.

²⁶ Acii ha'ɛ, madɛ kɛ bii ɛnji koonɛ oo'i: 'Waata dɛ bilɛ!' goona dzɛ aa dɛvɛ. Taa madɛ bii ɛnji koonɛ oo'i: 'Waanɛ a kumu', goona luuvɛ.

²⁷ Acii ma shinɛ ɲga *Uuzɛnɛ ɲga ɛnda, paɲgɛraɲɛ a babara makɛ sɛtɛ ci vɛnɛ a pyapidɛ, ca bɛrɛgi sɛkɛntaɲfɛ taa dama patɛ, ndzaɲɛnɛ da tsaɲwɛ ca'ɛ aa dɛ waka, ha'ɛ nii kɛya shi.

²⁸ Ka hatɛ dɪi mantɛ uushi patɛ, davɛ dzanɛ kadɛguyinɛ dɛ na."

ɛnyanɛ ɲga Uuzɛnɛ ɲga ɛnda

(Mar. 13.24-27; Luka 21.25-28)

²⁹ "Ma pii daba'ɛ cibɛnyiitsa, ka ɛndɛginɛ nɛ uusɛra, pooshi lɛgidɛ ka bɛrɛnɛ, tikisanyinɛ a kwaalya dagyɛ, ka gaɲgɛzɛnɛ nɛ taa mi patɛ asɛkɛntaɲfɛ.

³⁰ Ka saa'ikii nɛ ɛɲɛ a nee agintaɲfɛ ka sɛtɛ ca baarii oo'i, Uuzɛnɛ ɲga ɛndɛ ca shi. ɛɲɪ *duuniya patɛ a tuu, tɔya tsaamɛ tɛ Uuzɛnɛ ɲga ɛndɛ ca jima agyanɛ kurabiinɛ dadagyɛ, dɛ baawɛda da mɛghɛrɛvɛnɛ laɲɛ,

³¹ ca slɛkee ka malaa'ikanyinaakii, tɔya ɛdɛ uutɛma ɛtɛ ca wazɛ dɛ ɲgeerɛnɛ, tɔya dzaadzɛtɛ dɛ patɛnɛ ɲga matadɛ ɛɲaakii, ndzaɲɛnɛ ka ɛndɛ'i taɲgala ɲga duuniya ka ca'ɛ ka ɛndɛ'i." *

Misaali dɛ ɛɲfwɛ uudɛva

(Mar. 13.28-31; Luka 21.29-33)

³² "Wa ɛɲfwɛ uudɛvɛ a ka koonɛ hiima. Madɛ kɛ nee unɛ wiitsɛ kɛ 'watɛgi ɛnɛnɛ, yoo, kɛ shii unɛ ɛtsɛ, kɛdɛhɛ nɛ mɛtsɛtsɛfɛ ka dɛnɛ.

³³ Ha'ɛ ɛsɛ, madɛ kɛ nee unɛ uushi'iitsɛ patɛ a dɛadɛ, ka shiinɛ nuunɛ ɛtsɛ, kɛdɛhɛ nɛ Uuzɛnɛ ɲga ɛnda, matasɛkakii kaa ca shi.

³⁴ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ma ɛɲɪ ɲga zamanana, pooshi tii ka mɛɛtɛginɛ patɛ, uushi'iitsɛ ma'ɛ madɛadamɛ patɛ.

³⁵ Ka uudɛginɛ nɛ ha a dagyɛ da ha a panɛ, amma, ma wabɛnaaki, pooshi ka uudɛnɛ shanɛ."

24:24 24.24 24.5; 7.15; Sɛniinɛ 13.13-14. **24:27 24.27** 24.30,37; 25.31; 1 Koor. 15.23; 1 Tees. 3.13; 4.15; 2 Tees. 2.1,8; Yak. 5.7-8; 2 Piita 3.4; 1 Yooh. 2.28. **24:28 24.28** Ayb. 39.30; Sɛniinɛ 19.17-18. **24:29 24.29** Isaa. 13.10; 34.4; Hag. 2.6,21; 2 Piita 3.10,12; Sɛniinɛ 6.12-14. **24:30 24.30** Zak. 12.10-14; Dan. 7.13-14; Mat. 24.27; 26.64; Mar. 14.62; Sɛniinɛ 1.7. **24:31 24.31** 13.41; uutɛma: 1 Koor. 15.52; 1 Tees. 4.16. **24:34 24.34** 16.28.

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i
(Mar. 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36)

³⁶ “Ma uusəra taa saa'i nga dənə nga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nga dadagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³⁷ Makə sətə sha dīi tə ənji agi zamana nga Nuuhu, ha'ə na dā saa'i nga ənyanə nga Uzənə nga ənda.

³⁸ Ma agi zamana nga Nuuhu taabu'u shi ma'i tuufaanə, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji nguyirənə da makinə a ngəərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala.

³⁹ Pooshi ənji puləgi, ha'ə shi ma'i tuufaanə, ca zamagi də tii patə. Ha'ə na dā əsə saa'itə nə Uzənə nga əndə a shi.

⁴⁰ “Ma ka saa'ikii, ka dzənə nə ənji bəra'i aasəkə rə ka sləna. Ka ngəərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.

⁴¹ Ka dzənə nə makinə bəra'i ka ədənə ka tən̄wə rən̄wə. Ka ngəərəginə nə ənji əndə'i minə, ənjə a bwasee ka əndə'i.

⁴² Acii ha'ə, kantsaamə ginə, makə dīi ci mashiimuunə taa ngutə uusəra nə Slandanuunə a shi.

⁴³ Shiimə oo'i, maci ka shiinə nə slanda yi saa'itə ci mahərə a dzə ka ci aasii davədə, kadā ka ba'əginə nə ci də məgigi, acii ga ca gi ka ci aasii.

⁴⁴ Acii ha'ə, ma unə əsa, see a ndzaa unə matasəkakii ka gəra shinə nga Uzənə nga ənda, acii ka shinə nə ci ka uusəratə makamuunə nə nga shinaakii.”

Əndə goonga nga mava
(Luka 12.41-48)

⁴⁵ “Ma əndə goonga nga mava, əndə han̄kala, tə ci kapaanə slandanəkii ka nəhə yaakii, kaa ca vii zəmə ka hara ənji slənə ka saa'itə dībə.

⁴⁶ Madā shi slandanəkii ka lapaanə tə ci agi slənə sətə bii ci ka ci, tə'i barəkaanə ashikii.

⁴⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma mavata, ka ba'avənə nə slandanəkii patənə nga uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁸ Amma mbu'u ka banə nə bwaya mava də səkəkii oo'i: ‘Pooshi slandanəki ka shinə kədəhə.’

⁴⁹ Wata ca ndzan̄ə fəslənə tə hara maviinə makə ci, ca zəmə, ca saasa ənvwə tii da ənji sa ənvwa.

⁵⁰ Amma ka shinə nə slandanəkii uusəratə makamə ci nə nga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə.

24:36 24.36 Slənə 1.7. **24:37 24.37-39** 'Wat. 6.11-13; 7.7-13; 2 Piita 3.6. **24:42**
24.42 24.44,50; 25.13; Mar. 13.33,35; Luka 12.40; 21.36. **24:43 24.43** 1 Tees.
5.1-2; 2 Piita 3.10; Səniinə 3.3. **24:45 24.45-47** 25.21-23. **24:48 24.48** 2 Piita
3.4. **24:50 24.50** 24.42.

⁵¹ Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də ngwaangwa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da nga ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bəra'i asəkətii. Davə tuunə ənji, təya tsəbə linyinətii."

25

Misaali də uuji kadəmiinə pu'u

¹ "Ma ka saa'ita, ka ndzaanə nə nwanjuunə nga dagyə makə sətə sha dīi tə uuji kadəmiinə pu'u. Ma təya, kə fə'i tii garəkuwanyinatii, təya dzə aa ha dagwa maďanə ka gəjunə də ci.

² Tufə agitii, maďiikəkii nə tii. Tufə əsə, macicirəkii nə tii.

³ Ma maďiikəkiinyiita, kə ngərəənə tii garəkuwanyinatii yadə əgəənə hara maara.

⁴ Amma, ma macicirəkiinyiita, kə ngərəənə tii maarənyinatii.

⁵ Makə səkəpaa dagwa maďanə na, kə zhikuki tii patə, təya kwaalagi aa nuni.

⁶ "Ma ətsə ahada vəďa, ənjə a wazha də banə: 'Waanə dagwa maďanə! Shigimə ka luuginə tə ci!'

⁷ Wata uuji kadəmiitə a maďə patə ka haďatəgi də garəkuwanyinatii.

⁸ Wata maďiikə uuji kadəmiitə tufə a ba ka macicirəkiita: 'Ndiimə keenə maarə gi'u. Wiinə gunə ka məətəginə asəkə garəkuwanyinə geenə.'

⁹ Amma macicirə uuji kadəmiitə a ba ka tii, əŋki tii: 'Yaci pooshi na mbu'u kaamə pata? Ma ɗanuunə, dəmə ka iracii noonə aa luuma.'

¹⁰ Wata kə pyalə maďiikə kadəmiitə ka iracii maarəkii. Ma təya palə ha'ə, wata dagwa maďanə a mbu'ya. Ma uuji kadəmiitə matasəkakii, kə dəməgərə tii atsaa dagwa maďanə ka zəmə əndzanə nga rəya. Ənjə a pa'əgi makuva.

¹¹ Ma daba'əkii, harakiitə tufə a jiga, təya dza makuva, təya ba: 'Slandana, Slandana! Wunəgi keenə makuva!'

¹² Amma dagwa maďanə a ba ka tii, əŋki ci: 'Tantanyinə cii kya ba koonə: mashiimə nyi tuunə.' "

¹³ Wata Yeesu a uudəpaa waďənaakii, əŋki ci, "Nəhəmə, acii mashiimuunə uusəra taa saa'i."

Misaali də lyawarənə makkə

(Luka 19.11-27)

14 “Ma nwanjuunə nga dagyə əsə, ka ndzaanə nə ci makə sətə sha dīi tē əndə'i əndə da lyawarənaakii makkə. Ma ca madə kaa ca palə oogə, ca 'waa'watə lyawariitaakii, ca ba'avə uushi'inaakii aaciitii.

15 Ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə da ngeerənatii. Waatoo, ca vii ka əndə'i pamə tufə. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə bəra'i. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə rəjwə. Ma daba'əkii, ca madə, ca palə oogə.

16 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə, masəkəpaamə ci na. Pii ca dzə ka dfa də fiiriinə, ca upaa riiba nga pamə tufə aagyanə əta.

17 Ha'ə dīi əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i əsə. Ca upaa riiba nga pamə bəra'i aagyanə əta.

18 Amma, ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəjwə, ca dzə, ca tələgi gu'u, ca umbee ka kwaba nga slandanəkii davə.

19 “Ma daba'ə baanə lanə, wata slandanətii a ənya aasii. Ca ləgwa amatii taa mi dīi tii ka ci də gənaakii.

20 Wata əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə a shi aakəjwacii slandanəkii, ca vii ka ci hara pamə tufə, əjki ci: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə tufə, nya dzə ka dfa fiiriinə də ci. Wiinə riiba tufə ətə upaa nyi aagyanəkii.’

21 Əjki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dīi, kə kuyirii nyi tē hə. Njuni əndə slənə nə hə, əndə goonga. Kə dīi hə goongaənə agi dfa fiiriinə də magi'u kwaba. Aci ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malənəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka dfa moodasəkə da nyi.’

22 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i, kə shi ci, ca ba ka slandanəkii: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə bəra'i. Wiinə riiba bəra'i ətə upaa nyi aagyanəkii.’

23 Əjki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dīi, kə kuyirii nyi tē hə. Njuni əndə slənə nə hə, əndə goonga. Kə dīi hə goongaənə agi dfa fiiriinə də magi'u kwaba. Aci ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malənəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka dfa moodasəkə da nyi.’

24 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəjwə, kə shi ci əsə, əjki ci ka slandanəkii: ‘Slandanəkya, kə shii nyi, ma ha, manəwa'ə ngwa'ə əndə nə hə. Ma moonəku, see a upaa hə cifanə ka hatə maləgamə hə davə, ha dzatəgi ka hatə mabu'umə hə davə.

25 Aci ha'ə, kə ngwaləgi nyi, nya dzə ka umbee ka kwabaaku a gu'u. Wiinə kwabaaku.’

26 Wata slandanəkii a ba ka ci, əjki ci: ‘Bwaya əndə slənə nə hə, manyadfa! Kə shii hə oo'i, ka upaanə nə nyi cifanə

ka hatə maləgamə nyi davə, nya dzatəgi ka hatə mabu'umə nyi davə.

²⁷ Madə ha'ə dīi, paa hə dīi ŋga'ə. Maci taa ma dīi hə, ha dzə ka shigaginə ka hatə ci ənjə a zhi'igyə də gəna, kadə kə shi nyi ka luunə saaki da i riibakii.'

²⁸ Slandanəkii a ba ka hara ənji slənaakii: 'Luugimə pamətsə rəjwə aciikii, una vii ka əndətə da pamə pu'u aciikii.

²⁹ Acii, ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə, kaa ca shii d'anə lanə aciikii. Amma, ma əndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.

³⁰ Ma mazaḃə əndə slənətsa, ŋgərəmə tə ci, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya tsəḃə linyinətii.' "

Da gəjwanə ŋga muudinə

³¹ "Madə kə shi Uuzənə ŋga əndə da malaa'ikanyinaakii patə agi məghərəvənə ŋga ŋwanjuunaakii, ka ndzaanə nə ci dasə agyanə dəgələ ŋwanjuunaakii.

³² Ənjə a dzatəgi tə patənə ŋga ənji a duuniya aakəjwaciikii. Ca təkəe ka tii kurəgə bəra'i, makə sətə ci magəra a ŋgwadəgi bagiinə agi uuhinə.

³³ Ca kapaa tə ənji goonja da ciizəmakii. Ma ənji 'waslyakəənə əsə, ca kapaa tə tii da madzənakii.

³⁴ Wata ŋwanjwə a ba ka ənjitə da ciizəmakii, 'Shooma, unə ənə d'aanə Daadə koonə barəkaanə. Shoomə koonə luu barəkaanə ŋga ŋwanjuunə ətə dəkəpaa ci koonə daga 'watəginə ŋga duuniya.

³⁵ Acii kə shi madəfənə a dīi tə nyi, kə ndii unə ka nyi zəma. Kə dīi meegiirənə tə nyi, una ndii ka nyi ma'inə. Kə dīi nyi mu'umuunə, una luu tə nyi aa hoonə aasii.

³⁶ Kə dīi purəkinə tə nyi, una ndii ka nyi sə ŋga umbee də purəkinə. Kə gwakə nyi ka bwanea, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi. A furəshina nji nyi, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi.'

³⁷ Wata ənji goonja a ləgwa ka ci, 'Slandana, guci shiina nee ka hə ka madəfənə, ina vii ka hə zəma? Guci nee inə ka hə ka meegiirənə, ina vii ka hə ma'ina?

³⁸ Guci əsə nee inə ka hə mu'umə, ina luu tə hə aa heenə aasiya, taa hə də purəki, ina vii ka hə sə ŋga umbee də purəkina?

³⁹ Guci əsə nee inə ka hə gwakə taa a furəshinə, ina dzə ka nəhəpaanə tə ha?'

⁴⁰ Nwanjwə a ba ka tii, 'Tantanyinə cii kya ba koonə: tadə guci patə dīi unə ha'ə ka rəjwə agi ənjitə pooshi

da mēghērəvənə akəŋwacii ənja, amma ndzəkəŋushi'inəki nə tii, ka nyi dīi unə ətsa.'

⁴¹ "Ma daba'əkii, ca ba ka ənjitə da madzənəkii əsə: 'Dzəgimə abiiki, manaalya ənja, dēmə aagi gunə ətə datə ənji ka *Seetanə da malaa'ikanyinaakii.

⁴² Acii kə kəshi madəfənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi zəma. Kə kəshi meegiirənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi ma'inə.

⁴³ Kə dīi nyi mu'umuunə, amma kə kaaree unə ka luunə tə nyi aa hoonə aasii. Kə dīi purəkinə tə nyi, amma kə təkuree unə ka ndii ka nyi sə ŋga umbee də purəkinə. Gwakə nji nyi da a furəshina, amma kə təkuree unə ka dzənə ka nəhəpaanə tə nyi.'

⁴⁴ Amma təya ləgwa ka ci, əŋki tii: 'Slandana, guci sanə nee inə ka hə də madəfənə taa meegiirənə kə kəshi tə hə, taa hə mu'uma, taa hə də purəkya, taa hə gwaka, taa a furəshina, amma kə təkuree inə ka tsakənə tə ha?'

⁴⁵ Wata ŋwanjwə a ənəgi ka tii, əŋki ci: "Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə pooshi unə dīi ka ənjitə pooshi da mēghērəvənə akəŋwacii ənja, ka nyi təkuree unə ka dənə ətsa.'

⁴⁶ Ma ənjita, ka kərənə nə ənji tə tii aagi dzalənə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Amma, ma ənji goonja, ka kərənə nə ənji tə tii ka əpinə ŋga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə."

26

Alə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu dzəgunə ka ənji patənə ŋga uushi'iitsa, əŋki ci ka lyawarənaakii:

² "Kə shii unə, ma cifədoorə, uusəra ŋga *Pasəka. Ma nyi, Uuzənə ŋga ənda, ka viinə nə ənji tə nyi ka gwa'avə aashi ənfwa."

³ Ma ka saa'ikii, kə dzii madiigərə limanyinə da gayinə də nə asii ga gawə ŋga limanyinə patə, waatoo, asii ga Kayafasə.

⁴ Təya anə uura ŋga kəsətənə tə Yeesu yadə shiinə ŋga ənja, ənjə a bələgi tə ci.

⁵ Amma təya ba, "Gaama kəsə tə ci agi kumənə, accii ga ənjə a madəe ka panə."

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mar. 14.3-9; Yooh. 12.1-8)

⁶ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya asii ga Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci,

⁷ ma ca adə zəma, wata ɛndə'i minə a dzə aabiikii da i ɛbwə urədyā aciitə. Ma urədita, ŋga mandalə kwaba. Wata kya dzə, kya ɛjivə aanə Yeesu.

⁸ Amma, makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə zhimagi tə tii asəkətii, ɛŋki tii, "Ka mi saawee ki ɛtsa?"

⁹ Maci dərəmaginə dərəmagi ɛnji də urəditsa, kadā kwaba laŋə nji ɛnjə a upaa anəkii, ɛnjə a təkəpaa kwabakii ka maaghiinə."

¹⁰ Asee, kə shii Yeesu sətə ci tɔya ba, wata ɛŋki ci ka tii, "Ka mi cuuna kavə tə miitsə ka buurə uushi'inə kwa? Aci ma sətə dīi ki ka nyi, ŋunyikii ka shaŋə.

¹¹ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Amma, ma nyi, paa nyi na ndzaanə abii unə.

¹² Ma ɛjivə ki urəditsə aashiki ku'u, kə dīi ki ha'ə ka tasəkətə shishinəki ka ŋgəɖənə.

¹³ Tantanyinə cii kya ba koonə: tadā da nə ɛnjə a waaza Ŋunyi Habaranə asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə ɛnji anəkii ka buurətənə də ki davə."

Luvənə ŋga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ɛnja
(Mar. 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Ma daba'əkii, rəŋwə agi *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, ətə dīi ləməkii Yahuda Isəkariyoota, a madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə,

¹⁵ ca ba ka tii, "Madā vii nyi koonə tə Yeesu, iitə sanə viinuunə ka nya?" Wata tɔya ɖaanagi kwaba tibisə makkə pu'unə,* tɔya vii ka ci.

¹⁶ Daga saa'ikii 'watəgi Yahuda tsaamə ŋunyi saa'i ŋga viinə tə Yeesu ka tii.

Zəmə ɛndzanə ŋga Pasəka
(Mar. 14.12-21; Luka 22.7-14,21-23; Yooh. 13.21-30)

¹⁷ Ma ka təkəŋwanə ŋga uusəra ŋga *kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə, kə shi lyawarənə ŋga Yeesu aabiikii, ɛŋki tii, "Da daa moonəku ina dzə ka dzəgə ka hə ɛndzanə ŋga Pasəka?"

¹⁸ ɛŋki ci ka tii, "Dəmə aasəkə vəranə aa ha zana, una ba ka ci: 'Ma bii Maləmə tuu, kə uugi saa'yaaki ɖanə kədəhə. Ma nyi da lyawarənaaki, gaku asii niina zəmə ɛndzanə ŋga Pasəka.' "

26:6 26.6-7 Luka 7.37-38. **26:11 26.11** Dzək. 15.11. * **26:15 26.15** Ma kwaba tibisə makkə pu'unə, ci nə kwaba ŋga dərə də mava (Shig. 21.32). **26:15 26.15** Shig. 21.32; Zak. 11.12; Yooh. 11.57; 13.2. **26:17 26.17-29** Shig. 12.1-20.

19 Wata lyawarənə nga Yeesu a ɗatə makə sətə bii ci ka tii ɗanə, tɔya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

20 Makə ɗii kədəwanə, wata Yeesu da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a ndzaanə ka zəma.

21 Ma tɔya dzə də zəmənə, kə bii ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: kadə nə rəɲwə ahadoonə a vii tɔ nyi aacii ənja."

22 Makə fii tii ha'ə, kə bəzəgi səkətii ka shaɲə. Wata taɗa wu patə ahadatii, ca ləgwa amakii, əɲki tii, "Slandana, nyi kwa?"

23 Əɲki ci ka tii, "Əndənə caama adə ka ha rəɲwə na vii tɔ nyi ka ənja.

24 Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tɔ əntənə, makə sətə nyaahə ənji agyanəki, amma kə ɗii anə əndətə na vii tɔ nyi ka ənja. Ma əndəta, maci mapoomə ənji tɔ ci, biɗə ci ka ci."

25 Wata Yahuda ətə vii tɔ ci a ləgwa, əɲki ci, "Maləma, nyi kwa?" Wata Yeesu a ba ka ci, "Hə bagi ha'ə."

Zəmə əndzanə nga Slandana

(Mar. 14.22-26; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-25)

26 Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ɲgərə buroodi, ca kuyirii tɔ Əntanɲə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, əɲki ci ka tii, "Ndamə, una zəmə. Ma ətsa, shishinəki."

27 Ca ɲgərə kwalaka da ma'i inaba asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tɔ Əntanɲə, ca vii ka tii, ca ba, "Saasaciimə, patənə goonə.

28 Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntanɲə. Idənəkii na əjigi ka putə nga ənji lanə ka tifyagi də 'waslyakəənyinə.

29 Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inaba ma'ə, see uuseratə nii kya sa kurakii doonə agi ɲwanjuunə nga Daadə."

30 Ma daba'əkii, tɔya ka wanyanə, tɔya maɗə, tɔya palə aashi giɲwə nga Zayitunə.

Wabənə nga Yeesu agyanə hiweenə nga Piita

(Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)

31 Əɲki ci ka lyawarənaakii, "Unə patə, kadə nuunə a huyi ənshinə davəɗə, una bwasee ka nyi. Ka ɗanə makə sətə wabi Əntanɲə asəkə malaaba ləkələkətə oo'i: 'Ka bələginə nə nyi tɔ magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə.' "

26:20 26.20-25 Yooh. 13.2,21-30. 26:23 26.23 Jab. 41.10. 26:24 26.24-25 10.38-39; Luka 14.27; 17.33; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. 26:24 26.24 Jab. 22.7-8,16-19; Isaa. 53.9. 26:26 26.26-28 1 Koor. 10.16. 26:28 26.28 Shig. 24.8; Irin. 31.31; Ibər. 7.22; 9.15-20. 26:30 26.30 Luka 22.39; Yooh. 18.1. 26:31 26.31 Zak. 13.7; Mat. 26.56; Yooh. 16.32.

³² Wata ca tsakə banə, ɛŋki ci, “Amma, maɗa kə maɗee ɛŋji ka nyi agi maməətə ɛŋja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə ŋga Galili.”

³³ Piita a jikəvə ka ci, ɛŋki ci, “Taa kə huyi hara ɛŋji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə shanə.”

³⁴ Ɖŋki Yeesu ka Piita, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ɛnshinə davəɗə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

³⁵ Piita a ba ka ci, “Taa ɛntənə cii kwa ɛntə, aŋwə da hə nə ɛntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ɛtsə ɛsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ŋga Yeesu də Gyatsimani

(Mar. 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶ Ma daba'əkii ha'ə, wata Yeesu a dzə da lyawarənaakii ka ɛndə'i ha ɛtə ci ɛŋjə a 'wa Gyatsimani. Mbu'unatii aadəvə, ca ba ka tii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya ɛntsahə aakəŋwa ka ɗa də'wa.”

³⁷ Ca 'waanə tə Piita da manjeevənə ŋga Zabadiya bəra'i. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shanə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁸ Ɖŋki ci ka tii, “Maɓəzəkii nə səkəki makə a ɛntəgi nyi. Ɖnəgimə ganə, una ndzaa də məgigi atsaki.”

³⁹ Ca ɛntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca ɗa də'wa, “Daadə, maɗa ka moonə nə hə, ɛntsahee ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma, ɗawə sətə kaɗeesəkə ka hə, ga ha ɗa sətə kaɗeesəkə ka nyi.”

⁴⁰ Ca ɛnya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata ɛŋki ci ka Piita, “Iitiitə daa təkuree unə ka ndzaanə də məgigi atsaki taa ŋga tibisə rəŋwə dyaŋa?”

⁴¹ Ndzaamə də məgigi, una ɗa də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Ɖntanɗə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ɛdzəmuunə, ŋga'ə koonə nə ɗa gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə.”

⁴² Yeesu a ɛnə ka ɛntsahənə ŋga bəra'inə ɛsə ka ɗa də'wa, ɛŋki ci: “Daada, maɗa pooshi rəgwa ŋga ɛntsaheenə ka cibənə anəki, yoo, sətə mwayi hə patə, wa ca ɗa.”

⁴³ Ca ɛnya aabii lyawariita. Ma ɛnya ci ɛsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə ɗanə lanə agitii.

⁴⁴ Yeesu a bwasee ka tii, ca ɛntsahə, ca ɛnə ŋga makkənə ka ɗa də'wa makə ɛta.

⁴⁵ Ma daba'əkii, ca ɛnya aabii lyawariita, ca ba ka tii, “Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una ɛpi səkə? Yoo, wiinə, kə

uugi saa'i dānə ka ənjə a vii tə Uuzənə ŋga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

⁴⁶ Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaamə dzə."

Kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴⁷ Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzuḃə da ənji daba'əkii, da i ŋgila purəṇanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da gayinə sləkee ka tii.

⁴⁸ Asee, ma Yahuda, ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya dātə ka baarii də ci ka tii oo'i, "Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci."

⁴⁹ Pii wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Usa Maləma", ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə.

⁵⁰ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, "Guvakya, dawə sətə kira tə hə." Wata təya əntsahə, təya kəsə tə ci.

⁵¹ Wata rəṇwə agi ənji ŋga Yeesu a əlyagi ŋgila purəṇanaakii, ca patsəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə.

⁵² Wata Yeesu a ba ka ci, "Ənəgərə də ŋgila purəṇanaaku. Taa wu pii də ŋgila purəṇanə, də ci bələnə ənji tə ci naakii.

⁵³ Mashiiimə hə oo'i, ka mbeenə nə nyi ka kədii tsakənə tə nyi acii Daadə, pii pii ca sləkee ka nyi kurəgənyinə ŋga malaa'ikanyinə palee ka pu'u aji bəra'i kwa?

⁵⁴ Amma, madfa kaa nya kədii tsakənə acii Daadə əna, guci dīi nə sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tanta-nyinə, ətə bii ci, tyasə ka slənənə ha'a?"

⁵⁵ Ma ka saa'ita, kə wabi Yeesu ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, əŋki ci ka tii, "Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəṇanə ka ŋgila purəṇanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə də maabə nə nyi kwa? Uusəra patə nji nya ndzaanə dasə asəkə *yi ŋga Əntarjə ka dzəgunənə ka ənja, patə da ha'ə, pooshi unə kəshi tə nyi.

⁵⁶ Amma, ma slənyi ətsə patə, kaa malaaba ləkaləkatə ŋga anabiinə a ndzaa ka tantanyinə."

Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

*Yeesu akəṇwacii *mətərəkinə ŋga Yahudiinə*

(Mar. 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha Kayafasə gawə nga limanyinə. Davə dzii maliminə da gayinə də na.

⁵⁸ Ma Piita, kə gi ci də nə'unə tə Yeesu ba'ə ba'ə ha'ə mbu'i ci kura'ə aasii aa ha gawə nga limanyinə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ənji nəhə yi nga Əntənfə, kaa ca nee ka muudinə nga səkii.

⁵⁹ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga mətərəkina, kə ali tii wabənə nga jirakənə aashi Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci.

⁶⁰ Amma taa ngahi ənji lanə kyaara wabənyinə nga jirakənə aashikii, patə da ha'ə kə təkuree tii ka upaanə taa rənwə. Ma ka muudinə, wata ənji bəra'i ahadatii a madətə

⁶¹ əŋki tii, "Ma bii əndətsa, tə'i ci da baawədə nga uulagi yi nga Əntənfə, ca ənə ka ghənətənə agi baanə makkə."

⁶² Wata gawə nga limanyinə a madətə, əŋki ci ka Yeesu, "Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ənjitsə aashiku kwa?"

⁶³ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Wata gawə nga limanyinə a ba ka ci, "Wiinə kə ləbətə nyi duunə da Əntənfə Əndə vii əpinə: bawə keenə goonga, hə nə *Aləmasiihu Uuzənə nga Əntənfə tanyi nii?" †

⁶⁴ Yeesu a ba ka ci, "Hə bagi ha'ə. Dəgyanəkii ha'ə maa, wanyinə ka banə koonə: ka neenə nuunə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntənfə Əndə baawədə, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə."

⁶⁵ Makə fii gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, əŋki ci, "Kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntənfə. Gaama alə hara uushi'inə ma'ə, kə uugi ama fa bwaya sətə wabi ci. ‡

⁶⁶ Iitə nee unə noona?" Wata əŋki tii, "Weewee, see bələginə tə ci."

⁶⁷ Wata təya tiifə giirənə aagikii, təya dəgə tə ci, hara ənjə a tsa ka ci meeciinə a hwahwaaməkii,

⁶⁸ təya dzə də banə ka ci, "Aləmasiihu, makə dīi ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

Hiweenə nga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mar. 14.66-72; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

26:61 26.61 27.40; Yooh. 2.19; Slənə 6.14. † **26:63 26.63** majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mat. 27.12-14; Uuzənə nga Əntənfə: Mat. 14.33; 27.40,43; Luka 22.70.

26:64 26.64 Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. ‡ **26:65 26.65** tsəərəgi kəjeerənə: Baan. 14.6; Ees. 9.3; geegi naakii nə... da Əntənfə: Leew. 24.16; Yooh. 19.7. **26:67 26.67** Isaa. 50.6; 53.5. **26:68 26.68** 21.11.

⁶⁹ Ma ka saa'ikii, dasə nə Piita ahada ya. Wata əndə'i kadəmə a dzə, kya kəŋaanə dagyanəkii, əŋki ki ka ci, "Hə maa, rəŋwə nə hə agi əŋji ŋga Yeesu əndə Galili."

⁷⁰ Amma, ma Piita, kə hiwee ci akəŋwaciitii patə, əŋki ci, "Mashiimə nyi sətə cii kwa ba."

⁷¹ Piita a dzəgi a uura maya, əndə'i kadəmə a nee ka ci, wata əŋki ki ka əŋjitə davə, "Ma əndətsa, tii da i Yeesu əndə Nazaratu nji tii."

⁷² Wata ca ənə ka hiweenə, ha'ə maa də jidfa, əŋki ci, "Mashiimə nyi tə əndəkii."

⁷³ Makə ta'avə gi'u əsə, wata əŋjitə kəŋə kəŋə davə a əntsahə, təya ba ka Piita, "Weewee, agitii nə hə tanyi. Wabənaaku baarəgi keenə ha'ə."

⁷⁴ Makə fii Piita ha'ə, wata ca gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əŋki ci, "Tantanyinə, mashiimə nyi tə əndətsa." Pii wata ga'ə gyaagya a wagi.

⁷⁵ Fanə ŋga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, ma taabu'u wanə ŋga gyaagya, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi. Buurətənaakii ha'ə, wata ca dəməgi, ca dzə də tuunə də kiinə ka shanə.

27

*Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii *Pilaatu*

(Mar. 15.1; Luka 23.1-2; Yooh. 18.28-32)

¹ Ma ətsə tsəfakə, wata patənə ŋga madiigərə limanyinə da *gayinə ŋga Yahudiinə a dfa *mətərəkinə ŋga bələginə tə Yeesu.

² Təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu ŋgwaməna.

Əntənə ŋga Yahuda

(Slənə 1.18-19)

³ Makə nee Yahuda əndətə vii tə Yeesu aacii əŋji oo'i, ka bələginə nə əŋji tə Yeesu, wata ca dfa wakadakinə, ca ənəpaagi də kwaba tibisətə makkə pu'unə ka madiigərə limanyinə da gayinə,

⁴ əŋki ci ka tii, "Kə dīi nyi 'waslyakəənə ŋga vii tə əndətə yadə bwaya uushi ashikii." Wata əŋki tii ka ci, "Mi dee nə neenə dava? Shoonakwa."

⁵ Wata Yahuda a wa'agi kwabatə asəkə *yi ŋga Əntanfə, ca palə saakii, ca dzə ka əgəvə zə'wa a uurakii, ca əntəgi.

⁶ Wata madiigərə limanyinə a dəmətə kwabata, əŋki tii, "Ma kwabana, madəbəmə əŋjə a əjigərə aasəkə mbuurə shiga ŋga yi ŋga Əntanfə, makə dīi ci kwaba ŋga əpinə ŋga ənda."

⁷ Wata tɔya ɔa mɔtɔrɔkinɔ agyanɔ kwabakii, tɔya ɲgɔrɔ, tɔya ɔɔrɔgi dɔ babara acii maghɔnɔ uuda, kaa ɔnjɔ a ɲgɔɔɔɔ mu'uminɔ davɔ.

⁸ Ci 'wii ɔnji babarakii "babara ɲga idɔna". Ca'ɔ ɔnshinɔ, ha'ɔ nɔ lɔmɔ ɲga babarakii.

⁹ Dɔ ha'ɔ ɔɔi wabɔnɔ ɲga anabi Irimiya ka tantanyinɔ ɔtɔ bii ci: "Wata ɔnjɔ a ɲgɔrɔ kwaba tibisɔ makkɔ pu'unɔ, waatoo, kwabatɔ luuvɔ hara ɔnji *Isɔrayiila ɔɔrɔginɔ dɔ ci,

¹⁰ tɔya ɲgɔrɔ kwabakii, tɔya ɔɔrɔgi dɔ babara acii maghɔnɔ uuda, makɔ sɔtɔ bii Slandanɔ ka nyi ɔfanɔ."

Yeesu akɔɲwacii Pilaatu ɲgwamɔna

(Mar. 15.2-5; Luka 23.3-5; Yooh. 18.33-38)

¹¹ Makɔ kirɔ ɔnji tɔ Yeesu aakɔɲwacii ɲgwamɔna, ɲgwamɔna a lɔgwa ka ci, ɔɲki ci, "Hɔ nɔ ɲwanɲwɔ ɲga *Yahudiinɔ kwa?" ɔɲki Yeesu ka ci, "Hɔ bagɔ ha'ɔ."

¹² Amma, makɔ rii madiigɔrɔ limanyinɔ da gayinɔ tsaa sɔɔɔkii, majikɔmɔ ci taa rɔɲwɔ.

¹³ Wata ɔɲki Pilaatu ka ci, "Paa hɔ agɔ fa uushi'iitsɔ ci tɔya baaba agyanɔku kwa?"

¹⁴ Amma majikɔmɔ Yeesu ka ci taa rɔɲwɔ. Wata ca ɔagi ka ɲgwamɔna ka sɔ ɲga hurɔshishinɔ ka shanɔ.

La ka Yeesu gɔɲwanɔ ɲga bɔlɔnɔ tɔ ci

(Mar. 15.6-15; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)

¹⁵ Taa agɔ ɲgutɔ kumɔnɔ ɲga *Pasɔka patɔ, kɔ sɔnaavɔ ka ɲgwamɔna nɔ kapaa ɔndɔ furɔshinɔ rɔɲwɔ ɔtɔ ci ɔnjɔ a moo ɔnjɔ a kapaa tɔ ci ka tii.

¹⁶ Ma ka saa'ikii, tɔ'i ɔndɔ furɔshina ɔtɔ ɔɔi lɔmɔkii Yeesu Barabasɔ. Taa wu patɔ, kɔ shii ci tɔ ci.

¹⁷ Makɔ dzii ɔnji dɔ na, wata ɔɲki Pilaatu ka tii, "Tɔ wu cuuna moo nya kapaa koonɔ? Barabasɔ nii, anii Yeesu ɔtɔ ci ɔnjɔ a 'wa Alɔmasiihu?"

¹⁸ Acii kɔ shii ci ndilɔ ndilɔ oo'i, ma vii *gayinɔ ɲga Yahudiinɔ tɔ Yeesu ka ci, acii putɔ ɲga sɔrɔha.

¹⁹ Wata Pilaatu a ndzaanɔ dasɔ asɔkɔ dɔgɔlɔ ɲga la dɔ gɔɲwanaakii, minaakii a slɔkee ka ci ka wabɔnɔ dɔ banɔ oo'i, "Ma ɔndɔ goongatsa, ga ha ɔa taa mi dɔ ci, acii kɔ sɔnii nyi bwaya sɔniinɔ agyanɔkii ɔnshinɔ davɔɔɔ."

²⁰ Wata madiigɔrɔ limanyinɔ da gayinɔ a gwanɔ ka tsɔkutɔ ɔnji kaa tɔya kɔɔii tɔ ci, kaa ca kyapaa ka tii tɔ Barabasɔ, ɔnjɔ a bɔlɔgi tɔ Yeesu.

27:9 27.9-10 Zak. 11.12-13; Irim. 32.8-9. **27:11 27.11** 2.2; 27.29,37,42; Mar. 15.2,9,12,18,26,32; Luka 23.3,37-38; Yooh. 1.49; 12.13; 18.33,39; 19.3,15,19,21.
27:12 27.12-14 Yooh. 19.9; Mat. 26.63. **27:19 27.19** Luka 23.47. **27:20 27.20-23** Slɔnɔ 3.13-14.

²¹ Wata ngwaməna a ənə ka ləgwanə ama ənja, əŋki ci, “Tə wu agi ənjinə bəra'i cuuna moo nya kapaa koonə kwa?” Wata əŋki tii, “Kyapaa keenə tə Barabasə!”

²² Əŋki Pilaatu ka tii, “Aa mi dīi cuuna moo nya dā də Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?” Əŋki tii patə, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!”

²³ Amma əŋki Pilaatu, “Mi nə bwaya uushi dīi ci kwa?” Wata təya tsakə ngəree ka uuratii də ngeerənə, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.”

²⁴ Makə nee Pilaatu oo'i, pooshi uushi mbeenəkii ka dānə ma'ə, amma see panə ca moo madənə, wata ca ngərə ma'inə, ca yibəgi ciinəkii akəŋwacii ənji patə, əŋki ci, “Pooshi wabənaaki agi əntənə nḡa əndətsa, shoona goonə ma'ə.”

²⁵ Wata əŋki ənji patə, “Wa hakya nḡa əntənaakii a ndzaanə ooreenə da manjeevənə geenə.”

²⁶ Wata Pilaatu a kapaa ka tii tə Barabasə. Ca kavə kaa ənjə a fəslə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Ha'unə nḡa soojiinə də Yeesu

(Mar. 15.16-20; Yooh. 19.2-3)

²⁷ Ma daba'əkii, wata soojiinə nḡa Pilaatu a ngərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi nḡa ngwaməna. Soojiinə patə, təya dzaanə ka ci də na,

²⁸ təya sədəgi tə ci, təya əgəvə ka ci əndə'i madizə gwada,

²⁹ təya ngərə dəha, təya fuudə makə madiḡəna, təya ngavə ka ci aanəkii, təya kavə ka ci zala aa ciizəmakii, təya gərə'waanə ka ha'unə də ci, əŋki tii, “Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, nḡanḡə nḡa Yahudiina!”

³⁰ Təya tiifə giirənə aagikii, təya luugi zalatə aciikii, təya dəgə də ci anəkii.

³¹ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ngərəgi gwadata, təya ngavə ka ci naakii kəjeerənə, təya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

³² Ma təya palə a rəgwa, wata təya lapaa əndə'i əndə Sirina ətə dīi ləməkii Simoonə. Soojiinə a ngərəvə ka ci ənfwə nḡa gwa'avə tə Yeesu aashikii.

³³ Təya mbu'u ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana “Kəŋwə na.”

³⁴ Təya vii ka Yeesu ma'i inaba gwazə da manğərəkiki kuzəka, kaa ca sa. Makə təbətə ci, wata ca kaaree.

³⁵ Təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa, təya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə.

³⁶ Wata təya ndzaa davə ka nəhənə tə ci,

³⁷ təya tsa'avə manaahə uushi dagyanəkii, waatoo, 'waslyakəətə lii ənji ashikii. Ma sətə nyaahə ənji dagyanəkii, "Ma əndəna, ci nə Yeesu, ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə."

³⁸ Təya gwa'avə əsə ənji maabə bəra'i aashi hara ənfuginə atangalakii, rəɲwə da ciizəmakii, əndə'i da madzənakii.

³⁹ Ma ənji piitinə dadavə əsə, təya ha'u də ci, təya dzə də udzə də nətii,

⁴⁰ təya ba, "Hə ətsə bii ka uulaginə nə hə yi ɲga Əntanɲə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə makkə, madə *Uuzənə ɲga Əntanɲə nə hə, luupaa naaku na, ha jimagərə ashi ənfutsa!"

⁴¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə də ci, əɲki tii:

⁴² "Kə mbee ci ka luupaa hara ənji, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na. Əntaa kə bii ci, ɲwanɲwə ɲga *Isərayiila nə ca? Wa ca jimagərə gadəvə ashi ənfutsa, kaama vii ka ci goonga!"

⁴³ Kə kii ci nəkii oo'i, ka luupaanə nə Əntanɲə tə ci. Əɲki ci əsə, Uuzənə ɲga Əntanɲə nə ci. Taku kaama nee madə kə uu'i Əntanɲə tə ci, ca luupaa tə ci əndzə'i!"

⁴⁴ Ənji maabətə gwa'avə ənji tə tii atangalakii maa, ha'ə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə ɲga Yeesu

(Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

⁴⁵ Ma ətsə uusəra takərə, kə dii təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə dəɲə ka tibisə makkə ɲga kədəwanə.

⁴⁶ Ma ətsə bahə tibisə makkə, wata Yeesu a ɲgəree ka uu-rakii, ca ka vurənə, əɲki ci, "Eeli, Eeli, lyama sabakətani?", makə bana, "'Ya'ə Əntanɲfwaakya, 'ya'ə Əntanɲfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?"

⁴⁷ Wata hara ənjitə kəɲə kəɲə davə ca fa tə ci, əɲki tii, "Waatsə əndətsə ka 'wanə tə *Iliya."

⁴⁸ Əndə'i əndə agitii a huyipaa pii pii, ca dzə ka ɲgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada, ca vii aadəgyə aama Yeesu kaa ca shifə.

27:35 27.35 Jab. 22.19. 27:37 27.37 27.11. 27:38 27.38 Isaa. 53.12. 27:39 27.39 Jab. 22.8; 109.25. 27:40 27.40 26.61,63. 27:42 27.42 27.11. 27:43 27.43 Jab. 22.9; Mat. 26.63. 27:45 27.45 Am. 8.9. 27:46 27.46 Jab. 22.1. 27:48 27.48 Jab. 69.22.

49 Amma hara ən̄jə a ba, “Taku zəku'i kaama nee maɖa ka shinə nə Iliya ka luupaanə tə ci.”

50 Yeesu a ən̄jə ka ɲgəree ka uurakii, ca ka vurənə, wata əpinə a dzəgi amakii.

51 Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə yi ɲga Əntan̄fə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə. Hanyinə a udzə, taalanə nə faariinə.

52 Gu'u ənji a wuunəgi əsə, ənji ɲga Əntan̄fə lan̄jə ətə sha məətəgi, kə ma'i tii da i əpinə.

53 Daba'ə makə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, təya shi-ishigi asəkə gu'unyinatii, təya dəməgərə aasəkə malaaba vəranə. Ma dava, kə nee lan̄jənə ɲga ənji ka tii.

54 Makə nee gawə ɲga soojiinə da ənjaakii ətə ca nəhə tə Yeesu ka ɲaɲgəzənə ɲga hanyinə da sətə slənyi, kə ɲgwaləgi tii ka shan̄jə, təya ba: “Tantanyinə, ma əndətsa, Uuzənə ɲga Əntan̄fə nə ci.”

55 Tə'i makinə lan̄jə davə ca tsaama dzadə. Ma təya, atsa Yeesu shi tii daga anə hanyinə ɲga Galili, təya tsakə tə ci.

56 Ahadatii nə Mariyaama Magədalina, da Mariyaama məci i Yakubu da Yusufu. Ahadatii əsə nə məci manjeevənə ɲga Zabadiya.

Ngəɖənə tə Yeesu

(Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

57 Makə ɖii kədəwanə, kə shi əndə'i əndə gəna ətə ɖii ləməkii Yusufu, əndə Aramatiya. Ci maa, lawarə ɲga Yeesu nə ci.

58 Kə gi ci aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ɲgiragərə wə ɲga Yeesu. Wata Pilaatu a ba, wa ən̄jə a vii ka ci.

59 Wata Yusufu a dzə, ca jimagərəgi də wə ɲga Yeesu, ca hadətə asəkə kura marəma,

60 ca dzə ka baneenə asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ka ci ka naakii na ashi pasla, ca dəlavə maɖuunə faara aama gu'ukii, ca palə saakii.

61 Ma Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama, davə nə tii dasə dasə akəɲwacii gu'ukii.

Ənji nəhə gu'u ɲga Yeesu

62 Pukyatə hakii, waatoo, *uusəra ɲga əpisəka, wata madiigərə limanyinə da Farisanyinə a dzə aa ha Pilaatu ka ciinə rəɲwə,

63 təya ba ka ci, “Ya'ə maɖuunə ənda, kə buurətiinə uushi: ma saa'itə majirakətə ma'ə da i əpinə, kə bii ci oo'i,

ma daba'e baanə makkə, ka ənənə nə ci ka madənə agi maməətə ənja.

⁶⁴ Acii ha'e, bawə ka ənjə a nəhə gu'waakii nga'a, see mada dzəgi baatsə makkə, acii ga lyawarənaakii a dzə ka hərətə waakii, təya ba ka ənja, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Maa kə dīi ha'e, ma jirakətsa, ka dānə lanə palee ka nga nukə."

⁶⁵ Əŋki Pilaatu ka tii, "Fədəmə soojiinə, una kərə aa dəvə. Wa təya nəhətə nga'a makə sətə kadēesəkə koonə."

⁶⁶ Wata təya palə, təya dzə ka dāvə sagida ama gu'ukii, acii ga ənjə a wunəgi, təya kavə ənji nəhə gu'ukii.

28

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja

(Mar. 16.1-10; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma daba'e *uusərə nga əpisəka, ətsə tsədəkə də uusərə alatə, kə gi Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama ka tsaamə nə nga gu'u nga Yeesu.

² Pii wata hanyinə a gaŋgəzə ka shanə, acii kə jima malaa'ika nga Slandanə dadagyə. Ca dalagi faaratə ama gu'uta, ca ndzaanə dasə anəkii.

³ Ma jiganaakii, bərənə nə ci makə pyapidənə nga vəna. Makə əmputə kəbənə nə kəjeerənaakii də tyaslyaslyaanə əsə.

⁴ Makə nee ənji nəhə gu'ukii ha'e, udzənə nə shishinətii acii ŋgwalənə, təya kwaalagi aa panə makə maməətə ənja.

⁵ Wata malaa'ikakii a wabə ka makiita, əŋki ci, "Goonə ŋgwalə. Kə shii nyi, tə Yeesu cuuna alə, ətə gwa'avə ənji aashi ənfwa.

⁶ Paa ci ma'e ganə, kə ma'i ci agi maməətə ənji makə sətə bii ci. Shoomə, nda neemə ka hatə nji ci pərəbə dəvə.

⁷ Ma dānuunə, dəmə pii pii, una dzə ka banə ka lyawarənaakii oo'i, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə nga Galili. Dəvə nuuna nee ka ci. Buurətəmə sətə bii nyi koonə."

⁸ Makə fii tii ha'e, wata təya madə pii dəvə, təya palə də ŋgwalənə ləbə da moodasəkə ka shanə, təya huyi ka kərə habarakii ka *lyawarənə nga Yeesu.

⁹ Pii wata Yeesu a lapaa tə tii, əŋki ci, "Usamə!" Wata makiitə a əntsahətə aabiikii, təya gərə'waanə, təya kəsətə sədəkii ka paslə tə ci.

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, "Goonə ŋgwalə, dəmə ka banə ka ndzəkəŋushi'inəki kaa təya dzə aanə hanyinə nga Galili. Dəvə nə təya nee ka nyi."

Banə nga ənji nəhə gu'u tə sətə slənyi

¹¹ Ma makiitə a palə, wata hara ənji agi soojiitə nja nəhə gu'utə a madə, təya palə aasəkə vəranə, təya dzə ka banə ka madiigərə limanyinə tə patənə nga sətə slənyi.

¹² Madiigərə limanyinə a dza də nə da gayinə ka də *mətərəkine, təya ngərə kwabə lanə, təya vii ka soojiita,

¹³ təya ba ka tii, "Ma banuuna: 'Lyawarənaakii shi davədə, təya shi ka hərəma waakii, inə ka nūnyinə.'

¹⁴ Mada kə mbu'i habarakii aa limə ngwaməna, ka zə'utənə niinə də han̄kalaakii də banə, pooshi sə nga idəpaanə ashuunə, ina luupaa tuunə."

¹⁵ Wata soojiitə a luu kwabata, təya dātə makə sətə bii ənji ka tii. Ha'ə huwugi habarakii ahada *Yahudiinə ca'ə ka ənshinə.

Wabənə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntanə

(Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁶ Yoo, lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntanə a palə aanə hanyinə nga Galili, aanə ginutə bii Yeesu ka tii dzənə.

¹⁷ Makə nee tii ka ci, təya paslə tə ci. Amma, ma hara ənji ahadatii, kə shakii tii tə ci, mbu'u əntaa ci ətsa.

¹⁸ Yeesu a əntsahə aabiitii, əŋki ci ka tii, "Kə vii Əntan̄fə ka nyi patənə nga baawəda dadagyə da ganə a duuniya.

¹⁹ Acii ha'ə, dəmə aabii patənə nga ənji nga *duuniya, una zhi'wee ka tii ka lyawarənaaki, una də ka tii bapətisəma aagi ləmə nga Dəna, da ləmə nga Uuzəna, da ləmə nga Malaaba Ma'yanə, *

²⁰ una dzəgunə ka tii kaa təya nə'utə patənə nga sətə bii nyi koonə. Ma nyi, ka ndzaanə nə nyi doonə taa guci patə, ca'ə ka muudinə nga duuniya."

28:13 28.13 27.64. **28:16 28.16** 5.1; 26.32; 28.10. **28:17 28.17** 14.31. **28:18 28.18** Dan. 7.14; Mat. 11.27. * **28:19 28.19** patənə nga ənji: 10.5-6; 24.14; Mar. 16.15; Luka 24.47; bapətisəma: Mat. 3.15; Mar. 16.16; Slənə 2.38; 8.36; 1 Koor. 1.13-16; Af. 4.5; Yooh. 3.22; 4.1-2; Rooma 6.3-4; Dənə, Uuzənə, Malaaba Ma'yanə: 2 Koor. 13.13.

Nunyi Habara daciai Marəkusə

Waazanə nga Yoohana əndə də bapətisəma

(Mat. 3.1-12; Luka 3.1-9; Yooh. 1.19-28)

¹ Wiinə 'watəginə nga Nyuni Habara agyanə Yeesu *Aləmasiihu, *Uuzənə nga Əntanfø.

² Kə dii makə sətə bii Əntanfø ka Uuzənaakii asəkə ləkaləkatə nga *anabi Isaaya oo'i:

"Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki

kaa ca ta ka hə kəŋwanə,

ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.

³ Ka kaalanə nə ci agi bilinə, ca ba,

Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,

Kəŋeemə ka ci ka rəgwa."

⁴ Ha'ə makə ətsə shigi Yoohana əndə də bapətisəma aagi bilinə. Ca waaza ka ənja, ca ba, "Uneemə ka də 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanfø, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanfø a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə."

⁵ Wata ənji asəkə vəranə nga Urusaliima, da hara hanyinə nga Yahudiya patə a shi ka fa wabənə ama Yoohana. Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca də ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

⁶ Ma Yoohana, shiŋkinə nga ngyalooaba nji ka kəjeerənaakii. Ca əgəgi nukii də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa nji zəmaakii.

⁷ Ca ba ka ənja, "Tə'i əndətə na uugya ba'ə ka shinə, dūunuunaakii palee ka naaki. Taa zə'u nga bəbinaakii, paa nyi mbu'i bahə gwanəaanənə, nya pəreği.

⁸ Də ma'inə dii nyi koonə bapətisəma. Amma ma ca, də Malaaba Ma'yanə nii kəya də koonə bapətisəma."

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Luka 3.21-22)

⁹ Ma ka saa'ikii, kə ma'i Yeesu də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aabii Yoohana. Yoohana a də ka ci bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

¹⁰ Ma ca shigi ha'ə agi ma'inə, wata ca nee ka səkəntanfø mawunəkii, Ma'yanə nga Əntanfø a jima aanəkii makə kurekuta.

11 Wata uura nga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uufagi səkəki.”

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu*
(Mat. 4.1-11; Luka 4.1-13)

12 Ma daba'əkii, pii wata Ma'yanə nga Əntanfø a kərəgi tə Yeesu aagi bilinə.

13 Baanə ənfwadə pu'unə nə ci agi bilinə. Seetanə a təbə tə ci. Tə'i dabanyinə agi biliita. Amma kə cakə malaa'ikanyinə tə ci.

'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə
(Mat. 4.12-22; Luka 4.14-15; 5.1-11)

14 Kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina, wata Yeesu a madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili. Ca dzə də waaza Nūnyi Habara nga Əntanfø.

15 Əŋki ci, “Kə uugi saa'i mbu'unə. Kədəhə nə Əntanfø ka də ŋwanuunaakii. Uneemə ka də 'waslyakəənə, una baanə ka ci, una vii goŋga ka Nūnyi Habara.”

16 Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, wata ca lapaa ndzəkəŋushi'inə bəra'i, təya təəmə; waatoo i Simoonə da Andərawəsə.

17 Yeesu a ba ka tii, “Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a də slənə nga təəmə ənja.”

18 Pii wata təya bwasee ka slaadatii, təya palə atsakii.

19 Ma ca əntsahee gi'u, wata ca nee ka manjeevənə nga Zabadiya, waatoo i Yakubu da Yoohana, tii asəkə kumbawalatii ka hadə də slaadatii.

20 Pii wata ca 'wa tə tii, təya bwasee ka dəsənətii da ənji slənə ka tii asəkə kumbawala, təya palə atsakii.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja
(Luka 4.31-37)

21 Ma daba'əkii, təya palə aasəkə vəranə nga Ka-farənahumə. Makə mbu'ya *uusəra nga əpisəka, wata Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa, ca ndzanə dzəgunənə ka ənja.

22 Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii, əntaa makə sətə ci *maliminə nga bariya a dzəgunə ka tii.

23 Pii wata waatə əndə ginaaji asəkə kuvə də'watii,

24 ca ka vurenə, əŋki ci, “Yeesu əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba əndətə sləkee Əntanfø nə hə.”

²⁵ Wata Yeesu a la nguruunə ka ginaajita, əŋki ci, “Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashi əndətsa!”

²⁶ Wata ginaajitə a udzətə tə əndəta, ca kagi vurənə, ca shigi ashikii.

²⁷ Kə dīi ka ənji patə ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə, təya ba ahadatii, “Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma ətsa, kura dzəgunənə. Taa ginaajinyinə maa, agi wazənə nə ci ka tii də baawəda, təya fa tə ci.”

²⁸ Pii wata habaraakii a huwugi taa dama patə anə hanyinə ŋga Galili.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea laŋə
(Mat. 8.14-17; Luka 4.38-41)

²⁹ Makə shigi i Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata təya dzəgərə tii da i Yakubu da Yoohana aasii aa ha i Simoonə da Andərawəsə.

³⁰ Ma gi ci, gwakə nə sərəhu ŋga Simoonə minəkii, kə tsəfəgi shishinətə iza'u. Wata təya ba ka ci oo'i, gwakə nə ki.

³¹ Makə fii ci ha'ə, ca dzə aabitə, ca kəsətə tə ki ka ciinə, ca madəe ka ki. Wata iza'unə ŋga shishinətə a əpigī. Ka ha'ə, kə dīi ki ka tii zəma.

³² Ma kədəwanə, ətsə kulagərənə ŋga uusəra, wata ənjə a kyaara ka Yeesu ənji bwanea da ənji ginaaji patə.

³³ Kə jagi ənji vəraatə də nə patə aahatə aa uura mayi.

³⁴ Ca mbədəpaa də ənjitə kyaara ənji da bwaneanyinə laŋə kama kama ashitii, ca lyaakagi ginaajinyinə laŋə ashitii. Pooshi ci luuvə ginaajinyinə a wabə, acii kə shii tii taa wu nə ci.

Dzənə ŋga Yeesu ka waaza aanə hanyinə ŋga Galili
(Luka 4.42-44)

³⁵ Ma ətsə tsəfakə ha ma'ə mapukəmə, wata Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə, ca də də'wa.

³⁶ Makə ma'i Simoonə da hara ənjita, wata təya palə ka alənə tə ci.

³⁷ Makə lapaa tii tə ci, əŋki tii ka ci, “Agi alənə nə ənji patə tə hə.”

³⁸ Əŋki ci ka tii, “Ma dənaamə, dzaamə ka hara vəranyinə kədə-kədəhə kaa nya waaza davə əsə. Acii ci nə sətə kira tə nyi.”

³⁹ Wata ca wiigi'itə hanyinə ŋga Galili patə, ca dzə də waazanə asəkə kuvə də'wanyinatii, ca lyaakagi ginaajinyinə ashi ənja.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə uyikuzəna**(Mat. 8.1-4; Luka 5.12-16)*

⁴⁰ Yoo, wata əndə'i əndə uyikuzənə a shi aabii Yeesu, ca gərə'waanə akəṇwaciikii, ca kədii kaa Yeesu a tsakə tə ci, əṇki ci, "Maḍa ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi, kaa nya shii ndzaanə malaabakii."

⁴¹ Kə nyihə Yeesu təgunuunə nga əndəta, wata ca tədapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu."

⁴² Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashikii, kə mbə'i ci.

⁴³ Wata Yeesu a ba ka ci, "Duu saaku." Amma ca ḍa ka ci bariya də ngeerənə

⁴⁴ də banə, "Fatə nga'ə, kaa nya ba ka hə, ga ha bapaa ka əndə sətə dīi shaṇə. Amma ma ḍanəkwa, duu aa ha *limanə, ha ḍaarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daaba'əkii, ha ḍa sataka makə sətə bii Muusa, kaa əṇji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyii."

⁴⁵ Amma əndətə a dzə saakii də baaba wabəətsə taa dama patə yadə mbədeenə taa gi'u. Putə nga ətsə ha'ə, pooshi Yeesu ənyi ka mbee ka dzənə aasəkə əndə'i vəranə ka rəgwa ginə nga əṇji ma'ə. Amma kə ndzaa ci saakii aḡi bilinə, əṇjə a shi aabiikii taa dama patə.

2*Mbədəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda**(Mat. 9.1-8; Luka 5.17-26)*

¹ Ma daba'ə baanə gi'u, kə ənyi Yeesu aasəkə vəranə nga Kafarənahumə. Ma fii əṇji asii nə ci,

² wata əṇji laṇə a dzə aabiikii, pooshi ha nga zhi'iginə davə asii kura'ə a uura mayi acii laṇənə nga əṇja. Ca dzə aakəṇwa də waaza wabənə nga Əntanḍə ka tii.

³ Wata hara əṇjə a shi da i mahurəməsə ənda, əṇji ənfwadə kira tə ci.

⁴ Makə təkuree tii ka mbu'unə aabii Yeesu acii laṇənə nga əṇja, wata təya ndərəgi aanə kuvətə dīi Yeesu davə, təya tələgi ḍanə da ci. Makə tələgi tii, təya kagərə tə mahurəməsə əndətə pərəbə asəkə ədzə baanə.

⁵ Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta: "Uuzənaaki, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku."

⁶ Ma dava, tə'i hara maliminə dasə dasə ka fanə, wata təya laagwa aḡi hiimatii,

⁷ Əŋki tii, “Ka mi banəkii ha’ə kwa? Kə geegi ci ka naakii nə makə Əntanfø. Wu sanə ca mbee ka tifyagi ‘waslyakəənə nga əndə madaamə Əntanfø rəŋwə dyaŋa?”

⁸ Kə shii Yeesu hiimatii. Wata əŋki ci, “Ka mi də tsarə nga hiimatsə ha’ə a nuunə kwa?”

⁹ Ngutə palee də ngufənə saŋa? Gəfə banə ka mahurəməsə əndətsə oo’ya, kə upaa hə tifyaginə nga ‘waslyakəənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, Madətə, ngəruu ədzə baanaaku, duu saakwa?

¹⁰ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo’i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə’i nyi da baawəda nga tifyagi ‘waslyakəənə nga əŋji ganə a duuniya.” Wata əŋki ci ka mahurəməsə əndəta,

¹¹ “Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ngəruu ədzə baanaaku, ha palə saaku aasii.”

¹² Ma əŋjə a nee patə, wata hatsə əndətə a madətə, ca ngərə ədzə baanaakii, ca palə saakii aasii. Kə dii ka tii patə ka sə nga hurəshishinə. Wata təya dūunətə tə Əntanfø, əŋki tii, “Pooshi inə sha nee ka uushi makə ətsa.”

‘Wanə nga Yeesu tə Leewi

(Mat. 9.9-13; Luka 5.27-32)

¹³ Ma daba’əkii, kə shigi Yeesu, ca palə aama uunəvə nga Galili. Wata danƙana a dzə ka dzatə də nə abiikii, ca dzəgunə ka tii.

¹⁴ Makə uugi ci dzəgunənə ka tii, ca madə, ca palə də wiigi’inə, wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dii ləməkii Leewi, uuzənə nga Haləfa, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, “Shiwa atsaki.” Wata hatsə Leewi a madətə, ca nə’u tə ci.

¹⁵ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Leewi aasii. Tə’i *əŋji luu tsəkə lanə da i hara ma’waslyakə əŋji lanə ətə nyi’u tə Yeesu. Təya zəmə ka ha rəŋwə da i Yeesu da lyawarənaakii.

¹⁶ Makə nee maliminə nga kurəgə nga *Farisanyinə Yeesu a zəmə da tsarə nga ənjitsa, wata təya ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki tii, “Mi sanə dii cii kəya zəmə da əŋji luu tsəka da i hara ma’waslyakə əŋja?”

¹⁷ Makə fii Yeesu sətə bii tii, əŋki ci ka tii, “Pooshi mandandanə əŋji ka alə kuzəka, see əŋji bwanea. Ma shi nyi aasəkə duuniya, ka ‘waa’wanə tə ma’waslyakə əŋji aabiiki, əntaa kaa nya ‘wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə suumaya
(Mat. 9.14-17; Luka 5.33-39)

¹⁸ Ma ka əndə'i uusəra, lyawarənə nga Yoohana da i Farisanyinə, təya də suumaya. Hara ənjə a shi aabii Yeesu, əŋki tii, "Mi sanə dīi ci lyawarənə nga Yoohana tii da Farisanyinə a də suumaya, amma ma lyawarənaaku, pooshi tii agi dana?"

¹⁹ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Yaci tə'i guviinə nga dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, mada kə gi tii ka luu madanəkəya, ka danə nə tii suumaya abiikii kwa? Pooshi. Maa ka hakii nə tii da i dagwa madanə, pooshi tii ka mbeenə ka də suumaya.

²⁰ Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ngərəgi dagwa madanə abitii, saa'ikii nə təya də suumaya.

²¹ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kura kəjeerənə. Aci ka tsəmətənə nə kurakii. Ca tsakə tsagi iirəkii palee ka ətə sha tsii.

²² "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Mada kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə nga ma'i inaba. Ənjə a ətee ka ma'i inaba tii da mbuurə kuvə'unə patə. Kura ma'i inaba tii da kura mbuurə nə ndzaanə mbərə mbərə."

*Ləgwanə agyanə *uusəra nga əpisəka*
(Mat. 12.1-8; Luka 6.1-5)

²³ Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra nga əpisəka, Yeesu a pitəgi tii da lyawarənaakii da səkərə nga aləkamaara. Wata lyawarənaakii a dzə də biyyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

²⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, əŋki tii ka Yeesu, "Ka mi ci lyawarənaaku a də sətə maviimə *bariya rəgwa nga danə uusəra nga əpisəka?"

²⁵⁻²⁶ Əŋki Yeesu ka tii, "Mashimə una jəngii sətə dīi *Dawuda kuna? Ma agi wanyitə nji Abiyata ka gawə nga limanyinə, makə nee Dawuda tə'i uushi dəbee ca upaa, kə dīi madəfənə tə tii da ənjaakii əsə, wata ca dəməgərə aasəkə *yi nga Əntanfə, ca ngiragi burooditə dəkəpaa ənji ka Əntanfə. Ma ətsa, kə tanəgi ci bariya acii əntaa taa wu patə ca adə buroodita, see limanyinə tanə. Amma kə agi Dawuda buroodita. Ca vii ka ənjaakii əsə."

²⁷ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Ma kii Əntanfə uusəra nga əpisəka, kaa əndə a shii nafaginə. Əntaa tə əndə kii ci kaa uusəra nga əpisəka a nafagi də ci.

2:18 2.18 Mat. 6.16-17; 11.18-19; Luka 7.33-34. **2:19 2.19** Mat. 9.15. **2:23** 2.23 Dzək. 23.25-26. **2:24 2.24** Shig. 20.8-10. **2:25-26 2.25-26** 1 Sam. 21.2-7; 22.20; Leew. 24.5-9. **2:27 2.27** Dzək. 5.14. **2:27 2.27-28** Mat. 12.1-14; Luka 13.10-17; 14.1-6; Yooh. 5.1-18; 7.21-24; 9.1-16.

28 Aci ha'a, ma nyi *Uuzənə nga ənda, taa uusəra nga əpisəkə maa, nyi nə Slandanəkii."

3

Əndə mantə ciinə

(Mat. 12.9-14; Luka 6.6-11)

¹ Ma ka əndə'i *uusəra nga əpisəka, kə ənyi Yeesu aasəkə kuvə də'wa. Tə'i əndə mantə ciinə davə.

² Ma davə əsa, tə'i hara ənji ca alə sə nga idəpaanə ashi Yeesu, kaa təya kərə tə ci aakənwacii gəjwanə. Wata təya kanətsaa ka ci ginə, kaa təya nee mbu'u ka mbədəpaanə nə ci də əndətə uusəra nga əpisəka.

³ Yeesu a ba ka əndə mantə ciita, "Mədətə, kəjaanə."

⁴ Wata əjki ci ka tii, "litə sanə vii bariya gaamə kaamə rəgwa nga dana? Nga də nga'əənə uusəra nga əpisəkə saanii, anii nga də bwaya bwayaana? Nga mbədəpaanə də əndə saanii, anii nga bələginə tə ca?" Amma kə zavə tii kəda'a, pooshi tii shii sə nga jikənə ka ci.

⁵ Kə bəzhi səkə nga Yeesu, acii təkuree tii ka nəhə təgunuunə, ca tsaamə tə tii, əjki ci ka əndə mantə ciita, "Tədəpaa ciinəku." Wata ca tədəpaa ciinəkii, ca ənəgərə makə nga jukə.

⁶ Makə nee *Farisanyinə ha'a, wata pii təya palə aabii ənji nga *Hirudusə, təya dzə ka də mətərəkinə nga bələginə tə Yeesu.

Dəjkana ama uunəva

⁷ Wata Yeesu a mədə tii da lyawarənaakii, təya palə aama uunəvə nga Galili. Ənji lanə nyi'u tə tii. Hara ənji, ənji Galili nə tii, hara ənji əsə, kə shi tii daga anə hanyinə nga Yahudiya,

⁸ i asəkə vərənə nga Urusaliima, i anə hanyinə nga Idumaya, i atanəgi gəərə nga Urədunə, i asəkə vəranyinə nga Tiira da Sidoonə. Ənjitsə patə, aabii Yeesu shi tii, acii kə fii tii habara nga uushi'iitə cii kəya dəada.

⁹ Makə nee Yeesu, wiitsə ənji lanə ka bilatənə tə ci, wata ca ba ka lyawarənaakii kaa təya alyə ka ci kumbawala.

¹⁰ Aci kə fii ənji kə mbədəpaa ci də ənji lanə, ci dii əncəhə ənji bwanea lanə aabiikii, kaa təya dəba'ətə tə ci.

¹¹ Mədə nee ənji ginaaji ka ci, təya kulagi akənwaciikii, təya ka vurənə, əjki tii, "Hə nə *Uuzənə nga Əntəfə."

¹² Wata Yeesu a wazə ka tii də ngeerənə, əjki ci, "Goona bagi taa wu nə nyi."

*Tadə *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i*
(Mat. 10.1-4; Luka 6.12-16)

¹³ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca ndərə aanə giŋwa. Ca 'wa tə ənjitə mwayi ci, kaa təya shi aabiikii.

¹⁴ Ca tadə ənji pu'u aji bəra'i ahadatii, əŋki ci ka tii, “Ma ta'i nyi tuunə, kaama ndzaanə ka hakii, nya sləkee koonə ka ɗa waaza.

¹⁵ Nya vii koonə baawɗa nga mbəɗəpaanə də ənji ginaajinyinə.”

¹⁶ Wiinə ləmə nga ənjitə ta'i ci: Simoonə ətə ikə ci ka ci ɛndə'i ləmə Piita;

¹⁷ Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya; kə ikə ci ka tii ləmə “Buwanərəgəsə,” waatoo makə bana, “Ənjitə pii pii bəzənə səkətii, makə dzanə nga vənə”,

¹⁸ i Andərawəsə, i Filibusə, i Barətaləmauwəsə, i Mata, i Tooma, i Yakubu uuzənə nga Haləfa, i Tadawusə, i Simoonə ɛndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

¹⁹ ba'a Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Bərapaanə nga ənji tə slənə nga Malaaba Ma'yanə
(Mat. 12.22-31; Luka 11.14-23)

²⁰ Ma daaba'əkii, Yeesu a madə, ca palə saakii aasii. Wata ɗanƙana a nə'uunə tə ci, təya dzatə də nə aabiikii. Taa zəmə maa, pooshi i Yeesu upaa saa'i nga zəmənə, acii lanjə nə ənji ka shanjə.

²¹ Hara ənjə a dzə də pəɗənə tə ci, əŋki tii, “Ma ɛndətsa, pooshi ma'ə hanƙalaakii ka hakii.” Makə fii ndzəkəŋushi'inəkii ha'ə, wata təya ɗa aniya nga dzənə ka kəshaginə tə ci ahada ɗanƙana.

²² Ma malimiitə shi də Urusaliima natii, kə bii tii, “Ma ca, Byaləzabulə ngərəgi hanƙalaakii, waatoo nwanjwə nga ginaajinyinə, ci ca vii ka ci baawɗa nga lyaakagi ginaajinyinə.”

²³ Wata Yeesu a 'wa tə tii aabiikii, ca wabə ka tii də misaali, əŋki ci, “Iitiitə mbeenə *Seetanə ka lyaakagi naakii nə sanja?

²⁴ Maɗa kə təkəgi nwanjuunə rənjwə bəra'i putə nga mabizhinə, pooshi nwanjuunəkii ka ta'avənə.

²⁵ Maɗa kə təkəgi yi rənjwə bəra'i putə nga mabizhinə, pooshi yikii ka ta'avənə.

²⁶ Ha'ə əsə, maɗa kə təkəgi nwanjuunə nga Seetanə bəra'i, pooshi nwanjuunəkii ka ta'avənə ca uudəgi.

27 “Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

28 “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ngutə tsarə nga 'waslyakəənə patə dii ənda, taa bərapaənə bərapaa ci tə Əntanfə əsə, ka tifyaginə nə Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii.

29 Amma taa wu patə ca bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyagi ka ci 'waslyakəənaakii, ka ndzaanə nə 'waslyakəənaakii anəkii ka ca'ə ndəjwə ndəjwə.”

30 Ma wabi Yeesu ha'ə makə ətsa, acii pə'i ənji tə ci oo'i, “Tə'i ginaaji ashikii.”

I məci Yeesu da ndzəkəjushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Luka 8.19-21)

31 Wata i məci Yeesu da ndzəkəjushi'inəkii a mbu'u aahatə aasii, təya kəjpaanə a uura mayi, təya sləkee ka 'wanə tə ci.

32 Lanə dərəva nə ənji dasə dasə abiikii. Wata əjki tii ka ci, “Watiitə i muu tii da ndzəkəjushi'inəku agyə ka 'wanə tə hə.”

33 Makə fii ci ha'ə, wata ca jikə ka tii, əjki ci, “I wu sanə nə i yaayi da ndzəkəjushi'inəkya?”

34 Ca tsaamə tə ənjitə abiikii, əjki ci, “Watiinə i yaayi da ndzəkəjushi'inəki.

35 Tada wu patə ca slənətə sətə ci Əntanfə a moo, ci nə ndzəkəjunəki, da cikəjunəki da yaayi.”

4

Misaali də əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.1-9; Luka 8.4-8)

1 Ma daba'əkii, kə ənyi Yeesu ka dzəgunənə ka ənji ama uunəvə nga Galili. Ma saa'ikii, kə dzii ənji də nə lanə abiikii. Wata ca ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə. Ma danjkana natii, təya kəjpaanə anə ndəra.

2 Kə slənyi ci də misaalinyinə ka dzəgunə ka tii uushi'inə lanə. Kə wabi ci ka tii, əjki ci,

3 “Fatəmə kaa nya ba koonə. Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə.

4 Ma ca giirə slikərənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa, əginyinə a shi, təya dəmətə.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə dīi hanyinə gi'u anəkii. Slikərənəkii a givagi pii pii acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara.

⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikərənəkii a naa'ugi saakii acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə, ca huurəgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'əənə ka ci, pooshi rəgwa nga gərənə. Də ha'ə dīi, paa ci əji hi'wa.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə nūnyi hanyinə, kə gyaavagi tii, təya gərə dagwakii, təya vii nūnyi cifanə. Harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə."

⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, "Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa."

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-23; Luka 8.9-15)

¹⁰ Makə ənəgi Yeesu daanəkii, wata hara ənji tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a shi aabiikii, təya ləgwa amakii kaa ca paaratəgi ka tii də misaalinyiita.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Ma una, koonə vii Əntanfə rəgwa nga shii ma'umbee uushi nga nwanjuunaakii. Amma ma hara ənja, see maa dīi ənji ka tii misaalinyinə,

¹² kaa təya tsaamə də ginə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii ka fanə əsə, amma paa tii ka paaratəginə. Acii maci madamətii ha'ə, kadfa kə zhi'wagi tii aabii Əntanfə, ca tifyagi ka tii 'waslyakəənatii."

Dzəgunətənə nga Yeesu tə misaali nga əndə giirə slikərənə

¹³ Wata ca ləgwa amatii, əŋki ci, "Pooshi unə paaratəgi də misaalitsə kuna? Aa iitiitə daa nuuna paaratəgi də hara misaalinyina?

¹⁴ Ma əndə giirə slikərəətsa, wabənə nga Əntanfə cii kəya giirə.

¹⁵ Ma slikərəətsə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanfə. Makə fii tii, wata *Seetanə a shi pii pii, ca dəməgi wabəətsə giirə ənji a ədzəmətii.

¹⁶ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətsə kwaalii ama pasla nə tii. Makə fii tii wabənə nga Əntanfə, pii pii luuvə tii də moodasəka.

¹⁷ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə nga uundzə saa'i. Acii ha'ə, madfa kə lii ngəra'wə da cifə tə tii putə nga wabənə nga Əntanfə, pii wata təya bwasee.

18 Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii aagi dəhə nə tii. Tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanjə,

19 amma putə nga buurə uushi'inə nga *duuniya, da uudə gəna, da hara suuna kama kama, kə saawagi wabənəkii a ədzəmətii, pooshi nafakii.

20 Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii anə nınyı hanyinə nə tii. Təya fa wabənə nga Əntanjə, təya luuvə, təya ndzaanə makə slikərəətə ca vii nınyı cıfanə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə."

*Misaali nga garəkuwa
(Luka 8.16-18)*

21 Əŋki Yeesu ka tii, "Ya saŋa, ka kiranə nə ənji garəkuwa ka dəsłəginə də kəŋwə taa ka kagərənə aatsa ədərə kwa? Əntaa ka madzəgamə ha dzakəpaanə ənja?

22 Taa mi patə dıi ma'umbeekii, kadə na shigi aa babara. Taa mi patə mashiimə ənja, kadə na shigi aa babara əsə.

23 Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa."

24 Əŋki ci ka tii əsə, "Kavəmə nuunə nga'ə ka paaratəgi də sətə cuuna fa. Aciı taa mi patə cuuna kavə nuunə ka paaratəginə, ha'ə nə Əntanjə a tsakə paaratəginə koonə, ca palee ka noonə də laŋənə.

25 Aciı ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma ma əndətə dıi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii."

Misaali də dəvənə nga slikərənə

26 Əŋki Yeesu əsə, "Ma *ŋwanjuunə nga Əntanjə, kə ndzaa ci makə əndətə ca dzə, ca giirəgi slikərənə asəkə raakii,

27 ca ənya aasii, ca baanə, ca madətə deerənə, ca ka uusəra ka gəranə, aciı paa ci da baawəda nga dəvətənə taa gərətə slikərənəkii. Ha'ə gıvaginə slikərənəkii, ca gərəgi. Mashiimə ci taa iitiitə girə ci.

28 Hanyinə tii da slikərənə dıi slənatii, slikərənə a gıvagi, ca dā ba, ca gərə, ca pukə, ca əji hi'wa.

29 Madā mbu'ya cıfanə, ka dzənə nə slandakii ka əburənə, aciı kə uugi nanə."

*Misaali də manshidəfə slikərənə
(Mat. 13.31-32; Luka 13.18-19)*

³⁰ Əŋki Yeesu əsə, “Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə nga nwanjuunə nga Əntanfø, nya də koonə misaali agyanəkii.

³¹ Ma nwanjuunə nga Əntanfø, kə ndzaa ci makə hi'u iza.* Hi'ukii palee də ənshidəfənə agi ənfuginə patə asəkə duuniya.

³² Mada ləgii ənji, ca dəvə, ca gərə, ca dəgi ka dandza ka şanə, ca kaala ciinə madiigərəkii, əginyinə a shi ka baladzanəkii, təya də kuvə davə.”

³³ Də hara misaalinyinə lanə makə ətsə jigunyi Yeesu ka ənji wabənə nga Əntanfø. Kə jigunyi ci ka tii bahə makə sətə dəbee təya paaratəgi.

³⁴ Wabənə nga Yeesu patə ka tii, see də misaali. Amma makə ənəgi ci daanəkii da lyawarənaakii, kə paaratəgi ci ka tii nga'ə tə misaalinyiitə dəadfi ci.

Dədəkənə nga mandalə məda

(Mat. 8.23-27; Luka 8.22-25)

³⁵ Ma uusərakii dakədəwanə, əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Tanəgyaamə aatanəgi uunəva.”

³⁶ Wata təya bwasee ka dənkanə davə, təya ndərəvə aabiikii aasəkə kumbawala, təya palə. Tə'i hara kumbawalənyinə davə əsə.

³⁷ Wata mandalə mədə a ndzanə kyanə anə uunəva də ngeerənə, ma'inə a ndzanə dəgənə aşi kumbawala, ca na aasəkə kumbawala.

³⁸ Amma ma Yeesu, pərəbə nə ci saakii ka njunyinə asəkə gazha-gazhanə nga kumbawalə, ca dəkəvə nəkii agyanə ha nga ka na. Wata lyawarənaakii a madəe ka ci, əŋki tii, “Maləma, taa kə məkəyaamə, pooshi haalaaku kwa?”

³⁹ Wata Yeesu a vədəhə, ca la nguruunə ka mədə, ca wabə ka ma'inə, əŋki ci, “Ndzaawə kəda'ə.” Pii wata mədətə a dədəkə, ma'inə a ndzaa kəda'ə əsə.

⁴⁰ Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Acii mi ngwalyuunə ha'ə kwa? Dənə əndzə'i kunə pooshi unə vii ka nyi goonğa?”

⁴¹ Wata ngwalənə a kəsəgi tə tii ka şanə, təya wabə ahadatii, əŋki tii, “Wu şanə nə əndəna? Taa mədə da uunəvə maa, agi fanə nə tii tə ci.”

5

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja

(Mat. 8.28-34; Luka 8.26-39)

* **4:31 4.31** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gude. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **4:32 4.32** Əzaki. 17.23. **4:39 4.39** Jab. 89.11; Mar. 6.51.

¹ Wata i Yeesu a mbu'u aanə hanyinə nga Gyarəgasinə atanəgi uunəva.

² Jimagerənə nga Yeesu asəkə kumbawala, wata waatsə əndə ginaaja shigi ahada gu'u ənja, ca shi aabiikii.

³ Ma əndətsa, ahada gu'u ənji ndzaanəkii. Pooshi əndə mbee ka gwaləpaanə tə ci ma'ə, taa də mahyakahyaka'a.

⁴ Taa guci anyi ənji tə ci ka ciinəkii da i ka sədəkii də mahyakahyaka'a, ha'ə nə ci ka ngəəsləginə, pooshi əndə mbee ka kəsəpaanə tə ci.

⁵ Vədə da uusəra, ahada gu'u ənji da i anə ginunyinə ndzaanəkii ka kaala vurənə da i ka ngəəndzə shishinəkii də faariinə.

⁶ Makə nee əndə ginaajitə ka Yeesu ci ma'a dzadə, ca huyipaa, ca gərə'upaa akəɲwaciikii.

⁷ Ca ngəree ka uuraakii də ngeerənə, əɲki ci, "Yeesu, Uuzənə nga Əntanfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Kə kədii nyi aciiku akəɲwacii Əntanfə, unee ka nyi. Ga ha cibə də nyi."

⁸ Ma bii ci ha'ə ka Yeesu, acii bii Yeesu ka ginaajita, "Shigi ashi əndətsa, ginaajina."

⁹ Wata Yeesu a ləgwa amakii, "Iitə nə ləməkwa?" Əɲki əndə ginaajita "Ma ləməkya, Bəzəkii, acii lanə niinə."

¹⁰ Wata ca dza ciinə ka Yeesu, əɲki ci, "Tuutəta'ə, ga ha səbagi tə ginaajinyiinə ashiki anə hanyiina."

¹¹ Ma dava, tə'i gəranə nga dagəliinə ca alə zəmatii ashi dəɲgəra.

¹² Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, əɲki tii, "Kapaa tiinə keena dzəgərə aashi dagəliitsa."

¹³ Kə luuvə Yeesu ka tii. Wata ginaajinyiitə a shigi ashi əndəta, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Ma dagəliita, ka dənə nə lanənətii dəbu'u bəra'i. Wata təya hwayagərə, təya kwaalagərə patə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

¹⁴ Wata magəriinə a huyi, təya kərə makii aasəkə vərənə da anə hanyinəkii patə. Wata ənjə a shi ka tsaamə sətə dīi.

¹⁵ Makə mbu'i tii aabii Yeesu, ma təya nee, waatsə əndətsə sha nji da i ginaajinyinə anəkii. Dasə nə ci da i kəjeerənə ashikii. Kə ənya hankalaakii. Makə nee ənjitə shi ha'a, wata təya ngwaləgi.

¹⁶ Ma ənjitə nee də ginətii ka sətə dīi Yeesu, wata təya ba ka ənjitə shi daba'ə tə sətə dīi tə əndə ginaajita, da i sətə dīi tə dagəliinə.

¹⁷ Wata təya gwanə ka kədiinə acii Yeesu kaa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii.

18 Ma ətsə Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, wata əndətə sha nji da i ginaajinyiitə anəkii a kədii aciikii kaa ca dzə atsakii.

19 Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci. Əŋki ci ka ci, “Ənuu saaku aasii, ha ba ka ənji goonə tə patənə ŋga sətə dīi Slandanəku ka putaaku, da makə sətə nee ci ka təgunuunaaku.”

20 Wata əndətə a palə də baabanə anə hanyinə ŋga Dikapooli* tə sətə dīi Yeesu ka putaakii. Patənə ŋga ənjitə fii əsə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə.

Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu

(Mat. 9.18-26; Luka 8.40-56)

21 Makə ənyi Yeesu ka tanəginə aatanəgi asəkə kumbawala, kə shi danƙana aabiikii gatə aama uunəva.

22 Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa. Makə nee ci ka Yeesu, wata ca dzə, ca gərə'waanə akəŋwaciikii.

23 Ca dza ka ci ciinə, əŋki ci, “Tə'i uuzənaaki, gwakə nə ki, də ma də ma nə ki. Tuutəta'ə, nda duu ka kavə ciinəku agyanətə, kaa kya mbədfə.”

24 Wata Yeesu a madətə tii da Jayirusə ka dzənə aa hakii. Ənjə a dzə laŋə atsatii də dzaadzashinə.

25 Tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki. Fəzə pu'u aji bəra'i nə ki ka uushi'inə.

26 Kə cibə ki laŋə acii ənji kuzhikinə. Kə zagi ki də gənətə patə əsə kaa kya mbədfə, amma pooshi ki mbə'i. See tsakənə nə bərəhənə aakəŋwa aakəŋwa.

27 Makə fii ki habara ŋga Yeesu, wata kya əntsahətə daba'əkii ahada danƙana, kya təbətə kəjeerənaakii.

28 Kya dzə də hiimanə tuu'inə, “Mada kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədfənə nə nyi.”

29 Ureenatə ka kəjeerənaakii, wata uushi'iitə a ifəgi mbya'ə ashitə. Kə fii ki ashitə oo'ya, kə mbə'i ki acii bərəhəətə nja də tə ki.

30 Pii kə shii Yeesu oo'i, tə'i baawəda shigi ashikii, wata ca zə'ugi agi ənja. Əŋki ci, “Wu daa uree ka kəjeerənaakya?”

31 Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Kə nee hə laŋə dzii ənji də nə anəku. Ka mi cii kwa ləgwa əndətə uree ka ha?”

32 Amma wata Yeesu a zə'ugi ka tsaamə əndətə dīi ha'ə.

33 Ma miitə, kə shii ki sətə dīi tə ki. Wata kya shi aabii Yeesu də ŋgwalənə. Shishinətə a dzə də udzənə. Kya

* 5:20 5.20 Ma Dikapooli, makə bana, Vəranəyinə pu'u. 5:25 5.25 Leew. 15.25-27. 5:27 5.27 Mat. 9.20.

gərə'waanə akəñwaciikii. Kya ba ka ci goonğa nga sətə dīi.

³⁴ Əñki ci ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə. Ka ndzaanə nə hə jamən.”

³⁵ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə, wata hara ənjə a shi asii a ha Jayirusə, əñki tii ka ci, “Kə uudee uuzəətə ka na. Ka mi cii kwa ənvutə tə maləmə ma'a?”

³⁶ Amma pooshi Yeesu kavə nəkii ka sətə bii tii. Wata əñki ci ka Jayirusə, “Ga ha ngwalə, vii goonğa ka Əntanfe kə uugi.”

³⁷ Ma təya dzə də palənə, paa ci luuvə kaa hara ənjə a nə'u tə ci madaamə i Piita, da Yakubu, da Yoohana ndzəkəñuci Yakubu.

³⁸ Makə mbu'i tii aasii aa ha Jayirusə, ma Yeesu a nee, wiitə əñji ka kaala vurənə, təya tuu, təya ngəərə ma.

³⁹ Wata ca dzəgərə aasii, əñki ci, “Ka mi cuuna wazə ha'ə kwa? Ka mi cuuna tuwa? Ma uuzəətsa, əntaa əntənə əñki ki, amma ñunyinə cifə ki.”

⁴⁰ Wata təya ñusəgi tə ci. Yeesu a səbagi tə tii patə aa uura mayi, ca 'wa tə i dīi da məci uuzəətə ba'a əñjitə gi atsakii, təya dəməgərə aabii mantə uuzəəta.

⁴¹ Ca kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, əñki ci ka ki də uuratii, “Talita kumi,” makə banə, “Uncitə mina, madətə bii nyi ka hə.”

⁴² Wata hatsə kya madətə, kya wiigi'i gatə. Ma uuzəətsa, pu'u aji bəra'i nə fəzatə. Makə dīi sətə ha'a, wata kə dīi ka əñji ka sə nga hurəshishinə ka şanə.

⁴³ Yeesu a dfa ka tii bariya, əñki ci, “Goona ba habarakii şanə ka ənda.” Ca ba ka tii, wa təya vii ka ki zəma.

6

*Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu
(Mat. 13.53-58; Luka 4.16-30)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca palə aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə. Lyawarənaakii a dzə atsakii.

² Makə mbu'ya *uusəra nga əpisəka, Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa ka dzəgunənə ka ənja. Makə fii əñji dzəgunənaakii, kə dīi ka əñji lanə ka sə nga hurəshishinə, əñki tii, “Da şanə upaa əndətsə shiinə ha'a? Wu dzəgunətə ka ca? İitiitə mbee ci ka dfa sə nga hurəshishinə ha'ə kwa?”

³ Əntaa əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məcə? Əntaa i Yakubu da Yoosi da Yahuda da

Simoonə nə ndzəkəŋushi'inəkəya? Əntaa ganə ahadaamə nə cikəŋushi'inəkəya?" Wata təya kaaree ka ci.

⁴ Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ŋgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərevənə. Amma ma gakii də vərə, da ahada duuraakii da ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərevənə."

⁵ Ci dīi ma dava, pooshi Yeesu upaa rəgwa ŋga də sə ŋga hurəshishinə laŋə. Wata ənji bərəhənə gi'u tanə kaalavə ci ciinə aanətii, ca mbədfəpaa də tii.

⁶ Kə dīi ka Yeesu ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə nə ghatə vii goŋgatii ka ci.

*Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə
(Mat. 10.5-15; Luka 9.1-6)*

Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə ka vəranyitə kədəhə kədəhə. Ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

⁷ Wata ca 'waa'watə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i aabiikii kaa ca sləkee ka tii bəra'i bəra'i. Ca vii ka tii baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə.

⁸ Ca də ka tii bariya, əŋki ci, "Goonə ŋgərə taa mi ka dzəginə, taa zəma, taa mbuura, taa kwaɓa a lipoonə. Ŋgərəmə zala kə uugi.

⁹ Ŋgamə hibinə, amma goonə ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə."

¹⁰ Əŋki ci əsə, "Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vəranə, ndzaamə ga ənjitə liwu tuunə aahatii aasii, dəŋə ka saa'itə nuunə madə gatə.

¹¹ Madə kə gyuunə ka hatə pooshi ənji liwu tuunə, təya təkuree ka fa wabənə goonə, gwa'agimə bərəbərə ŋga vəraatsə asəduunə, una dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii ŋga'ə."

¹² Wata lyawarənaakii a madə, təya palə, təya dzə də waazanə, əŋki tii: wa ənjə a baanə ka Əntəŋfə.

¹³ Təya dzə də lyaakagi ginaajinyinə laŋə aşi ənja. Təya naahəvə maarə anə ənji bərəhənə laŋə, ənjə a upaa mbədənə.

*Əntənə ŋga Yoohana əndə də bapətisəma
(Mat. 14.1-12; Luka 9.7-9)*

¹⁴ Kə fii ŋwanwə *Hirudusə habara ŋga Yeesu, makə dīi ci kə uugi ənji fa ləmə ŋga Yeesu taa dama patə. Uu'i hara ənja, "Ma Yeesu, ci nə Yoohana əndə də bapətisəma. Kə ma'i ci aşi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda ŋga daada sə ŋga hurəshishinə ha'ə."

15 Hara ənjə a ba, “Ci nə anabi *Iliya.” Uu'i hara ənji əsa, “Anabi nə ci makə anabinyiitə nji nga nukə.”

16 Makə fii nwanwə Hirudusə ha'a, əŋki ci, “Ma əndətsa, ci nə Yoohana əndə də bapətisəma. Kə shi nya lagi nəki, amma waatsə kə ənyagi.”

17 Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma dīi ci ha'ə, putə nga Hiroodiya, minə nga ndzəkəŋuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ngərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

18 Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, “Madəbeemə ha ngərə minə nga ndzəkəŋu ci ma'ə ka əpinə şanə.”

19 Acii ha'ə pooshi Hiroodiya ka moo neenə ka Yoohana. Nga'ə də ki nə sətə ca bələgi tə ci. Amma pooshi rəgwa.

20 Acii ma Hirudusə, kə shii ci əndə goonga nə Yoohana, malaabakii nə ci. Ci dīi cii kəya ngwalə, paa ci ka moo sətə ca təbətə tə Yoohana. Taa guci patə cii kəya fa wabənə ama Yoohana, wata ədzəməkii a lədfə ka şanə. Patə da ha'a, nga'ə ka ci nə fa wabənaakii.

21 Amma ma ka əndə'i saa'ya, kə upaa Hiroodiya rəgwa nga bələnə tə Yoohana. Waatoo makə mbu'ya kumənə nga uuseratə pwayi ənji tə Hirudusə, ca də əndzanə nga kumənəkii. Ca 'wa tə meemiitə atsakii, da gayi soojiinaakii, da madiğərə ənjitə anə hanyinə nga Galili patə.

22 Makə ndzaa tii, uuzənə nga Hiroodiya uncitə minəkii a dəməgərə, kya udzə. Kə dīi nga'ə ka Hirudusə tii da ənjitə davə patə. Wata əŋki Hirudusə ka ki, “Mi cii kwa uudə kaa nya vii ka ha? Ka viinə nə nyi ka hə sətə cii kwa uudə patə.”

23 Ca jidfə ka ki, əŋki ci, “Ka viinə nə nyi ka hə taa mi bii hə patə, taa reeta nga nwanuunaaki.”

24 Wata uncitə miitə a dzə aabii məci. Kya ləgwa amatə, əŋki ki, “Mi kədiinəkya?” Məci a ba ka ki, “Nə nga Yoohana əndə də bapətisəma kədiinəku.”

25 Pii wata kya ənətə aabii nwanwa, kya ba ka ci, “Nga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə nga Yoohana əndə də bapətisəma əndzə'i asəkə kəŋwa.”

26 Makə fi Hirudusə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii ka şanə. Amma makə dīi ci kə ji'i ci akəŋwacii ənjitə davə patə, paa ci mwayi əbipaa jidfəkii.

27 Wata pii ca sləkee ka sooja kaa ca dzə aa furəshina ka lyagi nə nga Yoohana, ca kira ka ci. Soojatə a dzə, ca lyagi,

28 ca kavə asəkə kəŋwa, ca kira ka uncitə miita. Wata kya luu, kya kərə ka məci.

29 Makə fii lyawarənə nga Yoohana haalakii, wata təya shi, təya ngərə waakii, təya ngədəgi.

*Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə
(Mat. 14.13-21; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)*

30 Ma ənjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci patənə nga sətə dīi tii da sətə jigunyi tii ka ənja.

31 Əŋki ci ka tii, “Dzaamə səgaamə ka ndzaanə amə daanaamə ka hatə pooshi əndə davə, koonə əpisəka.” Ma bii ci ka tii ha'ə, acii ma hatə dīi tii davə, agi shiishinə nə ənji lanə aabiikii, taa rəgwa nga adə zəma, paa tii ka upaanə.

32 Wata təya palə asəkə kumbawalə ka hatə pooshi əndə davə.

33 Ma təya palə, ənji lanə nee ka tii. Kə shii ənji tə tii əsə. Wata ənjə a ma'ya asəkə vəranyinə patə. Təya huyi də səfa. Ma taabu'u mbu'i Yeesu tii da lyawarənaakii, tii kə mbu'i ŋukə.

34 Yeesu a jimagərə asəkə kumbawala. Makə nee ci ka dabaala lanə, kə nyihə ci təgunuunatii, acii makə bagiinə yadə magəra ndzaa tii. Wata ca ndzanə dzəgunə ka tii uushi'inə lanə.

35 Ma ətsə kaa uusəra a kula, lyawarənə nga Yeesu a əntsahə aabiikii, əŋki tii ka ci, “Kə dīi kədəwanə, wiinə agi bilinə naamə ganə.

36 Bawə ka ənjitsa, wa təya dzə ka dərə zəmə ka natii nə ga ənjitsə kədəhə taa asəkə vəranə.”

37 Amma əŋki Yeesu ka tii, “Unə nə vii ka tii zəma.” Əŋki tii ka ci: “Madamə inə kə gi ka ira buroodi nga kwaba gya'ə bəra'i, pooshi ka mbu'unə ka tii.”

38 Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, “Moonə nə buroodi acii una? Dəmə ka tsaamətənə.” Makə tsaamətə tii, təya ba ka ci, “Tə'i buroodi tufə da hərəfinə bəra'i.”

39 Wata Yeesu a ba ka tii, wa dabaala a ndzaanə tsəbukə tsəbukə agyanə kuzəna.

40 Wata ənjə a ndzaanə tsəbukə tsəbukə. Hara ənji gya'ə gya'ə, hara ənji tufə pu'unə tufə pu'unə.

41 Yeesu a ngərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə əntanəfə. Ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Ca təkəpaa ka tii hərəfiitə bəra'i əsə.

42 Ənji patə a zəmə, təya əburə.

43 Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəəkətə burooditə da hərəfiitə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

44 Ma ənjitə agi buroodita, dəbu'u tufə nə nguyirənə agitii.

*Wiinə nga Yeesu anə ma'inə
(Mat. 14.22-27; Yooh. 6.16-21)*

45 Pii ma daba'əkii, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva aasəkə vəranə nga Batəsayida, kaa ca ba ka dabaala a palə satii.

46 Ma ənji agi palənə satii, ca ndərə aa giŋwə ka dfa də'wa.

47 Ma ətsə ha pətəpəta, dzadə ahada uunəvə nə kumbawalətə dīi lyawarənaakii asəkəkii əsə. Ma ci naakii, ma'ə ci anə ndəra ci daanəkii.

48 Wata ma ca nee, kə uugi gwazə kumbawalə dfa dzawə ka lyawarənaakii, acii ka rəgwatə ci təya dzə aa dəvə nə mədə ka əgyanə də ŋgeerənə. Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, Yeesu a shi aabiitii də wiinə anə ma'inə. Makə kaa ca ələgi abitii,

49-50 wata kə nee tii ka ci ca wii anə ma'inə. Ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə ca shi. Makə nee tii ka ci, kə ŋgwali tii ka shanə, təya kaala vurənə. Pii pii wata Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə, nyi əna, goona ŋgwələ."

51 Ca ndərəvə aasəkə kumbawalə aabiitii. Wata mədətə a dədəkə ha'ə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə.

52 Ma adəvənaakii ka ənji dəbu'u tufə, pooshi tii paaratəgi acii ndalə nə hankalatii.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea də Ginazarətə
(Mat. 14.34-36)*

53 Makə tanəgi tii, təya mbu'u aanə hanyinə nga Ginazarətə, təya anəpaa kumbawalə davə ama uunəva.

54 Jimagerənatii asəkə kumbawalə ha'ə, wata pii ənji vəraatə a paaratəgi oo'i, Yeesu ətsa.

55 Təya gwanə ka huyinə ka kyaara maḃərəhə ənjatii taa dama patə anə hanyiita, təya kira tə tii ka ci asəkə ədzə baanatii, taa da patə fii tii nə ci davə.

56 Taa dama patə gi ci, taa aasəkə uundzə vəranə, taa aasəkə maḃuunə vəranə, ha'ə nə ənji ka kira ka ci ənji bwanea, təya banee ka tii asəkə luuma, təya kədii aciikii taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwanea a təḃətə. Patənə ŋga ənjitə təḃətə, kə mbə'i tii.

7

Alə'aada nga dzədzəshi'inə

(Mat. 15.1-9)

¹ Ma *Farisanyinə da hara maliminə nga *Yahudiinə ətə shi də Urusaliima, kə dzii tii də nə abii Yeesu.

² Ma təya nee, watiitsə hara *lyawarənə nga Yeesu ka adənə yadə yibəgi ciinətii makə sətə bii alə'aada nga dzədzəshi'inətii.

³ Acii ma Farisanyinə da Yahudiinə patə, agi nə'unə nə tii alə'aada nga dzədzəshi'inə, pooshi tii ka adə zəmə yadə yibəgi ciinətii.

⁴ Taa tii kə shi a luuma maa, pooshi tii ka adənə, see madə yibəgi tii ciinətii zəku'i. Tə'i əsə hara alə'aadanyinə lanə ətə lii tii, ci təya nə'u, təya cakubə sə nga sa də uushi'inə, da uudiinə, da əbu nga əndzənə, da ha nga baanə makə ətə baarii alə'aadatii.

⁵ Makə nee Farisanyinə da maliminə ha'ə, wata təya ləgwa ama Yeesu, əŋki tii, "Acii mi sanə pooshi lyawarənaaku ka nə'u alə'aada nga dzədzəshi'inaama? Wata adənə nə tii zəmə yadə yibəgi ciinə nii?"

⁶ Əŋki Yeesu ka tii, "Asee goonə wabi anabi Isaaya agyanuunə, unə ənə ca nə'u tə Əntanfə də moodəfə bəra'i. Kə nyaahə ci sətə bii Əntanfə oo'i:

Ma ənjitsa, amatii ci təya hanətə tə nyi, amma ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shanə.

⁷ Zabə nə paslənətii tə nyi,

acii ma alə'aadanyitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə nga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki."

⁸ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Agi uneenə nuunə ka bariya nga Əntanfə, una nə'u alə'aadanyinə nga ənja.

⁹ "Ha'ə dii kə upaa unə dabara nga kaareenə ka bariya nga Əntanfə, koona nə'u alə'aadanyinə goonə.

¹⁰ Kə bii Muusa: Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənə a bələgi tə ci.

¹¹ Amma ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbee əndə a vii ka dii taa məci, madə bii ci ka tii, ma səna, 'Koorəbanə', makə banə: nga Əntanfə nə sətə,

¹² ma bii əndətə ha'ə, kə luuvuunə kaa ca bwasee ka tsakənə tə dii da məci.

¹³ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə nga Əntanfə, koona dzəgunə alə'aadanyinə goonə. Tə'i hara uushi'inə lanə makə ətsə əsə cuuna də."

Uushi'iitə ca əjijinətə tə ənda

(Mat. 15.10-20)

¹⁴ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca wabə ka tii, ənki ci: “Fatəmə, unə patə, una paaratəgi də sənə cii kya ba koonə.

¹⁵ Pooshi səndə ca dzəgərə aasəkə əndə da makii bahə ajjinətə tə ci. Amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci. [

¹⁶ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”]

¹⁷ Makə dzəgi Yeesu agi ənja, ca dzəgərə aasii. Lyawarənaakii a ləgwa amakii tadfa mi ci misaalitsə a moo banə.

¹⁸ Ənki Yeesu ka tii, “Patə da i unə kunə, pooshi unə paaratəgi oo'i, ma sətə ca dzəgərə da ma ənda, əntaa ci ca ajjinətə tə ca?

¹⁹ Acii maa kə zhimə əndə uushi, əntaa aa moodəfə nə ci ka dzənə, amma aa səkə nə ci ka dəmənə, ca gimagi.” (Wabənə nga Yeesu ha'ə, ca baarii oo'i, taa ngutə zəma, nga'ə ka adənə.)

²⁰ Uu'i Yeesu əsa, “Ma sətə ca shigi a moodəfə ənda, ci ca ajjinətə tə ci.

²¹ Acii a moodəfə əndə ci bwaya uushi a shigi, ca kavə tə ci ka də bwaya hiima, ca də badawaanə, ca hərə, ca bələ ənda,

²² ca aləhiinə, ca də bwaya suuna, ca də bwaya bwayaanə, ca gəpə ənja, ca də ajjinəənə, ca sərəhə, ca pədə ənda, ca də usha'ushaanə, ca də dəkənə.

²³ Ma uushi'itə patə, a moodəfə əndə ca shigi, ca ajjinətə tə ənda.”

Gi'inə nga məshipətə minə tə Yeesu (Mat. 15.21-28)

²⁴ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə, ca dzə aanə hanyinə nga Tiira. Ca dzəgərə aasii aaha əndə'i ənda. Pooshi ci ka uudənə ənjə a shii oo'ya, gatə nə ci. Amma patə da ha'ə pooshi umbi.

²⁵ Tə'i əndə'i minə, kə kəshi ginaaji tə uuzənətə uncitə minəkii. Makə fii ki habara nga Yeesu, pii wata kya shi, kya gərə'waanə akənjwaciikii.

²⁶ Ma kya, əntaa mitə Yahuda nə ki, amma mitə hanyinə nga Siroofinikiya. Wata kya kədii tə Yeesu kaa ca lyakagi ka uuzənətə ginaajita.

²⁷ Ənki Yeesu ka ki, “Taku ka manjeevənə a əburə zəku'i. Pooshi nga'ə nə ngərətə zəmə nga manjeevənə, ənjə a kagi ka ədiinə.”

²⁸ Əŋki miita, “Ha’ə tanyi, ‘ya’ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə ŋga zəmətə ca kwaalagi acii manjeevənə.”

²⁹ Yeesu a ba ka ki, “Putə ŋga wabəətsaaku, duu saaku aasii. Kə dzəgi ginaaji ashi uuzənaaku.”

³⁰ Wata miitə a ənə satə aasii. Ma kya dzə aasii, pərəbə nə uuzənatə. Kə dzəgi ginaajitə ashitə.

Mbədfəpaanə ŋga Yeesu də kadəguləma

³¹ Yeesu madə anə hanyinə ŋga Tiira, ca dzə danə hanyinə ŋga Sidoonə, da ŋga Dikapooli, ca mbu’u aama uunəvə ŋga Galili.

³² Wata ənjə a kira ka ci kadəguləma, paa ci ka mbee ka nyagi wabənə ŋga’ə əsə. Təya kədii tə Yeesu kaa ca kavə ciinə aanə kadəguləmətə, kaa ca mbədfə.

³³ Yeesu a kəshagi tə ci aantəngala, ca ŋgavə moojiciinəkii aa limə kadəguləmətə, ca tifə giirənə aaciikii, ca uree ka gana ŋga əndətə,

³⁴ ca tsaamə aa dəgyə, ca ŋgi’i, əŋki ci də uura *Yahudiinə, “Eefata,” makə bana, “Wunəgi.”

³⁵ Pii wata liminə ŋga əndətə a wunəgi, ganakii əsə a pityapaa. Ca ndzanə nyagi wabənə ŋga’ə.

³⁶ Yeesu a dfa bariya ka ənja, ga təya ba ka əndə sətə dfi. Amma ma ca tsakə dfa bariya ka tii, ha’ə nə tii ka tsakə baaba wabənəkii.

³⁷ Ma ənjitə fii patə, kə dfi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə, əŋki tii, “Yawaa, ma sətə dfi ci patə, ŋga’ə. Taa tə kadəguləminə, ka kavənə nə ci ka fanə, təya wabə.”

8

Adəvənə ŋga Yeesu ka ənji dəbu’u ənfwadə

(Mat. 15.32-39)

¹ Ma daba’ə baanə gi’u, kə ənyi dabaala ka dza də nə abii Yeesu. Pooshi sə ŋga zəmə aciitii əsə. Yeesu a ‘waa’watə tə lyawarənaakii aabiikii, əŋki ci ka tii,

² “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ŋga ənjitsa, acii baanə makkə nə tii ənshinə abiiki, pooshi tii da sə ŋga kavənə aa matii.

³ Madfa kə kapaa nyi tə tii, təya dzə satii də madəfənə, ka mbeenə nə madəfənəkii ka tii a rəgwa, acii dzađə shi hara ənji.”

⁴ Əŋki lyawarənaakii, “Iitə sanə dfaanamə kaama upaa zəmə ganə agi bilinə bahə zəməvənə ka ənjitsa?”

⁵ Yeesu a ləgwa amatii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Əŋki tii ka ci, “Buroodi mədfəfə.”

⁶ Wata Yeesu a ba ka dafaala, kaa təya ndzaanə patə, ca ngərə burooditə mədfəfə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsepaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Wata təya təkəpaa.

⁷ Tə'i əsə uuji hərəfinə gi'u aciitii. Ca ngərə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca vii ka lyawarənaakii. Təya təkəpaa ka ənji əsə.

⁸ Ənjitə gatə patə a zəmə, təya əburə. Wata lyawarənaakii a tsəkətə zəmətə mbədaanə, dəvə mədfəfə.

⁹ Ma ənjitə zhimə, ka danə nə tii dəbu'u ənfwadə. Wata Yeesu a kapaa tə tii kaa təya palə satii.

¹⁰ Ma tii da lyawarənaakii əsə, pii wata təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya palə aanə hanyinə nga Daləmanuta.

*Alənə nga *Farisanyinə ka dfa ka tii sə nga hurəshishinə (Mat. 16.1-4)*

¹¹ Ma daba'əkii, kə shi Farisanyinə, təya ndzanə dfa ka Yeesu mabizhinə, təya ba ka ci, kaa ca dfa ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca baarii oo'i, tə'i ci da baawəda nga Əntanfə. Ma ləguyi tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tə ci.

¹² Kə ngi'i Yeesu də ngeerənə, əŋki ci, “Ka mi sanə ci ənji nga zamanana a alə sə nga hurəshishinə kaa ənjə a dfa ka təya? Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a dfa ka tii.”

¹³ Wata Yeesu a unee ka tii. Ca ənə ka ndərəvənə aasəkə kumbawala, kaa ca tanəgi aatanəgi uunəva.

*Burəjanə nga Farisanyinə da nga *Hirudusə (Mat. 16.5-12)*

¹⁴ Asee, kə zaanə ka *lyawarənə nga Yeesu nə ngərəənə buroodi. Wata rənwə dyanə nəndə aciitii asəkə kumbawala.

¹⁵ Yeesu a dzalə tə tii, əŋki ci, “Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Hirudusə.”

¹⁶ Makə fii tii ha'ə, təya gwanə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, “Ma bii ci ha'a, ətə pooshi amə ngiraanə buroodi.”

¹⁷ Ma Yeesu, kə shii ci sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya? Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaaratəgimə kuna? Kə ndaləgi hanjala goonə kwa?

18 Pooshi unə ka neenə də ginuunə kuna? Anii pooshi unə ka fanə də liminuuna? Pooshi unə ka buurətənə kwa?

19 Saa'itə ngirə nyi buroodi tufə, nya baatsəpaa, nya vii ka ənji dəbu'u tufə, dəvə moonə tsəəkətuunə tə ətə mbədaana?" Əŋki tii ka ci: "Dəvə ta'i ta'i pu'u aji bəra'i tsəəkətiinə."

20 Ca ənə ka ləgwanə ka tii, "Makə baatsəpaa nyi buroodi mədəfə ka ənji dəbu'u ənfwadə, dəvə moonə tsəəkətuunə tə ətə mbədaana?" Əŋki tii ka ci: "Dəvə ta'i ta'i mədəfə."

21 Əŋki ci ka tii, "Amma ca'ə əndzə'i ma'ə unə ma-paaratəgimə nii?"

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfa

22 Wata təya mbu'u aasəkə vəranə ŋga Batəsayida. Ənjə a kira ka Yeesu muurəfa. Ənjə a kədii tə ci kaa ca kavə ciinə aashi muurəfəta, kaa ca upaa mbədənə.

23 Wata Yeesu a kəsətə tə muurəfətə ka ciinə, təya dzəgi gatə də vərə. Dzəginatii, wata ca tifəvə giirənə aagi muurəfətə, ca kavə ciinə aanəkii. Əŋki ci ka ci, "Agi neenə nə hə ka uushi'inə nii?"

24 Əndətə a tsaamə, əŋki ci, "Agi neenə nə nyi ka ənja. Amma makə ənfuginə cii kya nee, təya wiigi'i."

25 Yeesu a ənə ka kavə ciinəkii aagi əndəta. Əndətə a tsaamə ŋga'ə, wata kə mbə'i ci, ca nee ka ha paŋgəranə.

26 See Yeesu a də bariya ka əndətə oo'ya, "Duu aasii. Ga ha ənə aasəkə vəranə."

*Banə ŋga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii ŋga Əntanfə (Mat. 16.13-20; Luka 9.18-21)*

27 Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a madə ka dzənə aasəkə vəranyitə anə hanyinə ŋga Kayisariya Filipi. Ma təya dzə a rəgwa, ca ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Wu sanə nə nyi ci ənjə a ba?"

28 Əŋki lyawarənaakii, "Ma nə hara ənji ka bana, hə nə Yoohana əndə də bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi Iliya. Hara ənjə a ba əsa, əndə'i anabi ŋga ŋukə nə hə."

29 Əŋki Yeesu, "Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?" Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matadəkii ŋga Əntanfə."

30 Wata Yeesu a də ka tii bariya oo'i, "Goona ba wabəətsə agyanəki taa ka wu."

Wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii (Mat. 16.21-28; Luka 9.22-27)

³¹ Wata Yeesu a ndzanə dzəgunənə ka lyawarənaakii, ca wabə agyanə naakii nə, ətiki ci, “Tyasə ma *Uuzənə nga ənda, see a sa ci cibənyinə lajə. Kadə nə gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, ətjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ətja.”

³² Furəjə bagi Yeesu ka tii ətsa. Makə fii Piita ha'a, wata ca kəsəgi tə ci aatəngala, ca wazə ka ci.

³³ Amma Yeesu a zə'ugi, ca tsaamə tə lyawarənaakii. Ca wazə ka Piita, ətiki ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Ma hiimatsaaku, nga əndə shiŋkinə, əntaa nga Əntənfə.”

³⁴ Wata Yeesu a 'wa tə dabaala da lyawarənaakii aabiikii. Ətiki ci ka tii, “Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ngərə ənfwə nga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi.

³⁵ Tada wu patə ca dfa gazhi'waanə nga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə nga nə'unə tə nyi da putə nga Nyni Habara, ci na luupaa əpinaakii.

³⁶ Mi sajə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii.

³⁷ Madə kə zii əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

³⁸ Ma agi ma'waslyakə zamanana ənə ci ətjə a kaaree ka Əntənfə, ma əndətə dīi ayinə tə ci ka wabənə agyanəki da agyanə wabənaaki, ma nyi Uuzənə nga ənda, kadə nə ayinə a dfa tə nyi ka wabənə agyanə əndəta uusəratə nii kya shi agi məghərəvənə nga Daadə da nga malaaba malaa'ikanyinə.”

9

¹ Ətiki Yeesu ka tii əsa, “Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ətji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka *ŋwanjuunə nga Əntənfə da baawədaakii.”

Məghərəvənə nga Yeesu

(Mat. 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a ngərə tə i Piita, da Yakubu da Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə. Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii,

³ bəreənə nə kəjeerənaakii tyaslyaslyə. Pooshi əndə asəkə duuniya ca mbee ka kubəgi kəjeerənə nduudə ha'a makə əta.

⁴ Wata ma təya nee, watiitsə i anabi *Iliya da Muusa, təya wabəshi da Yeesu.

⁵ Wata Piita a ba ka Yeesu, əŋki ci, “Maləma, ŋga'ə dīi makə ganə niinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makkə, naaku rəŋwə, ŋga Muusa rəŋwə, ŋga Iliya rəŋwə.”

⁶ Ma wabi ci ha'ə, acii kə ŋgwaləgi tii ka shanə, paa ci shii sə ŋga banə.

⁷ Wata məzhidəkwatyaminə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabya dāgi məzhidəkwatyaminəkii, ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki. Famə tə ci.” *

⁸ Ma i Piita tsaaməgi, maneemə tii taa ka wu abitii ma'ə madəamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giŋwa, Yeesu a dā ka tii bariya, əŋki ci, “Goonə ba taa ka wu tə sətə nee unə, see daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uuzənə ŋga ənda.”

¹⁰ Kə luuvə tii bariyatə dīi ci ka tii. Amma ma ahadatii satii, kə laaguyi tii, əŋki tii, “Mi da nə madənə agi maməətə ənja?”

¹¹ Təya ba ka Yeesu, “Aa mi dīi ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shinə ka Aləmasiihu?”

¹² Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə ŋga uushi'inə. Əntaa tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə ŋga Əntanfə oo'i, ka sanə nə Uuzənə ŋga əndə cibənyinə kama kama, ənjə a kaaree ka ci kwa?

¹³ Amma wanyinə ka banə koonə, kə uugi Iliya shinə. Kə dīi ənji ka ci sətə kadəesəkə ka tii patə, makə sətə dīi manaahəkii aɣyanəkii asəkə ləkaləkatə ŋga Əntanfə.”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci (Mat. 17.14-21; Luka 9.37-43)

¹⁴ Mbu'unatii aabii hara *lyawarənə, wata təya lapaa kə ndzaanə danƙana ka tii də na, maliminə a dā ka tii mabizhinə.

¹⁵ Makə nee ənji patə ka Yeesu, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Təya hwaya aabiikii, təya nəhəpaa tə ci.

¹⁶ Yeesu a ləɣwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Anə mi nuunə ka dā mabizhina?”

* 9:7 9.7 1.11; famə: Dzək. 18.15. 9:9 9.9 7.36; 8.30. 9:11 9.11-13 Mal. 3.23-24; Mar. 8.28. 9:13 9.13 Mat. 11.14; Luka 1.17; Yooh. 1.21.

17 Wata əndə'i əndə ahada danƙana a jikəvə, əŋki ci, “Maləma, kə kira nyi ka hə uuzənaaki, acii tə'i ginaaji anəkii. Pooshi ci ka mbee ka wabənə.

18 Taa guci patə, maa kə ma'i ginaaji anəkii, ginaajikii a uurevə tə ci aa panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii. Ca tsəbə linyinə. Shishinəkii patə a huuregi shindənə. Kə kədii nyi acii lyawarənaaku, kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii.”

19 Fanə ŋga Yeesu ha'ə, əŋki ci ka tii, “‘Ya'əmə, unə ənji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntanƣə. Ca'ə guci sanə nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dii.”

20 Wata ənjə a kira uuzəətə ka ci.

Makə nee ginaajitə ka Yeesu, wata ca dəgəpaa tə uuzəətə də ŋgeerənə. Uuzəətə a kula. Fuudənə nə ci a panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii.

21 Wata Yeesu a ləgwa ama dii uuzəəta, əŋki ci, “Guci sanə ndzanətə ka ca?” Əŋki dii, “Ndzanə ka saa'itə ci ma'ə uundzəkii.

22 Lanə jikə ginaajitə ka uudə bələginə tə ci də kaalagərənə tə ci aagi gunə da i aagi ma'inə. Nəhuu təgunuunə geenə. Tsakuu tiinə, madə ka mbeenə nə hə.”

23 Əŋki Yeesu ka ci, “Madə ka mbeenə nə nyi, bii ha? Paa ha shii oo'i, ma əndətə gi'i tə Əntanƣə, taa mi patə ka mbeenə nə ci ka ɗatənə kwa?”

24 Pii wata dii uuzəətə a jikəvə də ŋgeerənə, əŋki ci, “Kə gi'i nyi tə Əntanƣə. Tsakuu tə nyi kaa nya tsakə gi'inə tə ci.”

25 Makə nee Yeesu, wiitsə ənji ka ja də nə anətii də huyihuyi, ca wazə ka ginaaja, əŋki ci, “Ginaajinə kavə tə uuzəənə ka kadəguləməəna, wanyinə ka wazənə ka hə, shigi ashii uuzəəna. Ga ha ənya aashikii ma'a.”

26 Wata ginaajitə a kapaa vurənə də ŋgeerənə, ca dəgə tə uuzəətə də ŋgwaanƣwa'ənə, ca shigi ashikii. Wata lakə nə uuzəətə makə mantəkii. Ma nə ənji patə ka banə, “Mantəkii nə uuzəətsa.”

27 Amma Yeesu a kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, ca madəe ka ci.

28 Ma ətə dzəgərə Yeesu aasii, makə nee lyawarənaakii pooshi əndə abitii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, “Mi sanə dii təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?”

29 Yeesu a ba ka tii, “Pooshi taa mi ca lyaakagi tsarə ŋga ginaajitsa, see də də'wa kə uugi.”

*Ənənə ŋga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mat. 17.22-23; Luka 9.43-45)*

³⁰ Makə ma'i tii gatə, təya palə danə hanyinə ŋga Galili. Ma Yeesu, paa ci mwayi ənjə a shii taa da nə ci,

³¹ acii agi dzəgunənə nə ci uushi'inə ka lyawarənaakii. Ca dzə də wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, "Ka vəginə nə ənji tə Uuzənə ŋga əndə aacii ənja, təya bələgi tə ci. Maa kə bələgi ənji tə ci, ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ənja."

³² Amma, ma lyawarənaakii, paa tii paaratəgi də sətə cii kəya ba ka tii. Kə ŋgwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanə palee də gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Luka 9.46-48)

³³ Makə mbu'i tii aa Kafarənahumə, təya dzəgərə aasii. Yeesu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Agyanə mi sanə njuuna da mabizhinə una shi a rəgwa?"

³⁴ Amma pooshi tii jikə ka Yeesu, acii ma təya shi a rəgwa, kə dīi tii mabizhinə ahadatii oo'i, "Wu sanə palee də dūunuunə ahadaama?"

³⁵ Wata Yeesu a ndzaanə, ca 'wa tə tii patə pu'u aji bəra'i, əŋki ci ka tii, "Taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə, wa ca ndzaa ka moodəba'a, wa ca ndzaa ka əndə slənənə ka ənji patə əsə."

³⁶ Wata ca ŋgərə uuzənə, ca kəŋee ahadatii. Ca gapətə tə uuzəta, əŋki ci ka lyawarənaakii,

³⁷ "Taa wu liwə uuzənə, mada putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwu tə nyi, əntaa wata tə nyi liwə ci, amma tə əndətə sləkee ka nyi liwə ci."

Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci

(Luka 9.49-50)

³⁸ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, "Maləma, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka magunjuura deenə, kə tənəpaa inə tə ci."

³⁹ Əŋki Yeesu ka ci, "Goona tənəpaa tə ci. Acii ma əndətə ca da sə ŋga hurəshishinə də ləməki, pooshi ci ka wabənə bwayakii agyanəki kwakwatə.

⁴⁰ Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci.

⁴¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə ca gyacii koonə ma'inə ka sanə putə ŋga ətə dīi unə ŋga Aləmasiihu, weewee ka upaanə nə ci shikwaakii."

Uushi'iitə na da tə ənda putə ŋga slənə 'waslyakəənə

(Mat. 18.7-9; Luka 17.1-2)

42 “Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonŋa kaa ca pu'u, gəḏə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, ənjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

43 “Maḏa ciinəku ca kavə tə hə ka ḏa 'waslyakəənə, lagi. Gəḏə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə acii dzənə da ciinəku bəra'i aagi gunə ətə pooshi ka əntənə. [

44 Acii ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

45 Maḏa səḏəku ca kavə tə hə ka ḏa 'waslyakəənə, lagi. Gəḏə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə səḏə acii ndzaanə da i səḏəku bəra'i, ənjə a ka tə hə aagi gunə. [

46 Ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

47 Maḏa ginəku ca kavə tə hə ka ḏa 'waslyakəənə, hurə'yagi. Gəḏə gi hə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntanḑə də ginə rəŋwə acii ndzaanə da i ginəku kyakya'ə bəra'i, amma ənjə a ka tə hə aagi gunə.

48 Ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.

49 “Də gunə nə Əntanḑə a haḏatə də taa wu patə, makə ətə ci ənjə a haḏatə zəmə də zhatana.

50 Nunyikii nə zhatana. Amma maḏa kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Ndzaamə ka ənji makə zhatanə agi dzəgudə. Ndzaashimə agi jamənə.” †

10

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə

(Mat. 19.1-12; Luka 16.18)

1 Ma daba'əkii, Yeesu a maḏə gatə, ca palə aanə hanyinə ŋga Yahudiya, ca tanəgi gəərə ŋga Urədunə. Ənjə a ənə ka dza də nə aḃiikii. Ca ənə əsə ka dzəgunə ka tii waḃənə ŋga Əntanḑə makə ətə sənəavə ci.

2 Wata hara *Farisanyinə a shi aḃiikii, təya alə rəgwa ŋga təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii kwa?”

3 Əŋki Yeesu ka tii, “Mi nə bariya ŋga Muusa ka banə koonə?”

⁴ Əŋki tii, “Kə kapaa Muusa rəgwa ka ŋgurə a naahə ləkələkatə ŋga lakəgi minaakii, ca lakəgi tə ki.”

⁵ Əŋki Yeesu, “Ma nyaahə Muusa bariyatse ha'a, acii ndalənə ŋga ədzəmuunə.

⁶ Amma saa'itə tagii Əntanfø duuniya, ŋgurə da minə ghənyi ci tə ənja.

⁷ Ca ba: Putakii ha'ə, wa ŋgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaakii,

⁸ təya ndzaa shishinə rəŋwə. Də ha'ə ndzaanə tii əndə rəŋwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə.

⁹ Aciikii, ma sətə gəŋutəgi Əntanfø, ga əndə a təkəe.”

¹⁰ Makə ənəgərə tii aasii, wata *lyawarənə ŋga Yeesu a ləgwa amakii agyanə wabəətsa.

¹¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Taa wu patə lakəgi minaakii, ca ŋgərə əndə'i minə, kə ali ci hiinə ətsa, ca də 'waslyakəənə ka təkəŋwatə minaakii.

¹² Madə minə əsə dzəgi satə atsa ŋgurii, kya dzə ka ŋgərə əndə'i ŋgura, aləhiinə nə ki ka dənə.”

Daanə barəkaanə ŋga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mat. 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Agi kiranə nə ənji manjeevənə ka Yeesu kaa ca dāanə ciinə ŋga barəkaanə aanətii. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii ŋguruunə ka ənja.

¹⁴ Makə nee Yeesu ha'a, wata səkəkii a bəzəgi. Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona tənə tə tii, acii ka tsarə ŋga ənji makə tii də *ŋwanjuunə ŋga Əntanfø.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanfø a ndzaanə ka ŋwanwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfø şanə.”

¹⁶ Wata Yeesu a fədfə manjeevənə aashikii, ca ŋgərə ciinəkii, ca dāanə ka tii barəkaanə.

Əndə gəna

(Mat. 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ma ətsə Yeesu a madə kaa ca palə saakii, wata əndə'i əndə a shi də huyihuyi, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, əŋki ci ka ci, “Maləma, ma hə kamə, ŋunyi əndə nə hə. Mi dəbəe dənəki kaa nya upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?”

¹⁸ Əŋki Yeesu ka ci, “Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ŋunyi ənda? Pooshi ŋunyi əndə madəamə Əntanfø ci rəŋwə dyanə.

19 Kə shii hə bariya nga Əntanfə, waatoo, Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirakənə anə ənda, ga ha gəpətə uushi nga ənda, gadee ka i duu da muu.”

20 Əŋki əndəta, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə.”

21 Wata Yeesu a tsaamə tə ci, kə kadeesəkə əndəkii ka ci, əŋki ci ka ci, “Uushi rəŋwə mbədaanə ka hə nga d'anə. Ma d'anəkwa, duu ka d'ərəmaginə də uushi'inaaku, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntanfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

22 Makə fii əndətə ha'ə, wata ca geegi ka ginəkii təkə təkə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

23 Wata Yeesu a zə'ugi aabii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Dzawə dərəva nə dəmənə nga əŋji gəna aagi ŋwanjuunə nga Əntanfə.”

24 Kə d'ii ka lyawarənaakii ka sə nga hurəshishinə nə wabənaakii. Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci “Manjeevənaakya, dzawə nə dzənə aagi ŋwanjuunə nga Əntanfə.

25 Gədə dəməginə nga ŋgyalooba ka rəgwa shinə nga libəra də ŋgufənə, acii dəmənə nga əndə gəna aagi ŋwanjuunə nga Əntanfə.”

26 Kə dzəgəpaa tə lyawarənaakii ka shanə, təya laagwa ahadatii, əŋki tii, “Madə ha'ə əna, aa wu d'ii nə upaa luupaana?”

27 Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka d'atənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntanfə, ka d'atənə nə ci taa mi, acii naakii nə baawəda patə.”

28 Wata Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə hə.”

29 Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə bwasee ka yaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa məci, taa d'ii, taa manjeevənaakii, taa raakii, madə ka putaaki bwasee ci da ka putə nga Njuni Habara,

30 ka upaanə nə ci yinyinə, i ndzəkəŋushi'inə, i manjeevənə, i mənənyinə, i rənyinə, gya'ə agi saa'ina, palee ka ətə bwasee ci aa ba'ə. Amma, ka cibeənə nə əŋji ka ci. Ma daba'əkii, ka upaanə nə ci əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə agi zamanatə na shi.

31 Amma lanə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Lanə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii
(Mat. 20.17-19; Luka 18.31-34)

32 Ma daba'ekii, Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, kaa təya dzə aa Urusaliima. Ma təya palə a rəgwa, Yeesu a ta kəŋwanə ka tii. Amma, ma tii, pooshi tii ka mabanee ma'yanə. Ma ənjitə ca shi daba'ə əsa, kə ŋgwali tii. Yeesu a ənə ka 'waginə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Ca ndzanə banə ka tii agyanə sətə na dā tə ci.

33 Əŋki ci, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma davə, ka dzənə nə ənji ka viinə tə Uuzənə ŋga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ŋga bələnə, təya vii tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntanfə.

34 Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, ka tiifənə nə tii giirənə aashikii, təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə ənja.”

Kədiinə ŋga Yakubu tii da Yoohana
(Mat. 20.20-28)

35 Wata i Yakubu tii da Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya, a shi aabii Yeesu, əŋki tii ka ci, “Maləma, tə'i uushi ciina uudə kaa ha dā keenə.”

36 Əŋki Yeesu, “Mi cuuna uudə nya dā koona?”

37 Əŋki tii, “Vii keenə rəgwa ŋga ndzaanə atəŋgalaku agi dūunuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

38 Amma əŋki Yeesu, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa? Ka mbeenə nuunə ka sə'watə bapətisəma makə ətə nə ənjə a dā ka nyi kwa?”

39 Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.” Yeesu a ba ka tii, “Weewee, ma cibətə nii kya sa, ka sanə nuunə. Ma bapətisəmatə nə ənjə a dā ka nyi əsə, ka dənə nə ənji koonə.

40 Amma, ma ndzaanə atəŋgalaki, əntaa nyi nəndə da baawəda ŋga viinə. Ma hatsa, ŋga ənjitə tadəpaa Əntanfə tə tii.”

41 Fanə ŋga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkəti a bəzəgi aashi i Yakubu tii da Yoohana.

42 Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, əŋki ci, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə ŋgire ənjitə mashiimə tə Əntanfə

kaa təya da nwanjuunə agyanətii, tii ca hanjətə natii na. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii bariya də baawəfa.

⁴³ Amma, ma una, pooshi ka d'anə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

⁴⁴ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakənjwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava ka ənji patə.

⁴⁵ Acii ma shi nyi *Uuzənə nga ənda, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji lanə."

*Mbədfəpaanə nga Yeesu də Barətimawə muurəfa
(Mat. 20.29-34; Luka 18.35-43)*

⁴⁶ Wata i Yeesu da lyawarənaakii a mbu'u aasəkə vəranə nga Yarikoo. Makə ma'i tii da hara ənji lanə, təya palə, wata təya lapaa muurəfə dasə ka kədiinə atəngala rəgwa. Ma ləməkii, Barətimawə, uuzənə nga Timawə.

⁴⁷ Makə fii ci oo'i, Yeesu əndə Nazaratu ətsə ca pitəgi, wata ca madfee ka uuraakii ka banə, əŋki ci, "Yeesu, *jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki."

⁴⁸ Ənji lanə a wazə ka ci, kaa ca ndzaa kəfə'ə. Amma wata ca tsakə ngəree ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, "Jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki."

⁴⁹ Yeesu a kəŋaanə, əŋki ci, "Wamə tə ci." Təya 'wa tə muurəfəta, əŋki tii ka ci, "Dawə moodasəka, madətə, agi 'wanə nə ci tə hə."

⁵⁰ Wata həryatə muurəfətə a madətə, ca kagi gwadaakii, ca shi aabii Yeesu.

⁵¹ Əŋki Yeesu ka ci, "Mi cii kwa moo nya d'a ka ha?" Əŋki muurəfətə, "Maləma, nga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha."

⁵² Əŋki Yeesu, "Duu saaku, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi." Pii wata ca ənə ka neenə ka ha, ca dzə atsaa Yeesu a rəgwa.

11

*Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima
(Mat. 21.1-11; Luka 19.29-40; Yooh. 12.12-19)*

¹ Ma ətsə tii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə nga Urusaliima, kə lapaa tii vəranyinə nga Bayitifaaji da Bayitaniya, ashi ginwə nga Zayitunə. Wata Yeesu a sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, “Dəmə aasəkə vəraatsə akəṇwacii unə. Madə kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwalə, pooshi ənji sha ṅgirə aa ba'akii. Pəryatəmə, una kira.

³ Madə kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna də ha'ə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi. Ka ənyapaaginə nə ci pii’.”

⁴ Wata təya madə, təya palə, təya lapaa uundzə vaməndakii magwaləkii a uura mayi, atəṅgala rəgwa. Ma təya pərə,

⁵ ənjitə kəṇaanə davə a ləgwa amatii, əṅki tii, “Ka mi cuuna pərəgi uundzə vaməndatsa?”

⁶ Təya ba makə sətə bii Yeesu ka tii. Wata ənjitə a unee ka tii, təya pərə,

⁷ təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'a vaməndata. Yeesu a ndərəvə aa ba'akii.

⁸ Makə ṅgirə Yeesu aaba'a vaməndata, ca palə, ənji laṇə a sasafəpaa kəjeerənyinatii a rəgwa. Hara ənjə a pusha ba ṅga ənfuginə də bilə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma ənjitə davə, dakəṇwaciikii da daba'əkii patə, kə ṅgəree tii ka uuratii, təya ba, “Dəlanə də Əntəṇfə. Tə'i barəkaanə ashī əndətə shi də ləmə ṅga Slandana.

¹⁰ Tə'i barəkaanə agi ṇwanjuunə ṅga dzədzəshi'inaamə *Dawuda ətə nii kəya də. Dəlaamə də Əntəṇfə.”

¹¹ Mbu'unə ṅga Yeesu aasəkə vəranə ṅga Urusaliima, wata ca dəməgərə aasəkə *yi ṅga Əntəṇfə. Ca tsaamətə uushi'inə patə asəkəkii. Makə dīi ci kə uugi kədəwanə danə, wata ca madə tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, təya ənə aa Bayitaniya.

Naalaginə ṅga Yeesu tə ənfwə uudəva

(Mat. 21.18-19)

¹² Pukətə hakii təya ənya də Bayitaniya, wata madəfənə a də tə Yeesu.

¹³ Ca nee ka ənfwə uudəvə dzadə gi'u, ca palə aatsaa ənfukii ka tsaamətənə mbu'u ka upaanə nə ci pookii. Amma makə mbu'i ci aatsakii, ma ca nee, wata ba səgafə, acii ma saa'ita, əntaa saa'i ṅga poonə ṅga uudəva.

¹⁴ Wata Yeesu a naalagi tə ənfuta, əṅki ci, “Pooshi hə ka poonə bahə kaa əndə a adə pawaaku ma'ə.” Kə fii lyawarənaakii əsə.

*Dzənə ṅga Yeesu aasəkə *yi ṅga Əntəṇfə*

(Mat. 21.12-17; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

15 Mbu'unatii aasəkə vəranə nga Urusaliima, Yeesu a dəmөгərə aasəkə yi nga Əntanfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji dā fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha nga pəra kwaba da dəgələnyinə nga ənji dərə də bilyamasariinə.

16 Pooshi ci luuvə kaa ənjə a kərə uushi dasəkə yi nga Əntanfə.

17 Ca dzəgunə ka tii, əŋki ci, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ma bii Əntanfə, 'Yi nga dā də'wa nga patənə nga slikərənə 'wanə ənji yaaki.' Amma ma una, kə geegyuunə ka yikii ka ha nga umbənə nga mahiirənə.”

18 Makə fii madiigərə limanyinə da i *maliminə nga bariya, wata təya alə rəgwa nga bələnə tə Yeesu. Aci kə ŋgwalee ci ka tii, makə nee tii, kə dīi ka ənji ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii ka tii.

19 Danə nga kədəwanə, Yeesu tii da lyawarənaakii a dzəgi asəkə vəranə.

Huurəginə nga ənfwə uudəvəta

(Mat. 21.20-22)

20 Pukətə hakii deerənə, təya ənya aasəkə vəranə, wata ma təya tsaaməgi, kə huurəgi ənfwə uudəvətə hwa'ə dənə ka slərəginəkii.

21 Ma Piita, kə buurətə ci sətə dīi. Wata əŋki ci ka Yeesu, “Maləma, tsaaməgi. Ma ənfwə uudəvətə naalagi hə, kə huurəgi hwa'ə.”

22 Yeesu a ba ka tii, “Viimə goonğa ka Əntanfə.

23 Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə gi'i tə Əntanfə, ka mbeenə nə ci ka banə ka giŋunə oo'i, Mbuduu, ha dzə ka kuləgərənə aagi uunəva. Madā kii ci nəkii də ədzəmə rəŋwə oo'i, ka dānə nə Əntanfə ka ci sətə kədii ci, ka dānə ka ci.

24 Aciikii wanyinə ka banə koonə, taa mi patə kədii unə də də'wa, kamə nuunə oo'i kə upaa unə səkii, ka upaanə nuunə əsə.

25 Waatoo, taa guci nuunə ka dā də'wa, madā tə'i əndə kəsəpaa unə a moodəfuunə, tifyagimə tə ci, kaa Dəsənuunə ətə dadəgyə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə. [

26 Amma madā pooshi unə tifyagi tə hara ənja, pooshi Dəsənuunə ətə dadəgyə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə.”]

Wu vii baawəda ka Yeesu

(Mat. 21.23-27; Luka 20.1-8)

27 Mbu'unatii aa Urusaliima, ma Yeesu a dzə də wiigi'inə asəkə *yi nga Əntanfə, wata madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə a shi aabiikii.

28 Wata təya gwanə ka ləgwanə amakii, əŋki tii, “Də ŋgutə baawəda sanə cii kwa dāada uushi'iinə ha'a? Wu sanə vii ka hə baawədatsa?”

29 Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki. Madə kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tādə də ŋgutə baawəda cii kya dāada uushi'iina.

30 Bamə ka nyi, wu sanə sləkee ka Yoohana kaa ca dā bapətisəma ka ənja, Əntanfə nii, anii ənda?”

31 See təya ndzanə dāada mabizhinə ahadatii, əŋki tii, “Mi banaamə əna? Madə bii amə oo'i, Əntanfə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?

32 Amma pooshi amə ka banə oo'i, əndə sləkee ka ci.” Ma təkuree tii ka banə ha'ə, ŋgwalii tii acii dābaala, acii ma təya, kə shii tii oo'i, *anabi nji Yoohana tanyi.

33 Wata əŋki tii ka ci, “Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci.” Əŋki Yeesu ka tii naakii, “Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tādə də ŋgutə baawəda cii kya dā uushi'iina.”

12

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə

(Mat. 21.33-46; Luka 20.9-19)

1 Wata Yeesu a 'watəgi wabənə ka tii də misaali, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə sha dīi rə nga inabi. Ca tsatə, ca tələgi gu'u nga mya'ə də inabi, ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma dāba'əkii, ca palə oogə.

2 Makə dīi cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyaɖalaakii aciitii.

3 Wata təya kəsə tə ci, təya fəəsləpaa tə ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

4 Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Təya dəəgəpaa tə ci ka na, ayi ayi dərəva cibee tii ka ci.

5 Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə əsə. Ma ca, kə bələgi tii tə ci. Ha'ə makə ətsə dīi tii də hara ənji lanə. Təya fəəsləpaa harakii, təya bələgi harakii.

6 Wata moodə uuzənaakii rəŋwə dyanə mbədaanə. Dāba'əkii, ca sləkee ka uuzəətə aabiitii. Əŋki dīi, ‘Weewee ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.’

⁷ Mbu'unə nga uuzəəta aabiitii, wata əŋki tii ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, kaama zəmə ya.'

⁸ Wata təya kəsətə tə uuzəəta, təya bələgi tə ci, təya kagi tə ci aaba'ə tsanə.

⁹ "Ya ətsa, mi nə sətə d'anə slanda rəta? Ka shine nə ci, ca bələgi tə mooziita, ca vii rətə ka hara ənja.

¹⁰ Mashimuunə a janġii sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? Ma bii ci,

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva

makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

¹¹ Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.' "

¹² Makə fii gayinə ha'ə, wata təya də gazhi'waanə nga kəsətənə tə Yeesu, acii kə shii tii oo'i agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ngwaləgi tii acii dabaala. Wata təya bwasee ka ci, təya palə satii.

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka ɲwanɲwə *Kayisarə*

(Mat. 22.15-22; Luka 20.20-26)

¹³ Ma daba'əkii, wata ənjə a sləkee ka hara *Farisanyinə da ənji nga *Hirudusə kaa təya shii upaa sə nga idəpaanə ashi Yeesu agi wabənaakii, təya kəsə tə ci.

¹⁴ Təya shi aabiikii, əŋki tii, "Maləma, kə shii inə oo'i əndə goonga nə hə. Paa hə ka tadəpaa taa ngutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dūunuunə nga ənda. Də goonga nə hə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa nga Əntanɲə. Ya sanə, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka ɲwanɲwə Kayisarə nii, anii poosha?

¹⁵ A ki'yaamə nii, anii a bwasee ama?" Amma kə shii Yeesu jarəwiinatii, wata əŋki ci ka tii, "Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya? Kiramə kwaba kaa nya tsaamətə."

¹⁶ Təya kira ka ci. Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Ya əna, kəɲwaciinə da ləmə nga wu ənə anə kwabana?" Təya ba ka ci, "Ma ətsa, kəɲwaciinə nga ɲwanɲwə Kayisarə."

¹⁷ Wata Yeesu a ba ka tii, "Viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanɲə sətə ndzaa ka nga Əntanɲə." Fanatii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanə.

Ləgwanə agyanə madənə nga maməətə ənja

(Mat. 22.23-33; Luka 20.27-40)

¹⁸ Ma daba'əkii əsə, *Sadukiinə a shi aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shanə.

¹⁹ Əŋki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya, ətə bii ci, madə kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi ci pwayi ashi miita, see a ɲgərə ndzəkəɲuci tə miita, kaa ca poo manjeevənə ka ndzəkəɲuci ətə əŋki.

²⁰ Yoo, tə'i hara ndzəkəɲushi'inə mədəfə sha dīi. Gawatii a ɲgərə minə. Ca əntə, pooshi ci pwayi ashitə.

²¹ Əndətə nyi'u tə ci a ɲgərə mooryafiita, ca əntəgi əsə. Pooshi ci upaa uuzənə ashitə. Makə ətsə əsə dīi ka makkənə.

²² Makə ətsə əsə dīi ka hara ənjitə mbədaanə. Ndzəkəɲushi'iitə patə mədəfə məəki, pooshi əndə upaa uuzənə ashi miita. Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

²³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra ɲga madənə ɲga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ɲgirə tə kya, minə ɲga wu sanə ndzaanəta?”

²⁴ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə ɲgeerənə ɲga Əntanfə.

²⁵ Acii madə kə ma'i maməətə ənja, pooshi tii na ɲgəərəshi. Amma makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

²⁶ Ma agyanə madənə ɲga maməətə ənji əsə, pooshi unə kunə sha jangətə asəkə ləkaləkətə ɲga Muusa ətə wabi ci agyanə guutə agi ba? Waatoo saa'itə bii Əntanfə ka ci: Nyi nə Əntanfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.

²⁷ Ma Əntanfə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Ma ətsa, kə kulii unə ka şanə.”

**Bariyatə palee də ɸuunuunə*

(Mat. 22.34-40; Luka 10.25-28)

²⁸ Wata əndə'i maləmə a shi aabiitii. Ma ca fa, təya ɸa mabizhinə. Makə fii ci kə jikə Yeesu ka Sadukiinə ɲga'ə, wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Nɲutə bariya sanə palee də ɸuunuunə agi bariyanyinə pata?”

²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ətə palee də ɸuunuunə, ətə bii: Fatəmə, ənji *Isərayiila, ma Əntanfə Slandanaamə, ci nə Əntanfə rəɲwə dyanə.

³⁰ Uuɸuu tə Əntanfə Slandanəku də ədzəmə rəɲwə, də patənə ɲga əpinaaku, də patənə ɲga hankalaaku, də patənə ɲga ɲgeerənaaku.

³¹ Wiinə bəra'inə nga bariyatə palee əsə: Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Pooshi bariyatə ca palee ka ətsə bəra'i ma'ə."

³² Əŋki maləmətə ka Yeesu, "Yawa maləma, ma sətə bii hə, ha'ə tanyi. Waatoo rəŋwə dyanə nə Əntanfø. Pooshi əndə'i Əntanfø madaamə ci.

³³ Nga'ə nə uudənə tə Əntanfø də ədzəmə rəŋwə, da də patənə nga han kala, da də patənə nga ngeerənə. Nga'ə əsə nə uudənə tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Gədə kəsətənə tənə tənə tə bariyanyitə bəra'i acii daada patənə nga sataka, taa hənəgi uushi'inə ka Əntanfø, taa lagi ka ci uura nga daba."

³⁴ Makə fii Yeesu nunyikii wabi ci, wata əŋki ci ka ci, "Pooshi hə dzadə da nwanjuunə nga Əntanfø." Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii ngwalənə.

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*

(Mat. 22.41-46; Luka 20.41-44)

³⁵ Ma saa'itə Yeesu a dzəgunə ka əŋji asəkə yi nga Əntanfø, ca ləgwa amatii, əŋki ci, "Iitə sanə mbee *maliminə nga bariya ka banə oo'i, jijinə nga *Dawuda nə Aləmasiihu?

³⁶ Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə kavə Ma'yanə nga Əntanfø tə ci ka banə oo'i,

'Əŋki Əntanfø Slandanə ka Slandanəki,

ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa sədəku.'

³⁷ Aa makə kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandanə ətsa, iitiitə dīi ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?" Də moodasəkə fii dabaala wabənaakii.

Dzalənə nga Yeesu tə əŋji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Luka 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ma ca dzə aakəŋwa də dzəgunənə ka tii, wata əŋki ci, "Nəhəmə noonə nə acii *maliminə nga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii nga'ə a luuma.

³⁹ Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə.

⁴⁰ Təya luuwutə yinyinə nga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə."

*Viinə nga mooryafinə
(Luka 21.1-4)*

⁴¹ Wata Yeesu a ndzaanə kədəhə da hatə ci ənjə a kagərə kwaba asəkə yi nga Əntanfə. Ca tsaamə ənjə a əji. Ənji gəna lanə əji kwaba lanə.

⁴² Wata maagha nga mooryafinə a shi, kya əjigərə pyanya bəra'i, waatoo kwaba rənwə.

⁴³ Yeesu a 'wa tə lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ma sətə əjigərə maagha nga mooryafiitsa, kə palee ka nga hara ənjitə patə.

⁴⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ɣgiragi tii, təya vii. Amma ma kya, agi ghanatə patə ɣgərətə ki sətə cii ta alə də zəmə patə, kya əjigərə."

13

*Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi *yi nga Əntanfə
(Mat. 24.1-2; Luka 21.5-6)*

¹ Ma ətsə Yeesu a shigi asəkə yi nga Əntanfə, wata əndə'i əndə ahada lyawarənaakii a bəarə ka ci, əŋki ci, "Maləma, tsaamuu dagwaanə nga ghənəəna da i faariinəkii."

² Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Kə nee hə ka madiigərə ghənəətsə patə nii? Taa rənwə pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə."

*Cibənyitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya
(Mat. 24.3-14; Luka 21.7-19)*

³ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dzə ka ndzaanə dasə anə ɣɣnwə nga Zayitunə, a purəŋa yi nga Əntanfə. I Piita da Yakubu da Yoohana ba'ə Andərawəsə a shi aabiikii tii daanətii, əŋki tii:

⁴ "Bawə keenə guci sanə nə ətsə ha'ə a də. Mi sanə na slənə ka bəariinə oo'i, kə mbu'ya saa'i nga dfaadanə nga uushi'iitsə pata?"

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ga ənjə a ɣəpi duunə.

⁶ Acii tə'i ənji lanə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya nısləgi də hara ənji lanə a rəgwa.

⁷ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka dfaanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya.

⁸ Kadə nə əndə'i slikerənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə. Kadə nə ɣəgədzənə

nga hanyinə a dfaada taa dama patə, madəfənə a kula əsə. Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga bərakənə ətsa.

⁹ “Amma, ma una, nəhəmə noonə na. Aci tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəɲwacii gəɲwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə, təya kərə tuunə aakəɲwacii ɲgwamənanəyənə da meeminə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Ka dənə nə ətsə ha'ə, koonə shii mbee ka bagi ka tii Nūnyi Habara.

¹⁰ Aci tyasə see a waaza ənji Nūnyi Habara taa dama patə zəku'i, taabu'u mbu'yanə muudinə nga duuniya.

¹¹ Madə kə kirə tii tuunə aakəɲwacii gəɲwanə, goonə ənvutə noonə nə ka buurə sə nga banə ka tii. Amma bamə ka tii sətə shivə aa moonə unə akəɲwaciitii. Aci ma wabəətə nuunə ba, əntaa noonə amma nga Malaaba Ma'yanə.

¹² “Kadə nə ndzəkəɲunə a ɲgərə tə ndzəkəɲuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka dənə nə tii ha'ə. Ha'ə dənə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

¹³ Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.”

Cibətə palee də əjjiənəənə

(Mat. 24.15-28; Luka 21.20-24)

¹⁴ “Kadə neenə nuunə ka ma'ajjiənə uushi ətə palee ca kəɲaanə ka hatə pooshi dəbee ka ci nə kəɲaanənə davə.” (Ma əndətə ca janğa, wa ca paaratəgi ɲga'ə.) “Madə kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giɲunyinə.

¹⁵ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ɲgərəənə uushi.

¹⁶ Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ɲgira kəjeerənaakii.

¹⁷ Tə'i ɲgərə'wə agyanə maki dəsəkiinə da ɲugiginə ka saa'ikii.

¹⁸ Kədiimə acii Əntanfø, acii ga saa'itsə a dīi deevyanə.

¹⁹ Aci ma ka saa'ikii, ka sanə nə ənji cibənyinə ətə pooshi sha dīi, njanənə ka saa'itə tagii Əntanfø duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi uushi na ənə ka dənə ha'ə ma'ə makə ci əsə.

13:8 13.8 2 Meem. 15.6; Isaa. 19.2. **13:9 13.9-13** Mat. 10.17-22; Yooh. 16.1-4.
13:11 13.11 Luka 12.11-12. **13:12 13.12** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53.
13:13 13.13 Yooh. 15.21; Səniinə 13.10. **13:14 13.14** Dan. 9.27. **13:15**
13.15-16 Luka 17.31. **13:19 13.19** Dan. 12.1; Səniinə 7.14.

²⁰ Maci pooshi ətə galee Əntanfə ka saa'ikii, kada pooshi əndə shiŋkinə ca mbədə. Amma acii putə nga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²¹ “Maa kə bii əndə koonə, Tsaaməmə, waanə Aləmasiihu ganə, taa, waatəta gatə, goona luuvə.

²² Acii kadə nə aləmasiihuninə da anabinyinə nga jirakənə a shigi, kadə nə təya dəada sə nga hurəshishinə, kaa təya shii ŋuusləgi də ənja. Maci ka mbeenə nə tii maa, da i matadə ənji nga Əntanfə.

²³ Kə bagi nyi koonə patənə nga uushi'inə daga saa'ikii ma'ə mambu'yanə. Acii ha'ə, nəhəmə noonə na.”

*Ənyanə nga *Uuzənə nga ənda*

(Mat. 24.29-35; Luka 21.25-33)

²⁴ “Amma ma daba'ə cibənyiitsə ha'ə, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgidfa ka bərənə,

²⁵ tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka gangəzənə nə taa mi patə asəkəntanfə.

²⁶ Ma ətsə diya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda ka şanə da məghərevənə nə şinaakii.

²⁷ Ma daba'ə ətsa, ca sləkee ka malaa'ikanyinə a dzə ka jatə də matadə ənjaakii taa dama patə ndzanənə ka əndə'i tangala nga duuniya ka ca'ə ka əndə'i.”

Misaali də ənfwə uudəva

²⁸ “Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Madfa kə nee unə wiitsə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətsətsəfə ka dənə.

²⁹ Ha'ə əsə, madfa kə nee unə uushi'iitsə a dəada, ka şiinə nuunə ətsə, kədəhə nə Uuzənə nga ənda, matəsəkakii kaa ca şi.

³⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka məətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madfaadame patə.

³¹ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma ma wabənaaki, pooshi ka uudənə şanə.”

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i

(Mat. 24.36-44)

³² “Ma uusəra taa saa'i nga dənə nga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nga dagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³³ Acii ha'a, nəhəmə noonə na, kantsaamə ginə makə dii ci pooshi unə shii taa guci nə saa'ikii ka dənə.

³⁴ Ma saa'ikii, ka ðanə makə nga əndətə gi oogə, ca ba'avə yaakii aacii ənji slənaakii, taa wu patə ahadatii da naakii sləna. Ca ba ka magəra maya, wa ca kantsaa ginə nga'a.

³⁵ Acii ha'a, ma unə əsə, kantsaamə ginə makə ətsa, makə ðii ci pooshi unə shii saa'itə nə slanda yi a shi, taa dakədəwanə, taa ahada vəfa, taa dakəðəha, taa deerənə. Acii ha'a, ndzaamə də məgigi ka gəranə,

³⁶ acii ga ca shi wata habəsə, ca lapaa tuunə ka nūnyinə.

³⁷ Ma sətə bii nyi koonə, ci bii nyi əsə ka ənji patə oo'i, kantsaamə ginə, una ndzaanə də məgigi."

14

Alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Ma ətsə mbəðaanə baanə bəra'i kaa kumənə nga *Pasəka da kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə a mbu'ya, wata madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya a alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu yadə shiinə nga ənja, kaa təya bələgi tə ci.

² Əŋki tii, "Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madəe ka panə."

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Yooh. 12.1-8)

³ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya, kə gi ci aaha Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci. Ma ətsə ca adə zəma, wata əndə'i minə a shigərə da i əbwə* urədyə aciitə. Ma urədita, nga mandalə kwaba acii də ba nga 'narədi' dii ənji. Kya wunəgi əbukii, kya əjivə urədite aanə Yeesu.

⁴ Makə nee hara ənjitə davə ha'a, wata ca zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii ahadatii, "Ka mi saawee ki ka urəditsə zabə ha'a kwa?

⁵ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kadfa ka upaanə nə ənji kwaba palee ka *hwaslə gya'a makkə, ənjə a təkəpaa ka maaghiinə." Wata ənjitə a wazə ka ki.

⁶ Əŋki Yeesu ka tii, "Bwaseemə ka miitsa. Ka mi cuuna kavə tə ki ka buurə uushi'ina? Acii ma sətsə ðii ki ka nyi, nūnyikii ka şanə.

⁷ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Taa guci patə əsə, ka mbeenə nuunə ka ða nga'aanə ka tii. Amma ma nya, pooshi nyi na ndzaanə abii unə.

⁸ Kə dii ki sətə mbee ki ka ðanə. Ma əjivə ki, ka shii taasəkəpaa də shishinəki taabu'u ngəðənə tə nyi.

13:34 13.34 Mat. 25.14-15; Luka 19.12-13. **14:1 14.1-2** 11.18. * **14:3 14.3** Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dii ləməkii 'aləbasəta' ci ənjə a hufəkəgi. **14:3 14.3** Luka 7.37-38.

⁹ Tantanyinə cii kya ba koonə, tadə da nə ənjə a waaza Nūnyi Habara asəkə duuniya patə, ma sətse dīi ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luvənə nga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja
(Mat. 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Ma Yahuda Isəkariyoota, rəjwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i, wata ca madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə, kaa ca vəgi tə Yeesu ka tii.

¹¹ Makə fii tii ha'ə, wata kə uudii səkətii. Təya də aləkawalə kaa təya vii ka ci kwaba. Ci əsa, ca 'watəgi tsaamə nūnyi saa'i nja viinə tə Yeesu ka tii.

Dzəgə əndzanə nga Pasəka
(Mat. 26.17-25; Luka 22.7-23; Yooh. 13.21-30)

¹² Ma ka təkəjwanə nga uusəra nga *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə, waatoo uusəra nga laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka, wata lyawarənə nga Yeesu a ləgwa amakii, əjki tii, “Da daa moonəku ina dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?”

¹³ Wata ca sləkee ka lyawarənaakii bəra'i, əjki ci ka tii, “Dəmə aasəkə vəranə, ka gəjunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma dānuuna, nə'umə tə ci.

¹⁴ Ma yitə gimə ci aadəvə, bamə ka slanda yikii oo'i, ma bii Maləmə tuu, miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?

¹⁵ Kadə nii kəya baarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahadakii nja'ə, matasəkakii əsə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə.”

¹⁶ Wata lyawariitə bəra'i a madə, təya palə aasəkə vəranə. Təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

¹⁷ Makə dīi kədəwanə, Yeesu a shi tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i.

¹⁸ Ma ətsə təya adə zəma, wata əjki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, kadə nə rəjwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja, waatoo agyuunə ənə caama adə doonə.”

¹⁹ Lyawarənaakii a ndzanə də mabətə səka. Taa wu ahadatii a ləgwa amakii: Nyi kwa? Nyi kwa?

²⁰ Əjki Yeesu ka tii, “Agyuunə ənə pu'u aji bəra'i nə əndəkii. Agi adənə naamə asəkə kəjwə rəjwə da ci.

²¹ Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə makə sətə nyaahə ənji agyanəki. Amma kə dīi anə əndətə

na vii tə nyi ka ənja. Ma əndəta, maci mapoomə ənji tə ci, bide ci ka ci.”

Zəmə əndzanə nga Slandana

(Mat. 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-26)

²² Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ngərə buroodi, ca kuyirii tə Əntənfə. Ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii. Əŋki ci ka tii, “Ndamə. Ma ətsa, shishinəki.”

²³ Ca ngərə kwalaka da ma'i inabi asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntənfə, ca vii ka tii. Tii patə, təya saasacii.

²⁴ Yeesu a ba ka tii, “Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntənfə. Idənəkii na əjigi ka putə nga ənji lanə.

²⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'a, see uusəratə nii kya sa kurakii agi nwanjuunə nga Əntənfə.”

²⁶ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə nga Zayitunə.

Wabənə nga Yeesu agyanə hiweenə nga Piita

(Mat. 26.31-35; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)

²⁷ Əŋki Yeesu ka tii, “Unə patə, kadə nuuna huyi, una bwasee ka nyi. Ka dənə makə sətə wabi Əntənfə asəkə malaafa ləkələkatə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə’.”

²⁸ Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma madə kə madəe ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə nga Galili.”

²⁹ Əŋki Piita ka Yeesu, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə.”

³⁰ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya nga bəra'inə ənshinə davədə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

³¹ Amma Piita a ba də ngeerənə, əŋki ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa nga Yeesu də Gyatsimani

(Mat. 26.36-46; Luka 22.39-46)

³² Ma daba'əkii ha'ə, təya dzə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya dzə ka də də'wa.”

³³ Ca 'waanə tə i Piita i Yakubu ba'a Yoohana. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shanə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁴ Əŋki ci ka tii, "Maḃəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, goona tsəfə ŋunyinə, ndzaamə də məgigi."

³⁵ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca ḃa də'wa oo'i, maḃa ka ḃanə, ga ca dzə aagi saa'i ŋga ḃiḃa.

³⁶ Əŋki ci, "Daada, taa mi patə ka mbeenə nə hə. Əntsahəe ka nyi ka ḃibətsə akəŋwaciiki. Amma ḃawə sətə kadeesəkə ka hə, ga ha ḃa sətə kadeesəkə ka nyi."

³⁷ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, "Simoonə, ka ŋunyinə nə hə kuna? Kə təkuree hə ka ndzaanə də məgigi taa ŋga tibisə rəŋwə dyanə nii?

³⁸ Ndzaamə də məgigi, una ḃa də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntanḃə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə ḃa gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə."

³⁹ Yeesu a ənə ka palənə ka ḃa də'wa əsə, ca ənə ka ḃa də'wa makə ətə ḃii ci təkəŋwa.

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə ḃanə lanə agitii ka shanə. Pooshi tii shii sə ŋga banə ka ci.

⁴¹ Makə ənya ci ŋga makkənə, əŋki ci ka tii, "Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una əpi səka? Kə uugi ha'ə ḃii. Ma əndzə'i, kə uugi saa'i mbu'yanə. Kə uugi əŋji vəginə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

⁴² Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Maḃətəmə kaama dzə."

Kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.47-56; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴³ Ma ətsə Yeesu ma'ə agi waḃənə, pii wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzubə da əŋji daba'əkii, tii patə da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da maliminə, ba'ə gayinə sləkee ka tii.

⁴⁴ Asee, ma Yahuda ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya ḃatə ka ḃaarii də ci ka tii oo'i: "Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci, una palə də gəranə tə ci ŋga'ə."

⁴⁵ Mbu'unaakii, ca dzə paraŋə aabii Yeesu, əŋki ci, "Maləma." Ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə.

⁴⁶ Wata təya kəsətə tə ci.

⁴⁷ Wata rənjwə agi ənji nga Yeesu ətə kəŋaanə davə a əlyagi ngila purəŋanaakii, ca patsəgi liminə nga mava nga gawə nga limanyinə.

⁴⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ngila purəŋanə ka ngila purəŋanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanjə əndə də maabə nə nyi kwa?”

⁴⁹ Uusəra patə, ka hakii naamə doonə, nya dzəgunə ka ənji asəkə *yi nga Əntənfə. Patə da ha'ə pooshi unə kəshi tə nyi. Amma ma dii ənə ha'ə əna, kaa sətə nyaahə ənji asəkə malaafa ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə.”

⁵⁰ Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

⁵¹ Kəsənətii tə ci, təya palə. Tə'i əndə'i uundzə dagwa davə, ca nə'u tə ci. Wata gwadaakii əgəvə ci aashikii. Təya də gazhi'waanə nga kəsənə tə ci,

⁵² wata ca sədəpaa ka tii gwadakii, ca huyipaa saakii də purəki.

*Yeesu akəŋwacii *mətərəkinə nga Yahudiinə*

(Mat. 26.57-68; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵³ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha gawə nga limanyinə. Davə dzii madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə də nə patə.

⁵⁴ Ma Piita, ba'ə ba'ə gi ci də nə'unə tə i Yeesu kura'ə aasii aa ha gawə nga limanyinə. Ca ndzaanə ahada ənji nəhə yi nga Əntənfə, ca 'utə gunə.

⁵⁵ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga *mətərəkinə, kə ali tii seeda ənə Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci. Amma pooshi tii upaa.

⁵⁶ Lanjə nə ənjitə laalii jirakənə aashikii, amma pooshi seedanatii ndzaanə mbərə mbərə.

⁵⁷ Wata hara ənjə a madətə, təya la jirakənə aashikii,

⁵⁸ əŋki tii, “Kə fii inə ca ba oo'i, ka uulaginə nə ci yi nga Əntənfə ətə ghənyi ənji. Ma agi baanə makkə, ka ghənətənə nə ci ətə əntaa ghənənə nga ənda.”

⁵⁹ Amma patə da ha'a, pooshi seedanatii ndzaa mbərə mbərə.

⁶⁰ Wata gawə nga limanyinə a madə akəŋwacii ənji patə, ca ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, “Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ənjitsə aashiku kwa?”

⁶¹ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Gawə nga limanyinə a ənə ka ləgwanə amakii, “Hə nə Aləmasiihu *Uuzənə nga Əntənfə kwa?” †

⁶² Yeesu a ba, “Awa nyi. Ka neenə nuunə əsə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntanfə Əndə baawəda, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə.”

⁶³ Fanə nga gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, ca ba ka tii, “Gaama alə hara uushi'inə ma'ə.

⁶⁴ Kə fii unə, kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanfə. Iitə nee unə noona?” Tii patə a lagi gəjwanə ka Yeesu, əjki tii, “Weewee, see a əntə ci.”

⁶⁵ Hara ənji agitii a gwanə ka tiifə giirənə aashiikii, təya ləkutəgi ginəkii, təya dəgə tə ci, əjki tii, “Kuragi keenə taa wu digə tə hə.” Ənji nəhə yi nga Əntanfə a ngərə tə ci, təya dəgə tə ci də meeciinə.

Hiweenə nga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.69-75; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Ma Piita ma'ə dagərə asəkə yi nga gawə nga limanyinə, wata rəjwə agi kadəmiitə ca slənə davə asii a shigi.

⁶⁷ Makə nee ki ka Piita ca 'utə gunə, kya tsaamə tə ci, əjki ki, “Hə maa, rəjwə nə hə agi ənji nga Yeesu əndə Nazaratu.”

⁶⁸ Amma ma Piita, kə hiwee ci, əjki ci, “Mashiimə nyi sətə cii kwa ba, paa nyi paaratəgi əsə.” Wata ca palə saakii aa uura mayi. [Wata gyaagya a wa ka saa'ikii.]

⁶⁹ Makə nee kadəmətə əsə ka Piita, kya ənə ka banə ka ənjitə davə oo'i, “Əndənə maa, əndə nga Yeesu nə ci.”

⁷⁰ Amma kə hiwee Piita əsə. Ta'avənə gi'u, wata ənjitə a ba ka ci: “Weewee, agitii nə hə tanyi, acii əndə Galili nə hə.”

⁷¹ Wata Piita a gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əjki ci: “Mashiimə nyi tə əndətə cuuna ba.”

⁷² Pii wata ga'ə gyaagya a wa nga bəra'inə. Fanə nga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, “Ma taabu'u wanə gyaagya nga bəra'inə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.” Buurətənaakii ha'ə, wata ga'ə ca wagi ka tuunə.

15

*Kərənə tə Yeesu aakəjwacii *Pilaatu ngwaməna*

(Mat. 27.1-2,11-14; Luka 23.1-5; Yooh. 18.28-38)

¹ Pukəpaanə nga ha, wata madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə da patənə nga *mətərəkinə a dza də nə ka da mətərəkinə. Təya ngərə tə Yeesu, təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu.

² Wata Pilaatu a ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, “Hə nə ɲwanwə ɲga Yahudiinə kwa?” Əŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

³ Madiigərə limanyinə a gwanə ka ra tsaa sədəkii də baaba bwayi wabənyinə laɲə ashikii.

⁴ Wata Pilaatu a ənə ka ləgwanə amakii, “Pooshi hə ka jikəvənə kwa? Fawu bəzə wabəətsə ci təya baaba aashiku.”

⁵ Amma ma Yeesu, pooshi ci ənyi ka jikənə ka ci ma'ə. Wata ca dāgi ka Pilaatu ka sə ɲga hurəshishinə.

La ka Yeesu gəɲwanə ɲga bələnə tə ci

(Mat. 27.15-26; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)

⁶ Zhi'wanə ɲga kumənə ɲga *Pasəka patə, aɡi kapaanə nə Pilaatu əndə furəshinə rəɲwə ətə ci əɲjə a moo kaa əɲjə a kapaa tə ci ka tii.

⁷ Ma ka saa'ita, tə'i purətə hanƙala ɲga əndə asəkə furəshina tii da hara əɲja. Ma ləməkii Barabasə. Waatoo, kə shi təya madəe ka nə ɲga əɲji ka panə asəkə vəranə, təya bəələgi əɲja.

⁸ Wata dabaala a shi, təya kədii acii Pilaatu kaa ca dā ka tii sətə sənaavə ci ka dānə.

⁹ Pilaatu a ləgwa amatii, əŋki ci, “Ka uudənə nuunə kaa nya kyapaa koonə tə ɲwanwə ɲga Yahudiinə kwa?”

¹⁰ Patə kə shii Pilaatu oo'i, ma vii madiigərə limanyinə tə Yeesu ka ci, acii putə ɲga sərəha.

¹¹ Amma madiigərə limanyinə a tsəkutə əɲji ka banə, wa ca kyapaa ka tii tə Barabasə.

¹² Əŋki Pilaatu ka tii, “Aa mi dīi cuuna moo nya dā də əndənə cuuna 'wa ɲwanwə ɲga Yahudiina?”

¹³ Təya jikəvə ka ci də ɲgeerənə, əŋki tii, “Wa əɲjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.”

¹⁴ Əŋki Pilaatu, “Mi nə bwaya uushi dīi ci kwa?” Wata təya tsakə ɲgəree ka uuratii də ɲgeerənə, əŋki tii, “Wa əɲjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.”

¹⁵ Makə dīi ci ɲga'ə ka Pilaatu nə uudəgi səkə ɲga əɲja, wata ca kapaa ka tii tə Barabasə, ca kavə əɲji ka fəslənə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa əɲjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Ha'unə ɲga soojiinə də Yeesu

(Mat. 27.27-31; Yooh. 19.2-3)

¹⁶ Wata soojiinə a ɲgərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi ɲga ɲgwaməna, təya 'waanə tə hara soojiinə patə,

¹⁷ Təya ngərə madizə gwada, təya əgəvə ka ci aashikii makə nga nwanwa. Təya ngərə dəha, təya fuudə makə madinə, təya ngavə ka ci aanəkii.

¹⁸ Təya gwanə ka nəhəpaanə tə ci, əŋki tii, “Wa əpinaaku a gərə aakənwa, nwanwə nga Yahudiinə!”

¹⁹ Təya dəgə tə ci anəkii də zala, təya tiifə giirənə aashikii, təya gərə'waanə akənɣwaciikii makə ka hanətənə tə ci.

²⁰ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ngərəgi madizə gwadata, təya ngavə ka ci naakii kəjeerənə, təya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.32-44; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

²¹ Ma təya palə a rəgwa, wata təya guɣugərə da əndə'i əndə dīi ləməkii Simoonə, əndə Sirina, dīi i Aləkəsandəra da Rufusə, ca ənya də bilə. Guɣugərənatii, wata soojiinə a ngərəvə ka ci ənfwə nga gwa'avə tə Yeesu aashikii.

²² Təya kərə tə Yeesu ka hatə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana, “Kənɣwə na.”

²³ Təya vii ka ci ma'i inabi gwazə da manɣərəkiki kuzəka. Amma ca kaaree.

²⁴ Wata təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa. Təya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə, kaa təya tagi ətə ci əndə a upaa.

²⁵ Ma saa'itə gwa'avə ənji tə Yeesu aashi ənfwa, tibisə əlinə deerənə.

²⁶ Təya naahəvə tə sətə dīi bəli ənji tə ci, waatoo: 'Nwanwə nga Yahudiinə', təya tsa'avə danəkii.

²⁷ Təya gwa'avə əsə ənji maabə bəra'i aashi hara ənfuginə atəngala Yeesu, rənɣwə da ciizəmakii, rənɣwə da madzənəkii. [

²⁸ Ma ətsa, ma sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkatə oo'i, kə ləbətəgi ənji də ci da ma'waslyakə ənja, kə dīi ka tantanyinə.]

²⁹ Ma ənji piitinə dadavə əsə, təya ha'u də ci, təya dzə də udzə də nətii, təya ba, “Yawaa, hə ətsə bii ka uulaginə nə hə *yi nga Əntanɣə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə makkə,

³⁰ jimagərə ashi ənfutsa, ha luupaa naaku na.”

³¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiğərə limanyinə da maliminə də ci ahadatii, əŋki tii, “Kə mbee ci ka luupaa hara ənja, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na.

³² Əntaa kə bii ci, ci nə Aləmasiihu, ɲwanwə ɲga *Isərayiila? Wa ca jimagərə gadəvə ashi ənfutsa, kaama nee, ama vii ka ci goonɲa.” Ənɲitə gwa'avə ənɲi atanɲalakii maa, kə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə ɲga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

³³ Ma ətsə uusəra ahada na, kə dɲi təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, dənə ka tibisə makkə ɲga kədəwanə.

³⁴ Ma ətsə tibisə makkə, wata Yeesu a ɲgərəe ka uurakii, ca ka vurənə, ənki ci, “Eelooyi, Eelooyi, lyama sabakətani?” makə bana, “‘Ya’ə Əntanɲfwaakya, ‘ya’ə Əntanɲfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?”

³⁵ Wata hara ənɲitə kənə kənə davə ca fa tə ci, ənki tii, “Waatsə ka ‘wanə tə *Iliya.”

³⁶ Əndə'i əndə agitii a huyipaa, ca ɲgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada. Wata ca vii aa dəgyə aama Yeesu kaa ca shibə, ənki ci, “Gəraamə, kaama nee mada ka shinə nə Iliya ka jimagərənə də ci ashi ənfutsa.”

³⁷ Amma də ɲgeerənə kii Yeesu vurənə, ca əntəgi.

³⁸ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə yi ɲga Əntanɲə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə.

³⁹ Ma gawə ɲga soojiinə, kənə nə ci ka tsaamənə tə Yeesu. Makə nee ci ka əntənaakii, wata ənki ci, “Tantanyinə, ma əndətsa, uuzənə ɲga Əntanɲə nə ci.”

⁴⁰ Tə'i hara makinə davə ca tsaama dzadə. Ahadatii nə i Mariyaama Magədalina, da Saloomi, ba'a Mariyaama məci i Yakubu uundzəkii tii da Yoosi.

⁴¹ Tii nja nə'u tə ci, təya tsakə tə ci saa'itə nji ci də Galili. Tə'i hara makinə lanə ca tsaamə əsə, ətə shi atsakii aa Urusaliima.

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁴² Danə ɲga kədəwanə, makə dɲi ci, ma pukətə hakii, *uusəra ɲga əpisəka,

⁴³ wata Yusufu əndə Aramatiya a shi. Ma ca, gawə nə ci ahada *mətərəkinə. Bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanɲə a dfa ɲwanuunaakii əsə. Makə shi ci, ca satə uudəfa, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ɲgiragərə wə ɲga Yeesu.

44 Fanə nga Pilaatu ha'ə, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə fanə oo'i, kə uugi Yeesu əntəginə. Wata ca sləkee ka ənjə a 'wa tə gawə nga soojiinə, kaa ca ləgwa amakii madfa ha'ə tanyi.

45 Makə paaratəgi ci ha'ə ama gawə nga soojiinə oo'i, kə uugi ci əntəginə, wata ca vii rəgwa ka Yusufu.

46 Yusufu a dzə ka ira marəma, ca dzə ka ngiragərə wə nga Yeesu, ca hadətə asəkə marəməta, ca dzə ka baneenə ka ci asəkə gu'u ətə tələpaa ənji ashi pasla, ca dəlavə faara aama gu'ukii.

47 Ma Mariyaama Magədalina tii da Mariyaama məci Yoosi, kə nee tii ka hatə banee ənji ka Yeesu asəkə gu'ukii.

16

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja

(Mat. 28.1-8; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

1 Dzəginə nga *uusəra nga əpisəka, wata i Mariyaama Magədalina da Mariyaama məci Yakubu ba'ə Saloomi a dzə ka iracii maaratə ca zənə nyunyikii, kaa təya dzə ka bəzəpaa də wə nga Yeesu.

2 Ma ətsə pədeerənə tsədfakə uusəra alatə, təya madə, təya palə aama gu'uta. Təya mbu'u uusəra kə lə'ya.

3 Ma təya dzə a rəgwa, təya dzə də banə ahadatii, "Wu na dalagi kaamə faara ama gu'u kwa?"

4 Ma faarakii, maduunəkii dərəva. Ma təya tsaamə, wata ma təya nee, kə dzəgi faaratə ama gu'wa.

5 Dəməgərənətii aasəkə gu'ukii, wata təya lapaa əndə'i uundzə dagwa dasə da ciizəma da i mambwadafa kəjeerənə ashikii. Neenətii ka ci, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə.

6 Əŋki ci ka tii, "Ga ca dfa koonə ka sə nga hurəshishinə. Kə shii nyi, tə Yeesu əndə Nazaratu cuuna alə ətə gwa'avə ənji aashi ənfwə. Ma ca, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Paa ci ma'ə ganə. Wiitsə hatsə shi ənjə a banee ka ci davə.

7 Amma ma dānuunə, dəmə ka banə ka lyawarənaakii da ka Piita oo'i, waatə ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə nga Galili. Davə nuunə nee ka ci, makə sətə shi ca bii koonə."

8 Fanətii ha'ə, wata təya gimagi də shirəŋa asəkə gu'ukii. Shishinətii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə ka shəŋə. Pooshi tii bii taa ka wu.

Jigaginə nga Yeesu ka Mariyaama

(Mat. 28.9-10; Yooh. 20.11-18)

[

⁹ Ma daba'ə madənə nga Yeesu agi maməətə ənja, ətsə tsədakə uusərə alətə, kə jigagi ci də nəkii ka Mariyaama Magədalina, waatoo miitə shi ca lyaakagi ginaajinyinə mədəfə ashitə.

¹⁰ Neenətə ka ci, wata kya dzə ka banə ka ənjitə nja nə'u tə ci. Ma saa'ikii, kə lapaa ki tə tii ka ngəərə ma, təya dzə də tuunə.

¹¹ Amma makə fii tii oo'i, kə nee ki ka ci da i əpinə amakii, paa tii luuvə şanjə.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii bəra'i

(Luka 24.13-35)

¹² Ma daba'ə ətsə əsə, tə'i hara lyawarənaakii bəra'i, ca palə ka əndə'i uundzə vərənə. Wata ca jigagi ka tii, amma də əndə'i kənjwaciinə pamə da ətə sənəavə tii ka neenə ka ci.

¹³ Wata təya ənə ka banə ka hara ənjatii, amma pooshi tii luuvə ka tii şanjə.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntanə

(Mat. 28.16-20; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁴ Ma daba'əkii, ca jigagi də nəkii ka lyawarənaakii pu'u aməntanə, tii agi zəma. Ca waza ka tii putə nga ghatə vii goonjatii da ndalənə nga moodəfətii. Acii pooshi tii luuvə wabənə nga ənjitə 'watəgi neenə ka ci saa'itə ma'i ci.

¹⁵ Wata ca ba ka tii, əŋki ci, "Dəmə aasəkə *duuniya taa dama patə, una waaza Nūnyi Habara ka patənə nga ənji şinjinə.

¹⁶ Ma əndətə na vii goonğa, ca luu yibə bapətisəma, ka upaanə nə ci luupaanə. Amma ma əndətə pooshi vii goonğa, ka kəsənə nə gəŋwanə tə ci.

¹⁷ Ma ənjitə na vii goonğa, ka upaanə nə tii baawəda nga dā sə nga hurəshishinə. Waatoo, ka lyaakaginə nə tii ginaajinyinə də ləməki, ka wabənə nə tii də uuranyinə kama kama. *

¹⁸ Ka kəsənə nə tii rəhunə, ka saanənə nə tii nguma agi uushi, amma patə da ha'ə pooshi ka dənə tə tii. Ka kavənə nə tii ciinətii aashi ənji bwanea, təya upaa mbədənə əsə."

†

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

(Luka 24.50-53; Slənə 1.9-11)

16:15 16.15-16 Mat. 28.19. **16:16 16.16** Slənə 2.38. * **16:17 16.17** Slənə 8.7; 16.18; wabənə də uuranyinə kama kama: Slənə 2.4; 10.46; 19.6; 1 Koor. 14.

† **16:18 16.18** rəhunə: Luka 10.19; Slənə 28.3-6; upaa mbədənə: Slənə 4.30; 5.16; 8.7; Yak. 5.14-15.

¹⁹ Ma daba'ə wabənə nga Yeesu Slandana ha'ə ka lyawarənaakii, wata ca ndərəgi aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ciizəma Əntənfə.

²⁰ Ma lyawarənaakii əsə, təya paalə taa dama patə ka waazanə. Slandanə a dzə də slənənə da tii, ca də sə nga hurəshishinə daciitii, ka baariinə ka ənji oo'i, tantanyinə nə waazanatii.]

Nunyi Habara daciai Luka

¹ Wiinə wabənə cii kya naahə ka hə dīi Tawəflasə maḍuunəkii. Ənji lanə dīi gazhi'waanə nga naahə uushi'iitə daadīi ahadeenə.

² Kə nyaahə tii makə sətə fii inə a ma ənjitə nee də ginətii təkəjwanə, ətə ndzaanə ka ənji waaza wabənə nga Əntanfə.

³ Ma nyi əsə, kə caamə nyi də han̄kala agyanə sətə daadīi daga ɲukə. Acii ha'ə kə nee nyi, maḍa naahətə nyi ka hə sətə daadīi kada'ə kada'ə, ka ɗanə nga'ə.

⁴ Ma dīi nyi ha'a, kaa ha shii oo'i, ma sətə jigunyi ənji ka ha, goongga tanyi.

Banə nga malaa'ika poonə tə Yoohana əndə ɗa bapətisəma

⁵ Ma agi zamanatə dīi *Hirudusə ɲwanjuunə agyanə hanyinə nga Yahudiya, tə'i əndə'i *limanə dīi ləməkii Zakariya. Ma ca, agi kurəgə nga limanyinə nga Abiya nga ɲukə nə ci. Ilizabeetə nə ləmə nga minaakii. Ma kya, agi slikərənə nga *Haruna, maḍuunə limanə, shigi ki. *

⁶ Ma tii da minaakii, ənji goongga nə tii akəjwacii Əntanfə kyakya'ə. Agi nə'utənə nə tii sətə bii Slandanə patə də rəgwakii.

⁷ Amma pooshi tii upaa uuzənə, acii ma minaakii Ilizabeetə, əntaa mitə poo nə ki. Tii kyakya'ə əsə, kə uugi tii sasanə.

⁸ Ma ka əndə'i uusəra, makə zhi'wa saa'i nga slənə nga kurəgətə dīi Zakariya agikii, kə gi Zakariya ka ɗa slənə asəkə *yi nga Əntanfə makə sətə izee limanyinə ka ɗanə.

⁹ Ma sətə ci limanyinə a ɗa, ka kuratənə nə tii ahadatii taa wu nə dzənə ka ɗəzə urəɗya a kumu ga Əntanfə. Ma saa'ikii, tə Zakariya kuryagi tii.

¹⁰ Ma ca ɗəzə urəɗya a kumu, ma ənjitə agyə patənati, təya ɗa də'wa.

¹¹ Ma ci ma'ə agi ɗəzə urəɗya, wata kə jigagi malaa'ika nga Əntanfə ka ci. Ca kəjnaanə da ciizəma hatə ci limanyinə a ɗəzə urəɗya.

¹² Makə nee Zakariya ka ci, wata kə kəsəgi ɲgwalənə tə ci, mashiimə ci sə nga ɗanə.

¹³ Wata ɛŋki malaa'ika ka ci, “Zakariya ga ha ngwalə, acii kə fii ɛntanɔfə də'waaku. Ma minaaku Ilizabeetə, ka poonə nə ki ka hə uundzə ngura, kadə nii kwa dəkə ka ci ləmə Yoohana.

¹⁴ Kadə ɔanə nə hə maɔushinə da moofasəka putaakii. Kadə na ndzaanə ka sə nga maɔushinə ka ɛnji patə əsə.

¹⁵ Acii kadə nii kəya ndzaanə ka gawə ɛndə akəɔwacii ɛntanɔfə. Paa ci na sa ma'i inaba, taa ɛndə'i sə nga sanə ɛtə ca ka ɛndə agyanə, paa ci na sa. Kadə ndzaanə nə Malaaba Ma'yanə da ci daga asəkə məci əsə.

¹⁶ Kadə ɛnyatəginə nə ci də ɛnji bəzəkii agi ɛnji *Isərayiila kaa təya nə'u tə ɛntanɔfə Slandana.

¹⁷ Kadə nii kəya upaa ngeerənə nga Ma'yaatə slənyi ashi anabi *Iliya. Kadə nii kəya takəɔwanə ka Slandana, ca hadatəgi də manjeevənə da dəsənətii, ca ɛnyatəgi aa rəgwa də ɛnjitə naanagi ka nə'unə tə ɛntanɔfə, kaa təya ndzaanə da haɔkala, təya nə'u tə ɛntanɔfə. Kadə nii kəya tasəkətə tə ɛnji kaa təya gəra shinə nga Slandana.”

¹⁸ Wata ɛŋki Zakariya ka malaa'ikata, “Də mi sanə shiinəki oo'i, goonga nə sətə bii hə ka nya? Acii ma nya, kə uugi nyi iirənə; minaaki əsa, kə paləgi fəzə nga pawatə.”

¹⁹ ɛŋki malaa'ikatə ka ci, “Nyi nə Jibərila, akəɔwacii ɛntanɔfə nə nyi ka ɔa sləna. Ci sləkee ka nyi kaa nya wabə ka hə, nya ba ka hə ɔunyi habaratsa.

²⁰ Amma maluuwəmə hə oo'i, goonga nə sənə bii nyi ka hə. Amma shiiwə oo'i, mada kə mbu'ya uusərakii, kadə na ɔa ha'ə. Acii kii ka ɔaginə nə hə ka masə gana; pa ha mbee ka wabənə madaamə səndə bii nyi ka hə kə ɔii.”

²¹ Ma saa'itə i malaa'ika da Zakariya a wabə ha'a, gəranə nə ɛnji tə ci agyə. Ka ha'ə kə ɔii ka tii ka sə nga hurəshishinə nə təkurənə nga Zakariya a kumu ga ɛntanɔfə.

²² Makə gimagi Zakariya, mambeemə ci ka wabənə da ɛnji ma'ə. Davə shii tii oo'i, tə'i uushi nga hurəshishinə nee ci a kumu ga ɛntanɔfə. Də ciinə wabi ci ka tii.

²³ Makə uugi saa'i nga slənə nga Zakariya asəkə yi nga ɛntanɔfə, ca palə saakii aasii.

²⁴ Ma daba'ə ɛtsə ha'ə, wata kə ɔasəkii minaakii Ilizabeetə. Kə ɔii ki ləgidə tufə asii ka hakii, manjimə ta dzə ka ha, ɛŋki ki:

²⁵ “Wiinə səndə ɔii ɛntanɔfə ka putaaki: kə nee ci ka təgunuunaaki; kə luupaa ci tə nyi, pooshi ma'ə ayinə agiki.”

Banə nga malaa'ika poonə tə Yeesu

²⁶ Makə dīi Ilizabeetə ləgidə kuwa də ɗasəka, wata Əntanƒə a ənə ka sləkeenə ka malaa'ikatə dīi ləməkii Jibərila aasəkə vəranə nga Nazratu, anə hanyinə nga Galili.

²⁷ Ma sləkee Əntanƒə ka ci, aabii əndə'i kadəma ətə dīi ləmətə Mariyaama. Ma kya, maɗanə nga əndə'i əndə nə ki ətə dīi ləməkii Yusufu. Agi slikərənə nga nwanjwə *Dawuda shigi ci.

²⁸ Shinə nga malaa'ika aabii Mariyaama, wata əŋki ci ka ki, “Dawə maŋushinə. Aci kə dīi Əntanƒə ka hə pwapoonə. Kədəhə nə Slandanə da hə.”

²⁹ Makə fii Mariyaama wabənə nga malaa'ikatə ha'ə, wata kə kədəpaa tə ki. Kya gwanə ka buurənə oo'i, uushi mi sanə bii wabəətsa?

³⁰ Wata əŋki malaa'ikatə ka ki, “Mariyaama, ga ha ngwalə. Aci kə dīi Əntanƒə ka hə pwapoonə.

³¹ Fatə nga'ə: ka ɗasəkanə nə hə, ka poonə nə hə uundzə ngura, ha ɗəkə ka ci ləmə Yeesu.

³² Ka ndzaanə nə ci ka gawə əndə dərəva. Ka 'wanə nə ənji tə ci *Uuzənə nga Əntanƒə, Əndə məghərəvənə ka shaŋə. Ka viinə nə Əntanƒə ka ci nwanjuunə makə sətə vii ci ka *Dawuda dzədzəci.

³³ Aciikii ka ɗanə nə ci nwanjuunə agyanə ənji Isərayiila ka ca'ə ndənjwə ndənjwə. Pooshi nwanjuunaakii ka uudənə shaŋə.”

³⁴ Əŋki Mariyaama ka malaa'ika, “Iitə ɗanə səkii ha'ə, acii ma nya, ma'ə nyi kadəma.”

³⁵ Əŋki malaa'ika ka ki, “Ka shinə nə Malaaba Ma'yanə aagyanəku, ka zadətənə nə Əntanƒə Əndə baawəda tə hə, ci Əndə məghərəvənə ka shaŋə. Aciikii ma uuzəətə nii kwa pawa, malaabakii nə ci; ka 'wanə nə ənji tə ci: Uuzənə nga Əntanƒə.

³⁶ Ma Ilizabeetə duurə goonə, taa ngahi kə uugi ki iirənə, kə bii ənji masaawa nə ki əsə, amma kuwanə nga ləgidatə əna də ɗasəka. Ka poonə nə ki uundzə ngura.

³⁷ Aci pooshi sətə palee ka ngeerənə nga Əntanƒə.”

³⁸ Əŋki Mariyaama, “Ma nya, nga Əntanƒə nə nyi da nəki. Wa Əntanƒə a ɗa ka nyi makə səndə bii hə.” Wata malaa'ikatə a unee ka ki, ca palə saakii.

Dzənə nga Mariyaama aa ha Ilizabeetə

1:27 1.27 Mat. 1.16. **1:31 1.31** Isaa. 7.14; Mat. 1.21; Luka 2.21; Slənə 4.12.
1:32 1.32 Isaa. 9.6; 2 Sam. 7.16; Mat. 20.30-31. **1:33 1.33** Dan. 7.14. **1:35**
1.35 Mat. 1.18; Luka 4.18. **1:37 1.37** 'Wat. 18.14; Mat. 19.26; Mar. 10.27; Luka 18.27.

39 Ma daba'ækii, kə ma'i Mariyaama, kya palə pii pii aasəkə əndə'i vəranə agi giɲunyinə, anə hanyinə nga Yahudiya.

40 Mbu'unatə aa dəvə, kya dəməgərə aasii aa ha Zakariya, kya nəhəpaə tə Ilizabeetə.

41 Makə fii Ilizabeetə nəhəpaanə nga Mariyaama tə ki, wata gugudənə nə uuzənə asəkətə. Dəməgərənə nə Malaaba Ma'yanə aasəkə ədzəmətə.

42 Wata kya ɲgəree ka uuratə, ɲŋki ki, "Kə dīi Əntaɲfə ka hə barəkaanə palee ka harii makinə patə. Tə'i barəkaanə ashi uuzəətsə nii kwa poo əsə."

43 Kya tsakə, ɲŋki ki, "Wu saɲə nə nyi bahə məci Slandanəki a shi aabiikya?"

44 Acii kə nee hə, makə fii nyi nəhəpaanaaku tə nyi, wata gugudənə nə uuzənə asəkəki, gugudənə nga moodasəka.

45 Ma ha, tə'i barəkaanə ashiku, acii ma sətə bii Slandanaamə ka hə ka d'anə, kə luuvə hə."

Wanyanə nga Mariyaama

46 Wata ɲŋki Mariyaama:

"Wanyinə ca dəla də Slandana,

47 Kə dīi nyi maɲushinə də Əntaɲfə Maluwaaki.

48 Acii kə tsaaməgi ci aagiki, nyi talaka, mavaakii.

Weewee daga ɲnshinə ka banə nə ɲnji patə ka jiji ka jiji oo'i, əndə barəkaanə nə nyi.

49 Acii kə dīi Əntaɲfə ka nyi maduunə uushi, ci Əndə baawəfa, Malaaba Ənda.

50 Agi d'anə nə ci ɲga'əənə ka jiji ka jiji ka ɲnjitə ca ɲgwələ tə ci.

51 Kə dīi ci maɲgwaarə sləna,

kə taakee ci ka ɲnjitə ca duunətə natii nə rəɲwə rəɲwə.

52 Kə jimagərə ci də meeminə anə dəgələ nga ɲwanuunatii, ca vigi madzəgamə ha nga ndzaanə ka talakiinə.

53 ɲnji madəfəna, kə əburətəgi ci də tii də ɲnyu uushi'inə. Ma ɲnji gəna, kə laakəənə ci tə tii də madəfənə.

54-55 Kə shi ci ka tsakənə tə ɲnji Isərayiila, ɲnji slənaakii, acii mazaanəmə ka ci nə sətə shi ca bii ka dzədzəshi'inaamə oo'i, ka d'anə nə ci ɲga'əənə ka Ibərahiima da i ka jijinaakii ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə."

56 Kə dīi Mariyaama bahə ləgidə makkə ga Ilizabeetə. Ma daba'ækii, kya madə, kya palə satə aasii.

Poonə tə Yoohana, əndə d'a bapətisəma

1:46 1.46-55 1 Sam. 2.1-10. 1:50 1.50 Jab. 103.13,17. 1:51 1.51 Dzək. 5.15; 26.8. 1:52 1.52 Jab. 75.8; Mat. 23.12; Yak. 4.6,10. 1:53 1.53 Jab. 107.9; 34.11. 1:54-55 1.54-55 Mika 7.20; Jab. 98.3; 'Wat. 17.7; 22.17.

⁵⁷ Makə mbu'i saa'i nga poonə nga Ilizabeetə, wata kya poo uundzə ngura.

⁵⁸ Fanə nga guvayinyinə da duurənyinatə oo'i, kə dīi Əntanjə ka ki nga'ənaakii, wata təya dā moodasəkə ka hakii da ki.

⁵⁹ Makə dīi uuzənə luuma rənjwə, ənjə a shi ka *ryaminiyagi tə ci. Kə mwayi tii dəkə ka ci ləmə Zakariya, makə nga dīi.

⁶⁰ Əŋki məci, "Aa'a, wa ənjə a dəkə ka ci ləmə: Yoohana."

⁶¹ Əŋki hara ənji ka ki, "Amma pooshi əndə agi duurənyinə goonə ətə dīi ləməkii ha'ə."

⁶² Makə nee ənji ha'ə, wata ənjə a ləgwa ka dīi də ciinə kaa təya shii taa iitə cii kəya moo dəkə ləmə ka uuzənaakii.

⁶³ Wata Zakariya a ləgwa sə nga naahənə anəkii, ca naahətə, "Yoohana nə ləməkii." Neenə nga ənji ha'ə, kə kənee ka tii patə ka shanjə.

⁶⁴ Ma Zakariya a uudəpaa naahəginə ha'ə, wata ca ənəgərə ka wabənə makə nga njukə. Ca ndzanjə dələnə də Əntanjə.

⁶⁵ Amma, ma ətsə ha'ə, kə ŋgwalee ka guvayiinaakii patə. Ka ha'ə kə dəlagi haalakii asəkə patənə nga vəranyiitə agi giŋunyinə agyanə hanyinə nga Yahudiya.

⁶⁶ Ma ənjitə fii sətə dāadīi patə, wata təya ndzanjə buurənə agyanəkii. Əŋki tii, "Ya uuzəətsa, iitə nii kəya ndzaana?" Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii, ma uuzəətsə kamə, weewee kə ndzaa Əntanjə Slandanə da ci.

Dələnə nga Zakariya də slənə nga Əntanjə

⁶⁷ Ma Zakariya dīi Yoohana, kə dəməgərə Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfəkii. Wata ca dā anabaakwaanə, əŋki ci:

⁶⁸ "Wa ənjə a dūunətə tə Slandana, Əntanjə nga ənji Isərayiila, acii kə shi ci ka tsakənə tə ənjaakii, kə luupaa ci tə tii.

⁶⁹ Kə kənee ci kaamə ka Maluu əndə baawəda agi slikərənə nga Dawuda, lawaraakii.

⁷⁰ Ci nə sətə shi Əntanjə a bii da ma malaaba anabiinaakii daga njukə, oo'i:

⁷¹ Ka luupaanə nə ci taamə acii ənji mbiinə gaamə i acii ənjitə ca usha taamə patə.

⁷² Ha'ə dīi Əntanjə nga'ənaakii ka dzədzəshi'inaamə, kə buurətə ci malaaba aləkawalətə anyi ci da tii,

- ⁷³ waatoo jidətə ji'i ci ka Ibərahiima dzədzəshi'inaamə oo'i,
- ⁷⁴ Kadə nii kəya luupaa taamə acii ənji mbiinə gaamə, kaama mbee ka slənənə ka ci yadə ngwalənə,
- ⁷⁵ ama ndzaanə malaabakii, ənji goonga akəɲwaciikii, ha'ə muudinə nga baanə gaamə patə.
- ⁷⁶ Ma hə əsə, uuzənaakya, kadə nə ənjə a 'wa tə hə anabi nga Əntaɲfə Əndə məghərevənə ka shaɲə. Acii kadə nii kwa takəɲwanə ka Slandanə kaa ha hadatəgi ka ci də rəgwa.
- ⁷⁷ Waatoo ka baariinə nə hə ka ənjaakii oo'i, agi luupaanə nə Əntaɲfə tə tii də tifyagi ka tii 'waslyakəənati.
- ⁷⁸ Ma Əntaɲfə gaamə, laɲə nə ci ka nəhə təgunuunə gaamə dərəva, agi dā kaamə nga'əənə nə ci.
- Ka kavənə nə ci kaa bərəətə na luupaa taamə a lə'ya.
- ⁷⁹ Ma bərəətsa, kaa ca bərə ka ənjitə agi ngəra'wə ca ngwalə acii wa; ca kərə taamə ka rəgwa jamənə."

⁸⁰ Ma Yoohana, gərənə nə ci, dzənə nə han̄kalaakii də tsakənə. Ca ndzaanə ahada bilinə, ha'ə mbu'i uusəra nga jigaginaakii ka ənji *Isərayiila.

2

Poonə tə Yeesu (Mat. 1.18-25)

¹ Ma agi zamanatə pwayi ənji tə Yoohana, tə'i maɲuunə ɲwan̄wə nga ha də Rooma ətə d̄ii ləməkii Agusətusə. Kə bii ci oo'i, a naahətə ənji ləmə nga ənji patə agyanə hanyinaakii.

² Ci nə təkəɲwatə naahənə, ətə d̄ii agi ɲwan̄juunə nga Kiriniyusə, ɲgwaməna nga hanyinə nga Siriya.

³ Aciikii patənə nga ənja, kə ma'i tii, kə pyalə tii aa vərə aa hatii, kaa ənjə a dzə ka naahəvə ləmətii.

⁴ Wata Yusufu a maɲə də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aa Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya, hatə pwayi ənji tə ɲwan̄wə *Dawuda. Acii, ma ca, agi slikərənə nga Dawuda shigi ci.

⁵ Kə gi tii ka naahə ləmətii da minaakii Mariyaama. Ma saa'ikii, ki də d̄asəka.

⁶⁻⁷ Ma tii ma'ə də Bayitilaama, wata kə mbu'ya uusəra nga poonə nga Mariyaama. Ma'upaamə tii ha nga ndzaanə

1:73 1.73 'Wat. 22.16-18. **1:74 1.74-75** Tit. 2.12,14. **1:76 1.76** Mal. 3.1; Mat. 11.10; Mar. 1.2; Luka 7.27. **1:77 1.77** Irim. 31.34. **1:78 1.78** Shig. 34.6; Isaa. 60.1-2; Mal. 3.20. **1:79 1.79** Isaa. 9.1,5; 42.6-7; Mat. 4.16. **2:4 2.4-7** Mat. 2.1; Yooh. 7.42.

a kuvə mu'uminə. Aciikii kə gi tii aasəkə kuvətə nji dabanyinə a ndzaanə davə. Wata Mariyaama a poo uundzə ngura, təkəṇwatə pawatə. Kya ləkutətə tə ci də kadəmbula, kya banee ka ci asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.

Jigaginə nga malaa'ika ka magəriinə

⁸ Ma davə agyanə hanyinəkii, tə'i magəriinə də bilə ca nəhə dabanyinatii davədfə.

⁹ Wata ma təya nee, wiitsə malaa'ika nga Əntanfə Slandanə kə jigagi ka tii, ɖuunuunə nga Əntanfə a ləkutətə tə tii. Bəranə nə ha agyanətii makə doosərə. Wata dzabala a dzagi tə tii.

¹⁰ Əṅki malaa'ika ka tii, “Goona ngwalə. Acii ma shinaaki, ka ba koonə ṇunyi habara ətə na ɖa maṇushinə ka patənə nga ənja.

¹¹ Waatoo, ma ənshinə davədfə, kə pwayi ənji koonə Maluwa, asəkə vəranə nga Dawuda; ci nə *Aləmasiihu Slandana.

¹² Wiinə sətə na ɖaarii koonə tə ci: ka lanə nuunə idənə uuzənə maləkutəkii də kadəmbula, pərəbə asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.”

¹³ Pii wata wiitsə dabaala nga malaa'ikanyinə, təya ləbəgərə da malaa'ikata, təya dəla də Əntanfə, əṅki tii:

¹⁴ “Nga Əntanfə nə ɖuunuunə dagyə; ka ənjitə uu'i ci agi duuniya də jamənə.”

Dzənə nga magəriinə aa Bayitilaama

¹⁵ Wata malaa'ikanyiitə a unee ka magəriitə, təya ənə satii aadəgyə, wata əṅki magəriinə ahadatii, “Ma ɖanaama, dzaamə aa Bayitilaama əndzə'i əndzə'i kaama dzə ka neenə də ginaamə ka səndə sləkee Əntanfə ka malaa'ikaakii ka banə kaamə.”

¹⁶ Wata təya maɖə, təya palə aa Bayitilaama pii pii. Mbu'unatii, təya lapaa tə i Mariyaama da Yusufu; wiinə idənə uuzənə əsə pərəbə asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.

¹⁷ Makə nee tii ka idənə uuzənə, təya ndzanə baaba sətə bii malaa'ikatə ka tii agyanə uuzətə.

¹⁸ Kə ɖii ka ənji patə ka sə nga hurəshishinə nə sətə ndzaa magəriitə ka baabanə.

¹⁹ Amma, ma Mariyaama, kə kəsəpaa ki wabəətsə patə agi hanjkalatə, kya kaala hiimatə agyanəkii.

20 Ma daba'əkii, magəriitə a ənə satii. Təya dzə də duunətənə tə Əntanfə, təya dəla də ci. Acii ma sətə fii tii da sətə nee tii də ginətii pata, weewee makə sətə bii malaa'ikatə ka tii lapaa tii.

21 Makə dīi luuma rəjwə, kə mbu'ya uusəra nga *ryaminiyagi uuzənə. Wata ənjə a ryaminiyagi tə ci, ənjə a dəkə ka ci ləmə Yeesu, makə sətə shi malaa'ikatə a bii ka məci, ki ma'ə madasəkamə.

*Kərənə tə Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfə*

22 Yoo, kə mbu'i uusəra nga dā sətə bii bariya nga Muusa kaa nujiginə a dā kaa təya ənə ka ndzaanə malaabakii. Wata təya ngərə uuzənə, təya kərə tə ci aasəkə vəranə nga Urusaliima ka kapaanə tə ci akəjwacii Əntanfə Slandanə kaa ca ndzaanə ka naakii.

23 Acii tə'i manaahəkii asəkə bariya nga Slandanə, oo'i, "Taa ngutə təkəjwatə pawə, madə uundzə ngura, wa ənjə a kapaa akəjwacii Əntanfə kaa ca ndzaanə ka naakii."

24 Ma gi tii əsa, i ka vii sə nga dā də sataka, makə sətə bii bariya nga Əntanfə, waatoo kurekutiinə bəra'i taa uuji bilyamasariinə bəra'i.

25 Tə'i əndə'i əndə də Urusaliima dīi ləməkii Simiyoonə. Əndə goonga nə ci. Agi ngwalənə nə ci tə Əntanfə. Ma ca, agi gərə shinə nga əndə luupaanə tə ənji *Isərayiila nə ci bislya. Kə ndzaa Malaaba Ma'yanə da ci əsə.

26 Kə bii Malaaba Ma'yanə ka ci, "Paa ha əntə madaamə hə kə nee ka Aləmasiihu, waatoo *Matadəkii nga Əntanfə."

27 Ma ka əndə'i uusəra, kə kirə Malaaba Ma'yanə tə Simiyoonə aasəkə yi nga Əntanfə. Makə kira i dīi Yeesu da məci tə uuzənə aa dəvə əsə ka dāda ka ci uushi'iitə baabii Əntanfə asəkə ləkaləkətə,

28 wata Simiyoonə a nee ka ci, ca ngərətə tə ci də bəra'itə cii. Ca kuyirii tə Əntanfə, əjki ci:

29 "'Ya'ə Slandana, ma ənə dīi əna, ma sətə shi ha bii, kə dātə hə tanyi. Aciikii agi jamənə nə nyi. Ka mbeənə nə hə ka kapaa ka nyi rəgwa, kaa nya dzə aa vərə.

30 Acii kə nee nyi də ginəki saaki ka əndənə sləkee hə kaa ca shi ka luupaa ənja.

31 Taa wu patə əsa, ka shiinə nə ci oo'i, agi luupaanə nə hə ənja.

32 Ci nə mabərə hatə na baarii tə hə ka patənə nga ənji agi duuniya; ci əsə na duunətə tə ənjaaku Isərayiila."

³³ Fanə ɲga i dii da məci tə sətə ndzaa Simiyoone ka baabanə agyanə uuzənati, kə dii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə dərəva.

³⁴ Wata Simiyoone a kəgya ka tii barəkaanə acii Əntanfə. Ma daba'əkii, ɲki ci ka Mariyaama məci Yeesu, "Kə nee hə ka uuzəəna, Əntanfə ta'i tə ci. Bəzəkii nə ɲnji Isərayiila a puu'u putaakii, bəzəkii nə ɲnjə a mbədə əsə. Ka ndzaanə nə ci ka əndətə na baarii oo'i, ma Əntanfə, agi dā slənə nə ci. Amma ka kaareenə nə ɲnji ka ci.

³⁵ Də ha'ə makə ətsa, ka kuzhi'yaginə nə ci manğədə uushə a ədzəmə bəzə ɲnja. Ma hə naaku, Mariyaama, kadə zəmənə nə ədzəməku tə hə, makə də ɲgila jibə ɲnji tə hə."

**Anabi Hanatu*

³⁶ Tə'i əndə'i minə dii ləmətə Hanatu. Anabi nə ki. Uuzənə ɲga Fanuyilə agi slikərənə ɲga Asarə nə ki. Ma kya, iirə minə nə ki, kə fəzhi ki tighəsə pu'unə aji ənfwadə. Fəzə mədəfə tanə dāpaa tii da ɲgurii, ca əntəgi.

³⁷ Ma kya, kə iirə ki agi mooryafiinə. Mabwaseemə ki ka ndzaanə asəkə yi ɲga Əntanfə. Agi gərə'unə nə ki ka Əntanfə taa guci patə. Waatoo, kya dā də'wa, kya dā suumaya əsə.

³⁸ Ma saa'itə kira ɲnji tə Yeesu, kə dzəənə ki dāɲə, wata ki maa, kya ndzanə kuyiriinə tə Əntanfə. Kya wabə haala ɲga uuzətə ka patənə ɲga ɲnjitə ca gərə luupaanə ɲga Əntanfə tə Urusaliima.

Ənənə aa Nazaratu

³⁹ Makə uudəpaa i Yusufu da Mariyaama dāadagi sətə bii bariya ɲga Slandanə patə, təya ənə satii aa hatii aa vərə, waatoo aa Nazaratu anə hanyinə ɲga Galili.

⁴⁰ Gərənə nə uuzənə, ca dzə də upaa ɲgeerənə da hiima. Kə dāanə Əntanfə ka ci barəkaanə əsə.

*Dzənə ɲga Yeesu aasəkə *yi ɲga Əntanfə, ci fəzə pu'u aji bəra'i*

⁴¹ Taa ɲgutə fəzə patə, madā zhi'wa kumənə ɲga *Pasəka, agi dzənə nə i dii Yeesu da məci aa Urusaliima.

⁴² Makə dii Yeesu fəzə pu'u aji bəra'i, təya 'waanə tə ci aa Urusaliima ka kumənəkii makə sətə izəe ɲnji ka dānə.

⁴³ Uudənə ɲga kumənəkii, təya madə ka palənə satii aasii. Asee, ma Yeesu, kə ɲnəgi ci saakii də Urusaliima. Amma, mashiimə i dii da məci.

⁴⁴ Ma nə tii ka nəhənə, ahada hara ɲnjitə gi tii nə ci. Təya kagi uusəra pa'ə ka wiinə. Makə dii ci, maneemə tii ka ci,

təya gwanə ka aalənə tə ci ahada duura da i ahada ənjitə shii tə tii.

⁴⁵ Makə maneemə tii ka ci, təya ənəgərə cəkwə aa Urusaliima də aalənə tə ci.

⁴⁶ Təya lapaa tə ci ka makkənə nga uusəra asəkə yi nga Əntənfə, ci dasə abii maliminə nga *Yahudiinə. Ca fa sətə nji təya baaba, ca laagwa ka tii uushi'inə.

⁴⁷ Ənjitə nja fa waəənaakii patə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də han̄kala nji Yeesu a jiikə ka maliminə.

⁴⁸ Makə nee i dīi da məci ka ci abii maliminə ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ngaan̄ga'ə. Wata ən̄ki məci ka ci, "Uuzənaakya, ka mi dīi hə diinə ha'ə kwa? Kə nee hə, kə sakəlagi han̄kala geenə da duu dīi ka ha nga aalənə tə hə."

⁴⁹ Wata Yeesu a jikəvə ka tii, ən̄ki ci, "Ka mi njuuna aalə tə nya? Mashii muunə oo'i, kə dəbee nya ndzaanə ga Daadə asii kwa?"

⁵⁰ Amma, mashiimə tii ginə nga sətə bii ci ka tii.

⁵¹ Wata ca madə, ca palə atsatii aa Nazaratu. Agi baneenə nə ci ka nəkii akəŋwaciitii uusəra patə. Ma məci, kə kəsəpaa ki uushi'iit̄sə d̄aad̄ii patə agi han̄kalatə.

⁵² Gərənə nə Yeesu, tsakənə nə hiimaakii. Kə kad̄eesəkə ci ka Əntənfə da i ka ən̄ji əsə.

3

Waazanə nga Yoohana əndə d̄a bap̄ətīsəma

(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma agi pu'u aji tufənə nga fəzə nga ŋwanjuunə nga Tibeeriyasə, maduunə ŋwan̄wə nga ha də Rooma, Puntiyu *Pilaatu nə ŋgwaməna agyanə hanyinə nga Yahudiya; *Hirudusə nə ŋwan̄wə anə hanyinə nga Galili. Ma anə hanyinə nga Ituriya da anə hanyinə nga Tarakunitisə, Filibusə ndzəkəŋuci Hirudusə nə ŋwan̄wa. Ma anə hanyinə nga Abilyanə əsə, Lisaniyasə nə ŋwan̄wa.

² *Anasə da Kayafasə nə gayinə nga limanyinə ka saa'ikii.

Agi saa'ikii əsə bagərə Əntənfə waəənaakii ka Yoohana, uuzənə nga Zakariya, ci agi bilinə.

³ Aciikii kə wiigi'i ci agyanə hanyiitə ama gəərə Urədunə patə, ca dzə də waazanə ka ən̄ja, ən̄ki ci, "Uneemə ka d̄a 'waslyakəənə, una baanə ka Əntənfə, ən̄jə a yiḃə koonə bap̄ətīsəma, kaa Əntənfə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə."

⁴ Waatoo kə dīi makə sətə nyaahə anabi Isaaya asəkə malaafa ləkaləkatə, ətə bii ci:

“Wiitə ɛndə ca kaala agi bilinə, ɛŋki ci:
Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,
kəŋeemə ka ci ka rəgwa.

⁵ Ngəədfətəmə magudanjə ha;
ga giŋwə da təpura a ndzaanə.
Kəŋeemə ka madaada rəgwanyinə,
ngəəregimə faariinə davə.

⁶ Ka neenə nə ɛnji patə makə sətə luupaa ɛntanjə ɛnja.”

⁷ Makə nee Yoohana ka ɛnjitə shiishi aabiikii kaa ca
ɖaada ka tii bapətisəma, wata ɛŋki ci ka tii, “Unə
rəhunyninə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədfənə
nuunə acii mabətəsəkə nga ɛntanjə ətə na shi.

⁸ Amma ma ɖanuuna, slənəmə sətə ca ɖarii oo'i,
kə baa unə ka ɛntanjə. Goona səkəpaanə ka banə
əsə oo'i, ka mbərədfənə nuunə, acii ɖii Ibərahiima ka
dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma ɛntanjə,
ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa
ka jijinyinə nga Ibərahiima!

⁹ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ɛnfuginə ka
slərəginətii. Taa ngutə ɛnfwə nəndə pooshi ka poonə
nga'ə, ka cisləginə nə ɛnja, ɛnjə a kagərə aagi gunə.”

¹⁰ Wata ɖabaala a ndzanjə laagwanə a ma Yoohana, ɛŋki
tii, “Mi ɖaniinə ɛna?”

¹¹ ɛŋki ci ka tii, “Ma ɛndətə ɖii kəjeerənaakii bəra'i, wa
ca ngərə ɛndə'i, ca vii ka ɛndətə pooshi naakii. Ma ɛndətə
da zəmə əsa, wa ca ndii ka ɛndətə ka madəfənə.”

¹² *ɛnji luu tsəka a shi aabiikii əsə, kaa ca ɖaada ka tii
bapətisəma. Təya ləgwa ka ci, ɛŋki tii, “Ya inə ɛna, mi
ɖaniinə daa Maləma?”

¹³ ɛŋki Yoohana ka tii, “Goona laagwa tsəka acii ɛnji palee
ka sətə bii bariya.”

¹⁴ Soojiinə a shi. Təya ləgwa a makii əsə, “Ya inə neena,
maci ka ɖəbənə, mi ɖaniina?” ɛŋki ci ka tii, “Ma ɖanuuna,
goona guutsətə uushi'inə acii ɛnji də ngeerənə taa də
jaarakənə ashitii. Amma lumə shikwa nga slənə goonə
tanə.”

¹⁵ Fanə nga ɛnji ha'ə, wata təya ndzanjə kaala hiima
agyanə Yoohana oo'i, ci nə *Aləmasiihu.

¹⁶ Wata ɛŋki Yoohana ka tii patə, “Ma nya, də ma'inə cii
kya ɖa koonə bapətisəma. Amma tə'i ɛndətə palee ka nyi
də ɖuunuunə na shi. Mambu'umə nyi bahə pərəgi zə'u nga
ɖibinaakii. Ma ca, kadə nii kəya ɖa koonə bapətisəma də
Malaaba Ma'yanə da gunə.

17 Tə'i dəvə bə'unaakii nga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə."

18 Dagi baaba bəəzə wabənə kama kama ha'ə waazii Yoohana Nunyi Habara ka ənja.

19 Ma ŋwanwə *Hirudusə, kə ŋgərəma ci tə Hiroodiya minə nga ndzəkəŋuci ka ci saakii. Makə wazhi Yoohana ka ci acii danə ha'ə da hara bwaya uushi'iitə daadfi ci,

20 wata ca tsakə də bwaya bwayaanə, ca kagərə tə Yoohana aa furəshina.

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Mar. 1.9-11)

21 Makə upaa patənə nga ənjitə bapətisəma, kə upaa Yeesu da i ci əsə. Ma ci ka ha nga də də'wa, wata wunəginə nə səkəntəŋfə.

22 Malaaba Ma'yanə a jima aanəkii; ənjə a nee ka ci makə kurəkuta. Wata uura nga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, "Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudagi səkəki."

*

Dzədzəshi'inə nga Yeesu

(Mat. 1.1-17)

23 Ma Yeesu, kə 'watəgi ci də slənaakii ci fəzə bahə makkə pu'unə. Patənə nga ənja, ma nji təya nəhə, uuzənə nga Yusufu nə ci. Yoo, ma Yusufu, uuzənə nga Heeli;

24 ma Heeli, uuzənə nga Matatə; ma Matatə, uuzənə nga Leewi; ma Leewi, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Yanayə; ma Yanayə, uuzənə nga Yusufu;

25 ma Yusufu, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Amwasə; ma Amwasə, uuzənə nga Nahumə; ma Nahumə, uuzənə nga Heesli; ma Heesli, uuzənə nga Nagayə;

26 ma Nagayə, uuzənə nga Maata; ma Maata, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Səmeenə; ma Səmeenə, uuzənə nga Yoosəkə; ma Yoosəkə, uuzənə nga Yooda;

27 ma Yooda, uuzənə nga Yoowanan; ma Yoowanan, uuzənə nga Reesa; ma Reesa, uuzənə nga Jərubaabila; ma Jərubaabila, uuzənə nga Salaatiyalə; ma Salaatiyalə, uuzənə nga Neeri; †

28 ma Neeri, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Adi; ma Adi, uuzənə nga Koosamə; ma Koosamə, uuzənə nga İləmadamə; ma İləmadamə, uuzənə nga Eeri;

3:19 3.19-20 Mat. 14.3-4; Mar. 6.17-18. **3:21 3.21** 5.16. * **3:22 3.22** 4.18; Uuzənaaki: Jab. 2.7; Isaa. 42.1; Luka 9.35; 20.13. † **3:27 3.27** Salaatiyalə: 1 Haba. 3.17; Ees. 3.2.

²⁹ ma Eeri, uuzənə nga Yeesu; ma Yeesu, uuzənə nga Iliyazara; ma Iliyazara, uuzənə nga Yoorimə; ma Yoorimə, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Leewi;

³⁰ ma Leewi, uuzənə nga Simoonə; ma Simoonə, uuzənə nga Yahuda; ma Yahuda, uuzənə nga Yusufu; ma Yusufu, uuzənə nga Yoonamə; ma Yoonamə, uuzənə nga Iliyakimə;

³¹ ma Iliyakimə, uuzənə nga Məliya; ma Məliya, uuzənə nga Meena; ma Meena, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Natanə; ma Natanə, uuzənə nga *Dawuda; ‡

³² ma Dawuda, uuzənə nga Jasii; ma Jasii, uuzənə nga Oobyadə; ma Oobyadə, uuzənə nga Boowazə; ma Boowazə, uuzənə nga Saləmoona; ma Saləmoona, uuzənə nga Naasunu;

³³ ma Naasunu, uuzənə nga Aminadaba; ma Aminadaba, uuzənə nga Adəminə; ma Adəminə, uuzənə nga Arəni; ma Arəni, uuzənə nga Hisəruunu; ma Hisəruunu, uuzənə nga Fareesə; ma Fareesə, uuzənə nga Yahuda;

³⁴ ma Yahuda, uuzənə nga Yakubu; ma Yakubu, uuzənə nga Isiyaaku; ma Isiyaaku, uuzənə nga Ibərahiima; ma Ibərahiima, uuzənə nga Tara; ma Tara, uuzənə nga Nakoora;

³⁵ ma Nakoora, uuzənə nga Saruku; ma Saruku, uuzənə nga Ragawə; ma Ragawə, uuzənə nga Falikə; ma Falikə, uuzənə nga Ibeerə; ma Ibeerə, uuzənə nga Sala;

³⁶ ma Sala, uuzənə nga Kayinamə; ma Kayinamə, uuzənə nga Arəfasada; ma Arəfasada, uuzənə nga Seemə; ma Seemə, uuzənə nga Nuuhu; ma Nuuhu, uuzənə nga Lamikə;

³⁷ ma Lamikə, uuzənə nga Matusala; ma Matusala, uuzənə nga Anuuhu; ma Anuuhu, uuzənə nga Iyaridə; ma Iyaridə, uuzənə nga Mahalaleelə; ma Mahalaleelə, uuzənə nga Kayinamə;

³⁸ ma Kayinamə, uuzənə nga Inoosə; ma Inoosə, uuzənə nga Seetu; ma Seetu, uuzənə nga Adamu; ma Adamu əsə, uuzənə nga Əntanfə nə ci.

4

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu*
(Mat. 4.1-11; Mar. 1.12-13)

¹ Ənyaginə nga Yeesu asəkə gəərə nga Urədunə, manakii də Malaaba Ma'yanə. Wata Ma'yanəkii a kərəgərə tə ci aahada bilinə.

3:30 3.30-33 Ruuta 4.18-22; 1 Haba. 2.1-14. ‡ **3:31 3.31** Natan: 2 Sam. 5.14.
3:33 3.33-38 'Wat. 29.35; 25.19-26; 11.10-20; 5.1-32. **4:1 4.1-2** Mat. 6.16-17;
Luka 4.18; Ibər. 4.15.

² Baanə ənfwadə pu'unə dīi Seetanə ka təbənə tə ci agi bilinə. Pooshi Yeesu kavə zəmə aa makii agi baatsə ənfwadə pu'unə şanə. Makə dzəgi baatsə ha'ə, wata kə mbee madəfənə ka ci.

³ Wata əŋki Seetanə ka ci, "Makə dīi ci *Uuzənə ŋga Əntanfə nə hə, bawə ka faaratsa, wa ca zə'ugi ka zəma."

⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, əntaa də zəmə daanəkii mbəfənə ənda."

⁵ Kə kərəgi Seetanə tə Yeesu ka madanə ha. Ca baarii ka ci hanyinə ŋga duuniya patə makə dəfə dəha.

⁶ Əŋki ci ka ci əsə, "Ka viinə nə nyi ka hə baawəfa da wahəkii patə, acii kə vii əŋji ka nyi uushi'iitsə patə. Ka mbeenə nə nyi ka viinə ka əndətə mwayi nyi əsə.

⁷ Aciikii ma ha, madə ka paslənə nə hə tə nyi, ka viinə nə nyi ka hə uushi'iitsə patə."

⁸ Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, ka Əntanfə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə."

⁹ Ma daba'əkii əsə, kə kirə Seetanə tə Yeesu aa Urusali-ima. Ca kəŋee ka ci ka makidəkidəŋənə ŋga maduunə kuvə ŋga Əntanfə, əŋki ci ka ci: "Makə dīi ci Uuzənə ŋga Əntanfə nə hə tanyi, ləfəgərə aa panə.

¹⁰ Acii tə'i manaahəkii tuu'ina, ka banə nə Əntanfə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə.

¹¹ Da əsə: Təya kətsa'utə tə hə də ciinətii acii ga ha dəgəgi taa səfəku anə faara."

¹² Yeesu a ba ka ci, "Ma bii malaafa ləkaləkatə, Ga ha təkə tə Əntanfə Slandanəku."

¹³ Makə uugi Seetanə təəbəginə tə Yeesu də rəgwa kama kama patə, ca madə, ca palə saakii see ka əndə'i uusəra.

*'Watəginə ŋga Yeesu də slənə anə hanyinə ŋga Galili
(Mat. 4.12-17; Mar. 1.14-15)*

¹⁴ Ma daba'əkii, Yeesu a ənya aanə hanyinə ŋga Galili. Manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Kə dəlagi haalaakii anə hanyinə ŋga Galili patə.

¹⁵ Wata ca dzə ka dzəgunənə ka əŋji asəkə *kuvə də'wanyinə ka vərə ka vərə. Əŋji patə a dəla də ci.

*Kaareenə ka Yeesu də Nazratu
(Mat. 13.53-58; Mar. 6.1-6)*

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə mbu'i Yeesu aa Nazratu, vəraatə girə ci davə. Makə mbu'i *uusəra ŋga əpisəka, ca madə, ca dzə aasəkə kuvə də'wa makə sətə izəe ci ka danə. Ca madətə kaa ca janğa ləkaləkatə ŋga Əntanfə.

17 Ənjə a vii ka ci ləkaləkatətə nyaahə anabi Isaaya. Makə wunəgi ci, ca lapaa hatə nyaahə ənji oo'i:

18 "Tə'i Ma'yanə nga Slandanə ashiki. 1.2,5,8; 2.4,17,18
Aci kə ta'i ci tə nyi, kaa nya ba Njuni Habara ka matəgunyinə.

Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waazanə ka ənjitə makəəsəkii,
təya upaa kapaanə tə tii;
nya ba ka muurəfinə əsə, ka wunənə nə ginətii;
ənjitə ca sa cibə əsə, ka mbədənə nə tii.

19 Kə sləkee Əntanjə Slandanə ka nyi əsə ka ba fəzətə nii kəya da wpapoonaakii ka ənja."

20 Makə uudəpaa ci jangənə, ca pa'ətə ləkaləkatəkii, ca ənəpaagi ka əndə nəhə kuvə də'wa, ca ndzaanə. Patənə nga ənji gatə a kuvə də'wa, aagikii nə ginətii patə.

21 Wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii, əŋki ci, "Ma wabəətsə jangii nyi, ənshinə dīi ka tanyi makə sətə fii unə jangii nyi."

22 Patənə nga ənja, kə dəlii tii də ci. Makə wabi ci ka tii dagwakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, əŋki tii, "Əntaa uuzənə nga Yusufu ətsa?"

23 Wata əŋki Yeesu ka tii, "Kə shii nyi ŋgufə koonə nə banə ka nyi oo'i: Ma hə ənə ca mbədəpaa də ənja, mbədəpaa də naaku na. Ma uushi'iitə daadīi hə də Kafarənahumə fii ina, dawə tsarəkii ganə gaku də vərə əsə."

24 Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi ənji vəranə nga *anabi ka gadeenə ka ci.

25 Buurətəmə sətə shi a dīi agi zamana nga anabi *Iliya: kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa mandzəməmə vəna, kə dīi məza madəfənə agyanə hanyinə patə. Ma ka uusərakii, ŋgaanğa'ə nə mooryafinə anə hanyinə nga *Isərayiila.

26 Amma, patə da ha'ə, pooshi Əntanjə sləkee ka Iliya taa aa ha wu agitii. Wata aa ha əndə'i mooryafa də Sarapəta anə hanyinə nga Sidoonə tanə sləkee Əntanjə ka ci.

27 Ma agi zamana nga anabi Ilisa əsa, ŋgaanğa'ə nə ənji uyikuzənə agyanə hanyinə nga Isərayiila. Amma, patə da ha'ə, pooshi əndətə mbə'i agitii patə. Amma wata Naamanə, əndə Siriya mbə'i."

28 Fanə nga ənjitə asəkə kuvə də'wa patə, wata kə bəzəgi səkətii.

4:18 4:18 1.35; 3.16,22; 4.1,14; 10.21; 24.49; Mat. 1.18,20; 3.11,16; 4.1; 12.18,28,31-32; 28.19; Mar. 1.8,10,12; 3.29; Slənə 1.2,5,8; 2.4,17,18. 4:18 4:18-19 Isaa. 61.1-2; Mat. 11.5; Luka 7.22. 4:18 4:18-21 1.68. 4:19 4:19 Leew. 25.10. 4:22 4:22 Yooh. 6.42. 4:24 4:24 Yooh. 4.44. 4:25 4:25 1 Meem. 17.1,8-16. 4:27 4:27 2 Meem. 5.1-14.

²⁹ Ghørə təya madətə patə, təya əlyagi tə ci, təya kiragi tə ci aanə ginutə dīi vəranatii ashikii, kaa təya mbee ka vugəgyagərənə tə ci aa panə ka rəgwa nga manjirənəkii.

³⁰ Amma, ma Yeesu, kə dzəgi ci saakii ahadatii, kə gi ci ka ha nga dzənaakii.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja
(Mar. 1.21-28)

³¹ Ma daba'əkii, Yeesu a mbu'u aa Kafarənahumə, əndə'i vəranə agyanə hanyinə nga Galili. Ma dava, kə jigunyi ci ka ənji *uusərə nga əpisəka.

³² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii.

³³ Ma gatə asəkə *kuvə də'wa, tə'i əndə'i əndə da ginaaji ashikii. Wata ca gwanə ka wazənə də ngeerənə, əŋki ci,

³⁴ "Kwaawu! Yeesu, əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba Əndətə sləkee Əntanfə nə hə."

³⁵ Wata Yeesu a la nguruunə ka ginaajita, əŋki ci, "Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashii əndətsa." Ginaajitə a sləbəgi tə əndətə dadalə akəŋwacii ənji patə, ca shigi saakii, madamə ci taa mi də əndətə ma'ə.

³⁶ Ənjitə nəhee pata, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanə. Təya ba ahadatii, "Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma əndəna, agi wabənə nə ci ka ginaajiinə də ngeerənə, da baawəda əsə, kaa təya shigi; təya shigi tanyi."

³⁷ Də ha'ə waazagi habaraakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea lanə
(Mat. 8.14-17; Mar. 1.29-34)

³⁸ Makə shigi Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata ca dzə aa ha Simoonə aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nga Simoonə minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u ka shanə. Wata ənjə a kədii tə ci kaa ca mbədəpaa də ki.

³⁹ Yeesu a əntsahətə aabitə, ca gwanəanə dagyanətə, ca la nguruunə ka sətə ca zəmə tə ki. Wata bwaneatə a dzəgi. Miitə a madətə, kya gwanə ka dā ka tii zəma.

⁴⁰ Ma ətsə kulagərənə nga uusərə, ənjitə dīi ənjatii magwaakəkii də bwaneanyinə kama kama patə, wata təya kyaara tə tii ka Yeesu. Yeesu a dəkəvə ciinəkii agyanətii də rəŋwə rəŋwə. Ca mbədəpaa də tii patə.

⁴¹ Kə shigi ginaajiinə ashii ənji ngaanğa'ə əsə də wazənə, əŋki tii ka Yeesu, "Uuzənə nga Əntanfə nə hə!" Amma

Yeesu a la ka tii nguruunə, ca tənagi wabənə a matii, acii ma təya, kə shii tii oo'i, ci nə Aləmasiihu.

Dzənə nga Yeesu aanə hanyinə nga Yahudiya
(Mar. 1.35-39)

⁴² Pukənə nga ha, Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə. Dabaala a ndzanə aalənə tə ci. Makə lii tii tə ci, kə mwayi tii səkəpaanə tə ci. Mamoomə tii ca dzəgi abitii shanə.

⁴³ Amma kə wabi Yeesu ka tii, ənki ci, “Ma kamə, nga'a ka nyi nə dzənə ka harii vəranyinə, acii tyasə kə dəbee nya waaza Nunyi Habara agyanə *nwanjuunə nga Əntanfə davə əsə. Acii ka ətsə ha'a sləkee Əntanfə ka nyi.”

⁴⁴ Də ha'a gi ci də waazanə asəkə kuvə də'wanyinə agyanə hanyinə nga Yahudiya.

5

Tadənə nga Yeesu tə təkəwatə lyawarənaakii
(Mat. 4.18-22; Mar. 1.16-20)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu, ca kənəanə ama uunəvə nga Ginazarətə.* Ənjə a shi lanə aabiikii, dzaadza-shinə nə tii, acii kə mwayi tii fa wabənə nga Əntanfə.

² Ma nee Yeesu, wiitə kumbawalənyinə bəra'i ama ndzana. Kə jaamagərə slanjiinəkii aa panə, təya caakubə slaadənyinatii.

³ Wata Yeesu a ndərə aasəkə əndə'i kumbawalə nga əndə'i əndə ahadatii dīi ləməkii Simoonə. Ca ba ka ci, “Əntsahegərə də kumbawalənaaku gi'u ahada ma'inə.” Makə əntsahegərəgi Simoonə də kumbawalətə, wata Yeesu a ndzaanə, ca ndzanə dzəgunə wabənə nga Əntanfə ka dabaala.

⁴ Makə uudəpaa Yeesu wabənə, ca ba ka Simoonə, “Ma danəkwə, ngəruu kumbawalə, kəruu ka hatə dīi ma'inə kurenjə. Kaalavəmə slaadənyinə goonə da ənjaaku, koona upaa hərəfinə.”

⁵ Ənki Simoonə ka ci, “Daadə, kə ba'agiinə həmə ka təməənə ta'a, amma taa gazha nga hərəfinə maneemiinə! Amma, makə dīi ci hə bii keenə a deenə ha'a, takwa, kaa nya kaalagərə slaadənyinə.”

⁶ Makə kaalagərə tii slaadənyinə, kə upaa tii hərəfinə ngaanğa'a ha'a makə a tsaatsagi slaadənyinatii.

⁷ Təya 'waa'wa tə hara ənjinyyitə asəkə əndə'i kumbawalə də ciinə, kaa təya shi ka tsakənə tə tii. Shinə nə ənjiata, təya naanatə kumbawalənyinatii kyakya'a də

4:41 4.41 Mar. 3.11-12. 4:43 4.43 11.2. * 5:1 5.1 Ma Ginazarətə, əndə'i ləmə nga uunəvə nga Galili. 5:4 5.4-9 Yooh. 21.2-11.

hərəfinə. Wata dʹanə nə kumbawalənyinə makə liipənə aagi ma'inə acii zəzəkəənə nga hərəfinə.

⁸ Makə nee Simoonə Piita ha'a, wata ca kulagi atsaa sədə Yeesu, ca ba ka ci, "Əntsahəgi saaku Slandanəki, acii ma nya, ma'waslyakə əndə nə nyi."

⁹ Ma bii Simoonə ha'a, acii kə ngwalee ka tii da ənjaakii nə bəəzəənə nga hərəfiitə upaa tii ha'a.

¹⁰ Kə ngwalee əsə ka i Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya, waatoo ənjinyiitə ca slənə ka hakii da Simoonə. Əŋki Yeesu ka Simoonə: "Ga ha ngwalə. Əntaa təəmə hərəfinə nə slənaaku ma'a; amma daga ənshinə, təəmə ənji nə slənaaku."

¹¹ Wata i Simoonə da ənjitə ci təya slənə da ci a maanyapaagi də kumbawalənyinə aanə ndəra, təya bwasee ka uushi'iitə patə, təya nə'u tə Yeesu.

Mbədfəpaanə nga Yeesu də əndə uyikuzəna

(Mat. 8.1-4; Mar. 1.40-45)

¹² Ma ətə Yeesu asəkə əndə'i vəranə, wata əndə uyikuzənə a mbu'ya. Neenaakii ka Yeesu, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca kədii tə ci, əŋki ci: "Tuutəta'a Slandanəkyə, madə ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədfəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii."

¹³ Wata Yeesu a tədfəpaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbədfuu." Pii wata uyikuzənətə a dzəgi ashi əndətə.

¹⁴ Yeesu a də ka ci bariya, əŋki ci, "Ga ha bapaa ka əndə sətə dʹii şarə. Amma, ma dʹanəku, duu aa ha *limanə, ha bəarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daba'əkii, ha də sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi."

¹⁵ Amma, patə da ha'a, əgi dzənə nə ləmə nga Yeesu də waazanə aakəŋwə aakəŋwa. Wata dzaadzadənə nə dabaala ka fa sətə ci Yeesu a ba i kaa ca mbədfəpaa də ənji bwaneatə agitii.

¹⁶ Amma, ma Yeesu, taa guci patə əgi dzənə nə ci ka də də'wa ka hatə pooshi əndə davə.

Mbədfəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda

(Mat. 9.1-8; Mar. 2.1-12)

¹⁷ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə wabənə nga Əntanəfə ka ənja. Tə'i *Farisanyinə da i maliminə dasə dasə abiikii. Kə shi tii daga asəkə patənə nga vəranyinə agyanə hanyinə nga Galili da agyanə hanyinə nga Yahudiya i də

5:11 5.11 Mat. 8.21-22. **5:14 5.14** Leew. 14.2-32; Mar. 7.36; Luka 17.14.

5:15 5.15 Mar. 7.36. **5:16 5.16** Mat. 14.23; 26.36-46; Mar. 1.35; 6.46; Luka 3.21; 6.12; 9.18,28-29; 11.1; Slənə 1.14; 2.42; 6.4; 12.5.

Urusaliima. Ma Yeesu, tɔ'i baawɔda nga ɔntanɔfɔ ashikii nga mbɛɔdɔpaa dɔ ɔnji bwanea.

18 Tɔ'i hara ɔnji kira mahurɛmɛsɛ ɛndɔ pɛrɛbɛ asɛkɛ ɛdza. Kɛ ali tii rɛgwa nga dɛmɛgɛrɛginɛ dɔ ci aasii ka yitɛ dɛi Yeesu davɛ, ka baneenɛ ka ci akɛɔwaciikii.

19 Amma kɛ tɛkuree tii ka upaa rɛgwa acii bɛzɛkii nɛ ɔnja. Wata tɔya ndrɛgi aanɛ kuva, tɔya tɛlɛgi nɛ nga kuvɛta, tɔya ɔgɛrɛ mahurɛmɛsɛ ɛndɔtɛ patɛ da i ɛdzaakii, tɔya jimagerɛgi dɔ ci dadavɛ, dɛɔɔ dahadahadanɛ nga dɛɔkana akɛɔwacii Yeesu.

20 Makɛ nee Yeesu kɛ gi'i ɔnjinyiitɛ tɛ ci, ɔɔki ci ka ɛndɛ bwaneatɛ: "ɛndɛna, kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nga 'waslyakɛɛnaaku."

21 Makɛ fii maliminɛ da Farisanyinɛ ha'ɛ, wata tɔya ndrɛɔ kaala hiima dɛ banɛ oo'i, "Wu da nɛ ɛndɛnɛ ca geegi ka naakii nɛ makɛ ɔntanɔfwa? Wu sɔɔɔ ca mbee ka tifyagi 'waslyakɛɛnɛ nga ɛnda, madɛamɛ ɔntanɔfɔ rɛɔwɛ dyaɔa?"

22 Asee, ma Yeesu, kɛ shii ci sɛtɛ a ɛdzɛmɛtii patɛ. ɔɔki ci ka tii: "Ka mi dɛ tsarɛ nga hiimatsɛ a nuunɛ ha'ɛ kwa?"

23 Ngutɛ palee dɛ ɔgufɛnɛ sɔɔa? Gɛdɛ banɛ ka ci oo'ya, kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nga 'waslyakɛɛnaaku nii, anii gɛdɛ banɛ ka ci, Maduu, wiiwa?

24 Amma takumɛ kaa nya baarii koonɛ oo'i, ma nyi Uuzɛnɛ nga ɛnda, tɔ'i nyi da baawɔda nga tifyagi 'waslyakɛɛnɛ nga ɔnji ganɛ a duuniya." Wata ɔɔki ci ka mahurɛmɛsɛ ɛndɔta, "Wanyinɛ ca ba ka hɛ, madɛtɛ, ɔgɛruu ɛdzaaku, ha palɛ saaku aasii."

25 Wata hatsɛ ɛndɔtɛ a madɛtɛ akɛɔwacii ɔnji patɛ. Ca ɔgɛrɛ ɛdzaakii, ca palɛ saakii aasii, ca dzɛ dɛ dɛlanɛ dɛ ɔntanɔfɔ.

26 Ma patɛnɛ nga ɔnjitɛ dava, kɛ dzɛgɛpaa tɛ tii ka shaɔɔ. Wata tɔya duunɛtɛ tɛ ɔntanɔfɔ. Kɛ ɔgwali tii ɔgaanga'ɛ, tɔya ba, "Kɛ nee amɛ ka sɛ nga hurɛshishinɛ ɛnshinɛ."

*'Wanɛ nga Yeesu tɛ Leewi
(Mat. 9.9-13; Mar. 2.13-17)*

27 Ma daba'ɛkii, kɛ shigi Yeesu agyɛ. Wata ca lapaa tɛ ɛndɛ luu tsɛka, ɛtɛ dɛi lɛmɛkii Leewi. Dasɛ a kumu nɛ ci ka ha nga dɛ slɛnaakii. ɔɔki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki."

28 Wata Leewi a madɛtɛ, ca bwasee ka uushi'iitɛ gatɛ patɛ, ca nɛ'u tɛ ci.

²⁹ Wata Leewi a dzə ka dzəgə ɛndzanə ka Yeesu gakii asii. Bəəzə *ənji luu tsəka da hara ɛnji saakii əsa, kə libə tii da i Yeesu anə zəməta.

³⁰ Makə nee Farisanyinə da maliminatii ha'ə, təya ngungunə. Wata ɛnki tii ka lyawarənə nga Yeesu, "Mi sanə dīi cuuna zəmə, una saasa uushi'inə da ɛnji luu tsəka, i da ma'waslyakə ɛnji ka ha rəŋwa?"

³¹ Wata ɛnki Yeesu ka tii, "Pooshi mandandanə ɛnji ka alə kuzəka, see ɛnji bwanea.

³² Ma shi nyi aasəkə duuniya, ɛntaa kaa nya 'wa tə ɛnjitə ca slənə uushi də rəgwakii, amma ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ɛnji aabiiki, kaa təya unee ka 'waslyakənatii, təya baanə ka ɛntanfə."

Ləgwanə agyanə suumaya

(Mat. 9.14-17; Mar. 2.18-22)

³³ ɛnki tii ka Yeesu, "Ma *lyawarənə nga Yoohana, kə izee tii ka dā suumaya da də'wa. Ha'ə nə lyawarənə nga Farisanyinə əsə. Amma, ma lyawarənaaku natii, pooshi tii ka dfanə ha'ə."

³⁴ Yeesu a ɛnigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, ɛnki ci, "Yaci tə'i guviinə nga dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, mada kə gi tii ka luu madanəkəya, ka kavənə nə ɛnji tə tii ka dā suumaya kwa? Pooshi.

³⁵ Amma kadə nə uusəra a mbu'ya ətə nə ɛnjə a ngərəgi dagwa madanə abitii; saa'ikii nə təya dā suumaya."

³⁶ Yeesu a dā ka tii ɛndə'i misaali, ɛnki ci, "Pooshi ɛndə ca tsəərə kura kəjeerənə ka mbakənə də iirəkii. Mada kə dīi ha'ə, ka saawaginə nə kura kəjeeriita. Pooshi kurakii ka ndzanənə da iirəkii əsə shanə.

³⁷ "Pooshi ɛndə ca ciirə kura ma'i inabi aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Mada kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə nga ma'i inabi. Wata ma'i inabi a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə.

³⁸ Ma dəbee, aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə ɛnji kura ma'i inabi.

³⁹ Mada kə sii ɛndə ma'i inabi ətə uugi ta'avənə, paa ci ka moo sa kurakii ətə ma'ə ka əbunə. Ma banəkəya, ətə uugi ta'avənə palee də nga'əənə ka ətə ma'ə ka əbunə."

6

*Ləgwanə agyanə *uusəra nga əpisəka*

(Mat. 12.1-8; Mar. 2.23-28)

¹ Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, waatoo uusɛra ŋga ɛpisɛka, palɛginɛ nɛ Yeesu da lyawarɛnaakii dasɛkɛ ra, waatoo rɛ ŋga alɛkamaara. Ma ca dza, dzɛnɛ nɛ tii dɛ ɛbiiyɛ mana alɛkamaara, tɔya takɛdɛ, tɔya tsɛbɛ.

² Ma dava, tɔ'i hara *Farisanyinɛ. Makɛ nee tii ha'ɛ, tɔya ba ka tii: "Ka mi cuuna dɛ sɛtɛ maviimɛ *bariya rɛgwa ŋga dɛnɛ uusɛra ŋga ɛpisɛka?"

³ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, "Pooshi unɛ jangii sɛtɛ dɛi *Dawuda tii da ɛnjaakii saa'itɛ madɛfɛnɛ a dɛ tɛ tii kuna?"

⁴ Kɛ dɛmɛgɛrɛ ci aasɛkɛ *yi ŋga ɛntanɔfɛ, ca ŋgiragi burooditɛ dɛkɛpaa ɛnji ka ɛntanɔfɛ, tɔya adɛ da ɛnjaakii, taa ŋgahi ma buroodita, pooshi bariya vii rɛgwa ŋga adɛnɛ ka taa wu, madaamɛ ka limanyinɛ daanɛtii."

⁵ Yeesu a tsakɛ banɛ ka tii, ɛŋki ci, "Ma nyi *Uuzɛnɛ ŋga ɛnda, Slanda uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ nɛ nyi."

ɛndɛ mantɛ ciinɛ

(Mat. 12.9-14; Mar. 3.1-6)

⁶ Makɛ mbu'ya ɛndɛ'i uusɛra ŋga ɛpisɛka, kɛ dɛmɛgɛrɛ Yeesu aasɛkɛ *kuvɛ dɛ'wa. Wata ca ndzanɛ dzɛgunɛ wabɛnɛ ŋga ɛntanɔfɛ ka ɛnja. Ma dava, tɔ'i ɛndɛ dɛi ciizɛmanɛkii mantɛkii.

⁷ Davɛ nɛ maliminɛ da Farisanyinɛ ɛsɛ. Tɔya alɛ sɛ ŋga idɛpaanɛ ashi Yeesu, kaa tɔya kɛrɛ tɛ ci aakɛŋwacii gɛŋwanɛ. Wata tɔya kanɛtsaa ka ci ginɛ, kaa tɔya nee mbu'u ka mbɛdɛpaanɛ nɛ ci dɛ ɛndɛtɛ uusɛra ŋga ɛpisɛka.

⁸ Asee, kɛ shii Yeesu sɛtɛ agi hanɔkalatii patɛ. Wata ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, "Madɛtɛ, kɛŋaanɛ." Madɛnɛ nɛ ɛndɛtɛ, ca kɛŋaanɛ.

⁹ ɛŋki Yeesu ka maliminɛ da Farisanyinɛ, "Wiinɛ sɛndɛ cii kya moo lɛgwanɛ koonɛ: iitɛ sanɛ vii bariya gaamɛ kaamɛ rɛgwa ŋga dɛna? Ŋga dɛ ŋga'ɛnɛnɛ uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ saanii, anii ŋga dɛ bwaya bwayaana? Ŋga mbɛdɛpaanɛ dɛ ɛndɛ saanii, anii ŋga zamaginɛ dɛ ca?"

¹⁰ Wata Yeesu a tsaamɛgi aagitii patɛ, ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, "Tɛdɛpaa ciinɛku." Ca tɛdɛpaa ciinɛkii. Wata kɛ ɛnɛgɛrɛ ciinɛ ŋga ɛndɛtɛ makɛ ŋga ŋukɛ.

¹¹ Makɛ dɛi ha'ɛ, wata sɛkɛtii a bɛɛzɛgi ka shanɛ. Tɔya ndzanɛ wabɛnɛ agyanɛ makɛ sɛtɛ mbeenɛtii ka dɛnɛ dɛ Yeesu.

*Tadɛ *lyawarɛnɛ ŋga Yeesu pu'u aji bɛra'i*

(Mat. 10.1-4; Mar. 3.13-19)

¹² Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, kɛ ma'i Yeesu, kɛ ŋgirɛ ci aanɛ giŋwɛ ka dɛ dɛ'wa. Ca ba'agi hɛmɛ ka dɛ dɛ'wa.

¹³ Makə puki ha, ca 'waa'watə lyawarənaakii aabiikii. Ca tagi harakii ahadatii pu'u aji bəra'i. Kə 'wii ci tə tii də masləkee ənja.

¹⁴ Ma nə təya: Simoonə, ətə ikə ci ka ci ɛndə'i ləmə Piita, Andərawəsə ndzəkəŋuci Simoonə, Yakubu, Yoohana, Filibusə, Barətaləmauwəsə,

¹⁵ Mata, Tooma, Yakubu uuzənə ŋga Haləfa, Simoonə ɛndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

¹⁶ Yahuda uuzənə ŋga Yakubu ba'ə Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii bwaya ənja.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwaneə da waazanaakii ka ənja

(Mat. 4.23-25)

¹⁷ Ma daba'ekii, Yeesu a jimagərə da lyawarənaakii anə giŋuta, ca kəŋaanə a babara ka hatə dɛi lyawarənaakii bəzəkii. Ma davə əsa, tə'i danƙana. Kə shi tii daga də Urusaliima da i asəkə hara vəranyinə anə hanyinə ŋga Yahudiya patə, da hara vəranyinə ama maɖuunə uunəva, waatoo vəranə ŋga Tiira da ŋga Sidoonə.

¹⁸ Ma shi ənjitsə ha'a, ka fa sətə ci Yeesu a dzəgunə da ka upaa jamənə ŋga shishinətii. Kə mbədəpaa Yeesu də tii patə da i ənji ginaaji.

¹⁹ Makə dɛi ci agi shiginə nə baawəɖa dashikii ka mbədəpaaginə də tii patə, patənə ŋga ənja, kə aali tii rəgwa ŋga dəba'ətənə tə ci.

Barəkaanə da ŋgərə'wa

(Mat. 5.1-12)

²⁰ Wata Yeesu a tsaaməgi aagi lyawarənaakii, əŋki ci: "Tə'i barəkaanə ashuunə tyalakinə, acii ma unə, koonə də ŋwanjuunə ŋga ɛntanƣə.

²¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ɛnə ka maɖəfənə ɛnshinə, acii kadə nuuna ɛburə gyadə.

Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ɛnə da kiinə a gyuunə ɛnshinə, acii kadə nuuna ɖa maŋushinə.

²² Tə'i barəkaanə ashuunə mada ɛɖuyi ənji koonə, ənjə a laakə tuunə, ənjə a dzaana tuunə, ənjə a ɛɖipaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə Uuzənə ŋga ɛnda.

²³ Damə maŋushinə mada kə upaa uushi tuunə ha'ə makə ɛtsa, kamə kyalaliinə ŋga moodasəka, acii tə'i maɖuunə shikwa goonə kidə dagyə; acii ha'ə makə

ətsə nji dzədzəshi'inə nga ənjitsə a əbwə ka anabiinə
nga nukə.

24 “Amma, agi ngəra'wə nuunə, unə ənji gəna, acii kə
agyunə nwanjunə goonə kə uugi.

25 Agi ngəra'wə nuunə, unə ənə maburəkii gyadə ənshinə,
acii kadə nə madəfənə a kutsa tuunə.

Agi ngəra'wə nuunə, unə ənə ka manushinə ənshinə, acii
kadə nuuna ndzaanə makə ənji nga wa, ka ndzaanə
nuunə da kiinə a gyuunə.

26 Agi ngəra'wə nuunə, mada kə kuyirii ənji patə tuunə, acii
ha'ə makə ətsə nji dzədzəshi'inə nga ənjitsə a kuyirii
tə anabiitə nja jaarakə.”

Uudənə tə ənji daawaanə

(Mat. 5.38-48; 7.12a)

27 “Ma unə ənə ca fa tə nyi, wanyinə ka ba koonə,
uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una dā nga'əənə
ka ənji ushanə tuunə.

28 Kədiimə barəkaanə acii Əntanfə ka ənjitə ca mburəzə
tuunə; una dā də'wa ka putə nga ənjitə ca cibee koonə.

29 Mada kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku,
zhi'wee ka ci ka əndə'i hwahwaamə əsə. Mada kə gutsətə
əndə baləwaaku, unee ka ci kaa ca ngərə kəjeerənaaku əsə.

30 Taa wu kədii uushi aciiku, vii ka ci səkii. Mada kə
gutsətə əndə uushaaku, ga ha ənə ka ləgwa ka ci səkii ma'ə.

31 Danəkii ha'ə əsə, dāmə ka ənji ndilə ndilə makə sətə
mwayi unə ənjə a dā koonə.

32 “Mada wata tə ənjitə ca uudə tuunə uudənuunə, paa
unə ka upaa nunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi
danə nə tii ha'ə makə ətsa.

33 Mada wata ka ənjitə ca dā koonə nga'əənə dānuunə
nga'əənə, paa unə ka upaa nunyi shikwa. Taa ma'waslyakə
ənji maa, agi danə nə tii ha'ə makə ətsa.

34 Mada ma nuunə ka vii dəmənə, wata ka ənjitə shii
unə oo'i, kadə ənəvəginə nə tii koonə əsə, paa unə ka upaa
nunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi danə nə tii
dəmənə ka ma'waslyakə ənji makə tii, kaa təya ənəvəgi ka
tii makə ətəkii.

35 Aciikii bii nyi koonə, uudəmə tə ənji daawaanə goonə.
Dāmə ka tii nga'əənə. Mada kə vii unə dəmənə ka ənja,
goona ka nuunə davə ma'ə. Mada kə dīi unə ha'ə, ka
upaanə nuunə maduunə shikwa. Ka ndzaanə nuunə ka

manjeevənə nga Əntanfə Əndə məghərəvənə ka şanə. Aci ma ca, nga'ə nə ci ka ənjitə pooshi ka dfa yawa da ka ma'waslyakə ənja. *

³⁶ Nəhəmə təgunuunə nga ənji makə sətə ci Dəsənuunə a nəhə təgunuunə goonə."

Dzəgunənə agyanə lagi gəjwanə agyanə hara ənja
(Mat. 7.1-5)

³⁷ "Goonə lagi gəjwanə agyanə hara ənja. Ma Əntanfə əsa, paa ci na lagi gəjwanə agyanuunə. Goonə vii ka ənji ma'inə. Ma Əntanfə əsa, paa ci na vii koonə ma'inə. Tifyagimə tə ənjitə ca dfa koonə bwaya bwayaanə. Ma Əntanfə əsa, ka tifyaginə nə ci tuunə.

³⁸ Ndiimə uushi ka hara ənja. Ka ndiinə nə Əntanfə koonə noonə əsə. Də njunyi kəjwə nə Əntanfə a gəla koonə aasəkə mbuurənyinə goonə. Ma kəjəkəya, ka natənə nə ci, ca gəngəzətə, ca zhizhivətə nga'ə, ca haaja aa panə. Aci də kəjətə gəliigyuunə ka ənji nə Əntanfə a gəlagi koonə noonə əsə."

³⁹ Yeesu a dfa ka tii misaali əsə, əjki ci, "Pooshi muurəfə ka mbee ka baarii rəgwa ka əndə'i muurəfə makə ci. Maa kə dfi ha'ə, ka kwaalagərənə nə tii aasəkə gu'wə kyakya'ə.

⁴⁰ Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Amma taa ngutə əndə uugi dzəgunə uushi'inə, ka ndzaanə nə ci makə nga maləmaakii.

⁴¹ "Ka mi sanə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəjə, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?

⁴² Iitə sanə mbeenəku ka banə ka ndzəkəjə oo'i, 'Taku, kaa nya ngərəgi ka hə kada agiku', yoo, paa hə ka nee ka rintə agiku naakwa? Hə əndə kərənə ka Əntanfə də bəra'i! Ma dfaəkwa, ngərəgi rintətə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ngiragi uundzə kada agi ndzəkəjə."

Ənfwə da pawaaakii
(Mat. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ "Pooshi poo nga mandikə ndikə ənfwə ka ndzaanə ngərəkiki. Pooshi poo nga mənğərəkiki ənfwə ka ndzaanə ndikə ndikə əsə.

⁴⁴ Aci taa ngutə ənfwə patə, ka pookii shiinə ənja. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga uudəvə a ənfwə dəhə uudə. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga papawə a ənfwə məkaalənə əsə.

* **6:35 6.35** vii dəmənə yadə kanə nə davə: Leew. 25.35-36. **6:37 6.37** Mat. 6.14-15; Mar. 11.25-26. **6:38 6.38** Mar. 4.24. **6:39 6.39** Mat. 15.14. **6:40** Mat. 10.24-25.

45 Ma nyuni enda, nyunikii ndzaane slonaakii, acii nyunikii ne edzamekii. Ma bwaya endo eso, bwayakii ndzaane slonaakii, acii bwayakii ne edzamekii. Acii seto a edzame endo cii keya nyagi.”

Misaali de enji gheni ye bera'i
(Mat. 7.24-27)

46 “Ka mi sane nuuno ka 'wane te nyi Slandane, Slandana, amma paa uno agi da seto cii kya ba koono?”

47 Takumo, a baarii nyi koono ndzaane nga endoto ca shi aabiiki, ca fa wabenaaki, ca ne'uto eso.

48 Ke ndzaa ci make endoto gheni yaakii. Ke telogi ci gu'we kureno, ca mbuke bangwe ano pasla. Ke ngyaara gero, ke shi ma'ine, ke naano ka yikii. Amma, make dui ci deno deno ne yita, magugudome.

49 Amma, ma endoto ca fa wabenaaki, paa ci ne'uto, ke ndzaa ci make endoto gheni yaakii, wata ca ndzane kane agyane hanyine yade telogi gu'we ka mbukano. Make ngyaara gero, ma'ine a naano ka yikii. Wata gheni ke uulagi yaakii, ke rare'igi dza'o.”

7

Mbedepaane nga Yeesu de mava nga gawe nga soojiine
(Mat. 8.5-13)

1 Make uudepaa Yeesu baabagi wabetsa pato ka enja, ca mado, ca pale aaseke verane nga Kafarannahume.

2 Ma dava, te'i endo'i gawe nga soojiine nga ha de Rooma. Te'i mavaakii uu'i ci derova. Gwake de ma de ma ne ci.

3 Make fii gawe nga soojiine sleno nga Yeesu, wata ca slakee ka hara *gayine nga Yahudiine aabiikii ka bano ka ci, a shi ci ka mbedepaane ka ci de mavataakii.

4 Madene ne tii, palene ne tii aabii Yeesu. Make mbu'i tii, toya puuto te ci, enki tii ka ci, “Tuuteta'o! Ke mbu'i endotsa baho ha tsake te ci.

5 Acii ke uu'i ci te slikerene gaame ngaanga'o. Ci gheni keene *kuvu de'wa eso.”

6 Wata Yeesu a mado, ca dzo da tii.

Ma etsa Yeesu kedoho ka mbu'uno, wata gawe nga soojiito a slakee ka guviniakii aabiikii kaa toya shi ka bano ka ci oo'i, “Slandana, ga ha zaaregi naaku na, acii mambu'umo nyi baho dzonaaku aa haki aasii.

7 Ci dui paa nyi gi nyi saaki aabiiku. Amma bagi wabeno renwe, ke shii nyi, ka mbedene ne mavaaki.

8 Ma bii nyi ha'a, acii nyi maa, te'i gayine akenjwaciiki, te'i soojiito cii kya da ka tii gawuno eso. Ka mbeene ne nyi

ka banə ka əndə'i əndə: 'Duu aa hatə!' wata ca palə. Nya ba ka əndə'i əndə əsə: 'Shiwa!' ca shi. Nya ba ka mavaaki: 'Slənuu sətse ha'ə!' ca slənətə ha'ə."

⁹ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə haala nga gawə nga soojiita. Ca zhi'wagi aabii dabaalatə abiiikii, əŋki ci ka tii, "Wanyinə ca ba koonə: taa ahada əŋji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa əndətə gi'i tə nyi makə nga əndətsa."

¹⁰ Makə ənya əŋjitə sləkee gawə nga soojiitə aasii, ma lapaa təya, kə mbə'i mavata.

Ənyapaaginə nga Yeesu də əpinə ama uuzənə nga mooryafinə

¹¹ Pii ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə aasəkə vəraatə dīi ləməkii Nayinə. Kə gi lyawarənaakii da bəzə dabaala atsakii əsə.

¹² Mbu'unaakii kədəhə da mayi nga vəranə, wata təya guŋugərə da əŋji təya kərə wə aa gu'wə. Ma əndətə əŋki, ci nə uuzənəkii rəŋwə acii məci. Ma məci əsa, kə əntəgi ŋguri. Əŋji vəraatə laŋə dzatə də nə abii miita.

¹³ Makə nee Yeesu Slandanə ka ki, ca nəhə təgunuunətə. Əŋki ci ka ki, "Ga ha tuu."

¹⁴ Wata ca əntsahətə, ca təbətə kararaata. Əŋji kərə wutə a kəŋaanə. Əŋki Yeesu ka wuta, "Dagwana, wanyinə ka banə ka hə: madətə!"

¹⁵ Wata bərəkutə wutə a madətə, ca ndzaanə dasə, ca ndzaŋə wabənə. Wata əŋki Yeesu ka məci, "Wiinə uuzənaaku."

¹⁶ Makə dīi ha'ə, wata ŋgwalənə a kəsəgi tə əŋjitə patə ka shaŋə. Təya dūunətə tə Əntaŋfə, təya ba, "Kə shigi maduunə *anabi agyaamə. Kə shi Əntaŋfə ka tsakə tə ənjaakii." *

¹⁷ Ma wabəətsə bii əŋji agyanə Yeesu, kə dəlagi agyanə hanyinə nga Yahudiya patə, dəŋə aagyanə hanyinə ətə dīi tii naahə ribə.

*Wabənə nga Yeesu agyanə Yoohana
(Mat. 11.2-19)*

¹⁸ Kə dzəgunəgi lyawarənə nga Yoohana ka ci uushi'iitse daadīi patə. Wata ca 'wa əŋji bəra'i ahadatīi,

¹⁹ ca sləkee ka tii aabii Yeesu Slandanə ka ləgwanə ka ci oo'i, "Hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

7:12 7.12 1 Meem. 17.17. 7:15 7.15 1 Meem. 17.22-23. * 7:16 7.16 1.68; 19.44; anabi: Mat. 16.14; 21.11,46; 26.68; Mar. 6.15; 8.28; 14.65; Luka 7.39; 9.8,19; 22.64; 24.19; Yooh. 4.19; 6.14; 7.40; 9.17.

²⁰ Makə mbu'i lyawariitə bəra'i aabii Yeesu, təya ba ka ci, "Yoohana əndə dfa bapətisəma sləkee keenə aabiiku ka ləgwanə ka hə: Hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

²¹ Ma saa'ikii ha'a, kə mbədfəpaa Yeesu də ənji bwanea bəzəkii. Kə luupaa ci ənji acii ginaaji. Kə wunəgi ci ginə nga muurəfinə laɲə əsə.

²² Wata ca jikəvə ka lyawariitə sləkee Yoohana aabiikii, əŋki ci, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna nee da sənə cuuna fa. Waatoo, agi wuunənə nə ginə nga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja; ənji uyikuzəna əsə, agi mbədfənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə nga kadəguləminə, agi madeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Nunyi Habara ka maaghiinə əsə.

²³ Tə'i barəkaanə ashī əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

²⁴ Makə pyalə lyawarənə nga Yoohana satii, wata Yeesu a ndzaɲə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əŋki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi saɲə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədfə kwa?"

²⁵ Aa mi gyuunə ka caamanə da? Ka caama əndətə ɲgii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənji waha ətə ca kaala ɲunyi kəjeerənə ha'a, asii ga meeminə nə tii.

²⁶ Bamə ka nyi, mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

²⁷ Acii ci nə əndətə wabi malaafa ləkaləkatə agyanəkii. Ma bii Əntaɲfə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki,
kaa ca ta ka hə kəɲwanə,
ca hadatəgi ka hə də rəgwa taabu'u nii kwa dzə.' "

²⁸ Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: Ma Yoohana, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma ma əndətə palee də uundzuundzuunə agi *ɲwanjuunə nga Əntaɲfə, kə palee ci ka Yoohana."

²⁹ Makə fii dabaala da *ənji luu tsəkə tə wabəətsə wabi Yeesu, kə dəlii tii də Əntaɲfə makə dīi ci kə liwə tii yibə bapətisəma acii Yoohana.

³⁰ Amma ma *Farisanyinə da maliminə, kə kaaree tii ka luu hiima nga Əntaɲfə. Ci dīi pooshi tii liwə yibə bapətisəma acii Yoohana.

³¹ Əŋki Yeesu əsə, "Də mi saɲə mbərə mbərətəginəki də ənji ɲga zamanana? Tə wu saɲə pusha təya?"

32 Kə ndzaa tii makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii, təya ba, 'Kə əgiinə koonə uudələma, pooshi unə ujə. Kə kii inə koonə wanyanə ŋga wa, amma, matuumuunə.'

33 Ma bii nyi ha'a, acii makə shi Yoohana əndə də bapətisəma, kə dīi ci suumaya, paa ci sii ma'i inaba. Makə nee unə ha'ə, əŋkyuunə, 'Əndə gu'wə nə ci'.

34 Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə ŋga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Yoo, əŋkyuunə əsə, 'Tsaaməmə tə əndətsa, bwan̄kara nə ci, masa ma'i inabi, guva ŋga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!'

35 Patə da ha'ə, ma ənjitə liwə hiima ŋga Əntan̄fə, agi baariinə nə tii tantanyinəkii."

Dzənə ŋga Yeesu aa ha əndə'i əndə Farisa

36 Tə'i əndə'i əndə Farisa 'wii tə Yeesu aa hakii aasii ka zəma. Yeesu a dzə aa ha əndəta, ca ndzaanə ka zəma.

37 Asee, tə'i ma'waslyakə minə davə də vərə. Makə fii ki oo'i, ga Farisatə asii nə Yeesu ka zəma, kya ŋgərə əbwə† urədyə,

38 kya kira, kya gwan̄aanə atsa sədə Yeesu daba'akii, kya tuu. Wata əjanə nə kiinatə aaba'a sədə Yeesu. Kya ŋgərə, kya taadəgi də shiŋkinə ŋga nətə, kya paatə sədəkii, kya buləvə urədyə aa dəvə.

39 Ma Farisatə 'wii tə Yeesu aa hakii aasii, makə nee ci ha'ə, əŋki ci də səkəkii, "Maci anabi nə əndətsə tanyi, kadə kə shii ci taa wu nə miitsə ca dəba'ə tə ci; taa mi nə ki əsə, ka shiinə nə ci; waatoo, ma'waslyakə əndə nə ki."

40 Wata Yeesu a ba ka Farisatə, "Simoonə, tə'i nyi da sə ŋga banə ka hə." Əŋki Simoonə ka ci, "Wabuu dīi, Maləma."

41 Əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i əndə nyi'u tə ənji bəra'i dəmənə. Ca nə'u tə əndənə *hwaslə gya'ə tufə. Ca nə'u tə əndə'i əndənə əsə hwaslə tufə pu'unə.

42 Makə pooshi taa wu mbee ka ki'i dəməətə agitii, wata əndətə a bwasee ka tii ka dəməəta. Ya ətsa, ŋgutə agi ənjitə bəra'i palee də uudənə tə ca?"

43 Əŋki Simoonə, "Ma nee nyi naaki, əndətə dīi dəmənə ŋgaan̄ga'ə atsakii palee də uudənə tə ci." Əŋki Yeesu ka ci, "Goon̄gaaku."

44 Wata ca zə'ugi aabii miita, əŋki ci ka Simoonə, "Kə nee hə ka miitsətsə nii? Kə gimagərə nyi aa haku aasii, amma pooshi hə bii oo'i, wa ənjə a əgəcii ma'inə ka nyi, ənjə a

7:33 7.33-34 Mat. 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. 7:33 7.33 1.15. 7:34 7.34 Mat. 9.10. 7:36 7.36 11.37. † 7:37 7.37 Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dīi ləməkii 'alabasəta' ci ənjə a hufəkəgi. 7:37 7.37-38 Mat. 26.6-7; Mar. 14.3. 7:39 7.39 7.16. 7:42 7.42 Mat. 18.27.

yibəgi ka nyi də səfəki. Amma, ma miitsa, kə yibəgi ki ka nyi səfəki də kiinatə, kya taadəgi də shinkinə nga nətə.

⁴⁵ Ma ha, paa hə nəhəpaa tə nyi nga'ə. Amma, ma kya, makə gimagərə nyi aa haku aasii, paa ki bwasee ka paatə səfəki.

⁴⁶ Ma ha, pooshi hə əji ka nyi maarə aanəki. Amma, ma kya, kə əji ki ka nyi urədyaa aaba'a səfəki.

⁴⁷ Aciikii ka banə nə nyi ka hə əsə: ma maduunə uufəətsə ngiragi miitsa, kə baarii oo'i, kə upaa ki tifyaginə nga 'waslyakəətə d'aadii ki patə. Amma, ma əndətə tifyagi Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii gi'u, gi'u nə uufənaakii əsə."

⁴⁸ Wata əjki Yeesu ka miita, "Kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku."

⁴⁹ Ma ənjitə cii kəya zəmə da tii, kə bii tii də səkətii, "Wu da nə əndənə ca tifyagi 'waslyakəənə əsa?"

⁵⁰ Amma əjki Yeesu ka miita, "Kə upaa hə luupaənə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə."

8

Ənjitə nja nə'u tə Yeesu

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə ka vərə ka vərə, ca dzə də waaza Nynyi Habara agyanə *ɲwanjuunə nga Əntanfə. Kə nyi'u lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tə ci.

² Kə nyi'u hara makinə tə ci əsə ətə mbədəpaagi ci də tii acii ginaaji da bwanea. Waatoo, Mariyaama Magədalina ətə lyakagi Yeesu ginaajiinə mədəfə ashitə,

³ Yawana, minə nga Kuza. Ma ɲguri, ci nə kadala nga yi nga ɲwanjwə *Hirudusə. Suzana da hara makinə bəzəkii. Ma tii pata, kə cakə tii tə i Yeesu də gənətii.

Misaali də əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.1-9; Mar. 4.1-9)

⁴ Ma saa'ikii, kə ma'ya ənji asəkə vəranyinə patə, təya shi aabii Yeesu. Makə dzii dabaala də na, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii də da misaali, əjki ci:

⁵ "Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə. Ma ca giirə, hara slikərənə a kwaala ahada rəgwa, ənjə a wiigi'i anəkii. Əginyinə əsa, təya shi, təya dəmətə.

⁶ Hariinəkii əsə a kwaala ama pasla, ca givagi, ca huurəgi, makə pooshi marəbə hanyinə.

⁷ Harii slikərənə əsə, təya kwaala aagi dəha. Gərənə nə tii kyakya'ə da dəha. Dəhəkii a pa'aanə ka səkəɲwa.

⁸ Ma harakii, kə kwaalii tii anə ɲunyi hanyinə. Təya dəvə, təya gərə, təya əji hi'wa. Taa ɲgutə patə, kə vii ci ɲunyi cifanə gya'a gya'a." Makə uudəpaa Yeesu wabəətsa, wata ca wazəgi də ɲgeerənə, əŋki ci, "Ma əndətə da liminə ɲga fanə, wa ca fa."

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-17; Mar. 4.10-12)

⁹ Ma daba'əkii *lyawarənə ɲga Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki tii, "Mi mwayi misaalitsə ɬaariina?"

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, "Ma unə kamə, koonə vii Əntanfə rəgwa ɲga shii ma'umbee uushi'inə ɲga ɲwanjuunaakii. Amma, ma hara ənja, see də misaali fanətii; kaa təya tsaamə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii, amma paa tii ka paaratəginə."

Dzəgunətənə ɲga Yeesu tə misaali ɲga əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.18-23; Mar. 4.13-20)

¹¹ "Wiinə səndə mwayi misaalitsə ɬaariinə: ma slikərəətsa, kə ndzaa ci makə wabənə ɲga Əntanfə.

¹² Ma slikərətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə ɲga Əntanfə. Wata *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə a ədzəmətii, acii ga təya vii goonɡa ka Əntanfə kaa təya upaa luupaanə.

¹³ Ma slikərətə kwaalii ama pasla əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ɲga Əntanfə, təya luu də moodasəka. Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii. Ci dʒii paa tii ka ta'avənə agi nə'unə. Madfa kə upaa ɲgərə'wə tə tii, təya bwasee.

¹⁴ Ma slikərətə kwaalii aagi dəha, tii nə ənjitə ca fa wabənə ɲga Əntanfə. Amma ma agi ndzaanatii, ka kavənə nə tii natii nə ka buurə uushi'inə kama kama, təya suuna gəna, təya alə sətə ca kadʒesəkə ka tii. Pooshi ɲunyi uushi ci təya mbee ka dʒatənə.

¹⁵ Ma slikərətə kwaalii anə ɲunyi hanyinə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ɲga Əntanfə, təya kəsəpaa tənə tənə də ədzəmə rəɲwə, təya ndzaanə də sə'watənə, təya dʒa ɲunyi uushi ətə ca nafa."

Misaali ɲga garəkuwa

(Mar. 4.21-25)

¹⁶ "Pooshi əndə ca kavə ɲunə aasəkə garəkuwa ka umbətənə də dʒəva taa ka kapaanə atsa ədərə əsə. Amma ka kapaanə nə ənji garəkuwa ka madzəgamə ha, ka ənjitə ca dəəmə aa kumu a nee ka ha camə.

¹⁷ Taa mi patə dīi ma'umbeekii kadə na shigi aa babara. Ma sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii, kadə na shigi aa babara əsə.

¹⁸ “Damə han̄kala agyanə fanə goonə! Acii ma əndətə da kudəpəshinə nga paaratə də sətə cii kəya fa, ka ci tsakənə ənji paaratəginə. Amma ma əndətə pooshi kavə nekii davə, taa ətə gi'u agi hiimaakii maa, ka luuginə nə ənji.”

I mæci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Mar. 3.31-35)

¹⁹ Ma daba'əkii, kə shi i mæci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii kaa təya nee ka ci. Amma kə təkuree tii ka mbu'unə aabiikii, pooshi rəgwa acii dabaala.

²⁰ Wata ənjə a ba ka Yeesu, “Watiitsə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku agyə, kə mwayi tii neenə ka hə.”

²¹ Amma wata əŋki Yeesu ka tii, “Ənjitə ca fa wabənə nga Əntaŋfə, təya slənətə sətə bii ci, tii nə yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.”

Dədəkənə nga mandalə mədə

(Mat. 8.23-27; Mar. 4.35-41)

²² Ma ka əndə'i uusəra, kə ndərəvə Yeesu da lyawarənaakii aasəkə kumbawalə. Əŋki ci ka tii, “Tan̄əgyaamə aa tan̄əgi uunəva.” Təya mədə, təya palə.

²³ Ma təya dzə də tan̄ənə də kumbawalə, Yeesu a tsəfə ŋun̄yinaakii. Wata mandalə mədə a ndzan̄ə kyanə anə uunəva. Ma təya nee, nanə nə ma'inə aasəkə kumbawala kaa təya za.

²⁴ Wata təya əntsahətə aabii Yeesu, təya mədəe ka ci, əŋki tii ka ci: “Daada, Daada, wanaamə ka zanə.” Yeesu a vədəhə, ca la ŋguruunə ka mədə da ka ma'iitə ca mbudə aadəgyə aadəgyə. Wata shakətə təya ənəgi, təya dədəkə kyakya'ə.

²⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Pooshi ma'ə vii goon̄ga goonə kuna?” Amma, ma təya, kə ŋgwaləgi tii. Kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə əsə. Təya laagwashi ahadatii, “Wu san̄ə nə əndəna? Taa mədə da ma'inə maa, agi wabənə nə ci ka tii, təya fa tə ci.”

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja

(Mat. 8.28-34; Mar. 5.1-20)

²⁶ Makə tan̄əgi Yeesu da lyawarənaakii aa tan̄əgi uunəvə nga Galili, waatoo aanə hanyinə nga ənji Gyarəgasinə,

²⁷ jimagərən̄aakii asəkə kumbawala, wata təya guŋəgərə da əndə'i əndə vəranəkii da ginaajiinə ashikii. Kə uugi

baanə lanə makə tikə ci da kəjeerənə əsə. Paa ci ka ndzaanə asii. Amma ahada gu'u ənji nə ndzaanaakii.

²⁸ Neenaakii ka Yeesu, wata ca ka vurənə, ca shi, ca kulagi akəŋwaciikii, ca ŋgəree ka uurakii, əŋki ci, “Yeesu Uuzənə ŋga Əntanfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Tuutəta'ə! Ga ha cibə də nyi.”

²⁹ Ma bii ci ha'a, acii kə bii Yeesu ka ginaajitə kaa ca dzəgi. Ma ginaajikəya, kə nji kəya kəsə tə əndəkii ŋgaanɡa'ə. Acii ha'ə, mapə'əkii nji əndətə a ndzaanə da i mahyakahyaka'ə aciikii da asəfəkii. Amma, patə da ha'ə ca dzə də bwaatəginə. Ginaajikii a kagi tə ci aagi bilinə.

³⁰ Wata Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Iitə nə ləməkwa?” Əŋki ci, “Ma ləməkya, Bəzəkii.” Ma bii ci ha'a, acii bəzəkii nə ginaajinyiitə dzii də nə ashikii.

³¹ Wata ginaajinyiitə a dza ciinə ka Yeesu, acii ga ca bii ka tii dzənə aasəkə makurənə gu'u ŋga zanə.

³² Ma dava, tə'i gəranə ŋga dagəliinə ca alə zəmatii ashi dənɡərə. Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu kaa ca vii ka tii rəgwa ŋga dzəgərənə aashi dagəliita. Wata Yeesu a vii ka tii rəgwakii.

³³ Təya shigi ashi əndəta, təya dzə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Wata dagəliitə a hwayagərə, təya kwaalagərə aagi uunəva, təya zagi davə patə.

³⁴ Makə nee magəriinə ŋga dagəliitə ka sətə dīi, təya huyipaa, təya kərə makii aasəkə vəranə da aanə hanyinəkii patə.

³⁵ Makə fi ənjita, wata təya shigi ka tsaamə sətə dīi. Təya mbu'yagərə aabii Yeesu, təya lapaa əndətə dzəgi ginaajinyiitə ashikii dasə a panə abiikii. Da i kəjeerənə ashikii nə ci, kə ənya hankalaakii. Wata təya ŋgwaləgi.

³⁶ Ma ənjitə nee də ginətii makə sətə mbə'i əndə ginaajita, kə jigunyi tii ka ənjitə shi daba'a.

³⁷ Wata ənjinyiitə anə hanyinə ŋga Gyarəgasinə patə a ba ka Yeesu, wa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii, acii kə ŋgwali tii ka shanə. Wata Yeesu a ndərə kumbawalə ka palənə saakii.

³⁸ Wata əndətə dzəgi ginaajitə ashikii a kədii acii Yeesu kaa ca dzə atsakii. Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci, əŋki ci ka ca,

³⁹ “Ənuu saaku aasii. Duu dzəgunəgi ka ənji sətə dīi Əntanfə ka putaaku.” Palənə nə əndəta, ca dzə də baaba ka ənji patə asəkə vəranə sətə dīi Yeesu ka putaakii.

Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu

(Mat. 9.18-26; Mar. 5.21-43)

⁴⁰ Ənyanə nga Yeesu, kə liwə ənji tə ci ngaanğa'ə, acii agi gəranə tə ci nji tii patə.

⁴¹ Tə'i əndə'i əndə ətə dii ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa davə də vərə. Kə shi ci aabii Yeesu, ca gərə'waanə atsaa səfəkii, ca dza ka ci ciinə kaa ca dzə aa hakii aasii.

⁴² Acii tə'i uuzənaakii rənwə, uncitə minəkii. Kə dii fəzətə taa pu'u aji bəra'i. Pooshi labadətə, də ma də ma ha'ə nə ki.

Ma Yeesu a dzə aa ha əndəta, kə tsəkuyi ənji ngaanğa'ə anəkii. Pooshi rəgwa nga zə'uginaakii acii ənja.

⁴³ Tə'i əndə'i minə agi ənjita, cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja də tə ki. Kə zamagi ki də gənatə patə ka ənji kuzhikinə, amma pooshi əndə mbee ka mbəfəpaanə də ki.

⁴⁴ Wata kya əntsahətə aabii Yeesu da ba'akii, kya təbətə kəjeerənaakii. Pii wata kə dzəgi bwaneatə ashitə.

⁴⁵ Əŋki Yeesu, "Wu daa uree ka nya?" Əŋki patənə nga ənji ka ci, əntaa tii. Əŋki Piita ka ci, "Daadə, lanə nə ənji abiiku, pooshi ha nga zə'uginə."

⁴⁶ Əŋki Yeesu, "Amma tə'i əndə uree ka nyi, acii kə fii nyi tə'i baawəda shigi ashiki."

⁴⁷ Makə nee miitə kə puki ba'atə, wata kya shi. Shishinətə a dzə də udzənə acii ngwalənə. Kya gərə'waanə akəŋwacii Yeesu, kya ndzanə dzəgunənə ka ci akəŋwacii ənji patə taa ka mi uree ki ka ci, i makə sətə upaa ki mbəfənə pii əsə.

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, "Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə."

⁴⁹ Daga Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wafənə ha'ə, kə mbu'ya əndə yi nga Jayirusə. Əŋki əndətə ka Jayirusə, "Kə uudee uuzətə ka na. Ga ha ənvutə tə maləmə ma'ə."

⁵⁰ Amma, makə fii Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka Jayirusə, "Ga ha ngwalə. Vii goonğa ka Əntanfə, ka mbəfənə nə uuzənaaku."

⁵¹ Makə mbu'i Yeesu aa ha Jayirusə, makapaamə ci rəgwa taa ka wu ka dəməgərənə atsakii madaamə ka i Piita, da Yoohana, da Yakubu da ka i dii uuzətə da məci.

⁵² Ənji patə davə asii, ka tuunə, təya ngəərə ma. Wata əŋki Yeesu ka ənji, "Goona tuu. Ma uuzəətsa, əntaa əntənə əŋki ki, amma ŋunyinə cifə ki."

⁵³ Wata təya ŋusəgi tə ci acii kə shii tii, kə əŋki uuzətə tanyi.

⁵⁴ Amma wata Yeesu a kəsətə tə uuzətə ka ciinə, ca ba ka ki də ŋgeerənə, "Əndzəgəna, madətə!"

⁵⁵ Wata kə ɔnyatə ɔpinə ama uuzəəta. Kya madətə pii. Wata ɔŋki Yeesu, wa ɔnjə a vii ka ki zəma.

⁵⁶ Ma sətə, kə dīi ka sə ŋga hurəshishinə ka i dīi da məci uuzəəta ka shaŋə. Amma Yeesu a ba ka tii, ga tɔya bapaa sətə dīi taa ka wu.

9

Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i
(Mat. 10.5-15; Mar. 6.7-13)

¹ Yoo, kə dzatəgi Yeesu də lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda da rəgwa ŋga lyaakaginə də ginaajiinə patə, tɔya mbədəpaa də ɔnji bwanea.

² Wata ca sləkee ka tii, kaa tɔya dzə də waazanə agyanə ŋwanjuunə ŋga ɔntaŋfə, tɔya mbədəpaa də ɔnja.

³ Ma ɔtsə kaa tɔya palə, ɔŋki ci ka tii, "Goona ŋgərə taa mi ka dzəginə, taa zala, taa mbuura, taa zəma, taa kwaba ɔsə. Taa wu agyuunə, ga ca dzə da kəjeerənyinə bəra'i.

⁴ Maa kə gyuunə aasəkə ɔndə'i vəranə, ndzaamə ga ɔnjitə liwə tuunə ahatii asii, dəŋə ka saa'itə nuunə madə gatə.

⁵ Ma vəraatə maluumə ɔnji tuunə dava, shigimə sə goonə davə. Gwa'agimə bərəbərə ŋga vəraatə asəduunə, unə dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii ŋga'ə."

⁶ Wata madənə nə tii, tɔya palə, tɔya dəəmə aasəkə vəranyinə kama kama, tɔya waaza Nunyi Habara, tɔya mbədəpaa də ɔnji bwanea taa da patə.

*Gwazəginə ŋga haŋkala ŋga *Hirudusə*
(Mat. 14.1-12; Mar. 6.14-29)

⁷ Makə fii Hirudusə, ŋwanjwə anə hanyinə ŋga Galili, sətə ɗaadii patə, wata kə gwazəgi haŋkalaakii. Aci agi banə nə hara ɔnji, "Kə ma'i Yoohana agi maməətə ɔnja."

⁸ Hara ɔnjə a ba, "Anabi *Iliya jigagi." Ma hara ɔnji ɔsa, tɔya ba, "ɔndə'i ɔndə agi anabiinə ŋga ŋukə madətə agi maməətə ɔnja."

⁹ Amma kə bii Hirudusə, "Ya makə kə shi nya lagi nə ŋga Yoohana, wu da nə ɔndətsə cii kya fa, ɔnjə a mbudə mada uushi'inaakii ha'a?" Wata Hirudusə a ndzanə aalənə tə Yeesu kaa ca nee ka ci.

Adəvənə ŋga Yeesu ka ɔnji dəbu'u tufə
(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Yooh. 6.1-14)

¹⁰ Ma ɔnjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ɔnya tii aabiikii, tɔya ba ka ci sətə ɗaadii tii patə. Wata Yeesu a

'wagi tē tii daanētii, tēya əntsaħəgi dzadə da ənja, aadəbii vəranə ŋga Batəsayida.

¹¹ Asee, kə fii dabaala. Wata tēya ndzanə nə'unə tē ci aa dəvə. Yeesu a luu tē tii. Ca wabə ka tii agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Ma ənjitə ca moo mbədəpaanə də tii əsə, kə mbədəpaa ci də tii.

¹² Ma ətsə uusəra kədəhə ka kulanə, wata lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a əntsaħətə aabii Yeesu, tēya ba ka ci, "Bawə ka ənjitə, wa tēya palə aasəkə vəranyinə da i aasəkə makədəhə kədəhə giwanyitə a makwakwa, kaa tēya upaa zəmə da ha ŋga baanə dəvə. Acii ma gana, agi bilinə naamə."

¹³ Amma əŋki Yeesu ka tii, "Unə nə vii ka tii zəma." Əŋki tii ka ca: "Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə da hərəfinə bəra'i nəndə acii inə. Madəamə inə kə gi ka ira zəmə, pooshi ka mbu'unə ka patənati."

¹⁴ Ma bii tii ha'ə, acii ŋguyirənə daanətii maa, ka dənə nə tii bahə dəbu'u tufə. Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Kaaləmə kurəgənyinə. Ndzaneemə ka ənja. Taa ka ŋgutə kurəga, wa ənji bahə tufə pu'unə a ndzaanə."

¹⁵ Wata tēya ndzanee ka ənjitə patə.

¹⁶ Yeesu a ŋgərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tē Əntaŋfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa tēya təkəpaa ka dabaala.

¹⁷ Ənji patə a zəmə, tēya əburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə tē ətə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

*Banə ŋga Piita, Yeesu nə *Aləmasiihu*

Wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 16.13-21; Mar. 8.27-31)

¹⁸ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dā də'wa daanəkii. Abiikii nə lyawarənaakii əsə. Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, "Wu saŋə nə nyi ci ənjə a ba?"

¹⁹ Əŋki tii ka ci, "Ma nə hara ənji ka bana, hə nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Ma hara ənji əsə, agi banə nə tii, anabi *Iliya nə hə. Hara ənji əsə, agi banə nə tii, əndə'i əndə agi anabiinə ŋga ŋukə madətə agi maməətə ənja."

²⁰ Əŋki Yeesu, "Ya unə noona, wu nə nyi cuuna ba?" Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matadəkii dāci Əntaŋfə."

²¹ Wata Yeesu a dā ka tii bariya, əŋki ci, "Goona bapaa sətə taa ka wu shaŋə."

22 Ma daba'əkii ca wabə agyanə naakii nə, ɛŋki ci ka tii, “Tyasə ma *Uuzənə nga ɛnda, see a sa ci cibənyinə lanə. Kadə nə gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, ɛnjə a bələgi tɛ ci. Ma ka makkənə nga uusərə, ka madənə nə ci agi maməətə ɛnja.”

Nə'unə tɛ Yeesu

(Mat. 16.24-28; Mar. 8.34-9.1)

23 Wata ɛŋki Yeesu ka ɛnji patə, “Taa wu patə ca moo nə'unə tɛ nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ɲgərə ɛnfwə nga gwa'avənə tɛ ci aashikii, ca nə'u dɛ nyi uusərə patə.

24 Tada wu patə ca dɛ gazhi'waanə nga gərətə ɛpinaakii, ka ɛteenə nə ci ka ɛpinəkii. Amma, taa wu patə ɛtee ka ɛpinaakii putə nga nə'unə tɛ nyi, ci na luupaa ɛpinaakii.

25 Mi sanə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə *duuniya, amma ɛndə ɛtee ka ɛpinaakəya? Pooshi bwatyakii.

26 Acii mada kə dɛi ayinə tɛ ɛndə ka wabənə agyanəki da agyanə wabənaaki, ma nyi Uuzənə nga ɛnda, kadə nə ayinə a dɛ tɛ nyi ka wabənə agyanə ɛndəta uusəratə nii kya shi da i məghərəvənə geenə da Daadə da nga malaaba malaa'ikanyinə.

27 Tantanyinə cii kya ba koonə: tɛ'i hara ɛnji ahadaamə na nee dɛ ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka ɲwanjuunə nga ɛntanfə.”

Məghərəvənə nga Yeesu

(Mat. 17.1-8; Mar. 9.2-8)

28 Makə bii Yeesu wabəətsə ha'ə, ma daba'a baanə taa tighəsə, kə ɲgirə ci tɛ i Piita, da Yoohana da Yakubu, tɛya ndərə aanə giɲwə kaa ca dɛ də'wa.

29 Ma ca dɛ də'wa, wata kə zə'ugi kəɲwaciinəkii, kə uufagi kəjeerənaakii talə talə, agi bərənə ɛsə.

30 Ndza'a gi'u ha'ə, wata watiitə ɛnji bərə'i, tɛya wabəshi da Yeesu. Waatoo i Muusa da *Iliya.

31 Kə jigagi tii da məghərəvənə. Tɛya wabə agyanə aniya nga mbu'utəgi dɛ slənaakii, waatoo ɛntənaakii dɛ Urusaliima.

32 Asee, kə kwaalagi i Piita da ɛnjitə abiikii ca'ə ca'ə ka ɲunyinə. Makə vədəhətə tii, wata tɛya nee ka məghərəvənə nga Yeesu da ɛnjitə bərə'i abiikii.

9:22 9.22 9.43-45; 17.25; 18.31-34; 24.6-7. 9:23 9.23-24 14.27; 17.33; Mat. 10.38-39; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. 9:26 9.26 12.9; Mat. 10.33; 2 Tim. 1.8; 2.12. 9:27 9.27 Mat. 16.28. 9:28 9.28-29 5.16. 9:29 9.29-36 2 Piita 1.16-18. 9:31 9.31 9.22; 13.33. 9:32 9.32 Yooh. 1.14.

³³ Makə nji ənjitə bəra'i a da rəgwa nga təkəginə da Yeesu, əŋki Piita ka ci, "Daada, nga'ə dīi makə ganə niinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makkə: naaku rəŋwə, nga Muusa rəŋwə, nga Iliya rəŋwə." Asee, mashiimə Piita ginə nga sətə bii ci ka Yeesu.

³⁴ Ci ma'ə ka banə ha'a, wata kə shi məzhidəkwatyaminə, kə zadəgi tə tii. Kə ŋgwaləgi lyawarənaakii, makə zadəgi məzhidəkwatyamiitə tə tii.

³⁵ Wata əndə a wafya dagi məzhidəkwatyaminə, əŋki ci, "Waatsə matadə Uuzənaaki. Famə tə ci."

³⁶ Uudənə nga wabəətsə ha'ə, wata maneemə lyawarənaakii ka əndə'i əndə ma'ə mad'aamə tə Yeesu daanəkii.

Ma ka tsaakəya, pooshi lyawarənaakii bapaa sətə nee tii taa ka wu.

Mbədəpaanə nga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci (Mat. 17.14-18; Mar. 9.14-27)

³⁷ Pukətə hakii, makə jimagərə Yeesu da lyawarənaakii a giŋwə, bəzə ənjə a shi ka guŋunə da ci a rəgwa.

³⁸ Wata əndə a shigi agi dabaala, ca madəe ka uuraakii, əŋki ci: "Maləma, tuutəta'ə! Tsaamuu uuzənaaki, ci nə cikii, marəŋwa.

³⁹ Agi kəəsənə nə ginaaji tə ci. Gi'u ta'avənəkii ca ka vurənə, agi ghərəvənə nə ginaajikii tə ci də ŋgwaanɡwa'ənə, wata əbwyənə nə cikufinə a makii. Ma dzəginə nə ginaajikii kamə, də dzawuunə.

⁴⁰ Kə dzii nyi ciinə ka lyawarənaaku kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii."

⁴¹ Wata Yeesu a ba, "'Ya'əmə, unə ənji nga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntanfə, bwaya ənja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kirawə ka nyi uuzənaakukii dīi!"

⁴² Ma uuzəəta a shi, wata ginaajitə a sləbəgi tə ci aa panə, ca dəgə tə ci də ŋgwaanɡwa'ənə. Wata Yeesu a la ŋguruunə ka ginaajita. Ca mbədəpaa də uuzəəta, ca ənəpaagi də ci ka dīi.

⁴³ Ma ənjitə davə patə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə nə dūunuunə nga Əntanfə.

Ənənə nga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii (Mat. 17.22-23; Mar. 9.30-32)

Ma patənə nga ənjə a tsaamə dagwa dagwaanə nga sətə slənyi Yeesu patə, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əŋki ci,

⁴⁴ "Kapaamə liminuunə nga'ə koonə fa sənə cii kya ba koonə: ka vəginə nə ənji tə Uuzənə nga əndə aacii ənja."

45 Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabəətsa. Kə ndzaanə ka tii ma'umbeekii, acii ga təya fii. Kə ngwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanjə palee də gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Mar. 9.33-37)

46 Kə hwaďəgi mabizhinə ahada lyawarənə nga Yeesu, təya laagwashi ahadatii kaa təya shii taa wu palee də gawuunə ahadatii.

47 Amma, ma Yeesu, makə shii ci hiima nga nətii ha'ə, wata ca ngərə uuzənə, ca kəjee ka ci abiikii,

48 əŋki ci ka tii, "Taa wu liwə uuzənə, maďa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwə tə nyi, tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa. Acii taa wu palee də daraanə ahadoonə patə, ci nə əndə ətə palee də gawuunə."

Ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci

(Mar. 9.38-40)

49 Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, "Daada, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka magunura deenə, kə tənəpaa inə tə ci."

50 Wata əŋki Yeesu ka ci, "Goona tənəpaa tə ci. Acii ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci."

*Kaareenə nga ənji *Samariya ka Yeesu*

51 Makə uugi uusəra nga ndərənə nga Yeesu aadəgyə mbishanə, kə ďatə ci aniya saakii nga dzənə aa Urusaliima.

52 Wata ca sləkee ka ənji zəku'i. Təya palə, təya dzəgərə aasəkə əndə'i vəranə anə hanyinə nga Samariya ka haďa ka ci də ha nga ndzaanə davə.

53 Amma, maluuvəmə ənji vəranəkii ka ci, acii kə shii tii oo'i, aa Urusaliima cii kəya moo dzənə.

54 Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata əŋki i Yakubu da Yoohana ka ci, "Slandana, kə mwayi hə keena ba, wa gunə a jima kaa ca zamagi də tii kwa?"

55 Amma wata Yeesu a zə'ugi aadəbii tii, ca wazə ka tii.

56 Ma daba'əkii, təya palə ka əndə'i vəranə.

Ənji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tə Yeesu

(Mat. 8.19-22)

57 Ma təya dzə a rəgwa, wata əndə'i əndə a ba ka Yeesu, əŋki ci, "Taa aama gi hə patə, ka nə'unə nə nyi tə hə."

⁵⁸ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanə, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nə əginyinə əsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, Uuzənə nga ənda, pooshi haaki bahə nga kapaa tanjalaki davə.”

⁵⁹ Əŋki Yeesu ka əndə'i əndə əsə, “Nə'uu tə nyi.” Amma əŋki əndəta, “Slandana, taku kaa nya dzə ka ngədfəgi tə daadə zəku'i.”

⁶⁰ Yeesu a ba ka ci, “Wa maməətə ənjə a ngəədfə maməətə ənjatii. Amma, ma ha, duu ka waazanə ka ənji agyanə nwanjuunə nga Əntanfe.”

⁶¹ Əŋki əndə'i əndə ka Yeesu əsə, “Slandana, ka nə'unə nə nyi tə hə, amma kapaa ka nyi rəgwa zəku'i kaa nya dzə ka banə ka ənji geenə, a ta'avə tii.”

⁶² Əŋki Yeesu ka ci naakii, “Taa ngutə əndə ca uuza, ca dzə də tsaamənə aaba'əkii, pooshi uushi cii kəya bələpaa. Makə ətsə ha'ə nə əndə slənənə ka nwanjuunə nga Əntanfe əsə, mada kə caamə ci aaba'a, pooshi uushi cii kəya dapa.”

10

Sləkeenə nga Yeesu ka ənji mədfə pu'unə aji bəra'i

¹ Ma daba'əkii, kə ta'i Yeesu Slandanə hara ənji mədfə pu'unə aji bəra'i. Kə sləkee ci ka tii ənji bəra'i bəra'i zəku'i aasəkə vəranyinə patə i ka patənə nga hatə cii kəya ba dzənə də naakii na.

² Ma ətsə kaa təya palə, əŋki ci ka tii, “Lanə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ənji slənəkii. Aci ha'ə, damə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ənji sləna, təya shi ka slənə cifanə.

³ Paləmə! Ma nə nyi ka sləkeenə koonə, makə sətə ci uuji bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə.

⁴ Goona ngərəənə kwaba, taa mbuura. Goona ngərəənə əndə'i bibinə əsə. Ma una dzə, goona səkəpaanə ka nəəhəshinə a rəgwa.

⁵ Yitə dəməgəruunə aa dəvə patə, bamə zəku'i: ‘Wa Əntanfe a kira ndzaanə jamə aa hanə aasii.’

⁶ Mada tə'i əndə bahə upaa ndzaanə jamə gatə asii, ka upaanə nə ci də nəhəpaanə goonə tə ci. Mada pooshi, wa jamənə goonə a ənə koonə sə goonə.

⁷ Mada kə liwə tii tuunə, ndzaamə gatə asii. Adəmə, samə sətə nə ənjə a vii koonə davə. Aci ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a ki'i ka ci zaarənaakii. Goona dəəmə ka yi ka ya.

⁸ Vəraatə dəməgəruunə aa dəvə patə, mada kə liwə ənji tuunə davə, adəmə sətə nə ənjə a vii koonə.

⁹ Mbөөдөpaamə də ənji bwanea. Bamə ka ənji oo'i: 'Kədəhə nə Əntənfə ka də ɲwanjuunaakii ahadoonə.'

¹⁰ Amma, vəraatə dəməgəruunə aa dəvə patə, maɖa maluumə ənji tuunə dəvə, shigimə dəvə. Dəmə ka hatə ci ənjə a ndzaanə dzubə, una ba ka ənja:

¹¹ 'Taa bərəbərə ɲga vəranə goonə ənə ndərəvə aa sədiinə, waniinə ca gwa'aanə koonə sə goonə. Amma shiitəmə oo'i, kədəhə nə Əntənfə ka də ɲwanjuunaakii ahadoonə.' "

¹² Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: ma uusəra ɲga də gəɲwana, kadə nə gəɲwanə ɲga ənji vəranəkii a palee ka ɲga ənji *Sadooma də iza'unə."

Wazənə ɲga Yeesu ka vəranyitə maviimə goonɲa ka ci (Mat. 11.20-24)

¹³ "Kə dii anuunə, ənji Koorazinə! Kə dii anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə ɲga hurəshishiitə ɖaadii asəkə vəranyitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dii, kadə kə ɲgaanɲii tii dəgəjinyinə, təya ndzaanə agi əntəɖaka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntənfə.

¹⁴ Ci dii, ma uusəra ɲga ɖa gəɲwana, kadə paleenə nə gəɲwanə goonə ka ɲga ənji Tiira da ɲga ənji Sidoonə də iza'unə.

¹⁵ Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə saɲa, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə sunwə kagerə nə ənji tuunə!"

¹⁶ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Ma əndətə fii tuuna, tə nyi fii ci. Ma əndətə kaaree koonə əsa, ka nyi kaaree ci. Ma əndətə kaaree ka nya, ka Əntənfə ətə sləkee ka nyi kaaree ci."

Ənyanə ɲga ənjitə məɖəfə pu'unə aji bəra'i

¹⁷ Ma daba'ə palənə ɲga ənjitə məɖəfə pu'unə aji bəra'i ka ha ɲga ɖa waaza, kə ənya tii də moodasəkə ka shanə, əŋki tii ka Yeesu, "Slandaniina, taa ginaajinyinə maa, maɖa kə wabiinə ka tii də ləməku, kə fii tii tiinə."

¹⁸ Wata əŋki ci ka tii, "Kə nee nyi ka *Seetanə ca kulya dadəgyə makə pyapɖənə ɲga vəna.

¹⁹ Wiitsa, kə vii nyi koonə baawəɖa ɲga wiigi'inə agyanə rəhunə da məganɲa i baawəɖa agyanə dabaranyinə ɲga Seetanə patə. Pooshi uushi bwayakii na upaa tuunə.

10:9 10.9-11 11.2. **10:11 10.11** Slənə 13.51; 18.6. **10:12 10.12** Mat. 10.15.
10:13 10.13-14 Isaa. 23.1-16. **10:15 10.15** Isaa. 14.13,15. **10:16 10.16** 9.48;
 Mat. 18.5; Mar. 9.37; Yooh. 13.20. **10:17 10.17** 9.10; Mar. 6.30. **10:18 10.18**
 Yooh. 12.31; Səniinə 12.9. **10:19 10.19** Jab. 91.13.

²⁰ Amma goona dā moodasəkə acii makə fii ginaajinyinē tuunə. Gəḏə kə dīi unə moodasəkə acii makə dīi ləmuunə manaahəkii dagyə.”

Da manjushinə nga Yeesu

(Mat. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, kə uufagi səkə nga Yeesu aashi Malaaba Ma'yanə ka shanjə. Wata əŋki ci, “Ya'ə Daada, Slandanə nga dadagya da nga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii. Ha'ə dīi, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadeesəkə ka hə.”

²² Wata əŋki ci ka ənja, “Patənə nga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə nyi madaamə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə Daadə əsə madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.”

²³ Ma daba'əkii, Yeesu a zə'ugi aadəbii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii daanətii, “Tə'i barəkaanə ashuunə acii agi neenə nuunə ka sətə ca dāada.

²⁴ Acii wanyinə ca ba koonə: lanə nə anabiinə da meeminə mwayi ka shanjə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə.”

*Misaali də ŋunyi aginə nga əndə *Samariya*

²⁵ Wata əndə'i maləmə a madətə, ca gwanə ka laagwa uushi'inə ama Yeesu kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci ka ci, “Ya ənə Maləma, mi dəbēe d'anəki kaa nya upaa əpinə ətə pooshi ka uudəna?”

²⁶ Əŋki Yeesu ka ci, “Mi sanə bii bariya nga Əntanjfwa? Mi cii kəya moo bana?”

²⁷ Wata əndətə a ba ka Yeesu, “Uuduu tə Əntanjfə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga ŋgeerənaaku, də patənə nga han'kalaaku. Uuduu tə əndətə abiiku əsə makə sətə cii kwa uudə naaku na.”

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Awa! goonggaaku. Maa agi d'anə nə hə ha'ə, ka upaanə nə hə əpinə.”

²⁹ Amma, ma maləməta, kə mwayi ci baariinə oo'i, əndə goongga nə ci. Wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “I wu sanə nə ənjitə abiikya?”

³⁰ Əŋki Yeesu ka ci, “Fatə, tə'i əndə'i əndə sha ma'i də Urusaliima kaa ca dzə aa Yarikoo. Ma ca dzə, wata kə kulavə ci aasəkə maaba. Təya ŋgwaafəgi kəjeerənyinə

10:20 10:20 Shig. 32.32; Fil. 4.3; Səniinə 3.5. **10:21 10:21** 4.18; Mat. 11.25.

10:22 10:22 Mat. 11.27. **10:24 10:24** 1 Piita 1.10-12. **10:25 10:25** 18.18; Mat. 19.16; Mar. 10.17. **10:27 10:27** Mat. 22.37,39. **10:28 10:28** Leew. 18.5; Rooma 10.5; Gal. 3.12; Yooh. 13.17.

ashikii, tɔya fɛslɛgi tɛ ci, dara ɛpinɛ mbidɛɛ tii a makii. Wata tɔya palɛ satii.

³¹ Asee, tɛ'i ɛndɛ'i *limanɛ ca dzɛnaakii. Makɛ lapaa ci tɛ ɛndɛtɛ gujaɓɛ, wata ca wuslɛgi aadɛ tangala rɛgwa, ca pitɛgi saakii.

³² Ha'ɛ ɛsɛ wata ɛndɛ'i ɛndɛ agi slikɛrɛnɛ nɔa *Leewi a shinaakii. Makɛ lapaa ci tɛ ɛndɛtɛ ɛsɛ, wata ca wuslɛgi aa tangala rɛgwa, ca pitɛgi saakii.

³³ Amma tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ Samariya ca dzɛ naakii oogɛ da gatɛ da rɛgwa. Wata ca lapaa tɛ ci. Makɛ nee ci ka ɛndɛtɛ gujaɓɛ, kɛ nyihɛ ci tɛgunuunaakii. *

³⁴ Ca ɛntsahɛtɛ aabiikii. Ca nɔgɛrɛ maarɛ da ma'i inabi, ca hɛɛjivɛ ka ci ka uyiginɛ, ca fuudɛtɛ ka ci uyigiita. Ca ndɛrɛvɛ dɛ ci aa ba'a vamɛndaakii, ca kɛrɛgi tɛ ci aa kuvɛ mu'uminɛ, ca hadɛtɛgi dɛ ci davɛ.

³⁵ Pukɛtɛ hakii, ca nɔgiragi *hwaslɛ bɛra'i, ca vii ka slanda kuvɛta, ca ba ka ci: 'A nɛhɛtɛ hɛ ka nyi ɛndɛna. Mada kɛ ziigi hɛ dɛ uushi palee ka ɛna, maa kɛ ɛnya nyi, ka shinɛ nɛ nyi ka ki'inɛ ka hɛ saaku.' "

³⁶ Wata ɛnki Yeesu ka malɛmɛta, "Ya ha, ya agi ɛnjinyiitsɛ makka, wu nɛ ɛndɛ nɔa ɛndɛtɛ kulii ɛnji maabɛtɛ aagyanɛkɛya?"

³⁷ Wata ɛnki malɛmɛtɛ ka Yeesu, "ɛndɛtɛ dfii ka ci nɔa'ɛnɛ." ɛnki Yeesu ka ci, "Yoo, kɛ fii hɛ. Duu dɛ dfanɛ ha'ɛ makɛ ɛtsa."

Luunɛ nɔa i Marɛta da Mariyaama tɛ Yeesu

³⁸ Ma Yeesu da lyawarɛnaakii a dzɛ, wata tɔya mbu'u aasɛkɛ ɛndɛ'i vɛranɛ. Ma dava, tɛ'i ɛndɛ'i minɛ ɛtɛ dfii lɛmɛtɛ Marɛta. Kɛ liwɛ ki tɛ ci aa hatɛ aasii.

³⁹ Tɛ'i cikɛnjuci ɛsɛ ɛtɛ dfii lɛmɛtɛ Mariyaama. Ma kya, kɛ gi ki, kya ndzaanɛ dasɛ a panɛ atsa sɛdfɛ Yeesu Slandana, ka fa sɛtɛ cii kɛya dzɛgunɛ ka ɛnja.

⁴⁰ Ma Marɛta natɛ ɛsa, wata kɛ nɔgɛrɛgi slɛnɛ nɔa makinɛ hanɔkalatɛ dɛ nɔgwaanɔgwa'ɛnɛ. Wata kya shi aabii Yeesu, ɛnki ki ka ci, "Ya ɛnɛ Slandana, nɔa'ɛ ka hɛ makɛ bwasee cikɛnunɛki ka nyi, nyi daanɛki, ka paka'anɛ da slɛnɛ nii? Bawɛ ka ki, wa kya shi ka tsakɛnɛ tɛ nyi dfii."

⁴¹ Wata ɛnki Yeesu Slandanɛ ka ki, "Hɛ Marɛta, kɛ ɛnvutɛ hɛ naaku nɛ dɛ uushi'inɛ lanɛ.

⁴² Amma uushi rɛnɔwɛ saakii nɛndɛ madɛbɛkii. Mariyaama tagi nɔnyi uushɛ ɛtɛ pooshi ɛnji ka mbeenɛ ka gutsɛginɛ aciitɛ shanɛ."

* **10:33 10:33** Samariya: Mat. 10:5; Luka 9:52; 17:11,16; Yooh. 4:9,39-40; Slɛnɛ 1:8; 8:1,5,14-17,25; 9:31. **10:38 10:38-40** Yooh. 11:2; 12:2-3.

11

Dzəgunənə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii agyanə dā də'wa
(Mat. 6.9-13; 7.7-11)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dā də'wa ka əndə'i ha. Makə uudəpaa ci, wata əndə'i əndə agi lyawarənaakii a ləgwa ka ci, "Slandaniina, dzəgunətə keenə dā də'wa makə sətə jigunyi Yoohana ka lyawarənaakii."

² Wata əŋki Yeesu ka tii, "Ma una dā də'wa, ma banuuna:
*

"Ya'ə Dəsəniina, dāwə ka taa wu patə a dəla də ləməku. Dawə ŋwanjuunaaku taa da patə.

³ Duu də ndii keenə zəmə ŋga adənə uusəra patə.

⁴ Tifyagi keenə 'waslyakəənə geenə, makə sətə ci-ina tyaafagi ka əŋji patə ətə ca dāada keenə 'waslyakəənə.

Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə.' "

⁵ Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Yaci tə'i əndə'i əndə agyuunə da guvakii. Kə ma'i ci, kə gi ci aa hakii ahada vəda, ca ba ka ci: 'Guvakya, ndii ka nyi zəma.

⁶ Acii tə'i əndə'i guvaki wuslyagərə aa haki əndzə'i. Oogə nə ci ka dzənə. Pooshi taa mi aciiki ŋga viinə ka ci əsə.'

⁷ Yaci kə jika guvakii ətə ka ci da kumu, əŋki ci, 'Hərəpaa tə nyi kəda'ə! Kə uugi nyi pa'əgi makuva, kə uugiinə baanə da manjeevənaaki. Paa nyi ka mbeenə ka madətənə kaa nyi vii ka hə zəma.'

⁸ Iitə na dā? Wiinə səndə cii kya ba koonə: Ma əndəta, paa ci madətə ka vii ka guvakii sətə kədii ci aciikii putə ŋga guvanatii, amma putə ŋga yiirə ŋunyinə agikii ma'i ci ka viinə ka ci sətə dəbee ka ci patə.

⁹ "Ma nya, wanyinə ca ba koonə əsə: ma dānuuna, kədiimə, ka viinə nə əŋji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə əŋji koonə makuva.

¹⁰ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə Əntanfə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə əŋji ka əndətə dzii makuvə əsə.

¹¹ Ŋgutə dənə saŋə ahadoonə ca ŋgərə rəhunə, ca vii ka uuzənaakii mada ləguyi ci hərəfina?

¹² Anii ka ŋgərənə nə ci məganŋanə, ca vii ka ci mada ləguyi ci alina? Pooshi.

¹³ Taa unə məŋgərəkikinyinə maa, kə shii unə vii ŋunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə; sakwa Dəsənuunə ətə

11:1 11.1 5.16. * **11:2 11.2** Ŋwanjuunə ŋga Əntanfə: 4.43; 9.2,62; 10.9,11; 17.21; 19.11; Slənə 1.6-8; 19.8; 28.23,31. **11:3 11.3** 12.22-32. **11:7 11.7-8** 18.5. **11:9 11.9** Mat. 7.7.

dagyø ðii, ka sløkeenø nø ci ka Malaaba Ma'yanø ka ønjitø ca kədii aciikii øsø!"

Børapaanø nga ønji tø slønø nga Malaaba Ma'yanø
(Mat. 12.22-30; Mar. 3.20-27)

¹⁴ Ma ka øndø'i uusøra, kø lyaakagi Yeesu ginaaja ashi ønda. Ma ginaajikøya, agi køsøginø nø ci gana a ma øndøkii, pa ca mbee ka wabønø. Makø dzøgi ginaajita, wata masøganatø a ndzanø wabønø. Ønjitø nji dava, kø ðii ka tii ka sø nga hurøshishinø.

¹⁵ Amma ønki hara ønja, "Dø baawøða nga *Byaløzabulø, nwanwø nga ginaajinyinø, nø ci ka lyaakagi ginaajinyinø."

¹⁶ Ma hara ønji øsa, kø mwayi tii fa bwaya wabønø a ma Yeesu. Tøya ba ka ci, a ða ci ka tii sø nga hurøshishinø kaa tøya shii oo'i, dø baawøða nga Øntanfø nø ci ka lyaakagi ginaajinyinø.

¹⁷ Amma, ma Yeesu, kø shii ci hiimatii. Wata ønki ci ka tii, "Taa ngutø nwanjuunø tøkøgi børa'i putø nga mabizhinø, ka øntønø nø nwanjuunøkii. Yikii øsa, ka ðaginø ka uufinø.

¹⁸ Wanuunø ka banø oo'i, dø baawøða nga Byaløzabulø nø nyi ka lyaakagi ginaajinyinø. Waatoo, agi panø nø *Seetanø da naakii nø kwa? Aa iitø mbeenø nwanjuunaakii ka kønnaanønø ðiya?

¹⁹ Yoo, maða dø baawøða nga Byaløzabulø cii kya lyaakagi ginaajinyinø, aa wu ðii vii ka *lyawarønø goonø natii baawøða nga ðanø ha'a? Slønati na ðaarii oo'i, ma sètø cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁰ Amma makø ðii ci, dø baawøða nga Øntanfø cii kya lyaakagi ginaajinyinø, yoo, ci ðaarii oo'i, kø njanø Øntanfø ða nwanjuunø ahadoonø.

²¹ "Ma mandalø ønda, maða ma'aanøkii nø ci ka nøhø yaakii, pooshi uushi ca uree ka uushi'inaakii.

²² Amma, maða kø shi øndøtø palee ka ci dø ngeerønø ka ønslønø tø ci, ka hwamøpaanø nø ci tø ci, ca gutsøtø patønø nga uushi'inø nga pagiitø cii køya hwaføgi, ca tøkøpaa ka ønjaakii.

²³ "Taða wu nø øndø pooshi liwø tø nyi, øndø daawaanaaki nø ci øtsa. Taða wu nø øndø pooshi agi tsakønø tø nyi agi tsøkønø øsø, øndø kuzhidøginø nø ci."

Wabønø nga Yeesu agyanø ønyanø nga ginaaja
(Mat. 12.43-45)

²⁴ "Maða kø dzøgi ginaaji ashi ønda, ka dzønø nø ci kura'ø aagi bilinø ka hatø pooshi ma'inø davø ka alø ha nga

əpisəka. Madfa malapaamə ci ha, ka banə nə ci ka naakii na, 'A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.'

²⁵ Wata ca ənə aa dəvə, ca däməgərə, ca lapaa hakii maslaabakii, mahadakii nga'ə.

²⁶ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya däməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Ma ndzaanə nga əndəta, ka dənə təgugunə palee ka nga nukə."

Tantanyinə nga waha

²⁷ Baginə nga Yeesu ha'ə, wata əndə'i minə gatə agi dabaala a wabə da ci, kya ba ka ci, "Tə'i barəkaanə ashi miitə pwayi tə hə, ətə sii hə 'wanə a matə."

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, "Amma, əŋjitə ca fa wabənə nga Əntanjə, təya nə'utə, palee də barəkaanə."

Ləgwa sə nga hurəshishinə a ma Yeesu

(Mat. 12.38-42)

²⁹ Ma ətsə dabaala a tsakə dənə lanə abii Yeesu, wata ca ndzanə banə ka tii, əŋki ci, "Ma əŋji nga zamanana, bwaya ənja. Agi alənə nə tii kaa ənjə a dfa ka tii sə nga hurəshishinə. Amma pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a dfa ka tii, madaamə ətə dfi Əntanjə də anabi Yunana.

³⁰ Waatoo, makə sətə ndzaa Yunana ka sə nga hurəshishinə ka əŋji vəranə nga Niniva, ha'ə nə Uuzənə nga əndə a ndzaanə ka sə nga hurəshishinə ka əŋji nga zamananə əsə.

³¹ Ma uusəra nga dfa gəŋwana, kadə nə miitə dfi ŋwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka əŋji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii ŋwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə; amma pooshi unə agi fa wabənaakii.

³² Ma uusəra nga dfa gəŋwana, kadə nə əŋji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka əŋji nga zamanana, acii makə fii tii waazanə nga Yunana, kə baa tii ka Əntanjə. Yoo, tə'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci."

Ndzaanə nga ginə makə garəkuwa

(Mat. 5.15; 6.22-23)

³³ "Pooshi əndə ca təzəvə gunə aasəkə garəkuwa ka kapaanə ka ma'umbee ha taa ca umbətə də kəŋwə əsə.

Amma ka madzakə ha dzakəpaanəkii, kaa ənjitə ca dəmə aa kumu a nee ka ha camə.

³⁴ “Ma ginəku, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Maɗa jamə nə ginəku, agi maɓərəha nə hə ətsa. Amma, maɗa pooshi ginəku ndanə ndanə, agi təkunə nə hə ətsa.

³⁵ Aciikii ɗiya, aa ha nəhə acii ga ɓərənaaku a ndzaanə ka təkunə.

³⁶ Maɗa ma ɓərəətə ashiku, pooshi təkunə taa gi'u agikii, ka ɓərənə ka shanə makə sətə ci garəkuwa a ɓərə.”

*Dzalənə nga Yeesu tə *Farisanyinə da *maliminə nga bariya*

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

³⁷ Uudəpaanə nga Yeesu wabənə ha'a, wata əndə'i əndə Farisa a 'wa tə ci aa hakii aasii ka zəma. Fanə nga Yeesu ha'a, wata ca palə, təya ndzanə adə zəma.

³⁸ Neenə nga əndə Farisatə ha'ə, kə kənɛe ka ci acii pooshi Yeesu yibəgi ciinəkii zəku'i makə sətə bii alə'aada nga *Yahudiinə.

³⁹ Wata ənki Yeesu Slandanə ka ci, “Ma unə ɗiya, unə Farisanyinə, agi ɓəzəginə nuunə ba'a nga kwalaka da nga doosa. Amma, ma dasəkə ədzəmuunə, nga'ə koonə nə əmbanə, mənɟərəkikinyinə nuunə əsə.

⁴⁰ Pooshi nuunə ta'a! Ya Əntanɟə ətə ɗapaa rəɟwa ba'a, maɗapaamə ci rəɟwa səkə əsə kwa?

⁴¹ Gəɗə ma ɗanuunə ɗiya, viimə ka maaghiinə sətə asəkə kwalakinə goonə, da asəkə doosənyinə goonə. Ma ətsə ɗiya, taa mi goonə patə ka ndzaanə camə.

⁴² “Amma, tə'i nɟərə'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii agi viinə nuunə zaka nga nɟunyi banyinə kama kama. Amma, paa unə ka slənə uushi də rəɟwakii, paa unə ka uudənə tə Əntanɟə əsə. Wiitə səndə dəbee ɗanuunə, amma, ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

⁴³ “Tə'i nɟərə'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii ma una, ka hatə da ginə davə moonuunə ndzaanə asəkə *kuvə də'wa. Ma moonuunə əsa, a nəhəpaa ənji tuunə nga'ə a luuma.

⁴⁴ Tə'i nɟərə'wə ashuunə, acii makə gu'u ənji ətə pooshi ənji nee nuunə, ənɟə a wiigi anəkii yadə shiinə.”

⁴⁵ Wata əndə'i əndə agi maliminə nga bariya a maɗətə, ca ba ka Yeesu, ənki ci, “Maləma, ma ha wabə ha'ə ɗiya, agi dzaananə nə hə tiinə da i inə əsə.”

⁴⁶ Wata ənki Yeesu, “Tə'i nɟərə'wə ashuunə əsə, unə maliminə, acii agi nɟərəvənə nuunə ka ənji mazəzəkə

kərənə 'wa'ə. Taa də mashiku ciinuunə pooshi unə ka tsakənə tē tii.

⁴⁷ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, acii agi ghənətənə nuunə nə nga gu'u nga anabinyinə nga'ə. Yoo, dzədzəshi'inuunə bəələgi tē tii.

⁴⁸ Ma ətsə dīya, kə baarii oo'i, kə kadeesəkə koonə nə slənə nga dzədzəshi'inuunə; acii ma təya, kə bəələgi tii anabinyinə; ma unə əsa, agi hadaginə nuunə də nə nga gu'watii.

⁴⁹ Putakii ha'ə baarii Əntanfə shiinaakii, ətə bii ci oo'i: ‘Kadə nii kya kaala ka tii anabinyinə da masləkee ənja. Kadə nə təya bəələgi hara ənji agitii, təya cibee ka hara ənji əsə.’

⁵⁰ Acii ha'ə, patənə nga anabinyiitə bəələgi ənji njananə ka taganə nga duuniya ca'ə ka əndzə'i, anə ənji nga zamananə nə gəjwanəkii.

⁵¹ Waatoo njananə ka bələnə tē Habiila, ca mbu'ya ka nga Zakariya. Ma ca, ahada maduunə kuvə nga Əntanfə da ha nga dā sataka bəələgi ənji tē ci. Weewee wanyinə ca ba koonə: aanə ənji nga zamananə nə gəjwanə nga bəələhiitə a kulaanə.

⁵² “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə, acii kə pa'əgyuunə rəgwa nga shiinə də Əntanfə agyanə ənja. Unəkii əsa, mapitəgimuunə davə. Ma ənjitə ca moo pitəginə davə əsa, agi tənəginə nuunə tē tii.”

⁵³ Ma ətsə Yeesu a palə saakii, wata maliminə da Farisanyinə a ənəgi ka ci də mabu ədzəma, acii kə bəzəgi səkətii aashikii ka shanə. Təya ndzanə laagwa ka ci wabənə lanə,

⁵⁴ kaa təya shii kəsənə tē ci agi wabənaakii.

12

Nəhə na acii dāginə ka ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bəra'i asəkətii
(Mat. 10.26-27)

¹ Tə'i əndə'i saa'i, kə dzii ənji də nə lanə dərəva. Ha'ə maa wiinə nə ənjə a ba'a sədə nga ənja. Wata Yeesu a wabə da lyawarənaakii zəku'i, əŋki ci ka tii, “Nəhəmə noonə na acii goona dāgi ka ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bəra'i asəkətii makə nga Farisanyinə. Acii kə ndzaa tii makə burəjanə ətə ca əbutə mahwadə əmpunə patə.

² Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nəndə mashiimə ənji əsə, kadə nə ənjə a shii.

³ Acii ma sətə cuuna wabə ka təku təkunə, ka fanə nə ənji ka macama ha. Ma sətə cuuna bavə ka əndə a liminəkii də matatahinə əsə, unə ka mapa'ə makuva, kadə wazəginə nə ənji a babara.”

Ngwalənə tə Əntanfə

(Mat. 10.28-31)

⁴ “Wanyinə ca ba koonə, unə guviinəki: goona ngwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, ma daba'əkii, pooshi uushi ci təya mbee ka dfanə ma'ə palee ka ətsa.

⁵ Wanyinə ca ba koonə əndətə dəbee una ngwalə: ngwaləmə tə Əntanfə. Acii ma ca, makə ngərəgi ci əpinə a ma ənda, ka mbeenə nə ci ka kagərənə tə ci aagi gutə sujwa. Awa, wanyinə ca ba koonə: tə cikii dəbee una ngwalə.

⁶ “Əntaa tufə ci ənjə a vii əginyinə ka kwaba bəra'i kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rənjwə ahadatii ətə ca zaanə ka Əntanfə.

⁷ Taa shiŋkinə nga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntanfə. Makə ha'ə diya, goona ngwalə: kə palee unə ka əginyinə patə də məghərəvənə.”

Seedanə tə Yeesu

(Mat. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Wanyinə ca ba koonə əsə, madə kə bagi əndə paŋgəranə akəŋwacii ənji oo'i naaki nə ci, nyi maa, *Uuzənə nga ənda, ka banə nə nyi paŋgəranə akəŋwacii malaa'ikanyinə oo'i naaki nə ci uuseratə nə Əntanfə a dā gəŋwanə.

⁹ Amma, ma əndətə kaaree ka nyi akəŋwacii ənja, nyi maa, Uuzənə nga Ənda, ka kaareenə nə nyi ka ci akəŋwacii malaa'ikanyinə uuseratə nə Əntanfə a dā gəŋwanə.

¹⁰ “Taa wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə nga ənda, ka tifyaginə nə Əntanfə tə ci. Amma, ma əndətə bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyaginə tə ci.

¹¹ “Madə kə kirə ənji tuunə aakəŋwacii gəŋwanə aasəkə kuvə də'wa, taa aakəŋwacii harii gayinə, goona ənvutə noonə nə ka buurə sətə nuuna jikəvə ka tii ka luupaa də noonə na.

¹² Acii Malaaba Ma'yanə na dzəgunətə koonə sətə nuuna ba ka saa'ikii.”

Misaali də madfikə əndə gəna

¹³ Wata əndə'i əndə agi dabaala a jikəvə aagi wabənə nga Yeesu, əŋki ci, “Maləma, bawə ka nyi ka gawaaki, wa

ca təkəpaa keenə sə nga zəmə də yitə bwasee dəsəniinə keenə.”

¹⁴ Wata ɛŋki Yeesu ka ci, “Wu saŋə kapaa tɛ nyi ka ɗa koonə gəŋwanə, taa ka təkəpaa koonə sə nga zəmə də ya?”

¹⁵ Wata ɛŋki Yeesu ka patənə nga ɛŋja, “Damə haŋkala, goona ndzaanə ka ɛŋji moo gəna. Aci ma gəna, ɛntaa ci nəndə ka kəsəpaa ɛpinə a ma ɛnda, taa iitə nə bəəzənə nga gənaki.”

¹⁶ Ca ɗa ka tii ɛndə'i misaali, ɛŋki ci, “Tə'i ɛndə'i ɛndə gəna da ha nga uuzanaakii sha ɗii. Kə upaa ci sə nga ma davə ngaannga'ə.

¹⁷ Ca ndzaanə, ca hiima, ɛŋki ci ka naakii na: ‘Iitə saŋə ɗanəkya? Aci pooshi nyi da ha nga ɛji sə nga matsa.’

¹⁸ Ca jikəvə ka naakii na, ɛŋki ci: ‘Awa, wiinə səndə ɗanəki: a waalagi nyi dəbunyinaaki kaa nya ghənə madiigərəkii palee ka i ɛtsa, nya fədəgərə sə nga maaki aa dəvə da hara uushi'inaaki.

¹⁹ Ma daba'əkii, nya ba: Kay! Tə'i sə nga ma aciiki laŋə! Ka mbu'unə ka nyi ka adənə agi fəzənyinə laŋə. Aci ha'ə, ka ɛpinə nə nyi səkə nga ɛna, ka zəmənə nə nyi, nya sa, nya ɗa maŋushinə.’

²⁰ Amma wata ɛŋki ɛntaŋfə ka ci, ‘Mabana! Ka vədənə ca shi nə nyi ka ŋgərəgi ɛpinə a maku. Wu saŋə na fədə uushi'inaaku ɛtsə dzatəgi ha?’ ”

²¹ Yeesu a uudəpaa də banə, ɛŋki ci, “Ha'ə nə ndzaanə nga ɛndətə ca dzaadza də uushi'inə wata ka naakii na, amma paa ci ɛndə uushi'inə akəŋwacii ɛntaŋfə.”

Gi'inə tɛ ɛntaŋfə

(Mat. 6.25-34)

²² Yoo, ɛŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Aciikii cii kya ba koonə: goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə koona gərə də ɛpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə goonə ɛsə, goona buurə.

²³ Aci ɛpinə palee ka zəmə də məghərəvənə, shishinə palee ka kəjeerənə də məghərəvənə ɛsə.

²⁴ Tsaaməmə ɛginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi kuvə shigatii, pooshi dəbwatii ɛsə; amma agi adəvənə nə ɛntaŋfə ka tii. Laŋə dərəva palee unə ka ɛginyinə də məghərəvənə!

²⁵ Wu saŋə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə nga ɛpinaakii taa gi'u putə nga buurə uushi'inaakəya?

²⁶ Ya makə pooshi unə ka mbeenə ka ɗatə tsarə nga uuji uushi'inə makə ətsa, ka mi ɗii cuuna ənvutə noonə nə də buurə hara uushi'ina?

²⁷ Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka ɗatə kəjeerənə ka shishinətii əsə. Amma wanyinə ca ba koonə: taa ɲwanɲwə Sulayimaanu da patənə nga məghərəvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

²⁸ Kə kavə Əntanɲfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə ɗii, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanɲfə!

²⁹ Goona ənvutə noonə nə də aalə sə nga adənə da sə ɲga saasanə shanɲə.

³⁰ Acii ma uushi'iitə pata, ənjitə mashiimə tə Əntanɲfə ca ka hanɲkalatii davə. Ma Dəsənuunə, kə shii ci oo'i, ɲga'ə koonə.

³¹ Acii ha'ə, ma ɗanuuna, kavəmə nuunə tanə ka ɲwanɲuunə ɲga Əntanɲfə. Ma hara uushi'iitə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

³² Goona ɲgwalə, unə ənə ənjaaki, acii kə kaɗeesəkə ka Əntanɲfə Dəsənuunə nə vii koonə ɲwanɲuunə."

Tsəkə gəna asii dagyə

(Mat. 6.19-21)

³³ "Dərəmagimə də uushi'inə goonə, təkəpaamə kwabakii ka maaghiinə. Təsləmə mbuurə ətə pooshi ka iirənə shanɲə ka əji kwaba davə. Dzatəgimə də uushi'inə goonə asii dagyə ka hatə pooshi ka zanə shanɲə. Ma dava, pooshi mahərə ka neenə, pooshi məbərə ka adəginə əsə.

³⁴ Acii ma hatə ɗii gəna goonə, davə ndzaanə nuunə sliɲə."

Misaali də ənjitə ca nəhə ya

³⁵ "Ma ɗanuunə ɗiya, aanəmə ka ɗa sləna. Wa garəkuwa goonə a ndzaanə da i gunə asəkəkii.

³⁶ Ndzaamə unə makə ənji slənə ətə ca gərə tə slanda yatii, ci kə pyalə ka rəya. Makə ənya ci, dzii ci maya, təya wunəgi ka ci mayi pii.

³⁷ Ma ənji slənətsa, tə'i barəkaanə ashitii, acii kə lapaa slanda yatii tə tii də mēgigi. Tantanyinə cii kya ba koonə: ka aanənə nə ci, kaa ca ndzaanee ka tii, ca təkə ka tii zəma.

³⁸ Maɗa kɛ ɔnya ci tɛkɛnɛ nɔa vɛɗɛ taa palee ka ha'ɛ, maɗa kɛ lii ci tɛ tii ka nɛhɛnɛ, tɛ'i barɛkaanɛ ashitii!

³⁹ Shiimɛ oo'i, maci ka shiinɛ nɛ slanda yi saa'itɛ ci mahɛrɛ a dzɛ ka ci aasii, paa ci ka kapaa ka ci rɛgwa.

⁴⁰ Ma unɛ ɛsa, see a ndzaa unɛ matasɛkakii ka gɛra shinɛ nɔa Uuzɛnɛ nɔa ɛnda, acii ka shinɛ nɛ ci ka uusɛratɛ makamuunɛ nɛ nɔa shinaakii."

Misaali dɛ ɛndɛ goonɔa nɔa ɛndɛ slɛna

(Mat. 24.45-51)

⁴¹ Wata ɛnɔi Piita, "Slandana, ya bii hɛ misaalitɛ saɔa, wata keenɛ daaniinɛ nii, anii da i ka hara ɛnɔi pata?"

⁴² Yeesu a jikɛ ka ci, ɛnɔi ci, "Ma ɛndɛ goonɔa nɔa ɛndɛ slɛna, ɛndɛ hanɔala, tɛ ci kapaanɛ slandanɛkii ka nɛhɛ yaakii, kaa ca vii zɛmɛ ka hara ɛnɔi slɛnɛ ka saa'itɛ diɓɛ.

⁴³ Maɗa shi slandanɛkii ka lapaanɛ tɛ ci agi slɛnɛ sɛtɛ bii ci ka ci, tɛ'i barɛkaanɛ ashikii.

⁴⁴ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, ma ɛndɛtsa, ka ba'avɛnɛ nɛ slandanɛkii patɛnɛ nɔa uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁵ Amma mbu'u ka banɛ nɛ ɛndɛ slɛnɛtɛ dɛ sɛkɛkii oo'i, 'Pooshi slandanɛki ka shinɛ kɛdɛhɛ'. Wata ca ndzaɔɔ fɛslɛnɛ tɛ hara ɛnɔi slɛna, nɔuyirɛnɛ da makinɛ patɛ, ca adɛ nɔaɔnɔa'ɛ, ca saasa, ca gaaba.

⁴⁶ Yoo, ka shinɛ nɛ slandanɛkii uusɛratɛ makamɛ ci nɛ nɔa mbu'yanaakii, saa'itɛ mashiimɛ ci ɛsɛ. Ka dzalɛnɛ nɛ slandanɛkii tɛ ci dɛ nɔgwaanɔgwa'ɛnɛ, ca vii ka ci shikwa mbɛrɛ mbɛrɛ da nɔa ɛnɔitɛ pooshi gi'i tɛ ɛntanɔfɛ.

⁴⁷ "Ma ɛndɛ slɛnɛ ɛtɛ shii sɛtɛ kadeesɛkɛ ka slandanɛkii, amma matasɛkamɛ ci, maslɛnɛmɛ ci sɛkii ɛsɛ, ka fɛslɛnɛ nɛ ɛnɔi tɛ ci dɛ nɔgwaanɔgwa'ɛnɛ.

⁴⁸ Amma, ma ɛndɛ slɛnɛ ɛtɛ mashiimɛ sɛtɛ kadeesɛkɛ ka slandanɛkii, ca slɛnɛ mɛza uushi'inɛ ɛtɛ bahɛ ɛnɔjɛ a dɛgɛ tɛ ci ka putakii, gi'u fɛslɛciinɛ ɛnɔi tɛ ci. Taa ka wu vii ɛntanɔfɛ nɔaɔnɔa'ɛ, nɔaɔnɔa'ɛ lɛgwanɛkii a makii. Taa ka wu ba'avɛ ci nɔaɔnɔa'ɛ, palee ka ɛtɛ lɛgwanɛkii ɛsɛ."

Kira tɛɛkɛshinɛ nɔa Yeesu aagi duuniya

(Mat. 10.34-36)

⁴⁹ "Ma shinaaki, ka kaanɛ gunɛ aanɛ duuniya. Ma mwayi nyi, kada kɛ uugi gunɛkii kanɛ.

⁵⁰ Tɛ'i ɛndɛ'i bapɛtisɛma cii kya ɛnɛ ka upaanɛ. Ka manvu ma'yanɛ nɛ nyi, see maɗa pitɛgi saa'ikii.

⁵¹ Ma nuunɛ ka banɛ noonɛ saɔa, jamɛnɛ kira nyi aasɛkɛ duuniya kwa? Pooshi! ɛntaa jamɛnɛ kira nyi. Amma

wanyinə ca ba koonə: ma shi nya, ka taakeenə ka ənja.

⁵² Daga ənshinə, kə ndzaa təkəshinə ahada ənji asii. Waatoo, madə tə'i ənji tufə asii, ma ənjinə makka, paa tii ka ndzaanə ka maguɲuura da ənjinə bəra'i; ənjinə bəra'i əsə, paa tii ka ndzaanə ka maguɲuura da ənjinə makkə.

⁵³ Pooshi dənə da uuzənaakii ka ndzaanə ka maguɲuura. Ha'ə nə mənə əsə, paa ki ka ndzaanə ka maguɲuura da uuzənətə. Pooshi sərəhwə ka ndzaanə ka maguɲuura da madənatə əsə."

Paaratə ndzaanə ɲga zamanana

(Mat. 16.2-3; 5.25-26)

⁵⁴ Wata əŋki Yeesu ka dabaala əsə, "Madə kə nee unə kurabiinə a ma'ya da dagərə, agi banə nuunə oo'i, ka d'anə nə vənə. Ka d'anə nə vənəkii əsə.

⁵⁵ Madə kə fii unə mədə a əgya da hwarəma, agi banə nuunə, ka tsəfənə nə ha ənshinə. Ka tsəfənə ha'əkii əsə.

⁵⁶ Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfø! Agi mbeenə nuunə ka təkənə ka səndə ca d'aada anə hanyinə da i dagyə. Aa! iitə sanə dīi təkuree unə ka paaratəginə də ndzaanə ɲga zamanana?

⁵⁷ "Mi sanə dīi pooshi unə ka mbeenə ka təkənə ka sətə dəbee una dā?

⁵⁸ Ma una dzə ka gəɲwanə, unə da əndə mbiinaaku, aluu rəgwa ɲga hadatəginə da ci, unə ma'ə ka dzənə a rəgwa; acii ga ca kirə tə hə aasəkə gəɲwanə, mala gəɲwanə a ɲgərə tə hə, ca vii aacii soojiinə. Soojiinə, təya kərə tə hə ka pa'əginə a furəshina.

⁵⁹ Wanyinə ca ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see madə ki'igi hə patənə ɲga kwabatə lii ənji ka hə."

13

Taa zanə taa baanə ka Əntanfø

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, tə'i hara ənji jigunyi ka Yeesu sətə upaa tə hara ənji Galili. Waatoo, kə kavə *Pilaatu ka ənjə a bəələgi tə tii saa'itə təya dā sataka.

² Fanə ɲga Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka tii, "Ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənə ɲga ənjitsə palee ka ɲga hara ənji Galili bahə cibə tii ha'ə kwa?

³ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, madə pooshi unə baanə ka Əntanfø, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.

⁴ Ya ənjitə pu'u aji tighəsə uulaanə maɖuunə kuvə ka tii də Siiloomə, ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənatii palee ka ŋga hara ənji Urusaliima patə kwa?

⁵ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, maɖa pooshi unə baanə ka Əntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii."

Misaali də uudəvə ətə pooshi ka poonə

⁶ Wata Yeesu a ɖa ka tii misaali, əŋki ci, "Tə'i uudəvə sha ɖii asəkə tsanə ŋga ənda. Ma ka əndə'i uusəra, kə gi əndətə ka slirəba pookii, amma malapaamə ci.

⁷ Wata əŋki ci ka əndə nəhə tsaata: 'Kə nee ha, makkənə ŋga fəzə ənə nə nyi ka shinə ka slirəbə poo ŋga uudəvəna, amma paa nyi ka dzənə də lapaanə. Ma ɖanəkwa, burəgi! Agi saaweenə nə ci ka nyi ka ha zabə.'

⁸ Amma əŋki əndə nəhə tsaatə ka ca: 'Slandana, əntaa ha'ə. Ma wana, unee zəku'i. Ka ənseenə nə nyi ka hanyinə atsakii, kaa nya ɖavə kuba.

⁹ Mbu'u ka poonə inusərə. Maɖa pooshi pwayi, aŋwa burəgi.' "

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də magwanə minə

¹⁰ Ma ka əndə'i uusəra, kə jigunyi Yeesu ka ənji asəkə kuvə də'wa. Waatoo, *uusəra ŋga əpisəka.

¹¹ Ma dava, tə'i minə da ginaaji ashitə. Kə uugi ki ɖa fəzə pu'u aji tighəsə da i ginaajikii. Aciikii paa ki nja mbee ka maɖətənə, kya kəŋaanə da'i. Wata də məgwanə njii ta wii.

¹² Makə nee Yeesu ka ki, wata ca 'wa tə ki. Əŋki ci ka ki, "Yaaya, kə mbə'i hə acii bwaneaaku."

¹³ Ca ɖəkəvə ciinəkii agyanətə. Wata kya maɖətə pii ha'ə, kya kəŋaanə da'i, kya ndzanə dələnə də Əntanfə.

¹⁴ Neenə ŋga gawə ŋga kuvə də'watə ha'ə, wata səkəkii a bəzəgi makə ɖii ci uusəra ŋga əpisəkə mbədəpaa Yeesu də miita. Wata gawətə a ba ka ənjitə ɖavə, "Tə'i uusəraninyinə kuwa ka ɖa sləna. Aciikii ha'ə, agi uusəraniiytə dəbee shinuunə ka ənje a mbədəpaa duunə, əntaa *uusəra ŋga əpisəka."

¹⁵ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, "Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə! Taa uusəra ŋga əpisəka, agi pərəpaanə nuunə liinə goonə taa vaməndiinə goonə, una kərə tə tii ka sa ma'inə. Əntaa ha'ə kwa?

¹⁶ Aa! Ya miinə shigi agi slikərənə ŋga Ibərahiima əsa, ənə gwaləgi *Seetanə tə ki fəzə pu'u aji tighəsə,

madəbeemə ənjə a pərəpaa tə ki uusəra nga əpisəkə kwa?"
*

17 Makə bii Yeesu ha'ə, wata ayinə a kəsəgi tə ənji mbiinaakii patə. Amma, ma hara ənji pata, kə dīi ka tii ka moodasəkə nə manğəmə uushi'iitə dfaadīi ci.

Misaali də manshidəfə slikerənə
(Mat. 13.31-32; Mar. 4.30-32)

18 Əŋki Yeesu ka ənja, "Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə nga *ŋwanjuunə nga Əntanfø, nya ba koonə sətə pushashi tii.

19 Ma ŋwanjuunə nga Əntanfø, kə pushashi tii da hi'u iza,† əndə a ŋgərə, ca ləgapaa asəkə tsanaakii. Makə givə ci, ca gərə, ca dāgi ka danza. Wata shinə nə əginyinə, təya dfaadfa kuvatii davə."

Misaali də burəjanə
(Mat. 13.33)

20 Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma ŋwanjuunə nga Əntanfø, takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanaakii.

21 Kə ndzaa ci makə burəjanə, minə a gwazətəgi də kəŋwə əjima makkə nga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə."

*Da gazhi'waanə nga dəməgərənə aagi *ŋwanjuunə nga Əntanfø*
(Mat. 7.13-14,21-23)

22 Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, kə gi ci dasəkə vəranyinə da giwanyinə kama kama, ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

23 Wata əndə'i əndə a ləgwa ka ci, əŋki ci, "Slandana, ya saŋa, ənji gi'u na upaa mbədənə nii?" Wata əŋki Yeesu ka ənjitə davə:

24 "Damə gazhi'waanə nga dəməgərənə ka matya'u makuvə. Aci wanyinə ca ba koonə: bəzə ənji ca alə rəgwa nga dəməgərənə, amma paa tii na mbee ka dəməgərənə aa dəvə.

25 "Mada kə madətə slanda yi, kə pa'əgi ci makuvə, unə noonə əsə, agyə nuunə, ka ndzanənə nuunə dza makuvə agyanəkii, una ba ka ci: 'Slandaniina, wunəgi keenə makuva.' Ka jikəvənə nə ci koonə də banə: 'Ma unə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə.'

* **13:16 13.16** slikerənə nga Ibərahiima: 1.54-55,73; 3.8; 19.9. † **13:19 13.19** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gude. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **13:19 13.19** Əzaki. 17.23; Mat. 13.31. **13:21 13.21** Mat. 13.33. **13:25 13.25** Mat. 25.11-12.

²⁶ Ma unə əsa, ka ənənə nuunə ka banə ka ci: 'Kə zhimaamə, kə sii amə ka ha rəjwə da hə. Asəkə vəranə geenə əsə jigunyi hə ka ənja.'

²⁷ Ma ci əsa, ka banə nə ci koonə, 'Kə bii nyi koonə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə. Dzəgimə abiiki, unə patə ənji daadfa bwaya uushi'inə!'

²⁸ Kadə nuuna tuu, una tsəbə linyinə, unə kə nee ka dzədzəshi'inuunə Ibərahiima, Isiyaaku, Yakubu da an-abiinə patə agi nwanjuunə nga Əntanfə. Amma, ma unə, kə səbagi ənji tuunə aagyə.

²⁹ Kadə nə ənjə a ma'ya taa dama patə agi duuniya ka shinə ka zəmə əndzanə agi nwanjuunə nga Əntanfə.

³⁰ Ma ka uusərakii, tə'i hara ənji agi moodəba'ənyinə na ndzaanə ka kəjwanə. Tə'i agi ənjitə ka kəjwanə əsə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə."

Wabənə nga Yeesu agyanə uudəpaa slənaakii də Urusali-ima

³¹ Ma ka saa'ikii ha'ə əsə, kə əncəhatə harii *Farisanyinə aabii Yeesu, wata təya ba ka ci, "Dzəgi saaku ganə, duu ka əndə'i ha, acii nga'ə ka *Hirudusə nə bələginə tə hə."

³² Əŋki Yeesu ka tii, "Dəmə, bamə ka əda mitibətibənəkii oo'i, agi lyaakagi ginaajjinə nə nyi, agi mbədəpaanə nə nyi də mabərəhə ənji ənshinə da doorə; ma cifədoorə, ka uudəpaanə nə nyi slənaaki.

³³ Amma tyasə see a dzə nyi də dzənaaki aakəjwa ənshinə, doorə da cifədoorə. Acii madəbeemə *anabi a əntə ka əndə'i ha madaamə də Urusaliima."

Uudənə nga Yeesu tə ənji Urusaliima
(Mat. 23.37-39)

³⁴ "'Ya'ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bələgyuunə anabiinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntanfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa nga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənatə aatsatə. Amma kə naanagyuunə fūrəshi.

³⁵ Aciikii ka ndzaanə nə *yi nga Əntanfə gbəjə yadə əndə davə. Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shəjə, ha'ə mbu'yanə uusəratə nuuna ba oo'i: 'Tə'i barəkaanə ashi əndətə shi də ləmə nga Slandana!' "

14

*Mbədəpaanə nga Yeesu də mabərəhə əndə *uusəra nga əpisəka*

¹ Tə'i ɛndə'i uusəra ŋga ɛpisəka gi Yeesu ka zəma aa ha ɛndə'i gawa agi kurəgə ŋga *Farisanyinə. Asee, ma ɛnjitə dava, kə kantsaa tii ginə ka Yeesu.

² Ma dava, tə'i ɛndə'i ɛndə gatə akəŋwaciikii dɛi shishinəkii ma'asləkii.

³ Wata ɛŋki Yeesu ka maliminə da Farisanyinə, "Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga mbəɖəpaaginə də ɛndə uusəra ŋga ɛpisəkə saanii, anii poosha?"

⁴ Amma kə busəgi tii. Wata Yeesu a ŋgərə tə maɓərəhə ɛndəta, ca mbəɖəpaa də ci; ca ba ka ci, "Paluu saaku."

⁵ Wata ɛŋki Yeesu ka tii ɛsə, "Yaci tə'i ɛndə agyuunə, kə kulagərə uuzənaakii taa laakii aasəkə gu'u ma'inə uusəra ŋga ɛpisəkə saŋa, paa ci ka dzənə ka ŋgiraginə pii kwa?"

⁶ Mambeemə tii ka jikənə ka ci agyanə ɛtsa.

Tadə ha ŋga ndzaanə ətə pooshi məghərəvənəkii

⁷ Wata ma nee Yeesu, taadə ŋunyi ha ŋga ndzaanə nə ɛŋjinə 'waa'wii ɛnji ka zəma. Aciikii dɛi Yeesu ka tii misaali də banə:

⁸ "Maɖa kə bii ɛnji ka hə rəya, maɖa gi hə, ga ha dzə ka aalətə ŋunyi ha ŋga ndzaanə davə. Acii paa hə shii, mbu'u tə'i ɛndətə palee ka hə də məghərəvənə ətə bii ɛnji ka ci rəyətə.

⁹ ɛndətə bii koonə rəyə kyakya'ə ɛsə a ba ka hə: 'Maɖəgi gaduu, vii ha ŋga ndzaanə ka ɛndətsa!' Maɖa kə dɛi ha'ə, ka ɖanə nə ayinə tə hə ŋga dzənə ka ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə.

¹⁰ Amma, maɖa kə bii ɛnji ka hə rəya, maɖa kə gi hə, ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə. Acii maɖa kə shi ɛndətə bii ka hə rəya, ka banə nə ci ka hə: 'Guvakya, shiwa, ŋgiravə aahanə.' Ma ɛtsə diya, ka ndzaanə nə hə da məghərəvənəaku akəŋwacii ɛnjitə cuuna zəmə da tii patə.

¹¹ Acii taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərəpaanə nə ɛnji tə ci. Taa wu patə həətəpaa naakii nə ɛsə, ka haŋətənə nə ɛnji tə ci."

Tsarə ŋga ɛnjitə dəbee 'wanə ɛnji ka zəmə ɛndzanə

¹² Wata ɛŋki Yeesu ka ɛndətə 'wii tə ci ka zəmətə, "Maɖa kə dɛi hə zəmə ka ɛnja, ga ha 'waa'wa tə guviinəku, taa tə ndzəkəŋushi'inəku, taa tə duurənyinaaku, taa tə ɛnji gəna ətə ka guvayinə da hə. Acii maɖa kə dɛi hə ha'ə, ka mbeenə nə tii ka 'wanə tə hə natii ɛsə, də ha'ə ka ɛnəvəginə nə tii ka hə də sətə vii hə ka tii.

13 Amma, mada kə dīi hə əndzanə ka ənja, tə matəgunyinə da mahurəməsə ənji da midirinə da muurəfinə 'wanəku.

14 Mada kə dīi hə ha'ə, ka upaanə nə hə barəkaanə, acii paa tii ka mbeenə ka ənəvəginə ka hə də sətə vii hə ka tii. Əntanjə də naakii nə na ənəvəgi ka hə uusərə madətənə ŋga ənji goonja agi maməətə ənja."

Misaali ŋga Yeesu də zəmə əndzanə

(Mat. 22.1-10)

15 Makə fii əndə'i əndə agi ənjitə ca zəmə da Yeesu wabəətsa, wata əŋki ci ka ci, "Tə'i barəkaanə ashī əndətə na zəmə əndzanə agi *ŋwanjuunə ŋga Əntanjə dīi!"

16 Wata Yeesu a dā ka tii misaali, əŋki ci, "Tə'i əndə'i əndə jigə əndzanə. Kə bii ci ka bəzə ənji shine ka zəmə əndzanəkii.

17 Makə uugi zəmə dānə, wata ca ka tə lawaraakii ka 'waa'wyanə tə ənjitə bii ci ka tii shine ka zəmə əndzanəkii. Lawarətə a dzə, əŋki ci: 'Shoomə, acii ma ənə dīi ci, kə uugi əndzanə dzəgənə!'

18 Amma, ma tii pata, kə ali tii sə ŋga əsə də ma. Əŋki əndə'i əndə ka lawarətə: 'Ma nya, ci ənə ha'ə iri nyi ha ŋga uuzanə. Kə dəbēe əsə nya dzə ka caamatənə. Kə kədii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unə.'

19 Əŋki əndə'i əsə, 'Ma nya, kə iri nyi lii uuzanə pu'u. Ka təəbətənə tə tii nə nyi ka dzənə. Kə kədii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unə.'

20 Əŋki əndə'i əsə: 'Ma nya, ci ənə ha'ə ŋgirə nyi minə. Aciikii paa nyi ka mbeenə ka dzənə.'

21 "Makə ənya lawarətə aasii, wata ca dzəgunəgi uushi'iitə patə ka slandanəkii. Makə fii slandanəkii ha'ə, wata mabətə səkə a ŋgərəgi tə ci, əŋki ci ka lawaraakii, 'Duu pii pii aasəkə vəranə, ha wiigi'itə rəgwanyinə patə ka aalə ənja. Matəgunyinə da mahurəməsə ənji da muurəfinə da midirinə patə, ha ba ka tii, təya shi.'

22 Makə dīi lawarətə ha'ə, ca ənya, əŋki ci ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kə dātə nyi sətə bii hə, amma kə mbədaanə ha ŋga ndzaanə.'

23 Wata əŋki slandanəkii ka lawarətə: 'Duu aa ba'a vəranə, nə'uu rəgwa bilinə, ha pwaakya ənji kaa təya shi aa haki aasii, kaa yaaki a tsəkwa.

24 Wanyinə ca ba koonə, ma agi ənjitə 'watəgi nyi ba ka tii shine ka zəma, taa əndə rəjwə pooshi na upaa rəgwa ŋga zəmə əndzanə gaki asii.' "

Makə sətə dəbee əndə a nə'u tə Yeesu
(Mat. 10.37-38)

²⁵ Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu də wiigi'inə. Nə'unə nə dabaala tə ci. Wata ca zə'ugi aadəbitii, əŋki ci ka tii,

²⁶ "Taa wu patə ca shi aabiiki, wa ca uudə tə nyi palee ka dii, palee ka məci, palee ka minaakii, palee ka man-jeevənaakii, palee ka ndzəkəŋushi'inəkii uuji ŋguyirənə da makinəkii patə. Wa ca uudə tə nyi əsə palee ka əpinaakii. Madə pooshi ha'ə, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki.

²⁷ Taa wu nə əndətə manjəramə ənfwaakii ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki.

²⁸ "Madə tə'i əndə'i əndə agyuunə mwayi ghənə maduunə kuva, ka ndzaanə nə ci zəku'i, ca də lisaafə ŋga sətə nii kəya zagi, kaa ca nəhee madə kə mbu'i kwaɓaakii bahə uudəpaa də slənətsa.

²⁹ Madə paa ci dii ha'ə, madə kə mbukəpaa ci, mbu'u taa paa ci na mbee ka uudəpaa ghənə kuvəkii. Maa kə dii ha'ə makə ətsa, taa wu nee ka ci patə, ka ŋusənə nə ci tə ci,

³⁰ ca ba: 'Ya əndəna, kə gwanə ci ka ghənə kuva, amma kə təkuree ci ka uudəpaa slənəkii!'

³¹ "Ha'ə əsə madə tə'i ŋwanwə da ənji dəbu'u pu'u, ca dzə ka panə da əndə'i ŋwanwa, ka ənəginə nə ci zəku'i, ca kaala hiima, kaa ca fatə ashikii madə ka mbeenə nə ci ka hwaməpaanə tə əndə mbiinaakii ətə da ənji dəbu'u pupusərə.

³² Madə, ma ca kaala hiima, paa ci na mbee, ka sləkeenə nə ci ka ənjaakii aabii əndə'i ŋwanjutə, tii ma'ə dzadə dzadə. Waatoo, kaa ca alə hadatəginə ahadatii.

³³ Ha'ə dii əsə, taa wu agyuunə, madə paa ci bwasee ka uushi'inaakii patə, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki."

Zhatanə ətə pooshi ka nafanə
(Mat. 5.13; Mar. 9.50)

³⁴ "Kə shii unə oo'i, ŋunyi uushi nə zhatana. Amma, madə kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə.

³⁵ Pooshi zhatanəkii ka nafanə ka dzəgə də ha, pooshi kuba davə əsə. Wata vugədəginə vugədəginə ənji. Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa."

15

*Misaali dɛ baga ɛtɛ zagi**(Mat. 18.12-14)*

¹ Yoo, kɛ ɛncahɛ *ɛnji luu tsɛka da ma'waslyakɛ ɛnji patɛ aabii Yeesu ka fa sɛtɛ cii kɛya ba.

² Asee agi dzɛnɛ nɛ *Farisanyinɛ da maliminɛ dɛ ngunɔgunɛnɛ, tɛya ba, "ɛndɛtsɛ uura, ka mi sanɛ cii kɛya luu ma'waslyakɛ ɛnji, ca adɛ ka ha rɛɲwɛ da tɛya?"

³ Wata Yeesu a dɛ ka tii misaali, ɛɲki ci,

⁴ "Yaci tɛ'i ɛndɛ agyuunɛ da bagiinaakii gya'ɛ, wata rɛɲwɛ agiti a zagi, iitɛ dɛanɛkɛya? Ka bwaseenɛ nɛ ci ka harakii ɛtɛ ɛlinɛ pu'unɛ aji ɛlinɛ ka zɛmɛnɛ, ca dzɛ ka aalɛ tɛ ɛtɛ rɛɲwɛ see maa nee ci.

⁵ Madɛ kɛ lapaa ci bagata, ka dɛanɛ nɛ ci moodasɛka, ka ngiravɛnɛ nɛ ci aatsa uurakii, ca pyalyagi aasii.

⁶ Madɛ kɛ mbu'ya ci aasii, ka 'waa'watɛnɛ nɛ ci tɛ guviinɛkii da guvayiinaakii, ka banɛ nɛ ci ka tii oo'i: "Daamɛ ka nyi moodasɛka, acii ma bagaaki ɛtɛ shi a zagi, kɛ nee nyi!"

⁷ Wanyinɛ ca ba koonɛ: ha'ɛ ɛsɛ nɛ ɛntanɔfɛ da malaa'ikanyinɛ dadagyɛ. Madɛ kɛ baa ma'waslyakɛ ɛndɛ rɛɲwɛ ka ɛntanɔfɛ, ka dɛanɛ nɛ tii moodasɛkɛ putaakii, palee ka putɛ ɲga ɛnji ɛlinɛ pu'unɛ aji ɛlinɛ ɛtɛ ca 'wa natii nɛ dɛ ɛnji goonɲa; waatoo, ma nɛ tii ka bana, pooshi uushi ci tɛya baa ka ɛntanɔfɛ ka putakii."

Misaali dɛ kwaba ɛtɛ zagi

⁸ "Yaci tɛ'i minɛ da kwabatɛ *hwaslɛ pu'wa, kɛ ngirɛ hwaslɛ rɛɲwɛ agikii, kɛ zagi, iitɛ dɛanɛtɛ? Paa ki ka kavɛ gunɛ aasɛkɛ garɛkuwa, kya taasɛgi kuva, kya aalɛ dɛ samɛ, kaa kya nɛhɛe kwa?"

⁹ Madɛ kɛ lapaa ki kwabakii, ka 'waa'watɛnɛ nɛ ki guviinɛtɛ da guvayiinatɛ, ka banɛ nɛ ki ka tii oo'i: "Daamɛ ka nyi moodasɛka, acii ma kwabaaki ɛtɛ sha zagi, kɛ nee nyi!"

¹⁰ Wanyinɛ ca ba koonɛ: ha'ɛ makɛ ɛtsɛ ɛsɛ nɛ malaa'ikanyinɛ ɲga ɛntanɔfɛ. Madɛ kɛ baa ma'waslyakɛ ɛndɛ rɛɲwɛ ka ɛntanɔfɛ, ka dɛanɛ nɛ tii moodasɛkɛ ka shanɛ."

Misaali dɛ uuzɛnɛ ɛtɛ zii

¹¹ ɛɲki Yeesu ɛsɛ, "Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ sha dɛi da uuji ɲguwirɛnaakii bɛra'i.

¹² Əŋki daranə ka dii: 'Daada, vii ka nyi gyadƿalaaki agi sə ŋga zəmə də yaaku.' Wata dəsənətii a ŋgərə uushi'inaakii, ca təkəe bəra'i, ca ŋgərə rəŋwə, ca vii ka darata.

¹³ "Ma baanə moonə, daratə a tsəkətə uushi'inaakii patə, ca dərəmāgi, ca paləənəgi da i kwabakii ka madzadə hanyinə. Ma dawa, kə ndzaa ci ka dā uura saawanə, kə zagi kwabata.

¹⁴ Ma ətsə uudəpaa ci zamagi də kwabatə patə ha'ə, wata kə kulii məza madəfənə gatə də vərə. Wata kə ənəpaa ci ka ghəlinə.

¹⁵ Ca madə, ca dzə, ca gi'i əndə'i əndə davə gatə də vərə ka alə sləna. Əndətə a ba ka ci dzənə aa bilə ka gərə dagəliinə.

¹⁶ Kə mwayi ci zəmə ŋga dagəliinə kaa ca əburə gyadə, amma taa zəməkii pooshi ənji nja vii ka ci.

¹⁷ "Wata ca gwanə ka buurənə agyanə mandzaa tə ci. Əŋki ci ka naakii na: 'Yoo, ŋgaanɡa'ə nə zəmə ga daadə asii ta'a! Ənji slənə ŋga daadə patə, agi zəmənə nə tii, ha'ə ca mbəfaanə aciitii. Amma wanyinə ka əntənə ganə acii madəfənə.

¹⁸ A ənə nyi saaki aa ha daadə, kaa nya dzə ka banə ka ci, Daada, kə dii nyi 'waslyakəənə ka Əntanƿə da i ka hə patə.

¹⁹ Mambu'umə nyi bahə ha 'wa tə nyi də uuzənaaku ma'ə. Ma dənəkwa, əsuu tə nyi makə sətə cii kwa əsə tə ənji slənaaku.'

²⁰ Makə uudəpaa ci datə hiimatə ha'ə, wata ca madə, ca ŋgərə rəgwa aa ha dii.

"Ma ətə ci ma'ə dzadə da yi gi'u, kə nee dii ka ci. Dii a nəhə tə ci təgugunə. Ca huyipaa ka gunyanə da ci a rəgwa. Ca luu tə ci, ca fuudəgi tə ci pya'ə pya'ə a ədzəməkii.

²¹ Əŋki uuzətə ka dii: 'Daada, kə dii nyi 'waslyakəənə ka Əntanƿə da i ka hə patə. Mambu'umə nyi bahə ha 'wa tə nyi də uuzənaaku ma'ə.'

²² Amma əŋki dii ka lyawarənaakii: 'Huyipaamə aasii, ŋgiramə kəjeerənə ətə palee də dagwaanə, una kavə ka ci aashikii. Ngiramə sə ŋga ciinə, una ŋgavə ka ci. Ngiramə bibinə əsə, una ŋgaanɡavə ka ci.

²³ Əshamə masəbərə la, lagimə uurakii kaa ənjə a dzəgə əndzanə, ama zəmə, ama dā moodasəka.

²⁴ Acii kə nee nyi, ma uuzənaaki ətsa, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.' Wata təya gwanə ka dā moodasəka.

²⁵ "Ma saa'ikii, də bilə ama uuzanə nə gawə uuzənə ŋga əndəta. Ma ca shi aasii, makə mbu'ya ci kədəhə da ya, ma ca fa, dzaadzanə nə ənji uushi'inə, udzənə nə ənja.

²⁶ Wata ca 'watə ɛndə'i lawara, kaa ca lɔgwa a makii taa mi ci ɛnjə a ɗa ha'ə.

²⁷ Ɖɛŋki lawarətə ka ci: 'Ndzəkəŋu ɔnya, kə bilə duu masəbərə la, acii kə nee ci, jamə ɔnya uuzənaakii.'

²⁸ Wata gawə uuzətə a bəzəgi səka. Ca naanagi ka dɛmənə aasii. Shiginə nə dii, ca puutə tɔ ci kaa ca dɛməgərə aasii.

²⁹ Amma ɛŋki gawə uuzətə ka dii: 'Tsaamuu, kə fəzhi nyi ŋgaŋga'ə ka slənənə ka hə, mashimə nya naanii ka ɗa ka hə sətə mwayi hə. Amma, ma ka nya, mashimə ha vii taa uundzə əhwə kaa nya ɗa keenə də ɛndzanə da guviinəki.

³⁰ Amma, tsaamuu, makə shi uuzənaaku ɛtə zamagi də gənaaku ka tii da badawiinə ŋga makinə, la gbavə bilə hə ka ci.'

³¹ Wata ɛŋki dii ka ci: 'Uuzənaakya, taa guci patə abiiki nə hə. Uushi'inaaki patə ɛsə, naaku nə ci.

³² Kə dəbee ama dzəgə ɛndzanə, ama ɗa moodasəka. Acii ma ndzəkəŋu ɛtsa, kə nee nyi, makə kə shi ca ɛŋki, amma waanə ɛnshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.'

”

16

Misaali də masəkurə lawara

¹ Ɖɛŋki Yeesu ka lyawarənaakii ɛsə, “Tə'i ɛndə'i ɛndə gəna sha dii da lawaraakii. Kə ba'avə ci uushi'inaakii ka lawarətə. Ma ka ɛndə'i uusəra, shinə nə ɛnji ka banə ka ci oo'i: 'Agi saaweenə nə lawaraaku ka gənaaku.'

² Wata 'wanə nə slandanəkii tɔ lawarətə, ɛŋki ci ka ci: 'Mi tuu cii kya fa ɛnjə a ba ashikwa? Datə ka nyi lisaafə ŋga slənaaku dii, acii ma ha, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə.'

³ Wata lawarətə a kaala hiima: 'Ya makə waanə slandanəki ka ŋgərəgi slənə aciiki ɛna, iitə ɗanəkya? Wiina, uuzanə, paa nya mbee. Kədiinə ɛsə, ka ɗanə nə ayinə tɔ nyi.

⁴ Yawaa, kə shii nyi səndə nii kya ɗa, kaa ɛnjə a luu tɔ nyi aa hatii aasii maɗa kə ŋgərəgi slandanəki slənə aciiki.'

⁵ “Wata ca 'waa'watə tɔ ɛnjitə ci slandanəkii a nə'u tɔ tii dɛmənə də rəŋwə rəŋwə. Ɖɛŋki ci ka ɛndətə 'watəgi mbu'yanə: 'Iitə ci slandanəki a nə'u tɔ hə dɛmənə?’

⁶ Ɖɛŋki ɛndəta: 'Garəwa ŋga maarə gya'a cii kəya nə'u tɔ nyi.' Ɖɛŋki lawarətə ka ci: 'Wiinə ləkələkətə ŋga dɛməətə atsaku. Ndzaanə, naahətə garəwa tufə pu'unə tsakə tsakə.'

⁷ Ma daba'əkii ɛsa, ɛŋki ci ka ɛndə'i ɛndəta: 'Ya hə ɛsa, iitə cii kəya nə'u tɔ hə dɛmənə?’ Ɖɛŋki ɛndəta: 'Buhə ŋga aləkamaara gya'a tufə cii kəya nə'u tɔ nyi.' Ɖɛŋki lawarətə

ka ci: 'Wiinē ləkaləkātə ŋga dəməətə atsaku. Naahətə buhə gya'a ənfwadə.'

⁸ "Kə kuyirii slandanəkii tə lawarətə pooshi nja slənə də rəgwakii, makə kə slənyi ci də səkura. Ha'ə nə ənjitə ŋgərəgi slənə uushi'inə ŋga *duuniya tə tii. Ma təya, agi səkurənə nə tii agi də uushi'inatii. Amma ma ənjitə agi bərənə, pooshi tii ka kavə hiimatii aakəŋwa də səkurə ha'ə.

⁹ "Ma nyi əsa, wanyinə ca ba koonə: ŋgərəmə gəna goonə, zamagimə koonə upaa də guviinə. Maa kə dii ha'ə, mada kə uudəgi gəna, ka luunə nə ənji tuunə asii ga Əntan̄fə.

¹⁰ Taa wu baarii goon̄gaanə agi uundzə sləna, ka mbeənə nə ənji ka ba'avə madiigərə slənənyinə aaciikii. Taa wu pooshi baarii goon̄gaanə agi uundzə sləna, taa madiigərə slənənyinə ba'avə ənji aaciikii əsə, paa ci ka mbeənə ka də goon̄gaanə agikii.

¹¹ Yaci ha'ə makə ətsə əsə, mada maslənəgimuunə də goon̄gaanə də gənanə upaa unə agi *duuniya, iitə mbeənə ənji ka ba'avə koonə tə tantanyitə uushi'inə diya?

¹² Yaci maslənəgimuunə də goon̄gaanə də sətə əntaa noonə əsə, wu na mbee ka vii koonə noonə səgoonə diya?

¹³ "Pooshi mava ətə ca mbee ka slənətənə ka slan̄jiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gadeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa ŋga paslənə tə Əntan̄fə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna."

Hara wabənə ŋga Yeesu

(Mat. 11.12-13; 5.31-32; Mar. 10.11-12)

¹⁴ Fanə ŋga *Farisanyinə ha'ə, makə dii ci ŋga'ə ka tii nə gəna, wata təya ŋusəgi tə Yeesu.

¹⁵ Əŋki Yeesu ka tii, "Ma unə dəya, kə ndzaa unə ka ənjitə ca deegi ka natii nə makə ənji goon̄ga akəŋwacii ənja. Amma kə shii Əntan̄fə sətə a ədzəmuunə. Ajjiinə ka Əntan̄fə nə sətə ci ənjə a nee makə maduunə uushi.

¹⁶ "Ma bariya ŋga Muusa da wabənə ŋga anabiinə, kə slənyi dən̄jə ka saa'itə shigi Yoohana əndə də bapətisəma. Agi zamanaakii 'watəgi ənji waaza Nūnyi Habara agyanə ŋwan̄juunə ŋga Əntan̄fə. Taa wu patə əsə, kə cin̄jə ci də ŋgeerənə kaa ca upaa dəməənə aagi ŋwan̄juunəkii.

¹⁷ Gəfə uudənə ŋga duuniya də ŋgufənə acii piriuginə ŋga uushi gi'u agi bariya.

18 “Mada kə lakəgi ɛndə minakii, ca ɲgərə ɛndə'i, kə dɪi ci aləhiinə ɛtsa. Mada kə ɲgirə ɛndə tɛ miitə lakəgi ɲgurii ɛsə, aləhiinə nə ci ka danə.”

Misaali də ɛndə gəna da Lazarusə

19 “Tə'i ɛndə'i ɛndə gəna sha dɪi. Kə kaalii ci makudə kudə kəjeerənyinə ɛtə dɪi dərəkii ndalə. Taa guci patə agi wahə ɲji ci.

20 Tə'i maagha ɛsə dɪi ləməkii Lazarusə. A ma kuvə ga ɛndə gənətə ɲjii kəya ndzaanə. Shishinəkii patə, uyiginə.

21 Kə mwayi ci dəəmə murəmurinə ɲga dafəətə ca kwaala aanə ha ɲga adənə ɲga ɛndə gənata, kaa ca adə. Ədiinə maa, təya dzə də na'ə uyigiitə ashikii.

22 “Makə ɛɲki maaghata, wata malaa'ikanyinə a ɲgərətə tɛ ci, təya kərəgi tɛ ci aadəgyə aabii Ibərahiima, asii ga Əntanfə. Əntənə ɲga ɛndə gənətə naakii, wata ɛɲjə a ɲgədfəgi tɛ ci.

23 Aagi gutə sunwə gi ci, ca sa cibə ka shanə. Ma mafeenəkii ka ginəkəya, ma nee ca, waatə Ibərahiima, a purəɲakii nə Lazarusə.

24 Wata ca ɲgəree ka uurakii, ɛɲki ci: ‘Daadə Ibərahiima, nəhuu tɛgugunaaki. Bawə ka Lazarusə, wa ca cimwacii ma'inə a ma gislə kaa ca shi ka dafənə ka nyi a ganaki, kaa nya upaa shiwunə. Acii agi cibənə nə nyi ganə agi guuna.’

25 Amma ɛɲki Ibərahiima ka ci: ‘Uuzənaakya, a buurətə hə oo'i, kə shi ha upaa shiwunə hə ma'ə agi duuniya. Ma Lazarusə ɛsa, agi ɲgərə'wə ɲji ci. Amma, ma ɛnə dɪi ca, ma ganə, ka maka ma'yanə nə ci. Ma hə ɛsə, agi cibənə nə hə.

26 Danəkii ha'ə maa, tə'i maduunə ɲgurənyinə ahadaamə. Acii, taa ɛɲjitə ca moo madənə daganə ka dzənə aa hoonə, paa tii ka mbeenə. Pooshi ɛɲji ka mbeenə ɛsə ka ma'yanə ka hatsə dɪi hə davə ka shinə aadə heenə.’

27 Wata ɛɲki ɛndə gənətə ka Ibərahiima: ‘Tuutəta'ə, Daadə, makə ha'ə dɪi ɛna, sləkee ka Lazarusə aa ha daadə aasii.

28 Tə'i ndzəkəɲushi'inəki tufə. Wa ca dzə ka wabənə ka tii, acii ga təya shi aa hanə natii ɛsə, ka ha ɲga cibəna.’

29 ɛɲki Ibərahiima ka ci: ‘Ma ndzəkəɲushi'inəku, agi fanə nə tii bariya ɲga Muusa da wabənə ɲga anabiinə. Wa təya nə'utə sətə bii tii.’

30 ɛɲki ɛndə gənətə ɛsə: ‘Daadə Ibərahiima, pooshi dɪi; amma, mada ɛndətə sha ɛɲki gi ka wabənə ka tii, ka baanə nə tii ka Əntanfə.’

³¹ Amma əŋki Ibərahiima: 'Mada pooshi tii nə'utə bariya nga Muusa da wabənə nga anabiinə, taa əndətə madətə agi maməətə ənji gi ka wabənə ka tii, paa tii ka baanə ka Əntaŋfə.' "

17

Wabənə nga Yeesu agyanə 'waslyakəənə da gi'inə tə Əntaŋfə

(Mat. 18.6-7,21-22; Mar. 9.42)

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Taa guci patə, tə'i uushi'inə ətə ca dəəməgərə də ənji aagi daada 'waslyakəənə. Amma agi ngərə'wə nə əndətə ca kavə əndə ka pu'unə.

² Mada kə kavə ci tə əndə rəŋwə agi ənjinə ušapaa *duuniya tə tii ka da 'waslyakəənə, ma sətə na upaa tə ci, gədə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də nga'əənə, ənjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

³ Nəhəmə noonə na!

"Mada kə dīi əndə nə'unə makə hə 'waslyakəənə, wabuu ka ci. Mada kə baa ci, tifyagi ka ci.

⁴ Taa kə kyawəri ci ka danə də hə bwayakii mədfəfə agi uusəra, mada ca dzə də shinə ka banə ka hə oo'i: 'Kə baa nyi ka hə', ga ha kəsəpaa tə ci a ədzəməku."

⁵ Fanə nga masləkee ənji ha'ə, əŋki tii ka Slandana, "Tsakuu keenə ngeerənə nga gi'inə tə hə."

⁶ Əŋki ci ka tii, "Maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza, * kadfa ka mbeenə nuunə ka banə ka baratsa: 'Mbuduu, duu ngubəpaa naaku nə agi uunəva', ca luuvə koonə əsə."

Slənə nga lawara

⁷ "Yaci tə'i əndə agyuunə gi lawaraakii aa bilə ka uuzanə taa ka gəranə, ya mada nee ci ka ci, ca shi də bilə, ka banə nə ci ka ci oo'i: 'Palyəgi tsakə tsakə, ndzanuu adənə' nii?

⁸ Poosha. Amma ka banə nə ci ka ci: 'Tasəkapaa ka nyi adənə zəku'i, zə'wee ka kəjeerənaaku, kaa ha da ka nyi slənə saa'itə cii kya adə, nya sa. Ma daba'əkii, ka mbeenə nə hə ka adənə naaku, ha sa.'

⁹ Kə kuyirii ci tə lawaraakii puta slənətə ci ka ci sətə bii ci ətsə nii?

¹⁰ Ha'ə nuunə noonə əsə. Mada kə datuunə patənə nga sətə bii Əntaŋfə koonə, shiimə oo'i, wata *lyawarənə nuunə. Ma sətə dīi una, sətə dəbee una da."

17:5 17.5 6.13. * **17:6 17.6** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gude. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **17:6 17.6** Mat. 13.31; 21.21; Mar. 11.23.

17:10 17.10 1 Koor. 9.16-17.

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji uyikuzənə pu'u

¹¹ Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, anə ribinə nga hanyinə nga *Samariya da hanyinə nga Galili pitəgi ci.

¹² Ma ətsə kaa ca mbu'u aasəkə əndə'i vəranə ha'ə, wata ənji uyikuzənə pu'u a shi ka gununə da ci. Təya kəŋaanə dzadə gi'u da ci,

¹³ təya ngəree ka uuratii, əŋki tii, "Yeesu, Dəsəniinə, nəhuu təgunuunə geenə!"

¹⁴ Neenə nga Yeesu ka tii, əŋki ci, "Ma dānuuna, dəmə ka baarii noonə nə ka limanyinə." Ma tii ka ha nga dzənə, wata ma nee tii, kə mbə'i tii.

¹⁵ Neenatii kə mbə'i tii, wata əndə rəŋwə agitii a ənyatə aaba'a, ca dzə də dələnə də Əntanfə də ngeerənə.

¹⁶ Ca kulagi atsaa sədə Yeesu, ca kuyirii tə ci. Asee, ma əndəta, əndə Samariya nə ci.

¹⁷ Wata Yeesu a ləgwa, əŋki ci, "Əntaa ənjitə pu'u patə mbə'ya? Aa maatiinə hara ənjinə əlinə dīya?"

¹⁸ Iitə dīi da pooshi əndə shi ka dələnə də Əntanfə madaamə mu'umətsa?"

¹⁹ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Mədətə, duu saaku aasii. Kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi."

Da nwanjuunə nga Əntanfə

(Mat. 24.23-28,37-41)

²⁰ Kə ləguyi harii *Farisanyinə a ma Yeesu taa guci nə Əntanfə a da nwanjuunaakii agyanə ənja. Əŋki Yeesu ka tii, "Ma dā nwanjuunə nga Əntanfə, pooshi ndzaanə makə sətə ci ənjə a nəhee də ginə.

²¹ Pooshi ənji ka mbeenə ka banə oo'i: 'Tsaamuu, wiinə ganə', taa: 'Wiitə gatə ha'ə.' Acii ma nə dīi ca, kə uugi nwanjuunə nga Əntanfə ndzaanə ahadoonə."

²² Wata əŋki ci ka lyawarənaakii, "Kadə nə saa'i a dā. Mada kə dīi saa'ikii, kadə nuuna moo neenə ka *Uuzənə nga ənda, taa wata uusəra rəŋwə. Amma paa unə ka neenə ka ci.

²³ Ka banə nə ənji koonə: 'Ganə nə ci', taa: 'Gatə ha'ə nə ci.' Ma dānuuna, goona dzə, goona nə'u tə tii shanə.

²⁴ Acii makə sətə ci pyapidənə nga vənə a bəreği səkəntanfə taa dama patə, ha'ə nə Uuzənə nga əndə a ndzaanə ka uusəraakii panğəranə a babara.

²⁵ Amma see a cibə ci ka shanə dərəva zəku'i, ənji nga zamanənə a kaaree ka ci əsə.

17:12 17.12 Leew. 13.46. **17:14 17.14** Leew. 14.2-32; Mat. 8.4; Mar. 1.44; Luka 5.14. **17:16 17.16** 10.33. **17:19 17.19** Mat. 9.22. **17:21 17.21** 11.2,20; Mat. 12.28. **17:22 17.22-24** 21.7-24. **17:23 17.23-24** Mat. 24.23-25; Mar. 13.21-23. **17:25 17.25** 9.21-22.

²⁶ “Makə sətə sha dīi tē ənji agi zamana nga Nuuhu, ha’ə na dā uuseratə nə Uzənə nga əndə a shi.

²⁷ Ma agi zamana nga Nuuhu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji nguyirənə da makinə a ngəərəshi, ha’ə mbu’ya uuseratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala. Wata shinə nə ma’i tuufaanə, ca naanə ka duuniya, ca zamagi də ənjitə patə.

²⁸ Kadə na dā əsə makə agi zamana nga *Luudu. Ma agi zamana nga Luudu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ənjə a dā fiiriinə, kə nji ənjə a laaga uushi’inə, kə nji ənjə a ghəənə yinyinə.

²⁹ Amma, ma uuseratə shigi Luudu də *Sadooma, kə bujikaanə gunə dadagyə da baruuda aagyanə ənjitə ənəgi davə də Sadooma. Wata dza’ə kə zagi ənji davə.

³⁰ Ha’ə makə ətsə əsə na dā uuseratə nə Uzənə nga əndə a jiga.

³¹ “Ma uuserakəya, ma əndətə anə kuvaakii da uushi’inaakii a kumu, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dəmə aa kumu ka fədfəənə uushi’inaakii. Ma əndətə də bilə əsə, wa ca huyi, ga ca ənə aasii.

³² Buurətəmə haala nga minə nga Luudu!

³³ Taa wu patə ca dā gazhi’waanə nga luupaa əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma taa wu patə ətee ka əpinaakii, ci na luupaa əpinaakii.

³⁴ Wanyinə ca ba koonə: ma ka uuserakii davədə, ka baanə nə ənji bəra’i ka ədzə rəŋwə, ka ngəərəginə nə ənji əndə’i əndə, ənjə a bwasee ka əndə’i əndə.

³⁵ Ka dzənə nə makinə bəra’i ka ədənə ka təŋwə rəŋwə; ka ngəərəginə nə ənji əndə’i minə, ənjə a bwasee ka əndə’i.

[

³⁶ Ka dzənə nə nguyirənə bəra’i aasəkə rə ka uuzanə; ka ngəərəginə nə ənji əndə’i əndə, ənjə a bwasee ka əndə’i əndə.”]

³⁷ Wata əŋki lyawarənaakii ka Yeesu, “Da da, Slandana, nə ətsə ha’ə a dā?” Əŋki Yeesu ka tii, “Ka hatə dīi mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na.”

18

Misaali də mitə mooryafinə da bwaya mala gəŋwanə

¹ Wata Yeesu a dā ka lyawarənaakii misaali ka baariiginə ka tii oo’i, kə dəbee təya dā də’wa taa guci patə, ga təya zaarə shanə.

17:28 17:28-29 'Wat. 19.24-25. **17:31 17:31** Mat. 24.17-18; Mar. 13.15-16. **17:32 17:32** 'Wat. 19.26. **17:33 17:33** 9.24; Mat. 16.25; Mar. 8.35. **17:37** 17.37 Ayb. 39.30. **18:1 18:1** 11.2; Rooma 12.12; Fil. 4.6; Kwal. 4.2; 1 Tees. 5.17.

² Əŋki ci, “Tə'i mala gəŋwanə sha dīi asəkə əndə'i vəranə. Paa ci ka ŋgwalənə tə Əntanfə, agi ushapaanə nə ci ənja.

³ Tə'i mitə mooryafinə davə gatə də vərə əsə. Agi dzənə nə ki də shinə aa hakii ka banə ka ci: ‘Jikəvə keenə ahadeenə da əndə mbiinaaki.’

⁴ Amma dzənə nə mala gəŋwaatə də naanaginə, kə ta'avə ci dərəva ka danə ka ki ha'ə. Ma daba'əkii əŋki ci də səkəkii: ‘Taa ŋgahi paa nyi ka ŋgwalənə tə Əntanfə shaŋə, agi ushapaanə nə nyi ənji əsə,

⁵ patə da ha'ə, makə kə uugi nyi zaarənə acii haalatə, ka danə nə nyi ka ki gəŋwaatsa. Madə madamə nyi ka ki gəŋwaatsa, kadə nə ta ənvutə tə nyi.’ ”

⁶ Slandanə a tsakə banə, əŋki ci, “Famə dīi sətə bii bwaya mala gəŋwaatsa.

⁷ Ya Əntanfəwa, paa ci ka tsakənə tə matadə ənjaakii kwa? Acii ma təya, agi tuunə nə tii ka ci vədə da uusəra kaa ca tsakə tə tii. Kə shii nyi, pii tsakənəkii tə tii.

⁸ Wanyinə ca ba koonə: ka viinə nə ci ma'inə ka ənji mbiinatii. Patə da ha'ə, madə kə shi *Uuzənə ŋga ənda, ka lapaanə nə ci ənjitə gi'i tə Əntanfə ma'ə nii?”

Misaali də Farisa da əndə luu tsəka

⁹ Agi nəheenə nə hara ənji ka natii nə makə ənji goonga, təya bərapaa tə patənə ŋga ənja. Ka tsaratii dīi Yeesu misaalina, əŋki ci:

¹⁰ “Tə'i ənji bəra'i gi aasəkə *yi ŋga Əntanfə ka dā də'wa. Farisa nə əndə'i ənda, əndə luu tsəka nə əndə'i ənda.

¹¹ Ma Farisata, kə gi ci, ca kəŋaanə, ca dā də'wa dasəkə ədzəməkii, əŋki ci: ‘Əntanfə, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma nya, paa nyi ndzaanə makə ŋga hara ənji, waatoo mahiirənə, məza ənja, ənji dā aləhiinə. Kə kuyirii nyi tə hə əsə makə dīi ci, ma nya, paa nyi ndzaanə makə əndə luu tsəkətsa.

¹² Agi dā suumaya nə nyi bəra'i agi luuma; agi viinə nə nyi zaka ŋga sətə cii kya upaa patə əsə.’

¹³ Amma ma əndə luu tsəkətə naakii, makə gi ci, daba'ə hara ənji kəŋaanə ci, acii kə ŋgwaləgi ci ka madəe taa ka ginəkii aadəgyə. Wata ciinəkii pukəvə ci dəkə agyanəkii, əŋki ci, “Ya'ə Əntanfə, nəhuu təgugunaaki, nyi ənə ma'waslyakə ənda.’

¹⁴ “Wanyinə ca ba koonə: ma gi əndətə aasiya, Əntanfə kə tifyagi tə ci. Amma, ma Farisata, pooshi Əntanfə tifyagi tə ci. Acii taa wu patə hanətə naakii na, ka bərapaanə

nə ənji tə ci. Amma taa wu patə həətəpaa naakii na, ka hanjətenə nə ənji tə ci.”

*Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə
(Mat. 19.13-15; Mar. 10.13-16)*

¹⁵ Yoo, kə kyaara ənji ka Yeesu i idənə manjeevənə kaa ca daanə ciinə nga barəkaanə aanətii. Neenə nga lyawarənaakii ha'ə, wata təya ndzanə laala nguruunə ka ənjita.

¹⁶ Amma Yeesu a 'watə tə ənjita, əŋki ci, “Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona tənə tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də *ɲwanjuunə nga Əntanfə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanfə a ndzaanə ka ɲwanwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ɲwanjuunə nga Əntanfə shanə.”

*Əndə gəna
(Mat. 19.16-30; Mar. 10.17-31)*

¹⁸ Yoo, kə shi əndə'i gawa aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, “Maləma, ma hə kamə, ɲunyi əndə nə hə. Mi sanə d'anəki kaa nya upaa əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwa?”

¹⁹ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ɲunyi ənda? Pooshi ɲunyi ənda, madaamə Əntanfə ci rəɲwə dyanə.

²⁰ Kə shii hə bariya nga Əntanfə, waatoo: ‘Ga ha alə hiinə, ga ha bələ hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirakənə anə ənda, gadəe ka i duu da muu.’ ”

²¹ Əŋki gawə əndətə, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə.”

²² Makə fii Yeesu ha'ə, əŋki ci ka ci, “Awa, kə fii nyi, amma tə'i uushi rəɲwə mbədaanə ka hə nga d'anə. Ma d'anəkwa, uushi'iitə aciiku patə, duu, fəduu, ha dərəmagi, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Mada kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntanfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

²³ Makə fii əndətə wabəətsə ha'ə, wata kə dzəgəpaa tə ci ashikii; acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

²⁴ Makə nee Yeesu kə dzəgəpaa wabəətsə tə əndətə ha'ə, wata əŋki ci: “Una! Dzawə dərəva nə dəmənə nga ənji gəna aagi ɲwanjuunə nga Əntanfə.

²⁵ Gədə dəməginə nga ɲgyalooba ka rəgwa shinə nga libəra də ngufənə acii dəmənə nga əndə gəna aagi ɲwanjuunə nga Əntanfə.”

²⁶ Fanə nga ənji ha'a, wata əŋki tii, "Maɗa ha'ə əna, wu ɗii nə upaa luupaana?"

²⁷ Əŋki ci, "Ma sətə təkuree ənji ka ɗatənə, ka mbeenə nə Əntaŋfə ka ɗatənə."

²⁸ Əŋki Piita, "Waniinə, kə bwasee inə ka yinyinə geenə keena nə'u tə hə."

²⁹ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə bwasee ka yaakii, taa minaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa duurənyinaakii, taa man-jeevənaakii əsə kaa ŋwanjuunə nga Əntaŋfə a shii dzənə aakəŋwa,

³⁰ ma ca, ka upaanə nə ci sətə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə agi zamanana. Ha'ə əsə agi zamanatə na shi, kadə nii kəya upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

Makkənə nga wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii
(Mat. 20.17-19; Mar. 10.32-34)

³¹ Wata Yeesu a 'wagi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsəŋə aatanɗala. Əŋki ci ka tii, "Fatəmə nga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Patənə nga uushi'iitə nyaahə anabiinə agyanə *Uuzənə nga ənda, davə nə əŋjə a mbu'utəgi.

³² Waatoo, ka viinə nə ənji tə ci aacii əŋjitə mashiimə tə Əntaŋfə. Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, təya dzaana tə ci. Ka tiifənə nə tii giirənə aashikii,

³³ təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ka maɗətənə nə ci agi maməətə ənja."

³⁴ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabənaakii. Ma'umbeekii nə wabənəkii ka tii. Mashiimə tii taa agyanə mi nji Yeesu a wabə.

Mbədəpaanə nga Yeesu də muurəfə də Yarikoo
(Mat. 20.29-34; Mar. 10.46-52)

³⁵ Ma ətə Yeesu kədəhə ka mbu'unə aa Yarikoo, tə'i muurəfə dasə ha'ə atəŋgala rəgwa ka kədiinə.

³⁶ Makə fii ci əŋjə a pitə də waazənə, ca ləgwa ka əŋjitə abiikii taa mi ci əŋjə a waazə ha'ə.

³⁷ Wata əŋki ənji ka ci, "Yeesu, əndə Nazaratu ca pitə."

³⁸ Wata ŋgəreenə nə muurəfətə ka uurakii, əŋki ci, "Yeesu, jijinə nga *Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!"

³⁹ Əŋjitə nja takəŋwa a wazə ka ci kaa ca ndzaa kəɗa'ə. Amma wata ca tsakə ŋgəree ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, "Jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!"

⁴⁰ Wata Yeesu a kəŋaana, ca ba ka ənja, “Əncəhatəgimə ka nyi də ci.” Makə əncəha muurəfətə, əŋki Yeesu ka ci:

⁴¹ “Mi cii kwa moo nya də ka ha?” Əŋki ci, “Slandanəkya, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha.”

⁴² Əŋki Yeesu ka ci, “Wa ginəku a wunəgi kaa ha ənə ka neenə! Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.”

⁴³ Pii wata ca nee ka ha. Nə'unə nə ci tə Yeesu, ca dzə də dəlanə də Əntəŋfə. Makə nee patənə ŋga ənjitə ha'ə, wata təya ndzanə dəlanə də Əntəŋfə natii.

19

Yeesu tii da Zakayusə

¹ Mbu'unə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Yarikoo, ca dzə dasəkə vəranəkii.

² Ma davə də vərə, tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Zakayusə. Gawə nə ci agi *ənji luu tsəka. Əndə gəna əsə.

³ Ma saa'ikii, kə ali ci rəgwa ŋga neenə taa wu nə Yeesu. Amma, makə dīi ci gusə nə ci, kə təkuree ci ka neenə ka ci acii dabaala.

⁴ Makə dīi ha'ə, wata ca huyipaa aakəŋwa, ca ndərəgi aa ənfwə bara kaa ca nee ka ci, acii dadavə nii kəya pitəgi.

⁵ Makə mbu'i Yeesu ka hatə dīi Zakayusə davə, wata ca madəe ka ginəkii aadəgyə, əŋki ci ka ci, “Zakayusə, tsəgwayi, jimagərə. Acii, ma ənshina, gaku asii dəbee ndzaanəki.”

⁶ Jimagərənə nə Zakayusə pii pii, ca luu tə Yeesu də moodasəka.

⁷ Makə nee ənji ha'ə, wata ŋgunəŋənə nə tii, təya ba, “Aa ha ma'waslyakə əndə gi ci.”

⁸ Madətənə nə Zakayusə, əŋki ci ka Yeesu, “Slandana, a təkəe nyi ka uushi'inaaki tatsə mbərə mbərə, nya vii reetakii ka maaghiinə. Ma ənjitə gəpi nyi də tii, ka jikəənənə nə nyi ka tii ənfwadə agyanə sətə gəpətə nyi aciitii.”

⁹ Əŋki Yeesu, “Ma ənjinə ganə asii, ənshinə upaa tii luupaanə. Acii taa Zakayusə əsə, agi slikərənə ŋga Ibərahiima shigi ci.

¹⁰ Acii ma shi nya, nyi *Uuzənə ŋga ənda, ka aalənə tə maza ənja, nya luupaa tə tii.”

Misaali də pamə pu'u

(Mat. 25.14-30)

¹¹ Makə nji ənjə a fa wabənə a ma Yeesu ha'ə, kə gi ci aakəŋwa də də ka tii misaali. Acii kədəhə nə ci da vəranə

nga Urusaliima, ma nə ənji ka nəhənə, kədəhə nə Əntanfə ka də ɲwanjuunaakii.

¹² Wata əŋki ci ka tii, “Tə'i maduunə ənshara. Kə pyalə ci ka madzadə hanyinə ka liwa ɲwanjuunə, ma daba'əkii ca ənya.

¹³ Ma taabu'u gi ci, ci kə 'watə ənji pu'u agi daguyinaakii. Kə ɲgirə ci pamə pu'u, ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə. Əŋki ci ka tii: ‘Zhi'igimə see mada ənya nyi.’

¹⁴ Amma pooshi ənji nga nə nga hanyinaakii ka uudənə tə ci. Kə sləkee tii ka ənji daba'əkii kaa təya dzə ka banə ka ənjitə ca dəkə ɲwanjwə oo'i: ‘Ma əndətsa, paa inə ka moonə ca də keenə ɲwanjuunə.’

¹⁵ “Yoo, makə upaa ci ɲwanjuunə, wata ca ənya. Ca sləkee ka ənjə a 'waa'watə ka ci daguyinaakii ətə vii ci ka tii kwabata. Waatoo, kaa ca nee taa iitə nji əndə a zhi'igi naakii də sətə vii ci ka ci.

¹⁶ Təkəjwatə dagwa a shi. Əŋki ci: ‘Slandana, ma pamə ətə rəjwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə pu'u.’

¹⁷ Əŋki ci ka ci: ‘Yawa, ɲga'ə, ɲunyi əndə slənə nə hə. Kə slənyi hə də uuji uushi'inə də rəgwakii. Aciikii, dawə ɲwanjuunə agyanə vəranyinə pu'u.’

¹⁸ Shinə nə bəra'inə. Əŋki ci: ‘Slandana, ma pamə ətə rəjwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə tufə.’

¹⁹ Əŋki ɲwanjwə ka əndəta: ‘Ma hə əsa, dawə ɲwanjuunə agyanə vəranyinə tufə.’

²⁰ “Shinə nə əndə'i dagwa. Əŋki ci: ‘Slandana, wiinə pamaaku rəjwə. Kə anətə nyi asəkə kəjeerənə, kə ɲgagi nyi.

²¹ Aci kə ɲgwali nyi aciiku. Kə shii nyi, ma hə, əndə tamwə nə hə. Kə ndzaa hə makə əndətə ca ɲgərə sətə madəkəpaamə ci. Kə ndzaa hə əsə makə əndətə ca slənə cifanə ɲga sətə maləgamə ci.’

²² Əŋki ɲwanjwə ka ci: ‘Ma ha, bwaya lawarə nə hə. Wabəətsə a maku nə gəjwanaaku. Kə shii hə oo'i, əndə tamwə nə nyi, agi ɲgərənə nə nyi sətə madəkəpaamə nyi, agi slənənə nə nyi cifanə ɲga sətə maləgamə nyi.

²³ Aa ya mada ha'a, mi unee hə ka dəkəpaa pamaaki ka hatə ci ənjə a zhi'igya? Maci ha'ə dīi hə, kə nji nya ɲgərə pamaaki da i ma'inəkii agyanəkii, nyi kə ənya.’

²⁴ “Wata əŋki ci ka ənjitə abiikii: ‘Luugimə pamətsə rəjwə aciikii, una vii ka əndətə da pamə pu'u aciikii.’

²⁵ Əŋki tii ka ci: ‘Slandana, əntaa kə uugi ci upaa pamə pu'wa?’

²⁶ Əṇki ci: 'Wanyinə ca ba koonə: ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma, ma əndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.

²⁷ Ma məza ənjaaki əsə, waatoo ənjitə mamoomə nya da ka tii ṇwanuunə, kaashatəmə tə tii, una kira tə tii aa hanə, una bəələgi tə tii ganə akəṇwaciiki.' "

²⁸ Makə uugi Yeesu wabəginə ha'a, wata ca ṇgərə rəgwa, ca takəṇwa ka ənji aa Urusaliima.

*Dəməənə ṇga Yeesu aasəkə vəranə ṇga Urusaliima
(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Yooh. 12.12-19)*

²⁹ Makə mbu'i Yeesu kədəhə da vəranə ṇga Bayitifaaji da Bayitaniya ashi giṇwə ṇga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

³⁰ də banə ka tii, "Dəmə aasəkə vəraatsə aakəṇwa. Madə kə mbu'yuunə aa dəvə, ka lapaanə nuunə uundzə vāmənda gwələ. Ma uundzə vāməndakii, pooshi əndə sha ṇgirə aa ba'akii shəṇə. Pəryatəmə, una kira.

³¹ Madə kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi.' "

³² Wata lyawariitə sləkee Yeesu a madə, təya palə, təya lapaa weewee makə sətə bii ci ka tii.

³³ Ma təya pərə vāməndata, əṇki slanjiinəkii ka tii, "Ka mi cuuna pərə uundzə vāməndatsa?"

³⁴ Əṇki tii, "Slandanə mwayi."

³⁵ Wata təya kira uundzə vāməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii a ba'a uundzə vāməndata, təya ndərəvə də Yeesu aa ba'akii.

³⁶ Ma ca dzə də palənə, sasafəpaa nə ənji kəjeerənyinə a rəgwa ka gadeeginə ka ci.

³⁷ Mbu'unə ṇga Yeesu kədəhə da vəranə ṇga Urusaliima, ma ətsə ca jimə ashi giṇwə ṇga Zayitunə, wata dabaala ənji nə'unə tə ci a ndzanə da moodasəka, təya ṇgəree ka uuratii ka dələnə də Əntanfə putə ṇga bəzə uushi'inə ṇga hurəshishiitə nee tii Yeesu a dāada.

³⁸ Əṇki tii, "Tə'i barəkaanə ashi ṇwanutə shi də ləmə ṇga Slandana! Acii Əntanfə nə jamənə dagyə, naakii nə dūunuunə əsə, ci Əndə məghərəvənə ka shəṇə."

³⁹ Tə'i hara *Farisanyinə gatə agi dabaala. Əṇki tii ka Yeesu: "Maləma, bawə ka lyawarənaaku, wa təya ndzaa kəda'a."

⁴⁰ Əṇki Yeesu, "Wanyinə ca ba koonə: madə kə ndzaa tii kəda'a, ka ndzanənə nə faariinə natii."

Tuunə ṇga Yeesu agyanə ənji Urusaliima

⁴¹ Makə əncəhatə Yeesu kədəhə da vəranə, nee ci ka vəranəkii, ca gwanə ka tuunə agyanə ənji vəranəkii.

⁴² Əŋki ci, “Maci uushə a batə koonə sətə ca kira koonə ndzaanə jamə ənshinə ku! Amma, ma ətsa, kə umbəgi anuunə, paa unə ka mbeenə ka neenə əsə.

⁴³ Tə'i uusəra na shi, waatoo saa'itə nə ənji mbiinə goonə a tsagərə tuunə aasəkə, təya kərə'utə tuunə, təya pa'əgi rəgwa agyanuunə taa dama patə.

⁴⁴ Ka zamaginə nə tii duunə, təya waalagi kuvənyinə asəkə vəranə goonə patə. Taa rəŋwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i. Ma nə ətsə a dā ha'ə, acii mashiimuunə taa guci shi Əntanfə ka tsakənə tuunə.”

*Dzənə ŋga Yeesu aasəkə *yi ŋga Əntanfə*

(Mat. 21.12-17; Mar. 11.15-19; Yooh. 2.13-22)

⁴⁵ Mbu'unatii aasəkə vəranə, kə dəməgərə Yeesu aasəkə yi ŋga Əntanfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji dā fiiriinə dāvə.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ma bii Əntanfə: ‘Ka ndzaanə nə yaaki ka yi ŋga dā də'wa.’ Amma, ma una, kə geegyuuənə ka yikii ka ha ŋga umbənə ŋga mahiirənə!”

⁴⁷ Ma Yeesu, uusəra patə jigunyi ci ka ənji asəkə yi ŋga Əntanfə. Kə ali madiigərə limanyinə da maliminə rəgwa ŋga bələginə tə ci. Ha'ə nə matakəŋwanyinə əsə.

⁴⁸ Amma kə təkuree tii ka rəgwakii, acii patənə ŋga ənja, kə kavə tii nətii ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

20

Wu vii baawəda ka Yeesu

(Mat. 21.23-27; Mar. 11.27-33)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi ŋga Əntanfə, ca waaza Nūnyi Habara. Kə shi madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə aabiikii.

² Əŋki tii ka ci, “Bawə keenə də ŋgutə baawəda sanə cii kwa dāada uushi'iinə ha'a? Wu sanə vii ka hə baawəfatsa?”

³ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi a moonə naaki, bamə ka nyi dii:

⁴ Wu sanə sləkee ka Yoohana kaa ca dā bapətisəma ka ənja, Əntanfə nii, anii ənda?”

⁵ Wata təya gwanə ka dā wabənə ahadatii, əŋki tii, “Mi banaamə əna? Madā bii amə oo'i, Əntanfə sləkee ka

Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii dīya?

⁶ Amma madfa kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ka kaalatənə nə dabaala taamə, acii ma nə tii ka nəhənə, ma Yoohana, anabi nji ci."

⁷ Wata əjki tii, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci."

⁸ Əjki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tada də ngutə baawəda cii kya da uushi'iina."

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə

(Mat. 21.33-46; Mar. 12.1-12)

⁹ Wata Yeesu a gwanə ka wabənə ka ənji də da misaalina, əjki ci, "Tə'i əndə'i əndə sha dīi rə nga inabi. Ca ngərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə kaa təya təkə cīfanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə. Kə ta'avə ci davə.

¹⁰ Makə dīi cīfanə nga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii. Wata təya kəsə tə ci, təya fəsləpaa, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹¹ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Ma ci əsa, kə fəsləgi mooziitə tə ci, ayi ayi dərəva cīfəe tii ka ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹² Slanda rətə a ənə ka sləkeenə ka əndə'i əndə ka makkənə əsə. Ma ci əsa, kə davə tii ka ci uya, təya lyakaanə tə ci.

¹³ Əjki slanda rətə ka naakii nə: 'Iitə sanə dānəki də ənjitsa? Takwa a sləkee nyi ka uuzənaaki ətə uu'i nyi. Mbu'u ka gadeenə nə tii ka ci.'

¹⁴ Amma, makə nee mooziitə ka uuzətə, wata əjki tii ahadatii: 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Bələgyaamə tə ci kaama zəmə ya.'

¹⁵ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

"Ya ətsa, mi nə sətə dānə slanda rətə də təya?

¹⁶ Ka shinə nə ci, ca bələgi tə tii, ca vəgi rətə ka hara mooziinə."

Makə fii ənji wabəətsə ha'ə, əjki tii, "Aa'a, wa Əntanfə a dzagya!"

¹⁷ Wata Yeesu a tsaamətə tə tii, əjki ci, "Aa madfa ha'ə əna, ka mi dīi nyaahə ənji aasəkə malaaba ləkaləkata, tuu'inə,

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.'

18 Taa wu patə kulii aanə faaratsa, ka əḃinə nə ci. Maḃa kə kulii faarakii aanə əndə əsa, ka əḃəginə tə ci makə əmpunə.”

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka ɲwanɲwə *Kayisarə*
(Mat. 22.15-22; Mar. 12.13-17)

19 Kə ali maliminə da madiigərə limanyinə rəgwa ɲga kəsənə tə Yeesu ka tsaakii, acii kə shii tii oo'i, agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ɲgwali tii acii ənɲa.

20 Wata təya ndzanə nəhənə tə Yeesu. Təya sləkee ka maḃəkənyinə aabiikii ətə ca ḃeegi ka natii nə makə ənɲi goonɲa. Ma ḃii tii ha'a, kaa təya mbee ka pwaakya waḃənə ətə madzəmə ama Yeesu; waatoo, ka kavənə tə ci aasəkə cii ɲgwaməna.

21 Əɲki maḃəkənyiiṭə ka Yeesu, “Maləma, kə shii inə oo'i, ma sənə cii kwa waḃə da sənə cii kwa dzəgunə patə, kə ndzaanə də rəgwakii; paa hə ka tsaamənə ka ḃuunuunə ɲga ənda. Də goonɲa nə hə ka dzəgunətənə ka ənɲi rəgwa ɲga Əntaɲfə.

22 Ya saɲa, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ɲga vii tsəkə ka ɲwanɲwə Kayisarə nii, anii poosha?”

23 Asee, kə shii Yeesu jarəwiinatii. Əɲki ci ka tii:

24 “Kiramə kwaḃa kaa nya tsaamətə.” Makə caamə ci, ca ləgwa ka tii, əɲki ci, “Ya əna, kəɲwaciinə da ləmə ɲga wu ənə anə kwaḃana?” Təya ba, “Ma ətsa, kəɲwaciinə ɲga ɲwanɲwə Kayisarə.”

25 Wata Yeesu a ba ka tii, “Makə ha'ə ḃiɲa, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntaɲfə sətə ndzaa ka ɲga Əntaɲfə.”

26 Kə təkuree tii ka upaa sə ɲga kəsənə tə ci də ma'inə aɲi səndə wabi ci akəɲwacii patənə ɲga ənɲa. Kə ḃii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə nə jikəvənaakii, wata təya ənəgi kəḃa'ə.

Ləgwanə agyanə maḃənə ɲga maməətə ənɲa
(Mat. 22.23-33; Mar. 12.18-27)

27 Kə shi hara *Sadukiinə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kuregətə ca ba, pooshi maməətə ənɲi ka maḃənə da i əpinə shaɲə.

28 Əɲki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya ətə bii ci, maḃa kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi tii pwayi manjeevənə, see a ɲgərə ndzəkəɲuci tə miita, kaa ca poo manjeevənə ka ndzəkəɲuci ətə əɲki.

²⁹ Ma sha dīi, tə'i ndzəkəŋuʃi'inə mədəfə. Kə ŋgīrə gawatii minə. Kə əntəgi ci. Pooshi uuzənə.

³⁰ Bəra'inə a ŋgərə mooryafiita. Ca əntəgi. Pooshi uuzənə.

³¹ Makə ətsə əsə dīi ka makkənə. Ha'ə dīi ka tii patə mədəfə: kə məətəgi tii. Pooshi əndə upaa uuzənə ashitə.

³² Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

³³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra ŋga madənə ŋga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ŋgīrə tə kya, minə ŋga wu saŋə ndzaanəta?"

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Agi duuniya ci ənjə a ŋgərəshi.

³⁵ Amma, ma ənjitə mbu'i bahə upaa rəgwa ŋga madənə da i əpinə, da ŋga ndzaanə agi zamanatə na shi, paa tii na ŋgərəshi.

³⁶ Acii paa tii ka məətənə ma'ə. Makə malaa'ikanyinə nə təya ndzaanə. Manjeevənə ŋga Əntanfə nə tii; acii kə madəe ci ka tii da i əpinə.

³⁷ Ma agyanə madənə ŋga maməətə ənji əsa, taa Muusa maa, ma saa'itə wabi ci agyanə guutə agi ba, kə baarii ci oo'i, ka madənə nə tii. Ma saa'ikii, kə 'wii ci tə Əntanfə Slandanə də Əntanfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə.

³⁸ Ma Əntanfə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Acii ma ndzaa ənji patə da i əpinə amatii, ka ci saakii."

³⁹ Wata əŋki hara maliminə, "Ma dīi Maləma, ŋga'ə wabi hə."

⁴⁰ Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii ŋgwalənə.

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*

(Mat. 22.41-46; Mar. 12.35-37)

⁴¹ Əŋki Yeesu ka tii, "Iitə saŋə mbee ənji ka banə oo'i, jijinə ŋga *Dawuda nə Aləmasiihu?

⁴² Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə bii ci asəkə ləkaləkətə ŋga Jabuura oo'i:

'Əŋki Əntanfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

⁴³ Ka kavənə nə nyi ənji daawaanaaku aatsaa sədəku.'

⁴⁴ Wiinə dīi, kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandana. Aa iitə dīi ndzaa ci ka jijinaakəya?"

Dzalənə ŋga Yeesu tə ənji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

20:36 20.36 1 Yooh. 3.1-2. **20:37 20.37** Shig. 3.2,6. **20:39 20.39** Mar. 12.32.

20:40 20.40 Mat. 22.46; Mar. 12.34. **20:41 20.41-44** Mat. 20.30-31. **20:42**

20.42-43 Jab. 110.1; Slənə 2.33-35.

⁴⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii akəŋwacii patənə ŋga ənja,

⁴⁶ “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə ŋga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbəne moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii ŋga'a a luuma. Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə.

⁴⁷ Təya luuwutə yinyinə ŋga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə.”

21

Viinə ŋga mooryafinə

(Mar. 12.41-44)

¹ Madeenə nə Yeesu ka ginəkii, ca tsaamə ənji gəna a həəji kwaba asəkə *yi ŋga Əntanfø.

² Wata maagha ŋga mooryafinə a shi natə. Ma Yeesu a nee, kə əjivə ki pyanya bəra'i.

³ Wata əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə əjigərə maagha ŋga mooryafitsa, kə palee ka ŋga hara ənjitsə patə.

⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ŋgiragi tii, təya vii. Amma, ma kya, agi ghanatə patə, kə ŋgərətə ki patənə ŋga sətə cii ta alə də zəmə, kya əjigərə.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə uulagi yi ŋga Əntanfø

(Mat. 24.1-2; Mar. 13.1-2)

⁵ Kə wabi lyawarənaakii agyanə dagwaanə ŋga yi ŋga Əntanfø, acii kə dii ənji yikii də faariitə da məghərəvənə davə da i hara uushi'inə ətə vii ənji ka Əntanfø. Əŋki Yeesu:

⁶ “Kə nee unə ka uushi'iitsa: kadə nə uusəra a mbu'ya. Mada kə mbu'ya uusərakii, taa rəŋwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə.”

Cibənyiiitə na la tə ənja taabu'u muudinə ŋga duuniya

(Mat. 24.3-14; Mar. 13.3-13)

⁷ Əŋki ənjitə nji davə, “Maləma, guci saŋə nə ətsə ha'ə a da? Mi saŋə na slənə ka baariinə oo'i, kədəhə nə uushi'iitsə ka daadana?”

⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə. Acii tə'i ənji laŋə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu. Ka banə nə tii əsə, kə uugi uusəra mbəshanə. Ma dānuunə, goona nə'u tsaa sədəti.

⁹ Madfa kə fii unə habara nga paapanə da purətə hanʔkalaanə, goona ngwalə shanə. Kə dəbee ətsə ha'ə a ɖa zəku'i. Amma, əntaa uudənə nga duuniya nəndə ka ɖanə pii ha'ə makə ətsa."

¹⁰ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə.

¹¹ Kadə nə bwaya gəgədzənə nga hanyinə a ɖaada. Kadə nə madəfənə da muuva a ɖaada taa dama patə. Kadə nə sə nga ngwalənə a ɖaada da madiigərə sagidanyinə agintanʔfə.

¹² "Amma daga uushi'iitʂə ha'ə ma'ə madamə, tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya cibee koonə, təya kərə tuunə aakəŋwacii gayinə nga *kuvə də'wa ka ɖa koonə gəŋwanə, təya kaalagərə tuunə aa furəshina. Ka kəərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə da ngwamənyinə putə nga nə'unə goonə tə nyi. *

¹³ Ma nə uushi'iitʂə patə a ɖaada ha'ə, ka wunəgi koonə də rəgwa nga bagi ka tii Nynyi Habaraaki.

¹⁴ Aciikii, ma ɖanuuna, kavəmə aagi hiima goonə, goona ndzaanə ka buurənə agyanə makə sətə nuunə a jikəvə koonə mbəɖə.

¹⁵ Acii nyi na vii koonə jarəwiinə nga wabənə da hiima. Pooshi əndə taa rəŋwə agi ənji mbiinə goonə na mbee ka ɖa koonə mabizhinə taa ka uurənə tuunə agi wabənə.

¹⁶ Taa məsənuunə da dəsənuunə da ndzəkəŋushi'inuunə da duurənyinə goonə da guviinuunə maa, ka dyarə'unə nə tii tuunə. Ma hara ənji agyuunə, ka bələginə nə ənji tə tii.

¹⁷ Taa wu patə əsə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁸ Amma taa shiŋkinə goonə rəŋwə, pooshi na za.

¹⁹ Acii ha'ə kəŋaanəmə ndihə ndihə koonə luupaa də noonə na."

Wabənə nga Yeesu agyanə ɖaginə nga Urusaliima ka uufinə

(Mat. 24.15-21; Mar. 13.14-19)

²⁰ "Madfa kə nee unə kə kərə'utə soojiinə tə vəranə nga Urusaliima, ma ətsə kamə, kədəhə nə vəranəkii ka ɖaginə ka uufinə.

²¹ Ma ka uusərakəya, wa ənjitə anə hanyinə nga Yahudiya a huyi ka umbənə aanə giŋjunyina. Ma ənjitə

21:10 21.10 Mar. 13.8. **21:12 21.12-19** Mat. 10.17-22; Yooh. 16.1-4. * **21:12** Slənə 12.1-4; 18.12-17; da purəjanə 24-26. **21:14 21.14-15** 12.11-12. **21:16 21.16** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **21:18 21.18** 1 Sam. 14.45; Mat. 10.30; Luka 12.7. **21:19 21.19** Səniinə 13.10. **21:20 21.20-24** 19.41-44; 20.16; Mat. 22.7.

asəkə vəranə, wa təya əntsahəgi. Ma ənjitə aba'ə vəranə, ga təya ənya aasəkə vəranə.

²² Aci ka ndzaanə nə uusərakii ka uusəratə nə Əntanjə a ki'itə ka ənja. Ətsə ha'ə na mbu'utəgi də patənə nga uushi'iitə asəkə malaaba ləkaləkatə.

²³ Tə'i ngəra'wə agyanə maki dəsekiinə da ngugiginə ka saa'ikii. Aci kadə nə bwaya cibə a da anə hanyinə, acii tə'i mabətə səkə nga Əntanjə agyanə ənja.

²⁴ Ka bəələginə nə ənji tə hara ənji də ngila purəjanə. Hara ənji, ənjə a kəsə tə tii, ənjə a kərə tə tii ka mavaanə aanə hara hanyinə. Ka udzəginə nə ənjitə mashiimə tə Əntanjə tə vəranə nga Urusaliima see madə dzəgi zamanatii."

*Ənyanə nga *Uuzənə nga ənda*

(Mat. 24.29-31; Mar. 13.24-27)

²⁵ "Kadə nə sə nga hurəshishinə a dāadə agi uusəra, agi ləgidə da agi tikisanyinə. Kadə nə ənjə a ndzaanə ka maji ma'yanə agi duuniya. Paa tii na shii sə nga dānə acii dzaadzanə nga uunəvə da madənə nga ma'inə aadəgyə aadəgyə.

²⁶ Kadə nə ma'yanə nga ənjə a lədfə acii ngwalənə putə nga sətə na kulaanə ka tii agi duuniya. Aci taa mi patə asəkəntanjə ka gəngəzənə.

²⁷ Ma ətsə diya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda da məghərəvənə lanə nə shinaakii.

²⁸ Madə kə nee unə uushi'iitsə a 'watəgi dāadənə, kəjaanəmə ndihə ndihə, kavəmə nuunə davə acii kədəhə nuunə ka upaa luupaanə."

Misaali də ənfwə uudəva

(Mat. 24.32-35; Mar. 13.28-31)

²⁹ Yeesu a da ka tii misaali, ənki ci, "Katəmə hiima goonə agyanə ənfwə uudəvə da hara ənfuginə patə.

³⁰ Madə kə nee unə wiitə ka 'watəgi ənənə, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətətsəfə ka dānə.

³¹ Ha'ə əsə, madə kə nee unə uushi'iitsə a dāadə, ka shiinə nuunə ətsə oo'i, kədəhə nə Əntanjə ka dā nwanuunə.

³² Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madāadāmə patə.

³³ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə. Amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shanjə."

Nəhətənə agyanə wabənə nga Əntanfø

³⁴ “Nəhəmə noonə na! Goona kavə noonə nə ka zəəmə əndzanə da saasa ənvwə dərəva. Goona kavə noonə nə agi buurə uushi'inə nga *duuniya, acii ga uusərə nga shinə nga Uuzənə nga əndə a lapaa tuunə pəmə,

³⁵ makə sətə ci zaanwanə a umbəənə ka luwa. Acii ma uusərakəya, pəmə nii kəya lapaa tə patənə nga ənji agi duuniya.

³⁶ Ndzaamə də mægigi, dāmə də'wa taa hayi patə, koonə shii upaa ngeerənə nga mbərədənə acii uushi'iitsə na dāada patə, una mbee ka kəjaanənə akənwacii Uuzənə nga əndə yadə ngwalənə.”

³⁷ Uusərə patə nji Yeesu a dzəgunə doosərə ka ənji asəkə yi nga Əntanfø. Ma kədəwanə, ca dzə ka baanə ashi giŋutə ci ənjə a 'wa giŋwə nga Zayitunə.

³⁸ Pukənə nga ha patə ha'ə nə ənji patə ka waaryanə aasəkə yi nga Əntanfø ka fa sətə cii kəya baaba.

22

Alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5,14-16; Mar. 14.1-2,10-11; Yooh. 11.45-53)

¹ Yoo, kə mbisha *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə, waatoo kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka.

² Makə dīi ci, ma madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya, ngwalii tii acii ənja, kə aali tii rəgwanyinə nga bələginə tə Yeesu.

³ Wata kə ngirə *Seetanə aashi Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Isəkariyootə. Ma ca, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i.

⁴ Madənə nə ci, ca dzə aabii madiigərə limanyinə i da meeminə nga soojiitə ca nəhə yi nga Əntanfø, ca wabə da tii agyanə makə sətə mbeenəkii ka viinə tə Yeesu ka tii.

⁵ Fanatii ha'ə, kə dīi tii moodasəka, təya dā aləkawalə nga vii ka ci kwaba.

⁶ Wata kə luuvə ci, ca 'watəgi tsaamə nunyi saa'i nga viinə tə Yeesu ka tii yadə shiinə nga ənja.

Dzəgə əndzanə nga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Mar. 14.12-21; Yooh. 13.21-30)

⁷ Mbu'yanə nga kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə agikii, waatoo uusəratə nə ənji ka laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka,

⁸ wata Yeesu a sløkee ka i Piita da Yoohana, ɛŋki ci ka tii, “Dɛmɛ ka dzɛgɛ kaamɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛka.”

⁹ Ɖŋki tii ka ci, “Da daa moonɛku ina dzɛga?”

¹⁰ Ɖŋki ci ka tii, “Maɗa kɛ dɛmɛgɛruunɛ aasɛkɛ vɛranɛ, ka gununɛ nuunɛ da ɛndɛ da uuda ma'inɛ anɛkii. Ma ɗanuuna, nɛ'umɛ tɛ ci aasɛkɛ yitɛ cii kɛya dɛmɛ aadɔvɛ,

¹¹ una ba ka slanda yikii ɛsɛ: ‘Ma bii Malɛmɛ tuu: miinɛ kuvɛtɛ nii kɛya zɛmɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛka davɛ da lyawarɛnaakii kwa?’

¹² Kadɛ nii kɛya baarii koonɛ maɗuunɛ kuvɛ anɛ ɛndɛ'i, mahadɛkii ŋga'ɛ. Davɛ dzɛgɛnuunɛ kaamɛ ɛndzanɛ.”

¹³ Palɛnɛ nɛ tii, tɛya lapaa makɛ sɛtɛ bii Yeesu ka tii weewee. Wata tɛya dzɛgɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛka davɛ.

Zɛmɛ ɛndzanɛ da Slandana

(Mat. 26.26-30; Mar. 14.22-26; 1 Koor. 11.23-25)

¹⁴ Makɛ mbu'i saa'i ŋga zɛmɛ ɛndzanɛ, Yeesu da maslɛkee ɛnjaakii a ndzaanɛ ka zɛma.

¹⁵ Ɖŋki ci ka tii, “Dɛ tantanyinɛ nɛ nyi ka moonɛ zɛmɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛkanɛ doonɛ, taabu'u cibɛnɛki.

¹⁶ Wanyinɛ ca ba koonɛ: paa nyi ka zɛmɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛka ma'ɛ shanɛ, madaamɛ uusɛra ŋga ɗa tantanyitɛ ɛndzanɛ ŋga Pasɛka agi *ŋwanjuunɛ ŋga ɛntanɗɛ kɛ mbu'ya.”

¹⁷ Wata Yeesu a luu kwalakɛ da ma'i inabi asɛkɛkii. Ca kuyirii tɛ ɛntanɗɛ. Ma daba'ɛkii, ɛŋki ci, “Ndamɛ kwalakɛna, taa wu patɛ agyuunɛ, wa ca sa.

¹⁸ Wanyinɛ ca ba koonɛ: ma daba'ɛ ɛna, paa nyi ka ɛnɛnɛ ka sa ma'i inabi ma'ɛ, see saa'itɛ nɛ ɛntanɗɛ a ɗa ŋwanjuunaakii panɗɛranɛ.”

¹⁹ Ma daba'ɛkii, ca ŋgɛrɛ buroodi, ca kuyirii tɛ ɛntanɗɛ, ca baatsɛpaa, ca vii ka maslɛkee ɛnjaakii, ɛŋki ci, “Ma ɛna, shishinɛki [cii kya vii ka putɛ goonɛ. Dɛmɛ aakɛŋwa dɛ ɗanɛ ha'ɛ makɛ ɛna ka buurɛtɛginɛ dɛ nyi.”

²⁰ Ha'ɛ ɛsɛ vii ci ka tii kwalaka da ma'i inabi asɛkɛkii daba'ɛ zɛma. Ɖŋki ci, “Ma ɛtsa, ci nɛ kura alɛkawalɛtɛ ci ɛntanɗɛ a ɗa dɛ idɛnaaki. Ka putɛ goonɛ nɛ idɛnɛkii a ɛjigi.]

²¹ “Amma, wiinɛ ɛndɛ viinɛ tɛ nyi ka ɛnji ka zɛmɛnɛ da nyi.

²² Ma nyi *Uuzɛnɛ ŋga ɛnda, ka ɛntɛnɛ nɛ nyi tɛ ɛntɛnɛ, makɛ sɛtɛ uugi kɛŋɛnɛ agyanɛki, amma kɛ ɗii anɛ ɛndɛtɛ na vii tɛ nyi ka ɛnja!”

²³ Wata gwanɛnɛ nɛ lyawarɛnaakii ka laagwashinɛ aha-datii taa wu agitii ca mbee ka ɗanɛ ha'a.

Wu sanɛ palee dɛ gawuuna?

²⁴ Kɛ ma'i mabizhinɛ ahada maslɛkee ɛnji banɛ tuu'inɛ: wu sanɛ nɛ gawɛ ahadatɛya?

²⁵ Fanɛ ɲga Yeesu ha'a, wata ɛɲki ci ka tii, "Ma meeminɛ ɲga hara slikɛrɛnɛ, agi hanɛtɛnɛ nɛ tii natii nɛ akɛɲwacii ɛɲjatii. Ha'a nɛ gayinɛ ɛsɛ, agi moonɛ nɛ tii ɛɲjɛ a 'wa tɛ tii ɛɲji ɗa ɲga'aɛnɛ.

²⁶ Amma ma unɛ, pooshi ka ɗanɛ ha'a ahadoonɛ. Ma ɛndɛtɛ palee dɛ gawuunɛ ahadoonɛ, wa ca ndzaanɛ makɛ dara. Ha'a nɛ matakɛɲwanɛ goonɛ ɛsɛ, wa ca ɲgɛrɛ slɛnɛ ɲga ɛndɛ slɛna.

²⁷ Ya sanɛ, wu palee dɛ gawuuna, ɛndɛnɛ ca zɛmɛ ku, anii ɛndɛnɛ ca slɛnɛ ka ca? ɛntaa ɛndɛnɛ ca zɛmɛ kwa? Ma nyi ɗiya, ma nɛ nyi ahadoonɛ, makɛ ɛndɛ slɛna.

²⁸ "Ma una, kɛ ndzaa unɛ da nyi taa guci patɛ agi cibɛɲyinaaki.

²⁹ Makɛ sɛtɛ vii Daadɛ ka nyi gawuunɛ, ma nyi ɛsɛ, wanyinɛ ka viinɛ koonɛ.

³⁰ Ka zɛmɛnɛ naamɛ, ka sanɛ naamɛ agi ɲwanɲuunaaki, una ndzaanɛ anɛ dɛgɛlɛ ɲga ɲwanɲuunɛ, una ɗa gɛɲwanɛ ka makuvɛ ɲga ɛɲji *Isɛrayiila pu'u aji bɛra'i."

Wabɛnɛ ɲga Yeesu agyanɛ hiweenɛ ɲga Piita

(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Yooh. 13.36-38)

³¹ ɛɲki Yeesu, "Simoonɛ, Simoonɛ, aa ha nɛhɛ. Kɛ upaa *Seetanɛ rɛgwa ɲga kɛca'ɛnɛ tuunɛ patɛ makɛ sɛkɛɲwa.

³² Amma, ma nya, kɛ ɗii nyi dɛ'wa ka putaaku, acii ga ha bwasee ka gi'inɛ tɛ nyi. Mada kɛ ɛnyatɛ hɛ aabiiki, tsakuu ɲgeerɛnɛ ka ndzɛkɛɲushi'inɛku."

³³ ɛɲki Piita ka ci, "Slandanɛkya, kɛ tasɛkii nyi dzɛnɛ taa aa furɛshinɛ da hɛ, taa kaa ɛɲjɛ a bɛlɛgi taanɲwɛ ɛsɛ."

³⁴ ɛɲki Yeesu ka ci, "Piita, wanyinɛ ca ba ka hɛ: ma taabu'u wanɛ gyaagya ɛnshinɛ, ka jikɛnɛ nɛ hɛ makkɛ ka hiweenɛ ka shiinɛ tɛ nyi."

Ndzaanɛ ma'aanɛkii ka panɛ

³⁵ ɛɲki Yeesu ka lyawarɛnaakii ɛsɛ, "Ya makɛ slɛkee nyi koonɛ yadɛ kwaba taa mbuurɛ taa ɛndɛ'i biɓina, tɛ'i uushi ɛtee unɛ kwa?" ɛɲki tii ka ci, "Pooshi taa mi ɛtee inɛ."

³⁶ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Amma, ma ɛnɛ dɛi ca, ɛntaa ha'ɛ. Maɗa tɛ'i kwaba ŋga ɛnda, wa ca ŋgɛrɛɛnɛ. Ha'ɛ ɛsɛ, maɗa tɛ'i mbuure ŋga ɛnda, wa ca ŋgɛrɛɛnɛ. Maɗa pooshi ŋgila purɛɛnɛ ŋga ɛnda, wa ca dɛrɛmagi dɛ kɛjɛerɛnaakii kaa ca dɛrɛciigi.

³⁷ Aciɛ wanyinɛ ca ba koonɛ: ma bii malaaba lɛkalɛkatɛ, ‘Kɛ dɛi ɛɛji dɛ ci makɛ sɛtɛ ci ɛɛɛ a dɛ dɛ mɛza ɛɛja.’ Ma ɛtsa, agyanɛki na dɛ ha'ɛ. Waatoo, ma sɛtɛ uugi kɛɛnɛ agyanɛkya, wiinɛ ka dɛnɛ.”

³⁸ Wata ɛŋki lyawarɛnaakii ka ci, “Slandana, wiinɛ ŋgila purɛɛnɛ ganɛ bɛra'i.” ɛŋki ci ka tii, “Bwaseemɛ ha'ɛ.”

Da dɛ'wa ŋga Yeesu aashi giɛwɛ ŋga Zayitunɛ

(Mat. 26.36-46; Mar. 14.32-42)

³⁹ Ma daba'ɛkii, kɛ gimagi Yeesu, ca palɛ aashi giɛwɛ ŋga Zayitunɛ makɛ sɛtɛ izɛɛ ci ka dɛnɛ. Kɛ nyi'u lyawarɛnaakii tɛ ci aa dɛvɛ.

⁴⁰ Makɛ mbu'i tii aa dɛvɛ, ɛŋki ci ka tii, “Damɛ dɛ'wa acii goona bwasee ka rɛgwa ŋga ɛntanɛfɛ saa'itɛ nɛ *Seetanɛ a tɛbɛ tuunɛ.”

⁴¹ Wata ca ɛntsahɛ ba'ɛ gi'u, ca gɛrɛ'waanɛ, ca ndzanɛ dɛ dɛ'wa,

⁴² ɛŋki ci: “Daadɛ, maɗa ka moonɛ nɛ hɛ, ɛntsahɛ ka nyi ka cibɛtsɛ akɛɛwaciikii. Amma, dɛwɛ sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka hɛ, ga ha dɛ sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka nyi.” [

⁴³ Wata malaa'ika a jima dadagyɛ, ca shi ka tsakɛ ka ci ŋgɛerɛnɛ.

⁴⁴ Kɛ ɛjigi ma'yanɛ ŋga Yeesu, wata ca ɛnɛ ka dɛ gazhi'waanɛ ŋga dɛ dɛ'wa palee ka ɛta. Lyaavanɛ nɛ hacifaakii aa panɛ makɛ idɛna.]

⁴⁵ Makɛ uudɛpaa ci dɛ dɛ'wa, ca maɗɛ, ca palɛ aabii lyawarɛnaakii. Ma dzɛnɛkɛya, ka ŋunyinɛ nɛ tii, acii kɛ dzɛgɛpaa ŋgɛra'wɛ tɛ tii.

⁴⁶ ɛŋki ci ka tii, “Iitɛ dɛi sɛkii cuuna tsɛfɛ ŋunyina? Maɗɛtɛmɛ, damɛ dɛ'wa, acii goona bwasee ka rɛgwa ŋga ɛntanɛfɛ saa'itɛ nɛ Seetanɛ a tɛbɛ tuunɛ.”

Kɛsɛnɛ tɛ Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Yooh. 18.3-11)

⁴⁷ Daga Yeesu ma'ɛ ma'uudɛpaamɛ wabɛnɛ, wata kɛ jigagi ɛɛji dzubɛ. Yahuda, ɛtɛ agi lyawarɛnɛ ŋga Yeesu pu'u aji bɛra'i, nɛndɛ ka takɛɛwanɛ ka tii. Ca ɛntsahɛtɛ aabii Yeesu ka nɛhɛpaanɛ tɛ ci ŋga'ɛ.

⁴⁸ ɛŋki Yeesu ka ci, “Yahuda, dagi nɛhɛpaanɛ viinɛku tɛ nyi Uuzɛnɛ ŋga ɛndɛ ka ɛɛji nii?”

49 Makə nee ənjitə abii Yeesu ka sətə ca moo dənə, əŋki tii ka ci: “Slandaniina, a buuriinə tē tii də ŋgila purəjanə kwa?”

50 Wata əndə'i əndə agitii a burəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə də ŋgila purəjanə. Butə nə liminə da ciizəma.

51 Amma əŋki Yeesu, “Bwaseemə. Goona dā ha'ə!” Wata ca ŋgərə liminə ŋga əndətə, ca nyibutə.

52 Ma daba'əkii, Yeesu a wabə ka ənjitə shi ka kəsənə tē ci, waatoo ka madiigərə limanyinə da meeminə ŋga soojiitə ca nəhə yi ŋga Əntənfə, da ka masariinə; əŋki ci, “Mi shuunə ka kəsənə tē nyi ka ŋgila purəjanə ka ŋgila purəjanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə dā maabə nə nyi kwa?”

53 Uusəra patə njaama ndzaanə ka hakii asəkə *yi ŋga Əntənfə, patə da ha'ə pooshi unə kəshi tē nyi. Amma, ma ənə dīi ca, kə mbu'ya uusəra goonə da baawəda ŋga ŋwanjuutə agi təkunə.”

Hiweenə ŋga Piita tē shiinə tē Yeesu

(Mat. 26.57-58,69-75; Mar. 14.53-54,66-72; Yooh. 18.12-18,25-27)

54 Ma daba'əkii, kə kəsətə tii tē Yeesu, təya kərə tē ci aasii aa ha gawə ŋga limanyinə. Piita əsa, ba'ə ba'ə nə ci ka nə'unə tē tii.

55 Kə hənəpaa ənji gunə a mabaraci. Mbu'unatii, təya ndzaanə ka 'utənə. Shinə ŋga Piita əsə, ca ndzaa dasə abitii.

56 Ma davə asii, tə'i kadəmə ca slənə kwaba. Makə nee ki ka Piita ama gunə, kya tsaamətə tē ci, əŋki ki, “Əndənə maa, rəŋwə nə ci agi ənji ŋga Yeesu.”

57 Amma, ma Piita, kə hiwee ci, əŋki ci, “Mina, mashiimə nyi tē əndətsa.”

58 Ma ta'avə gi'u, kə nee əndə'i əndə ka ci. Əŋki ci, “Hə maa, əndə ŋga Yeesu nə hə!” Əŋki Piita ka əndətə, “Əntaa əndaakii nə nyi.”

59 Ma ta'avə gi'u əsa, əndə'i əndə a kəjaanə agyanə wabənə ŋga əndətə, ca ba, “Goongə tanyi, ma əndətsa, əndə ŋga Yeesu nə ci, acii əndə Galili nə ci.”

60 Wata əŋki Piita ka əndətə əsə, “Paa nyi shii sətə cii kwa ba.” Daga ci ma'ə ma'uudəpaamə banə ha'ə, wata ga'ə kə wii gyaagya.

61 Zə'uginə nə Yeesu Slandanə aadəbii Piita, ca tsaamə tē ci. Wata Piita a buurətə sətə shi Slandanə a bii ka ci oo'i, “Ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makke ka hiweenə ka shiinə tē nyi.”

62 Buurətənaakii ha'ə, ca dzə də tuunə də kiinə ka shanə.

Dəgənə tə Yeesu

(Mat. 26.67-68; Mar. 14.65)

63 Ma saa'ikii, ənjitə nja nəhə tə Yeesu a ha'u də ci, təya dəgə tə ci,

64 təya vutəgi ginəkii, təya tsa ka ci meeciinə, ənki tii ka ci: "Makə dīi ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

65 Kə baabii tii hara uushi'inə ngaanga'ə nga dzaananə də ci.

*Yeesu akəṇwacii *mətərəkinə nga Yahudiinə*

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Yooh. 18.19-24)

66 Pukənə nga ha, wata *gayinə nga Yahudiinə da madiigərə limanyinə da maliminə a dza də nə ka dā mətərəkinə. Əṇki tii, wa ənje a kira ka tii tə Yeesu aa kuvə gəṇwanə.

67 Mbu'unaakii wata təya ləgwa ka ci, ənki tii, "Bawə keenə mada hə nə *Aləmasiihu." Əṇki Yeesu ka tii, "Taa kə bii nyi koonə, paa unə ka luuvənə.

68 Mada kə ləguyi nyi uushi a moonə əsə, paa unə ka jikəvənə.

69 Amma, ma aakəṇwa gi'u, ka ndzaanə nə nyi, nyi Uuzənə nga ənda, a ciizəmə Əntanfe Əndə baawəda."

70 Wata ənki tii patə, "Hə nə *Uuzənə nga Əntanfe ənə nii?" Əṇki ci ka tii, "Unəkii maa, ha'ə bii unə."

71 Wata ənki tii ahadatii, "Tə'i uushi dəbee ama ləgwa ama əndə ma'ə kwa? Aməkii maa, kə fii amə səndə bii ci də makii."

23

*Kərənə tə Yeesu aakəṇwacii ṇgwaməna *Pilaatu*

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Yooh. 18.28-38)

1 Wata gayiitə patə a madətə, təya kərə tə Yeesu aakəṇwacii Pilaatu.

2 Mbu'unatii, wata təya gwanə ka baaba uushi'inə ashikii. Əṇki tii: "Kə lapaa inə əndənə ka dā rəgwa nga ṇusləginə də slikərənə geenə, inə *Yahudiinə. Agi banə nə ci, ga ənje a vii tsəkə ma'ə ka maduunə ṇwanwə nga ha də Rooma. Agi banə nə ci əsə, ci nə Aləmasiihu, waatoo ṇwanwa."

3 Əṇki Pilaatu ka Yeesu, "Hə nə ṇwanwə nga Yahudiinə kwa?" Əṇki Yeesu ka ci, "Hə bagi ha'ə."

⁴ Əŋki Pilaatu ka madiigərə limanyinə da dabaala, “Ma nee nyi naakya, pooshi bwaya uushi ashi əndəna.”

⁵ Amma kə cakə ənjitə də macavadaanə də baaba uushi'inə ashi Yeesu, “Agi deeginə nə ci ka ənji ka purətə hanjaliinə də dzəgunənaakii. Anə hanyinə ŋga Galili 'watəgi ci dənə ha'ə, ca shi aanə hanyinə ŋga Yahudiya. Waanə kə mbu'ya aa hanə əsə.”

*Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii ŋwanwə *Hirudusə*

⁶ Makə fii Pilaatu ha'ə, ca ləgwa, “Ya əndətsa, əndə Galili nə ci kwa?”

⁷ Makə fii ci oo'i, əndə Galili nə Yeesu, waatoo hanyinə ŋga ŋwanwə Hirudusə, wata ca ba, wa ənjə a kərə tə ci aakəŋwacii ŋwanwə Hirudusə. Ma uusərakii, də Urusaliima nə Hirudusə.

⁸ Makə nee ci ka Yeesu, kə dīi ci moodasəkə laŋə. Kə mwayi ci neenə ka ci daga ŋukə, acii kə fii ci habaraakii, kə mwayi ci neenə ka də sə ŋga hurəshishinaakii.

⁹ Wata ca gwanə ka laagwa uushi'inə bəzəkii a makii. Amma pooshi uushi jikə Yeesu ka ci.

¹⁰ Davə nə madiigərə limanyinə da maliminə, də bwaya ŋguruunə nə tii ka wulanə tə Yeesu.

¹¹ Kə ha'u i Hirudusə da soojiinaakii də ci, kə bərapaa tii tə ci. Təya kavə ka ci ŋunyi kəbənə aashikii. Ma daba'əkii, Hirudusə a ba ka ənjə a ənəpaagi də Yeesu ka Pilaatu.

¹² Uusərakii njanə i Hirudusə da Pilaatu guvaanə, acii ma ŋga ŋukə tə'i daawaanə ahadatii.

La ka Yeesu gəŋwanə ŋga bələnə tə ci

(Mat. 27.15-26; Mar. 15.6-15; Yooh. 18.39-19.16)

¹³ Wata ŋgwaməna Pilaatu a dzatəgi də madiigərə limanyinə da matakəŋwanyinə da hara Yahudiinə.

¹⁴ Əŋki ci ka tii, “Wiina, kə kiroonə ka nyi əndəna. Kə bii unə: agi gwazeenə nə ci ka ənja. Wiinə dīi, akəŋwacii unə ndzaa nyi ka ətsətə haalaakii. Amma ma nyi, ma agi wulanə goonə tə ci, pooshi uushi idəpaa nyi ashikii.

¹⁵ Ha'ə nə Hirudusə əsə. Makə kə nee amə, kə ənyapaagi ci də ci kaamə, ci baarii pooshi uushi idəpaa ci ashikii. Acii ha'ə, ma nee nyi, pooshi bwaya uushi dīi ci bahə bələnə tə ci.

¹⁶ Ma dīya, wa ənjə a fəsləcii tə ci. Ma daba'əkii, ənjə a kapaa tə ci.”

[
¹⁷ Yoo, taa agi ŋgutə kumənə ŋga *Pasəka patə, kə ndzaa tyasə see a kapaa Pilaatu əndə furəshinə rəŋwə ka ənja.]

18 Wata ɛnji patɔ a gwanɔ ka waazɛnɔ, ɛnki tii, “Kyapaa keenɔ tɔ Barabasɔ, ɛnjɔ a bɛlɔgi ɛndɔtsa!”

19 Ma Barabasɔ, kɔ gimɔ ci furɛshinɔ putɔ nɔga madɛɛ ka nɔ nɔga ɛnji asɛkɔ vɛranɔ da bɛlɔ ɛnda.

20 Makɔ kɔ mwayi Pilaatu kapaanɔ tɔ Yeesu, wata ca ɛnɔ ka wabɛnɔ da ɛnja.

21 Amma, ma tɔya, kɔ wazɛnɔ tii, ɛnki tii, “Wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa! Wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa!”

22 Amma ɛnki Pilaatu ka tii ka makkɛnɔ, “Mi nɔ bwaya uushi dɛi ci kwa? Pooshi uushi idɔpaa nyi ashi ɛndɔtsɔ bahɔ bɛlɛnɔ tɔ ci. Wa ɛnjɔ a fɛslɛcii tɔ ci, ɛnjɔ a kapaa tɔ ca.”

23 Amma, ma tɔya, kɔ wazɛnɔ tii dɔ nɔgeerɛnɔ, tɔya dzɔ dɔ banɔ, wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa. Dɔ ha'ɔ hwamɔpaa tii tɔ Pilaatu.

24 Wata Pilaatu a lagi ka ci gɛnwanɔ makɔ sɔtɔ mwayi tii.

25 Ca kapaa ka tii tɔ ɛndɔtɔ mwayi tii, waatoo tɔ ɛndɔtɔ gimɔ furɛshinɔ putɔ nɔga madɛɛ ka nɔ nɔga ɛnji asɛkɔ vɛranɔ da bɛlɔ ɛnda. Ca nɔgɔrɔ tɔ Yeesu, ca vii ka tii kaa tɔya dɔ dɔ ci dɔ sɔtɔ mwayi tii.

Kɛrɛnɔ tɔ Yeesu ka bɛlɔginɔ

(Mat. 27.32; Mar. 15.21)

26 Ma ɛnjɔ a kɛrɔ tɔ Yeesu ka bɛlɔginɔ, kɔ lapaa tii ɛndɔ'i ɛndɔ dɛi lɛmɛkii Simoonɔ. Ma ca, ɛndɔ Sirina nɔ ci. Kɔ lapaa tii tɔ ci, ci ka ha nɔga shinɔ dɔ bilɔ. Tɔya kɛsɔ tɔ ci, tɔya nɔgɔrɔvɔ ka ci ɛnfwɔ nɔga gwa'avɛnɔ tɔ Yeesu aashikii, ca nɔ'u dɔ tii.

27 Dabaala a dzɔ dɔ nɔ'unɔ tɔ Yeesu. Tɔ'i makinɔ ɛsɔ nja kaala vurɛnɔ, tɔya tuutuu atsakii.

28 Zɔ'uginɔ nɔ Yeesu aadɔbitii, ɛnki ci ka tii, “Ma unɔ, maki Urusaliima, uneemɔ ka tuunɔ atsaki. Amma, ma nɔ uushi dɛanuunɔ, tuumɔ agyanɔ noonɔ na, da agyanɔ manjeevɛnɔ goonɔ.

29 Acii tɔ'i uusɛra na mbu'ya, ɛtɔ nɔ ɛnjɔ a ba, tɔ'i barɛkaanɔ agyanɔ masaawiinɔ ɛtɔ mapoomɔ, ɛtɔ masamɔ 'wanɔ ka manjeevɛnɔ.

30 Uusɛrakii nɔ ɛnjɔ a ndzanɔ banɔ ka ginunyinɔ: ‘Waalyaanɛmɔ keenɔ!’ Ka banɔ nɔ ɛnji ka dangɛrɛnyinɔ ɛsɔ: ‘Nɔgɛɔdɔgimɔ tiinɔ!’

31 Ya madɔ kɔ dɛi ɛnji dɔ kantɔ'wa ɛnfwɔ ha'a, iitɔ na uudɛnɔ ka mahuurɛkɔya?”

³² Tə'i hara ənji bəra'i; ma təya, ənji maabə nə tii. Kə kirə ənji tə tii ka dzənə ka bəələginə tə tii ka ciinə rəjwə da Yeesu.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.33-44; Mar. 15.22-32; Yooh. 19.17-27)

³³ Mbu'unatii ka hatə ci ənjə a gwa'avə ənji aashi ənfwa, waatoo hatə ci ənjə a 'wa "Kəjwə na", wata soojiinə a gwa'avə tə Yeesu aashi ənfwa. Təya gwa'avə tə ənji maabətə bəra'i əsə, rəjwə da ciizəmə Yeesu, rəjwə da madzənakii.

³⁴ Wata əjki Yeesu, "Daada, tifyagi tə tii, acii mashiimə tii sətə ci təya ɗa." Kə təkəpaa soojiinə kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə.

³⁵ Ənji patə, kə kəjaanə tii ka tsaamə sətə ca ɗaada. Ma gayinə nga Yahudiinə, kə ha'u tii də Yeesu, əjki tii, "Kə mbee ci ka luupaa tə hara ənja. Maɗa ci nə Aləmasiihu əndətə ta'i Əntaɗfə, wa ca luupaa naakii na!"

³⁶ Soojiinə maa, kə ha'u tii də ci. Təya əntsahətə aabiikii kaa təya vii ka ci mahwarəkinə.

³⁷ Əjki tii, "Maɗa ɗwanjwə nga Yahudiinə nə hə tanyi, luupaa naaku na!"

³⁸ Tə'i manaahəkii əsə aashi ənfutə gwa'avə ənji tə Yeesu aashikii oo'i, "Ma əndəna, ci nə ɗwanjwə nga Yahudiinə."

³⁹ Wata əndə'i əndə agi ənjitə gwa'avə ənji tə tii a dzaana tə Yeesu. Əjki ci, "Əntaa kə bii hə oo'i, hə nə Aləmasiihu? Aa luupaa naaku nə, ha luupaa tiina!"

⁴⁰ Amma, makə fii əndə'i əndətə ha'ə, kə lii ci ka ci ɗguruunə, əjki ci, "Ya ha, əntaa gəjwanə rəjwə lagi ənji kaama? Paa hə ka ɗgwalənə acii Əntaɗfə kwa?"

⁴¹ Ma kaanjwə, madəbəkii nə gəjwaana, acii ma sətə ɗii anjwə, anəkii lii ənji kaanjwə gəjwanə. Amma, ma əndətsa, pooshi taa mi ɗii ci ətə madzəmə."

⁴² Wata əjki ci ka Yeesu, "Yeesu, aa ha buurətə tə nyi uusəratə nii kwa ɗa ɗwanjuunaaku."

⁴³ Əjki Yeesu ka ci, "Tantanyinə cii kya ba ka hə: ənshinə ndzaanaanjwə agi Aləjana.*"

Əntənə ɗga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Yooh. 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ma ətsə uusəra ahada na, wata kə bwasee uusəra ka bərənə. Kə ɗii təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, ha'ə ɗii tibisə makkə ɗga kədəwanə. Tə'i gwada wahə ama

23:33 23.33 Isaa. 53.12. **23:34 23.34** Jab. 22.19; Mat. 5.44; Luka 6.28; Slənə 7.60. **23:35 23.35-39** Jab. 22.8; 109.35. **23:36 23.36** Jab. 69.22. **23:37 23.37-38** Mat. 27.11. * **23:43 23.43** Əndə'i ləmə ɗga ha dagyə. **23:43 23.43** 2 Koor. 12.3.

hatə palee də laabanə asəkə *yi nga Əntanfø. Wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i.

⁴⁶ Kanə nə Yeesu vurənə də ngeerənə, ənki ci, "'Ya'ə Daada, aasəkə ciiku nə nyi ka ba'avə ma'yanaaki." Baginaakii ha'ə, wata ca əntəgi.

⁴⁷ Neenə nga nwanwə nga soojiitə nji davə ka sətə daadii patə, wata ca dəla də Əntanfø, ənki ci, "Asee goonga tanyi, ma əndəna, pooshi sə nga idəpaanə ashikii." †

⁴⁸ Patənə nga dabaala ətə shi ka tsaamə sətə ca də, makə nee tii, kə ənyi tii satii də dəəgə ədzəmətii acii təgunuunə.

⁴⁹ Patənə nga guviinə nga Yeesu da makiitə nyi'wa tə ci daga anə hanyinə nga Galili, kə kənaanə tii dzadə gi'u ka tsaamə sətə ca də.

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Yooh. 19.38-42)

⁵⁰ Tə'i əndə'i əndə dii ləməkii Yusufu, əndə Arimatiya anə hanyinə nga Yahudiita. Ma ca, nunyi əndə nə ci, əndə goonga əsə. Rənwə nə ci agi *mətərəkinə nga Yahudiinə.

⁵¹ Amma, madzəmə ka ci nə sətə dii hara gayinə, waatoo aniyatii da slənətsatii. Acii ma ci, bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanfø a də nwanjuunaakii.

⁵² Wata ca madə, ca palə aa ha ngwaməna Pilaatu kaa ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ngiragərə wə nga Yeesu.

⁵³ Makə luuvə Pilaatu ka ci, wata ca dzə ka jimagərə də wə nga Yeesu ashi ənfwa. Ca hadətə tə ci də marəma, ca banee ka ci asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ashi pasla.

⁵⁴ Ma dii ətsə patə, uusəra nga ndzanə *uusərə nga əpisəka.

⁵⁵ Ma makiitə nyi'wa tə Yeesu daga anə hanyinə nga Galili, kə gi tii atsaə Yusufu. Kə tsaaməgərə tii aasəkə gu'wə, təya nee taa iitə banee ci ka Yeesu.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya ənəgərə aasəkə vəranə. Təya da maarə ətə dii zənəkii nga'ə da urədyə ka bəzəpaanə də wə nga Yeesu.

Ma uusəra asavee, kə əpi tii səkə makə sətə bii *bariya.

24

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja

(Mat. 28.1-10; Mar. 16.1-8; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma tsəfakə uusəra alatə, kə ma'i makiita, təya ngərəənə maarətə dii tii, təya dzə aa ma gu'u.

23:44-45 23.44-45 Am. 8.9. 23:46 23.46 Jab. 31.6; Slənə 7.59. † 23:47 23.47 pooshi sə nga idəpaanə ashikii: Mat. 27.19; Slənə 3.14; 7.52; 22.14. 23:49 23.49 8.2-3; Jab. 38.12. 23:55 23.55-56 8.2-3. 23:56 23.56 Shig. 20.10.

² Ma gi tɔya, kə dalagi ɛnji faaratə pya'ə ɛnji də ma nga gu'ukii.

³ Ma tɔya dɛmɛgərə, wata malapaamə tii wə nga Yeesu Slandana.

⁴ Kə pa'əənə ka tii ma, pooshi tii shii sə nga banə. Ma tɔya nee, kə jigagi nguyirənə bəra'i da i kəjeerənə ca bərə ashitii.

⁵ Wata ɲgwalənə a kəsəgi tə tii, tɔya gwanee ka nətii aa panə aa panə. Ɖɲki nguyiriitə ka tii, "Mi cuuna aalə Ɖndə vii ɛpinə agi maməətə ɛnji kwa?"

⁶ Ma ca, kə ma'i ci, paa ci ma'ə ganə. Buurətəmə sətə bii ci koonə, ci ma'ə anə hanyinə nga Galili.

⁷ Kə bii ci koonə, ma ca, *Uuzənə nga ɛnda, tyasə ka viinə nə ɛnji tə ci ka ma'waslyakə ɛnja; ɛnjə a gwa'avə tə ci aashi ɛnfwa, ca ɛntə, ca madətə agi maməətə ɛnji ka makkənə nga uusəra."

⁸ Wata pii makiitə a buurətə wabəətə nga Yeesu,

⁹ tɔya madə gatə a ma gu'u, tɔya dzə ka dzəgunəgi ɛtsə patə ka *lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntanjə da i ka hara ɛnjitə nja nə'u tə ci.

¹⁰ Ma makiitə dɪi ha'ə, tii nə Mariyaama Magədalina, Yawana, da Mariyaama məci Yakubu da hara makinə. Tii bii sətə ha'ə ka masləkee ɛnja.

¹¹ Amma, ma masləkee ɛnja, kə ɲgirə tii wabənə nga makiitə ka uushi zabə, pooshi tii luuvə.

¹² Patə da ha'ə, ma Piita, kə ma'i ci, ca huyipaa aanə gu'wa. Ca gwanəanə ka riŋgəɖənə. Ma ca nee, wata kəjeerənə mbədaanə. Kə dɪi ka ci ka sə nga hurəshishinə. Ca palə saakii.

A rəgwa Imawusə

(Mar. 16.12-13)

¹³ Uusərakii ha'ə, *lyawarənə nga Yeesu bəra'i a dzə aasəkə ɛndə'i vəranə dɪi ləməkii Imawusə. Kiloomēeta pu'u aməntanjə nəndə ahada vəranəkii da vəranə nga Urusaliima.

¹⁴ Tɔya dzə də wabə haala nga sətə ɖaadɪi patə.

¹⁵ Asee, ma saa'itə tɔya wabə ha'ə, kə lapaa Yeesu də naakii nə tə tii. Nə'ushinə nə tii da ci.

¹⁶ Agi neenə nə tii ka ci, amma pooshi tii puləgi oo'i, ci.

¹⁷ Ɖɲki Yeesu ka tii, "Mi cuuna dzə də wabənə ahadoonə, una dzə də wiina?" Wata tɔya kəŋaanə. Kə dzəgəpaa mabətəsəkə tə tii.

¹⁸ Tə'i ɛndə'i ɛndə agitii ɛtə dɪi ləməkii Kəliyapasə. Ɖɲki ci ka Yeesu, "Patənə nga ɛnji də Urusaliima, kə shii tii sətə

ɗaafii davə kwakwatə. Yoo, wata hə daanəku nə mu'umə ətə mashiimə nii?"

¹⁹ Əŋki Yeesu ka tii, "Ŋgutə uusha?" Əŋki tii ka ci, "Ya sətə ɗii tə Yeesu ɛndə Nazaratu. Ma ca, anabi nji ci, ɛndə baawəda ka rəgwa sləna da rəgwa wabənə akəŋwacii Əntanfə da akəŋwacii ɛnji patə.

²⁰ Kə vii madiigərə limanyinə da matakəŋwanyinə geenə tə ci ka ɛnja, kaa təya da gəŋwanə ŋga bələnə tə ci. Təya gwa'avə tə ci aashi ɛnfwa.

²¹ Ma ina, kə kii inə niinə oo'i, ci nə ɛndətə nja dzə ka luupaanə tə ɛnji *Isərayiila. Amma wiinə ɗii, makkənə ŋga uusəra ɛnshinə makə ɗaafii uushi'iitsa.

²² Ha'ə maa, tə'i hara makinə ahadeenə kədəpaa tiinə. Aci ma ɛnshinə pədeerənə tsəɗaka, kə wuuri tii aanə gu'u.

²³ Ma dzənətii, malapaamə tii wə ŋga Yeesu davə. Wata təya shi ka banə keenə oo'i, kə shigi malaa'ikanyinə ka tii; təya ba ka tii oo'i, da i ɛpinə nə ci.

²⁴ Tə'i hara ɛnji ɛsə ahadeenə gi aanə gu'u, təya lapaa ha'ə tanyi makə sətə bii makiita. Amma paa tii nee ka ci."

²⁵ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, "Una, pooshi nuunə! Malyabatanyinə nuunə ka rəgwa ŋga luuvə sətə wabi anabiinə patə.

²⁶ Madəbeemə *Aləmasiihu a cibə makə ɛtsə, kaa Əntanfə a vii ka ci ɗuunuunə kwa?"

²⁷ Wata ca ndzanə dzəgunətə ka tii sətə bii malaaba ləkaləkatə agyanə naakii na. Waatoo, ndzanənə asəkə ləkaləkatənyinə ŋga Muusa, ca uudəpaa də ŋga anabiinə patə.

²⁸ Makə mbu'i tii kədəhə da vərəatə ci lyawariitə bəra'i a dzə aa dəvə, ɗanə nə Yeesu makə pitəginə aakəŋwa.

²⁹ Amma təya kəsəpaa tə ci, ɛŋki tii, "Baa amə ganə, acii kə uugi kədəwanə ɗanə, wiinə vədə ka ɗanə." Wata Yeesu a dəməgərə atsatii.

³⁰ Təya ndzaanə ka zəma. Ca ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka tii.

³¹ Wata kə dzəgi sətə səmədəgi ginətii, təya puləgi də ci. Amma kə rarə'igi ci akəŋwaciitii.

³² Əŋki tii ahadatii, "Ya makə njii kəya wabə kaanwə a rəgwa, ca dzəgunətə kaanwə agyanə sətə bii malaaba ləkaləkatə, ɛntaa kə njaanwa fa shiiwə asəkə ədzəmaanwə kwa?"

³³ Wata təya madətə ka tsaakii ha'ə, təya ɛnəgərə aa Urusaliima. Mbu'unatii, təya lapaa tə lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aməntanə da hara ɛnjitə abitii.

³⁴ Neenatii ka lyawariitə bəra'i, wata əŋki tii ka tii, "Goonŋa tanyi! Kə ma'i Yeesu Slandanə agi maməətə ənja. Kə shigi ci ka Simoonə."

³⁵ Fanatii ha'ə, wata təya ndzanə dzəgunə ka tii sətə daadii a rəgwa, i makə sətə puləgi tii də Yeesu, ci ka ha ŋga baatsəpaa buroodi.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii

(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

³⁶ Tii ma'ə ka wabənə ha'ə, ma nee tii, kəŋə nə Yeesu də naakii nə ahadatii. Əŋki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə!" *

³⁷ Kə ŋgwali tii, kə li'i ma'yanatii. Acii ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə shigərə aagitii.

³⁸ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Mi li'i ma'yanə goona? Ka mi də hiimatə ha'ə a nuuna?"

³⁹ Tsaamətəmə ciinəki da sədəki. Də ha'ə shiinuunə oo'i, nyi ənə weewee. Ma danuuna, ndaabətəmə tə nyi, tsaamətəmə tə nyi koonə shii. Ma bərəhinə kamə, pooshi luwə ashikii, pooshi ilə əsə makə səndə cuuna nee ashiki."

⁴⁰ Ma ca dzə də wabənə ha'ə, ca baarii ka tii ciinəkii da sədəkii.

⁴¹ Kə dīi lyawarənə moodasəkə laŋə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə. Ha'ə maa, ma'ə tii mambeemə ka luuvənə. Əŋki Yeesu ka tii, "Tə'i unə da zəmə kwa?"

⁴² Wata təya ŋgərə masəərə hərəfinə, təya vii ka ci.

⁴³ Ca ŋgərə hərəfiitə, ca adə, ginətii a nee.

⁴⁴ Ma daba'əkii, əŋki Yeesu ka tii, "Wiinə sətə njii kya baaba koonə, nyi ma'ə ahadoonə: kə dəbee sətə nyaahə ənji agyanəki patə a da, waatoo, sətə asəkə bariya ŋga Muusa, da asəkə ləkaləkatənyinə ŋga anabiinə da asəkə Jabuura əsə." †

⁴⁵ Wata Yeesu a wunəgi nətii kaa təya mbee ka paaratə sətə asəkə ləkaləkatəkii.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, "Wiinə sətə nyaahə ənji agyanəki: tyasə see a cibə Aləmasiihu, ca əntə. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ca madətə agi maməətə ənja.

⁴⁷ Ma daba'əkii, ənjə a waaza ka ənji agyanə baanə ka Əntanəfə da upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənə. Ma

24:34 24.34 Mar. 16.7; 1 Koor. 15.4-5. * **24:36 24.36** 1 Koor. 15.5; jamənə: Luka 2.14. **24:37 24.37** Mat. 14.26; Mar. 6.49. **24:41 24.41-43** Yooh. 21.5,10; Slənə 10.41. † **24:44 24.44** 24.27; Yooh. 5.39; Muusa: Slənə 7.9-10,25-27,35,37-39; Yooh. 5.46; anabiinə: Isaa. 52.13-53.12; Hoos. 6.2; Jabuura: Jab. 22.69. **24:45 24.45** 24.25-27,32; Yooh. 20.9. **24:46 24.46** 9.21-22; Mat. 26.56; Mar. 14.49; 1 Koor. 15.3-4; Slənə 17.2-3; 28.23.

waazaatsa, də Urusaliima ca ndzanə, ca mbu'u ka patənə nga ənji agi duuniya.

⁴⁸ Unə nə seedawiinə nga uushi'iitsa.

⁴⁹ Ma sətə bii Daadə viinə koonə, ka sləkeenə nə nyi koonə. Amma ndzaamə ganə asəkə vəranə zəku'i see madə jima baawəda koonə dadagyə.”

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

(Mar. 16.19-20; Slənə 1.9-11)

⁵⁰ Ma daba'əkii, wata ca fəɖə tə lyawarənaakii, təya palə aaba'ə vəranə kədəhə da vəranə nga Bayitaniya. Mbu'unatii, wata ca madəe ka ciinəkii kaa ca daanə ka tii barəkaanə.

⁵¹ Ma ca dzə də ɖa ka tii barəkaanə, wata kə təkəgi ci da tii ha'ə, ca ndərəgi aadəgyə.

⁵² Ma təya, kə gərə'waanə tii ka ɖuunətənə tə ci. Ma daba'əkii, wata təya madə, təya ənəgərə aa Urusaliima də manushinə.

⁵³ Uusərə patə nji təya dəla də ɖntanfə asəkə yaakii.

24:47 24.47 3.3; Slənə 1.8; 5.31; 11.18; 17.30-31; 20.21; Rooma 15.19. **24:48**
24.48-49 Slənə 5.32; Yooh. 15.26-27. **24:48 24.48** Slənə 1.8,22; 2.32; 3.15; 4.33;
 10.39-41; 13.31. **24:49 24.49** 4.18. **24:50 24.50-51** 9.51; Mar. 16.19; Slənə
 1.9; 3.21. **24:52 24.52** Slənə 1.12; Yooh. 14.28; 16.22.

Nunyi Habara daciai Yoohana

Wabəətə ca vii əpinə

¹ 'Watəginə duuniya ma'ə matagamə, tə'i wabənə. Ma wabənəkii, tii da Əntanjə nji ka hakii. Əntanjə nə ci.

² Ndzanənə ka 'watəginə nə wabənəkii da Əntanjə.

³ Daciikii tagii Əntanjə patənə nga uushi'inə, taa rənwə pooshi uushi tagii Əntanjə yadə ciinəkii agikii.

⁴ Wabənəkii ca vii əpinə. Ma əpinəkii, ci ca kira bərənə ka ənji shiŋkinə.

⁵ Ma bərənəkii əsə, agi təkunə nə ci ka bərənə, pooshi təkunə da baawəda nga bələgi bərənəkii.

⁶ Tə'i əndə'i əndə sləkee Əntanjə ka ci kaa ca slənə ka ci, ətə dīi ləməkii Yoohana.

⁷ Ci shi ka seedaginə ka ənji agyanə bərənəkii kaa patənə nga ənjə a fa habarakii, təya luuvə.

⁸ Əntaa ci də nəkii nə bərənəkii, amma ma shi ci, kaa ca shi ka bəarənə ka ənji agyanə bərənəkii.

⁹ Ma bərənəkii, ci nə tantanyitə bərənə. Kə shi ci aa duuniya, kaa ca shii bərənə ka patənə nga ənji shiŋkinə.

¹⁰ Asəkə duuniya nji wabənəkii. Daciikii əsə tagii Əntanjə duuniya, amma patə da ha'ə, pooshi *duuniya shii tə ci.

¹¹ Aagi ənjaakii shi ci, amma ma təya, pooshi tii liwə tə ci.

¹² Ma ənjitə liwə tə ci, təya vii goongə ka ləməkii, kə vii ci ka tii baawəda nga ndzaanə ka manjeevənə nga Əntanjə.

¹³ Ma təya, Əntanjə ci saakii vii ka tii əpinə, əntaa dāgi shishinə nga əndə shiŋkinə saakii, taa dāgi aniya nga əndə shiŋkinə əsə.

¹⁴ Ma wabənəkii, kə ndzaa ci ka əndə shiŋkinə, ca ndzaanə ahadaamə. Kə nee inə ka dūunuunaakii, waatoo, ətə vii Dii ka Uuzənaakii rənwə dyanə. Tə'i ci da pwapoonə da goongə ka shaŋə. *

¹⁵ Ma Yoohana, kə wabi ci agyanəkii, ca ngəree ka uurakii, əŋki ci: "Waatsə əndətə njii kya ba: ma əndətə

1:1 1.1-2 'Wat. 1.1-2.4; Yooh. 17.5; Fil. 2.6; 1 Yooh. 1.1-2; Səniinə 19.13-16.

1:3 1.3-4 1.9-10; 5.26; 1 Koor. 8.6; Kwal. 1.16-17; Ibər. 1.2; Səniinə 3.14. **1:5**

1.5 'Wat. 1.3-4. **1:6 1.6** Mat. 3.1. **1:8 1.8** 1.20. **1:9 1.9-10** 8.12; 17.25; 1 Yooh. 2.8. **1:12 1.12** 1 Yooh. 3.1; Gal. 3.26; 4.5. **1:13 1.13** 3.3,5-6; 1 Piita

1.23; 1 Yooh. 3.9. * **1:14 1.14** Gal. 4.4; Fil. 2.7; 1 Tim. 3.16; Ibər. 2.14; 1 Yooh.

4.2; kə nee inə ka dūunuunaakii: Mat. 17.2; Yooh. 2.11; 1 Yooh. 1.1-3.

na uugya ba'e ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka 'watəginə nə ci."

¹⁶ Anəkii anəkii nə wabənəkii ka də kaamə pwapoonə. Agi malanjə nga'ənaakii ənə cii kəya də kaamə.

¹⁷ Ma vii Əntanjə bariya, dacia Muusa. Amma ma pwapoonə da goongaane, dacia Yeesu *Aləmasiihu.

¹⁸ Ma Əntanjə, pooshi əndə sha nee ka ci shanjə. Uuzənaakii rənjwə dyanə ci ka nəkii, Əntanjə nə ci. Ka hakii nə tii da Dii, ci baarəgi kaamə furənjənə tə ndzaanə nga Əntanjə.

Waazanə nga Yoohana

(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Ma ka əndə'i uusəra, wata *Yahudiinə də Urusaliima a sləkee ka limanyinə da hara ənji agi slikərənə nga *Leewi aabii Yoohana kaa təya ləgwa ka ci wu sanjə nə ca. Wiinə seedatə vii ci ka tii,

²⁰ pooshi ci naanagi ka ənəpaagi ka tii də ləgwanatii, kə wabi ci ka tii panjəranə panjəranə, əŋki ci, "Ma nyi, əntaa Aləmasiihu nə nyi."

²¹ Əŋki tii ka ci, "Aa wu dīi nə ha? Hə nə *Iliya kwa?" Əŋki ci: "Pooshi." "Aa, hə nə anabitə bii ənji na shi kwa?" Əŋki ci, "Pooshi."

²² Əŋki tii ka ci, "Aa, bawə keenə taa wu nə ha, acii nga'ə keenə nə ənəpaa də wabənəkii ka ənjitə sləkee keenə. Wu nə hə kwa?"

²³ Yoohana a ənəpaagi ka tii də wabənə asəkə ləkaləkatə nga anabi Isaaya, əŋki ci, "Nyi nə əndətə kaalii agi bilinə oo'i, Kəjeemə ka rəgwa nga Slandana, hadatəgimə."

²⁴ Ma ənjitsa, *Farisanyinə sləkee ka tii.

²⁵ Təya ba ka Yoohana, "Mada əntaa Aləmasiihu taa Iliya taa anabi nə hə sanja, ka mi cii kwa də ka ənji bapətisəma?"

²⁶ Əŋki Yoohana ka tii, "Də ma'inə cii kya də bapətisəma, amma ahadoonə kənjə nə əndətə mashiimuunə.

²⁷ Ma ca, ci na uugya ba'e ka shinə. Taa zə'u nga bibinaakii mambu'umə nyi bahə pərəginə."

²⁸ Ma ətsə patə, də Bayitaniya slənyi, atanəgi gəərə nga Urədunə, hatə nji Yoohana a yiiḃə bapətisəma ka ənja.

**Uundzə Baga nga Əntanjə*

²⁹ Ma ka pukyatə hakii, kə nee Yoohana ka Yeesu ca shi aabiikii. Makə nee ci ka ci, əŋki ci, "Waatsə Uundzə

1:15 1.15 1.24-27,30; 5.31-34,36. **1:17 1.17** 7.19; Shig. 31.18. **1:18 1.18** 6.46; 14.8-9; Shig. 33.20; Mat. 11.27; 1 Tim. 6.16; 1 Yooh. 4.12. **1:19 1.19-27** 5.33. **1:20 1.20** 3.28. **1:21 1.21** Mat. 2.14; Yooh. 6.14. **1:23 1.23** Isaa. 40.3. **1:25 1.25-26** 1.33; Mat. 21.25. **1:27 1.27** 1.15; Slənə 13.25. **1:28 1.28** 10.40; Mat. 3.13.

Baga nga Əntanfø. Ci nə əndə ngərəgi 'waslyakəənə nga *duuniya.

³⁰ Waatsə əndətsə njii kya wabə koonə agyanəkii, ətə njii kya ba, ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka 'watəginə nə ci.

³¹ Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma shinaaki, nya də ka ənji bapətisəma də ma'inə, kaa nya shii baariinə tə ci ka ənji *Isərayiila."

³² Wiinə seedatə vii Yoohana, kə bii ci, "Kə nee nyi ka Malaaba Ma'yanə ca jima dadagyə makə kurəkuta, ca kəŋaanə anəkii.

³³ Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma Əndətə sləkee ka nyi kaa nya də bapətisəma də ma'inə, ci bii ka nyi oo'i, ma əndətə nii kwa nee Malaaba Ma'yanə a jima, ca kəŋaanə anəkii, ci na də bapətisəma də Malaaba Ma'yanə.

³⁴ Kə nee nyi də ginəki. Wanyinə ka baginə paŋgəraŋə, ci nə *Uuzənə nga Əntanfø." †

*Təkərwatə *lyawarənə nga Yeesu*

³⁵ Pukyatə hakii əsə, kəŋə kəŋə nə Yoohana tii da lyawarənaakii bəra'i.

³⁶ Makə nee ci ka Yeesu ca dzə a rəgwa, əŋki ci, "Waatsə Uundzə Baga nga Əntanfø."

³⁷ Wata kə fii lyawarənaakii ətə bəra'i ca ba ha'ə, wata təya palə atsa Yeesu.

³⁸ Yeesu a zə'ugi. Ma ca nee wata təya nə'u tə ci, ca ləgwa ka tii, "Mi cuuna ala?" Əŋki tii ka ci, "Rabbi, (makə bana maləma) da saŋə nə ha?"

³⁹ Əŋki ci ka tii, "Shoomə ka neenə." Wata təya palə, təya dzə ka neenə ka hatə dīi ci davə. Ma saa'ikii, tibisə ənfwadə nga kədəwanə. Wata təya uudəpaa ka uusərakii da ci.

⁴⁰ Ma ənjitə bəra'i fii wabənə nga Yoohana, təya nə'unətsa tə Yeesu, Andərawəsə nə ləmə nga əndə'i əndə agitii, waatoo, ndzəkəŋuci Simoonə Piita.

⁴¹ Pii wata ca dzə ka alətənə tə ndzəkəŋuci, waatoo, tə Simoonə, ca ba ka ci, "Kə lapaa inə tə Aləmasiihu" (makə bana, Matadəkii).

⁴² Wata ca kərə tə Simoonə aabii Yeesu. Yeesu a tsaamə tə ci, əŋki ci, "Simoonə nə ləməku, uuzənə nga Yoohana. Ma aakəŋwa, Keefasə ndzaanə ləməku." Ma ləmə Keefasə, uushi rəŋwə da 'wanə Piita, waatoo, pasla.

1:29 1.29 1.36; Isaa. 53.6-7; 1 Piita 1.19; 1 Yooh. 2.2; Səniinə 5.6. **1:30 1.30** 1.15. **1:32 1.32** Mat. 3.16. † **1:34 1.34** Uuzənə nga Əntanfø: 1.49; 5.18-23; 10.36; 11.27; 20.31; Mat. 3.17; 27.54; Slənə 9.20. **1:36 1.36** 1.29. **1:40 1.40-42** Mat. 4.18-20. **1:41 1.41** 4.25. **1:42 1.42** Mat. 10.2; 16.18.

'Wanə nga Yeesu tə Filibusə tii da Nataniyalə

⁴³ Ma pukyatə hakii, kə ma'i Yeesu kaa ca palə aanə hanyinə nga Galili. Wata ca dzə, ca lapaa tə Filibusə, ca ba ka ci, "Nyi'wawə tə nyi."

⁴⁴ Ma Filibusə, əndə Batəsayida nə ci. Waatoo manjeevə vəranə rənjwə nə tii da i Andərawəsə da Piita.

⁴⁵ Wata Filibusə a lapaa tə Nataniyalə, əŋki ci ka ci, "Ma əndətə nyaahə Muusa agyanəkii asəkə ləkaləkatə nga bariya, i anabiinə maa, kə nyaahə tii agyanəkii, kə lapaa inə tə ci, waatoo Yeesu uuzənə nga Yusufu əndə Nazaratu."

⁴⁶ Əŋki Nataniyalə ka ci, "Bahə tə'i uushi ŋunyikii ca shigi asəkə vəranə nga Nazaratu nii?" Əŋki Filibusə, "Shiwa nda nee ka ci."

⁴⁷ Makə nee Yeesu ka Nataniyalə ca shi aabiikii, kə wabi ci agyanəkii, əŋki ci, "Waatsə tantanyitə uuzətə Isərayiila, tə'i goonjaanə ashikii."

⁴⁸ Nataniyalə a ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, "Dama sanə shii hə tə nya?" Əŋki Yeesu ka ci, "Taabu'u 'wii Filibusə tə hə, kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva."

⁴⁹ Əŋki Nataniyalə, "Maləma, hə nə Uuzənə nga Əntanjə tanyi, ŋwanjwa nga ənji Isərayiila."

⁵⁰ Əŋki Yeesu, "Kə vii hə goonja acii bii nyi kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva tanə nii? Ka neenə nə hə ka hara madiigərə uushi'inə palee ka ətsa."

⁵¹ Wata ca tsakə banə ka ci, əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ka neenə nuunə ka dadagyə mawunəkii; malaa'ikanyinə nga Əntanjə a ndərə, təya jima aagyanəki, nyi *Uuzənə nga ənda."

2

Zəmə əndzanə nga da məhura də Kana

¹ Ma ka makkənə nga uusəra, kə dīi ənji əndzanə nga da məhura asəkə vəranə nga Kana anə hanyinə nga Galili. Kə gi məci Yeesu ka əndzanəkii.

² Ma Yeesu da lyawarənaakii əsə, kə bii ənji ka tii zəmə əndzanəkii.

³ Ma ətsə ənji agi zəmə əndzanəkii, kə uudəgi ma'i inaba. Wata məci Yeesu a shi aabiikii, kya ba ka ci, "Kə uudəgi ma'i inaba agyanə slanjii əndzanə."

⁴ Əŋki Yeesu ka ki, "Yaayi, əntaa wabənaaku ətsa. Ma'ə saa'yaaki mambu'umə."

⁵ Məci Yeesu a ba ka ənji sləna, "Damə sətə nii kəya ba koonə patə."

⁶ Ma dava, tə'i gəranɣinə kuwa. Taa ɲgutə rəɲwə agitii, aɲi luunə nə ci uuda ma'inə bahə pu'u. Ma gəriitsa, ka kuɓəɲinə makə sətə dɛi alə'aada ɲga *Yahudiinə ka paslə də Əntaɲfə.

⁷ Wata əɲki Yeesu ka əɲji sləna, "Naanatəmə gəriitsə də ma'inə." Təya naanatə pyaslyə'a aa matii.

⁸ Wata əɲki ci ka tii, "Əgəciimə ma'iitsə asəkə gəriitsə, una kərə ka kadala." Wata təya əgə ma'inəkii, təya kərə ka ci.

⁹ Ca təbətə. Asee kə zə'uɲi ma'inəkii ka ma'i inabi. Amma mashiimə ci tafa dama shi ma'i inabikii. Ma əɲji slənətə əgya ma'inəkii, kə shii tii. Wata kadala a 'wa tə dagwa maɗanə,

¹⁰ əɲki ci ka ci, "Taa wu patə, ɲunyi ma'i inaba viinəkii ka əɲji zəku'i. Maɗa kə sii əɲji, kə əburi əɲji, əɲjə a kira mahwarəkinə ha'a. Amma ma hə naaku, maɗamə hə ha'a. Mahwarəkinə vii hə zəku'i, ha vii ɲunyikii daaba'a."

¹¹ Ətsə nə 'watəɲinə ɲga slənə sə ɲga hurəshishiitə dɛi Yeesu. Ma sə ɲga hurəshishiitsa, də Kana anə hanyinə ɲga Galili dɛi ci. Də ha'a baarii ci dɛuunuunaakii, wata lyawarənaakii a vii ka ci goonɲa. *

¹² Ma daaba'a ətsa, wata i Yeesu da məci da i ndzəkəɲushi'inəkii da lyawarənaakii a maɗə, təya palə aa Kafarənahumə, təya banee gi'u davə.

*Shaabaginə ɲga Yeesu tə əɲji da fiiriinə asəkə *yi ɲga Əntaɲfə*

(Mat. 21.12-13; Mar. 11.15-17; Luka 19.45-46)

¹³ Makə uugi kumənə ɲga *Yahudiinə ətə ci əɲjə a 'wa *Pasəka mbəshanə, wata Yeesu a maɗə, ca palə aa Urusaliima,

¹⁴ ca dzə aasəkə yi ɲga Əntaɲfə. Makə gi ci, kə lapaa ci əɲji dərə də liinə i bagiinə i bilyamasariinə, da əɲji pərə kwaba dasə anə ha ɲga ndzaanatii.

¹⁵ Wata ca ɲgərə zə'wa, ca dzəbatə ka uu'yanə, ca shaabagi tə tii patə asəkə yi ɲga Əntaɲfə, bagiinə da liinə patə, ca dzaadzapaa ha ɲga pərə kwaba, ca waa'agi kwabanyinatii,

¹⁶ ca ba ka əɲjitə ca dərə də bilyamasariinə, "Fədəgimə uushi'iitsə patə! Goona zhi'wee ka yi ɲga Daadə ka luuma!"

2:6 2.6 Mar. 7.3-4. * **2:11 2.11** sə ɲga hurəshishinə: 2.23; 3.2; 4.54; 6.26; 11.47-48; 20.30; Slənə 2.22; Rooma 15.19. **2:12 2.12** Mat. 4.13. **2:13 2.13** 6.4; 11.55; 12.12; Shig. 12.1-14. **2:16 2.16** Luka 2.49.

¹⁷ Makə nee lyawarənaakii ha'ə, wata təya buurətə oo'i, ma bii malaaba ləkaləkatə, "Ya'ə Əntanfə, hənənə makə gunə a ədzəməki nə uufəətə cii kya uufə tə yaaku."

¹⁸ Ma daba'əkii ha'ə, wata *gayinə nga Yahudiinə a shi, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Ŋgutə sə nga hurəshishinə cii kwa da ka baarəginə keenə oo'i, Əntanfə vii ka hə baawəda nga danə ha'a?"

¹⁹ Əŋki Yeesu ka tii, "Madə uulagyuunə yinə nga Əntanfə, agi baanə makkə nə nyi ka ənənə ka ghənətənə."

²⁰ Əŋki tii ka ci, "Agi baanə makkə ənənuku ka ghənətənə nii? Fəzə ənfwadə pu'unə aji kuwa dīi ənji ka ghənə yinə nga Əntanfə dee."

²¹ Amma, ma Yeesu, ma yitə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə shishinəkii.

²² Makə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə shi ca bii ha'ə. Davə ŋgirə tii sətə bii malaaba ləkaləkatə da sətə bii Yeesu ka goonga.

Shiinə nga Yeesu tə ədzəmə nga patənə nga ənja

²³ Ma saa'itə Yeesu də Urusaliima agi kumənə nga Pasəka, lanə nə ənjitə vii ka ci goonga, acii kə nee tii ka sə nga hurəshishiitə cii kəya daada.

²⁴ Amma pooshi Yeesu kii nəkii agyanətii, acii kə shii ci tə ənji patə.

²⁵ Pooshi nafa nga banə nga əndə ka ci agyanə ənji, acii ci də naakii nə, kə shii ci patənə nga sətə a moodəfətii.

3

Yeesu tii da Nikoodaməsə

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Nikoodaməsə. Ma ca, əndə'i gawə nga Yahudiinə nə ci, agi kurəgə nga *Farisanyinə. *

² Ma ka əndə'i vəda, kə gi ci aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Maləma, kə shii inə, ma hə, maləmə nə hə. Əntanfə sləkee ka hə əsə. Acii pooshi əndə ca datə tsarə sə nga hurəshishiitə cii kwa daada, madaamə ləbə nə əndəkii da Əntanfə."

³ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci. "Tantanyinə cii kya ba ka hə: Pooshi əndə ca nee ka *ŋwanjuunə nga Əntanfə madaamə ənji kə ənyi ka poonə tə ci."

2:17 2.17 Jab. 69.10. **2:18 2.18** 2.11. **2:19 2.19** Mat. 26.61; 27.40; Slənə 6.14. **2:21 2.21** 1 Koor. 6.19. **2:22 2.22** 1.45; 12.16; 14.26; Luka 24.6-8,27.

2:23 2.23 2.11; 6.29; 7.31; 8.30; 9.38; 10.42; 11.45; 12.42; 20.29,31; 16.9. *** 3:1 3.1** Nikoodaməsə: 7.50; 19.39. **3:2 3.2** Mat. 22.16; Yooh. 2.11. **3:3 3.3** 1.13.

⁴ Əŋki Nikoodaməsə, “İitə da ənə nə ənji ka poo iirə ənda? Aasəkə məci ənəgərənəkii, kya ənə ka poonə tə ci nii?”

⁵ Əŋki Yeesu, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, madfaamə əndə kə upaa poonə dagi ma'inə da Malaaba Ma'yanə, pooshi ci ka dəmənə aagi ɲwanjuunə ɲga Əntanɲə.

⁶ Ma əndətə pwayi əndə shiŋkinə tə ci, ɲga əndə shiŋkinə nə ci. Ma əndətə ənyi ənji ka poonə tə ci dagi Malaaba Ma'yanə əsə, ɲga Malaaba Ma'yanə nə ci.

⁷ Ga ca ɗa ka hə ka sə ɲga hurəshishinə makə fii hə bii nyi ka hə, tyasə see madfa ənyi ənji ka poonə tuunə.

⁸ Ma məɗa, ka əgənə nə ci taa dama patə mwayi ci. Ka fanə nə hə ca həwə, amma paa hə shii taa dama ɲjanə ci, taa da cii kəya dzə ka kəŋənə əsə, mashiimə hə. Ha'ə əsə nə taa wu patə ətə pwayi ənji tə ci dagi Malaaba Ma'yanə.”

⁹ Əŋki Nikoodaməsə ka ci, “İitə daa ɗanəkii ha'ə?”

¹⁰ Yeesu a ba ka ci, “Maduunə maləmə nə hə də *İsərayiila. Yoo, mashiimə hə ətsə nii?

¹¹ Tantanyinə cii kya ba ka hə: sətə shii inə ciina wabə koonə agyanəkii. Sətə nee inə, ciina seeda agyanəkii əsə. Amma ma seeda geenə, pooshi unə ka moo luuvənə.

¹² Makə wabi nyi koonə agyanə uushi'inə ɲga *duuniya, pooshi unə ɲgirə ka goonga, iitə ɗii ɲgərə nuunə ka goonga, madfa kə wabi nyi koonə agyanə sətə dəbəshi tii da Əntanɲə?

¹³ Acii pooshi əndə sha ɲgirə aadəgyə, madfaamə əndətə jima dadavə, waatoo, *Uuzənə ɲga ənda.

¹⁴ “Makə sətə ɲgirə Muusa tibisə, ca ɲgabətə uushi pusha tə rəhunə, ca madfee aadəgyə agi bilinə, tyasə ha'ə nə ənjə a madfee ka Uuzənə ɲga əndə aadəgyə,

¹⁵ kaa taa wu patə ətə vii ka ci goonga a upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.”

¹⁶ Acii kə uu'i Əntanɲə tə *duuniya ka shanə, ca vii Uuzənaakii rəɲwə dyanə. Ma ɗii ci ha'ə, kaa patənə ɲga ənjitə vii ka ci goonga a upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, paa tii ka zanə.

¹⁷ Pooshi Əntanɲə sləkee ka Uuzənaakii aasəkə duuniya kaa ca la gəɲwanə ka duuniya, amma kaa duuniya a upaa luupaənə daciikii.

¹⁸ Taa wu patə vii ka ci goonga, ka mbəɗənə nə ci acii gəɲwanə. Amma taa wu patə naanagi ka vii ka ci goonga,

3:5 3.5 Tit. 3.5. **3:6 3.6** 6.63. **3:8 3.8** Ə.Waaz. 11.5. **3:11 3.11** 3.32; 8.26. **3:12 3.12** 12.32; 14.1-3; 17.5. **3:13 3.13** Wab. 30.4; Rooma 10.6. **3:14 3.14** Baan. 21.9; Yooh. 8.28; 12.32-34; 18.32. **3:15 3.15** 20.31. **3:16 3.16** 3.36; 5.24; Rooma 8.32; 1 Yooh. 3.1; 4.9-10; 5.11,13. **3:17 3.17** 12.47.

kə uugi gəŋwanə kəsənə tə ci, acii paa ci vii goonŋa ka *Uuzənə ŋga Əntanƒə rəŋwə dyanə.

¹⁹ Wiinə makə sətə ci gəŋwanə a slənə: kə shi bərənə aasəkə duuniya, amma kə kadeesəkə təkunə ka əŋji palee ka bərənə, acii bwayakii nə slənatii.

²⁰ Taa wu patə ca ɗa bwaya sləna, kə biipaa səkə ka ci nə bərənə, paa ci ka shinə aagi bərənə əsə, acii paa ci ka moonə bwaya slənaakii a shigi a babara.

²¹ Amma taa wu ca ɗa slənə ŋga goonŋa, ka shinə nə ci aagi bərənə, kaa bərənə a shii baarəginə oo'i, agi fanə nə ci tə Əntanƒə.

Yeesu tii da Yoohana

²² Ma daba'əkii, Yeesu tii da lyawarənaakii a madə, təya palə aanə hanyinə ŋga Yahudiya, təya ndzaanə davə gi'u, təya ɗa bapətisəma ka əŋja.

²³ Ma Yoohana naakii, də Ayinoonə nə ci ka ɗa bapətisəma ka əŋja. Acii ma dava, tə'i ma'inə laŋə. Pooshi dzadə da Salimə nə hakii. Agi madənə nə əŋji, əŋjə a la tə ci davə, ca ɗa ka tii bapətisəma.

²⁴ Ma saa'ikii, əŋji ma'ə mapə'amə tə Yoohana a furəshina.

²⁵ Ma ka əndə'i uusəra, kə ma'i mabizhinə ahada hara *lyawarənə ŋga Yoohana da əndə'i əndə Yahuda. Ma mabizhinatii, agyanə ɗa bapətisəma.

²⁶ Wata təya madə, təya dzə aabii Yoohana, əŋki tii ka ci, “Maləma, kə buurətə hə tə əndətə nji abiiku a tanəgi gəərə ŋga Urədunə nii? Waatoo əndətə seedii hə agyanəkəya? Waatsə agi ɗa bapətisəma; taa wu patə agi dzənə aabiikii!”

²⁷ Əŋki Yoohana, “Pooshi əndə ca upaa taa mi, madəamə Əntanƒə vii ka ci səkii.

²⁸ Unə də noonə nə nə əŋji seedaaki, makə sətə bii nyi, əntaa *Aləmasiihu nə nyi, amma kə sləkee əŋji ka nyi zəku'i, taabu'u shinəkii.

²⁹ Ma dagwa madanə, naakii nə madanə, amma ma guva, kəŋə nə ci abii dagwa madanə. Mada fii ci uura ŋga dagwa madanə, ka ɗanə nə ci moodasəka laŋə. Də ha'ə mbu'i moodasəkaaki ka shanə.

³⁰ Tyasə see a tsakə ci ɗa məghərəvənə, naaki a ənya aaba'ə.”

Əndətə jima dadagyə

3:18 3.18 5.22. **3:19 3.19** 8.12. **3:20 3.20** Af. 5.11-13. **3:21 3.21** 1 Yooh. 2.4. **3:22 3.22** 4.1-2. **3:24 3.24** Mat. 4.12; 14.3. **3:26 3.26** 1.29-34. **3:27 3.27** 19.11; 1 Koor. 4.7; Ibər. 5.4. **3:28 3.28** 1.20; Mal. 3.1; Mat. 11.10. **3:29 3.29** Mat. 9.15.

³¹ Ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə. Ma əndətə ghənyi ənji də hanyinə, ŋga hanyinə nə ci, agyanə uushi'inə ŋga hanyinə wabənəkii əsə. Amma ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə.

³² Sətə nee ci, da sətə fi ci, cii kəya seeda. Amma pooshi əndə luuvə seedaakii.

³³ Taa wu luuvə seedaakii, də ətsə ha'ə baarii ci oo'i, əndə goonga nə Əntanfə.

³⁴ Ma əndətə sləkee Əntanfə, wabənə ŋga Əntanfə cii kəya wabə, acii kə vii Əntanfə ka ci Ma'yanaakii lanə ka şanə.

³⁵ Ma Əntanfə Dənə, kə uu'i ci Uuzənaakii, ca ba'avə patənə ŋga uushi'inə aaciikii.

³⁶ Taa wu vii goonga ka Uuzənəkii, tə'i ci da əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Taa wu təkuree ka fanə tə Uuzənəkii, paa ci ka upaa əpinə, amma agi mabətəsəkə ŋga Əntanfə ndzaanəkii.

4

*Yeesu da mitə *Samariya*

¹ Yoo, kə fi *Farisanyinə oo'i, ma ənjitə ca nə'u tə Yeesu, ca dā ka tii bapətisəma, kə palee ka ətə ŋga Yoohana.

² Ma Yeesu, ma ci saakii də ciinəkii, paa ci dīi ka ənji bapətisəma, amma lyawarənaakii dāadīi ka tii.

³ Makə mbu'i aalimə Yeesu nə sətə ci ənjə a baaba ha'ə, ca madə anə hanyinə ŋga Yahudiya, ca ənə saakii aanə hanyinə ŋga Galili.

⁴ Ma taabu'u mbu'unəkii aanə hanyinə ŋga Galili, see a dzə ci danə hanyinə ŋga Samariya.

⁵ Makə mbu'i ci aanə hanyinə ŋga Samariya, ca dzə aasəkə vəranə ŋga Sikarə. Ma vəranəkii, pooshi dzadə da babaratə shi Yakubu a vii ka uuzənaakii Yusufu.

⁶ Tə'i gu'u ma'inə ŋga Yakubu davə. Makə zhaarə Yeesu acii wiinə, ca ndzaanə ama gu'u ma'inəkii. Ma mbu'i ci aa dəvə, uusəra takərə.

⁷ Wata mitə Samariya a shi ka əgə ma'inə. Əŋki Yeesu ka ki, "Ndii ka nyi ma'inə kaa nya sa."

⁸ Ma saa'ikii, kə pyalə lyawarənaakii aasəkə vəranə ka ira zəma.

⁹ Əŋki miitə ka ci, "Əndə Yahuda nə hə, nyi boo mitə Samariya nə nyi. Iitə daa kədiinəku ma'inə aciikya?" Ma

bii ki ha'e, acii ma *Yahudiinē, pooshi tii ka adē zēmē ka ha rəŋwə da əŋji Samariya.

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka ki, “Mada kə shii hə viinē nga Əntaŋfə, ha shii taa wu nə əndənə ca kədii ma'inə aciiku, kada hə kədii ma'iitə ca vii əpinə aciikii, ca vii ka hə.”

¹¹ Əŋki miita, “Maləma, pooshi sə nga əlya də ma'inə aciiku. Wiinə əsə kurəŋə dərəva nə gu'u ma'iina. Da saŋə shii hə hatə cii kwa upaa ma'iitə ca vii əpina?

¹² Dzədzəshi'iniinə Yakubu vii keenə gu'u ma'iina. Ci saakii da manjeevənaakii da gəna əpinaakii patə, ganə njii təya sa ma'inə. Kə palee hə ka ci kwa?”

¹³ Yeesu a ba ka ki, “Taa wu sii ma'iitsa, ka ənənə nə meegiirənə ka dənə tē ci.

¹⁴ Amma taa wu sii ma'iitə nii kya vii ka ci, pooshi meegiirənə ka dənə tē ci ma'e shaŋə. Ma ma'iitə nii kya vii ka ci, ka ndzaanə nə ci ashikii ka ginə nga ma'inə, ca vii ka ci əpinə nga ca'e ndəŋwə ndəŋwə.”

¹⁵ Əŋki miita ka ci, “Maləma, vii ka nyi ma'iitsa! acii ga meegiirənə a dīi tē nyi ma'e, nya mbədfə acii shinə ka əgə ma'inə aahanə.”

¹⁶ Əŋki Yeesu ka ki, “Duu ka 'wanə tē ŋgurəku, una shi da ci.”

¹⁷ Əŋki ki ka Yeesu, “Pooshi ŋgurəki.” Əŋki Yeesu ka ki, “Tə'i goonga ashiku makə bii hə pooshi ŋgurəku.

¹⁸ Tufə dīi hə ŋguyirənə. Ma ŋgurətsə dīi hə atsakii nga əna, əntaa ŋgurəku nga tantanyinə. Kə bii hə goonga.”

¹⁹ Əŋki miita, “Maləma, asee *anabi nə hə.

²⁰ Ma dzədzəshi'iniinə əŋji Samariya, agyanə giŋuutse njii təya paslə tē Əntaŋfə. Amma ma unə Yahudiinə, ma cuuna ba, tyasə see də Urusaliima paslə nə əŋji tē ci.”

²¹ Yeesu a ba ka ki, “Mina, luuvə ka nyi, tə'i saa'i na shi ətə pooshi əŋji na ndərə aanə giŋuutsa, taa dzənə aa Urusaliima ka paslənə tē Daadə.

²² Ma unə əŋji Samariya, pooshi unə shii tē əndətə cuuna paslə tē ci. Amma ma inə Yahudiinə, kə shii inə tē əndətə ciina paslə, acii daci Yahudiinə ci luupaanə a shi ka əŋja.

²³ Amma tə'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa. Ma saa'ikii, ma əŋji paslənə tē Daadə də goonga, ka paslənə nə tii tē ci də ŋgeerənə nga Ma'yanaakii, təya paslə tē ci də goonga makə sətə kadēesəkə ka ci. Tsarə nga əŋjitsə ci Daadə a moo təya paslə tē ci.

4:9 4.9 2 Meem. 17.29-41; Ees. 4.1-3; Mat. 10.5; Luka 9.52-53. 4:10 4.10 4.26; 7.37. 4:12 4.12 8.53. 4:13 4.13-14 6.35; 7.37. 4:15 4.15 6.34. 4:19 4.19 9.17; Mat. 21.46. 4:20 4.20 Dzək. 12.5-14; Jab. 122.1-5. 4:22 4.22 Isaa. 2.3; Oob. 17; Rooma 9.3-4. 4:23 4.23-24 3.3-8; 2 Koor. 3.17; Fil. 3.3.

²⁴ Ma Əntanfə, Ma'yanə nə ci. See də ngeerənə nga Ma'yanaakii paslənə ənji tə ci, təya paslə tə ci də goongə.”

²⁵ Əŋki miitə ka ci, “Kə shii nyi ka shinə nə Matadəkii ətə ci ənja a 'wa Aləmasiihu. Mada kə shi ci, kadə nii kəya baarii keenə patənə nga uushi'inə.”

²⁶ Yeesu a ba ka ki, “Wanyinə ca wabə da hə.”

²⁷ Ma ca uudəpaa wabənə ha'ə, wata lyawarənaakii a ənya. Makə lapaa tii tə ci ka wabənə da miita, kə dii ka tii ka sə nga hurəshishinə. Amma pooshi əndə agitii ləguyi ka mitə tādə mi cii ta uudə, taa ləgwanə ka Yeesu, tādə ka mi cii kəya wabə da ki.

²⁸ Wata miitə a bwasee ka uuda ma'inatə ama gu'u ma'iita, kya palə aasəkə vəranə, kya dzə ka banə ka ənji, əŋki ki,

²⁹ “Shoomə, nda neemə ka əndə baabagi ka nyi patənə nga sətə shi nya d'aadii. Matuu ci nə Aləmasiihu nii?”

³⁰ Makə fii ənji ha'ə, wata təya madə, təya palə ka lanə tə Yeesu.

³¹ Ka saa'ikii ha'ə, wata lyawarənaakii a ba ka ci, əŋki tii, “Maləma, wiinə zəmə, zəmuu.”

³² Amma ca ba ka tii, “Ma nya, tə'i zəmaaki nga zəmənə ətə pooshi unə shii tsarəkii.”

³³ Wata lyawarənaakii a wabə ahadatii, əŋki tii, “Tə'i əndə kira ka ci zəmə kwa?”

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma zəmaaki, ci nə d'a sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo nya d'a, nya mbu'utəgi də slənaakii.

³⁵ Pooshi unə agi banə, mbədaanə ləgidə ənfwadə kaa ənjə a slənə cifanə kwa? Amma wanyinə ka banə koonə, tsaaməmə nga'ə asəkə rə, kə uugi cifanə d'anə.

³⁶ Ma əndə slənə cifanə, kə uugi ci nee ka bwatya nga slənaakii. Agi kiranə nə ci ənji kaa təya upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Aci ha'ə, ma əndətə sha ləgii da əndətə ca slənə cifanə, ka d'anə nə tii maŋushinə kyakya'ə.

³⁷ Goongə nə sətə ci ənjə a ba, 'tsanə nə əndə ləganə, tsanə nə əndə slənə cifanə.’

³⁸ Ma nya, kə sləkee nyi koonə, koonə slənə cifanə asəkə rətə pooshi unə sha slənyi davə; hara ənji slənyi davə. Ma unə, agi upaa nuunə bwatya nga slənati.”

³⁹ Ma asəkə vərəata, ənji Samariya lanə vii goongə ka ci putə nga wabənə nga miita ətə bii kya, “Kə baabagi ci ka nyi patənə nga uushi'iitə shi nya d'aadii.”

⁴⁰ Makə shi tii aabii Yeesu, təya kədii tə ci kaa ca banee da tii. Wata təya banee bəra'i.

⁴¹ Lanə əsə nə hara ənji vii goongə putə nga wabənaakii.

4:25 4.25 1.41; 4.29; 7.26; 11.27. **4:26 4.26** 9.37. **4:29 4.29** Mat. 12.23.

4:34 4.34 6.38; 8.28; 12.49-50; 14.31; 15.10; 17.4. **4:35 4.35** Mat. 9.37; Səniinə

14.14-20. **4:37 4.37** Mika 6.15.

⁴² Əŋki tii ka miita, “Əntaa putə ŋga waḃənaaku ciina vii goonŋa ma'ə. Acii inə də neenə na, kə fii inə amakii, kə shii inə əsə, ci weewee nə Maluu ŋga *duuniya.”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də uuzənə ŋga əndə'i gawa

⁴³ Ma daba'ə baneenaakii bəra'i davə, ca madə, ca palə aanə hanyinə ŋga Galili.

⁴⁴ Acii ci saakii kə bii ci, pooshi ənji ka ɗuunətənə tə *anabi gakii də vəra.

⁴⁵ Makə mbu'i ci aanə hanyinə ŋga Galili, kə liwə ənji Galili tə ci, acii kə shi təya nee ka slənaakii də Urusaliima agi kumənə ŋga Pasəka. Acii tii maa, kə gi tii ka kumənəkii.

⁴⁶ Wata ca ənə aa Kana anə hanyinə ŋga Galili, hatə shi ca zhi'wee ka ma'inə ka ma'i inaba.

Ma ka saa'ikii, tə'i əndə'i maduunə əndə ŋga ŋgwaməna, ətə ɗii uuzənaakii gwakə də Kafarənahumə.

⁴⁷ Makə fii ci oo'i, kə shi Yeesu daga anə hanyinə ŋga Yahudiya aanə hanyinə ŋga Galili, wata ca dzə aabiikii ka kədiinə tə ci kaa ca dzə ka mbədəpaa ka ci də uuzənaakii, acii ama wu nə uuzənəkii.

⁴⁸ Əŋki Yeesu ka ci, “See mada nee unə ka sə ŋga hurəshishinə zəku'i, taabu'u vii nuunə goonŋa ɗii əna.”

⁴⁹ Əŋki gawətə ka ci, “Maduuna, shiwa taabu'u əntənə uuzənaaki.”

⁵⁰ Yeesu a ba ka ci, əŋki ci, “Duu saaku. Kə mbə'i uuzənaaku.” Kə luuvə əndətə oo'i, goonŋa nə sətə bii Yeesu ka ci, wata ca palə saakii.

⁵¹ Ma ci ma'ə ka dzənə a rəgwa, wata kə lapaa maviinaakii tə ci, əŋki tii ka ci, “Kə mbə'i uuzənaaku.”

⁵² Ca ləgwa ka tii, tadə ŋgutə saa'i 'watəgi ci upaa mbədənə. Əŋki tii ka ci, ŋga mbədə gwanəanə ŋga uusəra əpigi tsəfənə ŋga shishinəkii.

⁵³ Wata ɗii uuzətə a buurətə oo'i, weewee agi saa'ikii bii Yeesu ka ci, “Kə mbə'i uuzənaaku.” Wata tii da yaakii patə, kə vii tii goonŋa ka Yeesu.

⁵⁴ Ətsə nə bəra'inə ŋga slənə sə ŋga hurəshishiitə ɗii Yeesu anə hanyinə ŋga Galili ənyanaakii danə hanyinə ŋga Yahudiya.

5

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də mahurəməsə ənda

¹ Ma daba'ə ətsa, tə'i kumənə ŋga *Yahudiinə də Urusaliima. Wata Yeesu a madə, ca palə aadəvə.

² Ma davə asəkə vərana, tə'i ma'inə kədəhə da uura mayi nga vərane ətə ci ənjə a 'wa uura mayi nga bagiinə. Ma ma'iitsa, Beetasəda ci ənjə a 'wa də uura *İbəraaniya. Tə'i ədzəwanyinə tufə davə.

³ Ma atsakii, tə'i mabərəhə ənji lanə pərəbə pərəbə, muurəfinə da mahurəməsə ənja, da mabiiyi ənja. [Waatoo, ka gəra gwazənə nga ma'inəkii nə tii.

⁴ Acii anəkii anəkii nə malaa'ika nga Slandanə ka dzəgərənə aagi ma'inəkii ca gwazee. Madə kə gwazee ci, ma mabərəhə əndətə 'watəgi dzəgərənə aagi ma'inəkii, ka mbədənə nə ci acii taa ngutə tsarə nga bwanea ca də tə ci.]

⁵ Tə'i əndə'i əndə davə, fəzə makkə pu'unə aji tighəsə nə ci gwakə ka bwanea.

⁶ Wata Yeesu a lapaa tə ci davə pərəbə, kə shii Yeesu lanənə nga fəzətə dīi ci makə gwakə ci ka bwanea. Wata ca ləgwa ka ci, "Nga'ə ka hə kaa ha mbədə kwa?"

⁷ Əŋki əndə bwaneatə ka ci, "Daada, madə kə gwazee ənji ka ma'inə, pooshi əndə ngərəgərənə tə nyi aagikii. Ma nya də gazhi'waanə nga dzəgərənə aagikii, wata əndə'i əndə a takəŋwagərə ka nyi."

⁸ Yeesu a ba ka ci, "Madətə, ngərūu ədzaaku, ha wii."

⁹ Pii wata əndətə a mbədəgi; ca fuudətə ədzaakii, ca 'watəgi wiinə. Asee ma uusərakii, *uusəra nga əpisəka.

¹⁰ Wata əŋki Yahudiinə ka əndətə, "Uusəra nga əpisəkə ənshinə, pooshi *bariya kapaa ka hə rəgwa nga wiinə da i ədzaaku."

¹¹ Əŋki əndətə ka tii, "Əndətə mbədəpaa də nyi bii ka nyi, fuudətə ədzaaku, ha wii."

¹² Əŋki tii ka ci, "Wu sanə nə əndətə bii ka hə, fuudətə ədzaaku, ha wiya?"

¹³ Amma ma əndətə mbədəpaagi Yeesu tə ci, pooshi ci shii tə Yeesu, acii kə itəgi Yeesu saakii, makə dīi ci lanə dərəva nə ənji davə.

¹⁴ Ma daba'ə ha'ə, wata Yeesu a lapaa tə əndətə asəkə yi nga Əntanfə, əŋki ci ka ci, "Fatə nga'ə, wiitə kə mbə'i hə. Ga ha slənə 'waslyakəənə ma'ə, acii ga sətə palee ka ətsə a dīi tə hə."

¹⁵ Wata əndətə a palə, ca dzə ka banə ka Yahudiinə oo'i, Yeesu mbədəpaa də ci.

¹⁶ Makə fii tii ha'ə, wata təya ndzanə də rəgwa nga cibənə də Yeesu. Acii agi uusəra nga əpisəkə mbədəpaa ci də əndətə.

¹⁷ Amma Yeesu a ba ka tii, “Ma Daadə, ca'ə əndzə'i nə ci agi sləna. Nyi maa, agi slənə nə nyi.”

¹⁸ Ma wabəətsa, ci uudee ka maddee ka han̄kala nga Yahudiinə, təya alə rəgwa nga bələginə tə ci. Acii əntaa wata uusəra nga əpisəkə tan̄əgi ci tanə. Amma kə deegi ci ka naakii nə mbərə mbərə da Əntan̄fə, acii kə bii ci Dii nə Əntan̄fə. *

*Baawəda nga *Uuzənə nga Əntan̄fə*

¹⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi Uuzənə nga Əntan̄fə ka da uushi agi hiimaakii tanə, see sətə nee ci Dii a slənə, ci slənənəkii naakii.

²⁰ Acii ma Dənə, kə uu'i ci tə Uuzənaakii, ca baarii ka ci patənə nga sətə cii kəya slənə ci saakii. Slənətə palee ka ətsə maa nii kəya baarii ka ci, ka danə koonə ka sə nga hurəshishinə əsə.

²¹ Makə sətə ci Dənə a maddee ka maməətə əŋji, ca vii ka tii əpinə, ha'ə viinə Uuzənaakii əpinə ka əŋjitə cii kəya moo təya upaa əsə.

²² Pooshi Dii ka la gəŋwanə taa ka wu ci saakii. Amma kə vii ci ka Uuzənaakii baawəda ka shan̄ə nga da gəŋwanə.

²³ Ma dīi ci ha'ə, kaa taa wu patə a dūunətə tə Uuzənaakii makə sətə ci təya dūunətə tə ci. Taa wu patə təkuree ka dūunətə tə Uuzənaakii, pooshi ci dūunətə tə Dii ətə sləkee ka ci ətsa.

²⁴ “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə fii wabənaaki, ca vii goon̄ga ka Əndətə sləkee ka nyi, ka upaanə nə ci əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Pooshi əŋji na la ka ci gəŋwanə, amma kə pitəgi ci dagi wa, ca shi ka upaa əpinə.

²⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i əndə'i saa'i na shi, kə uugi mbu'yanə maa, waatoo saa'itə nə maməətə əŋjə a fa wabənə nga Uuzənə nga Əntan̄fə. Ma əŋjitə fii, təya luuvə, ka upaanə nə tii əpinə.

²⁶ Makə sətə dīi Daadə, ci nə rəgwa nga əpinə, ha'ə kavə ci tə Uuzənaakii kaa ca ndzaanə ka rəgwa nga əpinə əsə.

²⁷ Ca vii ka ci baawəda nga la gəŋwanə əsə, acii Uuzənə nga ənda nə ci.

²⁸ Ga ca ndzaa koonə ka sə nga hurəshishinə. Acii agi shinə nə saa'i ətə nə patənə nga maməətə əŋjə a fa uurakii,

* **5:18 5.18** bələginə: Mat. 14.5; Yoo. 7.1,25; 8.37,40; 11.53; Yeesu da Dii: 1.34; 3.35; 8.16-19; 10.17-18,29-38; 14.8-11,20,28; 15.9-10; 16.27-28; da purəjanə 17. **5:19 5.19** 1.34. **5:20 5.20** 3.35. **5:21 5.21** Rooma 4.17; Af. 2.5; Yoo. 11.25. **5:22 5.22** 3.18; 5.27,30; 9.39; 12.47-48; Slənə 10.42; 1 Yoo. 2.28. **5:23 5.23** Fil. 2.10-11. **5:24 5.24** 3.16; 5.22; 6.35; 8.51; 10.28; 11.25-26; 14.6; 17.2; 20.31; 1 Yoo. 2.25; 3.14. **5:25 5.25** 11.43; Mar. 5.41; Luka 7.14. **5:26 5.26** 1.4.

²⁹ tɔya madə asəkə gu'unyinatii. Ma ənjitə slənyi nga'ə, ka shiginə nə tii, tɔya upaa əpinə. Ma ənjitə slənyi bwayakii əsə, ka shiginə nə tii, ənje a vii ka tii ma'inə."

Seedanə agyanə Yeesu

³⁰ "Ma nyi, pooshi nyi da baawəda nga da taa mi nyi saaki. Makə sətə bii Əntanfə ka nyi, ha'ə cii kya la gəjwanə. Də goonga nə la gəjwanaaki, acii əntaa sətə kadeesəkə ka nyi cii kya da, amma sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo.

³¹ "Maci nyi ca wabə agyanə naaki na, kadə pooshi unə ka ngərənə ka goonga.

³² Tə'i əndə'i əndə ca wabə ka madəba maki. Kə shii nyi əsə, ma wabəətə cii kəya wabə agyanəki, tantanyinə.

³³ Unə də nuunə maa, kə sləkee unə ka ənji aabiikii, waatoo aabii Yoohana. Kə bagi ci koonə goonga agyanəki.

³⁴ "Ma nyi, mandzaamə tyasə see a wabə əndə shiŋkinə ka madəba maki. Ma wabi nyi agyanə Yoohana, koona shii upaa luupaənə.

³⁵ Ma Yoohana, makə garəkuwa nji ci, ca hənə, ca dzə də bərənə. Kə kadeesəkə koonə nə bərənaakii nga uundzə saa'i.

³⁶ Amma tə'i əndə'i seedaaki ətə palee ka seedanə nga Yoohana agyanəki. Sənə cii kya slənə nə seedaaki, waatoo slənənə vii Daadə ka nyi kaa nya mbu'utəgi, ci ca wabə agyanəki, ca baarii oo'i, Daadə sləkee ka nyi.

³⁷ Ma Daadə ətə sləkee ka nyi əsə, agi seedanə nə ci agyanəki ci saakii. Amma pooshi unə sha nee ka ci taa fa uurakii shaŋə.

³⁸ Pooshi unə agi dəkəpaa wabənaakii a ədzəmuunə, acii pooshi unə vii goonga ka əndətə sləkee ci.

³⁹ Taa guci patə nuunə agi janğa malaaba ləkaləkatə, acii kə luuvuunə oo'i, ka upaanə nuunə əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə agikii. Ma malaaba ləkaləkatətsa, agyanəki cii kəya wabə.

⁴⁰ Patə da ha'ə, wiinə kə naanagyuunə ka shinə aabiiki, koona shii upaa əpinəkii.

⁴¹ "Ma nyi, əntaa dūunətənə nga əndə shiŋkinə tə nyi cii kya alə.

⁴² Kə shii nyi taa ngutə tsarə nga ənji nuunə, pooshi uufənə tə Əntanfə a ədzəmuunə.

5:29 5.29 11.24. **5:30 5.30** 4.34. **5:31 5.31-32** 5.36. **5:33 5.33-34** 1.15,19,34. **5:36 5.36** 10.25,38; 14.10-11; 15.24,27. **5:37 5.37** 1.34; Shig. 20.19; Dzək. 4.12. **5:38 5.38** 16.9. **5:39 5.39** Luka 24.27,44; Slənə 13.27; 17.11; 2 Tim. 3.15-16; 1 Piita 1.10-11. **5:41 5.41** 7.18.

⁴³ Ma nya, də baawəfa ŋga Daadə shi nyi, amma pooshi unə liwə tə nyi. Amma wiinə əsə, madə shi ɛndə'i ɛndə də baawəfaakii saakii, ka luunə nuunə tə ci.

⁴⁴ Ma unə, agi dɛlaginə nuunə də noonə nə ahadoonə səgoonə. Amma ma dɛlaginə ŋga ɛntanʃə duunə, pooshi unə agi ɖa gazhi'waanə ŋga alənə. Makə ha'ə ɖii əna, iitə ɖii mbee nuunə ka vii ka nyi goongə?

⁴⁵ “Goonə ŋgərə oo'i, nyi na kərə gəŋwanə goonə aakəŋwacii Daadə. Ma ətsa, Muusa ətə kii unə noonə nə agyanəkii na kərə gəŋwanə goonə.

⁴⁶ Acii maci də tantanyinə vii unə goongə ka Muusa, kadə kə vii unə ka nyi goongə, accii agyanəki nyaahə ci.

⁴⁷ Makə ɖii ci pooshi unə luuvə sətə nyaahə ca, iitə ɖii mbee nuunə ka luuvə sənə cii kya ba?”

6

Adəvənə ŋga Yeesu ka əŋji dəbu'u tufə

(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə aa tanjəgi uunəvə ŋga Galili, waatoo uunəvə ŋga Tibeeriya makə sətə ci əŋjə a 'wa uunəvəkii.

² Dabaala a dzə də nə'unə tə ci, accii kə nee tii ka sə ŋga hurəshishiitə cii kəya ɖaada, waatoo mbəəɖəpaa də əŋji bwaneə.

³ Makə mbu'i Yeesu aadəvə, ca ndərəgi aanə ɖanɟərə, ca ndzaanə dasə davə tii da lyawarənaakii.

⁴ Ma saa'ikii, kə uugi uusəra ŋga *Pasəka mbəshanə, waatoo kumənə ŋga *Yahudiinə.

⁵ Makə caamə Yeesu, ma ca nee, dabaala a shi aabiikii, ca ləgwa ama Filibusə, “Da dzənaamə ka upaa zəmətə ca zəməma ka patənə ŋga əŋjitsa?”

⁶ Ma bii ci ətə ha'ə, kaa ca shii təbətənə tə Filibusə. Acii ma Yeesu, kə shii ci sətə nii kəya ɖa.

⁷ Əŋki Filibusə ka ci, “Ma sətə ca əhətə tə əŋjitsə patə taa gi'u gi'u, ka ɖanə nə kwaba ŋga zəməkii palee ka *hwaslə gya'ə bəra'i.”

⁸ ɛndə'i ɛndə agi lyawarənaakii, waatoo Andərawəsə ndzəkəŋuci Simoonə Piita, a jikəvə ka ci, əŋki ci: *

5:44 5.44 5.41. 5:45 5.45 Dzək. 31.24-29. 5:46 5.46 Dzək. 18.15,18; Luka 24.27; Yooh. 6.14; Slənə 3.22; 7.37. 5:47 5.47 Luka 16.29-31. 6:2 6.2 Mat. 6.25; Yooh. 2.23. 6:3 6.3 Mat. 5.1; 15.29; Mar. 3.13; 6.46; Luka 22.39. 6:4 6.4 2.13. * 6:8 6.8 Andərawəsə: 1.40; 12.22; Mat. 4.18; Mar. 13.3.

9 “Tə'i uuzənə ganə, tə'i buroodi† tufə ba'ə hərəfinə bəra'i aiki. Amma kə shii nyi, pooshi ka mbu'unə ka ənjitse patə.”

10 Yoo ma dava, tə'i kuzhinyinə lanə. Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii: “Bamə ka ənji, wa təya ndzaanə.” Wata ənjitə a ndzaanə patə. Kə mbu'i bahə dəbu'u tufə nə nguyirənə ahadatii.

11 Wata Yeesu a ngərə burooditə, ca kuyirii tə Əntənfə, ca baatsəpaa, ənjə a təkəpaa ka ənjitə dasə dasə gatə. Ha'ə dīi ci də hərəfinə əsə. Wata təya adə makə sətə mwayi tii.

12 Makə agi tii, əburi tii, əŋki ci ka lyawarənaakii, “Tsəkətəmə ətsə mbaadaanə patə, acii gaama saawee ka zəma.”

13 Wata təya tsəkətə patə, təya naanagi dəvə pu'u aji bəra'i də ətə mbədaanə ama burooditə tufə ətə agi ənja.

14 Makə nee ənjitə davə ka sə ŋga hurəshishiitə dīi Yeesu, əŋki tii: “Ma əndətsa, ci nə anabitə bii ənji na shi aasəkə duuniya.”

15 Amma ma Yeesu, kə shii ci oo'i, ŋga'ə ka tii nə shinə ka kəsənə tə ci, kaa təya shii dəkəvənə tə ci tyasə ka ŋwanwa. Wata ca madə, ca tsakə ndərənə saakii aanə dāŋgəra ci daanəkii.

Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə

(Mat. 14.22-33; Mar. 6.45-52)

16 Makə dīi kədəwanə, lyawarənaakii a madə, təya əntsahəgərə aama uunəva,

17 təya ndərənə aasəkə kumbawala, təya tanə aadə Kafarənahumə. Kə uugi ha dānə təkə təkə, amma ma'ə Yeesu mashimə aabiitii.

18 Ma saa'ikii, mandalə mədə a kya, ca gwazee ka ma'inə purətə.

19 Tii kə uugi dzənə bahə kiloomeeta tufə taa kuwa, wata təya nee ka Yeesu ca wii anə ma'inə, ca dzə aabiitii, təya ŋgwaləgi ka shanə.

20 Əŋki ci ka tii, “Goona ŋgwalə, nyi əna.”

21 Makə fii tii ha'ə, kə liwə tii tə ci də moodasəkə aasəkə kumbawala. Pii wata kumbawalə a mbu'u aama ndzaŋa ŋga hatə njii təya dzə aadəvə.

Alənə ŋga ənji tə Yeesu

22 Ma ka pukyatə hakii, ma ənjitə atanəgi uunəva, kə paaratəgi tii oo'i, rəŋwə nji kumbawalə davə, kə shii tii,

† 6:9 6.9 Ma burooditsa, də əndə'i hi'u uushi dīi ənji ətə ci ənjə a uuza anə hanyinə ŋga Isərayiila. 6:11 6.11 21.9,13. 6:14 6.14 Dzak. 18.15,18; Yooh. 1.21; 2.11; 5.46; 7.40; Slənə 3.22-23. 6:15 6.15 5.13; 18.36.

ma saa'itə pyalə lyawarənaakii satii, pooshi Yeesu ŋgīrə da i ci aasəkə kumbawaləkii, tii daanətii pyalətii.

²³ Wata hara kumbawalənyinə a shi aahatə də Tibeeriya, waatoo hatə shi Slandanə a kuyirii tə Əntanƒə agyanə zəma, kaa ənjə a adə.

²⁴ Ma nee dabaala pooshi Yeesu davə taa lyawarənaakii əsə, pooshi tii davə, təya ndərə kumbawalənyiita, təya palə aa Kafarənahumə ka alənə tə ci.

Burooditə ca vii əpinə nə Yeesu

²⁵ Makə lapaa ənji tə Yeesu a tanjəgi uunəva, əŋki tii ka ci, “Maləma, guci daa shi hə aahana?”

²⁶ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ma cuuna alə tə nyi, acii agyuunə buroodi, una əburə, əntaa paaratəginə paaratəgyuunə də ɗa sə ŋga hurəshishinaaki.

²⁷ Goona slənə ka upaa də zəmətə ca saawagi, amma slənəmə ka upaa də zəmətə ca mbu'u ca'ə ka əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ətsə nə zəmətə nə nyi *Uuzənə ŋga ənda a vii koonə, acii ma nya, Əntanƒə Daadə ɓaarəgi paŋgəraŋə oo'i Uuzənaakii nə nyi.”

²⁸ Təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Mi ɗaniinə, keena shii slənə sətə ci Əntanƒə a moo ina sləna?”

²⁹ Yeesu a ba ka tii, “Ma sətə mwayi Əntanƒə una ɗa, viimə goŋga ka əndətə sləkee ci.”

³⁰ Əŋki tii, “Ŋgutə sə ŋga hurəshishinə ɗanəku, keena nee, ina vii ka hə goŋga? Tə'i kwa?”

³¹ Ma dzədzəshi'iniinə, kə agi tii *mana agi bilinə, makə sətə bii malaba ləkaləkətə: Dadagyə vya ci ka tii zəmə kaa təya adə.”

³² Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, əntaa Muusa vya koonə zəmə dadagyə. Daadə vya koonə tə tantanyitə zəmə dadagyə.

³³ Acii ma zəmətə vii Əntanƒə ka ənja, ci nə əndətə jima dagyə, ca vii əpinə ka *duuniya.”

³⁴ Wata təya kədii aciikii, əŋki tii, “Maɗuuna, vii keənə zəmətsə taa guci patə.”

³⁵ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi nə zəmətə ca vii əpinə ka ənja. Ma əndətə shi aabiiki, pooshi maɗəfənə ka ɗanə tə ci shaŋə. Ma əndətə vii ka nyi goŋga, pooshi meegiirənə ka ɗanə tə ci shaŋə.

³⁶ Yoo, kə bii nyi koonə, kə nee unə ka nyi, amma pooshi unə vii ka nyi goŋga.

³⁷ Taa wu patə ətə vii Daadə ka nyi, ka shinə nə ci aabiiki. Ma əndətə shi əsə, paa nyi ka kaareenə ka ci shanə.

³⁸ Acii, ma shinaaki dadagyə, əntaa ka slənə sətə mwayi maki, amma ka slənə sətə mwayi ma nga Əndətə sləkee ka nyi.

³⁹ Ma sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo, wa nya kəsətə tənə tənə ka ciinə tə ənjitə vii ci ka nyi, acii ga taa wu agitii a nʊsləgi a rəgwa, ka madee nə nyi ka tii da i əpinə uusəra nga muudinə.

⁴⁰ Ma sətə ci Daadə a moo, patənə nga ənjitə nee ka nyi Uuzənaakii, təya vii ka nyi goonga, ka upaanə nə tii əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə. Ka madeenə nə nyi ka tii da i əpinə uusəra nga muudinə."

⁴¹ Makə fii *gayinə nga Yahudiinə bii ci oo'i, ci nə zəmətə jima dadagyə, wata təya 'watəgi ngəərə ma.

⁴² Əŋki tii, "Əntaa Yeesu uuzənə nga Yusufu ətsa, anii əntaa ca? Kə shii amə tə dii da məci. Aa iitə dii banəkii əndzə'i oo'i, dadagyə jima ca?"

⁴³ Əŋki Yeesu ka tii, "Bwaseemə ka ngəərə ma ahadoonə.

⁴⁴ Ma nyi, Daadə sləkee ka nyi. Pooshi əndə ca shi aabiiki madaamə ci kə kavə tə ci kaa ca shi. Ma nyi, ka madeenə nə nyi ka ci da i əpinə uusəra nga muudinə.

⁴⁵ Kə nyaahə anabinyinə oo'i: 'Taa wu patə, ka dzəgunətənə nə Əntanəfə ka ci.' Ci dii cii kya ba koonə, taa wu patə fii sətə jigunyi Daadə ka ci, ca luuvə, ci shi aabiiki ətsa.

⁴⁶ Ma sətə cii kya moo banə, pooshi əndə sha nee ka Daadə. See əndətə shi daciikii tanə nee ka ci.

⁴⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə vii goonga ka nyi, tə'i ci da əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə.

⁴⁸ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə.

⁴⁹ Ma dzədzəshi'inuunə ətə agi *mana agi bilinə, kə məətəgi tii.

⁵⁰ Amma, ma zəmətə jima dadagyə, tsanə nə ci. Taa wu patə agi, paa ci ka əntənə.

⁵¹ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə ətə jima dadagyə. Tada wu patə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndənwə ndənwə. Ma zəmətsa, luu nga shishinəki ətə nii kya vii kaa *duuniya a upaa əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə."

⁵² Ma sətə bii Yeesu, kə zhima tə *gayinə nga Yahudiinə asəkətii ka shanə, wata təya ndzanə madee ka mabizhinə

6:37 6.37 17.2,24. 6:38 6.38 4.34; Mat. 26.39. 6:39 6.39 10.28; 17.12; 18.9.

6:40 6.40 5.24; 6.44,54; 11.24. 6:42 6.42 Mat. 13.55. 6:45 6.45 Isaa. 54.13.

6:46 6.46 1.18. 6:48 6.48-50 6.35; Səniinə 2.17. 6:49 6.49 6.31.

ahadatii, ɛŋki tii, “Iitiitə daa viinə ɛndətsə kaamə luu nga shishinəkii, kaama tsəba?”

⁵³ Yeesu a ba ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, madə pooshi unə cibə luu nga shishinə nga *Uuzənə nga ɛnda, una sa idənaakii, pooshi unə ka ndzaanə da i ɛpinə.

⁵⁴ Tada wu cibə luu nga shishinəki, ca sa idənaaki, tə'i ci da ɛpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka madəenə nə nyi ka ci da i ɛpinə uusəra nga muudinə.

⁵⁵ Acii ma luu nga shishinəki, tantanyitə zəma nə ci. Tantanyitə sə nga sanə nə idənaaki ɛsə.

⁵⁶ Tada wu cibə luu nga shishinəki, ca sa idənaaki, ləbə nə ci da nyi, ha'ə nə nyi ɛsə, ləbə nə nyi da ci.

⁵⁷ Acii Daadə sləkee ka nyi. Ma ca, ɛndə vii ɛpinə nə ci. Daciikii dīi nyi da i ɛpinə amaki ɛsə. Ha'ə ɛsə, ma ɛndətə cibə luu nga shishinəki, ka upaanə nə ci ɛpinə daciiki.

⁵⁸ ɔtsə dīi nə zəmətə jima dadagyə. ɔntaa makə zəmətə shi dzədzəshi'inuunə a agi. Acii ma təya, kə mətəgi tii. Ma ɛndətə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i ɛpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

⁵⁹ Ma wabəətsə bii Yeesu, ci agi dzəgunənə ka ɛnji asəkə kuvə də'wa də Kafarənahumə bii ci ha'ə.

Wabəətsə ca vii ɛpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə

⁶⁰ Makə fii ɛnji nə'unə tə Yeesu sətə baabii ci, lanə agitii bii, “Ma dzəgunəətsa, ndalə ka shanə, ndalə ka liminə nga ɛnda.”

⁶¹ Taa ngahi pooshi ɛnji bagi ka Yeesu aamakii, amma kə shii ci oo'i agi ngəərə ma nə tii agyanə ɛtsa. Wata ɛŋki ci ka tii, “Iitə daa, kə biipaa koonə səkə nə ɛtsə kwa?

⁶² Iitə dīi ba nuunə madə nee unə Uuzənə nga ɛndə a ndərə aadəgyə ka hatə shi ca nji dava?

⁶³ Ma'yanə nga ɛntanfə ca vii ɛpinə, pooshi nafalə nga baawəda nga ɛndə shiŋkinə taa gi'u. Dagi wabəətsə wabi nyi koonə ci ɛnjə a upaa ɛpiinə da Malaaba Ma'yanə.

⁶⁴ Amma tə'i hara ɛnji ahadoonə ɛtə pooshi vii ka nyi goonga.” Ma bii ci ha'ə, acii daga ka 'watəginə shii ci tə ɛnjitə pooshi na luuvə wabənaakii. Kə shii ci ɛndətə na vii tə ci ka kəsənə ɛsə.

⁶⁵ Ca tsakə banə, ɛŋki ci, “Putə nga ɛtsə ha'ə bii nyi koonə oo'i, pooshi ɛndə ca shi aabiiki, madəamə Daadə kə kavə tə ci, kaa ca shi.”

⁶⁶ Putə nga ɛtsə ha'ə, lanə agi ɛnji nə'unə tə Yeesu bwasee ka nə'unə tə ci, təya palə satii.

⁶⁷ Wata ca ləgwa ama lyawarənaakii, ɛŋki ci, “Ya unə ɛsa, ɲga'ə koonə nə palənə səgoonə kwa?”

⁶⁸ Simoonə Piita a ba ka ci, “Slandana, aabii wu dzəniina? Amaku nə wabənə ɛtə ca vii ɛpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

⁶⁹ Ma inə, kə vii inə ka hə goonɲa, kə shii inə ɛsə oo'i, hə nə malaaba ɛndətə shi daci ɛntanɲə.”

⁷⁰ ɛŋki Yeesu ka tii, “Nyi ta'i tuunə unə pu'u aji bəra'i, amma ma ɛndə rəɲwə ahadoonə, *Seetanə nə ci.”

⁷¹ Agyanə Yahuda uuzənə ɲga Simoonə Isəkariyootə cii kəya wabə ha'ə. Aci ma Yahuda, taa ɲgahi rəɲwə nə ci agi lyawarənə pu'u aji bəra'i, patə da ha'ə, ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu ka kəsənə.

7

I Yeesu tii da ndzəkəɲushi'inəkii

¹ Ma daaba'ə ɛtsa, kə wiigi'i Yeesu anə hanyinə ɲga Galili, paa ci mwayi wiigi'inə anə hanyinə ɲga Yahudiya, acii ma Yahudiitə davə, kə aali tii rəgwa ɲga bələginə tə ci.

² Ma saa'ikii, kə uugi kumənatii mbəshanə, waatoo kumənə ɲga kuvə bəlinə.

³ Wata ɛŋki ndzəkəɲushi'inə ɲga Yeesu ka ci, “Maɲuu, dzuu aanə hanyinə ɲga Yahudiya, kaa ɛɲi nə'unə tə hə ɛtə davə a nee ka uushi'iitə cii kwa ɲaada.

⁴ Maɲa ɲga'ə ka ɛnda, kaa ɛɲə a shii tə ci ɲga'ə, paa ci ka umbee ka sətə cii kəya ɲaada. Makə agi ɲaadanə nə hə uushi'iitsa, wa patənə ɲga *duuniya a shii tə hə!”

⁵ Ma bii ndzəkəɲushi'inəkii ka ci ha'ə, acii pooshi tii vii ka ci goonɲa.

⁶ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Ma saa'yaaki, ma'ə mambu'yamə. Ma unə, taa ɲgutə saa'i patə matahukii koonə.

⁷ Aci pooshi ɛɲi duuniya ka bərapaanə tuunə. Amma ma nyi, kə biipaa nyi ka tii səkə, acii agi dzənə nə nyi də seedanə agyanətii oo'i, bwayakii nə slənatii.

⁸ Ma unə, dzəmə ka kumətsa. Ma nyi, paa nyi ka dzənə acii ma'ə matahu saa'ikii mashimə ka nyi.”

⁹ Makə bagi ci ka tii ha'ə, ca banee də Galili zəku'i.

Dzənə ɲga Yeesu ka kumənə ɲga kuvə bəlinə

¹⁰ Makə pyalə ndzəkəɲushi'inə ɲga Yeesu ka kumənəkii, ca maɲə, ca palə naakii ha'ə. Də itə itə gi ci, paa ci gi paɲgəraɲə paɲgəraɲə.

11 *Gayinē nga Yahudiinē a nēəhē tē ci ka ha nga kumənəkii, tēya ləgwa, “Maanē əndətē kwa?”

12 Kē dfaadīi ənji matatahinē lanjə agyanəkii ahada dabaala. Hara ənjə a ba, “Manja'ə əndə nə ci.” Əŋki hara ənji, “Pooshi, agi ŋusləginē nə ci də hara ənji a rəgwa.”

13 Amma pooshi əndə ca ŋgəree ka uurakii ka wabənə agyanəkii, acii kə ŋgwali tii acii gayinatii.

14 Ma ətsə ənji agi hadahadanē nga kumənəkii, wata Yeesu a madə, ca dzəgərə aasəkə *yi nga Əntanfə, ca dzəgunə ka ənja.

15 Kē dīi ka *gayinē nga Yahudiinē ka sə nga hurəshishinē nə dzəgunənaakii, əŋki tii, “Iitə daa mbee əndənə ka uushi'inə ha'ə yoo, paa ci gi kurəŋə agi jigun-yana?”

16 Wata əŋki Yeesu ka tii, “Ma sənə cii kya dzəgunə ka ənja, əntaa dzəgunənaaki saaki, amma dacii Əndətə sləkee ka nyi ca shi.

17 Taa wu patə ca moo slənə sətə ci Əntanfə a moo, ka taarapaaginē nə ci ahada sənə cii kya dzəgunə ka ənja, ka shiinē nə ci taa dacii Əntanfə ca sha, taa nga naaki nə cii kya wabə.

18 Ma əndətə ca wabə nga naakii na, alə dūunuunə cii kəya alə ka naakii na. Amma ma əndətə ca moo dūunuunə ka əndətə sləkee ka ca, ci nə əndə goonja, pooshi sə nga idəpaanə ashikii.

19 “Ma Muusa, ci vii koonə bariya, amma pooshi unə nə'utə bariyakii. Ci dīi cuuna alə rəgwa nga bələginə tē nyi.”

20 Əŋki danjkana ka ci, “Ma hə dīya, tē'i uushi ca ndəərə aanəku!

21 Wu sanjə ca alə rəgwa nga bələginə tē ha?” Yeesu a ba ka tii, “Kē dīi nyi əndə'i sə nga hurəshishinē *uusəra nga əpisəka, kə dāgi koonə patə ka sə nga hurəshishinē.

22 Kē bii Muusa koonə, *ryaminagi manjeevənə goonə. Taa agi uusəra nga əpisəka maa, agi dānə nuunə ha'ə. Shiimə əsə, əntaa Muusa 'watəgi dānə ha'ə, amma dzədzəshi'inuunə.

23 Yoo, madə kə ryaminii ənji uuzənə agi uusəra nga əpisəka acii ga ənjə a tanjəgi bariya nga Muusa, ka mi dīi cuuna bəzə səkə aashiki acii mbədfəpaa nyi də əndə uusəra nga əpisəka?

7:11 7.11 11.56. 7:13 7.13 9.22. 7:15 7.15 Mat. 13.54; Luka 2.47. 7:16 7.16 12.49; 14.10. 7:18 7.18 5.41; 8.50; 12.43. 7:19 7.19 1.17; Slənə 7.53; Rooma 2.17-24. 7:20 7.20 8.48. 7:21 7.21-23 5.9. 7:22 7.22 'Wat. 17.9-14; Leew. 12.3. 7:23 7.23 5.9.

24 Bwaseemə ka lagi gəŋwanə də sətə cuuna nee də ginuunə. Amma lamə gəŋwanə də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə Matadəkii ŋga Əntaŋfə

25 Wata əŋki hara əŋji Urusaliima, “Əntaa tə əndətsə ci gayinə a moo bələginə nii?

26 Tsaaməmə, waatsə ka waβənə ahada əŋji patə, amma pooshi uushi cii təya jikə ka ci. Mbu'u ma nə tii ka nəhənə, ci nə Matadəkii ŋga Əntaŋfə.

27 Amma ma əndətsa, kə shii amə hatə shi ci davə. Ma Matadəkii, pooshi əndə na shii taa da nii kəya shi.”

28 Ma Yeesu a dzə də dzəgunənə ka əŋji asəkə *yi ŋga Əntaŋfə, ca ŋgəree ka uurakii ka ləgwanə, əŋki ci, “Kə shii unə tə nyi kwa? da shi nya? Əntaa də ŋga naaki nə shi nyi, Əndə sləkee ka nyi. Ma ca, əndə goonŋa nə ci, pooshi unə shii tə ci.

29 Amma ma nyi, kə shii nyi tə ci, acii daciikii shi nyi. Ci sləkee ka nyi əsə.”

30 Wata təya də gazhi'waanə ŋga kəsənə tə ci, amma pooshi əndə kavə ciinə aashikii, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

31 Amma laŋə aɡi dabaala vii ka ci goonŋa, əŋki tii, “Maďa kə shi Matadəkii, kadə nii kəya ďaadďa sə ŋga hurəshishinə palee ka ətsə ŋga əndətsə nii?”

Sləkeenə ŋga gayinə ka soojiinə ka kəsənə tə Yeesu

32 Kə fii *Farisanyinə dabaala a ďaadďa matatahinə agyanə Yeesu, wata təya maďə, tii da matakəŋwanyinə ŋga li-manyinə, təya sləkee ka soojiinə ka kəsənə tə ci.

33 Wata əŋki Yeesu, “Ma'ə nyi ka ta'veenə doonə gi'u. Ma daba'əkii, ka palənə nə nyi aabii Əndətə sləkee ka nyi.

34 Ka alənə nuunə tə nyi, amma pooshi unə ka neenə ka nyi, pooshi unə na mbu'u ka hatə nii kya ndzaanə.”

35 Wata əŋki *gayinə ŋga Yahudiinə ahadatii satii, “Aama daa cii kəya dzə bahə pooshi amə na nee ka ca? Aasəkə vəranyinə ŋga Gərikə hatə ďii əŋji gaamə cii kəya dzə kwa? kaa ca dzə ka dzəgunənə ka əŋji Gərika?

36 Acii kə bii ci, ka alənə naamə tə ci, pooshi amə na nee ka ci, pooshi amə ka mbu'unə ka hatə nii kəya ndzaanə. Mi cii kəya moo banə saŋa?”

Gəərənyinə ŋga ma'iitə ca vii əpinə

37 Ma ka muudinə ŋga uusəra ŋga kuməəta, waatoo maďuunə uusəra ŋga kumənəkii, kə maďətə Yeesu ahada

danƙana, ca ɗgɔree ka uurakii, ɗɗki ci, “Taa wu patɔ ci meegiirɛnɔ a dɔ tɔ ci, wa ca shi aabiiki, ca shi ka sa ma'inɔ.

³⁸ Makɔ sɔtɔ bii malaaba lɔkalɔkatɔ, ma ɛndɔtɔ vii ka nyi goonga, ka shiginɔ nɔ gɔɔrɔ ɗga ma'iitɔ ca vii ɛpinɔ a ɛdzɛmɛkii.”

³⁹ Ma wabi Yeesu ɛtsa, agyanɔ Ma'yanɔ ɗga ɛntanƙɔ wabi ci. Ci nɔ ɗɗji nɔ'unɔ a upaa. Ma ka saa'ita, ma'ɔ tii ma'upaamɔ zɔku'i, acii ma'ɔ Yeesu ma'upaamɔ dɔunuunɔ dagyɔ.

Tɔɔkɔginɔ ɗga ma ɗga ɗɗja

⁴⁰ Makɔ fii hara ɗɗji ahada danƙana ca ba ha'ɔ, ɗɗki tii, “Ma ɛndɔtsa, tanyi ci nɔ *anabi ɔtɔ bii ɗɗji na shi.”

⁴¹ Hara ɗɗji ɛsɔ, ɗɗki tii, “Matadɔkii nɔ ci!” Amma ma hara ɗɗji, kɔ bii tii, “Pooshi Alɛmasiihu ka shinɔ da Galili!

⁴² Ma bii malaaba lɔkalɔkatɔ, jijinɔ ɗga ɗwanwa *Dawuda na ndzaa ka Matadɔkii. Dɔ Bayitilaama nɔ ɗɗjɔ a poo tɔ ci ɛsɔ, waatoo vɔraatɔ ɗji Dawuda davɔ.”

⁴³ Acii ha'ɔ tɔ'i tɔɔkɔshinɔ ahada danƙana putaakii.

⁴⁴ ɗga'ɔ ka hara ɗɗji kaa tɔya kɔsɔ tɔ ci, amma pooshi ɛndɔ kavɔ ciinɔ aashikii.

*Ghatɔ vii goonga ɗga *gayinɔ ɗga Yahudiinɔ*

⁴⁵ Wata kɔ ɗnyi soojiinɔ satii. Makɔ mbu'i tii, lɔguyi limanyinɔ da Farisanyinɔ ka tii, ɗɗki tii, “Mi pooshi unɔ kira tɔ ci kwa?”

⁴⁶ ɗɗki soojiinɔ ka tii, “Pooshi ɛndɔ sha wabɔ makɔ ɗga ɛndɔtsa!”

⁴⁷ Wata ɗɗki Farisanyinɔ ka tii, “Kɔ ɗuslɔgi ci duunɔ noonɔ ɛsɔ kwa?”

⁴⁸ Kɔ shuuna fii rɔɗwɔ agi gayinɔ taa rɔɗwɔ agi Farisanyinɔ a vii ka ci goonga nii?

⁴⁹ Ma danƙanata, ma vii tii goonga, acii pooshi tii shii bariya ɗga Muusa. Acii ha'ɔ tɔ'i naalanɔ agyanɔtii.”

⁵⁰ Yoo, ahadatii nɔ Nikoodamɔsɔ, waatoo ɛndɔtɔ sha gi aabii Yeesu. Wata ɗɗki ci ka tii,

⁵¹ “Mada nɔ'utɔ sɔtɔ bii bariya gaamɔ, pooshi amɔ ka lagi gɔɗwanɔ ka ɛndɔ, amɔ ma'ɔ mafatɔmɔ ɗga'ɔ tɔ sɔtɔ dɔii ci.”

⁵² ɗɗki tii ka ci, “ɛndɔ Galili nɔ hɔ ɛsɔ kwa? Buurɔtɔ ɗga'ɔ tɔ sɔtɔ bii malaaba lɔkalɔkatɔ. Davɔ shiinɔku, ma dɔ Galili, pooshi *anabi ka shiginɔ.” [

⁵³ Wata ɗɗjɔ a tɔɔkɔgi satii aasii.

7:37 7.37 Leew. 23.36; Yooh. 4.10,14; Sɔniinɔ 22.17. 7:39 7.39 14.16; 17.1.

7:40 7.40 6.14. 7:42 7.42 Isaa. 11.1; Mika 5.1-2; Mat. 20.30-31. 7:50 7.50

3.1-2. 7:51 7.51 Dzɔk. 1.16-17; 17.6.

8

1 Yeesu a ndərə saakii aanə giɲwə nga Zayitunə.

Miitə kəshi ənji tə ki ka aləhiinə

2 Ma pukyatə hakii tsəɖakə, kə ənyi Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfø. Ca dzə ka ndzaanə dasə ka dzəgunənə ka ənja. Patənə nga ənjə a dzə aabiikii.

3 Wata *maliminə nga bariya da *Farisanyinə a kira ka ci əndə'i minə ətə kəshi ənji tə ki ka aləhiinə, təya kəjee ka ki akəɲwaciitii patə.

4 Əɲki tii ka Yeesu, "Maləma, ma miina, kə kəshi ənji tə ki, kya aləhiinə.

5 Ma agi bariya, kə bii Muusa, ma tsarə nga miitsa, see bələginə tə ki də kaalanə də faariinə. Ya əna, ya ha, iitə bii hə naaku agyanəkəya?"

6 Ma bii tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tə ci, təya shii upaa sə nga kəsənə də ci. Amma Yeesu a gwanəanə, ca naahətə uushi də ciinəkii a panə.

7 Təya dzə aakəɲwa də laagwa ka ci uushi'inə, wata ca madətə, əɲki ci ka tii, "Ma əndətə pooshi sha slənyi 'waslyakəənə, wa ca 'watəgi kaalanə tə ki."

8 Wata ca ənə ka gwanəanənə ka naahənə a panə.

9 Makə fii tii ha'ə, təya palə satii patə də rəɲwə rəɲwə. Iirə ənji 'watəgi palənə satii. Kə bwasee tii ka Yeesu ci daanəkii tii da miita.

10 Wata ca madətə, ca ba ka ki, "Mina, maatiinə da? Pooshi əndə mbəɖaanə bahə vii ka hə ma'inə kwa?"

11 Əɲki ki, "Pooshi əndə dīi Slandana." Əɲki Yeesu ka ki, "Nyi maa, paa nyi ka vii ka hə ma'inə. Duu saaku, amma ga ha slənə 'waslyakəənə ma'ə."]

*Bərənə ka *duuniya nə Yeesu*

12 Yeesu a ənə ka wabənə ka ənji, əɲki ci, "Nyi nə bərənə ka duuniya. Ma əndətə ca nə'u tə nyi, paa ci ka wiinə agi təkunə, amma ka upaanə nə ci bərənə ətə ca vii əpinə ka ənja."

13 Wata əɲki Farisanyinə ka ci, "Hə saaku ca seeda agyanə naaku na. Pooshi goonɡa agi wabənaaku."

14 Əɲki Yeesu ka tii, "Taa nyi saaki ca seeda agyanə naaki na, amma goonɡa nə wabənaaki, acii kə shii nyi hatə shi nyi davə, kə shii nyi hatə nii kya dzə aadəvə əsə. Ma una,

pooshi unə shii hatə shi nyi davə, pooshi unə shii hatə nii kya dzə əsə.

¹⁵ Agi lanə nuunə gəŋwanə makə sətə kadeesəkə koonə, amma ma nyi, pooshi əndətə cii kya la ka ci.

¹⁶ Taa ka lanə nə nyi maa, goonga nə la gəŋwanaaki, acii əntaa nyi daanəki ca la gəŋwanə, amma inə da Daadə. Ci sləkee ka nyi.

¹⁷ Ma agi bariya goonə, tə'i manaahekii oo'i, madə kə shigi seedawanyinə bəra'i, madə uushi rəŋwə nə wabənətii, ma sətə bii tii, goonga.

¹⁸ Ma nyi, agi seedanə nə nyi agyanə naaki na. Ha'ə nə Daadə ətə sləkee ka nyi əsə, agi seedanə nə ci agyanəki."

¹⁹ Əŋki tii ka ci, "Maanə Dəwa?" Əŋki Yeesu ka tii, "Pooshi unə shii tə nyi taa tə Daadə. Maci kə shii unə tə nyi, kadə ka shiinə nuunə tə Daadə əsə."

²⁰ Ma wabəətsə baabii Yeesu, ca dzəgunə ka ənji asəkə yi ŋga Əntarŋfə baabii ci ha'ə. Waatoo a kumu ka hatə ci ənjə a də viinə. Amma pooshi ənji kəshi tə ci, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

Wabənə ŋga Yeesu agyanə hatə nii kəya dzə aadəvə

²¹ Yeesu a ənə ka wabənə ka tii, əŋki ci, "Ka palənə nə nyi saaki, ka alənə nuunə tə nyi, amma agi 'waslyakəənə goonə nuuna məətə. Pooshi unə ka dzənə ka hatə nii kya dzə aadəvə."

²² Wata əŋki *gayinə ŋga Yahudiinə, "Kə bii ci, pooshi amə ka dzənə ka hatə nii kəya dzə aadəvə. Ya sanə banə cii kəya moo banə oo'i, ka bələginə nə ci naakii nə nii?"

²³ Əŋki Yeesu ka tii, "Ma unə, ŋga *duuniyanə nuunə, amma ma nyi, dadagyə shi nyi. Agi duuniyanə shigi unə, amma ma nyi, əntaa agi duuniyanə shigi nyi.

²⁴ Ci fii unə bii nyi koonə ka məətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə. Madə pooshi unə vii goonga oo'i nyi nə əndə daga ŋukə, weewee ka məətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə."

²⁵ Wata əŋki tii ka ci, "Wu daa nə ha?" Yeesu a ba ka tii, "Nyi nə əndətə njii kya ba koonə daga ka 'watəginə.

²⁶ Tə'i uushi'inə lanə ətə idəpaa nyi ashuunə, ətə bahə nya lagi koonə gəŋwanə agyanəkii. Amma, ma Əndətə sləkee ka nyi, əndə goonga nə ci. Ma nya, see sətə fii nyi da makii banəki ka *duuniya."

²⁷ Pooshi tii paaratəgi oo'i agyanə Dii nə Yeesu ka wabənə ka tii.

²⁸ Wata ɛŋki ci ka tii, “Maɗa kɛ maɗee unɛ ka *Uuzɛnɛ ŋga ɛnda, ka shiine nuunɛ oo'i, nyi nɛ ɛndɛ daga ŋukɛ. Davɛ shiinuunɛ oo'i, pooshi uushi cii kya dɛ dɛ baawɛdaaki, amma see sɛtɛ bii Daadɛ banɛki ka ɛnja.

²⁹ Lɛbɛ niinɛ da ɛndɛtɛ slɛkee ka nyi ɛsɛ, pooshi ci bwasee ka nyi daanɛki, acii ma nya, taa guci patɛ ha'ɛ nɛ nyi ka slɛnɛ sɛtɛ ca kadeesɛkɛ ka ci.”

³⁰ Makɛ fii ɛnji uushi'iitɛ baabii Yeesu, lanɛ nɛ ɛnjitɛ vii ka ci goonga.

Dimuyinɛ da maviinɛ

³¹ Wata ɛŋki Yeesu ka ɛnjitɛ vii ka ci goonga, “Maɗa kɛ nɛ'utɛ unɛ dzɛgunɛnaaki, ka ndzaanɛ nuunɛ ka lyawarɛnaaki ŋga tantanyinɛ.

³² Ka shiine nuunɛ goonga. Goongakii ɛsɛ na kavɛ tuunɛ ka ndzaanɛ ka dimuyinɛ.”

³³ ɛŋki tii ka ci, “Ma inɛ, jijinyinɛ ŋga Ibɛrahiima niinɛ, pooshi inɛ sha dɛ mavaanɛ ka ɛndɛ shanɛ. Mi sanɛ dɛ cii kwa moo banɛ oo'i, ka upaanɛ niinɛ ndzaanɛ ka dimuyina?”

³⁴ ɛŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, taa wu patɛ slɛnyi 'waslyakɛnɛ, mava ŋga 'waslyakɛnɛ nɛ ci ɛtsa.

³⁵ Ma mava, paa ci ndzaanɛ ka ŋga ɛnji yikii ha'ɛ uudɛnɛ ɛpinaakii. Amma ma uuzɛnɛ, kɛ ndzaa ci ŋga yikii ha'ɛ uudɛnɛ ɛpinaakii.

³⁶ Maɗa kɛ kavɛ *Uuzɛnɛ ŋga ɛntanɗɛ tuunɛ ka ndzaanɛ ka dimuyinɛ, ka ndzaanɛ nuunɛ ka dimuyinɛ tanyi.

³⁷ Kɛ shii nyi jijinyinɛ ŋga Ibɛrahiima nuunɛ. Amma wanuunɛ ka moo bɛlɛginɛ tɛ nyi, acii pooshi unɛ ka luuvɛ dzɛgunɛnaaki.

³⁸ Ma nyi, agyanɛ sɛtɛ baarii Daadɛ ka nyi cii kya wabɛ. Amma ma unɛ, sɛtɛ bii dɛsɛnuunɛ koonɛ cuuna slɛnɛ.”

³⁹ ɛŋki tii ka ci, “Ibɛrahiima nɛ dɛsɛniinɛ.”

ɛŋki Yeesu ka tii, “Maci manjeevɛnɛ ŋga Ibɛrahiima nuunɛ tanyi, kadɛ sɛtɛ njii kɛya slɛnɛ cuuna slɛnɛ.

⁴⁰ Ma nyi, goongatɛ fii nyi acii ɛntanɗɛ cii kya ba koonɛ. Amma wanuunɛ ka moo bɛlɛginɛ tɛ nyi. Pooshi Ibɛrahiima sha dɛ ha'ɛ makɛ ɛtsa!

⁴¹ Ma unɛ, sɛtɛ ci dɛsɛnuunɛ a slɛnɛ cuuna slɛnɛ.” Wata ɛŋki tii ka ci, “Ma ina, ɛntanɗɛ ci saakii nɛ Dɛsɛniinɛ rɛŋwɛ dyanɛ. ɛntaa mazaguyinɛ niinɛ.”

8:28 8.28 3.14; 4.34; 5.18. **8:30 8.30** 2.23. **8:31 8.31** 14.15; 15.8. **8:33**
8.33 Mat. 3.9; Rooma 4.12. **8:34 8.34** Rooma 6.16,20; 2 Piita 2.19. **8:35 8.35**
 Shig. 21.2. **8:36 8.36** Gal. 5.1. **8:37 8.37** 5.18. **8:39 8.39** 8.33. **8:41**
8.41 Dzɛk. 32.6; Isaa. 63.16.

⁴² Əŋki Yeesu ka tii, “Maci Əntaŋfə nə Dəsənuunə tanyi, kaɗa ka uufənə nuunə tə nyi, acii daciikii shi nyi, wanyinə ganə əsə. Pooshi nyi shi də baawəɗaaki saaki, amma ci sləkee ka nyi.

⁴³ Mi pooshi unə agi paaratəginə də sənə cii kya ba koonə kwa? Ma ɗii ha’ə, acii pooshi unə agi sə’watənə una fatə wabənaaki.

⁴⁴ Ma unə, manjeevənə nga dəsənuunə nuunə, waatoo *Seetanə. Nə’u sətə ci dəsənuunə a moo kaɗeesəkə koonə əsə. Maɓəələhiinə nə ci daga ka ‘watəginə, paa ci sha slənyi goongaane, acii pooshi goonga ashikii. Ndilə ndilə tə sətə ashikii nə patənə nga jirakənaakii, acii majirakə nə ci, mapoo tə patənə nga jirakənə.

⁴⁵ Amma ma nyi, goonga cii kya ba, ci ɗii pooshi unə vii ka nyi goonga.

⁴⁶ Wu saŋə agyuunə ca ɓaarii oo’i, kə ɗii nyi ‘waslyakəna? Makə goonga wabi nyi koonə, mi ɗii pooshi unə agi vii ka nyi goonga?

⁴⁷ Ma əndə nga Əntaŋfə, wabənə nga Əntaŋfə cii kəya luuvə. Ma unə, əntaa ənji nga Əntaŋfə nuunə, ci ɗii pooshi unə agi luuvənə əsə.”

Yeesu tii da Ibərahiima

⁴⁸ Wata *gayinə nga Yahudiinə a jikə ka Yeesu, əŋki tii, “Makə bii inə, ma hə, əndə *Samariya nə hə, əndə ginaaja, əntaa goonga bii inə kwa?”

⁴⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma nyi, pooshi ginaaji ashiki. Agi ɗuunətənə nə nyi tə Daadə, amma ma unə, pooshi unə agi ɗuunətənə tə nyi.

⁵⁰ Ma nyi, pooshi nyi agi alə ɗuunətənə goonə tə nyi, amma tə’i əndə ca alə ka nyi. Aashiki aashiki cii kəya la gəŋwanə əsə.

⁵¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə nə’utə dzəgunənaaki, paa ci ka əntənə shaŋə.”

⁵² Əŋki tii ka ci, “Ma ənə ɗii əna, kə shii inə tanyi, tə’i ginaaji ashiku. Kə əntəgi Ibərahiima, kə mətəgi anabiinə əsə, amma wahənə ka banə, taa wu patə nə’utə dzəgunənaaku, paa ci ka əntənə shaŋə.

⁵³ Ma dəsəniinə Ibərahiima, kə əntəgi ci. Ma nə hə ka banə, kə palee hə ka Ibərahiima kwa? Kə mətəgi anabiinə əsə. Wu saŋə nə hə naakwa?”

⁵⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Maci ɗuunətənə cii kya ɗuunətə naaki na, kaɗa ka ndzaanə ka uushi zaɓə. Ma əndətə ca

duunətə tē nyi, ci nē Daadə, ɛndətə bii unə ci nē ƉntanƆə goonə.

⁵⁵ Pooshi unə shii tē ci, amma ma nyi, kə shii nyi tē ci. Maci ma bii nyi mashiimə nyi tē ci, kafa majirakə nē nyi makə noonə. Amma kə shii nyi tē ci, agi nə'utənə nē nyi wabənaakii əsə.

⁵⁶ Ma dəsənuunə Ibərahiima, kə dīi ci moodasəkə oo'i, ka neenə nē ci ka shinaaki. Kə nee ci boo, kə dīi ci moodasəkə əsə."

⁵⁷ Wata ɛŋki tii ka ci, "Wiitsə paa hə mbu'i taa fəzə tufə pu'unə! Iitiitə sanə mbee hə ka neenə ka Ibərahiima?"

⁵⁸ Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i nyi taabu'u pwayi ɛnji tē Ibərahiima."

⁵⁹ Makə fii tii ha'ə, wata təya dəmə faariinə kaa təya kaala tē ci, amma wata Yeesu a rarə'igi ahada ɛnja, ca dəməgi saakii asəkə yi ŋga ƉntanƆə.

9

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ɛndətə pwayi ɛnji tē ci moorəfəkii

¹ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə, wata ca lapaa muurəfa. Ma ca, daga poonə tē ci nē ci moorəfəkii.

² Wata lyawarənaakii a ləgwa ka ci, ɛŋki tii, "Maləma, ya ɛndətsə pwayi ɛnji tē ci moorəfəkəya, wu sanə dīi 'waslyakəəna? Ci sanə nii, anii ɛnjitə pwayi tē ca?"

³ Yeesu a ba ka tii, "Ma uurəfənaakii, ɛntaa putə ŋga 'waslyakəənaakii taa ŋga ɛnjitə pwayi tē ci. Ma dīi ci moorəfəkii, kaa ɛnjə a shii neenə ka ŋgeerənə ŋga ƉntanƆə ca slənə ashikii.

⁴ Ma amə, makə dīi ci doosərə, tyasə see a dāamə slənə ŋga Ɖndətə sləkee ka nyi. Madə kə shi vɔda, pooshi ɛndə ca slənə.

⁵ Ma nyi ma'ə a duuniya, bərənə ka duuniya nē nyi."

⁶ Makə bagi Yeesu ha'ə, wata ca gwanəanə, ca tifəvə giirənə aa panə, ca hwadətə də hanyinə, ca ŋgərə, ca lərəbəvə aagi muurəfəta,

⁷ ca ba ka muurəfəta, "Duu aama ma'inə ŋga Siiloomə, ha yibəgi ginəku davə." (Ma Siiloomə, makə bana, 'Sləkeenə'). Wata ɛndətə a palə, ca dzə ka yibəgi ginəkii, ca ənya saakii, ca dzə də nee ka ha.

⁸ Ma guvayinaakii da patənə ŋga ɛnjitə sha nee ka ci ca kədii, kə laaguyi tii ahadatii, ɛŋki tii, "Ɖntaa ɛndətsə izee ka ndzaanə ka kədiinə ɔtsə nii?"

⁹ Əŋki hara ənji, “Ci ətsa.” Amma əŋki hara ənji, “Pooshi, əntaa ci ətsa, pushashinə pushashi tii.” Wata əŋki əndəkii ci saakii, “Nyi əna.”

¹⁰ Wata təya ləgwa amakii, əŋki tii, “İtə dīi daa cii kwa nee ka ha əndzə'ya?”

¹¹ Əŋki ci ka tii, “Əndətə dīi ləməkii Yeesu hwaɖətə hanyinə; ca lərəbəvə aagiki, əŋki ci ka nyi, wa nya dzə ka yibəgi ginəki agi ma'inə nga Siiloomə. Wata nya palə, pii makə yibəgi nyi, wata nya nee ka ha.”

¹² Təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Maana?” Ca ba ka tii, “Mashiimə nyi.”

*Ləgwanə nga *Farisanyinə ama əndətə*

taa iitə dīi upaa ci neenə ka ha

¹³ Wata təya ŋgərə tə əndətə nji moorəfəkii, təya kərə tə ci aabii Farisanyinə.

¹⁴ Ma uuseratə hwaɖətə Yeesu hanyinə, ca wunəgi də ginə nga muurəfəta, *uusəra nga əpisəka.

¹⁵ Wata Farisanyinə a ənə ka ləgwanə ka əndətə taa iitə dīi upaa ci nee ka ha. Ca ba ka tii, “Hanyinə hwaɖətə ci, ca lərəbəvə aagiki, nya yibəgi ginəki, wanyinə ka neenə ka ha əndzə'i əna.”

¹⁶ Wata əŋki hara Farisanyinə, “Ma əndətsa, əntaa daci əntaŋfə shi ci, acii paa ci agi nə'utə bariya nga uusəra nga əpisəka.” Amma əŋki hara ənji natii, “İitiitə daa mbeenə ma'waslyakə əndə ka slənə tsarə nga hurəshishiitsa?” Kə dīi təkənə nga ma ahadatii.

¹⁷ Wata təya ənə ka ləgwanə ka əndətə nji moorəfəkii, əŋki tii, “Makə kə bii hə, kə wunəgi ci ka hə ginəku, wu nə ci banəkwa?” Ca ba ka tii, “Ma ca, *anabi nə ci.”

¹⁸ Amma pooshi Yahudiinə luuvə oo'i, moorəfəkii shi ca nji, see də makə 'wii tii tə ənjitə pwayi tə ci.

¹⁹ Təya ləgwa ka tii, əŋki tii, “Ya əndətsa, uuzənə goonə nii? Ma bii unə, moorəfəkii pwayi unə tə ci. İtə dīi cii kəya nee ka ha?”

²⁰ Wata təya ba ka tii, “Kə shii inə uuzənə geenə ətsa, moorəfəkii pwayi inə tə ci əsə.

²¹ Amma taa iitə dīi cii kəya nee ka ha nga ənəna, pooshi inə shii. Pooshi inə shii əndətə wunəgi ka ci ginəkii əsə. Ləgwamə amakii. Amə matanə nə ca, ka mbeenə nə ci ka batənə koonə ci saakii.”

²² Ma wabi tii ha'e, ŋgwalii tii acii *gayinə nga Yahudiinə, acii ma Yahudiinə, kə bii tii oo'i, taa wu patə bii, Matadəkii

nga Əntanƣə nə Yeesu, ka laakəginə nə ənji tə ci asəkə *kuvə də'wa.

²³ Ci ɗii bii tii, matanə nə ci, ləgwamə amakii.

²⁴ Wata Farisanyinə a ənə ka 'wanə ka bəra'inə tə əndətə nji moorəfəkii, təya ba ka ci, əŋki tii, "Wabuu keenə ahadoonə da Əntanƣə tə sətə ɗii. Ma inə, kə shii inə, ma əndətsa, ma'waslyakə əndə nə ci."

²⁵ Ca ba ka tii, "Tadā ma'waslyakə əndə nə ci, paa nyi shii. Uushi rəŋwə shii nyi, ma nga ŋukə, moorəfəkii nji nyi, amma wanyinə ka neenə ka ha nga əna."

²⁶ Wata təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Iitə sanjə ɗii ca? Iitə ɗii ci wunəgi ci ka hə ginəkwa?"

²⁷ Əŋki ci ka tii, "Kə bagi nyi koonə kə dzəgi, amma kə təkuree unə ka luuvənə. Ka mi ɗii cuuna ənə ka ləgwana? Mbu'u nga'a koonə noonə nə ndzaanə ka lyawarənaakii kwa?"

²⁸ Wata təya wazə agyanəkii, əŋki tii ka ci, "Hə nə *lawarə nga əndətsa, amma ma inə, lyawarənə nga Muusa niinə.

²⁹ Ma Muusa, kə shii inə kə wabi Əntanƣə ka ci, amma ma əndətsa, taa hatə shi ci davə mashiimiinə!"

³⁰ Əŋki əndəta, "Una! kə ɗii sənə ka sə nga hurəshishinə! Iitə ɗii daa mashiimuunə hatə shi ci dava? Yoo, waanə kə wunəgi ginəkya?"

³¹ Kə shii amə oo'i, ma Əntanƣə, paa ci ka fanə tə ma'waslyakə ənda, see tə ənjitə ca fa tə ci, təya slənə sətə cii kəya moo.

³² Makə tagii Əntanƣə duuniya dənə ka əndzə'i, pooshi əndə sha fii kə wunəgi ənji ginə nga muurəfa.

³³ Maci ma əndətsa, əntaa daci Əntanƣə shi ca, kadā pooshi uushi cii kəya mbee ka ɗanə."

³⁴ Əŋki tii ka ci, "Agi 'waslyakəənə pwayi ənji tə hə, agikii girə hə əsə, amma wahənə ka moo dzəgunənə keenə nii?" Wata təya laakəgi tə ci asəkə kuvə də'wa.

Tantanyitə ginə

³⁵ Makə fii Yeesu, kə lyaakagi ənji tə əndətə asəkə kuvə də'wa, ca alətə tə əndəta, ca ləgwa ka ci, əŋki ci, "Kə vii hə goonğa ka Uuzənə nga əndə kwa?"

³⁶ Əŋki əndəta, "Wu nə ci daa, Daada? Bawə ka nyi, kaa nya shii vii ka ci goonğa."

³⁷ Yeesu a ba ka ci, "Kə nee hə ka ci. Ci ca wabə da hə əndzə'i."

³⁸ Əŋki əndətə ka Yeesu, “‘Ya’ə Slandana, kə vii nyi ka hə goonğa.” Wata ca gərə’waanə akəŋwacii Yeesu.

³⁹ Əŋki Yeesu, “Ma shi nyi aasəkə duuniyana, ka də gəŋwanə, kaa muurəfinə a mbee ka neenə, ma ənjitə da ginə əsə, təya uurəfəgi.”

⁴⁰ Tə’i hara Farisanyinə əbiikii fii ca ba ha’ə. Wata əŋki tii ka ci, “Kə ndzaa ci muurəfinə niinə ətsə kwa?”

⁴¹ Yeesu a ba ka tii, “Maci muurəfinə nuunə, kadə pooshi ‘waslyakəənə ashuunə. Amma makə agi banə nuunə oo’i, ka neenə nuunə ka ha, tə’i ‘waslyakəənə ashuunə.”

10

Misaali də magəra

¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə gimə aasəkə kuvə bagiinə,* mada əntaa da makuvə gimə ci, mahərə nə ci, taa əndə də maabə nə ci ətsa.

² Ma əndətə gimə da makuvə, ci nə magəra ŋga bagiinə.

³ Ma ca, ka wunəginə nə əndə nəhə makuvə ka ci makuva, ka fanə nə bagiinaakii uurakii, ca ‘wa tə tii ka ləmə ka ləma, ca gimagi də tii agyə.

⁴ Maa kə gimagi ci də tii patə, ka tanə nə ci ka tii kəŋwanə, təya dzə də nə’unə tə ci, acii kə shii tii uurakii.

⁵ Ma əndə’i əndə pamə, pooshi tii ka nə’unə. Huyinə huyinətii aciikii, acii pooshi tii shii uura ŋga hara ənja.”

⁶ Kə bii Yeesu ka tii ətsə misaali, amma ma təya, pooshi tii paaratəgi də sətə cii kəya moo banə.

Nunyi magəra nə Yeesu

⁷ Wata Yeesu a ənə ka banə ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ma nyi, makə makuvə ŋga bagiinə nə nyi.

⁸ Patənə ŋga ənjitə shi taabu’u shinaaki, mahiirənə taa ənji də maabə nə tii, pooshi bagiinə fii tə tii.

⁹ Makə makuvə nə nyi. Taa wu patə shi dabiiki, ka upaanə nə ci luupaanə. Ka gimagərənə nə ci, ca ənə ka dəməginə makə sətə kadəesəkə ka ci, ka upaanə nə ci zəmə əsə.

¹⁰ Ma shinə ŋga mahəra, kaa ca shii hərənə, ca bələgi slanda uushi, ca saawee ka səkii. Ma shi nyi, kaa ənjə a shii upaa əpinə. Waatoo, patənə ŋga əpiitə dəbee təya upaa ka shaŋə.

9:39 9.39 5.22. **9:40 9.40** Mat. 15.14; 23.26. **9:41 9.41** 15.22. * **10:1 10.1** Ma kuvə bagiinə ŋga ənji Isərayilla, aba’ə vərənə ci təya də makə gwamə ŋga liinə. **10:4 10.4** 10.27; Səniinə 14.4. **10:6 10.6** 16.25. **10:8 10.8** Irin. 23.1-2; Əzaki. 34.2-3. **10:9 10.9** 14.6; Jab. 23.2; Əzaki. 34.14.

11 “Ma nyi, nyuni magëra nə nyi. Ma nyuni magëra, matasëkakii nə ci ka ëntëginë ka putë nga bagiinë. †

12 Ma magëra zala, ëntaa naakii nə bagiinë. Madä kə nee ci ka furëtsoofa ca shi aagi bagiinë, ka bwaseenə nə ci ka tii, ca huyi saakii. Wata furëtsoofa a kəəsə bagiinë, ca taakee ka tii.

13 Ma huyipaa magëratə saakii, acii ëntaa naakii nə bagiinë. Pa ca ka nəkii ka tii shanjə.

14-15 Nyi nə nyuni magëra. Makə sətə shii Daadə tə nyi, nya shii tə ci, ha'ə əsə shii nyi tə bagiinaaki, təya shii tə nyi. Matasëkakii nə nyi ka ëntənə ka putatii.

16 Tə'i hara bagiinaaki ətə pooshi asəkə kuva. Ma təya, tyasə see a aalyatə nyi tə tii aasəkə kuva əsə. Ka fatənə nə tii uuraki, təya ndzaa ahada harakii, magëra rənjwə a gëra tə tii.

17 “Putə nga ətsə ha'ə uu'i Daadə tə nyi, acii matasëkakii nə nyi ka vigi əpinaaki, aa nya shii ənənə ka luunə saaki.

18 Pooshi ëndə ngërəgi əpinaaki, nyi saaki mwayi viginə. Tə'i nyi da baawəda nga viginə, tə'i nyi da baawəda nga ənənə ka ngërətənə əsə. Ətsə nə sətə kavə Daadə tə nyi ka d'anə!”

19 Putə nga wabəətsə əsə, kə shigi təkəshinə ahada Yahudiinë.

20 Lanjə ahadatii bii, “Əndə ginaaji nə əndətsa, maba nə ci. Ka mi cuuna fa sətə cii kəya ba koona?”

21 Amma kə bii hara ənji, “Ma əndətə da i ginaaji ashikii, paa ci ka wabənə makə ətsa. Iitiitə sanjə mbeenə ginaaji ka wunəgi ginə nga muurəfa?”

Kaareenə nga ənji ka Yeesu

22 Ma ətsə də mägəviinë, kə mbu'ya kumənə nga buurətənə də uuseratə ənyi ənji ka hadatëginə də *yi nga Əntanjə də Urusaliima əsə.

23 Yeesu a wiigi'i atsaa malaba nga Sulayimaanu asəkə yi nga Əntanjə.

24 Wata ənjə a dzatə də nə abiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, “Ca'ə guci ndzaaniinë ka gəranə a maku, kaa ha ba keenə taa wu nə hə kwa? Bagi keenə pangəranjə, hə nə *Matadəkii nga Əntanjə nii?”

† **10:11 10.11** magëra: Jab. 23.1; Əzaki. 34.11-16; Irim. 23.3; Mat. 18.12-14; Ibər. 13.20; Səniinë 7.17; əntëginə ka putatii: 15.13; Rooma 5.8; 1 Yooh. 3.16. **10:12 10.12** Slənə 20.29. **10:14-15 10.14** 10.27; 2 Tim. 2.19. **10:16 10.16** 11.52; Isaa. 56.8; Əzaki. 34.23-24; 1 Piita 2.25. **10:17 10.17** 3.35; 5.18. **10:18 10.18** 4.34. **10:19 10.19** 9.16. **10:20 10.20** 8.48. **10:23 10.23** Slənə 3.11. **10:24 10.24** Luka 22.67.

²⁵ Yeesu a ba ka tii, “Kə bagi nyi koonə daga ɲukə, amma pooshi unə luuvə. Ma uushi'iinə cii kya slənə də baawəda ɲga Daadə, ci ca wabə ka madəba maki.

²⁶ Amma ma unə, pooshi unə vii ka nyi goonga, acii əntaa bagiinaaki nuunə.

²⁷ Ma bagiinaaki, agi fanə nə tii uuraki, kə shii nyi tə tii, tɔya nə'u tə nyi əsə.

²⁸ Ka viinə nə nyi ka tii əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, paa tii ka zanə shanə, pooshi əndə luutənə tə tii aciiki.

²⁹ Ma Daadə ətə vii tə tii ka nyi, kə palee ci ka patənə ɲga uushi'inə. Pooshi əndə luutənə tə tii acii Daadə.

³⁰ Ma inə da Daadə, uushi rəɲwə niinə.”

³¹ Makə fii ənji wabi Yeesu ha'ə, wata tɔya fədə faariinə kaa tɔya kaala tə ci.

³² Əɲki ci ka tii, “Nunyi uushi'inə lanə slənyii akəɲwacii unə. Ma uushi'iitsa, Daadə vii ka nyi baawəda ɲga danə. Putə ɲga ɲgutə rəɲwə agi uushi'iitə dīi cuuna moo kaalanə tə nya?”

³³ Əɲki tii ka ci, “Əntaa putə ɲga ɲunyi slənənyinaaku ciina moo kaalanə tə hə, amma putə ɲga bərapaanaaku tə Əntanfə. Əndə shiŋkinə nə hə tanə, amma wahənə ka moo geeginə ka naaku nə makə Əntanfə!”

³⁴ Əɲki Yeesu ka tii, “Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə ɲga bariya goonə oo'i, ma bii Əntanfə, ma unə, əntanfənyinə nuunə.

³⁵ Yoo, kə shii amə oo'i, ma sətə bii malaaba ləkələkətə, goonga ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Makə kə bii Əntanfə ka ənjitə luuvə wabənaakii oo'i əntanfənyinə nə tɔya,

³⁶ iitə dīi ba nuunə, agi wabənə nə nyi bwayakii aashi Əntanfə, makə bii nyi oo'i *Uuzənə ɲga Əntanfə nə nya? Acii ma nyi, Daadə ta'i tə nyi, ca sləkəe ka nyi aasəkə duuniya.

³⁷ Madə pooshi nyi agi slənə uushi'iitə mwayi Daadə nya slənə, goona vii ka nyi goonga.

³⁸ Amma makə agi slənə nə nyi uushi'iitsa, taa ɲgahi pooshi unə vii ka nyi goonga, kə dəbee una vii goonga ka slənənyinaaki, koonə shii mbee ka paaratəginə oo'i, ashiki nə Daadə, nyi əsə, ashikii nə nyi.”

³⁹ Makə fii tii wabi ci ha'ə, wata tɔya ənə ka da gazhi'waanə ɲga kəsənə tə ci, amma wata ca itəgi saakii ahada ənja.

10:25 10:25 5.36. **10:26** 10:26 16.9. **10:27** 10:27 8.47; 10.3,14. **10:28** 10:28 5.24; 6.39. **10:30** 10:30 5.18; 17.21. **10:31** 10:31 11.8. **10:33** 10:33 Leew. 24.16; Mat. 26.65. **10:34** 10:34 Jab. 82.6. **10:36** 10:36 1.34. **10:38** 10:38 10.25. **10:39** 10:39 7.30; 8.20.

⁴⁰ Ca ənə ka tanəginə aatanəgi gəərə nga Urədunə, hatə nji Yoohana a da bapətisəma ka ənja. Ca ndzaa davə.

⁴¹ Ənji lanə gi aabiikii. Ənki tii ahadatii, “Ma Yoohana, pooshi ci dīi sə nga hurəshishinə, amma patənə nga sətə baabii ci agyanə əndətsa, goonğa.”

⁴² Ənji lanə əsə vii ka ci goonğa gatə.

11

Əntənə nga Lazarusə

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Lazarusə, gwakə ka bwaneə nə ci. Ma ca, əndə vəranə nga Bayitaniya nə ci. Davə də vərə nə ci tii da cikənjushi'inəkii, waatoo Mariyaama tii da Marəta.

² Ma Mariyaama, ki sha əjivə urədyə nga malanə kwaba aaba'ə səfə Yeesu, kya taadəgi də shinkinə nga nətə. Ndəkənjuci nə əndə gwakə, waatoo, Lazarusə.

³ Wata cikənjushi'iitə bəra'i a sləkee ka wabənə ka Yeesu də banə oo'i, “Slandana, gwakə nə kadashinaaku.”

⁴ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ənki ci, “Ma muudinə nga gwakənə nga Lazarusə, əntaa əntənə nii kəya əntə. Ma gwakəətsa, ka vii də dūunuunə ka Əntanəfə. Də ha'ə əsə nə *Uuzənə nga Əntanəfə a upaa dūunuunə.”

⁵ Kə uu'i Yeesu tə i Marəta tii da cikənjuci ba'ə Lazarusə.

⁶ Patə da ha'ə, makə fii ci habara nga gwakənaakii, kə baa ci bəra'i zəku'i.

⁷ Ma daba'əkii wata ənki ci ka lyawarənaakii, “Ənaamə aa Yahudiya.”

⁸ Ənki lyawarənaakii ka ci, “Maləma, ma'ə mata'avəmə makə mwayi ənjitə davə kaalanə tə hə də faariinə. Yoo, wahənə ka moo ənənə aadəvə nii?”

⁹ Ənki Yeesu ka tii, “Tə'i tibisənyinə pu'u aji bəra'i agi ka uusəra. Taa wu patə ca wii doosərə, paa ci ka kulanə, acii agi bərənə nə uusəra ka ci a rəgwa.

¹⁰ Amma madə kə wii ci davədə, ka kulanə nə ci acii pooshi bərənə aciikii.”

¹¹ Makə bagi Yeesu ətsa, ca tsakə wabənə, ənki ci, “Ma guvaamə Lazarusə, kə kulii ci aa nūnyi. Amma ka dzənə nə nyi ka madeenə ka ci.”

¹² Ənki lyawarənaakii ka ci, “Slandana, madə ka nūnyinə nə ci, ka mbəfənə nə ci.”

¹³ Ma Yeesu, ma mwayi ci banə ka tii, kə ənki Lazarusə, amma ma nə tii ka nəhənə, nūnyinə saakii cifə ci.

14 Wata Yeesu a bagi ka tii pangəranə, ɛŋki ci, “Ma Lazarusə, kə ɛŋki ci.

15 Amma kə ɖii nyi moodasəkə ka putə goonə makə pooshi nyi abiikii, koonə shii vii goongga ka nyi. Dzaamə aahakii.”

16 Tooma ətə ci ɛnjə a 'wa tə ci “Huyirənə” a ba ka hara *lyawarənə makə ci, “Palaamə da i maləma kaama shii ɛntənə da i ci!” *

Yeesu nə ɛndə vii ɛpinə ka ɛnja

17 Mbu'unə ŋga Yeesu aadəvə, ma gi ci ka lanə, kə uugi Lazarusə baanə ɛnfwadə makə ŋgəɖəgi ɛnji tə ci.

18 Ma vəranə ŋga Bayitaniya, kə mbu'i bahə kiloomeeta makə ahadatii da Urusaliima.

19 Lanə ɛsə nə *Yahudiinə ətə shi ka nəhəpaanə tə i Marəta tii da Mariyaama putə ŋga ɛntənə ŋga ndzəkəŋushi'inətii.

20 Makə fii Marəta oo'i, agi shinə nə Yeesu, kə dəməgi ki agyə ka gunyanə da ci a rəgwa. Amma ma Mariyaama, kə ɛnəgi ki asii.

21 Gəjunatə da ci, wata ɛŋki ki ka ci, “Slandana, maci ganə nji hə ɖii, kadə pooshi ndzəkəŋunəki ɛŋki!

22 Amma kə shii nyi, taa ɛndzə'i ka ɖanə nə ɛntanɖə ka hə taa mi patə kədii hə aciikii.”

23 ɛŋki Yeesu ka ki, “Ka madənə nə ndzəkəŋu da i ɛpinə.”

24 ɛŋki ki ka ci, “Kə shii nyi, ka madənə nə ci da i ɛpinə uusəra ŋga muudinə ŋga duuniya.”

25 ɛŋki Yeesu ka ki, “Nyi nə ɛndə madeenə ka ɛnjə a gu'u, nyi nə ɛndə vii ka tii ɛpinə ɛsə. Taa wu patə vii ka nyi goongga, ka upaanə nə ci ɛpinə taa kə ɛŋki ci.

26 Taa wu ɛsə nə ɛndə da i ɛpinə, ca vii ka nyi goongga, paa ci ka ɛntənə shanə. Kə vii hə goongga oo'i, ka ɖanə ha'ə kwa?”

27 ɛŋki ki ka ci, “Awa Slandana. Kə vii nyi goongga oo'i, hə nə Matadəkii, Uuzənə ŋga ɛntanɖə ətə bii ɛntanɖə kadə na shi aa duuniya.”

Tuunə ŋga Yeesu

28 Makə uugi Marəta baginə ha'ə, wata kya ɛnəgərə aasii, kya dzə ka 'waginə tə Mariyaama cikəŋuci aa tanɖala, ɛŋki ki ka ki, “Kə shi Maləma, agi ləgwanə nə ci tə hə.”

29 Makə fii Mariyaama ha'ə, wata kya madə, kya palə də kwasənə ka dzənə ka lanə tə ci.

* 11:16 11:16 Mar. 14.31; Rooma 6.8; Tooma: 20.24. 11:21 11:21 11.32. 11:24 11:24 5.29; 6.40,54; Dan. 12.2. 11:25 11:25 5.21,24; 8.51. 11:27 11:27 1.34; 4.25.

³⁰ Ma ka saa'ita, ma'ə Yeesu mambu'umə aasəkə vəranəkii, ma'ə ci ka hatə lii Marəta tə ci.

³¹ Ənjitə gi ka nəhəpaanə tə Mariyaama asii, makə nee tii madətə ki, kya palə də kwasənə, wata təya nə'u tə ki. Ma nə tii ka nəhənə, taa aanə gu'u nə ki ka palənə ka tuunə davə.

³² Wata Mariyaama a mbu'u ka hatə dīi Yeesu davə. Makə nee ki ka ci, wata kya kulagi atsa səfəkii, əŋki ki, "Slandana, maci ganə nji hə, kadə pooshi ndzəkəŋunəki əŋki."

³³ Makə nee Yeesu ka Mariyaama kya tuu, ca nee makə sətə ci hara ənjitə abitə a tuu əsə, kə kulii aasəkəkii ka şaŋə.

³⁴ Ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Da sanə ŋgəfəgyuunə tə ca?" Əŋki tii ka ci, "Şiwa nda nee Slandana."

³⁵ Kə kiwə Yeesu əsə.

³⁶ Wata əŋki ənji, "Neemə makə sətə uu'i ci tə ci."

³⁷ Amma ma hara ənji, kə bii tii, "Kə mbee ci ka wunəgi ginə ŋga muurəfinə. Aa mi dīi paa ci tənagi tə Lazarusə ka əntəna?"

Ənənə ka madəenə ka Lazarusə da i əpinə

³⁸ Fanaakii ha'ə, kə ənyi ka kulagərənə aasəkəkii əsə, wata ca palə aanə gu'ukii. Ma gu'ukəya, burəha da i faara amakii.

³⁹ Əŋki Yeesu ka tii, "Ŋgərəgimə faaratə amakii." Əŋki Marəta cikəŋuci mantə əndətsa, "Slandana, kadə na zənə, acii kə uugi ci baanə ənfwadə ənə makə ŋgəfəgi ənji!"

⁴⁰ Əŋki Yeesu ka ki, "Paa nyi bii ka hə oo'i, madə vii hə goŋga, ka neenə nə hə ka dūunuunə ŋga Əntəŋfə kwa?"

⁴¹ Wata təya ŋgərəgi faarakii. Yeesu a tsaamə aadəgyə, əŋki ci, "Daada, kə kuyirii nyi tə hə acii agi fanə nə hə tə nyi.

⁴² Ma nyi, kə şii nyi, agi fanə nə hə tə nyi taa guci patə. Amma ma cii kya ba əna, ka putə ŋga əŋjinə ganə, kaa təya şii vii goŋga oo'i, hə sləkee ka nyi."

⁴³ Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca madəe ka uurakii ka 'wanə, əŋki ci, "Lazarusə gimagi!"

⁴⁴ Wata ca gimagi. Mafuudəkii nə ciinəkii da səfəkii patə da i dara wa agikii. Əŋki Yeesu ka tii, "Pərəgimə tə ci, kaa ca mbee ka wiinə."

*Da *mətərəkinə agyanə Yeesu*

(Mat. 26.1-5; Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2)

45 Ma ənjitə shi ka nəhəpaanə tə Mariyaama, kə nee tii ka sətə dīi Yeesu, lanə ahadatii vii ka ci goonnga əsə.

46 Amma ma hara ənji, kə ənyi tii aabii *Farisanyinə, təya dzə ka ba ka tii sətə dīi Yeesu.

47 Wata Farisanyinə da madiigərə limanyinə a da mətərəkinə, əŋki tii, "Iitə danaama? Tsaaməmə ka sə ŋga hurəshishiitsə ci əndətsə a dāadā!

48 Madā kə bwasee amə ka ci ca dāadā ha'ə, ka viinə nə patənə ŋga ənji ka ci goonnga. Madā kə fi gayinə ŋga ənji Rooma əsə, ka shinə nə tii, təya waalagi yi ŋga Əntanfə gaamə, təya saawee ka hanyinə gaamə!"

49 Tə'i əndə'i əndə agitii dīi ləməkii Kayafasə, ci nə gawə ŋga limanyinə agi ətə fəza. Əŋki ci ka tii, "Ya sanə mabiinə nuunə kwa?

50 Pooshi unə paaratəgi oo'i, gədfə əntənə ŋga əndə rəŋwə putə ŋga ənji patə, acii zamaginə də patənə ŋga hanyinə kwa?"

51 Weewee ma sətə cii kəya ba, əntaa ŋga ənfunəkii, amma makə dīi ci ka gawə ŋga limanyinə agi ətə fəza, anabaakwaanə cii kəya dā oo'i, ka əntənə nə Yeesu ka putə ŋga *Yahudiinə.

52 Əntaa wata ŋga Yahudiinə tanə, amma ka putə ŋga ənji ŋga Əntanfə taa da patə, kaa təya ndzaanə ka ədzəmə rəŋwə.

53 Uusərakii 'watəgi *gayinə ŋga Yahudiinə alə rəgwa ŋga bələnə tə Yeesu.

54 Acii ha'ə, ma Yeesu, paa ci ənyi ka wiinə pangəranə ma'ə anə hanyinə ŋga Yahudiya, amma ca madə, ca palə saakii ka əndə'i ha kədəhə da bilinə, waatoo əndə'i vəranə ətə ci ənjə a 'wa Ifərami. Davə ndzaa tii da lyawarənaakii.

55 Mbəshanə ŋga kumənə ŋga Pasəka, kə ma'i ənji lanə anə hanyinatii, təya palə aa Urusaliima ka laabagi natii na, taabu'u mbu'yanə kumənəkii.

56 Təya dzə də alənə tə Yeesu. Ma təya dza də nə asəkə yi ŋga Əntanfə əsə, kə laaguyi tii ahadatii, əŋki tii, "Iitə nee unə noona? Weewee paa ci ka shinə ka kuməəna, anii ka shinə nə ca?"

57 Ma ləguyi tii ha'ə, acii kə baabagi madiigərə limanyinə da Farisanyinə oo'i, taa wu patə shii hatə dīi Yeesu davə, wa ca shi ka banə, kaa ənjə a shii dzənə ka kəsənə tə ci.

12

Bəzəpaanə tə Yeesu də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Mar. 14.3-9)

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə kuwa kaa ənjə a də kumənə nga *Pasəka, kə gi Yeesu aa Bayitaniya, vəranə nga Lazarusə əndətə shi ca madəe ka ci agi maməətə ənja.

² Makə mbu'i ci aadəvə, kə jigə ənji ka ci zəmə nga kədəwanə. Ma Marəta, kə cakə ki tə tii agi təkə zəməkii. Ma Lazarusə, rənjwə nə ci agi ənjitə ndzaanə ka ha rənjwə da Yeesu.

³ Wata Mariyaama a ngərə əbwə urədyə. Ma urəditsa, nga malanə kwaba acii də ba nga “narədi” dii ənji. Kya əjivə aaba'ə sədə Yeesu, kya taadəgi də shinkinə nga nətə. Wata mədədəranə nga urədyakii a nagi yikii də zənənə.

⁴ Tə'i əndə'i lawarə nga Yeesu, waatoo Yahuda Isəkariyoota ətə ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu ka kəsənə. Kə bii ci,

⁵ “Maci dərəmaginə ci ənjə a dərəmagi də urəditsa, kadə ka dənə nə kwabakii *hwaslə gya'ə makkə, ənjə a təkəpaa ka maaghiinə.”

⁶ Ma bii ci ətsə ha'ə, əntaa hakilanə cii kəya hakila tə maaghiinə, amma acii dii ci ka mahəra, makə dii ci, ci ca nəhə mbuure kwabatii, ka tanə nə ci, ca tsakə də naakii na.

⁷ Amma əŋki Yeesu, “Bwasee ka ki. Wa kya kapaa sətə aciitə ka uusəra nga ngədənə tə nyi.

⁸ Ma maaghiinə, taa guci patə nə tii abii unə, amma ma nyi, pooshi amə ka ndzaanə doonə taa guci.”

Da mətərəkinə agyanə Lazarusə

⁹ Makə fii danjana oo'i, də Bayitaniya nə Yeesu, wata təya dzə aadəvə. Əntaa wata ka alənə tə Yeesu, amma i ka neenə ka Lazarusə ətə madəe Yeesu agi maməətə ənja.

¹⁰ Wata madiigərə limanyinə a də rəgwa nga bələginə tə Lazarusə əsə.

¹¹ Acii da tsa urakii shigi kaareenə nga hara *Yahudiinə lanə ka tii, təya vii goonga ka Yeesu.

Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40)

¹² Pukyatə hakii, ma danjanatə shi ka kumənə nga Pasəka, kə fii tii oo'i, ka shinə nə Yeesu aa Urusaliima.

¹³ Wata təya fədə banyinə nga dibənuuja, təya palə aaba'ə vəranə ka gunyanə də ci. Təya ka vurenə, təya

ba, “Dolanə də Əntanfə! Wa Əntanfə a ɖa barəkaanə ka əndətə shi agi ləmə nga Slandana. Wa Əntanfə a ɖa barəkaanə ka ɲwanɲwə nga *Isərayiila!”

14 Ma Yeesu, kə lapaa ci vāmənda, ca ndərəvə aaba'əkii, makə sətə bii malaaba ləkaləkatə oo'i,

15 “Vəranə nga *Sihiyoona ga ha ɲgwalə! Waatsə ɲwanɲwaaku ka shinə aba'ə uundzə vāmənda.”

16 Ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də ətsə daga ka saa'ikii, amma makə madɛe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, ca vii ka ci ɖuunuunə, kə buurətə tii oo'i, kə wabi malaaba ləkaləkatə ətsa agyanəkii, ha'ə əsə ɖii tii ka ci.

17 Ma ənjitə nji da i Yeesu saa'itə 'wii ci tə Lazarusə asəkə gu'u, ca madɛe ka ci agi maməətə ənja, kə baabii tii ka ənji sətə slənyi.

18 Ci ɖii gi danɲkana ka gəɲunə də ci, acii kə fii tii oo'i, ci sha ɖii sə nga hurəshishiitsa.

19 Wata *Farisanyinə a ba ahadatii, əŋki tii, “Kə nee unə ɖii, pooshi amə agi jaalanə shanə! Tsaaməmə *duuniya patə ca nə'u tə ci!”

Alənə nga hara ənji Gərikə tə Yeesu

20 Ma ahada ənjitə gi ka paslənə tə Əntanfə agi kuməəta, tə'i hara ənji Gərikə.

21 Wata təya shi aabii Filibusə, əndə Batəsayida anə hanyinə nga Galili, əŋki tii ka ci, “Maləma, nga'ə keenə nə neenə ka Yeesu.”

22 Filibusə a madə, ca dzə ka banə ka Andərawəsə, təya madə, təya dzə ka banə ka Yeesu.

23 Əŋki Yeesu ka tii, “Kə uugi saa'i mbu'yanə kaa Uuzənə nga əndə a upaa ɖuunətənə.

24 Tantanyinə cii kya ba koonə, madə ləgagərə ənji slikərənə aagi hanyi, ka bəsləginə nə ci. Ma daaba'əkii, ca givagi, ca vii hi'u lanə.

25 Ma əndətə uu'i əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinaakii. Ma əndətə kaaree ka əpinaakii əsə ganə a duuniya, ka kapaanə nə ci əpinəkii ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

26 Taa wu patə ca moo paslənə tə nyi, tyasə see a nə'u ci tə nyi. Ma əndətə ca paslə tə nyi, taa da ndzaa nyi patə, ka ndzaanə nə ci davə. Taa wu patə ca paslə tə nyi, ka ɖuunətənə nə Daadə tə ci.”

Wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii

12:13 12.13 Jab. 118.26; Mat. 27.42; Yooh. 1.49. **12:15 12.15** Zak. 9.9. **12:16 12.16** 2.22; 17.1. **12:17 12.17** 11.42-45. **12:19 12.19** 11.48. **12:21 12.21** 1.44; Luka 19.3; 23.8. **12:23 12.23** 2.4; 12.16. **12:24 12.24-25** Mat. 10.39; 16.24-25; 1 Koor. 15.36. **12:26 12.26** 14.3; 17.24.

27 “Ma nyi, agi mabuurenə nə nyi, mashiimə nyi sə nga banə. Mada bii nyi, Daada, kasa'əgi ka nyi saa'itsa, pooshi ka d'anə, acii ka putakii shi nyi, kaa nya shii sa ciba.

28 Daada, baarii duunuunə nga ləməku ka ənja!” Wata əndə'i uura nga əndə a wabəya dadagyə, əŋki ci, “Kə uugi nyi baarii duunuunə nga ləməki. Ka ənənə nə nyi ka baariinə əsə.”

29 Ma danʒkanatə davə, kə fii tii uura nga ənda, wata əŋki hara ənji ahadatii, “Dzanə nga vənə dīi ha'ə.” Əŋki hara ənji natii, “Malaa'ika wabi da ci!”

30 Amma əŋki Yeesu ka tii, “Əntaa ka putaaki də uura nga əndətsə fii unə, amma ka putə goonə, kaa ca shii tsakənə tuunə.

31 Kə uugi saa'i mbu'yanə ka dā gəŋwanə ka *duuniyana. Ka ləwutənə nə ənji nwanjuunə acii nwanjwə nga duuniya.

32 Ma nyi, mada kə madəe ənji ka nyi aadəgyə, ka tə'yatənə nə nyi patənə nga ənji aabiiki.”

33 Kə bii ci ha'ə kaa ca baarii tsarə nga əntəətə nii kəya əntə.

34 Əŋki danʒkana, “Ma bariya geenə, kə bii ci keenə, ma *Aləmasiihu, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. Iitə dīi banəku oo'i, tyasə ka madeenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə aadəgya? Wu sanə nə *Uuzənə nga ənda?”

35 Wata əŋki Yeesu ka tii, “Ka ta'aveenə nə bərənə ahadoonə gi'u. Dəmə aakəjwa də wiigi'inə goonə agi bərənəkii, acii ga təkunə a lapaa tuunə a rəgwa. Acii ma əndətə ca wii agi təkunə, paa ci ka shii hatə cii kəya dzə aadəvə.

36 Makə wiitsə bərənəkii ahadoonə, viimə ka ci goonga koona shii ndzaanə ka ənji nga bərənə.”

Makə bagi Yeesu wabəətsa, wata ca madə, ca dzə ka umbəginə saakii aciitii.

Ghatə vii goonga nga Yahudiinə

37 Taa nḡahi ka ginətii dāadīi Yeesu patənə nga sə nga hurəshishinaakii, amma paa tii vii ka ci goonga.

38 Ma təkuree tii ka vii goonga, kaa sətə shi anabi Isaaya bii a ndzaa ka goonga, ətə bii cii,

“Slandana, wu sanə vii goonga ka wabəətə bii ina?

Tə'i əndə nee ka nḡeerənaaku kwa?”

12:27 12:27 12.23; Mat. 26.38. **12:28 12:28** 17.1; Mat. 3.17; 17.5. **12:31**
12:31 5.22; 14.30; 16.11. **12:32 12:32-34** 3.14. **12:33 12:33** 18.32. **12:34**
12:34 Jab. 89.37; 110.4; Əzaki. 37.25; Yooh. 12.23; 3.14. **12:35 12:35-36** 7.33;
 8.12. **12:36 12:36** 5.13. **12:37 12:37** 16.9. **12:38 12:38** Isaa. 53.1; Rooma
 10.16.

39 Acii ha'ə kə təkuree tii ka vii goonga, acii kə bii Isaaya əsə, ɛŋki ci,

40 “Kə uurefəgi ɛntanfə tə tii, acii ga tɔya nee ka uushi'inə.

Ca pa'əgi hiimatii

acii ga tɔya paaratəgi də uushi'inə əsə.

ɛŋki ɛntanfə, ma dīi nyi ha'ə, acii ga tɔya zhi'wagi aabiiki, nya mbədəpaa də tii.”

41 Ma bii Isaaya ətsa, acii kə nee ci ka dūunuunə nga Yeesu, ca wabə agyanəkii əsə.

42 Taa ŋgahi ha'ə, laŋə agi *gayinə nga Yahudiinə vii goonga ka Yeesu, amma putə nga ŋgwalənə acii *Farisanyinə, pooshi tii nja wabəgi paŋgəraŋə agyanə Yeesu, acii ga ɛŋjə a lyaakagi tə tii asəkə kuvə də'wa.

43 Ma tɔya, gədə dələnə nga ɛnji shiŋkinə kadeesəkə ka tii acii dələnə nga ɛntanfə.

La gəŋwanə də wabənə nga Yeesu

44 Kə madde Yeesu ka uurakii ka banə, ɛŋki ci, “Taa wu patə vii ka nyi goonga, ɛntaa wata ka nyi vii ci goonga, amma da i ka ɛndətə sləkee ka nyi.

45 Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka ɛndətə sləkee ka nyi ətsa.

46 Ma nya, makə bərənə shi nyi aa duuniya, acii ga taa wu patə ətə vii ka nyi goonga, a ndzaanə agi təkunə.

47 Mada kə fii ɛndə wabənaaki, amma paa ci nə'utə wabənəkii, paa nyi ka dfa ka ci gəŋwanə də nəki. Ka luupaa ɛnji shi nyi aa duuniya, ɛntaa ka dfa gəŋwanə ka tii.

48 Ma ɛndətə kaaree ka nyi, ca təkuree ka fa wabənaaki, tə'i ɛndətə na dfa ka ci gəŋwanə. Wabənə wabi nyi na ndzaa ka mala gəŋwanaakii uusəra nga muudinə!

49 Ma ətsa, goonga. Acii ɛntaa də baawədaaki cii kya wabə, amma Daadə ətə sləkee ka nyi bii ka nyi sətə banəki tyasə.

50 Kə shii nyi əsə, ma wabənaakii, ci ca vii ɛpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ka ɛnja. Ma sənə bii nyi əsə, ci nə sətə bii Daadə ka nyi kaa nya ba.”

13

Yiibəginə nga Yeesu tə sədə ŋga lyawarənaakii

1 Ma ətsə mbədaanə baanə rəŋwə ka kumənə nga *Pasəka, kə shii Yeesu oo'i, kədəhə nə ci ka bwasee ka duuniya, kaa ca ɛnə aabii Dii. Taa guci patə nə ci agi

uudfanə tə ənjitə a duuniya ətə ndzaa ka naakii, kə uu'i ci tə tii ca'ə ka muudinə.

² Ma ətsə kədəwanə, tii agi zəməənə, kə uugi *See-tanə kavənə aa ədzəmə Yahuda Isəkariyoota uuzənə nga Simoonə tə viinə tə ci aacii ənja.

³ Kə shii Yeesu oo'i, aaciikii ba'avə Əntanfə patənə nga uushi'inə, kə shii ci oo'i, daciai Əntanfə shi ci, aabiikii cii kəya ənə əsə.

⁴ Wata ca madətə ka ha nga ndzaanə, ca sədəgi əndə'i kəjeerənə ashikii, ca ngərə gyara, ca ənəpaa də nükii.

⁵ Ca ngərə ma'inə, ca əjivə aasəkə kələrə, ca ndzanə yیبə sədə nga lyawarənaakii, ca dzə də taadəginə də gyaratə a nükii.

⁶ Ca mbu'ya aabii Simoonə Piita. Əŋki Piita ka ci, "Slandana, hə nə yیبə ka nyi sədə nii?"

⁷ Əŋki Yeesu ka ci, "Pooshi hə paaratəgi də sənə cii kya dā əndzə'i, amma kadə nii kwa paaratəgi aakəŋwa."

⁸ Əŋki Piita, "Paa hə ka yیبə sədəki şanə!" Əŋki Yeesu ka ci, "Mada paa nyi yیبə ka hə sədəku, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə."

⁹ Əŋki Simoonə Piita ka ci, "Slandana, mada ha'ə diya, əntaa wata sədəki tanə yیبəginəku, amma yیبəgi patə da i ciinəki da nəki!"

¹⁰ Əŋki Yeesu, "Taa wu yیبəgi shishinəkii, malaabakii nə ci ətsa, pooshi nafa nga ənənə ka yیبənə, madaamə sədəkii. Ma unə, patənə goonə malaabakii nuunə, madaamə əndə rəŋwə."

¹¹ Ma bii Yeesu ha'ə, acii kə shii ci tə əndətə na vii tə ci aacii ənja. Ci dīi bii ci, "Patənə goonə malaabakii nuunə, madaamə əndə rəŋwə."

¹² Ma daaba'ə, makə uugi ci yیبəgi sədətii, ca ənə ka ngavə kəjeerənaakii, ca ənə ka ndzaanə dasə ka ha nga ndzaanaakii, ca ləgwa amatii, əŋki ci, "Kə paaratəgyuunə də sətə dīi nyi əndzə'i kwa?"

¹³ Agi 'wanə nuunə tə nyi Maləma da Slandana. Nga'ə əsə makə 'wii unə tə nyi ha'ə, acii ci nə nyi.

¹⁴ Ma nyi Slandanuunə da Maləmə goonə əsə, kə yیبəgi nyi koonə səduunə. Ma unə əsə, yیبəshimə sədə ahadoonə.

¹⁵ Kə baarii nyi koonə dfanə ha'ə, koonə shii dfanə makə ətsə dīi nyi koonə.

13:1 13.1 2.4. **13:2 13.2** 12.4; Luka 22.3. **13:3 13.3** 3.35; 8.14. **13:4 13.4-5** Luka 12.37. **13:10 13.10** 15.3. **13:11 13.11** 6.64,70-71. **13:12 13.12-14** Mat. 20.24-28; 23.8-12; Luka 22.27; 1 Tim. 5.10. **13:15 13.15** 1 Yooh. 2.6; Fil. 2.5; 1 Piita 2.21.

16 Tantanyinē cii kya ba koonē, pooshi mava ka paleenē ka Slandanēkii. Ha'ē əsə, pooshi masləkee əndə ka paleenē ka əndətə sləkee ka ci.

17 Makē kē shii unē goongatsa, maɗa kē gyuunē aakəŋwa dē ɗanē ha'ē makē ətsa, tē'i barəkaanē ashuunē.

18 “Əntaa agyanuunē patē cii kya wabə. Kē shii nyi ənjitē ta'i nyi. Ka ɗanē ka goonga nə sətē bii malaaba ləkaləkātē oo'i, ‘Ma əndənē ciina zəmē ka kəŋwə rəŋwə, kē zə'uunē ci ka nyi.’

19 Ma bii nyi koonē ətsa daga ci ma'ə maslənəmē, koonā shii vii goonga, oo'i nyi nə əndə daga ŋukē, saa'itē nə səkii a slənē.

20 Tantanyinē cii kya ba koonē, taa wu patē liwē taa tē wu ətə sləkee nyi, tē nyi liwē ci ətsa. Taa wu patē liwē tē nyi əsə, tē Əndətə sləkee ka nyi liwē ci ətsa.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə viinə tē ci aacii ənja

(Mat. 26.20-25; Mar. 14.17-21; Luka 22.21-23)

21 Makē bagi Yeesu ha'ə, kē gimē ci agi mabuurenā, wata ca bagi paŋgəranə, əŋki ci, “Tantanyinē cii kya ba koonē, tē'i əndə ahadoonē ətə na vii tē nyi aacii ənja.”

22 Lyawarənaakii a tsaaməshi ahadatii. Kē gwazəgi haŋkalatii ka shaŋə, acii pooshi tii shii taa agyanə wu ahadatii cii kəya wabə.

23 Əndə'i əndə agi lyawarənaakii ətə palee ci dē uudənē, ataŋgalakii nə ci dasə.

24 Wata Simoonē Piita a mərikətə ka ci, əŋki ci, “Ləgwatə amakii taa agyanə wu cii kəya wabə.”

25 Wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, “Wu daa Slandana?”

26 Əŋki Yeesu, “Ka cimwatənē nə nyi buroodi agi dzəgudə, nya vii ka ci, ci nə əndəkii.” Wata ca əntəcii buroodi, ca ɗaanē dzəgudə, ca vii ka Yahuda uuzənē ŋga Simoonē Isəkariyoota.

27 Pii makē liwē ci buroodikii, wata Seetanə a dəməgərə aa ədzəməkii. Əŋki Yeesu ka ci, “Duu ka ɗa sətə cii kwa ɗa pii pii!”

28 Asee, ma wabənə ŋga Yeesu, pooshi əndə paaratəgi agitii.

29 Makē ɗii ci Yahuda nə əndə kəsə kwaɓa, ma nyihə hara lyawarənə, makē ma bii Yeesu ka ci, wa ca dzə ka ira uushi'iitə diɓə ka ɗa dē kumənə, taa vii uushi ka maaghiinē.

³⁰ Makə liwə Yahuda buroodita, wata ca madə, ca dəməgi dənwa'ə. Davədə nə ha saa'ikii.

Kura bariya

³¹ Ma daaba'ə, makə pyalə Yahuda, ɛŋki Yeesu, “Ma ɛndzə'i diya, kə uugi dūunuunə ŋga Uuzənə ŋga ɛndə shiginə aa babara, kə uugi dūunuunə ŋga ɛntanfə shiginə aa babara daciikii ɛsə.

³² Makə kə shigi dūunuunə ŋga ɛntanfə pangəranə aa babara daciikii, ka baariinə nə ɛntanfə dūunuunə ŋga Uuzənaakii ashikii saakii. Pii pii danəkii ha'ə ɛsə.

³³ Manjeevənaakya, ma aakəŋwa gi'u, pooshi nyi na ndzaanə ahadoonə ma'ə. Takumə kaa nya ba koonə sətə bii nyi ka *gayinə ŋga Yahudiinə: ka alənə nuunə tɛ nyi, amma pooshi unə ka dzənə ka hatə cii kya dzə aadəvə.

³⁴ Acii ha'ə wanyinə ka vii koonə kura bariya, waatoo, uufəshimə. Makə sətə uu'i nyi tuunə, tyasə see a uufəshuunə.

³⁵ Madə kə uufəshuunə, ka shiinə nə patənə ŋga ɛnji oo'i, lyawarənaaki nuunə.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə hiweenə ŋga Piita

(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Wata, Simoonə Piita a ləgwa ka Yeesu, ɛŋki ci, “Slandana, aama daa cii kwa dza?” ɛŋki Yeesu ka ci, “Ma hatə cii kya dzə aadəvə, paa hə ka nə'unə tɛ nyi ɛndzə'i. Amma ma aakəŋwa, ka nə'unə nə hə tɛ nyi.”

³⁷ ɛŋki Piita ka ci, “Slandana, acii mi pa nya nə'u tɛ ha? Matasəkakii nə nyi kaa nya ɛntə ka putaaku!”

³⁸ ɛŋki Yeesu, “Matasəkakii nə hə tanyi kaa ha ɛntə ka putaaki kwa? Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tɛ nyi.”

14

Rəgwa ŋga dzənə aasii aa ha ɛntanfə

¹ ɛŋki Yeesu ka tii, “Goonə buurə taa mi. Viimə goonja ka ɛntanfə, una gi'i tɛ nyi ɛsə.

² Ma asii ga Daadə, tə'i kuvənyinə lanə. Wanyinə ka dzənə ka hadə koonə də ha ɛsə. Maci pooshi ha koonə, kadə pooshi nyi bii koonə ha'ə.

³ Maa kə gi nyi, kə hadatəgi nyi koonə də ha, ka ənyanə nə nyi, nya shi ka fədənə tuunə aabiiki, koonə shii ndzaanə ka hatə dīi nyi davə.

⁴ Kə shii unə rəgwa ŋga hatə cii kya dzə aadəvə.”

⁵ Əŋki Tooma ka ci, “Slandana, mashiimiinə hatə cii kwa dzə aadəvə, iitə dīi shiiniinə rəgwa ŋga dzəginə aadəvə?”

*

⁶ Əŋki Yeesu ka ci “Nyi nə rəgwa, ashiki nə goongaanə, nyi nə əndə vii əpinə əsə. Pooshi əndə ca dzə aabii Daadə madaamə daciiki.

⁷ Makə dīi ci kə shii unə tə nyi, ka shiinə nuunə tə Daadə əsə. Daga əndzə'i ka dzənə aakəŋwa kə shii unə tə ci, kə nee unə ka ci əsə.”

⁸ Əŋki Filibusə ka ci, “Slandana, ma sətə ciina moo, baarii keenə tə Duu.”

⁹ Yeesu a ba ka ci, əŋki ci, “Filibusə, kə ta'avə nyi ka shanə ahadoonə, amma ca'ə əndzə'i pooshi hə shii tə nyi nii? Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka Daadə ətsa. Iitə dīi banəku oo'i, a baarii nyi koonə tə Daada?

¹⁰ Filibusə, paa hə vii goonga oo'i, ashii Daadə nə nyi, ha'ə nə Daadə əsə, ashiki nə ci kwa?” Wata əŋki ci ka lyawarənaakii patə, “Ma wabəənə ca shigi da maki koonə, əntaa ŋga naaki na. Amma Daadə ca dā slənaakii ashiki.

¹¹ Ma bii nyi, ashii Daadə nə nyi, ha'ə nə ci əsə, ashiki nə ci, viimə goonga ka wabənəkii. Mada pooshi unə ka vii goonga ka wabənaaki, viimə goonga putə ŋga uushi'iitə cii kya slənə.

¹² “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə vii ka nyi goonga, ka slənənə nə ci slənətə cii kya slənə əsə palee ka ənə cii kya slənə, acii aabii Daadə cii kya dzə.

¹³ Taa mi patə kədii unə də ləməki, ka dənə nə nyi koonə səkii, kaa Daadə a shii upaa dūunətənə dashiki Uuzənaakii.

¹⁴ Mada kədii unə taa mi patə də ləməki, ka dənə nə nyi koonə.”

Da aləkawalə ŋga vii Malaaba Ma'yanə

¹⁵ “Mada kə uu'i unə tə nyi, ka nə'utənə nuunə bariyaaki.

¹⁶ Ma nyi, ka kədiinə nə nyi acii Daadə, kaa ca vii koonə əndə'i əndə tsakənə tuunə. Ka ndzaanə nə ci ahadoonə ca'ə ka muudinə.

14:3 14.3 12.26. * **14:5 14.5** Tooma: 20.24. **14:6 14.6** Ibər. 10.20. **14:7 14.7** 8.19. **14:9 14.9** 12.45. **14:10 14.10** 3.35. **14:11 14.11** 5.18,36; 10.37-38. **14:13 14.13** 15.16; 17.1. **14:15 14.15** 14.21,23; 15.10; 1 Yooh. 5.3; 2 Yooh. 6. **14:16 14.16** 7.39; 14.26; 15.26; 16.7,13; 20.22; 1 Yooh. 3.24; 4.13; Slənə 1.4; 2.4.

¹⁷ Ma'yanə nə ci. Ci baarəgi paŋgəranə tə goonḡaanə agyanə ɛntaŋfə. Ma ci, pooshi *duuniya liwə tə ci, acii pooshi tii nee ka ci, pooshi tii shii tə ci ɛsə. Amma ma unə, kə shii unə tə ci, acii ka hakii nuunə, ashuunə nii kəya ndzaanə ɛsə.

¹⁸ “Maa kə pyalə nyi, paa nyi ka bwaseenə koonə unə daanuunə, ka ɛnyanə nə nyi aabii unə.

¹⁹ Ma aakəŋwa gi'u, pooshi duuniya na nee ka nyi ma'ə. Amma ma unə, ka neenə nuunə ka nyi. Makə ɗii ci da i ɛpinə nə nyi, kaa ndzaanə nuunə da i ɛpinə noonə ɛsə.

²⁰ Maa kə mbu'ya uuserata, ka shiinə nuunə oo'i, ashi Daadə nə nyi, unə ɛsə ashiki nuunə, makə sətə ɗii nyi ashuunə.

²¹ Taa wu patə liwə bariyanyinaaki, ca nə'utə tə tii, ci nə ɛndətə uu'i tə nyi. Ma ɛndətə uu'i tə nyi, ka uudənə nə Daadə tə ci. Ma nyi naaki ɛsə, ka uudənə nə nyi tə ci, nya baarəgi ka ci naaki na.”

²² Ɖŋki Yahuda (ɛntaa ŋga Isəkariyoota), “Slandana, iitiitə daa ɗanəkii baarəginəku naaku nə keenə tanə, amma ɛntaa ka duuniya?”

²³ Ɖŋki Yeesu, “Taa wu patə uu'i tə nyi, ka nə'utənə nə ci dzəgunənaaki. Ka uudənə nə Daadə tə ci. Ma nyi inə da Daadə, ka shinə niinə, ina shi ka ndzaanə ashikii.

²⁴ Ma ɛndətə pooshi ka nə'u dzəgunənaaki, paa ci ka uudənə tə nyi ɛtsa. Ma dzəgunənə fii unə da maki, ɛntaa ŋga ɛnfə nəki, amma daci Daadə ɛtə sləkee ka nyi shigi dzəgunənəkii.

²⁵ “Wanyinə ka ba koonə ɛnə daga nyi ma'ə ahadoonə.

²⁶ Ma ɛndə tsakənə tuunə, waatoo Malaaba Ma'yanə ɛtə nə Daadə a sləkee koonə də ləməki, ci na dzəgunə koonə patənə ŋga uushi'inə, ca buurətə koonə patənə ŋga uushi'iitə bii nyi koonə.

²⁷ “Ndzaanə agi jamənə cii kya bwasee koonə. Ɖntaa tsarə ŋga jaməətə ci duuniya a vii, amma naaki saaki. Goona buurə taa mi, goona ŋgwale ɛsə.

²⁸ Kə fii unə nya ba, ka palənə nə nyi, amma ka ɛnyanə nə nyi aabii unə. Madfa kə uu'i unə tə nyi, ka ɗanə nuunə moodasəkə ŋga dzənaaki aabii Daadə, acii kə palee ci ka nyi.

²⁹ Kə bii nyi koonə ɛtsə ɛndzə'i daga ci ma'ə maslənəmə, koona shii vii goonḡa saa'itə nə səkii a slənə.

14:17 14.17 1 Koor. 2.10-16. **14:19 14.19** 16.16; 8.14. **14:20 14.20** 5.18.
14:21 14.21 14.15. **14:23 14.23** Səniinə 3.20. **14:24 14.24** 7.16. **14:26**
14.26 14.16. **14:27 14.27** 16.33; 20.19,21. **14:28 14.28** 8.14. **14:29 14.29**
 13.19.

³⁰ Paa nyi na wabə lanə doonə ma'ə, acii agi shinə nə nwanwə nga duuniyana. Əntaa ngeerənə paleegi ci ka nyi,

³¹ amma ma na dā ha'ə, kaa duuniya a shii oo'i, kə uu'i nyi tə Daadə. Ci dīi cii kya slənə patənə nga uushi'inə makə sətə bii ci ka nyi. Kwadzaamə kaama bwasee ka hana."

15

Tantanyitə ənfwə nə Yeesu

¹ "Nyi nə tantanyitə ənfwə inabi, Daadə əsə nə əndə hada də ənfukii.

² Agi pwaatəginə nə ci ciinə nga ənfwə ətə pooshi ka poonə nga'ə. Ma ətə ca poo nga'ə, ca hadatəgi, kaa ca shii ndzaanə camə, ca poo lanə.

³ Ma unə, camə nuunə də dzəgunəətə jigunyii koonə.

⁴ Ndzaamə ləbə da nyi, nya ndzaa ləbə doonə naaki. Pooshi baladzanə nga ənfwə ka poonə ci saakii madaamə ci ma'ə ashii diikii. Ha'ə əsə, pooshi unə ka poonə, mada pooshi unə ləbə da nyi.

⁵ "Nyi nə ənfwa, unə nə baladzanə nga ənfwa. Ma əndətə ləbə da nyi, ashikii nə nyi əsə, ci ca poo lanə, acii mada pooshi nyi, pooshi uushi cuuna mbee ka dātənə.

⁶ Ma əndətə pooshi ləbə da nyi, ka kaginə nə ənji tə ci makə baladzanə nga ənfwa, ca huurəgi, ənjə a dzatəgi də baladzanəkii, ənjə a kaanə gunə, ca ətsagi.

⁷ Mada kə ndzaa unə ləbə da nyi, kə ndzaa wabənaaki ləbə doonə əsə, ka kədiinə nuunə patənə nga uushi'inə ətə cuuna moo, ka upaanə nuunə əsə.

⁸ Mada kə ndzaa unə makə ənfutə ca poo lanə, ka kiranə nuunə dūunuunə ka Daadə. Ci na baarii oo'i, ənji nə'unə tə nyi nuunə.

⁹ Kə uu'i nyi tuunə makə sətə uu'i Daadə tə nyi. Ndzaamə agi uufənaaki.

¹⁰ Mada kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, ka ndzaanə nuunə agi uufənaaki, makə sətə nə'utə nyi ndilə ndilə tə sətə bii Daadə ka nyi, nya ndzaanə agi uufənaakii əsə.

¹¹ "Ma bii nyi koonə ətsa, kaa moodasəkaaki a ndzaanə ahadoonə, moodasəkə goonə a mbu'u əsə.

¹² Ma bariyaaki, uufəshimə, makə sətə uu'i nyi tuunə.

14:30 14.30 12.31. **14:31 14.31** 15.10; Mat. 26.46. **15:1 15.1** Hoos. 10.1; Jab. 80.9-12. **15:2 15.2** Mat. 3.10. **15:3 15.3** 13.10. **15:4 15.4-5** 6.56; 15.7,10,16; Rooma 11.17-18; 2 Koor. 3.5; 4.7; 1 Yooh. 2.6,28; 3.6,24. **15:6 15.6** Mat. 7.19. **15:7 15.7** 15.16. **15:8 15.8** 14.13; 17.1. **15:9 15.9** 13.1; 5.18. **15:10 15.10** 14.15. **15:11 15.11** 16.22,24; 17.13; 1 Yooh. 1.4. **15:12 15.12** 13.34; 1 Yooh. 4.11.

13 Ma maduunə uufənə ətə ci əndə a uufə tə guviinəkii, vigi əpinaakii ka putatii.

14 Ma unə, mada kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, guviinəki nuunə.

15 Paa nyi ka 'wanə tuunə ənji slənaaki ma'ə. Aci ma əndə sləna, paa ci ka shii sətə ci Slandanəkii a dā. Guviinəki 'wanəki tuunə, acii kə bii nyi koonə patənə nga sətə fii nyi ama Daadə.

16 Əntaa unə ta'i tə nyi, amma nyi ta'i tuunə, nyi kavə tuunə koonə dzə ka əji pawə lanə, waatoo pawətə pooshi ka uufənə shanə. Mada kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Daadə koonə taa mi kədii unə aciikii də ləməki. *

17 Ci dīi cii kya ba koonə, uufəshimə."

*Ushapaanə nga ənji *duuniya tuunə*

18 "Mada kə ushapaa duuniya tuunə, buurətəmə oo'i, tə nyi 'watəgi tii ushapaanə.

19 Maci nga duuniya nuunə, kadā ka uufənə nə duuniya tuunə. Amma kə ta'i nyi tuunə tsanə agi duuniya, əntaa natii nuunə. Ci dīi ushapaa tii tuunə.

20 Buurətəmə sətə bii nyi koonə tuu'inə, pooshi mava ca palee ka Slandanəkii. Ci dīi, mada kə cibee tii ka nyi, ka cibeənə nə tii koonə noonə əsə. Mada kə nə'utə tii dzəgunənaaki, ka nə'utənə nə tii noonə əsə.

21 Amma ka dānə nə tii koonə patənə nga uushi'iitsa acii dīi unə ka naaki, acii pooshi tii shii tə Əndətə sləkee ka nyi.

22 Maci pooshi nyi shi, nya wabə ka tii, kadā pooshi 'waslyakəənatii kəshi tə tii. Amma makə sətə dīi ci ətsa, pooshi rəgwa mbərəfənətii acii 'waslyakəənatii.

23 Taa wu patə ushapaa tə nyi, tə Daadə ushii ci ətsa.

24 Maci pooshi nyi dāadīi uushi'inə ahadatii ətə pooshi əndə sha dīi tsarəkii makə ətsa, kadā pooshi 'waslyakəənatii kəshi tə tii. Amma kə nee tii ka uushi'iitse dīi nyi, patə da ha'ə kə kaaree tii keenə inə da Daadə.

25 Ma dīi ətsə patə, kaa sətə nyaahə ənji asəkə bariyatii a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci: 'Əntaa uushi dīi nyi ka tii kaaree tii ka nyi.'

26 "Kadə nə Matsakə tuunə a shi dācii Daadə, waatoo Malaaba Ma'yanə. Ci na baarəgi pangəranə tə goonəgaanə nga Əntanəfə. Dācii Daadə nii kya sləkee koonə ka ci, ca wabə agyanəki əsə.

15:13 15.13 10.11. * 15:16 15.16 14.13; 15.7; 16.23-24; Mat. 18.19; 1 Yooh. 3.22; 5.14-15; nyi ta'i tuunə: Yooh. 6.70; 13.18. 15:17 15.17 13.34. 15:18 15.18 7.7. 15:20 15.20 13.16. 15:21 15.21 16.3. 15:22 15.22 9.41. 15:23 15.23 Luka 10.16; Yooh. 5.23; 1 Yooh. 2.23. 15:24 15.24 5.36. 15:25 15.25 Jab. 69.5; 35.19. 15:26 15.26 1.15; 5.36; 14.16; 1 Yooh. 5.6-9.

²⁷ Ma unə, ka wabənə nuunə agyanəki, acii daga saa'itə 'watəgi nyi dzəgunənə ka ənji naamə doonə.

16

¹ “Ma bii nyi koonə ətsə patə, acii goona ənyi aaba'ə agi nə'unə tə nyi.

² Kadə nə ənje a laakəgi tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə. Tə'i saa'i na shi əsə, taa wu ca bələ tuunə, ka ngərənə nə ci makə paslənə nə ci ka paslənə ka Əntanjə də d'anə ha'ə.

³ Ma nə ənje a d'a koonə ətsə patə, acii pooshi tii shii tə Daadə taa tə nyi.

⁴ Amma ma bii nyi koonə ətsə, koonə shii buurətənə oo'i, kə shi nya bii koonə ha'ə saa'itə nə səkii a d'a.”

Slənə nga Malaaba Ma'yanə

“Ma d'ii pooshi nyi bii koonə uushi'iitə daga njukə, acii ka hakii naamə.

⁵ Amma makə wanyinə ka palənə aabii Əndətə sləkee ka nyi, ci d'ii cii kya bagi koonə əndzə'i. Taa ngahi kə bii nyi koonə ka palənə nə nyi, amma pooshi əndə ahadoonə ləguyi ka nyi taa aama cii kya dzə.

⁶ Wata una bəzəgi səkə puta bii nyi ha'ə.

⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, gədə palənaaki koonə, acii mad'a pooshi nyi pyalə, pooshi Matsakə tuunə na shi koonə. Amma maa kə pyalə nyi, ka sləkeenə nə nyi koonə ka ci.

⁸ Maa kə shi ci əsə, ka baarəginə nə ci ka *duuniya taa mi nə 'waslyakəənə, da taa mi nə slənə sətə dagwakii. Ca baarii əsə oo'i, kadə nə Əntanjə a d'a ka tii gəjwanə.

⁹ Ka baariinə nə ci ka tii oo'i, kə slənyi tii 'waslyakəənə makə d'ii ci pooshi tii vii ka nyi goonga.

¹⁰ Ka baariinə nə ci ka tii əsə oo'i, dagwakii nə slənaaki, makə d'ii ci aabii Daadə cii kya palə, pooshi unə ka neenə ka nyi ma'ə.

¹¹ Ka baariinə nə ci ka tii əsə oo'i, kadə nə Əntanjə a d'a ka tii gəjwanə, acii ma njwanwa nga duuniyana, kə uugi ci upaa naakii.

¹² “Lanjə nə uushi'inə amaki nga banə koonə, amma ma əndzə'i, ka d'aginə lanjə ka nuunə ka əsətənə.

¹³ Yoo, maa kə shi Ma'yanə ətə na baarəgi goongaənə agyanə Əntanjə, ka dzəgunətənə nə ci koonə rəgwa nga goongaənə patə. Əntaa də baawədaakii saakii nii kəya

15:27 15.27 1.14; Slənə 1.8; 1 Yooh. 1.2; 4.14. 16:2 16.2 9.22. 16:3 16.3 15.21. 16:4 16.4 13.19. 16:5 16.5 8.14. 16:6 16.6 16.22. 16:7 16.7 14.16. 16:8 16.8 Slənə 24.25. 16:9 16.9 2.23; 5.38; 6.36,64; 7.5; 10.26; 12.37. 16:11 16.11 12.31.

wabə, amma sətə fii ci nii kəya ba. Ka banə nə ci koonə uushi'iitə na shi.

¹⁴ Kadə nii kəya duunətə tə nyi, acii uushi'iitə wabi nyi nii kəya ngərə, ca ba koonə.

¹⁵ Patənə nga sətə marii Daadə, naaki. Ci dīi fii unə bii nyi, ma Ma'yanəkii, ka ngərənə nə ci sətə vii nyi ka ci, ca ba koonə."

Mabətesəkə da moodasəka

¹⁶ "Ma aakəŋwa gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka neenə nuunə ka nyi."

¹⁷ Wata hara lyawarənaakii a ləgwa ahadatii, "Mi cii kəya moo banə kwa? Kə bii ci kaamə, ma aakəŋwa gi'u, pooshi amə na nee ka ci; ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka ənənə naamə ka neenə ka ci. Ca ba əsə, acii dīi ci aabii Dii cii kəya dzə.

¹⁸ Mi sanə ci 'aakəŋwa gi'u' a moo bana? Pooshi amə shii sətə cii kəya wabə agyanəkii."

¹⁹ Kə shii Yeesu oo'i, nga'ə ka tii nə ləgwanə ka ci, wata əŋki ci ka tii, "Ma aakəŋwa gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma daaba'əkii gi'u əsə, ka neenə nuunə ka nyi. Ci nə sətə cuuna laagwa ahadoonə agyanəkii kwa?

²⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma unə, ka tuunə nuunə, una ngəərə ma, amma ma *duuniya, ka danə nə tii moodasəka. Ka bəzənə nə səkuunə, amma ka zə'unə nə mabətesəkə goonə ka moodasəka.

²¹ Maa kə uugi saa'i nga minə danə kaa kya pawə, ka bəzənə nə səkətə acii kə mbu'ya saa'itə nga sa bwanea. Amma maa kə pwayi ki uuzənəkii, wata bwaneakii a zaanə ka ki, acii ka moodasəkə nə ki nga pawə uuzənə aasəkə duuniya.

²² Ha'ə dīi nuunə. Ma əndzə'i, ka mabətesəkə nuunə, amma ka ənyanə nə nyi aabii unə, ka danə nuunə moodasəkə ka shanə, waatoo tsarə nga moodasəkə ətə pooshi əndə gutsəginə acii unə.

²³ "Maa kə mbu'ya uuserata, pooshi uushi cuuna kədii aciiki. Tantanyinə cii kya ba koonə, Daadə na vii koonə taa mi patə kədii unə aciikii də ləməki.

²⁴ Ca'ə mbu'ya ka ənshinə, pooshi unə kədii taa mi də ləməki. Ma danuunə, kədiimə, ka upaanə nuunə, kaa moodasəkə goonə a shii ndzaanə sarai yadə uushi agikii."

*Jaalanə agyanə *duuniya*

²⁵ "Kə dīi nyi koonə wabənə agi wabənə ka ba koonə də uushi'iitsa. Amma tə'i saa'i na shi ətə pooshi nyi na dā

koonə wabənə agi wabənə ma'ə. Panğəranə panğəranə nii kya wabə koonə agyanə Daadə.

²⁶ Maa kə mbu'ya uusərata, ka kədiinə nuunə aciikii də ləməki. Mabamə nyi koonə əsə, nyi na kədii aciikii ka putə goonə.

²⁷ Aci Daadə də naakii nə maa, kə uu'i ci tuunə. Ma uu'i ci tuunə, acii unə maa, kə uu'i unə tə nyi, una vii goonga oo'i, daciikii shi nyi.

²⁸ Weewee daci Daadə shi nyi aasəkə duuniya. Ma əndzə'i əsə, aabii Daadə ci kya ənə, nya bwasee ka duuniyana."

²⁹ Wata əŋki lyawarənaakii ka ci, "Wahətsə ka wabənə panğəranə panğəranə ha'ə dīi, yadə wabənə agi wabənə agikii.

³⁰ Kə shii inə ha'ə dīi oo'i, kə shii hə patənə ŋga uushi'inə, kə shii hə sətə a ədzəmiinə taabu'u ləguyi inə amaku. Ətsə ha'ə kavə tiinə ka vii goonga oo'i, daci Əntənfə shi hə."

³¹ Əŋki Yeesu ka tii, "Bahə kə vii unə goonga nii?

³² Aci tə'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa ətə nuuna təkəgi patə, taa wu patə ca palə saakii, una bwasee ka nyi, nyi daanəki. Amma əntaa nyi daanəki tanyi, acii ma Daadə, abiiki nə ci.

³³ Ma bii nyi koonə ətsa, koonə shii ndzaanə agi jamənə agi ləbəənə libuunə da nyi. Ka cibeənə nə duuniya koonə. Amma kəsəmə ədzəma, acii kə jaalii nyi agyanə duuniya."

17

Da də'wa ŋga Yeesu ka putə ŋga lyawarənaakii

¹ Makə uudəpaa Yeesu wabə uushi'iitsa, wata ca tsaamə aadəgyə, əŋki ci, "Daadə, kə uugi saa'i mbu'yanə. Baarii dūunuunaaki ka ənja, kaa nya baarii ka tii naaku əsə.

² Aci kə vii hə ka nyi baawəda agyanə patənə ŋga əndə shiŋkinə, kaa nya shii vii əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ka ənjitə vii hə ka nyi patə.

³ Ma əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, ci nə shiinə tə hə Əntənfə rəŋwə dyanə Əndə goonga da shiinə tə nyi Yeesu Aləmasiihu ətə sləkee hə.

⁴ Ma nya, kə baarii nyi dūunuunaaku asəkə duuniya. Kə uudəpaa nyi slənətə vii hə ka nyi kaa nya də.

16:25 16.25 Mat. 13.34. 16:28 16.28 8.14. 16:32 16.32 Zak. 13.7; Mat. 26.31,56. 16:33 16.33 7.7; 14.27; 1 Yooh. 5.4. 17:1 17.1 2.4; 11.4; 12.16,23,41; 13.31-32; 14.13; 15.8; 16.14; 17.10,22,24. 17:2 17.2 3.35; 5.24; Mat. 28.18. 17:3 17.3 1 Yooh. 5.20. 17:4 17.4 4.34.

⁵ Daada, ma əndzə'i, d'uunətə tə nyi gatə ka hatə d'ii hə davə, makə sətə d'uunətə hə tə nyi saa'itə duuniya ma'ə matagamə.

⁶ “Kə bii nyi tə hə ka ənjitə tadəgi hə tə tii tsanə agi duuniya, ha vii ka nyi. Naaku nə tii, ha vii ka nyi tə tii əsə. Kə nə'utə tii wabənaaku.

⁷ Ma əndzə'i, kə shii tii oo'i, patənə nga sətə vii hə ka nyi, daciiku ca shi.

⁸ Kə bii nyi ka tii wabəətə vii hə ka nyi, kə liwə tii əsə, kə shii tii tantanyinə oo'i, daciiku shi nyi, təya vii goonga oo'i, hə sləkee ka nyi.

⁹ “Wanyinə ka d'a də'wa ka putatii. Əntaa putə nga *duuniya patə cii kya d'a də'wa, amma ka putə nga ənjinə vii hə ka nyi, acii naaku nə tii.

¹⁰ Patənə nga ənjaaki naaku. Patənə nga ənjaaku əsə, naaki nə tii. Dashitii əsə ci ənjə a nee ka d'uunuunaaki.

¹¹ Wanyitə ka dzənə aabiiku. Paa nyi ma'ə a duuniya. Amma ma təya, a duuniya nə tii. Malaaba Daada! kaka'atə tə tii də baawəda nga ləməku ətə vii hə ka nyi, kaa təya ndzaanə ka ma rəjwə. *

¹² Ma saa'itə nyi ahadatii, kə kaka'atə nyi tə tii də baawəda nga ləməku ətə vii hə ka nyi, agi nəhənə nə nyi tə tii. Taa rəjwə pooshi əndə sha zii agitii, madaamə əndətə rəjwə, waatoo, əndə nga gunə. Ma d'ii ha'ə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə.

¹³ “Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aabiiku. Ma bii nyi uushi'itə asəkə duuniya əsə, kaa təya shii ndzaanə də moodasəkaaki, ca ndzaanə sarai a ədzəmətii.

¹⁴ Kə bii nyi ka tii wabənaaku. Kə ushapaa *duuniya tə tii, acii d'ii tii əntaa nga duuniya, makə sətə d'ii nyi əntaa nga duuniya əsə.

¹⁵ Ma cii kya kədii aciiku, əntaa kaa ha fədəgi tə tii ganə a duuniya, amma kaa ha kaka'agi tə tii acii ma'waslyakə əndətsa.

¹⁶ Makə sənə d'ii nyi əntaa nga duuniya, ha'ə nə tii əsə, əntaa nga duuniya nə tii.

¹⁷ Zhi'ee ka tii, təya ndzaa camə ka hə saaku, təya shii goongaanə nga wabənaaku.

¹⁸ Wanyinə ka sləkeenə ka tii aasəkə duuniya, makə sətə sləkee hə ka nyi aasəkə duuniya naaku əsə.

¹⁹ Wanyinə ka vii naaki nə ka hə ka putatii. Tii maa, kaa təya shii mbee ka vii natii nə ka hə əsə də goongaanə.

17:5 17.5 1.1-2; 8.58; 17.24. **17:6** 17.6 17.26. **17:10** 17.10 15.8. * **17:11** 17.11-12 6.39; 13.18; ndzaanə ka ma rəjwə: 10.30; 17.21-23; Gal. 3.28. **17:13** 17.13 15.11. **17:14** 17.14 7.7; 8.23. **17:15** 17.15 Mat. 6.13; 2 Tees. 3.3; 1 Yooh. 5.18. **17:18** 17.18 20.21.

²⁰ “Əntaa wata ka putatii cii kya dā də'wa, amma da i ka putə nga ənjitə na vii ka nyi goonga putə nga fa Nūnyi Habara amatii.

²¹ Agi dānə nə nyi də'wa kaa təya shii ndzaanə ka ma rənwə patə. Daadə! wa təya ləbə daanwə, makə sənə dīi anwə. Wa təya ndzaanə ka ma rənwə, kaa duuniya a shii oo'i, hə sləkee ka nyi.

²² Ma dūunuutə vii hə ka nyi, ci vii nyi ka tii, kaa təya shii ndzaanə ka ma rənwə makə sənə dīi anwə rənwə.

²³ Waatoo nya ndzaanə ashitii, hə əsə ha ndzaanə ashiki, təya ndzaanə rənwə ka shanə, kaa duuniya a shii oo'i, hə sləkee ka nyi. Ma hə əsə, kə uu'i hə tə tii makə sənə uu'i hə tə nyi.

²⁴ “Daada! ma ənjinə vii hə ka nyi, nga'ə ka nyi kaa təya ndzaanə ka hatə nii kya ndzaanə, kaa təya shii neenə ka dūunuunaaki ətə vii hə ka nyi. Ma vii hə ka nyi, acii kə uu'i hə tə nyi daga duuniya ma'ə matagamə.

²⁵ Daadə Əndə goonga, pooshi duuniya shii tə hə, amma ma nya, kə shii nyi tə hə. Ma ənjinə əsə, kə shii tii oo'i, hə sləkee ka nyi.

²⁶ Kə bii nyi tə hə ka tii, ka dzənə nə nyi aakənwə də banə ka tii ha'ə əsə, kaa uudəətə cii kwa uudə tə nyi a ndzaanə ashitii, nyi maa, kaa nya shii ndzaanə ashitii.”

18

Kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu də'watsa, təya madə tii da lyawarənaakii, təya tanəgi təhwanə nga Kidəroonə. Ma dava, tə'i səkətsanə. Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a dəməgərə aasəkə tsanəkii.

² Ma Yahuda, əndə viinə tə Yeesu ka ənja, kə shii ci hakii, acii kə izee Yeesu tii da lyawarənaakii ka dzənə aadəvə.

³ Wata Yahuda a palə aadəvə aasəkə tsanə tii da soojiinə nga Rooma da ənji nəhə yi nga Əntanfə. Ma təya, madiigərə limanyinə da *Farisanyinə sləkee ka tii. Təya fəfəənə uushi'inə nga paginatii da i tikisanyinə aciitii.

⁴ Ma Yeesu, kə shii ci sətə na slənə də ci patə, wata ca əntsahətə aakənwə, əŋki ci, “Tə wu daa cuuna ala?”

⁵ Əŋki tii, “Tə Yeesu əndə Nazaratu ciina alə.” Əŋki ci ka tii, “Aa wanyina.” Ma Yahuda əndə viinə tə ci aacii ənja, davə nə ci kəŋə abitii.

⁶ Makə bii Yeesu ka tii, “Aa wanyina”, wata tɔya ɛnɛgi aaba'ə, tɔya kwaalagɪ aa panə acii ɲɔwalənə.

⁷ Yeesu a ɛnə ka lɛɔɔwanə ka tii, “Tə wu cuuna alə kwa?” Əŋki tii ka ci, “Tə Yeesu ɛndə Nazaratu.”

⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Kə bii nyi koonə, wanyina. Madə tə nyi cuuna alə, wa hara ɛnjina a palə satii.”

⁹ Ma bii ci ha'ə, kaa sətə wabi ci a ndzaanə ka tantanyinə, ətə bii ci, “Daada, taa rɛɲwə pooshi ətə ɛtee nyi agɪ ɛnjitə vii hə ka nyi.”

¹⁰ Ma Piita, da i ɲgila purɛɲanaakii nə ci. Wata ca də'yagi, ca patsɛgi limə ciizəmanə ɲga mava ɲga gawa ɲga limanyinə. Maləcisə nə ləmə ɲga mavakii.

¹¹ Wata ɛŋki Yeesu ka Piita, “Ənəgərə də ɲgila purɛɲanaaku! Ma nə hə ka nəhənə, pooshi nyi ka sagɪ cibəənə vii Daadə ka nyi kwa?”

*Kərənə tə Yeesu aakəɲwacii *Anasə*

¹² Wata soojiinə ɲga Rooma da gawatii da i ɛɲji nəhə yi ɲga Əntaɲfə, tɔya kəsə tə Yeesu, tɔya anəgi tə ci.

¹³ Aakəɲwacii Anasə 'watəgi tii kərənə tə ci. Ma Anasə, iirə gawə ɲga limanyinə nə ci. Ci nə sərəhu ɲga Kayafasə, gawə ɲga limanyinə agɪ ətə fəza.

¹⁴ Ma Kayafasə, ci sha bii ka *gayinə ɲga Yahudiinə oo'i, gədə ɛntənə ɲga ɛndə rɛɲwə putə ɲga ɛɲji patə.

Banə ɲga Piita oo'i, mashiimə ci tə Yeesu

(Mat. 26.69-70; Mar. 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Kəsənati tɔ Yeesu, wata Piita tii da ɛndə'i *lawara a nə'u tə ci. Ma lawarətsa, kə shii gawə ɲga limanyinə tə ci ka shaɲə, wata ɛɲjə a bwasee ka ci, ca dɛmɛgərə atsa Yeesu aasii aahaakii.

¹⁶ Ma Piita, a uura mayi ɛnəgi ci. Wata lawarətə shii gawə ɲga limanyinə tə ci a ɛnya aaba'ə, ca ba ka ɛndə'i kadəma ətə ca nəhə uura maya, wa kya gimagərə də Piita aasəkə yi.

¹⁷ Əŋki kadəmətə ka Piita, “Əntaa rɛɲwə nə hə agɪ *lyawarənə ɲga ɛndətsə nii?” Əŋki Piita, “Aa'a, pooshi, ɛntaa nyi.”

¹⁸ Ma ka saa'ikii, tɔ'i ɛra. Acii ha'ə kə hənətə maviinə da ɛɲji nəhə yi ɲga Əntaɲfə ɔnə kaa tɔya 'utə. Wata Piita a ɛntsahə aabiitii ka 'utətə shishinəkii.

*Laagwanə ɲga *Anasə ka Yeesu*

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Luka 22.66-71)

19 Ma Anasə gawə nga limanyinə, kə laaguyi ci ka Yeesu uushi'inə agyanə lyawarənaakii da dzəgunənaakii.

20 Əŋki Yeesu ka ci, "Paŋgəraŋə njii kya dzəgunə ka ənja. Patənə nga dzəgunənaaki əsə, asəkə *kuvə də'wanyinə da asəkə *yi nga Əntaŋfə njii kya dzəgunə. Ənjə a dzatə də nə patə ka fanə, paa nyi sha wabi taa mi ma'umbeekii.

21 Ka mi dīi cii kwa ləgwa amakya? Ləgwatə ama ənjitə nja fa tə nyi. Ma təya, kə shii tii sətə bii nyi."

22 Makə wabi Yeesu ha'ə, wata əndə'i əndə nəhə yi nga Əntaŋfə a tsa ka ci meeciinə, əŋki ci ka ci, "Makə ətsə wabənəku ka gawə ku?"

23 Əŋki Yeesu ka ci, "Madə tə'i uushi bii nyi bwayakii, bawə ka taa wu ganə tə səkii. Amma madə goonğa nə sətə bii nyi, ka mi digə hə tə nya?"

24 Wata Anasə a sləkee ka kərənə tə ci ma'anəkii aakəŋwacii Kayafasə gawə nga limanyinə.

Ənənə nga Piita ka hiweenə tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.71-75; Mar. 14.69-72; Luka 22.58-62)

25 Ma Piita, ma'ə gatə kəŋə ca 'utə guna, wata əŋki hara ənji ka ci, "Əntaa rəŋwə nə hə agi lyawarənə nga əndətsə nii?" Amma kə hiwee ci, əŋki ci, "Pooshi, əntaa nyi."

26 Tə'i əndə'i mava nga gawə nga limanyinə davə, waatoo duurə nga ətə patsəgi Piita liminəkii, kə jikəvə ci, əŋki ci, "Pooshi nyi nee ka hə abiikii asəkə tsanə nii?"

27 Wata Piita a tsakə hiweenə, əŋki ci, "Pooshi." Pii wata ga'ə gyaagya a wagi.

*Yeesu akəŋwacii *Pilaatu*

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Luka 23.1-5)

28 Pukənə nga ha tsəfakə, ənjə a ŋgərə tə Yeesu asii ga Kayafasə, ənjə a kərə tə ci aaha ŋgwaməna. Ma *gayinə nga Yahudiinə, pooshi tii gimə da i tii aasii aaha ŋgwaməna, acii nga'ə ka tii nə ndzaanə malaabakii, kaa təya shii mbee ka adə zəmə nga kumənə nga *Pasəka.

29 Wata ŋgwaməna ətə dīi ləməkii Pilaatu a dəməgi, ca dzə ka ləgwanə amatii, əŋki ci, "Ŋgutə 'waslyakəənə dīi əndənə koonə kwa?"

30 Ma nə uushi jikəvə tii, "Maci pooshi ci dīi 'waslyakəənə, kadə pooshi inə kira tə ci aakəŋwaciiku."

31 Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa ŋgərəmə tə ci, una dzə ka də ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya goona." Əŋki tii ka ci, "Ma inə, pooshi ənji vii keenə rəgwa nga bələgi ənda."

³² Ma slənyi ətsə patə, kaa sətə bii Yeesu a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci, ka madeenə nə ənji ka ci aadəgyə.

³³ Pilaatu a ənəgərə aasii, ca 'wa tə Yeesu, əŋki ci ka ci, "Hə nə ɲwanɲwə ɲga *Yahudiinə kwa?"

³⁴ Əŋki Yeesu ka ci, "Hə saaku buurətə wabəətsə nii, anii əndə'i əndə bii ka hə agyanəkya?"

³⁵ Əŋki Pilaatu ka ci, "Ma nə hə ka nəhənə, əndə Yahuda nə nyi kwa? Amə ənjaaku tii da madiigərə limanyinə vii tə hə ka nya. Mi slənyi hə saɲa?"

³⁶ Əŋki Yeesu ka ci, "Ma ɲwanɲuunaaki, əntaa ɲga duuniyana. Maci ma dīi ɲga duuniyanə nə ɲwanɲuunaaki, kafa ma ənji nə'unə tə nyi, ka panə nə tii putə ɲga viinə tə nyi ka gayinə ɲga Yahudiinə. Pooshi, əntaa ɲga hanə nə ɲwanɲuunaaki."

³⁷ Wata Pilaatu a ləgwa ka ci, "Aa ɲwanɲwə nə hə ənə kwa?" Əŋki Yeesu, "Hə bii oo'i ɲwanɲwə nə nyi. Ma pwayi ənji tə nyi, shi nyi aa duuniya, kaa nya shi ka wabənə agyanə rəgwa ɲga goonɲaanə. Taa wu patə ndzaanə ka əndə goonɲa, agi fanə nə ci tə nyi."

³⁸ Əŋki Pilaatu ka ci, "Mi nə rəgwa ɲga goonɲa əsə dīi?"

Lagi gəɲwanə ɲga bələnə tə Yeesu

(Mat. 27.15-31; Mar. 15.6-20; Luka 23.13-25)

Wata Pilaatu a ənə aabii ənji agyə, əŋki ci ka tii, "Ma nyi, paa nyi nee ka bwaya sətə dīi əndəna.

³⁹ Amma makə sətə dīi alə'aada goonə, taa guci agi kapaanə nə nyi koonə əndə furəshina agi kumənə ɲga Pasəka. Nga'a koonə nya kapaa koonə tə ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə kwa?"

⁴⁰ Wata təya madəe ka uuratii ka banə, əŋki tii, "Poosha, kapaa keenə tə Barabasə." Ma Barabasə, əndə maabə nə ci.

19

¹ Wata Pilaatu a ba ka ənjə a fəslə tə Yeesu də uu'yanə.

² Soojiinə a ɲgərə dəha, təya fuudətə ka Yeesu makə madijəna, təya ɲgavə ka ci aanəkii. Təya ɲgərə madizə kəjeerənə, təya ɲgavə ka ci.

³ Təya əntsahətə aabiikii, əŋki tii ka ci, "Wa əpinaaku a gərə aakəɲwa, ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə." Təya tsəərə ka ci meeciinə.

⁴ Pilaatu a ənə ka gimaginə agyə, əŋki ci ka dabaala, "Ka ɲgiraginə nə nyi koonə tə ci aahanə kaa nya baarii una

nee oo'i, pooshi uushi lii nyi ashikii bwayakii bahə bələnə tə ci."

⁵ Wata Yeesu a gimagi agyə da i madinənə nga dəha da i madizə kəjeeriitə ashikii. Əŋki Pilaatu ka tii, "Tsaaməmə! Waanə əndənə!"

⁶ Makə nee madiigərə limanyinə da ənji nəhə yi nga Əntanfə ka ci, wata təya ba də ngeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa! Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!" Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa ngerəmə tə ci, una dzə ka gwa'avənə. Ma nyi nə nyi, pooshi nyi nee ka bwaya uushi ashikii bahə bələnə tə ci."

⁷ Dabaala a ənə ka banə ka ci, əŋki tii, "Tə'i bariya geenə ətə bii tyasə see a bələ ənji tə ci, acii kə bii ci oo'i Uuzənə nga Əntanfə nə ci."

⁸ Makə fii Pilaatu ha'ə, kə cakə ngwalənə kəsənə tə ci.

⁹ Wata ca ənəgərə aasəkə yaakii, ca dzə ka ləgwanə ama Yeesu, əŋki ci, "Da sanə shi ha?" Amma pooshi Yeesu jikə ka ci.

¹⁰ Wata əŋki Pilaatu ka ci, "Pa ha wabə aciiki kwa? Paa hə shi oo'i, tə'i nyi da baawəda nga kapaanə tə hə taa gwa'avənə tə hə aashi ənfwə koo?"

¹¹ Əŋki Yeesu ka ci, "Ətə dīi ci Əntanfə vii ka hə, ci dīi nə hə da baawəda anəki tanə. Acii ha'ə, ma əndətə vii tə nyi ka hə, tə'i ci da 'waslyakənə lanə ashikii, palee ka naaku."

¹² Makə fii Pilaatu ətsə ha'ə, kə dīi ci gazhi'waanə nga kapaanə tə Yeesu. Amma əŋki dabaala də ngeerənə, "Madə kə kapaa hə tə ci, kə ndzaa ci ətsə, əntaa guva nga maduunə nwanjwə nga ha də Rooma nə hə. Acii taa wu bii nwanjwə nə ci, əndə daawaanə nga maduunə nwanjwə nə ci ətsal!"

¹³ Makə fii Pilaatu wabəətsa, wata ca ngiragi tə Yeesu agyə, ca ndzaanə asəkə dəgələ nga la gəŋwanə. Ma hakii, mapərə'ə faariinə ətə ci ənjə a 'wa də uura *Ibəraaniya "Gabata."

¹⁴ Ma saa'itə ci təya də ha'ə, uusəra takərə, ka pukyatə ha nga uusəra nga Pasəka. Əŋki Pilaatu ka dabaala, "Wiitse nwanjwə goonə!"

¹⁵ Təya ba də ngeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a bələgi tə ci, wa ənjə a bələgi tə ci. Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa." Pilaatu a ləgwa amatii, əŋki ci, "Nga'ə koonə kaa nya gwa'avə nwanjwə goonə aashi ənfwə kwa?" Əŋki madiigərə limanyinə, "Maduunə nwanjwə nga ha də Rooma tanə nə nwanjwə geenə!"

16 Wata Pilaatu a vii tɔ Yeesu ka tii kaa tɔya gwa'avə tɔ ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tɔ Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.32-44; Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43)

Wata tɔya ɲɔrɔ tɔ ci.

17 Tɔya ɲɔrɔvə ka ci ənfwə ɲga gwa'avənə tɔ ci aashikii, tɔya palə, tɔya mbu'u ka hatə ci əɲjə a 'wa "ha ɲga kəɲwə na." Ma də uura Ibəraaniya, Gwaləgootə ci əɲjə a 'wa hakii.

18 Makə mbu'i tii aadəvə, tɔya gwa'avə tɔ ci aashi ənfwa, tɔya gwa'avə da i hara əɲji bəra'i əsə, rəɲwə da ciizəmakii, rəɲwə da madzənakii.

19 Pilaatu a naahətə wabənə, ca vii ka əɲjə a tsa'avə dagyanəkii ashi ənfwa. Ma sətə nyaahə ca, "Yeesu əndə Nazaratu ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə."

20 Əɲji laɲə a ɲaɲga, acii ma hatə gwa'avə əɲji tɔ ci aashi ənfwa, pooshi dzadə da vəranə. Də uurance ɲga kama kama makkə nyaahə ci, waatoo uura Ibəraaniya, uura Latinə, da uura Gərikə.

21 Wata əɲki madiigərə limanyinə ka Pilaatu, "Ga ha naahə 'Nwanɲwə ɲga Yahudiinə.' Amma naahuu, 'Ma əndəna, ma bii ci, ci nɔ ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə.' "

22 Əɲki Pilaatu ka tii, "Ma sətə nyaahə nyi, ha'ə ndzaanəkii manaahəkii!"

23 Makə gwa'avə soojiinə tɔ Yeesu, kə ɲgirə tii kəjeerənaakii, tɔya təkəpaa ahadatii ənfwadə. Amma tə'i əndə'i kəjeerənə. Ma kəjeerənəkii, pooshi ha ɲga gəɲuginə ashikii.

24 Wata əɲki soojiinə ahadatii, "Gaama tsapaa əna. Kurataamə, kaama nee ka əndətə ca ɲɔrɔ ahadaamə." Ma slənyi ətsə patə, kaa sətə bii malabə ləkələkətə a ndzaanə ka tantanyinə, ətə bii ci, "Kə təkəpaa tii kəjeerənaaki ahadatii, tɔya kuratə agyanə əndə'i." Ha'ə fii soojiitə əsə.

25 Ma atsaa Yeesu ci tsa'a ashi ənfwa, davə nɔ i məci da cikəɲuci məci da Mariyaama minə ɲga Kəloopa da Mariyaama Magədalina.

26 Kə nee Yeesu ka məci tii da əndə nə'unə ətə palee ci də uudənə, tii kəɲə kəɲə davə. Əɲki Yeesu ka məci, "Yaayi, uuzənaaku nɔ ci."

27 Wata əɲki Yeesu ka əndə nə'uuta, "Muu nɔ ki." Daga ka saa'ita əndə nə'uutə a ɲɔrɔ tɔ ki kaa kya ndzaanə gakii asii.

Əntənə ɲga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Makə shii Yeesu oo'i, ma ətsə ndzaa ci ətsa, kə uugi slənaakii patə, pooshi uushi mbədaanə, wata əŋki ci, "Meegiiriiki." Ma bii ci ha'ə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkətə a ndzaanə ka tantanyinə.

²⁹ Tə'i əbwə davə pasə da i mahwarəkinə asəkəkii. Ənjə a ŋgərə soosa, təya shimutə agikii, təya kavə aama magərə muha, təya ka ka ci aamakii.

³⁰ Wata Yeesu a shibə, əŋki ci, "Kə uugi ha'ə." Ca gwanee ka nəkii, ca əntəgi.

Dzəbə shishinə ŋga Yeesu

³¹ Wata gayinə ŋga Yahudiinə a dzə ka ləgwanə ama Pilaatu kaa ənjə a dzə ka biyipaa sədə ŋga ənjitə gwa'avə ənji, təya ŋgyaaragərə tə tii ashi ənfwa. Ma ləguyi tii ha'ə, acii ma pukətə ha ŋga uuserakii, *uusəra ŋga əpisəka, paa tii ka moonə kaa maməətə ənjitə a ndzaanə ashi ənfwa uusəra ŋga əpisəka. Malaabakii dərəva əsə nə uusəra ŋga əpisəkəkii.

³² Wata soojiinə a dzə ka biiyigi səfənyinə ŋga ənjitə atəngala Yeesu.

³³ Amma makə mbu'ya tii aabii Yeesu, ma nee tii, kə uugi ci əntənə, wata təya bwasee ka biiyigi sədəkii.

³⁴ Amma wata əndə'i sooja a dzəbəgərə uudəmaakii aashi Yeesu, wata pii idənə da ma'inə a əjagi ashikii.

³⁵ Ma əndətə nja tsaamə sətə a slənə ha'ə, ci bii ətsa, koonə shii mbee ka luuvənə noonə əsə. Ma sətə bii ci, goonğa. Kə shii ci oo'i, goonğa cii kəya wabə.

³⁶ Ma dīi ətsə patə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkətə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, "Taa ilaakii rəŋwə pooshi ka əbinə."

³⁷ Tə'i əndə'i ha əsə asəkə malaaba ləkaləkətə ətə bii, "Ka tsaamənə nə ənji tə əndətə jibə ənji."

Ŋgədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Ma daaba'ə ətsa, kə shi Yusufu əndə vərənə ŋga Arimatiya, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu. Wata Pilaatu a vii ka ci rəgwa. Fanaakii ha'ə, wata ca palə ka ŋgiragərənə. Ma ca, əndə nə'unə tə Yeesu nə ci, amma əntaa pəŋgəranə. Ŋgwaliikii acii *gayinə ŋga Yahudiinə.

³⁹ Tə'i əndə'i əndə əsə dīi ləməkii Nikoodaməsə, ətə sha gi aabii Yeesu davəfə. Tii gi tii da Yusufu, ca ŋgərənə

kuzhikinə nga bəzənə aashi wa, ətə ci ənje a 'wa 'miira' da 'alulə' magwazəkii.

⁴⁰ Wata ənjitse bəra'i a ngərə wə nga Yeesu, təya hadətə də marəma da i kuzəkəta, makə sətə dīi alə'aada nga Yahudiinə nga ngəədə ənja.

⁴¹ Tə'i əndə'i rə kədəhə da hatə bəli ənji tə Yeesu. Ma davə, tə'i kura gu'u ənda ətə pooshi ənji sha ngə'i əndə davə.

⁴² Makə dīi ci, ma pukətə hakii *uusəra nga əpisəka, kədəhə nə gu'ukii əsə, təya kagərə wə nga Yeesu aadəvə.

20

Furəjə nə gu'wa, pooshi wə ma'ə asəkəkii

(Mat. 28.1-8; Mar. 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Ma tsəfakə uusəra alatə, ha ma'ə mapukəmə, kə ma'i Mariyaama Magədalina, kya palə aanə gu'u. Ma gi ki, furəjə nə gu'ukii, kə ngərəgi ənji faaratə nji amakii.

² Wata kya palə də huyinə aabii i Simoonə Piita da əndə'i əndə nə'unə ətə palee Yeesu də uudənə, kya ba ka tii, əŋki ki, "Kə ngiragi ənji tə Slandanə a gu'u. Amma mashiimiinə hatə kapaa ənji tə ci."

³ Wata Piita da əndə'i əndə nə'uutə a palə aama gu'ukii.

⁴ Tii patə bəra'i, təya palə də huyinə, amma kə huyipaa əndə nə'uutə agyanə Piita, ci 'watə mbu'unə aama gu'ukii.

⁵ Ca gwanəanə, ca nee ka marəmə davə, amma paa ci gimə aadəvə.

⁶ Simoonə Piita a shi daba'əkii parəjə da dəməgərənə aasəkə gu'ukii. Ca lapaa marəmə davə dzəŋgwafə,

⁷ da i dara wa, amma pooshi ka hakii da marəməta, kə dənğəranği ci panğəranğə saakii.

⁸ Wata əndə nə'uutə ətə 'watəgi mbu'unə a dəməgərə aadəvə aa gu'u naakii, ca nee, ca vii goonğa.

⁹ Ma təya, dənə ka saa'ikii, paa tii paaratəgi də sətə bii malaaba ləkaləkatə, oo'i tyasə ka madənə nə ci agi maməətə ənja.

¹⁰ Wata ənji nə'uutə a ənə satii aasii.

Jigaginə nga Yeesu ka Mariyaama Magədalina

(Mat. 28.9-10; Mar. 16.9-11)

¹¹ Amma ma Mariyaama, kə ənəgi ki davə ama gu'u ka tuunə. Ma kya agi tuunə, kya gwanəanə, kya tsaamə aadəvə aa gu'u.

¹² Wata kya nee ka malaa'ikanyinè bəra'i da i kəjeerə uufda ashitii. Dasə dasə nə tii ka hatə nji Yeesu pərəbə, əndə'i rəŋwə ka hatə nji nəkii, əndə'i rəŋwə əsə, ka hatə nji səfəkii.

¹³ Təya ləgwa amatə, əŋki tii, "Mina, mi sanə cii kwa təwa?" Əŋki ki ka tii, "Kə ŋgərəma ənji tə Slandanəki, pooshi nyi shii hatə kapaa ənji tə ci!"

¹⁴ Wata kya zə'ugi, kya nee ka Yeesu kəŋə, amma pooshi ki shii oo'i, Yeesu ətsa.

¹⁵ Əŋki ci ka ki, "Mina, mi sanə cii kwa təwa? Wu sanə nə əndətə cii kwa ala?" Ma nə ki ka nəhənə, əndə slənə asəkə rə ca wabə da ki, əŋki ki ka ci, "Mađuuna, mada hə ŋgərəgi tə ci, bawə ka nyi hatə kapaa hə tə ci, kaa nya dzə ka ŋgərəginə!"

¹⁶ Əŋki Yeesu ka ki, "Mariyaama." Wata kya zə'ugi, kya muu də uura *Ibəraaniya, əŋki ki, "Rabbi!" makə banə, Maləma.

¹⁷ Əŋki Yeesu ka ki, "Ga ha kəsə tə nyi, acii ma'ə nyi manəmə zəku'i aabii Daadə. Amma duu aabii ndzəkəŋushi'inəki, ha ba ka tii oo'i, ka ənənə nə nyi aabii Daadə, waatoo, Dəsənuunə, Əntanfwaaiki, waatoo, Əntanfə goonə." *

¹⁸ Wata Mariyaama a dzə ka banə ka ənji nə'unə oo'i, kə nee ki ka Slandana, kya batə ka tii sətə bii ci ka ki.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii

(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Ma uusəra alatəkii ha'ə əsə kədəwanə, kə dzii *lyawarənə də na, təya pa'əənə makuvə aanətii, ŋgwalii tii acii gayinə ŋga Yahudiinə. Wata Yeesu a dəməgərə, ca kəŋaanə ahadatii, əŋki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁰ Makə bagi ci ka tii ha'ə, wata ca baarii ka tii səkəciinəkii da tanğalakii. Wata kə dīi lyawarənə moodasəkə ka shaŋə ŋga neenə ka Slandana.

²¹ Yeesu a ənə ka banə ka tii, əŋki ci, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə. Makə sətə sləkee Daadə ka nyi, ha'ə cii kya sləkee koonə əsə."

²² Makə bagi ci ha'ə, wata ca ədəvə ka tii əpinaakii, əŋki ci ka tii, "Luumə Malaaba Ma'yanə.

²³ Mada kə tifyagyuunə ka ənji 'waslyakəənatii, kə tifyagi Əntanfə ka tii. Mada pooshi unə tifyagi ka tii, pooshi ənji ka tifyaginə ka tii əsə."

20:13 20.13 20.2. **20:14 20.14** 21.4; Luka 24.16. * **20:17 20.17** ndzəkəŋushi'inəki: Rooma 8.29; Ibər. 2.11-12. **20:19 20.19** 9.22; 14.27; 20.1. **20:20 20.20** 19.34; 20.25,27. **20:21 20.21** 17.18. **20:22 20.22** 14.16. **20:23 20.23** Mat. 18.18.

Yeesu tii da Tooma

²⁴ Ma rəŋwə aɡi lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i, waatoo Tooma ətə ci ɛnjə a 'wa 'Huyirənə,' paa ci davə saa'itə shigərə Yeesu. †

²⁵ Wata hara lyawarənə a ba ka ci, ɛŋki tii, "Kə nee inə ka Slandana." Amma ɛŋki Tooma ka tii, "Madaamə nyi kə nee ka baavənyinə nga kuusa asəkə ciikii, nya təbətə də ciinəkii patə da i tanɡalakii, pooshi nyi ka luuvənə shanə."

²⁶ Ma daaba'ə luuma rəŋwə, kə ɛnyi lyawarənə nga Yeesu ka dza də na, təya pa'əənə makuvə aanətii. Ma saa'ikii, davə nə Tooma. Mapa'əkii nə makuva, amma wata Yeesu a dzə, ca kəŋaanə ahadatii, ɛŋki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁷ Ɖŋki ci ka Tooma, "Kavə ciinəku aahanə, ha tsaamətə ciinəki, ha ŋgərə ciinəku, ha kavə aatanɡalaki. Bwasee ka ghatə vii goonɡaaku ka nyi, ha vii goonɡa."

²⁸ Tooma a ba ka ci, "Slandanəki da Ɖntanɡfwaakya!"

²⁹ Ɖŋki Yeesu ka ci, "Kə vii hə goonɡa ha'ə, makə nee hə ka nyi kwa? Tə'i barəkaanə ashi ɛnjitə vii goonɡa, tii ma'ə maneemə ka nyi."

³⁰ Tə'i hara sə ŋga hurəshishinyinə lanə ətə daadfi Yeesu, lyawarənaakii a tsaamə, amma pooshi ɛnji nyaahə aasəkə ləkaləkatəna.

³¹ Amma ma ɛnə naahəcii ɛnji, koona shii vii goonɡa oo'i, Yeesu nə Mataɖəkii, ci nə *Uuzənə ŋga Ɖntanɡfə. Dagi gi'inə goonə tə ci nuuna upaa ɛpinə.

21*Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii məɖəfə*

¹ Ma daaba'ə ətsa, kə ɛnyi Yeesu ka jigaginə ka lyawarənaakii. Ma ətsa, ama uunəvə ŋga Tibeeriya.* Wiinə makə sətə slənyi.

² Ma davə, tə'i Simoonə Piita, ba'ə Tooma ətə ci ɛnjə a wa 'Huyirənə', ba'ə Nataniyalə ɛndə Kana ŋga hanyinə ŋga Galili, ba'ə manjeevənə ŋga Zabadiya da hara *lyawarənə bəra'i davə nə tii patə.

³ Ɖŋki Simoonə Piita ka hara ɛnji, "A palə nyi ka təməənə." Ɖŋki tii ka ci, "Amə patə ca palə." Wata təya madə, təya palə aasəkə kumbawala. Amma ha'ə ba'agi tii həmə, pooshi tii kəshi hərəfinə.

⁴ Ma ətsə uusəra a lə'ya, wata Yeesu a kəŋaanə anə ndəra, amma pooshi tii shii oo'i Yeesu ətsa.

† 20:24 20.24 Tooma: 11.16; 14.5; 20.27; 21.2. 20:26 20.26 20.19. 20:29 20.29 1 Piita 1.8. 20:30 20.30 1.14; 2.11. 20:31 20.31 3.15; 1 Yooh. 5.13.

* 21:1 21.1 Ma Tibeeriya, ɛndə'i ləmə ŋga uunəvə ŋga Galili. 21:3 21.3 Luka 5.5. 21:4 21.4 20.14; Luka 24.16.

⁵ Wata ɛŋki ci ka tii, “Uuji daguyiina, pooshi unə kəshi uushi kwa?” ɛŋki tii ka ci, “Pooshi taa mi.”

⁶ ɛŋki ci ka tii, “Kagərəmə slaadə goonə aadə ciizəma kumbawala, ka kəsənə nuunə hərəfinə.” Wata təya ka slaadatii. Makə kii tii, kə təkuree tii ka əlyaginə agi ma'inə acii kə kəshi tii hərəfinə lanə.

⁷ Wata lawarətə palee Yeesu də uudənə a ba ka Piita, ɛŋki ci, “Slandanə ətsa!” Makə fii Piita oo'i Slandanə ətsa, wata ca ɛgətə kəjeerənaakii, acii masədfəkii nji ci, ca lədfəgərə aagi ma'inə.

⁸ Ma hara lyawarənə, kə shi tii aama ndzaŋa də kumbawala, təya əlya slaadatii pasə da i hərəfinə asəkəkii. Pooshi tii dzadə dzadə da ndəra, wata təfanə gya'ə tanə.

⁹ Makə mbu'i tii aanə ndəra, wata təya nee ka iləgunə da i hərəfinə agikii da i buroodi.

¹⁰ ɛŋki Yeesu ka tii, “Kiramə hərəfiitsə kəshuunə.”

¹¹ Simoonə Piita a ndərə aasəkə kumbawala, ca kəsətə slaadə pasə da i madiigərə hərəfinə asəkəkii, kaa ca tə'yagi aanə ndəra. Ma asəkəkii, tə'i hərəfinə gya'ə da tufə pu'unə aji makkə. Taa ŋgahi lanə nə hərəfinə asəkə slaadəkii, amma pooshi tsii.

¹² ɛŋki Yeesu ka tii, “Shoomə ka zəmənə.” Pooshi ɛndə ahada lyawarənə satə uudəfə ka ləgwanə ama Yeesu “Wu nə ha?” acii kə shii tii oo'i, Slandanə ətsa.

¹³ Wata Yeesu a dzə, ca ŋgərə buroodi, ca vii ka tii, ca ŋgərə hərəfinə, ca vii əsə.

¹⁴ Ətsə nə makkənə ŋga jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii daaba'ə madənaakii agi maməətə ɛnja.

Yeesu tii da Piita

¹⁵ Ma daaba'ə makə zhimə tii, ɛŋki Yeesu ka Simoonə Piita, “Simoonə uuzənə ŋga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi palee ka hara ɛŋjinə kwa?” ɛŋki Piita, “Awa Slandana, kə shii hə, kə uu'i nyi tə hə.” ɛŋki Yeesu ka ci, “Nəhuu uuji bagiinaaki.” †

¹⁶ Yeesu a ɛnə ka ləgwanə ka ci ŋga bəra'inə, ɛŋki ci, “Simoonə uuzənə ŋga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi kwa?” ɛŋki Piita, “Awa Slandana, kə shii hə, kə uu'i nyi tə hə.” ɛŋki Yeesu ka ci, “Gərətə ka nyi bagiinaaki.”

¹⁷ Yeesu a ləgwa ka ci ŋga makkənə, ɛŋki ci, “Simoonə uuzənə ŋga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi kwa?” Kə bəzhi səkə ŋga Piita acii kə ləguyi Yeesu amakii ŋga makkənə oo'i, kə uu'i hə tə nyi kwa? Wata ɛŋki ci ka ci, “Slandana,

21:6 21.6 Luka 5.5-7. **21:7 21.7** 13.23; Mat. 14.29. **21:11 21.11** Luka 5.6. **21:13 21.13** 6.11; Mat. 14.19; 15.36. **21:14 21.14** 20.19,26. † **21:15 21.15-17** bagiinaaki: 10.14-16; Slənə 20.28; 1 Piita 5.2.

kə shii hə uushi patə, kə shii hə kə uu'i nyi tə hə." Əŋki Yeesu ka ci "Nəhuu bagiinaaki.

¹⁸ Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma saa'itə hə ma'ə uundzə dagwa, kə izee hə ka tasəkanə ka palənə ka hatə cii kwa moo patə. Amma maa kə iirə hə, ka kapaanə nə hə ciinəku, əndə'i əndə a tasəka tə hə, ca kərə tə hə ka hatə pooshi maku ka moonə."

¹⁹ Ma agi wabəətsa, agi baariinə nə Yeesu makə sətə nə Piita a əntə ka baarii də duunuunə ŋga Əntanfø. Wata əŋki Yeesu ka ci, "Nə'uu tə nyi."

Yeesu tii da hara lyawarənə

²⁰ Wata Piita zə'ugi, ca nee ka *lawara ətə palee Yeesu də uufənə, ətə sha ləguyi ama Yeesu də banə, 'Slandana, wu sanə na vii tə hə ka ənja?' Waatoo saa'itə ndzaa ci atanğalakii, təya zəmə əndzanə ŋga Slandana.

²¹ Makə nee Piita ka ci, kə ləguyi ci ka Yeesu, əŋki ci, "Slandana, ya əndənə naakəya?"

²² Əŋki Yeesu ka ci, "Ma ca, madə kə mwayi nyi kaa ca ndzaanə da i əpinə amakii ca'ə ka saa'itə nii kya ənya, ka mi cii kwa buura? Ma hə, nə'uu tə nyi."

²³ Wata wabənəkii a təkəgi ahada əŋji nə'unə tə Yeesu oo'i, ma lawarəta, paa ci ka əntənə. Amma pooshi Yeesu bii oo'i, paa ci ka əntənə. Ma bii ca, "Madə kə mwayi nyi kaa ca ndzaanə da i əpinə amakii ca'ə ka saa'itə nii kya ənya, ka mi cii kwa buura?"

²⁴ Ci nə lawarətə wabi agyanə uushi'iina, ci nyaahə əsə. Kə shii inə oo'i, ma sətə bii ci, goŋga.

Uudəpaanə

²⁵ Yoo, tə'i hara uushi'inə lanə ətə d'aadii Yeesu. Maci kə naahəpaa əŋji də rəŋwə rəŋwə patə, kə shii nyi, pooshi duuniya ka ŋgərətə lanənə ŋga ləkələkatənyinəkii.

Slənə nga masləkee ənji nga Slandana

¹ 'Ya'ə Tawəfilasə, ma asəkə ləkələkataaki nga təkənwənə, kə nyaahə nyi sətə dfaadii Yeesu patə da sətə jigunyi ci, daga saa'itə 'watəgi ci slənə

² ha'ə mbu'ya ka saa'itə ngirə Əntənfə tə ci aadəgyə. Ma taabu'u ngirə Əntənfə tə ci aadəgyə, kə dīi ci wabənə ka ənjitə shi ca ta'i dāgi baawəda nga Malaaba Ma'yanə, kaa təya ndzaa ka masləkee ənjaakii.

³ Kə baarii ci ka tii naakii nə da i əpinə amakii nga baanə ənfwadə pu'unə. Kə dfaadii ci uushi'inə lanə ətə ca baarii oo'i, da i əpinə nə ci. Ca wabə ka tii agyanə *ɲwanjuunə nga Əntənfə. Ma ətsə patə, kə slənyi daba'ə əntənaakii da madənaakii agi maməətə ənja.

⁴ Ma ka əndə'i uusəra, ci ahadatii, kə bii ci ka tii, "Goonə dzəgi asəkə vəranə nga Urusaliima zəku'i, gəramə sətə bii nyi viinə koonə, waatoo, sətə bii Daadə oo'i, ka viinə nə ci koonə.

⁵ Aci də ma'inə dīi Yoohana bapətisəma ka ənja. Amma, ma aakəɲwa gi'u, bapətisəma də Malaaba Ma'yanə nuuna upaa."

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

⁶ Makə libə Yeesu da masləkee ənja, kə ləguyi tii ka ci, əŋki tii: "Slandana, əndzə'i nə hə ka ənəpaaginə ka ənji *Isərayiila də ɲwanjuunatii kwa?"

⁷ Əŋki Yeesu ka tii, "Kə kəɲee Daadə ka saa'ikii da zamanakii agi baawədaakii. Ma una, pooshi unə ka shiinə taa guci dfaadanə uushi'iitsa.

⁸ Amma shiimə oo'i, ka viinə nə Əntənfə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ci nuuna upaa baawəda, koonə ndzaanə ka ənji waaza wabənaaki asəkə vəranə nga Urusaliima da i hara hanyinə nga Yahudiya da i *Samariya, dənə ka hatə ənyagi hanyinə." *

⁹ Uudəpaanə nga Yeesu tə wabəətsa, təya tsaamə tə ci, Əntənfə a ɲgərətə tə ci aadəgyə, kurabiinə a rarə'igi də ci anə ginətii.

1:1 1.1 Luka 1.1-4. **1:2 1.2-3** 10.41; 13.31; 28.23; Luka 24.36-42,46-51; 1 Tim. 3.16. **1:4 1.4-5** Luka 3.16; 24.49; Yooh. 14.16. **1:6 1.6** Luka 24.21. **1:7 1.7** Mar. 13.32. * **1:8 1.8** Luka 24.47-48; ənji waaza wabənaaki: 1.21-22; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39; Yooh. 15.27. **1:9 1.9** Luka 24.51; Yooh. 6.62; 1 Piita 3.22.

¹⁰ Ma təya tsaamə aadəgyə, ca dzə də ndərənə. Ma nee tii, wata wiitə ənji bəra'i abitii da i mabwadada kəjeerənə ashitii.

¹¹ Təya ba ka masləkee ənji, “Unə ənji Galili, mi dīi unə kənə kənə ka tsaamənə aadəgyə kwa? Yeesu ətsə ngərətə Əntənfə tə ci aadəgyə abii unə, ha'ə nii kəya ənya makə sətə nee unə pyalə ci aadəgyə.”

Tadə madəbama nga Yahuda

¹² Ma daba'əkii, wata masləkee ənjə a jimagərə anə giŋwə nga Zayitunə, təya ənya aa Urusaliima; ka d'anə nə dzadənəkii bahə kiloomeeta rəŋwə.

¹³ Makə mbu'i tii, təya ndərəgi aanə maduunə kuvə anə əndə'i ətə izee tii ka ndzaanə davə. Ma ənjitə dzii də nə dava, tii nə i Piita da Yoohana da Yakubu ba'a Andərawəsə, i Filibusə da Tooma, Barətaləmwusə da Mata, əndə'i Yakubu uuzənə nga Haləfa, Simoonə əndə moo dimwaanə nga hanyinaakii, ba'a Yahuda, uuzənə nga Yakubu.

¹⁴ Mariyaama məci Yeesu i ndzəkəŋush'i'inə nga Yeesu da i hara makinə patə, davə nə tii, təya ləbə də nə də moodəfə rəŋwə agi kədiinə acii Əntənfə taa ngutə saa'i.

¹⁵ Ma agi saa'ita, kə dzii ənji nə'unə də na, kə mbu'i laŋənətii bahə gya'ə da pupusərə. Piita a madətə ahadatii, ca wabə ka tii, əŋki ci:

¹⁶ “Ndzəkəŋush'i'inəkya, kə wabi Malaaba Ma'yanə da ma *Dawuda agyanə Yahuda ətə baarii tə Yeesu ka ənja. Ma wabənaakii, kə ndzaa tyasə, see a d'a ki ka goonja, waatoo sətə dīi tə Yahuda.

¹⁷ Acii ma Yahuda, kə ndzaa ci ka əndə gaamə, Yeesu ta'i tə ci kaama slənə ka ha rəŋwə ka Əntənfə.

¹⁸ Amma ma ci, kə d'ərəgi ci ra də kwabatə upaa ci agi bwaya slənaakii. Ma daba'əkii, ca kulagi aa pa, səkəkii a tsəərəgi, aginaakii a əjagi patə.

¹⁹ Ənji Urusaliima patə, kə fii tii haalaakii. Ci dīi kavə tii ləmə ka rəkii də uuratii Akalədama, makə bana, 'Rə nga idəna'.

²⁰ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə nga Jabuura: 'Ka ndzaanə nə yaakii uufinə zabə, ga əndə a ndzaanə davə.'

Kə nyaahə ənji əsə:

²¹ 'See a ngərə əndə'i əndə slənaakii.'

Makə ha'ə dīi əna, ma ənjinə nja dzəədzə deenə oogə da i Yeesu Slandanaamə taa guci patə,

1:10 1.10 Luka 24.4. **1:11 1.11** Luka 21.27; Səniinə 1.7. **1:12 1.12** Luka 24.52. **1:13 1.13** Luka 6.14-16. **1:14 1.14** Luka 23.49. **1:16 1.16** Jab. 41.10.

1:18 1.18-19 Mat. 27.3-8. **1:20 1.20** Jab. 69.26; 109.8. **1:21 1.21-22** Luka 1.2; 3.21; 24.51.

²² 'watəginə ka yibə bapətisəma nga Yoohana ka Yeesu, ha'ə ka saa'itə ngirə Əntanfø tə ci aadəgyə, ma əndə rənwə agi ənjitə, tyasə, ka ndzaanə nə ci ləbə deenə, ina baaba madənə nga Yeesu agi maməətə ənja."

²³ Makə fii ənji ha'ə, təya tadə ənji bəra'i, waatoo Yusufu ətə ci ənjə a 'wa tə ci Barəsaba taa Yusətusə, tii da Matiyasə.

²⁴ Wata təya kədii, əŋki tii, "'Ya'ə Slandana, kə shii hə sətə a ədzəmə ənji patə, bəarii keenə ahada ənjinə bəra'i taa tə wu ta'i hə,

²⁵ kaa ca ngərə slənə nga əndə sləkeenə ənə kagi Yahuda, makə kə pyalə ci saakii makə sətə dəbəe ka ci."

²⁶ Ma daba'əkii, təya kapaa haalakii akəŋwacii Əntanfø kaa ca bəarii ka tii taa tə wu ta'i ci. Wata ca bəarii ka tii tə Matiyasə. Kə ndzaa Matiyasə ka pu'u aji bəra'inə nga masləkee ənja.

2

Jiganə nga Malaaba Ma'yanə

¹ Makə mbu'ya uusərə nga kumənə nga *Peentakoosa, kə dzatə ənji nə'unə də nə patə ka ha rənwə.

² Pii təya fa lyaamanə nga uushi dadəgyə makə laamənə nga mandalə məda. Wata laamənəkii a nagi kuvətə dzatə tii də nə davə.

³ Wata təya nee ka uushi a jiga makə gana nga gunə. Ca taala, ca təkəgi agyanə taa wu patə davə.

⁴ Malaaba Ma'yanə a naanatə ədzəmətii patə, təya ndzanə wabənə də uuranyinə kama kama makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka tii waabənə. *

⁵ Ma gatə də Urusaliima, tə'i *Yahudiinə ətə ca ngwalə tə Əntanfø shiishi agyanə hanyinə nga duuniya patə.

⁶ Makə fii ənji wazənə, kə dzii ənji də nə lanə. Hanəkalatii a gwazəgi, acii kə fii tii təya wabə də uura nga taa ngutə əndə ahadatii.

⁷ Kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanə, təya ba, "Əntaa ənji Galili nə ənjitə ca wabə pata?

⁸ Ya əna, iitə dīi mbee tii ka wabənə də uura nga taa ngutə əndə ahadaama?

⁹ Wiinə kə shaamə agyanə hanyinə nga Parətiya, Madiya, Ilamiya, Misaputamiya, Yahudiya, Kapadasiya, Puntu, Asiya,

1:24 1.24 Yooh. 2.24-25. **1:26 1.26** Wab. 16.33. **2:1 2.1** Leew. 23.15-21;

Dzək. 16.9-11. **2:3 2.3-4** Luka 3.16. * **2:4 2.4** Malaaba Ma'yanə a naanatə ədzəmətii: 4.31; 6.3,5; 7.55; 8.17; 10.44; 11.15,24; 13.9; 15.8; 19.2,6; makə sətə vii Ma'yanə ka tii wabənə: 4.31; 10.45-46; 19.6; 1 Koor. 12.10; 14.2-12. **2:7 2.7** 1.11.

¹⁰ Firigiya, Paməfiliya, Misəra, i da purəŋa Libiya ətə ŋga Sirina, i Yahudiinə da ənjitə dəməgərə agi diina ŋga Yahudiinə, kə shi tii daga də Rooma;

¹¹ wiinə kə shi hara ənji gaamə daga də Karita da Arabiya: wanaamə patə ka fanə təya ba agi uuranyinə gaamə tə manɣwaarə slənətə slənyi Əntanɣə.”

¹² Makə gwazəgi hanɣalatii patə, təya ləɣwa ahadatii tuu'ina, “Mi sanə cii kəya moo ɣaariinə kaama?”

¹³ Amma, ma hara ənja, təya gwanə ka ŋusənə, əŋki tii, “Kə sii ənjinə ənvwa.”

Waazanə ŋga Piita

¹⁴ Wata Piita a maɣətə da masləkee ənjitə pu'u aməntanə. Ca maɣee ka uurakii, ca wabə ka tii, əŋki ci, “Unə ənji Urusaliima da hara Yahudiinə makə nyi, fatəmə ŋga'ə, kaa nya ba koonə:

¹⁵ ma ənjina, masamə tii ənvwə makə sətə cuuna hiima, acii ma'ə uusera magiramə zəku'i.

¹⁶ Amma, fatəmə kaa nya ba koonə sətə bii anabi Yawalə:

¹⁷ ‘Ma bii Əntanɣə, ma agi muudinə ŋga zamana, ka shinə nə Malaaba Ma'yanə aagyanə ənji patə, manjeevənə goonə ŋguyirənə da makinə, ka ɗanə nə tii anabaakwaanə;

ma daguyinə goonə, ka ɣaariinə nə Əntanɣə ka tii goonɣaanaakii,

masariinə goonə əsə, ka səniinə nə tii.

¹⁸ Goonɣa boo, ma maviinaaki ŋguyirənə da makinə, ka kyanə nə nyi Malaaba Ma'yanaaki aanətii ka saa'ikii, ka ndzaanə nə tii ka anabiinə.

¹⁹ Ka ɗanə nə nyi sə ŋga hurəshishinə daga dagyə da agyanə hanyinə əsə;

ka jiganə nə idənə da ɣunə da makiirənə mandəkii.

²⁰ Ka zhi'iginə nə uusera ka təkunə.

Ka zhi'iginə nə ləgidə dizə makə idəna.

Ma ətsə patə, ka ɗanə taabu'u nə maɣuunə uuserə ŋga Slandanaamə a mbu'ya.

²¹ Taa wu kədii luupaanə acii Slandana,

ka mbəɣənə nə ci.' ”

²² Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, “Unə ənji Isərayiila, fatəmə wabənaaki ŋga'ə. Ma Yeesu əndə Nazaratu, kə ɣarii Əntanɣə oo'i, ci sləkee ka ci, ci nee unə slənyi Əntanɣə sə ŋga hurəshishinə də baawəɗa lanə daciikii ahadoonə.

²³ Aacii unə kavə Əntanƒə tə ci makə sətə ɖii ci aniya nga ɖanə. Kə kavuunə tə ci aacii bwaya ənji, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwə, ca əntəgi.

²⁴ Amma kə ɲgiragi Əntanƒə tə ci agi zəmənə nga wa, ca maɖee ka ci agi maməətə ənja, acii pooshi wə da baawəɖa agyanəkii bahə ca gigisləpaa tə ci.

²⁵ Acii kə wabi Dawuda agyanəkii, oo'i:

'Wanyinə ka neenə ka Slandanə akəɲwaciiki taa guci patə, agi tsakənə nə ci tə nyi acii ga nya gugu'i.

²⁶ Ci nə ədzəməki ka ɖa moodasəka əsə, agi wabənə nə nyi nga moodasəka.

Taa ɲgahi ka əntənə nə nyi, agi kanə nə nyi na,

²⁷ acii kə shii nyi: 'ya'ə Əntanƒwaakya, paa hə ka vugədəgi əpinaaki aagi ənjagu'u, paa hə ka bwasee ka shishinə nga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.

²⁸ Kə baarii hə ka nyi rəgwanyinə nga upaa də əpinə.

Ka ɖanə nə nyi moodasəkə lanə, acii agi ndzaanə nə hə da nyi.' "

²⁹ Piita a dzə aakəɲwa də banə, əɲki ci, "'Ya'ə ndzəkəɲushi'inəkya, takumə kaa nya bagi koonə furəɲə. Ma dzədzəshi'inaamə Dawuda, kə əɲki ci, kə ɲgədəgi ənji tə ci, kədəhə daamə nə nə nga gu'waakii ka ha'ə dənə ənshinə.

³⁰ Amma, ma ci ma'ə da i əpinə, anabi ɲji ci, kə shii ci kə ji'i Əntanƒə ka ci oo'i, kadə nə əndə rəɲwə agi jijinaakii a ɲgərə dəgələ ɲwanjuunaakii.

³¹ Agyanə maɖənə nga *Aləmasiihu agi maməətə ənja wabi Dawuda ha'ə. Acii kii bii ci, pooshi Əntanƒə ka bwaseenə ka ci a gu'u. Taa shishinəkii əsə, pooshi ka bəslənə.

³² Ma Yeesutsa, kə maɖee Əntanƒə ka ci agi maməətə ənja. Inə ənə ganə patə, seedawanyinə niinə.

³³ Kə ɖuunətə Əntanƒə tə ci, ca ndzanee ka ci da ciizəmaki. Əntanƒə ɖii a vii ka ci Malaaba Ma'yanə, makə sətə shi ca bii daga ɲukə. Yeesu a pukyağərə keenə əsə, ci ətsə cuuna nee, una fa əsə. †

³⁴ Acii əntaa Dawuda ɲgirə aadəgyə, amma ci maa, kə bii ci oo'i, 'Əɲki Əntanƒə Slandanə ka Slandanəki,

2:23 2.23 3.15; 4.28; 7.52; Luka 23.33; 1 Tees. 2.15. **2:24 2.24** 3.15; Luka 24.5. **2:25 2.25-28** Jab. 16.8-11. **2:27 2.27** 13.35. **2:29 2.29** 1 Meem. 2.10; Sləne 13.36. **2:30 2.30** 2 Sam. 7.12-13,16. **2:31 2.31** Jab. 16.10. **2:32 2.32** 1.8. † **2:33 2.33** ca ndzanee ka ci da ciizəmaki: 2.34; 3.13; 5.30-34; 7.55-56; Mar. 16.19; Luka 20.42; 22.69; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1; Ibər. 8.1; 1 Piita 3.22; ca pukyağərə keenə Ma'yanə: 1.4; Yooh. 14.16-17; 15.26. **2:34 2.34-35** Jab. 110.1; Luka 20.42-43; Ibər. 1.13.

ndzaanə gadəvə da ciizəmakii.

³⁵ Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa sədəku.'

³⁶ Acii ha'ə, wa ənji Isərayiila patə a shii tantanyinə, ma Yeesu ətə gwa'avuunə tə ci aashi ənfwa, tə ci kavə Əntanjə ka ndzaanə ka Slandanə da Aləmasiihu."

³⁷ Makə fii ənji ha'ə, kə tabətə moodəfətii, təya ləgwa a ma Piita da a ma hara masləkee ənji, əjki tii, "Ndzəkənjushi'ina, iitə daniina?"

³⁸ Əjki Piita ka tii, "Baamə ka Əntanjə, bwaseemə ka 'waslyakəənə goonə, taa wu ahadoonə, ca luu yibə bapətisəma agi ləmə nga Yeesu Aləmasiihu, kaa Əntanjə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə, ca vii koonə Malaaba Ma'yanakii.

³⁹ Acii koonə dīi Əntanjə aləkawalə nga vii Malaaba Ma'yanə da ka manjeevənə goonə da patənə nga ənjitə dzadə, taa moonə 'wii ci patə aabiikii."

⁴⁰ Kə wabi Piita ka tii lanə, ca ka ka tii hiima, əjki ci, "Təkeemə ka noonə na da bwaya ənji nga zamanana koonə luupaa də noonə na, acii bwaya ngəra'utə nə təya sa."

⁴¹ Lanənatii, kə liwə tii wabənaakii, ənjə a yibə ka tii bapətisəma. Kə mbu'i bahə dəbu'u makkə nə ənjitə vii goonga uusərəkii.

⁴² Kə dīi tii gazhi'waanə nga fa sətə nji masləkee ənjə a dzəgunə ka tii, təya ndzaanə də ədzəmə rəjwə, təya zəmə ka hakii, təya də də'wa ka Əntanjə əsə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə

⁴³ Kə dīi Əntanjə sə nga hurəshishinə ngaanga'ə daci masləkee ənja, ka ha'ə kə əsəgi ngwalənə tə ənji patə.

⁴⁴ Ənji nə'unə patə, kə ndzaa tii rəjwə, təya viishi patənə nga sətə ətee əndə'i əndə ahadatii,

⁴⁵ təya dərəmagi də uushi'inatii, təya vii kwabakii ka taa wu ətə ətee ahadatii.

⁴⁶ Pukyanə nga ha patə, agi dzatənə nə tii də nə asəkə *yi nga Əntanjə də moodəfə rəjwə, təya zəəməshi asəkə yinyinatii də moodasəkə da mabanee ma'yanə.

⁴⁷ Təya dəla də Əntanjə, təya upaa dəlanə əsə acii ənji patə. Ma Slandana, uusərə patə nə ci ka tsəkəvənə aashitii tə ənjitə upaa luupaanə.

3

Mbədəpaanə də mahurəməsə ənda

2:36 2.36 3.15. **2:37 2.37** 16.30; Luka 3.10,12,14. **2:38 2.38** 3.19; Luka 3.3.
2:39 2.39 Isaa. 57.18-19; Af. 2.17. **2:41 2.41** 2.47; 4.4; 5.14; 6.1,7; 8.4; 11.21,24;
 12.24; 13.49; 16.5; 19.20; 21.20; 2 Tees. 3.1. **2:44 2.44-45** 4.32-35. **2:46 2.46**
 Luka 24.53. **2:47 2.47** 2.41.

¹ Ma ka əndə'i uusəra, i Piita da Yoohana a dzə aasəkə yi nga Əntənfə ətsə tibisə makkə nga kədəwanə, waatoo saa'i nga də də'wa.

² Tə'i əndə'i əndə gatə a uura mayi nga Əntənfə. Ma uura mayitsa, 'Dagwakii' ci ənjə a 'wa. Mahurəməsəkii daga poonə tə ci nə əndəkii. Pukyanə nga uusəra patə nə ənjaakii ka kiranə tə ci aa dəvə, təya kapaa tə ci, kaa ca kədii sataka acii ənji dzənə aasəkə yi nga Əntənfə.

³ Makə nee ci ka i Piita da Yoohana təya dəmə aasəkə yi nga Əntənfə, ca kədii sataka aciitii.

⁴ Wata i Piita da Yoohana a tsaamə tə ci, əŋki Piita ka ci, "Tsaamuu tiinə."

⁵ Ca tsaamə tə tii də nga'ə. Ma nə ci ka nəhənə, ka upaanə nə ci uushi aciitii.

⁶ Wata Piita a ba ka ci, "Paa nyi da kwaba shanjə, amma, ma səndə upaa nyi, ka viinə nə nyi ka hə. Də baawəda nga Yeesu *Aləmasiihu, əndə Nazaratu, madətə, wiiwu."

⁷ Wata Piita a kəsətə ciinəkii da ciizəma, ca madfee ka ci. Pii kə upaa sədəkii da idəkii ngeerənə.

⁸ Həryatə əndətə a madətə, ca kəŋaanə, ca 'watəgi wiinə. Wata ca dəməgərə atsatii. Ca wii, ca dzə də ləədənə, ca dzə də dələnə də Əntənfə.

⁹ Patənə nga ənjitə nji davə, kə nee tii ka ci, ca wii, ca dəla də Əntənfə.

¹⁰ Kə shii tii oo'i, mahurəməsə əndətə izəe ka kədii sataka a uura mayi 'Dagwakii'. Acii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə nə sətə dīi tə ci.

Waazanə nga Piita atsaa malaba nga Sulayimaanu

¹¹ Makə mabwaseemə əndətə ka i Piita da Yoohana, tii atsaa malabatə ci ənjə a 'wa malaba nga Sulayimaanu, ənji patə a kwasə pii pii aabiitii, acii kə kəŋee ka tii ka shanjə nə sətə dīi.

¹² Makə nee Piita ka tii, ca ba, "Unə ənji Isərayiila, acii mi sanjə nuunə ka neenə ka hurəshishinə nga əndətsa? Acii mi cuuna tsaamə tiina? Ma nuunə ka nəhənə, agi baawəda geenə taa camənə geenə cii kəya wii kwa?"

¹³ Əntaa ha'ə. Ma Əntənfə nga i İbərahiima da Isiyaaku da Yakubu da hara dzədzəshi'inaamə patə, ci vii dūunuunə ka Yeesu lawaraakii. Ma una, kə vii unə tə ci aacii gayinə. Makə mwayi Pilaatu kapaanə tə ci, kə kaaree unə.

¹⁴ Də ha'ə kaaree unə ka Malaaba Əndəta, əndə goonja, una kədii ka ənjə a kagi koonə tə mabələ ənja.

¹⁵ Də danə ha'ə kavuunə tə Əndə vii əpinə ka bələginə. Amma kə maddee Əntanfə ka ci agi maməətə ənja. Ma inə əsə, seedawanyinə niinə nga madənaakii.

¹⁶ Ma əndənə cuuna nee, kə shii unə tə ci. Də baawəda nga Yeesu upaa ci ngeerənə, acii kə vii inə goonga ka ci. Ha'ə nə ci əsə, putə nga vii goonga geenə ka Yeesu upaa ci jamənə nga shishinəkii akənwacii unə patə.

¹⁷ “Ma ənə ha'ə dīi ndzəkəŋushi'ina, kə shii nyi oo'i, ma unə da i gayinə goonə, dagi ghatə shiinə goonə dīi unə ha'ə də Yeesu.

¹⁸ Amma də ha'ə dīi ka goonga nə sətə bii Əntanfə da ma anabiinaakii oo'i, ka cibənə nə Matadəkəyaakii.

¹⁹ “Aci ha'ə baamə ka Əntanfə, zhi'wagimə aabiikii, kaa ca tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.

²⁰ Madə kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Slandanə koonə shiwunə aasəkə moodəfuunə, ka kyanə nə ci koonə də Matadəkəyaakii Yeesu. Ci ta'i koonə tə ci.

²¹ Ma Yeesu, kə dīi tyasə, see a ndzaa ci dagyə zəku'i, taabu'u nə Əntanfə a daada uushi'iitə baabii ci da ma malaaba anabiinaakii daga ŋukə.

²² Muusa maa, kə bii ci oo'i, 'Ka tadənə nə Əntanfə koonə *anabi makə naaki agi ndzəkəŋushi'inuunə. See a foonə sətə nii kəya ba koonə patə.

²³ Taa wu patə na kaaree ka fanə tə anabita, paa tii ka ndzaanə agi ənji nga Əntanfə, ka zamaginə nə ənji də tii.'

²⁴ Ha'ə əsə wabi hara anabinyinə patə, 'watəginə ka Samuyila da hara anabinyinə ətə shi daba'əkii. Kə wabi tii agyanə uushi'inə ətə ca daada əndzə'i.

²⁵ Ndzəkəŋushi'ina, koonə wabi Əntanfə da ma anabinyi-ita. Ha'ə əsə koonə da dzədzəshi'inuunə dīi ci aləkawala, waatoo ətə bii ci ka Ibərahiima, 'Ka daanənə nə nyi barəkaanaaki aagyanə slikərənyinə nga duuniya patə, putə nga jijinyinaaku.'

²⁶ Ha'ə kə tadəgi Əntanfə lawaraakii, ca sləkee ka ci aahadoonə zəku'i koonə upaa barəkaanə daciikii, una bwasee ka bwaya bwayaanə goonə.”

4

Kərənə tə i Piita da Yoohana aakənwacii gayinə

3:15 3.15 2.23-24; 4.10; 5.30-31; 10.39-40; 13.30; 17.31; Ibər. 2.10. **3:16**
3.16 Mat. 9.22. **3:17 3.17** Luka 23.34; 1 Tim. 1.13. **3:18 3.18** 5.42; Luka
 24.27,44-46. **3:19 3.19** 2.38. **3:22 3.22-23** Dzək. 18.15,19; Sləne 7.37. **3:24**
3.24 3.18. **3:25 3.25** 'Wat. 12.3; Gal. 3.8,16. **3:26 3.26** 13.46; 18.6; Rooma
 1.16.

¹ Ma i Piita da Yoohana a wabə ka ənja, wata limanyinə da ɲwanwə ɲga soojiinə ətə ca nəhə yi ɲga Əntaɲfə, da *Sadukiinə a shi aabiitii *

² də məbəzə səka. Ma bəzee ka səkətii, acii kə jigunyi i Piita da Yoohana ka ənja, kə bii tii ka ənji oo'i, kə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, aciikii ma maməətə ənji patə, kadə nə təya madətə da i əpinə. †

³ Wata təya kəsə tə i Piita, təya pa'əgi tə tii aasəkə kuvə furəshina see pukənə ɲga ha, acii kə uugi uusərə dzənə ka də gəɲwanə.

⁴ Amma, ma agi ənjitə fii wabənə ɲga masləkee ənja, bəzəkii nə ənjitə vii gooɲga. Kə mbu'i laɲənətii bahə dəbu'u tufə.

⁵ Pukənə ɲga ha, wata gayinə da masariinə da maliminə a ləbə də Urusaliima patə.

⁶ Təya dza də nə da gawə ɲga limanyinə ətə dʒii ləməkii *Anasə tii da i Kayafasə i Yoohana i Aləkəsandəra, da i hara slikərənə patə ɲga maduunə *limanə.

⁷ Təya sləkee ka ənji kaa təya kira tə i Piita da Yoohana, təya kəɲee ka tii akəɲwaciitii, təya ləgwa ka tii, əɲki tii, “Da sanə upaa unə baawədatsa? Wu vii koonə rəgwa ɲga mbədəpaanə də mahurəməsə əndətsa?”

⁸ Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə natənə ədzəmə ɲga Piita. Ca ba ka tii, əɲki ci, “Unə gayinə da masariinə,

⁹ madə putə ɲga ɲga'aanə dʒii inə ka mahurəməsə əndətsə dʒii inə mawulakii akəɲwacii unə ənshinə, una ləgwa keenə taa iitə mbə'i ci,

¹⁰ yoo, see a shii unə da i ənji Isərayiila patə oo'i, də ləmə ɲga Yeesu Aləmasiihu əndə Nazaratu nə əndətsə kəɲə akəɲwacii unə ndaɲə ndaɲə. Ma unə, kə gwa'avuunə tə Yeesu aashi ənfwa, amma kə madəe Əntaɲfə ka ci.

¹¹ Kə wabi malaaba ləkələkatə aɲyanəkii oo'i,

‘Ci nə faaratə kaaree unə, ənji ghənəna,

amma ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.’

¹² Daciikii rəɲwə dyaɲə upaanə ənji mbədənə, acii pooshi əndə'i əndə agi duuniya shaɲə ətə vii Əntaɲfə ka ci baawəda bahə kaama upaa mbədənə daciikii.”

¹³ Kə nee *mətərəkinə ɲga Yahudiinə oo'i, ma i Piita da Yoohana, masoodəfənyinə nə tii. Ma nee tii əsa, tyalakanyinə nə tii, əntaa majanɲa ənji əsə, kə dʒii ka tii

* **4:1 4.1-2** Sadukiinə: 5.17; 23.8; Luka 20.27. **4:1 4.1** Luka 22.4,52. † **4:2 4.2** madənə agi maməətə ənja: 2.24; 4.33; 17.18; 26.23. **4:3 4.3** 5.18. **4:4 4.4** 2.41. **4:7 4.7** Luka 20.2. **4:8 4.8** 2.4. **4:10 4.10** 3.6; 3.15. **4:11 4.11** Jab. 118.22; Luka 20.17; 1 Piita 2.4-7. **4:12 4.12** Mat. 1.21; 1 Koor. 3.11.

ka sə ŋga hurəshishinə. Wata təya puləgi oo'i, tii da Yeesu nja ndzaanə.

¹⁴ Amma, makə nee tii ka əndətə mbədfəpaagi i Piita da Yoohana kəŋə abitii ndanə ndanə, kə ətəe tii ka rəgwa ŋga dfa mabizhinə.

¹⁵ Aciikii təya səbagi tə i Piita da Yoohana agyə, təya dfa mətərəkine.

¹⁶ Əŋki tii, "litə dfaanamə də ənjitsa? Acii goonga, ma ahada ənji Urusaliima patə, pooshi əndə mashiimə kə dīi tii sə ŋga hurəshishiinə ka shanə. Pooshi amə ka mbee ka dfa mabizhinə əsə.

¹⁷ Amma, acii ga wabənəkii a tsakə waazanə ka hara ənja, see a baamə ka tii oo'i, ga təya ənə ka wabənə ka taa wu də ləmə ŋga Yeesu ma'ə."

¹⁸ Wata təya ənə ka 'watənə tə masləkee ənja. Makə dəməgərə tii, təya ba ka tii, əŋki tii, "Goona ənə ka wabənə taa dzəgunənə ka ənji də ləmə ŋga Yeesu ma'ə daga ənshinə!"

¹⁹ Amma əŋki Piita da Yoohana ka tii, "Unə də noonə na, lagimə wabəətsa, madfa ŋga'ə akəŋwacii Əntanfə keena fa noonə, ina bwasee ka fa naakii.

²⁰ Acii ma inə kamə, pooshi inə ka mbee ka ndzaanə zərakə yadə ba ka ənji sətə nee inə da sətə fii inə."

²¹ Wata mətərəkine a tsakə ka tii bariya də banə, ga təya ənə ka danə ha'ə ma'ə. Təya kapaa tə tii, pooshi tii upaa rəgwa ŋga cibeənə ka tii, acii talakiinə patə, agi dūunətənə nə tii tə Əntanfə putə ŋga sətə slənyi tii.

²² Ma əndətə mbədfəpaagi tii də sə ŋga hurəshishinə, kə palee ci ka fəzə ənfwadə pu'unə.

Da də'wa ŋga ənji nə'unə kaa təya mbee ka waaza

wabənə ŋga Əntanfə yadə ŋgwalənə

²³ Makə kapaa ənji tə i Piita da Yoohana, təya ənə satii aahada hara ənji nə'unatii. Təya ba ka tii sətə bii madiigərə limanyinə da masariinə ka tii.

²⁴ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kədii acii Əntanfə də ədzəmə rəŋwə, əŋki tii, "'Ya'ə Slandana, hə tagii ha dadagyə da ha a panə da uunəvə da sətə asəkətii patə.

²⁵ Kə wabi hə da ma dəsəniinə Dawuda lawaraaku. Kə wabi ci də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə, ca ba:

'Acii mi ci hara slikərənə a bəzə səka?
Acii mi sanə ci ənjə a hiima uushi'iitə zaba?

²⁶ Kə aanyi meeminə ŋga *duuniya.

Gayinə əsə, kə gənətə tii də nə kaa təya pa

da Əntanƒə Slandanə da Matadəkəyaakii.'

27 Ha'ə makə ətsə ƒii *Hirudusə da Puntiyu *Pilaatu, kə ləbə tii də nə ka hakii asəkə vəraanə da hara slikərənə da ənji *İsərayiila agyanə malaaba lawaraaku Yeesu matadəkəyaaku. ‡

28 Ma sətə ƒii tii patə, kə ƒii tii makə sətə mwayi hə agi baawədaaku daga ɲukə.

29 Ma əndzə'i, 'ya'ə Slandana, fatə bwaya uushi'iitsə ci təya baaba agyaniinə. Vii ka lyawarənaaku ɲgeerənə ɲga waaza wabənaaku yadə ɲɟwalənə taa gi'u.

30 Tsakuu tiinə, ƒaarii baawədaaku, ina mbədəpaa də ənji bwanea, ina ƒa uushi'inə ɲga hurəshishinə agi ləmə ɲga malaaba lawaraaku Yeesu."

31 Makə uudəpaa tii ƒa də'wa, hatə ƒii tii davə patə, ɲaɲɟəzənə. Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə naanatənə tə tii patə. Təya ndzanə waaza wabənə ɲga Əntanƒə yadə ɲɟwalənə.

Sətə ndzaanə ɲga əndə nə'unə, ɲga ənji nə'unə patə

32 Ənjitə vii goɲga patə, kə ndzaa tii də moodəfə rəɲwə, haɲkalatii rəɲwə əsə. Pooshi əndə banə oo'i, ma sətə ƒii ka naakii, kə ndzaa ka naakii daanəkii. Amma, maləbəkii nə tii patə anə uushi'inatii.

33 Də baawəda laɲə baabii masləkee ənji tə madənə ɲga Yeesu Slandana agi maməətə ənji makə sətə nee tii. Kə ƒii Əntanƒə barəkaanə aagyanətii patə ka shanə shanə.

34 Pooshi maagha agitii əsə. Aci patənə ɲga ənjitə da ratii taa yatii, kə ƒərəmagi tii, təya kira kwabakii,

35 təya kapaa akəɲwacii masləkee ənja, masləkee ənjə a təkə ka taa ɲgutə əndətə ətee ahada ənji nə'unə.

36 Ha'ə tə'i əndə'i əndətə ƒii ləməkii Yusufu agi slikərənə ɲga *Leewi. Masləkee ənjə a ƒəkə ka ci ləmə Barənaba, makə bana, 'Mavii ɲgeerənə ka ənja'. Poonə tə ci, anə hanyinə ɲga Kipərusə.

37 Tə'i raakii, ca ƒərəmagi, ca kira kwabakii, ca kapaa akəɲwacii masləkee ənja.

5

Ananiya da Safiira

1 Amma tə'i əndə'i əndə ƒii ləməkii Ananiya tii da minaakii Safiira. Ca ƒərəmagi də əndə'i ratii.

‡ 4:27 4.27 Hirudusə: Luka 23.7-11; Pilaatu: Luka 23.1. 4:28 4.28 2.23. 4:29 4.29 Af. 6.19. 4:30 4.30 2.22. 4:31 4.31 2.4. 4:32 4.32-35 2.44-45; 6.1; Luka 14.33; 18.22.

² Də shiinə nga minaakii ca umbee ka hara kwabakii, ca kərə harakii, ca kapaa akəṇwacii masləkee ənja, ca datə makə patə vii ci.

³ Wata əṇki Piita ka ci, “Ya hə Ananiya, mi sanə kapaa hə rəgwa ka *Seetanə a dəməgərə aa moodəfəkwa? Wiinə kə jirakə hə ka Malaaba Ma'yanə, ha umbee ka hara kwaba nga rə goonə.

⁴ Daga hə ma'ə madərəmagimə, naaku nə rəkii. Makə dərəmagi hə əsə, əntaa naaku nə kwabakii kwa? Iitiitə 'watəgi hə kaala hiima nga dā bwaya slənətsa? Əntaa ka ənji jirakə hə, amma ka əntanəfə.”

⁵ Makə fii Ananiya wabəətsa, wata ca kulagi, ca əntəgi. Ədzəmə nga ənji fanə patə, kə lagi.

⁶ Wata daguyinə a shi, təya hədətə tə ci, təya ngiragi tə ci agyə, təya ngədəgi.

⁷ Ma daba'ə bahə tibisə makkə, minaakii a shi, ki mashiimə sətə dīi tə ngurii.

⁸ Əṇki Piita ka ki, “Bawə ka nyi, ha'ə makə ətsə nə kwaba nga rətə goonə dərəmagyuunə kwa?” Kya ba, “Awa, ha'ə dərəmagiinə.”

⁹ Wata əṇki Piita ka ki, “Mi sanə guṇunuunə də ma ka təbə Ma'yanə nga Slandana? Fawə ənyanə nga daguyiitə ngə'i tə ngurəku. Watiitə kə mbu'ya a makuvə. Ka ngərəginə nə tii tə hə agyə naaku əsə.”

¹⁰ Wata kya kulagi atsaa sədəkii, gudərəslə kya əntəgi. Daguyiitə a giməgərə, təya lapaa tə ki mantəkii. Wata təya ngərəgi tə ki agyə, təya dzə ka ngədəginə tə ki atəngala ngurii.

¹¹ Wata ədzəmə nga ənji nə'unə patə a lagi da ənjitə fii sətə dāadīi patə.

Slənə nga hurəshishiitə dīi masləkee ənja

¹² Ma masləkee ənja, kə slənyi tii sə nga hurəshishinə lanə ahada ənja. Patənə nga ənjitə vii goonga əsə, agi dzatənə nə tii də nə də ədzəmə rəṇwə atsaa malabatə ci ənjə a 'wa Malaaba nga Sulayimaanu.

¹³ Ma hara ənjitə pooshi vii goonga, kə ngwali tii ka guṇutə də nə da tii, amma agi dəlanə nə tii də tii.

¹⁴ Ma ənjitə vii goonga ka Slandana, nguyirənə da makinə, tsakənə da tsakənə nə lanənətii, təya ləbə də nə da hara ənji nə'unə.

¹⁵ Putə nga ətsə ha'ə, kə kyaara ənji ənji bwanea aa rəgwa da i ədəratii da ədzatii, təya banee ka tii; acii

maa kə mbu'ya Piita, taa iitiitə mbu'u ka paləginə nə məndzaan'inaakii agyanə hara ənji bwaneatii.

¹⁶ Kə shiishi hara ənji bəzəkii əsə daga ka giwanyitə gunjutə də Urusaliima patə, təya kira ənji bwaneatii da ənji ginaajinyinə. Patə, kə mbə'i tii əsə.

Cibənə nga masləkee ənja

¹⁷ Ma gawə nga limanyinə da patənə nga ənjitə ci təya ndzaanə, waatoo kurəgə nga *Sadukiinə, kə shirəhə tii ka masləkee ənji ka shanə.

¹⁸ Təya kəsə tə tii, təya kərə tə tii aa furəshina, təya pa'əgi tə tii.

¹⁹ Amma, ma davəfə, wata malaa'ika nga Əntanfə a shi, ca wunəgi makuvənyinə nga furəshina, ca əjagi tə masləkee ənji, ca ba ka tii:

²⁰ “Dzəmə aasəkə *yi nga Əntanfə, una wabə ka ənji agyanə kura əpinə.”

²¹ Makə fii masləkee ənji ha'ə, təya palə tsəfakə, təya dəməgərə aasəkə yi nga Əntanfə, təya dzəgunə ka ənja.

Pukənə nga ha, gawə nga limanyinə a shigi da ənjaakii, ca fə'ya mətərəkinaakii da matakəṇwanyinə nga *Isərayiila patə. Təya sləkee ka soojiinə aa furəshina ka fə'yanə tə masləkee ənja.

²² Mbu'unə nə soojiinə aa furəshina, malamə tii tə masləkee ənja. Wata təya ənya ka banə ka mətərəkina,

²³ əṇki tii, “Kə lapaa inə makuvənyinə mapa'əkii dənə dənə, ənji nəhənə əsə, patə nə tii davə. Amma, ma wunəginiinə makuva, pooshi inə lii tə tii davə.”

²⁴ Makə fii ṇwanwə nga soojiinə da madiigərə limanyinə, kə dzəgəpaa tə tii ka shanə nə sətə dīi tə masləkee ənja. Mashiimə tii taa mi na uudə ba'a.

²⁵ Wata əndə'i əndə a shi aabiitii, ca ba ka tii, əṇki ci, “Ma ənjitə pa'əgyuunə nga mbəfə asəkə furəshina, watiitə asəkə yi nga Əntanfə ka dzəgunənə ka ənja.”

²⁶ Wata ṇwanwə nga soojiinə da ənjaakii a palə ka 'wanə tə tii, amma əntaa də ṇgeerənə, acii kə ṇgwali soojiinə ga əṇjə a kaalatə tə tii də faariinə.

²⁷ Makə kira tii tə masləkee ənja, təya kəṇee ka tii akəṇwacii mətərəkina. Gawə nga limanyinə a ba ka tii,

²⁸ “Kə shiina bii koonə də ṇgeerənə, goona dzəgunə də ləmə nga əndətsə ma'ə, amma wiinə kə gunjutəgyuunə də Urusaliima də dzəgunəətsə goonə. Ha'ə maa, ṇga'ə koonə nə ləbeenə keenə da idənaakii.”

29 Wata ənki Piita da hara masləkee ənji ka tii, “Tyasə ka Əntanfə gərə'uniinə palee ka ənda.

30 Ma unə, unə bələgi tə Yeesu də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa. Amma kə madəe Əntanfə nga dzədzəshi'inaamə ka ci agi maməətə ənja.

31 Ka ci vii Əntanfə məghərəvənə əsə, ca ndzanee ka ci da ciizəmakii, kaa ca ndzaa ka gawə da maluwa, ca baarii ka ənji Isərayiila rəgwa nga baanə ka ci, təya upaa tifyaginə nga 'waslyakəənatii.

32 Ma inə, seedawanyinə niinə nga uushi'iitsa, ha'ə maa nə Malaaba Ma'yanə ətə vii Əntanfə ka ənjitə ca muu aaya ka ci.”

33 Makə fii mətərəkinə ha'ə, səkətii a bəzəgi. Ha'ə kə mwayi tii bələnə tə tii.

34 Amma tə'i əndə'i əndə Farisa ahadatii ətə dīi ləməkii Gamaliyalə. Ma ca, mashii *bariya nə ci. Gawə nə ci əsə akəɲwacii ənji patə. Ca madətə, ca ba ka soojiinə wa təya fədəgi tə masləkee ənji agyə zəku'i. *

35 Makə dəməgi tii, ca wabə ka mətərəkinə, ənki ci, “Ya'ə ndzəkəɲushi'inə, ənji Isərayiila, hiimatəmə nga'ə sətə cuuna moo dānə də ənjiitsa.

36 Ma wanyiinə dzəgi aa ba'a, kə shigi Tawəda da ba'akii bahə gya'ə ənfwadə ətə ca nə'u tə ci. Kə zhi'wee ci ka naakii nə ka uushi. Amma kə bələgi ənji tə ci. Ənji nə'unə tə ci patə əsə, kə yigədəgi tii. Sətə mwayi tii dānə patə, kə ndzaanə ka uushi nga zabə.

37 Ma daba'əkii, saa'i nga baana ənja, kə shigi Yahuda əndə Galili. Kə 'wii ci ənji ka nə'unə tə ci, amma kə bələgi ənji tə ci əsə. Ənjaakii patə əsə, kə yigədəgi tii.

38 Aci ha'ə, shigimə agi wabənə nga ənjiitsə ca nə'u tə Yeesu, una bwasee ka tii. Aci madə əndə ca ba ka tii dā tsarə slənətsa, kadə na dzəgi.

39 Amma, madə Əntanfə ca ba ka tii dā tsarə slənətsa, pooshi unə ka mbee ka uulaginə tə tii. Nəhəmə acii goona dīi panə da Əntanfə.”

Wata mətərəkinə a luu wabənə nga Gamaliyalə.

40 Təya 'wagərə tə masləkee ənja, təya ba ka soojiinə, wa təya fəslə tə tii, təya ba ka tii, “Goonə ənə ka wabənə ka ənji də ləmə nga əndətsə ma'ə!” Ma daba'əkii, wata təya kapaa tə tii.

41 Masləkee ənə a gimagi satii ahada mətərəkinə, təya palə də moodasəkə ka shanə, acii kə mbu'utə Əntanfə də tii

kaa təya sa ngəra'wə da ciba ka putə nga ləmə nga Yeesu.

⁴² Pukyanə nga uusərə patə, taa asəkə *yi nga Əntanfə, taa asəkə yinyinə, mabwaseemə tii ka dzəgunənə da waazanə ka ənji oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanfə.

†

6

Tadənə tə ənji mədəfə

¹ Ma ka saa'ita, makə ci lajənə nga ənji nə'unə tə Yeesu a dzə də tsakənə, kə ngiirə hara Yahudiinə ənji nə'unə ma, waatoo Yahudiitə ca wabə uura Gərikə, oo'i, kə bwasee Yahudiinə ənji nə'unə ətə ca wabə uura Yahuda ka mooryafinə ətə ca wabə uura Gərikə, pooshi tii agi upaa sətə ci ənjə a təkə taa ngutə uusəra.

² Wata masləkee ənji pu'u aji bəra'i a dzatə də ənji nə'unə patə, təya ba ka tii, "Madəbeemə ina bwasee ka waaza wabənə nga Əntanfə, ina dzəgərə aagi təkə zəma.

³ Aci ha'ə, ndzəkənjushi'inə, tagimə ənji mədəfə ahadoonə ətə ci ənjə a dəla də tii, ətə da Malaaba Ma'yanə a moodəfətii da hiima əsə. Tə tii kavənə ənji aanə slənətsa.

⁴ Ma inə neenə, ina də gazhi'waanə nga də də'wa da waaza wabənə nga Əntanfə."

⁵ Ma sətə bii masləkee ənja, kə kadeesəkə ka ənji nə'unə patə. Wata təya tadə tə Sətəfanu, acii ma ca, əndə vii goonğa nə ci ka shanjə, manakii də Malaaba Ma'yanə əsə. Təya tadə əsə tə Filibusə da Pərəkwarə da Nikanoorə da Timoonə da Pəremina da Nikoolawusə əndə Antakiya, əndətə shi a dəməgərə aagi diina nga Yahudiinə.

⁶ Təya kira tə tii aakənjwacii masləkee ənji. Masləkee ənjə a daanə ka tii də'wa, təya kavə ciinətii aanətii.

⁷ Yoo, kə gi wabənə nga Əntanfə aakəjwa aakəjwa. Agi tsakənə nə lajənə nga ənji nə'unə də Urusaliima, bəzəkii agi limanyinə əsə vii goonğa ka Yeesu.

Kəsənə tə Sətəfanu

⁸ Ma Sətəfanu, kə dii Əntanfə ka ci pwapoonə, ca vii ka ci baawəda lajə, kaa ca də sə nga hurəshishinə ka shanjə ahada ənja.

⁹ Amma tə'i hara Yahudiinə ətə izee ka dza də nə asəkə kuvə də'wa ətə ci ənjə a 'wa "Kuvə nga Dimwanyinə". Kə shi tii daga də Sirina da i Aləkəsandəriya. Tə'i harii

5:41 5.41 Luka 6.22-23; 1 Piita 4.13. † 5:42 5.42 Yeesu nə Matadəkii: 9.22; 17.3; 18.5,28; Luka 24.25-27. 6:1 6.1 2.45; 4.35. 6:3 6.3 1 Tim. 3.7-13. 6:6 6.6 13.2-3; 14.23; 1 Tim. 4.14; 2 Tim. 1.6. 6:7 6.7 2.41. 6:8 6.8 2.22.

Yahudiinə əsə ətə shi daga də Silikiya da Asiya. Kə dīi tii mabizhinə da Sətəfanu.

¹⁰ Amma kə təkuree tii ka uurənə tə ci, acii kə wabi ci də hiimatə vii Malaaba Ma'yanə ka ci.

¹¹ Wata təya nḡaangagi ənji də kwaba, ənjitə a ba oo'i, "Kə fii inə ca dzaana tə Muusa, ca bərapaa tə Əntanfə əsə."

¹² Də ha'ə madfee tii ka ədzəmə nḡa matakəṇwanyinə da maliminə da hara ənji patə. Təya əbuunə aanə Sətəfanu, təya kəsə tə ci, təya kərə aakəṇwacii *mətərəkīnə.

¹³ Wata təya kira ənji vii seedanə nḡa jirakənə, ənjitə a ba, "Ma əndətsa, paa ci ka təkənə da wabə bwaya uushi'inə aashi malaaba *yi nḡa Əntanfə da i bariya nḡa Muusa.

¹⁴ Acii kə fii inə kə bii ci oo'i, ma Yeesu əndə Nazaratuta, ka uulaginə nə ci maduunə kuvətsə nḡa Əntanfə. Ca zhi'wee ka alə'aadanyitə vii Muusa kaamə."

¹⁵ Tsaamənə nə mətərəkīnə tə Sətəfanu. Ma təya nee patə, ma kəṇwaciinəkii, makə nḡa malaa'ika.

7

*Wabənə nḡa Sətəfanu akəṇwacii *mətərəkīnə*

¹ Gawə nḡa limanyinə a ləgwa ka Sətəfanu, əṇki ci, "Goongə bii tii nii?"

² Əṇki Sətəfanu, "Ndzəkəṇushi'inəki da dəsənəkya, fatəmə kaa nya ba koonə. Ma Əntanfə Əndə məghərəvənə, kə shigi ci ka dzədzəshi'inaamə Ibərahiima daga ci ma'ə anə hanyinə nḡa Misaputamia, ci ma'ə madzəmə aa Haranə zəku'i.

³ Əntanfə a ba ka ci: 'Madəgi anə hanyinaaku, ha bwasee ka duuraaku, ha dzə aagyanə hanyitə nii kya baarii ka hə.'

⁴ Wata ca bwasee ka hanyinə nḡa Kalədiya, ca dzə ka ndzaanə də Haranə. Makə əṇki dīi, Əntanfə a nḡiratə tə ci, ca kira tə ci aanə hanyiinə dīi unə anəkii əndzə'i.

⁵ Ma saa'yakii, pooshi Əntanfə vii ka Ibərahiima taa ha nḡa kapaa səfəkii anə hanyinəkii kaa ca ndzaa ka naakii. Amma, taa nḡahi pooshi uuzənə nḡa Ibərahiima saa'ita, patə da ha'ə kə bii Əntanfə ka ci: ka viinə nə ci ka ci hanyinəkii tii da slikərənaakii nḡa ba'akii.

⁶ Əntanfə a tsakə banə ka ci: 'Kadə nə manjeevənaaku a ndzaanə anə məshipətə hanyinə, təya ndzaa ka maviinə, ənjə a cibə də tii nḡa fəzə gya'ə ənfwadə.'

⁷ Əŋki ci əsə: 'Kadə nii kya la gəŋwanə agyanə ənjitə nə manjeevənaaku a slənə ka tii. Daba'ə ha'ə, təya ma'yagi anə hanyinəkii, təya shi ka paslənə tə nyi ganə.'

⁸ Wata Əntanfə a da aləkawalə də *ryaminyanə ahadatii da Ibərahiima. Kə pwayi Ibərahiima tə Isiyaaku. Ca ryaminya tə ci ka tighəsənə ŋga uusəra. Isiyaaku a poo tə Yakubu, ca ryaminya tə ci. Ha'ə dīi Yakubu əsə ka dzədzəshi'inaamə pu'u aji bəra'i.

⁹ "Amma, ma dzədzəshi'inaamə, kə shirəhə tii ka əndə'i ndzəkəŋushi'inətii, waatoo Yusufu, təya dərəmagi də ci aanə hanyinə ŋga Misəra. Amma kə ndzaa Əntanfə kədəhə da ci,

¹⁰ ca ŋgiragi tə ci agi ŋgəra'waakii patə. Kə vii ci ka ci pwapoonə da hiima akəŋwacii *Fəriauna, ŋwanwə ŋga Misəra. Fəriauna a kavə tə ci ka gawə agyanə taa mi patə anə hanyinə ŋga Misəra da asii gakii.

¹¹ Ma saa'ikii, kə dīi məza mādəfənə anə hanyinə ŋga Misəra da Kana'ana patə. Kə cibee mādəfənəkii ka ənji ka şanə. Ha'ə kə təkuree dzədzəshi'inaamə ka sə ŋga adənə.

¹² Amma, makə fii Yakubu tə'i sə ŋga adənə anə hanyinə ŋga Misəra, ca sləkee ka manjeevənaakii aadəvə, dzənə ŋga təkəŋwanə.

¹³ Makə ənyi tii aa Misəra ŋga bəra'inə, ma saa'ikii, kə baarii Yusufu naakii nə ka ndzəkəŋushi'inəkii. Də ha'ə əsə shii Fəriauna tə ndzəkəŋushi'inə ŋga Yusufu.

¹⁴ Wata Yusufu a sləkee ka 'wanə tə dīi, waatoo Yakubu da i yaakii patə, ənji mādəfə pu'unə aji tufə nə tii.

¹⁵ Yakubu a mādə, ca palə aa Misəra. Davə əntəgi ci da hara dzədzəshi'inaamə.

¹⁶ Makə mətəgi tii, ənjə a kira tə tii aa Sikamə. Davə ŋgədəgi ənji tə tii a gu'əndə ŋga Ibərahiima ətə shi ca dərəgi acii manjeevənə ŋga Hamoorə də Sikamə.

¹⁷ "Makə uugi saa'i dənə kədəhə, waatoo saa'itə shi Əntanfə a bii ka Ibərahiima oo'i, ka dənə nə ci ka ci sətə bii ci, kə cakə ənji gaamə dənə lanə də Misəra.

¹⁸ Ha'ə kə ŋgirə əndə'i kura ŋwanwə aa dəgəla. Ma kura ŋwanutsa, paa ci sha fii habara ŋga Yusufu.

¹⁹ Kə fyaraanə ci ka dzədzəshi'inaamə, kə cibə ci də tii ka şanə. Ha'ə kə bii ci ka tii, tyasə a vugədəgi tii manjeevənətii acii ga təya girə əpinə.

7:8 7.8 'Wat. 17.9-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-30.24; 35.16-18. **7:9 7.9** 'Wat. 37.11,28; 39.2,21. **7:10 7.10** 'Wat. 41.37-44. **7:11 7.11-12** 'Wat. 41.54; 42.1-2,5. **7:13 7.13** 'Wat. 45.1,3,16. **7:14 7.14-15** 'Wat. 45.9-10,18; 46.6-7,27. **7:16 7.16** 'Wat. 23.3-16; 49.29-30; 50.13; Jasə. 24.32; Ibər. 11.9,13. **7:17 7.17-18** Shig. 1.7-8. **7:19 7.19** Shig. 1.10-22.

²⁰ Saa'ikii pwayi ənji tə Muusa. Ma Muusa, kə ndzaa ci ka dagwa uuzənə akəɲwacii Əntanfø. Kə girə ənji tə ci ɲga ləgidə makkə asii ga dii.

²¹ Makə nee tii, pooshi bahə kapaanə tə ci asii ma'ə, təya ɲgərə tə ci, təya kapaanə a babara. Wata uuzənə ɲga Fəriauna minəkii a ɲgərə tə ci, kya gərətə makə uuzənətə ɲga səkətə.

²² Kə dzəgunətə ənji tə ci də shiinə ɲga Misəra patə. Ha'ə kə ndzaa ci ka ɲgure wabənə da slənə patə.

²³ "Makə mbu'i Muusa fəzə ənfwadə pu'unə, kə shi a ədzəməkii nə dzənə ka tsaamətənə tə ndzəkəɲushi'inəkii ənji *Isərayiila.

²⁴ Makə gi ci, wata ca lapaa tə əndə'i əndə Misəra ka cibənə də əndə Isərayiila, wata ca kəsətə tə əndə Misərata, ca dəgəgi tə ci rəɲənə. Də ha'ə ki'i Muusa ka əndə Isərayiilatə naakii.

²⁵ Kə hiimii Muusa ka shiinə nə ənji Isərayiila oo'i, daciikii nə Əntanfø a luupaa tə tii. Amma, maneemə tii anəkii taa gi'u.

²⁶ Pukətə hakii əsə, ca lapaa tə ənji Isərayiila bəra'i ka panə. Ca alə hadatənə də tii, ca ba ka tii oo'i: 'Ya una, ndzəkəɲushi'inə nuunə. Mi sanə cuuna pa?'

²⁷ Ma əndətə ali haliminə ɲga ndzəkəɲuci, kə dzagi ci tə Muusa atəɲgala, ca ba: 'Wu sanə kapaa tə hə ka gawə da mala gəɲwanə ahadeena?'

²⁸ ɲga'ə ka hə nə bələ tə nyi makə ətə bələgi hə tə əndə Misəratə ɲga mbədə kwa?'

²⁹ Makə fii Muusa ha'ə, ca huyipaa saakii aanə hanyinə ɲga Madiyanə, ca ndzaa davə. Davə pwayi ci manjeevənə uuji ɲguyirənə bəra'i.

³⁰ "Ma daba'ə fəzə ənfwadə pu'unə, kə jigagi malaa'ika ka Muusa agi bilinə, ci atəɲgala giɲwə ɲga Siina. Kə jigagi ci də gana ɲga gunə dagi ba.

³¹ Makə nee Muusa, kə dii ka ci ka sə ɲga hurəshishinə, ca əntsahə aabii guutə ca ətsa kaa ca tsaamətə ɲga'ə. Wata ma ca fa, uura ɲga Slandanə a wabə də ci,

³² uu'i ci: 'Nyi nə Əntanfø ətə ci dzədzəshi'inəku a paslə tə ci, waatoo Əntanfø ɲga Ibərahiima, da ɲga Isiyaaku, da ɲga Yakubu.' Makə fii Muusa ha'ə, wata shishinəkii a udzə. Ca ɲgwaləgi dəɲwa'ə ka tsaamənə.

³³ Wata Əntanfø a ba ka ci: 'Dəədəgi bibinaaku, acii ma hatsə kəɲaanə hə davə, malaaba ha.

³⁴ Neenə nee nyi ka cibənə nga ənjaaki də Misəra. Kə fii nyi ngi'inatii, kə jimagərə nyi kaa nya luupaa tə tii. Shiwa kaa nya sləkee ka hə aa Misəra.'

³⁵ "Ma Muusa, kə kaaree ənji Isərayiila ka ci, təya ba ka ci: 'Wu sanə kavə tə hə ka gawə da mala gəjwanə ahadeena?' Amma tə ci sləkee Əntənfə kaa ca ndzaa ka gawə da maluwatii əsə dagi tsakənə nga malaa'ikatə jigagi ka ci dagi ba.

³⁶ Ci əsə fə'yagi tə tii də Misəra, ca ta ka tii kəjwanə, ca da uushi'inə nga hurəshishinə də Misəra, da a gəərə ətə dīi ləməkii Madizə Gəəra. Kə dīi ci ha'ə agi bilinə nga fəzə ənfwadə pu'unə əsə. *

³⁷ Ci nə Muusatə bii ka ənji Isərayiila oo'i: 'Ka taginə nə Əntənfə koonə anabi makə naaki agi ndzəkəjushi'inuunə.'

³⁸ Ci nə əndə agi ənjitə dzatə də nə agi bilinə, waa-too dzədzəshi'inaamə ənji Isərayiila. Kə ndzaa ci da malaa'ikatə wabi ka ci agyanə gijwə nga Siina. Ci əsə liwa wabənə nga əpinə acii Əntənfə ka kiranə kaamə.

³⁹ "Amma kə naanagi dzədzəshi'inaamə ka fanə tə Muusa. Təya kaaree ka ci. Moodəfətii a ənə ka ənənə aa Misəra əsə.

⁴⁰ Əŋki tii ka *Haruna: 'Dawə kaamə uuləmə kaa ca ta kaamə kəjwanə. Acii ma Muusanə ngiragi taamə də Misəra, mashiimaamə sətə dīi tə ci.'

⁴¹ Təya datə uuləmə ka saa'ita, ətə ca pusha tə uundzə la. Təya paslə tə ci də laala uura nga uushi'inə, təya da moodasəkə nga sətə datə tii də ciinətii.

⁴² Amma kə zhi'igi Əntənfə ka tii də ba'a, ca bwasee ka tii kaa təya paslə tikisanyinə. Wiinə sətə naahətə anabiinə agyanətii: †

'Unə ənji Isərayiila, ka nyi laalii unə uura nga uushi'inə, una dzakəgi ka nyi sataka agi fəzə ənfwadə pu'unə agi bilinə kwa? Poosha.

⁴³ Kə ngiruunə kuvə sləmə goonə *Malookə da uuləmə goonə ətə pusha tikisa, waatoo Ramfa. Ma təya, uuləmənyiitə dfaadīi unə koonə paslə tə tii.

Acii ha'ə, ka paləgərənə nə nyi duunə aa tanəgi Babila.' "

⁴⁴ Sətəfanu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma dzədzəshi'inaamə, kə kəsəpaa tii *kuvə kuvə'unə saa'itə tii agi bilinə. Ci ca baarii oo'i, kədəhə nə Əntənfə da tii. Kə datə tii kuvə kuvə'unəkii

7:35 7.35 Shig. 2.14; 3.2. * 7:36 7.36 Shig. 7.3; 14.21-29; da purəjanə 16.1-17; Baan. 14.33; 20.1-11. 7:37 7.37 3.22-23. 7:38 7.38 Shig. 19.1-20.17; Sləne 7.53; Gal. 3.19. 7:39 7.39 Baan. 14.3. 7:40 7.40-41 Shig. 32.1-8. † 7:42 7.42-43 Am. 5.25-27; Malookə: Leew. 18.11.

əsə makə sətə bii Əntanfə ka Muusa, makə sətə nee ci əsə.

‡
45 Ha'ə makə liwə dzədzəshi'inaamə kuvəkii, kə ngəəriinə tii ha'ə ka saa'i nga Jasəwa. Makə lakəənə Əntanfə slanjii hanyinə akəŋwaciitii, hanyinəkii a ndzaa ka natii, kə kəsəpaa tii kuvə kuvə'uuta, ha'ə mbu'ya ka zamana nga Dawuda əsə.

46 Ma Dawuda, kə upaa ci pwapoonə nga Əntanfə, ca kədii barəkaanə kaa ca ghənə mađuunə kuvə ka Əntanfə ətə pasli Yakubu tə ci.

47 Amma Sulayimaanu ghənyi kuvəkii.

48 Patə da ha'ə, ma mađuunə Əntanfə, paa ci ka ndzaanə asəkə kuvənyiitə ghənyi ənji ka ci. Makə sətə bii anabi Isaaya oo'i:

49 'Ma bii Əntanfə,
ma ha dagyə, ci nə dəgələ ŋwanuunaaki;
ma hanyinə, ci nə ha nga dəkə sədəki.
Kuvə mi ghənənuunə ka nya?

Ngutə ha nə ha nga əpisəkaakya?

50 Əntaa də ciinəki dāadfii nyi uushi'iitə patə kwa?' "

51 Sətəfanu a dzə aakəŋwa də banə ka tii, əŋki ci, "Ma una, mandaləkii nə moodəfuunə, pooshi unə ka fa wabənə taa gi'u. Kə kaaree unə ka fa tə Malaaba Ma'yanə taa guci patə. Kə ŋgiruunə dərəpə nga dzədzəshi'inuunə. §

52 Tə'i taa rəŋwə agi anabiinə ətə pooshi dzədzəshi'inuunə cibee kwa? Kə bələgi tii ənjitə sləkee Əntanfə ka tii ka baaba shine nga Əndə Goŋga. Ma Əndə Goŋgatsa, kə kaaree unə ka ci əsə, una bələgi tə ci.

53 Unə liwə *bariya daci malaa'ika. Amma, manə'utəmuunə bariyaakii əsə."

Kaalanə tə Sətəfanu də faariinə

54 Makə fi *mətərəkinə nga Yahudiinə tə wabəətə dāadfii Sətəfanu ka tii, kə bəzəgi səkətii ka shanə. Əbwyənə tə tii asəkətii nə mabətəsəkəkii.

55 Amma, ma Sətəfanu, manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Ca tsaamə aadəgyə. Wata ca nee ka məghərəvənə nga Əntanfə, ca nee ka Yeesu kəŋə da ciizəma Əntanfə əsə.

56 Ca ba, "Kə nee nyi ka səkəntanfə mawunəkii, nya nee ka Uzənə nga əndə kəŋə da ciizəma Əntanfə."

‡ 7:44 7.44 kuvə kuvə'unə: Shig. 25.9,40. 7:45 7.45 Jasə. 3.14-17; 18.1; 2 Sam. 6. 7:46 7.46 Jab. 132.1-5. 7:47 7.47 2 Sam. 7.5-7; 1 Meem. 6.1-38.

7:48 7.48 17.24-25. 7:49 7.49-50 Isaa. 66.1-2. § 7:51 7.51 Shig. 32.9; 33.5; Irin. 4.4; Rooma 2.28-29; kə kaaree unə ka fa: Isaa. 63.10; Əzaki. 2.3-5. 7:52 7.52 Luka 11.47-48. 7:53 7.53 7.38; Ibər. 2.2. 7:54 7.54 Jab. 37.12; 112.10. 7:55 7.55-56 Mat. 26.64; Sləne 2.33. 7:56 7.56 10.11; Luka 3.21; Yooh. 1.51.

⁵⁷ Makə uugi mbeenə ka tii nə sə'wa mabətesəkəkii, wata təya kaala vurenə, təya njiikəgi liminətii, təya dzaanə ka ci də nə patə,

⁵⁸ təya ələgi tə ci aa ba'a vəranə kaa təya kaala tə ci də faariinə. Seedawanyiinə əsə, təya səədfəgi kəjeerənatii, təya pukəpaa abii əndə'i uundzə dagwa ətə dīi ləməkii Sawulə.

⁵⁹ Ma təya kaala tə Sətəfanu də faariinə, ca dzə də də də'wa, "Ya'ə Slandanəki Yeesu, luuwə ma'yanaaki."

⁶⁰ Wata ca gərə'waanə, ca ngəree ka uurakii ka wabənə, əŋki ci: "Ya'ə Slandana, tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii." Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca əntəgi.

8

¹ Ma Sawulə, kə luuvə ci bələnə tə Sətəfanu.

Cibənə ŋga ənji nə'unə acii Sawulə

Ma uusərakii, kə lii ngərə'wə tə ənji nə'unə tə Yeesu də Urusaliima ka şanə. Təya yigədfəgi patə aanə hanyinə ŋga Yahudiya i *Samariya. See masləkee ənji tanə mbəfaanə davə.

² Kə ngirə hara ənji nə'unə tə wə ŋga Sətəfanu, təya ngədfəgi, təya tuu waakii ka şanə.

³ Ma Sawulə, kə cibə ci də ənji nə'unə tə Yeesu ka şanə. Ha'ə kə giimə ci ka yi ka yi ka kəəsənə tə tii, ŋguyirənə da makinə patə, ca əjigərə tə tii aa furəşina.

*Waazanə də *Samariya*

⁴ Ma ənji nə'uutə yigədfəgi, kə kirə tii wabənə ŋga Əntənfə taa aama patə gi tii.

⁵ Filibusə əsə, kə pyalə ci aasəkə maduunə vəranə ŋga Samariya, ca ba ka ənjitə davə wabənə agyanə Yeesu *Matədfəkii ŋga Əntənfə.

⁶ Makə fii dabaala tə sətə ci Filibusə a ba ka tii, təya nee ka sə ŋga hurəşhishiitə cii kəya dāadā əsə, təya kavə hiimatii ka sətə cii kəya ba ka tii patə də ədzəmə rəŋwə.

⁷ Acii kə gimagi ginaajinyinə ashi ənji bəzəkii də kaala vurenə. Kə mbə'i mahurəməsə ənji da mədərənyinə laŋə əsə.

⁸ Kə dīi ənji maŋuşinə ka şanə də Samariya.

⁹ Ma asəkə vəraatsə əsə, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Simoonə. Kə dīi ci uushi'inə ŋga hiila laŋə. Ha'ə kə

7:58 7.58 22.20. 7:59 7.59 Jab. 31.6; Luka 23.46. 7:60 7.60 Luka 23.34.

8:1 8.1 8.4; 11.19. 8:3 8.3 9.1,13,21; 22.4-5; 26.9-11; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13.

8:4 8.4 2.41. 8:7 8.7 Mar. 16.17; Luka 9.1.

dzəgəpaa tə ənji Samariya patə ka shəŋə. Ha'ə kə zhi'wee ci ka naakii nə ka mađuunə uushi.

¹⁰ Aciikii patənə ŋga ənja, gayinə da talakiinə, kə luuvə tii sətə d'aadii ci, təya ba, "Wiitə baawəda ŋga Əntənfə ka shəŋə ətə ci ənjə a ba."

¹¹ Təya nə'u tə ci, acii kə ta'avə ci ka d'a ka tii sə ŋga hiila.

¹² Amma, makə fii tii waazanə ŋga Filibusə agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntənfə da ŋunyi wabənə ŋga Yeesu, ŋguyirənə da makinə patə, kə luuvə tii, təya luu yibə bapətisəma.

¹³ Ha'ə nə Simoonə əsə, kə luuvə ci, ca luu yibə bapətisəma, ca nə'u tə Filibusə. Makə nee ci ka madiigərə sə ŋga hurəshishiitə ci Filibusə a d'a, kə dzəgəpaa tə ci ka shəŋə.

¹⁴ Makə fii masləkee ənji də Urusaliima oo'i, kə liwə ənji Samariya wabənə ŋga Əntənfə, təya sləkee ka i Piita da Yoohana aahadatii.

¹⁵ Makə mbu'i tii aa dəvə, kə d'ii tii ka ənji də'wa kaa təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁶ Acii kə liwə tii yibə bapətisəma agi ləmə ŋga Yeesu Slandana, amma ma'ə tii ma'upaamə Malaaba Ma'yanə.

¹⁷ Ma i Piita da Yoohana a d'a ka tii də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, wata təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁸ Makə nee Simoonə kə upaa ənji Malaaba Ma'yanə acii putə ŋga kavə ciinə ŋga masləkee ənji aanətii, wata ca d'a rəgwa ŋga vii kwaba ka masləkee ənja.

¹⁹ Əŋki ci ka tii, "Ndiimə ka nyi baawədaatsa, kaa nya shii kavə ciinəki aanə ənda, ca upaa Malaaba Ma'yanə əsə."

²⁰ Amma Piita a ba ka ci, "Wa Əntənfə a zamagi də hə da kwabaaku. Ma nə hə ka nəhəna, ka upaanə nə hə viinə ŋga Əntənfə də kwaba kwa?"

²¹ Əntaa slənaaku ətsa, acii pooshi ədzəməku camə akəŋwacii Əntənfə.

²² Acii ha'ə, baawə ka Əntənfə putə ŋga bwaya uushi'iitə hiimii hə, ha kədii aciikii; mbu'u ka tifyaginə nə ci ka hə sətə hiimii hə asəkə moodəfəku.

²³ Acii kə nee nyi, mənğərəkikinə nə hə. Kə ŋgərəma 'waslyakəənə tə hə."

²⁴ Wata əŋki Simoonə ka i Piita da Yoohana, "Kədiimə ka nyi acii Slandanə acii ga taa rəŋwə agi uushi'iitə bii unə a d'ii tə nyi."

²⁵ Makə uugi i Piita da Yoohana seedanatii da waaza wabənə ŋga Slandana, təya ənə aa Urusaliima də waaza

ɲunyi habara ɲga Yeesu asəkə giwanyinə da vəranyinə ɲga Samariya lanə.

Filibusə da əndə Iitoopiya

²⁶ Ma daba'əkii, wata malaa'ika ɲga Slandanə a ba ka Filibusə: “Madətə, duu aadə hwarəma, ka rəgwatə ca ma'ya də Urusaliima ka dzənə aa Gaza, waatoo rəgwa bilinə.”

²⁷⁻²⁸ Filibusə a madə, ca palə. Ma ca dzə də dzənə, wata ca guɲəgərə da əndə'i əndə Iitoopiya ca ənə saakii asəkə moota təhwaakii, ci kə uudəpaa paslənaakii tə Əntənfə də Urusaliima. Ca dzə də janğa ləkaləkətə ɲga anabi Isaaya. Ma əndətsa, gawə nə ci agi ɲwanjuunə ɲga Kandaka, waatoo ki nə ɲwanjwə ɲga Iitoopiya ka ətə saa'i. Əndətə əsə nə əndə kəsə kwabatə.

²⁹ Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka Filibusə, “Əntsahuu aatsa moota təhutsa.”

³⁰ Wata ca huyipaa aabiikii. Ma ca fa, waanə ka janğa ləkaləkətə ɲga anabi Isaaya. Filibusə a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Agi paaratəginə nə hə də sətə cii kwa janğa nii?”

³¹ Əndətə a ba ka Filibusə, “Iitə mbeenəki ka paaratəgina? See maa upaa nyi əndə tsakənə tə nyi.” Wata ca 'wa tə Filibusə kaa ca ndərə aabiikii kaa təya ndzaa ka hakii.

³² Wiinə sətə ɲji əndə Iitoopiyatə a janğa asəkə malaaba ləkaləkətəkii:

“Ma ca, taa makii mawunəmə ci.

Kə ndzaa ci makə бага ənjə a kərə ka la uurakii,

makə sətə ci uundzə бага a ndzaa kəda'ə

taa ənjə a laala shiŋkinaakii.

³³ Kə dafə ənji ka ci ayinə,

ha'ə kə ənslə'watəgi ənji ka ci də goongaanaakii.

Pooshi ənji ka mbee ka ba habara ɲga slikərənaakii,

acii kə lagi ənji əpinaakii daga saa'i ɲga əntənaakii ma'ə mambu'umə.”

³⁴ Wata əndə Iitoopiyatə a ba ka Filibusə, “Ya əna, agyanə wu sanə nə *anabi ka wabəna? Agyanəkii saakii nii, anii anə əndə'i ənda?”

³⁵ Wata Filibusə a waaza ka ci ɲunyi Habara ɲga Yeesu, 'watəginə ka sətə janġii əndətə asəkə ləkaləkətə ɲga anabi Isaaya.

³⁶ Ma təya dzə də dzənə a rəgwa, təya lapaa gəəra. Wata əŋki əndə Iitoopiyatə ka Filibusə, “Wiitə ma'inə. Tə'i uushi ca tənəpaa tə nyi ka dfa ka nyi bapətisəma nii?” [

³⁷ Filibusə a ba ka ci, “Madə kə vii hə goonğa ka Yeesu *Aləmasiihu də ədzəmə rəŋwə, ka danə nə ənji ka hə.” Əŋki ci, “Kə vii nyi goonğa oo’i, *Uuzənə ŋga Əntənfə nə Yeesu Aləmasiihu.”]

³⁸ Wata ca ba ka ənjə a kəŋee ka mootə təhwaakii. Təya jiməgərə, təya dzəgərə aagi ma’inə. Filibusə a yibə ka ci bapətisəma.

³⁹ Makə gimagi tii agi ma’inə, wata Ma’yanə ŋga Slandanə a vagi tə Filibusə. Pooshi əndə Iitoopiyatə ənyi ka neenə ka ci ma’ə. Amma ca nə’u rəgwaakii də moodasəkə laŋə.

⁴⁰ Ma Filibusə əsə, də Azata ənyi ənji ka neenə ka ci. Ca dzə aa Kayisariya. Ma a rəgwa, kə gi ci də waaza Nynyi Habara ŋga Yeesu ka vərə ka vərə.

9

Vii goonğa ŋga Sawulə ka Yeesu

¹ Ma Sawulə, kə gi ci aakəŋwa də cibənə də ənji nə’unə tə Slandana, ha’ə ca ba ka bəələginə nə ci tə tii. Kə ma’i ci, ca palə aa ha gawə ŋga limanyinə,

² ca kədii kaa ca naahətə ka ci ləkaləkatə kaa ca kərə ka gayinə ŋga *kuvə də’wanyinə ŋga Damasəkusə, oo’i, madə kə lapaa ci ənji nə’u rəgwa ŋga Slandana, ka kaashatənə nə ci tə tii patə, ŋguyirənə da makinə, ca kira aa Urusaliima ma’aanəkii.

³ Makə upaa ci ləkaləkatəkii, ca palə. Ma ci ma’ə a rəgwa, kədəhə kaa ca mbu’u aa Damasəkusə, wata ma nee ci, bərənə makə pyapidənə ŋga vənə a jigagi ka ci dadəgyə, ca bərəgi hatə dīi ci davə patə.

⁴ Wata kucafə ca kulagi aa panə. Ma ca fa, uura ŋga əndə a ba ka ci: “Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha’a?”

⁵ Ca ləgwa, “Ya’ə Slandana, hə wu sanə?” Əŋki ci ka ci, “Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibə də ci.

⁶ Amma, ma danəkwa, madətə, dzəgərə aasəkə vəranə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə nii kwa da.”

⁷ Ma guvii-wiinyinə ŋga Sawulə, kə kəŋee ka tii, ca pa’əənə ka tii ma əsə, acii kə fii tii uura ŋga ənda, amma maneemə tii ka əndəkii.

⁸ Sawulə a madətə, ca kəŋaanə, ca wunəpaa ginəkii, amma paa ci ka mbee ka nee ka taa mi. Ənjitə a kəsə tə ci ka ciinəkii, təya kərə tə ci aa Damasəkusə.

⁹ Baanə makkə, paa ci ka mbee ka neenə. Pooshi zəmə a makii, masamə ci taa mi əsə.

¹⁰ Tə'i əndə nə'unə də Damasəkusə ətə dīi ləməkii Ananiya. Kə jigagi Slandanə ka ci, əŋki ci, "Ananiya!" Ca muu, "'Ya'ə Slandana, wanyina."

¹¹ Əŋki Slandanə ka ci, "Madətə, duu ka rəgwatə ci ənjə a 'wa 'Makəŋə rəgwa', ha ləgwatə asii ga Yahuda tə əndə vərənə ŋga Tarəsi ətə dīi ləməkii Sawulə. Acii agi də də'wa nə ci."

¹² Kə baarii nyi ka ci əndə'i əndə dīi ləməkii Ananiya ca dəməgərə aabiikii, ca banee ka ciinəkii aanəkii kaa ca ənə ka nee ka ha makə ŋga ŋukə."

¹³ Amma Ananiya a ba, "'Ya'ə Slandana, kə fii nyi a ma ənji lanə oo'i, ma əndətsa, kə cibee ci ka ənji nə'unə tə hə ka shanə də Urusaliima."

¹⁴ Wiinə, ma shi ci aa hanə əsə, də baawəda ŋga gayinə ŋga limanyinə kaa ca anə taa tə wu patə ca da də'wa də ləməku ganə."

¹⁵ Amma əŋki Slandanə ka Ananiya, "Duu, acii matadə əndə slənaaki nə ci kaa ca baaba ləməki ka hara slikərənə da meeminə da ənji *Isərayilla patə."

¹⁶ Nyi na baarii ka ci əsə makə sətə nii kəya cibə putə ŋga ləməki."

¹⁷ Wata Ananiya a palə, ca dəməgərə aa hatə aasii, ca banee ka ciinəkii aanə Sawulə, ca ba, "Ndzəkəŋunəki Sawulə, Slandanə sləkee ka nyi, waatoo Yeesu ətə jigagi ka hə a rəgwa ha shi aa hanə. Ma sləkee ci ka nyi, kaa ha mbee ka neenə də ginəku makə ŋga ŋukə, ha upaa natənə ŋga Malaaba Ma'yanə tə hə əsə."

¹⁸ Wata kurya'ə uushi makə maslyafənə ŋga mbuzə a kulyagərə anə ginəkii, ca ənə ka neenə makə ŋga ŋukə, ca madətə, ca luu yibə bapətisəma."

¹⁹ Ma daba'əkii, ca adə zəma, ca ənə ka upaa ŋgeerənə."

Waazanə ŋga Sawulə də Damasəkusə

Kə ta'avə Sawulə gi'u də Damasəkusə tii da ənji nə'unə."

²⁰ Pii kə pyalə ci aasəkə *kuvə də'wanyinə kama kama, ca waaza ka ənji agyanə Yeesu, ca ba, ma Yeesu, *Uuzənə ŋga Əntanfə nə ci."

²¹ Ma ənjitə nja fa tə ci, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, təya ba, "Əntaa əndətsə cibə də ənji da də'wa də ləmətsə də Urusaliima? Ma shi ci aa hanə əsə, kaa ca kəəsə tə tii, ca kərə aakəŋwacii gayinə ŋga limanyinə ma'aanəkii."

²² Amma, ma waazanə nga Sawulə, kə cakə də ngeerənə aakəŋwa aakəŋwa, ca baarii ka *Yahudiinə də Damasəkusə oo'i, ma Yeesu, *Matafəkii nga Əntanfə nə ci. Makə fii tii ha'ə, wata hiimatii a gwazəgi patə.

²³ Ma daba'ə baanə bəzəkii, kə anyi Yahudiinə uura ka bələginə tə Sawulə.

²⁴ Amma kə fii Sawulə sətə mwayi tii danə də ci. Vəfə da uusərə patə nə tii ka nəhə uura mayi nga vəranə kaa təya bələgi tə ci.

²⁵ Asee, ma ka əndə'i vəfə, kə ngirə *lyawarənə nga Sawulə tə ci, təya kavə tə ci aasəkə dəva, təya kyagərə tə ci da nə mahwala nga vəranə.

Ənəgərənə nga Sawulə aa Urusaliima

²⁶ Makə ənyi Sawulə aa Urusaliima, kə ali ci ləbənə da ənji nə'unə davə. Amma kə ngwaləgi tii patə aciikii, acii maluuvmə tii oo'i, əndə nə'unə nə ci.

²⁷ Amma, wata Barənaba a kəsətə tə ci ka ciinə, ca kərə tə ci aabii masləkee ənji, ca bagi ka tii makə sətə nee Sawulə ka Slandanə a rəgwa ətə wabi ka ci, makə sətə waazii ci də ləmə nga Yeesu də Damasəkusə yadə ngwalənə əsə. *

²⁸ Wata təya ndzaashi, təya wiigi'i ka hakii da Sawulə də Urusaliima. Ca waaza də ləmə nga Slandanə yadə ngwalənə.

²⁹ Ca dzə də wabənə də dəadfa mabizhinə da Yahudiinə ətə ca wabə uura Gərikə əsə. Amma, ma tii natii, rəgwa nga bələginə tə ci nə tii ka alənə.

³⁰ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kərəgi tə ci aa Kayis-ariya, əŋki tii ka ci, wa ca ənə saakii aa Tarəsi.

³¹ Ma Ikəliisiyanyinə anə hanyinə nga Yahudiya da Galili i Samariya əsə, kə upaa tii ndzaanə jamə, pooshi ngəra'wə ma'ə. Kə cakə tii də ngeerənə aakəŋwə aakəŋwa, təya dzə də ngwalənə tə Slandanə əsə agi taa mi ci təya də patə. Də ha'ə cakə ənji nə'unə danə lanə dagi tsakənə nga Malaaba Ma'yanə tə tii.

Mbədfəpaanə nga Piita də Ayiniya

³² Ma Piita, agi wiigi'inə nə ci ahada ənji nə'unə taa dama patə. Kə gi ci ka tsaamətənə tə ənji nə'unə də Lida əsə.

³³ Ma davə, kə lapaa ci əndə'i mahurəməsə əndə ətə dīi ləməkii Ayiniya. Paa ci ka mbee ka madətənə. Fəzə tighəsə nə ci pərəfə əsəkə ədzə baanə.

9:22 9.22 5.42. 9:23 9.23 23.12. 9:23 9.23-25 2 Koor. 11.32-33. 9:26
9.26-27 9.3-6,20; Gal. 1.18. * 9:27 9.27 Barənaba: 4.36-37; 11.22-30; 12.25;
13.1-4,7,43-50; 14.12,20; 15.2-12,22,35-39; 1 Koor. 9.6; Gal. 2.1,9,13. 9:30 9.30
11.25; Gal. 1.21.

³⁴ Əŋki Piita ka ci, “Ayiniya, kə mbədfəpaa Yeesu *Aləmasiihu də hə. Madətə, ha fuudətə ha ŋga baanaaku.” Wata həryatə ca madətə.

³⁵ Əŋji Lida da əŋjitə anə hanyinə ŋga Saroonə patə, kə nee tii ka Ayiniya, ca wii. Wata təya zhi'wagi ka nə'unə tə Slandana.

Mədeenə ŋga Piita ka Tabita

³⁶ Tə'i əndə'i vəranə ətə dīi ləməkii Yoopa. Ma dava, tə'i əndə'i minə dīi ləmətə Tabita. Ma də uura Gərikə əsə, Dookasə, makə bana kanyadə. Əndə nə'unə nə ki. Pukyanə ŋga ha patə nə ki ka slənə ŋunyi slənə, kya tsakə tə matəgunyinə əsə.

³⁷ Ma saa'ikii, kə gwakə ki ka bwanea, kya əntəgi. Əŋjə a yibəgi tə ki, təya banee ka ki asəkə kuvə anə əndə'i.

³⁸ Makə ma Lida, pooshi dzadə da Yoopa, kə fii əŋji nə'uutə davə oo'i, də Lida nə Piita. Wata təya sləkee ka əŋji bəra'i aabiikii, təya kədii tə ci, əŋki tii, “Tsəgwayi pii pii, shiwə aahadeenə.”

³⁹ Makə fii Piita ha'ə, wata ca madə, ca palə da tii. Mbu'unaakii, əŋjə a kərə tə ci aasəkə kuvə anə əndə'i. Mooryafinyinə a guŋutə də ci patə, təya dzə də tuunə, təya baarii ka ci kəbənə i kəjeeriitə nji Dookasə a təslə, ki ma'ə da i əpinə.

⁴⁰ Wata Piita a ba ka tii, wa təya dəməgi patə agyə. Ca gərə'waanə, ca də də'wa, wata ca zhi'igi aabii wa, ca ba, “Tabita, madətə.” Kya wunəpaa ginətə. Makə nee ki ka Piita, kya madətə dasə.

⁴¹ Piita a və ka ki ciinəkii, kya kəsətə, ca madəe ka ki. Ma daba'əkii, ca 'wa tə mooryafinyinə da hara əŋji nə'unə, ca baarii tə ki ka tii da i əpinə.

⁴² Kə huwugi habara ŋga sətə dīi Piita asəkə vəranə ŋga Yoopa patə. Əŋji laŋə vii goongga ka Slandanə əsə.

⁴³ Kə baa Piita də Yoopa laŋə asii ga matakədfə kuvə'unə ətə dīi ləməkii Simoonə.

10

Dzənə ŋga Piita aa ha Koorəniliya

¹ Tə'i əndə'i əndə də Kayisariya ətə dīi ləməkii Koorəniliya. Matakəŋwanə nə ci agi kurəgə ŋga soojiinə ətə ci əŋjə a 'wa Italiyaninə.

² Ma ci da yaakii patə, əŋji ŋgwalənə tə Əntanfə nə tii. Agi gərə'unə nə tii ka Əntanfə. Ca vii sataka laŋə ka əŋji əsə, ca də də'wa taa guci patə.

³ Ma ka əndə'i uusəra, ətsə bahə tibisə makkə nga kədəwanə, kə shitə malaa'ika nga Əntənfə aabiikii makə səniinə, Koorəniliya a nee ka ci ginə da ginə. Ca ba ka ci, "Koorəniliya!"

⁴ Wata Koorəniliya a fə'yagi ginəkii ka tsaamənə tə ci də ngwalənə, ca muu, "'Ya'ə Slandana, mi kwa?" Əŋki malaa'ika ka ci, "Kə fii Əntənfə kədiinaaku. Kə dii satakaaku nga'ə ka ci əsə, mazaanəmə hə ka ci.

⁵ Ma dənəku, sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə əndə'i əndə dii ləməkii Simoonə ətə ci ənjə a 'wa tə ci Piita.

⁶ Mu'umə nə ci asii ga matakədə kuvə'unə ətə dii ləməkii Simoonə əsə. Ama uunəvə nə yaakii."

⁷ Makə pyalə malaa'ikatə saakii, wata Koorəniliya a 'watə lyawarənaakii bəra'i da rəŋwə agi soojiinə nga səkə ciinəkii ətə ca gərə'u ka Əntənfə əsə.

⁸ Ca ba ka tii sətə bii malaa'ika ka ci patə. Wata ca sləkee ka tii aa Yoopa.

⁹ Ma ka doorəkii, tii kədəhə ka mbu'unə aa Yoopa, kə ndərəgi Piita aagyanə malərəbə kuvə ka dā də'wa ətsə uusərə ahadana.

¹⁰ Ma ka saa'ikii, kə zhimə madəfənə tə ci, kə mwayi ci sə nga adənə. Ma ənji ma'ə ka dā ka ci zəma, kə faarii Əntənfə ka ci sə nga hurəshishinə.

¹¹ Ca nee ka səkəntənfə mawunəkii. Uushi makə maduunə gwada a jima aa panə da tangalakii ənfwadə masəkii.

¹² Ma asəkəkii, tə'i taa ngutə tsarə nga daba da sədə ənfwadə, i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca lədə a səkəntənfə.

¹³ Ma ca fa, uura nga əndə a wabə ka ci, əŋki ci, "Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə."

¹⁴ Əŋki Piita, "Aa'a, 'ya'ə Slandana, mashimə nya agi sətə tənəpaa *bariya ka adənə taa ma'ajijinə uushi."

¹⁵ Wata ma ca fa, əndəkii a ənə ka wabənə ka ci nga bəra'inə, əŋki ci, "Ma sətə datəgi Əntənfə camə, ga ha tsaamə tə ci ajijinə."

¹⁶ Makə jikətə ka ci sədə makkə, ma daba'əkii, pii sətə a ndərəgi aa dəgyə shakətə.

¹⁷ Ma Piita agi hiima sətə mwayi Əntənfə banə ka ci də uushi'iitə nee ci, wata watiitsə ənjitə sləkee Koorəniliya ka tii kəŋə kəŋə a mayi, tii kə uugi ləgwa yi nga Simoonə.

¹⁸ Təya 'wa ənji, təya ləgwa mbu'u davə asii nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita.

19 Ma Piita ma'ə agi hiima sətə mwayi Əntanfə banə ka ci də uushi'iitə baarii ci ka ci, wata Malaaba Ma'yanə a ba ka ci, "Fatə, wiitə ənji makkə ca alə tə hə.

20 Madətə, jiməgərə, ha dzə da tii. Ga ha buurə taa mi, acii nyi sləkee ka tii."

21 Wata Piita a madətə, ca jiməgərə, ca dzə ka wabənə da tii, ca ba, "Nyi nə əndətə cuuna alə. Iitə nə shine goona?"

22 Təya ba ka ci, "Koorəniliya matakəɲwanə ɲga soojiinə sləkee keenə. Ma ca, əndə goonɲa nə ci, agi gərə'unə nə ci ka Əntanfə taa guci patə. Da ayinaakii nə ci əsə anə hanyinə ɲga Yahudiinə patə. Kə bii malaa'ika ɲga Əntanfə ka ci, kaa ca 'wa tə hə aa hakii aasii kaa ca fa sətə cii kwa ba ka ci."

23 Wata Piita a 'wagərə tə tii, təya baanə davə.

Pukənə ɲga ha ca madə, ca palə da ənjitə makkə. Kə kəree hara ənji nə'unə ɲga Yoopa ka ci əsə.

24 Təya mbu'u aa Kayisariya ka bəra'inə ɲga uusəra. Ma Koorəniliya, a gərə tə tii, kə 'waa'watə ci tə ndzəkəɲushi'inəkii da guviinəkii.

25 Ma ətsə ka Piita a dəməgərə, wata waatsə Koorəniliya. Wata ca gərə'waanə atsaa sədfəkii, ca paslə tə ci.

26 Amma Piita a kəsətə ciinəkii, ca madəe ka ci, əɲki ci ka ci, "Madətə kəɲə. Acii nyi maa, əndə nə nyi makə hə."

27 Ma Piita a dzə də wabənə tii da Koorəniliya, ca dəməgərə aa kumu, ca lapaa ənji lanə ətə dzii də nə davə,

28 ca ba ka tii, "Unə də noonə na, kə shii unə oo'i, kə təɲapaa diina ɲga Yahudiinə tə ndzaanə ka hakii taa dzənə aasii aa ha əndə'i slikərənə pamə. Amma, ma nyi, kə baarii Əntanfə ka nyi oo'i, ga əɲjə a nee ka ajijinəənə ɲga taa wu patə.

29 Acii ha'ə, makə alyə ənji tə nyi, kə shi nyi, madəmə nyi mabizhinə əsə. Yoo, ma ənə dfiya, ɲga'ə ka nyi nə fa sətə 'wii unə tə nyi ka ci."

30 Əɲki Koorəniliya ka ci, "Kə dfi baanə ənfwadə əna, kənə ha'ə ətə acii aɲwə, saa'itə nya də də'wa ɲga tibisə makkə ɲga kədəwanə gaki asii, kə shigi əndə ka nyi da kəjeerənə ashikii ətə ca pyapidə agi ənda.

31 Əɲki ci ka nyi: "Ya'ə Koorəniliya, kə fii Əntanfə kədiinaaku, kə dfi satakaaku ɲga'ə ka ci. Mazaanəmə hə ka ci əsə.

32 Acii ha'ə sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci əɲjə a 'wa tə ci Piita. Mu'umə nə ci asii ga Simoonə matakədfə kuvə'unə ətə dfi yaakii ama uunəva.'

³³ Pii nya sləkee ka ənji ka hə. Hə əsə kə dīi hə ŋga'əənə makə shi hə. Yoo, manə dīya, waniinə patə akəŋwacii Əntaŋfə keena fa sətə bii Slandanə ka hə patə, kaa ha ba keenə."

Waazanə ŋga Piita asii ga Koorəniliya

³⁴ Wata Piita a jikəvə, əŋki ci, "Tantanyinə ənə ha'ə shii nyi oo'i, uushi rəŋwə nə ənji akəŋwacii Əntaŋfə.

³⁵ Mada kə slənyi əndə ŋunyi sləna, ca ŋgwələ acii Əntaŋfə, ka uudənə nə Əntaŋfə tə əndəkii, taa ŋgutə slikərənə nə ci patə.

³⁶ Kə shii unə wabəətsə sləkee Əntaŋfə ka ənji Isərayiila, waatoo waaza Ŋunyi Habara ŋga jamənə dəcii Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Slandanə ŋga taa wu patə.

³⁷ Kə shii unə habara ŋga sətə dīi anə hanyinə ŋga Yahudiya patə, 'watəginə daga də Galili daba'a bapətişema ətə waazii Yoohana.

³⁸ Waatoo, makə sətə vii Əntaŋfə ka Yeesu əndə Nazaratu Malaaba Ma'yanə da baawəda, makə sətə nji kəya wiigi'i, ca dzə də daada ŋunyi sləna, ca mbədəpaa də ənjitə cibee *Seetanə ka tii patə, acii kədəhə nə Əntaŋfə da ci.

³⁹ "Ma inə əsə, seedawanyinə ŋga sətə dīi ci patə də Urusaliima da anə hara hanyinə ŋga Yahudiya. Tə ci əsə bələgi ənji də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁴⁰ Amma Əntaŋfə a madəe ka ci ka makkənə ŋga uusəra, ca kavə tə ci ka baarii naakii nə da i əpinə.

⁴¹ Əntaa ka ənji patə baarii ci naakii na, amma keenə ətə ta'i Əntaŋfə keena ndzaa ka seedawanyinaakii, acii kə zhimiinə ka hakii da i ci daba'a madənaakii agi maməətə ənja.

⁴² Kə bii ci keenə, keena waaza ka ənji Ŋunyi Habara, ina vii seeda oo'i, ci nə əndətə kavə Əntaŋfə tə ci ka la gəŋwanə anə ənji əpinə da maməətə ənja.

⁴³ Tə ci seedii patənə ŋga anabiinə oo'i, patənə ŋga ənjitə vii ka ci goonğa, ka upaanə nə tii tifyaginə ŋga 'waslyakəənətii daga ləməkii."

Upaa Malaaba Ma'yanə ŋga hara slikərənə

⁴⁴ Ma Piita ma'ə agi wabənə, əŋjə a fa, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii patə.

10:34 10:34 Rooma 2.11; Yak. 2.1. **10:35 10:35** Yooh. 9.31. **10:36 10:36** Isaa. 52.7; Rooma 3.25-26; 5.1; 2 Koor. 5.18; Kwal. 1.20; Səniinə 19.16. **10:38 10:38** Luka 4.18; 13.16; Yooh. 3.2. **10:39 10:39-40** 3.15. **10:41 10:41** 1.4; Luka 24.30-31,41-43; Yooh. 21.12-13. **10:42 10:42** 17.31; Rooma 14.9; 2 Tim. 4.1; 1 Piita 4.5. **10:43 10:43** 13.38; Irin. 31.34. **10:44 10:44-46** 2.4.

⁴⁵ Ma ənji nə'unə nga Yahudiinə ətə shi tii da i Piita, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə nə shinə nga Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfə nga ənjitə əntaa Yahudiinə.

⁴⁶ Acii kə fii tii təya wabə məshipətə uuranyinə, təya dələ də Əntənfə. Wata ənki Piita,

⁴⁷ “Makə dīi ci kə upaa ənjitə Malaaba Ma'yanə makə ətə upaa inə neenə əsə, pooshi əndə ca tənəpaa dā ka tii bapətisəma.”

⁴⁸ Wata ca ba ka ənje a yibə ka tii bapətisəma də ləmə nga Yeesu *Aləmasiihu. Ma daba'əkii, təya kədii tə ci kaa ca banee gi'u ahadatii.

11

Wabənə nga Piita ka Ikəliisiya də Urusaliima

¹ Kə fii masləkee ənji da hara ənji nə'unə ətə anə hanyinə nga Yahudiya oo'i, ənjitə əntaa Yahudiinə maa, kə liwə tii wabənə nga Əntənfə.

² Makə gi Piita aa Urusaliima, kə jalə ənji nə'unə nga Yahudiinə tə ci,

³ təya ba, “Ya makə əndə Yahuda nə ha, mi sanə gi hə ka dənə aasii aa ha ənjitə *maryaminiyama? Ha'ə maa, kə fii inə, kə agi hə zəmə da təya?”

⁴ Wata Piita a ndzanə ba ka tii sətə dīi də rənjwə rənjwə, ənki ci,

⁵ “Ma nyi asəkə vəranə nga Yoopa, nya dā də'wa, kə baarii Əntənfə ka nyi sə nga hurəshishinə. Uushi makə maduunə gwada a jima dadagyə da tangalakii ənfwadə masəkii. Ha'ə ca mbu'ya aabiiki.

⁶ Makə tsaamətə nyi nga'ə, kə nee nyi ka dabanyinə ətə ca wii anə sədə ənfwadə, i luu bilinə da i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca lədə a səkəntənfə kama kama patə asəkəkii.

⁷ Wata ma nya fa, əndə'i uura nga əndə a wabə da nyi, ca ba: ‘Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə.’

⁸ Amma nya ba: ‘Aa'a, 'ya'ə Slandana, acii pooshi ma'ajjinə uushi sha dzəgərə aasəkə maki taa sətə tənəpaa *bariya ka adənə.’

⁹ Ma nya fa, ca ənə ka wabənə ka nyi nga bəra'inə dadagyə, ənki ci: ‘Ma sətə datəgi Əntənfə camə, ga ha nəhə tə ci ma'ajjinəkii.’

¹⁰ Ca jikətə ka nyi nga makkənə, wata sətə a ənə ka ndərəginə aa dəgyə shakətə.

¹¹ Ma'ə nyi mata'avəmə dəŋwa'ə, wata watiitsə ənji makkə kəŋə kəŋə a mayi ka hatə dīi inə davə. Kə sləkee ənji ka tii aabiiki daga də Kayisariya.

¹² Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi, wa nya dzə da tii, ga nya buurə taa mi. Inə da ənji nə'uunə kuwa gi əsə. Ha'ə ina dəməgərə aasii aa ha əndəkii.

¹³ Wata ca ba keenə makə sətə nee ci ka malaa'ika kəŋə asii gakii, malaa'ika a ba ka ci: 'Sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita.

¹⁴ Kadə nii kəya ba ka hə wabəətə nii kwa upaa luupaanə da yaaku patə.'

¹⁵ Mbu'unaaki, ma nya 'watəgi də wabənə ha'ə, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii makə sətə shi aa moodəfaamə ŋga təkəŋwanə əsə.

¹⁶ Wata nya buurətə wabənə ŋga Slandanə ətə bii ci: 'Kə yibə Yoohana ka ənji bapətisəma də ma'inə, amma, ma unə, ka upaanə nuunə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə.'

¹⁷ Makə kə vii Əntəŋfə ka tii makə sətə vii ci kaamə saa'itə vii amə goonga ka Slandanə Yeesu Aləmasiihu, nyi wu sanə təŋapaanəki aniya ŋga Əntəŋfwa?"

¹⁸ Makə fii tii ha'ə, kə ətee tii ka sə ŋga banə, təya dəla də Əntəŋfə, təya ba, "Asee, patə da i ka ənjitə əntaa Yahudiinə vii Əntəŋfə rəgwa ŋga baanə ka ci kaa təya upaa əpinə."

Ikəliisiya də Antakiya

¹⁹ Ma ənjitə yiigədəgi putə ŋga cibəətə cibə tii daba'a bələginə tə Sətəfanu, kə pyalə tii kura'ə aanə hanyinə ŋga Finikiya da i Kipərusə i aasəkə vəranə ŋga Antakiya. Mawaazamə tii taa ka wu madaamə ka *Yahudiinə.

²⁰ Amma, tə'i hara ənji Kipərusə da ŋga Sirina, mbu'unatii aa Antakiya, təya wabə ka hara slikərənə əsə, təya waaza Nūnyi Habara ŋga Slandanə Yeesu.

²¹ Kə ndzaa Slandanə kədəhə da tii. Ha'ə kə vii ənji lanə goonga ka ci, təya nə'u tə ci.

²² Makə mbu'i habarakii aa limə ənji nə'unə ŋga Urusali-ima, təya sləkee ka Barənaba aa Antakiya.

²³ Makə mbu'i ci aa dəvə, kə dīi ci maŋushinə acii kə nee ci ka ŋga'aanə ŋga Əntəŋfə ətə dīi ci ka tii. Wata əŋki ci ka tii, "See a ndzaa unə ka ənji goonga də ədzəmə rəŋwə akəŋwacii Slandana."

²⁴ Aci ma ca, manğa'ə əndə nə ci, da Malaaba Ma'yanə da vii goonğa nə ci əsə. Ənji bəzəkii ka şanə vii goonğa ka Slandana.

²⁵ Wata Barənaba a palə aa Tarəsi ka alyanə tə Sawulə.

²⁶ Makə lapaa ci tə ci, ca kira tə ci aa Antakiya. Təya fəzəgi davə ka dzaadza də nə da ənji nə'unə. Təya dzəgunə ka ənji bəzəkii. Də Antakiya əsə 'watəgi ənji 'wanə tə ənji nə'unə 'Ənji nə'unə tə Aləmasiihu'.

²⁷ Agi ətə saa'i ma'i hara anabinyinə də Urusaliima ka şinə aa Antakiya.

²⁸ Mbu'unatii aadəvə, wata rənwə agitii ətə dīi ləməkii Agabusə a madətə, ca ba də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, əŋki ci, kadə nə məza madəfənə a kulyaanə ka duuniya patə. Ha'ə makə ətsə əsə kə kullii madəfənəkii agi zamana nga nwanjuunə nga Kalawudiyu.

²⁹ Wata ənji nə'unə a anə uura nga vii sətə mbee ngeerənə nga taa wu patə, kaa ənjə a kərə ka ənji nə'uutə də Yahudiya.[†]

³⁰ Kə datə tii ha'ə əsə, təya sləkee ka kərənə ka gayinə nga Ikəliisiya daci i Barənaba da Sawulə.

12

Bələnə tə Yakubu da pa'ənə tə Piita

¹ Ma ka saa'ita, kə 'watəgi nwanjwə *Hirudusə cibənə də hara ənji nə'unə.

² Ha'ə kə bii ci ka ənjə a bələgi tə Yakubu ndzəkənjuci Yoohana də ngila purəjanə.

³ Makə nee ci kə kadəesəkə ka *Yahudiinə nə bələginə tə Yakubu, ca ba, wa ənjə a kəsətə tə Piita əsə. Ma gi ka dənə, agi kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə kəshi ənji tə ci.

⁴ Makə kəshi ənji tə ci, təya kərə tə ci aa furəshina. Hirudusə a kavə tə ci aacii soojiinə ənfwadə ənfwadə kurəgə ənfwadə, kaa təya nəhə tə ci, aadə ənjə a kərə tə ci aakənjwacii danjana daba'a kumənəkii, waatoo kumənə nga *Pasəka.

⁵ Ma saa'itə Piita a furəshina, ma ənji nə'unə natii, wata ka dā də'wa nə tii ka putaakii də gazhi'waanə.

Luupaanə nga malaa'ika tə Piita

11:25 11.25 9.30. * **11:26 11.26** Ma ənji nə'unə tə Aləmasiihu, makə bana, Kəristənə də uura Gərikə. **11:27 11.27** 13.1; 15.32. **11:28 11.28** 21.10.

[†] **11:29 11.29** Aci anə hanyinə nga Yahudiya palee madəfənəkii də dənə ka saa'ikii. **11:29 11.29-30** 12.12,25; Rooma 15.26; 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.4; 9.2,12; Gal. 2.10. **12:4 12.4** 4.3. **12:5 12.5** Yak. 5.16.

⁶ Ma ka vədə nga uusəratə mwayi Hirudusə ngiraginə tə Piita ka la ka ci gəŋwanə, Piita a tsəfə ɲunyinə ahada soojiinə bəra'i, ci ma'anəkii də mahyakahyaka'ə bəra'i. Ənji nəhə furəshina əsə, a makuvə nə tii.

⁷ Ma davəfəkii, kə jigagi malaa'ika nga Slandana. Bərənə a bərəgi kuvəkii patə. Wata ca dəgee ka Piita ka tangalakii, ca madəe ka ci, əŋki ci, "Madətə pii pii!" Wata mahyakahyaka'ətə a kwalyagərə acii Piita.

⁸ Wata malaa'ikatə a ba ka Piita, "Ŋgaangavə uushi'inaaku, ha ɲgavə bibinaaku." Piita a datə ha'ə. Əŋki malaa'ika ka ci, "Əgətə gwadaaku, ha nyi'wa tə nyi."

⁹ Piita a nə'u tə ci agyə. Mashiiimə ci taa, ma sətə ci malaa'ika a dā, tantanyinə. Ma nə ci ka nəhənə, taa səniinə sənni ci.

¹⁰ Makə paaləgi tii tə ənji nəhə kuvə nga təkəŋwanə da nga bəra'inə, təya mbu'u aa uura mayi nga tibisə ətə nga dəməginə aasəkə vəranə. Wata uura mayikii a wunəgi ka tii ci saakii. Təya gimagi, təya nə'u əndə'i rəgwa. Wata pii malaa'ikatə a bwasee ka ci.

¹¹ Makə ənya nə nga Piita aashikii, əŋki ci, "Manə dīya, kə shii nyi ndilə ndilə oo'i, kə sləkee Slandanə ka malaa'ikaakii ka luupaanə tə nyi acii Hirudusə da bwaya uushi'iitə ci Yahudiinə a moo dānə də nyi."

¹² Shiinaakii ha'ə, wata ca palə aasii aa ha Mariyaama məci Yoohana ətə dīi əndə'i ləməkii Marəkusə. Kə dzii ənji nə'unə də nə laŋə davə, təya dā də'wa.

¹³ Mbu'unaakii ca dəgətə uura maya. Tə'i əndə'i kadəmə ətə dīi ləmətə Rooda. Makə fii ki, wata kya shi ka faginə taa wu.

¹⁴ Makə paaratəgi ki oo'i, uura nga Piita ətsa, mawunəgimə ki uura mayikii acii moodasəka. Wata kya ənəgərə aasii də huyi huyi, kya ba: "Waatsə Piita kəŋə a uura mayi!"

¹⁵ Təya ba ka ki, "Maba nə hə saŋə kwa?" Amma kya tsakə banə oo'i, ci ətsa. Əŋki tii, "Malaa'ikaakii ətsa."

¹⁶ Amma, mabwaseemə Piita ka dəgə uura mayikii. Wata təya wunəgi, təya nee ka ci. Kə kəŋee ka tii.

¹⁷ Wata Piita a madəe ka tii ka ciinəkii, kaa təya ndzaa kəda'ə, ca dzəgunətə ka tii makə sətə ngiragi Slandanə tə ci asəkə furəshina. Makə uudəpaa ci, əŋki ci ka tii, "A una ba ka Yakubu da hara ənji nə'unə." Daba'ə ha'ə, ca madə, ca palə ka əndə'i ha.

¹⁸ Pukənə nga ha, kə ma'i maduunə mabizhinə ahada soojiinə putə nga sətə slənyi tə Piita.

19 Makə ali ənji tə ci ka Hirudusə, maneemə tii ka ci. Hirudusə a ləgwa a ma soojiinə, pooshi. Wata ca ba ka ənjə a bəələgi tə soojiita. Ma daba'əkii, ca madə anə hanyinə nga Yahudiya, ca palə aa Kayisariya, ca ta'avee davə.

Əntənə nga Hirudusə

20 Ma nwanwə Hirudusə, ka mabətəsəkə nə ci aashi ənji Tiira da ənji Sidoonə. Aciikii təya jagi də na, təya shi aabiikii ka sədə rənwə, təya wabə da Balasəta, waatoo gawə nga yi nga nwanwa. Makə uugi tii anəgi wabənə da ci, təya alə ndzaanə jamə da Hirudusə, acii də zəmə nga nə nga hanyinaakii nə tii.

21 Ma ka uuseratə lii Hirudusə, ca ka kəjeerə nwanjuunaakii, ca ndzaanə asəkə dəgələ nwanjuunaakii, ca wabə ka tii.

22 Ənjə a wazə, təya ba, “Ma ətsa, wabənə nga Əntənfə, əntaa nga ənda.”

23 Pii wata malaa'ika nga Slandanə a dəgəgi tə ci, acii kə luuma ci dūunuunə nga Əntənfə. Zoozəniinə a tsəbə tə ci. Ha'ə əntəgi ci.

24 Amma, ma wabənə nga Əntənfə, kə gi aakənwə aakənwə.

25 Makə uudəpaa i Barənaba da Sawulə sləkeetə sləkee ənji ka tii aa Urusaliima, təya palə satii, təya ngərənə tə Yoohana ətə ci ənjə a 'wa Marəkusə.

13

Sləkeenə nga Malaaba Ma'yanə ka i Barənaba da Sawulə

1 Ma asəkə Ikəliisiya nga Antakiya, tə'i hara *anabiinə da ənji dzəgunənə, waatoo i Barənaba da Simiyoonə ətə ci ənjə a 'wa əndə dənwa da i Lukiyusə əndə Sirina da Manahina ətə girəshi tii da nwanwə *Hirudusə. Ahadatii nə Sawulə əsə.

2 Ma ka əndə'i uusera, təya gərə'u ka Slandanə da dfa suumaya. Əŋki Malaaba Ma'yanə ka tii, “Fə'yagimə ka nyi tə i Barənaba tii da Sawulə kaa təya slənə slənətə 'wii nyi tə tii.”

3 Daba'ə suumaya da dfa də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, təya kapaa tə tii.

Waazanə nga masləkee ənji anə hanyinə nga Kipərusə

4 Makə sləkee Malaaba Ma'yanə ka i Barənaba da Sawulə, təya palə aa Səluukiya, təya dzə ka dəmə kumbawalə davə

nga dzəginə aanə hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə.

⁵ Mbu'unatii aanə hanyinəkii aasəkə vəranə nga Salamisa, təya ndzanə baaba wabənə nga Əntanfø asəkə *kuvə də'wanyinə nga Yahudiinə. Kə gi Yoohana ka tsakənə tə tii əsə.

⁶ Makə wiigi'itə tii hanyinə nga Kipərusə patə kura'ə aa Pafusa, təya lapaa əndə'i əndə hiila ətə dīi ləməkii Barə-Yeesu. Majirakə nga anabi nga Yahudiinə nə ci.

⁷ Guva nga ngwaməna Sirəgiya Bulusə nə ci əsə. Ma ngwaməna, əndə shiinə nə ci. Ca 'wa tə i Barənaba da Sawulə, ca alə fa wabənə nga Əntanfø amatii.

⁸ Amma, ma əndə hiilatsa, ətə dīi ləməkii Ilimasə də uura Gərikə, kə dīi ci ka tii mabizhinə, ha'ə kə mwayi ci zhi'wee ka ədzəmə nga ngwaməna acii ga ca nyi'u goonğa.

⁹ Amma, ma Sawulə, ətə ci ənjə a 'wa tə ci Bulusə əsə, da i Malaaba Ma'yanə nə ci, ca tsaamə tə əndə hiilatsa,

¹⁰ əŋki ci, "Ma hə, əndə nga *Seetanə nə hə, səsəŋwə nga goonğa. See sətə dīi bwayakii nəndə a ədzəməku. Pukyanə nga uusərə patə, ha'ə nə hə ka zhi'wee ka goonğa nga Əntanfø ka jirakənə.

¹¹ Acii ha'ə ka dzalənə nə Slandanə tə hə, ha uurəfəgi, pa ha nee ka uusərə ma'ə kwakwatə." Pii wata təkunə cii kəya nee ma'ə, ca raramə, ənjə a kəsə tə ci ka ciinə, acii paa ci ka nee ka ha ma'ə.

¹² Makə nee ngwaməna ka sətə slənyi, kə vii ci goonğa ka Slandana, acii kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənə agyanəkii.

Bulusə da Barənaba də Antakiya anə hanyinə nga Pisidiya

¹³ Ma daba'əkii, wata Bulusə da ənji nə'ushinaakii a dəmə kumbawalə də Pafusa, təya palə aa Pirəga anə hanyinə nga Paməfliya. Ma Yoohana, kə bwasee ci ka tii davə, ca ənə aa Urusaliima.

¹⁴ Amma, ma təya, təya paləgi tə Pirəga, təya palə aa Antakiya ətə anə hanyinə nga Pisidiya. Də asavee əsə, təya dəməgərə aasəkə *kuvə də'wa, təya ndzaanə da ənja,

¹⁵ ənjə a janğa bariya nga Muusa da ləkaləkatə nga anabiinə. Wata gayinə nga kuva a sləkee ka banə ka tii oo'i, "Ndzəkəŋushi'ina, usamə da shinə. Mbu'u tə'i wabənə ətə ca tsakə tə ənji a moonə."

¹⁶ Bulusə a madətə, ca madee ka ciinəkii ka ənja, ca ba, “Unə ənji *Isərayiila da hara ənji gərə'unə ka Əntanfə, fatəmə!

¹⁷ Ma Əntanfə ənə caama nə'u, amə ənji Isərayiila, ci ta'i tə dzədzəshi'inaamə, ca siitə tə tii saa'i tii anə hanyinə nga Misəra. Də maduunə baawəda əsə ngiragi ci tə tii də Misəra.

¹⁸ Kə sə'wii ci tə tii ha'ə fəzə ənfwadə pu'unə agi bilinə əsə.

¹⁹ Ca zamagi də slikərənə mədəfə anə hanyinə nga Kana'ana, ca vii ka tii hanyinəkii nga zəmə ya.

²⁰ Ma ətsə patə, agi fəzə gya'ə ənfwadə da tufə pu'unə. Daba'a ha'ə ca dəkəvə ka tii gayinə ahadatii ha'ə mbu'ya ka zamana nga anabi Samuyila.

²¹ Agi zamanaakii kədii tii kaa ənjə a dəkə ka tii nwanwa. Wata Əntanfə a dəkəvə ka tii tə Sawulə uuzənə nga Kisə, agi duurə nga Beejaminə. Ca dfa ka tii nwanjuunə nga fəzə ənfwadə pu'unə.

²² Makə ngərəgi Əntanfə tə Sawulə, ca dəkəvə ka tii tə *Dawuda ka nwanjuunə. Wiinə sətə wabi Əntanfə anəkii, əŋki ci:

‘Kə upaa nyi tə Dawuda uuzənə nga Jasii,

Ci nə əndətə cii kya uudə,

Ci əsə na slənətə ka nyi sətə cii kya uudə patə.’

²³ “Agi slikərənə nga əndətsə kira Əntanfə ka ənji *Isərayiila Maluwa, waatoo Yeesu makə sətə dīi ci aləkawalə nga dənə.

²⁴ Daga Yeesu ma'ə mashimə, kə waazii Yoohana ka ənji Isərayiila patə kaa təya zhi'wagi, təya bwasee ka 'waslyakəənatii, təya luu yibə bapətisəma.

²⁵ Ma Yoohana kədəhə ka uudəpaa slənaakii, kə ləguyi ci ama ənja: ‘Makə wu sanə cuuna nəhə tə nya? Əntaa nyi nə əndətə cuuna gəra. Ma əndətə cuuna gəra, ma'ə ci ka shinə. Mambu'umə nyi bahə nya dəədfəgi ka ci bibinaakii.’

²⁶ “Ndzəkəŋushi'inə, jijinyinə nga Ibərahiima da hara ənji gərə'unə ka Əntanfə ahadoonə, kaamə sləkee Əntanfə Nūnyi Habara nga luupaanə.

²⁷ Wiinə, ma ənjitə də Urusaliima da gayinatii, pooshi tii kavə nətii ka shiinə tə Yeesu. Ha'ə əsə mafatəmə tii wabənə nga anabinyinə ətə ci ənjə a janga ka tii taa ngutə uusərə

13:17 13.17 Shig. 1.7; Dzək. 5.15. **13:18 13.18** Shig. 16.35; Baan. 14.33-34; Dzək. 29.4. **13:19 13.19** Dzək. 7.1; Jasə. 14.1. **13:20 13.20** M.Gəŋw. 2.16; 1 Sam. 3.20. **13:21 13.21** 1 Sam. 8.5,19; 10.21; 11.15. **13:22 13.22** 1 Sam. 16.12; 13.14. **13:23 13.23** Isaa. 11.1; Rooma 1.3; Səniinə 5.5. **13:24 13.24** Luka 3.3. **13:25 13.25** Luka 3.15-16.

nga əpisəkə patə. Amma, makə lagi tii ka Yeesu gəŋwanə, kə dīi ka goŋga nə wabənə nga anabinyinə.

²⁸ Taa ŋgahi ma'upaamə tii tə ci da 'waslyakəənə bahə bələnə tə ci, amma kə kədii tii acii *Pilaatu ka bələginə tə ci.

²⁹ Makə uudəpaa tii danə ka ci makə sətə shi ənjə a nyaahə agyanəkii patə, ənjə a jimagerə də ci ashi ənfwa, təya ŋgədəgi tə ci.

³⁰ Amma kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja.

³¹ Kə baa ci bəzəkii ka baarii naakii nə ka ənjitə shi tii da ci daga də Galili aa Urusaliima. Ma əndzə'i, tii nə seedawanyinaakii ka ənji Isərayiila.

³² "Ma inə əsa, kə kireenə koonə ŋunyi wabənə ətə dīi Əntanfə aləkawaləkii ka dzədzəshi'inaamə.

³³ Kə mbu'utə ci kaamə jijinatii də aləkawaləkii əsə. Kə mbu'utəgi ci də madəenə ka Yeesu makə sətə nyaahə ənji asəkə Jabuura ŋga bəra'inə oo'i,

'Ma hə, uuzənaaki nə hə,

daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu.'

³⁴ Kə wabi Əntanfə agyanə madəenə ka ci agi maməətə ənji oo'i, paa ci ka ənənə ka əntənə ma'ə, ca bəslə. Wiinə sətə bii ci:

'Ka viinə nə nyi koonə ndilə ndilə tə malaaba barəkaanə makə ətə vii nyi ka Dawuda.'

³⁵ Aciikii tə'i manaahəkii əsə asəkə əndə'i Jabuura oo'i,

'Paa hə ka bwasee ka shishinə ŋga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.' "

³⁶ Bulusə a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "Ma Dawuda, kə slənyi ci agi zamanaakii makə sətə mwayi Əntanfə. Ma daba'əkii, ca əntəgi, ənjə a kagerə tə ci agyanə dzədzəshi'inəkii, ca bəsləgi.

³⁷ Amma, ma əndətə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, mabəsləmə ci.

³⁸ "Aci ha'ə, ndzəkəŋushi'inə, see a shii unə oo'i, daci Yeesu ciina waaza koonə agyanə tifyaginə ŋga 'waslyakəənə. Aci ma bariya ŋga Muusa, paa ci da ŋgeerənə ŋga luupaanə tuunə acii 'waslyakəənə.

³⁹ Amma taa wu patə vii ka Yeesu goŋga, daciikii upaanəkii luupaanə.

⁴⁰ Ma dīi əna, nəhəmə noonə nə acii ga sətə bii anabinyinə a kulyaanə koonə ətə bii tii:

13:27 13.27 3.17. **13:28 13.28** Luka 23.4,14-15,21-23. **13:29 13.29** Luka 23.50-56. **13:30 13.30** 3.15. **13:31 13.31** 1.3,8. **13:32 13.32-33** Jab. 2.7; Rooma 1.3-4. **13:34 13.34** Isaa. 55.3. **13:35 13.35** Jab. 16.10. **13:36 13.36** 2.29. **13:38 13.38** 10.43; 15.10. **13:39 13.39** Rooma 4.25; 6.7; 10.4.

41 'Tsaaməmə, unənə ca ushapaa sətə bii Əntanfə, hankala goonə a gwazəgi, una zagi.

Aci kadə nii kya slənə əndə'i slənə agi zamana goonə ətə pooshi unə na luuvə taa kə bii ənji koonə.' "

42 Ma i Bulusə da Barənaba a gimagi asəkə kuvə də'wa, ənjə a kədii tə tii kaa təya ənə ka batə ka tii wabəətsə ka əndə'i uusərə nga əpisəkətə ca shi.

43 Makə təkəgi ənji a kuvə də'wa, ənji lanə nyi'u tə tii, Yahudiinə da ənjitə gimə aagi diinə nga Yahudiinə patə. I Bulusə da Barənaba a wabə ka tii kaa təya ndzaa də ngeerənə agi nga'əətə dīi Əntanfə ka tii.

44 Zhi'wanə nga uusərə nga əpisəkə dīi dzawə, wata ənjə a ənslyagi pəbə asəkə vəranə aasəkə kuvə də'wa ka fa wabənə nga Əntanfə.

45 Makə nee hara Yahudiinə kə dzii ənji də nə lanə, kə shirəhə tii ka i Bulusə, təya də ka ci mabizhinə, təya dzə da dzaananə tə ci.

46 Amma, ma i Bulusə da Barənaba, kə wabi tii ka tii yadə ngwalənə, təya ba, "Kə ndzaa tyasə, a takənwə ənji ba koonə wabənə nga Əntanfə taabu'u ka hara slikərənə. Amma, makə kə kaaree unə, una baarii oo'i, madəbeemə koonə nə upaa əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə, yoo, a zhi'ugiinə səgeenə aabii hara slikərənə.

47 Aci ha'ə bii Slandanə keenə, əŋki ci,

'Kə kapaa nyi tə hə kaa ha ndzaa

ka bərənə nga hara slikərənə,

ha ndzaa ka rəgwa nga mbəfənə

ha'ə mbu'unəkii ka muudinə nga duuniya patə əsə.' "

48 Makə fii ənjitə əntaa Yahudiinə ha'ə, kə dīi tii moodasəka, təya d'uunətə tə Slandanə putə nga wabənəkii. Ma ənjitə ta'i Əntanfə tə tii ka upaa əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə, kə vii tii goonga.

49 Kə təkəgi wabənə nga Slandanə taa dama patə anə hanyinəkii əsə.

50 Amma Yahudiinə a tsəvutə tə matakənwanyinə nga vəranə da hara makinə ətə da məghərəvənə; ma makiita, ənji gərə'unə ka Əntanfə nə tii əsə. Təya madəe ka wabənə agyanə i Bulusə da Barənaba. Təya lakəənə tə tii anə hanyinatii.

51 Ma təya dzə də palənə satii, təya gwa'agi bərəbərə nga bībinatīi agyanətīi ka baariinə ka tii oo'i, pooshi tii agi haalatīi ma'ə. Wata təya palə aa Ikuniya.

⁵² Ma ənji nə'unə nga Antakiya, kə dīi tii moodasəkə ka shaŋə. Kə ndzaa tii da i Malaaba Ma'yanə asəkə ədzəmətii əsə.

14

I Bulusə da Barənaba də Ikuniya

¹ Ma də Ikuniya əsə, kə gimə i Bulusə da Barənaba aasəkə kuvə də'wa nga Yahudiinə, təya waaza ka ənji də gazhi'waanə. Ha'ə bəzəkii nə ənjitə vii goonğa ka Slandana, Yahudiinə da hara slikərənə patə.

² Amma, ma Yahudiitə kaaree ka vii goonğa ka Slandana, kə madee tii ka ədzəmə nga hara slikərənə kaa təya bərapaa tə ənji nə'unə.

³ Kə ta'avə i Bulusə da Barənaba də Ikuniya ka waazanə ka ənji agyanə Slandanə yadə ngwalənə taa gi'u. Təya waaza agyanə pwapoonaakii. Slandanə a vii ka tii baawəda nga də sə nga hurəshishinə kama kama ka baariinə oo'i, ma sətə ci təya ba, goonğa.

⁴ Amma kə təkəgi ənji kurəgə bəra'i asəkə vəranə. Hara ənji, a ba'a Yahudiinə nə tii. Hara ənji əsə, a ba'a masləkee ənja.

⁵ Kə mwayi hara slikərənə da Yahudiinə da gayinatii cibeənə ka masləkee ənji də kaalanə tə tii də faariinə,

⁶ asee, kə gi aa limətii nə sətə mwayi ənji danə də tii. Wata təya huyi satii aanə hanyinə nga Likaniya, waatoo aa Lisətira da Dyarəba da hara vəraatə gunjutə də hanyinəkii.

⁷ Təya waaza Nūnyi Habara nga Slandanə davə.

Kaalanə tə Bulusə də Lisətira

⁸ Tə'i əndə'i əndə də Lisətira, pooshi səfəkii ndalə bahə wiigi'inə. Makə pwayi ənji tə ci, hurəndzəmə nə ci. Mashimə ca wii shaŋə.

⁹ Ma ka əndə'i uusəra, ca fa waazanə nga Bulusə. Bulusə a tsaamə tə ci. Ma nee ci, ma əndətsa, kə vii ci goonğa, kə dəbee ca upaa mbədəpaanə.

¹⁰ Bulusə a madee ka uurakii, əŋki ci, "Madətə kəŋə anə səfəku." Wata hatsə əndətə a madətə, ca wii.

¹¹ Makə nee danjana ka sətə dīi Bulusə, təya madee ka uuratii, təya ba də uura nga ənji Likaniya, "Kə jimagərə əntanfənyinə aabii amə makə ənja."

¹² Təya dəkə ləmə ka Barənaba "*Jawusə". Ma Bulusə əsə, təya dəkə ka ci "*Heerəməsə" puta dīi ci ka nwanjwə wabənə.

¹³ Ma dava, tə'i kuvə uuləma ətə ci təya 'wa Jawusə, a uura mayi nga vəranə. Wata limanə nga uuləmekii a ngərə bubuñənyinə, ca zadətə də gudəza, ca kira aa uura mayi nga vəranə kaa təya dfa sataka da ənja ka i Barənaba da Bulusə.

¹⁴ Amma, makə fii i Bulusə ha'ə, təya tsaatsagi kəjeerənə ashitii ka baariinə oo'i, kə bəzhi səkətii ka shanə. Təya huyi aagi ənja, təya dzə də madəe ka uuratii, ənki tii,

¹⁵ "Una! ka mi cuuna dfa ha'ə kwa? Ma inə kamə, ənji niinə makə noonə. Kə kireenə koonə Njuni Habara koonə bwasee ka mazabə uushi'iitsa, una nə'u tə Əntanjfə Əndə vii əpinə. Ci tagii ha dadagyə da ha apanə da uunəva da sətə asəkətii patə.

¹⁶ Ma nga nukə, kə bwasee ci ka slikərənyinə patə kaa təya paaslə uushi'inatii.

¹⁷ Patə da ha'ə, mabwaseemə ci ka naakii nə yadə seeda, agi danə nə ci koonə nga'əənə, ca ndzəmə koonə vəna, ca vii koonə njuni cikanə, ca əburətə tuunə də zəma, ca vii koonə moodasəkə əsə."

¹⁸ Taa ngahi kə wabi tii ka tii wabəətsə patə, ngahə tənəpaa tii tə tii ka dfa ka tii sataka.

¹⁹ Asee, tə'i hara *Yahudiinə shi aa dəvə daga də Antakiya da Ikuniya. Təya shi ka tsəvutənə tə danəkana. Təya kaala tə Bulusə də faariinə, təya ələgi tə ci aa ba'a vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə əntəgi ci.

²⁰ Amma ənji nə'unə a shi, təya dzatə də nə aabiikii, ca madətə, ca ənəgərə aasəkə vəranə. Pukənə nga ha, təya madə tii da Barənaba, təya palə aa Dyarəba.

²¹ Makə waazii tii Njuni Habara asəkə vəranəkii, kə upaa tii ənji nə'unə lanə. Ma daba'əkii, təya ənə aa Lisətira da Ikuniya da Antakiya ətə anə hanyinə nga Pisidiya.

²² Ma asəkə vəranyiiitsa, kə vii tii ngeerənə ka ənji nə'unə, təya ba ka tii, wa təya kənə anə vii goonəgatii. Təya tsakə banə ka tii oo'i, see dagi cibə lanə upaanaamə dəməənə aagi nwanjuunə nga Əntanjfə.

²³ Daba'ə ha'ə, təya taadəcii ka tii matakənjwanyinə asəkə taa ngutə Ikəliisiya, təya dfa də'wa da suumaya, təya kavə tə tii aacii Slandanə ətə vii tii ka ci goonəga.

Ənənə nga i Bulusə da Barənaba aa Antakiya

²⁴ I Barənaba da Bulusə a pitəgi asəkə hanyinə nga Pisidiya, təya mbu'u aanə hanyinə nga Paməfiliya,

14:13 14.13-15 10.25-26; Dan. 2.46. **14:15 14.15** Shig. 20.11; 1 Koor. 8.4-6. **14:16 14.16** 17.30. **14:17 14.17** Jab. 147.8; Irin. 5.24. **14:19 14.19** 14.5; 13.50; 17.13; 2 Koor. 11.25. **14:22 14.22** 11.23. **14:23 14.23** 6.6; Tit. 1.5.

²⁵ Təya waaza wabənə nga Əntənəfə ka ənji də Pirəga. Ma daba'əkii, təya madə, təya palə aa Ataaliya.

²⁶ Təya dəmə kumbawalə davə, təya palə aa Antakiya, waatoo vəraatə shi ənje a kavə tə tii aacii Əntənəfə kaa ca də ka tii pwapoonə agi sləna, waatoo ətsə uudəpaa tii.

²⁷ Makə mbu'i tii aa dəvə, təya dzaadzətə də ənji nə'unə, təya ba ka tii habara nga sətə dīi Əntənəfə daciitii da makə sətə wunəgi ci ka hara slikərənə rəgwa nga vii goonğa.

²⁸ Təya ta'avee tii da ənji nə'unə davə.

15

Dza də nə nga matakəŋwanyinə də Urusaliima

¹ Tə'i hara ənji shi daga də Yahudiya aa Antakiya, təya dzəgunə ka ənji nə'unə, təya ba, "Madə *maryaminyamuunə makə nga alə'aada nga Muusa, pooshi unə ka upaa luupaanə."

² Kə dīi i Bulusə da Barənaba mabizhinə da ənjitsa. Wabənəkii a gwazəgi ka şanə. Makə uurəgi haalakii aanətii, ənje a sləkee ka i Bulusə da Barənaba da hara ənji nə'unə aa Urusaliima, kaa təya dzə aabii masləkee ənja da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya agyanə wabəətsa.

³ Makə sləkee ənji nə'unə ka tii, təya madə, təya paləgi dasəkə hanyinə nga Finikiya da nga *Samariya, təya dzə də baaba habara nga zhi'inə nga hara slikərənə ka ənji nə'unə. Fanə nga ənji nə'unə ha'ə, agi dənə nə tii moodasəka.

⁴ Makə mbu'i tii aa Urusaliima, kə liwə ənji Ikəliisiya da masləkee ənji da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya tə tii də moodasəka. I Bulusə a baaba ka tii sətə slənyi Əntənəfə daciitii patə.

⁵ Amma hara ənji nə'unə kurəgə nga Farisanyinə a madətə, təya ba, "Ma ənjitsa, tyasə, see a ryaminyə tii, ənje a ba ka tii təya nə'u bariya nga Muusa."

⁶ Wata masləkee ənji da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya a dza də nə ka tsaamənə agyanə wabəətsa.

⁷ Makə ta'avə tii ka dāada wabənə ahadatii, Piita a madətə, əŋki ci: "Ndzəkəŋuşhi'ina, makə sətə shii unə, daga ŋukə ta'i Əntənəfə tə nyi ahadoonə kaa hara slikərənə a fa Njuni Habara da maki, təya luuvə.

⁸ Kə shii Əntənəfə ədzəmə nga taa wu patə, ca seeda tə tii də vii ka tii Malaaba Ma'yanə makə sətə vii ci kaamə əsə.

⁹ Matəkeemə ci ahadaamə da tii. Putə nga vii goongatii kuβəgi ci ədzəmətii makə naamə.

¹⁰ Makə ha'ə dīi əna, ka mi saŋə cuuna alə haliminə nga Əntaŋfə də kaanə ka ənji nə'unə tə bariya nga Muusa? Taa amə da dzədzəshi'inaamə maa, kə təkuree amə ka nə'utə bariyaakii.

¹¹ Amma kə vii amə goonga oo'i, putə nga pwapoonə nga Slandanə Yeesu upaa amə luupaanə makə sətə upaa tii natii əsə."

¹² Dabaala a ndzaa kəfa'ə, təya ənə ka fanə a ma i Barənaba da Bulusə, təya ba ka tii sə nga hurəshishiitə dīi Əntaŋfə ka hara slikərənə daciitii.

¹³ Makə uudəpaa tii wabənə, Yakubu a madətə, ca jikəvə, əŋki ci: "Fatəmə, ndzəkəŋushi'inə.

¹⁴ Əndzə'i əna bii Simoonə kaamə makə sətə 'watəgi Əntaŋfə nəhənə tə hara slikərənə kaa ca tadəgi hara ənji agitii, təya ndzaa ka ənjaakii.

¹⁵ Kə dīi wabəətsə mbərə mbərə da nga anabiinə makə sətə dīi manaahəkii oo'i,

¹⁶ 'Əŋki Slandana: Ma aakəŋwa, ka shine nə nyi ka hadatəginə də yi nga *Dawuda ətə saawagi.

Ka ŋgərənə nə nyi sətə sasaawagi, nya ənə ka haadatəginə, nya kəŋee,

¹⁷ kaa hara ənjə a alə tə nyi Slandanətii, waatoo patənə nga hara slikərətə 'wii nyi kaa təya ndzaa ka naaki.

¹⁸ Ha'ə bii Slandanə ətə bagi uushi'iitsə daga ŋukə.' "

¹⁹ Yakubu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma nee nyi naaki, ma hara slikərənə ənə ca zhi'wa aabii Əntaŋfə, gaama irəla tə tii.

²⁰ Amma, naahaamə ka tii ləkələkətə də banə, ga təya adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, acii ma ətsa, əjijinə. Ga təya aləhiinə, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya adə idəna. *

²¹ Acii ma bariya nga Muusa, daga ŋukə, taa ka ŋgutə vərənə patə, tə'i ənji waaza agyanəkii, ənjə a janga asəkə *kuvə də'wanyinə taa ŋgutə *uusərə nga əpisəka."

Ləkələkətə ka hara slikərənə ənji nə'unə

²² Fanə nga masləkee ənji da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya ləbə da ənji Ikəliisiya patə tə wabəətsa, wata təya anə uura nga tadə ənji ahadatii, kaa təya sləkee ka

15:9 15.9 10.35. **15:10 15.10-11** 15.19; Gal. 2.16; 3.10-12; Af. 2.5-8. **15:12**

15.12 2.22. **15:16 15.16-18** Am. 9.11-12; Isaa. 45.21. **15:19 15.19** Gal. 5.3.

* **15:20 15.20** 15.29; 21.25; ka uuləminə: 1 Koor. 8.1-13; 10.23-33; aləhiinə:

Leew. 18.6-18; adə idəna: Leew. 17.10-16. **15:21 15.21** 13.15.

tii aa Antakiya, tii da i Bulusə da Barənaba. Wata təya tadə tə Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Barəsaba, tii da Silasə. Matakəṇwanyinə nə tii ahada ənji nə'unə əsə.

²³ Wata təya sləkee ka tii də ləkaləkatəkii. Wiinə sətə nyaahə tii asəkə ləkaləkatəkii:

“Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka hara slikərənə ənji nə'unə də Antakiya da Siriya da Silikiya. Ma ləkaləkatəna, daci inə ndzəkəṇushi'inuunə masləkee ənji da matakəṇwanyinə nga Ikəliisiya də Urusaliima. Kə nəhəpaa inə tuunə patə.

²⁴ “Kə fii inə oo'i, kə gi hara ənji ahadeenə, təya dzə ka madəe ka haṇkala goonə də wabənə, təya kədəpaa tuunə. Ma ətsa, əntaa inə bii ka tii d'anə ha'a.

²⁵ Ma caamiinə, makə kə gi wabənə geenə ka rəgwa rəṇwə, kə dəbee ina tadə ənji ahadeenə, ina sləkee ka tii koonə, təya dzə da i moodəkii gaamə Barənaba da Bulusə.

²⁶ Ma təya, kə vigi tii əpinatii ka putə nga slənə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

²⁷ Ci nee unə ka i Yahuda da Silasə ahadoonə, tii na ba koonə də matii sətə nyaahiinə.

²⁸ Kə kadəesəkə ka Malaaba Ma'yanə da inə patə oo'i, geena tsakəənə koonə kərənə pamə palee ka uushi'iitə ndzaa tyasə, waatoo,

²⁹ goona adə sətə dīi ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, goona adə idəna, goona tsəbə luutə malamə ənji uurakii, goona aləhiinə. Madə kə təṇapaa unə noonə nə ka dāadā tsarə uushi'iitsa, ka ndzaanə nuunə jamə. Ta'avəmə jamə.”

³⁰ Makə kapaa ənji tə i Bulusə, təya palə aa Antakiya, təya dzatə də ənji nə'unə, təya vii ka tii ləkaləkatəta.

³¹ Makə janḡatə tii, kə dīi tii maṇushinə ka shaṇə acii kə vii wabəətsə ka tii nḡeerənə.

³² Ma i Yahuda da Silasə, *anabiinə nə tii, kə wabi tii nḡaṇḡa'a ka ənji nə'unə, təya tsakə ka tii nḡeerənə.

³³ Makə banee tii davə gi'u, ənji nə'unə a kəree ka tii də jamənə. Yahuda da Silasə a ənə aabii ənjitə sləkee ka tii. [

³⁴ Amma, ma nee Silasə, kə dəbee ca ənəgi davə.]

³⁵ Ma i Bulusə da Barənaba, kə ənəgi tii də Antakiya, təya dzəgunə ka ənja, təya dzə də waaza wabənə nga Slandana, tii da hara ənji nə'unə laṇə əsə.

Təkənə nga Bulusə da Barənaba

³⁶ Makə ta'avə tii davə, Bulusə a ba ka Barənaba, “Ənaṇwə ka caamatə ənji nə'uutə shi aṇwa waazii ka

tii wabənə nga Slandanə taa ka ngutə vəranə, kaanjwa tsaamətə taa iitə nə tii agi nə'unə.”

³⁷ Ma Barənaba əsə, kə mwayi ci 'waanənə tə Yoohana ətə ci ənjə a 'wa Marəkusə.

³⁸ Amma kə caamə Bulusə, madəbeemə Yoohana a dzə da tii, acii kə shi ca bwasee ka tii də Paməfiliya, ma'uudəpaamə ci slənəkii da tii.

³⁹ Wata təya daanə mabizhinə, təya təkəgi. Barənaba a ngərə tə Marəkusə, təya dəmə kumbawalə, təya palə aanə hanyinə nga Kipərusə.

⁴⁰ Amma, ma Bulusə, kə ngirə ci tə Silasə. Makə dīi ənji ka tii də'wa, təya kavə tə tii aacii Slandana kaa ca dā ka tii pwapoonə agi wiigi'inatii, wata təya palə.

⁴¹ Kə wiigi'itə i Bulusə hanyinə nga Siriya da nga Silikiya, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə kaa təya tsakə ndzaanə də ngeerənə agi vii goongatii.

16

Nə'unə nga Timooti tə i Bulusə da Silasə

¹ I Bulusə a mbu'u aa Dyarəba da Lisətira. Təya lapaa əndə'i əndə nə'unə davə ətə dīi ləməkii Timooti, uuzənə nga əndə'i mitə Yahuda. Ma miita, əndə nə'unə nə ki əsə. Ma dii, əndə Gərikə nə ci. *

² Ma Timooti, agi dəlaginə nə ənji nə'unə nga Lisətira da Ikuniya də ci.

³ Kə uu'i Bulusə kaa təya wiigi'i tii da Timooti, wata ca ngərə tə ci, ca *ryaminyagi tə ci, acii kə shii Yahudiitə davə patə oo'i, ma dii, əndə Gərikə nə ci.

⁴ Ma daba'əkii, təya ndzanə wiigi'inə ka vərə ka vərə, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə tə bariyatə kapaa masləkee ənji da matakənwanyinə nga Ikəliisiya də Urusaliima kaa təya nə'utə.

⁵ Də ha'ə kinə ənji nə'unə ndihə ndihə agi vii goongatii. Taa ngutə uusərə patə nə lanənətii ka tsakənə əsə.

Neenə nga Bulusə ka əndə Makiduuniya dagi səniinə

⁶ Ma daba'əkii, kə mwayi tii dzənə ka waaza wabənə nga Slandanə aanə hanyinə nga Asiya, amma kə tənəpaa Malaaba Ma'yanə tə tii. Wata təya paləgi aanə hanyinə nga Firigiya da nga Galatiya.

15:37 15.37 12.12. 15:38 15.38 13.13. 15:39 15.39 13.4. 15:40 15.40 14.26. * 16:1 16.1 14.6; Timooti: Rooma 16.21; 1 Koor. 4.17; Fil. 2.19; 2 Tim. 1.5. 16:2 16.2 6.3; Fil. 2.20,22. 16:3 16.3 Gal. 2.3-5; 1 Koor. 9.20. 16:4 16.4 15.22-29. 16:5 16.5 2.41. 16:6 16.6 10.19.

⁷ Makə mbu'i tii aagyanə ribinə nga hanyinə nga Misiya, təya alə dəməgərənə aanə hanyinə nga Bitiniya. Amma maluuwəmə Ma'yanə nga Yeesu ka tii.

⁸ Wata təya pitəgi tə Misiya, təya jimagərə aa Tərawasə.

⁹ Ma uusərakii davəḏə, kə sənii Bulusə davə oo'i, kə nee ci ka əndə Makiduuniya kənə, ca kədii tə Bulusə, ca ba, "Tyanagi aanə hanyinə nga Makiduuniya, kaa ha shi ka tsakənə tiinə."

¹⁰ Daba'ə səniinaakii, pii ina tasəka dzənə aanə hanyinə nga Makiduuniya. Aci kə shii inə oo'i, Əntanfe 'wii tiinə ka waaza ka tii Njuni Habara.

Vii goonga nga Lidiya

¹¹ Wata ina dəmə kumbawalə də Tərawasə, ina kənəe da i aa Samutərasə. Pukənə nga ha ina palə aa Niyapuli.

¹² Ina madə davə, ina palə aa Filipi, vərəatə palee də duunuunə agyanə əndə'i purəjanə nga hanyinə nga Makiduuniya, vəranə nga ənji Rooma əsə. Ina banee gi'u asəkə vərəatsa.

¹³ Ma *uusərə nga əpisəka, kə dəməgiinə aa uura mayi nga vəranə, ina dzə aama gəəra. Mbu'u ka lapaanə niinə ha nga ḏa də'wa nga Yahudiinə davə. Wata ina lapaa. Davə ndzaa inə, ina wafə ka makiitə dzii də nə davə.

¹⁴ Tə'i əndə'i minə ətə ḏii ləmətə Lidiya ca fa tiinə. Ma kya, mitə Tiyatira nə ki. Dərə də madizə kəjeerənyinə nga mandalə kwaba nə slənətə. Əndə ngwalənə tə Əntanfe nə ki əsə. Kə wunəgi Slandanə ədzəmətə. Ha'ə kya kavə han̄kalatə ka sətə ci Bulusə a ba.

¹⁵ Kə liwə ki yiḃə bapətisəma da ənji yatə patə, kya kədii tiinə, ənki ki, "Makə kə shii unə ndilə ndilə oo'i, kə vii nyi goonga ka Slandana, yoo, see a dzuunə ka nee ka yaaki." Kya tsakə kədiinə tiinə, keena palə.

Pa'ənə tə i Bulusə a furəshina də Filipi

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, ina dzə ka ha nga ḏa də'wa, ina lapaa əndə'i uundzə rəmənə, mava. Əndə ginaaji nə ki, agi kuranə nə ki uushi'inə kama kama putə nga ginaajiitə ashitə. Agi dzanə nə ki də kwaba lan̄ə ka slan̄jiinətə əsə də kwaanə.

¹⁷ Wata nə'unə tiinə da i Bulusə nə ki, kya dzə də ka vurenə, kya ba, "Ma ən̄jitsa, ən̄ji nga maduunə Əntanfe nə tii. Rəgwa nga luupaanə nə tii ka banə koonə."

¹⁸ Ha'ə kə ta'avə ki baanə lan̄ə ka ḏanə makə ətsa. Ca zhimagi tə Bulusə asəkəkii ka shan̄ə. Ca zhi'wagi, ca ba ka ginaajiitə ashitə, "Wanyinə ca ba ka hə də ləmə nga Yeesu

*Aləmasiihu: bwasee ka ki!" Wata pii ginaajiitə a bwasee ka ki ka saa'ita.

¹⁹ Makə nee slanjiinətə oo'i, kə njiikəgi rəgwa nga upaanatii, təya kəəsətə tə i Bulusə da Silasə, təya kərə tə tii aasəkə luuma aakəŋwacii ənji la gəŋwanə.

²⁰ Makə kirə tii tə tii aakəŋwaciitii, kə bii tii, əŋki tii, "Ma ənjina, agi gwazənə nə tii haŋkala nga vərəana, wiinə boo, *Yahudiinə nə tii.

²¹ Agi dzəgunənə nə tii alə'aadatə madəbeemə kaamə, kaama slənəgi, amə ənji Rooma."

²² Danjana a guŋuunə ka tii patə, mala gəŋwanyinə a səəfəgi kəjeerənə ashitii, təya ba ka ənjə a fəəslə tə tii də kurəpa.

²³ Makə fəsləgi ənji tə tii purə'i purə'i, təya fədə tə tii, təya əjigərə tə tii aa furəshina, təya ba ka əndə nəhə furəshina kaa ca pa'əgi tə tii ŋga'a.

²⁴ Fanə ŋga əndə nəhə furəshina naakii, wata ca ŋgərə tə tii, ca əjigərə ancakuvə ŋga furəshina, ca aanəgi səfətii ashi madiigərə rintənyinə.

²⁵ Ma ahada vəda, Bulusə da Silasə a dā də'wa, təya ka wanyanə ka Əntaŋfə. Ənji furəshina a dzə də fanə tə tii.

²⁶ Mata'avəmə dəŋwa'ə, hanyinə a gəgədzə patə. Ha'ə mwavədə ŋga kuvə furəshina a udzəgi. Pii wata makuvənyinə a wunəgi patə. Mahyakahyaka'ə ŋga taa wu agi ənji furəshina əsə, kə piitəgi.

²⁷ Makə və'ihə əndə nəhə furəshina, ma ca nee, mawuunəkii nə makuvənyinə patə. Wata ca də'yagi ŋgila purəjanaakii kaa ca bələgi naakii na. Ma nə ci ka nəhənə, kə huyipaa ənji furəshina satii.

²⁸ Amma Bulusə a madəe ka uurakii, ca ba ka ci, "Ga ha bələgi naaku na, ganə niinə patə!"

²⁹ Əndətə a ba ka ənjə a kira ka ci gunə, wata ca huyi aabii i Bulusə da Silasə, ca gərə'waanə akəŋwaciitii. Shishinəkii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə.

³⁰ Ca fə'yagi tə tii agyə, ca ba, "Ya əna, iitə dānəki kaa nya upaa luupaana?"

³¹ I Bulusə da Silasə a ba ka ci, "Vii goŋga ka Yeesu Slandana: ka upaanə nə hə luupaanə da yaaku patə."

³² Wata təya wabə ka ci da ənji yaakii patə agyanə Slandana.

³³ Pii agi vədəkii ha'ə ca ŋgərə tə tii, ca cakubəgi ka tii uyiginatii. Saa'ikii yibə ənji ka ci bapətisəma da yaakii patə əsə.

³⁴ Ca kərə tə tii aa hakii aasii, ca ngiragi ka tii zəma, ca da moodasəkə da yaakii patə putə nga vii goongatii.

³⁵ Makə puki ha, mala gəṇwanyinə a sləkee ka soojiinə ka banə oo'i: "Wa ənjitə a palə satii."

³⁶ Əndə nəhə furəshina a dzə ka banə ka i Bulusə, əṇki ci, "Kə sləkee mala gəṇwanyinə ka banə koonə, a paluunə səgoonə. Aci ha'ə, gimagimə, una dzə səgoonə agi jamənə."

³⁷ Amma əṇki Bulusə, "Akəṇwacii ənji fəəsli tii tiinə, wiinə malamə ənji keenə gəṇwanə, təya əjigərə tiinə aa furəshina. Wiinə əsə uushi rəṇwə niinə da ənji Rooma. Yoo, təya kapaa tiinə də ma'umbeekii nii? Pooshi ka danə! Wa təya shi də natii na, təya shi ka kapaanə tiinə."

³⁸ Soojiinə a ənəpaa də wabənəkii ka mala gəṇwanyinə. Makə fii tii oo'i, uushi rəṇwə da ənji Rooma nə i Bulusə da Silasə, kə ngwaləgi tii.

³⁹ Wata təya shi ka kədii tifyaginə aciitii, təya kapaa tə tii, təya ba ka tii, wa təya bwasee ka vəranəkii.

⁴⁰ I Bulusə da Silasə a gimagi asəkə furəshina, təya palə aasii aa ha Lidiya, təya lapaa ənji nə'unə davə, təya wabə ka tii kaa təya ndzaa ndihə ndihə də ngeerənə agi nə'unə tə Slandana. Ma daba'əkii, təya palə satii.

17

Masləkee ənji də Teesaloonika

¹ Kə gi tii dasəkə vəranyinə nga Amfipuli da Apulooniya, təya mbu'u aa Teesaloonika, hatə dīi *kuvə də'wa nga Yahudiinə davə.

² Bulusə a dzə aa dəvə aa kumu, makə sətə sənaavə ci ka danə taa da patə. Luuma makkə nə ci ka wabənə da ənja, ca dzə də janğanə asəkə malaaba ləkaləkatə.

³ Ca wabə ka tii, ca baarii ka tii tantanyinə nga sətə bii malaaba ləkaləkatə oo'i, ma *Aləmasiihu, see a sa ci ngərə'wa, ca əntə, ca madətə agi maməətə ənja. Ca ba əsə, "Yeesu ənə cii kya ba koonə, ci nə Aləmasiihu."

⁴ Hara ənjə a luuvə, təya nə'ushi da i Bulusə da Silasə. Ha'ə əsə lanə agi ənji Gərikə ətə ca gərə'u ka Əntanfə. Matakəṇwanyinə nga makinə lanə ləbətəgi də nə da tii əsə.

⁵ Amma kə shirəhə Yahudiinə ka tii. Təya dzatə də badawiinə nga vəranə, təya jagi də ənji də kaala bwaya

vurənə, təya dzə ka əbigi yi nga Yasoonə, təya alə tə i Bulusə da Silasə davə kaa təya ngiragi tə tii ka ənja. *

⁶ Amma paa tii lapaa tə tii. Wata təya kəsəənə tə Yasoonə da hara ənji nə'unə, təya kərə tə tii aakəŋwacii gayinə nga vəranə, təya madəe ka uuratii, təya ba, "Ənjitə gwazətə nə nga ənji taa dama patə, watiinə kə shi aa hanə əsə.

⁷ Yasoonə a luu tə tii gaki asii. Wiinə patənati kə kaanə tii sədə ka bariya nga maduunə ŋwanwə nga ha də Rooma, təya ba: tə'i əndə'i ŋwanwə ətə dīi ləməkii Yeesu."

⁸ Makə fii gayinə da ənji nga vəranə tə wabəətsa, han̄kalatīi a madəgi patə.

⁹ See də makə ki'i Yasoonə da hara ənji kwaba taabu'u kapaa gayinə tə tii.

Masləkee ənji də Biriya

¹⁰ Pii ndzəkəŋushi'inə a kəree ka i Bulusə da Silasə aa Biriya davədə. Makə mbu'i tii aa dəvə, təya dzə aa *kuvə də'wa nga Yahudiinə.

¹¹ Ma Yahudiitə davə kamə, kə palee tii ka ətə də Teesaloonika də hiima, kə banee tii ka han̄kalatīi ka fa wabənə nga Slandana. Kə dīi tii gazhi'waanə nga tsaamətənə asəkə malaaba ləkaləkatə uusərə patə, kaa təya shii taa goonga nə sətə fii tii.

¹² Aci ha'ə lan̄ə agitii vii goonga. Lan̄ə əsə agi matakəŋwanyinə nga makinə nga Gərikə da ŋguyirənə vii goonga.

¹³ Amma, makə fii Yahudiinə nga Teesaloonika oo'i, agi baabanə nə Bulusə wabənə nga Əntan̄fə də Biriya əsə, təya dzə ka tsəvutənə tə dan̄kana davə.

¹⁴ Pii wata ndzəkəŋushi'inə a kəree ka Bulusə aama uunəva. Amma Silasə da Timooti a ənəgi davə.

¹⁵ Ma ənjitə kəree ka Bulusə, kə gi tii da i ci kura'ə aa Ateena. Ma təya ənya satii aasii, Bulusə a sləkee ka tii kaa təya dzə ka banə ka i Silasə da Timooti oo'i, wa təya shi ka lanə tə ci pii pii.

Ndzaanə nga Bulusə də Ateena

¹⁶ Ma Bulusə a gəra tə Silasə da Timooti də Ateena, kə zhima tə ci asəkəkii makə nee ci, taa aa dəma patə tsaaməgi ci, see uuləminə neenəkii asəkə vəranəkii.

¹⁷ Ci dīi gi ci aakəŋwa də wabənə ka ənji uusərə patə. Taa dama gi ci patə asəkə vəranəkii, taa a luuma lii ci ənja

* 17:5 17.5 Yasoonə: Rooma 16.21. 17:6 17.6 16.20. 17:7 17.7 Luka 23.2; Yooh. 19.12. 17:10 17.10 17.2. 17:11 17.11 Yooh. 5.39. 17:12 17.12 11.18. 17:13 17.13 14.5,19; 1 Tees. 2.14-16.

ca wabə ka tii, taa asəkə kuvə də'wa ca wabə ka Yahudiinə da ənji gərə'unə ka Əntanfə.

¹⁸ Hara ənji dzəgunənə agi kurəgə nga *Abikuriyanyinə da Sitookanyinə, kə lii tii tə Bulusə. Hara ənji ahadatii a ba, "Mi sanə nə əndə waazaanə ka gəgəmənə ha'a? Mi mwayi ci bana?" Hara ənjə a ba, "Mbu'u ma nə ci ka waazanə, agyanə sə nga paslənə nga məshipətə ənji pamə." Ma wabi tii ha'ə, acii ma Bulusə, agyanə Yeesu da agyanə madənə agi maməətə ənji cii kəya wabə.

¹⁹ Wata təya ngərə tə ci, təya kərə tə ci aakənwacii mətərəkinə aanə dāngərə ətə ci ənjə a 'wa Ariyapaga, təya ba, "Nga'ə keenə nə fa sətə bii kura waazaatse dīi hə,

²⁰ acii kə kira hə keenə sətə mashimə liminiinə a fii. See a ba hə keenə sətə cii kəya ba."

²¹ Ma bii tii ha'ə, acii ma ənji Ateena da mu'umiitə davə patə, pooshi əndə'i uushi nji təya də, see baaba kura uushi'inə taa fa kura wabənə.

²² Wata Bulusə a madətə ahada mətərəkinə nga Ariyapaga, ənji ci, "Unə ənji Ateena, kə nee nyi taa ka ngutə rəgwa patə, ənji diina nuunə.

²³ Acii ma nya dzə də wiinə asəkə vərənə goonə, kə lapaa nyi uushi'iitə cuuna paslə ka tii. Ha'ə nya lapaa ha nga də sataka ətə nyaahə ənji ashikii: ka Əntanfə ətə mashiimə ənji. Yoo, ma ətə cuuna paslə mashiimuunə diya, tə ci cii kya ba koonə.

²⁴ Əntanfə ətə tagii duuniya patə da uushi'iitə asəkəkii patə, ci nə Slandanə nga ha dadagyə da ha a panə. Paa ci ka ndzaanə asəkə kuvə gəratə ghənyi ənji də ciinə.

²⁵ Ha'ə əsə paa ci ka alə tsakənə tə ci, makə dīi ci pooshi uushi cii kəya moo acii ənda, acii ci vii əpinə ka ənji da taa mi patə.

²⁶ Də əndə rənwə 'watəgi ci taga slikərənyinə nga ənji patə kaa təya ndzaa taa dama patə asəkə duuniya, ca kəjee ka saa'i da i ribinə nga ndzaanatii əsə.

²⁷ Ma dīi ci ha'ə, kaa təya alə tə Əntanfə, təya də gazhi'waanə nga raramənə, mbu'u ka lapaanə nə tii tə ci, taa ngahi paa ci dzadə da taa rənwə agyaamə.

²⁸ Daciikii caama mbədfə, ama gugudə, ama ndzaanə. Kə dīi makə sətə bii hara ənji kaala wanyanə goonə oo'i: goonğa, slikərənaakii naamə.

²⁹ Yoo, makə dīi ci, slikərənə nga Əntanfə naamə, madəbeemə ama hiima oo'i, kə pusha Əntanfə da matsahu

17:17 17.17 17.2,4. **17:18 17.18** 4.2; 1 Koor. 1.22. **17:24 17.24** 7.48; Jab. 146.6; 1 Meem. 8.27. **17:25 17.25** Jab. 50.10-13. **17:26 17.26** Dzək. 32.8; Ayb. 12.23. **17:27 17.27** Isaa. 55.6. **17:28 17.28** 'Wat. 1.27.

burə tibisa, taa viiza taa faara ətə tsahutə əndə də ciinəkii agi hiimaakii.

³⁰ Ma nga nukə, pooshi Əntanfə nja ka nə ka ghatə shiinə nga ənda. Amma ma nga əna, agi banə nə ci ka patənə nga ənji taa dama patə, wa təya baanə ka ci.

³¹ Acii kə kəneə ci ka uusərə nga də gəŋwanə ka *duuniya patə. Də goonga nii kəya də daci əndətə ta'i ci. Kə baarii ci tantanyinəkii ka ənji patə də madəenə ka ci agi maməətə ənja."

³² Makə fii ənji wabənə nga Bulusə agyanə madənə agi maməətə ənja, hara ənjə a nəsə tə ci, hara ənji əsə a ba, "Ka ənyanə niinə ka fa wabəətsə a maku."

³³ Wata Bulusə a madəgi saakii ahadatii.

³⁴ Amma hara ənjə a dzə aabiikii, təya vii goonga ka Slandana. Ahadatii nə Diyanisiya, əndə nga Ariyapaga, da i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Damarisə, da hara ənja.

18

Bulusə də Koorintiya

¹ Daba'ə ha'ə, Bulusə a madə də Ateena, ca palə aa Koorintiya.

² Makə mbu'i ci, kə gənəgərə tii da əndə'i əndə Yahuda ətə dīi ləməkii Akila. Əndə Puntu nə ci. Mata'avəmə ci makə shi ci aa dəvə aa vərə tii da minaakii Pərisəkila. Kə ma'ya tii də Rooma anə hanyinə nga Italiya acii kə bii nwanwə Kalawudiyu oo'i, *Yahudiinə patə, wa təya madəgi asəkə vəranəkii. Ci dīi gi tii aa Koorintiya. Bulusə a dzə ka nəhəpaanə tə tii. *

³ Makə lapaa ci oo'i slənətii rəŋwə, waatoo, təslə kuvə kuvə'unə, wata ca ənəgi abitii.

⁴ Ca dzə də baaba wabənə nga Əntanfə asəkə *kuvə də'wa taa ngutə uusərə nga əpisəkə patə, ca dzə də zhi'wanə də Yahudiinə da Gərikanyinə kaa təya nə'u nunyi rəgwa.

⁵ Makə mbu'ya i Silasə da Timooti daga anə hanyinə nga Makiduuniya, Bulusə a bwasee ka slənətə njii kəya də, ca dzə aakəŋwa də waazanə, ca baarii furəŋə ka Yahudiinə oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanfə.

⁶ Makə dīi tii ka ci mabizhinə, təya dzə də dzaananə tə ci, ca gəgərəgi bərəbərə nga kəjeerənaakii ka baariinə ka tii oo'i, kə shigi ci agi haalatii; əŋki ci, "Ma nyi kamə, pooshi

17:29 17.29 19.26; Isaa. 44.9-20. **17:30 17.30** 14.16; Rooma 2.4. **17:31 17.31** 3.15; 10.42. * **18:2 18.2** Akila: Rooma 16.3; 1 Koor. 16.19; 2 Tim. 4.19. **18:3** 20.33-34; 1 Koor. 4.12; 9.12-18; 1 Tees. 2.9; 2 Tees. 3.7-9. **18:5 18.5-11** 11.18. **18:5 18.5-6** 3.26; 5.42.

kərənə goonə agyanəki ma'ə. Amma agyanuunə səgoonə. Daga ənshinə aa ha hara slikərənə dzənəki."

⁷ Də ha'ə bwasee ci ka tii, ca palə saakii aasii aa ha əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Titusə Yasətu. Əndə paslənə tə Əntanjə nə ci, ətə dīi yaakii atəngala *kuvə də'wa.

⁸ Ma gawə nga kuvə də'wa ətə dīi ləməkii Kərisəpusə, kə vii ci goonga da yaakii patə ka Slandana. Ha'ə əsə tə'i hara ənji Koorintiya laŋə, makə fii tii waazanə nga Bulusə, kə vii tii goonga. Ha'ə təya luu yibə bapətisəma.

⁹ Ma ka əndə'i vəfa, kə wabi Əntanjə ka Bulusə dagi səniinə, əŋki ci ka ci, "Ga ha ngwalə, waazawə ka ənja, ga ha ndzaa kəfa'ə.

¹⁰ Aci kədəhə da hə nə nyi. Aciikii ha'ə, pooshi əndə ca uree ka hə. Laŋə nə ənjaaki asəkə vəraana."

¹¹ Wata Bulusə a ndzaa davə, ha'ə fəzə rəŋwə da ləgidə kuwa. Ca dzə də dzəgunə ka ənji wabənə nga Əntanjə.

¹² Amma, makə dīi Galiya ngwaməna agyanə hanyinə nga Akaya, Yahudiinə a ləbə də na, təya kəsətə tə Bulusə, təya kərə tə ci aakəŋwacii gəŋwanə,

¹³ əŋki tii, "Ma əndəna, agi isəkwanə nə ci tə ənji ka paslənə tə Əntanjə ka rəgwatə tənəpaa bariya."

¹⁴ Ma ətsə kədəhə kaa Bulusə a wunəpaa makii kaa ca wabə, wata Galiya a ləwugi rəgwa, ca ba ka tii, "Unə Yahudiinə, maci əndə'i bwaya uushi pamə dīi ci, kə njii kya fa tuunə.

¹⁵ Amma, makə mabizhinə agyanə wabənə saakii da ləmənyinə da bariya goonə, unə səgoonə nə tsaamətənə. Ma nyi kamə, paa nyi ka la gəŋwanə nga tsarə uushi'iitsa."

¹⁶ Wata ca lyakagi tə tii asəkə kuvə gəŋwanə.

¹⁷ Wata tii patə, təya kəsətə tə Sasətinəsə, gawə nga kuvə də'wa, təya fəslə tə ci akəŋwacii gəŋwanə. Amma, taa gi'u, makulamə aasəkə Galiya.

Ənənə nga Bulusə aa Antakiya

¹⁸ Makə cakə Bulusə baneenə laŋə da ənji Koorintiya, ca ba ka tii a madə ci ha'ə. Ca dzə, ca isəgi nəkii asəkə vəranə nga Kəŋkəraya ka baariinə oo'i, kə mbu'utəgi ci də aləkawalətə shi ca dīi. Ma daba'əkii, ca dəmə kumbawalə da i Pərisəkila da Akila, təya palə aagyanə hanyinə nga Siriya.

¹⁹ Təya kəŋaanə də Afisa zəku'i. Ca dzə aasəkə kuvə də'wa, ca wabə da Yahudiinə davə,

²⁰ təya kədii tē ci kaa ca tsakə ta'aveenə da tii. Amma kə naanagi ci.

²¹ Makə bii ci ka tii maɖənaakii, ca ba ka tii, “Ka ənyanə nə nyi aabii unə, maa kə luuvə Əntanɖə.” Wata ca bwasee ka i Pərisəkila da Akila də Afisa, ca dəmə kumbawala, ca palə.

²² Makə mbu'i ci aa Kayisariya, ca dzə aa Urusaliima ka nəhəpaanə tē ənji nə'unə, ca uudəgərə aa Antakiya.

²³ Makə banee ci gi'u davə, wata ca maɖə, ca wiigi'itə hanyinə nga Galatiya da Firigiya, ca dzə də vii ngeerənə ka ənji nə'unə patə.

Waazanə nga Apoolasə də Afisa

²⁴ Tə'i əndə'i əndə Yahuda ətə dīi ləməkii Apoolasə. Kə shi ci aa Afisa. Ma ca, əndə Aləkəsandəriya nə ci. Kə mbee ci ka wabənə. Kə shii ci malaaba ləkaləkatə ka shanə əsə.

†
²⁵ Kə dzəgunətə ənji ka ci rəgwa nga Slandanə nga'ə. Taa ngahi see yibə bapətisəma nga Yoohana shii ci, amma kə dīi ci gazhi'waanə nga dzəgunətənə ka ənji gənə gənə agyanə Yeesu.

²⁶ Makə mbu'i ci, ca waaza asəkə kuvə də'wa yadə ngwalənə. Makə fii i Pərisəkila da Akila tē ci, təya ngərə tē ci, təya tsakə dzəgunətə ka ci rəgwa nga Slandanə nga'ə.

²⁷ Apoolasə əsə, kə mwayi ci dzənə aagyanə hanyinə nga Akaya. Makə mwayi ci ɖanə ha'ə, ənji nə'uutə də Afisa a tsakə tē ci də naahənə ka ənji nə'uutə də Akaya, kaa təya luu tē ci də moodasəka. Makə mbu'i ci aa dəvə, kə cakə ci tē ənjitə dīi Slandanə ka tii pwapoonə nga vii goonga,

²⁸ acii kə uuri ci tē Yahudiinə akəɲwacii ənji də wabənə, ca baarii tantanyinəkii dasəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, Yeesu nə Matadəkii nga Əntanɖə.

19

Waazanə nga Bulusə də Afisa

¹ Ma saa'itə Apoolasə də Koorintiya, kə gi Bulusə aa Afisa da giɲwə. Makə mbu'i ci, ca lapaa hara ənji nə'unə davə.

² Əɲki ci ka tii, “Makə vii unə goonga, kə upaa unə Malaaba Ma'yanə kwa?” Əɲki tii ka ci, “Pooshi. Mashimə ina fii taa tə'i Malaaba Ma'yanə.”

³ Bulusə a ləgwa ka tii, əɲki ci, “Aa, tsarə ngutə bapətisəma daa yibə ənji koonə?” Əɲki tii, “Tsarə ətə nga Yoohana.”

18:21 18.21 Yak. 4.15. 18:23 18.23 11.42. † 18:24 18.24 19.3-4; Apoolasə:
1 Koor. 1.12; 3.4-6. 18:26 18.26 17.2. 18:28 18.28 5.42. 19:2 19.2 2.38;
8.16. 19:3 19.3-4 18.25; Luka 3.3-4,16-17.

⁴ Ca ba ka tii, “Ma yibə bapətisəma nga Yoohana, ka ənjitə baanə ka Əntənfə putə nga 'waslyakəənatii. Amma kə bii Yoohana ka ənji *İsərayiila, see a vii tii goongga ka əndətə na uugya ba'ə ka shinə, waatoo Yeesu.”

⁵ Makə fii tii ha'ə, təya luu yibə bapətisəma də ləmə nga Yeesu Slandana.

⁶ Bulusə a kavə ciinəkii aanətii, Malaaba Ma'yanə a jima aagyanətii, təya wabə də məshipətə uuranyinə, təya baaba sətə bii Əntənfə ka tii.

⁷ Kə mbu'i tii bahə pu'u aji bəra'i nə ənjikii.

⁸ Ləgidə makkə dīi Bulusə ka dzənə aasəkə *kuvə də'wa, ca wabə yadə ngwalənə ka ənja, ca zhi'wa də han'kalatii ka haala nga nwanjuunə nga Əntənfə.

⁹ Amma kə təkuree hara ənji ka vii goongga acii ndalənə nga ədzəma, təya wabə bwayakii aashi rəgwa nga Slandanə akənwacii dabaala. Makə nee ci ha'ə, ca bwasee ka tii, ca fə'yagi tə ənji nə'unə, ca wabə ka tii taa ngutə uusəra patə asəkə kuvə jan'ganə nga əndətə dīi ləməkii Tirana.

¹⁰ Fəzə bəra'i nə tii ka d'anə ha'ə. Ənji hanyinə nga Asiya patə, Yahudiinə da hara slikərənə, kə fii tii wabənə nga Slandana.

Manjeevənə nga Sikəwa

¹¹ Kə slənyi Əntənfə sə nga hurəshishinə ka shanə daciī Bulusə.

¹² Ha'ə ənjə a ngərə kəjeerənə da aləbuta ka tabətə də shishinəkii, ənjə a kərə ka ənji bwanea, təya mbədfə. Ginaajinə əsə, təya shigi ashitii.

¹³ Tə'i hara *Yahudiinə ətə ca wiigi'i ka vərə ka vərə, kə dīi tii gazhi'waanə nga əsətə ləmə nga Yeesu kaa təya mbədfəpaa də ənjitə da i ginaaji ashitii, təya ba ka ginaaji, “Agi banə nə nyi ka hə də ləmə nga Yeesu ətə ci Bulusə a waaza, bwasee ka əndətsa!”

¹⁴ Tə'i manjeevənə nguyirənəkii mədfəfə nga maduunə *limanə nga Yahudiinə ətə dīi ləməkii Sikəwa; da i tii ca dāada ha'ə.

¹⁵ Ma ka əndə'i uusəra, ginaaji a ba ka tii, “Kə shii nyi tə Yeesu, kə shii nyi tə Bulusə əsə. I wu sanə nuunə noona?”

¹⁶ Wata əndə ginaajitə a kulaanə ka tii palee ka ngeeriitii patə, ca dāadavə ka tii uyiginə, ca tsaatsagi kəjeerənə ashitii. Təya gimagi asii gakii, təya huyi.

¹⁷ Patənə nga ənji də Afisa, kə fii tii sətə slənyi, Yahudiinə da hara slikərənə. Ha'ə kə lagi ədzəmətii, ənjə a dūunətə ləmə nga Slandanə Yeesu.

18 Lanə agi ənjitə vii goonğa əsə shi ka baanə ka Əntanfə akənwacii ənji patə, təya baabagi bwaya uushi'iitə nji təya daada.

19 Ənji lanə əsə agi ənji daada sə nga hiila kira ləkaləkatənyinatii, təya ətsagi akənwacii ənji patə, təya baanatə kwabakii, waatoo, *hwaslə dəbu'u tufə pu'unə.

20 Ha'ə cakə wabənə nga Slandanə gərənə aakənwə aakənwə də ngeerənə dagi baawədaakii.

Kədənə nga wabənə də Afisa

21 Ma daba'ə ha'ə, wata Bulusə a da aniya nga dzənə aanə hanyinə nga Makiduuniya da nga Akaya, ca mbu'ugərə aa Urusaliima. Ca ba, "Mada kə mbu'i nyi, tyasə ka dzənə nə nyi aa Rooma."

22 Wata ca sləkee ka ənji tsakənə tə ci bəra'i aa Makiduuniya, waatoo Timooti da Irasəta. Ma ci naakii, kə cakə ci baneenə gi'u davə anə hanyinə nga Asiya.

23 Ma ka saa'ikii, kə ma'i madaunə haala də Afisa putə nga rəgwa nga Slandana.

24 Ma dava, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Dimitəriya. Ma ca, əndə bələnə nə ci, agi bələnə nə ci pusha tə kuvə uuləmə ətə dīi ləməkii *Arətimi. Ma slənətsa, agi upaanə nə tii kwaba lanə da ənji slənaakii.

25 Ma ka əndə'i uusəra, wata ca dzatə də ənji slənaakii da hara ənjitə ca slənə tsarə slənəkii, əjki ci ka tii, "Kə shii unə, agi slənənə gaamə caama upaa kwaba lanə.

26 Kə nee unə, una fa də liminuunə əsə oo'i, kə zə'wee Bulusətə ka nə nga ənji lanə də banə oo'i: ma əntanfənə ətə ci ənjə a ghənə də ciinə, əntaa sə nga paslənə nə ci. Əntaa wata ganə də Afisa tanə əsə, amma agyanə hanyinə nga Asiya patə cii kəya wabə ha'ə.

27 Maa kə nyi'u ənji ha'ə makə ətsa, ka saaweenə nə ənji ka slənə gaamə. Əntaa wata ətsə tanə əsə, amma ka ndzaanə nə kuvə nga madaunə Arətimi ka uushi zabə. Ki ka nətə maa, ka əteenə nə ki ka məghərəvənatə. Taa ngahi agi paslənə nə ənji tə ki anə hanyinə nga Asiya da patənə nga duuniya, patə da ha'ə ka bwaseenə nə ənji ka ki."

28 Makə fii tii ha'ə, kə zhima tə tii a səkətii ka shanə, təya ka vurənə, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, madaunəkii nə ki ka shanə."

29 Wata vərənə a gwazəgi, təya kəsə tə i Gayusə da Arisətarəkusə. Ənji Makiduuniya nə tii, guvii-wiinyinə nga

Bulusə nə tii əsə. Təya kərə tə tii də kwasənə aasəkə babara nga buurənə. *

³⁰ Ma Bulusə, kə mwayi ci dzənə aakənwacii danjana, amma ənji nə'unə a tənəpaa tə ci.

³¹ Ha'ə əsə, hara madiğərənə nga hanyinə nga Asiya, waatoo guviinə nga Bulusə, a sləkee ka kədiinə aciikii, ga ca dzə aasəkə babara nga buurənə.

³² Ma saa'ikii, danjana patə, makədəkii nə tii ka şanə. Taa wu patə, wazəna. Hara ənjə a ba əndə'i uushi pamə, hara ənji əsə, pamə nə natii. Lanənətii, mashiimə tii sətə dzatə tii də nə ka putakii.

³³ Tə'i əndə'i əndə davə, dīi ləməkii Aləkəsəndəra. Hara ənjə a ba ka ci sətə dīi. Wata Yahudiinə a kavə tə ci aakənwacii ənja. Ca madəe ka ciinəkii kaa ca ba ka dabaala dalila nga haalatsa.

³⁴ Amma, makə fii tii, əndə Yahuda nə ci, təya madəe ka uuratii patə, ha'ə nga tibisə bəra'i, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, maduunəkii nə ki ka şanə!"

³⁵ Ma ka muudinə, kə dədəkəpaa əndə naahənə nga vərənə tə danjana, ənki ci, "Unə ənji Afisa, wu şanə nə əndə mashiimə oo'i, vərənə nga Afisa ca hadəgi də kuvə nga Arətimi maduunəkii da malaaba faaratə kulyagərə dadagya?"

³⁶ Makə pooshi rəgwa nga ushapaa uushi'iitsa, see a ndzaa unə kəda'ə, goona kwasə.

³⁷ Acii kə kiroonə ənjinə aa hanə. Wiinə mahərəmə tii asəkə malaaba kuvə nga Arətimi, taa wabə bwaya uushi'inə aashitə.

³⁸ Madə ma Dimitəriya da ənji slənəşinaakii, tə'i tii da kərə gəjwanə nga əndə'i ənda, furəjə nə kuvə gəjwanə, watiitə ənji la gəjwanə əsə. Wa təya kərə gəjwanətii.

³⁹ Amma, maa əndə'i uushi pamə cuuna alə, ka hadatəginə nə ənji aakəjwa agi mətərəkənə.

⁴⁰ Acii manğwaləkii niinə ka luu gəjwanə nga wazəənə nga ənşinə, makə pooshi amə ka mbeənə ka dzəgunətə dalila nga wazənəkii."

⁴¹ Makə uugi ci baginə ha'ə, ca ba ka danjana, wa təya təkəgi.

20

Ənənə nga Bulusə aənə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya

¹ Makə dədikə haalata, wata Bulusə a dzatə də ənji nə'unə, ca vii ka tii ngeerənə də wabənə. Daba'ə ha'ə, ca ba

* 19:29 19.29 Arisətarəka: 20.4; 27.2; Kwal. 4.10.

ka tii, a madə ci kaa ca dzə aanə hanyinə nga Makiduuniya.

² Makə mbu'i ci aa dəvə, ca wiigi'itə hanyinəkii, ca dzə də vii ka ənji nə'unə ngeerənə də wabənə laŋə, ca mbu'u aanə hanyinə nga Akaya.

³ Ca ndzaa davə ləgidə makkə. Amma, ma ətsə kaa ca dəmə kumbawalə kaa ca dzə aanə hanyinə nga Siriya, kə fii ci oo'i, kə mwayi *Yahudiinə bələnə tə ci. Wata ca dā aniya nga ənəgərənə saakii da Makiduuniya.

⁴ I Soopatira, əndə Biriya, uuzənə nga Pirusa a kəree ka ci, da Arisətarəkusə da Səkundusa, ənji Teesaloonika, da Gayusə, əndə Dyarəba, da Timooti da ənji Asiya, waatoo Tikikusə da Tərafima. *

⁵ Tii 'watəgi palənə keenə aa Tərawasə, təya gəree keenə davə.

⁶ Ma inə neenə, daba'a *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə ma'iinə, ina madə də Filipi, ina dzə ka dəmə kumbawala, ina lapaa tə tii də Tərawasə anə baanə tufə, ina dāpaa luuma rəŋwə davə.

Tsaamətənə nga Bulusə tə ənji Tərawasə

⁷ Ma uusəra asavee kədəwanə, kə dzatiinə də nə ka zəmə əndzanə nga Slandana, kə wabi Bulusə ka ənji nə'unə kura'ə ahada vədə, acii kə mwayi ci madənə pukyətə hakii.

⁸ Ma kuvətə dzatiinə də nə davə, kuvə anə əndə'i nə ci. Tə'i garəkuwanyinə laŋə davə a kumu.

⁹ Tə'i əndə'i uundzə dagwa ca zəkutə. Ma ləməkii, Iwutika. Anə mapacakinə nga baŋgwa ndzaa ci naakii. Bulusə a dzə aakəŋwa də magəərə wabənaakii. Makə mbee ŋunyinə ka dagwata, ca kulagərə aa panə daga agyanə makkənə nga kuvətə anə əndə'i. Mantəkii shi ənji ka ŋgərənə tə ci.

¹⁰ Amma Bulusə a jiməgərə aa panə, ca gwanğaane tupə anəkii, əŋki ci, "Goonə tuu, da i əpinə nə ci."

¹¹ Makə ənyi Bulusə ka ndərəginə aadəgyə, ca baatsəpaa buroodi, təya adə. Ca ta'avə ka wabənə da tii, ha'ə puki ha. Wata ca madə, ca palə.

¹² Təya dzə satii da uundzə dagwatə vyarəŋə. Kə dīi tii moodasəkə ka shaŋə.

Dzənə nga Bulusə aa Milita

¹³ Ma inə, kə pyaliinə aasəkə kumbawalə, ina palə aa Asoosə, keena dzə ka ŋgərənənə tə Bulusə davə, acii kə bii ci oo'i, də sədə dzənəkii aa dəvə.

20:1 20.1 11.23. * **20:4 20.4** 19.29Timooti: 16.1; Tikikusə: Af. 6.21; Tərafima: 21.29. **20:7 20.7** 2.42,46. **20:10 20.10** 1 Meem. 17.21.

14 Makə lii ci tiinə də Asoosə, ina ngərə tə ci aasəkə kumbawalə, ina dzə aa Mitilyanə.

15 Ina madə davə də kumbawalə, ina ələgi pukənə nga ha atəngala hanyinə nga Kiyooosə ətə ahada ma'inə. Ma ka bəra'inə nga uusərə əsə, ina mbu'u aa Samusa, ina palə uurə, ina mbu'u ka makkənə nga uusərə ha'ə aa Milita.

16 Gənjə kəjee Bulusə aa Milita yadə dzənə da Afisa acii ga ca ta'avə anə hanyinə nga Asiya. Ma dīi ci ha'ə, kwasiikii acii nga'ə ka ci nə mbu'unə aa Urusaliima taabu'u mbu'yanə kumənə nga *Peentakooosa, maa jamə.

Waazanə nga Bulusə ka matakəjwanyinə nga Ikəliisiya nga Afisa

17 Daga də Milita sləkee Bulusə aa Afisa ka ənjə a 'waa'watə ka ci matakəjwanyinə nga Ikəliisiya.

18 Makə shi tii aabiikii, əŋki ci ka tii, "Unə də noonə na, kə shii unə makə sətə ndzaa nyi ahadoonə, 'watəginə ka saa'yatə shi nyi aagyanə hanyinə nga Asiya ha'ə mbu'ya ka ənshinə.

19 Agi slənənə nə nyi ka Slandana. Paa nyi sha dʒuunətə naaki na. Kə slənyii ka ci da kiinə agiki da bwaneatə sii nyi kama kama acii Yahudiinə.

20 Kə shii unə, agi waazaaki patə, pooshi nyi umbee koonə ka sətə ca tsakə tuunə taa rəjwə. Amma kə jigunyii koonə akəjwacii ənji i ka yi ka ya.

21 Kə bii nyi ka Yahudiinə da hara slikərənə patə kaa təya baa ka Əntənfə, təya vii goonga ka Slandanə Yeesu.

22 "Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aa Urusaliima. Malaaba Ma'yanə ca ba ka nyi dzənə. Mashiimə nyi sətə na dā tə nyi davə. †

23 Uushi rəjwə shii nyi ci Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi taa ka ŋgutə vəranə gi nyi patə; waatoo agi banə nə ci ka nyi oo'i, agi gəranə nə mahyakahyaka'ə da ŋgəra'wə tə nyi.

24 Amma, mənğərəmə nyi əpinaaki ka uushi. Tada kə əŋki nyi, tada mantəmə nyi patə, mbərə mbərə ka nyi, tə maa kə uudəpaa nyi slənənə liwə nyi acii Slandanə Yeesu, nya baaba Nūnyi Habara nga pwapoonə nga Əntənfə.

25 "Wiinə kə shii nyi, ma unə ənə wiigi'i nyi ahadoonə, nya waaza koonə agyanə *ŋwanuunə nga Əntənfə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə patənə goonə.

26 Acii ha'ə cii kya ba koonə ənshinə, pooshi kərənə nga patənə goonə agyanəki ma'ə.

20:17 20:17 18.21. 20:18 20:18 19.10. 20:21 20:21 11.18. † 20:22 20:22 Malaaba Ma'yanə: 10.19. 20:23 20:23 21.4,11; 9.16. 20:24 20:24 21.13; 2 Tim. 4.7. 20:25 20:25 28.23. 20:26 20:26 18.6.

27 Maneemə nyi ka ngwa'əngwa'ənə nga ba koonə patənə nga hiima nga Əntənfə.

28 Nəhəmə noonə nə da gwamətə kavə Malaaba Ma'yanə tuunə ka magəriinəkii, una ndzaa ka magəriinə nga Ikəliisiya nga Slandanə ətə upaa ci də idənaakii.

29 Acii kə shii nyi, ma daba'a palənaaki, kadə nə bwaya furətsoofanyinə a dəməgərə aahadoonə, paa tii na bwasee ka gwaməkii.

30 Taa ahadoonə əsa, kadə na shigi ətə na də gazhi'waanə nga zə'wee ka hankala nga ənji nə'unə kaa təya nə'u tə tii.

31 Acii ha'ə, ndzaamə matasəkakii, una buurətə oo'i, fəzə makkə dīi nyi da kiinə agiki ka wabənə ka taa wu ahadoonə vədə da uusəra.

32 “Ma ənə dīya, kə ba'avə nyi tuunə aacii Slandanə da wabənə nga pwapoonakii, kaa ca ndzaa kədəhə doonə. Wabətə nəndə da baawədə nga vii koonə ngeerənə, ca vii koonə barəkaatə nə ənjaakii a upaa patə.

33-34 Unə də noonə nə, kə shii unə oo'i, pooshi nyi mwayi kwaba nga taa wu, taa kəjeerənə nga ənda. Ciinəkinə slənyi ka nyi sətə ci kya ki'i də haajaaki da nga ənjinə ndzaashiinə.

35 Kə baarii nyi koonə taa ka ngutə rəgwa patə oo'i, də tsarə slənətə ha'ə tsakənuunə tə ənji matə ngeerənə, una dzə də buurətə wabənə nga Slandanə Yeesu ətə bii ci: ‘Gədə viinə də barəkaanə acii luunə.’ ”

36 Makə uugi Bulusə wabənə ha'ə, ca gərə'waanə, ca də də'wa da tii patə.

37 Təya jabətashi, təya ba, “Wa Əntənfə a kərə tə hə jamə.” Tii patə, təya tuu.

38 Ma sətə palee də bəzee ka səkətii, ətə fii tii bii ci, paa tii ka ənənə ka neenə ka ci ma'ə. Wata təya kəree ka ci aasəkə kumbawala.

21

Dzənə nga Bulusə aa Urusaliima

1 Makə jabətii inə, ina təkəgi, ina dəmə kumbawala, ina kənee gənjə, ina mbu'u aa Koosə. Pukətə hakii, ina madə də Koosə, ina mbu'u aa Roodəsa. Ina madə də Roodəsa əsə, ina mbu'u aa Patara.

2 Davə lapaa inə kumbawalə nga dzəginə aanə hanyinə nga Finikiya, ina dəmə, ina palə.

20:28 20.28-31 11.23. 20:28 20.28 1 Piita 5.2. 20:29 20.29 Mat. 7.15; Yooh. 10.12. 20:30 20.30 Gal. 4.17; 1 Yooh. 2.19. 20:31 20.31 19.10; 1 Tees. 2.11-12; 2 Koor. 11.28. 20:32 20.32 26.18; 1 Tees. 5.23-24; 2 Tees. 1.11-12. 20:33-34 20.33-34 18.3. 20:35 20.35 Mat. 10.8. 20:38 20.38 20.25.

³ Makə mbu'iinə kədəhə da hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, ina bwasee aa madzəna, ina palə aanə hanyinə nga Siriya, ina jimagərə də Tiira, acii davə nə kumbawalə ka jimapaa də uushi'inə.

⁴ Ina alətə hatə đii ənji nə'unə davə, ina baanə mədəfə gatii. Təya ba ka Bulusə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, ga ca dzə aa Urusaliima.

⁵ Amma, makə mbu'ya saa'i nga madənə geenə, ina madə, ina palə. Təya kəree keenə tii da makinatii da manjeevənatii patə. Makə mbu'iinə aa ba'a vəranə aama uunəva, ina gərə'waanə anə mandzənə, ina da də'wa,

⁶ ina jabətashi. Wata ina dəmə kumbawala. Tii əsə, təya ənə satii aasii.

⁷ Makə uugiinə wayanə daga də Tiira, ina mbu'u aa Putəlimayisa, ina nəhəpaa ənji nə'unə, ina baa rənjwə da tii.

⁸ Pukətə hakii, ina madə, ina palə aa Kayisariya. Makə mbu'iinə, ina dəməgərə aasii aa ha Filibusə, əndə waazanə. Rənjwə nə ci agi ənji mədəfə ətə shi ənjə a ta'i də Urusaliima. Ina jima gakii asii.

⁹ Ma əndətsa, tə'i ci da uuji rəminə ənfwadə, ətə ma'ə manjəramə nguyirənə. Agi d'anə nə tii anabaakwaanə.

¹⁰ Makə banee inə davə gi'u, əndə'i *anabi ətə đii ləməkii Agabusə a shi daga də Yahudiya.

¹¹ Ca shi aabii inə, ca ngərətə gyara nga njwə nga Bulusə, ca aanəgi də sədəkii da ciinəkii saakii də gyarata, ca ba, "Wiinə sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba: 'Ha'ə nə Yahudiinə də Urusaliima a anə tə slanda gyarana, təya vii tə ci acii ənjitə mashiimə tə Əntənfə.' "

¹² Makə fii inə ha'ə da ənjitə davə patə, ina kədii acii Bulusə, ga ca dzə aa Urusaliima.

¹³ Amma wata Bulusə a jikəvə, əŋki ci, "Mi sanjə cuuna ngwalee ka nya, una tuwa? Acii ma nya, matasəkakii nə nyi, əntaa wata ka pa'ənə tə nyi tanə, amma ka əntənə də Urusaliima putə nga ləmə nga Slandanə Yeesu."

¹⁴ Makə təkuree inə ka tənəpaa tə ci, ina ndzaa kəda'ə, ina bwasee ka ci, ina ba, "Wa Slandanə a slənə sətə mwayi ci."

¹⁵ Daba'ə baanə gi'u, ina tasəka, ina madə, ina palə aa Urusaliima.

¹⁶ Hara ənji nə'unə də Kayisariya a palə deenə, təya kərə tiinə aasii aa ha əndə'i əndə nə'unə nga njukə, əndə Kipərusə ətə đii ləməkii Manasanə. Gakii asii jimeenə.

Dzənə nga Bulusə ka caamatənə tə Yakubu

¹⁷ Mbu'unə geenə aa Urusaliima, kə liwə ənji nə'unə tiinə də moodasəka.

¹⁸ Pukətə hakii, kə giinə da i Bulusə aa ha Yakubu. Davə nə matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya patə əsə.

¹⁹ Bulusə a nəhəpaa tə tii. Daba'əkii ha'ə, ca 'watəgi banə ka tii də rəŋwə rəŋwə tə sətə dīi Əntəŋfə ahada hara slikərənə putə ŋga slənaakii.

²⁰ Makə fii tii sətə bii Bulusə, təya dūunətə tə Əntəŋfə, təya ba ka Bulusə, "Kə nee hə dīi ndzəkəŋunə, dəbu'unyinə nga ənji agi Yahudiinə vii goonga ka Yeesu. Tii patə əsə, ənji nə'utə *bariya nə tii.

²¹ Kə bii ənji ka tii agyanəku oo'i, kə jigunyi hə ka Yahudiitə ahada hara slikərənə, wa təya bwasee ka bariya nga Muusa, ga təya *ryaminya manjeevənətii taa nə'u alə'aadanyinatii. *

²² Iitə nə dənəna? Acii ndilə ndilə ka shiinə nə tii oo'i, kə shi hə.

²³ Acii ha'ə, ma dənəku, dawə sətə ciina ba ka hə. Tə'i inə da ənji ənfwadə ətə dīi aləkawalə akəŋwacii Əntəŋfə.

²⁴ Duu da ənjitsa, ha laabagi naaku nə da tii akəŋwacii Əntəŋfə, ha ki'i ka tii haajatii. Ma daba'əkii, təya isəgi nətii. Də ha'ə shiinə ənji patə oo'i, taa ŋgutə uushi bii ənji ka tii agyanəku, pooshi goonga agikii. Də ha'ə shiinətii agi nə'utə bariya nə hə.

²⁵ Ma hara slikərətə vii goonga kamə, kə nyaahiinə ka tii ləkələkatə oo'i, ga təya adə zəmətə dīi ənji ka uuləma, ga təya adə idəna, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya aləhiinə."

²⁶ Wata Bulusə a ŋgərə tə ənjitə ənfwadə. Pukətə hakii, ca laabagi naakii nə da tii, ca dzə aasəkə yi nga Əntəŋfə kaa ca ba ka *limanə uusərə nga uudəpaa laabanatii, waatoo uusərə nga vii satakatii patə.

*Kəsənə tə Bulusə asəkə *yi nga Əntəŋfə*

²⁷ Makə uugi uusərakii dənə kədəhə, waatoo mədəfənə nga uusəra, Yahudiinə nga hanyinə nga Asiya a nee ka Bulusə asəkə yi nga Əntəŋfə. Wata təya tsəvutə tə dənkanə patə, təya kəsətə tə ci.

²⁸ Təya ka vurənə, təya ba, "Ənji Isərayiila, shoome ka tsakənə tiina! Waanə əndənə ca wiigi'i taa dama patə ka dzəgunənə ka ənji kaa təya bərapaa tə ənji gaamə da bariya nga Muusa da yi nga Əntəŋfə. Ha'ə maa, waanə kə

kira ci hara slikərənə aasəkə yi nga Əntanƣə, ca ajijinətə malaaba hana.”

²⁹ Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii ka Tərafima, əndə Afisa tii da Bulusə asəkə vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə kirə Bulusə tə ci aasəkə yi nga Əntanƣə. †

³⁰ Wata vəranəkii a gwazəgi patə, ənjə a dzaanə də nə ka Bulusə, təya kəsətə tə ci, təya əlyagi tə ci asəkə yi nga Əntanƣə. Pii ənjə a pa'əgi makuvənyinə.

³¹ Təya moo bələginə tə ci. Asee, kə mbu'i haalakii aa ha matakəŋwanə nga soojiinə nga Rooma ətə də Urusaliima oo'i, magwazəkii nə vəranə nga Urusaliima patə.

³² Makə fii ci ha'ə, pii ca fədfə soojiinə da gayinatii, təya huyi aabii danƣana. Makə nee ənji ka matakəŋwanə nga soojiinə da soojiinə, təya bwasee ka fəslənə tə Bulusə.

³³ Wata matakəŋwanə nga soojiinə a shi, ca kəsə tə Bulusə, ca ba ka soojiinə a anəgi tə ci də mahyakahyaka'ə bəra'i, ca ləgwa ka danƣana, taa wu nə Bulusə da sətə bəzee ci.

³⁴ Hara ənji agi danƣana, təya ba əndə'i uushi pamə. Hara ənji əsə, pamə nə sətə ci təya ba. Makə ma'upaamə matakəŋwanə nga soojiinə nunyi dalila acii wazənatii, ca ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii.

³⁵ Makə mbu'i Bulusə ka məgərəfinə nga ndərəginə aa hatii aasii, see də makə kirə soojiinə tə ci acii nyaadfanə nga danƣana.

³⁶ Danƣana patə a dzə də nə'unə tə tii, təya dzə də banə, “Wa ənjə a bələgi tə ci!”

Wabənə nga Bulusə akəŋwacii danƣana

³⁷ Ma kədəhə ka ənjə a dəməgərə də Bulusə aasii aa ha soojiinə, ca ba ka matakəŋwanə nga soojiinə, “Ka upaanə nə nyi wabənə da hə gi'u kwa?” Matakəŋwanə nga soojiinə a ba ka ci, “Ka mbeenə nə hə ka uura Gərikə kuna?”

³⁸ Asee, əntaa hə kunə nə əndə Misəratə jarəlagi kwakwatə kaa ca madəe ka hanƣala nga ənja? Ha'ə ca kərə mabələ ənji dəbu'u ənfwadə aagi bilina?”

³⁹ Əŋki Bulusə ka ci, “Əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə nga Silikiya, uuzətə mashii vəraatsə nə nyi. Kə kədii nyi aciiku, kapaa ka nyi rəgwa kaa nya wabə ka ənja.”

⁴⁰ Makə kapaa ci ka ci rəgwa, Bulusə a kəŋaanə ka dzakənə, ca madəe ka ciinəkii kaa ənjə a ndzaa kəda'ə. Makə ndzaa tii shikə shikə, ca wabə ka tii də uura *İbəraaniya, əŋki ci:

22

¹ “Ndzəkəŋushi'inə da dəsənəki, fatəmə kaa nya pərəgi naaki na akəŋwacii unə.”

² Makə fii tii wabi ci ka tii də uuratii, waatoo də uura Ibəraaniya, təya tsakə ndzaanə kəda'ə. Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci:

³ “Ma nyi, əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə ŋga Silikiya, amma asəkə vəraanə girə nyi. Gamaliyalə dzəgunətə tə nyi ndilə ndilə makə sətə bii bariya ŋga dzədzəshi'inaamə, nya nə'u tə Əntanfə də ŋgeerənə, makə ənə cuuna nə'u ənshinə.

⁴ Kə cibee nyi ka ənji nə'u rəgwa ŋga Yeesu, nya bəələ tə tii. Nya aanəgi hara ənja, ŋguyirənə da makinə, nya kagərə tə tii aa furəshina.

⁵ Ka mbeenə nə gawə ŋga limanyinə da *mətərəkinə ŋga gayinə ka seedanə, acii kə liwə nyi ləkaləkatə aciitii kaa nya kərə ka ndzəkəŋushi'inaamə Yahudiinə aa Damasəkusə, waatoo ləkaləkatə ŋga dzənə ka kaashanə də ənji nə'uutə davə. Nya madə, nya palə ka kaashanə tə tii kaa nya kira aa Urusaliima ma'aanəkii, ənjə a shi ka cibeenə ka tii.”

Banə ŋga Bulusə tə habara ŋga vii goonngaakii ka Slandana

⁶ “Ma nya dzə də palənə ətsə kədəhə kaa nya mbu'u aa Damasəkusə, uusərə ahadana, wata pii bərənə a papi'ya dadagyə, ca guŋutə də nyi dəgəji'u.

⁷ Wata nya kulagi aa panə, nya fa əndə'i uura, ca ba ka nyi: ‘Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a?’

⁸ Nyi əsə, nya muu, əŋki nyi ka ci: “Ya'ə Slandana, hə wu sanə?’ Əŋki ci ka nyi: ‘Nyi nə Yeesu əndə Nazaratu ətə cii kwa cibə də ci.’

⁹ Yoo, ma ənjitə abiiki, kə nee tii ka bərənə, amma mafamə tii uura ŋga əndətə wabi da nyi.

¹⁰ Nya ləgwa: “Ya'ə Slandana, mi sanə d'anəkya?’ Slandanə a ba ka nyi: ‘Maduu, dzəgərə aasəkə vəranə ŋga Damasəkusə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə mwayi Əntanfə kaa ha d'a patə.’

¹¹ Makə təkuree nyi ka neenə acii bərəəta, ka ciinə kəshi ənjitə giinə da tii tə nyi, dənə aa Damasəkusə.

¹² “Ma dava, tə'i əndə'i əndə ətə d'ii ləməkii Ananiya, əndə gərə'unə ka Əntanfə makə sətə bii *bariya. Agi dəlanə nə Yahudiinə ŋga vəranəkii patə də ci.

13 Kə shi ci, ca kəŋaanə aɓiiki, ɛŋki ci: 'Ndzəkəŋunə Sawulə, waahanə ka ɛnənə ka neenə.' Agi saa'yakii ŋunyi ginəki, nya nee ka ci.

14 Ɖŋki ci ka nyi: 'Kə ta'i Ɖntanɔŋa ŋga dzədzəshi'inaamə tə hə kaa ha shii moonakii, ha nee ka Ɖndə Goŋga a rəgwa, ha fa wabənə damakii,

15 kaa ha ndzaa ka seedawaakii ka ɛnji patə agyanə sətə nee hə da sətə fii hə.'

16 Ɖŋki ci ka nyi: 'Ya ɛna, mi cii kwa gəra? Ma ɗanəkwa, maɗətə kaa ɛnjə a yiɓə ka hə bapətisəma, ha ɗa də'wa ka Slandana kaa ha upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.' "

'Wanə tə Bulusə kaa ca waaza ka hara slikərənə

17 "Ma daba'əkii, kə ɛnyii aa Urusaliima, nya ɗa də'wa asəkə *yi ŋga Ɖntanɔŋa, kə ɗii ka nyi makə səniinə,

18 nya nee ka Yeesu, ca ba ka nyi: 'Maɗətə pii pii, ha shigi asəkə vərənə ŋga Urusaliima. Acii paa tii na luuvə seedanaaku tə nyi ka tii.'

19 Ɖŋki nyi: 'Slandana, tii də natii nə maa, kə shii tii oo'i, taa ka ŋgutə *kuvə də'wa kə kəəshi nyi i fəslənə tə ɛnjitə vii goŋga ka hə.

20 Ma saa'yatə ɓələgi ɛnji tə seedawaaku Sətəfanu, nyi davə kəŋə ɛsə. Kə luuvə nyi, nya nəhə kəjeerənyinə ŋga ɛnjitə ɓələgi tə ci.'

21 Amma ɛŋki Slandanə ka nyi: 'Maɗuu, duu, kaa nya sləkee ka hə dzadə aa ha hara slikərənə.' "

Anənə ŋga matakəŋwanə ŋga soojiinə tə Bulusə

22 Ma ɗanƙana a fa tə Bulusə, ha'ə mbu'ya ka wabəətsə wabi ci agyanə hara slikərənə, wata təya kaala vurənə, təya ba, "Wa ɛnjə a ɓələgi tə ci, wa ɛnjə a ŋgərəgi tsarə ŋga ɛndətsə asəkə duuniya. Maɗəbeemə ca ndzaanə da i ɛpinə!"

23 Ma təya dzə də ka vurənə, təya dzə də gəgərə kəjeerənətii, təya mbudə bərəbərə aadəgyə.

24 Matakəŋwanə ŋga soojiinə a ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii, ca ba, "Wa ɛnjə a fəslə tə ci", kaa ɛnjə a shii taa putə ŋga mi ci təya kaala vurənə agyanəkii.

25 Makə anəgi ɛnji tə Bulusə də zə'wa, ca ba ka soojatə kəŋə davə: "Kə dəbee ha fəslə ɛndətə da dimwaanə ŋga Rooma ha'ə yadə la gəŋwanə kwa?"

26 Makə fii soojatə ha'ə, ca dzə ka banə ka matakəŋwanətii oo'i, "Mi cii kwa ɗa ha'a? Acii ma ɛndətsa, ɛndə Rooma nə ci."

²⁷ Wata matakəŋwanə nga soojiinə a shi ka ləgwanə ka Bulusə, əŋki ci: “Bawə ka nyi, əndə Rooma nə hə nii?” Əŋki Bulusə, “Awa, əndə Rooma nə nyi.”

²⁸ Matakəŋwanə nga soojiitə a ba ka ci, “Də kwaba lanə upaa nyi ndzaanə ka əndə Rooma.” Əŋki Bulusə ka ci, “Ma nyi, də poonə tə nyi upaa nyi naaki.”

²⁹ Wata ənjitə kavə ənji ka fəslənə tə Bulusə a bwasee ka ci pii. Matakəŋwanə nga soojiinə a ngwaləgi əsə makə paaratəgi ci oo'i, ma Bulusə, əndə Rooma nə ci. Waanə kə anəgi ci tə ci boo.

*Wabənə nga Bulusə akəŋwacii *mətərəkinə*

³⁰ Pukənə nga ha əsə, makə mwayi matakəŋwanə nga soojiinə shii goongga nga sətə wulii Yahudiinə tə Bulusə, wata ca pərəpaa tə ci, ca ba ka ənji a 'wa tə madiigərənə nga limanyinə da patənə nga *mətərəkinə nga Yahudiinə, kaa təya dza də na. Ca kira tə Bulusə, ca kəŋee ka ci akəŋwaciitii.

23

¹ Wata Bulusə a madee ka ginəkii ka tsaamənə tə mətərəkinə, əŋki ci: “Ndzəkəŋushi'ina, kə gərə'u nyi ka Əntanfə də ədzəmə rəŋwə 'watəginə daga ŋukə ha'ə mbu'ya ka ənshinə.”

² Wata gawə nga limanyinə, waatoo Ananiya a ba ka ənjitə kədəhə abii Bulusə kaa təya dəgə tə ci də meeciinə a makii.

³ Əŋki Bulusə ka ci, “Əntanfə na dəgə tə hə ha'ə naaku əsə, hə bwaya əndəna. Asee, dasə nə hə ka la ka nyi gəŋwanə makə sətə bii *bariya əna, amma wahənə ka tanəgi bariyakii də banə ka ənjə a dəgə tə nyi.”

⁴ Wata ənjitə kədəhə abiikii a ba ka ci, “Gawə *limanə nga Əntanfə dzaanii hə see?”

⁵ Əŋki Bulusə ka tii, “Mashiimə nyi dīi, ndzəkəŋushi'inə, taa gawə nga limanə nə ci. Acii kə bii wabənə nga Əntanfə oo'i, ga ha wabə bwaya uushi agyanə gawə goonə.”

⁶ Makə dīi ci kə shii Bulusə oo'i, ma əndə'i kurəga, *Sadukiinə nə tii, əndə'i əsə, *Farisanyinə nə tii, wata ca madee ka uurakii akəŋwacii mətərəkinə, əŋki ci, “Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nyi, Farisa nə nyi, uuzənə nga əndə Farisa əsə. Acii putə nga kanətə kii nyi də goongga oo'i, ka madənə nə maməətə ənji da i əpinə, ci dīi nyi kəŋə akəŋwacii gəŋwanə.”

⁷ Uudə baginaakii ha'ə, wata mabizhinə a madəgi ahada Farisanyinə da Sadukiinə, ha'ə dzadənəkii a təkəgi bəra'i.

⁸ Taa sha dīi, tə'i mabizhinə ahadatīi, acii kə bīi Sadukiinə, pooshi madənə nga maməətə ənja, pooshi malaa'ika taa ma'yanə. Əŋki Farisanyinə natīi, tə'i uushi'iitə patə.

⁹ Wata bwaya mabizhinə a madəgi ahadatīi. Hara maliminə nga kurəgə nga Farisanyinə a madətə kəŋə, əŋki tīi, "Maneemiinə ka bwaya uushi ashi əndətsa. Yaci ma'yanə taa malaa'ika wabi ka ca?"

¹⁰ Makə gwazəgi haalakīi, kə ŋgwali matakəŋwanə nga soojiinə naakīi acii ga təya pwaatəgi tə Bulusə. Ca ba ka soojiinaakīi, wa təya dzə ka ŋgiraginə tə ci də ŋgeerənə ahadatīi, təya kərə tə ci aasīi aa hatīi.

¹¹ Vəfəkīi, Slandanə a kəŋaanə abīi Bulusə, əŋki ci ka ci, "Ga ha ŋgwale. Makə sətə seedīi hə tə nyi ganə də Urusaliima, tyasə ha'ə nii kwa seeda tə nyi də Rooma əsə."

Anə uura ŋga bələnə tə Bulusə

¹² Pukənə ŋga ha, *Yahudiinə a anə uura, təya jidfə oo'i, paa təya adə zəma, paa təya sa taa mi, see maa kə bələgi tīi tə Bulusə.

¹³ Kə pitəgi tīi tə ənfwadə pu'unə nə ənjitə anyi uuratsa.

¹⁴ Wata təya dzə aabīi madiigərənə ŋga limanyinə da gayiinə, əŋki tīi, "Kə jī'inə bwaya jidfə, ina anətə uureenə oo'i, pa ina adə zəma da sa taa mi, see maa bələgiinə tə Bulusə.

¹⁵ Acii ha'ə, ma unə da mətərəkīnə, sləkeemə ka əŋji ka kədiinə acii matakəŋwanə ŋga soojiinə kaa ənjə a kira tə Bulusə koonə, makə koonə tsakə ləgwanə amakīi tə sətə dīi ŋga'ə. Ma inə əsə, matasəkakīi niinə keena bələgi tə ci taabu'u mbu'yanaakīi aabīi unə."

¹⁶ Asee, kə fīi uuzənə ŋga cikəŋuci Bulusə sətə anyi tīi, ca dzə, ca dəməgərə aasīi aa ha soojiinə, ca baŋi ka Bulusə.

¹⁷ Bulusə a 'wa tə əndə'i sooja, əŋki ci ka ci, "Kəruu tə uundzə dagwatsə aabīi matakəŋwanə ŋga soojiinə. Tə'i uushi cii kəya ba ka ci."

¹⁸ Soojatə a ŋgərə tə ci, ca kərə aabīi matakəŋwanatīi, əŋki ci: "Bulusə ətə mapa'əkīi 'wīi tə nyi, ca ba ka nyi, kaa nya kira tə uundzə dagwanə aabiiku. Mbu'u tə'i uushi cii kəya ba ka hə."

19 Matakəŋwanə ŋga soojiinə a kəsə tə ci ka ciinə, təya dzəgi aatangala, ca ləgwa ka ci, “Mi dee cii kwa moo banə ka nya?”

20 Əŋki ci ka ci, “Kə anəgi Yahudiinə uura kaa təya sləkee aabiiku kaa ha kərə ka mətərəkinə tə Bulusə doorə, makə kaa təya tsakə ləgwanə tə sətə dīi ŋga'ə.

21 Amma ga ha luuvə ka tii, acii kə palee tii ka ənfwadə pu'unə ətə anyi uura, təya jidə oo'i, pa təya zəmə, pa təya sa taa mi əsə, see maa bələgi tii tə ci. Matasəkakii nə tii ka gərə kərənaaku tə ci.”

22 Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a ba ka uundzə dagwata, “Ga ha ba taa ka wu oo'i, kə bii hə ka nyi wabəətsa.” Ca ba ka ci, wa ca palə saakii.

Kərəginə tə Bulusə ka ŋgwaməna

23 Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a 'wa gayi soojiinə bəra'i, əŋki ci ka tii, “Dəmə ka tasəka soojiinə gya'ə bəra'i, da əŋji təhinə mədəfə pu'unə da əŋji uudəminə gya'ə bəra'i, kaa təya dzə aa Kayisariya də tibisə əlinə ənshinə davədə.”

24 Ca ba ka tii əsə, wa təya tasəka ka Bulusə naakii sə ŋga dzəginə, təya kərəgi tə ci də ŋga'ə ka Filikusə ŋgwaməna.

25 Ca naahə ləkaləkatə ka ŋgwaməna, əŋki ci:

26 “Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka Filikusə gawə ŋgwaməna, daciiki Kəlawudiyasə Lisiya. Kə nəhəpaa nyi tə hə.

27 Daba'ə nəhəpaanə, ma əndətsə sləkee nyi ka hə, kə kəsətə Yahudiinə tə ci. Gi'u ha'ə mbədaanə kaa təya bələgi tə ci. Makə fii nyi, tə'i dimwaanə ŋga Rooma ashikii, wata ina dzə da soojiinaaki ka luupaanə tə ci.

28 Makə mwayi nyi fa 'waslyakəətə slənyi ci, nya kərə tə ci aasəkə mətərəkinatii.

29 Ma lapaa nyi, atsa bariyatii kəshi tii tə ci. Malapaamə nyi taa mi ashikii bahə bələnə tə ci, taa bahə kanə tə ci aa furəshina.

30 Amma makə bagi əŋji ka nyi oo'i, kə anyi Yahudiinə uura ŋga bələginə tə ci, ci nee hə kərəgi nyi tə ci aabiiku pii pii, nya ba ka əŋjinə wulii tə ci əsə, wa təya dzə ka wulanə tə ci akəŋwaciiku.”

31 Wata soojiitə a ŋgərə tə Bulusə, makə sətə bii əŋji ka tii, təya kərəgi tə ci aa Antipatəra davədə.

32 Pukətə hakii soojiinə a ənə satii aasii, əŋji təhinə a palə tii da Bulusə.

33 Makə mbu'i tii aa Kayisariya, təya vii ləkaləkatətə ka ŋgwaməna, təya vii tə Bulusə ka ci əsə.

³⁴ Makə janġatə ci ləkaləkatəta, ca ləgwa ka Bulusə, taa əndə hanyinə nga mi nə ci. Makə fii ci, əndə Silikiya nə ci,

³⁵ əŋki ci, “Maɖa kə shi ənji wulaaku, kadə nii kya fa wabənaaku patə.” Wata ca ba ka ənjə a pa'əgi tə Bulusə asəkə yi nwanjuutə ghənyi *Hirudusə.

24

Wulanə tə Bulusə

¹ Daba'ə baanə tufə, wata gawə nga limanyinə, waatoo Ananiya a maɖə da hara gayinə da əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Tarətula. Ma Tarətula, kə shii ci bariya nga ənji Rooma nga'ə. Təya dzə aa Kayisariya ka wulanə tə Bulusə akəŋwacii ŋgwaməna.

² Makə 'wagərə ənji tə Bulusə, Tarətula a 'watəgi wabənə də wulanə tə ci, əŋki ci, “'Ya'ə Filikusə gawa, putə nga barəkaanə nga nwanjuunaaku ndzaa inə jamə. Kə dīi inə ka hə yawa putə nga gazhi'waanə dīi hə ka haɖatəgi keenə də hanyinə geenə.

³ Ətsə patə, kə liwiinə də kuyiriinə ka shaŋə.

⁴ Amma, acii ga nya siipaa də wabənə akəŋwaciiku, kə kədii inə baawəɖaaku kaa ha fatə magusə haalanə geenə.

⁵ Ma lapaa inə əndəna, bwayakii nə ci ka shaŋə. Agi maɖeenə nə ci ka panə ahada *Yahudiinə asəkə duuniya patə. Rəŋwə nə ci agi matakəŋwanyinə nga kurəgə nga ənji Nazaratu əsə.

⁶ Ha'ə kə mwayi ci ajijinətə *yi nga Əntaŋfə. Amma ina kəsətə tə ci. [Ma mwayi inə, keena lagi ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya geenə.

⁷ Amma Lisiya matakəŋwanə nga soojiinə a shi ka gutsəginə tə ci acii inə də ŋgeerənə.

⁸ Ca ba ka ənji wulaakii, wa təya shi aakəŋwaciiku.] Maɖa kə ləgwatə hə ka ci, ka shiinə nə hə dalilatə wulii inə tə ci gooŋga.”

⁹ Makə uugi Tarətula wabənə, wata Yahudiinə patə a jikəvə, əŋki tii, “Ma sətə bii ci, patə ha'ə tanyi.”

Wabənə nga Bulusə akəŋwacii Filikusə

¹⁰ Wata ŋgwaməna a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca wabə, Bulusə a jikəvə, əŋki ci, “Makə kə shii nyi oo'i, mala gəŋwanə nə hə nga hanyiinə fəzənyinə laŋə, də mabanee ma'yanə nə nyi ka pərəgi naaki nə akəŋwaciiku.

¹¹ Maɖa kə ləgwatə hə nga'ə, mapaləmə tə baanə pu'u aji bəra'i, makə gi nyi aa Urusaliima ka paslənə tə Əntaŋfə.

12 Paa tii sha lapaa tə nyi ka da mabizhinə taa da wu, taa madēe ka haala nga dzatə də ənji asəkə yi nga Əntanfə, taa asəkə *kuvə də'wanyinə taa asəkə vəranə əsə.

13 Pooshi tii ka mbeenə ka baarii ka hə tantanyinəkii də wulaatsə wulii tii tə nyi.

14 Amma wanyinə ka banə ka hə: makə sətə bii rəgwa ətə ci təya 'wa rəgwa nga jirakənə, ha'ə nə nyi agi paslənə tə Əntanfə nga dzədzəshi'iniinə, nya luuvə sətə bii *bariya da sətə nyaahə anabiinə.

15 Agi kanə nə nyi nə də goonga, makə sətə ci təya ka natii oo'i, ka madənə nə maməətə ənji da i əpinə, nunyi ənji da bwaya ənji patə.

16 Putakii cii kya cinə ka ndzaanə də malaaba ədzəmə taa guci patə akəŋwacii Əntanfə da akəŋwacii ənja.

17 "Yoo, daba'a fəzənyinə lanə, kə gi nyi aa Urusaliima ka kərə ka ənji hanyinaaki uushi'inə da ka da sataka ka Əntanfə.

18 Ma nyi agi danə ha'ə, wata təya lapaa tə nyi, ci ətsə ha'ə uudəpaa nyi da sataka nga laabagi naaki nə asəkə yi nga Əntanfə. Pooshi ənji abiiki, pooshi wazənə əsə. Amma tə'i hara Yahudiinə ətə shi daga agyanə hanyinə nga Asiya.

19 Madə tə'i tii da wabənə agyanəki, tii dəbee shine aakəŋwaciiku ka kira wulaaki.

20 Madə pooshi ha'ə əsə, wa ənjinə də natii nə a ba 'waslyakəətə lapaa tii ashiki, saa'itə nyi akəŋwacii *mətərəkənə,

21 madəamə wabəətə rəŋwə ətə ngəree nyi ka uuraki ka banə akəŋwaciitii oo'i, 'putə nga madənə nga maməətə ənji ci ənjə a la ka nyi gəŋwanə akəŋwacii unə ənshinə.' "

22 Amma, makə kə shii Filikusə haala nga rəgwa nga Slandanə nga'ə, kə bii ci, "Madə kə mbu'ya matakəŋwanə nga soojiinə, waatoo Lisiya, ka ləginə nə nyi gəŋwanə goonə." Ma daba'əkii, ca ba ka tii, wa təya təkəgi, see ka əndə'i uusəra.

23 Ca ba ka sooja, kaa ca pa'əgi tə Bulusə, amma ga ca irəla tə ci; wa ca bwasee kaa guviinəkii a nəhə tə ci.

Bulusə akəŋwacii Filikusə da Dərusila

24 Daba'ə baanə gi'u, Filikusə a shi tii da minaakii Dərusila. Mitə Yahuda nə ki. Ca sləkəe ka ngiranə tə Bulusə kaa ca fa amakii tə wabənə nga vii goonga ka Yeesu Aləmasiihu.

24:14 24.14 9.2. 24:15 24.15 23.6; 26.8; Dan. 12.2; Yooh. 5.28-29. 24:16 24.16 23.1; 1 Koor. 4.4; 2 Koor. 1.12; 2 Tim. 1.3. 24:17 24.17-19 11.29-30; 21.17-28. 24:21 24.21 23.6; 24.15. 24:22 24.22 9.2. 24:23 24.23 27.3; 28.16,30.

²⁵ Wata Bulusə a wabə ka tii agyanə ndzaanə ka əndə goonğa, ca ba ka tii makə sətə ətsətənə əndə naakii na, da makə sətə nə gəŋwanə a da uusəra uudənə ŋga duuniya. Makə fii Filikusə ha'ə, wata ca ŋgwaləgi, əŋki ci, “Ma əndzə'i diya, ənuu saaku. Madə upaa nyi saa'i, ka ənənə nə nyi ka 'wanə tə hə.”

²⁶ Acii ma nə ci ka nəhənə, ka viinə nə Bulusə ka ci kwaba. Ci dīi cii kəya 'waa'wa tə ci atsakii atsakii kaa təya wabə.

²⁷ Amma daba'ə fəzə bəra'i, əndə'i əndə a ŋgərə dəgələ ŋga Filikusə. Ma ləməkii, Purəkiyusə Fisətusə. Ma saa'itə Filikusə a bwasee ka ŋwanuunə, makapaamə ci tə Bulusə, acii kə mwayi ci uudagi səkə ŋga Yahudiinə.

25

Moonə ŋga Bulusə ka maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma a lagi ka ci gəŋwanaakii

¹ Makə mbu'i Fisətusə aagyanə hanyinaakii, daba'a baanə makkə, ca madə daga də Kayisariya, ca palə aa Urusaliima.

² Wata madiigərə limanyinə da *gayinə ŋga Yahudiinə a dzə ka wulanə tə Bulusə, təya tsəfə tə Fisətusə

³ kaa ca tsakə tə tii kaa ənjə a ənə də Bulusə aa Urusaliima. Acii kə dīi tii aniya ŋga bələginə tə ci daga a rəgwa.

⁴ Amma Fisətusə a jikəvə ka tii, əŋki ci, “Mapa'əkii nə Bulusə də Kayisariya. Nyi maa, ka ənənə nə nyi aa dəvə kədəhə.

⁵ Wa ina dzə da gayinə ahadoonə, təya wula tə ci davə, madə tə'i sətə dīi ci.”

⁶ Mapaleemə ka baanə tighəsə taa baanə pu'u dīi Fisətusə də Urusaliima, ca ənə aa Kayisariya. Pukənə ŋga ha, ca dzə ka ndzaanə asəkə dəgələ ŋga la gəŋwanə, ca sləkee ka ənjə a kira tə Bulusə.

⁷ Makə mbu'i Bulusə, Yahudiitə shi daga də Urusaliima a gunutə də ci. Taa ŋgahi pooshi tii mbee ka baarii tantanyinəkii, amma kə kira tii mandalə wulanyinatii bəzəkii aagyanəkii.

⁸ Wata Bulusə a wabə kaa ca pərəgi naakii na, əŋki ci, “Makaanəmə nyi səfə ka bariya ŋga Yahudiinə; ma'ajijinətəmə nyi *yi ŋga Əntanfə, taa da 'waslyakəənə ka maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma, taa gi'u.”

⁹ Makə mwayi Fisətusə pa'ətə ba'a ka Yahudiinə, ca ləgwa ka Bulusə, əŋki ci, “Kə luuvə hə, ənjə a ənə də hə

aa Urusaliima, ənje a dzə ka la ka hə gəŋwanə agyanə uushi'iitse akəŋwaciiki davə kwa?"

¹⁰ Amma ənki Bulusə, "Kəŋə nə nyi asəkə kuvə gəŋwanə ŋga ənji Rooma, hatə dəbee ənje a la ka nyi gəŋwanə. Madamə nyi ka Yahudiinə 'waslyakəənə. Hə də naaku nə maa, kə shii hə ndilə ndilə.

¹¹ Madə ma'waslyakə əndə nə nyi, ha'ə kə slənyii sətə mbu'i bahə bələnə tə nyi, paa nyi ka huyinə acii bələnə tə nyi. Amma, madə pooshi nyi slənyi taa rəŋwə agi uushi'iitse bii tii aashiki, pooshi əndə da baawəda ŋga viinə tə nyi ka tii. Kə mwayi nyi kaa maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma a dzə ka lagi ka nyi gəŋwanə."

¹² Fanə ŋga Fisətusə ha'ə, wata ca dā mətərəkine da ənji mətərəkinaakii. Makə uugi tii, ca ba ka Bulusə, "Makə kə mwayi hə kaa maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma a dzə ka lagi ka hə gəŋwanə, ka ci kərənə ənji tə hə əsə."

Bulusə akəŋwacii Agaripa da Barənika

¹³ Makə banee gi'u, wata ŋwanwə Agaripa da cikəŋuci ətə dīi ləmətə Barənika a shi aa Kayisariya ka ba 'usa da shinə' ka Fisətusə.

¹⁴ Kə baa tii laŋə davə, wata Fisətusə a 'wapaa wabənə ŋga Bulusə ka ŋwanwə, ənki ci, "Tə'i əndə'i əndə bwasee Filikusə a furəshina.

¹⁵ Ma nyi də Urusaliima, madiigərə limanyinə da gayinə ŋga Yahudiinə a kira ka nyi wulaakii, təya kədii tə nyi kaa nya lagi ka ci gəŋwanə, nya vii ka ci ma'inə.

¹⁶ Amma nya ba ka tii, pooshi agi alə'aada ŋga ənji Rooma nə lagi ka əndə gəŋwanə yadə ndzaanə ŋga ənjitə wulii da əndətə wulii ənji tə ci akəŋwacii gəŋwanə, kaa əndətə wulii ənje a mbee ka vii hujaakii.

¹⁷ Acii ha'ə, makə shi tii aa hanə patə, masəkəpaamə nyi na. Pukənə ŋga ha, nya ndzaanə asəkə dəgəlaaki ŋga la gəŋwanə, nya sləkee ka ənje a kira ka nyi tə əndəkii.

¹⁸ Makə madətə ənjitə wulii tə ci ka wabənə, makiramə tii bwaya wula aagyanəkii, makə sətə hiimii nyi,

¹⁹ see mabizhinə agyanə diinatii da agyanə əndə'i əndə dīi ləməkii Yeesu ətə əntəgi, amma Bulusə a ba, da i əpinə nə ci.

²⁰ Makə təkuree nyi ka tsaamətə haalakii ŋga'ə, wata nya ləgwa ka Bulusə, madə kə luuvə ci, ənje a ənə də ci aa Urusaliima, ənje a dzə ka lagi ka ci gəŋwanə davə.

²¹ Amma kə kədii Bulusə aciiki, kaa maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gəŋwanaakii. Ci dīi

kəsəpaa nyi tē ci taabu'u nii kya sləkee ka kərənə tē ci ka mađuunə ɲwanɲwa."

²² Əŋki Agaripa ka Fisətusə, "Ŋga'ə ka nyi nə fatənə tē əndətsə də liminəki." Əŋki Fisətusə ka ci, "Ka fanə nə hə doorə."

²³ Pukətə hakii, Agaripa da cikəɲuci a shi də məghərəvənə ɲga ɲwanɲunə, təya dēməgərə aasəkə kuvə gəɲwanə da gayinə ɲga soojiinə da madiigərənə ɲga vərənə patə əsə. Fisətusə a ba ka əɲjə a kira tē Bulusə.

²⁴ Makə kira əɲji tē ci, wata Fisətusə a ba, "Ŋwanɲwə Agaripa da əɲjinə ganə patə, waanə əndəna. Kə kira Yahudiinə ɲga Urusaliima da ənə ɲga vəraanə patə wulaakii, təya ɲgərəe ka uuratii ka banə ka nyi, madəbeemə əɲjə a bwasee ka ci da i əpinə.

²⁵ Amma, ma'upaamə nyi 'waslyakəənə ashikii bahə bələnə tē ci. Makə ci də naakii nə bii, wa əɲjə a kərə tē ci aakəɲwacii mađuunə ɲwanɲwə ɲga ha də Rooma, kə dīi nyi aniya ɲga sləkeenə ka əɲjə a kərə tē ci ka ci.

²⁶ Amma, mashiimə nyi sətə naahənəki ka slandanəki agyanə haalakii. Aciikii kira nyi tē ci aakəɲwacii unə patə, ma palee maa, aakəɲwaciiku, ɲwanɲwə Agaripa. Madə kə fataamə wabənəkii, mbu'u ka upaanə nə nyi sə ɲga naahənə.

²⁷ Aci maluvəmə hanɲkalaaki sləkee ka əndə furəshina ka gəɲwanə yadə laabaginə taa aba'a mi wulii əɲji tē ci."

26

Wabənə ɲga Bulusə akəɲwacii Agaripa

¹ Wata Agaripa a ba ka Bulusə, "Kə kapaa əɲji ka hə rəgwa ɲga wabənə." Bulusə a madəe ka ciinəkii ka əɲja, ca 'watəgi pərəgi naakii nə, əŋki ci:

² "'Ya'ə ɲwanɲwə Agaripa, kə kadəesəkə ka nyi ka shanə nə pərəgi naaki nə akəɲwaciiku ənshinə agyanə uushi'iinə laalavə *Yahudiinə aashiki.

³ Aci kə shii hə patə tē alə'aada ɲga Yahudiinə da wabənyinatii. Aciikii kə kədii nyi aciiku kaa ha fatə wabənaaki də sə'watənə.

⁴ "Kə shii Yahudiinə patə tē ndzaanaaki daga nyi ma'ə uuzənə, 'watəginə ahada əɲjaaki da də Urusaliima əsə.

⁵ Kə shii tii daga ɲukə, maa ka luuvənə nə tii, təya seeda oo'i, ndilə ndilə rəɲwə ɲji nyi agi əɲji ma'iza'u kurəgə ɲga diinə gaamə, waatoo Farisa.

⁶ Ma əndzə'i, wanyinə kəɲə akəɲwacii gəɲwanə putə ɲga gərə aləkawalətə dīi Əntanɲə ka dzədzəshi'inaamə.

⁷ Makuvə gaamə pu'u aji bəra'i patə əsə, kə kii tii nə ka gəra mbu'utənə nga Əntanfə də aləkawaləta. Aciikii ci təya gərə'u ka Əntanfə vədə da uusərə patə. 'Ya'ə nwanwa, putə nga kanətsə wulii Yahudiinə tə nyi.

⁸ Mi sanə dīi pooshi unə luuvə oo'i, ka madeenə nə Əntanfə ka maməətə ənji da i əpina?

⁹ "Nyi ka nəki maa, ma nga nukə, kə nee nyi makə kə ndzaa ka nyi tyasə nə daada uushi'inə lanə ka saawee də ləmə nga Yeesu əndə Nazaratu.

¹⁰ Kə dīi nyi ha'ə də Urusaliima. Nya pa'əgi ənji nə'unə lanə a furəshina də baawəda nga madiigərə limanyinə. Ha'ə saa'itə ci ənjə a bələgi tə tii əsə, kə luuvə nyi.

¹¹ Kə cibee nyi ka tii asəkə kuvə də'wanyinə patə. Kə irəlīi nyi tə tii ka bwasee ka vii goongatii. Kə dīi nyi mabətəsəkə ka shanə. Ha'ə kə tanjii nyi ka hara hanyinə, nya dzə ka cibənə də tii."

Habara nga zhi'wanə nga Bulusə

¹² "Ka putakii ha'ə gi nyi aa Damasəkusə, də baawəda nga madiigərə limanyinə da i sləkeenatii.

¹³ Ma uusərə ahadanə dīi nwanwa, ina dzə a rəgwa. Wata bərənə a papi'ya dadagyə, ətə palee ka uusərə də bərənə. Ca shi, ca bərəgi hatə dīi nyi davə patə da ənjitə ciina dzə a rəgwa.

¹⁴ Ina kwaalagi patə aa panə. Wata, ma nya fa, əndə'i uura a wabə da nyi də uura *Ibəraaniya, əŋki ci: 'Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a? Zabə nə ləədənaaku akəŋwaciiki, naaku nə cii kwa cibəgi ha'ə.'

¹⁵ Əŋki nyi: "Ya'ə Slandana, hə wu sanə?" Slandanə a ba ka nyi: 'Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibəgi.

¹⁶ Amma, madətə kəŋə. Kə shigi nyi ka hə acii kə ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaa ka əndə slənaaki, ha seeda makə sətə nee hə ka nyi ənshinə, da makə sətə nii kya baarii ka hə aakəŋwa.

¹⁷ Ka luupaanə nə nyi tə hə acii Yahudiinə da hara slikərənə ətə cii kya sləkee ka hə aabiitii.

¹⁸ Ma cii kya sləkee ka hə aabiitii, kaa ha wunəgi ka tii ginətii, kaa təya shigi agi təkunə, təya shi ka bərənə, təya mbədə acii baawəda nga *Seetanə, təya shi aagi *nwanjuunə nga Əntanfə, kaa təya upaa tifyaginə nga 'waslyakəənatii, təya dəməgərə ka ha nga ndzaanatii ahada matadə ənjaaki, acii kə vii tii ka nyi goonga.'

¹⁹ "'Ya'ə nwanwə Agaripa, mabwaseemə nyi ka nə'u sətə baarii Əntanfə ka nyi dadagyə.

²⁰ Ka ənji Damasəkusə 'watəgi nyi waazanə. Ma daba'əkii, nya da də Urusaliima da patənə nga sətə gunutə də hanyinə nga Yahudiya da nga hara slikərənə. Nya ba ka tii: wa təya baanə ka Əntanfə, təya zhi'wagi aabiikii, təya slənə slənətə ca baarii baanatii ka ci.

²¹ Aciikii kəshi Yahudiinə tə nyi asəkə yi nga Əntanfə, təya moo bələginə tə nyi.

²² Amma dənə ənshinə agi tsakənə nə Əntanfə tə nyi. Aciikii wanyinə kənə ganə ka wabə goonga ka ənji patə, gayinə da talakiinə patə. Pooshi uushi cii kya ba madaamə sətə bii anabiinə da Muusa na slənə,

²³ waatoo kadə nə *Matafəkii nga Əntanfə a sa ngəra'wa, ci əsə na 'watəgi madənə agi maməətə ənja. Də ha'ə nii kəya baarii ka Yahudiinə da hara slikərənə tə rəgwa nga bərəətə na luupaa tə tii."

Banə nga Bulusə ka Agaripa kaa ca vii goonga

²⁴ Ma Bulusə a dzə aakənwa də pərəgi naakii na makə ətsa, wata Fisətusə a ngəree ka uurakii də ngeerənə, əŋki ci, "Bulusə, maba nə hə! Maduunə shiinaaku ca zə'wee ka hə ka maba!"

²⁵ Amma əŋki Bulusə ka Fisətusə, "'Ya'ə slandana, əntaa maba nə nyi, da han̄kala nə nyi, goonga cii kya wabə.

²⁶ Aci kə shii nwan̄wə uushi'iit̄sə patə. Ci d̄ii cii kya wabə yadə ngwalənə akən̄waciikii. Kə shii nyi, pooshi uushi zaanə ka ci, acii əntaa ka ma'umbu ha d̄ii uushi'iitsa.

²⁷ 'Ya'ə nwan̄wə Agaripa, kə luuvə hə sətə bii anabiinə kwa? Kə shii nyi, kə luuvə hə."

²⁸ Wata əŋki Agaripa ka Bulusə, "Waatoo, ma nə hə ka nəhənə, ka zə'weenə nə hə ka nyi ka əndə nə'unə pii pii ha'ə koo?"

²⁹ Əŋki Bulusə, "Taa pii pii, taa əntaa pii pii, agi kədiinə nə nyi acii Əntanfə, əntaa ka hə daanəku əsə, amma ka patənə nga ənjinə ca fa tə nyi ənshinə, kaa təya ndzaa makə naaki, madaamə mahyakahyaka'ənə nəndə paa nyi ka moonə koonə."

³⁰ Wata nwan̄wə a madətə. Ngwaməna əsə da Barənika da ənjitə n̄ji dasə dasə da tii patə a madətə natii.

³¹ Makə dəməgi tii, təya ba ahadatii, "Ma əndətsa, paa ci agi d̄a uushi'iit̄sə ca mbu'u bahə bələnə tə ci taa pa'əginə tə ci asəkə furəshina əsə."

³² Wata Agaripa a ba ka Fisətusə, "Maci pooshi əndətsə kədii dzənə kaa maduunə nwan̄wə nga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gən̄wanə, kad̄a kə njaan̄wa kapaa tə ci."

27

Dəmə kumbawalə nga Bulusə aa Rooma

¹ Makə đii ka tantanyinə oo'i, ka dzənə niinə aanə hanyinə nga Italiya, təya ba'acii tə Bulusə da hara ənji furəshina aacii gawə nga soojiinə ətə đii ləməkii Yuliyusə. Ma Yuliyusə, asəkə kurəgə nga nwanwə nga ha də Rooma nə ci.

² Wata ina dəmə kumbawalətə shi daga də Adaramitiya, ətə ca dzə ka vəranyinə kama kama ama ndzaŋa nga hanyinə nga Asiya. Ina 'watəgi palənə, inə da i əndə hanyinə nga Makiduuniya asəkə vəranə nga Teesaloonika. Arisətarəkusə nə ləmə nga əndəkii.

³ Pukətə hakii, ina mbu'u aa Sidoonə. Makə ci Yuliyusə a kaka'ə tə Bulusə, kə kapaa ci tə ci kaa ca dzə aa ha guviinəkii, təya vii ka ci sətə cii kəya moo.

⁴ Ma daba'əkii, ina madə davə, ina zaawa daba'a hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, acii ma dadava, pooshi ngeerənə nga məda.

⁵ Ina tanəgi uunəvə ətə đii hanyinə nga Silikiya da Paməfiliya amakii, ina mbu'u aa Mira anə hanyinə nga Lisiya.

⁶ Davə upaa gawə nga soojiinə əndə'i kumbawalə ətə shi daga də Aləkəsandəriya, ətə ca dzə aagyanə hanyinə nga Italiya. Ina dəmə kumbawaləkii,

⁷ ina palə.

Kə ba'agiinə aarə'u aarə'u ka dzənə samə sama. Ngahə mbu'iinə aa Kinidusə. Makə tənəpaa mədə tiinə ka dzənə gəŋə aakəŋwa, ina zaawa daba'a hanyinə nga Karita, ina ələgi abii vəranə nga Saləmoonə, waatoo gazha-gazhanə nga hanyinəkii.

⁸ Ngahə dzəgiinə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa, ha'ə mbu'iinə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa "Nunyi ha nga jipanə", kədəhə da vəranə nga Lasaya.

⁹ Makə kə səkəpaa inə nə a rəgwa, kə dzəgi kumənə nga tifyagi nga 'waslyakəənə. Waatoo, kə dzəgi saa'i nga wiinə yadə ngwalənə. Acii ha'ə, kə uugi wiinəkii danə dzawə. Makə nee Bulusə ha'ə,

¹⁰ wata əŋki ci, "Nguyirəna, ma dzəənə gaamə oogə, ka danə dzawə. Tə'i asara lanə əsə, əntaa wata nga uushi'inə taa kumbawalə tanə, amma da i əpinə gaamə."

¹¹ Amma ma gawə nga soojiita, maluuvmə ci wabənə nga Bulusə, see nga əndə gwazə kumbawalə da nga slandakii.

¹² Makə, ma ha nga jipaata, pooshi tahu tahu bahə kya vyanə nga kumbawalə davə, aciikii lanənə nga ənja, kə mwayi tii palənə kaa təya mbu'u aa Finika, waatoo əndə'i ha nga jipanə anə hanyiitə nga Karita. Ma hatsa, ka tsaamənə aadə waka. Madə kə mbu'i tii aadəvə, ka kyanə nə tii vyanə davə.

Mandalə mədə anə uunəva

¹³ Wata mədə a 'watəgi diganə da hwarəma gi'u gi'u, ma nə tii ka nəhənə, kə upaa tii sətə ci təya moo. Aciikii təya daa'yagi madiigərə tibisə ətə kənəe ka kumbawalə, təya dzə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa nga hanyinə nga Karita.

¹⁴ Amma, ma ta'avə gi'u, wata mandalə mədə a diga daciizəma tsanwə dagyanə təpurəkii.

¹⁵ Makə digə mədəkii kumbawala, ina təkuree ka kəsəpaanə. Wata ina bwasee ka ci, ca palə deenə asəkəkii.

¹⁶ Ina dzə dashi əndə'i uundzə hanyinə ətə ahada ma'inə ətə dīi ləməkii Kawuda. Tə'i daama nə mədə dadavə. Nğahə kəsəpaa inə uundzə kumbawala, ina əlyatə.

¹⁷ Makə ngirə ənji uundzə kumbawala, ənjə a dzakəvə aasəkə maduunəkii. Ma daba'əkii, ənjə a da dabara nga aanəvə zə'unyine nga'ə ashi maduunə kumbawalə kaa ca shii ndzaanə də ngeerənə. Kə ngwaləgi tii acii zavənə nga kumbawalə agi mandzənə atanğala hanyinə nga Libiya. Aciikii təya jimagərə də kəjeerənə ətə ca kərə tə kumbawaləkii, acii ga mbədəkii a dəlīi tə tii də ngeerənə, təya kapaa kumbawaləkii kaa mədə a dala tə ci deenə.

¹⁸ Makə ci mədətə a əgə də ngeerənə, pukətə hakii təya 'watəgi kyaalagərə uushi'iitə ngirə kumbawaləkii aagi ma'inə.

¹⁹ Ka makkənə nga uusəra əsə, təya kyagərə uushi'inə nga kumbawaləkii də ciinətii.

²⁰ Kə ba'agiinə lanə, pooshi inə nee ka uusəra taa tikisa, wata dəgənə tiinə nə mandalə mədə nga mədanğayata. Makamiinə nə nga mbədənə ma'ə.

²¹ Makə ta'avə tii yadə adə zəma, wata Bulusə a mədətə ahadatii, əŋki ci, "Nğuyirəna, maci kə luuvuunə wabənaaki, kadə mama'yamaamə anə hanyinə nga Karita kaama lə'yagərə aagi asaranə ha'ə.

²² Makə ha'ə dīi əna, wanyinə ka ba koonə: goona buurə uushi'inə. Aci pooshi əndə ca ətee ka əpinaakii taa rəŋwə ahadoonə, see asara nga kumbawala.

²³ Ma Ətanğfə ətə dīi nyi ka naakii, ətə cii kya paslə tə ci əsə, kə sləkee ci ka malaa'ikaakii aabiiki nga mbədə davədə.

²⁴ Əŋki ci ka nyi: 'Bulusə, ga ha ŋgwalə, tyasə ka kəŋaanə nə hə akəŋwacii maɖuunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma. Wiitsə kə luuvə Əntanɖə ka hə, ka luupaanə nə ci patənə ŋga guvii-wiinyinaaku, ka mbədənə nə tii.'

²⁵ Acii ha'ə, ŋguyirənə, goona buurə uushi'inə! Acii kə vii nyi goonga ka Əntanɖə, ka ɖanə nə ci ndilə ndilə makə sətə bii ci ka nyi.

²⁶ Amma ka kərənə nə mədə taamə aagyanə əndə'i hanyinə ətə ahada ma'inə."

²⁷ Ma ka vədə ŋga pu'u aji ənfwadənə, ina dzə də dzənə agyanə uunəvə ŋga Madityaraniya,* ətsə ahada vəda. Ma fatə ənji gwazə kumbawalə ashitii, kədəhə nə tii ka mbu'unə aanə əndə'i hanyinə.

²⁸ Wata təya təkətə kurəŋənə ŋga ma'inə. Ma təya fa, ma'ə miita makkə pu'unə aji mədəfə. Ina dzə aakəŋwa gi'u, təya ənə ka təkənə. Ma təya fa, wata miita pupusərə aji tighəsə mbədaanə.

²⁹ Kə ŋgwaləgi tii acii geena ndərənə aagyanə faariinə. Wata təya jiməgərə də tibisənyinə ŋga tiŋgərə də kumbawalə ənfwadə daba'əkii. Təya ka nə də ŋgeerənə oo'i, ka pukənə nə ha.

³⁰ Ŋga'ə ka ənji gwazə kumbawalə nə jiməgərənə satii. Wata təya ɖa makə jiməgərə də hara tibisə ŋga tiŋgərəginə akəŋwacii kumbawala. Asee, uundzə kumbawalə jiməgərəgi tii.

³¹ Makə nee Bulusə ha'ə, ca ba ka gawə ŋga soojiinə da soojiinə, "Maɖa mandzaamə ənjitsə asəkə kumbawala, pooshi unə ka mbədənə."

³² Wata soojiinə a lagi zə'u ŋga uundzə kumbawala, ca palə.

³³ Ma ətsə ha kədəhə ka pukənə, Bulusə a ba ka tii patə kaa təya zəmə. Əŋki ci, "Baanə pu'u aji ənfwadə ənshinə cuuna gərə yadə zəmənə.

³⁴ Acii ha'ə agi kədiinə nə nyi acii unə koona zəmə ka ndanə ndanənə goonə, makə ɖii ci taa mavurahinə, pooshi na upaa tuunə."

³⁵ Makə bagi ci ha'ə, ca ŋgərə buroodi, ca ɖa yawa ka Əntanɖə akəŋwaciiitii patə, ca baatsəpaa, ca ŋgərə, ca adə.

³⁶ Wata patənati, təya ənya də ma'yanə, tii maa, təya adə zəma.

³⁷ Gya'ə bəra'i da mədəfə pu'unə aji kuwa niinə asəkə kumbawaləkii.

27:24 27.24 9.15. 27:26 27.26 28.1. * 27:27 27.27 Ma də uura Gərɪka, Adəriya. 27:34 27.34 Luka 12.7. 27:35 27.35 Luka 22.19.

³⁸ Makə agi tii, əburə tii, təya əjigərə aləkamaara aagi ma'inə kaa təya galee ka zəzəkəənə nga kumbawaləkii.

Tsəərəginə nga kumbawala

³⁹ Pukənə nga ha, mashiimə ənji gwazə kumbawalə hatə dīi inə davə, amma təya nee ka hatə dīi mədfə daama davə, da i mandzənə əsə, təya dā hiima nga mbu'unə aa dəvə, maa jamə.

⁴⁰ Wata təya laalagi zə'u nga tingərə də tibişənyinə, təya kaalagərə tibişəkii aagi uunəva, təya pərəpaa zə'u nga aanə də ənfwə nga gwazəginə, təya madēe ka kəjeerənə aadəgyə kumbawalə kaa mədfə a kərə tə ci aanə hanyinə.

⁴¹ Amma, makə mbu'iinə ka hatə dīi məgunwiinə nga ma'inə, wata kəŋwaciinə nga kumbawalə a ikugərə aagi mandzənə, pooshi kumbawalə ənyi ka gugudənə ma'ə. Ba'akii a 'watəgi biyinə acii məjuvinə nga ma'inə.

⁴² Kə mwayi soojiinə bəələginə tə ənji furəshina, acii mbu'u ka dəgəginə nə hara ənji lalavwa, təya huyipaa satii.

⁴³ Amma, makə nga'ə ka gawə nga soojiinə nə luupaənə tə Bulusə, kə tənəpaa ci tə tii ka dā aniyatii. Ca ba: taa wu mbee ka lalavwa, wa ca lalavugi aa tənəgi zəku'i.

⁴⁴ Ma mbədaənənəkii, də parəlawə tyanə tii. Hara ənji əsə, də mabii ənfuyiginə nga kumbawalə tyanə tii. Də ha'ə taənəgiinə patə aa tənəgi jamə.

28

Bulusə anə hanyinə nga Maləta

¹ Daba'ə mbərədənə geenə ngahə bii ənji keənə oo'i, anə hanyinə nga Maləta niinə ətə ahada ma'inə.

² Kə liwə ənjitə anə hanyinəkii tiinə də moodasəka, təya hənətə keənə gunə, acii agi ndzəmənə nə vənə saa'ikii, tə'i əra əsə.

³ Wata Bulusə a kwaasha uushiginə, ca pukəgərə aagi gunə. Iza'unə nga gunəkii a lyakagi rəhunə, rəhunəkii a iidəgi tə ci, ca ənəgi təbunə aciikii.

⁴ Makə nee ənji hanyinəkii ma'ə rəhuutə təbunə aciikii, əŋki tii ahadatii, "Ma əndətsa, mabəələhiinə nə ci. Taa ngahi kə mbərə'i ci agi uunəva, dənə əndzə'i ma'ə hakya ka nə'unə tə ci. Ka əntənə nə ci."

⁵ Amma, wata Bulusə a məcigərə rəhuutə aagi gunə, pooshi dīi tə ci.

⁶ Təya gərə aslənə nga hakii, taa ca kulagi aa pa, ca əntəgi. Amma, makə gərii tii, maneemə tii ka sətə dīi tə

Bulusə, təya ənə ka zhi'eenə, ənki tii, “Ma əndətsa, sə nga paslənə nə ci.”

⁷ Ma gatə kədəhə, tə'i əndə'i babara ətə dīi ləmə nga slandakii Pubəliyusə, waatoo ci nə gawə nga hanyiita. Kə liwə ci tiinə də moodasəka. Ha'ə baanə makkə niinə gakii.

⁸ Asee, ma dīi Pubəliyusə, pərəbə nə ci ka bərəhənə. Shishinəkii da tanə ca də tə ci. Wata Bulusə a dzə aabiikii, ca də ka ci də'wa, ca banee ka ciinəkii agyanəkii, ca mbədəpaa də ci.

⁹ Makə dīi ha'ə, ənji bwanea nga hanyinəkii patə, təya shiishi aabii Bulusə, ca mbədəpaa də tii əsə.

¹⁰ Təya vii keenə uushi'inə lanə. Ma ətsə keena madə də kumbawalə əsə, təya dzatəgi keenə də sətə ciina moo patə.

Mbu'unə nga Bulusə aa Rooma

¹¹ Kə dīi inə ləgidə makkə davə taabu'u ma'iinə, ina palə də kumbawala. Ma kumbawaləkii, tə'i foota nga huyirənə ndzəkəŋushi'inə ashikii. Də Aləkəsəndəriya shi kumbawaləkii, anə hanyinə nga Maləta əsə kya ci vyanə.

¹² Ina mbu'u aasəkə vəranə nga Sirakusə, ina baanə makkə davə.

¹³ Ina madə də kumbawalə davə, ina zə'utə, ina mbu'u aa Rigiya. Pukətə hakii, mədə a diga da hwarəma, ca dala kumbawalə, ina mbu'u aa Putiyali ka bəra'inə nga uusəra.

¹⁴ Ma dava, kə lapaa inə ənji nə'unə, təya kədii tiinə keena banee mədəfə da tii. Də ha'ə makə ətsa mbu'iinə kədəhə də Rooma.

¹⁵ Makə fii ənji nə'unə davə habara geenə, wata təya shi ka lanə tiinə aa luuma Apiya. Hara ənji əsə, təya dzə ka hatə ci ənje a 'wa “Ha nga jipanə nga makkə”, kaa təya guŋə deenə. Makə nee Bulusə ka tii, ca kuyirii tə Əntəŋfə, ədzəməkii əsə, kə cakə də ngeerənə.

¹⁶ Makə mbu'iinə aa Rooma, ənje a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca dzə ka ndzaanə saakii da sooja ətə ca nəhə tə ci.

Waazanə nga Bulusə də Rooma

¹⁷ Ma daba'ə baanə geenə makkə davə, Bulusə a 'waa'wa tə *gayinə nga Yahudiinə də Rooma. Makə libə tii, ənki ci ka tii, “Ndzəkəŋushi'ina, taa ŋgahi madamə nyi taa mi ka ənji gaamə, mabwaseemə nyi ka alə'aada nga dzədzəshi'inaamə əsə, amma kə kəshi Yahudiinə nga Urusaliima tə nyi, təya vii tə nyi aacii ənji Rooma.

¹⁸ Makə tsaamətə ənji Rooma wabənaaki, təya moo kapaanə tə nyi, acii madamə nyi 'waslyakəənə bahə bələnə tə nyi.

19 Amma, makə maluuvəmə Yahudiinə kapaanə tə nyi, ci bii nyi, tyasə see a kira ənji gəŋwanaaki aakəŋwacii mađuunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma, kaa ca lagi ka nyi gəŋwanə. Kə dīi nyi ha'ə, taa ŋgahi mamoomə nyi wulanə tə ənjaaki.

20 Aciikii 'wii nyi tuunə kaa nya wabə doonə. Ma dīi nyi ma'anəkii ənshinə də mahyakahyaka'əna, putə ŋga kanətə kii ənji Isərayiila patə oo'i, ka shinə nə *Matađəkii ŋga Əntanfø."

21 Wata əŋki tii ka ci, "Ma'upaamiinə ləkaləkatə danə hanyinə ŋga Yahudiya agyanəku. Pooshi əsə agi ndzəkəŋushi'inə sha kira habaraaku taa ba bwaya wabənə agyanəku.

22 Amma kə mwayi inə ina fa da maku taa mi nə hiimaaku; acii kə shii inə, agi bərapaa nə ənji kurəgətsə dīi hə agikii taa dama patə."

23 Wata təya la ka ci uusəra kaa ca ənə ka wabənə ka tii. Makə mbu'ya uusərakii, təya ənə ka dzatə də nə lanə aabiikii əsə. Bulusə a wabə ka tii agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntanfø, ndzanənə tsəđakə ha'ə mbu'i kədəwanə. Ca dā gazhi'waanə ŋga zhi'wa də ədzəmətii də dzəgunə ka tii habara ŋga Yeesu, makə sətə dīi manaahəkii asəkə bariya ŋga Muusa da asəkə ləkaləkatənyinə ŋga anabiinə.

24 Ma hara ənji ahadatii, kə luuvə tii wabənəkii, hara ənji əsə, maluuvəmə tii.

25 Təya təkəgi də mabizhinə. Amma daga tii ma'ə matəkəgimə zəku'i, kə pa'apaa Bulusə wabənaakii, əŋki ci, "Asee, goonga wabi Malaaba Ma'yanə ka dzədzəshi'inuunə da ma anabi Isaaya

26 ətə bii ca:
'Duu aabii ənjitsa, ha ba ka tii:

Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma pooshi unə ka paaratəginə shanə.

Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma pooshi unə ka neenə shanə.

27 Acii ma ədzəmə ŋga ənjitsa, mapə'əkii,
liminətii əsə, manjiikəkii,

təya dzaa'agi ginətii.

Maci mađamə tii ha'ə,
kadə kə nee tii də ginətii,

təya fatə də liminətii,

təya paaratəgi də ədzəmətii,

təya zhi'wagi aabiiki əsə,

nya mbəđəpaa də tii.' "

²⁸ Bulusə a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Makə ha'ə dīi əna, shiimə oo'i, ma əndzə'i, ka hara slikərənə sləkee Əntənfə ka wabənə ŋga luupaanaakii. Ma tii, ka fanə nə tii!” [

²⁹ Makə uugi ci bagi wabəətsa, Yahudiinə a madə, təya palə, təya dzə də dā mabizhinə ahadatii.]

³⁰ Fəzə bəra'i ndzaa Bulusə davə, ca dzə də ki'i kwaba ŋga yitə dīi ci asəkəkii. Kə liwə ci patənə ŋga ənjitə shi aabīikii.

³¹ Ca dzə də waazanə agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntənfə yadə ŋgwalənə da dzəgunənə ka ənji agyanə Slandanə Yeesu Matadəkii ŋga Əntənfə, matəŋapaamə ənji tə ci əsə.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Rooma

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, matadə masləkee ənda. Kə 'wii Əntənfə tə nyi, kaa nya waaza Njuni Habaraakii ka ənja.

² Ma Njuni Habaratsa, daga nukə wabi Əntənfə agyanəkii da ma anabiinaakii, təya naahəgərə aasəkə malaaba ləkaləkatə.

³ Agyanə Uzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu nə Njuni Habarakii. Ma ka rəgwa nga əndə shiŋkinə, aagi slikerənə nga *Dawuda pwayi ənji tə ci.

⁴ Amma ma ka ndzaanaakii malaabakii, kə baarii Əntənfə də maduunə baawədaakii oo'i, Uzənaakii nə ci də madeenə ka ci agi maməətə ənja.

⁵ Daciikii upaa inə pwapoonə nga ndzaanə ka masləkee ənji ka putaakii, kaa patənə nga ənji shiŋkinə a shii shine aatsaa sədəkii, təya nə'u sətə cii kəya moo patə.

⁶ Ma ətsa, patə da i unə ənji Rooma agikii, unə ətsə 'wii Əntənfə tuunə koonə ndzaanə ka ənji nga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə, unə ətsə də Rooma. Ma unə, kə uu'i Əntənfə tuunə, kə 'wii ci tuunə koonə ndzaa ka ənjaakii. *

Wa Əntənfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a də koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntənfə

⁸ Takumə kaa nya 'watəgi də kuyiriinə tə Əntənfə zəku'i də ləmə nga Yeesu Aləmasiihu ka putə goonə, acii taa dama patə asəkə duuniya, kə fii ənji habara nga vii goonğa goonə.

⁹ Taa guci patə agi buurətənə nə nyi tuunə agi də'waaki. Ma ətsa, Əntənfə nə seedaaki. Acii tə ci cii kya paslə də ədzəmə rəjwə ka rəgwa nga waaza Njuni Habara agyanə Uzənaakii.

¹⁰ Taa guci patə nyi agi də'wa, agi kədiinə nə nyi acii Əntənfə, mada kə luuvə ci, kaa ca vii ka nyi rəgwa ha'ə nga dzənə ka caamatənə tuunə nga əna.

1:1 1.1 Slənə 9.3-15; 26.16; Gal. 1.15-16. **1:2 1.2** 3.21; 1 Piita 1.10-12. **1:3 1.3-4** Mat. 1.1; 20.30-31; Slənə 13.33; 2 Tim. 2.8. **1:5 1.5** 11.13; 15.15-18; Gal. 1.1; 2.7,9. * **1:7 1.7** ndzaanə jamə: 5.1; 15.33; 16.20; 1 Koor. 7.15. **1:8 1.8** 16.19; 1 Tees. 1.8. **1:9 1.9-10** 15.23; Slənə 19.21; Af. 1.16.

¹¹ Acii nga'ə ka nyi ka shanə nə neenə koonə, koonə shii upaa barəkaanə nga Ma'yanə nga Əntanfə, koonə shii upaa də ngeerənə nga moodəfuunə əsə.

¹² Ma cii kya moo banə, waatoo, kaama tsaakəshi agi vii goonga gaamə, nya tsakə tuunə, una tsakə tə nyi noonə əsə.

¹³ Ndzəkəŋushi'inəkya, nga'ə ka nyi una shii oo'i, ka pu'u ka pu'u nə nyi ka dfa aniya nga dzənə aahoonə, amma ma'ə nyi ma'upaamə rəgwa nga dzənə zəku'i. Nga'ə ka nyi kaa slənaaki a shii ndzaanə ka magadə uushi ahadoonə, una shii dzənə aakəŋwa, makə sətə slənyii ahada hara slikərənə.

¹⁴ Acii tə'i dəmənə atsaki nga waaza Nynyi Habara ka ənji patə. Taa ka ənjitə uunyi nətii, taa ka ənjitə ma'ə nətii ma'uunəmə, taa ka majannga ənja da ənjitə pooshi janggii patə, tyasə see a waaza nyi ka tii Nynyi Habara.

¹⁵ Acii putakii ha'ə dīi nyi da kudəpəshinə nga waaza Nynyi Habara koonə, unə ətsə də Rooma.

Ngeerənə nga Nynyi Habara

¹⁶ Pooshi ayinə ka dfa nə nyi nga waaza Nynyi Habara shanə, acii ngeerənə nga Əntanfə nə ci, nga luupaa də ənjitə vii goonga patə. Ma nga təkəŋwanə, ka luupaa də *Yahudiinə. Ma daaba'əkii əsə, hara slikərənə.

¹⁷ Acii Nynyi Habara ca baarii makə sətə ci Əntanfə a ngərə ənji ka ənji goonga. Ma dīi ci ha'ə, dagi vii goongatii daga ka 'watəginə, ca'ə ka muudinə. Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonga putə nga vii goongaakii, ci na ndzaanə da i əpinə ətə pooshi ka uudənə." †

Ma'waslyakəkii nə ənji shiŋkinə patə akəŋwacii Əntanfə

¹⁸ Kə baaryagərə Əntanfə mabətəsəkaakii aagyənə ma'waslyakə ənji da bwaya ənji patə. Ma təya, bwaya ndzaanatii ca tsənagi ənji ka shii goongaane nga Əntanfə.

¹⁹ Ma mabətəsəkə nga Əntanfə, acii ma sətə ci ənjə a mbee ka neenə ashikii, ci saakii baarəgi ka tii panğəranə akəŋwaciitii.

²⁰ Taa ngahi pooshi ənji ka neenə ka Əntanfə də ginə, patə da ha'ə, daga saa'itə tagii Əntanfə duuniya, agi baariinə nə ci panğəranə ka ənji oo'i, pooshi baawədaakii ka uudənə, waatoo Əntanfə nga tantanyinə nə ci. Də neenə

1:13 1.13 1 Koor. 9.19-22. **1:14 1.14** Kwal. 3.11. **1:16 1.16** 2.9; Slənə 13.46; 2 Tim. 1.8; 1 Koor. 1.18,24. † **1:17 1.17** 3.21-30; da purəjanə 4; 10.4-13; Hab. 2.4; Gal. 3.9-12; Fil. 3.9; Iber. 10.38. **1:18 1.18** 2.5,8; Af. 5.6; 2 Tees. 2.12. **1:19 1.19-20** Ayb. 12.9; Jab. 19.2-5; Slənə 17.27-28; 1 Koor. 1.21.

ka uushi'iitə tagii ci, ci ənjə a nee ka baawədaakii. Acii ha'ə, pooshi tii da ma nga wabənə akəṇwaciikii.

²¹ Kə shii tii tə Əntanƒə, amma pooshi tii agi hanjətonə tə ci makə sətə difə, pooshi tii agi kuyiriinə tə ci əsə. Hiimatii patə, uushi zabə. Mapa'əkii nə hanƒalatii əsə.

²² Agi dəlaginə nə tii oo'i, kə shii tii uushi'inə, amma pooshi uushi shii tii, mabiinə nə tii.

²³ Təya bwasee ka paslənə tə Əntanƒə ətə pooshi ka əntənə shanə, təya dzəgərə ka paslə uushi'inə kama kama. Ma uushi'iitsa, harakii makə əndə shiṇkinə ɗatə ənji, harakii makə əgina, taa makə daba, taa makə sətə ca ələ anə səka.

²⁴ Putə nga ɗanatii ha'ə kapaa Əntanƒə tə tii kaa təya slənə sətə kadeesəkə ka moodəfətii, təya slənə sə nga ayinə ahadatii.

²⁵ Kə ṅgirə tii jirakənə, təya bwasee ka goonga nga Əntanƒə, təya dzəgərə ka paslə sətə tagii ci, təya fa tə tii bwase ka Əndətə tagii uushi'iitsa. Ma ca, kə dəbee ənjə a dɛla dɛ ci ka ca'ə ndəṇwə ndəṇwə. *Aamiina.

²⁶ Putə nga ətsə ha'ə kapaa Əntanƒə tə tii kaa təya dzəgərə ka slənə sə nga ayinə. Makinə a dzəgərə ka baanə də makinə makə tii, bwase ka ṅguyirənə makə sətə dəbee.

²⁷ Ha'ə əsə kə bwasee ṅguyirənə ka baanə də makinə, təya dzəgərə ka baanə də ṅguyirənə makə tii. Agi ɗanə nə ṅguyirənə sə nga ayinə ahadatii satii. Də ha'ə nə tii ka tə'ya gəṇwanə nga Əntanƒə aanətii mbərə mbərə da slənətii.

²⁸ Pooshi tii nee ka Əntanƒə makə uushi. Acii ha'ə kə kapaa ci tə tii kaa təya hiima bwaya uushi'inatii, təya ɗa.

²⁹ Taa ṅgutə tsarə nga bwaya bwayaanə patə, tə'i ashitii. Təya moo uushi nga əndə'i ənda, təya ɗa əbwanə ahadatii, təya sərəhəshi, təya bəələhiinə, təya mbəəzə, təya ɗa jarəwiinə, təya hiima ɗa ṅgərəkikinə uusəra patə ka ənja, təya jaarakə aashi ənja,

³⁰ təya saawee ka ləmə nga ənja, təya bərapaa tə Əntanƒə, təya dzaanashi natii na, təya hanjətonə natii na, təya mbudətə natii na. Taa guci patə, agi hiima rəgwa nga slənə kura 'waslyakəənə nə tii. Paa tii ka fanə tə mapoo tə tii.

³¹ Bwayakii nə rəgwatii, paa tii ka mbu'utəgi də aləkawalatii, paa tii ka ɗa nga'aanə, paa tii ka nəhə tɛgunuunə nga ənji əsə.

³² Kə shii tii weewee oo'i, ma bii bariya nga Əntanƒə, ma ənjitə ca ɗa tsarə nga ndzaatsa, kə dəbee wə ka tii. Patə

da ha'e, agi dzəginə nə tii aakəŋwa. Əntaa wata ətsə ha'e ci təya da tanə, amma agi dəlanə nə tii də hara ənjitə ca da tsarə slənətsa.

2

Gəŋwanə nga Əntanfø

¹ Hə ənda, taa wu nə hə, paa hə da rəgwa nga lagi gəŋwanə oo'i ma'waslyakə əndə nə zana. Aci maa kə dii hə ha'e, amma boo, ma hə, agi slənənə nə hə səkii, agyanə naaku nə cii kwa lagi gəŋwanə.

² Kə shii amə, ma la gəŋwanə nga Əntanfø agyanə ənji da tsarə slənətsa, də rəgwakii cii kəya la.

³ Ya hə ənda, makə agi slənənə nə hə tsarə uushi'iitsə lagi hə gəŋwanə nga hara ənji anəkəya, ma nə hə ka nəhənə ka mbərədənə nə hə acii gəŋwanə nga Əntanfø kwa?

⁴ Anii bərapaanə cii kwa bərapaa maduunə pwapoonə nga Əntanfø da sə'wanaakii da kəsə ədzəmaakəya? Wee-wee nga'e nə Əntanfø! Shiiwə oo'i, ma nə ci ka da ka hə nga'aanə ha'e, kaa ha shii baanə ka ci.

⁵ Amma makə kə ndaləgi hə ədzəməku, ha təkuree ka baanə ka ci, agi tsakənə nə hə dza də mabətəsəkə nga Əntanfø aagyanəku uusəratə nii kəya la gəŋwanə ka ənja. Ma gəŋwanəkii, də rəgwakii cii kəya la. *

⁶ Aci ma Əntanfø, ka viinə nə ci shikwa ka taa wu patə mbərə mbərə da slənaakii.

⁷ Ma hara ənji, agi dzənə nə tii aakəŋwa də da nga'aanə, kaa təya shii upaa də duunətənə nga Əntanfø tə tii, ca vii ka tii məghərəvənə da əpinə nga ca'e ndəŋwə ndəŋwə. Ka tii nə Əntanfø a vii əpinəkii.

⁸ Hara ənji, ka natii nə ci təya uudə, təya purakəgi, təya bwasee ka nə'u goonğa, təya dzəgərə ka nə'u bwaya bwayaanə. Aagyanətii nə Əntanfø a əpi mabətəsəkaakii.

⁹ Ngəra'wə da cibə na kulaanə ka patənə nga ənjitə ca da bwaya ndzaanə. Aagyanə *Yahudiinə nii kəya kula nga təkəŋwanə. Ma daaba'əkii, aagyanə hara slikərənə.

¹⁰ Amma duunuunə da məghərəvənə da ndzaanə jamə nə Əntanfø a vii ka patənə nga ənjitə ca slənə nga'aanə. Təkəŋwanə ka Yahudiinə. Ma daaba'əkii, ca vii ka hara slikərənə.

¹¹ Aci ma Əntanfø, paa ci ka da kama kamaanə ahada ənja.

2:1 2.1 Jab. 50.16; Mat. 7.2. **2:4 2.4** Slənə 17.30; 2 Piita 3.9,15. * **2:5 2.5** uusərə nga la gəŋwanə: Isaa. 2.11-21. **2:6 2.6** 1 Koor. 3.13-15; 2 Koor. 5.10; Af. 6.8; Mat. 16.27. **2:11 2.11** Slənə 10.34; Kwal. 3.25; 1 Piita 1.17; Yak. 2.1.

12 Ma hara slikərənə, paa tii shii bariya nga Muusa. Aci ha'ə, maa dīi tii 'waslyakəənə, əntaa də bariyaakii nə Əntanfø a la ka tii gəŋwanə, amma 'waslyakəənati satii na zamagi də tii. Ma Yahudiinə, kə shii tii bariya. Də bariyakii əsə nə Əntanfø a la ka tii gəŋwanə.

13 Aci əntaa də fa bariya ci ənjə a ndzaanə də goŋgaanə akəŋwacii Əntanfø, amma də slənə sətə ci bariya a ba.

14 Ma hara slikərənə, taa ŋgahi paa tii shii bariya, amma mada kə slənyi tii də hiima nga nətii makə sətə bii bariya, kə ndzaa tii makə bariya nga natii na.

15 Slənati ca baarii oo'i, ma sətə bii bariya dənə, tə'i manaahəkii a ədzəmətii. Agi baarənə nə haŋkalatii əsə oo'i, ma ətsa, goŋga. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii ma ka əndə'i saa'i, mada kə dīi tii məzaanə, ka banə nə ədzəmətii ka tii oo'i, bwayakii dīi tii. Ka əndə'i saa'i əsə, mada kə dīi tii ŋga'aanə, ca ba ka tii ŋga'ə dīi tii.

16 Ha'ə makə ətsə na də uuseratə nə Əntanfø a də gəŋwanə ka ənji daci Yeesu Aləmasiihu, ca dzalə tə tii putə ŋga ma'umbee hiimatii. Ha'ə bii Nūnyi Habaranə cii kya waaza ka ənja.

**Yahudiinə da bariya nga Muusa*

17 Unə noonə Yahudiinə, agi banə nuunə, Yahudiinə nuunə, una kəŋaanə ndihə ndihə agyanə bariya, una dəba oo'i, ənji ŋga Əntanfø nuunə.

18 Kə shii unə sətə ci Əntanfø a moo una də, acii kə baarii bariya koonə sətə dəbee una slənə.

19 Agi ŋgərənə nuunə noonə nə oo'i, unə ca baarə rəgwa ka muurəfinə, unə əsə nə bərənə ka ənjitə agi təkunə.

20 Agi dzalə ənjitə mashiimə uushi'inə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənjitə ma'ə mazəŋamə. Agi neenə nuunə ka noonə nə makə kə shii unə goŋgaanə putə ŋga ətə shii unə *bariya.

21 Agi dzəgunənə nuunə ka hara ənji. Mi sanə paa unə ka dzəgunənə ka noonə na? Agi banə nuunə, ga ənjə a hərə, amma wanuunə ka hərənə.

22 Agi banə nuunə, ga ənjə a aləhiinə, amma wanuunə ka aləhiinə. Agi banə nuunə, ga ənjə a paslə uuləminə, amma wanuunə ka ŋgərə uushi a kuvə uuləma.

23 Agi dəlaginə nuunə də upaa bariya ŋga Əntanfø, amma agi dəvənə nuunə ayinə ka Əntanfø də tanəgi bariyaakii.

24 Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə ləkaləkatə oo'i, "Putə goonə Yahudiinə ci hara slikərənə a wabə bwaya uushi aashi ləmə ŋga Əntanfø."

25 Maɗa kə nə'utə hə bariya, ka nafanə nə *ryaminanaaku. Amma maɗa kə tanjəgi hə bariya, mbərə mbərə nuunə da əndətə pooshi ryaminii.

26 Yaci kə nə'utə əndə faara yadə ryaminanə bariya saɗa, pooshi Əntanjə ka neenə ka ci makə maryaminakii kwa?

27 Ma əndətə pooshi ryaminii, maɗa kə nə'utə ci bariya, ka ɗavənə nə ci ayinə ka hə maryamina ənda. Aci ma ha, da i manaahə bariya aciiku nə hə, amma ha tanjəgi.

28 Əntaa wata nə'unə a ba ma nə Yahudaanə. Əntaa ryaminanə də ciinə tanə əsə nə ryaminanə ŋga goonja.

29 Amma ma tantanyitə Yahuda, əndətə ɗii Yahu-daanaakii a ədzəməkii, waatoo a ədzəməkii nə ryaminanaakii. Ma ətsa, ci nə slənə ŋga Ma'yanə ŋga Əntanjə, əntaa ŋga bariya. Ma əndətsa, Əntanjə ca ɗəla də ci, əntaa əndə shiŋkinə.

3

1 Makə ha'ə ɗii əna, pooshi uushi paleegi *Yahudiinə ka hara slikerənə də ci kwa? Anii pooshi uushi ci *ryaminanə a tsakə ka ənda?

2 Awa, tə'i laɗə, tə'i uushi cii kəya tsakə ka rəgwa kama kama. Ŋga təkəɗwanə, ka Yahudiinə ba'avə Əntanjə wabənaakii.

3 Yaci kə naanagi hara ənji ahadatii ka luuvə wabənəkəya? Ma nuunə ka nəhənə ka əntəginə nə goonjaanə ŋga Əntanjə putakii kwa?

4 Pooshi ka ɗanə shanə! Taa ŋgahi majirakə nə ənda, amma əndə goonja nə Əntanjə, makə sətə ɗii manaahəkii asəkə malaaba ləkələkatə oo'i,

“Ya'ə Əntanjə, ma ha wabə,

ka neenə nə ənji ka goonjaanaaku,

ka jaalanə nə hə agyanə ənjitə ca wabə tə hə.”

5 Yaci ma 'waslyakəənə gaamə, agi ŋgiraginə nə ci goonja ŋga Əntanjə saɗa, iitə banaama? Ka banə naamə kə ɗii Əntanjə bwaya bwayaanə maɗa dzyalə ci taamə kwa? (Makə sətə ci ənjə a ləgwa ləguyi nyi.)

6 Aa'a, pooshi amə ka banə ha'ə! Maci əntaa əndə goonja nə Əntanjə, kadfa iitiitə mbeenəkii ka la gəɗwanə ka ənji *duuniya?

7 Yaci ma jirakənaaki, agi ŋgiragi goonja ŋga Əntanjə nə ci da tsakə ka ci məghərəvənə saɗa, də iitiitə sanə gwanə nə ənji ka la ka nyi gəɗwanə oo'i, ma'waslyakə əndə nə nya?

⁸ Mad'a ha'e d'ii əna, əntaa a dzaamə aakəŋwa də slənə məzaanə kaa goonŋa a shii cakana? Tə'i hara ənji maa ca alə haliminaaki də banə oo'i, kə wabi nyi ha'e makə ətsa. Ma gəŋwaatə nə ənjə a la ka ənjitsa, mbərə mbərə da 'waslyakəənati.

Pooshi əndə da goonŋaanə

⁹ Ya sanə Yahudiina, kə palee amə ka hara slikərənə kwa? Pooshi shanə. Kə bagi nyi kə dzəgi oo'i, ma Yahudiinə da hara slikərənə, 'waslyakəənə ca d'a ŋwanjuunə agyanətii patə.

¹⁰ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Pooshi əndə taa rəŋwə ətə da goonŋaanə.

¹¹ Pooshi əndə paaratəginə, taa alənə tə Əntanŋfə.

¹² Patə kə ŋuusləgi tii agi nə'unə tə Əntanŋfə, kə saawagi tii patə.

Pooshi əndə slənə goonŋaanə, pooshi taa rəŋwə.

¹³ Kə d'agi matii makə mawunə gu'u ənda.

Bwaya jirakənə a dzə də shiginə a matii.

Makə ŋgumətə ama rəhunə nə wabənati.

¹⁴ Dzaana hiinə nəndə amatii.

¹⁵ Pooshi ka ta'avənə aciitii nə bələ ənda.

¹⁶ Taa dama gi tii patə, see zanə da təguunə fanə ənji davə.

¹⁷ Pooshi tii shii rəgwa jamənə.

¹⁸ Pooshi ŋgwələnə tə Əntanŋfə a moodəfətii əsə."

¹⁹ Yoo, kə shii amə, ma sətə wabi bariya patə, ka ənjitə atsaa sədə bariya wabi ci. Ma ətsə patə, acii ga taa wu a upaa ha ŋga d'a mabizhinə, kaa patənə ŋga ənji *duuniya a shii oo'i, tə'i gəŋwanə ŋga Əntanŋfə ashitii.

²⁰ Acii pooshi Əntanŋfə ka ŋgərə əndə ka əndə goonŋa putə ŋga nə'u sətə bii *bariya. Ma bariya, baarənə cii kəya baarə tanə ka əndə oo'i, kə d'ii ci 'waslyakəənə.

Rəgwatə ci Əntanŋfə a ŋgərə əndə ka əndə goonŋa

²¹ Ma ŋga ənə ha'e, kə baarəgi rəgwatə ci Əntanŋfə a ŋgərə ənji ka ənji goonŋa. Ma rəgwatə əsə, kama kama nə tii da bariya. Seedanə ci anabiinə da bariya a seeda tə rəgwatə.

²² Dagi vii goonŋa ŋga ənji ka Yeesu Aləmasiihu ci Əntanŋfə a ŋgərə tə tii ka ənji goonŋa. Ka patənə ŋga ənjitə ca vii goonŋa ka Aləmasiihu ci Əntanŋfə a d'a ha'e, pooshi kama kamaanə ŋga ənja.

3:8 3.8 6.1. **3:9 3.9** 1.18-2.24; 3.23. **3:10 3.10-12** Jab. 14.1-3. **3:13 3.13** Jab. 5.10; 140.4. **3:14 3.14** Jab. 10.7. **3:15 3.15-17** Isaa. 59.7-8. **3:18 3.18** Jab. 36.2. **3:20 3.20** Ayb. 4.17; Jab. 130.3; 143.2; Rooma 4.15; Gal. 2.16; 3.22. **3:21 3.21-22** 1.2,17. **3:22 3.22** 2.11; 3.9; 10.12; 11.32.

²³ Aciï ənji patə dīi 'waslyakəənə, dzadə dzadə nə tii da məghərəvənə nga Əntənfə.

²⁴ Amma kə dīi Əntənfə pwapoonaakii, ca ngərə tə tii ka ənji goonga də zabə. Ma ətsa, daciï Yeesu Aləmasiihu əndə pərapaənə taamə.

²⁵ Kə vii Əntənfə tə ci ka əntənə kaa ca tifyagi ka ənji 'waslyakəənatiï də idənaakii putə nga vii goongatiï ka ci. Ma dīi Əntənfə ətsa, kaa ca shii baarii goongaanaakii. Ma nga nukə, kə nji Əntənfə a də makə paa ci nja nee ka 'waslyakəətə nji ənjə a dəada. *

²⁶ Amma ma nga əna, kə kavə ci hiimaakii ka tsaamə 'waslyakəənə nga ənja kaa ca baarii goongaanaakii. Ka rəgwatsə ha'ə baarii ci oo'i, tə'i goongaənə ashikiï saakii, ca ngərə tə ənjitə vii goonga ka Yeesu ka ənji goonga əsə.

²⁷ Ya makə dīi ha'ə əna, aa putə nga mi dīi hañətənə əndə naakii na? Pooshi uushi ciï kəya hañətə naakii nə putakii. Aciï əntaa putə nga slənaakii ngirə Əntənfə tə ci ka əndə goonga, amma putə nga vii goongaakii.

²⁸ Kə shii amə pooshi Əntənfə ka ngərə əndə ka əndə goonga putə nga nə'u sətə bii bariya, see də vii goongaənə tanə.

²⁹ Anii ma Əntənfə, nga Yahudiinə nə ci tana? Əntaa Əntənfə nga hara slikərənə nə ci əsə kwa? Weewee ha'ə makə ətsa, Əntənfə nga ənji patə nə ci.

³⁰ Rəjwə nə Əntənfə. Putə nga vii goonga nga Yahudiinə ngərənə Əntənfə tə tii ka ənji goonga. Ha'ə nə hara slikərənə əsə. Dagi vii goongatiï ngərənə Əntənfə tə tii ka ənji goonga.

³¹ Kə baarii ətsə oo'i, kə dəkəpaa amə bariya aatangala də vii goonga gaamə kwa? Aa'a poosha, də dənə ha'ə caama baarii oo'i, tə'i nafalə nga bariya.

4

Misaali nga Ibərahiima

¹ Ya saja, ya dzədzəshi'inaamə Ibərahiima, mi nee ca?

² Aciï maci kə upaa ci ndzaanə ka əndə goonga akəjwacii Əntənfə putə nga slənaakii, kada tə'i ci da sə nga dəlaginə. Amma əntaa ha'ə, pooshi ci da sə nga dəlaginə akəjwacii Əntənfə.

3:23 3.23 5.2,12; 8.18-20; 'Wat. 3.19. **3:24 3.24** 5.17; Af. 2.8; Tit. 3.7.

* **3:25 3.25** idənaakii: Mat. 26.28; Af. 2.13; Kwal. 1.20; Ibər. 9.12-14; 1 Yooh. 1.7; Səniinə 1.5; 5.9; jamənə: 5.1; 2 Koor. 5.18-21; Af. 2.14-16; Kwal. 1.20; goongaanaakii: 1.17; 3.3-4. **3:27 3.27** 3.1,21,31; 8.2. **3:28 3.28** Gal. 2.16. **3:29 3.29-30** 3.22; 4.11-12. **3:31 3.31** 6.15; 8.2-4. **4:2 4.2** Yak. 2.21.

³ Tə'i manaahəkii oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonğa ka Əntanfə. Putə nga vii goonğaakii əsə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonğa."

⁴ Ma əndə sləna, ka viinə nə ənji ka ci zaarənaakii. Pooshi ənji ka banə, nga zabə vii ənji ka ci, amma putə nga slənaakii.

⁵ Ma əndətə paa ci ka kavə nəkii ka slənaakii, amma tə Əntanfə tanə cii kəya gi'i, tə ci ngərənə Əntanfə ka əndə goonğa. Acii kə shii ci, agi ngərənə nə Əntanfə tə ma'waslyakə ənji kaa təya ndzaanə ka ənji goonğa.

⁶ Ha'ə makə ətsə bii *Dawuda əsə saa'itə wabi ci agyanə moodasəkə nga əndətə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonğa tsanə da slənaakii.

⁷ Waatoo kə bii ci, "Əndə barəkaanə nə əndətə tifyagi Əntanfə ka ci məzaanaakii,

waatoo, əndətə tifyagi Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii.

⁸ Əndə barəkaanə nə əndətə pooshi Slandanə ka tsəkə 'waslyakəənaakii shanə!"

⁹ Ya moodasəkətsə wabi Dawuda anəkəya, wata ka ənjitə *ryaminii tanə kwa? Pooshi. Patə da i ka ənjitə pooshi ryaminii nə moodasəkəkii. Acii kə bii inə, tə'i man-aahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonğa ka Əntanfə. Putə nga vii goonğaakii əsə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonğa."

¹⁰ Guci sanə slənyi ha'a? Ya sanə taabu'u ryaminii Ibərahiima nii, anii daaba'ə ryaminanaakəya? Ci ma'ə maryaminamə slənyi ha'ə.

¹¹ Ma ryaminaatə upaa ci, sagida nə ci. Ci baarii oo'i, putə nga vii goonğa nga Ibərahiima ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonğa. Ma ətsa, daga ci ma'ə maryaminamə. Acii ha'ə, ci nə dii patənə nga ənji vii goonğa ka Əntanfə, taa ngahi paa tii ryaminii, təya ndzaanə ka ənji goonğa akəŋwaciikii.

¹² Ci əsə nə dii ənjitə ryaminii. Əntaa wata putə nga ryaminanatii tanə, amma putə nga gi'inatii tə Əntanfə makə sətə gi'i dəsənaamə Ibərahiima ci ma'ə maryaminamə.

Upaa sətə dəkəpaa Əntanfə ka ənja

¹³ Kə dii Əntanfə aləkawalə ka Ibərahiima da jijinyinaakii oo'i, ka ndzaanə nə duuniya patə natii. Ma aləkawalətsa, əntaa putə nga nə'u *bariya nga Ibərahiima, amma acii kə vii ci goonğa, Əntanfə a ngərə tə ci ka əndə goonğa.

¹⁴ Acii ma sətə dīi Əntanfə aləkawaləkii nga viinə, maci ka viinə nə ci ka ənji nə'u bariya, kə ndzaa ci ətsə pooshi nafa nga vii goonga nga ənda. Ha'ə əsə, uushi zabə nə aləkawalə nga Əntanfə.

¹⁵ Acii ma bariya, mada tanəgi ənji, mabətəsəkə nga Əntanfə cii kəya kira. Amma ma hatə pooshi bariya, pooshi ənji agi tanəgi bariya davə.

¹⁶ Ma wabəətsə patə, dagi vii goonga ci ənjə a upaa sətə dəkəpaa Əntanfə ka ənja. Makə ha'ə dīi əna, putə nga pwapoonaakii nii kəya vii ka ənji də zabə. Acii ha'ə weewee ka viinə nə ci ka jījinyinə nga Ibərahiima patə. Əntaa wata ka ənjitə ca nə'u sətə bii bariya tanə, amma patə da ənjitə vii goonga makə sətə vii Ibərahiima goonga. Acii Ibərahiima nə dəsənaamə patə.

¹⁷ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə kavə nyi tə hə kaa ha ndzaa ka dīi slikərənyinə lanə." Acii ha'ə, kə ndzaa Ibərahiima ka dəsənaamə akənwacii Əntanfə. Ka ci vii Ibərahiima goonga, waatoo ka Əntanfə mamadēe ka maməətə ənja kaa təya ndzaanə da i əpinə. Ma ca, ka wabənə nə ci ka sətə pooshi, wata səkii a dā tanyi əsə.

¹⁸ Ma Ibərahiima, kə vii ci goonga, kə kii ci nə nga upaa sətə nee ənji paa ci ka upaanə. Waatoo, kə kii ci nə nga ndzaanə ka dīi slikərənə lanə, makə sətə bii Əntanfə ka ci oo'i, "Makə ətsə ha'ə nə lanənə nga slikərənaaku a ndzaanə."

¹⁹ Ma saa'ita, ci kə uugi d'anə kədəhə ka fəzə gya'ə, amma pooshi vii goongaakii ənya aaba'ə. Mada buurətə ci iirənaakii, kə shii ci kə pitəgi saa'yaakii nga pawə kə uugi. Minaakii Saraatu əsə, kə uugi ənji shiinə əntaa mitə pawə nə ki.

²⁰ Patə da ha'ə, kə shii ci ka upaanə nə ci sətə bii Əntanfə viinə ka ci, paa ci dīi mabizhinə, amma kə cakə vii goongaakii ka ci ngeerənə, ca dəla də Əntanfə əsə.

²¹ Kə shii ci tantanyinə oo'i, tə'i Əntanfə da baawəda nga mbu'utəgi də patənə nga aləkawalaakii.

²² Də putə nga vii goonga nga Ibərahiima ha'ə "ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonga."

²³ Ma wabəətsə "kə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonga", əntaa wata ka putə nga Ibərahiima daanəkii nyaahə ənji.

²⁴ Amma da i ka putə gaamə, acii da i taamə ngirə ci ka ənji goonga putə nga vii goonga gaamə ka ci, waatoo, ci

4:14 4.14 Gal. 3.18. **4:15 4.15** 3.20; 5.13,20; 7.7-13; Gal. 3.19. **4:16 4.16** Gal. 3.7. **4:17 4.17-18** 'Wat. 15.5; 17.4-5; 2 Koor. 1.9; Ibər. 11.12,19. **4:19** **4.19-20** 'Wat. 17.1-6; Ibər. 11.11. **4:21 4.21** 'Wat. 18.14; Luka 1.37. **4:22** **4.22** 4.3. **4:23 4.23-24** 10.9; 15.4.

ətə madfee ka Slandanaamə Yeesu agi maməətə ənja.

²⁵ Kə vii Əntanfə tē ci kaa ca əntə putə nga 'waslyakəənə gaamə. Ca madfee ka ci agi maməətə ənja kaama shii ndzaanə ka ənji goonga akəŋwaciikii.

5

Ndzaanə ka ənji goonga akəŋwacii Əntanfə

¹ Yoo, makə dīi ci kə ŋgirə Əntanfə taamə ka ənji goonga putə nga vii goonga gaamə, tə'i jamənə ahadaamə da Əntanfə daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. *

² Ci kərəgərə taamə ka upaa pwapoonə nga Əntanfə putə nga vii goonga gaamə. Agyanə pwapoonəkii kəŋaamə ndihə əsə. Agi dā maŋushinə naamə acii kə kii amə naama nga dzənə ka ndzaanə agi ŋwanjuunə nga Əntanfə. †

³ Ha'ə əsə, agi dānə naamə maŋushinə agi sa cibə gaamə, acii kə shii amə, ma sa ciba, ka kiranə nə ci sə'watənə.

⁴ Mada kə sə'wii ənda, ka kiranə nə ci kəŋənə ndihə ndihə. Kəŋənə ndihə ndihə əsə, ka kiranə nə ci ka nə nga upaa dagwa uushi.

⁵ Ma ka nətsa, pooshi ka ənəvə da ayinə aagyaamə, acii kə nagərə Əntanfə uudənaakii aa ədzəmaamə daciai Malaaba Ma'yanə, waatoo, viinə nga Əntanfə kaamə.

⁶ Tanyi ma *Aləmasiihu, ka putə gaamə əŋki ci ka saa'itə dəkəpaa Əntanfə. Ma'waslyakə ənji njaamə ka saa'ikii. Pooshi ŋgeerii amə.

⁷ Dzawə shanə kaa əndə a əntə taa ka putə nga əndə goonga. Mbu'u ka luuvənə nə əndə'i əndə əntənə ka putə nga əndə slənə ŋga'aanə.

⁸ Amma ma Əntanfə, kə baarii ci kaamə makə sətə uu'i ci taamə: waatoo saa'itə amə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə əŋki Aləmasiihu ka putə gaamə.

⁹ Makə dīi ci kə ŋgirə Əntanfə taamə ka ənji goonga putə nga idənaakii, asee weewee ka upaanə naamə luupaanə acii mabətəsəkə nga Əntanfə daciikii.

¹⁰ Ma njaamə, ənji daawaanə nga Əntanfə, amma kə zhi'wee ci kaamə ka guviinəkii dāgi əntənə nga Uuzənaakii.

4:25 4.25 Isaa. 53.4-5,10; Rooma 8.32-34; 1 Koor. 15.17. * **5:1 5.1** 3.21-30; jamənə: 3.25-26. † **5:2 5.2** pwapoonə nga Əntanfə: 6.14; 2 Koor. 6.1; 12.9; Gal. 1.6; 5.4; Af. 2.5-8; 1 Piita 1.10-11; 4.13-14; 5.10,12; ŋwanjuunə: Rooma 3.23; 5.2; 8.17-18; 8.17-18; 9.23; 1 Koor. 2.7; 2 Koor. 3.18; 4.17; Kwal. 1.27; 3.4; 1 Tees. 2.12; 2 Tim. 2.10; 1 Piita 5.1. **5:3 5.3-5** Yak. 1.2-3,12; 1 Piita 1.5-7. **5:5 5.5** 8.39; Jab. 22.6; Ibər. 6.19. **5:6 5.6-7** 1 Piita 3.18. **5:8 5.8** Yooh. 3.16. **5:9 5.9** 1.18; 1 Tees. 1.10.

Makə dīi ci guviinə nga Əntanfə naamə nga əna, asee wee-wee ka upaanə naamə luupaanə də əpinə nga Uuzənaakii.

¹¹ Əntaa wata ətsə ha'ə, amma agi də maɲushinə naamə də ləbənə gaamə da Əntanfə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Ci zhi'wee kaamə, kaama ndzaa ka guviinə nga Əntanfə.

*Adamu da *Aləmasiihu*

¹² Ma 'waslyakəənə, dashi əndə rəɲwə shi ci aasəkə duuniya. 'Waslyakəənaakii əsə kira wa, ca təkəgi ka patənə nga slikərənyinə, acii patənə nga ənji dīi 'waslyakəənə.

¹³ Ma bii nyi ha'ə, acii ma saa'itə Əntanfə ma'ə maviimə bariya, tə'i 'waslyakəənə asəkə duuniya. Ma saa'itə pooshi bariya, paa ci nja ka nə ka 'waslyakəənə.

¹⁴ Patə da ha'ə, ma ndzaɲənə ka saa'i nga Adamu ka shinə ka saa'i nga Muusa, kə dīi wə ɲwanjuunə agyanə ənja. Ma wa, kə dīi ci ɲwanjuunə taa agyanə ənjitə pooshi 'waslyakəənətii mbu'i makə nga Adamu, waatoo ətə naanagi ci ka nə'u sətə bii Əntanfə ka ci.

Ma Adamu, kə ndzaa ci ka misaali nga əndətə na shi.

¹⁵ Amma ma ənjitə bəra'i, kama kama nə slənətii. Acii ənji laɲə məkə putə nga 'waslyakəənə nga əndə rəɲwə, waatoo Adamu. Amma ma pwapoonə nga Əntanfə, ənji laɲə upaa luupaanə daci əndə rəɲwə, waatoo Aləmasiihu.

¹⁶ Ma pwapoonə nga Əntanfə, tsəɲə nə ci da shikwa nga 'waslyakəənə nga əndətə rəɲwə. Acii 'waslyakəətə nga əndə rəɲwə kira gəɲwanə nga zanə ka ənja. Amma taa ɲgahi laɲə nə 'waslyakəənə nga ənja, pwapoonə nga Əntanfə kira ndzaanə ka ənji goonga akəɲwaciikii.

¹⁷ Makə kə shii amə, putə nga 'waslyakəənə nga əndə rəɲwə shi wa, ca də ɲwanjuunə asəkə duuniya, shii amə əsə oo'i, ka paleenə nə slənə nga əndə'i ənda, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Acii patənə nga ənjitə liwə maləɲə pwapoonə nga Əntanfə, ca vii ka tii rəgwa nga ndzaanə ka ənji goonga, ka upaanə nə tii əpinə, təya də ɲwanjuunə daci Aləmasiihu. ‡

¹⁸ Acii ha'ə, makə sətə ci 'waslyakəənə nga əndə rəɲwə a zamagi də ənji patə, ha'ə əsə nə goongaənə nga əndə rəɲwə a kira luupaanə ka ənji patə, ca vii ka tii əpinə.

¹⁹ Makə dīi ci, ənji laɲə dīi 'waslyakəənə putə nga ghatə fanə nga əndə rəɲwə, ha'ə əsə ənji laɲə na ndzaanə ka ənji goonga akəɲwacii Əntanfə putə nga fanə nga əndə rəɲwə.

5:10 5.10 2 Koor. 5.18-20; Kwal. 1.20-22. **5:11 5.11** 8.31. **5:12 5.12** 'Wat. 2.17; 3.19; Rooma 6.21,23; 7.9-10. **5:13 5.13** 4.15. **5:14 5.14** 1 Koor. 15.21-22,45-49. ‡ **5:17 5.17** də ɲwanjuunə: Mat. 19.28; 1 Koor. 6.2-3; 2 Tim. 2.12; Səniinə 20.4,6.

²⁰ Ma ngiragi Əntanƒə bariya, ka siipaa də ɖa məzaanə. Amma ma 'waslyakəənə a tsakə, ha'ə nə pwapoonə nga Əntanƒə ka tsakənə naakii palee.

²¹ Makə sətə dīi 'waslyakəənə da ngeerənə nga kira wə ka ənja, ha'ə nə pwapoonə nga Əntanƒə əsə: tə'i ci da ngeerənə nga kira goongaənə kaamə, ca kərə taamə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə dacii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

6

*Kura əpinə putə nga *Aləmasiihu*

¹ Ya makə dīi ha'ə əna, iitə banaama? A dzaamə aakəɲwa agi ɖa 'waslyakəənə, kaa pwapoonə nga Əntanƒə a shii cakanə nii?

² Aa'a, poosha! Ma ka rəɟwa 'waslyakəənə, maməətəkii naamə patə, iitə dīi ndzaanaamə agi 'waslyakəənə əsa?

³ Kə shii unə tantanyi, kə dīi ənji kaamə bapətisəma agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Də ha'ə ləbɣaamə da ci agi əntənaakii ətsa.

⁴ Də ɖa kaamə bapətisəma məəkyaamə, ənjə a nɟəɖəgi taamə da ci, ama maɖə kaama shii ndzaanə da kura əpinə amaamə, makə sətə ma'i Aləmasiihu agi maməətə ənja, də maɖuunə baawəɖa nga Dii.

⁵ Aci makə kə ləbɣaamə da ci agi əntənaakii, ha'ə əsə ka ləbənə naamə da ci agi maɖeenə kaamə makə sətə maɖee Əntanƒə ka ci.

⁶ Kə shii amə oo'i, ma iirə ndzaanə gaamə, kə bələgi ənji tə ci da Aləmasiihu ashi ənfwa, kaa shishitə 'waslyakəənə gaamə a shii rarə'iginə ɖavə, kaama mbəɖə acii ndzaanə ka maviinə nga 'waslyakəənə.

⁷ Aci mada kə əŋki ənda, kə mbə'i ci acii ngeerənə nga 'waslyakəənə.

⁸ Mada kə əŋkyaamə da Aləmasiihu, kə vii amə goonga oo'i, ka ndzaanə naamə da əpinə amaamə da ci.

⁹ Aci kə shii amə oo'i, ma Aləmasiihu, kə maɖee Əntanƒə ka ci agi maməətə ənja, paa ci ma'ə ka əntənə shanə. Pooshi wə ma'ə da ngeerənə agyanəkii.

¹⁰ Ma əntəətə əŋki ci, gahu rəɲwə ka ənja, putə nga 'waslyakəənatii. Ma ndzaatə cii kəya ndzaanə əsə, ndzaanə da əpinə ka ɖuunətenə də Əntanƒə cii kəya ndzaanə.

5:20 5.20 4.15. 5:21 5.21 6.23. 6:1 6.1 3.5-8,31; 5.20. 6:2 6.2 6.6; 7.4. 6:3 6.3-4 Gal. 3.27; Kwal. 2.12; Tit. 3.5; 1 Piita 3.21; Mat. 28.19. 6:4 6.4 2 Koor. 5.14-15,17; Gal. 6.15; Kwal. 3.1-5,10. 6:5 6.5 Fil. 3.10-11. 6:6 6.6 Gal. 5.24. 6:9 6.9-10 Slənə 2.27; Ibər. 9.25-28; 1 Piita 3.18.

¹¹ Ha'ə nuunə əsə. Nğərəmə noonə nə makə kə mækyuunə ka rægwa 'waslyakəənə goonə. Ma ndzaatse cuuna ndzaanə əsə, ndzaatə ca dʉunətə tə Əntanfə cuuna ndzaanə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

¹² Acii ha'ə, ma shishinuunə ətsə na bəsləgi, goona kapaa rægwa kaa 'waslyakəənə a dʉ nwanjuunə agyanəkii ma'ə, acii goona fii ka ci sətə cii kəya moo.

¹³ Goona kapaa rægwa kaa shishinuunə a ndzaa ka ha nga slənə mēza uushi. Amma viimə nuunə ka Əntanfə. Makə ənjitə madətə agi maməətə ənja, una vii shishinuunə patə ka ci ka slənəginə də goongaanə.

¹⁴ Acii pooshi 'waslyakəənə na dʉ nwanjuunə agyanuunə ma'ə. Pooshi unə asəkə cii *bariya əsə, amma agi pwapoonə nga Əntanfə nuunə.

Maviinə nga goongaanə

¹⁵ Ya makə dʉi agi pwapoonə nga Əntanfə naamə əna, pooshi amə asəkə cii bariya əsa, ka slənənə naamə 'waslyakəənə ma'ə kwa? Poosha!

¹⁶ Kə shii unə, ma sətə vii unə ka ci nuunə, una fa tə ca, kə ndzaa unə ka mava nga səkii kwa? Kə ndzaa ci ka slandanuunə. Madə ka dʉ 'waslyakəənə vii unə nuunə, əntənə nə muudinəkii. Madə ka Əntanfə vii unə nuunə əsə, ndzaanə ka ənji goonga nə muudinəkii.

¹⁷ Ma nga nukə, agi mavaanə nga 'waslyakəənə njuunə. Amma kuyirii amə tə Əntanfə, acii kə shigi unə, una dzəgərə aagi goongaanə nga Əntanfə, una nə'utə sətə jigunyi ənji koonə də ədzəmə rəjwə.

¹⁸ Ma nga əna, kə pərapaa Əntanfə tuunə acii 'waslyakəənə, una ənəpaa ka maviinə agi slənə goonga.

¹⁹ Ma dʉi nyi misaali də mavaanə, koonə shii paaratəginə pii pii, acii unə maa, ənji shiŋkinə nuunə, pooshi unə ka kəsətə uushi tsakə-tsakə aa nuunə. Ma nji nga nukə, kə kapaa unə nuunə ka dʉ mēzaanə da bwaya bwayaanə anəkii anəkii. Ha'ə əsə dʉanuunə nga əna, kapaamə nuunə ka slənə goongaanə, ka dʉ sətə malaabakii.

²⁰ Ma saa'itə unə ma'ə maviinə nga 'waslyakəənə, pooshi dēmənə nga slənə goongaanə ashuunə.

²¹ Ya əna, mi upaa unə agi uushi'iitə njuuna slənə nga nuka? Acii ma nga əna, sə nga ayinə nə səkii koonə. Ma muudinə nga uushi'iitsa, əntəna.

6:11 6.11 Gal. 2.19; 1 Piita 2.24. **6:12 6.12** 12.1. **6:14 6.14** 5.2; Gal. 5.18; 1 Yooh. 3.6. **6:15 6.15** 6.1. **6:16 6.16** Yooh. 8.34; 2 Piita 2.19. **6:17 6.17** Yooh. 8.32. **6:18 6.18** 1 Piita 2.24. **6:21 6.21** 7.5; 8.6,13; Yak. 1.14-15.

²² Amma ma əndzə'i, kə shigi unə agi mavaanə nga 'waslyakəənə. Maviinə nga Əntanfə nuunə ma'ə. Ma səndə upaa unə agikii, ndzaanə malaabakii makə sətə kadeesəkə ka ci. Ma muudinəkii əsə, əpinə nga ha'ə ndəɣwə ndəɣwə.

²³ Acii ma shikwa nga 'waslyakəənə, əntəna. Amma ma sətə ci Əntanfə a vii də zabə, əpinə nga ca'ə ndəɣwə ndəɣwə dagi ləbənə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

7

Misaali də ɣgərəshinə

¹ Ndzəkəɣushi'ina, ma sənə cii kya ba, kə shii unə, acii unə patə kə shii unə bariya. Ma bariya, əndə da i əpinə amakii cii kəya dā ɣwanjuunə anəkii.

² Ma minə, mada ma'ə ɣgurii ka əpinə, tə'i bariya nga ɣgərəshinə anətə. Amma mada kə əɣki ɣgurii, kə ndzaa ci ətsə pooshi ma'ə bariya nga ɣgərəshinə anətə.

³ Acii ha'ə, mada kə ɣgire ki əndə'i ɣgurə, ɣgurii ma'ə ka əpinə, ka 'wanə nə ənji tə ki ma'alə ɣguyirənə. Amma mada kə əɣki ɣgurii, pooshi bariya nga ɣgərəshinə ma'ə anətə. Mada ɣgire ki əndə'i ɣgurə əsə, paa ki ali ɣguyirənə.

⁴ Ha'ə nuunə dīi ndzəkəɣushi'inəki. Makə libuunə da *Aləmasiihu agi əntənaakii, ma ka rəgwa nga bariya, kə ndzaa unə makə maməətəkii. Acii ha'ə, pooshi unə atsaə sədə bariya ma'ə, amma atsaə əndə'i əndə nuunə, waatoo Aləmasiihu. Ma ca, kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja. Ətsə patə, kaama shii nafaənə agi slənə ka Əntanfə.

⁵ Ma saa'itə amə ma'ə ka nə'unə makə sətə kadeesəkə ka shishinaamə, kə ɣgərəma bwaya mwamwa'inə haɣkala gaamə. Ətsə patə, bariya madəe ka mwamwa'inə gaamə, ama dəməgərə ka slənə sətə dīi muudinəkii ka wa.

⁶ Ma nga əna, pooshi ma'ə bariya anaamə, kə məətəgyaamə səgaamə acii sətə sha anəgi taamə makə a fərəshina. Pooshi amə ka paslənə tə Əntanfə ka rəgwatə nga ɣukə ma'ə, ətə manaahəkii asəkə bariya. Ma nga əna, ka kura rəgwa caama paslə tə ci, waatoo ənə ci Ma'yanaakii a baarə kaamə.

**Bariya da 'waslyakəənə*

⁷ Iitə ba naamə əna? Ya bariya saɣa, 'waslyakəənə nə ci kwa? Pooshi! Amma bariya sha kavə tə nyi ka shiinə taa mi nə 'waslyakəənə. Maci pooshi bariya bii, "Ga ha moo

uushi nga ənda", kadfa pooshi nyi shii taa mi nə moo uushi nga ənda.

⁸ Də fa bariya ha'ə upaa 'waslyakəənə rəgwa nga dəməənə aashiki, ca madfee ka moo uushi'inə kama kama ashiki. Maci pooshi bariya, kadfa mantəkii nə 'waslyakəənə.

⁹ Nyi ka nəki maa, ma nyi ma'ə mashiimə bariya, da əpinə amaki nji nyi. Amma makə shii nyi bariya, wata 'waslyakəənə a ngiragi ka nyi nəkii ha'ə,

¹⁰ nya əntəgi. Ma shi bariya, ka baarə rəgwa nga əpinə shi ci. Amma ma ka nyi, wə kira ci ka nyi.

¹¹ Waatoo, makə shii nyi bariya, davə upaa 'waslyakəənə rəgwa, ca tsəku tə nyi, ca bələgi tə nyi.

¹² Makə ha'ə dīi əna, ma bariya, kə ndzaa ci malaabakii. Sətə bii ci əsə, malaabakii, nga'ə, dagwakii əsə.

¹³ Madfa ha'ə saɲa, kə zhi'i dagwa uushi ka sə nga bələginə də nyi kwa? Aa'a, pooshi! 'Waslyakəənə dīi ha'ə, ca shi dashi dagwa uushi, ca shi ka bələginə tə nyi. Də ha'ə shii nyi bwaya bwayaanə nga 'waslyakəənə. Də putə nga bariya shigi 'waslyakəənə paŋgəraŋə aa babara oo'i, bwayakii nə ci shaŋə.

Təəkəshinə ənə ashaamə

¹⁴ Kə shii amə, ma *bariya, dəcii Əntaŋfə shi ci. Amma ma nyi, əndə shiŋkinə tanə nə nyi, mava nga 'waslyakəənə.

¹⁵ Paa nyi ka paaratəgi də sətə cii kya dfa, acii paa nyi ka dfa sətə cii kya moo nya dfa, amma sətə pooshi maki ka moo danə cii kya dfa.

¹⁶ Makə dīi ci əntaa də moonaaiki nə məzaanə cii kya dfa, ci ca baarii oo'i, nga'ə ka nyi nə bariya.

¹⁷ Makə ha'ə dīi ətsa, ma cii kya dfa məzaanə, əntaa nyi saaki ca slənə, amma 'waslyakəətə ashiki ca dfa.

¹⁸ Acii kə shii nyi oo'i, pooshi nga'aanə ashiki, waatoo agi ndzaanaaki ka əndə shiŋkinə. Taa nga'ə ka nyi nə slənə sətə dagwakii, amma paa nyi ka mbeenə.

¹⁹ Paa nyi ka slənə nga'əətə cii kya moo nya slənə, amma see slənə sətə pooshi maki ka moonə cii kya slənə.

²⁰ Madfa kə slənyii sətə pooshi maki ka moonə, ci ca baarii oo'i, əntaa nyi saaki ca slənə səkii, amma 'waslyakəətə ashiki ca slənə.

²¹ Acii ha'ə, kə nee nyi, ma agi ndzaanaaki, ma nya moo slənə nga'aanə, wata məzaanə ca takəŋwa ka shiginə.

7:7 7.7-13 4.15. 7:7 7.7 Dzək. 5.21; 'Wat. 2.16-17; 3.6. 7:8 7.8 1 Koor. 15.56. 7:9 7.9 5.13. 7:10 7.10 Leew. 18.5. 7:11 7.11 'Wat. 3.13. 7:12 7.12 1 Tim. 1.8. 7:14 7.14 Jab. 51.7. 7:15 7.15 Gal. 5.17. 7:18 7.18 'Wat. 8.21; Fil. 2.13.

²² Ma asəkə moodəfəki, ka maŋushinə nə nyi putə nga bariya nga Əntanfə.

²³ Amma ma nya nee, wiitsə əndə'i uushi pamə ashiki. Agi panə nə tii da bariyatə nee nyi ci nə malaabakii akəŋwaciiki. Ma səkii, kə zhi'wee ci ka nyi ka mava nga 'waslyakəətə ashiki.

²⁴ Ma nyi kamə, ka mabətəsəkə nə nyi! Mi sanə na luupaa tə nyi acii shishiinə ca kərə tə nyi ka əntəna?

²⁵ Yawa nga Əntanfə, ci luupaa tə nyi daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Ma nyi da haŋkalaaki, nə'u bariya nga Əntanfə cii kya moo. Amma ma shishinəki əna, tə 'waslyakəənə cii kəya moo paslənə naakii.

8

Ndzaanə makə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə

¹ Makə ha'ə dīi əna, ma ənjitə libə da Yeesu Aləmasiihu, pooshi gəŋwanə nga Əntanfə ka kəsənə tə tii shaŋə.

² Acii ngeerənə nga Malaaba Ma'yanə, ca kira kaamə əpinə dagi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci luupaa taamə acii ngeerənə nga 'waslyakəənə da wa.

³ Ma sətə təkuree bariya ka dā slənə ashi əndə shiŋkinə, acii putə nga ghatə ngeerənə nga nə'utə sətə bii ci. Ma Əntanfə nə ci, kə slənyi ci. Waatoo kə sləkee ci ka Uzənaakii aagi duuniya də shishinə makə nga ma'waslyakə ənja, ca əntəgi ka madəba matii. Də ha'ə zamagi ci də 'waslyakəənə ashi əndə shiŋkinə.

⁴ Ma dīi Əntanfə ətsə ha'ə, kaama shii nə'utənə hwatə makə sətə bii bariya, amə ənə ca nə'u makə sətə ci Ma'yanaakii a dzəgunə kaamə, əntaa makə sətə ci maamə a moo.

⁵ Kə shii amə, ma ənjitə ca dāada sətə ci matii a moo, sətə ci matii a moo ca ngerəgi haŋkalatii. Amma ma ənjitə ca dāada sətə mwayi Malaaba Ma'yanə, sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo nə ngerəgi haŋkalatii əsə.

⁶ Ma əndətə kavə nəkii ka nə'u sətə cii kəya moo, wə nə muudinaakii. Ma əndətə ca nə'u sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo əsə, ndzaanə da əpinə da ndzaanə jamə nə muudinaakii.

⁷ Madə sətə ci ma nga əndə a moo ngerəgi haŋkalaakii, əndə daawaanə nga Əntanfə nə ci ətsa, acii paa ci agi nə'u bariya nga Əntanfə. Weewee pooshi.

8 Ma ənjitse ca ndzaane makə sətə kadeesəkə ka shishinətii, paa tii ka kadeesəkənə ka Əntanfə shanjə.

9 Amma ma unə, pooshi unə agi ndzaane makə sətə kadeesəkə ka shishinuunə. Makə đii ci weewee tə'i Ma'yanə nga Əntanfə a ədzəmuunə, makə sətə kadeesəkə ka Ma'yanaakii nuunə ka ndzaane. Taa wu patə nə əndə pooshi Ma'yanə nga Aləmasiihu a ədzəməkii, əntaa nga Aləmasiihu nə ci ətsa.

10 Amma madə a ədzəmuunə nə Aləmasiihu, taa ngahi ka əntənə nuunə putə nga 'waslyakəənə, patə da ha'ə, ka viinə nə Malaaba Ma'yanə koonə əpinə acii kə ngirə Əntanfə tuunə ka ənji goonga.

11 Ma Əntanfə, ci madəe ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənja. Madə tə'i Ma'yanaakii a ədzəmuunə, ci weewee na madəe koonə agi maməətə ənji əsə. Dacii Ma'yaatsə a ədzəmuunə nii kəya dā ha'ə.

12 Acii ha'ə ndzəkənjushi'inə, pooshi ma'ə dəmənə atsaa amə nga slənə sətə ci shishinaamə a moo. Amma tə'i dəmənə atsaa amə nga slənə sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo.

13 Madə kə ndzaa unə makə sətə ci shishinuunə a moo, ka məətənə nuunə. Amma madə ma ndzaane goonə, də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, una ngərəgi ciinuunə agi slənə 'waslyakəənə, ka ndzaane nuunə da i əpinə.

14 Acii ma ənjitə ci Ma'yanə nga Əntanfə a baarə ka tii rəgwa, manjeevənə nga Əntanfə nə tii.

15 Ma Ma'yaatsə vii Əntanfə koonə, paa ci kavə tuunə ka ndzaane ka maviinə bahə kavənə tuunə koona ngwalə. Amma kə geegi Ma'yanəkii koonə ka manjeevənə nga Əntanfə. Də baawəda nga Ma'yanəkii əsə caama tuu ka Əntanfə, "Daada! Daada!"

16 Ma'yanə nga Əntanfə ca ləbə da naamə ka baarəginə oo'i, manjeevənə nga Əntanfə naamə tanyi.

17 Makə đii ci manjeevənaakii naamə, ka upaanə naamə barəkaatə dəkəpaa ci ka ənjaakii, ka upaanə naamə amə da i Aləmasiihu. Acii madə kə libaamə da i Aləmasiihu agi sa cibaakii, ka ləbəne naamə da i ci agi məghərəvənaakii əsə.

Məghərəvəətə naama upaa

18 Kə nee nyi, ma cibənə caamə cibə nga əna, pooshi mbu'i bahə kavə naamə davə palee ka məghərəvəətə nə Əntanfə a ngiragi, ca vii kaamə.

8:9 8.9 1 Koor. 3.16. **8:10 8.10** Gal. 2.20; 1 Yooh. 3.24. **8:11 8.11** 2 Koor. 4.14. **8:12 8.12** 6.18. **8:13 8.13** Gal. 6.8; Af. 4.22-24. **8:14 8.14** 1 Yooh. 2.29-3.1. **8:15 8.15** Mar. 14.36; Gal. 4.5-7. **8:17 8.17** 5.12; Gal. 4.7; Fil. 3.10-11. **8:18 8.18** 2 Koor. 4.17.

19 Ma bii nyi ha'ə, acii patənə nga uushi'iitə ghənyi Əntanfø, agi gəranə nə tii də patənə nga hanʒkalatii, kaa Əntanfø a baarəgi manjeevənaakii.

20 Acii kə kulii sətə ghənyi ci patə, təya ndzaa ka uushi zabə. Ma ɗii ha'ə, əntaa də moonatii. Amma ci lagi oo'i, ha'ə ɗanəkii. Patə da ha'ə, ma'ə tii agi gəranə

21 oo'i, uushi'iitə ghənyi Əntanfø patə, ka upaanə nə tii dimwaanə, pooshi tii ka bəslənə ma'ə, təya ləbə da manjeevənaakii agi dimwaanə, waatoo agi məghərəvənaakii.

22 Kə shii amə oo'i, ma uushi'iitə ghənyi Əntanfø patə, agi ngi'inə nə tii dənə əndzə'i, agi zəmənə tə tii makə zəmənə nga bərakənə.

23 Əntaa wata uushi'iitsə tanə ca ngi'i, amma patə da i amə agi ngi'inə naamə. Acii ma amə, kə upaa amə Ma'yanə nga Əntanfø makə sə nga təbətəginə zəku'i, amə ka gəranə tə Əntanfø, kaa ca uudəpaa geeginə kaamə ka manjeevənaakii, ca pərapaa taamə.

24 Acii agi luupaanə taamə 'watəgyaamə ka na. Amma maci kə uugyaamə upaa sətə kii amə nə davə, pooshi amə ka ka nə davə ma'ə. Wu saɗə ca ka nə ka sətə uugi ci upana?

25 Amma makə kə kii amə naamə ka sətə pooshi amə upaa zəku'i, ka gəranə naamə səkii də sə'wanə.

26 Agi tsakənə nə Malaaba Ma'yanə taamə əsə, acii matəkii nə ngeerii amə. Pooshi amə shii kədiinə acii Əntanfø makə sətə dibə. Ma'yanə ci saakii ca kədii ka madəba maamə də ngi'inə ətə pooshi əndə mbee ka batənə.

27 Ma Əntanfø, agi neenə nə ci ka sətə a ədzəmə ənja, kə shii ci hiima nga Ma'yanaakii acii makə sətə kaɗeesəkə ka ci, ci Ma'yanaakii a kədii aciikii ka madəbama nga ənjaakii.

28 Kə shii amə oo'i, ma ənjitə ca uufə tə Əntanfø, patənə nga sətə ca slənə də tii, ka tsakənə də tii, acii kə shii Əntanfø. Kə ɗii ətsə ha'ə ka ənjitə 'wii ci, kaa ca mbu'utəgi də sətə mwayi ci ka tii.

29 Acii ma ənjitə uugi Əntanfø tadənə tə tii, daga nukə ɗii ci aniya nga ɗəkəpaanə tə tii, kaa təya ndzaa makə sətə ɗii Uuzənaakii; kaa Uuzənəkii a ndzaanə ka nga təkəɗwanə ahada bəzə ndzəkəɗushi'inə əsə.

30 Makə ɗii ci aniya ha'ə, ca 'wa tə tii kaa təya ndzaanə ka ənjaakii. Ma ənjitə 'wii ci tə tii ha'ə, kə ngirə ci tə tii ka

ənji goonga, ca vii ka tii məghərəvənə əsə.

Uudənə nga Əntanfə

³¹ Ya makə dīi ha'ə əna, iitə banaama? Ya makə dīi ci aba'ə amə nə Əntanfə saɲa, wu nə mbee ka panə daama?

³² Paa ci dəkəpaa Uuzənaakii abiikii maa, kə vii ci tə ci kaamə patə. Makə kə vii ci kaamə Uuzənaakəya, mi nə səkii paa ci ka viinə kaamə dīi?

³³ Wu saɲə mbu'i bahə wula ənji nga Əntanfwa? Əntanfə ci saakii baarəgi oo'i pooshi ma'inə aahatii.

³⁴ Wu saɲə nə əndə vii ka tii ma'ina? Yeesu Aləmasiihu nə əndətə əŋki, ca madə agi maməətə ənja. Waatə əsə dasə da ciizəma Əntanfə. Ci ca kədii kaamə acii Əntanfə.

³⁵ Makə dīi ha'ə əna, wu nə əndəkii ca təkəe kaamə da uudənə nga Aləmasiihu? bwanea kwa, cibə kwa, anii ŋgəra'wa? Madəfənə kwa, ghanə kwa, asara kwa, anii wa?

³⁶ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə, oo'i, "Putaku niinə agi asara nga wa uusəra patə. Kə geegi ənji keenə makə bagatə ci ənjə a dzə ka la uurakii."

³⁷ Patə da ha'ə, agi patənə nga uushi'iitsa, tə'i amə da jaalanə daciikii ətə uu'i taamə!

³⁸ Acii kə shii nyi weewee, pooshi uushi ca təkəe kaamə da uudənaakii, taa əntəna, taa əpina, taa malaa'ika, taa uushi'iitə dadagyə ca dā ŋwanuunə; taa əndzə'i nə səkii, taa aakəɲwa;

³⁹ taa duuniya dadagyə, taa nga dadagərə, pooshi uushi agi uushi'iitə ghənyi Əntanfə patə ca təkəe kaamə da uudənə nga Əntanfə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

9

Əntanfə da matadə ənjaakii

¹ Ma wabəənə cii kya moo banə koonə, tantanyinə, acii ma nyi, nga Aləmasiihu nə nyi, paa nyi ka jirakənə. Ma ədzəməki ənə ci Malaaba Ma'yanə a slənəgi, ci bii ka nyi oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

² Lanə ka shaɲə nə tuunaaki anə ənjaaki. Pooshi zəmənəkii ka uudənə a ədzəməki

8:30 8.30 1.7; 5.2; 2 Tees. 2.13-14. **8:31 8.31-34** Isaa. 50.8-9. **8:31 8.31** Jab. 118.6. **8:32 8.32** 5.8; Yooh. 3.16. **8:34 8.34** 4.25; Slənə 2.33; Ibər. 7.25; 1 Yooh. 2.1. **8:35 8.35** 2 Koor. 5.14. **8:36 8.36** Jab. 44.23; 2 Koor. 4.11. **8:37 8.37** 1 Yooh. 5.4-5. **8:38 8.38** Af. 1.21; 1 Koor. 3.22; 15.24; 1 Piita 3.22. **8:39 8.39** 5.5; Yooh. 3.16; 2 Koor. 13.13; Af. 1.4; 2.4; 1 Tees. 1.4; 2 Tees. 2.16. **9:2 9.2-3** Shig. 32.32.

³ putə ɲga slikərənaki. Maci ka tsakənə tə ənjaaki, kadə ka luuvənə nə nyi naalanə ɲga Əntanfə tə nyi, nya təkəgi da Aləmasiihu.

⁴ Tii nə matadə ənji ɲga Əntanfə, ka tii geegi ci ka manjeevənaakii, təya ndzaanə agi məghərəvənaakii da i ci. Kə dīi ci aləkawalə da tii, ca vii ka tii bariya, ca baarii ka tii rəgwatə ci təya paslə tə ci. Ka tii dīi ci aləkawalə ɲga vii ka tii uushi'inə. *

⁵ Ma dzədzəshi'inətii əsə, madəlakai nə tii. Ma ka rəgwa ɲga əndə shiŋkinə əsə, agi slikərənati shigi Aləmasiihu. Wa ənjə a dələ də ci, Əntanfə Əndə dā ɲwanjuunə agyanə taa wu patə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina. †

⁶ Ma sətə bii nya, əntaa banə bii nyi oo'i, pooshi Əntanfə mbu'utəgi də aləkawalaakii. Kə mbu'utəgi ci. Amma əntaa patənə ɲga ənji *Isərayiila nə matadə ənji ɲga Əntanfə.

⁷ Əntaa patənə ɲga jijinyinə ɲga Ibərahiima əsə nə manjeevənaakii akəɲwacii Əntanfə. Kə bii Əntanfə ka Ibərahiima, "Jijinyinə ɲga Isiyaaku na ndzaanə ka naaku."

⁸ Ətsə ca baarii oo'i, tə'i hara manjeeviitə pwayi Ibərahiima. Ma təya, əntaa manjeevənaakii nə tii akəɲwacii Əntanfə. Amma, ma manjeeviitə pwayi ənji putə ɲga aləkawala ɲga Əntanfə, tii nə tantanyitə jijinyinə.

⁹ Aci wiinə makə sətə dīi Əntanfə aləkawalaakii, kə bii ci, "Ka saa'itə dəkəpaa nyi, ka ənyanə nə nyi, ka poonə nə Saraatu uundzə ɲgura."

¹⁰ Ha'ə əsə nə manjeevənə ɲga Rabeeka bəra'i. Ma təya, ka dənə rəɲwə nə tii, waatoo, dzədzəshi'inaamə Isiyaaku.

¹¹⁻¹² Ma saa'itə manjeeviitə ma'ə asəkətə, taa ɲgahi ma'ə ki mapoomə tə tii, ma'ə tii madamə uushi bwayakii taa ɲunykii əsə, patə da ha'ə kə bii Əntanfə ka ki, əŋki ci, "Gawə na paslə ka dara." Ma bii Əntanfə ka ki ha'ə, kaa ca baarii oo'i, ci ca tadə əndə makə sətə kadəesəkə ka ci. Ma cii kəya 'wa ənda, əntaa putə ɲga slənə ɲga ənda, amma ha'ə kadəesəkə ka ci.

¹³ Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə uu'i nyi tə Yakubu, nya kaaree ka Isəwa."

¹⁴ Iitə nee amə ətsa? Pooshi goonjaanə ashī Əntanfə kwa? Tə'i goonjaanə ashikii.

* **9:4 9.4** manjeevənaakii: Shig. 4.22; Hoos. 11.1; məghərəvənaakii: Shig. 16.10; 24.16-17; 40.34-35; aləkawalə: 'Wat. 17.7; Shig. 24.7-8; bariya: Shig. 20.24; aləkawalə ɲga viinə: 3.2,4; 4.13,17; Gal. 3.6,14. † **9:5 9.5** 15.8; Shig. 3.6,15; Aləmasiihu: Mat. 1.1; Rooma 1.3-4. **9:6 9.6** 3.3-4; 2.28-29. **9:7 9.7** 'Wat. 21.12; Mat. 3.9. **9:8 9.8** Gal. 3.7; 4.23. **9:9 9.9** 'Wat. 18.10,14. **9:10 9.10-12** 'Wat. 25.21-23; Rooma 11.6. **9:13 9.13** Mal. 1.2-3. **9:14 9.14** 3.5; Dək. 32.4.

15 Acii kə shi ca bii ka Muusa, ɐŋki ci, “Ka nəhənə nə nyi tɛgunuunə ŋga taa wu patə kadeesəkə ka nyi. Nya tsakə taa tɛ wu patə kadeesəkə ka nyi ɛsə.”

16 Acii ha'ə, ma tadənə ŋga ɔntaŋfə tɛ ɛnda, ɛntaa putə ŋga moonə ŋga ɛndəkii, ɛntaa putə ŋga slənaakii ɛsə, amma putə ŋga nəhə tɛgunuunə ŋga ɔntaŋfə.

17 Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkətə nə sətə shi ɔntaŋfə a bii ka *Fəriauna, “Ma ta'i nyi tɛ hə kaa ha ndzaanə ka ŋwanwa, kaa nya slənə də hə, nya ɓaarii baawədaaki agyanəku, kaa ɛŋjə a dɛla də nyi taa dama patə asəkə duuniya.”

18 Acii ha'ə, paŋgəraŋə oo'i, agi nəhənə nə ɔntaŋfə tɛgunuunə ŋga taa wu patə kadeesəkə ka ci. Madə kadeesəkə ka ci ɛsə, ca ndaləgi moodəfə ŋga ɛndə'i ɛnda.

Nəhə tɛgunuunə ŋga ɔntaŋfə da mabətəsəkaakii

19 Kə shii nyi ka ləgwanə nə ɛndə'i ɛndə ahadoonə oo'i, “Madə ɔntaŋfə ca kavə ɛŋji ka ɗa taa mi pata, ka mi ɗii cii kəya ka nə ka 'waslyakəənə ŋga ɛŋja?”

20 Guvakya! hə wu saŋə bahə ɗa mabizhinə ka ɔntaŋfwa? Ma uuda, paa ci ka ləgwanə ama ɛndətə ghənyi tɛ ci oo'i, “Ka mi ghənyi hə tɛ nyi makə ɛnə ha'a?”

21 Ma ɛndə ghənə uuda, ci nə ɛndə da baawəda ŋga ghənə taa mi patə mwayi ci. Madə mwayi ci, ka ghənətənə nə ci uudiinə bəra'i də maŋgabə ndzaba rəŋwə; ɛndə'i ŋga slənəginə taa guci patə, ɛndə'i ɛsə, see tə'i saa'ikii slənəginə nə ɛŋja.

22 Ha'ə nə ɔntaŋfə ɛsə ɗii. Kə mwayi ci ɓaarii mabətəsəkaakii, kaa ɛŋjə a shii baawədaakii. Amma patə da ha'ə, agi sə'wanə nə ci tɛ ɛŋjitə ca bəzee ka səkəkii. Tə tii nii kəya zamagi.

23 Kə mwayi ci ɛsə ɓaarəgi tɛ ɗuunuunaakii ka ɛŋja, waatoo ka ɛŋjitə cii kəya nəhə tɛgunuunatii, ca ɗəkəpaa tɛ tii kaa tɛya ndzaanə agi ɗuunuunaakii.

24 Amə nə ɛŋjitə ta'i ci taamə. ɔntaa agi *Yahudiinə tanə ta'i ci, amma da i agi ɛŋjitə ɛntaa Yahudiinə ɛsə.

25 Makə sətə bii ci asəkə ləkaləkətə ŋga Hoosaya oo'i, “Ma ɛŋjitə pooshi sha ndzaa ka ɛŋjaaki, ka 'wanə nə nyi tɛ tii ɛŋjaaki.

Ma hanyiitə paa nyi nja uudə tɛ tii ɛsə, ka 'wanə nə nyi tɛ tii moodəkəyaaki.

26 Ka hatsə ha'ə ɛsə, nə hatə shi ca bii ka tii

9:15 9.15 Shig. 33.19; Mat. 20.1-15. 9:16 9.16 Af. 2.8. 9:17 9.17 Shig. 9.16.
9:18 9.18 Shig. 4.21; 7.3; 9.12; 14.4; 1 Piita 2.8. 9:20 9.20 Isaa. 29.16; 45.9.
9:21 9.21 Irim. 18.6; 2 Tim. 2.20. 9:22 9.22 2.4.8. 9:23 9.23 5.2. 9:24
9.24 1.16; 10.12. 9:25 9.25 Hoos. 2.25; 1 Piita 2.10.

əntaa ənjaaki nuunə,
davə əsə nə ənjə a ba ka tii
manjeevənə ŋga Əntanfə Əndə vii əpinə nə tii.”

²⁷ Kə wabi Isaaya əsə agyanə ənji Isərayiila, əŋki ci, “Taa ŋgahi makə mandzənə ama gəərə nə laŋənə ŋga ənji Isərayiila, amma gi'u ahadatii nə ənjitə na upaa luupaanə.

²⁸ Pooshi Slandanə na səkəpaa na, pii pii nii kəya lagi gəŋwanə ka ənja.”

²⁹ Ka d'anə makə sətə nyaahə Isaaya əsə, əŋki ci, “Maci pooshi Slandanə Əndə baawəda bwasee kaamə ka hara slikərənə gaamə, kadfa kə zagi amə dza'ə makə ŋga *Sadooma da *Gwamoora.”

Da də'wa kaa Yahudiinə a upaa luupaanə

³⁰ Mi sanə ci ətsə a moo baarəna? Ma cii kəya baarə, ma ənjitə əntaa Yahudiinə, pooshi tii sha ali rəgwa ŋga ndzaanə ka ənji goonga akəŋwacii Əntanfə. Patə da ha'ə, ənji goonga nə tii akəŋwacii Əntanfə ŋga əna, acii kə vii tii goonga ka Yeesu.

³¹ Ma Yahudiinə, agi alə bariyatə ca kavə tə tii ka ndzaanə ka ənji goonga akəŋwacii Əntanfə nə tii, amma paa tii upaa.

³² Mi sanə d'ii paa tii upana? Ma d'ii ha'ə, acii də slənə ŋga ŋgeeriitii d'ii tii gazhi'waanə ŋga ndzaanə ka ənji goonga akəŋwacii Əntanfə, əntaa də vii goonga ka Yeesu. Agi pu'unə nə tii ashi faara pu'unə, təya kulagi.

³³ Tə'i ha'ə manaahəkii makə ətsə asəkə ləkaləkatə ŋga Əntanfə oo'i,

“Tsaamuu wanyinə ka kapaa əndə'i faara asəkə *Sihiyoona.

Ma faarakii, ka ndzaanə nə ci ka faara pu'unə ŋga ənja, ci na kulapaa də ənja.

Amma ma əndətə vii ka ci goonga, paa nyi na d'avə ka ci ayinə shanə.”

10

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ŋga'ə ka nyi ka shanə kaa ənjaaki *Yahudiinə a upaa luupaanə. Agi d'anə nə nyi də'wa, kaa təya upaa.

² Kə nee nyi, kə kavə tii nə ka nə'unə tə Əntanfə ka shanə, amma ma'ə tii agi təkunə.

³ Paa tii paaratəgi də rəgwatə ci Əntanfə a ŋgərə tə ənji ka ənji goonga. Acii ha'ə pooshi tii luuvə kaa təya vii natii

nə ka Əntanfə, kaa təya ndzaa ka ənji goonnga akənwacii. Amma agi alənə nə tii natii rəgwa nga ndzaanə ka ənji goonnga akənwacii.

⁴ Ma ətsa, pooshi ka dənə, acii ma sətə ci *bariya a moo banə, Aləmasiihu shi ka mbu'utəginə. Ma shi ci, kaa taa wu patə vii ka ci goonnga a ndzaanə ka əndə goonnga akənwacii Əntanfə.

Moonə nga Əntanfə kaa patənə nga ənjə a upaa luupaanə

⁵ Wiinə sətə nyaahə Muusa agyanə ndzaanə ka əndə goonnga akənwacii Əntanfə də nə'u bariya, kə bii ci, "Ma əndətə ca nə'utə bariya, ci na mbədə."

⁶ Amma ma agyanə ndzaanə ka əndə goonnga akənwacii Əntanfə dagi vii goonnga, kə nyaahə ənji oo'i, "Ga ha ba ka naaku na, wu sanə nə ndərənə aadəgya?" Waatoo ka kiranə tə Aləmasiihu.

⁷ "Ga ha ba əsə, wu sanə nə jimənə aagi ənjə a gu'a?" Waatoo ka ngiranə tə Aləmasiihu.

⁸ Acii kə bii ləkaləkatə, "Kədəhə abii unə nə wabənə nga Əntanfə. Agi wabənə nuunə agyanəkii, una ngərəvə aa moodəfuunə." Ci nə habaranə ciina waaza koonə agyanə vii goongaanə.

⁹ Madə kə bagyuunə putsəkə də moonə oo'i Yeesu nə Slandanaamə, una vii goonnga də moodəfə rəjwə oo'i, weewee kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, ka upaanə nuunə luupaanə.

¹⁰ Acii də moodəfə rəjwə vii amə goonnga. Də ha'ə ndzaa amə ka ənji goonnga akənwacii Əntanfə. Də maamə bagyaamə putsəkə. Də ha'ə upaa amə luupaanə əsə.

¹¹ Kə bii ləkaləkatə nga Əntanfə oo'i, "Ma əndətə vii ka ci goonnga, paa nyi na dāvə ka ci ayinə şanjə."

¹² Ma wabəətsa, taa ka wu patə. Acii pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da ənjitə əntaa Yahudiinə. Rəjwə dyanə nə Slandanə nga patənə nga ənja. Ci ca dā barəkaanə ka patənə nga ənjitə ca kədii luupaanə aciikii.

¹³ Kə dīi makə sətə bii ləkaləkatə oo'i, "Taa wu patə kədii luupaanə acii Slandana, ka upaanə nə ci."

¹⁴ Amma, iitə sanə mbeenə tii ka kədii luupaanə aciikii madə pooshi tii vii ka ci goonnga? Iitə mbeenə tii ka vii ka ci goonnga madə pooshi tii fii habarakəya? Iitə mbeenə tii ka fanə madə pooshi ənji waazii ka tii habarakəya?

¹⁵ Iitə mbu'unə waazəkii ka tii, madfa pooshi ənji sləkee ka ənji waazanə ka təya? Kə dii makə sətə bii ləkaləkatə oo'i, "Dagwakii ka shanə nə shinə nga ənji waaza Njuni Habara."

¹⁶ Amma gi'u ahadatii liwə Njuni Habara. Isaaya ci saakii, kə bii ci, "Slandana, wu sanə luuvə waazə geena?"

¹⁷ Aci ma vii goongaane, dagi fa Njuni Habara ca shigi. Ma fa Njuni Habara əsə, dagi waazanə tə Aləmasiihu ca shigi.

¹⁸ Amma kə ləguyi nyi, əŋki nyi: ya, tantanyinə pooshi tii fii Njuni Habara nii? Weewee kə fii tii. Makə sətə bii ləkaləkatə oo'i, "Kə fii ənji uura nga ənji waazanə asəkə duuniya patə. Taa dama patə kə mbu'i waazanatii asəkə duuniya."

¹⁹ Nya ənə ka ləgwanə: pooshi ənji Isərayiila paaratəgi kwa? Weewee kə paaratəgi tii, amma paa tii luuvə. Ma nga təkəwanə, kə bii Muusa, əŋki ci, "Ma bii Əntanfə, ka kavənə nə nyi tuunə koonə sərəhə tə ənjitə mambu'umə bahə hanyinə. Nya kavə tuunə ka bəzə səkə aashi ənjitə pooshi shii taa mi."

²⁰ Ma Isaaya nə ci, paŋgəranə bagi ci, kə bii ci, "Ma bii Əntanfə, ma ənjitə pooshi agi alənə tə nyi, tii lapaa tə nyi.

Kə shigi nyi ka ənjitə pooshi agi laagwanə tə nyi."

²¹ Amma ma agyanə ənji Isərayiila, kə bii ci, "Uusəra patə nə nyi agi vii ciinəki ka purətə hanjaliinə da ənji panə tə nyi."

11

Təgunuunə nga Əntanfə agyanə ənji Isərayiila

¹ Takumə kaa nya ləgwa, ya sanə, kə kaaree Əntanfə ka ənjaakii *Isərayiila kwa? Poosha, nyi ka naaki nə maa, əndə Isərayiila nə nyi, jijinə nga Ibərahiima agi slikərənə nga Beejaminə nə nyi əsə.

² Pooshi Əntanfə kaaree ka ənjaakii taa gi'u, acii ci ta'i tə tii daga nukə. Kə shii unə sətə bii ləkaləkatə hatə kirə *Iliya tuunaakii agyanə ənji Isərayiila,

³ ətə bii ci, "Ya'ə Slandana, kə bəələgi tii anabiinaaku, təya waalagi ha nga də ka hə sataka. Nyi rəŋwə dyanə mbədaanə. Watiinə ka aalə rəgwa nga bələginə tə nyi."

10:15 10:15 Isaa. 52.7. **10:16 10:16** Isaa. 53.1; Yooh. 12.38. **10:17 10:17** Yooh. 17.20. **10:18 10:18** Jab. 19.5. **10:19 10:19** Dzək. 32.21; Rooma 11.11. **10:20 10:20** Isaa. 65.1; Rooma 9.30. **10:21 10:21** Isaa. 65.2. **11:1 11:1** Slənə 22.30; 2 Koor. 11.22; Gal. 1.13-14; Fil. 3.5. **11:2 11:2** 11.29; Jab. 94.14; Irim. 31.37. **11:3 11:3-4** 1 Meem. 19.10,14,18.

⁴ Wiinə sətə jikəvə Əntanƒə ka ci, ɛŋki ci, “Kə dəkəpaa nyi ka naaki nə ɛnji dəbu'u mədəfə pu'unə. Pooshi tii sha pasli tə Ba'ələ.”

⁵ Ha'ə əsə ɖii ka ɛnə saa'i, tə'i ɛnji gi'u ətə ta'i Əntanƒə ahada ɛnji Isərayiila putə ŋga pwapoonaakii ka tii.

⁶ Ma tadənaakii tə tii, putə ŋga pwapoonaakii ka tii, ɛntaa putə ŋga slənətii. Aci maci putə ŋga slənətə ci ɛnjə a ɖa ta'i ci tə tii, kə ndzaa ci ətsə ɛntaa tantanyinə nə pwapoonaakii.

⁷ Ma kamə, ma ɛnji Isərayiila, paa tii upaa sətə ci tɔya alə. See matadə ɛnjitə gi'u tanə upaa səkii. Ma hara ɛnji, kə kaaree tii ka fa 'wanə ŋga Əntanƒə.

⁸ Kə ɖii makə sətə ɖii manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, “Kə kavə Əntanƒə tə tii kaa tɔya təkuree ka paaratə də uushi. Ca'ə ɛnshinə pooshi uushi ci tɔya nee taa fanə.”

⁹ Kə bii Dawuda əsə,
“Wa ca ɖa ɛnjə a kəsə tə tii agi kumənətii!
Wa tɔya kula. Wa ɛnjə a dzatə tə tii!

¹⁰ Wa ca ɖa ɛnjə a pa'əgi ginətii,
acii ga tɔya neegi də uushi.

Wa ca ɖa tɔya sa cibə uusəra patə.”

¹¹ Ha'ə əsə, wiinə ɛndə'i uushi cii kya ləgwa: Ya sanə ya ɛnji Isərayiila, makə pu'i tii, kulii tii, paa tii ka madənə ma'ə kwa? Ka madənə nə tii. Amma putə ŋga 'waslyakəənətii upaa ɛnjitə ɛntaa Yahudiinə luupaanə, kaa Yahudiinə a shii sərəhənə ka tii.

¹² Aciikii ha'ə, ma 'waslyakəənə ŋga Yahudiinə, barəkaanə lanə kira ci aa duuniya. Də ghatə paaratəginətii upaa ɛnjitə ɛntaa Yahudiinə ka barəkaanə lanə. Makə ɖii ci, kə kira 'waslyakəənətii barəkaanə lanə ətsa, mada kə ɛnya tii aakəŋwacii Əntanƒə, ka ndzaanə nə barəkaanəkii lanə dərəva.

Upaa luupaanə ŋga ɛnjitə ɛntaa Yahudiinə

¹³ Takumə kaa nya wabə koonə ɖii ɛnjitə ɛntaa Yahudiinə. Ma nyi, ma sləkee Əntanƒə ka nyi, kaa nya ndzaanə ka masləkee ɛndə ahada ɛnjitə ɛntaa Yahudiinə. Ma slənətsa, ka dəlaginə nə nyi,

¹⁴ kaa ca shii kavənə tə Yahudiinə kaa tɔya sərəhə tuunə, mbu'u ka upaanə nə hara ɛnji luupaanə.

¹⁵ Mada ma kaareenə ŋga Əntanƒə ka tii, də ci ndzaa ɛnji *duuniya patə ka guviinə ŋga Əntanƒə, iitə ɖanəkii mada

kə luuvə Əntanjə tə təya? Ka ndzaanə nə ci makə ənjitə məəki, təya ənə ka madənə da i əpinə amatii.

¹⁶ Madə kə vii ənji ka Əntanjə təkəɲwanə ɲga buroodi gi'u, kə ndzaa ci ətsə, naakii patə nə buroodikii. Madə ma slərəginə ɲga ənfwa, ɲga Əntanjə, naakii əsə nə ciinə ɲga ənfukii.

¹⁷ Tə'i ənfwə zayitunə ɲga yaa. Kə biiyigi hara ciinəkii, ənjə a ɲgərə ciinə ɲga zayitunə ɲga bilinə, ənjə a gəɲutəgi da ətə ɲga yaa. Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, makə zayitunə ɲga bilinə nuunə. Wanuunə agi upaa ɲgeerənə ɲga ndzaanə ɲga Yahudiinə.

¹⁸ Acii ha'ə, goona bərapaa tə tantanyitə ənfwa. Ma unə, ciinə ɲga ənfwə nuunə. Əntaa unə kəsəpaa slərəginə, amma slərəginə kəshi tuunə. Acii ha'ə, goona haɲətə noonə na.

¹⁹ Mbu'u ka banə nə hə, "Awa, ma pwaatəgi ciinə ɲga ənfwa, kaa ənjə a shii gəɲutəginə də nyi."

²⁰ Goonga, putə ɲga ghatə vii goongatii ka Yeesu pwaatəgi ənji tə tii. Ma una, putə ɲga vii goonga goonə gəɲutəgi ənji duunə aashi ənfukii. Acii ha'ə, goona haɲətə noonə na, amma ɲgwaləmə.

²¹ Acii ma Əntanjə, paa ci nyihə təgunuunə ɲga tantanyitə ənfwa, waatoo Yahudiinə, makə kə kaaree tii ka ci. Ha'ə nuunə əsə. Madə kaaree unə ka ci, paa ci ka nəhə təgunuunə goonə.

²² Kə nee amə, ma Əntanjə, ɲga'ə nə ci, iza'u nə ci əsə. Iza'u nə ci ka ənjitə kulii. Ma koonə, madə kə gi unə aakəɲwa də ndzaanə agi ɲga'ənaakii, manɲa'a əndə nə ci. Amma madə pooshi, ka pwaatəginə nə ənji tuunə.

²³ Ma Yahudiinə əsə, madə kə bwasee tii ka ghatə vii goongatii, ka ənəgərənə nə Əntanjə də tii ka hatii ɲga ɲukə. Acii ka mbeenə nə ci ka dənə ha'ə makə ətsa.

²⁴ Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, ənfwə ɲga bilinə nuunə. Ka mbeenə nə ci ka ɲgərənə tuunə, ca gəɲutəgi da ənfwə ɲga yaa. Sakwa Yahudiinə dɪi? Ka mbeenə nə ci ka ɲgərə tə tii, waatoo tantanyitə ənfwə yaa, ca ənə ka gəɲutəginə.

Pwapoonə ɲga Əntanjə ka ənji patə

²⁵ Ndəkəɲushi'inəkya, ɲga'ə ka nyi koonə paaratəgi də uushi rəɲwə, waatoo, sətə ɲji ma'umbeekii, acii goona səkəpaanə ka banə oo'i, kə shii unə patənə ɲga uushi'inə. Ma ndalənə ɲga moodəfə ɲga ənji Isərayiila, əntaa ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, amma kadə na uudə, waatoo saa'itə nə

mambu'u laŋənə nga ənjitə əntaa Yahudiinə a shi patə aatsaa sədə Əntanƣə.

²⁶ Makə ətsə ha'ə nə patənə nga ənji Isərayiila a upaa luupaanə, makə sətə bii ləkələkatə oo'i,

"Ka shinə nə Maluu də *Sihyoona, ca ngərəgi patənə nga ngərəkikini ahada jijinyinə nga Yakubu.

²⁷ Saa'ikii nii kya ngərəgi ka tii 'waslyakənatii, ci nə aləkawalətə nii kya ɖa da tii."

²⁸ Ma Yahudiinə, ənji daawaanə nga Əntanƣə nə tii ka rəgwa nga Nūnyi Habara, kaa una shii upaa luupaanə. Amma kə ndzaa tii ka moodəkəyaakii putə nga taɖənaakii tə tii da dzədzəshi'inətii.

²⁹ Acii ma Əntanƣə, paa ci ka zə'u də hiima agyanə əndətə ta'i ci da əndətə ɖii ci ka ci barəkaanə.

³⁰ Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, kə ɖii unə purətə haŋkalaanə ka Əntanƣə ŋukə. Amma kə nyihə Əntanƣə təgunuunə goonə putə nga ghatə fanə tə ci nga Yahudiinə.

³¹ Ha'ə əsə ci Yahudiinə a ɖa purətə haŋkalaanə ka Əntanƣə nga əna. Amma ka nəhənə nə Əntanƣə təgunuunatii, putə nga təgunuunaakii ətə cii kəya nəhə agyanuunə.

³² Acii kə pa'əgi Əntanƣə tə ənji patə makə ənji furəshina putə nga ghatə fanatii tə ci kaa ca shii nəhə təgunuunatii.

Dəlaamə də Əntanƣə

³³ Ma Əntanƣə, mawahə nə ci ka shaŋə, kə shii ci uushi'inə patə, pooshi əndə mbee ka bagi hiimaakii. Pooshi əndə paaratəgi də rəgwaakii əsə.

³⁴ "Wu saŋə shii hiima nga Slandana?

Wu saŋə mbu'i bahə ka ka ci hiima?

³⁵ Wu sha vii ka ci dəməna?"

³⁶ Acii uushi'inə patə ci tagii. Daciikii ndzaa uushi'inə patə, ka ci saakii. Naakii nə ɖuunuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

12

Ndzaanə nga əndə slənə ka Əntanƣə

¹ Ndəkəŋushi'inəkya, putə nga nəhə təgunuunə gaamə nga Əntanƣə cii kya wabə koonə. Ci ɖii cii kya kədii tuunə koonə vii noonə nə ka Əntanƣə, koonə ndzaanə ka satakatə da i əpinə. Viimə noonə nə patə ka ci, makə sətə kadeesəkə ka ci. Ətsə nə matahu rəgwa nga paslənə ka ci.

11:25 11.25 Mat. 24.14; Yooh. 10.16. **11:26 11.26-27** Isaa. 59.20-21; 27.9; Irin. 31.33-34. **11:29 11.29** 3.3-4; 15.8. **11:32 11.32** 3.22; Gal. 3.22. **11:33 11.33** Ayb. 11.7; Jab. 139.17. **11:34 11.34** Ayb. 15.8; Isaa. 40.13. **11:35 11.35** Ayb. 41.3. **11:36 11.36** 16.27; 1 Koor. 8.6. **12:1 12.1** 6.13; 1 Piita 2.5.

² Goona dā makə sətə ci ənji *duuniya a dā. Amma, wa Əntanfə a zə'wee ka hiima goonə kurakii, koona shii sətə cii kəya moo. Waatoo, koona shii nūnyi uushi, sətə ca kadeesəkə ka ci, da koona shii goongaane.

³ Ma cii kya ba əna, putə nga pwapoonə nga Əntanfə ka nyi. Agi banə nə nyi ka taa wu ahadoonə, ga ca ngərə naakii na palee ka sətə difə. Amma, wa ca həətəpaa naakii nə makə sətə difə. Taa wu patə, wa ca dā slənə də vii goongaakii makə sətə vii Əntanfə ka ci kaa ca slənəgi.

⁴ Kə shii amə, rənwə nə shishinə nga ənda, amma tə'i purənyinə kama kama ətə gənjutəgi də ci, taa ngutə purəjanə patə da slənaakii.

⁵ Ha'ə əsə, taa ngahi lanə naamə, shishinə rənwə naamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Magənjukii naamə patə ka ha rənwə, makə sətə dīi purənyinə kama kama ashi shishinə rənwə.

⁶ Kə dīi Əntanfə kaamə pwapoonə nga dā slənənyinə kama kama. Aci ha'ə, mada waaza Nūnyi Habara nə pwapootə dīi Əntanfə kaamə, tyasə see a waazaamə makə sətə dīi vii goonga gaamə.

⁷ Mada pwapoonə nga tsakə ənja, tyasə see a tsakaamə tə tii. Mada ka dzəgunənə ka ənji əsə, tyasə see a dzəgunaamə ka ənja.

⁸ Mada ka tsakə ngeerənə ka hara ənja, tyasə see a dāamə ha'ə. Mada pwapoonə nga ndzaanə nga ciinə fitə əsə, vii amə də ədzəmə rənwə. Mada pwapoonə nga ndzaanə ka matakənwənə əsə, slənaamə də gazhi'waanə. Mada pwapoonə nga dā nga'aanə ka hara ənji əsə, dāamə də moodasəka.

⁹ Wa uudənə goonə a ndzaanə nga tantanyinə. Goona slənə bwaya bwayaanə shanjə. Kəsətəmə goongaane tənə tənə.

¹⁰ Makə dīi ci ndzəkənjushi'inə nuunə putə nga Aləmasiihu, uudəməshinə ahadoonə, dāmə gazhi'waanə nga duunətəshinə ahadoonə.

¹¹ Dāmə slənə də gazhi'waanə, goona ənyadə. Dāmə slənə ka Slandanə də ədzəmə rənwə.

¹² Ma kanətsə kii unə ka Əntanfə, wa ca kavə tuunə ka ndzaanə də moodasəka. Ndzaamə də sə'watənə agi sa cibənyinə goonə, una dā də'wa uusəra patə.

12:2 12.2 Af. 4.22-24; 1 Tees. 5.21. **12:3 12.3** 1.5; Mat. 20.26; 1 Koor. 12.11,28; Af. 4.17. **12:4 12.4-5** 1 Koor. 12.27. **12:6 12.6-8** 1 Koor. 12.4-11; 12.27-14.40; 1 Piita 4.10-11. **12:7 12.7-8** Slənə 6.1-3; 2 Koor. 9.5,7. **12:9 12.9** 2 Koor. 6.6; 8.24; 1 Tim. 1.5; 1 Piita 1.22; 1 Koor. 13.4-7. **12:10 12.10** 14.15; YooH. 13.14-15; Gal. 5.13; 6.3,10; Af. 4.2; Fil. 2.2-3. **12:11 12.11** 8.9; Gal. 5.25; Səniinə 3.15. **12:12 12.12** 5.2-3; 8.24-25; Mat. 24.13,22; Luka 18.1; 1 Koor. 10.13; 1 Tees. 2.14.

¹³ Təkəpaamə uushi'inə da ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə ətə pooshi uushi aciitii, una luu mu'uminə aahoonə aasii.

¹⁴ Ma ənjitə ca cibee koonə, kədiimə acii Əntənfə, kaa ca də ka tii barəkaanə; goona kədii ka tii saawanə.

¹⁵ Dəmə moodasəkə da ənjitə ca də moodasəka. Tuumə ka hakii da ənjitə ca tuu əsə.

¹⁶ Ndzaamə ka ma rəŋwə. Goona haŋətə noonə na. Amma, ma dānuuna, həətəpaamə noonə nə ka də taa ŋgutə tsarə ŋga slənə ka ənja. Goona ŋgərə noonə nə makə kə shii unə uushi palee ka tii.

¹⁷ Madə kə dīi əndə koonə bwaya bwayaanə, goona ənəpaagi ka ci də bwayakii. Amma dəmə gazhi'waanə ŋga də sətə ci ənjə a nee oo'i, ŋga'ə dīi unə.

¹⁸ Dəmə gazhi'waanə ŋga ndzaanə agi jamənə da patənə ŋga ənja.

¹⁹ Kədəshinyinaakya, madə kə dīi ənji koonə bwaya bwayaanə, goona ki'i noonə. Amma, ma dānuuna, bwaseemə ka ci, aadə məbətəsəkə ŋga Əntənfə a kula aanə əndəkii. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, "Nyi na ki'i, bii Slandana."

²⁰ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə əsə oo'i, "Ndii zəmə ka əndə daawaanaaku. Madə dīi meegiirənə tə ci, ndii ka ci mə'inə. Aci dā dānə ha'ə makə ətsə dəvənəku ka ci ayinə, ca ətsə tə ci makə gənə."

²¹ Goona kapaa rəgwa kaa bwaya bwayaanə a jaala agyanuunə, amma jaalamə anəkii də də ŋga'aanə.

13

Wa əndə nə'unə a nə'u sətə ci gayinə a ba

¹ Taa wu patə, wa ca nə'u, ca fa tə gayinə ŋga hanyinə. Aci pooshi əndə ca də ŋwanuunə madə pooshi Əntənfə vii ka ci. Ma ənjitə ca də ŋwanuunə, Əntənfə ta'i tə tii.

² Aci ha'ə, taa wu patə kaaree ka gayinə, kə kaaree ci ka sətə dīi Əntənfə ətsə. Ma əndətə ca də ha'ə, gəŋwanə ŋga Əntənfə cii kəya əlya aagyanəkii.

³ Aci mə gayinə, pooshi ənji slənə ŋga'aanə ka ŋgwalənə aciitii. Ənji də bwaya bwayaanə nə ŋgwalənə. Madə ŋga'ə koonə koonə ndzaanə yadə ŋgwalənə acii gawa, see a dōonə gooŋgaanə, kaa ca dəlagi duunə.

12:13 12.13 Gal. 6.10; İbər. 13.2. **12:14 12.14** Mat. 5.44. **12:15 12.15** Ayb. 30.25; 1 Koor. 12.26; 2 Koor. 11.29. **12:16 12.16** Waḡ. 3.7; 1 Koor. 1.10-11,19-20,27-28; 8.1. **12:17 12.17** Waḡ. 20.22; 1 Koor. 6.7; 1 Tees. 5.15; 1 Piita 3.9. **12:19 12.19** Džək. 32.35; Mat. 5.39. **12:20 12.20** Waḡ. 25.21-22; Mat. 5.44. **13:1 13.1-7** Slənə 5.29; Tit. 3.1; 1 Piita 2.13-14; Səniinə 13; 20.4. **13:1 13.1** Waḡ. 8.15-16. **13:3 13.3** 1 Piita 2.14; 3.13.

⁴ Acii ma tsarə nga əndətsa, əndə slənə ka Əntanƒə nə ci, ka shii tsakənə duunə. Amma maƒa kə ƒii unə bwaya bwayaanə, ka ngwalənə nuunə aciikii. Acii ma baawəfatə vii Əntanƒə ka ci, əntaa nga zaƒə, amma kaa ca slənəgi ka ci ka dzalə ənjitə ca ƒa bwaya bwayaanə.

⁵ Acii ha'ə, nga'ə maƒa fii ənji gayinə. Əntaa wata acii ƒəzee ka səkə nga Əntanƒə, amma putə nga shiitə shii hə oo'i, dagwa uushi cii kwa ƒa.

⁶ Ci ƒii əsə cuuna ki'i tsəka. Acii ma *ənji luu tsəka, maƒa kə ƒii tii slənəkii də rəgwakii, slənə nga Əntanƒə ci təya ƒa.

⁷ Acii ha'ə, ki'imə ka tii sətə dəbee una ki'i ka tii. Taa ngutə tsarə nga tsəkə patə dəbee una ki'i, ki'imə. Ha'ə əsə, famə tə ənjitə dəbee una fa tə tii, hanjətəmə tə ənjitə dəbee una hanjətə tə tii əsə.

Uudəshinə ahada ənji nə'unə

⁸ Goona luuvə kaa dəmənə a ndzaanə ashuunə. Uudəshimə aakəɲwa aakəɲwa, acii ci nə dəmənəətə ashuunə. Taa wu patə uu'i tə ənja, kə nə'utə ci bariya ətsa.

⁹ Ma bariya, kə bii ci kaamə, "Goona aləhiinə. Goona ƒələhiinə. Goona hərə. Goona sərəhə." Patənə nga bariyanyiiitsa da hara bariyanyinə, wiinə hatə njanə tii, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

¹⁰ Ma əndətə da uudənə a ədzəməkii, paa ci ka ƒa daawaanə ka əndətə abiikii. Acii ha'ə, ma uudənə, ci mbu'utəgi də bariya patə.

¹¹ Dəmə aakəɲwa də ƒanə ha'ə, makə kə shii unə, kə uugi saa'i nga vədəhənə goonə ka ɲunyinə mbu'yanə, waatoo saa'i nga uudəpaa upaa luupaanə gaamə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə, əntaa makə ənə dzəgi aaba'ə saa'itə 'watəgi amə vii goonɡa.

¹² Kədəhə nə ha ka pukənə, pooshi vədə ma'ə. Bwasee amə ka ƒa slənə nga təkunə. Ngəraamə uushi'inə nga paginə kaama ƒa panə agi camənə.

¹³ Makə ƒii ci ənji nga camənə naamə, wii amə agi camənə, makə sətə dəbee ama wii. Gaama ka naamə ka ƒa ajijinənə da saasa ənvwa. Bwasee amə ka aləhiinə da badawaanə, ama bwasee ka paapanə da sərəha.

13:5 13.5 2.15. **13:7 13.7** Mat. 22.21. **13:8 13.8-10** Yooh. 13.34; 1 Koor. 13; 16.14; Gal. 6.10. **13:9 13.9** Dzək. 5.17-21; Leew. 19.18; Mat. 22.34-40; Gal. 5.14; Yak. 2.8-13. **13:11 13.11-12** 1 Tees. 5.5-8. **13:11 13.11** Af. 5.14-16; 1 Koor. 7.29-31. **13:12 13.12** Af. 5.11; 6.11,13; 1 Yooh. 2.8. **13:13 13.13** Luka 21.34; Af. 5.18.

¹⁴ Ngərəmə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu kaa ca ndzaanə ashuunə, una bwasee ka də sətə ca kadeesəkə ka shishinuunə. Goona nə'u hiima nja shishinuunə.

14

Goona lagi gəjwanə agyanə əndə nə'unə makə unə

¹ Ma əndə nə'unə ətə matəkii agi vii goonjaakii, luumə tə ci aahadoonə. Amma goona də ka ci mabizhinə agyanə hiimaakii.

² Ma vii goonja nja əndə'i ənda, kə kapaa ci ka ci rəgwa nja zəmə taa mi patə. Amma ma əndətə matəkii agi vii goonja, banyinə tanə cii kəya zəmə.

³ Ma əndətə ca zəmə taa mi patə, ga ca bərapaa tə əndətə pooshi ka zəmənə. Ha'ə əsə, ma əndətə ca zəmə banyinə tanə, ga ca lagi gəjwanə agyanə əndətə ca zəmə uushi'inə patə. Ma bii nyi ha'ə, acii kə ngirə Əntənfə tə ci ka əndə goonja.

⁴ Hə wu sanə bahə lagi gəjwanə agyanə əndə slənə nja əndə'i ənda? Acii see Slandanəkii nə lagi ka ci gəjwanə, taa tə'i ma'inə aahakii, taa pooshi. Ka ndzaanə nə ci yadə ma'inə boo, acii ka mbeenə nə Slandanə ka kavənə tə ci ka ndzaanə yadə ma'inə.

⁵ Ma əndə'i ənda, ka banə nə ci, ma əndə'i uusəra, kə palee ka harakii. Əndə'i əndə naakii, ka banə nə ci, uusəryəninə patə uushi rəjwə nə tii. Taa wu patə, wa ca shii sətə cii kəya hiima, ca dətə ha'ə.

⁶ Taa wu patə ca ngərə əndə'i uusəra makə madaunə uusəra, agi danə nə ci ha'ə kaa ca shii hanjətenə də Slandana. Taa wu patə ca adə zəmə əsə, nja'ə ka ci, kaa ca hanjətə tə Slandana makə dīi ci agi kuyiriinə nə ci tə Əntənfə putə nja zəməkii. Taa wu patə ca kaaree ka zəmətə əsə, nja'ə ka ci kaa ca hanjətə tə Slandana. Agi kuyiriinə nə ci tə Əntənfə əsə.

⁷ Pooshi əndə ahadaamə ca ndzaanə wata ka naakii nə tanə. Pooshi əndə ca əntə ka naakii nə əsə.

⁸ Mada kə ndzaa amə da i əpinə, ka Slandanə ndzaa amə. Mada kə əjkyamə əsə, ka Slandanə əjkyamə. Taa da i əpinə naamə, taa kə məəkyamə, patə nja Slandanə naamə.

⁹ Acii ma Aləmasiihu, kə əjki ci, ca madaətə agi maməətə ənja, kaa ca shii ndzaanə ka Slandanə nja ənjitə da i əpinə da maməətə ənji patə.

13:14 13.14 Fil. 2.5; Kwal. 3.15. **14:1 14.1-15.6** 1 Koor. 8.1-13; 9.22; 10.23-33; Kwal. 2.16,20-22; 1 Tim. 4.4-5; Ibər. 13.9. **14:1 14.1** 15.7. **14:2 14.2** Dan. 1.8; 1 Koor. 10.25-28. **14:5 14.5** Gal. 4.10. **14:6 14.6** 1 Tim. 4.3-5. **14:7 14.7-9** 2 Koor. 5.14-15; Gal. 2.19-20.

¹⁰ Ya ha, ka mi cii kwa lagi gəŋwanə agyanə ndzəkəŋwa? Ya ha əsa, ka mi cii kwa bərapaa tə ndzəkəŋwa? Amə patə na kəŋaanə akəŋwacii Əntaŋfə, ca ɗa kaamə gəŋwanə.

¹¹ Acii tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Nyi Əntaŋfə ca ba koonə, patənə ŋga əŋji na gərə'waanə akəŋwacii, patənə ŋga əŋji na baŋi paŋgəraŋə oo'i, nyi nə Əntaŋfə."

¹² Acii ha'ə shii amə oo'i, taa wu patə ahadaamə, kadə nii kəya baabagi slənaakii akəŋwacii Əntaŋfə.

Da sətə ca kulapaa də ndzəkəŋushi'inuunə

¹³ Makə ha'ə ɗii əna, gaama laalagishi gəŋwanə ahadaamə ma'ə. Ma ɗanuunə, ɗatəmə hiima accii goona ɗii sətə ca kavə tə ndzəkəŋushi'inuunə kaa ca ŋusləgi a rəgwa Əntaŋfə.

¹⁴ Ma nyi, əndə ŋga Slandanaamə Yeesu nə nyi. Kə shii nyi weewee pooshi tsarə ŋga zəmə ətə ajjiŋə akəŋwacii Əntaŋfə. Amma maɗa kə ŋgirə əndə'i əndə zəmə makə ajjiŋə, yoo, wa ca bwasee ka adə zəməkii.

¹⁵ Acii maɗa kə gwazəgi hiima ŋga ndzəkəŋu accii putə ŋga zəmətə cii kwa zəmə, paa hə agi uudənə tə ci ma'ə ətsa. Ga ha luuvə kaa ha adə zəmətə ca kavə tə ndzəkəŋu ka zanə, accii ka putaakii əŋki Aləmasiihu. *

¹⁶ Taa ŋga'ə ka hə nə səkii, ga ha ɗa, accii ga əŋjə a wabi bwaya uushi putə ŋga səkii.

¹⁷ Acii ma *ŋwanuunə ŋga Əntaŋfə, əntaa wabənə ŋga zəma taa saasa uushi'inə. Amma see goonŋgaanə da ndzaanə agi jamənə da moodasəka ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka əŋja.

¹⁸ Taa wu patə ca paslə tə Aləmasiihu ha'ə makə ətsa, ka luuvənə nə Əntaŋfə tə ci, əŋji shiŋkinə a ɗəlagi də ci əsə.

¹⁹ Acii ha'ə, see a kaamə nə ka ɗa sətə ca kira ndzaanə jamə, ama ɗa sətə ca tsakə ŋgeerənə ka əŋja.

²⁰ Putə ŋga zəmə ga ha saawee ka slənətə ɗii Əntaŋfə. Zəmənyinə patə, ka zəməənə nə əŋja, amma maɗa kə agi hə zəmətə ca kavə tə əndə'i əndə ka ŋusləginə a rəgwa Əntaŋfə, bwayakii ɗii hə.

²¹ Acii ha'ə, bwasee ka adə taa ŋgutə tsarə ŋga zəma, taa sa ənvwa, ha bwasee ka ɗa taa ŋgutə uushi ətə ca kavə tə ndzəkəŋu ka ŋusləginə a rəgwa Əntaŋfə. Maɗa kə ɗii hə ha'ə, ka ɗanə ŋga'ə.

14:10 14.10 2.6. **14:11 14.11** Isaa. 45.23-24. **14:12 14.12** Gal. 6.5. **14:13 14.13** 1 Koor. 10.32; 1 Yooh. 2.10. **14:14 14.14** 14.23; Mat. 15.11; Slənə 10.15; Tit. 1.15. * **14:15 14.15** 1 Koor. 8.1,11-13; da purəŋanə 13; Gal. 6.10. **14:17 14.17** Mat. 6.31-33; 1 Koor. 8.8; Gal. 5.22-24. **14:21 14.21** 1 Koor. 8.13.

²² Taa mi patə shii hə agyanə adə zəməkii, ahadoonə saaku da Əntan̄fə. Ma əndətə shii oo'i, ma sətə cii kəya də, də rəgwakii cii kəya də, ca də yadə shakanə, əndə moodasəkə nə ci.

²³ Amma madə agi shakanə nə ci tə sətə cii kəya adə, madə kə agi ci, ka kəsənə nə gəjwanə tə ci, acii paa ci kəjnaanə agyanə sətə shii ci. Taa mi patə dīi ənda, madə əntaa agyanə vii goon̄gaakii, 'waslyakəənə ətsa.

15

Danə makə sətə ca kad̄eesəkə ka hara ənja

¹ Ma amə ənə uugi zəjanə agi vii goon̄ga gaamə, tsakaamə tə matə n̄geerənyinə, gaama də wata sətə ca kad̄eesəkə kaamə.

² Taa wu patə ahadaamə, wa ca tsakə tə əndətə abiikii kaa ca shii gərənə, ca zəja agi vii goon̄gaakii.

³ Aci Aləmasiihu ka naakii nə maa, paa ci dīi sətə ca kad̄eesəkə ka ci. Amma kə dīi ka ci makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, "Kə dīi tii ka hə jarəwiinə, amma aagyanəki kulya jarəwiinəkii."

⁴ Patənə n̄ga naahənə asəkə ləkaləkatə, kaamə nyaahə ənji ka shii dzəgunənə kaamə, kaama ka nə ka aləkawalətə dīi Əntan̄fə ka ənjaakii. Ma ka nətsa, dagi sə'watənə ca shigi, da dagi kəjənə ndihə ndihə makə sətə ci ləkaləkatə a dzəgunə kaamə.

⁵ Ma Əntan̄fə, Əndə vii ndzaanə də sə'watənə nə ci. Ci ca tsakə kaamə n̄geerənə a ədzəmaamə. Wa ca vii koonə ndzaashinə jamə ahadoonə dagi nə'u dərəpə n̄ga Yeesu Aləmasiihu,

⁶ koonə shii dəlanə də Əntan̄fə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ka ciinə rəjwə, də ma rəjwə.

*Dəlanə də Əntan̄fə ahada ənjitə əntaa *Yahudiinə*

⁷ Aci ha'ə, kə dəbee una ləəwəshinə ahadoonə makə sətə liwə Aləmasiihu tuunə. Madə kə dīi unə ha'ə, ka dəlanə nə ənji də Əntan̄fə.

⁸ Aci kə bii nyi koonə, ma Aləmasiihu, kə ənəpaa ci ka əndə slənə ka putə n̄ga ənji *Isərayiila, kaa ca shii baariinə oo'i, əndə goon̄ga nə Əntan̄fə. Ətsə ha'ə mbu'utəgi də aləkawalə n̄ga Əntan̄fə ka dzədzəshi'inə.

⁹ Ma dīi ci ha'ə əsə, kaa ənjitə əntaa Yahudiinə a shii dəlaginə də Əntan̄fə putə n̄ga nəhə təgunuunatii. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i,

14:23 14.23 14.14. 15:1 15.1-2 14.1-2; 1 Koor. 8.1-2; 10.23-24. 15:3 15.3 Jab. 69.10. 15:4 15.4 1 Koor. 10.11; 2 Tim. 3.16. 15:5 15.5 12.16; Fil. 2.2-5. 15:7 15.7 14.1. 15:8 15.8 Mat. 15.24; Slənə 3.25-26. 15:9 15.9 11.30; Jab. 18.50.

“Ka dɛlaginɛ nɛ nyi dɛ hɛ ahada ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiinɛ,
ka kanɛ nɛ nyi wanyanɛ dɛ lɛmɛku.”

¹⁰ Kɛ bii ci ɛsɛ,

“Unɛ ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiina, damɛ moodasɛkɛ da matadɛ
ɛnji nga ɛntanfɛ.”

¹¹ Tɛ'i ɛsɛ ɛtɛ bii,

“ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiina pata, dɛlamɛ dɛ Slandana.

ɛnji pata, dɛlamɛ dɛ ci.”

¹² Ha'ɛ ɛsɛ kɛ bii Isaaya, ɛŋki ci,

“Tɛ'i slikɛrɛnɛ nga Jasii na shi,

ci na dɛ nwanjuunɛ agyanɛ ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiinɛ.

Ka ci nɛ tɔya ka nɛ ɛsɛ.”

¹³ Ma ɛntanfɛ ɛndɛ kavɛnɛ taamɛ kaama ka nɛ ka ci, wa ca
natɛ duunɛ dɛ moodasɛka da ndzaanɛ jamɛ dɛgi vii goonɛga
goonɛ ka ci, kaa ka nɛ goonɛ a tsakɛ gɛrɛnɛ aakɛŋwa dɛ
ngeerɛnɛ nga Malaaba Ma'yanɛ.

*Wabɛnɛ nga Bulusɛ agyanɛ slɛnɛtɛ slɛkɛɛ ɛntanfɛ ka ci
ka d'anɛ*

¹⁴ Ndzɛkɛŋushi'inɛkya, kɛ shii nyi saaki oo'i, nga'ɛ
nuunɛ taa ka ngutɛ rɛgwa, kɛ shii unɛ patɛnɛ nga
uushi'inɛ, agi mbeenɛ nuunɛ ka dzɛgunɛtɛshinɛ ahadoonɛ.

¹⁵ Amma tɛ'i hara wabɛnɛ ɛtɛ nyaahɛ nyi koonɛ dɛ
ngeerɛnɛ. Ma dɛii nyi ha'ɛ, acii ga wabɛɛtsɛ a zaanɛ koonɛ.
Pwapoonɛ nga ɛntanfɛ kavɛ tɛ nyi ka naahɛnɛ ha'ɛ makɛ
ɛtsa.

¹⁶ Ci ta'i tɛ nyi, kaa nya waaza Njunyi Habara nga Yeesu
Alɛmasiihu ka ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiinɛ. Nya slɛnɛ makɛ
*limanɛ, nya waaza Njunyi Habara nga ɛntanfɛ, kaa ɛnjitɛ
ɛntaa Yahudiinɛ a ndzaanɛ makɛ satakɛtɛ ca kadɛesɛkɛ ka
ɛntanfɛ; acii kɛ laabagi Malaaba Ma'yanɛ tɛ tii.

¹⁷ Acii ha'ɛ ka hanɛtɛnɛ nɛ nyi slɛnaaki ka ɛntanfɛ agi
lɛbɛnaaki da Yeesu Alɛmasiihu.

¹⁸ Pooshi uushi cii kya hanɛtɛ naaki nɛ agyanɛkii,
madɛamɛ agyanɛ sɛtɛ slɛnyi Alɛmasiihu daciiki. Waatoo,
kɛ kira ci tɛ ɛnjitɛ ɛntaa Yahudiinɛ ka nɛ'unɛ tɛ ɛntanfɛ
dɛgi wabɛnaaki da slɛnaaki.

¹⁹ Kɛ dɛii ci ha'ɛ dɛ sɛ nga hurɛshishinɛ kama kama da dɛ
ngeerɛnɛ nga Malaaba Ma'yanɛ. Ci dɛii wiigi'i nyi daga dɛ
Urusaliima kura'ɛ aa Ilirikumɛ ka waaza patɛnɛ nga Njunyi
Habara agyanɛ *Alɛmasiihu.

²⁰ Kə dīi nyi gazhi'waanə nga waaza Nūnyi Habara ka hatə pooshi ənji sha fii ləməkii, acii ga nya ghənyi kuvə agyanə mbukənə nga əndə'i ənda.

²¹ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, "Ma ənjitə pooshi sha fii ləməkii, ka neenə nə tii ka ci də ginə. Ma ənjitə pooshi sha fii wabənə agyanəkii əsə, ka paaratəginə nə tii də ci."

Da aniya nga Bulusə ka dzənə aa Rooma

²² Ci dīi, taa ngahi kə dīi nyi aniya nga dzənə aahoonə bəzəkii, ama pooshi nyi upaa rəgwa nga dzənə zəku'i.

²³ Amma ma nga əna, makə dīi ci kə uugi nyi slənaaki ganə anə hanyiina, makə dīi ci əsə fəzənyinə lanə nə nyi ka moo dzənə ka neenə koonə,

²⁴ agi aniya nə nyi nga dānə ha'ə. Ma nya dzə aanə hanyinə nga Səpeena, nga'ə ka nyi nə nūsłəgərənə dagoonə, nya nee koonə. Madā ta'avēe nyi doonə, ka dānə nə nyi moodasəka, una tsakə tə nyi ka dzənə aakəŋwa.

²⁵ Ma əndzə'i dīya, aa Urusaliima nə nyi ka dzənə, ka tsakənə tə ənji nga Əntanfə ətə davə.

²⁶ Acii tə'i kwaba cikə ənji nə'unə nga hanyinə nga Makiduuniya da nga Akaya ka tsakənə də maaghiinə ətə ahada ənji nga Əntanfə də Urusaliima. Kwabakii cii kya kərə ka tii.

²⁷ Ma slənətsa, tii satii dīi aniya nga dānə ha'ə. Amma ma tanyi, kə dəbee təya dā ha'ə makə ətsa. Acii putə nga Yahudiinə upaa ənjitə əntaa Yahudiinə barəkaanə nga Əntanfə a ədzəmətii. Acii ha'ə, kə dəbee ənjitə əntaa Yahudiinə a tsakə tə Yahudiinə də uushi'iitə upaa tii patə.

²⁸ Madā kə mbu'i nyi aa dəvə, nya vii ka tii kwabanə cikə ənji ka tii, ka madənə nə nyi, nya palə aanə hanyinə nga Səpeena dagoonə.

²⁹ Madā kə gi nyi aahoonə, kə shii nyi ka mbu'unə nə nyi da barəkaanə nga Aləmasiihu lanə.

³⁰ Ndzəkəŋushii'nəkya, agi kədiinə nə nyi acii unə də ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da putə nga uudfəətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, koona tsakə tə nyi agi dā də'wa də ngeerənə ka putaaki,

³¹ kaa Əntanfə a kaka'agi tə nyi acii ənjitə pooshi agi nə'unə də Yahudiya. Dāmə də'wa əsə, kaa ənji nə'unə də Urusaliima a luu gazhi'waanaaki ka tii də bəra'itə cii.

15:20 15.20 1 Koor. 3.10-12; 2 Koor. 10.15-16. **15:21 15.21** Isaa. 52.15. **15:22 15.22-24** 1.9-13. **15:25 15.25** Slənə 19.21; 20.22; 24.17. **15:26 15.26** 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.1-9; Gal. 2.10. **15:27 15.27** 1 Koor. 9.11. **15:30 15.30** 2 Koor. 1.11; Af. 6.18-19; Kwal. 4.3; 2 Tees. 3.1-2. **15:31 15.31** Slənə 21.10-11; 1 Tees. 2.14-15.

³² Maɗa kə dʒi ha'ə, maɗa kə luuvə ʔntaɳfə, ka dzənə nə nyi ka əpɪsəkə aahadoonə də moodasəka.

³³ Wa ʔntaɳfə ʔndə vii ndzaanə jamə a ndzaa doonə patə. *Aamiina.

16

Nəhəpaanə

¹ Nɣa'ə ka nyi una shii tə cikəɳushi'inaamə Fibi. Ma kya, agi tsakənə nə ki tə ʔnji nə'unə asəkə Ikəliisiya nɣa Kəɳkəraya.

² Maɗa kə mbu'i ki aa hoonə, luumə tə ki agi ləmə nɣa Slandanaamə, makə sətə dəbee ʔnji nɣa ʔntaɳfə a ɗa. Viimə ka ki sətə dəbee kya upaa acii unə. Acii ma kya, kə cakə ki ʔnji laɳə patə da i nyi.

³ Agi nəhəpaanə nə nyi tə i Pərisəkila da Akila. Ma təya, guvii-slənaaki agi slənə nɣa Yeesu Aləmasiihu nə tii.

⁴ Kə vigi tii ʔpinatii ka putaaki. Kə kuyirii nyi tə tii ka shaɳə. ʔntaa wata nyi daanəki kuyirii tə tii, amma patə da i Ikəliisiyanyinə nɣa ʔnjitə ʔntaa *Yahudiinə.

⁵ Agi nəhəpaanə nə nyi ʔsə tə ʔnji nə'uutə ca dza də nə gatii asii.

Agi nəhəpaanə nə nyi tə kaɗashinaaki Ipiyaneeta. Ci nə təkəɳwanə nɣa ʔndətə 'watəgi vii goonɣa ka Aləmasiihu anə hanyinə nɣa Asiya patə.

⁶ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Mariyaama. Ma kya, kə slənyi ki də gazhi'waanə ka putə goonə.

⁷ Agi nəhəpaanə nə nyi ʔsə tə i Andəroonika da Jooniya. Yahudiinə nə tii makə naaki, asəkə furəshina rəɳwə njiinə da tii. Kə shii masləkee ʔnji tə tii patə. Tii ʔsə 'watəgi ka nyi ndzaanə ka ʔnji nə'unə.

⁸ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Ampiliyaatu kaɗashinaaki agi gəshinə da Slandana.

⁹ Agi nəhəpaanə nə nyi ʔsə tə Urəbaanuse guva-slənə gaamə agi slənə ka Aləmasiihu da tə guvaki Sətakayasə.

¹⁰ Agi nəhəpaanə nə nyi ʔsə tə Apeeləsə, waatoo ʔndətə ndzaa goonɣaanaakii ka tanyi. Agi nəhəpaanə nə nyi ʔsə tə ʔnji yi nɣa Arisətoobulusə.

¹¹ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Heeroodiyanə; Yahuda nə ci makə naaki. Agi nəhəpaanə nə nyi tə ʔnji nə'unə agi ʔnji yi nɣa Narəsiisa.

¹² Agi nēhēpaanē nē nyi tē i Tērifēena da Tērifoosa. Agi slēnē nē tii ka Slandana. Agi nēhēpaanē nē nyi tē guvaki Peerēsisē. Ma kya, kē slēnyi ki ka Slandanē ka shanē.

¹³ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Rufusē matadē əndē slēnē ka Slandana da tē mēci. Ma kya, kē hadii ki dē nyi makē uuzənātē nga səkētē.

¹⁴ Agi nēhēpaanē nē nyi tē i Asayinəkērita da Fēleegənē da Heerēməsē da Patērooba da Heerēma da patēnē nga hara ənji nē'unē ətē dīi tii ka hakii.

¹⁵ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Filēloogusē da Juliya da tē i Neeriya da cikənuci da tē Oolimpa da patēnē nga ənji nga Əntanfē ətē dīi tii ka hakii.

¹⁶ Nēhēpaamēshinē dē uudēna. Agi nēhēpaanē nē patēnē nga Ikēliisiyanyinē nga Alēmasiihu tuunē.

Muudinē nga wabənē

¹⁷ Ndzəkənushi'inēkya, agi kēdiinē nē nyi acii unē, koonā kavē ginē ka ənjitē ca kira tēəkēshinē aahada ənja, tēya gwazee ka vii goonga nga ənja. Ma tēya, agi dānē nē tii daawaanē da dzəgunəətē shuuna liwē. Ma dānuunē, ndzaamē səgoonē tsanē ahadatii.

¹⁸ Ma tsarē nga ənjitē ca dā ha'ə, əntaa tē Alēmasiihu Slandanaamē ci tēya paslē, amma tē shishinētii satii. Agi dānē nē tii dagwa wabənē kaa tēya shii gəpənē dē ənjitē pooshi paaratēgi dē wabənē nga Əntanfē.

¹⁹ Ma unē, pooshi əndētē pooshi fii makē sətē cuuna nē'utē Njuni Habara. Aciikii cii kya dā manushinē duunē. Nga'ə ka nyi koonā ndzaanē macicirəkii agyanē dagwa uushi. Ma agi bwaya uushi əsē, goona ka wabənē aagikii.

²⁰ Ma Əntanfē Əndē vii ndzaanē jamē, kədəhē nē ci ka ləgədəginē tē *Seetanē atsaa səduunē. Wa Slandanaamē Yeesu a dā koonē pwapoonē.

²¹ Agi nēhēpaanē nē Timooti guva-slēnaaki tuunē. Ha'ə nē Loosiya da Jasoone da Soosipata əsē. Ma tēya, Yahudiinē nē tii makē naaki. *

²² Nyi Tēəsiya nyaahē ləkaləkatēna. Agi nēhēpaanē nē nyi tuunē naaki agi lēmē nga Slandana.

²³ Ma əndənē dīi nyi gakii asii, waatoo Gayusē, agi nēhēpaanē nē ci tuunē. Gakii asii əsē nē Ikēliisiya ka dza dē na. Agi nēhēpaanē nē i Irasēta, əndē kəsē pəritya nga vərənē, da ndzəkənushi'inaamē Kwaratusē tuunē əsē. †

[

16:13 16.13 Mar. 15.21. **16:16 16.16** 1 Koor. 16.20; 2 Koor. 13.12; 1 Tees. 5.26; 1 Piita 5.14. **16:17 16.17** Mat. 7.15; 2 Tees. 3.6; Tit. 3.9-10; 2 Yooh. 10.

16:18 16.18 Fil. 3.19; Kwal. 2.4. **16:19 16.19** 1.8. **16:20 16.20** 1.7. * **16:21 16.21** Timooti: Slēnē 16.1. † **16:23 16.23** Irasēta: 2 Tim. 4.20.

²⁴ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə patə. *Aamiina.]

Də'wa

²⁵ Duunətaamə tə Əntanfø! Ci nə əndə da baawəda nga kavənə tuunə ka kəŋənə ndihə ndihə agi vii goonga goonə, makə sətə bii Nynyi Habaranə cii kya waaza agyanə Yeesu Aləmasiihu; waatoo, makə sətə bii wabəətə sha nji ma'umbeekii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

²⁶ Yoo, kə shigi wabənəkii paŋgəraŋə aa babara əndzə'i dagi naahənə nga anabiinə makə sətə mwayi Əntanfø Əndə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə; kaa patənə nga *duuniya a nee, təya vii goonga ka ci, təya nə'utə tə ci.

²⁷ Ma Əntanfø, ci rəŋwə dyanə, ci daanəkii nə mashii uushi'inə patə. Naakii nə duunuunə daci Yeesu Aləmasiihu ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

Təkəŋwanə nga ləkələkatə nga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki Bulusə. Kə 'wii Əntanƣə tə nyi, makə sətə mwayi ci, kaa nya ndzaanə ka masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Sasətinəsə *

² ca nəhəpaa tuunə Ikəliisiya nga Əntanƣə də Koorintiya. Ma unə, malaaba ənji akəŋwacii Əntanƣə nuunə, ləbə da Yeesu Aləmasiihu nuunə. Kə ta'i Əntanƣə tuunə, koonə ndzaanə ka ənjaakii, makə sətə ta'i ci tə patənə nga ənjitə ca ɗa də'wa də ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa dama patə. Ma təya, nga Slandanə rəŋwə naamə da tii.

³ Wa Əntanƣə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ɗa koonə pwapoone, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə tə Əntanƣə

⁴ Taa guci patə agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanƣəwaaki ka puta goonə, putə nga ɗa pwapoonaakii koonə dashi Yeesu Aləmasiihu.

⁵ Acii dagi ləbənə goonə da Aləmasiihu ndzaa unə mawahənyinə agi wabənə goonə da agi shiinə goonə.

⁶ Ma wabəətə shuuna fii agyanə Aləmasiihu, kə əji wabənəkii slərəginə a ədzəmuunə.

⁷ Acii ha'ə, ma agi uushi'iitə ci Əntanƣə a vii ka ənja, pooshi ətə ətee unə taa rəŋwə, makə ɗii ci agi gəranə nuunə ənyanə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Ci kavə tuunə ka kəŋaanənə ndihə ndihə ca'ə ka muudinə, koonə shii ndzaanə yadə idəpaa uushi ashuunə saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁹ Ma Əntanƣə, əndə goonƣa nə ci, ci 'wii tuunə koonə ləbə da Uuzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə agyanə təkəshinə ahada ənji nə'unə

¹⁰ Yoo, ndzəkəŋushi'inəkya, agi kədiinə nə nyi acci unə də ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu koonə ndzaanə ka ma rəŋwə, acci ga təkəshinə a shigərə aahadoonə; wa sətə a ədzəmuunə a ndzaanə uushi rəŋwə, una wabə ka ma rəŋwə.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Sasətinəsə: Slənə 18.17. **1:2 1.2** Slənə 18.1; 2 Koor. 1.1. **1:5 1.5** 2 Koor. 8.7. **1:7 1.7** 2 Tees. 1.7; Tit. 2.13. **1:8 1.8** Fil. 1.6; 1 Tees. 3.13; 5.23. **1:9 1.9** 10.13; 1 Tees. 5.24; 2 Tees. 3.3. **1:10 1.10-11** 3.3; 11.18; 2 Koor. 12.20; Af. 4.2-6; Fil. 2.2; Yooh. 17.21-23.

¹¹ Ndžəkəŋuushi'inəkya, ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə shi hara ənji yi ŋga Kaləwi ka baginə ka nyi paŋgəraŋə oo'i, tə'i mabizhinə ahadoonə.

¹² Waatoo, taa wu ahadoonə, agi banə nə ci, tə Bulusə cii kəya nə'u, əndə'i əndə əŋki ci, tə Apoolasə cii kəya nə'u. Əŋki əndə'i əndə, tə Keefasə cii kəya nə'u. Ma əndə'i əndə əsə, əŋki ci, tə Aləmasiihu cii kəya nə'u. †

¹³ Ya saŋə matəkəkii nə Aləmasiihu kwa? anii tə Bulusə saŋə gwa'avə ənji ka putə goona? Ya saa'itə dīi ənji koonə bapətisəma saŋə, agi ləmə ŋga Bulusə kwa?

¹⁴ Kə kuyirii nyi tə Əntaŋfə, makə pooshi nyi dīi koonə bapətisəma, madaamə ka i Kərisəpusə tii da Gayusə. ‡

¹⁵ Acii ha'ə, pooshi əndə banə ahadoonə oo'i, də ləməki dīi ənji koonə bapətisəma.

¹⁶ Awa, kə buurətə nyi hara ənji. Kə dīi nyi bapətisəma ka ənji yi ŋga Sətəfanu əsə. Ma daaba'ə ənjitsa, shoone mada kə dīi nyi bapətisəma ka əndə'i əndə ahadoonə ma'ə. §

¹⁷ Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii əntaa ka daada bapətisəma sləkee Aləmasiihu ka nyi. Ma sləkee ci ka nyi, ka waaza Ŋunyi Habara. Pooshi nyi dīi koonə dagwa ma, taa baarii koonə shiine ŋga əndə shiŋkinə. Maci ha'ə dīi nyi, ma wabənaaki agyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ashi ənfwa, kada pooshi ŋgeerənə davə.

*Baawəda ŋga Əntaŋfə da hiimaakii ashi *Aləmasiihu*

¹⁸ Ma habara agyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ashi ənfwa, ma ka ənjitə zii, madiikə uushi nə habarakii ka tii. Amma ma amə ənə upaa luupaane, ŋgeerənə ŋga Əntaŋfə nə habarakii kaamə.

¹⁹ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ka saaweenə nə nyi ka hiima ŋga əndə hiima. Ka əndzəginə nə nyi shiine ŋga ənjitə mbee ka uushi'inə."

²⁰ Makə ha'ə dīi əna, iitə danə ənji hiima? iitə danə malimina? iitə danə ənji daada mabizhinə ŋga zamanana? Kə baarii Əntaŋfə paŋgəraŋə oo'i, madiikə uushi nə shiine ŋga əndə shiŋkinə akəŋwaciikii.

²¹ Acii ma Əntaŋfə, əndə hiima nə ci. Paa ci bwasee ka ənji shiŋkinə a shii tə ci dagi shiinatii satii. Amma ma habaranə ciina waaza, ətə cii təya ba madiikə uushi, dadavə kadeesəkə ka ci luupaaneəkii tə ənjitə vii ka ci goonga.

† **1:12 1.12** 3.4; Apoolasə: 3.5-6,22; 4.6; 16.12; Slənə 18.24; 19.1; Piita: 1 Koor. 3.22; 9.5; 15.5; Gal. 2.9,11-14; 2 Koor. 10.7. ‡ **1:14 1.14** Kərisəpusə: Slənə 18.8;

Gayusə: Rooma 16.23-24. § **1:16 1.16** Sətəfanu: 16.15. **1:18 1.18** Rooma 1.16; 2 Koor. 4.3. **1:19 1.19-20** 3.18-20; Mat. 11.25; Rooma 1.22. **1:19 1.19** Isaa. 29.14; Ayb. 12.13,17; Isaa. 19.12-14; 44.25. **1:21 1.21** Rooma 1.19-20.

22 Ma Yahudiinē, kə mwayi tii neenē ka sə ŋga hurəshishinē zəku'i taabu'u viinē tii goongga. Ma hara slikərənē əsə, kə mwayi tii upaa shiinē zəku'i.

23 Amma ma inē, ma habaranē ciina baaba, agyanē Aləmasiihu ətə shi təya gwa'avə aashi ənfwə ciina wabə. Kə biipaa səkə ka Yahudiinē nē habarakii. Ma hara slikərənē əsə, madiikə uushi ci təya nē ka habarakii.

24 Amma ma ənjitə 'wii Əntənfə tē tii, Yahudiinē da hara slikərənē patə, Aləmasiihu nē habarakii. Ci baarii baawəda ŋga Əntənfə da shiinē ŋga Əntənfə.

25 Aci ma slənə ŋga Əntənfə ənə ci ənjə a nē makə madiikə uushi, kə palee ka hiima ŋga əndə shiŋkinə. Ma raara'anə ŋga Əntənfə əsə, tə'i ci da ŋgeerənə palee ka ŋgeerənə ŋga əndə shiŋkinə.

26 Ndzəkəŋushi'inəkya, buurətəmə makə sətə njuunə saa'itə 'wii Əntənfə tuunə. Ma ənjitə ci ənji shiŋkinə a nē ka tii mafyarakii, pooshi tii laŋə ahadoonə. Ha'ə nē madiigərə ənji, ənji məghərəvənə əsə, pooshi tii laŋə ahadoonə.

27 Amma tə uushi'iitə ci ənji *duuniya a nē madiikəkii ta'i Əntənfə. Ma dii ci ha'ə, kaa ca d'avə də ayinə ka mafyara ənja. Kə ta'i ci sətə maraara'əkii əsə, kaa ca d'avə də ayinə ka ənji ŋgeerənə.

28 Ha'ə əsə kə ta'i ci tə sətə geegi ənji *duuniya mbəfə, təya bərapaa, ca ndzaanə mazabə uushi akəŋwaciitii, kaa ca shii zamagi də sətə ci təya nē makə matahu uushi.

29 Aci ha'ə, pooshi əndə da rəgwa ŋga d'uunətə naakii nē akəŋwacii Əntənfə.

30 Əntənfə kavə tuunə koonə ndzaanə ləbə da Yeesu Aləmasiihu. Ci kavə tə Aləmasiihu əsə, kaa ca dzəgunətə kaamə shiinə. Yeesu Aləmasiihu d'eegei kaamə ka ənji goongga akəŋwacii Əntənfə. Daciikii ndzaa amə ka ənji ŋga Əntənfə, ci pərapaa taamə əsə.

31 Makə sətə dii manaahəkii asəkə malaafa ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə ca moo dəlaginə, wa ca dəlagi də Slandana tanə."

2

*Habara agyanə əntənə ŋga *Aləmasiihu ashi ənfwa*

1 Ndzəkəŋushi'inəkya, ma saa'itə shi nya gi ka wabənə koonə agyanə ma'umbee uushi ŋga Əntənfə, pooshi nyi

1:22 1.22 Mat. 12.38; Yooh. 4.48; Slənə 17.18,32. 1:23 1.23 2.14; Gal. 3.1; 5.11. 1:24 1.24 1.18; 2.5; Kwal. 2.3. 1:25 1.25 2 Koor. 13.4. 1:26 1.26 Yooh. 7.48. 1:27 1.27-28 Rooma 12.16; Yak. 2.5; Luka 1.51-53; 6.20. 1:30 1.30 2 Koor. 5.21. 1:31 1.31 1.29; 2.2; 4.7; Irin. 9.22-23; 2 Koor. 10.17; 11.30; 12.5; Af. 2.9.

baarii koonə mbee ka wabənə, pooshi nyi baarii oo'i, kə shii nyi uushi'inə əsə.

² Acii ma saa'itə nyi ahadoonə, pooshi uushi kavə nyi aakəɲwaciiki madaamə Yeesu Aləmasiihu. Ma palee maa, əntənaakii ashi ənfwa.

³ Ma saa'itə nyi ahadoonə, raara'ə nji nyi. Kə digə ədzəməki acii ngwalənə.

⁴ Ma agi dzəgunənaaki da wabənaaki koonə, pooshi nyi baarii koonə mbee ka wabənə taa baarə koonə shiinə nga əndə shiŋkinə. Amma Ma'yanə nga Əntanfə da ngeerənaakii baarəgi koonə oo'i, goonga tanyi nə uushi'iitə fii unə amaki.

⁵ Acii ha'ə, əntaa shiinə nga əndə shiŋkinə kavə tuunə ka vii goonga, amma ngeerənə nga Əntanfə kavə tuunə.

Wabənə agyanə shiinə nga Əntanfə

⁶ Yoo, patə da ha'ə, shiinə ciina baaba ka ənjitə hadatəgi Ma'yanə nga Əntanfə də moodəfətii. Amma ma shiinəkii, əntaa nga duuniyana, əntaa nga meeminə nga duuniyana əsə. Acii ma təya, ka uudəginə nə ngeerənatii pii pii.

⁷ Ma shiinə ənə ciina wabə agyanəkii, ma'umbee shiinə nga Əntanfə nə ci. Kə shi ca umbee acii əndə shiŋkinə. Daga ci ma'ə matagamə duuniya, kə dīi ci aniya nga baarii kaamə shiitsa, kaama shii mbee ka ndzaanə agi duunuunaakii.

⁸ Ma shiitsa, pooshi meeminə nga duuniyanə paaratəgi. Maci kə paaratəgi tii, kadə pooshi tii gwa'avə tə Slandana aashi ənfwa. Ma ca, əndə məghərəvənə nə ci.

⁹ Ma ətsa, kə dīi ha'ə makə sətə shi ənjə a nyaahə aasəkə malaaba ləkaləkatə oo'i,

“Uushi'iitə ma'ə əndə shiŋkinə maneemə, taa fanə, da sətə pooshi əndə sha kii hiima agyanəkii,

ci nə tantanyitə sətə dəkəpaa Əntanfə

ka ənjitə uu'i tə ci.”

¹⁰ Kaamə baarəgi Əntanfə ma'umbee səkii dəcii Ma'yanaakii. Acii ma Ma'yanə nga Əntanfə, agi neenə nə ci ka patənə nga uushi'iinə furəŋə. Hiima nga Əntanfə maa, agi neenə nə ci.

¹¹ Pooshi əndə ca shii hiima nga əndə, madaamə ma'yanə nga əndəkii ci daanəkii. Ha'ə əsə dīi nə Əntanfə, pooshi əndə ca shii hiimaakii, madaamə Ma'yanaakii saakii.

¹² Ma Ma'yaanə a ədzəmaamə, əntaa nga *duuniya, amma Əntanfø sləkee kaamə ka Ma'yanəkii, kaama shii paaratəgi də patənə nga uushi'iitə vii ci kaamə.

¹³ Ma uushi'iitə ciina baaba ka ənja, əntaa shiinə nga ənji shiŋkinə, amma Malaaba Ma'yanə vii keenə shiinəkii, ina baaba ka ənja, waatoo, ka ənjitə da Ma'yanə nga Əntanfø a ədzəmətii.

¹⁴ Ma əndətə yadə Ma'yanəkii a ədzəməkii, pooshi ci ka upaa uushi'iitə ci Ma'yanə nga Əntanfø a vii. Paa ci ka paaratəgi də uushi'iitsa, madfiikə uushi nə ci akəŋwaciikii, acii see Ma'yanə nga Əntanfø tanə nə kavə əndə ka paaratəgi də uushi'iitsa.

¹⁵ Ma əndətə da Ma'yanə nga Əntanfø a ədzəməkii, ci nəndə paaratəginə də uushi'iitə patə. Amma pooshi ənji duuniya ka paaratəgi də sətə cii kəya də.

¹⁶ Makə sətə bii malaaba ləkaləkatə, oo'i, "Wu sanə shii hiima nga Slandanə bahə ka ka ci hiima?" Amma ma amə, tə'i amə da Ma'yanə nga Aləmasiihu.

3

Ənji slənə nga Əntanfø

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nyi ka naaki na, paa nyi wabi koonə makə sətə ci ənjə a wabə ka ənjitə da Ma'yanə nga Əntanfø a ədzəmətii. Amma kə wabi nyi koonə makə sətə ci ənjə a wabə ka ənji nga duuniya. Acii ma'ə unə makə mbərəzhinyinə agi nə'unə tə *Aləmasiihu.

² 'Wanə vii nyi koonə, əntaa dəfəna, acii ma'ə unə mambu'umə bahə adə dəfəna. Taa nga ənə maa, ma'ə unə mambu'umə bahə adənə.

³ Acii ca'ə əndzə'i pooshi kama kamaanə nga ndzaanə goonə da nga ənji *duuniya. Ma unə, ma'ə sərəha ahadoonə, ma'ə mbəəzənə ahadoonə əsə. Ətsə baarii paŋgəranə oo'i, ənji nga duuniyanə nuunə, pooshi kama kamaanə nga ndzaanə goonə da hara ənji saakii.

⁴ Ya sanə mada bii əndə oo'i, tə Bulusə cii kəya nə'wa, əndə'i əndə əsə əŋki ci, tə Apoolasə cii kəya nə'wa, əntaa mbərə mbərə nə ndzaanə goonə da ənji duuniya ətsə kwa?

⁵ Wu sanə nə Apoolasə? Wu sanə nə Bulusa? Ma inə, ənji slənə nga Əntanfø niinə tanə. Dagi slənəkii vii unə goonğa. Inə patə agi slənə niinə ahadoonə makə sətə bii Əntanfø keenə dənə.

2:12 2.12 Rooma 8.15. **2:13 2.13** 2.4; 12.10. **2:14 2.14** 1.18,23; Yooh. 3.5-12; 2 Koor. 3.14-18. **2:16 2.16** Isaa. 40.13; Rooma 11.34. **3:1 3.1** Yooh. 16.12. **3:2 3.2** Ibər. 5.12-13; 1 Piita 2.2. **3:3 3.3** 1.10-11; Gal. 5.19-20. **3:4 3.4-5** 1.12.

⁶ Ma nyi, slikərənə ləgii nyi. Apoolasə əgi ma'inə aatsakii. Amma Əntanfə gərətə.

⁷ Ma əndə ləganə da əndə əgə ma'inə aatsakii, əntaa magadə uushi nə tii. Əntanfə nə magadə uushi, acii ci dəvətə, ci gərətə əsə.

⁸ Pooshi kama kamaanə ahada əndətə ləgii da əndətə əgi ma'inə. Taa wu patə, ka luunə nə ci shikwakii.

⁹ Acii ma inə, guvii-slənənyinə nga Əntanfə niinə. Ma unə əsə, rə nga Əntanfə nuunə.

Make maghənə ha nga Əntanfə nuunə əsə.

¹⁰ Ma Əntanfə, də pwapoonaakii vii ci ka nyi baawəda nga da də sləna. Kə ndzaa nyi makə nga əndətə mbee ka ghənə kuva. Kə mbukəpaa nyi kuvə nga'a. Əndə'i əndə a shi ka kanə aagyanəkii. Taa wu patə, wa ca ngərətə hanjalaakii nga'a, kaa ca ka aagyanə kuvətsa.

¹¹ Kə uugi mbukə kuvə ndzaanə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu. Pooshi mbukə əndə'i ma'a.

¹² See kanə aanəkii. Ma hara ənja, ka kanə nə tii də əndzənə, taa də hara tibisa, taa də faariinə ətə da məghərəvənə. Hara ənji əsə, ka kanə nə tii də ənfuginə, taa də ndzadə, taa də uunjinə.

¹³ Kadə nə slənə nga taa wu a baarəgi naakii na, uusəratə nə Əntanfə a da gəɣwanə. Uusərakii nə gunə a təbətə slənəkii, ca baarəgi panğəranə tə slənə nga taa wu patə.

¹⁴ Madə ma kaatə kii əndə aagyanə mambukya kuva, tə'i ngeerənə davə, ka upaanə nə əndəkii shikwa.

¹⁵ Amma madə kə ətsagi slənə nga əndə əgi gunə, ka əteenə nə ci ka shikwakii. Ma ci də naakii na, ka mbərədənə nə ci makə əndətə mbərə'ya ngahə əgi gunə.

¹⁶ Ya sanə kə shii unə oo'i *yi nga Əntanfə nuunə nii? Ya sanə kə shii unə oo'i, də naakii nə Ma'yanə nga Əntanfə a ədzəmuunə nii?

¹⁷ Taa wu patə saawee ka yi nga Əntanfə, ka saaweenə nə Əntanfə ka ci naakii əsə. Acii ma yi nga Əntanfə, malaabakii. Unə də noonə nə boo, nə yaakii.

¹⁸ Ga taa wu agyuunə a ha'u də naakii na. Madə tə'i əndə ahadoonə ca hiima oo'i, tə'i ci da shiinə əgi duuniyana, wa ca bwasee ka hiimatsa, ca hətəpaa naakii na, ca ndzaa ka əndətə pooshi shii taa mi, kaa ca shii ndzaanə ka əndətə shii uushi tanyi.

3:6 3.6 Slənə 18.4,11,24-28. **3:8 3.8** 4.5. **3:9 3.9** Mat. 13.3-9; Af. 2.20-21; 1 Piita 2.4-6. **3:10 3.10** 1 Koor. 15.10. **3:11 3.11** Isaa. 28.16; Slənə 4.11-12. **3:13 3.13-15** Rooma 2.6; 2 Koor. 5.10. **3:15 3.15** Yahu. 23. **3:16 3.16** 6.19; Rooma 8.9,11,15; 2 Koor. 6.16; Gal. 5.25; 1 Piita 2.5. **3:18 3.18** 4.10.

19 Acii ma sətə ci ənji duuniyanə a nee makə shiinə, diikənə nə ci akəŋwacii Əntanfə. Makə sətə dii man-aahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Də fyaranə ŋga mafyara ənji kəsənə Əntanfə tə tii."

20 Tə'i manaahəkii əsə ətə bii, "Kə shii Slandanə oo'i, ma hiima ŋga mafyara ənja, uushi zabə."

21 Ci dii cii kya ba koonə, ga taa wu a haŋətə naakii nə putə ŋga slənə ŋga əndə shiŋkinə. Acii noonə nə uushi'inə patə.

22 Taa Bulusə, taa Apoolasə, taa Keefasə, taa *duuniya, taa əpinə, taa əntənə, taa əndzə'ya, taa aakəŋwa, patə noonə.

23 Ma unə əsa, ŋga Aləmasiihu nuunə. Aləmasiihu naakii əsə, ŋga Əntanfə nə ci.

4

*Masləkee ənji ŋga *Aləmasiihu*

1 Ŋga'ə ka nyi ka ənjə a shii oo'i, ma inə, ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Aacii inə ba'avə Əntanfə ma'umbee uushi'iinaakii, keena baaba ka ənja.

2 Ma tsarə ŋga əndə slənətsa, kə dəbee ca slənə slənaakii də goongaanə.

3 Taa mi patə hiimii unə agyanəki, hara ənji ka bəzənə nə tii səkə də nyi, hara ənji əsə ka dələnə nə tii də nyi, amma ma nyi, paa nyi ka neenə makə uushi. Nyi ka naaki nə maa, paa nyi ka lagi gəŋwanə ŋga naaki nə taa kə slənyi nyi ŋga'ə taa pooshi.

4 Taa ŋgahi paa nyi shii hatə kulii nyi davə, patə da ha'ə əntaa nyi nə lagi gəŋwanə ŋga naaki nə oo'i, pooshi uushi ashiki. Əntanfə na lagi ka nyi gəŋwanə.

5 Acii ha'ə, pooshi difə una lagi gəŋwanə agyanə ənji daga saa'ikii ma'ə mambu'yamə, waatoo daga Slandanə ma'ə mashimə. Ma ca, ci na ŋgiragi tə uushi'iitə ma'umbeekii agi təkunə ka bərənə. Ca baarəgi paŋgəranə tə hiimatə a ədzəmə ənda. Ma uusərakii, ka dələnə nə Əntanfə də taa wu patə makə sətə dəbee ka ci.

6 Ndzəkəŋushi'inəkya, ma wabi nyi uushi'iitsə patə agyaniinə da Apoolasə, kaa ca shii tsakənə tuunə, una nə'u dərəpə geenə, acii goona piitəgi sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə, goona haŋətə noonə na putə ŋga əndə rəŋwə, una bərapaa əndə'i ənda.

7 Ya ha, wu saŋə duunətə tə ha? Ya saŋə əntaa Əntanfə vii ka hə patənə ŋga uushi'inə aciiku kwa? Madə viina, ka

mi dīi cii kwa haŋətə naaku nə, ha ɗatə makə də ngeeriiku upaa ha?

⁸ Ya saŋə kə uugi unə upaa patənə ŋga sətə dəbee una upaa kwa? Kə uugi unə ɗaginə ka mawahənyinə kwa? Taa ŋgahi əntaa meeminə nuunə saŋa, kə dīi unə ŋwanjuunə kwa? Kə mwayi nyi una ɗa ŋwanjuunə, kaama shi zəmə ŋwanjuunə patə.

⁹ Ma cii kya nee naaki, kə geegi Əntaŋfə keenə mbəfə, inə masləkee ənja. Ma inə, makə ŋga ənjitə lagi ənji ka tii gəŋwanə ŋga bələnə tə tii niinə, inə kəŋaanə akəŋwacii patənə ŋga *duuniya. Malaa'ikanyinə da patənə ŋga ənji shiŋkinə a tsaamə tiinə, ina əntə.

¹⁰ Ma inə, makə maɗiikə ənji niinə putə ŋga Aləmasiihu. Ya saŋə mafyarakii nuunə agi ləbənə goonə da Aləmasiihu kwa? Pooshi ngeerənə aashiinə. Ya unə noona, tə'i ngeerənə ashuunə kwa? Kə bərapaa ənji tiinə. Ya unə noona, kə ɗuunətə ənji tuunə kwa?

¹¹ Dəŋə ənshinə agi maɗəfənə da meegiirənə niinə, dəgəjinə patə nə kəjeerənə geenə, agi fəəslənə nə ənji tiinə, pooshi yi geenə əsə.

¹² Də ciiniinə ciina slənə makə a əntəgiinə. Maɗa kə dzaanii ənji tiinə, agi ɗanə niinə ka tii barəkaanə. Maɗa cibee ənji keenə, agi sə'watənə niinə. *

¹³ Maɗa wabi əndə bwaya uushi aashiinə, də ŋunyi wabənə jikə niinə ka ci. Kə ənəpaa inə ka gərədzəkə ŋga duuniya. Ca'ə əndzə'i ma'ajjiŋəkii niinə akəŋwacii duuniya.

¹⁴ Ma nyaahə nyi koonə ətsa, əntaa ka ɗavə də ayinə koonə, amma kaa nya shii paaratəginə koonə, makə moodə manjeevənaaki.

¹⁵ Taa kə upaa unə ənji dzəgunətə koonə wabənə ŋga Aləmasiihu sabakə, rəŋwə nə dəsənuunə. Nyi ndzaanə ka dəsənuunə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu saa'itə kirə nyi koonə ŋunyi Habara.

¹⁶ Aciikii wanyinə ka kədiinə acii unə koonə nə'u dərəpaaki.

¹⁷ Putakii ha'ə, wanyinə ka sləkeenə koonə ka Timooti. Ma ca, kaɗashinaaki nə ci, uuzənaaki əndə goonga putə ŋga Slandana. Ci na dzə ka buurətə koonə ndzaanaaki agi ləbənə ləbiinə da Aləmasiihu. Ca baarii koonə sənə cii

4:7 4.7 Gal. 6.3. **4:9 4.9** Rooma 8.36; Ibər. 10.33. **4:10 4.10-13** 2 Koor. 11.23-29. **4:10 4.10** 3.18. * **4:12 4.12** Luka 6.28; Slənə 7.60; Rooma 12.14; də ciiniinə ciina slənə: Slənə 18.3. **4:13 4.13** Ŋgəər. 3.45. **4:15 4.15** Gal. 4.19. **4:16 4.16** 11.1; Fil. 3.17; 1 Tees. 1.6.

kya dzəgunə ka ənji taa asəkə ɲgutə Ikəliisiya taa da patə.

†

18 Ma hara ənji ahadoonə, kə haɲətə tii natii na. Ma nə tii ka nəhənə, paa nyi ka ənənə ka tsaamətənə tuunə ma'ə.

19 Amma madə kə luuvə Slandana, ka dzənə nə nyi aahoonə kədəhə. Madə kə gi nyi, ka neenə nə nyi ka baawədətə marii ənjitse ca haɲətə natii na, əntaa wata wabənati. ‡

20 Aci ma ɲwanjuunə ɲga Əntanɲə, paa ci ka baarə naakii nə də wabənə, amma də baawədə baarənəkii naakii na.

21 Gədə ɲgutə sanə koonə? A dzə nyi da i uu'yanə nii, anii a banee nyi ka ədzəməki, nya dzə ka baariinə koonə makə sətə uu'i nyi tuuna?

5

Aləhiinə ahada ənji nə'unə

1 Kə fii nyi, tə'i hara ənji ca alə hiinə ahadoonə. Ma tsarə ɲga aləhiitsə maa, taa ahada ənji faara, pooshi tsarəkii ka dənə. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə fii nyi, tə'i əndə ca baa də minə ɲga dii.

2 Makə ha'ə ətsa, ka mi cuuna haɲətə noonə nə dīi? Ma dəbee, məbətəsəkə dā nuunə. Ma əndətsə slənyi sətse ahadoonə, kə dəbee ənjə a laakəgi tə ci ahadoonə.

3-4 Taa ɲgahi pooshi nyi gatə ahadoonə, patə da ha'ə, davə ahadoonə nə moodəfəki. Aci ha'ə, agi ləmə ɲga Slandanaamə Yeesu kə lagi nyi gəɲwanə agyanə əndətsə dīi tsarə slənətsa. Ma danuunə, dzatəmə də nə. Ma'yanakii maa, ka ndzaanə nə ci ahadoonə. ɲgərəmə əndətsə də baawədə ɲga Slandanaamə Yeesu,

5 una kavə tə ci aacii *Seetanə kaa shishinəkii a zagi dza'ə. Ma əpinaakii əsə, ca shii upaa luupaanə uusəra ɲga ənyanə ɲga Slandanaamə Yeesu.

6 Pooshi dəbee una haɲətə noonə nə makə sətse cuuna dā. Kə shii unə wabənə ətə ci ənjə a ba, "Burəɲanə gi'u ca aslətə mahwadə əmpunə."

7 Fədəgimə lee tə iirə burəɲaatsa ahadoona, waatoo 'waslyakəənə goonə, koonə shii ndzaanə makə mahwadə əmpunə yadə burəɲanə agikəya. Weewee ma unə, malaabakii nuunə, acii kə əɲki Aləmasiihu ka puta gaamə. Ma ca, makə bagatə ɲgərə ənji ka dā də sataka ka Əntanɲə agi kumənə ɲga *Pasəka nə ci.

† 4:17 4.17 Timooti: 16.10; Slənə 16.1; 2 Koor. 1.1. ‡ 4:19 4.19 madə kə luuvə Slandana: Slənə 18.21; Yak. 4.15. 4:20 4.20 2.4; 15.24. 4:21 4.21 2 Koor. 1.23; 13.10. 5:1 5.1 Leew. 18.8. 5:2 5.2 6.12; 10.23. 5:3-4 5.3-4 Kwal. 2.5. 5:5 5.5 1 Tim. 1.20. 5:6 5.6 Gal. 5.9. 5:7 5.7 Shig. 12.1-15; 13.7; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19.

⁸ Aci ha'e, gaama da kuməne gaame də buroodite dīi ənji də iirə burəjanə nga 'waslyakəənə da bwaya bwayaanə. Amma d'aamə kuməne gaame agi laabanə da goongaane, makə sətə dīi buroodi etə yadə burəjanə agikii malaabakii.

⁹ Ma asəkə ləkaləkataaki nga təkəjwanə, kə nyaahə nyi koonə oo'i, goona ndzaane da ənjitə ca aləhiinə.

¹⁰ Ma wabi nyi koonə ha'e, əntaa agyanə ənjitə mashiime tə Əntanjə wabi nyi, acii ma təya, tə'i ənji aləhiinə ahadatii, tə'i ənji moo uushi nga hara ənji, tə'i mahiirənə, tə'i ənji paslə uuləminə əsə. Makə dīi ci ganə asəkə duuniya nə tii, pooshi rəgwa nga təkəe ka noonə nə da tii.

¹¹ Amma ma wabi nyi koonə ha'e, agyanə əndətə ca ba oo'i, əndə nə'unə nə ci, asee agi aləhiinə nə ci, taa moo uushi nga əndə'i ənda, taa paslə uuləminə, taa jaarakənə aashi əndə'i ənda, taa əndətə ngirə sa ənvwə tə ci, taa hərənə. Ma tsarə nga əndə nə'uutsa, goona adə asəkə kəjwə rəjwə da ci shanjə.

¹² Ma ənjitə əntaa ənji nə'unə nə tii, pooshi nyi da baawəda nga lagi gəjwanə agyanətii. Agyanə ənji nə'unə makə noonə lagi nuunə gəjwanə.

¹³ Makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkate oo'i, "Ləkəgimə mēzə ənda ahadoonə." Ma ənjitə əntaa ənji nə'unə nə tii, Əntanjə ci saakii na la ka tii gəjwanə.

6

Daad'a gəjwanə ahada ənji nə'unə

¹ Mad'a tə'i əndə nə'unə da wula nga əndə'i əndə nə'unə makə ci, iitə sanjə bwaseenəkii ka ənji nga Əntanjə, ca kərə wulakii aakəjwacii ənjitə pooshi shii tə Əntanjəwa?

² Ya sanjə pooshi unə shii oo'i, ənji nga Əntanjə na la gəjwanə ka ənji *duuniya kwa? Mad'a unə na la gəjwanə ka ənji duuniya, aa pooshi unə mbu'i bahə lagi gəjwanə nga uuji uushi'iinə kwa?

³ Mashiimuunə sanjə oo'i, amə na la gəjwanə ka malaa'ikanyinə kwa? Sakwa uushi'inə nga duuniya dīi?

⁴ Makə ha'e na d'a sanjə, mad'a shigi mabizhinə ahadoonə, ka mi cuuna dzə ka kərə wulakii aakəjwacii ənjitə pooshi agi nə'una?

⁵ Agi d'anə nuunə ayinə ka noonə na. Iitiitə daa pooshi mashii əndə taa rəjwə ahadoonə bahə hadfatəgi də mabizhinə ahadoonə ənji nə'una?

⁶ Wata madfanə nə əndə nə'unə, ca dzə ka kərə wula nga əndə nə'unə makə ci aakəɲwacii gəɲwanə, ənjitə mashiimə tə Əntaɲfə ca dzə ka la ka ci gəɲwanəkii.

⁷ Makə kə kiiruunəshinə aakəɲwacii gəɲwanə, kə kulii unə ətsa. Ma dəbee, mada kə bəzee əndə ka səkuunə, sə'watəmə. Mada kə ali əndə rəgwa nga əgənə tuunə, bwaseemə ka ci. Gədfə ci acii kərə əndə aakəɲwacii gəɲwanə.

⁸ Amma ma unə, pooshi unə agi dfanə ha'ə. Acii unə də noonə nə maa, agi baazee nuunə ka səkuunə ahadoonə səgoonə, una həərəshi əsə. Ahadoonə ndzəkəɲushi'inə ənji nə'unə maa, agi dfanə nə tsarə nga ətsa!

⁹ Ya sanə pooshi unə shii oo'i, pooshi bwaya ənji ka upaa dəmənə aagi *ɲwanjuunə nga Əntaɲfə kwa? Goona ha'u də noonə nə zabə. Ma ənji dfa bwaya ndzaanə, taa ənji paslə uuləminə, taa ma'aləhiinyinə, taa ənjitə ca baa da ɲguyirənə makə tii,

¹⁰ taa mahiirənə, taa ənji moo uushi nga əndə'i ənda, taa ənjitə ci ənvwə a dfa tə tii anətii, taa ənji dzaana hara ənji, taa ənji luutə uushi nga hara ənji, patənə nga ənjitə ca dfa tsarə nga slənətsa, pooshi tii ka upaa rəgwa nga dəmənə aagi ɲwanjuunə nga Əntaɲfə shanə.

¹¹ Ma nga ɲukə, ha'ə makə ətsə ɲi hara ənji goonə. Amma kə tifyagi Əntaɲfə koonə 'waslyakəənə goonə, ca laabagi tuunə dagi ləbənə goonə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu, dagi baawədfa nga Ma'yanə nga Əntaɲfə gaamə əsə.

Duunətənə tə Əntaɲfə də shishinə

¹² Ka banə nə hara ənji ahadoonə oo'i, tə'i tii da rəgwa nga dfa taa ɲgutə uushi. Ha'ə makə ətsa, amma əntaa uushi'inə patə ca tsakə ənda. Ma nyi, ka banə nə nyi, tə'i nyi da rəgwa nga slənə taa mi patə. Amma paa nyi ka bwaseenə kaa taa mi a kavə tə nyi aakəɲwa.

¹³ Hara ənji, ka banə nə tii, ma kapaa Əntaɲfə zəma, ka səka. Ka zəmə dʒii Əntaɲfə səkə əsə. Ha'ə makə ətsa. Amma ka zamaginə nə Əntaɲfə də səkə tii da zəmə patə. Ma shishinə, pooshi Əntaɲfə dʒii kaamə tə ci ka aləhiinə. Amma, ma dʒii ci kaamə shishinə, kaama slənə ka Slandanə də ci, Slandanə a tsakə tə shishinaamə əsə.

¹⁴ Makə sətə madfee Əntaɲfə ka Slandana agi maməətə ənja, ha'ə nii kəya madfee kaamə də baawədfaakii əsə.

6:7 6:7 Mat. 5.39-40; Rooma 12.17. **6:9 6:9-10** 15.50; Gal. 5.19-21. **6:11** **6:11** Tit. 3.3-7; Ibər. 9.14; 1 Yooh. 1.7. **6:12 6:12** 8.9; 10.23; Gal. 5.13; 1 Piita 2.16. **6:13 6:13** Mat. 15.17-19; 1 Tees. 4.3. **6:14 6:14** 15.15,20; Rooma 6.4; 8.11; 2 Koor. 4.14.

15 Kə shii unə, ma shishinuunə, purəjanə nga shishinə nga *Aləmasiihu nə ci. Ya əna, kə dəbee əndə a ngərə purəjanə nga shishinə nga Aləmasiihu, ca gəjütəgi da nga badawa nga minə nii? Pooshi ka dənə şanə!

16 Ya şanə pooshi unə shii oo'i, ma əndətə ngirə shishinəkii, ca gəjütəgi da nga badawa nga mina, kə ndzaa tii shishinə rəjwə kwa? Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Tii bəra'i, ka ndzaanə nə tii shishinə rəjwə."

17 Amma ma əndətə gəjütə də naakii nə da Slandana, kə ndzaa ci malaabakii də Ma'yanaakii.

18 Makə dīi ha'ə, bwaseemə ka aləhiinə. Patənə nga hara 'waslyakəənə, pooshi ka uree ka shishinə nga ənda. Amma ma aləhiinə, ka patənə nga shishinə cii kəya də 'waslyakəənə.

19 Ya şanə pooshi unə shii oo'i, yi nga Malaaba Ma'yanə nə shishinuunə kwa? Ma Malaaba Ma'yaatsə ashuunə, Əntanəfə vii koonə. Əntaa noonə səgoonə nə shishinuunə, amma nga Əntanəfə.

20 Də uushi dzabanə pərii ci tuunə. Aci ha'ə, wa shishinuunə a ndzaanə malaabakii, koonə shii vii də duunuunə ka Əntanəfə.

7

Wabənə agyanə ngərəşinə

1 Yoo, wiinə jikəvənaaki agyanə wabəənə nyaahoonə. Madə kə bii əndə, paa ci ka ngərə minə şanə, ci palee də nga'əənə.

2 Amma acii goonə dzəgərə aagi aləhiinə, wa ngurə a ngərə minə. Minə əsa, wa kya ngərə ngura.

3 Ga ngurə a ənslə'wa də shishinəkii ka minaakii. Ha'ə nə minə əsə, ga kya ənslə'wa də shishinətə ka ngurii.

4 Aci ngurə nə slanda shishinə nga minə. Ha'ə nə shishinə nga ngurə əsə, minə nə slandakii.

5 Goonə taanəşahi də shishinuunə, madəamə unə kə luuvə ahadoonə nga saa'i gi'u agyanəkii, koonə shii kavə nuunə ka də'wa. Ma daaba'əkii, una ənə ka gujunə goonə makə nga nukə əsə koonə mbee ka kaka'atə noonə na. Də ha'ə gatsəgi nuunə tə təbənə nga *Seetanə tuunə.

6 Ma aagi wabəətsə bii nyi koonə, pooshi nyi bii tyasə see a doonə ha'ə, amma banə tanə cii kya ba koonə.

⁷ Ma mwayi nya, a ndzaa unə patə makə naaki. Amma taa wu patə tə'i ci da naakii viinə ətə vii Əntanƣə ka ci pamə. Aci əndə'i ənda, ka mbeenə nə ci ka ndzaanə daanəkii, amma ma əndə'i əndə, paa ci ka mbeenə.

⁸ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə pooshi ƣgirə minə taa ƣgərə ƣgura, da ka mooryafinə. Madə kə ndzaa tii yadə ƣgərəşinə makə naaki, ci palee.

⁹ Amma madə pooshi tii ka mbee ka kaka'agi natii na, wa təya ƣgərəşi. Gəfə ci acii hənənə ƣga suuna ƣga shishinə a ədzəmətii.

¹⁰ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə ƣgirəşi. Əntaa banaaki, amma bariya ƣga Slandana. Ma minə, ga kya təkə da ƣgurii.

¹¹ Amma madə kə tikə tii, ga kya ƣgərə əndə'i ƣgura. Mbu'u ka ənənə nə tii ka naranə da ƣgurii. Ha'ə əsə, ga ƣgura a lakəgi minaakii.

¹² Wiinə sənə cii kya ba ka hara ənji nyi saaki də maki, əntaa Slandana. Madə ma minə ƣga əndə nə'unə, madə əntaa əndə nə'unə nə ki, amma kə luuvə ki ndzaanə gakii, ga ca lakəgi tə ki.

¹³ Ha'ə nə minə əsə, madə ma ƣgurii, əntaa əndə nə'unə nə ci, amma kə luuvə ci ndzaanə da ki, ga kya alə rəgwa ƣga təkənətii.

¹⁴ Ma bii nyi ha'ə, acii taa ƣgahi pooshi ƣgurii agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntanƣə tə ci putə ƣga minaakii. Ha'ə nə minə əsə. Taa ƣgahi paa ki agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntanƣə tə ki putə ƣga ƣgurii. Maci pooshi ha'ə, kadə pooshi manjeevənətii ka ndzaanə ka ənji ƣga Əntanƣə. Amma putə ƣga ətsə ha'ə, kə ƣgirə Əntanƣə tə tii ka manjeevənaakii.

¹⁵ Amma madə kə mwayi minə taa ƣgura ətə pooshi agi nə'unə təkənə da əndə nə'unə, wa təya təkə. Madə kə dīi ha'ə, pooshi əndə nə'uutə tanəgi bariya. Amma ka ndzaanə jamə 'wii Əntanƣə taamə. *

¹⁶ Unə makinə ənji nə'unə, buurətəmə ƣga'ə. Mbu'u taa daci unə nə ƣguyirənə goonə a upaa luupaanə. Unə ƣguyirənə ənji nə'unə əsə, buurətəmə ƣga'ə. Mbu'u taa daci unə nə makinə goonə a upaa luupaanə.

Ndzaanə ƣga əndə makə sətə 'wii Əntanƣə tə ci

¹⁷ Ma sətə palee, wa əndə a slənə makə sətə vii Əntanƣə ka ci baawəda ƣga slənənə. Wa ca ndzaanə saakii makə

7:7 7.7 Mat. 19.11-12; 1 Koor. 12.11. 7:9 7.9 1 Tim. 5.14. 7:10 7.10-11 Mat. 5.32; 19.9. 7:14 7.14 Rooma 11.16. * 7:15 7.15 ka ndzaanə jamə: 14.33; Rooma 12.18; 14.19; 2 Koor. 13.11; Kwal. 3.15; Ibər. 12.14. 7:16 7.16 1 Piita 3.1.

sətə nji ci saa'itə 'wii Əntanƣə tə ci. Ha'ə cii kya dzəgunə ka ənji taa asəkə ƣgutə Ikəliisiya.

¹⁸ Mada tə'i əndə *ryaminii daga Əntanƣə ma'ə ma'wamə tə ci, mada kə 'wii Əntanƣə tə ci, ga ca alə əndzəgi baavə ƣga ryaminanə ashikii. Mada tə'i əndə əsə ətə 'wii Əntanƣə paa ci ryaminii, wa ca ndzaanə saakii ha'ə, ga ca ryamina.

¹⁹ Acii pooshi kama kamaanə ahada maryamina ənda da əndətə pooshi ryaminii akəƣwacii Əntanƣə. Amma nə'u bariya ƣga Əntanƣə nə uushi.

²⁰ Taa wu patə, wa ca ndzaanə makə ətə nji ci saa'itə 'wii Əntanƣə tə ci.

²¹ Mada mava nə əndə saa'itə 'wii Əntanƣə tə ci, ga ca buurə agyanəkii. Amma mada kə upaa ci rəgwa ƣga ndzaanə ka dimwa, wa ca ɗa ha'ə.

²² Ma bii nyi ətsa, acii ma mavatə 'wii Əntanƣə tə ci, kə ndzaa ci ka dimwa putə ƣga ləbənaakii da Slandana. Ha'ə nə dimwatə 'wii Əntanƣə tə ci əsə, kə ndzaa ci ka mava ƣga Slandana.

²³ Də uushi dzabanə pərii Əntanƣə tuunə. Goona ənyagərə də noonə nə ka maviinə ƣga ənja.

²⁴ Acii ha'ə, ndzəkəƣushi'inəkya, taa wu patə, wa ca ndzaanə akəƣwacii Əntanƣə makə sətə 'wii Əntanƣə tə ci.

Wabənə agyanə ənjitə pooshi sha ƣgirəshə da mooryafinə

²⁵ Ma agyanə ənjitə ma'ə matəkətəmə ƣgərəshinə əsə, wiinə sənə cii kya ba. Pooshi uushi bii Slandanə ka nyi agyanəkii, amma ka banə nə nyi koonə naaki hiima, makə ɗii ci, pwapoone ƣga Slandanə kavə tə nyi ka ndzaanə ka əndə goonəga.

²⁶ Ma hiimaaki, mada ndzaa əndə daanəkii yadə ƣgərəshinə, ci palee. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii tə'i cibənyinə laƣə ci ənjə a sa ƣga əna.

²⁷ Ma əndətə ƣgirə minə, ga ca kaaree ka miita. Ma əndətə pooshi sha təbətə ƣgərə minə, ga ca ƣgərə.

²⁸ Amma taa ƣgahi kə bii nyi ha'ə, mada kə ƣgirə əndə minə, paa ci ɗii 'waslyakəənə. Mada ƣgirə kadəmə ƣgura əsə, paa ki ɗii 'waslyakəənə. Amma shiimə oo'i, tə'i uushi'inə laƣə ca la tə ənjitə ƣgirəshi. Ci bii nyi naaki gədə ndzaanə yadə ƣgərəshinə, acii ga tsarə ƣga uushi'iitə a lii tə ənda.

²⁹ Ndzəkəƣushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə kədəhə. Acii ha'ə,

ma ənjitə da makinə, wa təya ndzaanə makə pooshi makinə atsatii.

³⁰ Ma ənji tuunə, wa təya də makə əntaa ka mabətə səkə nə tii. Ma ənji ɲusənə, wa təya də makə əntaa ka maɲushinə nə tii. Ma ənji dərə də uushi'inə əsə, wa təya ndzaanə makə pooshi sətə irə tii shi aaciitii.

³¹ Ma ənji də slənə ganə a duuniya, wa təya ndzaanə makə pooshi sə ɲga ɖanatii ganə a duuniya. Acii ma duuniyana, pooshi ma'ə laɲə kaa ca uudə.

³² ɲga'ə ka nyi koonə ndzaanə yadə buurə uushi'inə. Ma əndətə pooshi sha ɲgirə minə, aagi slənə ka Slandanə kavə ci naakii na. Gazhi'waanaakii patə kaa ca uudagi səkə ɲga Slandana.

³³ Amma ma əndətə ɲgirə minə, aagi slənənə ka *duuniya kavə ci naakii na, kaa ca shii uudagi səkə ɲga minaakii.

³⁴ Acii ha'ə kə tikə hiimaakii bəra'i. Ma miitə pooshi ɲgirə ɲgura taa kadəma, kə kavə ki natə nə aagi slənə ka Slandana, kaa kya shii ndzaanə malaabakii camə akəɲwacii Slandana. Amma ma miitə ɲgirə ɲgura, kə kavə ki natə nə aagi slənənə ka duuniya, kaa kya shii uudagi də səkə ɲga ɲgurii.

³⁵ Ma bii nyi koonə ətsa, ɲga'ə ka nyi nə tsakənə tuunə, əntaa təjanə cii kya təja tuunə. Acii ɲga'ə ka nyi koonə slənə sətə difə ka rəgwakii, una vəgi noonə nə ka slənənə ka Slandanə də ədzəmə rəɲwə.

³⁶ Madə tə'i əndə ghə'i madanə, amma təya nara da madanaakii oo'i, paa tii ka ɲgərəshinə ma'ə, ka ɖanə ɲga'ə. Amma madə kə tsaamətə ɲgurii oo'i, paa ci na kaka'atə naakii na, wa ca ɲgərə tə ki makə sətə mwayi ci, paa ci dīi 'waslyakəənə.

³⁷ Amma maa əndə ci saakii dīi aniyaakii ɲga banə oo'i, paa ci ka ɲgərənə tə ki ma'ə, madə kə kaka'atə ci shishinəkii əsə, ɲga'ə nə sətə dīi ci, wa təya ndzaanə daanətii yadə ɲgərəshinə.

³⁸ Makə ha'ə əna, ma əndətə ɲgirə minə, kə dīi ci ɲga'ə. Amma əndətə pooshi ɲgirə minə shanə palee.

³⁹ Ma miitə ma'ə ɲgurii ka əpinə, pooshi ki da rəgwa ɲga ɲgərə əndə'i. Amma madə kə əntəgi ɲgurii, tə'i ki da rəgwa ɲga ɲgərə ɲgurətə kadeesəkə ka ki, madə əndə nə'unə nə ci.

⁴⁰ Ma aɡi hiimaaki naaki, madə kə ndzaa ki satə yadə ɲgərə ɲgurə ma'ə, gəɖə ci na palee ka ki də ɲga'əənə. Ma

nəhənəki, ma hiimatsə dīi nyi, dagi Ma'yanə nga Əntanfø shigi.

8

Wabənə agyanə zəmətə dīi ənji ka uuləminə

¹ Ma agyanə luutə ci ənjə a la uuraakii ka uuləminə, wiinə sənə cii kya jikəvə koonə. Kə shii amə, ma patənə gaamə, tə'i amə da shiinə. Amma ma shiitsa, ci ca kavə əndə ka hanjətə naakii na. Amma ma sətə ca tsakə ənja, uudəna. *

² Taa wu patə ngirə naakii nə makə kə shii ci uushi'inə, ca'ə əndzə'i ma'ə ci mashiimə sətə dəbee ca shii.

³ Amma ma əndətə uu'i tə Əntanfø, kə ndzaa ci ka uuzənə nga Əntanfø ətsa.

⁴ Ma agyanə luutə lii ənji uuraakii ka uuləminə, kə shii amə, ma uuləminə, pooshi əpinə amatii. Kə shii amə əsə, rəjwə dyanə nə Əntanfø.

⁵ Tə'i uushi'inə lanə agintanfø taa anə hanyinə ətə ci ənjə a paslə tə tii. Taa ngahi tə'i tii lanə,

⁶ patə da ha'ə, ma kaamə, rəjwə dyanə nə Əntanfø. Dəsənaamə nə ci. Ci tagii patənə nga uushi'inə, naakii naamə. Rəjwə dyanə nə Slandanə əsə, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Daciikii tagii patənə nga uushi'inə. Daciikii əsə ndzaa amə da əpinə amaamə.

⁷ Amma əntaa patənə nga ənji shii ha'ə. Ca'ə əndzə'i tə'i hara ənji sənəavə ka tii nə haala nga uuləminə. Agi adənə nə tii luutə ci təya nee ka uuləminə lii ənji. Ma təya, ma'ə vii goonjatii madamə ngeerənə. Ma ci təya nee, makə kə ajjinətə zəməkii tə tii.

⁸ Ma amə, kə shii amə oo'i, pooshi uushi ci zəmə a tsakə kaamə akəjwacii Əntanfø shanjə. Tada kə zhimaamə, pooshi uushi cii kəya tsakə kaamə. Ha'ə əsə, tada kə bwasee amə ka adə zəməkii, pooshi uushi cii kəya galee ashaamə.

⁹ Ma unə ətsə shii oo'i, kə vii Əntanfø kaamə rəgwa nga adə taa ngutə zəma, see a doonə hanjala, acii goona ndzaa ka faara pu'unə nga ənjitə ma'ə vii goonjatii madamə ngeerənə.

¹⁰ Acii ma tsarə nga əndətsa, mada kə nee ci ka hə əndətə shii uushi'inə dasə asəkə kuvə uuləma, ha adə luu nga uuləma, ka kavənə nə hə tə ci ka adə tsarə luukii əsə.

8:1 8.1-13 Rooma 14.1-15.6. * **8:1 8.1** Slənə 15.29; Rooma 12.16; uudənə ca tsakə ənja: 13.1-7; 14.1; 16.14; Yooh. 13.34; Rooma 15.1-2; 2 Koor. 8.7-8,24; Gal. 6.10; Af. 5.2. **8:3 8.3** 13.12; Gal. 4.9. **8:4 8.4** 10.19-20; Dzək. 4.35,39; 6.4-5; Gal. 4.8-9. **8:6 8.6** 12.5-6; Yooh. 1.3-4; Af. 4.5-6; Kwal. 1.16. **8:7 8.7-12** 10.23-33. **8:8 8.8-9** Rooma 14.13,15,17,21; Gal. 5.13.

¹¹ Ma tsarə nga əndətsə ma'ə vii goongaakii madamə ngeerənə, ka zanə nə ci putə nga shiinaaku. Ma əndətsa, ndzəkəŋu nə ci, da i ka putaakii əŋki Aləmasiihu, amma wahətsə kə kavə tə ci ka kulanə.

¹² Də madəe ka ma'yanə nga ndzəkəŋushi'inə ətə ma'ə madamə ngeerənə agi vii goongatii, cuuna də 'waslyakəənə. Ma ətsa, ka Aləmasiihu cuuna də.

¹³ Acii ha'ə, madə luu ca kavə tə ndzəkəŋunəki kaa ca kula, paa nyi ka adə luukii ma'ə shaŋə, acii ga nya kavə tə ci ka kulanə.

9

*Sətə dəbee ka masləkee əŋji nga Yeesu *Aləmasiihu*

¹ Ma nyi, dimwa nə nyi, masləkee əndə nga Aləmasiihu nə nyi. Kə nee nyi ka Yeesu Slandanaamə də ginəki. Unə əsə nə bwatyatə upaa nyi agi slənaaki ka Slandana. Anii əntaa ha'ə?

² Taa pooshi hara əŋji luuvə oo'i, masləkee əndə nə nyi, amma ma unə, kə shii unə oo'i, masləkee əndə nə nyi. Acii unə nə sətə baarii oo'i, masləkee əndə nə nyi tanyi putə nga ləbənə goonə da Slandanaamə.

³ Wiinə sənə jikəvənəki ka əŋji wabə tə nyi.

⁴ Ya saŋə pooshi dəbə əŋjə a vii keenə zəmə da sə nga sanə putə nga slənə geenə kwa?

⁵ Ya saŋə pooshi nyi da rəgwa nga ŋgərə minə, nya palə ka wiigi'inə da i ki kwa? ina də makə sətə ci i Piita* da hara masləkee əŋji da ndzəkəŋushi'inə nga Slandanaamə a də kwa?

⁶ Anii see inə da Barənaba saŋə nə slənənə də ciiniinə, keena shii upaa də zəmə aameena? †

⁷ Wu saŋə nə soojatə pooshi əŋji agi vii ka ci shik-waakəya? Wu saŋə nə moozatə pooshi ka adə poo nga ənfwə gakii asəkə ra? Wu əsə nə magəratə pooshi ka sa 'wanə nga dabiinaakəya?

⁸ Ma uushi'iitə cii kya ba, əntaa də hiima nga əndə shiŋkinə cii kya ba. Tə'i manaahəkii maa, asəkə ləkaləkəte nga Muusa,

⁹ ətə bii ca, "Goona anəgi ma nga la ca slənə koonə asəkə rə." Ya əna, agyanə liinə nə Əntanfə ka wabənə kwa?

9:1 9.1-2 4.9,15; 15.8-10; 2 Koor. 2.14-17; 3.1-3; 5.18-20; 10.7-8,13; 11.5,13; 12.11-13; Gal. 1.1. 9:4 9.4 Luka 10.7-8; Mat. 10.10. * 9:5 9.5 Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə ci əŋjə a 'wa də Piita. † 9:6 9.6 Barənaba: Slənə 4.36; 11.22-26; slənənə də ciinə ka upaa də zəma: Slənə 18.3. 9:9 9.9 Dzək. 25.4; 1 Koor. 10.11; 1 Tim. 5.18.

¹⁰ Ma ətsə patə, agyaniinə cii kəya wabə. Puta geenə nyaahə ci ətsə ha'ə. Aci ma əndə budənə da əndə slənə cifanə, kə dibə təya ka nə nga upaa uushi davə asəkə rə.

¹¹ Makə kə ləgaviinə koonə slikərənə nga Malaaba Ma'yanə aa ədzəmuunə, əntaa madəbəkii unə kə ki'i keenə də vii keenə sətə ciina kavə aameenə kwa?

¹² Makə dīi ci kə luuvuunə vii ka hara ənji sətə dəbee, weewee keenə dəbee una 'watəgi vii uushi'iitsa.

Taa ngahi ha'ə makə ətsə dəbee una də keenə, amma pooshi inə kədii koonə tsakə tiinə ha'ə. Kə sə'watiinə patənə nga mabuurəna kaa Nūnyi Habara agyanə Aləmasiihu a shii dzənə aakəŋwa aakəŋwa.

¹³ Amma ga ca zaanə koonə oo'i, ma ənjitə ca slənə asəkə yi nga Əntənfə, agi sətə ci ənjə a kərə aadəvə aasii ci təya upaa zəmatii. Ha'ə əsə nə ənjitə ca slənə agyanə ha nga də sataka. Agi sətə dīi ənji də sataka ci təya ngərəgi natii zəma.

¹⁴ Ha'ə əsə dīi bii Slandanaamə, əŋki ci, ma əndətə ca də slənə nga Nūnyi Habara, dagikii upaanəkii zəmaakii.

¹⁵ Taa ngahi ha'ə makə ətsə, pooshi nyi kədii acii taa wu. Ma cii kya naahə koonə ha'ə, əntaa koonə vii ka nyi sətə dibə. Gədə əntənə əŋki nyi acii d'anə ha'ə makə ətsə, acii paa nyi ka uudənə kaa sətə cii kya dəlagi a ndzaanə ka uushi zabə.

¹⁶ Pooshi waaza Nūnyi Habara ka kavənə tə nyi kaa nya dəlagi, acii ma ətsə, kə ndzaa ka nyi tyasə see maa waazii nyi. Kə kulii agyanəki mada paa nyi waazii Nūnyi Habara!

¹⁷ Maci ma cii kya də slənətsə də moonə nga moodəfəki saakii, kadfa ka upaanə nə nyi ki'ikii. Amma slənə nga tyasə cii kya də, acii Əntənfə ba'avə slənəkii aaciiki.

¹⁸ Ngutə shikwa cii kya upana? Ma shikwaaki, waaza Nūnyi Habara ka ənji nga zabə yadə ki'ikii. Pooshi nyi agi ləgwa sətə dibə ənjə a vii ka nyi acii ənja.

¹⁹ Ma nyi, dimwa nə nyi, əntaa mava. Patə da ha'ə, kə kavə nyi naaki nə kaa nya ndzaa ka mava, kaa nya shii upaa də ənji laŋə.

²⁰ Ma nyi ahada *Yahudiinə, kə dīi nyi makə sətə ci təya də, kaa nya shii əlyatənə də tii. Ma nyi ahada ənjitə dīi *bariya anətii əsə, kə ndzaa nyi ahadatii makə da i bariya anəki nə nyi makə natii, taa ngahi pooshi. Amma ma ndzaa nyi ha'ə ahadatii, kaa nya shii əlyaginə də tii.

9:11 9.11 9.4; Rooma 15.27; Gal. 6.6. **9:12 9.12** Slənə 20.34-35; 2 Koor. 11.9.
9:13 9.13 Baan. 18.8-19. **9:14 9.14** 9.4. **9:15 9.15** Slənə 18.3. **9:16 9.16**
 Irin. 20.9. **9:17 9.17** 4.1. **9:19 9.19-22** 10.23-24,32-33; Rooma 15.1. **9:19**
9.19 Mat. 20.26-27. **9:20 9.20** Slənə 16.3; 21.20-26.

²¹ Ha'ə əsə, nyi ahada ənjitə pooshi shii bariya, kə ndzaa nyi ahadatii makə pooshi nyi shii bariya, kaa nya shii əlyaginə də tii. Pooshi ətsə baarii makə pooshi nyi agi nə'u bariya ŋga Əntarjə. Aci agi nə'u bariya ŋga Aləmasiihu nə nyi.

²² Weewee geegi nyi ka vii goongaaki makə ma'ə madamə ŋgeerənə ahada ənjitə ma'ə vii goongatii madamə ŋgeerənə, kaa nya shii əlyaginə də tii. Taa ŋgutə tsarə ŋga ndzaanə patə gi nyi ka la ənja, kə ndzaa nyi makə natii, kaa nya shii luupaa də hara ənji agitii taa də iitə patə.

²³ Uushi'iitə cii kya də patə, putə ŋga Njuni Habara cii kya də ha'ə, kaa nya shii upaa də shikwatə nə ənjə a upaa agikii da i nyi.

²⁴ Kə shii unə, ma agi laamə ŋga huyinə, ənji lanə ca laamə, amma əndə rəŋwə tanə nə upaa shikwa. Aci ha'ə damə gazhi'waanə ŋga huyinə, koonə shii upaa də shikwa.

²⁵ Taa wu patə bii ka danə nə ci laamə ŋga huyinə, ka hadaginə nə ci də shishinəkii ŋga'ə, kaa shishinəkii a ndzaanə ndalə. Ma cii kəya də ha'ə, kaa ca shii upaa də shikwa. Ma tsarə ŋga shikwatə cii kəya alə, ka saawaginə. Amma ma ənə caama alə, pooshi ka saawanə shanjə ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

²⁶ Ma nyi, gəŋə cii kya huyi ca'ə ka muudinə. Ha'ə əsə ma nyi, əntaa əndətə ca də mavutə zabə agi mədə nə nyi.

²⁷ Kə luuvə nyi sa taa ŋgutə tsarə ŋga ciba, kaa shishinəki a ndzaanə matasəkakii taa ka ŋgutə rəgwa. Ma nyi ənə ca waaza Njuni Habara ka hara ənja, ma cii kya də ha'ə, aci ga nya kulii a rəgwa.

10

Wabənə agyanə uuləminə

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ŋga'ə ka nyi una shii sətə slənyi də dzədzəshi'inaamə saa'itə təya palə agi bilinə. Kurabiinə nja kaka'ə tə tii patə. Patənatii tanəgi maduunə gəəra, pooshi taa mi uree ka tii.

² Patənatii upaa bapətisəma ŋga kurabiinə da ŋga uunəva kaa təya ndzaa ka ənji nə'unə tə Muusa.

³ Patənatii əsə, kə agi tii zəmətə shi dadagyə.

⁴ Patənatii əsə, kə sii tii ma'iitə shi dadagyə. Acii kə sii tii ma'iitə əja ashi faaratə vii Əntanjə ka tii. Ma faaratə nja dzə atsatii, ci nə Aləmasiihu.

⁵ Patə da ha'ə lajənatii pooshi slənatii kadəesəkə ka Əntanjə. Putakii ha'ə lajənatii, kə məətəgi tii agi bilinə.

⁶ Ma ətsə patə, wabənə cii kəya wabə kaamə, acii ga bwaya uushi'inə a kadəesəkə kaamə makə natii.

⁷ Goona ndzaa ka ənji paslə uuləminə makə nga hara ənjatii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Kə ndzaa ənji ka zəma, təya saasa ənvwa, təya madə ka uudzənə ka uuləminə."

⁸ Goona aləhiinə makə nga hara ənjatii. Agi uusəra rənwə ənji dəbu'u pupusərə aji makkə zamagi Əntanjə də tii.

⁹ Gaama təbə tə Slandanaamə makə sətə dīi hara ənjatii. Wata rəhunə a zamagi də tii dza'ə.

¹⁰ Gaama ngəərə ma makə sətə dīi hara ənjatii. Wata malaa'ikatə ca bəələ ənji a zamagi də tii.

¹¹ Ma uushi'iitə slənyi də tii patə, wabənə cii kəya wabə ka ənja. Ma naahəpaa ənji əsə, ka wabəginə kaamə, acii amə nə ənji nga muudinə nga saa'i.

¹² Acii ha'ə, taa wu patə nyihə makə ndihə nə ci, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulii.

¹³ Patənə nga təbəətə ca la tuunə, mbərə mbərə nə ci da ətə ca la taa tə ngutə ənda. Amma ma Əntanjə, əndə goonga nə ci, paa ci ka luuvənə kaa təbəənə ətə palee ka ngeerii unə a la tuunə. Madə kə lii təbəənə tuunə, ka viinə nə ci koonə ngeerənə koonə kənaənə ndihə, koonə shii upaa rəgwa nga sə'watənə.

¹⁴ Acii ha'ə kadashinyinaakya, bwaseemə ka paaslə uuləminə.

¹⁵ Ma unə, ənji paaratə də uushi'inə nuunə, ka mbeənə nuunə ka ləginə unə də noonə nə oo'i, ma sənə cii kya ba, goonga tanyi.

¹⁶ Ma kwaləkətə caama slənəgi saa'itə ama zəmə əndzanə nga Slandana, agi kuyiriinə naamə tə Əntanjə putakii. Ma amə sagi də kwaləkəkii əsə, ləbənə caama ləbə agi idənə nga Aləmasiihu. Ha'ə əsə nə burooditə caama baatsə, ama adə. Ləbənə caama ləbə agi shishinə nga Aləmasiihu.

10:4 10.4 Shig. 17.6; Jab. 78.15. **10:5 10.5** Baan. 14.29-30; Jab. 78.31; Ibər. 3.17; Yahu. 5. **10:6 10.6** Baan. 11.4,34; Jab. 106.14. **10:7 10.7** Shig. 32.6. **10:8 10.8** Baan. 25.1-9. **10:9 10.9** Baan. 21.5-6. **10:10 10.10** Baan. 14.2,36; 17.6-15; Jab. 106.25-27; Ibər. 3.17-18. **10:11 10.11** 7.29-31; Rooma 15.4. **10:12 10.12** Gal. 6.1. **10:13 10.13** 1.9; Yak. 1.13-14. **10:14 10.14** 1 Yooh. 5.21. **10:16 10.16** 11.24-25; Luka 22.17-20.

17 Makə ɗii ci maslɛhɛ rɛɲwɛ nɛ buroodi, taa ɲgahi lanɛ naamɛ, amma rɛɲwɛ naamɛ, acii maslɛhɛtɛ rɛɲwɛ ha'ɛ caama adɛ ɛsɛ.

18 Buurɛtɛmɛ alɛ'aada ɲga *Yahudiinɛ ɛsɛ. Ma ɛɲjitɛ ca adɛ luutɛ ci ɛɲjɛ a ɗa dɛ satakatɛ ka ɛntanɲɛ, agi ndzaanɛ nɛ tii lɛbɛ da ɛntanɲɛ.

19 Mi cii kya moo banɛ ɛna? Uulɛmɛ nɛ ɛndɛ'i uushi nii, anii zɛmɛtɛ ci ɛɲjɛ a vii ka ca? Pooshi.

20 Ma sɛtɛ cii kya moo banɛ, ma sɛtɛ ci ɛɲji faara a ɗa satakakii, ka ginaajinyinɛ ci tɔya ɗa, ɛntaa ka ɛntanɲɛ. Ma nyi, paa nyi ka moonɛ una ndzaanɛ ka hakii da ginaajinyinɛ.

21 Ya sanɛ iitɛ mbee nuunɛ ka zɛmɛ ɛndzanɛ ɲga Slandana, una ɛnɛgɛrɛ ka zɛmɛ ɲga ginaajinyinɛ ɛsa? Pooshi unɛ ka ndzaanɛ ka hakii da ginaajinyinɛ ɛsɛ.

22 Ya sanɛ ɲga'ɛ koonɛ nɛ kavɛnɛ tɛ Slandanɛ kaa ca sɛrɛhɛ kwa? Anii ma naamɛ ka nɛhɛnɛ, kɛ palee amɛ ka ci dɛ ɲgeerɛna?

23 Ka banɛ nɛ hara ɛɲji ahadoonɛ oo'i, tɛ'i amɛ da rɛgwa ɲga ɗa taa ɲgutɛ uushi. Ha'ɛ makɛ ɛtsa. Amma ɛntaa uushi'inɛ patɛ ca tsakɛ ɛnda. Tɛ'i amɛ da rɛgwa ɲga slɛnɛ patɛnɛ ɲga uushi, amma ɛntaa patɛnɛ ɲga uushi ca kɛrɛ ɛɲji aakɛɲwa.

24 Ga taa wu a slɛnɛ wata sɛtɛ ca tsakɛ tɛ ci, ci daanɛkii, amma, wa ca slɛnɛ sɛtɛ ca tsakɛ tɛ hara ɛɲja.

25 Tɛ'i unɛ da rɛgwa ɲga ɗɛrɛ taa ɲgutɛ tsarɛ ɲga lɛwɛ a luuma, una tsɛbɛ. Goona kavɛ ma'yanɛ goonɛ ka buurɛnɛ taa dama shi lɛwɛkii.

26 Acii tɛ'i manaahɛkii asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ, ɛtɛ bii ci, "Hanyinɛ da patɛnɛ ɲga sɛtɛ asɛkɛtɛ, ɲga Slandanɛ patɛ."

27 Maɗa kɛ 'wii ɛndɛtɛ ɛntaa ɛndɛ nɛ'unɛ nɛ ci tɛ hɛ ka zɛma, maɗa kɛ kaɗɛesɛkɛ ka hɛ nɛ dzɛnɛ, duu, zɛmuu patɛnɛ ɲga sɛtɛ vii ci ka hɛ. Ga ha kavɛ ma'yanɛku ka buurɛnɛ taa dama shi zɛmɛkii.

28 Amma maɗa kɛ bii ɛndɛ'i ɛndɛ ka hɛ oo'i, ma lɛwɛtsa, ka uulɛmɛ lii ɛɲji, ga ha adɛ ma'ɛ. Ma bii nyi ɛtsa, putaakii kaa ma'yanaakii a baanɛ.

29 Kaa ma'yanɛ ɲga ɛndɛtsɛ a baanɛ bwasee hɛ ka zɛmɛtɛ, ɛntaa putɛ ɲga naaku.

Ka lɛgwanɛ nɛ hɛ, "Ka mi sanɛ bwaseenɛki ka adɛ uushi putɛ ɲga ɛndɛtɛ ca hiima oo'i, bwaya uushi cii kya ɗa?"

10:17 10:17 12.27. **10:18 10:18** Leew. 7.11-21. **10:19 10:19** 8.4. **10:20 10:20** Dzɛk. 32.17; Jab. 106.37; Sɛniinɛ 9.20. **10:21 10:21** 2 Koor. 6.15-16. **10:22 10:22** Dzɛk. 32.21. **10:23 10:23-33** Rooma 14.1-15.6. **10:23 10:23** 6.12; 8.7-12. **10:24 10:24** 10.32; 13.5; Rooma 15.1-2; Fil. 2.4. **10:25 10:25** Rooma 14.2. **10:26 10:26** Jab. 24.1; 89.12. **10:28 10:28** 8.7.

³⁰ Madfa kə kuyirii nyi tə Əntanfø putə nga zəməta, ka mi sanə banə əndə ka nyi oo'i, bwayakii dīi nyi putə nga adə zəməkəya?"

³¹ Yoo, taa mi patə dīi unə, taa zəma, taa sa uushi, dəmə patə ka dūunətənə də Slandana.

³² Hakilamə acii goona bəzee ka səkə nga Yahudiinə, taa nga hara slikərənə, taa nga ənji nga Əntanfø.

³³ Ma səndə dānuunə tanə, dəmə makə sətə cii kya dā. Acii ma nyi, kə dīi nyi gazhi'waanə nga uudagi səkə nga patənə nga ənji agi taa mi cii kya dā patə. Sətə ca tsakə tə ənji patə cii kya dā kaa təya shii upaa luupaanə, əntaa ka putaaki cii kya dā.

11

¹ Nə'umə dərəpaaki makə ənə cii kya nə'u nga *Aləmasiihu.

Wabənə agyanə ləkutə nə nga minə

² Agi dəlaginə nə nyi duunə ka shanə, acii agi buurətənə nuunə wabənaaki koonə, una nə'utə alə'aada nga ənji nə'unə ətə dzəgunyii koonə.

³ Amma nga'ə ka nyi una paaratəgi oo'i, taa ngutə ngurə patə, Aləmasiihu nəndə agyanəkii. Taa ngutə minə patə əsə, ngurə nəndə agyanətə. Ha'ə nə Aləmasiihu əsə, Əntanfø nəndə agyanəkii.

⁴ Acii ha'ə, taa ngurə ca dā də'wa taa dā anabaakwaanə da i dara anəkii, kə bərapaa ci tə Aləmasiihu ətsa.

⁵ Amma ma minə, wa kya ləkutəgi nətə saa'itə kya dā də'wa taa dā anabaakwaanə. Madfa paa ki dīi ha'ə, ci nə kə bərapaa ki tə ngurii ətsa. Mbərə mbərə nə ki da miitə isəgi nətə.

⁶ Madfa pooshi minə ka ləkutəgi nətə, wa kya isəgi nətə. Amma makə dīi ci ayi ayi ka minə nə isəgi nətə, wa kya ləkutəgi nətə.

⁷ Ma ngura, pooshi difə ca dəvə uushi aanəkii ca dā də'wa, makə dīi ci, məndzaangu'inə nga dūunuunə nga Əntanfø nə ci. Amma ma minə, məndzaangu'inə nga dūunuunə nga ngurə nə ki.

⁸ Acii ma ngura, əntaa dashi minə tagii Əntanfø tə ci, amma tə minə tagii Əntanfø dashi ngura.

10:30 10:30 Rooma 14.6; 1 Tim. 4.4. **10:31 10:31** Kwal. 3.17. **10:32 10:32** Rooma 14.13. **10:33 10:33** 9.19-22. **11:1 11.1** 4.16. **11:2 11.2** 2 Tees. 2.15; 3.6. **11:3 11.3** 3.23; 'Wat. 3.16; Af. 5.23. **11:7 11.7** 'Wat. 1.26-27. **11:8 11.8-9** 'Wat. 2.18-23; 1 Tim. 2.13.

⁹ Ka putə nga ngurə əsə tagii ci tə ki, əntaa ka putatə tagii ci ngura.

¹⁰ Makə ha'ə dii ətsa, kə dəbee minə a ləkutəgi nətə, ka baariinə oo'i, atsaa səfə ngurə nə ki, acii ga kya bəzee ka səkə nga malaa'ikanyinə.

¹¹ Taa ngahi bii nyi koonə ətsa, patə da ha'ə, ma amə ənə ləbə da Slandana, madə pooshi ngura, pooshi minə. Madə pooshi minə əsə, pooshi ngura.

¹² Kə shii amə, dashi ngurə tagii Əntanfə minə. Ki ca poo nguyirənə əsə. Amma slənə nga Əntanfə nə patənə nga uushi'inə.

¹³ Unə də noonə nə nə banə, kə dəbee minə a dā də'wa ka Əntanfə yadə ləkutə nətə kwa?

¹⁴ Patənə nga ənji taa da patə, kə shii tii oo'i, madə kə kapaa ngurə shiŋkinaakii magərəkii, sə nga ayinə ka ci.

¹⁵ Amma ma ka minə, sə nga rəmaaginatə nə magərə shiŋkinə. Ma vii Əntanfə ka ki shiŋkinə, kaa ca ndzaanə ka sə nga ləkutəgi də nətə.

¹⁶ Taa wu patə dīi mabizhinə agyanə sətəsa, wa ca shii oo'i, patənə geenə da Ikəliisiyanyinə nga Əntanfə patə, ha'ə makə ətsə ciina nə'u.

Wabənə agyanə əndzanə nga Slandana

¹⁷ Yoo, wiinə wabənə agyanə zəmə əndzanə nga Slandana. Ma agi wabənə cii kya ba koonə, pooshi nyi ka dələnə duunə. Acii ma dza də nə goonə ka dā də'wa ka Əntanfə, pooshi agi kira dzənə aakəŋwa, amma ənyanə aa ba'ə cii kəya kira.

¹⁸ Ma nga təkəŋwanə, kə fii nyi oo'i, madə dzii unə də nə ka dā də'wa, tə'i təkəshinə ahadoonə. Kə shii nyi weewee ma ətsa, tə'i goonga gi'u agikii.

¹⁹ Ka ndzaanə nə təkəshinə ahadoonə, kaa ənjə a shii nee ka ənjitə ca nə'u ŋunyi rəgwa paŋgəranə.

²⁰ Madə dzii unə də nə ka zəmə əndzanə nga Slandana, əntaa əndzanə nga Slandanə cuuna zəmə.

²¹ Ma bii nyi ətsa ha'ə, acii ma saa'itə una zəmə, taa ŋgutə əndə agi dzənə nə ci aakəŋwa agi adə zəmaakii. Ma hara ənji, ka madəfənə nə tii. Hara ənji əsə, mawiikakii nə tii.

²² Una! ka mi də dənə ha'ə kwa? Pooshi yinyinə goonə bahə zəmənə, una saasa davə kwa? Anii gədfə bərapaa Ikəliisiya nga Əntanfə da tə ənjitə pooshi uushatəya? Mi mbeenəki ka banə koonə agyanə ətsa? Dələnə dələnəki duunə kwa? Paa nyi ka dələnə duunə.

²³ Acii ma dzəgunəənə cii kya dzəgunə koonə, Slandanə Yeesu kavə aaciiki. Waatoo, ka vədətə vii ənji tə ci ka bələginə, ca ɲgərə burooda,

²⁴ ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, əŋki ci, “Shishinəki cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəŋwa də ɗanə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi.”

²⁵ Makə uugi tii zəma, ca ɲgərə ma'i inabi əsə, əŋki ci, “Ma ma'i inabina, ci nə kura aləkawalətə ci Əntanfə a ɗa də idənaaki. Taa guci cuuna sa patə, samə ha'ə ka buurətəginə də nyi.” *

²⁶ Ma bii Slandanə ha'ə, acii taa guci patə agyuunə tsarə burooditsa, una sa tsarə ma'i inabatsa ha'ə makə ətsa, agi baariinə nuunə paŋgəraŋə oo'i, kə əŋki Slandanaamə ka putə gaamə, ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya.

²⁷ Acii ha'ə taa wu patə zhimə əndzanə ɲga Slandanə də məzaanə, agi bərapaanə nə ci shishinəkii da idənaakii ətsa.

²⁸ Taa wu patə ɗii aniya ɲga zəmə əndzanə ɲga Slandana, wa ca tsaamətə ndzaanaakii ɲga'ə zəku'i taabu'u zəmənəkii.

²⁹ Ma əndətə pooshi buurətə shishinə ɲga Slandana, mada zhimə ci əndzaatsa, mabətəsəkə ɲga Əntanfə cii kəya əlya aagyanəkii.

³⁰ Ci ɗii ənji laŋə ahadoonə pooshi tii ndaŋə ndaŋə, mazaarəkii əsə. Harakii, kə mətətəgi tii.

³¹ Mada kə tsaamətaamə naamə nə ɲga'ə zəku'i taabu'u zəmənəamə, pooshi amə ka əlya mabətəsəkə ɲga Əntanfə aagyaanaamə.

³² Amma ma Slandana, agi dzalənə nə ci taamə acii ga gəŋwanə a kəshi taamə makə ɲga ənji duuniya.

³³ Acii ha'ə ndzəkəŋushi'inəkya, mada kə gyuunə ka zəmə əndzanə ɲga Slandana, gaaratəməshinə.

³⁴ Mada tə'i madəfənə atsa ənda, wa ca zəmə asii zəku'i, acii goona kulagərə aagi gəŋwanə ɲga Əntanfə, una zəmə əndzanə ɲga Slandana.

Ma hara wabənyinə, mada kə shi nyi, kadə nii kya hadatəgi koonə.

12

Sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja

11:23 11.23-25 10.16; Mat. 26.26-28. * **11:25 11.25** kura aləkawalə: Irin. 31.31-34; Luka 22.20; 2 Koor. 3.6; Ibər. 8.6; idəna: Shig. 24.6-8; Ibər. 9.12. **11:26 11.26** Mat. 26.29. **11:27 11.27** 11.20-22; Ibər. 10.29. **11:28 11.28** 2 Koor. 13.5. **11:32 11.32** Ibər. 12.5-6; Səniinə 3.19.

¹ Ndzəkəŋuŋuŋi'ina, ma agyanə baawəda nga slənətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, nga'ə ka nyi una shii goonḡaanəkii.

² Kə shii unə, ma saa'itə unə ma'ə maviimə goonḡa ka Slandana, kə nji ənjə a nɔsləgi duunə ka rəḡwanyinə kama kama, koona paslə uuləminə. Ma təya, uushi zabə nə tii.

³ Acii ha'ə, nga'ə ka nyi una shii oo'i, pooshi əndə ətə da Ma'yanə nga Əntanḡə a ədzəməkii sha bii "Manaalakii nə Yeesu." See Malaaba Ma'yanə əsə nə kavənə tə əndə ka banə oo'i, "Slandanə nə Yeesu."

⁴ Ma sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, tə'i kama kama, amma Ma'yanə rəŋwa ca vii ka tii.

⁵ Tə'i slənənyinə kama kama əsə, amma ka Slandanətə rəŋwə ha'ə ci ənjə a slənə.

⁶ Tə'i rəḡwanyinə nga slənə kama kama, amma Əntanḡə rəŋwə ca vii ka əndə baawəda nga ɗa taa ŋgutə tsarə nga slənə.

⁷ Taa wu patə agi ɓaariinə nə ci naakii viitə vii Malaaba Ma'yanə ka ci, ka shii tsakənə də taa wu.

⁸ Ma hara ənji, kə vii ci ka tii hiima nga wabə sətə dəbee ka ənja. Ca vii ka hara ənji baawəda nga shii uushi'inə, təya ba ka ənja. Ma ətsa, dagi baawəda nga Malaaba Ma'yanə rəŋwa ha'ə.

⁹ Ca vii ka əndə'i əndə əsə, baawəda nga gi'inə tə Əntanḡə də ŋgeerənə. Ma ka əndə'i əndə əsə, ca vii baawəda nga mbəɗəpa a də ənda. Ma ətsə patə, dagi baawəda nga Ma'yaatə rəŋwə ha'ə.

¹⁰ Ca vii ka hara ənji baawəda nga slənə sə nga hurəshishinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda nga ɗa anabaakwaanə. Ca vii ka hara ənji baawəda nga taarapaaginə ahada uura nga Ma'yanə nga Əntanḡə da nga ginaajinyinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda nga wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama. Hara ənji əsə, ca vii ka tii baawəda nga baabagi wabənəkii aagi uuratə ci ənjə a ɗa.

¹¹ Amma ətsə patə, Ma'yanə rəŋwə ha'ə ca vii baawəda nga ɗaada uushi'iitə makə sətə kadeesəkə ka ci. Taa wu patə da naakii viinə pamə.

Purəŋanyinə laŋə amma shishinə rəŋwə

¹² Ma shishinə nga ənda, tə'i purəŋanyinə laŋə ashikii. Əndə rəŋwə da purəŋanyinə kama kama ca slənə, amma ka shishiitə rəŋwə ha'ə. Ha'ə nə *Aləmasiihu naakii əsə.

12:2 12.2 8.4-6; Isaa. 44.9-20; Gal. 4.8. **12:3 12.3** 1 Yooh. 4.2-3; Rooma 10.9.
12:4 12.4-11 12.27-14.40; Rooma 12.6-8; Af. 4.4. **12:5 12.5** 12.28-30. **12:7** 12.7 14.26. **12:10 12.10** 14.5; Slənə 2.4. **12:11 12.11** 7.7; Rooma 12.3; Af. 4.7; 1 Piita 4.10. **12:12 12.12-26** 12.27.

13 Unə maa, ha'ə nuunə patə makə ətsa. Taa *Yahudiinə taa hara slikərənə, taa maviinə, taa dimuyinə, amə patə, kə upaa amə bapətişəma də Malaaba Ma'yanə rənjwə, kaama ndzaanə shishinə rənjwə. Ma'yanə rənjwə sii amə patə.

14 Acii ma shishinə, əntaa wata purəjanə rənjwə ghənyi, amma purəjanyinə lanə.

15 Mbu'u ka banə nə sədə, "Makə dīi ci əntaa ciinə nə nyi, acii ha'ə əntaa agi purəjanyinə nga shishinə nə nyi." Taa ngahi kə bii ci ha'ə, amma pooshi banaakii ha'ə ka ngərəginə tə ci ka ndzaanə ashi shishinə.

16 Mbu'u ka banə nə liminə naakii əsə, "Makə dīi ci əntaa ginə nə nyi, acii ha'ə əntaa agi purəjanyinə nga shishinə nə nyi." Taa ngahi kə bii ci ha'ə, pooshi banaakii ha'ə ka ngərəginə tə ci ka ndzaanə ashi shishinə.

17 Maci ginə nə shishinə patə, kadə də iitə caama fa? Maci liminə nə shishinə patə, kadə də iitə caama zənəta?

18 Makə sətə dīi shishinə, kə dəadavə Əntənfə patənə nga purəjanyinə makə sətə kadeesəkə ka ci.

19 Maci purəjanə rənjwə tanə, kadə pooshi shishinə.

20 Makə sətə dīi ci, tə'i purəjanə kama kama, amma shishinə rənjwə.

21 Acii ha'ə, pooshi ginə ka banə ka ciinə, "Pooshi nafaaku ka nyi." Ha'ə nə nə əsə, paa ci ka banə ka sədə, "Pooshi nafaaku ka nyi."

22 Ma purəjaatə caama nee yadə ngeerənə ashaamə, pooshi uushi caama mbee ka dətənə yadə ci.

23 Ha'ə nə hatə caamə nee makə pooshi bwatyakii əsə, ci nə ətə caama hədəgi nga'ə. Ha'ə əsə nə purəjanyitə caama nee makə pooshi daguyinəkii. Ka tii caama kavə naamə.

24 Ma purəjanyitə daguyinəkii ka ginə, kə bwasee amə ka tii makə sətə dīi tii. Ma nyibuvə Əntənfə purəjanyitə patə ka shishinə, kaama shii nee ka bwatya nga purəjanyitə caama nee makə pooshi bwatyatii.

25 Makə ha'ə dīi əna, pooshi kama kamaanə agi shishinə. Taa ngutə purəjanə patə, wa ca upaa hədəginə mbərə mbərə da harakii.

26 Madə agi sa cibə nə əndə'i purəjanə nga shishinə, patə da harakii ca sa cibəkii da i tii. Madə kə upaa əndə'i purəjanə dəlanə, patə da harakii ca də manjushinə.

27 Unə patə, shishinə nga Aləmasiihu nuunə. Taa wu patə ahadoonə, purəjanə nga Aləmasiihu nə ci.

28 Ma ahada ənji nə'unə, ma nga təkəjwanə, kə dəkəpaa Əntənfə masləkee ənja. Nga bəra'inə ca dəkə anabiinə;

nga makkənə ca dəkə maliminə. Ma daba'ə, ca dəkə ənji slənə sə nga hurəshishinə, ca dəkə ənji mbəḏəpaa də ənja, ca dəkə ənji tsakə ənja, ca dəkə matakəṇwanyinə, ca dəkə ənji wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama.

²⁹ Ma ənjitsa, əntaa masləkee ənji nə tii patə, əntaa anabiinə nə tii patə, taa maliminə. Əntaa taa wu nə əndə da baawəḏa nga ḏa sə nga hurəshishinə.

³⁰ Əntaa taa wu nə əndə da baawəḏa nga mbəḏəpaa də bwaneanyinə, taa da baawəḏa nga wabənə da məshipətə uuranyinə kama kama, taa baabagi sətə ci təya ba.

³¹ Ma unə, kavəmə moodəfuunə ka upaa viinyiitə palee də məghərəvənə.

Ma palee patə, ḏatəmə makə sənə nii kya baarii koonə.

13

Wabənə agyanə uudənə

¹ Taa tə'i nyi da baawəḏa nga wabənə taa də ṅgutə uura nga ənji patə da nga malaa'ikanyinə, maḏa pooshi nyi da uudə ənja, wazənə zabə nə wabənaaki makə tibisətə ca wazə 'yarəlanə.

² Taa tə'i nyi da baawəḏa nga ḏa anabaakwaanə da nga paaratəgi də ma'umbee uushi'inə, taa tə'i nyi da baawəḏa nga shii uushi'inə patə, taa tə'i nyi da vii goonga ətə nga kavənə tə giṇunyinə ka mbudənə, təya palə ka əndə'i ha, maḏa pooshi nyi da uudə ənja, uushi zabə nə nyi.

³ Taa kə təkəgi nyi uushi'inaaki patə ka ənja, nya vii shishinəki, ənjə a ətsagi, amma maḏa pooshi nyi da uudə ənja, pooshi nyi ka ṅgərə bwatyakii.

⁴ Ma uudənə, ci ca kavə əndə ka sə'watə uushi, ci ca kavə əndə ka ḏa nga'əənə ka ənja, ca kavə əndə ka ndzaanə yadə sərəha, paa ci ka ḏuunətə naakii na.

⁵ Ma əndətə da uudə ənja, paa ci ka ḏa sə nga ayinə. Paa ci ka uudə naakii na. Pooshi səkəkii ka bəzənə pii pii. Paa ci ka kəsəpaa bwaya bwayaanə a ədzəməkii.

⁶ Ma əndətə da uudə ənja, paa ci ka ḏa moodasəkə agyanə bwaya uushi. See dagwa uushi ḏanəkii maṇushinə.

⁷ Ma əndətə da uudə ənja, pooshi 'waslyakəənə nga ənji ka shiginə a makii pii pii. Taa guci patə tə Əntanḑə cii kəya gi'i. Taa guci patə əsə agi kanə nə ci nə nga dagwa uushi. Taa mi patə, agi sə'watənə nə ci.

12:28 12.28 12.8-10; 14.1-4; Slənə 13.1; 15.32; Af. 4.11-12. **12:31 12.31** 14.1.
13:1 13.1-7 8.1; Rooma 13.8-10. **13:1 13.1** 2 Koor. 12.3-4. **13:2 13.2** 12.8;
 Mat. 7.22; 17.20. **13:3 13.3** Dan. 3.19-20; Mat. 19.21. **13:5 13.5** 10.33; Wab.
 10.12; Fil. 2.4.

⁸ Ma uudəənə, pooshi ka uudəənə. Amma ma anabaakwaənə, ka uudəginə. Ka ləginə nə wabənə də məshipətə uuranyinə. Ha'ə nə shiinə əsə, ka uudəginə.

⁹ Ma shiinə gaamə da anabaakwaənə gaamə, ma'ə ci mambu'umə bahə uushi.

¹⁰ Amma ma saa'itə nə Əntanfə a mbu'utəgi də patənə nga uushi'inə, saa'ikii nə uushi'iitə ma'ə mambu'umə bahə uushi a uudəgi.

¹¹ Ma saa'itə nyi ma'ə uuzənə, uura manjeevənə njii kya wabə, nga uura manjeevənə nji hiimaaki, uura manjeevənə nji slənaaki əsə. Amma makə uugi nyi dənə ka ənda, kə bwasee nyi ka uura manjeevənə patə.

¹² Ma nga əna, ma uushi'iinə caama tsaamə, agi tsaamənə naamə makə sətə ci əndə a tsaamə ma'yanə nga uushi agi ma'inə,* paa ci ka neenə bəranə nga'ə. Amma ma aakəŋwa, kadə naama nee ginə da ginə. Ma nga əna, tə'i uushi'inə ma'ə nyi mashiimə. Amma ma aakəŋwa, kadə nii kya shii patə, makə sətə shii Əntanfə tə nyi furəŋə. †

¹³ Ma vii goonğaənə, da ka na, da uudəənə, tə'i tii makkə. Amma ma palee patə, uudəna.

14

Tsakə wabənə agyanə sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja

¹ Ma dānuuna, dāmə gazhi'waanə nga uudə ənja. Kamə nuunə əsə ka upaa sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja. Ma palee maa, una upaa baawəda nga dā anabaakwaənə.

² Aci ma əndə wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama, əntaa ka ənji shiŋkinə cii kəya wabə, amma ka Əntanfə. Aci pooshi əndə ca paaratəgi də sətə cii kəya ba. Ma'umbee uushi'inə cii kəya wabə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə.

³ Amma ma əndə dā anabaakwaənə, ka ənji shiŋkinə cii kəya wabə. Wabənəkii a tsakə tə tii, ca vii ka tii kwatsə kwatsənə nga moodəfa, ca banee ka ma'yanətii.

⁴ Ma əndə wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama, tə naakii nə cii kəya tsakə tanə. Amma ma əndə dā anabaakwaənə, tə patənə nga ənji nə'unə cii kəya tsakə.

13:8 13.8 12.10; 14.1-5. * **13:12 13.12** Ma Bulusə, kə dīi ci misaali də dyarugala, acii ma dyarugalə agi zamana nga Bulusə, pooshi bəranə makə nga əndə'i. Aciikii dīi Gudə misaali də ma'inə. † **13:12 13.12** Rooma 8.24; 2 Koor. 5.7; kə shii Əntanfə taamə: 8.3; Gal. 4.9. **13:13 13.13** Kwal. 1.4-5; 1 Tees. 1.2-3; Tit. 2.2; Ibər. 10.22-24; 1 Yooh. 4.16. **14:1 14.1** 13.8. **14:2 14.2** 12.10. **14:4 14.4** 14.26.

⁵ Nga'ə ka nyi unə patə, una wabə də məshipətə uuranyinə kama kama. Amma ma palee nyi də uudənə koonə, a doonə anabaakwaanə. Ma əndətə ca də anabaakwaanə, kə palee ci ka əndətə ca wabə də məshipətə uuranyinə kama kama, acii ma wabəətə cii kəya ba də məshipətə uura, see madə ənyapaagi ənji aagi uuratə cii ənja Ikəliisiya a fa, taabu'u tsakənə wabənəkii tə tii.

⁶ Ndzəkənjushi'inəkya, madə maa gi nyi aahoonə, nya wabə koonə də məshipətə uura, tə'i nafaaki koonə kwa? Taa gi'u pooshi nafaaki koonə. See madə baarii nyi koonə kura uushi ətə baarii Əntanfə ka nyi, nya kavə tuunə ka shii uushi'inə nga Əntanfə, nya də koonə anabaakwaanə, nya dzəgunə koonə wabənə nga Əntanfə.

⁷ Kataamə hiima ka lyambyada taa kəzhimbəra. Ma təya, uushi'inə nga wanyanə, pooshi əpinə amatii. Madə pooshi wanyanatii shigi nga'ə, ka fanə nə ənji sətə ci təya ba kwa?

⁸ Yaci ma əndə ədə uutəma, madə paa ci ədətə nga'ə, dama fanə ənji bahə iinənə ka pana?

⁹ Ha'ə nuunə əsə dīi. Madə ma wabənə goonə də məshipətə uura, pooshi əndə paaratəginə də sətə cuuna ba, ka ndzaanə nə wabənə goonə zabə aagi mədə.

¹⁰ Tə'i uuranyinə kama kama lanə asəkə duuniya, patənatii tə'i nafatii.

¹¹ Amma madə paa nyi shii uuratə wabəgi ənji, ma əndətə wabəgi də uurata, mu'umə nə ci akənjwaciiki. Ha'ə nə nyi əsə, mu'umə nə nyi akənjwaciikii.

¹² Makə dīi ci nga'ə koonə nə upaa viinə ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii, see a doonə gazhi'waanə nga alə viitə ca tsakə dzənə nga Ikəliisiya aakəjwa.

¹³ Acii ha'ə, ma əndətə upaa viinə nga wabənə də məshipətə uura, wa ca də də'wa, kaa ca upaa baawəda nga ənəpaaginə ka ənji aagi uuratə cii təya fa.

¹⁴ Acii ma nya də də'wa də məshipətə uura, aagi paaratəginə nə ədzəməki. Amma ma nyi ka nəki, paa nyi ka paaratəginə də sətə cii kya ba.

¹⁵ Iitə dənəki dīi? Ka dənə nə nyi də'wa də məshipətə uura, nya də də'wa əsə də uuratə cii kya paaratəgi. Ka kanə nə nyi wanyanə də məshipətə uura, nya ka də uuratə cii kya paaratəgi əsə.

¹⁶ Madə ma cii kwa kuyirii tə Əntanfə də məshipətə uura tanə, də iitə mbeenə əndə saakii ka luunə 'Aamiina' putə nga kuyiriinaaku tə Əntanfə? Wiinə paa ci fii sətə cii kwa ba! *

¹⁷ Taa dagwakii nga'ə nə də'waaku, ma əndətə pooshi ka paaratəginə, pooshi ka tsakənə tə ci.

¹⁸ Kə kuyirii nyi tə Əntanfə, acii agi wabənə nə nyi də məshipətə uura, palee ka taa wu ahadoonə.

¹⁹ Amma ma agi dza də nə nga Ikəliisiya, gəfə kə wabi nyi də maki tufə tanə, ka dzəgunənə ka ənji də uuratə ci ənjə a fa, acii wabəpaanə sabakə də məshipətə uura.

²⁰ Ndəkəŋushi'inəkya, goona ndzaanə makə manjeevənə agi hiima goonə. Ma agi ɗa bwaya bwayaanə, ndzaamə makə mbərəzhinyinə. Amma ma agi hiima, ndzaamə ka matanənyinə.

²¹ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə ətə bii ci, “Əŋki Slandana,

ka wabənə nə nyi ka ənjaaki da ma məshipətə ənja.

Də məshipətə uura wabənəki ka tii.

Patə da ha'ə pooshi ənjaaki ka fanə tə nyi.”

²² Acii ha'ə, ma wabənə də məshipətə uura, ka ɓaarəginə də slənə nga Əntanfə ka ənjitə pooshi da vii goonga, əntaa ka ənjitə da vii goonga. Ma anabaakwaanə, ka ənjitə da vii goonga ci ənjə a ɗa, əntaa ka ənjitə yadə vii goonga.

²³ Yaci sanjə kə dzii patənə nga ənji nə'unə ka hakii, wata taa wu patə ca wabə də məshipətə uuranyina, maɗa kə dzəgərə əndətə yadə vii goonga taa əndə saakii ha'ə aahadoona, paa ci ka banə mabiinə nuunə kwa?

²⁴ Amma maɗa anabaakwaanə cuuna ɗa, maɗa dzəgərə əndətə da ghatə vii goonga, taa əndə saakii ha'ə, maɗa kə fii ci, ka shiinə nə ci oo'i, tə'i 'waslyakəənə ashikii.

²⁵ Ma ma'umbee uushi'iitə njii kəya hiima a ədzəməkii, ka shiginə aa babara, ka gərə'waanənə nə ci, ca paslə tə Əntanfə, ca bagi paŋgəranjə oo'i, “Weewee ganə nə Əntanfə ahadoonə!”

Ndzaanə ahada ənji nə'unə də rəgwakii

²⁶ Ndəkəŋushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Maɗa kə dzii unə də nə ka ɗa də'wa, əndə'i əndə tə'i ci da wanyanə, əndə'i əndə tə'i ci da dzəgunənə əsə, əndə'i əndə tə'i ci da ma'umbee wabənə nga Əntanfə, əndə'i əndə tə'i ci da wabənə də məshipətə uura, ha'ə əsə, tə'i əndə'i əndə ca bagi sətə cii kəya wabə. Taa mi patə cuuna ɗa, wa ca tsakə tə ənja.

²⁷ Maɗa tə'i hara ənji ca moo wabənə də məshipətə uura, ga təya pitəgi agyanə ənji bəra'i taa makkə. Wa təya wabə

də rəŋwə rəŋwə əsə, əndə rəŋwə a ənəpaagi aagi uuratə ci ənɲə a fa patə əsə.

²⁸ Amma maɖa pooshi əndə ənəpaaginə aagi uuratə ci ənɲə a fa, wa təya ndzaanə kəɖa'ə ahada ənɲa, təya wabə ka natii nə da ka Əntanɲə.

²⁹ Ma agyanə anabaakwaanə, wa anabinyinə bəra'i taa makkə a ɖa. Hara ənɲi əsə, wa təya tsaamə agyanə sətə ci təya ba.

³⁰ Amma maɖa kə vii Əntanɲə ka əndə'i əndə wabənə kaa ca ba ka ənɲa, ma əndətə 'watəgi wabənə, wa ca ndzaanə kəɖa'ə.

³¹ Aci patənə goonə ka ɖanə nuunə anabaakwaanə də rəŋwə rəŋwə, kaa patənə goonə a shii upaa dzəgunənə, una shii upaa kwatse kwatsənə ŋga moodəfa.

³² Ma ənɲitə da baawəɖa ŋga ɖa anabaakwaanə, ka mbeenə nə tii ka kənɲee ka anabaakwaanatii.

³³ Aci ma Əntanɲə, paa ci ka moonə ama gwazee ka uushi. Amma kə mwayi ci ama ɖa uushi də rəgwakii, makə sətə ɖii taa da patə ahada ənɲi nə'unə.

³⁴ Ma makinə, wa təya ndzaanə kəɖa'ə. Aci pooshi tii da rəgwa ŋga wabənə. Wa təya həətəpaa nətii makə sətə bii *bariya.

³⁵ Maɖa tə'i uushi ci təya moo shiinə, wa təya ləgwatə ama ŋguyirənatii asii gatii. Aci ayi ayi ka minə nə wabənə ahada ənɲi ŋga Əntanɲə.

³⁶ Ma nuunə ka nəhənə saŋə, daci unə shigi wabənə ŋga Əntanɲə kwa? anii koonə tanə saŋə sha?

³⁷ Maɖa tə'i əndə ahadoonə ca hiima oo'i *anabi nə ci, taa tə'i ci da viinə ŋga Malaaba Ma'yanə, wa ca paaratəgi oo'i, ma sənə cii kya naahə koonə, wabənə ŋga Slandana.

³⁸ Taa wu ɖii mabizhinə oo'i əntaa ha'ə, ga ənɲə a luuvə ka ci.

³⁹ Aci ha'ə ndzəkənɲushi'inəkya, kavəmə nuunə aagi ɖa anabaakwaanə. Goona dzavə wabənə aama əndətə ca moo wabənə də məshipətə uura əsə.

⁴⁰ Taa mi patə ɖamə də rəgwakii makə sətə dəbee.

15

Wabənə agyanə maɖənə ŋga Yeesu agi maməətə ənɲa

¹ Ndzəkənɲushi'inəkya, takumə kaa nya ənə ka batənə koonə agyanə Nɲuni Habaratə shi nya waazii koonə. Habarakii shi una vii goonɲa anəkii, ci əsə kənɲaanuunə ndihə ndihə agikii.

14:29 14.29 Slənə 17.11; 1 Tees. 5.21. 14:33 14.33 7.15. 14:34 14.34-35 11.3; Af. 5.22; 1 Tim. 2.12. 14:37 14.37 1 Yooh. 4.6. 14:39 14.39 14.1,5. 14:40 14.40 14.33. 15:1 15.1 Gal. 1.11.

² Dagi Nunyi Habarakii əsə luupaa Əntanfə tuunə, waatoo Nunyi Habaratə waazii nyi koonə. Madə kə kəsətuunə Nunyi Habarakii tənə tənə, ka upaa nuunə luupaanə. Amma madə pooshi unə kəsətə də goonğa, kə ndzaa vii goonğa goonə zabə.

³ Ma nyi, kə waazii nyi koonə Nunyi Habaratsə ba'avə Slandana aaciiki. Tə'i ci da məghərəvənə ka şanə, palee ka taa ngutə uushi. Ma Nunyi Habaratsa, ci nə: kə ənki Aləmasiihu putə nga 'waslyakəənə gaamə makə sətə shi ənə a nyaahə aasəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ha'ə na də.

⁴ Ənjə a ngədfəgi tə ci, Əntanfə a madəe ka ci agi maməətə ənja, makə sətə shi ənə a nyaahə aasəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ha'ə na də.

⁵ Ma daaba'əkii, kə jigagi ci də naakii nə ka Piita, ca jigagi ka masləkee ənji pu'u aji bəra'i əsə.

⁶ Ca jigagi ka saa'i rənwə əsə ka ənji nə'unə tə ci, palee ka gya'ə tufə nə lajənətii. Taa ngahi kə məəki hara ənji ahadatii, amma dənə əndzə'i bəzəkii nə ənjitə ma'ə da əpinə.

⁷ Ca jigagi də naakii nə əsə ka Yakubu. Ma daaba'əkii, ca jigagi ka masləkee ənji patə.

⁸ Ma nga muudinə kə jigagi ci ka nyi. Taa ngahi ma naakya, paa nyi mbu'i bahə ca jigagi ka nyi, acii kə əki nyi ka şanə,

⁹ nyi nə moodəba'ə nga masləkee ənji patə. Pooshi dəbee maa ənə a 'wa tə nyi masləkee ənda, acii kə cibəe nyi ka lkəliisiya nga Əntanfə.

¹⁰ Amma dagi pwapoonə nga Əntanfə ka nyi kavə ci tə nyi ka ndzaanə makə sənə dīi nyi əndzə'i. Pooshi pwapoonakii ka nyi ndzaanə ka uushi zabə. Kə dīi nyi slənə də patənə nga ngeeriiki palee ka tii patə. Ma ətsə patə, əntaa nyi saaki dīi slənətsa, amma putə nga pwapoonə nga Əntanfə ka nyi dīi slənətsə ha'ə.

¹¹ Makə dīi ci ha'ə dīi əna, taa nyi waazii Nunyi Habaratsa, taa hara masləkee ənji waazii, ha'ə makə ətsa waazii inə patə, ha'ə makə ətsə əsə vii unə goonğa.

Wabənə agyanə madənə gaamə agi maməətə ənja

¹² Ya əna, makə ma waazanə geenə koonə, kə madəe Əntanfə ka *Aləmasiihu agi maməətə ənja, iitiitə sanə banə

15:2 15.2 Gal. 2.1-2. **15:3 15.3** 11.23; Isaa. 53.5-12. **15:4 15.4** Yun. 1.17; Mat. 12.40; Yooh. 20.9; Slənə 2.24-31. **15:5 15.5** Mat. 28.16-17; Luka 24.34,36; Yooh. 20.19. **15:7 15.7** Luka 24.50. **15:8 15.8** 9.1; Gal. 1.15-16; Slənə 9.3-6. **15:9 15.9-10** 1 Tim. 1.12-16. **15:9 15.9** Af. 3.8; Gal. 1.13-14. **15:10 15.10** 2 Koor. 11.23. **15:11 15.11** 1.12; Gal. 1.17-18; 2.6-9.

hara ənji goonə oo'i, pooshi mantə əndə ka madənə da i əpinə şanə?

¹³ Maci tantanyinə ha'ə, kadə kə ndzaa ci ətsə pooshi Əntənfə madəe ka Aləmasiihu.

¹⁴ Maci pooshi Əntənfə madəe ka Aləmasiihu, kadə kə ndzaa ci ətsə, uushi zabə nə waazanə geenə, kadə kə ndzaa vii goonga goonə ka uushi zabə əsə.

¹⁵ Maci pooshi Əntənfə madəe ka Aləmasiihu agi maməətə ənja, kadə kə ndzaa ci ətsə jirakənə ciina jirakə aashi Əntənfə. Aci kə bii inə ka ənji oo'i, kə madəe Əntənfə ka Aləmasiihu agi maməətə ənja. Maci tantanyinə oo'i, pooshi maməətə ənji ka madənə şanə, əntaa kadə paa ci madəe ka ci ətsə kwa?

¹⁶ Aci maci pooshi Əntənfə madəe ka mantə ənda, Aləmasiihu maa, kadə pooshi Əntənfə madəe ka ci ətsə.

¹⁷ Maci pooshi Əntənfə madəe ka Aləmasiihu, kadə kə ndzaa ci ətsə uushi zabə nə vii goonga goonə, kadə ca'ə əndzə'i ma'ə unə ma'upaamə luupaanə nga 'waslyakəənə goonə əsə.

¹⁸ Kə ndzaa ci ətsə əsə, ma ənjitə vii goonga ka Aləmasiihu məkə, kadə pooshi tii ka upaa luupaanə.

¹⁹ Maci ma nənə caama ka aashi Aləmasiihu, wata ka putə nga əpiinə amaamə tanə, kadə təgunuunə gaamə palee ka nga patənə nga ənji duuniya.

²⁰ Amma tantanyinə weewee kə madəe Əntənfə ka Aləmasiihu agi maməətə ənja. Ci nə təkəŋwanə nga əndətə madəe Əntənfə ka ci agi ənjitə məkə patə. Madəenə ka ci baarii oo'i, weewee ka madəenə nə ci ka ənjitə məkə əsə.

²¹ Dacii əndə rəŋwə shi wə aahanə aa duuniya. Ha'ə əsə dacii əndə rəŋwə shi madənə agi maməətə ənja.

²² Putə nga shiginə nga ənji dashi Adamu ci patənə nga ənjə a məkə. Ha'ə əsə, putə nga ləbənə nga ənji da Aləmasiihu, ka madənə nə tii agi maməətə ənja.

²³ Amma ka gərashi ka gərashi. Aləmasiihu nə nga təkəŋwanə. Ma uusəra nga ənyanaakii əsə, ənjitə vii ka ci goonga a madə ha'ə.

²⁴ Uusəra nga muudinə a mbu'ya ha'ə. Ma uusəratsa, ci nə saa'itə nə Aləmasiihu a jaala agyanə patənə nga uushi'iitə ca dā ŋwanuunə taa dama patə, taa iitə nə baawədatii patə. Ma daaba'əkii, ca ŋgərə ŋwanuunə, ca vii ka Əntənfə Dii.

15:15 15.15 Slənə 1.22; 4.33; 5.30-32. **15:17 15.17** 15.3; Rooma 4.25. **15:18 15.18** 1 Tees. 4.13. **15:20 15.20** 6.14; Kwal. 1.18. **15:21 15.21-22** 15.45-49; 'Wat. 3.17-19; Rooma 5.12,14,18. **15:22 15.22** 2 Koor. 5.17. **15:23 15.23** 15.51-52; 1 Tees. 4.16. **15:24 15.24** Dan. 2.44.

25 Aci ma Aləmasiihu, ci ca ɗa ɗwanjuunə ɗga əna, see maa mbu'ya saa'itə nii kəya jaala agyanə patənə ɗga ənji daawaanaakii, ca kavə tɔ tii aatsaa sɔɗəkii.

26 Ma ɛndə daawaanə ɗga muudinə, ci nɔ wa. Tə ci nii kəya uudə ba'ə ka zamaginə.

27 Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Kə kavə ci patənə ɗga uushi'inə aatsaa sɔɗəkii." Makə nyaahə ənji oo'i, patənə ɗga uushi'inə ka ndzaanə nɔ tii atsaa sɔɗəkii, ma ɛtsa, pangəranə pooshi ɔntanfə kavə naakii nɔ aatsaa sɔɗə Aləmasiihu. Ci kavə tɔ patənə ɗga uushi'inə ka ndzaanə atsaa sɔɗəkii.

28 Ma kavə ɔntanfə patənə ɗga uushi'inə aatsaa sɔɗə Aləmasiihu, kaa ca ɗa ɗwanjuunə anətii. Ma Aləmasiihu naakii ɛsə, ka kavənə nɔ ci naakii nɔ aatsaa sɔɗə ɔntanfə. Aci ɔntanfə kavə taa mi patə ka ndzaanə aatsaa sɔɗəkii. Ma ɛtsə patə, kaa ca ɗa ɗwanjuunə patə agyanə taa wu patə.

29 Ya sənə, ya ənjitə ci ənjə a ɗa ka tii bapətisəma ka putə ɗga maməətə ənjatii, maɗa pooshi maɗənə ɗga maməətə ənji shənə, ka mi ci ənjə a ɗa ka tii bapətisəma?

30 Ya inə ɛsa, ka mi ɗii inə kədəhə da wə taa guci pata?

31 Ndəkəɗushi'inəkya, ma nyi, ama wə nɔ nyi uusəra patə. Ma bii nyi koonə ha'ə, acii agi ɗa manushinə nɔ nyi oo'i, asəkə cii Yeesu Aləmasiihu naamə, ci nɔ Slandanaamə. Ma ɛtsə patə, tantanyinə.

32 Maɗa banə ɗga ɛndə shinjinə, kə pii nyi da dabanyinə ɗga bilinə ganə də Afisa. Maɗa pooshi ɔntanfə maɗee ka maməətə ənja, mi ɗii nɔ bwatyatə nii kya upaa dava? ɔntaa gəɗə a zəmiinə, ina sa, makə ɗii ci doorə ciina ɛntə kwa?

33 Goona luuvə ka ənjə a ɗusləgi duunə asəkə ɗunyi rəgwa. Ma ndzaanə da bwaya ənja, ka nə'unə nuunə dərəpatii.

34 ɔnyavəmə aagi hanƙala goonə! Goona ɗa 'waslyakəənə ma'ə shənə! Pooshi hara ənji ahadoonə shii tɔ ɔntanfə. Ma bii nyi ɛtsa, ka shii ɗavə koonə ayinə.

Kura shishinə daaba'ə wa

35 Tə'i hara ənji na ləgwa, "Də iitə sənə nɔ maməətə ənjə a maɗə da i əpina? Tsarə ɗga ɗgutə shishinə sənə nɔ tɔya ndzaanə da ca?"

36 Ya hə ɛndə ghatə hiima! Ma slikəriitə cii kwa ləga, see maa bəsləgi zəku'i taabu'u givanəkii.

15:25 15.25 Jab. 110.1; Mat. 22.44. 15:26 15.26 Səniinə 1.18; 20.14; 21.4.
15:27 15.27 Jab. 8.6. 15:28 15.28 Rooma 11.36. 15:30 15.30 Rooma 8.36.
15:31 15.31 2 Koor. 4.10-11. 15:32 15.32 Isaa. 22.13; Luka 12.19-20; 2 Koor.
1.8. 15:34 15.34 Mat. 22.29; Rooma 13.11-14; Af. 5.6-17. 15:36 15.36-37
Yooh. 12.24.

37 Ma slikəriitə cii kwa ləga, hi'u saakii, əntaa ənfwa ghəmə cii kwa ɲgubə, ka ndzaanə taa səkəɲwa taa tsarə ɲga ɲgutə slikərənə patə.

38 Əntanɲə kavə tə slikəriitə ka dəvənə makə sətə kadeesəkə ka ci, ca ənəgi ka əndə'i uushi pamə, əntaa slikərənə ma'ə. Taa ɲgutə tsarə ɲga slikərənə patə ka ndzaanə ka ənfwaakii.

39 Patənə ɲga uushi'iitə da əpinə amatii, kama kama nə ləwə ɲga shishinətii. Tsanə nə ɲga əndə shiɲkinə, tsanə nə ɲga daba, tsanə nə ɲga əginyinə, tsanə nə ɲga hərəfinə əsə.

40 Ma uushi'iitə asəkəntanɲə, tə'i shishinətii. Uushi'iitə ganə anə hanyinə əsə, tə'i shishinətii. Ma shishinə ɲga uushi'iitə asəkəntanɲə da ənə ganə anə hanyinə əsə, kama kama nə məghərəvənətii.

41 Tsanə nə məghərəvənə ɲga uusəra, tsanə nə ɲga ləgidə, tsanə nə ɲga tikisanyinə. Taa ahada tikisanyinə maa, tə'i məghərəvənə kama kama.

42 Ha'ə dīi na dā də maməətə ənja saa'i ɲga madənətii. Ma shishiitə ɲgədəgi ənji, ka bəslənə. Ma shishiitə ma'i əsə, pooshi ka bəslənə ma'ə.

43 Madə kə ɲgədəgi ənji wa, bwaya dagwakii, ndzaanəkii yadə ɲgeerənə davə. Madə kə madəe ənji əsə, dagwakii ndzaanəkii, da ɲgeerənə əsə.

44 Madə kə ɲgədəgi ənji wa, shishinə saakii ha'ə ci ənjə a ɲgədəgi. Madə kə ma'i ci əsə, ka ndzaanə nə ci ka malaaba shishinə. Weewee tə'i shishinə saakii ha'ə. Shiimə oo'i, tə'i malaaba shishinə əsə.

45 Acii tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkətə ətə bii ci, "Ma əndə ɲga təkəɲwanə, waatoo Adamu, əndə da əpinə amakii ɲji ci." Amma ma Adamu ɲga muudinə, Ma'yanə nə ci, Əndə vii əpinə.

46 Ma shishinə saakii, ci ca 'watəgi shiginə. Ma daba'əkii, malaaba shishinə a shigi.

47 Ma Adamu ɲga təkəɲwanə, də hanyinə ghənyi Əntanɲə tə ci, hanyinə nə ci. Amma ma Adamu ɲga bəra'inə, dadagyə shi ci.

48 Ma ənji ɲga *duuniyana, makə ɲga əndətə ghənyi Əntanɲə tə ci də hanyinə nə tii. Ha'ə nə ənji ɲga dadagyə əsə, makə ɲga əndətə shi dadagyə nə tii.

49 Makə sənə pushaamə tə əndətə ghənyi Əntanɲə tə ci də hanyinə, ha'ə naama ɲgərə pushashinə ɲga əndətə shi dadagyə.

⁵⁰ Ndzəkəŋushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma shishinə saakii, pooshi ci ka ndzaanə agi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Ma sətə ca bəslə, pooshi ci ka ŋgərə shishinə ŋga sətə pooshi ka bəslənə.

⁵¹ Fatəmə kaa nya ba koonə ma'umbee waʔənə. Ma amə, əntaa patənə gaamə na mətətə. Amma patənə gaamə na zə'ugi.

⁵² Darə rəŋwə, makə mərəkənə ŋga ginə naama zə'ugi. Waatoo saa'i ŋga muudinə, saa'itə nə ənjə a fa uura ŋga uutəma. Maa kə əgi ənji uutəmakii, ka maʔənə nə mamətətə ənja. Pooshi əntənə ma'ə. Ma amə əsə, ama zə'ugi darə patə. *

⁵³ Acii ma shishinaamə ənə ca bəsləgi, ka zə'uginə ka ətə pooshi ka əntənə, pooshi ka bəslənə əsə.

⁵⁴ Maa kə slənyi ətsə ha'ə, waatoo kə zə'ugi sətə ca əntə, ca bəsləgi, ka sətə pooshi ka əntənə ma'ə. Də ha'ə ʔanə sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkatə ka tantanyinə ətə bii ci, "Kə zamagi Əntaŋfə də wa, kə ʔii jaalanə."

⁵⁵ "'Ya'ə wa, miinə jaalanaaku kwa?

'Ya'ə wa, miinə ŋgeerənaaku kwa?"

⁵⁶ Putə ŋga 'waslyakəənə upaa wə rəgwa ŋga bələginə taamə. Putə ŋga *bariya əsə upaa 'waslyakəənə ŋgeerənə agyanaamə.

⁵⁷ Amma kuyirii amə tə Əntaŋfə! Ci ca vii kaamə jaalanə dəcii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁵⁸ Acii ha'ə kaʔashinyinaaki ndzəkəŋushi'inəkya, kəŋəmə ndihə ndihə, goona gugudə, ndzaamə taa guci patə agi slənə goonə ka Slandana, makə kə shii unə pooshi slənə goonə ka putə ŋga Slandanə ka ndzaanə ka uushi zaʔə.

16

Tsəkə uushi'inə ka tsakənə də ənji ŋga Əntaŋfə

¹ Yoo, ma agyanə tsəkə uushi'inə ka tsakənə də ənji ŋga Əntaŋfə, makə sətə bii nyi ka Ikəliisiyanyinə anə hanyinə ŋga Galatiya, ʔamə ha'ə makə ətsa.

² Taa ŋgutə təkəŋwanə ŋga uusəra agi luuma patə, taa wu ahadoonə, wa ca ʔəkəpaa kwaba makə sətə dəbee ca vii. Maʔa kə ʔii unə ha'ə, maa kə shi nyi, pooshi uushi nuuna tsəkə ma'ə.

15:51 15.51 1 Tees. 4.15-17. * **15:52 15.52** uutəma: Mat. 24.31; 1 Tees. 4.16.
15:53 15.53 2 Koor. 5.4. **15:54 15.54** Isaa. 25.8. **15:55 15.55** Hoos. 13.14.
15:56 15.56 Rooma 4.15; 6.14. **15:57 15.57** Rooma 7.24-25. **15:58 15.58**
 16.13. **16:1 16.1** Slənə 11.29-30; 2 Koor. 8.1-9.

³ Maa kə shi nyi, ka naahənə nə nyi ləkaləkətə, nya vii ka ənjitə ta'i unə, nya sləkee ka tii də kwabatə tsəkətuunə, təya kərə aa Urusaliima.

⁴ Madə kə nee nyi, kə dəbee nya dzə əsə, ka dzənə niinə da tii.

Sətə nə Bulusə a d'a aakəŋwa

⁵ Ka dzənə nə nyi aahoonə da Makiduuniya. Acii aadəvə dīi nyi aniya ŋga dzənə zəku'i.

⁶ Maa kə mbu'i nyi aahoonə, ka ta'avənə nə nyi doonə gi'u. Mbu'u nya kyagi vyanə goonə maa, taabu'u nii kya madə ka dzənə ka hatə nii kya dzə, una tsakə tə nyi ka dzənə a rəgwa.

⁷ Ma cii kya moo, əntaa wata dzənə, nya nəhəpaa tuunə, nya pitəgi tanə. Amma agi kanə nə nyi nə ŋga dzənə ka ta'avənə doonə, madə kə luuvə Slandana.

⁸ Amma ka ənəginə nə nyi ganə də Afisa zəku'i ca'ə ka saa'i ŋga kumənə ŋga *Peentakooa.

⁹ Acii kə wunəgi Əntanfə ka nyi rəgwa ŋga d'a slənə ganə, da bwatyakii əsə nə slənəkii. Tə'i ənji daawaanə laŋə əsə.

¹⁰ Madə kə mbu'i Timooti, d'amə gazhi'waanə ŋga luunə tə ci də bəra'itə cii ka banee də ma'yanəkii. Acii ma ca, slənə ŋga Slandanə cii kəya d'a makə naaki. *

¹¹ Ga taa wu ahadoonə a bərapaa tə ci. Tsakəmə tə ci, kaa ca dzə aakəŋwa agi wiinaakii agi jamənə, ca ənya aabiiki. Acii agi gəranə nə nyi tə tii da hara ndzəkəŋushi'inə.

¹² Ma ndzəkəŋushi'inaamə Apoolasə, kə kədii nyi tə ci kaa ca dzə ka tsaamətənə tuunə, tii da hara ndzəkəŋushi'inə. Amma ma'ə Əntanfə maviimə ka ci rəgwa. Ma uusəratə nii kəya upaa rəgwa, kadə nii kəya dzə. †

Muudinə ŋga wabənə

¹³ Nəhəmə noonə na, kəŋəmə ndihə ndihə agi nə'unə, d'amə gazhi'waanə, ndzaamə də ŋgeerənə.

¹⁴ Wa patənə ŋga slənə goonə a ndzaanə agi uufəshinə.

¹⁵ Ndzəkəŋushi'inəkya, kə shii unə, ma Sətəfanu da yaakii patə, tii nə təkəŋwanə ŋga ənjitə 'watəgi vii goongə ka Aləmasiihu agyanə hanyinə ŋga Akaya patə. Kə vii tii natii nə əsə ka d'a slənə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə. ‡

16:5 16.5 Slənə 15.21; 2 Koor. 1.15-16. **16:6 16.6** Rooma 15.24. **16:7 16.7** 4.19. **16:8 16.8-9** Slənə 19.8-10. * **16:10 16.10** Timooti: 4.17. † **16:12 16.12** Apoolasə: 1.12. **16:13 16.13** 15.38; Jab. 31.25; Af. 6.10. **16:14 16.14** 8.1; Yooh. 13.34; Rooma 13.8-10; 2 Koor. 6.6; Gal. 6.10; Af. 5.2. ‡ **16:15 16.15** Rooma 16.5; Sətəfanu: 1.16.

¹⁶ Agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə fa tə tsarə nga ənjitsa. Famə tə patənə nga ənjitə ca slənə da tii ka ciinə rəjwə əsə.

¹⁷ Agi moodasəkə nga i Sətəfanu da Footənatusə da Akayikəsə nə nyi, acii kə mbu'ya tii aahanə ka madəbama goonə.

¹⁸ Kə shi tii ka uudagi səkəki makə sətə uudagi tii noonə. Ma tsarə nga ənjitsa, sə nga dəlaginə nə tii.

¹⁹ Kə nəhəpaa Ikəliisiyanyinə nga hanyinə nga Asiya tuunə patə. Ha'ə nə i Akila da Pərisəkila da patənə nga ənji nə'unə ətə ca dza də nə gatii asii əsə. Agi nəhəpaanə nə tii tuunə patə agi ləmə nga Slandana. §

²⁰ Kə nəhəpaa patənə nga ənji nga Əntanjə ənə ganə tuunə patə. Nəhəpaaməshinə də ədzəmə rəjwə agi ləmə nga Əntanjə.

²¹ Nyi Bulusə də ciinəki ca naahə koonə nəhəpaana, kə nəhəpaa nyi tuunə patə.

²² Taa wu nə əndə pooshi ka uudənə tə Slandana, tə'i naalanə ashikii.

Wa Slandanaamə a shi.*

²³ Wa Slandanaamə Yeesu a də koonə pwapoonə.

²⁴ Agi uudənə nə nyi tuunə patə putə nga ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu.

16:18 16.18 Fil. 2.29; 1 Tees. 5.12. § **16:19 16.19** Rooma 16.5; Asiya: Səniinə 1.4.11; Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2. **16:20 16.20** Rooma 16.16. **16:21 16.21** Gal. 6.11; Kwal. 4.18; 2 Tees. 3.17; Filim. 19. **16:22 16.22** Gal. 1.8-9; Səniinə 22.20. * **16:22 16.22** Ma də uura Gərika, 'Marana tha.'

Bəra'inə nga ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə koonə daciiki Bulusə, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanfə. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti ca nəhəpaa tuunə Ikəliisiya nga Əntanfə də Koorintiya da patənə nga ənji nga Əntanfə anə hanyinə nga Akaya. *

² Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a də koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntanfə

³ Dəlaamə də Əntanfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Dənə ətə ca nəhə təgunuunə gaamə nə ci, daciikii ci patənə nga tsakənə a shi.

⁴ Agi tsakənə nə ci taamə agi patənə nga mabuurənə gaamə, kaama shii mbee ka tsakənə tə hara ənji gaamə, ama banee ka ma'yanətii də tsarə nga tsakəətə cakə Əntanfə taamə.

⁵ Makə sətə dīi amə ləbə da Aləmasiihu agi saasa cibənyinaakii, ha'ə əsə naamə ləbə da ci dərəva agi tsakənə nga Əntanfə taamə daciikii.

⁶ Madə kə cībiinə, keena shii tsakənə tuunə da luupaanə tuunə. Madə kə upaa inə tsakənə tiinə əsə, keena shii tsakənə tuunə, una upaa ngeerənə nga kəŋənə ndihə ndihə, una sə'watə tsarə nga cibənə ciina sə'wa.

⁷ Kə shii inə pooshi uushi ca gugudee koonə. Aci kə shii inə, makə sətə dīi amə ləbə agi sa cibənyinə geenə, ha'ə əsə ləbə naamə agi tsakəənə ciina upaa.

⁸ Ndzəkəŋushi'ina, nga'ə keenə una shii tsarə nga cibətə sii inə anə hanyinə nga Asiya. Ma cibəkii, kə palee ka ngeerii inə. Ha'ə maa, kə ngərəgiinə hiima nga ndzaanə da əpinə ameenə.

⁹ Ma fatiinə ashiinə, makə kə lagi ənji gəŋwanə nga bəələnə tiinə. Amma ma slənyi ətsə patə, acii geena gi'i neenə na, amma keena shii gi'inə tə Əntanfə tanə, Əndə madəe ka maməətə ənja.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Af. 1.3; 1 Piita 1.3. **1:5 1.5** 4.10; Jab. 34.20; 94.19; Kwal. 1.24. **1:6 1.6-7** 4.15,17. **1:8 1.8** 4.8; Slənə 19.23; 1 Koor. 15.32. **1:9 1.9** Rooma 4.17.

¹⁰ Kə luupaa ci tiinə acii bwaya tsarə nga əntəətsa, ka tsakənə nə ci tiinə əsə. Tə ci gi'inə, kaa ca ənə ka luupaanə tiinə.

¹¹ Ma unə əsə, tsakəmə tiinə də də'wa. Mad'a ənji lanə dīi də'wa ka putə geenə, maa dīi Əntanfə keenə barəkaanə, ənji lanə na kuyirii tə ci putə nga barəkaanəkii.

Zə'unə nga aniya nga Bulusə

¹² Cakərə'inə geenə patə, ma ndzaanə geenə ganə a duuniya, ma palee maa, ndzaanə geenə ahadoonə, ndzaanə geenə də malaaba moodəfa da goongaənə əsə. Ma ndzaa inə ha'ə, əntaa də shiinə tsarə ətə nga əndə shinkinə, amma dagi pwapoonə nga Əntanfə.

¹³⁻¹⁴ Ma sənə ciina naahə koonə, sətə cuuna mbee ka jangətənə, una paaratəgi. Kə paaratəgi unə gi'u, amma, ma nəhənəkya, ma aakəŋwa gi'u, ka paaratəginə nuunə nga'ə, koonə shii oo'i, ka danə nuunə manushinə putə geenə uusəra nga shinə nga Yeesu Slandana. Ha'ə niinə əsə, ka danə niinə manushinə putə goonə.

¹⁵ Ma ətsa, kə dīi nyi aniya nga dzənə dagoonə, kaa nya jikətə koonə da manushinə geenə.

¹⁶ Waatoo, kə mwayi nyi nʊsləgərənə dagoonə, nya dzə aa Makiduuniya, nya ənya dagoonə əsə, koonə shii tsakənə tə nyi ka dzəginə aa Yahudiya.

¹⁷ Ya agi zə'unə nga aniyaakya, kə təkuree nyi ka kəŋee ka naaki nə ka da uushi rəŋwə kwa? anii da uushi'inə makə ənji *duuniya sanə cii kya da? Ka banə nə nyi "Awa" a ba ma kwa? Pooshi.

¹⁸ Makə sətə weewee əndə goonga nə Əntanfə, ma wabənə geenə koonə, əntaa a ba ma.

¹⁹ Acii ma Yeesu Aləmasiihu *Uuzənə nga Əntanfə ətsə waazii inə da Silasə da Timooti koonə agyanəkii, əntaa a ba ma nə awaakii, amma taa guci patə tantanyinə ca shiigi amakii.

²⁰ Acii ci nə "Awa" nga patənə nga aləkawalənyinə nga Əntanfə. Ci dīi caama luu "Aamiina" dacii Yeesu Aləmasiihu ka dʊunətənə də Əntanfə.

²¹ Əntanfə kabətə taamə ka hakii dashi Aləmasiihu, ca tadə taamə,

²² ca daanə sagidaakii aagyanaamə, ca vii kaamə Ma'yanaakii a ədzəmaamə ka baarəginə oo'i, tə'i hara uushi'inə dəkəpaa ci kaamə.

²³ Ma bwasee nyi ka dzənə aa Koorintiya, acii ga nya dzə ka tsakəvə koonə buurə uushi'inə. Əntənfə nə seedawaaki, ci shii sətə a ədzəməki.

²⁴ Əntaa baawəda geenə ciina moo baarənə koonə agyanə vii goonğa goonə. Pooshi. Kə shii inə, ndihə ndihə nuunə agi vii goonğa goonə. Ma caama slənə doonə, koonə uuda də səka.

2

¹ Ma bwasee nyi ka aniya nğa dzənə aahoonə, acii ga nya ənyi ka dzənə ka bəzee ka səkuunə.

² Madə kə bəzee nyi ka səkuunə, pooshi əndə uudagi səkəki madəamə unə.

³ Ənjitə dəbee uudagi səkəki nuunə. Ma nyaahə nyi koonə ləkaləkatəta, acii goonə bəzee ka səkəki, maa kə gi nyi aahoonə. Kə shii nyi weewee, madə ka moodasəkə nə nyi, ka moodasəkə nuunə noonə əsə.

⁴ Ma nyaahə nyi koonə ləkaləkatəta, də məbətəsəka, kə mə'i hanəkalaaki. Ha'ə maa, da kiinə agiki. Ma mwayi nyi, əntaa ka bəzee ka səkuunə, amma mə dīi nyi ha'ə, kaa nya baarii koonə makə sətə uu'i nyi tuunə nğaanga'ə.

Tifyaginə tə mə'waslyakə ənda

⁵ Taa wu patə bəzee ka səkə nğa əndə'i ənda, əntaa wata naaki daanəki bəzee ci, amma da i noonə patə bəzee ci. Əntaa mbudeenə cii kya mbudee, amma tə'i hara ənji ahadoonə bəzee ci ka səkətii.

⁶ Mə əndətsa, mə dzaləətsə jalə ənji tə ci, kə mbu'i ha'ə.

⁷ Acii ha'ə, ənəmə ka tifyaginə tə ci, una banee ka mə'yanəkii, acii ga məbətəsəkə a gadəgi tə ci.

⁸ Agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə baarii ka ci oo'i, kə uu'yuunə tə ci tanyi.

⁹ Mə nyaahə nyi koonə ləkaləkatəta, kaa nya shii təbətənə tuunə, kaa nya paaratəgi madə agi fanə nuunə wabənaaki nğa dzalənə tə ci.

¹⁰ Mə əndzə'i, madə kə tifyagyuunə əndəkii putə nğa sətə dīi ci koonə, nyi maa, ka tifyaginə nə nyi tə ci. Taa mi patə dəbee nya tifyagi, ka putə goonə tifyagi nyi akənwacii Aləmasiihu.

¹¹ Mə dīi cii kya də ha'ə, acii ga *Seetanə a upaa rəgwa nğa saaweenə kaamə. Kə shii amə sətə cii kəya moo dānə.

Ghatə baanə nğa mə'yanə nğa Bulusə də Tərawasə

1:23 1.23 11.31; 13.2; Rooma 1.9; Fil. 1.8; 1 Tees. 2.5; 2 Tees. 2.10. **1:24 1.24**
1 Piita 5.3. **2:1 2.1** 12.21; 1 Koor. 4.21. **2:3 2.3** 13.10. **2:4 2.4** 7.8; Slənə
20.31; 1 Koor. 16.24. **2:6 2.6** 7.11. **2:7 2.7** Kwal. 3.13. **2:9 2.9** 7.15; 10.6.
2:11 2.11 1 Piita 5.8.

¹² Yoo, ma saa'itē mbu'i nyi aa Tərawasə ka waaza Njuni Habara nga Aləmasiihu, kə nee nyi kə wunəgi Slandanə rəgwa nga dā slənə lanə davə.

¹³ Amma pooshi ma'yanəki baanə, acii paa nyi lii tē ndzəkənjənəki Titusə davə. Wata nya ba ka ənji davə 'Ta'avəmə', nya madə, nya palə aa Makiduuniya. *

*Jalanə daciai *Aləmasiihu*

¹⁴ Amma wa ənjə a kuyirii tē Əntanʃə! Ci ca kərə tiinə ka jaalanə taa guci patə putə nga ləbənə geenə da Aləmasiihu. Daciai inə əsə cii kəya kukutə dagwa mədədəranə, waatoo waaza Njuni Habara nga shiinə tē Aləmasiihu taa dama patə.

¹⁵ Weewee ma inə, makə urədyā niinə ətə ci Aləmasiihu a dəzə ka Əntanʃə. Mədədəranəkii a təkəgi ahada ənjitə ca upaa əpinə da ənjitə ka rəgwa nga zanə patə.

¹⁶ Ma urədyatsa, ma ka ənjitə zii, madə zhinyi ka tii, əntənə əntənətii. Ma ka ənjitə upaa luupaanə əsə, ci nē urədyatə ca vii əpinə. Ya əna, wu dīi nē əndə mbu'i bahə dā maduunə slənətsa? †

¹⁷ Amma ma inə, əntaa makə nga hara ənji niinə. Acii ma təya, agi gwazeenə nē tii ka wabənə nga Əntanʃə də jirakənə. Də goonʒaanə ciina wabə akənjwacii Əntanʃə. Ci ta'i tiinə, keena ndzaanə ka ənji slənənə ka Aləmasiihu.

3

Ənji slənə nga kura aləkawala

¹ Ma dəya, goona nyihə makə mbudənə ciina mbudə neenə na. Pooshi. Ma inə, pooshi nafa nga baarii koonə ləkələkətə nga slənə geenə koonə shii tiinə. Pooshi nafa nga naahənə goonə tē habara nga slənə geenə ka hara ənji, makə sətə ci ənjə a dā ka hara ənji əsə.

² Unə də noonə nē nē ləkələkətə nga slənə geenə, manaahəkii a ədzəmuunə kaa ənji patə a shii, təya janʒatə.

³ Panʒəranə oo'i, Aləmasiihu ci saakii nyaahə ləkələkətəkii, ca sləkəe daciai inə. Əntaa naahənə nga ciinə nga ənda, amma də Ma'yanə nga Əntanʃə Əndə vii əpinə. Əntaa ashii matsahə faara əsə, amma asəkə moodəfa nga əndə shiŋkinə nē ci manaahəkii.

2:12 2.12 1 Koor. 16.9. * **2:13 2.13** 1 Tees. 3.1; Titusə: 2 Koor. 7.6,13-14; 8.6,16,23; 12.18; Gal. 2.1,3; 2 Tim. 4.10; Tit. 1.4; Makiduuniya: 7.5; Slənə 20.1. **2:15 2.15** 1 Koor. 1.18. † **2:16 2.16** wu dīi ...mbu'i bahə ka dā...: 3.5-6. **2:17** 2.17 4.2; Fil. 1.15-17; 1 Tees. 2.3,5,10; 1 Piita 4.11. **3:1 3.1** 5.12; 10.12; Slənə 18.27. **3:2 3.2** 1 Koor. 9.1-2. **3:3 3.3** Shig. 24.12; Irin. 31.33; Əzaki. 36.26.

⁴ Ma ciina wabə uushi'iitə ha'ə, acii mashiikii niinə akəŋwacii Əntaŋfə daciai Aləmasiihu.

⁵ Əntaa mbu'unə mbu'iinə ka neenə na bahə banə oo'i, inə ca daada uushi'inə, pooshi. Daciai Əntaŋfə nə mbeenə geenə.

⁶ Ci kavə tiinə keena ndzaanə mambu'ukii bahə d'a slənə ŋga kura aləkawala. Ma kura aləkawalətsa, əntaa də manaahə *bariya dīi ənji, amma də Ma'yanə ŋga Əntaŋfə. Acii ma bariya, wə cii kəya kira ka ənja. Amma, ma Ma'yanə ŋga Əntaŋfə, əpinə cii kəya vii ka ənja.

⁷ Yoo, ma bariya ŋga ŋukə, manaahəkii ashi matsahu faariinə shi, kə baarii Əntaŋfə məghərəvənaakii də bariyatsa, laŋə dərəva haŋətə ənji *Isərayiila tə bariyatsa. Ha'ə maa, kə təkuree tii ka tsaamənə tə Muusa acii bərənə ŋga kəŋwaciinəkii, wiitsə boo, sətə ca uudəgi nə bərənəkii. Kə shii amə, ma bariyatsa, əntənə nə muudinəkii. Patə da ha'ə, tə'i məghərəvənə davə.

⁸ Makə kə shii amə ha'ə, sakwa slənə ŋga Ma'yanə ŋga Əntaŋfə dīi, pooshi palee də məghərəvənə kwa?

⁹ Acii mada ka kira məghərəvənə nə slənə sətə ca kira əntənə ka ənja, slənə sətə ca kira luupaanə palee də məghərəvənə.

¹⁰ Weewee ma ətsə ha'ə, kə sha nji da i məghərəvənə. Amma ma ŋga əna, pooshi ma'ə shanə, acii kə shi məghərəvənə ŋga əndə'i ka paleenə ka ci.

¹¹ Acii mada ma sətə ca uudəgi, tə'i ci da məghərəvənə, sətə pooshi ka uudənə palee də məghərəvənə ka shanə.

¹² Makə kə shii inə tə'i ha'ə makə ətsa, ka wabənə niinə yadə ŋgwələnə.

¹³ Əntaa makə ŋga Muusa niinə. Acii ma ca, kə kavə ci gwada aakəŋwaciikii, acii ga ənji Isərayiila a nee ka muudinə ŋga məghərəvəətə ca uudəgi.

¹⁴ Amma kə təkuree tii ka paaratəginə. Ca'ə ənshinə, mada kə janġii tii iirə aləkawaləta, kə ndzaa ci makə gwada akəŋwaciitii. See mada ndzaa əndə ləbə da Aləmasiihu dzəginə gwadakii, əndə a paaratəgi ha'ə.

¹⁵ Taa ənshinə, mada janġii tii bariya ŋga Muusa, wata gwadakii a pa'agi hiimatii.

¹⁶ Amma mada kə zə'ugi əndə aabii Slandana, kə dzəgi gwadakii ətsa.

¹⁷ Ma Slandana, Ma'yanə nə ci. Ma hatə dīi Ma'yanə ŋga Slandana, tə'i dimwaanə davə.

3:5 3.5 2.16; Rooma 15.18. **3:6 3.6** Yooh. 6.36; Rooma 7.5-6; 8.2,6,10; 1 Koor. 11.25. **3:7 3.7** Shig. 34.29-30. **3:9 3.9** Rooma 8.2,33; Gal. 3.10. **3:13 3.13** Shig. 34.33-35. **3:14 3.14** Isaa. 6.10. **3:16 3.16** Shig. 34.34. **3:17 3.17** Yooh. 8.32,36; Rooma 8.2; Gal. 5.1,13.

¹⁸ Ma amə patə, pooshi gwada akəŋwacii amə, agi baarə duunuunə nga Slandanə naamə. Ci ca zə'wee kaamə, kaama pusha tə ci, ama tsakə dzənə aakəŋwa də upaa duunuunə. Ma ətsə patə, slənə nga Ma'yanə nga Slandana.

4

Waahə gaamə

¹ Acii ha'ə, makə kə shii inə putə nga nga'aanə nga Əntanfø keenə ba'avə ci slənətsə aacii inə keena slənə, pooshi shishiniinə ka əntənə.

² Ma inə, kə naanagiinə ka slənə sə nga ayinə. Pooshi inə ka də jarəwiinə, pooshi inə ka gwazee ka wabənə nga Əntanfø əsə. Amma paŋgəraŋə ciina wabə gooŋgaanə akəŋwacii Əntanfø. Nga'ə keenə kaa taa wu a shii oo'i, əŋji gooŋga niinə.

³ Ma Njuni Habaranə ciina waaza, madə ma'umbee uushi nə ci, ka əŋjitə uugi zanə nə ci ma'umbeekii tanə.

⁴ Ma təya, kə təkuree tii ka vii gooŋga, acii kə əndəgi *Seetanə hiimanyinatii. Ci dīi təkuree tii ka nee ka bərənə nga Njuni Habara. Ma habarakii, agyanə duunuunə nga Aləmasiihu. Ci nə pushashinə nga Əntanfø. *

⁵ Acii ma inə, əntaa neenə nə ciina waaza, amma tə Yeesu Aləmasiihu ciina waaza, oo'i ci nə Slandana; inə neenə əsə, əŋji slənə goonə niinə putə nga Yeesu.

⁶ Əntanfø bii, “Wa bərənə a bərəgi agi təkunə.” Ci əsə kavə bərənəakii kaa ca bərə a moodəfaamə, ca bərə aagi əŋji, ama shii neenə ka duunuunə nga Əntanfø ca bərə akəŋwacii Aləmasiihu.

⁷ Ma inə, taa ŋgahi makə uuda niinə pooshi ka ta'avənə ka ənsləginə, patə da ha'ə tə'i inə da wahətsə ašhiinə. Ma ətsə patə, ka baariinə oo'i, ma maduunə ŋgeerənə ašhiinə, nga Əntanfø, əntaa neenə.

⁸ Kə cibee əŋji keenə taa ka ŋgutə rəgwa. Patə da ha'ə, paa tii təŋapaa tiinə. Kə ha'utə əŋji diinə. Patə da ha'ə, pooshi inə bwasee ka kanə geenə nga upaa luupaanə.

⁹ Kə iikə əŋji keenə daawaanə larə. Patə da ha'ə, pooshi Əntanfø kagi tiinə. Kə laadapaa əŋji tiinə aa panə, amma patə da ha'ə, pooshi əpinə dzəgi ameenə.

¹⁰ Taa guci patə, ha'ə nə əŋji ka də gazhi'waanə nga bələnə tiinə makə sətə bəli tii tə Yeesu. Ma dīi inə ma'ə da

3:18 3.18 4.6; 1 Koor. 2.7. **4:1 4.1** 3.4,6. **4:2 4.2** 2.17; 6.4. **4:3 4.3** 1 Koor.

1.18. * **4:4 4.4** Seetanə: Yooh. 12.31; Af. 2.2; pushashinə nga Əntanfø: Kwal. 1.15; Ibər. 1.3. **4:5 4.5** 1.24. **4:6 4.6** 'Wat. 1.3; Isaa. 9.1; 2 Koor. 3.18; 1 Piita 2.9. **4:8 4.8** 1.8; 7.5; 11.23-29.

i əpinə a meenə, kaa ənjə a shii oo'i, tə'i əpinə nga Yeesu ashiinə.

¹¹ Agi ndzaanə geenə patə, taa guci ha'ə niinə ka nee ka wə aagiinə ka putə nga Yeesu. Ma dīi ha'ə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, ma shishinə geenə ənə na bəsləgi, tə'i əpinə nga Yeesu davə.

¹² Ci ca baarii oo'i, ma wa, ashiinə cii kəya slənə, amma ma əpinə əsə, ashuunə cii kəya dā sləna.

¹³ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkatə oo'i, "Ma wabi nyi, acii kə vii nyi goonğa ka Əntanfə." Ha'ə niinə əsə, kə vii inə goonğa ka ci, ci dīi wabiinə.

¹⁴ Kə shii inə, ma Əntanfə, kə madəe ci ka Yeesu Slandanə agi maməətə ənja. Ha'ə əsə nii kəya madəe keenə, ca fədə taamə doonə, ca kərə aakənwacii Yeesu.

¹⁵ Patənə nga ətsa, ka putə goonə. Ma Əntanfə, agi dzənə nə ci aakənwə də dāadā pwapoonaakii ka ənja. Də ha'ə əsə dzənə ənji aakənwə də kuyiriinə tə ci ka dūunətənə də ci.

Ndzaanə agi vii goonğa

¹⁶ Acii ha'ə, ma inə, pooshi inə ngərəgi hiima. Taa ngahi ma shishiniinə, agi dzənə də saawanə, patə da ha'ə, ma ma'yaniinə, agi tsakə dā ngeerənə uusəra patə.

¹⁷ Ma cibəənə ciina cibə, pooshi lanə, pooshi ka ta'avənə əsə. Cibəkii na kavə tiinə ka upaa dagwa uushi ətə na ndzaanə ka ca'ə ndənwə ndənwə, waatoo, ndzaanə ka hakii da Əntanfə agi dūunuunaakii. Ma ətsa, ci palee patə.

¹⁸ Acii ma ina, pooshi inə ka kavə hiima geenə ka uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə. Amma ka uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə kii inə hiima geenə. Ma uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə, pooshi ka ta'avənə. Amma ma uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə, tii ca ta'avə ka ca'ə ndənwə ndənwə.

5

¹ Kə shii amə, madā kə uulagi shishiinə gaamə ganə a duuniya, kə dəkəpaa Əntanfə kaamə əndə'i gatə dagya, waatoo ətə dātə ci cisaakii, ci na ndzaanə ka ca'ə ndənwə ndənwə.

² Ma amə da i shishiinə gaamə, agi dānə nə kudəpəshinə taamə nga upaa əndə'i shishinə, waatoo ətə ca shi dadagyə, kaama ngavə.

4:10 4.10 1.5; Rooma 6.8; Gal. 6.17; Fil. 3.10-11. **4:11 4.11** Rooma 8.35-36; 1 Koor. 15.31. **4:12 4.12** Kwal. 1.24. **4:13 4.13** Jab. 116.10. **4:14 4.14** 1 Koor. 6.14; Rooma 8.11. **4:15 4.15** 1.5-6,11; 9.11,15. **4:16 4.16** Af. 3.16. **4:17 4.17** 3.18; Rooma 5.2; 1 Piita 1.6-7. **4:18 4.18** Rooma 8.25; Ibər. 11.1. **5:1 5.1** Ayb. 4.21; 2 Piita 1.14. **5:2 5.2** Rooma 8.23-24.

³ Acii mad'a kə ngii amə, pooshi amə ka ndzaanə yadə shishinə ma'ə.

⁴ Ma amə ma'ə da i shishiinə gaamə, agi d'anə nə kudəpəshinə taamə. Əntaa uudənə nə əndə pooshi amə ka uudə shishiinə gaamə nga duuniya, amma uudənə caama uudə tə ətə nga dadagyə, kaama upaa, ama ngavə, sətə da i əpinə a jaala agyanə sətə ca bəsləgi.

⁵ Əntanfə ci saakii hadatəgi daamə kaama zə'u ha'ə makə ətsa. Ci vii kaamə Ma'yanaakii əsə, kaama shii pangəranə oo'i, tə'i hara uushi'inə dəkəpaa ci kaamə kidə.

⁶ Acii ha'ə, taa guci patə naamə ka mabanee ma'yanə. Kə shii amə, ma amə ma'ə da i shishiinə gaamə, matəkəkii naamə da Slandana.

⁷ Acii ma ndzaanə caama ndzaanə, əntaa nga neenə ka ci də ginə, amma nga vii goonga ka ci.

⁸ Ka mabanee ma'yanə naamə. Gəfə bwasee ka shishiinə gaamə kaama dzə ka ndzaanə da Slandana.

⁹ Acii ha'ə, taa agi ndzaanə gaamə ganə, taa agi ətə na shi aakəŋwa, ma sətə kavaamə aakəŋwa, uudəgi səkəkii.

¹⁰ Acii tyasə see a kəŋaamə patə akəŋwacii Aləmasiihu, kaa ca d'a kaamə gəŋwanə, kaa taa wu a shii upaa sətə dəbee ka ci mbərə mbərə da sətə cii kəya slənə, taa bwayakii, taa ŋunyikii saa'itə ci a duuniya.

Wabənə agyanə ndzaanə ka guviinə nga Əntanfə

¹¹ Makə d'ii ci agi ngwalənə niinə acii Slandana, putakii ha'ə ciina d'a gazhi'waanə nga baariinə ka ənja agyanəkii. Kə shii Əntanfə tiinə pangəranə. Ma nə nyi ka nəhənə əsə, kə shii unə tə nyi asəkə moodəfuunə.

¹² Ma bii nyi ətsə ha'ə, əntaa hanətənə ciina hanətə niinə, amma rəgwa ciina baarii koonə, koonə cakərə'i akəŋwacii ənjitə ca dzaana tiinə, koonə shii mbee ka ənəpaaginə ka tii. Acii ma təya, agi cakərə'inə nə tii putə nga dagwaanə nga shiginə nga ənda, təya bwasee ka tsaamə sətə a ədzəməkii.

¹³ Mad'a d'ii kənə ciina d'ii kə, ka Əntanfə ciina d'ii kə. Mad'a ka rəgwakii ciina d'a ha'ə əsə, yoo, ka putə goonə ciina d'a ha'ə.

¹⁴ Uudənə nga Aləmasiihu ca d'a ŋwanuunə agyaniinə, acii kə paaratəgiinə oo'i, ci əŋki ka putə nga ənji patə. Acii ha'ə, ləbə nə ənji patə agi əntənaakii.

5:4 5.4 1 Koor. 15.53-54. 5:5 5.5 1.22. 5:7 5.7 1 Koor. 13.12; 1 Piita 1.8-9. 5:8 5.8 Fil. 1.23. 5:9 5.9 Kwal. 1.10; 1 Tees. 4.1. 5:10 5.10 11.15; Isaa. 2.12; Dan. 7.9-10; 12.2; Slənə 17.31; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 4.5; Fil. 3.19; 2 Tees. 1.7-10. 5:11 5.11 4.2; 6.4; 1 Koor. 9.22. 5:12 5.12 1.14; 3.1. 5:14 5.14 Yooh. 17.23; Rooma 8.35; Gal. 2.20; Af. 3.19; 5.2,25; 1 Yooh. 3.16.

¹⁵ Ma ɛŋki Aləmasiihu ka putə ŋga patənə ŋga ɛnja, acii ga ɛnjə a ndzaanə shītə ha'ə makə sətə kadeesəkə ka tii. Amma kaa tɔya ndzaanə ka ŋga Aləmasiihu, acii ka putatii ɛŋki ci, ɔntanɔfə a madɛɛ ka ci agi maməətə ɛnja.

¹⁶ Ndzaŋənə ka saa'ina, pooshi inə ka tsaamənə taa tɔ wu putə ŋga shiginaakii. Taa ŋgahi kə shi nya caamə tɔ Aləmasiihu ha'ə, amma pooshi nyi agi tsaamənə tɔ ci ha'ə ma'ə.

¹⁷ Taa wu patə libə da Aləmasiihu, kura taganə nɔ ci ɔtsa. Kə dzɛgi iirəkii, kurakii nɔ ci ɔtsa.

¹⁸ ɔtsə patə, ɔfanə ŋga ɔntanɔfə. Ci zhi'wee kaamə, kaama ndzaanə ka guviinəkii daciai Aləmasiihu, ca vii kaamə slənə ŋga baabanə ka hara ɛnja, kaa tɔya ndzaanə ka guviinəkii ɔsə.

¹⁹ Ma wabənə geenə, ci nɔ: agi zhi'weenə nɔ ɔntanɔfə ka patənə ŋga ɛnji shiŋkinə ka guviinəkii daciai Aləmasiihu. Paa ci ka kəsəpaa 'waslyakəənati a ɔdzəməkii. Ca ba'avə wabənaakii acii inə, keena waaza ka ɛnja, kaa tɔya ndzaanə ka guviinəkii.

²⁰ Acii ha'ə, madəbama ŋga Aləmasiihu niinə. ɔntanɔfə ca ɔa wabənaakii daciai inə. Agi kədiinə niinə acii unə ka madəbama ŋga Aləmasiihu, zə'umə, koonə ndzaanə ka guviinə ŋga ɔntanɔfə.

²¹ Ma Aləmasiihu, paa ci shii 'waslyakəənə, amma kə kavə ɔntanɔfə tɔ ci kaa ca ləbə daamə agi 'waslyakəənə gaamə. Ma dii ci ha'ə, kaama shii ndzaanə agi goonɔgaanə ŋga ɔntanɔfə dagi ləbənə gaamə da Aləmasiihu.

6

¹ Ma agi slənə geenə ka hakii da ɔntanɔfə, agi kədiinə niinə acii unə ɛnə dii ɔntanɔfə koonə pwapoonə, goona saawee ka pwapoonəkii.

² Wiinə sətə bii ɔntanɔfə:

“Madə kə mbu'ya saa'yaaki ŋga fanə tuunə, agi fanə nɔ nyi tuunə.

Madə kə mbu'ya uusəra ŋga luupaanə tuunə, agi tsakənə nɔ nyi tuunə.”

Fatəmə! ɔnə nɔ saa'i ŋga luu viinə ŋga ɔntanɔfə; ɛnshinə nɔ uusəra ŋga luupaanə!

³ Pooshi inə ka uudənə kaa taa wu a idəpaa uushi agi slənə geenə. Acii ha'ə, pooshi inə ka ɔavə sətə ca kavə ɔndə ka pu'unə agi ndzaanaakii akəŋwacii ɔntanɔfə.

5:15 5.15 Rooma 6.3-4; 7.4; 14.7-9. **5:17 5.17** Isaa. 43.19; Rooma 6.4; Gal. 6.15; Af. 4.24; Səniinə 21.5. **5:18 5.18** Rooma 5.10. **5:19 5.19** Rooma 3.24-26; Kwal. 1.20. **5:20 5.20** Mat. 10.40; Isaa. 52.7. **5:21 5.21** Yooh. 8.46; Rooma 8.3; 1 Koor. 1.30; Gal. 3.13; Ibər. 4.15. **6:1 6.1** Rooma 5.2; 1 Koor. 15.10. **6:2 6.2** Isaa. 49.8; Luka 4.19-21.

⁴ Amma taa mi patə ciina ɗa, agi baarii niinə oo'i, ɗnji slənə nga ɗntanɗə niinə, də sə'watə cibənyinə, da də sə'watə madzawə uushi'inə kama kama.

⁵ Kə fəsli ɗnji tiinə, ɗnjə a pa'əgi tiinə, ɗnjə a ɗaada keenə mabizhinə, kə slənyiinə palee ka ngeerii inə, ina baanə yadə nɗunyinə agiinə, yadə zəmə ameenə əsə.

⁶ Dagi laabanə nga moodəfiinə, da shiinə geenə, da sə'watənə geenə, da nga'əənə geenə baarii inə neenə nə oo'i, ɗnji slənə nga ɗntanɗə niinə. Ma ətə patə, dagi Malaaba Ma'yanə da uufənə geenə nga goonga.

⁷ Kə baarii inə ha'ə dagi wabənə geenə agyanə goongaənə da dagi ngeerənə nga ɗntanɗə. Ndzaanə geenə ka ɗnji goonga nə sə nga paginə geenə. Də ci luupaa niinə neenə nə əsə.

⁸ Kə ɗuunətə ɗnji tiinə, ɗnjə a bərapaa tiinə əsə. Kə dzaanii ɗnji tiinə, ɗnjə a dɗəla diinə əsə. Kə ngirə ɗnji tiinə ka majirakinə, patə da ha'ə ɗnji goonga niinə.

⁹ Kə ɗii ɗnji makə pooshi tii shii tiinə, patə da ha'ə kə shii ɗnji tiinə də nga'ə. Kə ɗii makə maməətəkii niinə, amma waniinə ma'ə da i əpinə ameenə. Kə jalə ɗnji tiinə, amma pooshi ɗnji bəələgi tiinə.

¹⁰ Kə dibə səkiinə a bəzə, amma taa guci patə agi moodasəkə niinə. Maaghiinə niinə, amma agi ɗatənə niinə tə ɗnji lanə ka ɗnji waha. Pooshi uushi acii inə, amma neenə nə patənə nga uushi'inə. *

¹¹ ɗnji Koorintiya, paŋgəranə wabiinə koonə, pooshi inə umbee koonə ka taa mi a moodəfiinə.

¹² Də ədzəmə rənjwə ngiriinə tuunə. Amma ma unə, kə umbee unə keenə ka sətə a moodəfuunə.

¹³ Wanyinə ka kədiinə acii unə makə manjeevənaaki. Tuutəta'ə, baariimə keenə uufənə goonə noonə əsə.

**Yi nga ɗntanɗə nuunə*

¹⁴ Goona ndzaashi da ɗnji ghatə vii goonga ka Yeesu. Ma ətsa, pooshi ka ɗanə. Iitiitə sanə ndzaashinə goongaənə da məzaana? Iitiitə əsə ndzaashinə bəranə da təkuna?

¹⁵ Mi sanə nə haala nga Aləmasiihu da Seetana? Mi sanə nə sətə libə də əndə nə'unə da əndə ghatə vii goonga?

¹⁶ Ngutə nga'əənə sanə nəndə ahada yi nga ɗntanɗə da kuvə uuləma? Acii ma amə, yi nga ɗntanɗə ɗndə vii əpinə naamə! Makə sətə bii ɗntanɗə ci saakii,

6:4 6.4 4.2. **6:5 6.5-10** 11.23-29. **6:6 6.6** 8.24; Rooma 12.9; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; 1 Tim. 4.12. **6:7 6.7** 10.4-5; Rooma 13.12; 1 Koor. 2.4. **6:9 6.9**

4.10. * **6:10 6.10** moodasəka: 7.4; Rooma 5.3; 12.12; maaghiinə da ɗnji waha: 8.9; Fil. 2.17; 4.12-13; 1 Tees. 1.6. **6:13 6.13** 1 Koor. 4.14. **6:14 6.14-16** 1 Koor. 6.9-13; 10.21; Af. 5.5-11. **6:16 6.16** Leew. 26.12; Irin. 32.38; Əzaki. 37.27; 1 Koor. 3.16.

“Ka ndzaanə nə nyi ka yi rəŋwə da ənjaaki,
ka ndzaanə nə nyi ahadatii əsə, nyi nə Əntanfwatii.
Tii əsə, ka ndzaanə nə tii ka ənjaaki.”

¹⁷ Aci ha'ə kə bii Slandanə ka tii,
“Shigimə ahadatii, goona ndzaanə ka hakii,
goona təbətə sətə əntaa malaabakii kaa nya luu tuunə.

¹⁸ Ma nya, ka ndzaanə nə nyi ka Dəsənuunə,
una ndzaanə ka manjeevənaaki.
Nyi Slandanə Əndə baawəda wabi ha'ə.”

7

¹ Kadashinyinaaki, makə dīi ci kə dīi Əntanfwə kaamə
aləkawalənyiitə ha'ə, bwasee amə ka slənə uushi'iitə ca
geegi ka shishinaamə da əpinə gaamə ma'ajjinəkii, ama
ndzaanə malaabakii. Vigyaamə naamə nə ka Əntanfwə patə,
ama ŋgwələ tə ci.

Moodasəka ŋga Bulusə

² Baariimə keenə uudənə goonə. Pooshi inə dīi bwaya
uushi ka taa wu, pooshi inə saawee ka vii goonŋa ŋga taa
wu, pooshi inə gəpətə də uushi ŋga taa wu əsə.

³ Ma bii nyi ətsə ha'ə, əntaa wazənə cii kya wazə koonə.
Aci kə shi nya bii oo'i, asəkə moodəfiinə nuunə. Ka hakii
naamə taa agi əntənə taa agi ndzaanə da əpinə amaamə.

⁴ Kə shii nyi tuunə furəŋə. Sə ŋga dəlaginaaki nuunə.
Agi sa cibənə caama sa patə, mabaneekii nə ma'yanəki. Ka
maŋushinə nə nyi uusəra patə.

⁵ Taa saa'itə mbu'iinə aa Makiduuniya maa, pooshi inə
upaa əpisəka. Taa dama zə'ugiiinə patə, ha'ə nə ənji agi
cibeenə keenə, taa daama patə mabizhinə. Ma asəkə
ədzəmiinə əsə, ŋgwələnə.

⁶ Amma ma Əntanfwə Əndə banee ka ma'yanə ŋga əndətə
lədəgi ma'yanəkii, kə banee ci ka ma'yaniinə də shinə ŋga
Titusə. *

⁷ Əntaa wata shinaakii tanə banee ka ma'yaniinə, amma
da i wabəənə shi amakii keenə, waatoo makə sətə cakuunə
vii ka ci ŋgeerənə aa moodəfəkii. Kə bii ci keenə makə
sətə dīi kudəpəshinə tuunə ŋga neenə ka nyi, da makə sətə
kiwuunə anəki, da makə sətə dīi unə aniya ŋga luunə də
nyi əsə. Ma əndzə'i kamə, agi tsakə də maŋushinə nə nyi.

⁸ Ma ləkələkatətə nyaahə nyi koonə, kə bəzee nyi ka
səkuunə də ci. Amma ma nyi, pooshi nyi dīi wakadakinə
ŋga naahənə koonə ha'ə. Makə fii nyi, kə bəzhi səkuunə,

6:17 6.17 Isaa. 52.11; Səniinə 18.4. **6:18 6.18** 2 Sam. 7.14; Isaa. 43.6; Am.
4.13; Səniinə 11.17. **7:1 7.1** 1 Yooh. 3.3. **7:2 7.2** 6.13; 12.17. **7:3 7.3** 6.11;
Fil. 1.7. **7:4 7.4** 6.10. **7:5 7.5** 2.13; 4.8. * **7:6 7.6** 1.3-4; Titusə: 2.13.

kə mwayi nyi da wakadakinə. Amma ma bəzəsəkə goonə, nga uundzə saa'i.

⁹ Ma əndzə'i, paa nyi ma'ə ka da wakadakinə nga naahə ləkaləkatəta, ka moodasəkə nə nyi. Əntaa moodasəkə nga bəzee ka səkuunə cii kya da, amma putə nga baanə goonə ka Əntanfø, acii kə kavə bəzənə nga səkuunə tuunə koonə baanə ka ci. Ma bəzənə nga səkuunə, də shiinə nga Əntanfø. Acii ha'ə, pooshi inə dəvə koonə ana.

¹⁰ Acii ma mabətəsəkə də shiinə nga Əntanfø, ci ca kavə əndə kaa ca hadatəgi də naakii na, ca kira luupaanə. Pooshi əndə əsə ca da wakadakinə nga tsarə mabətəsəkətsa. Amma ma mabətəsəkə nga əndə shinkinə saakii, ci ca kira əntənə nga ca'ə ndənwə ndənwə.

¹¹ Neemə ka sətə dīi Əntanfø də mabətəsəkətsə goonə! Kə kavə ci tuunə ka da kudəpəshinə nga baginə; kə bəzhi səkuunə putə nga sətə slənyi; una ngwaləgi acii sətə na slənə aakəjwa; kə dəvə mabətəsəkəkii koonə kudəpəshinə nga neenə ka nyi; kə dəvə ci koonə kudəpəshinə nga luunə də nyi əsə, una dzalə əndətə dīi bwaya bwayaanə. Agi ətsə patə, kə baarii unə oo'i, pooshi moonə agi sətə slənyi.

¹² Ma saa'itə nyaahə nyi koonə ləkaləkatəta, əntaa agyanə əndətə dīi bwaya bwayaanə taa əndətə dīi ənji ka ci bwaya bwayaanə nyaahə nyi. Amma kaa nya shii baariinə koonə akəjwacii Əntanfø oo'i, agi nəhənə nuunə tiinə.

¹³ Acii ha'ə kə baa ma'yaniiinə.

Tsanə da baanə nga ma'yaniiinə əsə, ca'ə əndzə'i kə cakiinə da mənushinə putə nga moodasəkə nga Titusə, acii kə banee unə ka ma'yanəkii, unə patə.

¹⁴ Kə dəliigi nyi duunə ka ci. Ma unə əsə, pooshi unə dəvə ka nyi ayinə. Uusəra patə goongə njiina wabə koonə. Ha'ə əsə, ma dəlaatə njiina dəlagi duunə ka Titusə, goongə.

¹⁵ Acii ha'ə, ma uudənaakii tuunə, kə cakə da ngeerənə. Acii agi buurətənə nə ci makə sətə dīi unə aniya nga luunə tə ci aahoonə, una banee ka hanjala goonə ka fa sətə cii kəya ba koonə.

¹⁶ Ka mənushinə nə nyi ka shanə acii agyuunə nə hiimaaki patə.

8

Viinə nga ənji nə'unə də patənə nga ngeerənə

¹ Ndzəkəŋuushi'inəkya, ŋga'ə ka nyi una shii makə sətə dīi Əntaŋfə pwapoonaakii asəkə Ikəliisiyanyinə ŋga Makiduuniya.

² Taa ŋgahi kə lii cibənyinə tə tii kama kama, maaghiinə nə tii əsə, patə da ha'ə, ka moodasəkə nə tii uusəra patə. Ci kavə tə tii ka ndzaanə ŋga ciinətii fitə ka viinə.

³ Ma ətsa, ka seedanə nə nyi oo'i, kə vii tii də patənə ŋga ŋgeeritii. Ha'ə maa, kə palee ka sətə dəbee təya vii. Də moonatii satii vii tii makə sətə kadeesəkə ka tii.

⁴ Tii satii kədii acii inə kaa təya upaa rəgwa ŋga tsakənə tə ənji ŋga Əntaŋfə də Yahudiya.

⁵ Ma ətsa, kə palee ka sətə shiina kii niinə davə! Ŋga təkəŋwanə, kə vii tii natii nə ka Slandana, təya vii keenə nətii əsə də moonə ŋga Əntaŋfə.

⁶ Ci dīi kədii inə tə Titusə, kaa ca dzə aakəŋwa də slənətsə njanə ci ahadoonə, ca tsakə tuunə koonə mbu'utəgi də maduunə slənətsə akəŋwacii unə noonə əsə. *

⁷ Agi patənə ŋga slənə ka Əntaŋfə aakəŋwa nuunə ka hara ənji nə'unə. Agi vii goonğa goonə, agi wabənə goonə, agi shii goonğaənə goonə, agi dā kudəpəshinə goonə ŋga tsakə ənja, da agi uudənə goonə tiinə, ətsə patə aakəŋwa nuunə. Acii ha'ə, ŋga'ə keenə mada gyuunə aakəŋwa ha'ə makə ətsa agi maduunə slənətsə akəŋwacii unə əsə.

⁸ Əntaa banə cii kya ba koonə makə bariya. Amma baariinə cii kya moo baariinə koonə makə sətə ci kudəpəshinə a dā tə hara ənji kaa təya tsakə ənja. Ŋga'ə ka nyi nya shii taa tantanyinə nə uudənə goonə.

⁹ Kə shii unə pwapoonə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Taa ŋgahi əndə wahə nə ci, patə da ha'ə kə geegi ci ka nəkii ka maagha. Ma dīi ci ha'ə, ka putə goonə, koonə shii ndzaanə ka ənji waha dāgi geegi ka nəkii ka maagha.

¹⁰ Ma agi wabəətsa, wiinə wabənaaki: ka dānə ŋga'ə mada kə uudəpaa unə əndzə'i tə sətə njanuunə dənku. Acii unə nə təkəŋwanə ŋga ənjitə dīi aniya, una dātə slənəkii əsə.

¹¹ Acii ha'ə, uudəpaamə slənəkii də tsarə ŋga aniyatsə njanuunə də patənə ŋga ŋgeerii unə, viimə də sətə upaa unə.

¹² Acii mada tə'i əndə da aniya ŋga viinə, ca vii sətə upaa ci də patənə ŋga ŋgeerikii, ka kadeesəkənə ka Əntaŋfə nə viinaakii. Pooshi Əntaŋfə mwayi əndə a vii sətə paa ci da ci.

8:1 8.1-4 Slənə 11.29-30; Rooma 15.26. * **8:6 8.6** Titusə: 2.13. **8:7 8.7** 1 Koor. 1.5; 16.1-3,24; Gal. 6.10. **8:9 8.9** Mat. 8.20; Fil. 2.6-7. **8:10 8.10** 1 Koor. 7.25. **8:12 8.12** Mar. 12.43.

13-14 Əntaa banə cii kya ba oo'i, wa viinə a galee anə hara ənji, unə əsə, ənjə a kaanə koonə 'yapə unə daanuunə. Pooshi. Amma ma ɲga əna, makə d̄ii ci tə'i laɲə acii unə, ɲga'a madfa kə cakuunə tə ənjitə pooshi uushi aciitii. Madfa zhi'wa saa'itə pooshi uushi acii unə, una moo tsakənə tuunə, madfa tə'i laɲə aciitii, ka tsakənə nə tii tuunə natii. Də ha'ə tsakəshinuunə mbərə mbərə.

15 Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə dzatəgi laɲə, pooshi gadəgi ka shaɲə. Ma əndətə dzatəgi gi'u əsə, pooshi əki ka shaɲə."

Titusə da guvii-slənaakii

16 Kuyirii amə tə Əntaɲfə, acii ci kavə tə Titusə kaa ca tsakə tuunə də ədzəmə rəɲwə makə sətə kavə ci tiinə əsə.

17 Acii əntaa wata də ətə bii inə ka ci cii kəya slənəgi, amma agi d̄anə nə kudəpəshinə tə ci ɲga tsakənə tuunə. Agi moonakii cii kəya dzə aahoonə.

18 Waniit sə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəɲushi'inaamə atsakii. Ma ca, agi dəlaginə nə ənji də ci asəkə Ikəliisiyanyinə patə putə ɲga mbee ka waaza Nɲnyi Habara ka ənja.

19 Tsəɲə da ətsa, kə ta'i Ikəliisiyanyinə tə ci kaa ca dzəədzə deenə agi maduunə slənənə akəɲwacii inə. Ma slənəna, kaa ənji d̄uunətə də Slandanə ciina d̄a, ina baarii oo'i, kə mwayi inə tsakənə tə ənjitə pooshi uushi aciitii.

20 Ma viinə ənə vii ənji aacii inə də patənə ɲga ɲgeerənə, pooshi inə ka uudənə ənjə a idəpaa uushi ashiinə agikii.

21 Ma nə hiima geenə, kə mwayi inə d̄a uushi də rəgwakii akəɲwacii ənja, əntaa wata akəɲwacii Slandana.

22 Acii ha'ə, waniit sə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəɲushi'inaamə atsatii. Ma ca, kə təbiinə tə ci laɲə, ina paaratəgi oo'i, tə'i kudəpəshinə ɲga tsakə ənji a moodəfəkii taa guci patə. Ma ci əsə, mashiikii nuunə aciikii. Acii ha'ə, kə cakə kudəpəshinə d̄anə tə ci ɲga tsakənə tuunə.

23 Ma Titusə, rəɲwə niinə da ci, guva-slənaaki əsə agi slənənə koonə. Ma hara ndzəkəɲushi'inaamə ətsə gi tii da ci, ka madəbama ɲga Ikəliisiyanyinə gi tii, agi kira d̄uunuunə ka Aləmasiihu nə tii. †

24 Baariimə ka tii uudənə goonə kaa Ikəliisiyanyinə a fa habara goonə, təya shii oo'i, ma dəlaanə ciina dəla duunə, ha'ə tanyi.

9

Viinə ka tsakənə də ənji ɲga Əntaɲfə

¹ Ma agyanə viinə ka tsakənə də ənji nga Əntanfə də Yahudiya, pooshi nafa nga tsakə naahənə koonə agyanəkii ma'ə.

² Acii kə shii nyi tə'i kudəpəshinə nga tsakənə tə ənji a moodəfuunə. Putakii dəlii nyi duunə əsə ka ənji Makiduuniya. Əŋki nyi ka tii, "Ma ənji nə'unə anə hanyinə nga Akaya, matasəkakii nə tii daga dəŋku kaa təya tsakə tə ənja." Kə madəe kudəpəshinə goonə ka natii, acii lanə nə tii ka moo viinə.

³ Acii ha'ə, wanyinə ka sləkeenə ka ndzəkəŋushi'inaamə aahoonə, acii ga dəlaginə geenə duunə agi haalatə a ndzaanə ka uushi zabə; amma koonə ndzaanə matasəkakii makə sətə bii nyi ka tii.

⁴ Madə kə mbu'iinə da hara ənji nə'unə də Makiduuniya aahoonə, təya dzə ka lapaanə pooshi viinə goonə matasəkakii, ka d'anə nə ayinə tə nyi, acii kə bii nyi ka tii, kə shii nyi tuunə furəŋə! Unə maa, ka d'anə nə ayinə tuunə ka shaŋə.

⁵ Ci dīi nyi hiima nga banə ka ndzəkəŋushi'iitsa, kaa təya takəŋwa ka nyi zəku'i, taabu'u nii kya dzə, una tasəka aakəŋwa makə sətə bii unə, ca ndzaanə matsəkəkii saa'itə nii kya mbu'u. Ci əsə na baarii oo'i, də moonə goonə cuuna vii, əntaa tyasə.

⁶ Buurətəmə oo'i, ma əndətə ləgii slikərənə lanə, ka upaanə nə ci cifanə lanə. Ma əndətə ləgii gi'u əsə, gi'u upaanəkii cifanə.

⁷ Taa wu patə, kə dəbee ca vii makə sətə kadeesəkə ka ci, əntaa də mabətəsəka taa kavənə tə ci tyasə ka viinə. Acii əndətə ca vii də moodasəkə ca kadeesəkə ka Əntanfə.

⁸ Tə'i Əntanfə da baawəda nga viinə koonə palee ka ətə cuuna moo, kaa sətə dəbee una upaa a ndzaanə acii unə taa guci patə. Ka upaanə nuunə lanə koonə d'a də taa ŋgutə tsarə nga ŋunyi sləna.

⁹ Ma ŋunyi ənda, kə ndzaa ci makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaafa ləkaləkatə ətə bii ci,

"Kə vii ci də moodəfə rəŋwə ka maaghiinə.

Ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə ŋga'əənaakii."

¹⁰ Ma Əntanfə, ci ca vii slikərənə ka əndə ka ləganə, ca vii ka ci zəmə ka adənə. Acii ha'ə, ka viinə nə ci koonə uushi'inə, ca siitəgi koonə. Ma viinə goonə də patənə nga ŋgeerənə, tə'i bwatyakii.

¹¹ Taa guci patə, ka d'atənə nə ci tuunə ka ənji waha, koonə shii viinə də moodəfə rəŋwə uusəra patə, kaa ənji lanə a

kuyirii tē ǾntanǾ putē nga viinē goonē ǝnē ci tēya upaa acii inē.

¹² Acii ma viitsē vii unē, ǝntaa wata ka ki'i haaja nga ǝnji nē'unē tanē, amma agi kavēnē nē ci tē ǝnji lanē ka kuyiriinē tē ǾntanǾ.

¹³ Acii ma slēnētsē goonē, ci ca ǝaarii vii goonǾga goonē. Ka dēlanē nē ǝnji dē ǾntanǾ ǝsē, acii kē ǝaarii unē oo'i, kē luuvuunē Nūnyi Habara agyanē Alēmasiihu. Ka dēlanē nē tii dē ci ǝsē putē nga viitē vii unē dē moodǝfē rēnjwē ka tii dā ka hara ǝnja.

¹⁴ Ka dānē nē tii kudǝpēshinē nga neenē koonē, tēya dā dē'wa ka putē goonē, putē nga malanē pwapoonē ǝtē ci ǾntanǾ a dā koonē.

¹⁵ Kuyirii amē tē ǾntanǾ putē nga viinaakii kaamē, waatoo viitē pooshi ǝnji ka mbee ka wabēnē putsākē dē ma.

10

Wabēnē nga Bulusē agyanē ǝaawēdātē vii ǾntanǾ ka ci

¹ Nyi Bulusē nyi saaki ca kēdii acii unē. Agi banē nē ǝnji, madā nyi ahadoonē nya banee ka nēki, ma nyi pooshi ahadoonē ǝsē, iza'u nē nyi anuunē. Putē nga banee ka nē nga *Alēmasiihu dā nga'ǝnaakii,

² agi kēdiinē nē nyi acii unē, goona kavē tē nyi kaa nya ndzaanē iza'u, nyi kē gi aahadoonē. Acii kē shii nyi weewee, ma ǝnjitē ca hiima oo'i, slēnē nga *duuniya ciina dā, ka lanē nē nyi ka tii nguruunē.

³ GoonǾga a duuniya niinē. Amma, ma paatē ciina pa, ǝntaa makē nga duuniya ciina pa.

⁴ Ma uushi'inē nga paginē geenē ǝsē, ǝntaa makē nga duuniya. Ma neenē, ǝtē ci ǾntanǾ a vii. Dē ci ciina jaala agyanē ǝnji daawaanē, ama jaala agyanē ǝnji dāadā mabizhinē

⁵ dā agyanē ǝnjitē ca zhi'wee ka hanƙala nga ǝnja acii ga tēya shii tē ǾntanǾ; ama zhi'wee ka hiima nga ǝnji kaa tēya fa tē Alēmasiihu.

⁶ Madā kē mbu'utēgyuunē dē fanē goonē tē ǾntanǾ, ma ǝndētē pooshi ka fanē, matasēkakii niinē ka dzalēnē tē ci.

⁷ Tsaamētēmē nga'ǝ agyanē sētsē ca dā ahadoonē. Tē'i hara ǝnji ca ba oo'i, nga Alēmasiihu nē tii. Wa tēya tsakē buurētēnē nga'ǝ. Makē sētē ngirē tii natii nē oo'i, nga Alēmasiihu nē tii, inē maa, ha'ǝ niinē.

⁸ Taa kə dəliigi nyi də baawədanə vii Slandanə keenə, pooshi ayinə ka ɗanə tə nyi sharə. Ma baawəɗatsa, baawəɗa ŋga ghənənə duunə aakəŋwa, əntaa ŋga ənyanə duunə aaba'ə.

⁹ Ga ənjə a nee ka ətsə makə ŋgwaleenə cii kya ŋgwalee koonə də ləkaləkātənyinaaki.

¹⁰ Ka banə nə hara ənji oo'i, 'Ma ləkaləkātə ŋga Bulusə, iza'u. Amma ma shi ci də naaki na, mantəkii nə shishinəkii, paa ci mbee ka wabənə əsə.'

¹¹ Ma tsarə ŋga ənjitsa, wa təya paaratəgi oo'i, ma sətə ciina wabə asəkə ləkaləkātə, ka ɗanə niinə inə gatə ahadoonə.

¹² Ma təya, agi hanjətənə nə tii natii na. Kə dəbee ina mbərə mbərətə də neenə nə da tii kwa? Agi ŋgərənə nə tii ɗuunuunatii, təya nee makə tii palee patə. Ma ətsa, mabaanə. Pooshi tii shii taa mi.

¹³ Ma ina, pooshi ɗəla də neenə na ka pitəginə aa bilə. Amma ka ɗanə niinə ca'ə ka hatə ɗəkəpaa Əntanjə keenə, ca mbu'u ca'ə ka slənətsə ciina ɗa ahadoonə.

¹⁴ Makə ɗii ci asəkə hatsə ɗəkəpaa Əntanjə keenə nuuna, makə giinə aahoonə ka kira koonə Nynyi Habara agyanə Aləmasiihu, pooshi inə pitəgi hatsə ɗəkəpaa Əntanjə keenə.

¹⁵ Pooshi inə ka ɗəlagi də neenə nə putə ŋga slənətə ci hara ənjə a ɗa, pooshi inə ka pitəgi hatə ɗəkəpaa Əntanjə keenə. Amma ma sətə ciina moo, wa vii goonja goonə a gərə aakəŋwa aakəŋwa, kaa hatə ɗəkəpaa Əntanjə keenə a tsakə bwanjənə,

¹⁶ ina mbee ka dzənə ka hara hanyinə aakəŋwa ka waaza Nynyi Habara, acii geena dəliigi də neenə nə putə ŋga slənə ŋga hara ənji ka hatə ɗəkəpaa Əntanjə ka tii.

¹⁷ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkātə oo'i, "Ma əndətə ca moo ɗəlaginə, wa ca ɗəlagi də Slandana tanə."

¹⁸ Ma əndətə ca ɗəlagi də naakii na, pooshi Əntanjə ka luuvənə tə ci, see tə əndətə ci Slandanə a ɗəlagi də ci.

11

Bulusə da majirakinə ŋga masləkee ənja

¹ Ma nə nyi ka nəhənə, ka sə'wanə nuunə tə nyi, nya ɗiikə gi'u. Tuutəta'ə, sə'wamə tə nyi ha'ə.

² Agi sərəhənə nə nyi agyanuunə putə ŋga Əntanjə, acii kə vii nyi tuunə ka *Aləmasiihu makə sətə ci ənjə a vii malaaba maɗanə ka ŋgurii rəŋwə dyanjə.

³ Ngwaliiki acii ga sətə slənyi də Hawa a slənyi duunə noonə. Ma Hawa, kə gəpətə rəhunə də ki də cicirənaakii. Ha'ə nuunə əsə. Ngwaliiki acii ga hiima goonə a nʊsləgi asəkə matahu rəgwa, una təkuree ka vii goonga ka Aləmasiihu.

⁴ Acii kə fii nyi kə kapaa unə rəgwa ka əndə'i əndə ca waaza koonə əndə'i uushi agyanə Yeesu bwəsə ka ətə waazii inə koonə, kə liwuunə əndə'i Ma'yanə tsanə bwəsə ka ətə shuunə liwu, kə liwuunə əndə'i habara tsanə bwəsə ka Nʊnyi Habaratə liwuunə.

⁵ Ma cii kya nəhə kamə, pooshi nyi əki ka ənjitsə cuuna nəhə makə matahu masləkee ənji nə tii.

⁶ Taa paa nyi mbee ka wabənə, amma tə'i shiinə anəki makə sətə sənəavə nyi ka baariinə koonə taa ngutə saa'i patə, taa agi ngutə uushi patə əsə.

⁷ Ya sanə, kə dʊi nyi 'waslyakəənə makə həətəpaa nyi naaki nə kaa nya shii dʊunətə duunə kwa? Acii kə waazii nyi koonə Nʊnyi Habara nga Əntanʃə nga zabə yadə luu taa mi acii unə.

⁸ Kə liwə nyi kwaʃa acii hara Ikəliisiyanyinə, nya slənə ahadoonə. Ma ətsə kamə, ka banə nə nyi makə kə gəpətə nyi də uushi aciitii kaa nya shii tsakənə duunə.

⁹ Ma saa'itə nyi ahadoonə, kə mwayi nyi tsakənə tə nyi də kwaʃa, amma paa nyi fitinii tuunə koona vii ka nyi. Kə shi hara ndzəkənʊshi'inə gaamə də Makiduuniya, kə vii tii ka nyi patənə nga sətə cii kya moo. Paa nyi fitinii tuunə shanə. Paa nyi ka dʌnə ha'ə boo nga əna taa aakənʊwa, koona shii tsakənə tə nyi.

¹⁰ Wiitsə sətə cii kya dəla də naaki na. Də goonʃaanə nga Aləmasiihu nə nyi ka banə koonə, ma nyi, pooshi əndə tənəpaanə tə nyi ka dəla də naaki nə ha'ə anə hanyinə nga Akaya patə.

¹¹ Aa acii mi dʊi? Acii paa nyi agi uudənə tuunə kwa? Kə shii Əntanʃə, kə uu'i nyi tuunə.

¹² Makə sətə paa nyi fitinii tuunə, ka dzənə nə nyi aakənʊwa də dʌnə ha'ə, kaa nya shii tənəgi rəgwa ka majirakinə nga masləkee ənji nga dələginə, təya ba oo'i, mbərə mbərə nə slənətii da neenə.

¹³ Ma tsarə nga masləkee ənjitsə, əntaa masləkee ənji nga tantanyinə nə tii. Agi jirəkənə nə tii də slənətii, təya geegi ka natii nə makə masləkee ənji nga Aləmasiihu nga tanyi.

11:3 11.3 'Wat. 3.1-5,13. **11:4 11.4** Gal. 1.8-9. **11:5 11.5** 12.11; 1 Koor. 15.10; Gal. 2.6,9. **11:6 11.6** 1 Koor. 2.6-16; Af. 3.4. **11:7 11.7** 12.13; 1 Koor. 9.12,18. **11:8 11.8-9** Fil. 4.15-18. **11:10 11.10** 1 Koor. 9.15-18. **11:11 11.11** 1 Koor. 16.24. **11:12 11.12** 11.5; 12.11. **11:13 11.13** Fil. 3.2; Səniinə 2.2.

14 Əntaa sə nga hurəshishinə ətsa, acii *Seetanə maa, kə geegi ci ka naakii nə makə malaa'ikatə ca bərə.

15 Acii ha'ə, mada geegi ənji slənaakii ka natii nə makə ənji slənə goonğaənə, əntaa mu'umə uushi. Ma ka muudinə, kadə nə təya upaa dzalənə ətə dəbee təya upaa.

Sa cibənyinə nga Bulusə putə nga waazanə

16 Kaa nya ənə ka banə, ga taa wu a nəhə makə diikənə cii kya diikə. Amma makə kə nyihuunə ha'ə, luumə tə nyi makə sətə cuuna luu hara madiikə ənja. Nyi maa, kaa nya shii dəlaginə gi'u naaki.

17 Weewee ma sənə cii kya ba əndzə'i, əntaa hiima nga Slandana. Ma agi dəlaənə cii kya dəla də naaki na, makə nga madiikə əndə cii kya wabə.

18 Makə dii ci ənji lanə ca dəlagi də uushi'inə nga *duuniya, nyi maa, ka dənə nə nyi ha'ə.

19 Kə bii unə, kə shii unə uushi'inə. Amma iitə sanə mbee unə ka sə'watə tə madiikə ənja?

20 Waatoo, mada kə geegi tii koonə makə maviinə, taa gəpətənə duunə, taa bərapaənə tuunə, taa tsagi koonə meeciinə, agi sə'watənə nuunə tə tii.

21 Ma nyi, əntaa təkureenə təkuree nyi ka dənə koonə ha'ə.

Amma taa mi patə dəliigi taa wu, nyi maa, ka dəlaginə nə nyi də səkii. Makə nga madiikə əndə cii kya wabə.

22 Taa ma bii tii ənji *İbəraaniya nə tii, nyi maa, ci nə nyi. Ənji İsrəyiila kwa? Nyi maa, ci nə nyi. Slikərənə nga İbərahiima kwa? Nyi maa, ci nə nyi.

23 Taa ma bii tii ənji slənə ka Aləmasiihu nə tii əsə, amma nyi nə matahu əndə slənə palee ka tii. Makə nga madiikə əndə cii kya wabə. Kə slənyii də gazhi'waanə palee ka tii; bəzəkii pya'ə ənji tə nyi a furəshina palee ka tii; bəzəkii fəsli ənji tə nyi əsə palee ka tii; ama wə nə nyi uusəra patə.
*

24 Tufə jikə *Yahudiinə ka fəslənə tə nyi də uu'yanə makkə pu'unə aji əlinə.

25 Makkə jikə gayinə nga ha də Rooma ka fəslənə tə nyi. Kə kaalii ənji tə nyi də faariinə rənwə sədə. Makkə jikə kumbawalə ka cipəgərənə da nyi aagi ma'inə. Kə shi nya kii uusəra, nya ba'anətsaa agi ma'inə.

11:15 11.15 4.10; Rooma 2.6. 11:16 11.16 12.6. 11:22 11.22 Fil. 3.5; Rooma 11.1. 11:23 11.23-29 4.8-12; 1 Koor. 4.11-13; 12.26. * 11:23 11.23 kə slənyii də gazhi'waanə: 1 Koor. 15.10; furəshina: Slənə 16.23. 11:24 11.24 Dzak. 25.3. 11:25 11.25 Slənə 14.19; 16.22.

²⁶ Agi wiigi'inə nə nyi laŋə. Pooshi bwaya uushi ətə paa nyi nee. Tə'i taŋə gəəra, tə'i mahiirənə a rəgwa, tə'i ŋgwalənə acii ənjaaki Yahudiinə, tə'i ŋgwalənə əsə acii hara slikərənə, tə'i ŋgwalənə asəkə vəranyinə, tə'i ŋgwalənə agi bilinə, tə'i agi uunəva, tə'i əsə acii majirakinə ŋga ənji nə'unə.

²⁷ Kə slənyii də gazhi'waanə ka shaŋə. Bəzəkii nə nyi ka ba'aginə njihərəmə yadə ŋunyinə agiki. Kə dīi maɖəfənə da meegiirənə tə nyi. Laŋə nə nyi ka ndzaanə yadə zəma, taa kuvə ŋga baanə davə, taa kəjeerənə.

²⁸ Bwasə ka harakii maa, uusəra patə nə nyi ka buurə patənə ŋga Ikəliisiyanyinə.

²⁹ Maɖa kə əpigii vii goongga ŋga ənda, agi zhimanə tə nyi asəkəki. Maa kə kavə ənji tə əndə'i əndə ka ɖa 'waslyakəənə, ka bəzənə nə səkəki.

³⁰ Maɖa ka dələnə nə nyi də naaki na, see də sətə ca baarə makə sətə əntəgi shishinəki dəlaginəki.

³¹ Ma Əntaŋfə Dii Yeesu Slandanaamə, wa ənjə a dəla də ləməkii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Kə shii ci oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

³² Ma saa'itə nyi də Damasəkusə, tə'i əndə'i ŋgwaməna atsaa səɖə ŋwanwa Arətəsə, kə kavə ci kaa ənjə a nəhə uura mayi ŋga vərənə, kaa ənjə a shii kəsənə tə nyi.

³³ Amma kə kagərə ənji tə nyi aasəkə ɖəvə, ənjə a kyagərə tə nyi da mapacakinə ŋga mahwala ŋga vərənə, nyi mbərəɖə aciikii.

12

Uushi'iitə baarii Slandanə ka Bulusə

¹ Tyasə ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Taa ŋgahi pooshi uushi ci dəlaginəkii a tsakəvə, patə da ha'ə, ka wabənə nə nyi agyanə uushi'iitə baarii Slandanə ka nyi.

² Kə shii nyi, tə'i əndə'i əndə nə'unə shi Slandanə a ŋgərətə tə ci aadəgyə aabiikii. Kə uugi ɖanə fəzə pu'u aji ənfwadə əna. Ma əndətsa, nyi ka nəki. Taa tantanyinə kə slənyi ha'ə, taa səniinə, ma ətsa, paa nyi shii. Əntaŋfə shii ci daanəkii.

³ Ma nyi, kə shii nyi, kə ŋgirə ənji tə nyi aagi Aləjana. Taa tantanyinə, taa səniinə, Əntaŋfə shii ci daanəkii.

⁴ Ma davə, kə fii nyi uushi'inə əsə ətə pooshi ənji ka mbee ka batənə, pooshi əndə shiŋkinə mbu'i bahə batənə.

⁵ Acii ha'ə, ma ka rəgwatsa, ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Amma ma ka rəgwa ŋga əndə shiŋkinə, pooshi uushi

cii kya dɛlagi madɛamɛ dɛ uushi'iitɛ ca baarii ɛtɛnaaki dadavɛ.

⁶ Madɛ kɛ mwayi nyi dɛlagi dɛ naaki na, paa nyi ka ndzaanɛ ka madiikɛ ɛnda, acii goonga nii kya wabɛ. Amma kɛ bwasee nyi ka haalakii ha'ɛ, acii ga ɛndɛ'i ɛndɛ a ngirɛ tɛ nyi palee ka makɛ sɛtɛ cii kɛya tsaamɛ tɛ nyi taa fa wabɛnaaki.

⁷ Ha'ɛ ɛsɛ, kɛ dɛvɛ ɛnji ka nyi ɛndɛ'i bwaya uushi ɛtɛ ndzaanɛ makɛ dɛhɛ ashiki, acii ga nya hanjɛtɛ naaki nɛ putɛ nga uushi'iitɛ ci ɛntanɛfɛ a baarii ka nyi. Ma ɛtsa, maslɛkee ɛndɛ nga Seetanɛ, kaa ca cibee ka nyi. Ma dɛi ɛtsɛ patɛ, acii ga nya hanjɛtɛ naaki na.

⁸ Makkɛ jikɛ nyi ka kɛdiinɛ tɛ Slandanɛ kaa ca ngɛrɛgi ka nyi.

⁹ Amma ma jikɛnaakii ka nyi, uu'i ci, "Pwapoonaaki nɛ sɛtɛ dɛbee ha upaa, acii madɛ matɛkii nɛ ɛnda, parɛkɛ ndzaanɛ ngeerɛnaaki ashikii." Ci nee unɛ, ma nga ɛna, dɛ moodasɛkɛ nɛ nyi ka dɛlaginɛ dɛ naaki nɛ putɛ nga ɛtɛnaaki, kaa ngeerɛnɛ nga Alɛmasiihu a shii ndzaanɛ ashiki.

¹⁰ Ka moodasɛkɛ nɛ nyi dɛ ɛtɛnaaki. Madɛ dzaanii ɛnji tɛ nyi ɛsɛ, ka moodasɛkɛ nɛ nyi. Ha'ɛ ɛsɛ, nyi agi sa ngɛra'wa da ciba, da agi asaranyinɛ, ɛtsɛ patɛ ka putɛ nga Alɛmasiihu cii kya dɛ ha'ɛ. Makɛ dɛi ci matɛkii nɛ nyi, da ngeerɛnɛ nɛ nyi.

Buurɛ uushi'inɛ nga Bulusɛ agyanɛ ɛnji Koorintiya

¹¹ Ma nyi, kɛ iikɛ nyi putɛ nga dɛlaanaaki dɛ nɛki. Amma unɛ kavɛ tɛ nyi ka dɛnɛ ha'ɛ. Ma dɛbee, unɛ nɛ dɛlanɛ dɛ nyi, acii pooshi hatɛ palee matahu maslɛkee ɛnjitsɛ goonɛ ka nyi makɛ sɛtɛ cuuna hiima.

¹² Kɛ ndzaa nyi ahadoonɛ dɛ sɛ'watɛnɛ ka shanjɛ, kɛ dɛi nyi madiigɛrɛ slɛnɛnyinɛ da sɛ nga hurɛshishinɛ lanjɛ ɛsɛ. Ci ca baarɛ oo'i, maslɛkee ɛndɛ nga tantanyinɛ nɛ nyi.

¹³ Ma nya, paa nyi dɛi kama kamaanɛ ahadoonɛ da hara Ikɛliisiyanyinɛ, amma see uushi rɛnjwɛ; waatoo, paa nyi ali tsakɛnɛ goonɛ tɛ nyi. Acii ha'ɛ, madɛ bwayakii dɛi nyi koonɛ, tuutɛta'ɛ tifyagimɛ tɛ nyi!

¹⁴ Wanyinɛ ka tasɛkanɛ ka dzɛnɛ aahoonɛ nga makkɛnɛ. Pooshi nyi na alɛ tsakɛnɛ goonɛ tɛ nyi ɛsɛ. Acii moodɛfuunɛ cii kya moo, ɛntaa uushi goonɛ. Acii dɛnɛ nɛ dɛkɛpaa uushi'inɛ ka manjeevɛnaakii, ɛntaa manjeevɛnɛ dɛbee dɛkɛpaanɛ ka dɛsɛnɛtii.

12:5 12:5-6 11.16,30; 12.1; 1 Koor. 3.31. 12:7 12:7 Gal. 3.13-14; Ayb. 2.6.
12:9 12:9 Isaa. 40.29-31; Rooma 5.2; Fil. 4.13. 12:12 12:12 Slɛnɛ 13.6-12;
14.8-10; 16.16-18; 19.11-16; Rooma 15.19. 12:13 12:13 11.7-9. 12:14 12:14
13.1.

¹⁵ Ka ɗanə nə nyi moodasəkə nga bələgi sətə aciiki patə, nya vigi patə da naaki na, ka putə nga tsakənə duunə. Ya əna, ka galeenə nuunə ka uudənə tə nyi acii uu'i nyi tuunə laɗə kwa?

¹⁶ Mbu'u ka luuvənə nuunə oo'i, paa nyi ndzaanə ka tərənə anuunə. Amma ka banə nə əndə'i ənda, kə dīi nyi koonə jarəwiinə, nya jirakə koonə ka shii satə də nuunə.

¹⁷ Ya saɗə kə gəpi nyi duunə ka rəgwa nga rəɗwə agi ənjitsə sləkee nyi koonə kwa?

¹⁸ Kə kədii nyi tə Titusə kaa ca dzə aahoonə; nya sləkee ka əndə'i ndzəkəɗunə əndə nə'unə atsakii. Kə gəpi Titusə duunə kwa? Anii pooshi slənə geenə gi mbərə mbərə? Kə shii nyi mbərə mbərə nə hiima geenə.

¹⁹ Goona nyihə makə baarəgi goonɗa geenə ciina baarə aakəɗwacii unə. Pooshi. Akəɗwacii Əntaɗfə ciina wabə; ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Kadashinyinə geenə, ma ətsə ciina ɗa patə, ka tsakənə duunə koonə dzə aakəɗwa.

²⁰ Ngwaliiki acii ga nya gi ka lanə tuunə əntaa makə sətə dəbee nya la tuunə. Mada kə lii nyi tuunə əntaa makə sətə dəbee, ka ɗanə nə nyi koonə sətə pooshi dəbee nya ɗa koonə. Ngwaliiki acii ga nya lapaa mabizhinə ahadoonə da sərəha, da bəəzənə nga səka, da uudənə ka na, da tsəbəhiinə, da dyaarə'unə, da haɗətə na, da mamaadənə nga haɗkala.

²¹ Ngwaliiki əsə, mada kə gi nyi aahoonə, acii goona ɗavə ka nyi ayinə akəɗwacii Əntaɗfə, nya ɗgəərə ma putə nga ənjitə sha dīi 'waslyakəənə. Acii ma təya, kə təkuree tii ka bwaseenə ka ajijiniinatii da aləhiinatii kaa təya baanə ka Əntaɗfə.

13

Muudinə nga wabənə

¹ Mada kə gi nyi aahoonə, ətsə nə makkənə nga səɗəki. Mada kə gi nyi, taa ɗgutə wabənə patə ma'i ahadoonə, nga'ə ka nyi kaa ənji bərə'i taa palee ka bərə'i a baarii tantanyinə nga wabənəkii.

² Wanyitsə ka wabənə ka ənjitə sha dīi 'waslyakəənə da patənə nga hara ənja, wanyitsə ka wabənə koonə nyi pooshi ahadoonə, makə sətə shi nya wabi koonə saa'itə gi nyi aahoonə nga bərə'inə. Ma wabənaaki, acii ga taa wu a kiwə də nyi, maa kə ənyii aahoonə.

³ Makə dīi ci kə mwayi unə shiine oo'i, agi wabəne nə *Aləmasiihu da maki, shiime oo'i, ma ca, əntaa matəkii nə ci ka dzaləne tuunə, amma tə'i ci da ngeerəne ahadoonə.

⁴ Ma saa'itə gwa'avə ənji tə Aləmasiihu aashi ənfwa, matəkii nji ci. Amma ma əndzə'i, tə'i ci da əpinə amakii də baawəda nja Əntənfə. Ma inə əsə, matəkii niinə agi ləbəne geenə da ci. Amma ma agi ndzaanə gaamə doonə, də baawəda nja Əntənfə ciina slənə putə nja ləbəne geenə da Aləmasiihu.

⁵ Tsaamətəmə noonə na, koonə nee madə ma'ə unə da i əpinə agi vii goonja goonə. Təbətəmə noonə na. Pooshi unə shii oo'i, ləbə nə Yeesu Aləmasiihu doonə kwa? Ma ətsə kamə, ha'ə, madə pooshi unə ka mbu'utəgi də təbətətsə shəjə.

⁶ Kə shii inə, ka paaratəginə nuunə oo'i, ma inə, kə mbu'utəgiinə.

⁷ Agi kədiinə niinə acii Əntənfə, acii goonə dīi bwaya uushi. Ma ciina də ha'ə, əntaa kaa ənjə a shii dəla də slənə geenə ahadoonə, amma koonə də sətə ndzaanə də rəgwakii, taa nja nja ka neenə nuunə makə matəkii niinə.

⁸ Paa inə ka də sətə ca bərapaa goonjaanə, amma sətə ca kira goonjaanə dāniinə.

⁹ Ma ina, taa matəkii niinə, madə da ngeerəne nuunə, ka moodasəkə niinə. Ma sətə ciina kədii koonə, a dzuunə aakəjwa agi nə'unə.

¹⁰ Ma cii kya naahə koonə wabəəna saa'inə nyi pooshi ahadoonə, koonə shii baanə ka Əntənfə, acii ga nja gi ka ndzaanə iza'u anuunə də baare koonə baawədatə vii Slandanə ka nyi. Ma ətsa, baawəda nja ghənənə duunə aakəjwa, əntaa baawəda nja ənyanə duunə aaba'ə.

¹¹ Ma əndzə'i dīi kadashinyinaakya, a ta'avuunə jamə. Dəmə gazhi'waanə nja ndzaanə mayarədakii, nə'utəmə wabənaaki, luuvəməshinə, una ndzaa agi jamənə. Ma Əntənfə Əndə uufənə taamə, ca vii kaamə ndzaanə jamə, ka ndzaanə nə ci doonə.

¹² Nəəhəpaaməshinə də ədzəmə rəjwə agi ləmə nja Əntənfə.

¹³ Agi nəhəpaanə nə ənji nja Əntənfə tuunə patə.

¹⁴ Ma pwapoonə nja Slandanə Yeesu Aləmasiihu, da uufənə nja Əntənfə, da gəshinə nja Malaaba Ma'yanə, wa təya ndzaanə doonə patə.

13:4 13.4 12.9-10; 1 Koor. 1.25; Fil. 2.7-8. **13:10 13.10** 13.2; 10.8; 1 Koor. 4.21.
13:11 13.11 Yooh. 14.27; Rooma 15.33; 1 Koor. 7.15; Af. 6.23; Fil. 4.9; 1 Tees. 5.23; 2 Tees. 3.16; Ibər. 13.20; 1 Piita 5.14. **13:12 13.12** 1 Koor. 16.20. **13:13 13.13** Mar. 13.11; Rooma 8.26,39; Gal. 6.18.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Galatiya

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee ənda. Əntaa ənji shınkinə ta'i tə nyi ka ndzaanə ka masləkee ənda, əntaa də ngeerənə nga əndə əsə, amma də ngeerənə nga Yeesu *Aləmasiihu da nga Əntanfə Dəsənaamə ətə madəe ka ci agi maməətə ənji nə nyi ka masləkee ənda.

² Ma inə da patənə nga ənji nə'unə ganə, agi nəhəpaanə niinə tuunə, unə ənji nə'unə anə hanyinə nga Galatiya patə.

³ Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

⁴ Ma Yeesu Aləmasiihu, kə vigi ci naakii nə putə nga 'waslyakəənə gaamə, kaa ca shii luupaanə taamə agi məza zamanana. Kə slənyi ci ha'ə makə sətə mwayi Əntanfə Dəsənaamə.

⁵ Wa ənjə a dūunətə tə Əntanfə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. *Aamiina.

Rəjwə dyanə nə Njunyi Habara

⁶ Kə dii ka nyi ka sə nga hurəshishinə ka shanjə, makə nee nyi pii ha'ə wanuutsə kə kaaree ka Əntanfə Əndətə 'wii tuunə dāgi pwapoonə nga Aləmasiihu, una gwanə ka nə'u əndə'i njunyi habara.

⁷ Amma, ma goongakii, pooshi əndə'i njunyi habara. Ma bii nyi koonə ha'ə, acii tə'i hara ənji ca gwazə tuunə, kə mwayi tii saawee ka Njunyi Habara nga Aləmasiihu.

⁸ Amma, ma əndətə waazii koonə əndə'i njunyi habara pamə, bwəsə ka ətə waazii inə koonə, wa Əntanfə a naalagi tə ci, taa inə, taa malaa'ika ətə jima dadagyə, wa Əntanfə a naalagi tə ci.

⁹ Makə sətə shiina bii koonə daga njukə, wanyinə ca ənə ka batənə koonə əsə: ma əndətə waazii koonə njunyi habara pamə, bwəsə ka ətə shiina waazii koonə, wa Əntanfə a naalagi tə əndəkii.

¹⁰ Ma bii unə noonə, ma cii kya wabə ha'ə, kaa ca kadeesəkə ka ənji kwa? Aa'a, pooshi. Kaa ca kadeesəkə ka Əntanfə cii kya wabə. Anii ma bii unə, ma cii kya

1:1 1.1 1.11-12; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1-2. **1:2 1.2** 1 Koor. 16.1. **1:4 1.4** 2.20; Mat. 20.28; Yooh. 1.29; 2 Koor. 5.21; Af. 5.2; 1 Tim. 2.6; Tit. 2.14; Ibər. 9.12-14,26; 1 Yooh. 5.19. **1:6 1.6** Ibər. 12.15. **1:7 1.7** 5.8,10; 2.4; Slənə 15.1,24. **1:8 1.8-9** 1 Koor. 16.22.

wabə ha'ə, kaa ənji shiŋkinə a shii dəlanə də nya? Aa'a, acii maci kaa ca kadeesəkə ka ənji cii kya wabə ha'ə, kadə mandzaamə nyi ka əndə slənə ŋga Aləmasiihu.

Zhi'inə ŋga Bulusə ka masləkee ənda

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, fatəmə kaa nya ba koonə: ma Nūnyi Habaratə waazii nyi koonə, əntaa da ma əndə shiŋkinə shigi.

¹² Ma'upaamə nyi dacii əndə shiŋkinə, pooshi əndə jigunyi ka nyi əsə. Amma Yeesu Aləmasiihu də naakii nə ŋgiragi ka nyi.

¹³ Kə fi unə habara ŋga ndzaanaaki ŋukə, saa'yatə nyi ma'ə ka nə'u diina ŋga *Yahudiinə. Kə shii unə makə sətə njii kya cibee ka Ikəliisiya ŋga Əntaŋfə də məza ciba. Kə cinə nyi ka shaŋə kaa nya saawee.

¹⁴ Kə shii unə makə sətə kavə nyi nəki ka nə'u diina ŋga Yahudiinə ka shaŋə, palee ka bəzə baniinəki. Kə cinə nyi də patənə ŋga ŋgeeriiki agi nə'u alə'aada ŋga dzədzəshi'inaamə.

¹⁵ Amma, ma Əntaŋfə da pwapoonaakii, kə tagi ci tə nyi daga ənji ma'ə mapoomə tə nyi. Kə 'wii ci tə nyi kaa nya slənə ka ci.

¹⁶ Makə mwayi ci baarii ka nyi Uuzənaakii, kaa nya shii waaza Nūnyi Habara agyanəkii ka hara slikərənə, paa nyi gi ka ləgwanə ama ənda,

¹⁷ paa nyi gi aa Urusaliima ka caama hara masləkee ənji ətə takəŋuyi ka nyi agi slənəkii əsə. Amma see nya madə pii pii, nya paləgərə aanə hanyinə ŋga Arabiya. Ma daba'əkii, nya madə, nya ənəgərə aasəkə vərənə ŋga Damasəkusə.

¹⁸ See daba'ə fəzə makkə gi nyi aa Urusaliima. Ma gi nyi aadəvə əsə, kaa nya nee ka Piita.* Ina dā baanə pu'u aji tufə da ci.

¹⁹ Agi baatsaaki ha'ə boo, maneemə nyi ka hara masləkee ənji, mad'aamə ka Yakubu ndzəkəŋuci Slandana.

²⁰ Ma wabəətə nyaahə nyi koonə, goonŋa tsəkə tsəkə, pooshi jirakənə agikii taa fidyasə. Akəŋwacii Əntaŋfə cii kya ba koonə.

²¹ Makə ma'i nyi də Urusaliima, kə pyalə nyi aanə hanyinə ŋga Siriya da ŋga Silikiya.

²² Ma ka saa'ita, patənə ŋga Ikəliisiyanyinə anə hanyinə ŋga Yahudiya, mashimə təya nee ka nyi ginə da ginə.

1:10 1.10 1 Tees. 2.4-6. **1:11 1.11-12** 1.1. **1:13 1.13-14** Slənə 8.3; 9.1; Fil. 3.5-6; 1 Koor. 15.9. **1:15 1.15-16** Irin. 1.5; Slənə 9.3-5; 22.21; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1; 15.10. * **1:18 1.18** Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə nyaahə ənji. **1:18 1.18** Slənə 9.26-28. **1:19 1.19** Mat. 13.55. **1:21 1.21** Slənə 9.30.

²³ Amma, wata fanə njii təya dzə də fa habaraaki tuu'ina, “Ma əndətə nja cibee kaamə nukə, kə zhi'i ci əndzə'i, agi waazanə nə ci ka ənji, kaa təya vii goonğa ka Aləmasiihu ətə njii kəya moo saaweenə.”

²⁴ Makə fii tii habaraaki ha'ə, wata təya dəla də Əntənfə putə nga zhi'unaaki.

2

Luunə nga hara masləkee ənji tə Bulusə

¹ Ma daba'ə fəzə pu'u aji ənfwadə, kə ənyii aa Urusaliima, inə da Barənaba. Nya 'waanə tə Titusə. *

² Ma gi nyi aa Urusaliima, acii Əntənfə də naakii nə baarii ka nyi, kaa nya dzə aadəvə, keena dzə ka də mətərəkina, wata inə da gayinə tanə. Nya dzəgunətə ka tii makə sətə cii kya waaza Njuni Habara ka hara slikərənə. Ma dii nyi ha'ə, keena shii ləbənə ka ma rənwə agi waazanə geenə, acii ga slənaaki patə a ndzaa ka uushi zabə.

³ Ma Titusə ətə giinə da i ci, əntaa slikərənə nga *Yahudiinə nə ci. Amma, patə da ha'ə, pooshi ənji bii ka ci tyasə see a *ryamina ci.

⁴ Taa ngahi kə mwayi hara ənji kaa ca ryamina, amma pooshi dii ha'ə. Ma ənjitsa, kə datə tii makə ənji nə'unə nə tii makə naamə, təya 'yaakyagərə aahadeenə ka dəkənə tiinə, kaa təya shii tsaamə dimwaatə upaa amə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma təya, kə mwayi tii ənəgərənə daamə aagi mavaanə, kaama nə'u bariya nga Yahudiinə makə nga nukə.

⁵ Amma, maluuvəmə inə wabənətii taa gi'u, acii ga goonğaənə nga wabənə nga Əntənfə a zagi a nuunə.

⁶ Ma ənjitə ndzaanə ka gayinə, maneemə nyi ka gawuunətii makə maduunə uushi dərəvaava. Acii mbərə mbərə nə ənji patə akənwacii Əntənfə. Ma gayiitsə əsə, makə jigunyii ka tii wabənə nga Əntənfə ətə cii kya waaza ka ənja, pooshi əndə'i kura uushi tsakəvə tii.

⁷ Kə paaratəgi tii oo'i, kə vii Əntənfə ka nyi slənə nga waaza Njuni Habara ka hara slikərənə, makə sətə vii ci ka Piita slənə nga waaza Njuni Habara ka Yahudiinə.

⁸ Acii Əntənfə 'wii tə Piita kaa ca ndzaa ka masləkee əndə ka Yahudiinə, Əntənfəkii rənwə ha'ə 'wii tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee əndə ka hara slikərənə əsə.

⁹ I Yakubu da Piita da Yoohana nə ənjitə kənəe Ikəliisiya kaa təya ndzaanə ka gayinə. Ma təya, kə shii tii oo'i,

2:1 2.1-10 Slənə 15.1-19. * **2:1 2.1-2** 1 Koor. 15.2; Fil. 2.16; Barənaba: Slənə 4.36; Titusə: 2 Koor. 2.13. **2:2 2.2** 2.6,9. **2:4 2.4** 1.7; 5.1,13; Slənə 15.1,24; 1 Koor. 9.21. **2:6 2.6** Rooma 2.11. **2:7 2.7** 1.15-16; Rooma 1.5.

Əntanfə tagi tə nyi kaa nya slənə ka ci. Makə wabəgəriinə ka ma rənjwə ha'ə, wata təya kəəsəshi ciiniinə deenə da Barənaba, ina wabəgərə ka ma rənjwə tuu'ina: ma inə da Barənaba, ahada hara slikərənə dzəniinə ka waazanə. Ma tii natii, ahada Yahudiinə dzənətii ka waazanə.

¹⁰ See ma nə uushi rənjwə bii tii keenə, waatoo, weena dzə də buurətə maaghiitə ahadatii. Ma ətsa, tə'i hiimaaki davə daga njukə əsə.

Dzalənə nga Bulusə tə Piita də Antakiya

¹¹ Ma daba'əkii, makə shi Piita aa Antakiya, wata nya madə, nya wabə ka ci akənjwacii patənə nga ənja acii kə dji ci məzaanə.

¹² Waatoo ma nga njukə, kə njii kəya zəmə ka kənjwə rənjwə da hara slikərənə ənji nə'unə. Amma, makə mbu'ya ənjitə sləkee Yakubu, waatoo ənjitə ca hanətə ryaminanə, wata ca ngwaləgi, paa ci ənyi ka zəmənə ka kənjwə rənjwə da tii ma'ə.

¹³ Ka ha'ə, kə dəməgərə hara ənji nə'unə nga Yahudiinə ka də ghatə goongaanə makə naakii. Patə da Barənaba, kə dəməgərə ci aagi jarəwiinəkii da i ci əsə.

¹⁴ Makə nee nyi, manə'umə tii rəgwa goonga makə sətə bii Njuni Habara, wata əjki nyi ka Piita akənjwaciitii patə, "Əndə Yahuda nə hə, amma, makə mbu'ya hə aa hanə, maslənəmə hə makə nga Yahudiinə. Amma makə nga hara slikərənə ndzaa hə. Ya makə dji ha'ə əna, də iitiitə banəku ka hara slikərənə, see a də tii sətə ci Yahudiinə a də tyasa?"

*Upaa luupaanə nga *Yahudiinə da hara slikərənə*

putə nga vii goonga

¹⁵ Ma inə, Yahudiinə niinə. Əntaa ma'waslyakə ənji niinə makə sətə ci ənjə a 'wa tə hara slikərənə.

¹⁶ Amma kə shii inə pooshi əndə ca mbee ka ndzaanə ka əndə goonga akənjwacii Əntanfə də slənətə sətə bii *bariya, amma see də vii goonga ka Yeesu Aləmasiihu. Taa inə maa, ka Yeesu Aləmasiihu vii inə goonga, keena shii ndzaanə ka ənji goonga akənjwacii Əntanfə. Dagi vii goonga geenə ka Aləmasiihu ndzaa inə ka ənji goonga akənjwaciikii, əntaa də slənətə sətə bii bariya. Acii pooshi əndə ca ndzaanə ka əndə goonga akənjwacii Əntanfə də slənətə sətə bii bariya.

¹⁷ Taa inə Yahudiinə, də vii goonga ka Aləmasiihu ciina upaa ndzaanə ka ənji goonga akənjwacii Əntanfə. Də ci baarii inə neenə nə tuu'ina: uushi rənjwə niinə da hara slikərətə ci ənjə a 'wa tə tii ma'waslyakə ənja. Madə ha'ə

əna, Aləmasiihu ca kərə tiinə ka da 'waslyakəənə nii? Aa'a, pooshi.

¹⁸ Mada kə ənəgərə nyi ka slənə ndilə ndilə tə sətə bii bariya nga Yahudiinə, ci nə kə tanjəgi nyi sətə bii Əntanjə ətsa.

¹⁹ Aci ma nya, mantəkii nə nyi akəɲwacii bariyatsa, ci bələgi tə nyi. Ma dīi ha'ə patə, kaa nya ndzaanə da əpinə akəɲwacii Əntanjə. Kə bələgi ənji tiinə da Aləmasiihu ashi ənfwa.

²⁰ Taa ɲgahi wanyinə da əpinə amaki, patə da ha'ə əntaa nyi ca əpi, amma Aləmasiihu. Ma əpiinə amaki əndzə'i, də vii goonja ka *Uuzənə nga Əntanjə ətə uudəgi tə nyi, ca vəgi əpinaakii ka putaaki.

²¹ Pa nya kagi pwapoonə nga Əntanjə shanjə. Aci maci də nə'u bariya ci əndə ndzaanə ka əndə goonja akəɲwacii Əntanjə, kadfa uushi zabə nə əntənə nga Aləmasiihu.

3

**Bariya taa vii goonja ka Əntanjə*

¹ Unə ənji Galatiya, pooshi ma'ə hanjala goonə ka hakii. Ya əndə kə dzəgunətə ənji koonə nga'ə makə sətə əŋki Yeesu ashi ənfwa, wu sanjə zagi də hanjala goona ha'ə kwa?

² Amma tə'i uushi rəɲwə mwayi nyi nya fa amoonə. Aci kə upaa unə Ma'yanə nga Əntanjə. Ya upaa unə sanja, də slənətə sətə bii bariya saanii? Anii də fa Njuni Habara, una luuva?

³ Mi dīikətə tuunə ha'ə kwa? Kə 'watəgyuunə də baawəda nga Ma'yanə nga Əntanjə; amma koonə uudəpaa də ɲgeerii unə nii?

⁴ A zagi bəzə cibəətə cibuuənə kama kama zabə nii? Ma hiimaaki naaki, pooshi ka zanə zabə.

⁵ Agi viinə nə Əntanjə koonə Ma'yanaakii, agi slənənə nə ci uushi'iitə ca da hurəshishinə ka ənji ahadoonə əsə. Ya cii kəya da ha'ə sanja, acii putə nga slənə sətə bii bariya saanii? Anii acii putə nga vii goonja goonə ka ca?

⁶ Datəmə hanjala goonə aanə sətə bii malaaba ləkaləkətə agyanə Ibərahiima tuu'ina, "Kə vii ci goonja ka Əntanjə. Putə nga vii goonjaakii əsə ɲgərə Əntanjə tə ci ka əndə goonja."

⁷ Makə ha'ə dīi əna, a shii unə tuu'inə, ma ənjitə vii goonja, tii nə tantanyiitə slikərənə nga Ibərahiima.

2:17 2.17 Rooma 2.17-3.20. **2:19 2.19** 6.14; Rooma 7.6; 6.2-4. **2:20 2.20** 1.4; Yooh. 17.23; Rooma 8.10-11; 2 Koor. 5.14. **3:1 3.1** 5.7. **3:2 3.2-5** 4.6; Rooma 8.9-16; 2 Koor. 3.6,17. **3:4 3.4** 4.11. **3:6 3.6** 'Wat. 15.6; Rooma 4.3. **3:7 3.7** Rooma 4.11-12.

⁸ Kə bagi malaaba ləkaləkatə daga nukə oo'i, dagi vii goongatii nə hara slikərənə a ndzaanə ka ənji goongga akəŋwacii Əntaŋfə. Kə bagi malaaba ləkaləkatə Nunyi Habaratse ka Ibərahiima daga nukə oo'i, "Kadə nə Əntaŋfə a da barəkaanə ka patənə ŋga slikərənə asəkə duuniya daciiku."

⁹ Makə vii Ibərahiima goongga, kə dfaanə Əntaŋfə ka ci barəkaanə. Ha'ə nə patənə ŋga ənji əsə: mada kə vii tii goongga ka Əntaŋfə, ka tii dfaanənəkii barəkaanə makə sətə dīi ci ka Ibərahiima.

¹⁰ Amma, ma patənə ŋga ənjitə ca da hiima tuu'inə, də nə'utə sətə bii bariya mbeenə nə tii ka ndzaanə ka ənji goongga akəŋwacii Əntaŋfə, kəsənə kəshi gəŋwanə ŋga Əntaŋfə tə tii. Acii kə bagi malaaba ləkaləkatə tuu'ina, "Taa wu nə əndəkii patə, mada manə'utəmə ci sətə bii bariya patə, kə kəshi gəŋwanə ŋga Əntaŋfə tə ci ətsa."

¹¹ Ma ənə dəya, shii amə paŋgəraŋə oo'i, pooshi əndə ca mbee ka ndzaanə ka əndə goongga akəŋwacii Əntaŋfə də nə'utə sətə bii bariya. Acii kə bagi malaaba ləkaləkatə tuu'ina, "Ma əndətə ŋgirə Əntaŋfə tə ci ka əndə goongga putə ŋga vii goonggakii, ci na ndzaanə da i əpinə ətə pooshi ka uudənə."

¹² Ma bariya, paa ci kəŋaanə agyanə banə, wa əndə a vii goongga ka Əntaŋfə. Amma kə bii ci makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə tuu'ina, "Ma əndətə nə'utə patənə ŋga sətə manaahəkii asəkə bariya, ci na ndzaanə da i əpinə də putakii."

¹³ Acii ha'ə, ma amə, kə kəshi bariya taamə. Amma kə pərapaa Yeesu Aləmasiihu taamə. Waatoo, ca ŋgərəvə aanəkii tə naalatə njaama upaa. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə tuu'ina, "Taa wu tsa'agi ənji aashi ənfwə, tə'i naalanə anəkii."

¹⁴ Ma dīi Yeesu Aləmasiihu ha'ə patə, kaa barəkaatə bii Əntaŋfə viinə ka Ibərahiima a mbu'ya ka hara slikərənə əsə daci Yeesu Aləmasiihu, waatoo kaama upaa Ma'yaatə bii Əntaŋfə viinə kaamə, dagi vii goongga gaamə ka ci.

**Bariya da sətə bii Əntaŋfə viinə*

¹⁵ Ndzəkəŋushii'nəkya, takumə kaa nya faarə koonə əndə'i wabənə. Mada kə anyi ənji bəra'i wabənətii, kə kəŋaanə tii anəkii də goongga, pooshi əndə'i əndə ka mbee ka pəraginə, pooshi əndə'i əndə ka mbee ka tsakəvə uushi aagikii əsə.

¹⁶ Ha'ə nə aləkawalə nga Əntañfə əsə. Ma aləkawalə nga Əntañfə, ka Ibərahiima da slikərənaakii dīi ci. Əntaa ka slikərənə bəzəkii dīi ci, amma ka slikərənə rəŋwə. Yeesu Aləmasiihu nə slikərənəkii.

¹⁷ Wiinə sətə mwayi nyi banə: kə dīi Əntañfə ka Ibərahiima aləkawala. Daba'ə fəzə gya'ə ənfwadə da makke pu'unə vii Əntañfə bariya ka Yahudiinə. Aci ha'ə, pooshi bariyaakii shi ka pərəgi aləkawalə nga Əntañfə ka Ibərahiima, paa ci shi ka waalagi uushi'iitə bii Əntañfə daadanə əsə.

¹⁸ Aci maci ma barəkaanə nga Əntañfə, putə nga nə'utə sətə bii bariya, kə ndzaa ci ətsə əntaa putə nga aləkawalətə dīi ci. Amma, ma dīi Əntañfə ka Ibərahiima barəkaanə, putə nga aləkawalətə dīi ci ka ci.

¹⁹ Ya makə ha'ə saŋa, ka mi saŋə vii Əntañfə bariya ka ənja? Ma vii Əntañfə kaamə bariya, ka shii ŋgiragi də 'waslyakəənə paŋgəraŋə aa babara. Kə ndzaa ci da ŋgeerənə dəŋə ka saa'itə shi slikərənə nga Ibərahiima ətə dīi Əntañfə aləkawaləkii ka ci. Makə mbu'ya ci, pooshi bariya da ŋgeerənə ma'ə. Kə vii Əntañfə bariya ka əndə rəŋwə daci malaa'ikanyinə, kaa ca ba ka ənja. Əndə rəgwa nə əndəkii. *

²⁰ Madə kə fii unə tə'i əndə rəgwa, kə shii unə ətsa, ahada ənji bəra'i nə ci. Amma, ma saa'itə dīi Əntañfə aləkawalə ka Ibərahiima, pooshi əndə rəgwa ahadatii, ci rəŋwə dyaŋə wabi ka ci.

*Slənə nga *bariya*

²¹ Ma bii unə noonə, pooshi bariya gəŋu da sətə bii Əntañfə danə kwa? Aa'a, əntaa ha'ə. Aci maci tə'i bariyatə ca vii əpinə, kadə ka ndzaanə nə ənji ka ənji goonga akəŋwacii Əntañfə də nə'utə bariyaakii.

²² Amma, ma bii malaaba ləkələkatə, agi də ŋwanuunaakii nə 'waslyakəənə agyanə patənə nga *duuniya. Makə ha'ə dīi ətsa, ma sətə bii Əntañfə viinə ka ənjitə vii goonga ka Yeesu Aləmasiihu, ka tii nii kəya vii.

²³ Ma saa'yatə rəgwa ma'ə mawunəmə kaa ənjə a vii goonga ka Yeesu Aləmasiihu, magwaləkii njiinə acii bariya makə ənji furəshina. Amma makə shi Yeesu, kə wunəgi Əntañfə keenə rəgwa nga vii goonga ka ci.

²⁴ Ma ka saa'yakii, kə ndzaa bariya makə əndə dzalənə tiinə taabu'u mbu'ya Aləmasiihu. Ma dīi ha'ə, keena shii

3:16 3.16 'Wat. 12.7; 17.7-8. **3:17 3.17** Shig. 12.40. **3:18 3.18** Rooma 4.14;

11.6. * **3:19 3.19** Rooma 4.15; malaa'ikanyinə: Slənə 7.38,53; Ibər. 2.2. **3:20**

3.20 Dzək. 6.4. **3:21 3.21** Rooma 7.13; 8.2. **3:22 3.22** Rooma 3.9-30; 11.32.

3:23 3.23 4.3.

ndzaanə ka ənji goonğa akəŋwacii Əntaŋfə də vii goonğa.

²⁵ Makə wunyi rəgwa ŋga vii goonğa ka ci, pooshi bariya da ŋgeerənə agyaniinə ma'ə.

²⁶ Unə patə, manjeevənə ŋga Əntaŋfə nuunə dagi vii goonğa goonə. Ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu.

²⁷ Aci patənə goonə ətsə dīi ənji koonə bapətişema ŋga nə'unə tə Yeesu Aləmasiihu, kə ŋgiruunə haŋkalaakii.

²⁸ Ma akəŋwacii Əntaŋfə, pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da hara slikərənə, pooshi kama kamaanə ahada maviinə da dimuyinə, pooshi kama kamaanə ahada ŋguyirənə da makinə. Patənə goonə, uushi rəŋwə nuunə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

²⁹ Makə dīi ci ŋga Aləmasiihu nuunə, kə ndzaa unə ka slikərənə ŋga Ibərahiima ətsa. Kadə upaanuunə sətə bii Əntaŋfə viinə ka ci da slikərənaakii əsə.

4

¹ Takumə kaa nya tsakə banə koonə: madfa ma uuzənə ga dīi asii, taa ŋgahi naakii nə uushi'inə ŋga dīi patə, amma paa ci ka slənə sətə mwayi ci, makə mava ndzaanəkii.

² Ənji nə nəhənə tə ci, təya dəkəpaa ka ci uushi'inə kama kama, ka ha'ə mbu'yanə uusəratə kapaa dīi ka ci rəgwa ŋga da naakii ya.

³ Amə əsə, ha'ə naamə. Ma saa'yatə amə ma'ə makə uuji manjeevənə, kə ndzaa amə ka maviinə ŋga patənə ŋga sətə ci əndə shiŋkinə a paslə ganə agi duuniya.

⁴ Amma, makə mbu'ya uusəratə kəŋjee Əntaŋfə, kə sləkee ci ka Uuzənaakii aagi duuniya. Minə əndə shiŋkinə pwayi tə ci. Ca nə'utə bariya ŋga Yahudiinə.

⁵ Ma dīi ci ha'ə patə, kaa ca shii pərapaa ənjitə gwaləgi bariya tə tii, kaama ndzaanə ka manjeevənə ŋga Əntaŋfə.

⁶ Kə sləkee Əntaŋfə ka Ma'yanə ŋga Uuzənaakii aasəkə moodəfaamə ka baariinə oo'i, unə maa, manjeevənaakii nuunə. Ma'yanəkii kavə taamə ka 'waa'wanə tə Əntaŋfə, ama ba 'Daadə, Daadaakya'.

⁷ Aci ha'ə, pooshi əndə ma'ə mava ahadoonə. Amma manjeevənə ŋga Əntaŋfə nuunə. Makə dīi unə ka manjeevənaakii, kadə upaanə nuunə patənə ŋga sətə bii ci viinə ka manjeevənaakii əsə.

Sətə mwayi Bulusə kaa Ikəliisiya a shii

3:24 3.24-25 Rooma 10.4. **3:26 3.26** 4.5,7; Yooh. 1.12; Rooma 8.14-17. **3:27**
3.27-28 Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Kwal. 3.9-11. **3:27 3.27** Rooma 6.3; Af.
 4.24. **3:29 3.29** 3.7,14,18; 4.7. **4:3 4.3** 4.9-10. **4:4 4.4-5** 3.13; Yooh. 1.14.
4:6 4.6 Rooma 8.15-16. **4:7 4.7** Rooma 4.13; 8.17.

⁸ Ma saa'yatə unə ma'ə mashiimə tə Əntanfø, kə ndzaa unə makə maviinə nga əntanfønyinə kama kama.

⁹ Amma, ma əndzə'i, kə shii unə tə Əntanfø. Ma nee nyi, gədə banə, Əntanfø shii tuunə. Də iitiitə sanə cuuna moo ənəgərənə ka nə'u mazabə uushi ətə pooshi ngeeriikəya? Ka mi sanə cuuna moo ənəgərənə ka ndzaanə ka maviinatəya?

¹⁰ Iitiitə sanə kavuunə nuunə ka dā kumənyinə nga Yahudiina? Taa kumənə nga zhi'wanə nga əndə'i uusəra, taa nga ləgida, taa nga fəza, agi danə nuunə.

¹¹ Una! Agi buurənə nə nyi tuunə. Ya sanə, kaa slənaaki aahadoonə a ndzaanə ka uushi zabə nii?

¹² Ndzəkənushi'inəkya, kə shii unə ndzaanaaki ahadoonə. Taa ngahi əndə Yahuda nə nyi, amma pooshi nyi ngirə naaki nə makə əndə Yahuda. Aci ha'ə tuutəta'ə, damə ha'ə makə naaki. Pooshi unə sha bəzee ka səkəki taa fidyasə.

¹³ Kə shii unə, ma saa'itə 'watəgi nyi waaza koonə Njuni Habara, də gwakənaaki ka bwanea ahadoonə upaa nyi rəgwa nga waazanə.

¹⁴ Kə cibuuənə ka putaaki saa'yakii. Maci kaareenə taa kaginə, kadā ka saa'yakii njuuna dzə ka kaginə tə nyi. Amma kə liwuunə tə nyi də moodasəkə makə malaa'ika nga Əntanfø nə nyi, makə Yeesu Aləmasiihu də naakii na.

¹⁵ Aadəma paləgərə moodasəkətə goonə kwa? Aci kə shii nyi weewee, ma saa'yakii, maci kə mbee unə ka ngyaaragi hi'u ginuunə ka viinə ka nyi, kadā kə vii unə.

¹⁶ Dama sanə dīi nyi ka əndə daawaanə goonə makə cii kya ba koonə goonğa?

¹⁷ Ma ənjitə ngərəgi hankala goonə aashitii, əntaa njuni uushi mwayi tii koonə. Amma, ma mwayi tii, təkəenə kaamə, koonə nə'u tə tii.

¹⁸ Madā ka njuni rəgwa, nga'ə nə ngərəgi hankala nga əndə ha'ə makə ətsa. Ma nyi, ka danə nə nyi koonə ha'ə taa guci patə, əntaa wata nyi ahadoonə.

¹⁹ Uji ənjaakya! Agi sa bwanea nə nyi asəkə moodəfəki ka puta goonə, makə mitə dəsəka ki agi bərakənə. Agi sanə nə nyi bwaneakii asəkə moodəfəki ka ha'ə ka saa'yatə nuuna ngərə hankala nga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Amma, ma mwayi nyi, kadā ahadoonə nə nyi əndzə'i, acii maci ahadoonə nə nyi, kadā kə njii nya wabə koonə furənə furənə. Aci agi buurənə nə nyi tuunə ka shanə.

4:8 4.8 1 Koor. 8.4-6. **4:9 4.9-10** Af. 1.21; Kwal. 2.8-23. **4:9 4.9** 1 Koor. 8.3; Kwal. 2.15. **4:10 4.10** Dzək. 4.19; Slənə 7.42; Rooma 14.5. **4:12 4.12** 1 Koor. 9.19-21. **4:13 4.13** Slənə 16.6; 2 Koor. 12.7. **4:17 4.17** 1.7. **4:19 4.19** 1 Koor. 4.15.

Makə ndzaanə nga Hajara da Saraatu

²¹ Ya unə ətə ca moo kaa *bariya a dā nwanjuunaakii agyanuunə saɲa, pooshi unə fii sətə bii bariya kwa?

²² Ma bii ca, ma Ibərahiima, tə'i manjeevənaakii bəra'i. Əndə'ya, mava pwayi ka ci. Əndə'i əsə, dimwa pwayi ka ci.

²³ Ma uuzəətə pwayi mava ka ci, makə ənə caama poo manjeevənə saakii pwayi ki ka ci. Amma, ma uuzəətə pwayi dimwa ka ci, də putə nga aləkawalətə dīi Əntanɣə pwayi ki ka ci.

²⁴ Ma ətsə patə, kə ndzaa ci makə misaali kaamə. Waatoo, ma makiitə bəra'i, kə ndzaa tii makə aləkawalətə bəra'i ətə dīi Əntanɣə daga nəkə. Ma əndə'i rəɲwə agi makiitə bəra'i, waatoo Hajara, kə ndzaa ki makə aləkawalətə dīi Əntanɣə anə ɣiɲutə dīi ləməkii Siina. Maviinə nə manjeeviitə pwayi ki patə. *

²⁵ Kə ndzaa ki makə ɣiɲwə Siina ətə anə hanyinə nga Arabiya. Kə ndzaa ki makə Urusaliima nga zamananə əsə. Aci ma patənə nga ənɣitə də Urusaliima, maviinə nga bariya nə tii.

²⁶ Amma, ma Urusaliima ətə dagyə, kə ndzaa ki makə mitə dimwa, ki nə məsənaamə.

²⁷ Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə tuu'ina:

“Ma hə, miitə ma'upaamə pawa, dāwə moodasəka.

Ma'ə hə mafamə zəmənə nga pawa,

amma dāwə kyalaliinə nga moodasəka,

acii kadə nə manjeevənaaku a palee ka nga nuzhiwə.”

²⁸ Ndzəkəɲushi'inəki, ma unə, manjeevənə nga Əntanɣə nuunə tanyi. Aci daga nəkə dīi Əntanɣə aləkawalaakii ha'ə makə ətsa, makə sətə shi ca dīi agyanə poonə tə Isiyaaku.

²⁹ Ma ka saa'ita, ma uuzəətə pwayi ənɣi makə manjeevənə saakii, kə cibee ci ka uuzəətə pwayi ənɣi də ngeerənə nga Ma'yanə nga Əntanɣə. Ci nə tsarəkii ənə ca slənə ahadaamə əndzə'i əsə.

³⁰ Amma iitə bii ləkələkətə nga Əntanɣəwa? Ma bii ca, “Ləkəgi mitə mava da uuzənətə kyakya'ə. Aci pooshi uuzənə nga mava na zəmə yi nga dīi, see uuzənə nga dimwa daanəkii na zəmə.”

³¹ Ndzəkəɲushi'ina, makə ha'ə dīi əna, manjeevənə nga mitə dimwa naamə, əntaa manjeevənə nga mava.

4:22 4.22 'Wat. 16.15; 21.3. **4:23 4.23** 'Wat. 17.18-19; Rooma 4.17-20; 9.7-9.

* **4:24 4.24** Shig. 19.20; Gal. 3.23; 4.1; 5.1; Hajara: 'Wat. 16.1. **4:26 4.26** Ibər. 12.22; Səniinə 21.2. **4:27 4.27** Isaa. 54.1. **4:29 4.29** 'Wat. 21.9. **4:30 4.30** 'Wat. 21.10.

5

Goona kagi dimwaanə goonə

¹ Kə pərapaa Yeesu *Aləmasiihu taamə acii *bariya, kaama ndzaa ka dimuyinə saŋə saŋa. Aciikii ma dānuunə, kəŋaanəmə ndihə, goona kapaa noonə nə ka dā mavaanə ma'ə.

² Fatəmə ŋga'ə. Nyi Bulusə ca ba koonə: mada kə kapaa unə noonə nə ka dzənə aa babara ka ryaminanə, kə ndzaa ci ətsə pooshi sətə ci Yeesu Aləmasiihu a nafa koonə taa gi'u.

³ Takumə kaa nya ənə ka banə koonə əsə: ma əndətə ca kapaa naakii nə ka dzənə aa babara, wa ca nə'utə patənə ŋga bariya dəŋwa'ə.

⁴ Ma unə əŋjinə ca ba, də nə'utə bariya ndzaanə əndə malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə, kə lagyuunə noonə nə ashi Yeesu Aləmasiihu. Dzaďə dzaďə nuunə da pwapoonə ŋga Əntaŋfə əsə.

⁵ Amma, ma ina, kə kapaa inə hiima geenə tuu'ina: də vii goonŋa ka Yeesu Aləmasiihu ndzaanə əndə malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə. Tə ci niinə ka gəranə də ŋgeeriitə vii Malaaba Ma'yanə keenə.

⁶ Mada ləbə nə əndə da Yeesu Aləmasiihu, taa maryaminakii nə ci, taa paa ci ryaminii patə, pooshi kama kamaanə akəŋwacii Əntaŋfə. Vii ka ci goonŋa nə magadə uushi, kaama mbee ka uudə tə hara ənji.

⁷ Ma ŋga ŋuka, ŋga'ə njuuna slənə. Wu saŋə ənyi ka təŋaginə tuunə agi nə'u rəgwa goonŋa?

⁸ Ma hiimatsa, əntaa Əntaŋfə ətə 'wii tuunə dīi koonə.

⁹ Kə shii unə, agi banə nə ənji, də uundzə burəjanə fidyasə əbunə ma'usə ənvwə pasə a gəra.

¹⁰ Makə dīi ci ləbə naamə da Slandanaamə, kə shii nyi, ka dzəgərənə nə hiima gaamə ka rəgwa rəŋwə. Amma, ma əndətə ca gwazə tuunə, kadə kəsənə nə gəŋwanə ŋga Əntaŋfə tə ci, taa ci nə wu patə.

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, maci haala ŋga dzənə aa babara nə nyi ka waazanə, kadə pooshi ənji ka cibeenə ka nyi. Maci ha'ə nə nyi ka dzənə də waazanə, ma waazanaaki agyanə əntənə ŋga Yeesu Aləmasiihu ashi ənfwa, kadə pooshi ka bəzee ka səkə ŋga ənja.

¹² Ma ənjitə ca gwazə tuunə ha'ə, ma moonaki, wa təya dzə aakəŋwa də tasə natii nə dəŋwa'ə.

13 Ma unə ndzəkəŋuushi'inəkya, ma 'wii Əntaŋfə tuunə, koonə ndzaa ka dimuyinə. Amma uushi rəŋwə cii kya ba koonə: goona ba noonə, makə dīi unə ka dimuyinə, a slənuunə taa mi patə mwayi shishinuunə. Pooshi. Ma danuuna, uudəshimə, una tsakəshi ahadoonə.

14 Aci i anə wabənə rəŋwə libə patənə ŋga bariya ŋga Əntaŋfə, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

15 Amma, madə agi iidəshinə nuunə makə uushi'inə ŋga bilinə, nəhəmə noonə na acii goona zama də noonə na.

Slənə ŋga shishinə da poo ŋga Ma'yanə ŋga Əntaŋfə

16 Ma sənə banəki koonə, kapaamə rəgwa kaa Malaaba Ma'yanə a ta koonə kəŋwanə, acii goona slənyi sətə mwayi shishinuunə.

17 Aci kə shii unə, pooshi Malaaba Ma'yanə ka luuvə sətə mwayi shishinə ŋga əndə slənənə. Shishinə ŋga əndə əsə, paa ci ka luuvə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə slənənə. Ma tii ətsə kyakya'ə, agi mabizhinə nə tii. Ci dīi pooshi unə ka mbee ka slənə sətə mwayi unə.

18 Amma, madə Malaaba Ma'yanə ca ta koonə kəŋwanə, pooshi *bariya da ŋgeerənə anuunə ma'ə.

19 Ma shishinə ŋga ənda, paŋgəraŋə a babara nə sətə cii kəya slənə. Waatoo, aləhiinə, ajijinəənə, badawaanə,

20 paaslə uuləminə, mətəooyaanə, dəkə daawaanə ka ənda, təya dəada mabizhinə, sərəha, bəzə səka, uudənə ka na, təkəkəshinə da madəe ka mbəzə ahada ənja,

21 ətsə hara ənja, kavə nə ka saasa ənvwa, da bwaŋkaraanə. Agi dəadfanə nə ənji hara bwaya uushi'inə makə ətsə əsə. Kə shi nya bii koonə ŋukə, amma takumə kaa nya ənə ka batənə koonə əsə: waatoo, ma ənjitə ca slənə tsarə uushi'iitsa, paa tii na dzə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə shaŋə.

22 Amma, ma slənə ŋga Malaaba Ma'yanə naakii, wiinə pawakii: uudəshinə, də moodasəka, ndzaashinə agi jamənə, kəsə ədzəma, nəhə təgunuunə ŋga ənda, də ŋga'əənə ka ənja, slənə uushi də rəgwakii,

23 banee ka na, ətsətə na. Ma tii ətsa, tii nə uushi'iitə vii bariya rəgwa ŋga danə.

24 Ma ənjitə ləbə da Yeesu Aləmasiihu, kə wa'agi tii suunanyinə ŋga shishinətii.

5:13 5.13 1 Koor. 6.12; 10.23-24; 1 Piita 2.16. 5:14 5.14 Leew. 19.18; Rooma 13.9. 5:15 5.15 Yak. 4.1-2. 5:16 5.16 5.25; Rooma 8.2-13. 5:17 5.17 Rooma 7.13-23. 5:18 5.18 Rooma 6.14; 7.4. 5:19 5.19-21 Rooma 1.28-32; 1 Koor. 6.9-10; Af. 5.3-5; Kwal. 3.5-8; 1 Tim. 1.9-10; 2 Tim. 3.2-5; 1 Piita 4.3; Səniinə 22.15. 5:22 5.22 Af. 5.9. 5:23 5.23 1 Tim. 1.9; 2 Piita 1.6. 5:24 5.24 2.19; 6.14; Rooma 6.6; Kwal. 3.5; 1 Yooh. 3.6.

²⁵ Makə ɖii ci Malaaba Ma'yanə ca vii kaamə əpinə, wa ca ta kaamə kəɲwanə.

²⁶ Gaama ɖuunətə naamə na, gadaama alə haliminə nga ənja, gadaama ɖaada sərəhə ahadaamə əsə.

6

Tsakəshinə ahada ənja

¹ Ndzəkəɲushi'inəkya, mada kə lii unə əndə agi ɖa 'waslyakəənə, ma unə ənə ci Ma'yanə nga Əntanfə a ta koonə kəɲwanə, ənyagərəmə də ci kaa ca nə'u rəgwa goonɲa. Amma wabəmə da ci də mooda ədzəma. Ma əndətə ca ənyagərə də ci əsə, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulagərə aagi ndilə ndilə tə 'waslyakəənəkii da i ci.

² Ngəərəshimə tərənə goonə, acii mada agi ngəərəshi tərənə goonə nuunə, ci nə kə slənyuunə makə sətə wabi Yeesu Aləmasiihu.

³ Ma əndətə mambu'umə bahə baananə tə ci agi ənja, mada kə bii ci, "Pooshi maduunə əndə makə nya", kə ha'u ci də naakii na.

⁴ Ma sətə dəbee, taa wu patə, wa ca tsaamə ndzaanaakii saakii. Mada kə nee ci ka slənaakii nga'ə, wa ca ɖa moodasəkə ka putakii. Amma ga ca ɖa moodasəkə acii palee naakii slənə ka nga hara ənji də nga'əənə.

⁵ Acii kadə nə taa wu patə a ba slənaakii.

⁶ Ma əndətə ci ənjə a dzəgunə ka ci wabənə nga Əntanfə, wa ca təkəe ka ɲunyi sətə aciikii patə da əndətə ca dzəgunə ka ci.

⁷ Goona ha'u də noonə na: kə shii unə weewee, pooshi ənji ka ha'unə də Əntanfə. Acii ma sətə ləgii ənda, ci upaanəkii.

⁸ Waatoo, ma əndətə slənyi sətə kadeesəkə ka shishinə, wu nə shikwaakii. Amma, ma əndətə slənyi sətə kadeesəkə ka Ma'yanə nga Əntanfə, əpinə ətə pooshi ka uudənə nə shikwaakii.

⁹ Acii ha'ə, gaama zaarə agi ɖa nga'əənə ka ənja, acii kə shii amə, mada kə mbu'ya uusərakii, mada mazaarəmə amə, kadə naama upaa shikwa.

¹⁰ Makə ha'ə ɖii əna, taa guci patə upaa amə rəgwa nga ɖa nga'əənə, ɖaamə nga'əənə ka patənə nga ənja. Ma

5:25 5.25 5.16; 1 Koor. 6.19; Af. 4.30. 5:26 5.26 Rooma 12.10; Fil. 2.3. 6:1 6.1 Mat. 18.15; Yak. 5.19; 1 Koor. 10.12. 6:2 6.2 1 Koor. 9.21; 2 Koor. 11.29. 6:3 6.3 1 Koor. 4.7. 6:5 6.5 Rooma 2.6; 14.12. 6:6 6.6 1 Koor. 9.11,14. 6:8 6.8 Yooh. 3.6; 6.63; Rooma 8.6,13. 6:9 6.9 2 Tees. 3.13.

palee maa, ka ənjitə ca nə'u tə Yeesu Aləmasiihu makə amə.
*

Muudineŋa wabəne

¹¹ Ma əndzə'i, tsaamətəmə madiigərə naahəənə cii kya naahə koonə də ciinəki.

¹² Ma ənjitse ca ba koonə, see a dzuunə aa babara, kə mwayi tii kaa ənji patə a dfa maŋushinə da tii. Acii kə shii tii, maci əntənə ŋga Yeesu Aləmasiihu ashī ənfwa tanə nə tii ka waazanə, kadfa kə cibee ənji ka tii.

¹³ Ma bii nyi ha'e, acii taa tii ətsə gi aa babara maa, paa tii nə'utə sətə bii bariya ŋga Yahudiinə patə. Ma ci təya ba koonə tyasə see a dzuunə aa babara, kaa təya shii upaa haŋətənə putə ŋga luuvuunə goonə tə sətə bii tii koonə.

¹⁴ Amma, ma nya, see uushi rəŋwə ca kavə tə nyi, kaa nya upaa haŋətənə, waatoo ənfutə əŋki Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə ashikii. Acii də əntənaakii ashī ənfwə dīi uushi'inə ŋga *duuniya akəŋwaciiki makə maməətə uushi'inə. Nyi əsə, kə ndzaa nyi makə yadə əpinə amaki akəŋwacii uushi'inə ŋga duuniya.

¹⁵ Taa kə gi əndə aa babara da madzəmə ci maa, pooshi uushi dānəkii. Amma, ma səndə ca tsakə ənda, see ndzaanə ka kura taganə, ci nə magadə uushi.

¹⁶ Ma ənjitə kavə wabəətsə aagi hiimatii, ənji ŋga Əntaŋfə nə tii tanyi. Wa Əntaŋfə a vii ka tii ndzaanə jamə, ca dfa ka tii ŋga'əənə.

¹⁷ Daga ənshinə ka dəŋə aakəŋwa, ga əndə a ənə ka fa maki ma'e shaŋə. Acii tə'i baavənyinə ashiki ca baarii oo'i, mava ŋga Yeesu nə nyi.

¹⁸ Ndzəkəŋushi'inəkya, wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə patə. *Aamiina.

* **6:10 6.10** Yooh. 13.34; Rooma 12.10; 13.8; 14.15; 1 Koor. 8.1; da purəŋanə 13; 2 Koor. 8.7-8; Gal. 5.6,13-14; Af. 5.2; Fil. 2.2; 1 Tees. 3.12; 4.9; 1 Tim. 1.5; Ibər. 13.1; 2 Piita 1.7. **6:11 6.11** 1 Koor. 16.21. **6:12 6.12** 5.2,11. **6:14 6.14** 1 Koor. 1.23,29,31; 2.2; Gal. 2.19. **6:15 6.15** 5.6; Rooma 6.3-4; 2 Koor. 5.17; Af. 4.24. **6:16 6.16** Jab. 125.4-5. **6:17 6.17** 2 Koor. 4.10.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Afisa

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə. Masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi makə sətə mwayi Əntanfə. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə ənji nga Əntanfə də Afisa, ənji goonga putə nga ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Barəkaanə nga Əntanfə ka ənjaakii

³ Dəlaamə də Əntanfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Aci kə pukyağərə ci kaamə barəkaanə ka şanə aasəkə moodəfaamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu.

⁴ Daga Əntanfə ma'ə matagamə duuniya maa, ta'i ci taamə kaama ndzaanə ka naakii dagi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ta'i ci taamə, kaama shii ndzaanə malaabakii akəɲwaciikii yadə idəpaa uushi ashaamə.

⁵ Putə nga uufənaakii taamə, kə kavə ci taamə kaama ndzaanə ka manjeevənaakii daci Yeesu Aləmasiihu, makə sətə dīi ci aniya nga dfa.

⁶ Dəlaamə də ci putə nga mađuunə pwapootsaakii, waatoo putə nga viitə vii ci kaamə nga zabə daci moodə Uuzənaakii!

⁷ Də idənə nga Uuzənaakii upaa amə pərapaanə. Waa-too, kə upaa amə tifyaginə nga 'waslyakəənə gaamə. Mađuunəkii ka şanə nə pwapoonə nga Əntanfə! †

⁸ Lanə dīi ci kaamə də patənə nga shiinaakii da mbeenaakii.

⁹ Də shiinaakii dīi Əntanfə sətə dīi ci aniya nga dfa, kə baarii ci kaamə ma'umbee aniyaakii, waatoo ətə dīi ci aniya nga mbu'utəginə daci Aləmasiihu.

¹⁰ Ka mbu'utəginə nə ci də aniyaakii madfa mbu'ya saa'ikii, kaa ca shii dzatəgi də patənə nga uushi'inə ka hakii patə, uushi'iitə dadagyə da ənə ganə a duuniya patə, Aləmasiihu a ndzaanə ka gawa.

¹¹ Agi slənənə nə patənə nga uushi'inə makə sətə mwayi Əntanfə. Ci ta'i taamə, kaama ndzaanə ka ənjaakii agi

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1; Afisa: Slənə 18.19-21; 19.1. **1:3 1.3** 2.6; 2 Koor. 1.3. **1:4 1.4** 5.27; Yooh. 15.16; 17.24; 2 Tees. 2.13. **1:5 1.5** Yooh. 1.12. **1:6 1.6** Mat. 3.17; Rooma 5.2; Kwal. 1.13. † **1:7 1.7** pərapaanə: Kwal. 1.13-14; idəna: Rooma 3.25-26; 1 Koor. 10.16; Af. 2.13; Kwal. 1.20; 1 Yooh. 5.7; Ibər. 8.6; pwapoonə: Af. 2.7. **1:9 1.9-10** 1.22; Kwal. 1.16,20.

læbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ətsə patə, putə nga moonakii, makə sətə dii ci aniya daga ka 'watəginə.

¹² Ma inə ənə ndzaanə ka təkəŋwanə nga ka nə ka Aləmasiihu diya, a dəleenə də ɗuunuunə nga Əntanɗə.

¹³ Ma unə əsə, makə fii unə tə tantanyitə habara, waatoo, Nɗuni Habara ənə kira koonə luupaanə, kə vii unə goonɗa ka Aləmasiihu. Wata Əntanɗə a ɗavə sagidaakii aashuunə də vii koonə Malaaba Ma'yanə ətə dii ci aləkawalə nga viinə.

¹⁴ Putə nga upaanə gaamə tə Ma'yanə nga Əntanɗə, ci ca ɓaarii kaamə paŋgəraŋə oo'i, ka upaanə naamə sətə dii ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii. Ətsə ɓaarii kaamə əsə oo'i, ka viinə nə Əntanɗə dimwaanə ka ənjaakii. Dəlaamə də ɗuunuunaakii!

Də'wa nga Bulusə kaa ənjə a shii ngeerənə nga Əntanɗə

¹⁵ Putə nga ətsə ha'ə diya, agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanɗə, acii kə fii nyi habara nga vii goonɗa goonə ka Slandanə Yeesu, da makə sətə cuuna uudə tə patənə nga ənji nga Əntanɗə.

¹⁶ Paa nyi bədii agi kuyiriinə tə Əntanɗə putə goonə, nya buurətə tuunə agi də'waaki,

¹⁷ nya kədii acii Əntanɗə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, waatoo, maɗuunə Dəsənaamə dagyə, kaa ca vii koonə Ma'yanaakii ətə ca kavə tuunə ka ndzaanə macicirəkii, ca ɓaarəgi koonə goonɗaanə nga Əntanɗə, koonə shii tə ci.

¹⁸ Agi kədiinə nə nyi kaa nuunə a shii nɗunənə, una nee ka ɓərənaakii, koonə shii taa mi nə kanətə 'wii ci tuunə ka ci. Nga'ə ka nyi əsə koonə shii taa mi nə maɗuunə ɓarəkaanaakii ətə dii ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii;

¹⁹ una shii taa iitə nə laŋənə nga ngeerənaakii ashaamə ənə vii goonɗa. Ma ngeerənaakii ənə ca slənə ashaamə, mbərə mbərə nə ci da ngeeriitə

²⁰ slənyigi ci saa'itə maɗee ci ka Aləmasiihu agi maməətə ənja, ca ndzanee ka ci dagyə da ciizəmakii.

²¹ Ma dagyə, Aləmasiihu ca ɗa nwanjuunə agyanə patənə nga uushi'iitə agintanɗə da i əpinə amatii, taa iitə nə ɓaawəɗatii patə. Kə palee məghərəvənə nga ləməkii ka taa ngutə ləmə ganə a duuniya, da duuniyatə na shi aakəŋwa patə.

1:11 1.11 1.4; Rooma 8.28-29. **1:13 1.13** 4.30; 2 Koor. 1.22; Kwal. 1.5. **1:14** 2 Koor. 1.22. **1:16 1.16** Kwal. 1.3. **1:17 1.17** 5.17; Waɓ. 2.6; Kwal. 1.9-10. **1:18 1.18** 4.4; Kwal. 1.12. **1:19 1.19-20** 2 Koor. 13.4; Kwal. 2.12. **1:20 1.20** Slənə 2.33; Kwal. 3.1. **1:21 1.21** 6.12; Rooma 8.38; Gal. 4.8-9; Kwal. 1.13,16,20; 2.9-10,15,20.

²² Patənə nga uushi'inə, kə kavə Əntanfə kaa təya ndzaanə atsaa sədə Aləmasiihu, ca ndzaanə ka Slandanə nga patənə nga uushi'inə. Tə ci kavə Əntanfə ka ndzaanə ka nə nga Ikəliisiya.

²³ Ma Ikəliisiya, shishinə nga Aləmasiihu nə ci. Kə ndzaa ci manakii pasə də ndilə ndilətə ndzaanaakii. Ma Aləmasiihu, ci ca mbu'utəgi də patənə nga uushi'inə. ‡

2

Ənənə ka upaa kura əpinə

¹ Ma nga nukə, maməətəkii njuunə asəkə ədzəmuunə putə nga ghatə fanə goonə tə Əntanfə da 'waslyakəənə goonə.

² Ma ka saa'ikii, kə nyi'uunə bwaya rəgwa nga *duuniya, una nə'u nwanwə nga ginaajinyinə asəkəntanfə, ci ca tsəku ənjitə pooshi ka fanə tə Əntanfə.

³ Patənə gaamə, ha'ə makə ətsə njaamə ahadatii, ama ndzaanə makə sətə kadəesəkə kaamə, ama slənə sətə kadəesəkə ka shishinaamə, makə sətə mwayi amə. Amə maa, ka gəgərənə naamə mabətəsəkə nga Əntanfə makə nga hara ənji duuniya.

⁴ Amma lanə nə Əntanfə agi nəhə təgunuunə nga ənja. Lanə ka dərəva əsə uu'i ci taamə.

⁵ Ma saa'itə njaamə maməətəkii asəkə ədzəmaamə putə nga ghatə fanə gaamə, kə vii ci kaamə kura əpinə ləbə da Aləmasiihu. Shiimə oo'i, də pwapoonə nga Əntanfə upaa unə luupaanə.

⁶ Dagi ləbəənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu madəe ci kaamə da i ci, ca dzanee kaama da i ci dāgyə.

⁷ Ma dīi ci ha'ə, kaa ca baarii dūunuunə nga pwapoon-aakii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ma ətsa, dagi uudəənə uu'i ci taamə dācii Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Aci də pwapoonə nga Əntanfə upaa unə luupaanə dagi vii goonga goonə. Ma ətsa, viinə nga Əntanfə,

⁹ əntaa putə nga gazhi'waanə goonə şanə. Ma dīi ci ha'ə, aaci ga taa wu a lyaaməgi.

¹⁰ Əntanfə tagii taamə makə sənə dīi amə, ama upaa kura taganə agi ləbəənə gaamə da Aləmasiihu, kaama dā dagwa

1:22 1.22 1.10; 4.15; 5.23; Jab. 8.7; Kwal. 1.18; 2.19. ‡ **1:23 1.23** 2.14,16,18; 4.1-16,25; 5.30; 1 Koor. 12.4-11,27; Kwal. 2.19; 3.15; manakii pasə: 3.19; 4.10. **2:1 2.1** 2.5. **2:2 2.2** 6.12; Yooh. 12.31; 14.30; Slənə 26.18; 1 Yooh. 2.16. **2:3** 2.3 5.6,8; Rooma 1.28; Kwal. 3.6. **2:4 2.4** Rooma 8.39; 9.16; Yak. 5.11. **2:5** 2.5 2.8; Rooma 3.24; 6.13; Kwal. 2.13. **2:6 2.6** 1.3; Kwal. 2.12; 3.1. **2:7 2.7** 1.7; Rooma 5.20. **2:8 2.8** Mat. 20.15; Yooh. 4.10; Slənə 15.11; Gal. 2.16. **2:9** 2.9 Rooma 3.28; 1 Koor. 1.31; 2 Tim. 1.9; Tit. 3.5.

sləna. Ma dagwa slənəkii, kə uugi ci tasəkapaanə kaamə, kaama slənə.

*Ləbənə gaamə rəjwə agi nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹¹ Buurətəmə oo'i, ma unə, əntaa *Yahudiinə nuunə, ənjitə yadə *ryaminyanə nuunə. Maryamina ənji nə Yahudiinə. Ci dīi ngirə tii tuunə ka uushi zaḅə. Wiitsə boo, ma ryaminyaatsa, nga shishinə tanə, də ciinə ci ənjə a ḁa.
*

¹² Ma nga nukə, pooshi unə shii tə Aləmasiihu. Pooshi unə nji ahada matadə ənji nga Əntanjə. Pooshi unə ahada ənjitə dīi Əntanjə ka tii aləkawala. Kə ndzaa unə ganə a duuniya, pooshi sətə kii unə nuunə davə, pooshi unə shii tə Əntanjə əsə. †

¹³ Amma ma nga əna, ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu. Dzaḁə da Əntanjə njuunə, amma kə əncəhatəgi ci duunə kədəhə putə nga idənə nga Aləmasiihu. ‡

¹⁴ Aci Aləmasiihu ci saakii kira kaamə ndzaanə jamə də kavənə tə Yahudiinə da hara slikərənə kaa təya ndzaanə uushi rəjwə. Də shishinəkii uulagi ci dzəga nga daawaatə nji ahadatii. §

¹⁵ Kə uulagi ci bariya da alə'aadanyinə nga Yahudiinə kaa ca shii kabətə kura ənja ahada Yahudiinə da hara slikərənyinə, təya ndzaa uushi rəjwə agi ləbənətii da ci. Də ha'ə kira ci ka tii ndzaanə jamə.

¹⁶ Də əntənaakii ashi ənfwa ngərəgi ci daawaanə aha-datii. Də əntənaakii ha'ə əsə gəjūtəgi ci də slikərənyinə patə, təya ndzaanə shishinə rəjwə, ca ənyatəgi də tii aabii Əntanjə.

¹⁷ Ma shi ci, ka waaza Njuni Habara nga ndzaanə jamə ahada ənji da Əntanjə. Waatoo kə shi ci ka putə goonə, unə hara slikərənə ətsə nji dzaḁə dzaḁə da Əntanjə. Kə shi ci əsə ka Yahudiinə ətə dīi kədəhə kədəhə da ci.

¹⁸ Amə patə, Yahudiinə da hara slikərənə, daci Aləmasiihu upaa amə Malaaba Ma'yanə. Də ci upaa amə mbu'unə aabii Dəsənaamə.

¹⁹ Aci ha'ə, ma unə hara slikərənə, əntaa məshipətə ənji taa mu'uminə nuunə ma'ə. Ma nga əna, slanjii hanyinə nuunə da ənji nga Əntanjə. Toonə nuunə agi ənji yaakii.

2:10 2.10 Tit. 2.14. **2:11 2.11-13** Rooma 11.17. * **2:11 2.11** 5.8; ryaminyanə: Gal. 5.6; Fil. 3.3. † **2:12 2.12** Rooma 9.4; 1 Koor. 15.19; Kwal. 1.21-22; 1 Tees. 4.13; pooshi ahada ənjitə dīi Əntanjə ka tii aləkawala:2.19. ‡ **2:13 2.13** 2.17; 3.6; idəna: 1.7; Gal. 1.4. § **2:14 2.14** ndzaanə jamə: 2.16; 4.3; Kwal. 1.20; uushi rəjwə 1.23; Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Gal. 3.28. **2:15 2.15** 2 Koor. 5.17; Kwal. 2.14. **2:16 2.16** 1.23; Rooma 5.10; Kwal. 1.20-22. **2:17 2.17** Isaa. 57.18-19; Slənə 2.39. **2:18 2.18** 3.12; Rooma 5.2. **2:19 2.19** 2.12; 3.6; Ibər. 12.22-23.

²⁰ Kə ndzaa unə makə banɣwatə kii ənji aanə faara. Ma faarakii, tii nə masləkee ənji da anabiinə. Aləmasiihu nə maɖuunə faaratə ca vii ngeerənə ka banɣwakii.

²¹ Ci kəsətə banɣwa patə ka hakii, banɣwakii a gərə, ca ndzaanə ka malaaba ya ətə dii ənji ka Slandana.

²² Agi ləbənə goonə da ci ghənyi Əntanɣə tuunə ka hakii patə da hara ənji ka ha rəɲwə. Ma hatsa, asəkəkii nə Ma'yanə nɣa Əntanɣə.

3

Slənə nɣa Bulusə ka putə nɣa hara slikərənə

¹ Putə nɣa ətsə ha'ə, agi danə nə nyi də'wa ka Əntanɣə. Ma nyi Bulusə, əndə furəshina nɣa Yeesu *Aləmasiihu nə nyi ka puta goonə hara slikərənə. *

² Weewee kə fii unə oo'i, kə dii Əntanɣə pwapoonaakii nɣa vii ka nyi slənəna, kaa nya slənə ka putə goonə.

³ Kə nɣiragi Əntanɣə ma'umbee aniyaakii, ca baarəgi ka nyi. Kə naahəcii nyi gi'u agyanə ətsa.

⁴ Maɖa ka janɣatənə nuunə sətə nyaahə nyi, ka shiinə nuunə oo'i kə paaratəgi nyi də ma'umbee uushi agyanə Aləmasiihu.

⁵ Ma nɣa nɣukə, pooshi ənji sha bii ka əndə shiŋkinə ma'umbee sətə. Amma ma nɣa əna, kə nɣiragi Əntanɣə ka malaaba masləkee ənjaakii da anabiinə də Ma'yanakii.

⁶ Ma ma'umbee səkii, ci nə: kə upaa hara slikərənə da *Yahudiinə patə tə barəkaatə dəkəpaa Əntanɣə ka ənjaakii. Kə ndzaa tii rəɲwə. Patə da i tii, agi upaanə nə tii sətə dii Əntanɣə aləkawalə nɣa viinə daci Yeesu Aləmasiihu dagi fa Nɲuni Habara. †

⁷ Ma Nɲuni Habara, kə kavə Əntanɣə tə nyi ka ndzaanə ka əndə slənəkii. Ətsə patə, pwapoonaakii dii ci ka nyi dagi slənə nɣa ngeerənaakii.

⁸ Taa nɣahi nyi palee də ətənə ahada ənji nɣa Əntanɣə, patə da ha'ə ka nyi dii Əntanɣə pwapoonə nɣa kərə Nɲuni Habara agyanə lanənə nɣa məghərəvənə nɣa Aləmasiihu ka hara slikərənə. ‡

⁹ Də pwapoonaakii əsə sləkee ci ka nyi, kaa nya kavə patənə nɣa ənji kaa təya nee makə sətə cii kəya mbu'utəgi də aniyaakii. Ma Əntanɣə əndə taga patənə nɣa uushi'inə,

2:20 2.20 Mat. 16.18; 1 Koor. 3.10-11; Səniinə 21.14. **2:21 2.21** 1 Koor. 3.16.

2:22 2.22 1 Piita 2.5. **3:1 3.1-3** Kwal. 1.25. * **3:1 3.1** əndə furəshina: 4.1; Fil. 1.7; Kwal. 4.18; Filim. 1.9. **3:3 3.3** 3.6. **3:4 3.4** Rooma 16.24; 2 Koor. 11.6. **3:5 3.5** Kwal. 1.26. † **3:6 3.6** ma'umbee səkii: 1.9-10; 2.13-14,18-19; 3.9-11; Rooma 16.25; Kwal. 1.26-27. ‡ **3:8 3.8** palee də ətənə: 1 Koor. 15.8-10; Gal. 1.13-16; Fil. 3.6-8; 1 Tim. 1.12-16.

kə dəkəpaa ci ma'umbee aniyaakii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

¹⁰ Ma dīi ətsə patə, kaa madiigərə malaa'ikanyinə da uushi'iitə dadagyə a shii daciai Ikəliisiya oo'i, laŋə ka dərəva nə hiima ŋga Əntanfə.

¹¹ Də ha'ə mbu'utəgi Əntanfə də aniyaakii daciai Slan-danaamə Yeesu Aləmasiihu, makə sətə shi ca dīi aniya ŋga dənə.

¹² Dagi vii goonŋa gaamə ka Aləmasiihu da ləbənə gaamə da ci dīi amə da baawəda ŋga dzənə aabii Əntanfə yadə ŋgwələnə.

¹³ Acii ha'ə, agi kədiinə nə nyi tuunə, tuutəta'ə, ga ma'yanuunə a ŋgwələ acii nee unə nya sa cibə ha'ə makə ənə ka putə goonə. Ma cibəətsə patə, ka shii kərə duunə aakəŋwa.

*Shii uudənə ŋga *Aləmasiihu*

¹⁴ Putə ŋga ətsə ha'ə cii kya gərə'waanə akəŋwacii Daadə.

¹⁵ Ci ca dəkə ləmə ka taa ŋgutə slikərənə dadagyə da a duuniya.

¹⁶ Agi kədiinə nə nyi aciikii kaa ca dā slənə də maɖuunə baawədaakii, ca vii koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə ka shaŋə daciai Ma'yanaakii.

¹⁷ Agi kədiinə nə nyi əsə, kaa Aləmasiihu a upaa ha ŋga ndzaanə a ədzəmuunə dagi vii goonŋa goonə. Ha'ə əsə, agi kədiinə nə nyi aciikii kaa taa mi patə cuuna dā, ca ndzaanə agi uudənə.

¹⁸ Maɖa kə dīi ha'ə, ma unə da patənə ŋga ənji ŋga Əntanfə, ka upaanə nuunə ŋgeerənə ŋga paaratəginə oo'i, ma uudənə ŋga Aləmasiihu, bwanə dərəva, magərəkii dərəva, kurəŋə dərəva əsə.

¹⁹ Ma uudənə ci Aləmasiihu a uudə taamə, pooshi ənji ka uudəgi shiinə patə agyanəkii. Amma ŋga'ə ka nyi koonə shii, una shii ndzaanə manakii pasə də ndilə-ndilətə ndzaanə ŋga Əntanfə.

²⁰ Ma Əndənə ca slənə ashaamə də ŋgeerənaakii, tə'i ci da baawəda ŋga dā kaamə uushi palee ka sətə caama kədii taa sətə caama hiima. Duunətaamə tə ci.

²¹ Wa Ikəliisiya a ɖuunətə tə ci agi ləbənətii da Yeesu Aləmasiihu taa guci patə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aami-ina.

3:9 3.9 1.4. **3:10 3.10** 1.21,23. **3:12 3.12** Rooma 5.2; Ibər. 4.16; 10.19. **3:13 3.13** Kwal. 1.24. **3:14 3.14** 6.18-19. **3:16 3.16** Kwal. 1.11. **3:17 3.17** Yooh. 14.23; Af. 5.2; Kwal. 1.23; 2.7. **3:18 3.18** Kwal. 2.2. **3:19 3.19** 1.23; 5.2,25; 2 Koor. 5.14; Kwal. 2.9-10. **3:20 3.20** Kwal. 1.29.

4

*Uushi rəjwə nə ənji nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹ Aci ha'e dīi əna, nyi əndə furəshina putə nga slənaaki ka Slandana, agi kədiinə nə nyi tuunə koona dzə aakəjwa də ndzaanə makə sətə 'wii Əntanfə tuunə koona ndzaanə.

² Taa guci patə, hətəpaamə nuunə, goona da purətə han'kalaanə, ndzaamə də sə'watənə, baarəmə uudənə goonə də tsaakəshinə ahadoonə.

³ Damə gazhi'waanə nga kəsəpaa gəshinə goonə makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka ənjaakii, una ndzaanə agi jamənə.

⁴ Tə'i shishinə rəjwə da Malaaba Ma'yanə rəjwə, makə sətə dīi tə'i uushi rəjwə caama ka nə nga upaanə, waatoo, ətə 'wii Əntanfə taamə kaama upaa.

⁵ Rəjwə nə Slandana, rəjwə nə vii goongə gaamə da bapətisəma əsə. *

⁶ Rəjwə nə Əntanfə, ci nə Dənə nga patənə nga ənji shin'kinə, ci əsə nə Slandanə nga uushi'inə patə, ci ca slənə ashī patənə nga ənja, tə'i ci ashitii əsə.

⁷ Amma taa wu ahadaamə, kə upaa ci viinə hədə hədə makə sətə vii Aləmasiihu ka ci, kaa ca slənəgi.

⁸ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Makə jaalii ci agyanə ənji daawaanaakii, kə ŋgirə ci aadəgyə da tii, ca da viinə ka ənji shin'kinə."

⁹ Ya əna, ya "kə ŋgirə ci aadəgya," mi sanə cii kəya baara? Ci ca baarə, kə jimagerə ci aahanə aa panə zəku'i.

¹⁰ Ma əndətə jima aa panə, ci nə əndətə ŋgirə aadəgyə, ca pitəgi səkəntanfə kaa ca mbu'u taa dama patə.

¹¹ Ci nə əndətə dīi viinə nga slənə kama kama ka ənji shin'kinə. Ca vii ka hara ənji slənə nga ndzaanə ka masləkee ənja. Hara ənji, ca vii ka tii slənə nga ndzaanə ka anabiinə, hara ənji təya ndzaanə ka ənji waaza Nūnyi Habara, hara ənji pastiinə da maliminə.

¹² Ma dīi ci ətsə patə, kaa ca shii tasəkapaa ənji nga Əntanfə, kaa təya slənə ka ci, ka shii ghənənə də shishinə nga Aləmasiihu, waatoo Ikəliisiya.

¹³ Ətsə patə, kaama shii ndzaanə rəjwə agi vii goongə gaamə da shiinə gaamə tə *Uuzənə nga Əntanfə, ama

4:1 4.1 3.1. 4:2 4.2 5.2; Kwal. 3.12-13. 4:2 4.2 Rooma 8.13; Gal. 6.8; Kwal. 3.9. 4:3 4.3 2.14-16; Kwal. 3.14-15. 4:4 4.4 1.23; 2.18. * 4:5 4.5 Yooh. 10.16; 1 Koor. 8.6; bapətisəma: Mat. 28.19; Rooma 6.3-4. 4:6 4.6 1 Koor. 12.6. 4:7 4.7 Rooma 12.3,6; 1 Koor. 12.11. 4:8 4.8 Jab. 68.19. 4:9 4.9 Yooh. 3.13. 4:10 4.10 1.23. 4:11 4.11 1 Koor. 12.28. 4:12 4.12 1 Koor. 14.26.

ndzaanə ka mazəŋa ənja, ama ndzaanə ghəratə makə ŋga Aləmasiihu.

¹⁴ Ma dīi ətsə patə, acii gaama dīi uura manjeevənə, ama dzəgərə ka fa wabənə ŋga bwaya ənja, təya gəpətə taamə də jarəwiitə ci təya latə, təya kavə taamə ka əgənə makə məda taa dama patə.

¹⁵ Ma dəbee, uufəshaamə, amə wabə goonḡaanə, kaama shii gərənə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu taa ka ŋgutə rəgwa patə, makə dīi ci, ma Aləmasiihu, nə ŋga Ikəliisiya nə ci.

¹⁶ Daciikii dīi shishinə patə magunukii ka hakii də tsakənə ŋga taa ŋgutə məgununə. Acii madə kə slənyi taa ŋgutə baladzanə ŋga shishinə makə sətə dəbee ca slənə, ka gərənə nə shishinə ŋga'ə, ca dzə də ghənə naakii nə dagi uufənə.

*Upaa kura əpinə agi ləbənə da *Aləmasiihu*

¹⁷ Wanyinə ka banə koonə agi ləmə ŋga Slandana, goona dzə aakəŋwa də ndzaanə makə ŋga hara ənja. Acii tə'i hara ənji ətə pooshi ndzaanatii kadeesəkə ka Əntanfə, hiimatii patə, pooshi ka nafanə.

¹⁸ Agi təkunə nə haŋkalatii patə. Ma əpiitə ci Əntanfə a vii, paa tii ka upaanə, acii kə ndaləgi tii də moodəfətii, purətə-haŋkaliinə nə tii əsə.

¹⁹ Pooshi ayinə ma'ə agitii. Kə dzəgərə tii aagi bwaya ndzaanə də daada taa ŋgutə tsarə ŋga ajijinənə yadə əpi səka.

²⁰ Ma ətsa, pooshi gi mbərə mbərə da sətə jigunyuunə ashi Aləmasiihu.

²¹ Kə shii nyi kə jigunyi ənji koonə agyanəkii. Makə dīi ci ənji nə'unə tə ci nuunə, kə jigunyi ənji koonə goonḡaatə ashi Yeesu.

²² Kə bii ənji koonə, bwaseemə ka iirə ndzaanə goonə. Goona slənə makə ŋga ŋukə. Acii ma iirə ndzaanə goonə, ci ca kavə tuunə ka suuna uushi'inə ŋga jirakənə, ca saawee koonə.

²³ Ma ədzəmuunə da haŋkala goonə, tyasə see a ndzaa ci kurakii.

²⁴ Ngərəmə kura ndzaanə, koonə ndzaa ka ənji goonḡa, malaabakii, waatoo kura taganə ŋga Əntanfə, koonə pusha tə ci.

4:13 4.13 Kwal. 1.28. **4:14 4.14** 1 Koor. 14.20; Ibər. 5.13-14; Yak. 1.6. **4:15**
4.15-16 5.2. **4:15 4.15** 1.22. **4:16 4.16** 1.23; 2.21-22; 4.13,25; Kwal. 2.19.
4:17 4.17-18 5.8; Rooma 1.21; 1 Piita 1.14. **4:19 4.19** Kwal. 3.5. **4:23 4.23**
 Rooma 12.2. **4:24 4.24** 'Wat. 1.26-27; 2 Koor. 5.17; Kwal. 3.10.

²⁵ Aci ha'a, pooshi ma'a jaarakənə. Taa wu patə, wa ca wabə goonḡaanə. Aci amə patə, ənji rəḡwə naamə ka hakii agi shishinə ḡga Aləmasiihu.

²⁶ Maḡa kə bəzhi səkuunə, goona luuvə kaa maḡəṡəsəkə goonə a kavə tuunə ka ḡa 'waslyakənə. Ga uusəra a kula agyanə maḡəṡəsəkə goonə.

²⁷ Goona kapaa rəḡwa ka *Seetanə.

²⁸ Ma mahəra, wa ca bwasee ka hərənə, ca slənə naakii saakii də rəḡwakii kaa ca shii upaa də naakii saakii, ca mbee ka tsakənə də maaghiinə.

²⁹ Goona ḡa məza wabənə. Amma ma ḡanuuna, ḡamə wabəṡṡə ca tsakə ənja, ca ḡhənə tə tii makə sətə difə, kaa sətə cuuna ba a ndzaanə ḡagwakii ka əḡjitə ca fa tuunə.

³⁰ Goona bəzee ka səkə ḡga Malaaba Ma'yanə; acii ci nə sagida ḡga Əntaḡfə ashuunə, ci na baarii oo'i ḡga Əntaḡfə nuunə ka uusəra ḡga muudinə.

³¹ Bwaseemə ka patənə ḡga bwaya bwayaanə, da əndənə ḡga moodəfa, da bəzə səka. Goona waazə taa dzaanashinə ahadoonə taa sərəha.

³² Amma ma ḡanuuna, ḡamə ḡga'əənə ahadoonə, una ndzaanə də nəhə təḡunuunə, una tyaaḡyagishi makə sətə tifyagi Əntaḡfə tuunə noonə daci Aləmasiihu.

5

Ndzaanə agi camənə

¹ Makə ḡii ci moodə manjeevənə ḡga Əntaḡfə nuunə, tyasə see a ndzaa unə makə naakii.

² Ndzaamə agi uudənə makə sətə uu'i Aləmasiihu taamə, vigi ci nəkii ka Əntaḡfə ka putə gaamə. Kə ndzaa ci makə sataka da ḡunyi mədədəranə. Satakakii əsə uudagi səkə ḡga Əntaḡfə. *

³ Makə ḡii ci ənji ḡga Əntaḡfə nuunə, pooshi difə aaləhiinə taa ḡgutə tsarə ḡga ajijinəənə taa sərəhə uushi ḡga əndə a shigi ahadoonə.

⁴ Goona wabə sə ḡga ayinə. Pooshi difə məza wabənə taa ḡa buurənə də aləhiinə a shigi da moonə. Ma dəbee, kuyiriimə tə Əntaḡfə.

⁵ Shiimə oo'i, ma ma'aləhiinə, taa ənji ḡa ajijinəənə, taa ənji sərəhə uushi ḡga ənja, pooshi tii ka upaa ha ḡga

4:25 4.25 4.16; Zak. 8.16-17; Kwal. 3.8-9. 4:26 4.26 Yak. 1.19-20. 4:28 4.28 1 Tees. 4.11. 4:29 4.29 5.4; Kwal. 3.8; 4.6; Yak. 3.10. 4:30 4.30 1.13-14; Isaa. 63.10; Gal. 5.25. 4:32 4.32 Mat. 6.14; 18.22-35; Kwal. 3.12-13. 5:1 5.1 Mat. 5.48; 1 Yooh. 3.1. * 5:2 5.2 3.17-18; 4.2,15-16; 1 Koor. 8.1; 2 Koor. 5.14; Gal. 6.10; Fil. 2.2; Kwal. 2.2; 3.14-15; sataka: Gal. 1.4; Ibər. 10.5-10. 5:3 5.3-5 Gal. 5.19-21. 5:3 5.3 Kwal. 3.5. 5:4 5.4 4.29; Kwal. 3.8.

ndzaanə agi ɲwanjuunə ɲga Aləmasiihu da ɲga Əntaɲfə. Aci ma sətə ci əndə a sərəhə agyanəkii, kə ndzaa səkii ka uuləmaakii ətsa.

⁶ Ga taa wu a kavə tuunə ka luuvə jirakənə. Putə ɲga uushi'iitə ha'ə nə maβətəsəkə ɲga Əntaɲfwa a kulya aagyanə ənjitə pooshi ka fanə tə ci.

⁷ Aci ha'ə, ga taa mi a ləbə duunə da tsarə ɲga ənjitsa.

⁸ Ma ɲga ɲukə, agi təkunə shuuna ɲji. Amma ma ɲga əna, makə kə ndzaa unə ka ənji ɲga Slandana, agi camənə nuunə. Aci ha'ə, tyasə see a ndzaa unə ka ənji ɲga camənə.

[†]
⁹ Aci camənə ca poo taa ɲgutə tsarə ɲga dagwa uushi. Ci ca poo dā uushi də rəgwakii, da goongaənə əsə.

¹⁰ Damə gazhi'waanə ɲga shii sətə ca uudagi səkə ɲga Əntaɲfə.

¹¹ Ga taa mi a kavə tuunə ka dā sətə pooshi ka tsakənə tə ənja, waatoo, uushi'inə ɲga təkunə. Amma ma dānuuna, ɲgiragimə səkii paɲgəraɲə ka camənə.

¹² Ayi-ayi maa ka shaɲə nə dazə uushi'iitə ci təya dāada ma'umbeekii.

¹³ Madā kə ɲgiragi ənji patənə ɲga uushi'iitə ka camənə, ka neenə nə ənji ka uushi'inəkii paɲgəraɲə.

¹⁴ Aci bərənə ca baarəgi taa mi patə paɲgəraɲə. Ci dīi bii ənji oo'i,

“Matsefə ɲunyinə, vədəhu,

madətə ka ha ɲga wa,

kaa Aləmasiihu a bərə aashiku.”

¹⁵ Aci ha'ə, ɲgərətəmə haɲkala. Goona ndzaanə makə madīikə ənja, amma ndzaamə ka mafyarə ənja.

¹⁶ Taa ɲgutə saa'i patə, slənəgimə ka ɲunyi rəgwa, acii ma zamanana, bwayakii.

¹⁷ Goona ndzaanə makə ɲga ənjitə yadə faryanə, amma dāmə gazhi'waanə ɲga paaratəgi də sətə ci Slandanə a moo una dā.

¹⁸ Goona kagi nuunə ka sa ənvwə. Ma ətsa, ka bərapaanə nə ci tuunə. Amma ma dānuuna, wa Malaaba Ma'yanə a ndzaanə pasə a ədzəmuunə.

¹⁹ Wabəshimə ahadoonə də kaala wanyanə kama kama ka dələnə də Slandana. Kamə wanyanə ka Slandana də dələnə də ci a ədzəmuunə.

5:5 5.5 Rooma 5.17. **5:6 5.6** Rooma 1.18; Af. 2.3; Kwal. 2.4,8; 3.6. **† 5:8 5.8** ɲga ɲukə: 2.3,11-12; 4.17-18,22; Kwal. 3.7; Tit. 3.3; agi camənə: Yooh. 8.12; Kwal. 1.13; 1 Piita 2.9. **5:9 5.9** Gal. 5.22-23. **5:10 5.10** Rooma 12.2; 1 Tees. 5.22. **5:13 5.13** Yooh. 3.20-21. **5:14 5.14** Isaa. 26.19; 60.1; Rooma 13.11; Yak. 5.8. **5:16 5.16** Kwal. 4.5. **5:17 5.17** 1.17; Rooma 12.2. **5:18 5.18** Wab. 23.31-35; Rooma 13.13. **5:19 5.19-20** Jab. 33.2-3; Kwal. 3.16-17; Ibər. 13.15.

²⁰ Kuyiriimə tə Əntanǝfə Dəsənaamə putə ɲga patənə ɲga uushi'inə. Kuyiriimə tə ci taa guci patə agi ləmə ɲga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə ka makinə da ɲguyirənə

²¹ Faməshimə ahadoonə putə ɲga dʉunətənə goonə tə Slandana.

²² Ma unə makina, baneemə ka nuunə akəɲwacii ɲguyirənə goonə makə sətə cuuna banee ka nuunə akəɲwacii Slandana.

²³ Acii ma ɲgura, ci nə əndə da baawəfa agyanə minaakii, makə sətə ndzaa Aləmasiihu da baawəfa agyanə Ikəliisiya. Aləmasiihu ci saakii nə Maluu ɲga Ikəliisiya, waatoo shishinəkii.

²⁴ Acii ha'ə, tyasə see a fa makinə tə ɲguyirənatii makə sətə ci Ikəliisiya a fa tə Aləmasiihu.

²⁵ Unə ɲguyirənə əsa, uudəmə tə makinə goonə makə sətə uu'i Aləmasiihu tə Ikəliisiya, vigi ci əpinaakii ka putakii,

²⁶ ca kubəgi də ma'inə da də wabənaakii, ca laabagi ka Əntanǝfə. ‡

²⁷ Ma dʉi ci ha'ə, kaa ca ɲgərə Ikəliisiya da məghərəvənətə patə makə madanə camə yadə sə ɲga idəpaanə ashitə, yadə baavə ashitə, pooshi bwaya uushi ashitə əsə.

²⁸ Ha'ə nə ɲguyirənə əsə. Wa təya uudə makinatii makə sətə ci təya uudə shishinətii. Ma ɲgurətə ca uudə minaakii, naakii nə uu'i ci ətsa.

²⁹ Pooshi əndə sha kaaree ka shishinəkii, amma ka viinə nə ci ka shishinəkii zəma, ca hadagi, makə sətə ci Aləmasiihu a dā ka Ikəliisiya.

³⁰ Acii ma amə, toonə naamə ahada ənji ɲga shishinəkii.

³¹ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i,
 "Putakii ha'ə, wa ɲgurə a bwasee ka dʉi da məci,
 ca ləbə tii da minaakii, təya ndzaa shishinə rəɲwə."

³² Ma paaratəgi nyi, agi wabəətsa tə'i wabənə asəkə wabənə davə. Waatoo, ma paaratəgi nyi, agyanə Aləmasiihu da Ikəliisiya cii kəya wabə.

5:21 5.21-6.9 Kwal. 3.18-4.1; 1 Piita 2.18-3.7; 1 Tim. 2.1-13; Tit. 2.1-10; 1 Yooh. 2.12-17. 5:21 5.21 1 Piita 5.5. 5:22 5.22-24 Kwal. 3.18; Tit. 2.5; 1 Piita 3.1. 5:22 5.22 1 Koor. 14.34-35. 5:23 5.23 1.22; 1 Koor. 11.3. 5:25 5.25-28 1.23; Kwal. 3.19; 1 Piita 3.7. 5:25 5.25 3.19. ‡ 5:26 5.26 bapətisəma: Rooma 6.3-4; Tit. 3.5; Iber. 10.22. 5:27 5.27 1.4; 2 Koor. 11.2; Fil. 1.10; Kwal. 1.22. 5:30 5.30 1.23; 1 Koor. 12.27. 5:31 5.31 'Wat. 2.24. 5:32 5.32 Səniinə 19.7.

³³ Amma unə maa, da i koonə də wabəətsa! Taa ngutə ngurə patə, tyasə see a uudə ci tə minaakii makə naakii na. Taa ngutə minə patə əsə, tyasə see a fa ki tə ngurii.

6

Manjeevənə da mapoo tə tii

¹ Unə manjeevənə, makə dīi ci ənji nə'unə tə Slandanə nuunə, famə tə mapoo tuunə. Ci nə matahu uushi nga đanə.

² Wiinə *bariya nga təkəŋwanə ətə da i aləkawalə agyanəkii, waatoo "Fawə tə duu da muu.

³ Mada kə fii hə tə tii, ka đanə nə ndzaanaaku nga'ə, ha gərə əpinə asəkə duuniya."

⁴ Unə dəsənətii əsə, goona baazee ka səkə nga manjeevənə goonə nga zabə. Amma ma đanuuna, gərətəmə tə tii aɡi nə'unə, una dzałətə tə tii də dzəgunənə.

Wabənə ka maviinə da slanjii na

⁵ Unə maviina, həətəpaamə nuunə ka slanjii nuunə, una fa tə tii ka shaŋə. Damə ha'ə də rəŋwə a moodəfuunə. Ma ətsa, ka *Aləmasiihu cuuna đə.

⁶ Goona đə ha'ə wata ka rəɡwa ginətii, kaa təya shii dəlaginə duunə. Amma ma đanuunə, đamə tə sətə ci Əntaŋfə a moo də rəŋwə a moodəfuunə, makə dīi ci maviinə nga Aləmasiihu nuunə.

⁷ Damə slənə goonə də moodasəka makə dīi ci ka Slandanə cuuna slənə. Əntaa wata ka əndə shiŋkinə.

⁸ Buurətəmə oo'i, ka viinə nə Slandanə shikwa taa ka wu, maviinə da dimuyinə patə putə nga dagwa slənətii.

⁹ Unə slanjiinə nga maviina, kərəmə tə maviinə də rəɡwakii. Goona dza ka tii ngwalənə shaŋə. Buurətəmə oo'i, unə da maviinə goonə patə, nga Slandanə rəŋwə nuunə. Dəgyə nə ci. Ci na đə gəŋwanə taa ka wu patə yadə đə kama kamaanə.

Sə nga paginə nga Əntaŋfə

¹⁰ Yoo, wiinə səndə cii kya uudəpaagi koonə: wanyinə ka banə koonə, kəŋəmə ndihə ndihə aɡi ləbənə goonə da Slandana, una kəŋə dāɡi maduunə ngeerənaakii.

¹¹ Tasəkamə də sə nga paginə nga Əntaŋfə patə, koonə shii mbee ka kəŋənə ndihə, una dzāɡi jarəwiinə nga *Seetanə.

6:1 6.1 Kwal. 3.20. **6:2 6.2-3** Džək. 5.16. **6:4 6.4** Kwal. 3.21. **6:5 6.5-8** Kwal. 3.22-25; 1 Tim. 6.1-2; Tit. 2.9-10; 1 Piita 2.18-21. **6:6 6.6** 1 Koor. 7.22. **6:8 6.8** 2 Koor. 5.10; Kwal. 3.24-25. **6:9 6.9** Kwal. 3.25; 4.1; Yak. 2.1. **6:10** 6.10 Yooh. 15.5; 1 Koor. 16.13. **6:11 6.11-17** 2 Koor. 10.4; 1 Tees. 5.8; Isaa. 59.17. **6:11 6.11** Yak. 4.7.

¹² Acii ma panə gaamə, əntaa da ənji shiŋkinə caama pa, amma da bwaya uushi'iitə agintanfə da i əpinə amatii da ginaajinyinə da əntanfənyinə caama pa agi mandə zamanana.

¹³ Acii ha'ə, ngərəmə sə nga pagiitsə vii Əntanfə koonə patə, koonə ngavə, koonə shii mbee ka sə'watə panə nga ənji daawaanə uusəra nga panə. Ma ətsa, ka uudənə nə panə, unə ma'ə kəŋə ndihə ndihə yadə ngwalənə.

¹⁴ Acii ha'ə, ndzaamə matasəkakii agi goongaanə goonə makə sətə cuuna əgəgi nuunə. Ndzaamə ka ənji goonga əsə, makə sətə cuuna ngərəvə kəjeerə tibisa a ədzəmuunə;

¹⁵ una ndzaanə matasəkakii makə sətə cuuna ngavə bibinə aasəduunə ka kərə Nūnyi Habara nga ndzaanə jamə.

¹⁶ Taa guci patə, ngərəmə vii goonga goonə makə sətə cuuna ngərə kərəma aacii unə. Acii də ci mbee nuunə ka kəlagi patənə nga avənyinə nga Seetanə.

¹⁷ Luumə luupaanə, una ngavə, makə sətə cuuna ngavə dara kəŋu ila aa nuunə. Ngərəmə wabənə nga Əntanfə, una slənəgi. Acii ci nə ngila purəjanə ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii koonə.

¹⁸ Damə ətsə patə agi də'wa, una kədii tsakənə tuunə acii Əntanfə. Damə də'wa taa guci patə, makə sətə vii Malaaba Ma'yanə koonə baawəda nga d'anə. Ndzaamə də məgigi ndihə, goona gugudə, d'amə də'wa taa guci patə putə nga patənə nga ənji nga Əntanfə.

¹⁹ Damə də'wa ka putaaki əsə, kaa Əntanfə a shii vii ka nyi wabənə nga banə ka ənja, kaa nya shii wabənə yadə ngwalənə, nya bagi ka ənji sətə ma'ə tii mashiimə agi Nūnyi Habara.

²⁰ Ma nyi, taa ngahi a furəshina nə nyi, madəbama nga Yeesu nə nyi putə nga Nūnyi Habaraakii. Damə də'wa ka putaaki, kaa nya shii mbee ka wabənə yadə ngwalənə agyanəkii makə sətə dəbee nya d'a.

Muudina nga wabənə

²¹ Ma Tikikusə, moodə ndzəkəŋunə nə ci, əndə slənə də goonga ka Slandana əsə, ka banə nə ci koonə habaraaki, una shii makə sətə ci slənaaki a dzə aakəŋwa. *

²² Ci dīi cii kya sləkee koonə ka ci, kaa ca dzə ka banə koonə habara geenə patə, ca shii tsakə koonə ngeerənə.

6:12 6.12 1.21; 2.2; 1 Piita 5.8-9. **6:13 6.13** Rooma 13.12. **6:14 6.14** Isaa. 11.5. **6:15 6.15** Isaa. 52.7; Rooma 10.15. **6:17 6.17** Isaa. 40.2; Ibər. 4.12. **6:18 6.18-19** 3.14; Luka 18.1; Slənə 4.29; Rooma 15.30; Kwal. 4.2-4. **6:20 6.20** 3.2; 2 Koor. 5.20; Kwal. 4.4. * **6:21 6.21** Tikikusə: Slənə 20.4; Kwal. 4.7-8; 2 Tim. 4.12; Tit. 3.12.

23 Wa Əntənfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a vii ndzaanə jamə ka patənə nga ndzəkəṇushi'inə ənji nə'unə, təya kavə tuunə ka uudəshinə, təya tsakə koonə vii gooṇgaanə. †

24 Wa Əntənfə a ɗa pwapoonə ka patənə nga ənjitə ca uudə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu də uudəətə pooshi ka əntənə.

† 6:23 6.23 ndzaanə jamə: 2 Koor. 13.11.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Filipi

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daci inə Bulusə da Timooti ənji slənə nga Yeesu *Aləmasiihu. Agi nəhəpaanə niinə tuunə ənji nga Əntənfə asəkə vərənə nga Filipi, patə da matakəŋwanyinə goonə, da ənji tsakənə tuunə asəkə Ikəliisiya. Ma una, ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntənfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Də'wa nga Bulusə ka ənji Filipi

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntənfəwaaki taa guci patə cii kya buurətə tuunə.

⁴ Taa guci patə cii kya da də'wa ka putə goonə patə əsə, agi danə nə nyi də moodasəka,

⁵ acii daga ka 'watəginə ka ca'ə ka əndzə'i nuunə agi tsakənə tə nyi, nya waaza Nūnyi Habara.

⁶ Əntənfə 'watəgi də nūnyi slənətsə a ədzəmuunə. Kə shii nyi ndilə ndilə, ka dzənə nə ci aakəŋwa də da slənəkii see mada ugi, waatoo, saa'itə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁷ Nga'ə nya buurətə tuunə patə makə ətsa, acii mazaanəmuunə ka nyi. Amə patə, kə nee amə ka nga'aanə nga Əntənfə, nyi a furəshina, da saa'itə wabi nyi agyanə Nūnyi Habara akəŋwacii gəŋwanə, nya baarii goonəganəkii.

⁸ Kə shii Əntənfə oo'i, tantanyinə kə uu'i nyi tuunə patə dərəva, makə sətə uu'i Yeesu Aləmasiihu taamə.

⁹ Ma kədiinaaki acii Əntənfə, wa uudənə goonə a gərə aakəŋwə aakəŋwa, una shii goonəganə, una taarapaagi də sətə dibə agi taa mi patə.

¹⁰ Mada kə dii ha'ə, ka mbeenə nuunə ka tagi sətə palee də nga'əənə, koonə mbee ka ndzaanə makətsəkii, yadə idəpaa uushi ashuunə uuseratə nə Aləmasiihu a ənya, †

¹¹ una slənə də rəgwakii agi patənə nga ndzaanə goonə. Yeesu Aləmasiihu ca vii baawəda nga da tsarə slənətsa kaa ənjə a haŋətə da dūunətənə də Əntənfə.

**Aləmasiihu nə əpinaaki*

* **1:1 1.1** Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Rooma 1.8-10; 1 Koor. 1.4; 1 Tees. 1.2-3. **1:6 1.6** 1.10; 2.13. **1:7 1.7** 2 Koor. 7.3; Af. 3.1. **1:8 1.8** 1 Koor. 16.24; 2 Koor. 5.14. **1:9 1.9** Kwal. 1.9-10. † **1:10 1.10** Rooma 12.2; Af. 5.27; Ibər. 5.14; uuseratə nə Aləmasiihu a ənya: 1 Koor. 1.8; 2 Koor. 5.10; Fil. 1.6; 2.16. **1:11 1.11** Yooh. 15.8; Yak. 3.17.

¹² Ndzəkəŋuushi'ina, nga'ə ka nyi una shii oo'i, ma sənə kullii anəki, kə cakə tə dzənə nga waaza Njunyi Habara aakəŋwa.

¹³ Acii ha'ə, ma soojiinə ətə ca nəhə yi nwanjuunə da patənə nga hara ənji ganə, kə shii tii oo'i, ma dīi nyi magwaləkii a furəshina, putə nga nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁴ Ha'ə maa, ma ndzaanaaki a furəshina, kə cakə də ngeerənə ka laŋənə nga ənji nə'unə agi vii goonɡatii, təya tsakə dzənə aakəŋwa də waaza Njunyi Habara yadə ngwalənə.

¹⁵ Tantanyinə, tə'i hara ənji agitii ca waaza də sərəhənə ka nyi da ka madəe də mabizhinə. Amma tə'i hara ənji ca waaza də ədzəmə rəŋwə, kaa təya mbu'utəgi də Njunyi Habara nga Aləmasiihu taa ka wu patə.

¹⁶ Ma ci təya də ha'ə, agi uudənə. Acii kə shii tii oo'i, kə kavə Əntanfə aaciiki tə slənə nga baarii goonɡaanə nga Njunyi Habara.

¹⁷ Ma ənjitsə ca waaza də sərəhənə ka nyi əsə, əntaa də ədzəmə rəŋwə ci təya waaza Njunyi Habara nga Aləmasiihu, amma putə nga uudə natii na. Ma nə tii ka hiimanə, ka tsakəvənə nə tii ka nyi cibəənə cii kya cibə a furəshina.

¹⁸ Pooshi haala! Acii taa də bwaya hiima, taa də njunyi hiima ci ənjə a waaza patə, agi fanə nə ənji wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ha'ə, ka moodasəkə nə nyi, ka tsakənə nə nyi də moodasəkə əsə,

¹⁹ acii kə shii nyi, ma muudinəkii patə, ka kapaanə nə ənji tə nyi putə nga də'wa goonə da putə nga tsakənə nga Ma'yanə nga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Agi kanə nə nyi nəki də patənə nga ədzəməki, paa nyi ka də sətə ca dəvə ka nyi ayinə. Amma taa guci patə, ma palee maa, agi saa'ina, ka waazanə nə nyi yadə ngwalənə, ənjə a shii dūunuunə nga Aləmasiihu. Ma shiinə ənji dūunuunə nga Aləmasiihu, dagi ndzaanaaki patə, taa nyi ma'ə da i əpinə, taa dagi əntənaaki.

²¹ Ma nya, Aləmasiihu nə əpinaaki. Sakwa nyi kə əŋki dīi, kə ndzaa ci ka nyi ka riiba.

²² Amma, maa kə ndzaa nyi da i əpinə a maki, ka dəfanə nə nyi slənə ətə palee də nafanə. Acii ha'ə, mashiimə nyi tafa ngutə taginəki ahada əntənə da ndzaanə da i əpinə a maki.

²³ Kə təkəgi hiimaaki bəra'i: nga'ə ka nyi nə dzənə ka ndzaanə da Aləmasiihu ka hakii. Acii dzənə ka ndzaanə da ci palee də kadeesəkənə ka nyi ka shaŋə.

²⁴ Amma gədfə ndzaanaaki da i əpinə a maki ka putə goonə.

²⁵ Kə shii nyi ha'ə makə ətsa. Ha'ə əsə, kə shii nyi, ka ndzaanə nə nyi da i əpinə a maki, nya ndzaanə ahadoonə patə, kaa nya tsakə koonə ngeerənə nga dzənə aakəŋwa, una ndzaa da moodasəkə agi vii goonğa goonə.

²⁶ Madə kə dīi ha'ə, ka upaanə nuunə rəgwa nga haŋətənə tə Aləmasiihu putaaki ka shaŋə saa'itə nii kya ənə aahadoonə.

²⁷ Ma maduunə uushi palee, nə'utəmə makə sətə bii Nūnyi Habara nga Aləmasiihu. Maa dīi unə ha'ə, madə kə shi nyi aahadoonə, taa mashimə nyi əsə, ka fanə nə nyi makə sətə kəŋaanuunə ndihə ndihə də ədzəmə rəŋwə da hiima rəŋwə, una dā gazhi'waanə agi Nūnyi Habara kaa ənə a vii goonğa.

²⁸ Goona ŋgwalə acii ənji daawaanə goonə taa gi'u. Ci na baarii ka tii oo'i, ka zamaginə nə Əntaŋfə də tii, amma ca luupaa tuunə. Ma ətsə patə, dācii Əntaŋfə ca shigi.

²⁹ Acii ma una, əntaa wata vii goonğa ka Aləmasiihu tanə vii Əntaŋfə koonə rəgwakii, amma koonə sa cibə ka putaakii.

³⁰ Yoo, wanaamə kə ləbəgərə agi sa ciba, ama cinə agikii. Ma cibəətsa, mbərə mbərə da ətə shuuna nee ka nyi agikii. Ndilə ndilə əsə ci nə ənə dīi nyi agikii əndzə'i, makə sətə fii unə.

2

*Nə'u dərəpə nga Yeesu *Aləmasiihu*

¹ Kə shii unə, ləbə nuunə da Aləmasiihu; weewee tə'i unə da ngeerənə a ədzəmuunə putakii. Weewee agi baneenə nə uudənaakii ka ədzəmuunə. Ləbə nuunə da Malaaba Ma'yanə əsə, agi dānə nuunə nga'aanə, una nəhəshi təgunuunə.

² Acii ha'ə, agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə ndzaanə ka ma rəŋwə, una uudəshi, hiima goonə da aniya goonə a ndzaanə rəŋwə əsə. Maa kə dīi unə ha'ə, ka tsakənə nuunə uudəgi səkəki ka shaŋə.

³ Taa mi cuuna slənə patə, goona dā putə nga uudə noonə nə taa haŋətə noonə na. Amma baneemə ka noonə na, una ŋgərə ənji patə makə kə palee tii koonə.

⁴ Taa wu patə, wa ca dā sətə ca nafa taa tə wu patə. Ga ca ndzaa ka dā see sətə ca nafa tə naakii na.

⁵ Nə'umə dərəpə nga Yeesu Aləmasiihu agi ndzaashinə goonə.

⁶ Ma ca, taa ngahi uushi rəŋwə nə tii da Əntanfə, patə da ha'ə mənğərəmə ci baawədaakii kaa təya ndzaa mbərə mbərə da ci.

⁷ Amma kə bwasee ci ka ətsə ha'ə, ca ndzaa mbərə mbərə da mava, əndə shiŋkinə shigi ci, ndilə ndilə əndə shiŋkinə nji ci ahada ənja.

⁸ Kə fii ci tə Əntanfə, ca banee ka nəkii. Ha'ə kə əŋki ci. Əntənəkii maa, gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁹ Putakii ha'ə, kə kapaa Əntanfə tə ci dzakə agyanə uushi'inə patə,

ca vii ka ci məghərəvənə palee ka taa ngutə tsarə nga məghərəvənə.

¹⁰ Də ha'ə, taa mi patə dadagyə,

da anə hanyinə,

da ka hatə dīi maməətə ənja,

ka gərə'waanə nə tii,

təya dūunətə tə ci,

¹¹ təya ba furəŋə əsə oo'i,

Slandanə nə Yeesu Aləmasiihu,

ka dūunətənə də Əntanfə Dəsənaamə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə makə bərənə ka duuniya

¹² Kadashinyinaakya, ma saa'itə nyi ahadoonə, kə njuunə a fa wabənaaki. Ma əndzə'i, pooshi nyi ahadoonə. Amma dəmə aakəŋwa də tsakə fanə. Dəmə aakəŋwa də slənə, una ngwalə acii Əntanfə də ədzəmə rəŋwə, koonə upaa taa mi patə agi luupaanə goonə.

¹³ Dəmə aakəŋwa də dənə ha'ə, makə dīi ci, Əntanfə ci saakii ca slənə a ədzəmuunə, kaa ca kavə tuunə ka moo slənə uushi'inə ətə kadeesəkə ka ci, ca vii koonə ngeerənə nga slənəginə də uushi'inəkii əsə.

¹⁴ Taa mi patə cuuna dfa, goona dfa də ngunğunənə taa də mabizhinə,

¹⁵ koonə shii ndzaanə yadə idəpaa uushi ashuunə, una ndzaa makətsəkii, una ndzaa ka ŋunyi manjeevənə nga Əntanfə yadə 'waslyakəənə ashitii. Ahada ənji *duuniya

2:5 2.5 Yooh. 13.15; Rooma 13.14; 15.5. **2:6 2.6** Yooh. 1.1-2; 17.5; Ibər. 1.3.
2:7 2.7 Yooh. 1.14; Rooma 8.3; 2 Koor. 8.9; Ibər. 2.14,17. **2:8 2.8** Yooh. 10.17; Ibər. 5.8; 12.2. **2:9 2.9** Slənə 2.33; Af. 1.21; Ibər. 1.4. **2:10 2.10-11** Isaa. 45.23; Yooh. 5.23; Rooma 10.9; Səniinə 5.13. **2:13 2.13** 1.6; Yooh. 15.5; Rooma 7.18; 15.18; 1 Koor. 12.6; 15.10; 2 Koor. 3.5.

nuunə; bwaya ənja, manğərəkiki ənji nə tii. Ahadatii nuunə ka bərənə makə tikisanyinə agintanfø,

¹⁶ una kəsəpaa tənə tənə tə wabəətə ca vii əpinə. Madə kə dīi unə ha'ə, ka upaanə nə nyi rəgwa ŋga dā moodasəkə ka şanə uusəratə nə Aləmasiihu a ənya, acii mandzaamə gazhi'waanaaki da slənaaki ka uushi zabə ahadoonə.

¹⁷ Ma vii goonga goonə, ka ndzaanə nə ci makə sataka ətə cuuna dā ka Əntanfø. Mbu'u idənaaki nə ənjə a ŋgərə, ənjə a tsakəvə aagi satakakii. Madə kə dīi ha'ə, ka tsakənə nə nyi tuunə patə agi dā moodasəka.

¹⁸ Ha'ə nuunə əsə, kə dəbee una tsakə tə nyi agi dā moodasəka.

Wabənə agyanə i Timooti da Apafəroodita

¹⁹ Yoo, madə kə luuvə Slandanə Yeesu, agi kanə nə nyi nəki ŋga sləkeenə koonə ka Timooti kədəhə, kaa ca kira ka nyi habara goonə, nya ndzaa ka mabanee ma'yanə.

²⁰ Pooshi əndə ganə makə ci, acii see ci daanəkii aashiki ca buurə tuunə ka şanə.

²¹ Hara ənji patə, see slənə uushi'iitə ca kadəesəkə ka tii kavə tii nətii aagikii, makavəmə tii nətii ka slənənə ka Yeesu Aləmasiihu.

²² Ma Timooti, kə şii unə də noonə nə tə ŋunyi ndzaanaakii, kə waazii inə Ŋunyi Habara da ci, kə slənyi ci da nyi agi slənəkii makə sətə ci uuzənə a slənə tii da dīi.

²³ Acii ha'ə, madə kə fii nyi sətə na uudəpaa anəki, tə ci cii kya ka nə ŋga sləkeenə ka ci aahoonə pii.

²⁴ Amma kə gi'i nyi tə Slandana, kə şii nyi ndilə ndilə oo'i, nyi ka nəki maa, ka ənənə nə nyi aa hoonə kədəhə.

²⁵ Ma ndzəkəŋushi'inaamə Apafəroodita, kə slənyi ci da nyi, ina ciŋə də gazhi'waanə ka putə ŋga Ŋunyi Habara. Kə ndzaa ci ka əndə sləkeenə goonə agi tsakənə tə nyi ka saa'itə mwayi nyi tsakənə tə nyi. Kə nee nyi kə dəbee nya sləkee ka ci aahoonə.

²⁶ Acii ŋga'ə ka ci ka şanə kaa ca nee koonə patə. Makə fii ci, kə mbu'i gwakənaakii aa limuunə, kə ma'i han̄kalaakii ka şanə.

²⁷ Weewee kə gwaki ci tanyi, fidyasə mbədaanə kaa ca əntə. Amma kə nyihə Əntanfø təgunuunaakii. Əntaa wata naakii, amma da i naaki nyihə Əntanfø təgunuunə, acii gadə mabətəsəkə a gadəgi tə nyi.

2:15 2.15-16 1.10; Dzək. 32.5; Dan. 12.3; Mat. 5.14; 10.16; 1 Koor. 1.31; 2 Koor. 1.14; Gal. 2.1-2; Af. 5.8; 1 Tees. 2.19. **2:17 2.17** Rooma 15.16; 2 Tim. 4.6; 1 Yooh. 3.16. **2:18 2.18** 3.1; 4.4. **2:19 2.19** 1.1. **2:20 2.20** Slənə 16.2. **2:21 2.21** 2 Tim. 4.10. **2:25 2.25** 4.18.

²⁸ Acii putakii, kə mwayi nyi ka shañə tə sləkeenə ka ci, koona ənə ka neenə ka ci, una dā moodasəka, mabətəsəkaaki əsə a galee.

²⁹ Acii ha'ə, luumə tə ci dā moodasəkə ka shañə putə nga Slandana, una gadēe ka tsarə nga ənjitsa.

³⁰ Acii fidyasə mbədaanə kaa ca əntə putə nga slənənə ka Aləmasiihu. Maneemə ci ka əpinaakii makə uushi. Ma dīi ci ha'ə, kaa ca shii uudəpaa də tsakənə goonə tə nyi ka madəbamoonə.

3

Ndzaanə ka əndə goonğa akəñwacii Əntañfə

¹ Ndzəkəñushi'inəkya, wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə: ma dānuuna, dāmə moodasəkə agi ləbənə goonə da Slandana. Pooshi dzawə ka nyi nə ənənə ka dzəkwatə naahə koonə uushi'iitsa. Maa kə dīi nyi ha'ə, ka ndzaanə nə haŋkala goonə ka hakii.

² Nəhəmə noonə nə acii mənğərəkikinyinə, ədiitsa, ənjitse kəjaanə wata agyanə dzəgunənə nga *ryaminyanə, waatoo, laala kuvə'unə nga shishinə.

³ Amə nəndə da tantanyiitə ryaminyanə. Acii makavəmaamə naamə ka tsarə nga ryaminaatsatii. Amma paslənə gaamə tə Əntañfə dagi tsakənə nga Malaaba Ma'yanə, da dā moodasəkə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci nə ryaminyanə nga goonğa.

⁴ Maci ma slənətənə tə sətə ci ginə a nee, ka luupaanə nə ci ənda, ma nyi, tə'i nyi da uushi'iitsə kəjaanə tii agyanəkii, palee ka taa wu patə.

⁵ Kə ryaminii ənji tə nyi ka tighəsənə nga uusəra nga poonə tə nyi. Əndə *Isərayiila nə nyi, agi slikərənə nga Beejaminə, hurənə nga əndə Ibəraaniya. Mada nə'utə bariya nga *Yahudiinə əsə, əndə Farisa nji nyi.

⁶ Ma nga ñukə, kə dīi nyi gazhi'waanə nga nə'utə bariyatii, ha'ə kə dzəgərə nyi ka cibeənə ka Ikəliisiyanyinə. Ma ka saa'ikii, kə nə'utə nyi bariya nga'ə, ma'idəpaamə ənji uushi ashiki.

⁷ Amma patənə nga uushi'iitsə nji kya nee makə ka upaanə nə nyi bwatyakii, ma əndzə'i, mazabə uushi nə tii akəñwaciiki putə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Əntaa wata uushi'iitsə ndzaanə ka uushi zabə akəñwaciiki, amma patənə nga uushi'inə, putə nga shiinə tə Yeesu Aləmasiihu Slandanəki. Ma shiinə tə ci, ci palee

ka patənə nga uushi'inə. Ka putaakii bwasee nyi ka patənə nga uushi'inə, makə giwuuginə nə nyi ka neenə patə kaa nya shii upaa də Aləmasiihu a ədzəməki,

⁹ nya ndzaa maləbəkii da ci. Kə ngirə Əntanfə tə nyi ka əndə goonga, acii kə vii nyi goonga ka Aləmasiihu. Ma ngirə ci tə nyi ka əndə goonga, əntaa putə nga slənaaki makə sətə bii bariya. Ma goongaanaaki, daciai Əntanfə shigi putə nga vii goongaaki ka ci.

¹⁰ Pooshi sətə mwayi nyi, madaamə shiinə tə Aləmasiihu, nya shii baawədaakii ətə ma'igi ci agi maməətə ənja. Kə mwayi nyi nya ləbə da ci, nya sa cibə makə sətə sii ci naakii, nya luuvə əntənə makə sətə luuvə ci əntənə, *

¹¹ kaa nya shii madənə agi maməətə ənja, taa də iitə patə.

Da gazhi'waanə nga mbu'unə ka sətə aakəŋwa

¹² Paa nyi bii kə uugi nyi upaa shikwa taa pooshi sə nga idəpaanə ashiki ma'ə. Amma, agi danə nə nyi gazhi'waanə nga upaa shikwa, makə ka ci 'wii Yeesu Aləmasiihu tə nyi kaa nya ndzaanə ka naakii.

¹³ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nya, paa nyi kii nəki oo'i, kə uugi nyi upaa shikwakii. Amma uushi rəŋwə cii kya də: agi bwaseenə nə nyi ka sətə nja də a ba'a patə, nya də gazhi'waanə nga mbu'unə ka sətə aakəŋwa.

¹⁴ Agi ciŋənə nə nyi əntsaənə aakəŋwa kaa nya mbu'u ka muudinə ka upaa də shikwa, waatoo, əpinə nga ha dagyə. Acii ka upaa də əpinəkii 'wii Əntanfə tə nyi daciai Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Ma amə ənə uugi vii goonga gaamə zəŋanə, kə dəbee ama ndzaanə də tsarə nga hiimatsa. Mada tə'i hara ənji agyuunə dīi hiimatii pamə, ka baariinə nə Əntanfə ka tii, təya shii.

¹⁶ Ma dānaamə tanə, dzaamə aakəŋwa də nə'u rəgwanə mbu'yaamə ka ənshinə agikii.

¹⁷ Ndzəkəŋushi'ina, unə patə, nə'umə dərəpaaki. Dzəgunəmə tə ənjitə ca slənə makə sətə cuuna nee ina slənə əsə.

¹⁸ Acii tə'i hara ənji lanə ndzaa ka ənji daawaanə nga sətə ci əntənə nga Aləmasiihu ashi ənfwə a moo baariinə. Kə wabi nyi koonə agyanə ətsə bəzəkii, amma wanyinə ka ənənə ka dzəkwatənə koonə, ha'ə maa, da kiinə agiki.

¹⁹ Ma ənjitsa, zamaginə nə ənjə a zamagi də tii. Acii uushi'iitə kadeesəkə ka shishinətii nə əntanfənyinatii. Ma

3:9 3.9 Rooma 1.17. * **3:10 3.10-11** Rooma 6.8-11; 2 Koor. 4.10-11; madənə agi maməətə ənja: Slənə 4.2; Rooma 5.17. **3:12 3.12** 1 Tim. 6.12; 2 Tim. 4.7; Ibər. 12.1. **3:14 3.14** 1 Koor. 9.24-25. **3:16 3.16** Gal. 6.15-16. **3:17 3.17** 1 Koor. 4.16; 1 Piita 5.3. **3:18 3.18** 1 Koor. 1.23; Gal. 6.12.

sətə ca kira ka tii ayinə, tə ci neenə tii da məghərəvənə. See buurə uushi'inə nga duuniya tanə nəndə a ədzəmətii.

²⁰ Ma amə, ənji nga dagyə naamə, waatoo ənji nga nwanjuunə nga Əntanƒə. Jigaginə nga Maluu gaamə dadagyə ciina gərə, waatoo, Slandanə Yeesu Aləmasiihu.

²¹ Ma ca, ka zhi'weenə nə ci ka matəgugunə shishiinə gaamə, ca ndzaa da məghərəvənə makə naakii. Ka ɗanə nə ci ha'ə də maɗuunə baawəɗaakii. Də baawəɗakii cii kəya ɗa nwanjuunə taa agyanə mi patə.

4

Damə moodasəkə nga ləbənə da Slandana

¹ Ndzəkənjushi'inəkya, kə uu'i nyi tuunə, nga'ə ka nyi nə ənənə ka neenə koonə ka shanjə. Sə nga moodasəkaaki nuunə, sə nga dəlaginaaki nuunə əsə. Yoo, kəɗashinyinaaki, makə kə shii unə oo'i, ka ənyanə nə Aləmasiihu, kəjaanəmə ndihə ndihə agi ləbənə goonə da Slandana.

² Agi kədiinə nə nyi acii Afoodya da Sintiki, tuutəta'ə, ga mabizhinə a ndzaanə ahadatii ma'ə, wa təya ndzaanə ka ma rəjwə, makə ɗii ci ləbə nə tii da Slandana.

³ Ma hə əsə ɗii, njunyi guva-slənaakya, agi kədiinə nə nyi aciiku kaa ha tsakə tə makiitsa, acii kə ɗii inə gazhi'waanə da tii agi waaza Njunyi Habara. Kə slənyi tii da Kalimasə da patənə nga hara guvii-slənaaki. Manaahəkii nə ləmə nga ənjitə asəkə ləkələkatə nga Əntanƒə, waatoo, ləkələkatətə na ɓariii tə ənjitə upaa əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə.

⁴ Yoo, taa guci patə, ɗamə moodasəkə agi ləbənə goonə da Slandana. A dzəkwatə nyi banə koonə əsə: ɗamə moodasəka.

⁵ Wa haala goonə a ndzaanə njunyikii akənjwacii taa wu patə. Kədəhə nə Slandanə ka shinə.

⁶ Goona buurə taa mi. Amma, taa agi mi patə, ɓariimə ka Əntanƒə sətə cuuna moo agi də'wa, una kədii aciikii də kuyiriinə tə ci.

⁷ Maɗa kə ɗii unə ha'ə, ka viinə nə Əntanƒə koonə ndzaanə jamə ətə palee ka shiinə nga əndə shinƙinə patə. Jamənəkii na nəhə ədzəmuunə da hiima goonə, una ndzaa ka mabanee ma'yanə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

3:19 3.19 Rooma 16.18. **3:20 3.20** Af. 2.6; Ibər. 13.14. **3:21 3.21** Rooma 8.29; 1 Koor. 15.25,28,43-53; Kwal. 3.4. **4:1 4.1** 1 Tees. 2.19-20. **4:3 4.3** Slənə 3.5. **4:4 4.4** 2.18. **4:5 4.5** 1.10; Rooma 13.11-12; 1 Koor. 16.22; Ibər. 10.25; Yak. 5.8; 1 Tees. 5.1-2. **4:6 4.6** Jab. 37.5; Mat. 6.25; 1 Piita 5.7. **4:7 4.7** Yooh. 14.27; Kwal. 3.15.

⁸ Ndzəkəŋuushi'ina, wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə: ma ɗanuuna, kavəmə ŋunyi uushi'inə ŋga goonga aagi hiima goonə, ətə bahə ɗuunətənə, uushi'iitə ndzaa də rəgwakii, ətə malaabakii. Kavəmə əsə aagi hiima goonə tə sətə ca kadeesəkə ka əŋja, ətə ŋga dəlaginə. Taa ŋgutə uushi, maɗa kə nee unə ŋunyikii, bahə dəlaginə, kavəmə aagi hiima goonə.

⁹ Slənətəmə sətə jigunyii koonə, una slənətə sətə luuvuunə da sətə fii unə a maki da sətə nee unə agi ndzaanaaki. Maɗa kə ɗii unə ha'ə, ma Əntaŋfə Əndə vii ndzaanə jamə, ka ndzaanə nə ci doonə.

Kuyiriinə ŋga Bulusə tə əŋji Filipi

¹⁰ Ma agi ndzaanaaki ləbə da Slandana, kə ɗii nyi moodasəkə ka shaŋə. Aci agi magərə saa'i, kə ənyuunə ka buurətənə tə nyi. Paa nyi bii oo'i, kə bwasee unə ka buurətənə tə nyi, amma rəgwa nəndə ma'upaamuunə ŋga ɗanə ha'ə.

¹¹ Əntaa putə ŋga ətəenaaki ka uushi bii nyi ha'ə, makə kə jigunyii ndzaanə də mabanee ma'yanə də sətə upaa nyi.

¹² Kə shii nyi makə sətə ndzaanəki agi ghanə, kə shii nyi əsə makə sətə ndzaanəki maɗa tə'i uushi'inə aciiki laŋə. Madzəgunəkii nə nyi anəkii taa da patə, taa ka ŋgutə saa'i əsə. Ka mabanee ma'yanə nə nyi, taa nyi maburəkii, taa nyi də maɗəfənə, taa tə'i uushi'inə laŋə aciiki, taa nyi agi ghanə.

¹³ Tə'i nyi da ŋgeerənə ŋga sə'watə taa mi patə putə ŋga Aləmasiihu. Ci ca vii ka nyi ŋgeerənəkii.

¹⁴ Patə da ha'ə, makə cakuunə tə nyi agi cibaaki, kə ɗii unə ŋga'ə.

¹⁵ Unə əŋji Filipi, unə də noonə nə, kə shii unə, ma saa'itə 'watəgi əŋji waaza Ŋunyi Habara, saa'itə maɗəgi nyi anə hanyinə ŋga Makiduuniya, taa rəŋwə, pooshi ɛndə'i Ikəliisiya ləbə ciinə da nyi agi viishinə maɗaamə unə.

¹⁶ Taa saa'itə nyi də Teesaloonika maa, əntaa wata rəŋwə sləkee unə ka nyi ka sə ŋga tsakənə də nyi.

¹⁷ Amma əntaa viinə goonə cii kya moo. Aa'a, bwatya cii kya alə koonə ka tsakəvənə aagyanə ŋunyi slənə goonə.

¹⁸ Kə liwə nyi patənə ŋga sətə dəbee; ha'ə maa, kə paləgi. Makə kə kira Apafəroodita ka nyi patənə ŋga uushi'iinə sləkee unə ka nyi, pooshi uushi cii kya moo ma'ə.

Ma uushi'iinē slōkee unē ka nyi, nyuni uushi akəŋwacii Əntaŋfə, makə sataka ətə cii kəya luu, ca kadeesəkə ka ci.

¹⁹ Ma Əntaŋfwaaki, pooshi uushi ətə cii kəya ətee agi ɖuunuunaakii, ka viinē nə ci koonə patənə ŋga sətə dəbee una upaa dacia Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Wa ənjə a ɖuunətə tə Əntaŋfə Dəsənaamə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

²¹ Yoo, nəhəpaamə tə ənji ŋga Əntaŋfə patə də rəŋwə rəŋwə agi ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu. Ma ənji nə'unə ənə ɖii inə ganə ka hakii, kə nəhəpaa tii tuunə patə.

²² Kə nəhəpaa patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə tuunə, ma palee maa, əŋjinə ca slənə asəkə yi ŋwanjuunə.

²³ Wa Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ɖa koonə pwapoonə a ədzəmuunə. [*Aamiina].

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Kwalasiya

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanfə. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti *

² ca nəhəpaa tuunə patə ənji nga Əntanfə də Kwalasiya. Ma una, ndzəkəŋushi'iniinə nuunə ənji goonğa. Ləbə da Aləmasiihu nuunə. Wa Əntanfə Dəsənaamə a də koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntanfə putə nga ənji Kwalasiya

³ Ma inə agi də də'wa ka putə goonə, agi kuyiriinə niinə tə Əntanfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa guci patə.

⁴ Agi kuyiriinə niinə tə ci, acii kə fii inə makə sətə vii unə goonğa ka Yeesu Aləmasiihu. Kə fii inə əsə makə sətə cuuna uudə ənji nga Əntanfə patə.

⁵ Ma cuuna də ha'ə, acii agi kanə nuunə nə ka sətə dəkəpaa Əntanfə koonə gatə dagyə. Dagi fa Njunyi Habara, waatoo, wabənə nga tantanyinə, paariigyuunə də sətə dəkəpaa Əntanfə koonə.

⁶ Agi siyinə nə wabənə nga Njunyi Habara asəkə duuniya patə. Agi kiranə nə ci njunyi ndzaanə a ədzəmə ənji patə, makə sətə cii kəya kira njunyi ndzaanə aahadoonə noonə əsə, ndzaŋənə ka saa'itə 'watəgyuunə luu wabənəkii. Davə paaratəgyuunə paŋgəraŋə makə sətə dii Əntanfə koonə barəkaanə.

⁷ Kə jigunyuunə pwapoonə nga Əntanfə acii kadashinə geenə Əpafərasə. Ma ca, əndətə ciina slənə ka hakii nə ci; də ədzəmə rəŋwə cii kəya slənə ka Aləmasiihu ahadoonə ka madəbama geenə. †

⁸ Ci bii keenə makə sətə kavə Ma'yanə nga Əntanfə uudənə a ədzəmuunə.

⁹ Ci dii daga ka saa'itə fii inə habara goonə ha'ə, mazaarəmiinə ka də də'wa ka Əntanfə ka putə goonə, ina də də'wa kaa ca shiitə koonə patənə nga sətə mwayi ci, waatoo, wa ca tsakə koonə Ma'yanaakii koona upaa haŋkala da shii uushi'inə nga'a.

¹⁰ Madə kə dii ha'ə, ka mbeenə nuunə ka ndzaanə makə sətə mwayi Slandanaamə, una də sətə kadəesəkə ka ci taa

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1. **1:3 1.3** Af. 1.16; 1 Tees. 1.2-3. **1:4 1.4** Af. 1.15. **1:5 1.5** 1 Piita 1.3-4; Af. 1.13. **1:6 1.6** Slənə 2.41; Rooma 1.13; 1 Tim. 3.16. † **1:7 1.7** Əpafərasə: 4.12; Filim. 23. **1:8 1.8** 1 Koor. 8.1. **1:9 1.9-10** Af. 1.17; Fil. 1.9.

guci patə. Ka dʌnə nə ndzaanə goonə ɲga'ə də dagwa slənə kama kama, ka tsakənə nuunə dzənə aakəɲwa əsə agi shiinə tə ʔntaɲfə.

¹¹ Ma ca, pooshi uushi ətə cii kəya ətəe agi məghərəvənaakii. Aciikii agi kədiinə niinə aciikii əsə, kaa ca vii koonə ɲgeerənaakii ka shaɲə, una shii ndzaanə ndihə ndihə, una mbee ka sə'watə taa mi patə.

¹² Kuyiriimə tə Dəsənaamə də moodasəka, acii kə mbu'utəgi ci duunə bahə upaa ɲunyi uushi'iitə dəkəpaa ci ka ənjaakii agi camənə.

¹³ Ci luupaa taamə acii baawəda ɲga təkunə, ca əjipaa taamə jamə agi ɲwanuunə ɲga Uuzənaakii kadashinaakii.

¹⁴ Uuzənaakii tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə, daciikii ndzaa amə ka dimuyinə.

*Wabənə agyanə Yeesu *Aləmasiihu da slənaakii*

¹⁵ Ma ʔntaɲfə, pooshi ʔndə sha nee ka ci.

Amma ma Aləmasiihu ʔnə nee ʔnji də ginə, ndilə ndilə makə sətə dʌi ʔntaɲfə nə ci.

Ci nə ɲga təkəɲwanə

palee ka patənə ɲga sətə ghənyi ʔntaɲfə.

¹⁶ Taa mi patə, daciikii ghənyi ʔntaɲfə,

sətə agintaɲfə da sətə ʔnə hanyinə,

uushi'iitə ci ginə a nee

da ətə pooshi ginə ka neenə patə,

da uushi'iitə gatə dagyə da i ʔpinə a matii patə,

taa iitə nə baawədatii patə.

Daciikii ghənyi ʔntaɲfə uushi'inə patə,

ka ci ghənyi ci əsə.

¹⁷ Aləmasiihu nə təkəɲwanə ɲga taa mi patə,

ci nə kilatii əsə.

¹⁸ Ci nə nə ɲga shishinəkii, waatoo, Ikəliisiya. ‡

Ci 'watəgi də Ikəliisiya,

tə ci 'watəgi ʔntaɲfə madeenə agi maməətə ʔnja

kaa ca ndzaanə ka gawə ɲga uushi'inə patə.

¹⁹ Acii kə kadeesəkə ka ʔntaɲfə

kaa Uuzənaakii a ɲgərə

tə patənə ɲga ndilə ndilə tə ndzaanaakii.

²⁰ Kə kadeesəkə ka ʔntaɲfə əsə

1:10 1.10 Af. 4.1; 2.10; Fil. 1.27. **1:11 1.11-12** Rooma 5.2; Af. 1.18. **1:13**

1.13-14 Yooh. 5.18; Luka 22.53; Slənə 26.18; Af. 1.6,7,21; 2.2; 6.12. **1:15 1.15**

Yooh. 1.18; 2 Koor. 4.4; 1 Tim. 6.16; Ibər. 1.3. **1:16 1.16** 1.13; Yooh. 1.3,19; 1

Koor. 8.6; Ibər. 1.2. **1:17 1.17** Yooh. 1.1; 8.58. ‡ **1:18 1.18** nə ɲga shishinə:

2.19; 3.15; Af. 1.22-23; ci 'watəgi: Slənə 4.2; 26.23; 1 Koor. 15.20; Səniinə 1.5.

1:19 1.19 2.9-10; Yooh. 1.16; Af. 1.23. **1:20 1.20** Rooma 3.25-26; Af. 1.9-10,21;

2.13-16.

kaa tɔya nara daciikii taa tii da mi patɔ.

Kɔ kira ci jamənɔ

dagi əjigi idənɔ nɔga Uuzənaakii ashi ənfwā.

Dɔ ɗanə ha'ə ɗeegi ci taa ka mi patɔ

a duuniya da dadagyɔ,

tɔya ndzaanɔ da ci ka ma rɔɲwɔ yadɔ mabizhinɔ.

²¹ Ma nɔga nɔkɔ, ma una, ənji daawaanɔ nɔga Əntanɲɔ njuunɔ. Dzadɔ dzadɔ njuunɔ da ci acii 'waslyakəɛtɔ njuuna ɗaada da ɛtɔ njuuna hiima.

²² Amma, ma nɔga ənənə, kɔ hadatɔ Əntanɲɔ duunɔ dagi əntənɔ nɔga Uuzənaakii, koona ndzaa ka ma rɔɲwɔ lɔbɔ da ci, una shii ndzaanɔ ka ənjaakii, una ndzaanɔ malaabakii, yadɔ idəpaa uushi ashuunɔ, saa'itɔ nuunɔ a dzɔ aakɔɲwaciikii.

²³ Maɗa kaa ca ɗa ha'ə, see a dzuunɔ aakɔɲwa dɔ vii ədzəmɔ ka Yeesu, una kɔɲaanɔ ndihɔ ndihɔ, goona gugudɔ. Gadɔ taa mi a nɔgərəgi haɲkala goonɔ shaɲɔ, ga hiima goonɔ a dzəgi anɔ sɛtɔ fii unɔ asəkɔ Nɲunyi Habara. Ma nyi Bulusɔ, slənəaki nɔ waaza Nɲunyi Habaratsa. Waatoo Nɲunyi Habarakii waazii ənji ka taa wu patɔ asəkɔ duuniya.

Slənə nɔga Bulusɔ ka ənji nɔ'unɔ tɔ Yeesu

²⁴ Yoo, ma nɔga ənənə, ka moodasəkɔ nɔ nyi putɔ nɔga cibəənɔ cii kya cibɔ ka putɔ goonɔ. Acii dagi cibəənɔ cii kya cibɔ cii kya uudəpaa cibɛtɔ ɗəkəpaa Aləmasiihu ka putɔ nɔga shishinəkii, waatoo, Ikəliisiya.

²⁵ Əntanɲɔ ta'i tɔ nyi kaa nya ndzaa ka əndɔ slənənɔ ka Ikəliisiya. Ci kavɔ tɔ nyi ka ɗa slənɛtsɔ ka putɔ goonɔ, waatoo, slənɔ nɔga waazagi wabənəakii patɔ.

²⁶ Ma nɔga nɔkɔ, ma'umbeekii nji wabənɔ nɔga Əntanɲɔ ka ənja. Amma, ma nɔga ənənə, kɔ nɔgiragi ci paɲgəraɲɔ ka ənjaakii.

²⁷ Ma tɔya, kɔ ɗii Əntanɲɔ aniya nɔga nɔgiragi ka tii ɗuunuunɔ da mɛghərəvənɔ nɔga sɛtɔ nji ma'umbeekii. Ma ɛtsa, ci nɔ: unɔ ɛtsɔ ɛntaa Yahudiinɔ maa, a ədzəmuunɔ nɔ Aləmasiihu. Waatoo, weewee ka ndzaanɔ nuunɔ ka hakii da Əntanɲɔ agi ɗuunuunaakii. §

²⁸ Aciiikii tɔ Aləmasiihu ciina waaza ka ənji patɔ, ina dzalɔ tɔ tii, ina dzəgunɔ ka tii dɔ haɲkala, keena kərə tɔ taa wu patɔ aakɔɲwacii Əntanɲɔ, taa wu ahadatii, tɔya ndzaanɔ mazəɲakii agi ləbənati da Aləmasiihu.

1:21 1.21-22 Rooma 5.10; Af. 2.12-13; 5.27. **1:23 1.23** 2.7; Af. 3.17; 1 Tim. 3.16; Ibər. 3.6. **1:24 1.24** 2 Koor. 1.5; 11.23-29; Af. 3.13. **1:25 1.25** Af. 3.1-3.

1:26 1.26-27 2.2; 4.4; Af. 3.6. § **1:27 1.27** mɛghərəvənɔ: 3.4; Rooma 5.2; Af. 1.18. **1:28 1.28** Af. 4.13.

29 Ka putakii cii kya cinə agi slənəkii də mađuunə ngeeriitə vii Aləmasiihu ka nyi. Ci ca slənə ashiki kaa nya uudəpaa slənəkii.

2

1 Kə mwayi nyi una shii makə sətə cii kya cinə ka putə goonə da ənji Lawədikiya da hara ənjitə pooshi sha nee ka nyi də ginətii.

2 Ma cii kya də ha'ə, koona kəjaanə ndihə ndihə də ngeerənə asəkə ədzəmuunə, una uudəshi, una shii ndzaanə ləbə ka hakii, una shii nga'ə tə wabəətə nji ma'umbeekii, koona paaratəgi nga'ə tə sətə baarii Əntənfə kaamə, waatoo, Aləmasiihu.

3 Daciikii tanə upaa nə ənji shii uushi da nyunyi hiima patə.

4 Ma bii nyi ətsa, acii gadə taa wu a ha'utə duunə də makudə kudə wabənə nga jarəwiinə.

5 Taa ngahi dīi amə dzadə dzadə, amma ləbə ka hakii nə ma'yanə gaamə. Makə fii nyi vii unə ədzəmə ka Aləmasiihu, kəjaanuunə ndihə ndihə, kə dīi ka nyi moodasəka.

*Kura əpinə agi ləbənə da *Aləmasiihu*

6 Makə kə liwuunə tə Yeesu Aləmasiihu, ndzaa ci ka Slandanuunə, dəmə aakəjwa də ndzaanə ləbə da ci ha'ə.

7 Ndzaamə asəkə ciikii makə sətə ci ənfwə a əji slərəginə aagi hanyi. Tsakəmə gərənə aakəjwə aakəjwa, dəmə aakəjwa də vii goonga ka ci makə sətə jigunyuunə, kuyiriimə tə Əntənfə taa guci patə.

8 Nəhəmə noonə na acii ga taa wu a ha'utə duunə də makurəjə shiinaakii nga zabə. Ma tsarə nga shiitsa, dagi alə'aada nga ənji shinjinə shigi da nga bariyatii, əntaa dagi dzəgunənə nga Aləmasiihu.

9 Ma bii nyi ətsa, acii ma Aləmasiihu, ashikii caama nee ka patənə nga ndilə ndilə tə ndzaanə nga Əntənfə.

10 Ma una, kə upaa unə tə patənə nga tantanyitə əpinə nga Əntənfə dagi ləbənə goonə da Aləmasiihu. Ci ca də nwanjuunə agyanə patənə nga uushi'iitə da i əpinə a matii, taa iitə nə baawəfatii patə.

11 Dagi ləbənə goonə da ci əsə upaa unə tantanyitə *ryaminanə. Waatoo, əntaa tsarə nga ryaminaatə ci ənji shinjinə a də, amma, ma tsarə nga ryaminaatsa, ngərəgi

hankala nga da 'waslyakəənə. Ci nə ryaminanə nga Aləmasiihu.

¹² Ma saa'itə dīi ənji koonə bapətisəma, kə ndzaa ci makə kə ngəɖəgi ənji tuunə ləbə da Aləmasiihu, ənjə a madəe koonə ləbə da ci əsə, acii kə gi'yuunə ngeerənə nga Əntanjə ətə madəe ka Aləmasiihu agi maməətə ənja.

¹³ Ma nga njukə, makə maməətə ənji nji Əntanjə a nee koonə putə nga slənə 'waslyakəənə goonə da putə nga ghatə shiinə goonə tə ci. Amma, ma nga ənəna, kə madəe ci koonə ləbə da Aləmasiihu, ca tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə patə,

¹⁴ ca tsəərəgi ləkaləkatə nga bəzə dəməətə nja nə'u taamə putə nga ghatə nə'u *bariya, ca tsəərəgi də gwa'avənə aashi ənfwa.

¹⁵ Də əntənə nga Aləmasiihu ashi ənfwa kanəvə ci ka ngeerənə nga patənə nga uushi'iitə da baawəda. Ca kwaasləgi mapa agyanətii patə, ca ɖavə ka tii ayinə akəɲwacii patənə nga ənja.

¹⁶ Acii ha'ə, ga taa wu a yaaree ka ɖəəkə koonə bariya agyanə zəma taa sə nga sanə, taa ɖaada kumənə, taa kumənə nga kəɲənə nga kura ləgida taa agyanə ifə uusərə nga əpisəka.

¹⁷ Ma uushi'iitsə patə, ma nga njukə, kə ndzaa tii ka məndzaanɲu'inə nga sətə na ɖa. Amma, ma tantanyinəkii, Aləmasiihu.

¹⁸ Goona kapaa rəgwa kaa taa wu a saawee koonə də banə oo'i, əndə'i uushi nə ci, acii puta cii kəya siini, ca həətəpaa naakii nə nga da'wa, ca paslə tə malaa'ikanyinə əsə. Ma tsarə nga əndətsa, aslətə naakii nə cii kəya aslətə zabə. Hiima nga əndə shiɲkinə nə hiimaakii.

¹⁹ Kə kagi tii tə Aləmasiihu ətə dīi ka nə nga shishinə, waatoo, Ikəliisiya. Makə sətə dīi shishinə nga ənda magəɲukii də bərəda ka gwadə ka gwada, ha'ə ndzaa Ikəliisiya patə magəɲukii ka hakii də baawəda nga Aləmasiihu, təya upaa zəma, təya gərə makə sətə mwayi Əntanjə.

*Məətənə da madətənə ləbə da *Aləmasiihu*

²⁰ Yoo, kə shii unə, ma unə da Aləmasiihu, kə məətəgyuunə. Makə dīi ha'ə, kə ndzaa ci, pooshi bariya nga ənji *duuniya da ngeerənə anuunə ma'ə. Ya makə dīi ha'ə əna, ka mi sanə cuuna ənə ka ɖanə makə nga ənji

2:11 2.11 Af. 2.11. **2:12 2.12** 3.1; Rooma 6.3-4; Af. 1.19-20; 2.6. **2:13 2.13** Af. 2.1,5. **2:14 2.14** Af. 2.15-16; 1 Piita 2.24. **2:15 2.15** 2.9-10. **2:16 2.16** Rooma 14.1-6. **2:17 2.17** Ibər. 8.5. **2:18 2.18** Af. 1.21. **2:19 2.19** 1.18; Af. 4.16.

duuniya? Ka mi san̄e cuuna n̄'u wab̄əətsə ci ɛnj̄ə a waaba? Agi ban̄ə n̄ə ɛnji:

²¹ “Ga ha k̄əsə s̄ətsə aaciiku, ga ha t̄əb̄əṭə s̄ətsa, ga ha uree ka ɛtsə ɛsə”.

²² Ma tsarə ŋga bariyanyit̄sə pat̄ə, agyanə uushi'iit̄ə ca saawagi pii pii ci t̄əya wab̄ə. Pooshi bwatyatii ma'ə. Əndə shiŋkinə ci saakii laalat̄ə bariyanyin̄ekii da dzəgunən̄ekii.

²³ Ma tsaratii, ma neenə ɛnda, makə dagi shiinə ca shigi, acii agi kavənə n̄ə tii ɛndə ka paslənə, ca banee ka naakii na, ca cibə də shishin̄ekii. Amma, ma tantanyin̄ekii, ma bariyanyit̄sə pat̄ə, pooshi bwatyakii, acii pooshi tii da baawəda ŋga t̄ənapaa s̄əṭə mwayi shishinə d̄anə shan̄ə.

3

¹ Kə shii unə, ma unə da Aləmasiihu, kə mad̄ee ɛntan̄fə koonə agi maməṭə ɛnja. Makə kə shii unə ha'ə, kavəmə hiima goonə agyanə s̄əṭə dagȳə ka hat̄ə d̄ii Aləmasiihu dasə asəkə d̄əgələ ŋwanuunaakii, da ciizəma ɛntan̄fə.

² Davəmə hiima goonə agyanə s̄əṭə davə. Goona ka hiima ka sənə agi duuniya.

³ Acii kə m̄əṭəgyuunə, ma'umbeekii n̄ə ɛpinə goonə asəkə cii Aləmasiihu ga ɛntan̄fə.

⁴ Aləmasiihu n̄ə tantanyinə ŋga ɛpinə goonə. Ka jiganə nuunə da ci, una ndzaanə agi d̄uunuunaakii saa'it̄ə nii k̄əya jiga. *

Iirə ɛpinə da kura ɛpinə

⁵ Makə ha'ə ɛnə d̄iya, see a bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə agi *duuniya. Waatoo, goona aləhiinə, goona d̄a ajijin̄ənə, goona d̄a badawaanə, goona ndzaa ka moo slənə bwaya uushi'inə, goona nee ka uushi'inə m̄əṭə m̄əṭə, acii ka ndzaanə n̄ə s̄əkii makə uuləminə goonə.

⁶ Put̄ə ŋga tsarə ŋga slən̄ətsə ha'ə n̄ə mab̄əṭəsəkə ŋga ɛntan̄fə a shi aanə ɛnjit̄ə naanagi ka fanə t̄ə ci.

⁷ Unə də noonə n̄ə maa, ma saa'it̄ə unə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə, kə njuuna d̄a tsarə uushi'iitsa.

⁸ Amma, ma ŋga ɛnəna, bwaseemə ka pat̄ənə ŋga uushi'iina. Waatoo, goona mad̄ee ka mabizhinə, goona b̄əzə s̄əka, goona d̄a ŋgərəkikinə, goona dzaanahiinə, goona wab̄ə s̄ə ŋga ayinə. Ma ɛtsa, ga ca shigi da moonə shan̄ə.

2:20 2.20 2.9-10; Gal. 4.3-5,9. **2:21 2.21-22** Isaa. 29.13; Mat. 15.9; 1 Tim. 4.3; Ibr̄. 13.9. **3:1 3.1** 2.12; Af. 1.20. **3:2 3.2** Mat. 6.33. **3:3 3.3** Rooma 6.4; 2

Koor. 5.14. * **3:4 3.4** Gal. 2.20; Fil. 1.21; d̄uunuunaakii: 1.27; Fil. 3.21; 1 Koor. 15.43; 1 Yooh. 3.2. **3:5 3.5-8** Gal. 5.19-21. **3:5 3.5** Rooma 6.6,11; Gal. 5.24; Af. 4.19; 5.3. **3:6 3.6** Af. 5.6. **3:7 3.7** Rooma 1.18; Af. 5.8. **3:8 3.8** Af. 4.29; 5.4.

⁹ Goona jaarakēshi ma'ə əsə. Acii kə bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə nga nʊkə da bwaya slənə goonə,

¹⁰ una upaa kura hanʊkala. Ma ətsa, Əntanʊfə vii koonə. Agi dzənə nə ci də hadʌginə taa guci patə kaa ca pusha da naakii hanʊkala, koonə tsakə shiinə tə ci də nga'ə.

¹¹ Ci dʌi, pooshi kama kamaanə nga Yahudiinə da hara slikərənə. Pooshi kama kamaanə nga *maryamina ənja da ənjitə pooshi ryaminii. Pooshi banə, waanə məshipətə ənda. Pooshi banə waanə əndətə pooshi shii uushi'inə. Pooshi banə waanə mava taa dimwa. Tii patə, uushi rəŋwə nə tii akəŋwacii Əntanʊfə. Amma Aləmasiihu nə magadə uushi. Ci nəndə a ədzəmə ənjitə ləbə da ci patə.

¹² Ma unə, ənji nga Əntanʊfə nuunə. Kə uu'i ci tuunə, kə ta'i ci tuunə. Makə ha'ə, nəhəmə təgunuunə nga ənja, una dʌ nga'əənə, una həətəpaa noonə na akəŋwacii ənja, una kəsə ənji də moodʌsəkə, una sə'watə taa mi patə,

¹³ una ndzaa də səkə pu'u. Madʌ kə ma'i mabizhinə ahada hara ənji agyuunə, wa təya tyaaʌyagishi. Tyaaʌyagishimə makə sətə tyaaʌyagi Slandanaamə tuunə.

¹⁴ Ma palee pata, uudəshimə, acii uudənə nə anətənə tuunə ka ma rəŋwə.

¹⁵ Ma jaməətə ci Aləmasiihu a vii, wa ca nəhə patənə nga uushi'iitə cuuna moo slənənə. Acii ka ndzaanə agi jamənə ha'ə 'wii Əntanʊfə tuunə, una ndzaanə makə əndə rəŋwə. Ndzaamə ka ənji kuyiriinə tə ci əsə.

¹⁶ Kəsətəmə wabənə nga Aləmasiihu a ədzəmuunə tənə tənə. Dzəgunəshimə, una dzaləshi ahadoonə də hanʊkala. Duunətəmə tə Əntanʊfə də ka wanyanə kama kama, una duunətə tə ci də wanyaatə ci Ma'yanaakii a vii koonə. Dəlamə də ci də moodəʌfuunə patə, una kuyirii tə ci.

¹⁷ Ma slənə goonə da wabənə goonə patə, dʌmə də ləmə nga Slandanaamə Yeesu, una kuyirii tə Əntanʊfə Dəsənaamə də ləməkii əsə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə tə Yeesu agi kura əpinə

¹⁸ Ma unə makinə, baneemə ka nuunə akəŋwacii ŋguyirənə goonə, makə sətə dəbēe una dʌ agi ləbənə goonə da Slandanaamə.

¹⁹ Unə ŋguyirənə əsə, uudəmə makinə goonə, goona kəsə tə tii də bwaya aginə.

²⁰ Unə manjeevənə, fatəmə sətə ci ənjitə pwayi tuunə a ba koonə patə, una dʌtə, acii ci kadēesəkə ka Slandanaamə.

3:9 3.9 Af. 4.22,25. **3:10 3.10** 'Wat. 1.26-27; Af. 4.24. **3:11 3.11** 2.11; Gal. 3.28; 1 Koor. 12.13. **3:12 3.12-15** Af. 4.2-4. **3:13 3.13** Af. 4.32. **3:14 3.14** Af. 5.2. **3:15 3.15** 1.18,20; 2 Koor. 13.11; Af. 1.23; 4.4. **3:16 3.16-17** Af. 5.19-20; Ibər. 13.15. **3:18 3.18-4.1** Af. 5.21-6.9.

²¹ Unə dii manjeevənə əsə, goona dzalə manjeevənə goonə də bəzee ka səkətii zafə zafə, acii gadə ədzəmətii a lagi.

²² Unə maviinə, fatəmə sətə ci slanjii nuunə ənji shiŋkinə a ba koonə patə, una datə. Goona slənətə ŋga'ə wata ka rəgwa ginətii koonə shii kadeesəkənə ka tii. Amma slənəmə ka tii də ədzəmə rəŋwə, makə dii unə ka ənji gərə'unə ka Slandanaamə.

²³ Taa ŋgutə slənə cuuna slənə patə, slənəmə də ədzəmə rəŋwə, makə ka Slandanaamə cuuna slənə, əntaa wata ka putə ŋga ənja.

²⁴ Kə shii unə, Slandanaamə na vii koonə shikwa goonə, waatoo, sətə dəkəpaa ci ka ənjaakii. Acii Aləmasiihu nə tantanyitə Slandanuunə cuuna slənə ka ci.

²⁵ Patənə ŋga ma'waslyakə ənja, ka ki'itənə nə Əntanfə ka tii 'waslyakəənatii. Acii ma ca, ka lanə nə ci gəŋwanə də rəgwakii, paa ci ka tsaamənə ka məghərəvənə ŋga ənda.

4

¹ Unə slanjii maviinə, kəsəmə maviinə goonə də ŋunyi aginə, una hada də tii makə sətə dəbee. Kə shii unə, tə'i Slandanuunə noonə əsə dagyə.

Wabənyinə kama kama

² Dəmə aakəŋwa də kədiinə acii Əntanfə. Cijəmə, goona zaarə. Kuyiriimə tə ci əsə.

³ Ma una da də'wa, kədiimə ka putə geenə əsə, ka Əntanfə a wunəgi keenə rəgwa, keena waaza wabənaakii ka ənja, ina dzəgunə ka tii wabənə ətə nji ma'umbeekii, waatoo, wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ka putakii nə nyi a furəshine əndzə'i.

⁴ Dəmə də'wa, kaa nya shii wabənə furəŋə furəŋə agyanəkii ka ənji makə sətə dəbee.

⁵ Hakilamə ndzaanə goonə ahada ənjitə ma'ə maluumə tə Yeesu. Taa ŋgutə saa'i patə, damə ha'ə.

⁶ Wa wabənə goonə a ndzaanə ŋga'ə, wa ca ndzaanə ghəghə'i, ca tsakə ənja. Shiimə sə ŋga jikənə taa ka wu patə də rəgwakii.

Muudinə ŋga wabənə

⁷ Ma agyanə habaraaki, kadə nə Tikikusə a ba koonə patə. Ma ca, ndzəkəŋushi'inaamə nə ci, moodəkii. Agi slənənə

nə ci də ədzəmə rəjwə. Ənji slənə ka Slandanə niinə da ci. *

⁸ Ci dīi cii kya sləkee ka ci aabii unə, koonə shii makə sətə dīi inə ganə, ca tsakə koonə ngeerənə a ədzəmuunə.

⁹ Tii da Unisimasə na dzə. Ma ca, kadashinə geenə, ndzəkənjushi'inaamə nə ci, mahoola ənda, əndə vəranə goonə. Ka banə nə tii koonə sətə ca dāada ganə patə. †

¹⁰ Ma Arisətarəkusə ənə dīi inə ganə a furəshina da ci, kə nəhəpaa ci tuunə. Kə nəhəpaa Marəkusə tuunə əsə, ətə dīi tii ka dzədzənə rəjwə da Barənaba. Mada kə mbu'i Marəkusə aa hoonə, luumə mu'umuunaakii makə sətə shi nya bii koonə. ‡

¹¹ Kə nəhəpaa Yeesu ətə ci ənə a 'wa Yusətusə tuunə əsə. Ma ahada ənji slənənə ciina slənə da tii putə nga *njwanuunə nga Əntanfə, wata tii makkə tanə nə Yahudiinə. Kə cakə tii tə nyi ngaanga'ə.

¹² Kə nəhəpaa Əpafərasə, əndə vəranə goonə, tuunə əsə. Ci maa, əndə slənə nga Yeesu Aləmasiihu nə ci, mabədamə ci ka dā də'wa ka putə goonə də ədzəmə rəjwə. Agi cinənə nə ci də dā də'wa taa guci patə koonə kəjaanə ndihə ndihə, una shii slənə sətə mwayi Əntanfə patə, una slənətəgi əsə. §

¹³ Kə nee nyi də ginəki makə sətə cii kəya zaarə ka slənənə koonə da ka ənji Lawədikiya, da ənji Yarapwalisə əsə.

¹⁴ Kə nəhəpaa kadashinə gaamə əndə kuzəka Luka tii da Dimasə tuunə. *

¹⁵ Nəhəpaamə keenə tə ndzəkənjushi'inə də Lawədikiya. Nəhəpaamə keenə tə Niməfa da ənji Ikəliisiya ətə ca dza də nə gatə asii. †

¹⁶ Mada kə uudəpaa unə janəgatə ləkaləkatənə ahadoonə, viimə ka Ikəliisiya nga Lawədikiya, təya janəgatə ahadatii əsə. Tə'i ləkaləkatətə nyaahə nyi ka tii əsə, kadə nə təya sləkee koonə. Mada kə liwuunə, janəgatəmə ahadoonə.

¹⁷ Ma banuunə ka Arəkipusə, wa ca cinə a ma slənətə vii Slandanaamə ka ci, kaa ca uudəpanə. ‡

¹⁸ Nyi Bulusə də ciinəki ca naahə muudinə nga wabəəna. Kə nəhəpaa nyi tuunə. Ga ca zaanə koonə tuu'ina, a furəshina nə nyi. Wa Əntanfə a dā koonə pwapoonə.

* **4:7 4.7** Tikikusə: Af. 6.21-22. † **4:9 4.9** Unisimasə: Filim. 10-12. ‡ **4:10 4.10** Arisətarəkusə: Slənə 19.29; 27.2; Filim. 24; Marəkusə: Slənə 12.12. § **4:12 4.12** Əpafərasə: 1.7; Filim. 23. * **4:14 4.14** Luka: 2 Tim. 4.11; Filim. 24; Dimasə: 2 Tim. 4.10. † **4:15 4.15** Lawədikiya: Səniinə 3.14. ‡ **4:17 4.17** Arəkipusə: Filim. 2.

Təkəŋwanə nga ləkələkātə nga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkələkātə ca dzə koonə, Ikəliisiya nga Teesaloonika, daci inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji nga Əntanƣə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu. Wa Əntanƣə a da koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə. *

Vii goonƣa nga ənji Teesaloonika da ndzaanatii

² Taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanƣə ka putə goonə patə, ina buurətə tuunə agi də'wa taa guci patə əsə.

³ Agi buurətənə niinə tuunə makə sətə cuuna dzə aakəŋwa də slənə putə nga vii goonƣa goonə ka Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə, da makə sətə cuuna ciŋə putə nga uudənə tə ci. Agi buurətənə niinə əsə makə sətə kəŋaanuunə ka gəranə tə ci, ina kavə tuunə aakəŋwacii Əntanƣə Dəsənaamə.

⁴ Ndzəkəŋushi'ina, kə shii inə, kə uu'i Əntanƣə tuunə, kə ta'i ci tuunə koonə ndzaa ka ənjaakii əsə.

⁵ Acii, ma saa'itə jigunyiinə koonə Njunyi Habara, mandzaamə ci wata də ba ma tanə, amma də ngeerənə da tsakənə nga Malaaba Ma'yanə. Də ci kəŋaənə inə ka wabənə də goonƣaanə. Kə shii unə ndzaanə geenə saa'itə inə ahadoonə. Ma ndzaa inə ha'ə, ka puta goonə.

⁶ Unə əsa, kə nyi'u unə dərəpə geenə da nga Slandana. Taa nƣahi kə upaa cibə tuunə ka shanə, kə liwuunə wabənəkii də moodasəka nga Malaaba Ma'yanə.

⁷ Ha'ə ndzaa unə ka sə nga dzəgunənə ka ənji nə'unə patə anə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya.

⁸ Dagoonə ma'ya wabənə agyanə Slandana. Əntaa wata agyanə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya tanə, amma kə shii ənji vii goonƣa goonə ka Əntanƣə taa dama patə. Acii ha'ə, pooshi nafa nga də wabənə ka ənji agyanəkii ma'ə.

⁹ Acii agi dazənə nə tii də matii makə sətə liwuunə mu'umuunə geenə saa'itə giinə aa hoonə. Təya dazə də matii əsə makə sətə bwasee unə ka uuləminə, una zhi'wagi

* **1:1 1.1** Silasə: 2 Koor. 1.19; 2 Tees. 1.1; 1 Piita 5.12; Timooti: 1 Koor. 4.17; Teesaloonika: Slənə 17.1. **1:2 1.2-3** 2.13; Fil. 1.3; Kwal. 1.3; 2 Tees. 1.3; 2.13.

1:3 1.3 5.1-2. **1:4 1.4** 2 Tees. 2.13,16. **1:5 1.5** 1 Koor. 4.20. **1:6 1.6** Slənə 17.5-9; 2 Koor. 6.10; 2 Tees. 3.7,9. **1:8 1.8** Rooma 1.8.

aabii Əntanfə Əndə vii əpinə, Əndə goonğa, una gərə'u ka ci.

¹⁰ Agi dazənə nə tii makə sətə cuuna gərə ənyanə nga Uuzənaakii dadagyə, waatoo, Yeesu. Ma ca, kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, ca luupaa taamə acii mabətəsəkə nga Əntanfə ətə na shi aakəjwa.

2

Slənə nga Bulusə də Teesaloonika

¹ Ndzəkəjushi'ina, kə shii unə də noonə nə oo'i, ma dzənə geenə aa hoonə, mandzaamə ka zaarənə zabə.

² Kə shii unə, kə cibee ənji keenə də Filipi, təya dzaanapaa tiinə taabu'u mbu'iinə aa hoonə. Amma, taa ngahi kə mwayi ənji tənəpaanə tiinə ka shaŋə, patə da ha'ə dagi tsakənə nga Əntanfə gaamə kə waazii inə koonə Njuni Habaraakii yadə ngwalənə.

³ Ma waazanə geenə, əntaa jirakənə taa bwaya hiima. Madəmiinə jarəwiinə agyanə ənji əsə.

⁴ Amma kə yarədii Əntanfə tiinə, ca ba'avə waaza Njuni Habara aacii inə; ha'ə wabiinə makə sətə ba'avə ci aacii inə əsə. Ma'aləmiinə kadeesəkənə geenə ka ənja, amma kadeesəkənə geenə ka Əntanfə. Acii ci shii ədzəmiinə.

⁵ Kə shii unə, mawaəəmiinə koonə mandikə ndikə wabənə, mawaazamiinə koonə Njuni Habara əsə keena shii upaa də uushi acii unə. Əntanfə nə seedanə tiinə.

⁶ Ma'aləmiinə dəlanə nga ənji diinə, taa acii unə, taa acii hara ənji pamə.

⁷ Makə dii ci masləkee ənji nga Aləmasiihu niinə, kadə kə baarii inə koonə gawuunə geenə. Amma madəmiinə ha'ə. Kə ndzaa inə da han'kala ahadoonə, makə sətə ci mənə a ndzaanə ahada manjeevənətə.

⁸ Kə uu'iinə tuunə laŋə. Matasəkakii niinə, əntaa wata ka waaza koonə Njuni Habara nga Əntanfə tanə, amma ka vəgi əpinə geenə ka putə goonə. Laŋə uu'iinə tuunə dərəva.

⁹ Ndzəkəjushi'ina, agi buurətənə nuunə cibə geenə agi mandalə slənə. Ma saa'itə waazii inə koonə Njuni Habara, kə slənyiinə vədə da uusəra keena upaa də zəma aa meenə, acii geena ndzaa ka tərənə agyanə taa wu ahadoonə.

¹⁰ Kə nee unə də ginuunə. Əntanfə nə seedanə tiinə əsə oo'i, ha'ə njiinə ahadoonə, unə ənji nə'unə: makətsə ənji

1:9 1.9 Yooh. 17.3; Slənə 14.15. **1:10 1.10** 5.1-2,9; Rooma 5.9. **2:1 2.1** 1.5,9.
2:2 2.2 Slənə 16.19-24; 17.1-9. **2:3 2.3** 2 Koor. 4.2. **2:4 2.4** Irim. 11.20; 1 Tim. 1.11; Gal. 1.10; Af. 3.2. **2:5 2.5** 2.10; Slənə 20.33; 2 Koor. 1.23. **2:6 2.6** Yooh. 5.41,44. **2:9 2.9** 2 Tees. 3.7-9; Slənə 18.3.

njiinē, ɛnji slənē uushi də rəgwakii njiinē. Mashimē ɛnjə a idəpaa bwaya uushi ashiinē.

¹¹ Acii kə shii unē, kə slənyiinē koonē də rəŋwə rəŋwə patē, makə sətə ci dənə a slənē ka manjeevənaakii.

¹² Waatoo, kə ndzaa inē ka vii koonē ngeerənē, ina banee ka ədzəmuunē, ina dzəkwatē koonē əsə koona slənē sətə kadeesəkə ka ɛntanfə. Ci 'wii tuunē koona ndzaanē agi nwanjuunaakii, una shii ɖuunuunaakii.

¹³ Agi kuyiriinē niinē tē ɛntanfə aanəkii aanəkii. Acii, ma saa'itē waazii inē koonē wabənaakii, maluumuunē makə wabənē nɔga ɛndə saakii, amma, makə sətə ci ɛnjə a luu wabənē nɔga ɛntanfə liwuunē; ndilē ndilē wabənaakii liwuunē. Wabənəkii ca slənē asəkə ədzəmuunē əsə, unē ɛnji nə'unē.

¹⁴ Ndzəkəŋushi'ina, ma sətə kulii agyanē Ikəliisiyanyinē nɔga ɛntanfə anē hanyinē nɔga Yahudiya, waatoo agyanē ɛnji nə'unē tē Yeesu Aləmasiihu, tsarəkii kulii agyanuunē əsə. Acii kə sii unē nɔgəra'wə acii ɛnji goonē makə sətə sii tii nɔgəra'wə acii slikərənətii Yahudiinē əsə.

¹⁵ Tii bələgi tē Yeesu Slandana da anabiinē, təya lyakagi tiinē, təya ɖiipaa səkə ka ɛntanfə, kə ndzaa tii ka ɛnji mbəzə nɔga ɛnji patē.

¹⁶ Agi ciŋənē nə tii ka tənəginē tiinē acii geena waazii wabənē nɔga ɛntanfə ka hara slikərənē kaa təya upaa luupaanē. Də ha'ə uudəgi tii ashi slənē 'waslyakəənətii. Amma tē'i mandalē ɔŋwanē nɔga ɛntanfə anətii.

Moonē nɔga Bulusē tē dzənē ka tsaamətənē tē ɛnji Teesaloonika

¹⁷ Ndzəkəŋushi'ina, kə təkəgyaamē nɔga magusē saa'i. Maneemaamē ka naamē na. Amma ka hakii naamē asəkə ədzəmaamē. Kə kəshi madəfənē tiinē laŋə nɔga neenē koonē. Aciikii ndzaa inē ka alə rəgwa nɔga ɛnənē ka caamatənē tuunē.

¹⁸ Kə mwayi inē ɛnənē aa hoonē. Nyi Bulusē, kə ali nyi rəgwakii ka pu'u ka pu'u, amma kə tənəgi *Seetanē tiinē.

¹⁹ Ma tanya, unē ndzaa ka sē nɔga vii keenē ngeerənē da moodasəka, unē ndzaa ka sē nɔga yidə geenē saa'itē nə Yeesu Slandanē a ɛnya.

²⁰ Ha'ə tanyi, unē nə məghərəvənē geenē, unē nə moodasəkə geenē əsə.

2:10 2.10 2.5. **2:11 2.11** Slənē 20.31. **2:12 2.12** 4.1; Rooma 5.2; Fil. 1.27. **2:13 2.13** 1.2-3; Gal. 1.11-12. **2:14 2.14** Slənē 17.5. **2:15 2.15** Slənē 2.23; 9.23,29; 13.45,50; 14.2,5,19; 17.5,13; Rooma 11.28; 2 Koor. 11.23-29. **2:16 2.16** Mat. 23.31-33. **2:17 2.17** 3.10. **2:19 2.19-20** 1 Koor. 9.24-25; Fil. 4.1; 2 Tees. 1.4.

3

¹ Acii ha'ə, makə mambeemiinə ka sə'watənə ma'ə, wata ina anətə wabənə geenə ka ma rəjwə, ina ndzaa inə daaniinə də Ateena.

² Ina sləkee koonə ka ndzəkəjushii'inaamə Timooti. Ma ca, əndə slənə nga Əntanjə nə ci, agi slənənə nə ci deenə agi waaza Nūnyi Habara nga Aləmasiihu. Ma sləkee inə ka ci, kaa ca dzə ka tsakə koonə ngeerənə, ca tsakə kəjəe koonə ka rəgwa agi vii goonja goonə, *

³ acii ga taa rəjwə agyuunə a ənyi aa ba'a putə nga ngəra'utsə cuuna sa. Kə shii unə də noonə nə oo'i, taa wu patə ca slənə ka Əntanjə, ka sanə nə ci ngəra'wa.

⁴ Ndilə ndilə ma amə ma'ə ka hakii, kə njiinə a ba koonə oo'i, kadə naama sa ngəra'wa. Kə nee unə, kə dīi ha'ə weewee tanyi.

⁵ Yoo, makə mambeemə nyi ka sə'watənə, ci nee unə sləkee nyi ka Timooti aabii unə, kaa ca caamatə taa iitə cuuna dzə aakəjwa də vii goonja goonə. Mabaamə ma'yanəki. Ma nə nyi ka nəhənə, mbu'u kə upaa Seetanə kulapaanə duunə; slənə geenə əsə, ca ndzaa ka uushi zabə ahadoonə.

⁶ Amma kə ənya Timooti əndzə'i, kə kira ci keenə nūnyi habara agyanə vii goonja goonə da uufəshinə goonə. Kə bii ci keenə makə sətə cuuna buurətə tiinə taa guci patə, kə kəshi madəfənə nga nee ka giniinə tuunə makə sətə kəshi tiinə əsə.

⁷ Acii ha'ə, ndzəkəjushii'ina, taa dagi cibə da ngəra'ukii ha'ə, kə upaa inə ngeerənə putə nga vii goonja goonə.

⁸ Manə ha'ə dīya, makə kə shii inə kə kəjaanuunə ndihə ndihə ləbə da Slandana, kə baa ma'yaniinə ha'ə.

⁹ Yoo, ka mbeenə niinə ka kuyiriinə tə Əntanjə gaamə koonə ka shanjə. Agi kuyiriinə niinə tə ci nga moodasəkənə dīi inə puta goonə.

¹⁰ Vəfə da uusəra niinə ka də də'wa, pooshi əpisəka, kaa Əntanjə a ənə ka wunəgi keenə rəgwa nga neenə koonə ginə da ginə, keena dzəgunə koonə sətə mbədaanə agi vii goonja goonə, una shii nga'ə.

¹¹ Wa Əntanjə Dəsənaamə də naakii nə da Slandanaamə Yeesu a wunəgi keenə rəgwa, keena dzə aabii unə.

¹² Wa Slandanə a tsakə koonə uufəshinə da uufə hara ənji aakəjwə aakəjwa. Wa uufənəkii a ndzaanə makə tsarə uufəətə uu'iinə tuunə.

3:1 3.1 Slənə 17.15. * **3:2 3.2** Timooti: 1.1. **3:3 3.3** Af. 3.13; 2 Tees. 1.4; 2 Tim. 3.12. **3:4 3.4** Slənə 14.22. **3:5 3.5** Fil. 2.16. **3:6 3.6** Slənə 18.5; 2 Tees. 1.3; 1 Tim. 1.5; Filim. 5-7; Gal. 5.6. **3:7 3.7** 2 Tees. 1.4. **3:10 3.10** 2.17. **3:12 3.12** Gal. 6.10.

¹³ Də ha'e nə uufənəkii a tsakə vii koonə ngeerənə a ədzəmuunə, acii goona ndzaa ka sə nga idəpaanə, amma koonə ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə Dəsənaamə saa'itə nə Yeesu Slandanə a shi da malaaba ənjaakii patə.

4

Ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka Əntaŋfə

¹ Wiinə səndə ciina uufəpaagi koonə dīi, ndzəkəŋushi'inə: kə jigunyiinə koonə makə sətə ci ənji nə'unə a ndzaanə, təya kadeesəkə ka Əntaŋfə. Agi nə'utənə nuunə ha'e əsə. Yoo, agi kədiinə niinə acii unə də dza ciinə də ləmə nga Yeesu Slandana, koonə tsakə dzəginə aakəŋwa aakəŋwa.

² Ma sətə jigunyiinə koonə də baawəda nga Yeesu Slandanə, kə shii unə patə.

³ Ma mwayi Əntaŋfə, a ndzaa unə malaabakii, goona aləhiinə.

⁴ Taa wu patə agyuunə, wa ca gwaləgi shishinəkii, ca ndzaa malaabakii, da ayinaakii əsə,

⁵ ga ca kəsə minaakii də gi suuna makə nga ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə.

⁶ Ga əndə a bəzee ka səkə nga ndzəkəŋuci agi haalatse bii inə koonə patə. Kə dzəkwaatiinə koonə banə oo'i, kadə nə gəŋwanə nga Əntaŋfə a kula aanə ənji slənə tsarə uushi'iitsa.

⁷ Acii ma'wamə Əntaŋfə taamə kaama ndzaanə ma'ajjinəkii, amma kaama ndzaanə malaabakii akəŋwaciikii.

⁸ Taa wu kaaree ka dzəgunəətsa, əntaa wabənə nga əndə kaaree ci, amma nga Əntaŋfə. Ci ca vii koonə Malaaba Ma'yanaakii.

⁹ Ma agyanə uufə ndzəkəŋushi'inə, pooshi difə ina ənə ka naahənə koonə agyanəkii, acii unə də noonə na, kə dzəgunəgi Əntaŋfə koonə makə sətə cuuna uufəshi.

¹⁰ Tanyi, agi uufənə nuunə ndzəkəŋushi'inə anə hanyinə nga Makiduuniya patə. Dəŋə əndzə'i waniinə agi banə koonə, tsakəmə dzəginə aakəŋwə aakəŋwa də uufənəkii.

¹¹ Damə gazhi'waanə nga ndzaanə nga'e ahadoonə, goona səkəpaanə ka kaala moonə aagi uushi'inə nga ənja, amma slənəmə noonə sləna koonə upaa zəma aa moonə, makə sətə bii inə koonə.

3:13 3.13 5.1-2; Fil. 1.10. **4:1 4.1** 2.13; Kwal. 1.10; 2 Tees. 3.6. **4:3 4.3** 5.23; 1 Koor. 6.13; Ibər. 10.10. **4:7 4.7** 4.3; 1 Piita 1.15-16. **4:8 4.8** 1 Koor. 6.19-20. **4:9 4.9** Irin. 31.33-34; Gal. 6.10; Af. 5.2. **4:10 4.10** 2 Tees. 3.4. **4:11 4.11** 2.9; Af. 4.28; 2 Tees. 3.10,12.

¹² Maḍa kə nə'utuunə ha'ə, ka ḍanə nə ndzaanə goonə nga'ə ka ənjitə ca tsaamə tuunə, pooshi una ka ndzaanə ka tərənə anə taa wu patə əsə.

Shinə nga Slandana

¹³ Ndzəkəŋushi'ina, kə mwayi inə una shii sətə slənyi tə ənjitə mətəgi, acii goona ndzaa ka mabətəsəka, makə nga ənjitə makamə nə ka upaa əpinə daba'a əntənə.

¹⁴ Kə vii amə goonga oo'i, kə əŋki Yeesu, kə ma'i ci agi maməətə ənji əsə. Acii kii kə shii amə weewee, ma ənji vii goonga ka Yeesu ətə mətəgi, ka madeenə nə Əntanfə ka tii, ca fədə tə tii, təya ndzaa ka hakii da Yeesu.

¹⁵ Ma ka wabənə nga Slandana, waniinə ca ba koonə: ma saa'itə ənyanəkii, maa amə ma'ə ka əpinə, paa amə na takəŋwa ka maḍənə ka maməətə ənja.

¹⁶ Ma uusərakii, kadə kapaanə nə Əntanfə rəgwa, wata gawə nga malaa'ikanyinə a wazə, ənjə a fa muunə nga uutəma nga Əntanfə. Wata Slandanə ci saakii a jiga dadagyə. Ma ənjitə vii ka ci goonga ətə mətəgi, tii na takəŋwa ka maḍənə.

¹⁷ Ma daba'əkii, ma amə ənə ca əpi ma'ə, Əntanfə a fədətə taamə da tii dagi kurabiinə, ama guŋə da Slandanə asəkəntanfə. Ha'ə ndzaanaamə da Slandanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁸ Makə ḍii ha'ə, ŋgərəmə wabəətsa, wabəgimə ahadoonə kaa ca vii koonə ŋgeerənə, una ndzaa də mabanee ma'yanə.

5

¹ Ndzəkəŋushi'ina, ma agyanə saa'i da uusəra nga mbu'yanə nga uushi'iitsa, pooshi nafa nga ənənə ka naahənə koonə agyanəkii ma'ə.

² Acii unə də noonə nə, kə shii unə, haḅəsə nə uusəra nga Slandanə a shi, makə sətə ci mahərə a shi davədə. *

³ Ma saa'ita, ənjə a ba, "Jamə nə vərənə taa dama patə, pooshi uushi ca uree kaamə". Saa'ikii nə zanə a kulyaanə ka tii həma'ə makə sətə ci bərakənə a shi ka mitə ḍasəka. Pooshi ha nga huyinə.

⁴ Ma unə, ndzəkəŋushi'inə, əntaa təku təkunə nuunə agi haalakii, kaa uusərakii a shi ka lapaanə tuunə haḅəsə makə mahəra.

4:12 4.12 1 Koor. 5.12-13; Kwal. 4.5. **4:13 4.13-17** 5.1-2; 1 Koor. 15.51-52.
4:13 4.13 1 Koor. 15.18-19; Af. 2.12. **4:14 4.14** Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,12,20. **4:15 4.15** 1 Koor. 7.10,25. **4:16 4.16** 1 Koor. 15.23. **4:17 4.17** Yooh. 12.26; Rooma 5.17; Fil. 3.20. * **5:2 5.2** 1.2-3,10; 2.19; 3.13; 5.23; Mat. 24.36; Fil. 4.5; 2 Tees. 1.7,10; 2.1-2; haḅəsə makə mahərə: Mat. 24.43; 2 Piita 3.10; Səniinə 3.3; 16.15. **5:3 5.3** Irin. 6.14-15; Mat. 24.39.

⁵ Unə patə, ənji nga bəʀənə da uusəra nuunə. Əntaa ənji nga vədə da təkunə naamə.

⁶ Aci ha'ə, gaama tsəfə ɲunyinə makə nga hara ənja. Amma ndzaamə ryahu ryahu də məgigi, ama ndzaa ka matsə ənja.

⁷ Aci, ma ənjitə ca tsəfə ɲunyinə, davədə ci təya tsəfə. Ma ənjitə ci ənvwə a ka tə tii anətii əsə, davədə ca ka tə tii.

⁸ Amma, makə ənji nga bəʀənə naamə, ndzaa amə matsəkii. A dzaamə aakəɲwa də vii goonga da uufəshinə. Maa kə dīi amə ha'ə, ka ndzaanə nə ci makə sətə ci əndə a ɲgavə kəjeerə tibisa ka dzəginə ka panə, acii ga ava a upaa tə ci. Kaamə nə ka luupaanə nga Əntanʃə taamə. Maa kə dīi amə ha'ə əsə, ka ndzaanə nə ci makə sətə ci əndə a ɲgavə dara ila.

⁹ Ma'wamə Əntanʃə taamə ka bəzə kaamə səkə, ca zam-agi daamə, amma kə 'wii ci taamə kaama upaa luupaanə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Ma ca, kə əɲki ci ka putə gaamə, kaama shii ndzaanə da ci. Taa amə ma'ə da i əpinə, taa amə kə mətəgi, maa kə shi ci, ka ndzaanə naamə da ci.

¹¹ Aci ha'ə, dzəmə də viishi ɲgeerənə ahadoonə də wabəətsa, una dzə də tsakəshinə makə sətə cuuna slənə əndzə'i.

Muudinə nga wabənə

¹² Ndžəkəɲushi'ina, agi kədiinə niinə acii unə koonə vii duunuunə ka ənjitə ca slənə ahadoonə, waatoo matakəɲwanyinə goonə, acii kə kapaa Slandanə tə tii ka takəɲwanə koonə da dzəgunə koonə wabənaakii.

¹³ Gadeemə ka tii, una uudə tə tii laɲə putə nga slənətii ahadoonə. Ndzaamə ɲga'ə ahadoonə əsə.

¹⁴ Ndžəkəɲushi'ina, agi banə niinə koonə əsə: wabəmə ka manya'inə, wa təya slənə. Baneemə ka ma'yanə ɲga ənji mabuurə na, una tsakə tə matə ɲgeerənə, una sə'watə ndzaanə da ənji patə.

¹⁵ Damə haɲkala acii madə dīi əndə ka əndə bwaya bwayaanə, ga ca ənəpaagi ka ci də bwaya bwayaanə. Amma, wa ca ndzaa ka slənə goonə taa guci patə nə dā ɲga'aanə ahadoonə da ka ənji patə.

¹⁶ Ndzaamə ka moofasəkə taa guci patə.

¹⁷ Dzəmə aakəɲwa də dā də'wa ka Əntanʃə yadə əpisəka.

5:5 5.5-8 Rooma 13.11-12; Af. 5.8-9. **5:8 5.8** Af. 6.11-17. **5:9 5.9** 1.10; 2 Tees. 2.14. **5:10 5.10** 4.14; Rooma 14.8-9. **5:12 5.12** 1 Koor. 16.15-18; 1 Tim. 5.17. **5:14 5.14** 2 Tees. 3.6,11,15. **5:15 5.15** Rooma 12.17; Fil. 1.10. **5:16 5.16** Fil. 4.4. **5:17 5.17** 5.25; Luka 18.1; Rooma 12.12; Af. 6.18; Kwal. 4.2.

¹⁸ Taa agi mi patə, kuyiriimə tə ci. Acii tsarəkii nə ci ka moonə acii unə, unə ənə libə da Yeesu Aləmasiihu.

¹⁹ Goona tənagi slənə nga Malaaba Ma'yanə.

²⁰ Goona bərapaa wabənə nga ənjitə ci Əntanfə a wabə da matii.

²¹ Təkətəmə taa ngutə uushi patə, una kəsətə nɣunɣikii tənə tənə.

²² Taa tsarə nga ngutə bwaya bwayaanə patə, una bwasee əsə.

²³ Ma Əntanfə Əndə vii ndzaanə jamə, wa ca laabagi tuunə camə, ci saakii. Wa ca kapaa əpinə goonə da shishinuunə jamə, una ndzaa yadə idəpaa uushi ashuunə ca'ə uuseratə nə Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

²⁴ Ma Əntanfə ətə 'wii tuunə, ka slənənə nə ci ha'ə makə ətsa, acii əndə nə'utə aləkawalə nə ci.

²⁵ Kədiimə acii Əntanfə ka putə geenə dīi ndzəkəɣushi'inə.

²⁶ Nəhəpaamə pu'u pu'u tə patənə nga ənji nə'unə.

²⁷ Kə ləbətə nyi duunə da Slandana koonə jəngatə ləkələkətənə ka patənə nga ənji nə'unə.

²⁸ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonaakii, ca ndzaanə doonə.

5:18 5.18 Af. 5.19-20. **5:19 5.19** Af. 4.30. **5:21 5.21** 1 Koor. 14.29; Af. 5.10; 1 Yooh. 4.1. **5:23 5.23** 5.1-2; 2 Koor. 13.11. **5:24 5.24** 1 Koor. 1.8-9; Fil. 1.6; 2 Tees. 3.3. **5:25 5.25** 1.2-3; Rooma 15.30. **5:26 5.26** Rooma 16.16. **5:27 5.27** Kwal. 4.16.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə koonə, Ikəliisiya nga Teesaloonika, dacia inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji nga Əntanfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu.

² Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Shinə nga Aləmasiihu ka dā gəŋwanə

³ Ndzəkəŋushi'ina, taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanfə ka putə goonə. Ma dəbeekii ina dā ha'ə, acii agi gərənə nə vii goonğa goonə aakəŋwə aakəŋwa. Agi tsakə gərənə nə uufəshinə ahadoonə patə əsə.

⁴ Aciikii, inə də neenə na, agi dələnə niinə duunə ahada Ikəliisiyanyinə nga Əntanfə. Agi banə niinə ka tii makə sətə kəŋaanuunə agi vii goonğa goonə dāgi ciba da ŋgəra'wə patə ətə dīi unə agikii.

⁵ Ci nə səndə ca baarii tuu'ina, də rəgwa nə Əntanfə a dā gəŋwanə ka ənja. Ka mbu'utəginə nə ci duunə koona ndzaanə agi ŋwaŋuunaakii, acii ka putakii cuuna sa ciba.

⁶ Ka slənənə nə Əntanfə sətə dəbee, waatoo ka cibeənə nə ci ka ənjitə ca cibeə koonə.

⁷ Ma unə ənə ca cibə, ka viinə nə ci koonə əpisəka deenə əsə. Ha'ə na dā saa'itə nə Slandanə Yeesu a jiga dadagyə tii da madiigərə malaa'ikanyinaakii ahada gana nga gunə.

⁸ Ma cii kəya sha, ka cibeə ka ənjitə kaaree ka Əntanfə da ənjitə naanagi ka luu Njunyi Habara nga Slandanaamə Yeesu.

⁹ Kadə nə təya sa ciba, Əntanfə a zamagi də tii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə; Slandanə a lakəgi tə tii dzadə, paa tii na nee ka məghərəvənaakii da baawədaakii.

¹⁰ Ma ətsə patə, ka slənənə saa'itə nii kəya ənya. Maa kə mbu'ya maduunə uusəraakii, ka duunətənə nə ənjaakii tə ci. Patənə nga ənjitə vii ka ci goonğa əsə, təya dəla də ci. Da i unə na dā ha'ə saa'ikii, acii kə liwuunə wabəətə bii inə koonə.

¹¹ Aciikii ciina dā də'wa ka putə goonə taa guci patə. Ina kədii acii Əntanfə kaa ca mbu'utəgi duunə, una ndzaa bahə

makə sətə 'wii ci tuunə koona ndzaanə. Agi kədiinə niinə əsə kaa ca tsakə tuunə agi slənə ŋga'əətə cuuna moo ɗanə patə, ca tsakə tuunə əsə koona dzə aakəŋwa də slənətə cuuna ɗa acii kə vii unə goonŋa ka ci. Wa ca tsakə tuunə ha'ə də baawəɗaakii.

¹² Də ha'ə viinə ənji mēghərəvənə ka ləmə ŋga Slandanaamə Yeesu putə goonə. Ma unə əsə, ka viinə nə ci koonə mēghərəvənə. Ma ətsə patə ka ɗanə ha'ə, də pwapoonə ŋga Əntaŋfə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

2

Sətə na takəŋwa ɗanə taabu'u shinə ŋga Yeesu

¹ Ndzəkəŋushi'ina, agi gəranə nuunə shinə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da dzatə də nə gaamə akəŋwaciikii. Amma agi kədiinə niinə acii unə,

² maa kə fii unə kə bii ənji oo'i, kə mbu'ya uusəra ŋga ənyanə ŋga Slandana, ga han'kala goonə a gwazəgi pii pii. Goona ŋgwələ, goona luuvə əsə, taa kə fii unə, kə ɗii ənji anabaakwaanə, taa waazanə, taa kə nyaahə ənji asəkə ləkələkətə də banə oo'i, da meenə shigi, goona luuvə shanə.

³ Taa də iitiitə patə, goona kapaa rəgwa ka ənjə a isəkwa tuunə. Acii ma taabu'u mbu'yanə uuserakii, ka bwaseenə nə ənji laŋə ka nə'unə tə Əntaŋfə, ŋwan'wə 'waslyakəənə a shigi. Ma ca, əndə ŋga gunə nə ci.

⁴ Ka bərapaanə nə ci sə ŋga paslənə patə, ca ɗuunətə naakii nə palee ka uushi'inə patə. Ha'ə ca dzə aasəkə *yi ŋga Əntaŋfə, ca ndzaa ɗavə, ca ba oo'i, ci nə Əntaŋfə ndilə ndilə.

⁵ Uushi'iitə patə, kə bii nyi koonə saa'itə nyi ma'ə ahadoonə. Anii kə zaanə koonə san'a?

⁶ Ma əndzə'i, tə'i uushi pa'əgi ka uushi'iitə rəgwa. Kə shii unə səkii əsə. Amma, maa kə mbu'i saa'ikii, ka shiginə nə ŋwan'wə 'waslyakəənə paŋgəranə.

⁷ Taa əndzə'i, laŋə ci ənjə a slənə bwaya bwayaanə ka Əntaŋfə. Ma amə, kə shii amə makə sətə ci ənjə a slənə bwaya bwayaatsa, acii kə baarii Əntaŋfə kaamə. Amma, ma sətə na slənə, ma'ə zəku'i. See mada ŋgiragi Əntaŋfə sətə pa'əgi ka tii rəgwa.

⁸ Maa kə ŋgərəgi ci, wata ŋwan'wə 'waslyakəətsə a shigi paŋgəranə. Amma, maa kə ənya Slandanə Yeesu, ka

1:11 1.11 1 Tees. 1.2-3; 5.24. 2:1 2.1-2 1 Tees. 4.15-17; 5.1-2. 2:2 2.2 2.15.

2:3 2.3 1 Tim. 4.1; 1 Yooh. 2.18. 2:4 2.4 Əzaki. 28.2; Dan. 11.36; Səniinə

13.5-6.

bələginə nə ci tē ci də mədə nga bamakii, ca həhədəgi tē ci də baawəda nga məghərəvənaakii.

⁹ Taabu'u bələginə Yeesu tē ci, kadə nə nwanwə 'waslyakəənə a shi də baawəda nga *Seetanə. Ca slənə sə nga hurəshishinə nga jirakənə kama kama.

¹⁰ Ma ənjitə uugi ngərə rəgwa nga zanə, ka isəkwənə nə ci tē tii də taa ngutə tsarə nga məza jarəwiinaakii. Ma ənjitsa, ka zanə nə tii, acii kə kaaree tii ka uudə goonga kaa təya upaa luupaənə.

¹¹ Acii ha'ə, kadə nə Əntanjə a kavə tē tii, kaa han'kalatii a zə'ugi, təya nə'u jirakənə.

¹² Ma nii kəya də ha'ə, kaa gənwanaakii a kula aənə patənə nga ənjitə kaaree ka nə'u goonga, təya də moodasəka də slənə 'waslyakəənatii.

Ndzaamə ndihə ndihə agi goonga

¹³ Ndzəkənjushi'ina, kadəshinyinə nga Slandana, taa guci patə agi kuyiriinə niinə tē Əntanjə putə goonə. Ma dəbeekii ina də ha'ə, acii kə ta'i Əntanjə tuunə daga ci ma'ə matagamə duuniya. Ma ta'i ci tuunə, kaa ca luupaa tuunə. Ci laabagi tuunə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə koona nə'utə goongaənə.

¹⁴ Ka ətsə ha'ə 'wii Əntanjə tuunə daga waaza Njuni Habara geenə koonə. Ma 'wii ci tuunə, koona shii upaa ndzaənə agi məghərəvənə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Acii ha'ə, ndzəkənjushi'inə, kəjaənəmə ndihə ndihə, una kəsətə tənə tənə tē goongatsə jigunyiinə koonə də bameənə da də ləkaləkətə geenə, una kəsətə tənə tənə.

¹⁶ Ma Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu də naakii nə da Əntanjə Dəsənaamə, kə uu'i ci taamə, agi tsakənə nə ci taamə də pwapoonaakii taa guci patə, ca kavə taamə ka gəra njuni sətə na shi.

¹⁷ Wa ca banee ka ədzəmuunə, ca vii koonə ngeerənə nga slənə nga'əənə da ba njuni wabənə taa guci patə.

3

Də'wa ka putə geenə

¹ Wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə dīi, ndzəkənjushi'ina: ma dānuuna, dāmə də'wa ka putə geenə kaa wabənə nga Slandanə a shii dzənə aakəjwa

pii pii, kaa ən̄jə a ɖuunətə wabənəkii, makə sətə cuuna ɖuunətə əsə.

² Damə keenə də'wa əsə kaa Əntanfə a luupaa tiinə acii bwaya ən̄ja. Damə ha'ə, acii əntaa patənə ŋga ən̄ji nəndə da vii goon̄ga.

³ Amma, ma Slandana, əndə nə'utə aləkawalə nə ci. Ka tsakənə nə ci koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə, ca nəhə tuunə acii *Seetana.

⁴ Kə yarədii inə tuunə putə ŋga Slandana. Waatoo, agi nə'utənə nuunə makə sətə bii inə koonə. Dəŋə aakəŋwa əsə, ka nə'utənə nuunə ha'ə.

⁵ Wa Slandanə Yeesu Aləmasiihu a baarii koonə rəgwa, una shii makə sətə uu'i Əntanfə tuunə, una sə'watə makə sətə sə'watə Aləmasiihu.

Ŋga'ə nə sləna

⁶ Ndzəkəŋushi'ina, waniinə ka banə koonə də ləmə ŋga Slandanə Yeesu Aləmasiihu: maɖa tə'i manya'inə ŋga ndzəkəŋushi'inə ahadoonə, goona ndzaa da tii. Ma təya, paa tii ka nə'utə səndə jigunyiinə koonə.

⁷ Unə də noonə na, kə shii unə taa iitə nə'utənuunə dərəpə geenə. Acii ma saa'itə njiinə ahadoonə, əntaa manya'inə njiinə.

⁸ Makapaamiinə neenə nə ka əndə a adəvə keenə yadə ki'inə ka ci saakii. Amma kə slənyiinə iza iza'u vədə da uusəra, acii geenə ndzaa ka tərənə agyanə taa wu ahadoonə.

⁹ Ma ɖii inə ha'ə, əntaa mbu'unə nəndə mambu'umiinə bahə ləgwa zəmə acii unə, amma ma ɖii inə ha'ə, keena ndzaa koonə ka sə ŋga dzəgunənə, una nə'u dərəpə geenə.

*

¹⁰ Ma saa'itə inə ahadoonə, kə njiinə a ba koonə oo'i, ma əndətə kaaree ka sləna, ga ən̄jə a vii ka ci zəma.

¹¹ Ma bii inə koonə ha'ə, acii kə fii inə oo'i, tə'i hara ən̄ji ahadoonə, manya'inə nə tii. Pooshi uushi ci təya slənə, maɖaamə ndzaanə zərakə da kaala matii aagi slənə ŋga hara ən̄ji.

¹² Yoo, ma tsarə ŋga ən̄jitsa, waniinə ka banə ka tii də ŋgeerənə, də ləmə ŋga Slandanə Yeesu Aləmasiihu: wa təya slənə də rəgwa, təya zəməvə ka natii na.

¹³ Ndzəkəŋushi'ina, ma una, ga ca wunəənə koonə nə ɖa ŋunyi sləna.

3:1 3.1 Slənə 2.4; Rooma 15.30; 1 Tees. 5.25. **3:3 3.3** 1 Koor. 10.13; 1 Yooh. 5.18. **3:4 3.4** 1 Koor. 4.16; Gal. 5.10. **3:6 3.6** 3.12; 1 Tees. 5.14. **3:8 3.8**

1 Tees. 2.9. * **3:9 3.9** Slənə 18.3; 1 Tees. 1.6; bahə ləgwa zəma: 1 Koor. 9.4.

3:10 3.10 1 Tees. 4.11. **3:11 3.11** 1 Tim. 5.13. **3:12 3.12** Af. 4.28. **3:13 3.13** Gal. 6.9.

¹⁴ Maɗa kə naanagi ɛndə ka nə'utə wabəənə nyaahiinə koonə asəkə ləkələkətənə, kantsaamə ka ci ginə, goona ndzaa da ci, kaa ayinə a shii kəsənə tə ci.

¹⁵ Amma goona nee ka ci makə ɛndə daawaanə goonə. Ma ɗanuuna, wabəmə ka ci makə sətə cuuna wabə ka ndzəkəɲushi'inuunə.

Muudinə ɲga wabənə

¹⁶ Ma Slandana, ci ca vii ndzaanə jamə. Wa ca vii koonə ndzaanə jamə ci saakii taa guci patə, taa ka ɲgutə rəgwa patə. Wa ca ndzaa doonə patə.

¹⁷ Nyi Bulusə də ciinəki ca uudəpaa naahə ləkələkətənə də nəhəpaanə tuunə. Ha'ə asəkə taa ɲgutə ləkələkataaki əsə. Naahənə ɲga ciinəki ətsa.

¹⁸ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ɗa koonə patə pwapoonaakii.

Təkəŋwanə nga ləkələkatə nga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə bii Əntanǝfə Maluu gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Ma ca, ka ci caama ka na. *

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Kə ndzaa hə ka ɲunyi uuzənaaki ka rəgwa nga vii goonǝga gaamə. †

Wa Əntanǝfə Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Slan-danaamə a ɖa ka hə pwapoonə, təya ɖa ka hə nga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Da bariya ka ənjitə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə

³ Timooti, nga'ə ka nyi ha ndzaanə də Afisa makə sətə shi nya bii ka hə saa'itə nya dzə aanə hanyinə nga Makiduuniya. Ma mwayi nyi kaa ha ɖa ha'ə, acii tə'i hara ənji də Afisa ətə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə. Bawə ka tii kaa təya bwasee ka ɖanə ha'ə. ‡

⁴ Ga təya ndzaa ka buurə wabənə nga ɲukə ətə pooshi goonǝga agikii, ga təya ndzaa ka ngaasha uushi'inə nga ɲukə. Ma ətsa, pooshi ka uudənə. Acii tsarəkii ca kira mabizhinə. Pooshi haala nga sətə ci Əntanǝfə a moo ɖanə kaamə da uushi'iitsa. Dagɪ vii goonǝga gaamə shiinaamə sətə ci Əntanǝfə a moo ɖanə kaamə.

⁵ Ma caanǝwa ba ha'ə, kaa ənjə a uudəshi. Ma uudəshina, asəkə malaaba ədzəmə ca shigi, ətə yadə 'waslyakəənə davə, da agi ɲunyi ndzaanə ca shigi da agi vii goonǝga nga tantanyinə.

⁶ Amma, ma hara ənji, kə bwasee tii ka uushi'iitsa, təya dzəgərə ka waabə mazabə uushi'inə ətə pooshi ka tsakənə tə tii.

⁷ Nǝga'ə ka tii nə ndzaanə ka ənji dzəgunə bariya nga Əntanǝfə ka ənja. Amma pooshi tii shii nga'ə sətə ci təya ba. Sanə maa, pooshi tii shii sətə ci təya wabə agyanəkii.

⁸ Kə shii amə, nga'ə nə bariya nga Əntanǝfə, mada kə shii ənji rəgwatə ci ənjə a slənəgi.

* **1:1 1.1** masləkee əndə: 2.7; Maluu: Tit. 3.4; ka na: Kwal. 1.26-27. † **1:2 1.2** Timooti: 1 Koor. 4.17; uuzənaaki: 1 Koor. 4.15; 1 Tees. 2.11; Tit. 1.4. ‡ **1:3 1.3** Afisa: Slənə 20.1; dzəgunə sətə madzəmə: 4.1-10; 6.3-5,20-21; 2 Tim. 2.16-18,23-26; Tit. 1.10-16; 3.9-11. **1:3 1.3** Slənə 20.1. **1:4 1.4** 4.7; 6.20; 2 Tim. 2.16,23; 4.4; Tit. 1.14. **1:5 1.5** 1.14,19; 2.15; 4.12; Rooma 12.9; 13.10; 1 Koor. 8.1; Gal. 6.10; 2 Tim. 1.3,13; 3.10; Tit. 1.15. **1:6 1.6** 1.4; 6.4,20; Tit. 1.10. **1:8 1.8** Rooma 7.12,16.

⁹ Nga'ə maa kə buurətə ənji oo'i, ma bariya, əntaa ka nūnyi ənji dīi Əntanfə, amma ka ənjitə ca tanəgi da ənjitə pooshi ka fa ənda da ka ənjitə pooshi ka fa tə Əntanfə da ka ma'waslyakə ənja. Kə dīi Əntanfə bariya əsə ka ənjitə pooshi ka gədeenə ka ci da ka ənjitə bəələgi dəsənətii taa məsənətii da ka hara mabələ ənja.

¹⁰ Kə dīi ci bariya əsə ka ma'aləhiinyinə da nguyirənə ətə ca baa da nguyirənə makə tii da ka ənjitə ca kəəsə ənji ka dərəginə da ka majirakinə da ka ənjitə ca dzə ka dā seeda nga jirakənə, taa ənjitə ca dā taa ngutə uushi ətə madzəmə mbərə mbərə da nūnyi dzəgunənə.

¹¹ Ma nūnyi dzəgunənə, agi Nūnyi Habara ci ənjə a upaa. Aaciiki ba'avə Əntanfə Nūnyi Habarakii kaa nya baaba ka ənja. Ma Nūnyi Habarakii, agyanə Əntanfə Əndə məghərəvənə. Naakii nə barəkaanə.

Kuyiriinə tə Əntanfə putə nga luupaanaakii tə ənja

¹² Agi kuyiriinə nə nyi tə Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə. Ci vii ka nyi ngeerənə nga slənəna. Agi kuyiriinə nə nyi tə ci nga neenaakii ka nyi mahoolakii, ca kavə tə nyi kaa nya slənə ka ci.

¹³ Taa ngahi ma nga nukə, kə cibə nyi də ci, nya wabə bwaya uushi'inə aashikii, nya dzaana tə ci əsə; amma kə nyihə ci təgunuunaaki, acii paa nyi shii sətə njii kya slənə, paa nyi da vii goonga saa'ikii əsə.

¹⁴ Wata Slandanə a əjiinə ka nyi pwapoonaakii lanə, ca baarii ka nyi rəgwa nga vii goonga ka ci da uudənə tə ənja. Makə dīi ci, ləbə naamə da Yeesu Aləmasiihu nga əna, naamə patə nə vii goongakii da uudənəkii.

¹⁵ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə. Kə dəbee ənjə a luuvə də ədzəmə rənwə oo'i, ma shi Yeesu Aləmasiihu aasəkə duuniya, kaa ca lupaa ma'waslyakə ənja, nyi palee ka tii patə də slənə 'waslyakəənə maa.

¹⁶ Amma kə nyihə Əntanfə təgunuunaaki makə nji nyi ka ma'waslyakə əndə ka shanə. Də dānə ha'ə mbee Yeesu Aləmasiihu ka baarii ka ənji patənə nga sə'watənaakii tə nyi də luupaanə tə nyi. Ha'ə kə ndzaa nyi ka sə nga dzəgunənə ka taa wu patə na vii goonga ka Aləmasiihu, ca upaa əpinə nga ca'ə ndənwə ndənwə.

¹⁷ Wa ənjə a dūunətə tə Əntanfə, ənjə a dəla də ci. Ci nə nwanwə nga ca'ə ndənwə ndənwə. Paa ci ka əntənə,

1:9 1.9-10 Gal. 5.19-21. **1:10 1.10** 4.6; 6.3; 2 Tim. 1.13; 2.2,15; 3.14; 4.2-3; Tit. 1.9; 2.1,7-8. **1:11 1.11** 1 Tees. 2.4. **1:12 1.12-17** 2.7. **1:12 1.12** Gal. 1.15-16. **1:13 1.13** Slənə 8.3; 9.1-5; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13. **1:14 1.14** 1.5; 1 Koor. 15.10. **1:15 1.15** Luka 15.2; 19.10; Rooma 5.8. **1:16 1.16** Af. 3.7-9; Kwal. 1.25.

pooshi ənji agi neenə ka ci əsə. Ci daanəkii nə Əntanƣə.
*Aamiina.

¹⁸ Uzənaaki Timooti, wanyinə ka kavə wabəətsə aaci-iku, makə sətə wabi anabiinə agyanəku nukə. Kəsəpaa wabəətsə asəkə ədzəməku kaa ha mbee ka slənə nɣuni sləna,

¹⁹ ha dzə aakəɣwa agi nə'unə tə Əntanƣə da nɣuni ndzaanə. Ma hara ənji, kə kaaree tii ka nɣuni ndzaanə, ha'ə saawee tii ka vii goonƣatii.

²⁰ Ma Himiniya da Aləkəsəndəra, agikii nə tii. Kə vii nyi tə tii ka *Seetanə kaa təya shii dzalənə, təya bwasee ka dzaananə tə Əntanƣə. §

2

Wabənə agyanə də'wa

¹ Ma ɣga təkəɣwanə, agi banə nə nyi kaa ənɣə a ɗa də'wa, ənɣə a kədii acii Əntanƣə, ənɣə a kuyirii tə Əntanƣə putə ɣga patənə ɣga ənɣa.

² Wa ənɣə a ɗa də'wa putə ɣga meeminə da madiigərə ənɣi patə, kaama ndzaanə jamə də mabanee ma'yanə, ama mbee ka gadfee ka Əntanƣə, ama ndzaa makətsəkii əsə.

³ Ma ətsə patə, ɣga'ə, ka uufagi səkə ɣga Əntanƣə Maluu gaamə əsə.

⁴ Kə mwayi ci taa wu patə, ca upaa luupaanə, ca shii goonƣa.

⁵ Acii rəɣwə nə Əntanƣə, rəɣwə əsə nə əndə rəɣwa ahada Əntanƣə da ənɣa, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Əndə shiɣkinə nə ci əsə.

⁶ Kə vigi ci naakii nə ka luupaanə də ənɣi shiɣkinə patə. Ci ɓarii ka saa'ikii oo'i, ɣga'ə ka Əntanƣə kaa taa wu patə a upaa luupaanə. *

⁷ Ka ətsə ha'ə kavə Əntanƣə tə nyi ka ndzaanə ka əndə waazanə ka ənɣi da ndzaanə ka masləkee ənda. Kə kavə ci tə nyi ka dzəɣunə goonƣa ka hara slikerənə kaa təya luuvə. Tantanyinə cii kya wabə, əntaa jirakənə. †

⁸ Acii ha'ə, ɣga'ə ka nyi kaa ɣguyirənə taa da patə a ɗa də'wa. Wa təya ɗa də'wa də malaaba ədzəma. Ga təya ɗa də'wa də mabəzə səka, ga təya ɗa də mabizhinə əsə.

1:17 1.17 Rooma 16.27. **1:18 1.18** 4.14; 6.12; 1 Koor. 9.24-25; 2 Tim. 4.7-8; Yahu. 3. **1:19 1.19** 1.5. § **1:20 1.20** Himiniya: 2 Tim. 2.17; Aləkəsəndəra: 2 Tim. 4.14; Seetanə: 1 Koor. 5.5. **2:1 2.1** Af. 6.18-19; Fil. 4.6. **2:2 2.2** Ees. 6.10. **2:3 2.3** Tit. 3.4. **2:4 2.4** Əzaki. 18.23; 2 Tim. 2.25-26; 2 Piita 3.9. **2:5 2.5** Džək. 6.4-5; 1 Koor. 8.6; Rooma 3.29-30; 10.12-13. * **2:6 2.6** Mar. 10.45; 2 Koor. 5.15; Gal. 1.4; Tit. 2.14; 1 Yooh. 3.16; ka saa'ikii: Gal. 4.4; Tit. 1.3. † **2:7 2.7** masləkee ənda: 1.11-17; Gal. 1.1; 2.7-8; Af. 3.7; 2 Tim. 1.11. **2:8 2.8** 1 Piita 3.7.

⁹ Ma makinə əsə, wa təya ndzaa da ayinə da hiima nga ka kəjeerənə ətə difə. Ga təya daada hara uushi'inə agi shiŋkinatii ətə ca ɲgərəgi hiima nga ənda, ga təya nga pookalima taa sə nga uura taa sə nga ciinə ətə da məghərəvənə davə, ga təya nga mandalə kəjeerənə əsə.

¹⁰ Amma, wa təya da ɲunyi sləna. Ci nə ɲunyi uushi. Ci dəbee ka makiitə ca ba agi nə'unə nə tii tə Əntanfə.

¹¹ Wa minə a ndzaa kəda'ə saa'itə ənjə a dzəgunə, kya banee ka haŋkalatə.

¹² Maluuvəmə nyi minə a dzəgunə ka ɲguyirənə, taa kya ndzaa da baawəda agyanətii. Amma, wa kya ndzaa kəda'ə.

¹³ Aci tə Adamu 'watəgi Əntanfə taganə, taabu'u Hawa.

¹⁴ Əntaa tə Adamu əsə gəpətə *Seetanə, amma tə minə gəpətə ci, kya tanjəgi bariya.

¹⁵ Patə da ha'ə, wa kya poo manjeevənə, ka upaanə nə ki luupaanə, maa kə gi ki aakəɲwa agi nə'unə da uudə ənja, kya ndzaa malaabakii akəɲwacii Əntanfə, kya ndzaa da ayinə.

3

Matakəɲwanyinə asəkə Ikəliisiya

¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə: mada ɲga'ə ka əndə nə ndzaanə ka matakəɲwanə asəkə Ikəliisiya, ɲunyi slənə cii kəya uudə.

² Ma matakəɲwanə, wa ca ndzaa ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rəɲwə dyanə ndzaanəkii əsə. Wa ca ndzaa ka əndə hiima, ca ətsətə naakii na, ca ndzaa də haŋkala, ca ndzaa ka əndə luu mu'uminə gakii asii. Wa ca ndzaa ka əndə mbee ka dzəgunətənə ka ənji ɲga'ə.

³ Ga matakəɲwanə a kagi naakii nə ka sa ənvwa, ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii əsə. Amma, wa ca ndzaa ka makəda'ə ənda, əndətə ca moo ndzaanə jamə. Ga ca ndzaa ka əndə suuna kwaba.

⁴ Wa ca ndzaa ka əndətə ca mbee ka kərətə yaakii ɲga'ə, manjeevənaakii a dawuta ka ci, təya fa tə ci ka shanə.

⁵ Ma bii nyi ətsə ha'ə, mada pooshi əndə mbee ka kərətə yaakii ɲga'ə, iitiitə sanə mbeenəkii ka kərətə Ikəliisiya ɲga Əntanfwa?

⁶ Ha'ə əsə, ma əndətə mata'avəmə agi vii gooŋgaakii, ga ca ndzaanə ka matakəɲwanə, acii ga ca duunətə naakii na,

Əntanfø a lagi ka ci gəŋwanə, ca vii ka ci ma'inə makə sətə vii ci ka *Seetanə.

⁷ Ha'ə əsə, wa ca ndzaanə ka əndətə ci duuniya patə a gadee ka ci, acii ga ənjə a dəvə ka ci ayinə, ca dzəgərə aasəkə zaanwanə ŋga Seetanə.

Ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya

⁸ Ma ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya əsa, wa təya ndzaa matsəkii, ga wabənətii a ndzaa bəra'i, ga təya kapaa natii nə ka sa ənvwa, ga təya kapaa natii nə ka suuna gəna əsə.

⁹ Ma wabənə ətə baariigi Əntanfø kaamə, wa təya kəsəpaa də malaaba ədzəma.

¹⁰ Tii maa, see maa kə təkətə ənji tə tii zəku'i. Madfa pooshi ənji idəpaa uushi ashitii, wa təya ndzanə sləna.

¹¹ Ma makinatii* əsə, wa təya ndzaa matsəkii, ga təya pəfəhiinə, wa təya ndzaanə ka ənji hiima, təya ndzaanə ka ənji goŋga taa agi mi patə.

¹² Ma əndə tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, da minə rəŋwə dyanə ndzaanəkii, ca mbee ka kərətə manjeevənaakii da hara ənji yaakii ŋga'ə.

¹³ Ma ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, madfa ŋunyikii ci təya slənə, ka upaanə nə tii gadeenə ŋga ənji ka tii. Ka mbeenə nə tii ka wabənə yadə ŋgwalənə agyanə vii goŋgatii ka Yeesu Aləmasiihu.

Maduunə uushi ətə baarii Əntanfø kaamə

¹⁴ Yoo, kə dii nyi aniya ŋga dzənə aabiiku kədəhə. Amma, wanyinə ka naahə ka hə ləkaləkatəna.

¹⁵ Mbu'u tə'i uushi na səkəpaa tə nyi. Ma ləkaləkatəna, ci na baarii ka hə makə sətə ci ənji ŋga Əntanfø a ndzaanə. Ma ənjikii, tii nə Ikəliisiya ŋga Əntanfø Əndə vii əpinə. Ikəliisiyakii əsə ca kihə goŋgaanə.

¹⁶ Ma sətə vii amə goŋga anəkii, waatoo sətə nji ma'umbeekii, maduunəkii dərəva. Pooshi əndə də mabizhinə agyanəkii, waatoo, Əndə shiŋkinə pwayi ənji tə ci, Kə baariigi Malaaba Ma'yanə tə ci oo'i, əndə goŋga nə ci.

Kə nee malaa'ikanyinə ka ci;

Kə waazii ənji agyanəkii ka hara slikərənə;

Kə vii ənji ka ci goŋga asəkə duuniya patə;

Kə ŋgərətə Əntanfø tə ci aadəgyə, ca dūunətə tə ci.

3:7 3.7 2 Koor. 8.21; Slənə 6.3. * **3:11 3.11** Makinə, ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, taa makinə ŋga ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya. **3:11 3.11** Tit. 2.3. **3:15 3.15** Af. 1.23; 2.19-22. **3:16 3.16** Mat. 28.18-19; Mar. 16.19; Yooh. 1.14; Slənə 2.33; Af. 1.20-21; Fil. 2.6-11; Kwal. 1.6,23; 2 Tim. 4.17.

4

Ənji dzəgunə jirakənə

¹ Yoo, kə bii Malaaba Ma'yanə furənjə oo'i, ma ka əndə'i saa'i, kadə nə hara ənjə a bwasee ka nə'u goonğaənə, təya dzəgərə ka nə'u jirakənə nga ginaajinyinə, təya nə'u dzəgunənə nga *Seetanə.

² Ma dzəgunətsa, kə təkəpaa majirakinə, ənjitə pooshi ka taarapaənə ahada goonğaənə da jirakənə acii mantəkii nə ədzəmətii.

³ Ma tsarə nga ənjitsa, agi dzəgunənə nə tii oo'i, ma ngərəshinə da aadə hara zəmənyinə, bwayakii. Amma Əntanjə tagapaa zəmənyiitsa kaa ənjə a adə. Ma ənji nə'unə, waatoo ənjitə shii goonğa, wa təya adə zəməkii də kuyiriinə. *

⁴ Patənə nga uushi'inə ətə tagii Əntanjə, nga'ə. Pooshi uushi nga kaareənə. Amma, wa ənjə a luu patənə nga uushi'inəkii də kuyiriinə tə ci.

⁵ Ma uushi'iitsa, nga'ə, acii ha'ə bii Əntanjə, agi kuyiriinə nə ənji tə ci putakii əsə.

Nunyi əndə slənə nga Yeesu Aləmasiihu

⁶ Madə agi dzəgunətənə nə hə ka ənji nə'unə tə uushi'iitsa, ka ndzaanə nə hə ka nunyi əndə slənə nga Yeesu Aləmasiihu, ha dzə aakəjwa də fa wabənə nga Əntanjə da nə'utə nunyi dzəgunənə, kaa ha upaa də ngeerənə.

⁷ Ma wabəətə nga njukə ətə madzəmə da wabənə nga Əntanjə, ga ha ndzaa ka buurənə, acii uura manjeevənə nə ətsə patə. Duu aakəjwa də dzəgunə ndzaanə ka əndə nga Əntanjə.

⁸ Ma taadatə shishinə, tə'i ci da bwatya. Amma, ma dzəgunə ndzaanə ka əndə nga Əntanjə, ci palee də bwatya taa ka ngutə rəgwa patə, acii ka tsakənə nə ci tə əpinə gaamə ka saa'ina da aakəjwa patə.

⁹ Ma sətə bii nyi, tantanyinə. Kə dəbee ənjə a luuvə də ədzəmə rəjwə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə caama slənə də gazhi'waanə, acii agi kanə naamə nə ka Əntanjə Əndə vii əpinə. Ci nə Maluu nga ənji patə; ma palee maa, nga ənji nə'unə.

¹¹ Bawə ka ənji nə'unə tə wabəətsa, ha dzəgunətə ka tii.

¹² Ga ha luuvə kaa ənjə a ushapaa tə hə, makə dīi hə uundzə dagwa. Amma ndzaanə ka sə nga dzəgunənə ka

4:1 4.1-11 1.10. **4:1 4.1** 2 Tim. 3.1. * **4:3 4.3** ngərəshinə: 1 Koor. 7.1; zəmənyinə: 'Wat. 9.3; Rooma 14.2; Kwal. 2.21; İbər. 13.9; kuyiriinə: Rooma 14.6; 1 Koor. 10.30. **4:4 4.4** 'Wat. 1.31; Slənə 10.15. **4:6 4.6** 1.10. **4:7 4.7** 1.4. **4:8 4.8** 6.6. **4:10 4.10** Tit. 3.4.

ənji nə'unə ka rəgwa nga wabənaaku, da ndzaanaaku, da uudənaaku tə ənja, da vii goongaaku, da ndzaanaaku yadə idəpaa uushi ashiku.

¹³ Ma taabu'u nii kya sha, duu aakəŋwa də jaŋga malaaba ləkələkatə ka ənja, ha waaza ka tii, ha dzəgunə ka tii.

¹⁴ Ma baawəda ətə vii Əntanfə ka hə saa'itə wabi anabiinə agyanəku, saa'itə kavə matakəŋwanyinə nga lkəliisiya ciinə aanəku, slənəgiwə də ci.

¹⁵ Duu aakəŋwa də dənə ha'ə makə ətsa, ga ha zaarə, kaa ənji patə a nee ka dzənaaku aakəŋwa.

¹⁶ Hadatə də naaku na da dzəgunənaaku. Duu aakəŋwa də dā uushi'iitsa. Acii maa kə dīi hə ha'ə, ka luupaanə nə hə naaku nə da ənjitə ca fa tə hə.

5

Ndzaanə nga'ə agi ənji nə'unə

¹ Ga ha wazə ka masara, amma wabuu ka ci makə ka duu. Ma uuji daguyinə əsa, wa təya ndzaa makə ndzəkəŋushi'inəku.

² Ma masara minə, wa kya ndzaanə makə mapoo tə hə. Ma makinə ətə ma'ə ma'iirəmə əsə, wa təya ndzaa makə cikəŋushi'inəku; ədzəməku a ndzaa malaabakii akəŋwaciitii, acii ga təya ŋgərəgi haŋkalaaku.

³ Ma mooryafinyinə ətə pooshi əndə tsakənə tə tii, gadee ka tii.

⁴ Amma, mada tə'i manjeevənə taa jijinyinə nga mooryafinə, wa təya dzəgunə makə sətə ci təya dā diinatii zəku'i, waatoo, təya dā ka mapoo tə tii taa dzədzəshi'inətii nga'əənə, makə sətə shi təya dīi ka tii, acii tsarəkii ca uudagi səkə nga Əntanfə.

⁵ Ma mooryafinə ətə ki daanətə pooshi əndə tsakənə tə ki, tə Əntanfə gi'i ki, kya dzə aakəŋwa də dā də'wa, kya kədii aciikii vədə da uusəra.

⁶ Amma, ma mooryafinə ətə kagi nətə ka uudə uushi'inə nga *duuniya, taa ŋgahi ma'ə ki da i əpinə, patə da ha'ə mantəkii nə ki.

⁷ Ma dənəkwa, bawə ka tii wabəətsə bii nyi ka hə, acii ga ənjə a idəpaa uushi ashitii.

⁸ Ma əndətə pooshi ka hada də duuraakii, ma palee maa, ənji yaakii, kə kaaree ci ka nə'u tə Əntanfə, bwayakii nə ci, palee ka əndətə yadə vii goonga.

⁹ Ga ha naahə ləmə nga mooryafinə aagi harakii pii pii. Ma taabu'u naahənəku, see maa nee hə kə mbu'i fəzatə

kuwa pu'unə, mashimə ki a ngirə ngurə palee ka rənjwə əsə,

¹⁰ Ənjə a kuyirii tə ki putə nga dfa nunyi slənatə, waatoo, kə gərətə ki manjeevənətə nga'ə, kya luu mu'uminə aa hatə aasii, kya yibəgi sədə nga ənji nə'unə makə sətə ci maviinə a dfa, kya tsakə ənji agi bwanea, kya kavə nətə ka dfa nunyi sləna. Madfa ha'ə makə ətsə nə slənata, naahuu ləmətə.

¹¹ Amma ma mooryafinyinə ətə ma'ə ma'iirəmə, ga ha naahə ləmətii, acii madfa kə təkuree tii ka sə'watə ndzaanə yadə ngura, ka ngərənə nə tii. Də ha'ə bwaseenə tii ka nə'unə tə Aləmasiihu.

¹² Də ha'ə əsə ləginə Əntanfə gənjwanə anətii, ca vii ka tii ma'inə, acii kə tanəgi tii aləkawalətə dii tii ka ci.

¹³ Ma təya, ka dzəgərənə nə tii aagi ndzaanə zərakə, wata wiigi'inə ka yi ka yi. Əntaa wata ndzaanə zərakə tanə, amma təya kaala wabənə aagi nga hara ənji, təya luugi wabənə ətə əntaa natii, təya ba sətə madəbəmə.

¹⁴ Acii ha'ə, ma moonəkya, ma mooryafinə ətə ma'ə ma'iirəmə, wa təya ngərə nguyirənə, təya poo manjeevənə, təya hada də yatii. Madfa dii tii ha'ə, pooshi ənji daawaanə gaamə ka upaa rəgwa nga wabə bwaya uushi'inə aashaamə.

¹⁵ Ma bii nyi ha'ə, acii hara mooryafinə maa, kə uugi tii zə'uginə ka nə'unə tə Seetanə.

¹⁶ Ma minə əndə nə'unə ətə da mooryafinyinə agi duurənyinatə, wa kya tsakə tə tii ka galee ka slənə agyanə Ikəliisiya, kaa Ikəliisiya a mbee ka tsakənə tə hara mooryafinyinə ətə pooshi ənji tsakənə tə tii.

¹⁷ Ma matakənjwanyinə nga Ikəliisiya ətə ca slənə nga'ə, gadeemə ka tii ka shanjə, una ki'itə ka tii nga'ə. Ma palee maa, ənjitə ca waaza da dzəgunə ka ənji də gazhi'waanə.

¹⁸ Acii kə bii malaafa ləkələkatə oo'i, "Goona tənəpaa la ka zəmənə saa'itə ci agi slənənə koonə." Kə bii ci əsə, "Ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a vii ka ci shikwaakii."

¹⁹ Madfa kə wulii ənji matakənjwanə nga Ikəliisiya, ga ha luuvə, madaamə tii kə kira seedawanyinə bəra'i taa makkə.

²⁰ Taa wu patə gi ma'inə aa hakii, dzaluu tə ci akənjwacii ənji patə, kaa hara ənjə a shii ngwaleenə.

²¹ Agi banə nə nyi ka hə akənjwacii Əntanfə, da Yeesu Aləmasiihu, da madafə malaa'ikanyinə, kaa ha nə'utə

5:10 5.10 2.10; Ibər. 13.2; Yooh. 13.14. **5:13 5.13** 2 Tees. 3.11. **5:14 5.14** 1 Koor. 7.9. **5:17 5.17** 1 Tees. 5.12. **5:18 5.18** Dzək. 25.4; Luka 10.7; 1 Koor. 9.9,12-14. **5:19 5.19** Dzək. 19.15; Mat. 18.16; 2 Koor. 13.1. **5:20 5.20** Gal. 2.14; Af. 5.11.

uushi'iitšə bii nyi ka hə patə. Ga ha baarii kama kamaanə ka ənji shanə taa agi mi patə.

²² Ga ha kwasə ka kavə ciinə agyanə əndə'i əndə kaa ca ndzaa ka əndə slənə asəkə Ikəliisiya. Ga ha dzəgərə aagi 'waslyakəənə ətə ci hara ənjə a də. Ga ənjə a idəpaa uushi ashiku.

²³ Makə dīi ci, pooshi jamənə ŋga səkəku taa guci patə, ga ha sa wata ma'inə, amma duu də sacii ma'i inaba gi'u ka kuzəka.

²⁴ Ma 'waslyakəənə ŋga hara ənji, paŋgəranə a babara taabu'u mbu'unəkii aakəŋwacii gəŋwanə. Ma ŋga hara ənji əsə, daba'a na shigi.

²⁵ Ha'ə əsə, paŋgəranə a babara nə də ŋunyi slənə ŋga hara ənji; taa pooshi paŋgəranə a babara əsə, pooshi na za.

6

¹ Ma maviinə patə, wa təya gadee ka slanjiinətii, təya fa tə tii, acii ga ənjə a wabə bwaya uushi aashi Əntənfə da dzəgunənə gaamə.

² Madə ənji nə'unə nə slanjiinə ŋga maviinə, ga təya bərapaa tə slanjiinətii, acii makə dīi tii ndzəkəŋushi'inə putə ŋga Aləmasiihu. Amma, wa təya tsakə paslənə ka tii, makə dīi ci, ma ənjitə ci təya slənə ka tii, ənji vii goonga nə tii, moodəkii ŋga Əntənfə əsə.

Dzəgunətə uushi'iitšə ka ənja, ha ba ka tii kaa təya nə'utə.

Dzəgunə jirakənə

³ Tə'i hara ənji ca dzəgunə ka ənji hara uushi'inə pamə, maluuvmə tii tə tantanyitə wabənə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, maluuvmə tii əsə tə dzəgunənə agyanə makə sətə caama ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntənfə.

⁴ Ma ənjitsa, kə dūunətə tii natii na, mashiimə tii taa mi əsə, madəamə suuna ŋga də mabizhinə da mbəzənə agyanə mazabə wabənə. Ci ca kira sərəha, da mbəəzənə, da dzaanashinə, da hiima bwaya uushi aagyanə ənda,

⁵ da daada mabizhinə. Ma ənjitsa, pooshi haŋkalatii ka hakii, pooshi ma'ə goonga ashitii əsə. Ma nə tii ka nəhəna, gəna ci ənjə a upaa ka rəgwa ŋga diina.

⁶ Yoo, ma nə'unə tə Əntənfə, tə'i bwatya agikii palee ka gəna, maa ka mabanee ma'yanə nə əndə də sətə cii kəya upaa.

⁷ Acii pooshi uushi shi acii amə aa hanə aa duuniya. Pooshi uushi na dzə acii amə maa kə məkyaamə.

5:22 5.22 4.14. 6:1 6.1-2 Af. 6.5; Tit. 2.9-10; Filim. 8-20; 1 Piita 2.18. 6:3 6.3-10 1.3-7. 6:3 6.3 1.10; Gal. 1.6-9. 6:4 6.4 1.4; 6.20; 2 Tim. 2.14. 6:5 6.5 Yooh. 10.12; Slənə 20.33-34; 1 Tees. 2.5; Tit. 1.11; 1 Piita 2.14; 5.2. 6:6 6.6 4.8; Fil. 4.11; Ibər. 13.5. 6:7 6.7 Ayb. 1.21; Ə.Waaz. 5.14.

⁸ Maa tə'i amə da zəma, tə'i amə da kəjeerənə əsə, kə mbu'i kaamə.

⁹ Amma, ma ənjitə ca moo də gəna, kə luuvə tii isəkwanə nga *Seetanə tə tii, təya kulagərə aasəkə zaanwanə nga mabaanə da bwaya suunanyinə. Ci ca kavə tə tii ka zaginə dza'ə.

¹⁰ Aci ma suuna kwaba, ci ca kira bwaya uushi'inə kama kama. Puta nga suuna kwaba bwasee hara ənji ka vii goongatii, təya əlya ka natii nə mabətəsəkənyinə kama kama.

Wabənə nga Bulusə ka Timooti

¹¹ Ma hə dīi əndə nga Əntanfə, bwasee ka patənə nga uushi'iitsa, ha də gazhi'waanə nga slənə goongaane, ha də gazhi'waanə nga ndzaanə ka əndə nga Əntanfə, ha vii ka ci goonga, ha uudə ənja, ha sə'watə taa mi patə, ha ndzaa ka əndə hanjala əsə.

¹² Dawə gazhi'waanə nga slənə nuni uushi'inə, acii kə vii hə goonga. Ma əpiitə nga ca'ə ndənwə ndənwə upaa hə, kəsəpaa tənə tənə. Ka ətsə ha'ə 'wii Əntanfə tə hə saa'itə vii hə seeda agyanə vii goongaaku akənwacii seedawanyinə lanə.

¹³ Wanyinə ka wabənə ka hə akənwacii Əntanfə ətə ca vii əpinə ka taa mi patə, da akənwacii Yeesu Aləmasiihu. Ma Yeesu, kə vii ci nuni seeda agyanə goongaane akənwacii Puntiyu *Pilaatu.

¹⁴ Wanyinə ka banə ka hə ha'ə, kaa ha nə'utə sətə bii wabənə nga Əntanfə; ga ha tapaa taa rənwə, nə'utə patə ka rəgwatə pooshi ənji ka upaa sə nga idəpaanə ashiku, ca'ə ka saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

¹⁵ Ma jiganaakii, Əntanfə na jigagi də ci ka saa'itə kapaa ci. Aci ma Əntanfə, ci daanəkii ca də nwanjuunə, əndə moodasəkə nə ci. Nwanjwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə slanjiinə nə ci əsə.

¹⁶ Ci daanəkii nə əndə pooshi ka əntənə. Ma ha nga ndzaanaakii, agi bərenə ətə pooshi əndə ka mbu'unə aabiikii. Pooshi əndə sha nee ka ci, pooshi əndə ka neenə ka ci əsə. Wa ənje a duunətə tə ci, ca də nwanjuunə nga ca'ə ndənwə ndənwə. Wa ca də ha'ə.

¹⁷ Yoo, ma ənji gəna nga zamanana, bawə ka tii ga təya hwafə də gəna, ga təya ka nətii ka gəna əsə, acii makə mədə nə gəna. Amma, wa təya ka nətii ka Əntanfə. Ci

6:8 6.8 Waḅ. 30.8-9. **6:12 6.12** 1.18; 4.14. **6:13 6.13** Mat. 27.11-26; Yooh. 18.28-19.16. **6:14 6.14** 1.3,18; Fil. 1.10; 1 Tees. 5.1-2. **6:15 6.15** Slənə 1.7; 2 Piita 3.3-9; Səniinə 17.14. **6:16 6.16** Shig. 33.20; Jab. 104.2; Yooh. 1.18; Kwal. 1.15; 1 Yooh. 4.12.

ca vii kaamə taa mi patə, kaama fatə mayamayaanəkii, acii fitə nə ciinəkii kaamə.

¹⁸ Bawə ka tii, wa təya dā nga'əənə, təya dā nūnyi slənə lanə. Wa ciinətii a ndzaa fitə, təya vii ka hara ənji.

¹⁹ Də ha'ə tsəkənə tii ka natii na nūnyi ndzaanə ka sətə na shi aakənwa, kaa təya shii upaa də tantanyitə əpinə.

²⁰ 'Ya'ə Timooti, kəsəpaa Nūnyi Habaratse tənə tənə ətsə ba'avə Əntanfə aaciiku. Ga ha ndzaa da ənjitə ca dāadā mazabə wabənə da dā mabizhinə nga diina. Tsarə nga wabəətsə ci ənje a ba: shiinə. Amma, jirakənə.

²¹ Hara ənji əsə, ətə ca ba tə'i tii da shiinə, kə bwasee tii ka vii goonga. *

Wa Əntanfə a dā koonə pwapoonə.

6:17 6:17 Jab. 62.11; Luka 12.15,20; Yak. 5.1. **6:19 6:19** Mat. 6.20. **6:20**

6:20 1.4; 6.4; 2 Tim. 1.14. * **6:21 6:21** pwapoonə: Gal. 6.18.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə mwayi Əntanfə. Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waaza ka ənji agyanə əpinə ətə bii Əntanfə, ka viinə nə ci daci Yeesu Aləmasiihu.

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Ma ha, moodə uuzənaaki nə hə. *

Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā ka hə pwapoonə, təya dā ka hə nga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə tə Əntanfə putə nga vii goonga nga Timooti

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanfə taa guci patə cii kya buurətə tə hə agi dā də'wa; vədə da uusəra cii kya dā ha'ə, pooshi bədanə. Tə ci cii kya paslə də nūnyi ndzaanə, makə sətə nji dzədzəshi'inəki a paslə tə ci.

⁴ Ma nya buurətə tuunaaku putə nga təkənə gaanwə, nga'ə ka nyi nya ənə ka neenə ka hə ka şanə, kaa nya şii dā moodasəka.

⁵ Agi buurətənə nə nyi vii goongaaku nga tantanyinə, tsarə ətə nga kuku Looyisə da nga muu Afiniki. Kə şii nyi əsə, ma'ə hə da vii goongakii.

⁶ Aci ha'ə, wanyinə ka buurətənə ka hə oo'i, tsakuu dzənə aakəŋwa də dā slənə də baawədatə kavə Əntanfə aaciiku, waatoo, baawəda ətə vii ci ka hə saa'itə kavə nyi ciinə aanəku kaa ha dā slənə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ma Əntanfə, maviimə ci kaamə ədzəmə nga ŋgwalənə. Amma kə vii ci kaamə ədzəmə nga ndzaanə da ŋgeerənə da nga uudəşhinə da nga ətsetə na.

⁸ Aci ha'ə, maa ha wabə agyanə Slandanaamə, ga ayinə a dā tə hə. Əndə furəşhina nə nyi ka putaakii, amma ga ha ayi acii şiinə nga ənji oo'i, guva-slənaaku nə nyi. Amma sə'watə sa ciba makə naaki putə nga Nūnyi Habara, makə sətə vii Əntanfə ka hə ŋgeerənə nga sə'watənə.

⁹ Ci luupaa taamə, ca 'watə taamə kaama ndzaanə ka ənjaakii. Ma dīi ci ha'ə, əntaa putə nga nūnyi slənə gaamə, amma ha'ə mwayi ci dā nga'əənaakii. Waatoo, daga ŋukə

1:1 1.1 1 Tim. 2.7. * 1:2 1.2 Timooti: 1 Tim. 1.2; 1 Koor. 4.17. 1:3 1.3 Fil. 3.5; 1 Tim. 1.5. 1:5 1.5 Slənə 16.1. 1:6 1.6 1 Tim. 4.14. 1:7 1.7 Rooma 8.15. 1:8 1.8 2.9; Rooma 1.16.

dii ci aniya nga d'anə ha'ə, kaa ca luupaa taamə daciai Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Ma əndzə'i, makə shi Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu, kə baarii Əntanfə furənjə oo'i, kə dii ci kaamə nga'əənaakii. Kə əbipaa Yeesu ngeerənə nga wa, ca baarii oo'i, maa kə liwaamə Njuni Habara, ka upaanə naamə əpinə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə. †

¹¹ Nyi ka nəki maa, kə ta'i Əntanfə tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee ənda da əndə waaza ka ənji Njuni Habarakii, nya dzəgunətə ka tii.

¹² Putakii əsə cii kya sa cibəna. Amma pooshi ayiiki, acii kə shii nyi Əndətə vii nyi ka ci goonga. Kə shii nyi ndilə ndilə əsə oo'i, ma Njuni Habaratə ba'avə ci aaciiki, ka hadatəginə nə ci dənə ka uuseratə nii kəya ənya.

¹³ Kəsətə tənə tənə tə njuni wabəətsə jigunyii ka hə, ha dzəgunətə ka hara ənji, ha ndzaa da vii goonga, ha uudə tə Əntanfə da ənja makə sətə bii Yeesu Aləmasiihu.

¹⁴ Ga ha kapaa taa tə wu kaa ca zə'wee ka Njuni Habaratə ba'avə Əntanfə aaciiku. Amma kəsətə tənə tənə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə ənə asəkə ədzəmaamə.

¹⁵ Kə shii hə oo'i, patənə nga ənji nə'unə anə hanyinə nga Asiya, kə bwasee tii ka nyi, nyi daanəki. Ahadatii nə i Figilusə da Harəmagana əsə.

¹⁶ Amma, wa Slandanə a dā ka ənji yi nga Wanasifara barəkaanə, acii ma ca, lanə nə ci agi əgə ka nyi ma'i rara'ə aasəkə ədzəməki. Paa ci ayi əsə nga anəənə anyi ənji tə nyi. ‡

¹⁷ Makə shi Wanasifara aa hanə aa Rooma, kə ali ci tə nyi ka shanə, kə nee ci ka nyi.

¹⁸ Wa Slandanə a dā ka ci barəkaanə uuseratə nii kəya ənya ka dā gənjwanə ka ənja. Kə shii hə furənjə makə sətə njii kəya dā ka nyi nga'aanə də Afisa.

2

*Shikwa nga əndətə ca slənə ka Yeesu *Aləmasiihu*

¹ 'Ya'ə uuzənaaki, ma hə, ndzaa da ngeerənə agi pwapoonə nga Yeesu Aləmasiihu.

² Ma sətə fii hə amaki akənjwacii seedawanyinə lanə, bawə ka ənjitə da goonga ashitii, waatoo, ka ənjitə na mbee ka dzəgunətənə ka hara ənji əsə.

1:9 1.9 Af. 2.8-9; Tit. 3.5. † **1:10 1.10** Yooh. 1.14; Tit. 3.6; əpinə da wa: 1 Koor. 15.20,55,57; Ibər. 2.14-15. **1:11 1.11** 1 Tim. 2.7. **1:13 1.13** 1.5; 1 Tim. 1.10. **1:14 1.14** 1 Tim. 6.20. **1:15 1.15** 4.16. ‡ **1:16 1.16** Wanasifara: 4.19. **2:2 2.2** 1 Tim. 1.10; 4.14.

³ Sə'watə sa ciba putə nga Yeesu Aləmasiihu, makə sətə ci ɲunyi sooja a sə'watə ciba.

⁴ Ndzaanə makə sooja: ma əndətə ɲgirə ənji tə ci ka soojaanə, ka ɗanə nə ci gazhi'waanə nga uufagi səkə nga gawa ka ha nga panə. Aci ha'ə, paa ci ka ka nəkii ka slənə uushi'inə ətə əntaa nga soojiinə.

⁵ Buurətə əsə agyanə əndə buurə huyihuyinə taa ləəɗə uushi'inə. Aci ma əndə ɗa tsarə buurətsa, paa ci ka upaa shikwa, madaamə ci kə nə'utə rəgwanyinə nga buurənəkii.

⁶ Ndzaanə əsə makə mooza ətə ca ɗa gazhi'waanə nga uuzanə, acii ci nə 'watə upaa zəmə ɲga ra.

⁷ Kavə nəku ka sətə cii kya ba ka hə. Aci maa ɗii hə ha'ə, ka kavənə nə Əntaɲfə tə hə ka shii patənə nga uushi'iitə dəbee ha shii.

⁸ Buurətə tə Yeesu Aləmasiihu agi slikərənə nga Dawuda. Kə madae Əntaɲfə ka ci agi maməətə ənja. Ha'ə cii kya ba, nya waaza ɲunyi Habara.

⁹ Putə ɲga waaza ɲunyi Habarakii cii kya sa cibə ha'ə, wanyinə ma'anəkii a furəshina makə ma'waslyakə ənda. Amma pooshi wabənə nga Əntaɲfə ma'anəkii, agi dzənə nə ənji aakəɲwa də waazanə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə cii kya sə'watə taa mi patə putə ɲga matadə ənji nga Əntaɲfə, kaa təya upaa luupaanə daci Yeesu Aləmasiihu, tii maa, təya ndzaanə agi ɗuunuunə nga Əntaɲfə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

¹¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə, waatoo, "Maa kə əɲkyaamə da i ca, ka upaanə naamə əpinə da i ci əsə.

¹² Maa kə gyaamə aakəɲwa də sə'watə ciba, ka ɗanə naamə ɲwanuunə da i ci əsə.

Maa kə bii amə mashiimaamə tə ci, ci maa, ka banə nə ci mashiimə ci taamə.

¹³ Maa pooshi amə da goonga, ma ci kamə, ka mbu'utəginə nə ci də goongaanaakii, acii paa ci ka bwasee ka wabənaakii gərəfə a rəgwa yadə mbu'utəginə."

Əndə slənə ɲga goonga

¹⁴ Ma uushi'iitsə baabii nyi ka hə, duu də buurətənə ka ənja. Bawə ka tii akəɲwacii Əntaɲfə, ga təya ndzaa ka ɗaada mabizhinə agyanə wabənyinə, acii ma tsarətsa,

pooshi bwatyakii, madaamə lədfəgi də nə nga ənji ətə ca fa.

¹⁵ Ma ha, dawə gazhi'waanə kaa ha ndzaa ka əndətə ca kadeesəkə ka Əntanfə, ha ndzaa makə nga əndə slənətə pooshi ka ayinə agi slənaakii, ha ndzaa ka əndətə ca bagi wabənə nga goonğa nga'ə.

¹⁶ Ma ənjitə ca daada məza wabənə ətə ca saawee ka ləmə nga Əntanfə, ga ha ndzaa da tii. Aci ma təya, anəkii anəkii nə tii ka nusləginə agi nə'unə tə Əntanfə.

¹⁷ Ma wabənətii, agi tsakə aslənə makə ma'aslə'asla. Ahadatii nə i Himiniya da Filita əsə. *

¹⁸ Tii ca dzəgunə ka ənji sətə mandzaamə ka goonğa, waatoo, təya ba, kə uugi Əntanfə madəe ka maməətə ənja. Də ha'ə ci vii goonğa nga hara ənji a əntəgi.

¹⁹ Patə da ha'ə, ma goonğaənə ətə shi dəcii Əntanfə, kə kənjə də ngeerənə, makə faaratə mbuki ənji kuvə anəkii. Tə'i manaahəkii ashikii oo'i, "Kə shii Slandanə tə ənjaakii." Tə'i əsə manaahəkii oo'i: "Patənə nga ənjitə ca 'wa tə Yeesu də Slandana, wa təya bwasee ka slənə bwaya uushi'inə."

²⁰ Ma asəkə maduunə ya, tə'i kuyimiinə kama kama. Tə'i harakii nga əndzənə, tə'i nga tibisa əsə. Harakii əsə, nga ənfwə taa ndzaba ghənətə ənji. Ma hara kuyimiitsa, agi əndzanə slənəginə ənji. Ma harakii əsə, ka slənəginə ha'ə asii saakii.

²¹ Ha'ə əsə, taa wu patə bwasee ka slənə bwaya uushi'iitsa, ka ndzaanə nə ci makə nunyi kənjwa ətə da məghərəvənə davə. Slandanə a kavə tə ci ka da nunyi slənə, acii tə'i nafalaakii ka ci. Matasəkakii ndzaanəkii taa guci patə ka da nunyi slənə əsə.

²² Aci ha'ə, ga ha da bwaya uushi'iitə ci hara daguyinə a da. Amma ndzaa yadə idəpaa uushi ashiku, ha ndzaa da vii goonğa, ha uudə ənja, ha ndzaa agi jamənə. Dawə ha'ə makə nga hara ənjitə ca kədii acii Slandana də malaaba moodəfa.

²³ Ma ənjitə ca ndzaa ka wabə mazabə uushi'inə pooshi bwatyakii, ga ha jikə aagi wabənətii. Aci kə shii hə, ma tsarə nga wabəətsa, ci ca kira mabizhinə.

²⁴ Ma əndə slənə nga Slandana, ga ca ndzaa ka daada mabizhinə da ənja. Amma, wa ca da nga'aanə taa ka wu patə, ca mbee ka dzəgunətənə ka ənji nga'ə, ca sə'watə ndzaanə da ənja.

2:14 2.14 1 Tim. 1.3-7; 6.4; Tit. 3.9. **2:15 2.15** 1 Tim. 1.10. **2:16 2.16** 1 Tim.

1.4. * **2:17 2.17** Himiniya: 1 Tim. 1.20. **2:19 2.19** Baan. 16.5; Yooh. 10.14.

2:20 2.20 Rooma 9.21. **2:21 2.21** 3.17. **2:22 2.22** 1 Tim. 6.11. **2:23 2.23**

2.16. **2:24 2.24** 1 Tim. 3.3; Tit. 2.7-8.

²⁵ Ma ənjitə ca d̄aada ka ci mabizhinə, wa ca banee ka han̄kalaakii akəŋwaciitii, ca dzəgunə ka tii. Mbu'u ka d̄anə t̄əya baanə ka Əntan̄fə kaa t̄əya shii goon̄ga.

²⁶ Maa d̄ii ha'ə, ka mbərəd̄ənə nə tii asəkə zaan̄wanə nga *Seetanə ətə kəshi t̄ə tii, t̄əya nə'u sətə bii Əntan̄fə.

3

Muudinə nga duuniya

¹ Yoo, see a shii hə oo'i, ma muudinə nga duuniya, kadə nə bwaya ən̄jə a kavə ən̄ji ka sa cibə ka shan̄jə.

² Acii ma saa'ikii, ka uud̄ənə nə ən̄ji natii na, kadə nə ən̄jə a uud̄ə gəna, t̄əya d̄uunətə natii na, t̄əya d̄zaana t̄ə Əntan̄fə, pa t̄əya fa t̄ə m̄əsənətii da d̄əsənətii, pa t̄əya kuyirii t̄ə Əntan̄fə taa t̄ə ən̄ji tsakənə t̄ə tii, t̄əya b̄ərapaa taa ngutə uushi,

³ pa t̄əya uud̄ə taa t̄ə ən̄ji yatii, pa t̄əya uud̄ə t̄ə hara ən̄ji əsə, t̄əya laala jirakənə aashi hara ən̄ji, t̄əya t̄əkuree ka s̄ə'watə taa ngutə uushi, makə nga daba ndzaanə han̄kalatii, pa t̄əya uud̄ə taa ngutə ŋunyi uushi,

⁴ t̄əya tan̄əgi magun̄uura, purətə han̄kaliinə nə tii, t̄əya zhi'wee ka n̄ətii makə uushi, t̄əya d̄a sətə kad̄eesəkə ka tii, t̄əya bwasee ka nga Əntan̄fə,

⁵ t̄əya d̄a makə agi paslənə nə tii t̄ə ci, amma t̄əya kaaree ka tantanyinə nga baaw̄d̄aakii. Ma tsarə nga ən̄jitsa, ga ha ndzaa da tii.

⁶ T̄ə'i hara ən̄ji ahadatii ca itə aa ha hara ən̄ji aasii, t̄əya dzə ka zhi'wee ka nə nga makinə ətə pooshi n̄ətii ka hakii. Ma makiit̄sə zhi'wee ən̄ji ka n̄ətii, k̄ə nḡər̄ema 'waslyak̄ənə ədz̄əm̄ətii, t̄əya moo uushi'inə nga *duuniya kama kama.

⁷ Taa guci patə nə tii ka d̄a gazhi'waanə nga dzəgunə uushi'inə, amma k̄ə t̄əkuree tii ka shii goon̄ga.

⁸ Makə sətə shi i Yanasə da Yamb̄əra a kaaree ka Muusa, k̄ə kaaree ən̄jitsə ka goon̄gaanə. See hiima bwaya uushi'inə, uushi zabə nə vii goon̄gatii əsə.

⁹ Amma pooshi m̄əzaanatii ka ta'av̄ənə, acii kadə nə taa wu a nee ka purətə han̄kalaanatii, makə sətə shi ən̄jə a nee ka nga i Yanasə da Yamb̄əra.

Muudinə nga wabənə

¹⁰ Ma hə kamə, k̄ə shii hə dzəgun̄ənaaki nga'ə, k̄ə shii hə ndzaanaaki əsə, da sətə cii kya moo d̄anə, da vii goon̄gaaki, da makə sətə cii kya s̄ə'watə ndzaanə da ənja, da makə sətə

2:25 2.25-26 1 Tim. 2.4. 3:1 3.1 1 Tim. 4.1; 2 Piita 3.3; 1 Yooh. 2.18; Yahu. 18. 3:2 3.2-4 Gal. 5.19-21. 3:5 3.5 Mat. 7.15,21; Rooma 2.19-20; Tit. 1.16. 3:6 3.6 Tit. 1.11. 3:8 3.8 Shig. 7.11,22; 8.3,14; 1 Tim. 6.4-5.

cii kya uudə ənja, da makə sətə cii kya sə'watə taa ɲgutə ciba.

¹¹ Kə shii hə makə sətə sii nyi ɲgəra'wə da ciba, waatoo tə sətə slənyi tə nyi də Antakiya da Ikuniya da Lisətira. Kə sii nyi cibə ka shanə, amma patə da ha'ə, taa guci mwayi ənji dənə ka nyi, agi luupaanə nə Slandanaamə tə nyi. *

¹² Patənə ɲga ənjitə ca moo ndzaanə ləbə da Yeesu Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanfə, ka sanə nə tii ciba acii ənja.

¹³ Ma bwaya ənji da majirakinə, ka tsakənə nə tii dzənə aakəɲwə aakəɲwa də ndzaanatii ha'ə. Də dənə ha'ə ci təya ha'u də natii na, təya ha'u də hara ənji əsə.

¹⁴ Amma, ma hə, duu aakəɲwa də ndzaanə agi goonɲaanaaku makə sətə jigunyi ənji ka hə, ha luuvə də ədzəmə rəɲwə, acii kə shii hə ənjitə jigunyi ka hə,

¹⁵ ha buurətə oo'i, daga hə ma'ə uundzə uuzənə, kə shii hə malaaba ləkaləkatə. Ci ca cicirətə tə hə kaa ha shii upaa luupaanə putə ɲga vii goonɲa ka Yeesu Aləmasiihu.

¹⁶ Patənə ɲga wabənə asəkə malaaba ləkaləkatə, da ma Əntanfə shigi. Tə'i bwatyakii əsə ka rəɲwa ɲga dzəgunə wabənə ɲga goonɲa ka ənja, da dzalənə də ənja, da hadatəgi də ənji maa kə dīi tii 'waslyakəənə, da kaa ca baarii kaamə makə sətə caama ndzaanə ɲga'ə.

¹⁷ Ma ətsə ha'ə, kaa əndə ɲga Əntanfə a ndzaa matasəkakii ka shanə, ca ndzaa mambu'ukii bahə də ɲunyi sləna.

4

¹ Ma Yeesu, ka ənyanə nə ci, ca shi ka də ɲwanjuunə, ci na də ɲəɲwanə ka ənjitə da i əpinə da ənjitə məkəi. Acii ha'ə, wanyinə ka banə ka hə akəɲwacii Əntanfə da Yeesu Aləmasiihu,

² waazawə wabənə ɲga Əntanfə, ha də gazhi'waanə ɲga zhi'wa də nə ɲga ənja, taa kə mwayi tii fa wabənəkii, taa pooshi. Maa kə dīi ənji bwaya bwayaanə, dzaluu tə tii, ha hada də tii, ha vii ka tii ɲgeerənə kaa təya də ɲunyi sləna, ha də gazhi'waanə ɲga sə'watə taa mi patə saa'itə ha dzəgunə ka ənja.

³ Dawə ha'ə, acii təi saa'i na shi ətə pooshi ənji na moo fa ɲunyi dzəgunənə. Amma, makə see sətə kadeesəkə ka

3:10 3.10 Rooma 16.24; 1 Tim. 1.5. * **3:11 3.11** Slənə 13.50; 14.5; 14.19; ciba: Jab. 34.20; 2 Koor. 11.23-29. **3:12 3.12** Mat. 16.24; Yooh. 15.20; Slənə 14.22; 1 Tees. 3.3. **3:14 3.14** 2.2; 1 Tim. 1.10. **3:15 3.15-16** Yooh. 5.39; Rooma 15.4; 1 Tim. 4.13; 2 Piita 1.21. **3:17 3.17** 2.21. **4:1 4.1** Slənə 10.42; 2 Koor. 5.10; 1 Piita 4.5. **4:2 4.2** Slənə 20.20,31; Tit. 1.13.

tii nə təya moo fanə, ka jaajatənə nə tii də ənji dzəgunənə laŋə, kaa təya dzəgunə ka tii makə sətə mwayi tii.

⁴ Ka njiikəginə nə tii liminətii ka fa goonğaənə, təya dzəgərə ka fa jirakənə.

⁵ Amma, ma ha, duu aakəŋwa də ətsətə naaku nə taa agi mi patə, ha sə'watə taa ŋgutə sa ciba, ha waaza Njuni Habara ka ənja, ha mbu'utəgi də slənətə vii Əntaŋfə ka hə.

⁶ Ma nyi kamə, ka ndzaanə nə nyi makə sataka ətə ci ənjə a vii ka Əntaŋfə, waatoo kə mbu'ya saa'i ŋga əntənaaki.

⁷ Kə dīi nyi gazhi'waanə ŋga slənə goonğaənə, kə uudəpaa nyi slənaaki əsə, masaaweemə nyi ka vii goonğaaki əsə.

⁸ Kə shii nyi oo'i, ma uusəratə nə Slandanə a ənya, tə'i shikwa ca gərə tə nyi aciikii putə ŋga ndzaanaaki matsəkii akəŋwaciikii. Ma ca, əndə la gəŋwanə də rəgwakii nə ci. Əntaa ka nyi nyi daanəki nii kəya vii shikwakii əsə, amma da i ka patənə ŋga ənjitə ca moo ənyanaakii ka shaŋə.

Hara wabənyinə

⁹ Ma dənəkwa, dāwə gazhi'waanə ŋga shinə aa hanə aabiiki pii pii,

¹⁰ acii ma Dimasə, kə bwasee ci ka nyi putə ŋga uudə uushi'inə ŋga duuniyana, ca palə saakii aa Teesaloonika. Kə pyalə Karasəka aanə hanyinə ŋga Galatiya. Titusə əsə, kə pyalə ci aanə hanyinə ŋga Daləmatiya. *

¹¹ See Luka mbədaanə abiiki. Ma ha sha, 'waanə tə Marəkusə, una pyalya, kaa ca shi ka tsakənə tə nyi agi sləna. †

¹² Aci Tikikusə maa, kə sləkee nyi ka ci aa Afisa. ‡

¹³ Ma ha sha, ŋgiraanə ka nyi kəjeerənaaki ŋga kəla də əra ətə bwasee nyi ga Karəpusə də Tərawasə. Ha ŋgiraanə əsə ləkaləkatənyinə, ma palee maa, ətə ŋga kuvə'unə.

¹⁴ Ma Aləkəsandəra ənhya, kə dīi ci ka nyi bwaya bwayaanə ka shaŋə. Slandanə na ki'itə ka ci bwaya bwayaanaakii. §

¹⁵ Aa ha nəhə naaku nə aciikii əsə, acii kə dīi ci gazhi'waanə ŋga dzavə waaza Njuni Habara aa meenə ka shaŋə.

¹⁶ Ma saa'itə nyi akəŋwacii gəŋwanə ŋga təkəŋwanə, pooshi əndə gi ka pərapaanə tə nyi taa rəŋwə. Ənji

4:3 4.3 1 Tim. 1.10; 4.1. **4:4 4.4** 1 Tim. 1.4. **4:6 4.6** Fil. 2.17; 2 Piita 1.14.

4:7 4.7-8 1 Koor. 9.24-25; Fil. 3.12-14; 1 Tim. 1.18. * **4:10 4.10** Fil. 2.21; Dimasə: Kwal. 4.14; Filim. 24; 1 Yooh. 2.15; Titusə: 2 Koor. 2.13. † **4:11 4.11** Luka: Kwal. 4.14; Marəkusə: Kwal. 4.10. ‡ **4:12 4.12** Tikikusə: Kwal. 4.7-8.

4:13 4.13 Slənə 20.6. § **4:14 4.14** Mat. 16.27; Aləkəsandəra: 1 Tim. 1.20.

patə, kə bwasee tii ka nyi. Wa Əntanjə a tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii!

¹⁷ Amma kə kənyaanə Slandanə kədəhə da nyi, ca tsakə ka nyi ngeerənə nga waaza Njuni Habara furənjə, hara slikərənə patə asəkə kuvə gəjwanə a fa; kə luupaa Slandanə tə nyi ama wə əsə.

¹⁸ Aci ha'ə, kə shii nyi, ka luupaanə nə Slandanə tə nyi acii taa ngutə tsarə nga bwaya uushi, ca kərə tə nyi jamə aadəgyə, hatə cii kəya də jwanjuunə. Naakii nə djuunuunə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

¹⁹ Nəhəpaa ka nyi tə Pərisəkila da Akila da ənji yi nga Wanasifara. *

²⁰ Kə ənəgi Irasəta də Koorintiya, nya bwasee ka Tərafima də Milita acii paa ci fatə ndanjə ndanjənə nga shishinəkii. †

²¹ Dawə gazhi'waanə nga shinə taabu'u danə vyanə. Ma i Abulusə da Pudisə da Linasə da Kəlawudiya da patənə nga ndzəkənjushi'inə ənji nə'unə, kə nəhəpaa tii tə hə.

²² Wa Slandanə a ndzaanə a ədzəməku, ca də koonə pwapoonə.

4:16 4.16 1.15. **4:17 4.17** Dan. 6.21; Jab. 22.22; Slənə 1.8; 23.11. **4:18 4.18** 2 Koor. 1.10; Fil. 1.19-20. * **4:19 4.19** Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2; Wanasifara: 2 Tim. 1.16-17. † **4:20 4.20** Irasəta: Slənə 19.22; Rooma 16.23; Tərafima: Slənə 21.29.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka Titusə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka hə Titusə, daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə nga Əntanfə nə nyi, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu əsə. Ci sləkee ka nyi kaa nya dzəgunətə ka matadə ənji nga Əntanfə. Ma dzəgunənəkəya, kaa təya vii goonga ka ci, təya shii goongaənə makə sətə ca dzə da ndzaanə camə. *

² Ətsə patə əsa, kaa təya ka nə nga upaanə də əpinə ətə pooshi ka uudənə. Ma əpiitsa, daga nukə nukə dii Əntanfə aləkawaləkii ka ənja. Ma ca, paa ci ka jirakənə.

³ Makə mbu'i uuseratə lagi ci, kə ngiragi ci wabənə nga əpinəkii daci ənji waazanə. Ma nyi əsə, kə ba'acii Əntanfə Maluu gaamə ka nyi, kaa nya waaza ka ənja. †

⁴ Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Titusə. Ma ha, kə ndzaa hə makə tantanyitə uuzənaaki ka rəgwa nga vii goonga gaamə, amə patə. Wa Əntanfə Dəsənaamə da i Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə a dā ka hə pwapoonə, təya vii ka hə ndzaanə jamə. ‡

Slənə nga Titusə agyanə hanyinə nga Karita

⁵ Ma unee nyi ka hə agyanə hanyinə nga Karita, kaa ha hadatəgi də sətə mbədaanə; kaa ha taadəcii matakənwanyinə asəkə taa ngutə vəranə, makə sətə bii nyi ka hə.

⁶ Ma matakənwənə, kə dəbee ca ndzaanə ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rənwə dyanə ndzaanəkii. Manjəevənaakii əsa, wa təya ndzaanə ka ənji nə'unə tə Yeesu; ga ənjə a idəpaa tə tii ka rəgwa nga 'waslyakəənə, taa ka rəgwa nga purətə hankalaanə.

⁷ Makə dii matakənwənə ka kadala nga Əntanfə, kə dəbee ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii. Ga ca dūunətə naakii na; ga ca ndzaa ka rənutəsəka; ga ca kapaa nəkii ka sa ənvwa; ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii; ga ca ndzaa ka əndə suuna gəna.

⁸ Amma, ma dəbee ndzaanəkəya, əndə luu mu'uminə gakii asii, manğa'ə ənda, əndə ətsətə naakii na, əndə goonga, malaaba ənda, madzalə ənda.

⁹ Kə dəbee ca kəsəpaa mahoola wabənə də bəra'itə cii, makə sətə dzəgunətə ənji ka ci. Də ha'ə mbeenəkii ka

* 1:1 1.1 masləkee ənda: 1 Tim. 2.7. 1:2 1.2 1 Piita 1.3-5; Gal. 3.6,17-18.

† 1:3 1.3 3.4; uuseratə lagi ci: 1 Tim. 2.6. ‡ 1:4 1.4 Titusə: 2 Koor. 2.13; uuzənaaki: 1 Tim. 1.2. 1:5 1.5 Slənə 14.23. 1:6 1.6-9 1 Tim. 3.2-7; 1 Piita 5.1-4.

dzəgunətə goonḡaanə ka ənji nḡa'ə, ca vii ka tii nḡeerənə kaa təya nə'utə. Də ha'ə əsə mbeenəkii ka dzalə tə ənji daada mabizhinə.

¹⁰ Acii tə'i purətə hanḡaliinə bəzəkii agi ənji nə'unə. Ma palee, agi *Yahudiinə. Ma təya, agi gəəgətənə nə tii wabənə zabə haha'ə ka gəəpənə də hara ənja.

¹¹ Ma dəbee, wa ənjə a pa'ətə ka tii ma, kaa təya ndzaa kəda'ə. Acii, ma təya, agi dzəgunənə nə tii sətə madəbəmə. Ma nə tii ka danə ha'ə, kaa təya upaa rəḡwa nḡa gəəpə də uushi'inə nḡa ənja. Də ha'ə nə tii ka nʊsləḡinə də patənə nḡa ənji nə'unə ka hara yinyinə.

¹² Tə'i əndə'i əndə də Karita maa, kə nyihə ənji Karita tə ci makə *anabi. Kə bii ci də naakii nə oo'i, "Ma ənji Karita, majirakənə nə tii ka shaḡə. Bwayakii nə tii makə sə nḡa bilinə. Manya'inə nə tii, bwanḡariinə əsə."

¹³ Ma ətsə kamə, goonḡa wabi əndəta. Aciikii, ma danəkwa, ndzaawu iza'u anə ənjitsə də dzalənə, kaa təya ndzaanə də rəḡwakii agi nə'unə tə Yeesu.

¹⁴ Waatoo, ga təya ka nətii ka wabənə ətə ci Yahudiinə a gəəgətə. Ga təya nə'u bariyanyinə nḡa ənjitə ca kaaree ka goonḡaanə.

¹⁵ Taa nḡutə uushi patə, camə ka macamə ənja. Amma, ma ka ma'ajijinə ənja, kə kaaree tii ka nə'u goonḡaanə, pooshi macamə uushi ka tii shaḡə. Kə dāgi hanḡalatii da moodəfətii ajijinə.

¹⁶ Ma təya, agi banə nə tii oo'i, kə shii tii tə Əntanḡə. Amma agi baariinə nə slənatii oo'i, mashiimə tii tə ci. Ma'ajijinəkii nə tii, purətə hanḡaliinə nə tii, paa tii ka mbeenə ka slənətə taa nḡutə nʊnyi slənənyinə.

2

Nunyi dzəgunənə

¹ Amma, ma ha, dzəgunətə ka ənji tə goonḡaanə makə sətə dibə.

² Ma danəkwa, bawə ka masariinə, ga təya kapaa natii nə ka taa nḡutə suuna, wa təya ndzaanə da ayinatii, təya ətsətə natii na, təya ndzaanə də rəḡwakii agi nə'unə tə Yeesu, təya uudə tə hara ənja, təya ndzaanə ka ənji ədzəmə əsə.

³ Ma iirə makinə əsa, wa təya ndzaanə malaabakii ka rəḡwa nḡa slənatii. Ga təya pəfəhiinə. Ga təya kapaa natii

1:9 1.9 2.1; 1 Tim. 1.10. 1:10 1.10-16 3.9-11; 1 Tim. 1.3-7. 1:10 1.10 1 Tim. 1.6. 1:11 1.11 1 Tim. 6.5; 2 Tim. 3.6. 1:13 1.13 2 Tim. 4.2. 1:14 1.14 3.9; 1 Tim. 1.14. 1:15 1.15 1 Tim. 1.5; Mat. 15.11; Rooma 14.14,20. 1:16 1.16 2 Tim. 3.5; 1 Yooh. 2.4. 2:1 2.1-9 Af. 5.21-6.9. 2:1 2.1 1 Tim. 1.10. 2:2 2.2 1 Koor. 13.13.

nə ka sa ənvwa. Wa təya dzəgunə nɔnyɪ uushi ka harii makinə ətə ma'ə ma'iirəmə.

⁴ Waatoo, təya ɓaarii ka tii makə sətə uudənətii nguyirənətii da manjeevənətii.

⁵ Təya ətətə natii na, təya ndzaanə tsəslə ashi nguyirənətii, təya ɗaada slənə nga makinə nga'ə, təya ɗa nga'aanə, təya muu aaya ka nguyirənətii. Ma ətə patə, aɗii ga ənjə a ushapaa wabənə nga Əntanfə.

⁶ Ma daguyinə əsa, bawə ka tii, a ətətə tii natii na.

⁷ Ma hə də naaku na, ndzaawu ka sə nga dzəgunənə ka tii, taa agi ngutə uushi patə, ha ɗa nɔnyɪ slənə. Wa dzəgunənaaku a ndzaanə də goonga, də hanƙala əsə.

⁸ Ma sətə cii kwa ba agi dzəgunənəkəya, wa ca ndzaanə də rəgwakii yadə idəpaa uushi agikii. Ma ətə ha'ə, ka ɗavə ayinə ka ənji daawaanə gaamə, pa təya mbee ka wabənə bwayakii aashaamə taa ka ngutə rəgwa patə.

⁹ Ka maviinə əsa, bawə ka tii, a banee tii ka nətii akəɲwacii slanjiinətii. Təya ɗaada sətə ca kadeesəkə ka tii taa agi ngutə uushi patə. Ga təya ɗaada mabizhinə,

¹⁰ ga təya hərə taa mi nga slanjiinətii. Amma, ma dəbee, wa təya ndzaanə mahoolakii agi sətə ci təya ɗa taa guci patə. Ma ətə patə, kaa dzəgunənə agyanə Əntanfə Maluu gaamə a ndzaanə da məghərəvənə taa agi mi patə.

Da pwapoonə nga Əntanfə ka ənja

¹¹ Ma ngiragi Əntanfə pwapoonakii, ka luupaanə də patənə nga ənja.

¹² Agi dzalənə nə pwapoonəkii taamə, kaama kagi bwaya bwayaanə da suuna nga ginə nga duuniya, ama ətətə naamə nə agi zamanana, ama ndzaanə də rəgwakii, ama ngwalə tə Əntanfə.

¹³ Ka ɗanə naamə ha'ə, kaama gəra də uusərə nga upaa barəkaanə ətə caama ka də na. Ma uusərəkəya, ka jigaginə nə Əntanfə gaamə, Əndə məghərəvənə, waatoo Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə.

¹⁴ Ma ca, kə vigi ci naakii nə ka putə gaamə kaa ca pərapaa taamə aɗii patənə nga 'waslyakəənə, ca laabagi taamə ka ci saakii, kaama ndzaanə ka ənjaakii, ama kavə naamə nə ka ɗa nɔnyɪ slənə.

2:3 2.3 1 Tim. 3.11; 1 Piita 3.1-5. **2:5 2.5** Af. 5.22-24. **2:6 2.6** 1 Yooh. 2.14.
2:7 2.7 1 Tim. 4.12; Fil. 3.17. **2:8 2.8** 1 Piita 2.15. **2:9 2.9-10** 1 Tim. 6.1-2.
2:10 2.10 3.4. **2:12 2.12** Af. 1.4; 1 Yooh. 2.16. **2:13 2.13** 1 Koor. 1.7; 1 Tees.
 1.10. **2:14 2.14** 3.14; Shig. 19.5; Əzaki. 11.20; Gal. 1.4; Af. 2.10; 1 Tim. 2.6;
 Iɓər. 13.12; 1 Piita 2.9; 1 Yooh. 3.16.

¹⁵ Ha'ə dzəgunənəku ka ənja, ha wabə ka tii, ha dzalə tə tii əsə. Waazawə ka tii də baawədaaku. Ga ha kapaa rəgwa ka taa wu a bərapaa tə hə şanə.

3

Ndzaanə nga ənji nə'unə agi duuniya

¹ Ma dənəkwa, buurətə ka ənji nə'unə oo'i, a banee tii ka nətii akərwacii meeminə da gayinə, təya gadee ka tii. Wa təya əgəgi nütii ka də taa ngutə nunyi sləna.

² Ga təya wabə bwayakii taa ashi wu. Ga təya mbəəzə da ənji əsə. Wa təya ndzaanə ka ənji han̄kala, təya də waawa'anə ka patənə nga ənji taa guci patə.

³ Aci aməkii maa, ma nga nuka, agi ghatə shiinə njaamə, purətə han̄kaliinə njaamə, mazakii əsə. Kə shi suuna da moo uushi'inə kama kama a zhi'wee kaamə ka maviinə. Kə njaamə a də bwaya bwayaanə da sərəha. Sə nga bərapaanə njaamə. Kə njaamə a bərashī ahadaamə əsə.

⁴ Amma patə da ha'ə, kə baarii Əntan̄fə Maluu gaamə nga'ənaakii da uudənaakii.

⁵ Kə luupaa ci taamə. Ma d̄ii ci ha'ə, əntaa slənənə slənyaamə də rəgwakii; aa'a, amma təgunuunə gaamə nee ci. Də iitə luupaa ci taamə saṇa? Də yibəginaakii taamə upaa amə kura poonə taamə, waatoo, kə ənətəgi Malaaba Ma'yanə daamə ka kura kuraanə.

⁶ Ma Ma'yanəkəya, kə vii Əntan̄fə kaamə bahə uushi daci Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə. *

⁷ Ma d̄ii ci ha'ə, kaa ca shii deeginə kaamə ka ənji goonga də pwapoonaakii, kaama ka də nə ka upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁸ Ma wabəətsa, tantanyinə.

Ma uushi'iitsa, kə mwayi nyi ha dzəgunətə ka ənji iza iza'u, kaa ənji nə'unə tə Əntan̄fə a ciṇə agi də nunyi sləna. Ma uushi'iitsa, nga'ə, ka tsakənə tə ənja.

⁹ Amma, ma wabə uura mabiinə, da haala nga ləmə nga dzədzəshi'inə, da mbəza, da d̄aada mabizhinə agyanə bariya nga Yahudiinə, ga ha luuvə. Ma ətsə patə, zabə, pooshi bwatyakii.

3:1 3.1 Rooma 13.1-7; 1 Piita 1.13-17. **3:3 3.3** 1 Koor. 6.11; Af. 5.8. **3:4 3.4** 1.3; 2.10-11; 1 Tim. 1.1; 2.3; 4.10; Tit. 3.6. **3:5 3.5** Yooh. 3.5; Rooma 6.4; Af. 2.8-9; 5.26; 2 Tim. 1.9; 1 Piita 1.3. * **3:6 3.6** Rooma 8.9-16; 1 Koor. 6.11; Gal. 5.25; Maluu: 2.13; Fil. 3.20; 2 Tim. 1.10; Tit. 3.4; 2 Piita 1.11; 1 Yooh. 4.14. **3:7 3.7** Rooma 3.24. **3:9 3.9-11** 1.10-16. **3:9 3.9** 1.14; 1 Tim. 1.4.

¹⁰ Ma ənjitə ca kira təkəshinə patə, dzaluu tə tii. Madə kə jalə hə tə tii ha'ə kə dīi bəra'i, pooshi tii fii, ɲgərəgi naaku nə tsəɲə ahadatii.

¹¹ Kə shii hə, ma tsarə ɲga ənjitsa, kə saawii, agi də 'waslyakəənə nə tii. Ətsə ha'ə ca baarii oo'i, tii satii ca anə natii na.

Muudinə ɲga wabənə

¹² Yoo, maa kə sləkee nyi ka Arətima taa ka Tikikusə aabiiku, dawə gazhi'waanə ɲga shinə pii aabiiki aa Nika-pulisə, makə dīi ci davə dīi nyi aniya ɲga kya vyanə. †

¹³ Ma Zinasə, waatoo maləmə ɲga bariya, da Apoolasə, dawə hiima ɲga tsakənə tə tii ka dzəginatii oogə, acii ga təya ətee taa ka mi. ‡

¹⁴ Ma ənji gaamə natii, wa təya kavə nətii ka də ɲunyi sləna də gazhi'waanə, təya tsakə tə maaghiinə. Madə kə dīi tii ha'ə, paa tii ka ndzaanə ka mazabə ənja.

¹⁵ Patənə ɲga ənjinə dīi inə ganə, kə nəhəpaa tii tə hə. Nəhəpaa tə kadashinyinə geenə, ənji nə'unə. Wa Əntəɲfə a də koonə pwapoonə, unə patə.

3:10 3.10 Mat. 18.15-17. † **3:12 3.12** Tikikusə: Kwal. 4.7-8. ‡ **3:13 3.13** Apoolasə: 1 Koor. 1.12. **3:14 3.14** 2.14; 2 Koor. 8.8-9; Gal. 5.22; Af. 4.28; Kwal. 1.10.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka Filimanə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka hə, moodə guva-slənə geenə Filimanə. Nyi Bulusə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti ca naahə ka hə. Ma nya, kə kəshi ənji tə nyi aa furəshina putə nga Yeesu *Aləmasiihu. *

² Agi naahənə nə nyi əsə ka ndzəkəŋushi'inaamə i Afiya da Arəkipusə. Ma Arəkipusə, kə kəŋaanə ci də ŋgeerənə agi madzawə slənənə gaamə. Agi naahənə nə nyi əsə ka Ikəliisiya ətə ca gərə'wə ka Əntanfø gaku asii. †

³ Wa Əntanfø Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Uudənə nga Filimanə da vii goonğaakii

⁴ Ndzəkəŋunə Filimanə, taa guci cii kya də də'wa, agi 'wapaanə nə nyi tə hə, nya kuyirii tə Əntanfø,

⁵ acii agi fanə nə nyi uudənəaku tə ənji nga Əntanfø patə da goonğatə vii hə ka Slandanə Yeesu.

⁶ Agi danə nə nyi də'wa kaa ləbənə gaamə agi nə'unə tə Yeesu a tsakə də ka hə ŋgeerənə, ha shii patənə nga barəkaatə dīi Əntanfø kaamə dācii Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ndzəkəŋunə, kə dīi nyi maduunə moodasəkə putə nga uudənəaku tə ənji nga Əntanfø. Kə baa ma'yanəki əsə, acii kə əgəvə hə ma'i rara'ə aa ədzəmə ənji nga Əntanfø.

Kədiinə putə nga Unisimasə

⁸ Acii ha'ə, makə dīi ci, masləkee əndə nga Aləmasiihu nə nyi, ka mbeenə nə nyi ka banə ka hə yadə ŋgwalənə tə sətə dəbee ha də.

⁹ Amma, putə nga uudənə ahadaamə, taku kaa nya kədii tə hə də kədii kədii. Nyi Bulusə, masara, ca naahə. Wiinə əsə, əndə furəshina nə nyi putə nga Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Wanyinə ka kədiinə aciiku ka madəbama nga uuzənəaki Unisimasə. Kə ndzaa nyi makə dīi a furəshina, acii kə baarii nyi ka ci rəgwa nga vii goonğa ka Aləmasiihu. ‡

¹¹ Ma nga ŋukə, pooshi nafalaakii ka hə, amma, ma əndzə'i, tə'i nafalaakii kaanwə, əntaa wata ka nyi.

* **1:1 1** Timooti: 1 Koor. 4.17. † **1:2 2** Rooma 16.5; Arəkipusə: Kwal. 4.17. **1:4 4** Rooma 1.8. **1:5 5 1** Tees. 3.6. **1:6 6** Fil. 1.9; Kwal. 1.9-10. **1:7 7** Rooma 12.10; 2 Koor. 7.4; Ibər. 13.1. **1:8 8-20 1** Tim. 6.1-2. **1:9 9** Filim. 1; Af. 3.1. ‡ **1:10 10** Unisimasə: Kwal. 4.9; uuzənəaki: 1 Tim. 1.2.

¹² Wanyitsə kə ənyi ka sləkeenə ka ci aabiiku əndzə'i; moodəkəyaaki nə ci.

¹³ Kə mwayi nyi kapaanə tə ci ganə abiiki kaa ca tsakə tə nyi ka madəba maku, waatoo agi ndzaanaaki ganə a furəshina putə nga Njunyi Habara.

¹⁴ Amma paa nyi ka moonə nya kapaa tə ci yadə luuvənaaku, acii paa nyi ka moonə nya kavə tə hə tyasə kaa ha dā ka nyi nga'aanə. Amma, wa ca ndzaanə nga luuvənə nga ədzəməku.

¹⁵ Mbu'u ci dīi, ma dzəginə nga Unisimasə abiiku nga uundzə saa'i, kaa ca kavə tə ci ka vii goongga ka Yeesu, ca ənə ka ndzaanə abiiku nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁶ Ma əndzə'i, əntaa wata mava nə ci; kə palee ci ka mava, acii ndzəkəŋunə nə ci putə nga Aləmasiihu. Sə nga uudənə nə ci ka nyi ka şanə. Sakwa ka ha, ətsə ndzaa ci ka mavaaku da ndzəkəŋunə putə nga Slandana.

¹⁷ Acii ha'ə, maa kə ŋgirə hə tə nyi ka kadəshinaaku, luuwə tə ci makə sətə cii kwa luu tə nyi.

¹⁸ Maa kə şhi ca bəzee ka səkəku taa ka ŋgutə rəgwa patə, taa dəmənaku nəndə aciikii, tə nyi cii kwa nə'u.

¹⁹ Nyi Bulusə ca naahə ənə də ciinəki oo'i, nyi Bulusə, ka ənəpaaginə nə nyi ka hə saaku. Amma buurətə oo'i, daciiki upaa hə luupaanə. Patə da ha'ə paa nyi ka wabənə agyanəkii.

²⁰ Tuutəta'ə ndzəkəŋunə, uudagi səkəki putə nga Slandana. Əgəvə ma'i rara'ə aa ədzəməki putə nga Aləmasiihu.

²¹ Kə şhii nyi, ka dātənə nə hə makə sənə cii kya naahə ka hə. Kə şhii nyi maa, ka dātənə nə hə palee ka ətsa.

²² Agi kədiinə nə nyi aciiku əsə, kaa ha kapaa ka nyi kuva, acii agi kanə nə nyi na oo'i, ka luunə nə Əntanfə də'wa goonə, ca ənəpaagi də nyi aabii unə.

Tsakə nəhəpaanə

²³ Yoo, ma Əpafərasə, guva-furəshinaaki putə nga Yeesu Aləmasiihu, kə nəhəpaa ci tə hə. §

²⁴ Ha'ə əsə nə guvii-slənaaki, waatoo Marəkusə da Arisətarəkusə da Dimasə da Luka, agi nəhəpaanə nə tii tə hə. *

²⁵ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə.

1:13 13 Fil. 2.30. **1:14 14** 2 Koor. 9.7; 1 Piita 5.2. **1:16 16** 1 Koor. 7.22; 1 Tim. 6.2. **1:19 19** 1 Koor. 16.21. § **1:23 23** Əpafərasə: Kwal. 4.12. * **1:24 24** Marəkusə: Slənə 12.12; 2 Tim. 4.11; Arisətarəka: Kwal. 4.10; Dimasə da Luka: Kwal. 4.14.

Ləkaləkatətə nyaahə ənji ka ənji Ibəraaniya

Wabənə nga Əntənfə ka ənji shiŋkinə da ma Uuzənaakii

¹ Ma nga ŋukə ŋukə, kə waabi Əntənfə ka dzədzəshi'inaamə ka rəgwanyinə kama kama da ma anabinyinə.

² Amma ma agi zamananə nga muudina, kə wabi ci kaamə da ma uuzənaakii. Tə ci ta'i ci kaa patənə nga uushi'inə a ndzaanə aciikii. Daciikii əsə tagii Əntənfə duuniya. *

³ Dashikii neenə ənji ka ŋgeerənə nga duunuunə nga Əntənfə. Ma ca, ndilə ndilə nə ci makə sətə dīi Əntənfə. Tə'i ŋgeerənə ka wabənaakii, ci kavə tə patənə nga duuniya ka dzənə aakəŋwa də wabənəkii. Makə uugi ci wunəgi rəgwa nga tifyagi 'waslyakəənə nga patənə nga ənji shiŋkinə, kə ŋgirə ci aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə daciizəma Əntənfə Nwanjwa agyanə meeminə patə. †

*Duunuunə nga *Uuzənə nga Əntənfə*

⁴ Ma Uuzənə nga Əntənfə, kə kavə Dii tə ci kaa ca palee ka malaa'ikanyinə, makə sətə palee ləmətə ikə ci ka ci ka natii də məghərəvənə.

⁵ Aciə əntaa ka malaa'ika shi Əntənfə a bii oo'i, "Uuzənaaki nə hə, daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu." Ha'ə əsə, paa ci sha bii ka malaa'ika, "Duu nə nyi, uuzənaaki nə hə."

⁶ Amma ma ka saa'itə Əntənfə kədəhə ka sləkeenə ka mukajaakii aasəkə duuniya, kə bii ci, əŋki ci, "Wa patənə nga malaa'ikanyinə nga Əntənfə a paslə tə ci."

⁷ Ma malaa'ikanyinə əsə, kə wabi Əntənfə agyanətii oo'i, ka kavənə nə ci tə malaa'ikanyinaakii kaa təya slənə ka ci, təya ndzaanə makə məda. Ca kavə tə tii əsə təya ndzaanə makə gana nga gunə.

⁸ Amma ma uuzənaakii, kə bii ci ka ci, əŋki ci, "Ya'ə Əntənfə, ma nwanjuunaaku, nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə ci. Də goŋgaanə cii kwa da nwanjuunaaku.

* **1:2 1.2** Uuzənaakii: 5.8; daciikii tagii ci: Yooh. 1.2; Kwal. 1.16; Ibər. 11.3.

† **1:3 1.3** 2 Koor. 4.4; Kwal. 1.15; da ciizəma Əntənfə: 8.1. **1:4 1.4** Af. 1.21; Fil. 2.9. **1:5 1.5** Jab. 2.7; 2 Sam. 7.14; Mat. 3.17; Slənə 13.33; Ibər. 5.5. **1:6 1.6** Jab. 89.28; 97.7. **1:7 1.7** Jab. 104.4. **1:8 1.8-9** Jab. 45.7-8.

⁹ Kæ kadfeesækæ ka hæ næ sətə da goonŋa agikii.
 Ma sətə pooshi goonŋa agikii əsə, kæ biiipaa ka hæ sækæ.
 Ci dīi ta'i Əntaŋfwaaku tə hæ,
 waatoo Əntaŋfə rəŋwə dyaŋə,
 kaa ha ndzaa da ɖuunuunə da moodfasəka
 palee ka patənə ŋga guvii-slənaaku."

¹⁰ Kæ wabi Əntaŋfə ka ci əsə, əŋki ci,
 "Slandana, hæ tagii duuniya daga ka 'watəginə,
 də ciinəku saaku dīi hæ səkəntaŋfə.

¹¹ Patənə ŋga uushi'iitsa, ka uudəginə,
 amma ma hæ, ma'ə hæ.
 Ka iirəginə nə tii makə sətə ci kəjeerənə a iirəgi.

¹² Ka fuudəginə nə hæ tə tii,
 makə sətə ci əŋjə a fuudə baləwa.
 Ka zə'uginə nə tii makə sətə ci kəjeerənə a zə'ugi.
 Amma ma hæ, ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə hæ.
 Pooshi muudinə ŋga əpinaaku əsə."

¹³ Əntaa ka malaa'ika shi Əntaŋfə a bii, "Ndzaanə gadəvə
 da ciizəmaki, see mada kavə nyi tə hæ kaa ha jaala agyanə
 əŋji daawaanaaku."

¹⁴ I wu saŋə nə malaa'ikanyina? Ma təya, ma'yanyinə nə
 tii ətə ca slənə ka Əntaŋfə. Tə tii cii kəya sləkee ka tsakənə
 tə əŋjitə ca upaa luupaanə.

2

Habara ŋga maɖuunə luupanə

¹ Acii ha'ə dīi əna, ŋgərətaamə haŋkala gaamə ŋga'ə
 agyanə habaratə fii amə. Acii mada pooshi amə kavə
 haŋkala gaamə agyanəkii, ka ŋusləginə naamə agyanə
 ŋunyi rəgwa.

² Ma habaratə fii dzədzəshi'inaamə da ma
 malaa'ikanyinə, goonŋa. Ma əndətə taŋəgi habarakii
 əsə, kæ upaa ci dzalənə ətə dəbee ka ci.

³ Mada ha'ə, ya amə ənə fii habara agyanə maɖuunə
 luupaanə ŋga Əntaŋfwa, mada kæ bwasee amə ka luu-
 paatsa, iitə dīi mbee naamə ka mbərəɖənə acii gəŋwana?
 Acii Slandanə ci saakii 'watəgi wabənə ka əŋji agyanə
 habaratsa. Ma əŋjitə fii tə ci əsə, tii baarəgi kaamə
 paŋgəraŋə tə goonŋaanəkii.

⁴ Saa'ikii rəŋwə ha'ə tsakəvə Əntaŋfə naakii
 seedawanyinə aagyanə natii də ɖaada sə ŋga
 hurəshishinyinə laŋə ka baariinə oo'i, ha'ə tanyi. Ca

vii ka ənji baawəfa ɲga ɗaada uushi'inə kama kama dacia Malaaba Ma'yanaakii, makə sətə kadeesəkə ka ci.

Əndətə ca kərə taamə ka upaa luupaanə

⁵ Əntaa tə malaa'ikanyinə kavə Əntanfə kaa tɔya ndzaanə ka meeminə agyanə duuniyatə na shi, waatoo duuniyatə caama wabə agyanəkii.

⁶ Amma tə'i əndə'i ha asəkə malaaba ləkaləkatə ətə wabi agyanə əndə shiŋkinə, əŋki ci,

“Mi sanə nə əndə shiŋkinə bahə ha buurətə tə ca?

Wu sanə nə ci bahə shinaaku ka tsakənə tə ca?

⁷ Kə kavə hə tə ci kaa malaa'ikanyinə a palee ka ci ɲga uundzə saa'i,

ha vii ka ci ɗuunuunə da ɲgeerənə.

⁸ Ha kavə tə ci kaa ca ɗa ɲwanjuunə agyanə patənə ɲga uushi'inə.”

Ma nyaahə ənji oo'i, “Kə kavə Əntanfə tə əndə kaa ca ɗa ɲwanjuunə agyanə patənə ɲga uushi'inə,” ətsə ca baarii oo'i, pooshi səkii paa ci ka ɗa ɲwanjuunə agyanəkii. Amma ma agi saa'ina, kə shii amə pooshi əndə shiŋkinə agi ɗa ɲwanjuunə agyanə patənə ɲga uushi'inə zəku'i.

⁹ Amma neemə ka Yeesu əndzə'i. Ci ca ɗa ɲwanjuunə agyanə patənə ɲga uushi'inə. Kə shi Əntanfə a həətəpaa tə ci, malaa'ikanyinə a palee ka ci ka uundzə saa'i. Ma ɗii ha'ə, kaa ca shii əntənə ka putə ɲga ənji shiŋkinə dagi pwapoonə ɲga Əntanfə ka tii. Acii ha'ə, putə ɲga cibənaakii da əntənaakii vii Əntanfə ka ci ɲwanjuunə da ɗuunuunə.

¹⁰ Əntanfə tagii patənə ɲga uushi'inə ka ci saakii. ɲga'ə makə kavə ci tə Yeesu kaa ca ndzaanə ka mambu'ukii dagi sa cibaakii, kaa manjeevənaakii a ndzaanə lanə, tɔya ndzaanə agi ɗuunuunaakii əsə. Acii Yeesu kirə tə tii kaa tɔya shii upaa luupaanə.

¹¹ Ma Yeesu tii da ənjitə laabagi ci tə tii, ka ndzaanə nə tii ka dənə rəɲwə. Ci ɗii, pooshi Yeesu ayii ka 'wanə tə tii ndzəkəɲushi'inəkii.

¹² Kə bii ci ka Əntanfə, əŋki ci,

“Ka wabənə nə nyi ka ndzəkəɲushi'inəki agyanə ləməku. Ka dəlanə nə nyi də hə ahadatii.”

¹³ Kə bii ci əsə, “Ma nya, ka gi'inə nə nyi tə Əntanfə.” Ca ba əsə, “Wanyinə da manjeeviitə ba'avə Əntanfə aaciiki.”

¹⁴ Makə ɗii ci, ma manjeeviita, ənji shiŋkinə nə tii patə, acii ha'ə, ma Yeesu, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə ci makə

2:4 2.4 Yooh. 2.11; Slənə 2.22; 1 Koor. 12.4-11; 2 Koor. 12.12. **2:6 2.6-8** Jab. 8.5-7. **2:8 2.8** 1 Koor. 15.27. **2:9 2.9** Fil. 2.8-9. **2:10 2.10** 1 Koor. 8.6; 12.2; Slənə 3.15. **2:11 2.11** Mat. 25.40; 12.50; Yooh. 20.17. **2:12 2.12** Jab. 22.23. **2:13 2.13** Isaa. 8.17-18.

natii kaa ca shii əntənə. Dagi əntənaakii zamagi ci də ngeerənə nga *Seetanə, makə đii ci ma Seetanə, tə'i ci da ngeerənə agyanə wa. *

¹⁵ Də ha'ə mbee ci ka luupaanə tə patənə nga ənjitə ndzaanə ka maviinə nga Seetanə daga ka poonə tə tii, magwaləkii acii wa.

¹⁶ Acii ha'ə, pangəranə nə ətsə oo'i, əntaa tə malaa'ikanyinə shi ci ka tsakənə, amma tə jijinyinə nga Ibərahiima shi ci ka tsakənə.

¹⁷ Acii ha'ə, tyasə see makə ndzaa ci makə nga ndzəkəŋushi'inəkii taa ka ngutə rəgwa patə, kaa ca shii ndzaanə ka mađuunə *limanə, əndə nəhə təgunuunatii, əndə slənə də ədzəmə rəŋwə ka Əntanfə. Ma ndzaa ci ka mađuunə limanə, kaa ca əntə ka putə nga ənja, Əntanfə a tifyagi 'waslyakəənatii dagi əntənaakii.

¹⁸ Makə đii ci kə cibə ci, kə upaa təbənə tə ci əsə, asee ma ənjitə ca ənjə a təbə tə tii, kə mbee ci ka tsakənə tə tii.

3

Kə palee Yeesu ka Muusa

¹ Ndzəkəŋushi'inəki ətsə 'wii Əntanfə tuunə noonə koona ndzaanə ka ənjaakii, buurətəmə tə Yeesu. Ma ca, masləkee əndə nə ci, kə shi ci ka ndzaanə ka mađuunə *limanə nga goongaanə caama baaba.

² Ma ca, kə ta'i Əntanfə tə ci kaa ca dā slənaakii. Kə luuvə ci əsə tə patənə nga sətə bii Əntanfə ka ci, makə sətə shi Muusa a luuvə patənə nga sətə bii Əntanfə ka ci, ca slənə ahada ənji *yi nga Əntanfə.

³ Amma kə dəbee ənjə a vii dūunuunə ka Yeesu palee ka Muusa, makə sətə ci ənjə a vii dūunuunə ka əndətə ghənyi ya palee ka yikii.

⁴ Taa ngutə yi patə, tə'i əndətə ghənyi. Amma Əntanfə ghənyi patənə nga uushi'inə.

⁵ Ma Muusa, əndətə slənyi də goongə asəkə yi nga Əntanfə nə ci. Slənaakii baarii ka ənji tə sətə ci Əntanfə a ba aakəŋwa.

⁶ Amma ma Aləmasiihu, uuzətə yi nga Əntanfə nə ci, əndə luu aya əsə. Ci ca dā ŋwanjuunə asəkə yi nga Əntanfə. Amə nə yaakii, amma see a kəŋaamə ndihə ndihə, ama ka naamə dənə ka muudinə. *

* **2:14 2.14** 2.17; Yooh. 1.14; Seetanə: Yooh. 8.44; 12.31; 1 Yooh. 3.8; Səniinə 12.10. **2:15 2.15** Rooma 8.21. **2:16 2.16** Isaa. 41.8-9. **2:17 2.17** 4.14; 5.2; Fil. 2.7; 1 Yooh. 2.2. **2:18 2.18** 4.15; Mat. 4.1-11. **3:1 3.1** 4.14. **3:2 3.2** Baan. 12.7. * **3:6 3.6** uuzətə yi: 5.8.

Əpisəkətə nə Əntanfə a vii ka ənjaakii

⁷ Acii ha'ə, makə sətə bii Malaaba Ma'yanə,

"Ma ənshinə, mada kə fii unə uurakii,

⁸ fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə, makə sətə shi dzədzəshi'inuunə a huurəgi

saa'itə tii agi bilinə,

waatoo, saa'itə kaaree tii ka *ɲwanjuunə ɲga Əntanfə, təya təbə tə ci əsə.

⁹ Əɲki Əntanfə, 'Ma agi bilinə,

kə tībə dzədzəshi'inuunə tə nyi,

dagyanə tii kə nee ka slənaaki agi fəzə ənfwadə pu'unə.

¹⁰ Acii ha'ə, kə bəzhi səkəki aashi ənjita,

əɲki nyi, kə zii tii, kə təkuree tii ka shii rəgwaaki.

¹¹ Də ha'ə, bəzhi səkəki aashitii, nya jidə, əɲki nyi,

paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii

kaa təya əpisəkə davə! "

¹² Ndzəkəɲushi'inəkya, nəhəmə noonə nə acii ga əndə'i əndə a shigi ahadoonə ətə dʒii rəgwaakii bwayakii, waatoo, paa ci gi'i tə Əntanfə, wata ca ɲusləgi a rəgwa Əntanfə Əndə vii əpinə.

¹³ Amma ma səndə danuunə, tsakəməshinə uusəra patə, acii ga taa mi a kavə tuunə ka slənə 'waslyakəənə, ədzəmuunə a huurəgi. Dəmə aakəɲwa də tsakəshinə ha'ə, mada ma'ə saa'itə ci əɲjə a 'wa 'Ənshinə'!

¹⁴ Acii ma amə, mada kə ndzaa amə ndihə ndihə agi uushi'iitə 'watəgyaamə vii goongə agyanəkii daga ka 'watəginə ca'ə ka muudinə, kə ndzaa ci ətsa, uushi rəɲwə naamə da i Aləmasiihu.

¹⁵ Kə ndzaa ci makə sətə bii malaaba ləkaləkətə oo'i,

"Ma ənshinə, mada kə fii unə uura ɲga Əntanfə,

fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə

makə sətə shi dzədzəshi'inuunə a huurəgi,

saa'itə kaaree tii ka ɲwanjuunə ɲga Əntanfə."

¹⁶ I wu sanə sha fii uura ɲga Əntanfə, təya kaaree ka ɲwanjuunaakəya? Əntaa patənə ɲga əɲjitə ɲgiragi Muusa tə tii anə hanyinə ɲga Misəra kwa?

¹⁷ Aashi i wu sanə bəzhi səkə ɲga Əntanfə fəzə ənfwadə pu'una? Əntaa aashi əɲjitə dʒii 'waslyakəənə, təya kwaalagi, təya mətəgi agi bilinə kwa?

¹⁸ Ya saa'itə ji'i Əntanfə oo'i, paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii ci ka tii, paa tii ka əpi səkə davə əsə, agyanə i wu sanə wabi ci ha'a? Tii nə əɲjitə pooshi tii fii wabənaakii.

¹⁹ Yoo, kə nee amə dīi kə təkuree tii ka mbu'unə aanə hanyinəkii acii paa tii vii goonga ka Əntanfə.

4

¹ Ma aləkawalətə dīi Əntanfə ka ənji kaa təya upaa əpisəka, ma'ə ca'ə əndzə'i. Acii ha'ə, nəhaamə naamə na, acii ga əndə'i əndə ahadoonə a təkuree ka mbu'unə aadəvə putə nga 'waslyakəənaakii.

² Kə fii amə nūnyi habara nga Əntanfə makə sətə shi dzədzəshi'inaamə a fii agi bilinə. Ma təya, kə fii tii, amma pooshi nafii tə tii, acii, ma saa'itə fii tii, pooshi tii liwə də vii goonga.

³ Ma amə ənə vii goonga, kə mbu'yaamə ka ha nga əpisəkəkii. Amma ma təya, pooshi tii mbu'i, makə sətə bii ci,

“Kə bəzhi səkəki, nya jidə, əŋki nyi, ma təya, paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii kaa təya əpisəkə davə.”

Taa ngahi wabi ci ha'ə, patə da ha'ə tə'i əpisəka, acii ndzanənə ka saa'itə tagii ci duuniya uugi ci slənaakii patə.

⁴ Tə'i əndə'i ha asəkə malaba ləkaləkatə wabi ci agyanə mədəfənə nga uusəra, əŋki ci, “Kə əpi Əntanfə səkə ka mədəfənə nga uusəra makə uugi slənaakii.”

⁵ Asəkə hatə ha'ə əsə, kə nyaahə ənji oo'i, “Paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii kaa təya əpisəkə davə.”

⁶ Ma ənjitə 'watəgi fa nūnyi habara, paa tii vii goonga. Acii ha'ə, paa tii mbu'i aadəvə. Amma ca'ə əndzə'i, ma'ə rəgwa mawunəkii kaa hara ənjə a mbu'u aadəvə.

⁷ Putə nga ətsə ha'ə, fəzənyinə lanə daba'a ətsa, Əntanfə a la əndə'i uusəra ətə ci ənjə a 'wa, 'Ənshinə.' Kə wabi Əntanfə da ma *Dawuda, kə bii ci wabəətsə uugiinə naahətənə koonə, ətə bii ci, “Ma ənshinə, mada kə fii unə uura nga Əntanfə, fatəmə tə ci, goona huuregi ədzəmuunə.”

⁸ Maci daga nukə nukə kirə Jasəwa tə dzədzəshi'inaamə, təya mbu'u ka hatə dīi Əntanfə davə, təya əpisəkə da ci, kada pooshi Əntanfə gi aakəŋwa də la əndə'i uusəra.

⁹ Də ha'ə shii amə oo'i, ma uusəratə dəkəpaa Əntanfə ka ənjaakii nga əpisəka, ma'ə ca'ə əndzə'i, makə sətə əpi ci səkə naakii ka mədəfənə nga uusəra.

¹⁰ Acii taa wu patə liwə əpisəkətsə dīi Əntanfə aləkawaləkii nga viinə, kə uugi slənaakii, kə əpi ci səkə əsə, makə sətə əpi Əntanfə naakii.

¹¹ Acii ha'ə, ma amə, ɗaamə gazhi'waanə nga dəmənə ka ha nga əpisəkətsa, acii ga taa wu ahadaamə a təkuree ka dəmənə, makə sətə təkuree dzədzəshi'inaamə, acii tsarə nga ghatə vii goonɗatsa.

¹² Acii, ma waɓənə nga Əntanfə, da i əpinə nə ci, kwatsə kwatsə nə ci əsə. Hidamə hidamə nə makii palee ka ngila purəjanə ətə ca idə kyakya'ə rəgwa. Agi dəməgərənə nə ci vədikə aasəkə ədzəmə ɛndə ca'ə ka hatə dīi məgununə ca mbu'u aagi mbwasama. Agi ɓaarəginə nə ci paŋgəranə tə sətə ci ɛndə a hiima a ədzəməkii da sətə cii kəya ɗa aniya nga ɗanə.

¹³ Ma Əntanfə, pooshi uushi ətə tagii ci bahə umbəgi agyanə ginəkii. Paŋgəranə paŋgəranə nə patənə nga uushi'inə akəŋwaciikii. Ka ci naama baaba patənə nga slənə gaamə.

Maduunə limanə nə Yeesu

¹⁴ Makə dīi ci tə'i amə da maduunə limanə ətə ndərəgi dzakə dagi səkəntanfə aadəgyə, waatoo, Yeesu *Uuzənə nga Əntanfə, acii ha'ə, kəsətaamə tənə tənə tə vii goonɗaanə caama baaba. *

¹⁵ Acii ma maduunə limanə gaamə, əntaa ətə pooshi ka nəhə təgunuunə gaamə. Madə kə palee uushi ka ngeerii amə, agi nəhənə nə ci təgunuunə gaamə. Ma ca, kə upaa təbənyinə kama kama tə ci weewee makə ətə upaa taamə, amma pooshi ci dīi 'waslyakəənə.

¹⁶ Acii ha'ə, ngərəgyaamə ngwalənə, ama əntsahə aabii nwanwa ɛndə ɗa pwapoonə, kaa ca nəhə təgunuunə gaamə, ama upaa pwapoonə ka tsakənə daamə ka saa'itə caama moo.

5

¹ Taa ngutə maduunə *limanə patə, agi ənjaakii ci ənjə a ɗəkə tə ci, ca slənə ka Əntanfə ka madəɓa matii, kaa ca ɗa sataka ka Əntanfə ka tifyagi də 'waslyakəənə.

² Makə dīi ci tə'i uushi'inə laŋə ətə ca palee ka ngeeriikii, taa ənjitə pooshi ka slənətə uushi də rəgwakii, da ənji ghatə shiinə, ka mbeenə nə ci ka kərətənə tə tii.

³ Putə nga uushi'iitə laŋə ca palee ka ngeeriikii, tyasə see a ɗa ci sataka ka putə nga 'waslyakəənaakii makə sətə cii kəya ɗa ka putə nga 'waslyakəənə nga ənja.

⁴ Pooshi ɛndə ca ɗuunətə naakii nə kaa ca ndzaanə ka maduunə limanə, madaamə Əntanfə 'wii tə ci, makə sətə

4:12 4.12 Isaa. 49.2; 55.11; Irim. 17.10; Yooh. 12.48; Af. 6.17; 1 Piita 1.23; Səniinə 1.16. * **4:14 4.14** 5.8; 8.1; maduunə limanə: 2.17-18; 3.1; 5.1,4-6; 7.24-28; 8.3; 9.7,11. **4:15 4.15** 2.18; 5.2; 7.26; 9.12; 1 Yooh. 3.5. **4:16 4.16** 10.19. **5:1 5.1** 4.14. **5:2 5.2** 2.17-18; 4.15; 7.28. **5:3 5.3** 7.27; 9.7; Leew. 9.7; 16.6,15.

shi Əntanfə a 'wii tə *Haruna kaa ca ndzaanə ka mađuunə limanə. *

⁵ Ha'ə nə Aləmasiihu əsə. Əntaa ci saakii đuunətə naakii nə kaa ca ndzaanə ka mađuunə limanə. Amma ma Əndətə ta'i tə ci, ci nə Əndətə bii ka ci,

"Uuzənaaki nə hə, daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu."

⁶ Makə sətə bii ci ka əndə'i ha asəkə ləkələkatə əsə,

"Limanə nə hə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə.

Dərəpə nga Maləkisadakə nə'unəku."

⁷ Ma saa'itə Yeesu asəkə duuniya, kə dīi ci də'wanyinə, ca kədii də ngeerənə, ca mađee ka uurakii da kiinə agikii ka Əntanfə ətə da baawəda nga luupaanə tə ci acii əntənə. Kə fii Əntanfə də'waakii acii kə nğwali ci tə Əntanfə.

⁸ Taa nğahi *Uuzənə nga Əntanfə nə ci, amma dagi cibətə sii ci jigunyi ci fanə tə Əntanfə. †

⁹ Makə uudəpaa Əntanfə slənaakii ashikii, kə ndzaa ci ka rəgwa nga luupaanə tə patənə nga ənji ka ca'ə ndənjwə ndənjwə, waatoo, ənjitə fii tə ci.

¹⁰ Acii kə kavə Əntanfə tə ci ka mađuunə limanə, ca nə'u dərəpə nga Maləkisadakə.

Wabənə agyanə bwaseenə ka rəgwa nga Əntanfə

¹¹ Ma agyanə Maləkisadakə, tə'i uushi'inə nga baabanə koonə lanə, amma ka dənə keenə dzawə nə batənə koonə, acii pooshi unə ma'ə agi paaratəgi də wabənə pii pii.

¹² Acii taa nğahi maliminə dəbee una ndzaanə nga əna, amma patə da ha'ə see a ənə ənji ka dzəgunətə koonə tə təkənjwatə wabənə nga rəgwa nga Əntanfə. Ca'ə əndzə'i 'wanə sanuunə ka mađəbama nga dafəna.

¹³ Taa wu patə ətə ma'ə ka sa 'wanə, ma'ə ci uuzənə a ba'ə. Ma tsarə nga əndətsa, ma'ə ci mashiimə taarapaanə ahada bwayakii da nğnyikii.

¹⁴ Amma ma əndətə pooshi ma'ə ka sa 'wanə, see dafəna cii kəya adə, mata nə ətsa. Ci nə əndətə uugi dzəgunə taarapaanə ahada bwayakii da nğnyikii.

6

¹ Acii ha'ə, dzaamə aakənjwa də slənə uushi'inə nga matanənyinə, gaama ndzəhənəənə ka təkənjwatə dzəgunənə agyanə rəgwa nga Aləmasiihu. Waatoo, gaama ndzəhənəənə ka dzəgunənə ka ənji, wa təya bwasee ka

* 5:4 5.4 Haruna: Shig. 28.1. 5:5 5.5 1.5. 5:6 5.6 Jab. 110.4; Ibər. 6.20. 5:7 5.7 Mat. 26.36-46. † 5:8 5.8 1.2; 4.14; 6.4-6; 7.3,28; 10.29; Yooh. 1.34; fanə tə Əntanfə: 4.15; Fil. 2.8. 5:9 5.9 7.27. 5:10 5.10 5.6; 6.20. 5:12 5.12-13 1 Koor. 3.2. 5:14 5.14 13.9; Rooma 16.19; 1 Koor. 14.20; Af. 4.14.

slɛnɛ uushi'itɛ ca kɛrɛ tɛ tii ka ɛntɛnɛ, da wa tɛya vii goonɔa ka ɛntanɔfɛ.

² Ha'ɛ ɛsɛ, gaama ndzɛhɛnɛnɛnɛ ka dzɛgunɛnɛnɛ ka ɛnji agyanɛ yiiɓɛ* bapɛtisɛma, da agyanɛ kavɛ ciinɛ agyanɛ ɛnda, da agyanɛ madɛnɛ nɔa mamɛɛtɛ ɛnja, da agyanɛ gɛɔɔwanɛ uusɛra nɔa muudinɛ.

³ Amma, ma ɗanaamɛ, dzaamɛ aakɛɔwa dɛ dzɛgunɛ uushi'inɛ nɔa matanɛnyinɛ, madɛ kɛ luuvɛ ɛntanɔfɛ.

⁴ Aci ma ɛnjitɛ nee ka goonɔaanɛ nɔa ɛntanɔfɛ, tɛya upaa barɛkaanaakii, tɛya upaa Malaaba Ma'yanɛ,

⁵ waatoo, ɛnjitɛ tɛbɛtɛ ndikɛ ndikɛnɛ nɔa wabɛnɛ nɔa ɛntanɔfɛ da baawɛɗa nɔa nɔwanɔunaakii ɛtɛ na shi,

⁶ ma tsarɛ nɔa ɛnjitɛ, madɛ kɛ nɔslɛgi tii, tɛya vii ba'ɛ ka ɛntanɔfɛ, pooshi sɛkii ca ɛnyatɛ dɛ tii aaba'ɛ bahɛ tɛya baanɛ ka ci. Aci kɛ ɛnyi tii ka gwa'avɛnɛ tɛ Uuzɛnɛ nɔa ɛntanɔfɛ aashi ɛnfwa. Dɛ ha'ɛ kavɛ tii ɛnji ka bɛrapaanɛ tɛ ci.

⁷ Buurɛtaamɛ agyanɛ hanyinɛ ɛnɛ ci patɛnɛ nɔa vɛnɛ ca ndzɛmɛ anɛkii anɛkii, ca ifɛgɛrɛ patɛ aagikii, sɛ nɔa zɛma a gyaavagi nɔaanɔa'ɛ agikii kaa ɛnjitɛ ca uuza zɛmɛkii a nafagi. Ma hanyiitsa, ka ci ɗavɛ ɛntanɔfɛ barɛkaanɛ.

⁸ Amma madɛ wata kuzhinyinɛ da dɛhɛnyinɛ gyaavagi parɛkɛ davɛ agi hanyinɛkii, pooshi nafakii. Ka gɛra naalanɛ nɔa ɛntanɔfɛ nɛ hanyinɛkii, gunɛ a ɛtsagi tɛ ci hɛhɛɗɛ.

⁹ Kadashinyinɛ geena, taa nɔgahi kɛ wabiinɛ koonɛ ha'ɛ, kɛ shii inɛ weewee, ma unɛ, agi nɛ'utɛnɛ nuunɛ makɛ sɛtɛ diɓɛ, koonɛ shii upaa luupaanɛ.

¹⁰ Ma ɛntanɔfɛ, ɛndɛ goonɔa nɛ ci, pooshi slɛnɛ goonɛ ka zaanɛnɛ ka ci. Ha'ɛ ɛsɛ nɛ uudɛɛtsɛ cuuna uudɛ tɛ hara ɛnji nɛ'unɛ, kɛ cakuunɛ tɛ tii agi lɛmɛkii. Kɛ shii ci agi dzɛnɛ nuunɛ aakɛɔwa dɛ tsakɛnɛ tɛ tii. Pooshi ka zaanɛnɛ ka ci.

¹¹ Ma sɛtɛ ciina moo, wa patɛnɛ goonɛ a ɗa gazhi'waanɛ ha'ɛ ca'ɛ ka muudinɛ, koonɛ shii upaa patɛnɛ nɔa uushi'iitɛ kii unɛ nuunɛ davɛ.

¹² Pooshi inɛ ka uudɛnɛ una ndzaanɛ ka manya'inɛ, amma, ma mooniinɛ, a nɛ'uunɛ dɛrɛpɛ nɔa ɛnjitɛ vii goonɔa, tɛya sɛ'watɛ, acii tii na upaa sɛtɛ dii ɛntanɔfɛ alɛkawalɛ nɔa viinɛ.

Tantanyinɛ nɛ alɛkawalɛ nɔa ɛntanɔfɛ

6:1 6.1 9.14. * **6:2 6.2** Yiiɓɛ bapɛtisɛma taa alɛ'aada nɔa laabagi shishinɛ ka baarɛ camɛɛnɛ nɔa ɛnda akɛɔwacii ɛntanɔfɛ. **6:2 6.2** Yooh. 3.25-26; Slɛnɛ 19.1-6. **6:4 6.4-6** 2.1-3; 5.8; 10.26-29; 12.25; Mat. 12.31; 1 Yooh. 5.16. **6:8 6.8** Mat. 13.7,22. **6:10 6.10** 10.32-34; 13.1; 1 Yooh. 4.7-12,19-21. **6:12 6.12** 11.1-12; Luka 21.19.

¹³ Ma saa'itë dñi Əntañfə aləkawalə ka Ibərahiima, makə dñi ci pooshi əndə palee ka ci bahə jidənə də ləməkii, kə ji'i ci də ləməkii saakii.

¹⁴ Əŋki ci ka ci, "Tantanyinə ka dñanə nə nyi ka hə barəkaanə, ha ta makə cingəra."

¹⁵ Ma Ibərahiima, kə kəŋaanə ci ndihə ndihə, wata kə upaa ci sətə dñi Əntañfə ka ci aləkawaləkii.

¹⁶ Ma ənjə a jidə, agi ŋgərənə nə tii ləmə ŋga əndətə palee ka tii, təya jidəgi. Jidənə ca lagi gəŋwanə ŋga taa mi patə agi mabizhinəkii.

¹⁷ Aci ha'ə, ma ənjitə na upaa sətə dñi Əntañfə aləkawalə ŋga viinə ka tii, makə mwayi ci baariinə ka tii paŋgəranə oo'i, paa ci na zə'u də wabənə, see ca tsakətəgi də jida.

¹⁸ Ma aləkawalaakii da jidaakii, pooshi ka zə'unə, pooshi Əntañfə ka jirakənə də tii əsə. Ma amə ənə huyi ka ndzəŋwə ndzəŋunə aabiikii, ma uushi'iitə bəra'i, agi viinə nə tii kaamə ŋgeerənə ka shaŋə a ədzəmaamə, ama kəŋaanə ndihə ndihə agi kanətə kii amə ŋga upaa uushi acii Əntañfə.

¹⁹ Uushi'iitə kii amə naamə davə kavə taamə ka dzənə gəŋə agi ndzaanə gaamə, ama kəŋaanə ndihə. Putə ŋga kanəkii mbu'u naamə kura'ə aasəkə hatə malakii də gwada, waatoo, malaaba ha ŋga Əntañfə.

²⁰ Ma hatsa, ci nə hatə 'watəgi Yeesu dəmənə kaamə aadəvə ka madəbama gaamə. Aci ma ca, kə ndzaa ci ka mađuunə limanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Dərəpə ŋga Maləkisadakə cii kəya nə'u. †

7

Maləkisadakə limanə ŋga Əntañfə

¹ Ma əndətsə dñi ləməkii Maləkisadakə, ŋwanwə ŋga vərənə ŋga Saliimə nji ci, limanə ŋga Əntañfə mađuunəkii nə ci əsə. Ma agi saa'ikii, Ibərahiima a ənya ka ha ŋga panə, hatə zamagi ci də meeminə ənfwadə, kə gi Maləkisadakə ka gəŋwayanə da ci a rəgwa, ca da ka ci barəkaanə. *

² Wata Ibərahiima a ŋgərə uushi'iitə fə'ya ci ka ha ŋga panə, ca təkəpaa kurəgə pu'u pu'u, ca ŋgərə kurəgə rəŋwə rəŋwə, ca vii ka ci. Ma ləmə Maləkisadakə, makə bana, ŋwanwa əndə goŋga. Makə dñi ci ŋwanwə ŋga

6:13 6.13-14 'Wat. 22.16-17; Ibər. 11.12. **6:16 6.16** Shig. 22.10; Mat. 5.34; 23.16-22. **6:18 6.18** Baan. 23.19. **6:19 6.19** 3.6; Rooma 5.5; Ibər. 9.3.

† **6:20 6.20** 4.14; Maləkisadakə: Jab. 110.4; Ibər. 5.6,10; 7.1-4. * **7:1 7.1** Maləkisadakə: 'Wat. 14.17-20; Ibər. 5.6.

Saliimæ† nê ci, ci ca ðaarii oo'i nwanjutê ca kira ndzaanê agi jamênê nê ci.

³ Ma ca, pooshi ênji shii tê dii taa mæci taa dzêdzêshi'inækii, pooshi ênji shii saa'itê pwayi ênji tê ci taa saa'i nga êntênaakii êsê. Amma ma ci, makê nga *Uuzênê nga Êntanfê nê ci, waatoo limanê nga ha'ê ndênwê ndênwê.

⁴ Buurêtêmê nga'ê tê ðuunuunê nga Malêkisadakê. Kê ngirê dzêdzêshi'inaamê Ibêrahiima uushi'itê fi'ya ci agi panê patê, ca têêkêpaa kurêgê pu'u pu'u, ca ngêrê kurêgê rênwê rênwê, ca vii ka Malêkisadakê.

⁵ Wiitsê boo, ma limanyii'tê agi slikêrênê nga *Leewi, ka tii bii *bariya luu kurêgê rênwê agi pu'u acii ênji *Isêrayiila, taa ngahi tii maa, jijinyinê nga Ibêrahiima nê tii.

⁶ Amma ma Malêkisadakê, êntaa ahada slikêrênê nga Leewi nê ci, amma patê da ha'ê ka ci vii Ibêrahiima kurêgê rênwê agi pu'u, ca ða barêkaanê ka Ibêrahiima, waatoo, ka êndêtê ðii Êntanfê ka ci alêkawala.

⁷ Kê shii amê pangêranê oo'i, ma êndêtê ca ða barêkaanê, kê palee ci ka êndêtê ca luu barêkaanêkii dê ðuunuunê.

⁸ Ma ênjitê ca luu kurêgê rênwê agi pu'u, waatoo, jijinyinê nga Leewi, ênjitê mæêki nê tii. Ma Malêkisadakê, makê sêtê bii malaaba lêkalêkatê, pooshi ênji nêe ka waakii. Ka ci vii Ibêrahiima kurêgê rênwê agi pu'u.

⁹ Ma saa'itê vii Ibêrahiima ka Malêkisadakê kurêgê rênwê agi pu'u, ka banê naamê, Leewi dê naakii nê maa, kê vii ci ka ci, taa ngahi ma nga êna, jijinyinaakii ca luu kurêgê rênwê agi pu'u acii ênja.

¹⁰ Ma bii amê oo'i, kê vii Leewi ka ci kurêgê rênwê agi pu'u, acii ma Leewi, rênwê nê ci agi jijinyinê nga Ibêrahiima.

¹¹ Ma saa'itê vii Êntanfê bariya ka ênji Isêrayiila, waatoo saa'itê slikêrênê nga Leewi a ða limaane, pooshi mbu'i ka sêtê mwayi Êntanfê. Maci ma fii unê kê mbu'i, ka ða pooshi nafa nga kira êndê'i limanê êtê nyi'u dêrêpê nga Malêkisadakê, ca bwasee ka nga *Haruna uuzênê nga Leewi.

¹² Ma ða kê zhi'i ða limaane aagyanê êndê'i slikêrênê, tyasê ka zhi'unê nê bariya êsê.

¹³ Acii ma Slandanaamê ênê ciina wabê uushi'iitsê agyanêkii, agi êndê'i slikêrênê pamê shigi ci. Ma agi slikêrêetsa, pooshi agitii sha ðii limanê taa ða slênê anê ha nga ða sataka.

† 7:2 7.2 Ma Saliimê, êndê'i lêmê nga Urusaliima nga nukê, makê bana, 'Ndzaanê agi jamênê' dê uura Ibæraaniya. 7:5 7.5 Baan. 18.21.

14 Ma Slandanaamə, paŋgəraŋə a babara oo'i, agi slikərənə ŋga Yahuda shigi ci. Amma ma saa'itə wabi Muusa agyanə limanyinə, paa ci 'wapaa slikərənə ŋga Yahuda.

*Əndə'i *limanə makə Maləkisadakə*

15 Ma sətə, kə cakə shiginə paŋgəraŋə aa babara oo'i, kə shigi əndə'i limanə makə Maləkisadakə.

16 Ma ndzaanaakii ka limanə, əntaa dagi bariya ŋga əndə shiŋkinə, amma dagi ŋgeerənə ŋga əpinə ətə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ndzaa ci ka limanə.

17 Makə sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Limanə nə hə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Dərəpə ŋga Maləkisadakə nə'unəku."

18 Ma iirə bariyatə vii Əntaŋfə ka ənja, kə ŋgirə ci, ca uulagi, acii pooshi ŋgeerənə davə, pooshi ka luupaa ənja.

19 Ma iirə bariyata, pooshi ŋgeerənə davə bahə kavə ənji shiŋkinə ka ndzaanə mambu'ukii agi slənatii. Kə kira Əntaŋfə matahu uushi ətə caama ka nə davə, kaama shii əntsahənə kədəhə aabiikii.

20 Dagi jidənə dīi Əntaŋfə ha'ə. Ma saa'itə kii ənji tə slikərənə ŋga Leewi ka limanyinə, əntaa də jida.

21 Amma ma Yeesu, ma saa'itə kii Əntaŋfə tə ci ka limanə, kə bii ci ka ci, əŋki ci,

"Ma nyi Slandana, kə ji'i nyi,

paa nyi ka ənə də ma əsə.

Limanə nə hə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

22 Ətsə ha'ə baarii kaamə oo'i, ma Yeesu, ŋga matahu aləkawala ndzaa ci ka əndə rəgwa.

23 Ma limanyiiṭə ŋga ŋukə, laŋə nji tii, acii kə nji wa ŋgəərəgi tə tii anə limaənə.

24 Amma ma Yeesu, ma limaanaakii, pooshi ka dzəginə anəkii, acii kə ndzaa ci da i əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

25 Acii ha'ə, tə'i ci da ŋgeerənə taa guci patə ŋga luupaa tə patənə ŋga ənjitə ca shi aabii Əntaŋfə daciikii, acii tə'i ci da əpinə ŋga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə, ca dā də'wa ka putatii.

26 Ma Yeesu, ci nə maduunə limaatə caama moo. Malaabakii nə ci, pooshi sə ŋga idəpaanə ashikii, tsanə nə ci agi ma'waslyakə ənja, ca ndərəvə dzakə dagyanə səkəntaŋfə.

27 Ma ca, rəŋwə dyaŋə dīi ci sataka, waatoo, ətə vigi ci naakii nə, ca dāgi də sataka ka putə ŋga 'waslyakəənə ŋga

7:14 7:14 'Wat. 49.10; Mat. 2.6; Slənə 13.23; Səniinə 5.5. 7:17 7:17 5.6.

7:19 7:19 9.9; Rooma 3.20. 7:21 7:21 7.17. 7:22 7:22 8.6. 7:24 7:24-25

6.20. 7:25 7:25 2.11; 10.14; Rooma 8.34; 1 Yoo. 2.1. 7:26 7:26 4.15.

ənja, paa ci dīi makə ŋga hara limanyiiṯə ca ɗa sataka uusera patə. Ma tɔya, agi ɗanə nə tii sataka ka natii 'waslyakəənə zəku'i taabu'u ɗanə tii ka 'waslyakəənə ŋga hara ənja.

²⁸ Ma bariya ŋga Muusa, kə kii ci madiigərə limanyinə taa ŋgahi tɔ'i uushi'inə laŋə ətə ca palee ka ŋgeeriitii. Amma, ma ɗa aləkawalə ŋga Əntanɗə də jida, daaba'ə bariya dīi ci. Ci kavə tɔ Uuzənaakii. Ma ca, mambu'ukii nə ci ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

8

*Maɗuunə *limanə gaamə*

¹ Ma sətə cii kya moo banə koonə, takumə kaa nya bagi koonə paŋgəraŋə: Tɔ'i amə da tsarə ŋga maɗuunə limaatsa. Ma ca, dasə nə ci da ciizəma Əntanɗə maɗuunəkii dagyɔ. *

² Asəkə hatə palee də laabanə cii kəya slənə, waatoo, asəkə tantanyitə kuvə ətə kapaa Slandanə ci saakii, əntaa əndə shiŋkinə.

³ Taa ŋgutə maɗuunə limanə patə, agi kanə nə ənji tɔ ci ka ɗa sataka də uushi'inə kama kama ka Əntanɗə. Ha'ə dīi nə maɗuunə limanə gaamə əsə, kə ndzaa tyasə kə ŋgirə ci uushi, kaa ca ɗa də sataka naakii əsə.

⁴ Maci a duuniya nə Yeesu ŋga əna, kadfa paa ci ka ndzaanə ka limanə shaŋə, makə dīi ci, ma ganə a duuniya, tɔ'i limanyinə ətə ca ɗa sataka makə sətə bii bariya ŋga Muusa.

⁵ Ma slənə ŋga limaatsə ci tɔya ɗa, agi baarənə nə ci tɔ məndzaanɗu'inə ŋga sətə dadagyə tanə, makə ətə nji Muusa a ɗa. Aci ma saa'itə Muusa kədəhə kaa ca ɗa *kuvə kuvə'unə, kə wabi Əntanɗə ka ci, əŋki ci, "Kapaa haŋkalaaku, kaa ha ɗatə makə sətə baarii nyi ka hə anə giŋwa." †

⁶ Amma ma Yeesu, kə vii Əntanɗə ka ci slənə ŋga limaənə ətə palee ka ŋga hara limanyinə də məghərəvənə. Ha'ə əsə nə ndzaanaakii ka əndə rəgwa ŋga aləkawalətə ndzaanə ahada Əntanɗə da əndə shiŋkinə. Kə palee aləkawaləkii ka aləkawalətə ŋga ŋukə də məghərəvənə, acii matahu uushi'inə dīi ci aləkawalə ŋga viinə kaamə.

7:27 7.27 5.3,9; 7.25; 9.12,26,28; 10.10,12; Rooma 6.10; 1 Piita 3.18. **7:28 7.28**

5.1-2,8; 7.19; Jab. 2.7. * **8:1 8.1** 4.14; da ciizəma Əntanɗə: 1.3,13; 7.25; 10.12; 12.2,25; Jab. 110.1; Mat. 22.44; Slənə 2.33; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1. **8:2 8.2** 8.5. † **8:5 8.5** 9.9; 10.1; Kwal. 2.17; kuvə kuvə'unə: 9.2; Shig. 25.9,40. **8:6 8.6** 7.22; 8.2,6,13; 9.11,15; 12.24; Isaa. 55.3; Irim. 31.31-33; Əzaki. 37.26; 1 Koor. 11.25.

⁷ Maci ma alækawalətə nga təkəŋwanə, pooshi sə nga idəpaanə agikii, kadfa pooshi nafa nga dfa əndə'i alækawalə ma'ə.

⁸ Amma tə'i uushi idəpaa Əntaŋfə ashi ənjaakii. Ci dīi bii ci,

“Ma bii nyi Slandana, tə'i saa'i na shi ətə nii kya ənə ka dfa kura alækawalə ka ənji Isərayiila da ka ənji Yahudiya.

⁹ Pooshi ka ndzaanə makə ətə shi nya dīi

ka dzədzəshi'inətii,

waatoo, saa'itə baarii nyi ka tii rəgwa də naaki na kaa təya shigi anə hanyinə nga Misəra.

Taa ŋgahi kə dīi nyi ka tii ha'ə, patə da ha'ə,

pooshi tii nə'utə alækawalətə dīi nyi ka tii.

Wata nya bwasee ka tii, təya palə.

¹⁰ Ma kura alækawalətsə cii kya dfa ka ənji Isərayiila,

madfa kə mbu'ya saa'ikii,

ka kavənə nə nyi tə tii ka təya paaratəgi də bariyaaki, nya naahəvə aa ədzəmətii əsə.

Ka ndzaanə nə nyi ka Əntaŋfwatii,

təya ndzaanə ka ənjaaki əsə.

¹¹ Pooshi əndə na dzəgunə ka əndə hanyinaakii ahadatii,

taa banə ka ci, shii tə Slandana.

Acii patənətii na shii tə nyi,

manjeevənə da matanənyinə patə.

¹² Ka tifyaginə nə nyi ka tii 'waslyakəənatii patə.

Pa nya buurə bwaya uushi'iitə nji təya dfaada ma'ə.”

¹³ Ma wabi Əntaŋfə agyanə kura alækawala, kaa ca baarii oo'i, kə geegi ci ka alækawalətə nga təkəŋwanə ka iirəkii.

Ma sətə uugi iirənə, pooshi ka ta'avənə ka uudənə.

9

Malaaba ha ganə a duuniya da ətə dadagya

¹ Ma agi alækawalətə nga təkəŋwanə, kə vii Əntaŋfə bariya makə sətə ci ənjə a paslə tə ci. Tə'i əsə ha ətə ghənətə ənji shiŋkinə kaa təya paslə tə ci davə.

² Waatoo, kə dāpaa ənji *kuvə kuvə'unə. Ma səkəkii nga təkəŋwanə, tə'i ha nga dzakə garəkuwanyinə, tə'i teeburə da i buroodi anəkii ətə dīi ənji də sataka ka Əntaŋfə. Ma hatsa, Malaaba ha nga Əntaŋfə ci ənjə a 'wa. *

8:8 8.8-12 Irim. 31.31-34; Ibər. 10.16-17. **8:13 8.13** 8.6. * **9:2 9.2** kuvə kuvə'unə: 8.5; 9.11-12; Shig. 26.1-30; garəkuwanyinə: Shig. 25.31-39; teeburə: *xt Shig. 25.23-30.*

³ Ma asəkə hatsə ha'ə əsə, tə'i gəra kumuwa ətə lagi ənji də gwada. Hatə palee də Laabanə patə nə ləmə nga hatsa.

⁴ Ma asəkə gəra kumuutsa, tə'i teeburə, anəkii ci ənjə a ətsa urədyə davə ka Əntanfə. Ma teeburətsa, də əndzənə lərebəgi ənji. Davə akumu əsə nə *mbyaka nga aləkawalə nga Əntanfə. Ənjə a lərebəgi mbyakakii də əndzənə. Ma asəkə mbyakakii, tə'i jaala nga əndzənə asəkəkii, da i zəmətə ci ənjə a 'wa *mana asəkə jaalakii. Tə'i əsə shakwata nga *Haruna. Ashi shakwatakii shi ba a givə. Tə'i əsə matsahu faariinə bəra'i ətə shi Əntanfə nyaahə bariya ashikii davə patə asəkə mbyakata. †

⁵ Ma dagyanə mbyakakii, tə'i uushi'inə bəra'i‡ dətə ənji, pusha tə malaa'ikanyinə, ətə ca baarə məghərəvənə nga Əntanfə. Təya pəərəpaa bəbu'watii agyanə mbyakakii, waatoo, agyanə hatə ci Əntanfə a nəhə təgunuunə nga ənja. Amma ma uushi'iitsa, əntaa saa'i nga wabənə furənjə furənjə agyanətii əna.

⁶ Wiitsə makə səndə dətə ənji hatsa. Ma kuvətsə nga təkənwənə, uusəra patə nə limanyinə ka dəmənə aadəvə ka də slənatii.

⁷ Amma ma gəra kumu, see gawə nga limanyinə nə dəmənə aadəvə, rəjwə agi fəza. Ma ca dəmə, ca ngərənə aciikii idənə nga dabanyitə cii kəya laala uurakii, ka də də sataka putə nga 'waslyakəənaakii da nga ənja.

⁸ Ma uushi'iitsa, agi ngərənə nə Malaaba Ma'yanə ca baarii kaamə paŋgəranə oo'i, mada ma'ə kuvə kuvə'uutsa, ma'ə rəgwa nga dəməgərənə aasəkə Hatə palee də Laabanə mawunəmə əsə.

⁹ Ci ca baarii tə zamanənə gaamə əndzə'i. Ci ca baarii kaamə oo'i, ma laala uura nga dabiinə da hara satakanyinə ka Əntanfə, pooshi ka mbeenə ka kavənə tə əndə paslənə tə Əntanfə kaa ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii shanjə.

¹⁰ Ma uushi'iitsa, zəmənə da saasa uushi'inə kama kama, da alə'aada nga kuubəgi uushi'inə tanə cii kəya baarə. Uushi'inə nga duuniya nə tii patə nga uundzə saa'i, see mada mbu'ya saa'itə nə Əntanfə zhi'wee ka patənə nga uushi'inə kaa ca ndzaanə kurakii.

¹¹ Amma kə shi Aləmasiihu. Ci nə mad'uunə limanə nga dagwa uushi'iitə shi daciikii. Asəkə hatə palee ka kuvə kuvə'unə cii kəya də slənaakii. Matahukii nə hakii əsə.

9:3 9.3 Shig. 26.31-33; Leew. 16.2; Ibər. 6.19; 9.7,12; 10.20. † **9:4 9.4** Shig. 30.1-6; mbyaka: Shig. 25.10-16; mana: Shig. 16.32-35; shakwata: Baan. 17.21-25; matsahu faariinə: Shig. 25.16. ‡ **9:5 9.5** Agi 'wanə nə ənji də "Cooribimə."

9:5 9.5 Shig. 25.18-22. **9:6 9.6** 10.11; Baan. 18.2-6. **9:7 9.7** 5.3; 9.25; 13.11; Leew. 16.2-16. **9:9 9.9** 7.19; 9.2. **9:10 9.10** Leew. 11 da 15; Baan. 19.

Əntaa əndə shiŋkinə ghənyi hakii. Əntaa ganə a duuniya əsə.

¹² Rəŋwə dyanə tanə gimə ci aadəvə aasəkə Hatə palee də Laabanə. Paa ci ŋgərənə taa idənə ŋga əhwa, taa ŋga la aadəvə, amma idənaakii saakii ŋgirə ci. Ca pərapaa daamə acii 'waslyakəənə gaamə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. §

¹³ Ma ŋga ŋukə, ma ənjitə pooshi malaabakii akəŋwacii Əntanfə, idənə ŋga uuhinə da ŋga liinə da əntəfakə ŋga uuji liinə nji ənjə a miicə ka tii kaa təya ndzaanə malaabakii.

¹⁴ Mada ma idənə ŋga dabanyinə, tə'i ci da ŋgeerənə ŋga laabagi ənja, idənə ŋga Aləmasiihu palee patə. Ma Aləmasiihu, yadə 'waslyakəənə ashikii nə ci. Kə ŋgirə ci shishinəkii, ca dāgi də sataka ka Əntanfə dāgi ŋgeerənə ŋga Malaaba Ma'yanə ətə ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Də idənaakii dātəgi ci də moodəfaamə malaabakii acii gaama slənyi uushi'iitə ca kərə taamə ka əntənə, amma kaama nə'u tə Əntanfə Əndə vii əpinə.

¹⁵ Acii ha'ə əndə rəgwa ŋga kura aləkawalə nə ci. Ma ndzaanaakii ka əndə rəgwa, kaa ənjitə 'wii Əntanfə aabiikii a ŋgərə uushi'iitə dīi Əntanfə aləkawalə ŋga viinə ka tii, ca ndzaanə ka natii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka slənənə nə ətsə ha'ə, acii kə əŋki ci. Əntənaakii ca pərapaa tə ənji acii bwaya uushi'iitə njii təya dāada saa'itə tii agi aləkawalə ŋga təkəŋwanə.

¹⁶ Mada kə ŋgiirə əndə ma, see mada əŋki ci zəku'i, taabu'u slənəginə mazəmə yi də sətə bii ci patə.

¹⁷ Mada ma'ə əndətə da i əpinə, patənə ŋga sətə bii ci pooshi ŋgeerənə davə. Amma maa kə mbu'ya saa'i ŋga əntənaakii, saa'ikii ndzaanə wabənaakii da ŋgeerənə davə.

¹⁸ Ci dīi, aləkawalətə ŋga təkəŋwanə maa, see də makə əji idənə zəku'i, taabu'u ndzaa ci da ŋgeerənə davə.

¹⁹ Ma saa'itə bii Muusa bariya ŋga Əntanfə ka ənja, makə uugi ci baginə, kə ŋgirə ci idənə ŋga liinə da ŋga uuhiinə, ca gwazətəgi da ma'inə, ca ŋgərə ba ŋga ənfwa ci ənjə a 'wa "izubə" da madizə shiŋkinə ŋga бага, ca miicigi ka ləkələkatə ŋga bariya da ka ənji patə. *

²⁰ Ca ba, əŋki ci, "Wiitə idənə ŋga aləkawalə ŋga Əntanfə koonə, koonə nə'utə."

²¹ Ha'ə əsə ca miicivə idənəkii aagyanə kuvə kuvə'unə da aagyanə patənə ŋga uushi'iitə ci təya dā də sləna, təya

9:11 9.11 4.14. § 9:12 9.12 7.27; 10.4; Leew. 16.14-16; idənaakii saakii: 9.25; 12.24; 13.12,20; Mat. 26.28; Rooma 3.25-26; 1 Piita 1.2,18-19; 1 Yooh. 1.7. 9:13

9.13 Baan. 19.1-10,17. 9:14 9.14 Rooma 6.20-23; 8.2. 9:15 9.15 8.6. * 9:19 9.19-20 Shig. 24.6-8; Ibər. 9.12-13; izubə: Leew. 14.4,6; Baan. 19.6.

paslæ tæ Æntanfæ.

²² Weewee mada makæ sætæ bii *bariya, dæ idænæ ndzaanæ patænæ nga uushi'inæ malaabakii. Mada pooshi ænji æji idæna, pooshi tifyaginæ nga 'waslyakæænæ æsæ.

Daginæ nga Yeesu dæ sataka dæ naakii na

ka tifyagi dæ 'waslyakæænæ gaamæ

²³ Ma uushi'iitsa, mændzaangu'inæ nga sætæ dagyæ, tyasæ see a laabagi ænji ha'æ. Amma ma uushi'inæ nga dagyæ natii, ka paleenæ næ satakatii ka ætsæ dæ dagwaanæ.

²⁴ Acii ma Alæmasiihu, paa ci gimæ aasækæ malaaba hatæ dïi ændæ shiŋkinæ, waatoo, mændzaangu'inæ nga tantanyinækii. Amma aadægyæ ngiræ ci, davæ næ ci abii Æntanfæ ka wabænæ ka madæbama gaamæ.

²⁵ Ma gawæ nga limanyinæ nga Yahudiina, agi dæmænæ næ ci aasækæ Hatæ palee dæ Laabanæ ræŋwæ agi fæza, ca ngææænæ idænæ nga daba bwæsæ ka naakii saakii. Amma ma Alæmasiihu, ræŋwæ gahu gimæ ci aadævæ, ca dægi sataka dæ naakii næ ka Æntanfæ gahu ræŋwæ æsæ.

²⁶ Maci pooshi ha'æ, kadæ kæ sii ci cibænyinæ laŋæ, ndzaænæ ka saa'i nga taganæ nga duuniya. Amma ca gælatæ duuniya kædæhæ ka uudænæ, ca shi ræŋwæ gahu, ca dægi sataka dæ naakii næ ka Æntanfæ, ka shii ngæægi dæ 'waslyakæænæ gaamæ.

²⁷ Taa wu patæ, see mada æŋki ci ræŋwæ. Ma daaba'ækii, Æntanfæ a dæ ka ci gæŋwanæ.

²⁸ Ha'æ æsæ ræŋwæ æŋki Alæmasiihu. Dæ æntænaakii dægi ci sataka dæ naakii næ ræŋwæ gahu, ka shii ngæægi dæ 'waslyakæænæ nga ænji laŋæ. Ka ænyanæ næ ci nga bæra'inæ, ka luupaa tæ ænjitæ ca gæra tæ ci, æntaa ka ngæægi 'waslyakæænæ ma'æ.

10

¹ Ma bariya nga *Yahudiinæ, kæ ndzaa ci ka mændzaangu'inæ nga dagwa uushi'iitæ na shi aakæŋwa tanæ, pooshi bariyaakii ka bæaræginæ paŋgæranæ tæ makæ sætæ næ tantanyitæ uushi'iitsæ a ndzaanæ. Ma agi næ'utæ bariya, satakanyitæ ræŋwæ ha'æ ci ænjæ a dæ ka fæzæ ka fæzæ. Ma tsaræ nga satakatsa, pooshi ngeerænæ davæ bahæ ca kavæ tæ ænjitæ ca æntsahe aabii Æntanfæ kaa tæya ndzaanæ yadæ idæpaa uushi ashitii.

² Maci ma ənjitə ca paslə tə Əntanfə, kə laabagi ənji tə tii agi 'waslyakəənatii tanyi, kada pooshi 'waslyakəəənə ashitii ma'ə; kada pooshi tii agi də sataka ma'ə əsə.

³ Amma ma satakatə ci təya də ka fəzə ka fəza, ci ca buurətə ka tii oo'i, agi dənə nə tii 'waslyakəəənə.

⁴ Acii ma idənə nga liinə da nga uuhinə, pooshi ci da ngeerənə nga ngərəgi 'waslyakəəənə.

⁵ Ci dii, ma saa'itə Aləmasiihu kədəhə ka shinə aasəkə duuniya, kə bii ci ka Əntanfə, əŋki ci,

“Pooshi kadeesəkə ka hə nə də ka hə sataka də dabanyinə

taa vii ka hə uushi'inə,

amma kə dii hə ka nyi shishinə

kaa nya də də sataka ka hə.

⁶ Pooshi kadeesəkə ka hə nə ətsagi ka hə daba

agyanə ha nga də sataka,

taa də ka hə hara satakanyinə

ka shii ngərəgi də 'waslyakəəənə.

⁷ Wata əŋki nyi, Əntanfwa, wanyina,

kə shi nyi, kaa nya slənə sətə cii kwa moo nya slənə,

makə sətə nyaahə ənji agyanəki

asəkə malaafa ləkaləkatə.”

⁸ Ma agi wabəətsə wabi ca, təkəŋwanə nga sətə bii ci, əŋki

ci, pooshi kadeesəkə ka Əntanfə nə də ka ci sataka, pooshi

kadeesəkə ka ci əsə nə ətsagi ka ci daba agyanə ha nga

də sataka, taa də ka ci hara satakanyinə ka shii ngərəgi

də 'waslyakəəənə. Kə bii ci ətsə ha'ə taa ngahi patənə nga

satakatə ci ənjə a də, ka nə'u sətə bii bariya ci təya də.

⁹ Ca wabə nga bəra'inə, əŋki ci, “Əntanfwa, wanyinə kə

shi nyi, kaa nya slənə sətə cii kwa moo nya slənə.” Ma

wabəətsa, ci baarii kaamə oo'i kə ngərəgi Əntanfə iirə

rəgwa nga də sataka, ca ənəvəgi də də sataka nga Yeesu.

¹⁰ Də ətsəkii ha'ə ndzaa amə malaabakii, waatoo, də dāgi

sataka nga Yeesu Aləmasiihu də naakii nə gahu rəŋwə

dyanə.

¹¹ Ma hara limanyinə patə, uusəra patə nə tii agi slənətii,

təya dzə də dāda satakanyitə rəŋwə ha'ə anəkii anəkii

ətə pooshi da ngeerənə nga ngərəgi 'waslyakəəənə.

¹² Amma ma Aləmasiihu, rəŋwə gahu dii ci naakii sataka,

ca ngərəgi 'waslyakəəənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Aciikii

ha'ə, waatə dasə da ciizəma Əntanfə.

¹³ Davə nə ci dasə, ka gəra saa'itə nə Əntanfə a kavə tə

ənji daawaanaakii aatsaa sədəkii.

14 Acii də sataka rəŋwə tanə laabagi ci ənjaakii agi 'waslyakəənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, təya ndzaanə yadə sə ŋga idəpaanə ashitii.

15 Malaaba Ma'yanə maa, kə baarəgi ci kaamə oo'i, ma uushi'iitsa, tantanyinə. Ma ŋga təkəŋwanə, kə bii ci, əŋki ci,

16 “Əŋki Slandana, madə kə mbu'ya saa'ikii, wiinə aləkawalətə nii kya dā ka tii:

Waatoo, ka kavənə nə nyi tē tii

ka paaratəginə də bariyaaki,

nya naahəvə aa ədzəmətii əsə.”

17 Ca tsakə banə, əŋki ci,

“Pa nya buurə bwaya uushi'iitə nji təya dāadā ma'ə.”

18 Acii ha'ə, makə kə tifyagi Əntanfə ka tii 'waslyakəənatii, pooshi nafa ŋga dā sataka ma'ə.

Əntsahaamə aabii Əntanfə

19 Ndzəkəŋushi'inəkya, kə upaa amə rəgwa ka şanə ŋga dəmənə aasəkə Hatə palee də Laabanə. Ma rəgwatsa, dagi idənə ŋga Yeesu upaa amə.

20 Ci wunəgi kaamə rəgwa ŋga upaa əpinə. Ma rəgwatsa, dagi gwada ca dzə, ca mbu'u kura'ə aasəkə hatə palee də laabanə. Waatoo, ma gwadatsa, ci nə shishinə ŋga Yeesu. *

21 Tə'i amə da maduunə limanə ətə ca nəhə *yi ŋga Əntanfə.

22 Acii ha'ə, əntsahaamə aabii Əntanfə də ədzəmə rəŋwə, də vii goonğa ŋga tantanyinə əsə. Acii kə laabagi ci kaamə ədzəmaamə; mayibəkii naamə də ŋunyi ma'inə.

23 Kəŋaanaamə ndihə ndihə, gaama ŋgwələ ka baaba ka ənji tē sətə kii amə naamə nə davə. Acii ma Əntanfə ənə dīi kaamə aləkawala, əndə goonğa nə ci.

24 Daamə hiima ŋga tsaakəşhinə ahadaamə, kaama uufəşhi, kaama slənə ŋga'əənə.

25 Gaama bwasee ka dza də nə gaamə, makə sətə bwasee hara ənja. Tsaakəshaamə də ŋunyi wabənə, makə kə nee amə kə uugi uusəra ŋga Slandanə mbəshanə.

26 Madə kə gyaamə aakəŋwa də slənə 'waslyakəənə ŋga də əmbanə, dagyanə wanaamə kə şii goonğaənə, yoo, kə şii amə, pooshi əndə'i dā sataka ŋga ŋgərəgi də 'waslyakəənə ma'ə.

27 Ma əndətə gi aakəŋwa də slənə 'waslyakəənə ŋga də əmbanə, see ŋgwələnə ŋgwələnəkii tanə, ca gərə gəŋwanə

10:16 10.16-17 Irim. 31.33-34; Ibər. 8.10,12. 10:19 10.19 4.16; 9.8. * 10:20 10.20 gwada: 9.3; Mat. 27.51; rəgwa ŋga upaa əpinə: 2.14-15; 9.14-15; Yooh. 14.6. 10:21 10.21 3.6; 4.14. 10:22 10.22 Əzaki. 36.25; Af. 5.26. 10:23 10.23 3.6. 10:24 10.24 13.1. 10:26 10.26 6.4-6.

nga Əntanfø da bwaya guutə na zamagi də ənji daawaanə nga Əntanfø.

²⁸ Ma əndətə tanəgi bariya nga Muusa, ka kərənə nə ənji tə ci aakəɲwacii gəɲwanə. Madə kə shigi seedawiinə bəra'i taa makkə oo'i, kə tanəgi ci bariya tanyi, ka bələginə nə ənji tə ci, pooshi nəhə təgunuunaakii.

²⁹ Madə ha'ə makə ətsa, asee ma əndətə pooshi nee ka shiɲkinə anə *Uuzənə nga Əntanfø, ca cibee ka idənətə ɲgirə Əntanfø kaa aləkawalə a ndzaanə da ɲgeerənə davə, waatoo, idənətə laabagi ənji də ci, ca bərapaa tə Ma'yanə nga Əntanfø əsə ətə ca kira pwapoonə, ma əndətsa, ka paleenə nə cibaakii ka ɲga əndətə tanəgi bariya.

³⁰ Acii kə shii amə tə Əndətə bii, "Nyi na ki'itə cibə də ciba. Ka ənənə nə nyi ka ki'itə taa mi patə." Kə bii ci əsə, "Əntanfø Slandanə na la gəɲwanə ka ənjaakii."

³¹ Ma əndətə nə Əntanfø Əndə vii əpinə a lagi ka ci gəɲwanə, kə kulii aɲyanəkii.

³² Yoo, buurətəmə sətə slənyi duunə fəzənyiinə dzəgi aaba'ə, waatoo, saa'itə 'watəgi ənji baarə koonə bərənə ɲga Əntanfø. Ma saa'ita, kə cibəunə ka shaɲə, amma patə da ha'ə, kə kəɲaanuunə ndihə ndihə, una sə'watə patənə ɲga uushi'inə.

³³ Ka əndə'i saa'i maa, əɲə a dzaana tuunə aamoone, təya cibee koonə. Ka əndə'i saa'i una ləbəshi da əɲjitə ca sa cibə ha'ə makə noonə.

³⁴ Ma saa'ita, kə nyihuunə təgunuunə ɲga ənji furəshina. Madə kə luuwətə ənji uushi'inə goonə, aɲi sə'watənə nuunə də moodasəka. Acii kə shii unə oo'i, tə'i unə da matahu uushi'inə ətə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

³⁵ Makə kə shii unə ha'ə, kəɲəmə ndihə. Acii ma əɲjitə kəɲaanə ndihə ndihə, ka upaanə nə tii maduunə shikwa.

³⁶ Kə dəbēe una dzə aakəɲwa də kəɲaanə ndihə ndihə, koonə mbee ka dfa sətə kadeesəkə ka Əntanfø, una shii upaa də sətə dfi ci aləkawalə ɲga viinə koonə.

³⁷ Acii kə bii Əntanfø oo'i,

"Ma aɲi uundzə saa'i gi'u, ma əndətə na shi, ka shinə nə ci, paa ci ka səkəpaa na.

³⁸ Ma ənjaaki ənji goonɲa, dāgi vii goonɲatii ka nyi upaanə nə tii əpinə. Amma taa wu ənyi aa ba'ə, paa ci ka kadeesəkənə ka nyi."

10:27 10:27 Isaa. 26.11. **10:28 10:28** Dzək. 19.15; 2 Koor. 13.1. **10:29 10:29** 2.3; 5.8; 9.12; Mat. 12.31. **10:30 10:30** Dzək. 32.35,36. **10:32 10:32-34** 6.10. **10:33 10:33** 1 Koor. 4.9. **10:34 10:34** 11.26; 13.14. **10:35 10:35-36** 3.6; 6.11-12. **10:37 10:37-38** Hab. 2.3-4. **10:38 10:38** Rooma 1.17; Gal. 3.11.

³⁹ Ma amə, əntaa tsarə nga ənjitə ca ənə aaba'ə kaa təya za naamə; amma ma amə, ənjitə gi'i tə Əntanfə naamə, kaama shii upaa luupaane nga əpinə gaamə.

11

Tantanyinə nga vii goongə

¹ Wiinə sətə ci vii goongə a moo banə: Waatoo, madə kə vii amə goongə agyanə uushi, ci ca moo banə, kə shii amə weewee oo'i, ma sətə kii amə naamə davə, ka upaanə naamə səkii. Kə shii amə əsə, ma sətə pooshi amə nee də ginaamə, tantanyinə.

² Ma ənji nga nukə, putə nga vii goongatii ngirə Əntanfə tə tii kaa təya ndzaanə ka ənjaakii.

³ Dagi vii goongə gaamə shii amə oo'i, də wabənə nga Əntanfə tagii duuniya. Waatoo, dagi sətə pooshi ənji nee də ginə shigi sətə ci ənjə a nee.

⁴ Putə nga vii goongə nga Habiila dīi ci dagwa sataka ka Əntanfə palee ka nga Kaa'inu. Kə liwə Əntanfə satakaakii. Də ha'ə baarii ci oo'i, kə ngirə ci tə ci ka nunyi ənda acii kə vii ci ka ci goongə. Ma Habiila, kə əŋki ci, amma ca'ə əndzə'i, ma'ə ləməkii agi dzənə aakəŋwa putə nga vii goongəakii.

⁵ Putə nga vii goongə nga Anuuu, kə ngirə Əntanfə tə ci aadəgyə yadə əntənə. Pooshi əndə ənyi ka neenə ka ci ma'ə, acii kə ngərəgi Əntanfə tə ci. Kə nyaahə ənji agyanəkii oo'i, daga Əntanfə ma'ə manğərəmə tə ci, kə kadeesəkə slənaakii ka Əntanfə.

⁶ Pooshi əndə ca kadeesəkə ka Əntanfə madə paa ci vii ka ci goongə. Madə nga'ə ka əndə nə əntsahənə aabii Əntanfə, tyasə see a vii ci goongə oo'i, davə nə Əntanfə; ca vii goongə oo'i, ma ənjitə ca alə tə ci, ka viinə nə ci ka tii shikwa.

⁷ Putə nga vii goongə nga Nuuhu kapaa ci liminəkii ka saa'itə wabi Əntanfə ka ci agyanə uushi'iitə na slənə. Taa ngahi paa ci nee ka uushi'iitə də ginəkii, amma kə fii ci tə Əntanfə, ca dā kumbawala. Kumbawaləkii luupaa tə ci da ənji yaakii acii ma'inə. Də ha'ə baarii ci oo'i, ma ənji *duuniya, bwayakii nə slənatii. Də ha'ə əsə ndzaa ci ka əndə goongə akəŋwacii Əntanfə putə nga vii goongəakii.

⁸ Putə nga vii goongə nga Ibərahiima fii ci tə Əntanfə, waatoo saa'itə 'wii Əntanfə tə ci kaa ca madə, ca bwasee ka hanyinaakii, ca palə aanə hanyiitə nə Əntanfə a vii ka ci

kaa ca ndzaa ka naakii. Taa ngahi paa ci shii hatə cii kəya dzə aadəvə, patə da ha'ə kə ma'i ci, ca bwasee ka hanyinatii, ca palə.

⁹ Putə nga vii goongaakii ndzaa ci anə hanyiitə dīi Əntanfə aləkawalə nga viinə ka ci. Makə məshipətə əndə ndzaa ci asəkə kuvə kuvə'unə tii da i Isiyaaku da Yakubu, waatoo, slikərənaakii ətə dīi Əntanfə ka tii aləkawalətsa.

¹⁰ Ma ndzaanə nga Ibərahiima ka məshipətə ənda, ka gəra maghənə vəraatə ghənyi Əntanfə, waatoo, vəraatə mbukya ənji nga'ə a gu'u, pooshi ka uulanə.

¹¹ Putə nga vii goonga nga Ibərahiima upaa ci pawa, dagyanə ci kə uugi iirənə. Ma Saraatu minaakii boo, masaawa nə ki. Patə da ha'ə, kə vii ci goonga tantanyi oo'i, ka mbu'utəginə nə Əntanfə də aləkawalaakii.

¹² Ma Ibərahiima, uushi rəjwə da mantəkii nə ci ka ətə saa'i acii iirənə. Amma dashikii rəjwə dyanə kə ndzaa jijinyinaakii makə tikisa agintanfə də lajənə, makə mandzənə a gəərə də lajənə əsə.

¹³ Ma ənjitə patə, agi vii goongatii məəki tii. Ma tii ka nətii, pooshi tii upaa uushi'iitə dīi Əntanfə aləkawalə nga viinə ka ənja. Amma makə caamə tii dzadə, təya nee ka uushi'inəkii, kə dīi tii maɣushinə. Kə luuvə tii paɣəranə oo'i, mu'uminə nə tii ganə asəkə duuniyana.

¹⁴ Ma ənji da tsarə wabəətsa, kə baarii tii paɣəranə oo'i, hanyinə nga natii nə ci təya alə.

¹⁵ Paa tii agi buurə hanyiitə shi tii anəkii ma'ə. Maci ma'ə tii agi buurənə anəkii, kadə kə nee tii ka rəgwa, təya ənə aadəvə.

¹⁶ Amma agi kanə nə tii nə ka hatə palee, waatoo, hatə nga Əntanfə dagyə. Ci dīi pooshi Əntanfə ka ayinə putə nga ndzaanaakii ka Əntanfəwatii, acii kə hadapaa ci ka tii də ha.

¹⁷ Putə nga vii goonga nga Ibərahiima luuvə ci dā sataka ka Əntanfə də uuzənaakii rəjwə dyanə Isiyaaku saa'itə tībə Əntanfə tə ci. Kə luuvə ci dānə ha'ə taa ngahi agyanə uuzəətsə rəjwə dyanə shi Əntanfə a dīi aləkawalə ka ci

¹⁸ oo'i, "Dashi Isiyaaku nə jijinyinaaku a shigi."

¹⁹ Ma Ibərahiima, kə vii ci goonga oo'i, tə'i Əntanfə da baawəda nga madeenə ka əndə agi maməətə ənja. Acii ha'ə, ma Isiyaaku, kə ənyi Ibərahiima ka ngərenə tə ci makə əndətə ma'i agi maməətə ənja.

11:8 11.8 'Wat. 12.1-2. **11:9 11.9** 'Wat. 35.12,27. **11:10 11.10** 13.14. **11:11 11.11** 'Wat. 17.19; 18.11-14; 21.2; Rooma 4.19-20. **11:12 11.12** 'Wat. 15.5. **11:13 11.13** 11.9; 13.14; 'Wat. 23.4; 47.9; Jab. 39.13. **11:16 11.16** 13.14; Shig. 3.6; Mat. 22.32. **11:17 11.17-18** 'Wat. 21.12; 22.1-14; Yak. 2.21. **11:19 11.19** Rooma 4.17.

20 Vii goongaanə nga Isiyaaku kavə tə ci ka dfa barəkaanə ka manjeevənaakii Yakubu tii da Isəwa.

21 Vii goongaanə əsə kavə tə Yakubu ka dfa barəkaanə ka manjeevənə nga Yusufu bəra'i ətsə ci kədəhə ka əntənə. Ma saa'ita, agyanə shakwataakii gwanəaanə ci ka paslənə tə Əntanfø.

22 Putə nga vii goongaanə nga Yusufu əsə, ətsə ci kədəhə ka əntənə, wabi ci agyanə ma'yanə nga ənji *Isərayiila satii anə hanyinə nga Misəra. Kə wabi ci əsə makə sətə nə təya dfa də waakii.

23 Putə nga vii goonğa nga i dii tii da mæci Muusa, makə pwayi tii tə ci, kə umbee tii ka ci nga ləgidə makkə. Acii kə nee tii, ma uuzənəkii, dagwa ka shanə, wata paa tii ngwali accii tanəgi bariya nga nwanwə *Fəriauna.

24 Putə nga vii goonğa nga Muusa əsə, makə girə ci, kə naanagi ci ka luuvənə ənjə a 'wa tə ci uuzənə nga kwatama uuzənə nga nwanwa.

25 Kə ta'i ci sa cibə tii da ənji nga Əntanfø palee ka ndzaanə nga uundzə saa'i ka maka ma'yanə agi slənə bwaya uushi'inə.

26 Kə luuvə ci dzaananə tə ci putə nga Aləmasiihu. Gəfə sa cibəkii ka ci accii fədfə patənə nga gəna nga hanyinə nga Misəra. Accii kə kii ci nəkii agyanə shikwatə nii kəya upaa aakənwə.

27 Putə nga vii goonğaakii ma'i ci, ca bwasee ka hanyinə nga Misəra. Ma palənaakii, əntaa ngwalənə ngwali ci accii bəzənə nga səkə nga nwanwə nga Misəra. Kə kənə ci ndihə ndihə, ca palə, makə agi neenə nə ci ka Əndətə pooshi ənji ka neenə ka ci də ginə.

28 Putə nga vii goonğaakii əsə kii ci kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka, ca ba ka ənji Isərayiila kaa təya miicivə idənə aashi mayinyinatii, accii ga malaa'ikatə ca bəələ təkənwə manjeevənə a bəələgi da i natii.

29 Putə nga vii goonğa nga ənji Isərayiila tanəgi tii gəərətə ci ənjə a 'wa "Madizə Gəərə", təya wii anə mahuurə hanyinə makə pooshi ma'inə sha nji davə a gəərə. Amma makə dīi ənji Misəra gazhi'waanə nga tanənə tə gəərəkii, wata ma'inə a ndagi tə tii patə.

30 Putə nga vii goonğa nga ənji Isərayiila əsə uulii mahwalə nga vəranə nga Yarikoo, saa'itə dīi tii baanə mədfəfə ka zaawanə də mahwalakii, see də makə uulii.

11:20 11:20 'Wat. 27.27-29,39-40. 11:21 11:21 'Wat. 47.31-48.20. 11:22 11:22 'Wat. 50.24-25; Shig. 13.19. 11:23 11:23 Shig. 1.22; 2.2. 11:24 11:24 Shig. 2.10-12. 11:26 11:26 12.2; 13.13. 11:27 11:27 Shig. 2.15; 12.41. 11:28 11:28 Shig. 12.1-14. 11:29 11:29 Shig. 14.21-29. 11:30 11:30 Jasə. 6.12-21.

³¹ Putə nga vii goongga nga badawa nga miitə dīi ləmətə Rahabə mbərə'i ki acii əntənə; waatoo ka saa'itə mæəki ənjitə pooshi ka fanə tə Əntanfø. Acii ma kya, kə shi kya liwə mu'uminə ənji *Isərayiila ətə sha gi ka tərətə hanyinəkii, kya kapaa tə tii gatə asii.

³² Yoo, iitə daa, a dzə nyi aakəŋwa də baabanə tə tii kwa? Pooshi saa'i ma'ə nga wabənə agyanə i Gidiyanə da Barakə da Saməsənə da Jafətə da Dawuda da Samuyila da patənə nga anabiitə nja baaba wabənə nga Əntanfø. *

³³ Putə nga vii goongatii paapii tii da hara hanyinə, təya jaala agyanətii patə əsə. Də goongaanə slənyi tii. Ma uushi'iitə dīi Əntanfø aləkawalə nga viinə ka tii əsə, kə upaa tii. Kə paa'əgi tii ma nga livarənyinə putə nga vii goongatii.

³⁴ Kə bəələgi tii gunə ca hənə gərə gərə, kə mbərə'i tii agi panə, pooshi uushi uree ka tii. Taa ŋgahi maməətəkii nji shishinətii, amma ma ka muudinə, kə ənyi shishinətii ka upaa ŋgeerənə, təya ənəgi ka ŋguyirə panə ka shanə, təya laakəənə ənji daawaanatii.

³⁵ Putə nga vii goongga nga ənji əsə ənyi duurənyinə nga hara makinə ka madənə dagi wa.

Ma hara ənja, kə cibə tii ka shanə, ha'ə maa, kə mæəki tii. Kə naanagi tii ka luuvə kaareenə ka Əntanfø kaa ənjə a bwasee ka tii. Ma dīi tii ha'ə, acii kə kii tii nə nga ənənə ka madənə da i əpinə ətə matahukii.

³⁶ Kə sii hara ənji cibə ka shanə; ənjə a ŋusə tə tii, ənjə a fəslə tə tii, ənjə a aanəgi tə tii, ənjə a paa'əgi tə tii a furəshina.

³⁷ Ma hara ənja, kə kaalii ənji tə tii də faariinə ka wa. Hara ənji əsə, kə taakee ənji ka shishinətii gədzalə bəra'i. Hara ənji, kə bəəli ənji tə tii də ŋgila purəjanə. Hara ənji əsə, maaghiinə nə tii, kuvə'unə nga bagiinə da uuhinə nə sə nga umbee də purəkinatii. Kə cibəe ənji ka tii ka shanə.

³⁸ Ma ənjitsə kamə, agi bilinə nji təya wiigi'i i agi giŋunyinə. Asəkə burəhənyinə da gu'unyinə njii təya babaanə. Mambu'umə duuniya bahə ndzaanatii davə.

³⁹ Ma ənjitsə patə, kə vii tii ka Əntanfø goongga, kə kadeesəkə tii ka ci, amma patə da ha'ə pooshi tii upaa uushi'iitə dīi Əntanfø aləkawalə nga viinə ka ənja.

11:31 11.31 Jasə. 2.11-12; 6.21-25; Mat. 1.5; Yak. 2.25. * **11:32 11.32** M.Gəŋw. 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sam. 16.1ca'ə ka 1 Meem. 2.11; 1 Sam. 1.1-25.1. **11:33 11.33** M.Gəŋw. 14.6-7; 1 Sam. 17.34-36; Dan. 6.1-27. **11:34 11.34** Dan. 3.23-25. **11:35 11.35** 1 Meem. 17.17-24; 2 Meem. 4.18-37. **11:36 11.36** Irim. 20.2; 37.15. **11:37 11.37** 2 Haba. 24.21. **11:38 11.38** 1 Sam. 13.6.

40 Acii ma Əntanfə, kaamə da tii dəkəpaa ci matahu uushi. Ma agi hiimaakii, ka fədənə nə ci taamə da tii, paa ci ka geeginə ka tii mambu'ukii bahə ndzaanə abiikii yadə amə.

12

Əntanfə Dəsənaamə

1 Ma amə, makə dii ci tə'i seedawanyinə ha'ə lanə ca tsaamə taamə, bwasee amə ka patənə nga uushi'iitə ca səkəpaa taamə da 'waslyakəənə ənə pooshi ka moonə ca kapaa taamə. Kəŋaanaamə ndihə ndihə, ama dzə aakəŋwa də taabidəwa ənə akəŋwacii amə.

2 Kaama ginaamə ka tsaamənə tə Yeesu tanə. Ma ca, ci nə slərəginə nga vii goonga gaamə, 'watəginə ka təkəŋwanə ca'ə ka muudinə. Kə luuvə ci kaa ca əntə ashi ənfwa, paa ci nee ka əntənəkii makə sə nga ayinə. Ma dii ci ha'ə, kaa ca shii upaa moodasəkə ətə dəkəpaa Əntanfə ka ci. Acii ha'ə, dasə nə ci əndzə'i da ciizəma dəgələ *ŋwanjuunə nga Əntanfə.

3 Buurətəmə nga'ə tə Yeesu: kə luuvə ci kaa ca sa cibə acii ma'waslyakə ənja. Buurətəmə agyanəkii, acii ga shishinuunə a əntəgi, una bwasee dəŋwa'ə.

4 Ma agi paatsə cuuna pa da 'waslyakəənə, weewee agi panə nuunə, amma ma'ə panəkii mambu'umə bahə bəələnə tuunə.

5 Acii ha'ə, ma wabəətə shi Əntanfə bii koonə ka tsakə koonə də ŋgeerənə, oo'i manjeevənaakii nuunə, ga ca zaanə koonə. Kə bii ci, "Uuzənaakya, mada kə dzyalə Slandanə tə hə, kapaa liminəku, ha fatə, ga dzalənəkii a bələgi shishinəku əsə.

6 Tə əndətə ci Əntanfə a uudə cii kəya dzalə. Tə ənjitə ŋgirə ci ka manjeevənaakii, tə tii cii kəya fəslə əsə."

7 Acii ha'ə, sə'watəmə patənə nga dzaləətə ca la tuunə. Də dzalənəkii ci Əntanfə a baarii koonə oo'i, manjeevənaakii nuunə. Ya sanə tə'i uuzənə pooshi dii ka dzalənə tə ci mada dii ci 'waslyakəənə kwa?

8 Mada pooshi unə agi luu dzalənə makə sətə ci hara ənjə a luu, ci ca baarii ətsə mazaguyinə nuunə, əntaa manjeevənaakii.

9 Ma ənjitə pwayi taamə, agi dzalənə nə tii taamə, agi fanə naamə tə tii əsə. Acii ha'ə, ka fanə nga'ə mada fii amə ha'ə tə Dəsənaamə ətə dagyə, kaama shii upaa əpinə.

¹⁰ Ma ənjitə pwayi taamə, kə dzyalə tii taamə nga uundzə saa'i tanə, makə sətə kadeesəkə ka tii. Amma ma Əntanfə, ma dzalənaakii taamə, ka shii tsakənə taamə, kaama ndzaanə malaabakii makə naakii.

¹¹ Ma saa'itə ci dzalənə a la taamə, agi ngərənə naamə tə ci ka uushi nga mabətə səka, əntaa sə nga moodasəka. Amma ma na uudəpaa ba'ə, ka ndzaanə nə dzalənəkii ka sə nga moodasəka. Ma ənjitə luuvə kapaa liminə ka fanə, ka kavənə nə ci tə tii ka slənə dagwa uushi, təya ndzaanə agi jamənə.

Wazənə agyanə kaaree ka pwapoonə nga Əntanfə

¹² Yoo, wa ciinuunə a ənə ka ndzaanə da ngeerənə. Ha'ə nə iduunə əsə, wa ca ənə ka ndzaanə ndalə.

¹³ Dəmə aakəŋwa də wiinə asəkə ŋunyi rəgwa, acii ga ənjitə ca ədərə a tsakə 'urəŋgaslənə, təya təkuree ka mbədənə dəŋwa'ə.

¹⁴ Dəmə gazhi'waanə koona shii ndzaanə agi jamənə da patənə nga ənja. Daamə gazhi'waanə nga ndzaanə malaabakii əsə, acii pooshi əndə ca nee ka Əntanfə shanə madaamə ci kə ndzaanə ha'ə.

¹⁵ Dəmə han̄kala acii ga əndə a ŋusləgi agyanə pwapoonə nga Əntanfə. Ha'ə əsə, dāmə han̄kala acii goona ndzaanə makə man̄gərəkiki uushi ətə ca zhi'wee ka hara uushi'inə ngərəkiki. Tsarə nga ənjitə ca kavə hara ənji aagi bwaya ndzaanə, ca saawee ka ndzaanə nga ənji lan̄ə.

¹⁶ Dəmə han̄kala acii ga əndə a slənyi ajijinənə, taa bərapaanə tə Əntanfə, makə sətə shi Isəwa dii. Ma ca, putə nga zəmə rəŋwə tanə bwasee ci ka gawuunaakii ka madzəgaakii.

¹⁷ Kə shii unə, ma daaba'əkii, makə mwayi ci kaa dii də ka ci barəkaanə, kə kaaree dii ka ci, acii paa ci upaa rəgwa nga baanə ka Əntanfə. Taa ŋgahi da kiinə agikii ali ci də ka ci barəkaanəkii, patə da ha'ə paa ci upanə.

¹⁸ Ma una, əntaa makə nga ənji Isərayiila nuunə. Ma təya, kə əncahə tii aabii sətə ci ənjə a təbətə də ciinə, waatoo aatsa giŋwə nga Siina. Ma davə, kə hənyi gunə gərə gərə, kə dii mandə vədə dəgwamə, kə dii mədan̄kaya əsə.

¹⁹ Təya fa ədə uutəma, təya fa wabənə nga ənda. Makə fii tii wabənəkii, kə ŋgwali tii, təya kədii, əŋki tii, ga əndəkii a ənə ka wabənə ka tii ma'ə.

12:10 12.10 Mat. 5.48; Rooma 5.2; Yak. 3.17. **12:11 12.11** 12.14; Yak. 3.17-18.
12:12 12.12 Isaa. 35.3. **12:13 12.13** Waḡ. 4.26. **12:14 12.14** 12.11; Jab. 34.15; 1 Koor. 7.15. **12:15 12.15** Dzək. 29.17; Gal. 1.6. **12:16 12.16** 'Wat. 25.29-34. **12:17 12.17** 'Wat. 27.30-40. **12:18 12.18-19** Shig. 19.16-22; 20.18-21.

²⁰ Ma wabənəkii, kə palee ka ngeeriitii, acii kə bii ci, “Taa mi patə təbətə giɲuna, taa daba maa, wa ənjə a kaalatə tə ci də faariinə ka wa.”

²¹ Ma uushi'iitə nee tii gatə, kə ngwalee ka tii ka shaɲə. Muusa də naakii nə maa, kə bii ci, “Agi udzənə nə shishinəki, kə ngwali nyi.”

²² Amma ma unə, kə uugi unə mbu'yanə aabii giɲwə nga *Sihyoona. Asəkə vəranə nga Əntaɲfə Əndə vii əpinə nuunə, waatoo Urusaliima nga dagyə. Ma dava, tə'i malaa'ikanyinə, pooshi baanatənə acii laɲənə.

²³ Kə mbu'yuunə aagi dza də nə də maɲushinə nga təkəɲwatə manjeevənə, waatoo, ənjitə dʒii ləmətii man-aahəkii dagyə. Kə mbu'yuunə aakəɲwacii Əntaɲfə mala gəɲwanə nga patənə nga əɲja. Kə mbu'yuunə aagi ma'yanyinə nga ənjitə nja slənə goongaənə, waatoo, ənjitə geegi Əntaɲfə ka tii mambu'ukii.

²⁴ Kə mbu'yuunə aabii Yeesu, əndə rəgwa nga kura aləkawalətə ahada Əntaɲfə da əɲja. Kə mbu'yuunə əsə aabii idənətə miicivə əɲja. Ma idənətsa, matahu uushi wabi ci, əntaa makə sətə wabi idənə nga Habiila. *

²⁵ Daamə haɲkala dʒii, gaama naanagi ka fa sətə ci Əntaɲfə a ba kaamə. Ma ənjitə naanagi ka fa wabənə nga əndətə nja baaba wabənə asəkə duuniya, paa tii mbərə'ya. Makə dʒii ci ha'ə, iitiitə dʒii upaa naamə rəgwa nga mbərədənə, mada təkuree amə ka fa wabənə nga əndətə ca wabya kaamə dadagya?

²⁶ Ma nga ɲukə, kə shi uurakii a udzətə duuniya. Amma ma nga əna, kə dʒii ci aləkawalə oo'i, “Ma'ə nyi ka ənənə ka gəɲgəzətə duuniya patə da dadagya.”

²⁷ Ma wabəətsə bii ci, “Ma'ə nyi ka ənənə”, ci ca baarii oo'i, ma uushi'iitə tagii ci, ka gəɲgəzətənə nə ci, ca fədəgi, kaa uushi'iitə pooshi ka gəɲgəzənə a ənəgi tii daanətii.

²⁸ Acii ha'ə, see a kuyirii amə, acii kə upaa amə ɲwanjuunə, waatoo, ɲwanjuutə pooshi ka gəɲgəzənə. Də ha'ə əsə, paslaamə tə Əntaɲfə ka rəgwatə kadeesəkə ka ci, ama ngwalə tə ci, ama gərə'u ka ci.

²⁹ Acii ma Əntaɲfə gaamə, makə gunə nə ci ətə ca zamagi də uushi'inə dza'ə.

13

Ndzaatə ca kadeesəkə ka Əntaɲfə

12:20 12.20 Shig. 19.12-13. **12:22 12.22** 13.14; Gal. 4.26; Səniinə 5.11; 21.2.

12:23 12.23 Luka 10.20. * **12:24 12.24** 8.6; 9.12; Habiila: 'Wat. 4.10. **12:25**

12.25 6.4-6; 8.1; Shig. 20.22. **12:26 12.26** Shig. 19.18; Hag. 2.6,21. **12:28**

12.28 13.14. **12:29 12.29** Dzək. 4.24.

¹ Dëmæ aakəŋwa də uufəshinə ahadoonə makə dīi ci ndzəkəŋuushi'inə nuunə agi nə'unə tə Aləmasiihu.

² Ga luu mu'uminə a zaanə koonə. Acii tə'i hara ənji liwə mu'uminə ha'ə, asee paa tii shii oo'i, ma mu'uminəkii, malaa'ikanyinə nə tii.

³ Buurətəmæ tə ənjitə a furəshina, una ŋgərə makə ka hakii nuunə. Buurətəmæ tə ənjitə ca sa cibə əsə, acii ənji shiŋkinə nə tii makə noonə. Tsakəmæ tə tii.

⁴ Taa wu patə, wa ca nee ka məghərəvənə ŋga ŋgərəshinə. Wa goonŋaanə a ndzaanə ahada ŋgurə tii da minaakii. Kadə nə Əntaŋfə a lagi gəŋwanə ka ənjitə ca dā bwaya ndzaanə agi ŋgərəshinə da ka ma'aləhiinyinə.

⁵ Goona ka hiima goonə ka uufə gəna, amma dāmə moodasəkə ŋga sətə upaa unə tanə. Acii Əntaŋfə də nəkii bii, "Paa nyi ka bwaseenə ka hə şaŋə. Ka tsakənə nə nyi tə hə taa guci patə."

⁶ Acii ha'ə, wa taa wu ahadoonə a bagi furəŋə oo'i, "Əntaŋfə nə əndə tsakənə tə nyi, paa nyi ka ŋgwalənə şaŋə.

Mi saŋə dātə nə əndə shiŋkinə də nya?"

⁷ Buurətəmæ tə matakəŋwanyinə goonə ŋga ŋukə ətə nja baaba koonə wabənə ŋga Əntaŋfə. Buurətəmæ ŋga'ə tə ndzaanatii, makə sətə dīi tii gazhi'waanə ca'ə ka saa'itə mæki tii agi vii goonŋatii. Nə'utəmæ dərəpatii.

⁸ Makə sətə nji Yeesu ŋga mbədfə, ha'ə nə ci ənshinə, ha'ə nə ci ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

⁹ Goona luuvə kaa hara ənjə a ŋusləgi duunə də kura dzəgunənyinə kama kama. Waatoo, madə kə kii ənji koonə bariya agyanə zəma, goona luuvə, acii pooshi bwatyakii. Shiimə oo'i, pwapoonə ŋga Əntaŋfə ca kavə tuunə ka ndzaanə ndihə ndihə, əntaa bariyanyinə ŋga zəma.

¹⁰ Ma ŋga əna, tə'i kura ha ŋga dā sataka ətə caama upaa bwatya davə. Ma limanyinə ŋga Yahudiinə, pooshi tii ka upaa bwatya davə şaŋə.

¹¹ Ma dabiitə ci gawə ŋga limanyinə a kəla idənatii, ca kərə aasəkə Hatə palee də Laabanə ka dā də sataka putə ŋga 'waslyakəənə, hənəginə hənəginə ənji dabanyinəkii aba'ə vəranə.

¹² Ha'ə dīi nə Yeesu əsə, aba'ə vəranə əŋki ci. Ma dīi ci ha'ə, kaa ca shii laabagi ənji də idənaakii saakii.

13:1 13.1 6.10; 10.24; 13.16; 1 Piita 1.22. **13:2 13.2** 'Wat. 18.1-8; 19.1-3; Ayb. 31.32; Rooma 12.13; 1 Tim. 3.2; 5.10; 1 Piita 4.9; 3 Yooh. 8. **13:3 13.3** 10.34; Mat. 25.36. **13:4 13.4** 1 Koor. 7.2-4; 1 Tees. 4.3-8. **13:5 13.5** Dzək. 31.6,8; Fil. 4.11-12; 1 Tim. 6.7-10. **13:6 13.6** Jab. 118.6. **13:7 13.7** 6.12; 1 Koor. 4.16. **13:9 13.9** Rooma 14.2; Kwal. 2.20-22; 1 Tim. 4.3. **13:11 13.11** 9.7; Leew. 16.27. **13:12 13.12-13** 11.26; Mat. 27.31-33.

13 Acii ha'ə, dzaamə da i amə atsakii aaba'ə vəranə, kaama dzə ka sə'wagi dzaananə putaakii.

14 Acii, ma ganə a duuniya, pooshi vəranə gaamə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Ka alə vəraatə na shi naamə.

15 Dəlaamə də Əntaɲfə taa guci patə daciai Yeesu. Ci nə satakatə caama vii ka ci naamə. Waatoo, dəlanə də ci, ama duunətə ləməkii taa da patə.

16 Ga ca zaanə koonə nə də nga'əənə ka hara ənji, una slənəshi də uushi'inə goonə. Acii tsarə nga satakatə kadeesəkə ka Əntaɲfə.

17 Famə tə matakəɲwanyinə goonə, həətəpaamə noonə nə akəɲwaciitii, acii taa guci patə ha'ə nə tii ka də gazhi'waanə nga nəhə əpinə goonə, tii na dzə ka ba slənətii ka Əntaɲfə əsə. Famə tə tii kaa təya shii də slənətii də moodfasəka, əntaa də mabətəsəka, acii pooshi uushi nuuna upaa agi bəzee ka səkətii.

18 Dəmə aakəɲwa də də də'wa ka putə geenə. Acii kə shii inə, kə dīi inə patənə nga sətə dibə ina də. Nga'ə keenə nə slənətə patənə nga sətə ndzaanə dagwakii.

19 Agi kədiinə nə nyi acii unə əsə koonə də də'wa ka putaaki, kaa Əntaɲfə a də ka nyi rəgwa nga ənənə aabii unə.

Də'wa nga pa'apaaginə

20 Ma Əntaɲfə, Əndə kira ndzaanə jamə nə ci. Ci madfee ka Yeesu Slandanaamə agi maməətə ənja, ca kavə tə ci ka maduunə magəra nga bagiinə, waatoo amə, putə nga idənaakii ətə əjigi ci ka puta gaamə. Idənəkii geegi ka aləkawalətə dīi ci kaamə, kaa ca ndzaanə da ngeerənə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *

21 Wa ca dzatəgi koonə də patənə nga dagwa uushi'iitə dəbee una upaa, koonə shii də sətə cii kəya uudə. Wa ca də sətə kadeesəkə ka ci ashaamə əsə, daciai Yeesu Aləmasiihu. Naakii nə ɲwanjuunə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.

Muudinə nga wabəənə

22 Ndəkəɲushi'inəkya, ma ləkələkātənə nyaahə nyi koonə, ka shii tsakənə duunə. Agi kədiinə nə nyi acii unə, kapaamə liminuunə nga'ə ka fa wabəətsa. Acii ma ləkələkātəna, gusə.

13:14 13.14 11.9-10,13,16; 12.22,28; Fil. 3.20; 2 Koor. 5.6; 1 Piita 2.11; Səniinə 21.2. 13:15 13.15 Af. 5.19-20; Jab. 50.14,23. 13:16 13.16 Gal. 6.10; Fil. 4.18.

13:17 13.17 Əzakii. 3.17; Slənə 20.28-31; 1 Koor. 16.16. 13:18 13.18 10.22;

Rooma 15.30; 2 Koor. 1.12; Slənə 24.16. * 13:20 13.20 ndzaanə jamə: 12.14;

Rooma 5.1; 2 Koor. 13.11; aləkawalə: 8.6; idənaakii: 9.12. 13:21 13.21 Af.

2.10; Fil. 2.12-13.

²³ Ma ndzəkəṇushi'inaamə Timooti, ṇga'ə ka nyi una shii oo'i, kə kyapaa əṇji tə ci a fuəshina. Maḍa kə shi ci aabiiki kwakwatə, ina da ci na dzə aahoonə. †

²⁴ Nəəhəpaamə ka nyi tə patənə ṇga matakəṇwanyinə goonə da patənə ṇga əṇji ṇga Əntanfə. Ma ndzəkəṇushi'inaamə əṇji nə'unə ənə shi daga də Italiya, agi nəəhəpaanə nə tii tuunə.

²⁵ Wa Əntanfə a ḍa koonə pwapoonə patə. *Aamiina.

† 13:23 13.23 Timooti: 1 Koor. 4.17.

Ləkaləkatə nga Yakubu

Nəhəpaanə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka ənji nga Əntanƣə patə ənə yiidəgi taa dama patə aasəkə duuniya. Daciiki Yakubu shigi ləkaləkatəna. Ma nya, əndə slənə nga Əntanƣə da nga Slandanə Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə. *

Vii goonƣa da shii rəgwa nga ɗa tə uushi

² Ndzəkəŋushi'inəkya, taa guci patə lii cibənyinə kama kama tuunə, zhi'weemə ka ci ka sə nga moodasəka.

³ Aciɪ kə shii unə, mada kə təbətə cibəkii tə vii goonƣa goonə, ma sətə na uudə ba'akii, kəŋaanənə ndihə ndihə də ŋgeerənə.

⁴ Dzəmə aakəŋwa də kəŋaanənə ndihə ndihə də ŋgeerənə, koona shii ndzaanə ka ənji goonƣa, yadə idəpaa uushi ashuunə, waatoo taa ŋgutə ŋunyi uushi patə, tə'i ashuunə.

⁵ Mada kə ətə əndə'i əndə goonə ka shii rəgwa nga ɗatə uushi, wa ca kədii acii Əntanƣə, ka upaanə nə ci əsə. Aciɪ ma Əntanƣə, fitə nə ciinəkii taa ka wu patə, ca vii ka taa wu tə sətə kədii ci yadə ɗavə uushi a ədzəməkii.

⁶ Amma, ma əndə a kədii uushi acii Əntanƣə, wa ca shii oo'i, ka viinə nə ci ka ci tantanyinə. Ga ca hiima oo'i, mbu'u pooshi Əntanƣə ka viinə ka ci. Aciɪ ma əndətə ca hiima ha'ə, makə ma'inə nə ci ətə ci mədə a gwazee, taa aa dama patə ca palə.

⁷⁻⁸ Ma tsarə nga əndətə ca dzətə aakəŋwa, ca ənyatə aa ba'a, matagimə ci hatə kəŋaanə ci, ga ca ka nə nga upaa uushi acii Slandana.

Maagha da əndə gəna

⁹ Mada tə'i maagha əndə nə'unə, wa ca ɗa moodasəkə də pwapootə dii Əntanƣə ka ci.

¹⁰ Ma əndə gəna əndə nə'unə əsə, mada kə galee Əntanƣə ka məghərəvənaakii taa gənaakii, wa ca ɗa moodasəkə, acii kadə nii kəya kulagi makə gudəzə ŋga kuzəna.

* **1:1 1.1** Yakubu: Mat. 13.55; Slənə 12.17; 15.13; 21.18; 1 Koor. 15.7; Gal. 1.19; 2.9; 1 Piita 1.1. **1:2 1.2-3** Rooma 5.3-5; 1 Piita 1.6-7. **1:5 1.5** Waɓ. 2.6. **1:6 1.6** 5.13; Mat. 7.7; 21.21-22; Af. 4.14. **1:9 1.9** 2.5. **1:10 1.10-11** Ayb. 14.2; Jab. 90.5-6; Isaa. 40.6-8. **1:10 1.10** 5.1.

¹¹ Makə sətə ci gudəzə a naa'ugi, ca yiiḃəgi maa kə birə uusəra iza'u, pooshi ma'ə dagwa dagwaanaakii, ha'ə nə ɛndə gəna a ɛntəgi ɛsə saa'itə ci agi alə gəna.

Uushi'iitə ca tɛbɛtə ɛnda da ɛtə ca isəkwa ɛnda

¹² ɛndə barəkaanə nə ɛndətə kəɲaanə ndihə ndihə saa'itə lii ɲgəra'wə tə ci. Acii maḋa kə kəɲaanə ci də ɲgeerənə agi tɛbɛtsa, ka viinə nə ɛntanɲfə ka ci shikwa, waatoo ɛpinə ɛtə ɗii ci aləkawaləkii ɲga viinə ka ɛɲjitə ca uudə tə ci.

¹³ Taa wu patə ca moo ɗa bwaya uushi, ga ca ba oo'i, ɛntanɲfə ca isəkwa tə ci ka ɗanə ha'ə. Acii pooshi uushi ca tsəku tə ɛntanɲfə, paa ci ka tsəkunə taa tə wu ka ɗa bwaya uushi ɛsə.

¹⁴ Amma, taa wu patə isəkuyi uushi tə ci, bwaya hiimaakii isəkuyi tə ci kaa ca ɗa bwaya uushi, ca kulapaa də ci.

¹⁵ Maḋa kə girə bwaya hiima, ka kiranə nə ci 'waslyakəənə. 'Waslyakəənə ɛsə, maa kə girə ci, ci ca kira wa.

¹⁶ Kadashinyinaakya, goona ha'u də noonə na!

¹⁷ Acii ma ɲunyi uushi da ɲunyi viinə, dadagyə daciai ɛntanɲfə ca shi. Ci ɗii uusəra da ləgidə da tikisanyinə. Ma ɛntanɲfə, paa ci ka zhi'inə makə uushi'iitsa, ka ɛndə'i saa'i təkunə, ka ɛndə'i saa'i maḃərəha.

¹⁸ Kə vii ci kaamə ɛpinə dagi Habara ɲga goonɲa, makə sətə kadeesəkə ka ci, kaama shii ndzaanə da məghərəvənə palee ka hara uushi'iitə tagii ci.

Fa wabənə ɲga ɛntanɲfə da slənəginə

¹⁹ Kadashinyinaakya, fatəmə ka nya ba koonə. Taa wu patə, wa ca kapaa liminəkii ka fatə uushi, ga ca kwasə ka wabənə, ga ca bəzə səkə pii ɛsə.

²⁰ Acii, ma ɛndətə bəzhi səkəkii, paa ci ka mbee ka slənətə sətə kadeesəkə ka ɛntanɲfə.

²¹ Acii ha'ə, ɲgərəgimə patənə ɲga 'waslyakəənə goonə, una kagi, una bwasee ka ɗa bwaya uushi'inə ma'ə. Una banee ka noonə nə akəɲwacii ɛntanɲfə, una luu wabəətə kavə ci aasəkə ɛdzəmuunə. Wabənəkii ɛsə ca mbee ka luupaanə tuunə.

²² Goona ndzaa ka ha'u də noonə nə ka fa wabənaakii tanə, amma, ma ɗanuuna, slənətəgimə!

1:12 1.12 5.11; 1 Koor. 9.24-25. **1:13 1.13** Waḃ. 19.3; 1 Koor. 10.13. **1:14**
1.14-15 Rooma 6.19-21; 7.7-10; 1 Yooh. 2.16-17. **1:17 1.17** 'Wat. 1.14-18; Mat.
 7.11. **1:18 1.18** Yooh. 1.13; Rooma 8.19-23; 1 Piita 1.23. **1:19 1.19** 3.2; Waḃ.
 15.1; Ɂ.Waaz. 7.8-9. **1:21 1.21** Kwal. 3.8; 1 Piita 2.1. **1:22 1.22** 2.17; Mat.
 7.24,26; Rooma 2.13.

²³ Acii, ma əndətə ca fa wabənəkii, amma paa ci agi slənətəginə, pooshi uushi təkəe ka ci da əndətə ca tsaamə naakii nə asəkə dyarugala.

²⁴ Maa kə tsaamətə ci naakii na, ca palə, shiku ha'ə kə ənyi ka zaanənə ka ci taa iitə nə ci.

²⁵ Amma, ma əndətə ca kavə nəkii ka fa malaaba wabəətə ca vii dimwaanə ka ənja, ca kavə nəkii ka fatənə yadə zaanənə ka ci, ca slənətəgi nga'ə əsə, ma əndətsa, ka ci danə Əntanfø barəkaanə agi slənaakii.

²⁶ Maa kə ngirə əndə naakii nə makə agi nə'utənə nə ci tə Əntanfø nga'ə, amma paa ci agi kəsəpaa ganakii, naakii nə cii kəya ha'ugi, uushi zabə nə diinaakii əsə.

²⁷ Ma nə'u diina ətə kədəesəkə ka Əntanfø Dəsənaamə, hakila nuzhikinə da hakila mooryafinə agi ngəra'watii da ətsətə na acci ga məza uushi'inə nga duuniya a kəgərə əndə aagi 'waslyakəənə.

2

Mbərə mbərə nə patənə nga ənji akəŋwacii Əntanfø

¹ Ndzəkəŋuushi'inəkya, makə kə vii unə goonga ka Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Əndə məghərəvənə, goona baarii kama kamaanə ahada ənja.

² Baamə tə'i əndə gəna dzəgərə ka hatə dzatuunə də na. Kə kyaala ci kəjeerənə dagwakii, ca ngavə tuutəya nga mandalə kwaɓa aaciikii. Maagha a dzəgərə naakii əsə; iirə kəjeerənə nəndə ashikii tanə.

³ Wata una duunətə tə əndətə kyaala nūnyi kəjeerənə, una ba ka ci, "Pyalyagi aa hanə, wiinə nūnyi ha nga ndzaanə." Ma maaghatə əsə, una ba ka ci, "Kəŋaanə gadəvə!" taa "Shiwa, nda ndzaanə ganə atsaə sədəki!"

⁴ Mada kə dīi unə ha'ə, kə baarii unə kama kamaanə ahadoonə, pooshi unə slənyi də nūnyi hiima.

⁵ Kadashinyinaakya, fatəmə kaa nya ba koonə: kə ta'i Əntanfø maaghiinə nga duuniyanə kaa təya ndzaa ka ənji gəna dagi vii goongatii, təya ndzaanə agi nwanjuunə ətə dīi ci aləkawaləkii ka ənjitə ca uudə tə ci.

⁶ Amma una ngərə, una bərapaa maaghiinə. Mashi-imuunə oo'i, ənji gəna ca cibee koonə, təya kərə tuunə aakəŋwacii gəŋwanə kwa?

1:25 1.25 2.12,24; Jab. 19.8; Yooh. 13.17; Rooma 8.2; Gal. 6.2. **1:26 1.26** 3.2,10; Jab. 34.14; 141.3. **1:27 1.27** Jab. 10.14,18; Isaa. 1.17; Mat. 25.35-36. **2:1 2.1** 2.1-9; Dzək. 1.17; 10.17; 16.19; 2 Meem. 19.7; Ayb. 34.19; Jab. 82.2; Waɓ. 24.23; Mat. 5.45; Slənə 10.34; Rooma 2.11; 10.12; Gal. 2.6; Af. 6.9; Kwal. 3.25; 1 Piita 1.17. **2:5 2.5** 1.9; Luka 6.20-21; 1 Koor. 1.26-28; Səniinə 2.9.

⁷ Tii nə ənjitsə ca wabə bwaya uushi'inə agyanə n̄unyi ləmə n̄ga Yeesu, waatoo, ləmətsə ikə Əntan̄fə koonə.

⁸ Kə shii unə maɖuunə wabənə n̄ga Əntan̄fə ətə palee, makə sətə ɖii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na". Maɖa kə nə'utuunə ha'ə, n̄ga'ə ɖii unə.

⁹ Amma, maɖa kə ɖaarii unə kama kamaanə ahada ənja, kə ɖii unə 'waslyakəənə, kə kəshi gəjwanə n̄ga *bariya tuunə, acii kə tan̄əgyuunə bariya.

¹⁰ Acii taa wu nə'utə bariyanyinə patə, amma kə tan̄əgi ci rəjwə agikii, kə tan̄əgi ci patə ətsa.

¹¹ Əntan̄fə bii, "Ga ha aləhiinə." Ci bii əsə, "Ga ha bələ ənda." Acii ha'ə, maɖa kə bəli hə ənda, kə tan̄əgi hə bariya n̄ga Əntan̄fə, taa n̄gahi ma'aləmə hə hiinə.

¹² Wa wabənə goonə da slənə goonə a ndzaanə makə n̄ga ənjitə nə Əntan̄fə a la ka tii gəjwanə də bariya, waatoo də wabəətə ca vii kaamə dimwaanə.

¹³ Acii ma ənjitə pooshi ka nee ka təgunuunə n̄ga hara ənji, pooshi Əntan̄fə na nee ka təgunuunatii. Amma, ma əndətə nee ka təgunuunə n̄ga ənda, kadə nii kəya jaala saa'i n̄ga la gəjwanə.

Vii goon̄ga ka Yeesu da slənətənə

¹⁴ Ndzəkənjushi'ina, yaci kə bii əndə oo'i, "Tə'i nyi da vii goon̄ga", amma pooshi slənaakii ɖaarii oo'i, tə'i ci da vii goon̄ga, mi san̄ə nə bwatyakəya? Ka luupaanə nə tsarə n̄ga vii goon̄gatse tə ci nii?

¹⁵ Baamə tə'i hara ənji nə'unə, taa n̄guyirənə taa makinə, kə ətəe tii ka sə n̄ga umbee də purəkinə, pooshi sə n̄ga kavənə aa matii əsə.

¹⁶ Wata əndə'i əndə agyuunə a ba ka tii, "Wa Əntan̄fə a kərə tuunə jamə, ca vii koonə sə n̄ga umbee də purəkinə da sə n̄ga kavənə aa moonə." Maɖa maviimə ci ka tii uushi'iitsa, mi nə bwatya n̄ga banaakii ka tii ha'a?

¹⁷ Ha'ə nə vii goon̄ga əsə. Maa kə bii əndə'i əndə də bamakii tanə oo'i, "Tə'i nyi da vii goon̄ga", maɖa paa ci slənətə sətə bii Əntan̄fə, uushi zabə nə vii goon̄gaakii.

¹⁸ Mbu'u ka banə nə əndə'i əndə oo'i, "Tə'i əndə'i əndə da vii goon̄ga. Əndə'i əndə əsə, slənənə nə naakii." Yoo, ka banə nə nyi ka ci, "Baarii ka nyi taa iitə ndzaanə əndə da vii goon̄ga yadə slənətəginə. Ma nyi əsə, ka ɖaariinə nə nyi ka hə vii goon̄gaaki dagi slənaaki."

2:8 2.8 Leew. 19.18; Mat. 22.39; Rooma 13.9. **2:9 2.9** 2.1. **2:10 2.10** Mat. 5.19; Gal. 3.10; 5.3. **2:11 2.11** Shig. 20.13-14. **2:12 2.12** 1.25. **2:13 2.13** Mat. 5.7; 7.1; 18.32-35. **2:14 2.14** Mat. 7.21; 1 Yoo. 3.17. **2:15 2.15** Mat. 25.35-36. **2:17 2.17** Gal. 5.6,16,22-24; 1 Yoo. 3.18.

19 Kə luuvə hə oo'i, rəŋwə nə Əntaŋfə kwa? Maa kə luuvə hə, kə dīi hə ŋga'ə. Ginaajinyinə maa, kə luuvə tii, shishinətii a udzə acii ŋgwalənə əsə. *

20 Ya hə maba, paa hə ka moonə ha shii oo'i, ma vii goonŋa yadə slənətəginə, kə ndzaa ci ka uushi zabə kwa?

21 Də mi saŋə ndzaa dzədzəshi'inaamə Ibərahiima ka əndə goonŋa akəŋwacii Əntaŋfwa? Ma ndzaa ci ka əndə goonŋa, dāgi slənaakii saa'itə kirə ci tə uuzənaakii Isiyaaku ka dā də sataka ka Əntaŋfə.

22 Paa ha nee kwa? Ka ha rəŋwə slənyi vii goonŋaakii da slənaakii. Dāgi slənaakii ndzaa vii goonŋaakii ka tantanyinə.

23 Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonŋa ka Əntaŋfə. Putə ŋga vii goonŋaakii əsə ŋgirə Əntaŋfə tə ci ka əndə goonŋa", ca 'wa tə ci guvakii.

24 Kə nee unə dīi, ma slənə ŋga ənda, ci ca kavə əndə ka ndzaanə ka əndə goonŋa akəŋwacii Əntaŋfə, əntaa wata vii goonŋaakii tanə.

25 Ha'ə nə Rahabə əsə, badawa ŋga minə. Putə ŋga slənətə ndzaa ki ka əndə goonŋa akəŋwacii Əntaŋfə. Waatoo, kə liwə ki tə ənjitə sləkee ənji Isərayiila, kya baarii ka tii əndə'i rəgwa ŋga palənə satii acii ga ənjə a puli də tii.

26 Makə sətə dīi shishinə ŋga ənda, əpinə kə dzəgi a makii, ha'ə nə vii goonŋa yadə sləna: pooshi nafakii.

3

Slənə ŋga gana

1 Ndzəkəŋjushi'inəkya, ga ənji laŋə ahadoonə a moo ndzaanə ka ənji dzəgunənə ka ənja, makə kə shii unə, ma inə ənji dzəgunənə ka ənja, kadə nə gəŋwanə geenə a palee ka ŋga hara ənji də iza'unə.

2 Acii amə patə, agi puu'unə naamə laŋə. Ma əndətə pooshi ka pu'unə agi wabənaakii, ci nə matakəfəkəfə ənda, ka mbeenə nə ci ka ətsətə naakii nə əsə taa ka ŋgutə rəgwa patə.

3 Kə shii amə, agi ŋgaanŋavənə naamə riidzama aa ma təhinə kaa təya fa taamə. Də ha'ə caama mbee ka kərənə tə tii ka rəgwatə mwayi amə patə.

* **2:19 2.19** Džək. 6.4; ginaajinyinə: Mat. 8.29; Mar. 1.24. **2:21 2.21** 'Wat. 22.9,12; Rooma 4.1-5,13-16,19-22; Ibər. 11.17. **2:23 2.23** 'Wat. 15.6; 2 Haba. 20.7; Rooma 4.3. **2:25 2.25** Jasə. 6.17; Mat. 1.5; Ibər. 11.31. **2:26 2.26** 2.17,20. **3:2 3.2-10** Jab. 141.3; Waḑ. 10.19. **3:2 3.2** 1.26. **3:3 3.3** Jab. 32.9.

⁴ Buurətəmə agyanə madiigərə kumbawalənyinə əsə. Taa ngahi madiigərəkii nə tii ka shaŋə, mandalə mədə ca dza tə tii əsə, amma patə da ha'ə də uundzə kada ci əndə gwazənə a kərə tə kumbawaləkii ka hatə mwayi ci ca dzə.

⁵ Ha'ə nə gana nga əndə shiŋkinə əsə. Taa ngahi dīi fidyasə, amma tə'i ci da baawəda laŋə.

Buurətəmə agyanə bwanjənə nga bilinə. Amma ndzanjənə ka uundzə gana nga gunə cii kəya ətsagi kwarəma'ə!

⁶ Acii ha'ə, ma gana, makə gunə nə ci ashaamə. Ci ca kavə əndə ka da taa ngutə tsarə nga bwaya bwayaanə. Ci ca saawee ka patənə nga shishinə, ca saawee ka patənə nga ndzaanə nga əndə əsə ganə asəkə duuniya. Dacii *Seetanə ci baawəda nga gana a shigi.

⁷ Ka mbeenə nə əndə shiŋkinə ka dzalə taa ngutə tsarə nga dabanyinə, waatoo, daba nga bilinə, da əginyinə, da ətə ca ələ anə mbuure səkətii da hərəfinə. Kə dzalətə ci əsə.

⁸ Amma, ma gana, pooshi əndə shiŋkinə ca mbee ka dzalətənə tə ci! Ma ca, bwaya uushi nə ci, paa ci ka luuvə ndzaanə kəda'ə. Makə nguma nə ci ətə ca bələgi ənda.

⁹ Də ci caama dələ də Slandanaamə Dəsənaamə. Də ci əsə caama dzaana ənja, taa ngahi kə ghənyi Əntanƣə tə tii kaa təya pusha tə ci.

¹⁰ Də matə rəjwə ha'ə ci ənjə a dəlagi də Əntanƣə, də ci ci ənjə a dzaanagi də ənji əsə. Ndzəkəŋjushi'ina, ma ətsa, madzəmə!

¹¹ Pooshi ŋunyi ma'inə da mazənə ma'inə ka kiwanə ka gu'u rəjwə.

¹² Pooshi ənfwə uudəvə ka poo jaŋwa, pooshi ənfwə dədəmə ka poo uudəvə əsə. Ha'ə nə gu'u ətə ci mazənə ma'inə a kiwa davə əsə, pooshi ənji ka upaa ŋunyi ma'inə davə.

Shiinə ətə ca shi dacii Əntanƣə

¹³ Tə'i əndə hiima da shiinə ahadoonə kwa? Mada tə'i, wa ndzaanaakii a baarii shiinaakii, waatoo, wa ca da ŋunyi sləna, ca həətəpaa naakii nə akəŋwacii ənja, makə dīi ci tə'i ci da shiinə.

¹⁴ Amma, mada tə'i unə da məza sərəha, una uudə noonə na, madəbəmə una dūunətə noonə na, una ngədəgi goonğa də jirakənə.

¹⁵ Ma tsarə ɲga shiitsa, ɛntaa tsarə ɛtə ca jima dadagyə, amma ɲga *duuniya, ɲga uudənə ɲga ɛdzəma, da ɲga Seetanə ɛsə.

¹⁶ Ma hatə ndzaa sərəha da ghatə uudənə ka ɛndə'i ɛnda, davə nə mabizhinə da taa ɲgutə tsarə ɲga bwaya bwayaanə.

¹⁷ Amma, ma ɛndətə da shiinə ɛtə jima dadagyə, macaməkii nə ci, ka kiranə nə ci jamənə ka ɛnja, ca ndzaa da hanjala da waawa'anə, ka nəhənə nə ci tɛgunuunə ɲga hara ɛnja, ca ɖa ɲunyi slənə taa guci patə, paa ci ka baarii kama kamaanə ahada ɛnja, paa ci ka isəkwa ɛnji ɛsə.

¹⁸ Ma ɛnjitə da mabanee ma'yanə, ɛtə ca kira jamənə aahada ɛnji ɛsə, ka upaanə nə tii ndzaanə də rɛgwakii. Ma ndzaanə də rɛgwakii, kə ndzaa ci makə cifanə ɛtə ci ɛndə a upaa agi sətə ləgii ci.

4

*Goona ɖa guvaanə da *duuniya*

¹ Mi saɲə ca kyaara mbəəzənə da mabizhinə aahadoona? Ɖtsə patə, moo uushi'inə kama kama a ɛdzəmuunə ca kyaara ɛtsa.

² Kə mwayi unə upaa uushi'inə, amma pooshi unə ka upaa sətə mwayi unə. Acii ha'ə, una bələ ɛnja. Kə mwayi unə uushi'inə ka shaɲə, amma pooshi unə ka upaanə. Acii ha'ə, una ɖa mabizhinə, una pa. Maguɲweemə unə ka sətə mwayi unə, acii pooshi unə kədii acii Ɖntaɲfə kaa ca vii koonə.

³ Taa kə kədii unə, pooshi unə ka guɲweenə, acii də məza ɛdzəmə cuuna kədii. Waatoo, ma cuuna kədii uushi'ina, koonə zamagi ka rɛgwatə kadeesəkə koonə.

⁴ Unə ɛnji ghatə gooɲga! Mashiimuunə oo'i, ma ɖa guvaanə da duuniya, ɖa mbiinə ka Ɖntaɲfə kwa? Taa wu patə ca moo ɖa guvaanə da duuniya, kə kavə ci naakii nə ka ɖa mbiinə da Ɖntaɲfə.

⁵ Shiimə oo'i, tə'i gooɲga agi sətə bii malaaba ləkaləkatə; kə bii ci, "Ma Malaaba Ma'yanə ɛnə kavə Ɖntaɲfə aasəkə ɛdzəmaamə, agi ɛtsənə nə ci taamə ka shaɲə."

⁶ Amma kə ɖii Ɖntaɲfə kaamə pwapoonə laɲə kaamə shii ndzaanə malaabakii. Aciikii bii malaaba ləkaləkatə oo'i, "Agi ɖanə nə Ɖntaɲfə mbiinə da ɛnjitə ca ɖuunətə natii na.

Ma ɛnjitə ca banee ka nətii akəɲwaciikii ɛsə,

3:15 3.15 1.5,17. **3:17 3.17** Mat. 5.48; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; Fil. 1.9-11.

3:18 3.18 Mat. 5.9. **4:1 4.1** Rooma 7.5; 1 Piita 2.11. **4:2 4.2** 1 Yooh. 3.16.

4:4 4.4 Mat. 6.24; Yooh. 15.18-19; 1 Yooh. 2.15. **4:6 4.6** 4.10; Waɖ. 3.34; Mat.

23.12; 1 Piita 5.5.

agi ðanə nə ci ka tii pwapoone.”

⁷ Acii ha'a, viimə noonə nə ka Əntanƒə, una kəŋaanə ndihə ndihə agi kaareenə ka *Seetanə. Madə kə ɖii unə ha'a, ka huyinə nə ci accii unə.

⁸ Əncahanə aabii Əntanƒə, ci maa, ka əncahanə nə ci aabii unə. Unə ma'waslyakə ənja, fə'yagimə ciinuunə agi 'waslyakəənə! Unə ənjitsə pooshi kəŋee ka ədzəmuunə ka ha rəŋwə əsə, laabagimə ədzəmuunə!

⁹ Damə maɓəzəsəkə putə ŋga 'waslyakəənə goonə, una tuu, una ŋgəərə ma əsə. Goona ŋusə ma'a, amma, tuumə. Wa moodasəkə goonə a ndzaa ka maɓətəsəka.

¹⁰ Həətəpaamə noonə nə akəŋwacii Slandana. Ma ci boo, ka ɖuunətənə nə ci tuunə.

Wabənə məzakii agyanə ənda

¹¹ Ndzəkəŋuushi'inəkya, goona wabə məzakii agyanə taa wu ahadoonə. Madə kə wabi əndə bwaya uushi'inə agyanə ndzəkəŋuci, taa ca lagi gəŋwanə aanəkii, ci baarii oo'i, kə wabi ci bwayakii agyanə *bariya, ca ushapaa bariya əsə. Madə kə ushapaa hə bariya, kə ndzaa ci ətsa əntaa əndə nə'u bariya nə hə ma'a, amma kə ndzaa hə ka əndə ushapaanə.

¹² Əntanƒə daanəkii nə əndə vii bariya. Ci daanəkii nə əndə la gəŋwanə əsə. Ci daanəkii nə əndə da baawəɖa ŋga luupaanə da zamagi də ənja. Ya ha, wu nə hə saŋə bahə la gəŋwanə agyanə əndə makə ha?

Ənji ɖa firiinə, goona takəŋwa ka Əntanƒə!

¹³ Unə ənə ca ba oo'i, “Taa ənshine, taa doorə, ka maɖənə niinə, ina dzə aa hatə aa vərə ha'a. Davə niina fəzha ka ɖa firiinə, ina upaa kwaɖa laŋə”, wunəpaamə limuunə kaa nya ba koonə!

¹⁴ Mashiimuunə pukyanə ŋga ha doorə. Waatoo, ma əpinə goonə, rakə da makiirənə ətə ca shigi, əndzə'i ca ənə ka rarə'iginə.

¹⁵ Amma, ma dəbee una ba, “Maa kə uu'i Əntanƒə, kə kirə ci əpinə gaamə əsə, ka ɖanə naamə ha'a ha'a.”

¹⁶ Amma, makə maɖamuunə ha'a, ma tsarə ŋga ətsə patə, pooshi ŋga'a, accii kə haŋətuunə noonə nə da wabənə goonə.

¹⁷ Madə kə shii əndə sətə dəbee ca slənə, amma paa ci ka slənətənə ha'a, 'waslyakəənə ɖii ci.

4:7 4.7 Af. 6.12; 1 Piita 5.8-9. **4:8 4.8** Jab. 18.21,25; Isaa. 1.16; Zak. 1.2-3; Mal. 3.6-7. **4:9 4.9** Luka 6.25. **4:10 4.10** 4.6; 1 Piita 5.6. **4:11 4.11** Jab. 101.5; 1 Piita 2.1. **4:12 4.12** Rooma 14.4; 1 Koor. 4.5. **4:13 4.13-14** Waɖ. 27.1; Luka 12.18-20. **4:14 4.14** Ayb. 7.9-10; Jab. 39.6. **4:15 4.15** Slənə 18.21; Rooma 1.10; 1 Koor. 4.19; 16.7. **4:16 4.16** 1 Tim. 6.17; 1 Yooh. 2.16. **4:17 4.17** Luka 12.47.

5

Wabənə ka ənji gəna

¹ Yoo, maatiinə ənji gəna? Fatəmə kaa nya ba koonə! Tuumə, una kaala vurənə putə nga mabəzəsəkə ətə na kulyaanə koonə.

² Uushi'iitə upaa unə patə, kə bəsləgi, kə adəgi məbərə kəjeerənə goonə əsə.

³ Kə adəgi magənazə kwaba goonə. Magənazəkii ca baarii oo'i, makə sətə adəgi ci kwaba goonə, ha'ə nə gəjwanə a adəgi shishinuunə makə gunə. Taa ngahi kə dzatəgyuunə də gəna, amma agi muudinə nga saa'i dzatəgyuunə.

⁴ Wiitə ma ənjitə ca slənə koonə cifanə asəkə rə, pooshi unə ki'i ka tii shikwatii. Famə ngəərə matii. Kə mbu'i tuunə nga ənjitə aa limə Slandana, Nwanwə agyanə patənə nga uushi'inə.

⁵ Kə agyuunə nwanjuunə goonə agi duuniya, una dfa sətə kadeesəkə koonə. Kə səbərətuunə noonə nə ka saa'itə nə Əntanfə a dfa koonə gəjwanə, makə sətə ci ənjə a səbərətə la ka la uurakii.

⁶ Kə lagyuunə gəjwanə agyanə əndətə madamə 'waslyakəənə, kə kapaa ci koonə naakii na, una bələgi tə ci.

Goonə zaarə agi gəranə tə Slandana

⁷ Ndzəkəjushii'inəkya, goonə zaarə agi gəranə tə Slandanə ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya. Buurətəmə agyanə mooza: makə sətə cii kəya gəra njunyi cifanə nga raakii, pa ca zaarə ka gəranə vənə-ləganə, ca'ə ka vənə nga magyaha.

⁸ Ha'ə nuunə əsə, goonə zaarə agi gəranə tə Slandana. Hadatəgimə də ədzəmuunə, una kəjaanə ndihə ndihə, acii kə uugi saa'i nga ənyanaakii mbəshanə.

⁹ Ndzəkəjushii'inəkya, goonə ngungunə tə hara ənji, acii gadə gəjwanə nga Əntanfə a kəshi tuunə. Wiinə kə uugi əndə gəjwanə mbu'yanə kədəhə.

¹⁰ Katəmə nuunə agyanə anabiinə. Kə sə'watə tii cibə da ngəra'wə saa'itə nji təya baaba wabənə nga Slandana. Nə'umə dərəpatii makə sətə sə'watə tii.

¹¹ Ma ənjitə sə'watə ciba, təya kəjə ca'ə ka muudinə, agi banə naamə, ənji barəkaanə nə tii. Kə shii unə makə sətə kəjaanə Ayuba ndihə ndihə saa'itə lii ngəra'wə tə ci. Kə

5:1 5.1-6 Waḅ. 15.6; Isaa. 5.8-10; Am. 6.3-7. 5:1 5.1 1.10; Luka 6.24. 5:2 5.2-3 Mat. 6.19. 5:4 5.4 Shig. 3.7; Leew. 19.13; Irin. 22.13; Mal. 3.5. 5:5 5.5 Irin. 12.3; 25.34. 5:7 5.7 Yaw. 2.23; 2 Piita 3.3. 5:8 5.8 Rooma 13.11-12; 1 Tees. 5.5-8; Ibər. 10.25,37. 5:9 5.9 Mat. 7.1-2. 5:10 5.10 Mat. 5.12; Ibər. 11.32-38.

fii unə əsə makə sətə dīi Slandanə ka ci ka muudinə. Acii, ma Slandana, əndə nəhə təgunuunə da ɗa ŋga'aanə nə ci.

¹² Ndzəkəŋushi'inəkya, ma palee patə, goona jidə shanə. Goona jidə də ləmə ŋga Əntanɗə, taa də hanyinə, taa də tsarə ŋga taa mi patə. Maɗa "Awa" cuuna moo banə, bamə "Awa" tanə. Maɗa "Aa'a" cuuna moo banə əsa, bamə "Aa'a" tanə. Maɗa dīi unə ha'ə, pooshi gəŋwanə ŋga Əntanɗə ka upaanə tuunə.

¹³ Maɗa tə'i əndə'i əndə ahadoonə lii ŋgəra'wə tə ci, wa ca ɗa də'wa. Maɗa tə'i əndə'i əndə lii moodasəkə tə ci əsə, wa ca ka wanyanə ŋga dɛla də Əntanɗə.

¹⁴ Maɗa tə'i əndə'i əndə gwakə ahadoonə, wa ca sləkee ka 'waa'watə ka ci matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya kaa tɔya ɗa ka ci də'wa, tɔya naahəvə ka ci maara agi ləmə ŋga Slandana.

¹⁵ Maɗa dīi tii də'wa də gi'inə tə Slandana, ka mbəɗənə nə əndə bwanea, ca vii ka ci jamənə. Maɗa kə dīi ci 'waslyakəənə əsə, ka tifyaginə nə ci ka ci.

¹⁶ Acii ha'ə, baabashimə 'waslyakəənə ahadoonə, una ɗaɗaɗashi də'wa ahadoonə koonə mbəɗə. Ma slənə ŋga də'wa ŋga əndə goonɗa, tə'i ŋgeerənə davə ka shanə.

¹⁷ Katəmə nuunə ka *Iliya. Əndə shiŋkinə makə amə nji ci. Kə shi ca dīi də'wa də əɗzəmə rəŋwə ga vənə a ndzəmə. Kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa əsə pooshi vənə njimə anə hanyinəkii.

¹⁸ Ca ənə, ca ɗa də'wa əsə, vənə a ənə ka njimanə dadagyə, uushi'inə a ənə ka dəvənə əsə.

¹⁹ Ndzəkəŋushi'inəkya, maa kə ŋuslɛgi əndə'i əndə ahadoonə, ca bwasee ka goonɗa, əndə'i əndə a ənyapaagi də ci,

²⁰ shiimə oo'i: ma əndətə ənyapaa də ma'waslyakə əndə aa rəgwa, kə luupaa ci əpinə ŋga əndətsə acii əntənə, ca kira tifyaginə ŋga 'waslyakəənə lanə əsə.

5:11 5.11 1.12; Shig. 34.6; Ayb. 1.21-22; 2.10; 42.10-17. **5:12 5.12** Mat. 5.34-37.

5:13 5.13 1.5-6; Slənə 16.25. **5:14 5.14** Mar. 6.13. **5:15 5.15** Mat. 9.2; Mar.

16.18. **5:16 5.16** Jab. 32.3-5; 38.4-6; Waɗ. 28.13; 1 Yooh. 1.8-9. **5:17 5.17** 1

Meem. 17.1. **5:18 5.18** 1 Meem. 18.42-45. **5:19 5.19** Gal. 6.1.

Təkəŋwanə ŋga ləkaləkatə ŋga Piita

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə koonə matadə əŋji ŋga Əntaŋfə. Nyi Piita, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu, ca naahə koonə ləkaləkatəna, waatoo, unə ənə yiidəgi, una ndzaanə sə goonə anə hanyinə ŋga Puntu, da Galatiya, da Kapadasiya, da Asiya, da i Bitiniya. Ma una, məshipətə əŋji nuunə davə.

² Daga ŋukə bii Əntaŋfə Dəsənaamə oo'i, ka ndzaanə nuunə ka ənjaakii. Kə vii ci koonə Ma'yanaakii koona ndzaanə ka naakii. Ma dii ci ha'ə, koona fa sətə ci Yeesu Aləmasiihu a ba koonə, ca kuβəgi tuunə də idənaakii. Wa Əntaŋfə a tsakə koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə aakəŋwa aakəŋwa. *

Əpiitə nə Əntaŋfə a vii

³ Dəlaamə də Əntaŋfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Acii kə nee ci ka təgunuunə gaamə, ca vii kaamə kura əpinə də maddeenə ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə əŋja. Də ha'ə caama ka nə ŋga upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁴ Də ha'ə caama gəra patənə ŋga ŋunyi uushi'iitə nə Əntaŋfə a vii ka ənjaakii. Ma uushi'inəkii, pooshi dagwaanəkii ka zhi'inə, pooshi ka ajijinəginə, pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə. Kə kapaa ci koonə kidə dagyə abiikii.

⁵ Ma una, də ŋgeerənaakii cii kəya nəhə tuunə putə ŋga vii goonğa goonə. Ma ətsə patə, koona shii upaa də luupaanaakii. Ginə ŋga əŋji patə na nee ka luupaanaakii uusərə ŋga uudənə ŋga duuniya.

⁶ Taa ŋgahi tyasə see a sa unə bwanea kama kama ŋga uundzə saa'i, patə da ha'ə dāmə moodasəkə putə ŋga sətə dii Əntaŋfə ka putə goonə.

⁷ Ma bwaneatsə cuuna sa ha'ə patə, kaa ca təbə də və goonğa goonə. Kə shii unə tə'i məghərəvənə ka tibisətə ci əŋjə a 'wa kanyeera ka shaŋə, amma paa ci ka ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Patə da ha'ə, agi təbənə nə əŋji ŋgeerənaakii də gunə. Ha'ə nə və goonğa goonə əsə, kə palee ka kanyeera də məghərəvənə, see mada təbətə əŋji tuunə kaa əŋjə a shii ŋgeerənə ŋga vii goonğa goonə. Ma

1:1 1.1 2.11; Yak. 1.1. * **1:2 1.2** 2.9; Rooma 8.29; Af. 1.4; 2 Tees. 2.13; 2 Piita 1.10; idənaakii: 1.19. **1:3 1.3** 1.23; 2 Koor. 1.3; Tit. 3.5. **1:6 1.6-7** 2 Koor. 4.17; Yak. 1.2-3.

uusəratə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya, ka upaanə nuunə məghərevənə, ka upaanə nuunə dəlanə da dūunətənə əsə akəŋwacii Əntanfə.

⁸ Ma ca, taa ŋgahi pooshi unə sha nee ka ci, patə da ha'ə kə uu'yuunə tə ci. Taa ŋgahi pooshi unə agi neenə ka ci əndzə'i, patə da ha'ə kə liwə unə tə ci də goonğa. Aciikii cuuna dā maduunə moodasəkə ka shanə, pooshi əndə ka mbee ka wabənə putsəkə də ma agyanəkii,

⁹ acii agi dzənə nuunə aakəŋwa də upaa luupaanə. Luupaanəkii nə bwatya ŋga vii goonğa goonə.

¹⁰ Ma rəgwa ŋga luupaanə ŋga Əntanfə tə ənja, kə shi anabiinə a aali rəgwakii ka shanə kaa təya shii. Kə wabi tii agyanə pwapoone ŋga Əntanfə ətə dəkəpaa ci kidə ka viinə koonə.

¹¹ Ma'yanə ŋga Aləmasiihu a ədzəmətii nja ba ka tii makə sətə nə Aləmasiihu a sa ciba; ma daaba'əkii ca upaa dūunuunə. Ma anabiinə, kə ali tii kaa təya shii taa guci nə uushi'iitə a dāada, taa iitə nə uushi'inəkii a dāada əsə.

¹² Kə baarii Əntanfə ka anabiitə oo'i, əntaa ka tii satii də slənatii, amma ka putə ŋga ənjitə na shi aakəŋwa, waatoo ka putə goonə. Wiitə kə fii unə wabənəkii da ma masləkee ənji ŋga Əntanfə. Tii ca waaza koonə Nūnyi Habara də ŋgeerənə ŋga Malaaba Ma'yanə ətə ca shi dadagyə. Taa malaa'ikanyinə maa, kə mwayi tii uushi'iitsa.

¹³ Aciikii ma dānuuna, hadamə də na. Goona tsəfə ŋunyinə agi hankala goonə taa gi'u. Amma kəjeemə ka hiima goonə agyanə barəkaanə ŋga Əntanfə ətə nii kəya vii koonə uusəratə nə Yeesu Aləmasiihu a jiga.

¹⁴ Famə tə Əntanfə, goona kapaa moodəfuunə ka dā sətə njuuna slənə ŋga ŋukə saa'itə unə ma'ə mashiimə goonğaənə.

¹⁵ Ma Əntanfə ətə 'wii tuunə koonə ndzaanə ka ənjaakii, camə nə ci yadə 'waslyakəənə ashikii taa fidyasə. Acii ha'ə ndzaamə camə makə naakii yadə 'waslyakəənə ashuunə agi sətə cuuna slənə patə.

¹⁶ Acii kə bii Əntanfə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ndzaamə camə yadə 'waslyakəənə ashuunə, acii ma nya, camə nə nyi yadə 'waslyakəənə ashiki taa fidyasə."

¹⁷ Ma una dā də'wa akəŋwacii Əntanfə, də Dəsənuunə cuuna 'wa tə ci. Acii ha'ə famə tə ci agi patənə ŋga ndzaanə goonə agi duuniya. Acii ma ca, paa ci ka dā kama kamaanə

1:7 1.7 Ayb. 23.10; Jab. 66.10; Isaa. 48.10; 1 Koor. 3.13. **1:8 1.8** Yooh. 20.29; 2 Koor. 5.7. **1:9 1.9** Rooma 5.2; 6.22; Af. 1.14. **1:10 1.10-11** Luka 24.46; 1 Koor. 15.3-4; 2 Piita 1.19-21. **1:12 1.12** Af. 3.9-10. **1:14 1.14** Rooma 12.2; Af. 2.3; 4.17-18. **1:15 1.15-16** Leew. 19.2.

agi dā gəŋwanaakii ka əŋja. Mbərə mbərə da sətə slənyi əndə danəkii ka ci gəŋwanə.

¹⁸ Kə shii unə taa də mi pərii Əntanfə tuunə acii mazabə alə'aadanyiitə jigunyi dzədzəshi'inuunə koonə. Əntaa də gəna pərii ci tuunə, acii ma gəna, ka saawaginə.

¹⁹ Amma də uushi dzabanə pərii ci tuunə, waatoo də idənə ŋga *Aləmasiihu. Acii ma Aləmasiihu, makə uundzə бага nə ci yadə sə ŋga idəpaanə ashikii taa fidyasə.

²⁰ Daga Əntanfə ma'ə matagamə duuniya, kə ta'i ci tə ci, kaa ca dā ha'ə. Ma ŋga ənəna ka muudinə ŋga duuniya, kə ŋgiragi ci tə ci, ca baarəgi paŋgəranə a babara ka putə goonə.

²¹ Daciikii vii unə goonga ka Əntanfə ətə madəe ka ci agi maməətə əŋja, ca vii ka ci duunuunə. Ci dii vii unə nuunə da hiima goonə ka Əntanfə. †

²² Makə kə kubəgyuunə ədzəmuunə də nə'u goongaanə ŋga Əntanfə, una uudə tə ndzəkəŋushi'inə əŋji nə'unə, ma dānuuna, dəmə aakəŋwa də uudəshinə də ədzəmə rəŋwə.

²³ Acii kə upaa unə kura əpinə dagi wabənə ŋga Əntanfə. Ma wabəətsa, ci ca vii əpinə ka əŋja, pooshi wabənəkii ka uudənə əsə. Ci kavə tuunə ka ndzaanə ka slikərənə ŋga Əndətə pooshi ka əntənə shanə.

²⁴ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i: "Patənə ŋga əŋji shiŋkinə, makə kuzənə nə tii, kadə na huurəginə.

Duunuunə ŋga əndə shiŋkinə əsə,
makə gudəzə ŋga kuzənə nə ci.

Kadə na kudəfəgi makə gudəza.

²⁵ Amma, ma wabənə ŋga Slandana,
pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

Ma wabəətsa, ci nə Nunyi Habaratə waazii əŋji koonə.

2

Ənji ŋga Əntanfə

¹ Makə kə vii Əntanfə koonə kura əpinə, kagimə ŋgərəkikinə dzadə doonə. Goona wabə jirakənə ma'ə, goona ndzaa ka əŋji jarəwiinə, goona dā sərəhə taa agyanə ŋgutə uushi patə, goona tsəbə əndə əsə.

1:17 1.17 Isaa. 63.16; Irim. 3.19; Mat. 6.9; 16.27; Rooma 2.6; Yak. 2.1; 1 Piita 4.5. **1:18 1.18** Mat. 20.28; 1 Koor. 7.23; 6.20. **1:19 1.19** 1.1-2; Yooh. 1.29; Slənə 20.28; 1 Koor. 5.7; Af. 1.7; Ibər. 9.12. **1:20 1.20** Af. 1.4. † **1:21 1.21** duunuunə: 5.1; Rooma 5.2. **1:22 1.22** 2.17; 3.8; 4.8; Rooma 12.9; Gal. 6.10; 2 Piita 1.7; 1 Yooh. 4.11. **1:23 1.23** Yooh. 1.13; Ibər. 4.12; Yak. 1.18. **1:24 1.24-25** Isaa. 40.6-8; Yak. 1.10-11. **2:1 2.1** Af. 4.25; Yak. 1.21; 4.11.

² Amma, ma dānuuna, ndzaamə agi wabənə nga Əntanfə taa guci patə makə sətə ci mbərəzhinyinə a sa 'wanə taa guci patə. Də wabənəkii gərənuunə, una upaa luupaanə.

³ Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Kə nee unə də noonə nə ka nga'əənə nga Slandana."

⁴ Makə ha'ə dīi əna, əncahamə aabii Slandana. Ma ca, ci nə mambədə faaratə kaaree ənji makə pooshi nafaakii. Amma kə ta'i Əntanfə tə ci, ca palee də məghərəvənə patə.

⁵ Ma unə əsə, ndzaamə makə faariinə ətə da əpinə amatii, kaa Əntanfə a fədə tuunə ka ghənə də kuvə nga ndzaanə nga Ma'yanaakii asəkəkii. Una ndzaanə ka malaaba limanyinaakii davə akumu əsə, koonə dā ka ci slənə də ədzəmə rəjwə, waatoo, slənətə ca kadeesəkə ka ci putə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁶ Ma bii nyi ha'ə, acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i:

"Ka nğərənə nə nyi faaratə da məghərəvənə, nya mbukə də banğwaaki asəkə vəranə nga *Sihiyoona. Taa wu vii ka ci goonga, paa nyi na davə ka ci ayinə shanə."

⁷ Ma unə ənə vigi nuunə ka faaratsa, kə ndzaa ci ka maduunə uushi ətə palee də məghərəvənə koonə. Amma, ma ənjitə pooshi vigi natii nə ka ci, pooshi ci da məghərəvənə ka tii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i:

"Ma faaratsə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə."

⁸ Tə'i manaahəkii əsə oo'i:

"Ka ndzaanə nə faaratsə ka faara pu'unə nga ənja, ci na kulapaa də ənja."

Ma ci təya pu'u davə, acii kə kaaree tii ka wabənə nga Əntanfə. Ha'ə nə hiima nga Əntanfə.

⁹ Amma, ma una, slikərətə ta'i Əntanfə nuunə, unə nə limanyinə nga Nwanwa, malaaba ənja. Unə nə ənji nga Əntanfə. Kə 'wagi ci tuunə agi təkunə, ca əjipaa tuunə aagi mabərə haakii ka shanə. Ma 'wagi ci tuunə ha'ə, koonə waaza ka ənji madiigərə uushi'iitə slənyi ci ka putə nga ənja.

2:2 2.2 1 Koor. 3.2. **2:3 2.3** Jab. 34.9. **2:4 2.4** Jab. 118.22; Isaa. 28.16. **2:5 2.5** 2.9; Rooma 12.1; Af. 2.21-22. **2:6 2.6** Isaa. 28.16; Rooma 9.33. **2:7 2.7** Jab. 118.22; Mat. 21.42; Slənə 4.11. **2:8 2.8** Isaa. 8.14; Rooma 9.33. **2:9 2.9** 1.2; Shig. 19.5-6; Leew. 19.2; Dzək. 4.20; 7.6; 14.2; Isaa. 9.1; 43.21; 61.6; Slənə 26.18; Rooma 5.17; 2 Koor. 4.6; Af. 5.8; Tit. 2.14; Ibər. 13.12; 1 Piita 2.5; Səniinə 1.6; 20.4.

¹⁰ Ma nga nukə, əntaa ənji nga Əntanfə njuunə. Amma, ma nga əna, ənjaakii nuunə. Ma nga nukə, mashimuunə a shii luupaanə nga Əntanfə. Amma, ma nga əna, kə liwə unə luupaanaakii.

Maviinə nga Əntanfə

¹¹ Kadashinyinaakya, ma ama, məshipətə ənji naamə ganə agi duuniyana; əntaa ganə nə ha nga ndzaanə gaamə. Aciikii nə nyi ka kədiinə tuunə, goona slənə uushi'iitə ci shishinuunə a moo slənənə, acii ma uushi'iitsa, ka zanə nə tii duunə.

¹² Wa slənə goonə a ndzaa nga'ə ahada ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanfə. Damə makə ətsa. Taa ngahi agi tsəbənə nə tii tuunə, amma ka neenə nə tii ka goongaanə goonə, təya dəla də Əntanfə saa'itə nii kəya shi.

¹³ Baneemə ka nuunə akəɲwacii gayinə putə nga Slan-dana, taa ka maduunə ɲwanɲwə ətə ca da ɲwanɲuunə agyanə ənji patə,

¹⁴ taa ka ɲgwaməniinə, acii ɲwanɲwə ca sləkee ka tii ka kəəsə ənjitə ca slənə məzaanə, təya dəla də ənjitə ca da ɲga'əənə.

¹⁵ Kə mwayi Əntanfə koonə slənə nga'ə, koonə shii pa'ətə də ma nga ənjitə mashiimə goongaanə.

¹⁶ Dimuyinə nuunə. Ndzaamə ha'ə. Goona nyihə noonə, makə d̄ii unə ka dimuyinə, tə'i unə da rəgwa nga slənə bwaya bwayaanə makə sətə mwayi unə. Pooshi. Ma danuuna, ndzaamə ka maviinə nga Əntanfə.

¹⁷ Duunətəmə ənji patə, uudəmə hara ənji nə'unə tə Yeesu, ɲgwələmə acii Əntanfə, una d̄uunətə maduunə ɲwanɲwə əsə.

*Sə'watə cibənə makə nga *Aləmasiihu*

¹⁸ Unə maviinə, baneemə ka nuunə akəɲwacii slanji-inuunə ka shanə. Duunətəmə tə tii. Əntaa wata ka slanjiinətə ca da koonə nga'əənə banee nuunə ka nuunə, amma, taa ka i ətə ca cibee koonə, baneemə ka nuunə akəɲwaciitii.

¹⁹ Ma əndətə ci ənjə a cibee ka ci dagyanə slənə ɲga'əənaakii, mada kə sə'wii ci cibəkii putə nga Əntanfə, ka danə nə Əntanfə ka ci barəkaanə.

²⁰ Amma, mada ma nuunə ka sə'wa ciba dagyanə unə kə slənyi məzaanə, pooshi əndə ca nee koonə makə ənja.

2:10 2.10 Hoos. 2.25; Rooma 9.25. **2:11 2.11** 1.1,17; Jab. 39.13; Rooma 7.15,17-23; Gal. 5.17; Ibər. 13.14. **2:12 2.12** Isaa. 10.3; Mat. 5.16; 2 Koor. 5.10.

2:13 2.13-14 Rooma 13.1-7; Tit. 3.1. **2:15 2.15** 3.16. **2:16 2.16** 1 Koor. 6.11,19-20; Gal. 5.13. **2:17 2.17** 1.22; 3.16; Wab. 24.21; Mat. 22.21; Gal. 6.10; Fil. 2.12. **2:18 2.18-3.7** Af. 5.21-6.9. **2:18 2.18** Af. 6.5-8. **2:19 2.19-20** 5.12.

Amma, mada dagyanə də ŋga'əənə goonə ci ənjə a cibee koonə, una sə'wa, ka dānə nə Əntanfə koonə barəkaanə.

²¹ Aci ka putakii ha'ə 'wii ci tuunə, acii Yeesu Aləmasiihu maa, kə cibi ci ka putə goonə. Kə baarii ci koonə rəgwa koonə nə'u dərəpaakii.

²² Ma ca, paa ci dīi 'waslyakəənə, pooshi ənji sha fii jirakənə amakii shanə.

²³ Kə dzaanii ənji tə ci, amma paa ci dzaanii naakii. Kə cibee ənji ka ci, madəkəmə ci daawaanə. Amma kə kii ci nəkii ka Əntanfə Əndə də gəŋwanə də rəgwakii.

²⁴ Kə ŋgərəvə ci 'waslyakəənə gaamə aanəkii saa'itə bələgi ənji tə ci ashi ənfwa. Ma dīi ci ha'ə, kaama ndzaa makə maməətə ənji ka rəgwa slənə 'waslyakəənə, ama ndzaa ka ənji da əpinə amatii ka slənə goonḡaanə. Putə ŋga uyiginə ŋga Yeesu Aləmasiihu upaa unə mbədənə.

²⁵ Ma ŋga ŋukə, makə maza bagiinə njuunə. Amma, ma ŋga əna, kə ənyatə unə aabii Magəra ətə ca nəhə tuunə.

3

Ndzaanə ŋga makinə da ŋguyirənatii

¹ Unə makinə əsə, baneemə ka nuunə akəŋwacii ŋguyirənə goonə. Aci mada kə banee unə ka nuunə akəŋwaciitii, ma ŋguyiriitə ma'ə maluuvəmə wabənə ŋga Əntanfə, mada nee tii ka slənə goonə, ka zhi'yanə nə haŋkalatii. Taa mabamuunə ka tii də ma,

² ka luuvənə nə tii putə ŋga ŋga'əənə ŋga slənə goonə da ŋgwələnə goonə tə Əntanfə.

³ Goona səkəpaanə ka dāada dagwaanə ŋga shishinə. Waatoo goona səkəpaanə ka baaslə shiŋkinə, taa ŋgaanḡa halagaarə ŋga bəzə kwaba, taa aanə dagwa gudyala.

⁴ Amma dāmə rəmarəmaanə goonə dasəkə ədzəma. Ndzaamə da ŋunyi haŋkala, ndzaamə da ŋunyi hiima, ci nə rəmarəmaanə ətə pooshi ka saawanə shanə, ci kadeesəkə ka Əntanfə palee əsə.

⁵ Aci də ha'ə dīi makinə ŋga ŋukə rəmaanatii. Ma təya, kə nyi'u tii tə Əntanfə, təya gəra taa mi patə daciikii. Də banee ka nətii akəŋwacii ŋguyirənatii dīi tii rəmarəmaanə.

⁶ Ha'ə slənyi Saraatu minə ŋga Ibərahiima. Kə banee ki ka nətə akəŋwacii ŋgurii, ka ha'ə kə 'wii ki tə ci

2:20 2.20 4.14. **2:21 2.21** Mat. 16.24; 20.26-28; Yooh. 13.15; Rooma 15.5.
2:22 2.22 Isaa. 53.9; Yooh. 8.46; Ibər. 4.15. **2:23 2.23** 3.9; Isaa. 53.7; Mat. 26.55-56,67; 27.14,27-31. **2:24 2.24** Isaa. 53.4,5; Rooma 6.2,11; Kwal. 2.14; Ibər. 9.28. **2:25 2.25** Isaa. 53.6; Əzaki. 34.5-6; Mat. 9.36; Yooh. 10.16; Ibər. 13.20. **3:1 3.1** 1 Koor. 7.16; Af. 5.22-24. **3:3 3.3** 1 Tim. 2.9.

də slandanətə. Madfa agi slənə nga'əənə nuunə yadə ngwalənə, kə ndzaa unə ka manjeevənə nga Saraatu.

⁷ Unə nguyirənə əsə, ndzaamə da makinə goonə nga'ə. Kə shii unə, kə əki ngeeritii. Kəsəmə tə tii nga'ə, una vii ka tii mēghərəvənə, acii kə vii Əntanfə koonə əpinə da tii mbərə mbərə. Ndzaamə nga'ə, acii ga taa mi a bədapaa də'wa goonə.

Cibənə putə nga d'a nga'əənə

⁸ Ma səndə cii kya uudəpaagi koonə, unə patə, wa hiima goonə a ndzaanə ka ha rənwə. Tsaaməshimə təgunuunə ahadoonə, uudəshimə makə sətə ci ndzəkəŋushi'inə a uudəshi, d'aadashimə nga'əənə, goona d'uunətə noonə na.

⁹ Madfa kə d'ii əndə koonə bwaya bwayaanə, goona ənəpaagi ka ci də bwaya bwayaanə. Taa kə dzaanii ənji tuunə əsə, goona dzaana noonə. Amma ma d'anuu, jikəvəmə ka əndəkii 'Wa Əntanfə a d'a ka hə barəkaanə', acii barəkaanə nə sətə d'ii Əntanfə aləkawalə nga viinə koonə saa'itə 'wii ci tuunə.

¹⁰ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə mwayi ndzaanə agi jamənə da d'a moodasəkə pukyanə nga ha patə, wa ca bwasee ka wabənə bwayakii, ga ca jirakə ma'ə əsə.

¹¹ Wa ca bwasee ka slənə bwaya uushi'inə, ca d'a nga'əənə, wa ca aalə rəgwa nga ndzaanə jamə də patənə nga ədzəməkii.

¹² Acii agi neenə nə Əntanfə ka ənji goonğa, mawunəkii ndzaanə liminəkii kaa ca fa də'watii. Amma, ma ənjitə ca d'aad'a 'waslyakəənə, ka ndzaanə nə tii ka ənji daawaanaakii."

¹³ Yaci kə kavuunə noonə nə agi d'a nga'əənə pukyanə nga ha patə saja, wu nə əndəkii ca bərapaa tuuna?

¹⁴ Taa kə cibee ənji koonə dāgyanə nga'əənə goonə, maŋushinə koonə. Goona ngwalə aciitii taa fidyasə, gadə ədzəmuunə a la əsə.

¹⁵ Amma ngwaləmə tə Aləmasiihu asəkə ədzəmuunə, una d'uunətə tə Slandanə ci daanəkii. Hadamə də nə taa guci patə, koonə mbee ka jikəvənə ka ənjitə ca laagwa koonə agyanə sətə cuuna ka nə ka ci.

¹⁶ Amma, d'amə ha'ə də mabanee moodəfa da d'uunətənə tə tii; d'amə nga'əətə shii unə taa guci patə. Maa kə d'ii unə

ha'ə, ma ənjitə ca wabə bwayakii agyanuunə, waatoo, ətə ca dzaana ŋga'əənə goonə ətə cuuna dfaada agi nə'unə tə Aləmasiihu, ka ənəgərənə nə ayinə aagitii.

¹⁷ Gədfə cibənə putə ŋga slənə ŋga'əənə, mada Əntanfə mwayi ha'ə, acii slənə bwaya bwayaanə.

¹⁸ Ma Yeesu Aləmasiihu, putə ŋga 'waslyakəənə gaamə əŋki ci. Də əntətə rəŋwə dyanə uudəpaa ci slənaakii. Əndə goonga əŋki ka putə ŋga ma'waslyakə ənja, kaa ca shii kərəgərənə taamə aabii Əntanfə. Kə bələgi ənji tə ci, amma kə madəe Ma'yanə ŋga Əntanfə ka ci.

¹⁹ Də Ma'yanəkii ma'i ci, jiməgərə ci ka baɣi wabənə ŋga Əntanfə ka ma'yanyinə ŋga ənjitə məətəgi agi zamana ŋga Nuuhu.

²⁰ Ma təya, kə naanagi tii ka nə'u wabənə ŋga Əntanfə. Ma saa'ikii, waatoo saa'itə Nuuhu a dfa kumbawala, kə sə'wii Əntanfə tə tii ŋgaanga'ə. Patə da ha'ə, wata ənji tighəsə luuvə dəməgərənə aasəkə kumbawaləkii. Wata tii tanə mbə'i agi ma'inə.

²¹ Ma ma'iitsa, kə ndzaa ci makə bapətisəma ənə ca luupaa tuunə əndzə'i. Ma ma'iitə ci ənjə a dfa də bapətisəma ka ənda, əntaa ka yibəgi də dfinə ŋga shishinə, amma ka dfa aləkawalə ka Əntanfə də ŋunyi hiima asəkə ədzəma. Dagi madənə ŋga Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənji luupaa bapətisəmakii tuunə.

²² Ma ca, kə ənəgərə ci aadəgyə, kə ndzaa ci da rəgwa ciizəma Əntanfə. Agi dfa ŋwanuunə nə ci agyanə malaa'ikanyinə patə da gayinə da uushi'iitə da baawəda dadəgyə patə. *

4

Ndzaanə ŋga ŋukə da ndzaanə ŋga əna

¹ Makə kə shii amə oo'i, kə cibə Yeesu Aləmasiihu ganə a duuniya, acii ha'ə, ma dfanuuna, hadfamə də na, koona shii luuvə sa cibə makə naakii. Acii, ma əndətə cibə shishinəkii, kə kagi ci dfa 'waslyakəənə.

² Daga əndzə'i ka dənə ka muudinə ŋga ndzaanə goonə agi duuniya, goona dfa sətə mwayi shishinuunə slənənə, amma dāmə sətə ca kadəesəkə ka Əntanfə.

³ Ma ŋga ŋukə, kə slənyuunə məza uushi'inə makə sətə kadəesəkə ka ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanfə. Kə dfaadfi unə badawaanə, da dfa ajijinəənə; kə saasii unə

3:16 3.16 2.15. **3:18 3.18** 2.21; Rooma 5.6-8; 6.10; Ibər. 4.15; 7.27. **3:19**

3.19-20 'Wat. 6.2; 2 Piita 2.4; Yahu. 6. **3:20 3.20** 'Wat. 6.14-22. **3:21 3.21**

Rooma 6.3-4; Ibər. 10.22. * **3:22 3.22** da rəgwa ciizəma Əntanfə: Mat. 22.44;

Rooma 8.34; Slənə 2.33. **3:22 3.22** Slənə 1.9; Af. 1.21. **4:1 4.1** 2.24; 2 Koor.

4.10; Gal. 5.24. **4:2 4.2** 2.21.

ənvwa palee ka nuunə, kə ndzaa unə wata ka adənə da saasanə, kə bwasee unə ka bariya nga Əntanfə, una dzəgərə ka paaslə uuləminə. Amma, ma nga əna, tanjə koonə nə ətə slənyuunə nga njukə.

⁴ Makə nee ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanfə oo'i, pooshi unə agi dā məzaanə ma'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə. Aciikii nə tii ka dzaananə tuunə.

⁵ Amma kadə nə təya dzə ka ba slənati patə akənjwacii Əntanfə. Kə uugi ci hada də na kaa ca la gəjwanə nga ənjitə da əpinə amatii da ənjitə məkəi.

⁶ Ci dīi waazii Aləmasiihu Njuni Habara ka maməətə ənjə əsə. Ma saa'itə tii ma'ə maməətəmə, kə lagi Əntanfə ka tii gəjwanə nga wa, makə sətə cii kəya lagi ka hara ənji patə. Amma ma waazanaakii ka tii, ma'yanatii a ndzaa makə ətə nga Əntanfə.

Ənji slənə də sətə vii Əntanfə ka tii də rəgwakii

⁷ Kədəhə nə uusəra nga uudənə nga duuniya. Makə dīi ha'ə, ngərətəmə hanjala goonə, hadamə də nuunə, koonə shii mbee ka dā də'wa.

⁸ Amma, ma palee patə, uudəshimə tantanyi tə uudəshinə. Aci ma uudəshinə, ci ca kira tifyaginə nga 'waslyakəənə lanjə.

⁹ Luushimə mu'umuunə ahadoonə də moodasəka, yadə ngunjunənə.

¹⁰ Kə shii unə kama kama vii Əntanfə koonə barəkaanə nga dā sləna. Aciikii, taa wu patə, wa ca slənə də njuni barəkaatə vii Əntanfə ka ci də rəgwakii, ca tsakə də hara ənji.

¹¹ Taa wu patə ca waaza, wa ca waaza wabənə nga Əntanfə makə sətə bii Əntanfə ka ci. Taa wu patə ca tsakə tə hara ənji, wa ca tsakə tə tii makə sətə vii Əntanfə ka ci ngeerənə. Damə ha'ə kaa ənjə a dūunətə tə Əntanfə agi sətə cuuna slənə patə də putə nga Yeesu Aləmasiihu. Aci naakii nə dūunuunə da ngeerənə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. *Aamiina.

*Cibənə acii nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹² Kadashinyinaakya, ma cibətsə nii dizə agyanuunə kaa ca təbə tuuna, ga ca dā koonə ka sə nga hurəshishinə, ga ca ndzaa koonə makə kura uushi.

¹³ Amma, damə manjushinə, acii kə libuunə agyanə cibə da Aləmasiihu, koonə shii dā maduunə moodasəkə uusəratə nii kəya jiga da dūunuunaakii.

4:3 4.3 Gal. 5.19-21; Af. 2.3; Tit. 3.3. **4:5 4.5** 1.17; 2 Tim. 4.1. **4:7 4.7** 1 Koor. 10.11; 1 Tees. 5.5-8; 1 Yooh. 2.18. **4:8 4.8** 1.22; Yak. 5.20. **4:9 4.9** Ibr. 13.2. **4:10 4.10** Rooma 12.6-8. **4:11 4.11** Rooma 12.7; 1 Koor. 10.31; 12.8; Yak. 3.1. **4:12 4.12** 1.7. **4:13 4.13** 5.1; 2 Koor. 4.10; Rooma 5.2.

¹⁴ Maɗa kə dzaanii ənji tuunə acii ɗii unə ka ənji nə'unə tə Aləmasiihu, maɗushinə koonə, acii tə'i Ma'yanə nga Əntaɗfə da məghərəvənaakii agyuunə.

¹⁵ Taa wu patə, ga ca ɗa bwaya bwayaanə acii ga ca upaa cibə agikii, taa ka rəgwa nga bələ ɛnda, taa ka rəgwa nga hərənə, taa ka rəgwa nga kaala makii aagi slənə nga hara ənji.

¹⁶ Amma, maɗa ma cii kwa cibə acii puta ɗii hə ka ɛndə nə'unə tə Aləmasiihu, ga ayinə a kəsə tə hə, kuyirii tə Əntaɗfə putə nga 'wanə tə hə də ɛndə nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁷ Ma ɛnə ɗii ca, kə mbu'ya saa'i nga la gəɗwanə nga Əntaɗfə. Agyanə ənjaakii 'watəginəkii lanə zəku'i. Ya maa agyanaamə ənjaakii nii kəya 'watəgi la gəɗwanə saɗa, iitə nii kəya ɗa də ənjitə naanagi ka luuvə wabənə nga Nɗunyi Habaraakəya?

¹⁸ Ka ɗanə makə sətə ɗii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i,

"Ka ɗanə dzawə kaa nɗunyi ənjə a upaa luupaanə. Maɗa kə ɗii ha'ə saɗa, iitə na ɗa tə ma'waslyakə ənja, ənjitə mashiimə tə Əntaɗfwa?"

¹⁹ Aciikii, ma ənjitə ca sa cibə də moonə nga Əntaɗfə, wa təya banee ka nətii pərəbə ka shaɗə ka Əntaɗfə də dagwa slənətii. Ci ghənyi taa mi patə, ci ca mbu'utəgi də aləkawalaakii pukyanə nga ha patə ɛsə.

5

Nəhəmə ənjitə bii Əntaɗfə koonə nəhənə

¹ Yoo, unə matakəɗwanyinə ahada ənji nə'unə, koonə cii kya wabə ɛna, nyi matakəɗwanə makə unə, ɛndə seeda cibə nga Aləmasiihu. Kadə naamə ndzaanə agi ɗuunuunaakii saa'itə nii kəya jiga.

² Wanyinə ka banə koonə: gəramə ənjitə ba'avə Əntaɗfə aacii unə. Gəramə tə tii, makə sətə ci magəra a gəra bagiinə. Goona gəra tə tii makə ɛndə təməsəvə tuunə ka ɗa slənəkii. Amma gəramə tə tii də moodasəkə makə sətə kadeesəkə ka Əntaɗfə. Goona ɗa slənəkii ka putə nga dzatə də gəna, amma kapaamə nuunə ka slənəkii də moonə nga ma goonə.

³ Goona aalə rəgwa nga ɗa nɗwanuunə agyanə ənjitə kavə Əntaɗfə aacii unə, amma ndzaamə ka sə nga dzəgunənə ka tii.

4:14 4.14 2.20; 3.14; Mat. 5.10-12; Mar. 13.11; Slənə 7.55. **4:16 4.16** 2 Tim. 1.8. **4:17 4.17** Irim. 25.29; Əzaki. 9.6; 2 Tees. 1.8. **4:18 4.18** Waɓ. 11.31. **4:19 4.19** Jab. 31.6. **5:1 5.1** 1.21. **5:2 5.2** Yooh. 21.15-17; Slənə 20.28; 1 Tim. 6.5. **5:3 5.3** 2 Koor. 1.24; Fil. 3.17; Tit. 2.7.

⁴ Madfa kə slənyuunə ha'ə, kadə upaanə nuunə mafuudəna, waatoo, dūunuunə ətə pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə uuseratə nə maduunə Magəra a jiga.

⁵ Unə daguyinə əsə, baneemə ka nuunə akəŋwacii masariinə. Taa wu patə ahadoonə, ga ca hanjətə nəkii. Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə ca hanjətə nəkii, pooshi Əntanfə ka luunə tə ci. Amma ma əndətə həətəpaa nəkii, agi danə nə Əntanfə ka ci pwapoonə."

⁶ Aciikii nə nyi ka banə koonə, həətəpaamə noonə nə akəŋwacii Əntanfə. Ma ca, tə'i ci da ŋgeerənə. Maa kə mbu'ya uuseratə dəkəpaa ci, kadə nii kəya vii koonə dūunuunə.

⁷ Patənə ŋga sətə palee ka ŋgeerənə goona, kapaamə akəŋwaciikii. Aci, ma ca, agi hadanə nə ci duunə.

⁸ Ngərətəmə hanjala goonə, hadamə də nuunə, acii ma əndə daawaanə goonə, waatoo *Seetanə, agi zhiizhi'inə nə ci ahadoonə, ka aalənə taa tə wu kəsənəkii. Ma ca, makə livarətə kəshi madəfənə tə ci, ca bəəyi vurənə, ca aalə sə ŋga kəsənə.

⁹ Ma danuuna, kəŋaanəmə də ŋgeerənə agi nə'unə tə Əntanfə, goona ŋgwale acii Seetanə shanə. Kə shii unə, tə'i hara ənji nə'unə lanə makə noonə ətə ca cibə ha'ə agi duuniya makə ətsə əsə.

¹⁰ Ma daba'ə cibənə goonə agi baanə gi'u, ka hadatənə nə Əntanfə ci saakii duunə, ca vii koonə ŋgeerənə koona shii kəŋaanənə ndihə ndihə yadə shakanə. Ma ca, Əndə də pwapoonə nə ci, ci 'wii tuunə dagi ləbənə goonə da Aləmasiihu, koona shii dəmənə aagi dūunuunaakii ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹¹ Naakii nə ŋwanjuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aami-ina.

Tsakə nəhəpaanə

¹² Silasə cakə tə nyi ka naahə koonə magusə ləkaləkatənə. Ma ca, ndzəkəŋunəki nə ci agi nə'unə tə Slandana. Agi slənənə nə ci də ədzəmə rəŋwə. Ma ləkaləkatənə cii kya naahə koonə, kaa nya shii vii koonə də ŋgeerənə, nya baarii koonə makə sətə dīi ndilə ndilə tə pwapoonə ŋga Əntanfə. Ma danuunə, kəŋaanəmə agyanə pwapoonəkii. *

5:4 5.4 1 Koor. 9.24-25; 1 Piita 1.4. 5:5 5.5 Waḅ. 3.34; 29.23; Af. 5.21; Yak. 4.6. 5:6 5.6 Yak. 4.10. 5:7 5.7 Jab. 55.23; Mat. 6.25-30; Fil. 4.6. 5:8 5.8 Jab. 22.14; 1 Tees. 5.5-8. 5:9 5.9 Af. 6.11-12; Yak. 4.7. 5:10 5.10 1 Tees. 2.12. *

5:12 5.12 Silasə: 1 Tees. 1.1.

¹³ Kə nəhəpaa cikəjunəku Ikəliisiya nga Babila tuunə. Matadəkii nga Əntənfə nə ki makə unə. Kə nəhəpaa uuzənaaki Marəkusə tuunə əsə. †

¹⁴ Nəhəşimə nga'ə də ədzəmə rənwə. Wa Əntənfə a vii ndzaanə jamə ka patənə goonə, unə ənji nə'unə tə Aləmasiihu.

† **5:13 5.13** Marəkusə: Filim. 24.

Bəra'inə nga ləkələkatə nga Piita

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki Simoonə Piita, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu, masləkee əndaakii əsə. Agi naahənə nə nyi koonə ənjitə kavə Əntanfø ka tii vii goonğa ətə da məghərəvənə mbərə mbərə da neenə. Ma vii goonğatsa, dagi goonğaənə nga Əntanfø gaamə, waatoo Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu shigi.

² Wa Əntanfø a tsakə koonə pwapoonə, wa ca vii koonə ndzaanə jamə aakəŋwə aakəŋwa dagi shiinə tə ci da shiinə tə Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə.

'Wanə nga Əntanfø da tadənaakii taamə

³ Ma Əntanfø da baawədaakii, kə vii ci kaamə patənə nga sətə dəbee, kaama ndzaanə da kura əpinə, ama slənə sətə kadeesəkə ka ci. Ma ətsə patə, dagi shiinə gaamə tə ci, Əndətə 'wii taamə kaama ndzaanə agi dūunuunaakii da nga'ənaakii.

⁴ Də ha'ə upaa amə madiigərə uushi'iitə dīi ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii. Ma uushi'inəkii, tə'i ci da məghərəvənə ngaanğa'ə. Ma vii Əntanfø koonə uushi'inəkii, kaa ca shii gatsəgi koonə də bwaya uushi'iitə ci ginə nga ənjə a moo ganə a duuniya, ətə ca kərə tə tii ka ha nga zanə. Ma dīi ci ha'ə, koonə ndzaanə makə naakii.

⁵ Aciikii nə nyi ka banə koonə, ciŋəmə, una tsakə nga'əənə aagi vii goonğa goonə. Tsakəvəmə shii goonğaənə aagi nga'əənə goonə.

⁶ Ngərəmə ətsətə na, una tsakəvə aagi shii goonğaənə; una ngərə sə'watənə, una tsakəvə aagi ətsətə na, una tsakəvə nə'unə tə Əntanfø aagi sə'watənə.

⁷ Tsakəvəmə uudəshinə ahadoonə aagi nə'unə tə Əntanfø, una tsakəvə uudənə tə ənji patə aagi uudəshinə ahadoonə.

⁸ Mada agi danə nuunə ha'ə makə ətsə taa guci patə, paa unə ka ndzaanə zərəkə, paa unə ka ndzaanə ka ənjitə yadə nafalatii agi shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁹ Ma əndətə paa ci ka danə ha'ə, kə ndzaa ci makə muurəfa, kə zaanə ka ci oo'i kə tifyagi Əntanfø ka ci 'waslyakəənaakii ətə dfaadīi ci nga ŋukə.

¹⁰ Aciikii ndzəkəŋushii'inəkya, wanyinə ka banə koonə, Əntanfø ta'i tuunə, ci 'wii tuunə əsə. Makə ha'ə dīi əna,

ciŋəmə koonə kəŋə ndihə ndihə agi 'waatsə da tadəətsə ta'i ci tuunə. Acii mada kə dīi unə ha'ə, pooshi unə ka kulanə agi vii goonŋa goonə shaŋə.

¹¹ Də ha'ə dānə Əntaŋfə koonə rəgwa ŋga dāmənə aagi ŋwanjuunə ətə pooshi ka uudənə, waatoo, ŋwanjuunə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə. *

¹² Aciikii, taa ŋgahi kə shii unə uushi'iitse wabi nyi koonə agyanəkii daga ŋukə, kə kəŋaanuunə agyanə goonŋaatə fii unə əsə, patə da ha'ə pa nya bwasee ka buurətənə koonə agyanəkii taa guci patə.

¹³ Kə dāadətə nyi hiimaaki, kə nee nyi ka dānə ŋga'ə, nyi kə buurətə koonə agyanəkii, nyi ma'ə da i əpinə amaki, koonə shii ndzaanə də məgigi.

¹⁴ Acii kə shii nyi, ma aakəŋwa gi'u, kadə ŋgərəginə nə Əntaŋfə əpinə amaki, makə sətə baŋi Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ka nyi.

¹⁵ Acii ha'ə, gazhi'waanaaki patə, koonə shii buurətə uushi'iitse daba'ə əntənaaki taa guci patə.

*Duunuunə ŋga Yeesu *Aləmasiihu*

¹⁶ Yoo, ma saa'itə jigunyiinə koonə agyanə shinə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da dūunuunaakii, əntaa ma shi uusha dīi ətə laalatə əŋji bii inə koonə. Aa'a, pooshi; neenə nee inə ka dūunuunaakii də giniinə.

¹⁷ Ma saa'itə vii Əntaŋfə Dəsənaamə ka ci məghərəvənə da dūunuunə, inə davə kəŋə kəŋə. Kə fii inə uura ŋga Əntaŋfə ətə palee də dūunuunə patə, ca wabya tuu'ina, "Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki."

¹⁸ Inə də neenə na, kə fii inə uurakii də liminiinə, ca wabya dadagyə. Acii ma saa'itə wabi ci ha'ə, anə malaaba giŋwə niinə da i ci.

¹⁹ Aciikii shii inə weewee, ma sətə wabi anabinyinə, pooshi jirakənə davə taa fidyasə. Unə əsa, ŋgərətəmə haŋkala goonə agyanə sətə wabi tii, acii kə ndzaa wabənati makə gunə ətə ca bərə ka matəku təku ha, ka ha'ə kyanə ŋga ha atsaarwə, vooda a lə'ya, ca bərə a ədzəmuunə.

²⁰ Ma sətə dānuunə, shiimə oo'i, ma anabaakwaatə nyaahə əŋji asəkə malaaba ləkələkatə, pooshi əŋji ka mbeenə ka batənə də shiinatii satii.

²¹ Acii pooshi əndə'i anabaakwaanə ətə shi əndə a dīi agi hiimaakii saakii. Amma Malaaba Ma'yanə vii ka əŋji ŋgeerənəkii, Əntaŋfə a wabə da matii.

* **1:11 1.11** 2 Tim. 4.18; Maluu: 2.20; 3.18; Tit. 3.6. **1:12 1.12** Yahu. 5. **1:14** 2 Koor. 5.1; 2 Tim. 4.6; Yooh. 21.18-19. **1:16 1.16-18** Mat. 17.1-8. **1:19** 1.19 Jab. 119.105; Rooma 1.2; 13.12; 1 Piita 1.10-11. **1:21 1.21** 2 Tim. 3.15-16.

2

Majirakinə nga ənji dzəgunənə

¹ Yoo, kə shi majirakinə nga anabinyinə a shigi ahada ənji nga Əntanfə nga nükə. Ha'ə makə ətsə əsə kadə nə majirakinə nga ənji dzəgunənə a shigi ahadoonə. Kadə nə təya dzəgunə koonə jarəwiinə kama kama, təya kərə tuunə ka ha nga zanə. Slandanaamə ətə pərapaa tə tii agi 'waslyakəənətii maa, kadə nə təya kaaree ka ci. Də fənatii ha'ə nə tii ka əlyaanə zanə agyanətii ətə na shi kədəhə.

² Ha'ə maa, tə'i hara ənji lanə na nə'u bwaya slənatii. Kadə nə hara ənjə a dzaana rəgwa nga goongaanə əsə putə nja slənatii.

³ Ma tii, kadə nə təya dfa riiba duunə də waabə koonə jirakənə ka puutəma də gəna goonə. Daga nükə nə Mala gəjwanətii matasəkakii. Pooshi Əndə zamaginə də tii ka tsəfə nynyinə shanə.

⁴ Aci, ma Əntanfə, paa ci caamə aagi malaa'ikanyitə dfaadfi 'waslyakəənə. Amma aagi gunə 'wa'agərə ci tə tii, ənjə a gwaaləgi tə tii davə agi matəku təku ha ruku ruku, ka gəra uusəra nga la gəjwanə.

⁵ Ha'ə nə ənjitə sha dfaadfi 'waslyakəənə nga nükə əsə, paa ci caamə aagitii. Ci dfi wunəgi ci rəgwa ka ma'inə, ca bulya aasəkə duuniya aagyanə ənjitə mashiimə tə ci, zagi uushi'inə patə, see ənji mədəfə mbə'i, tighəsə də Nuuhu ətə nja waaza rəgwa nga goongaanə ka ənja.

⁶ Ha'ə nə vəranyitə dfi ləmətii *Sadooma da *Gwamoorə əsə, kə zamagi Əntanfə də gunə. Də ha'ə baarii ci oo'i, ha'ə fənəkii də ənjitə paa tii ka fa wabənaakii.

⁷ Amma, ma *Luudu, əndə goonga nji ci akəjwacii Əntanfə, kə zhimagi səkii tə ci putə nga ajijinəənə nga ənja. Ma ca, kə luupaa Əntanfə tə ci ka saa'ikii,

⁸ acii əntaa mənğərəkiki əndə nji ci. Makə ndzaa ci ahada ənja, pukyanə nga ha patə, agi neenə nə ci ka slənatii, agi fanə nə ci uushi'iitə nji təya waabə. Amma, makə dfi ci ka əndə goonga, kə biipaa ka ci səkə ka shanə nə sətə njii təya dfaadfa.

⁹ Ma uushi'iitsə dfaadfi Slandanaamə ha'ə patə, ka baarəginə oo'i, kə shii ci rəgwatə luupaanəkii ənjitə ca nğwalə aciikii agi cibətii. Ma bwaya ənji əsə, kə shii ci hatə kapaanəkii tə tii, təya cibə, ka gəra uusəra nga la gəjwanə.

2:1 2.1-22 Yahu. 4-13. 2:1 2.1 Mat. 7.15. 2:3 2.3 1 Tim. 6.5. 2:4 2.4
1 Piita 3.19-20; Yahu. 6. 2:5 2.5 3.6; 1 Piita 3.20. 2:6 2.6 'Wat. 19.24-25;
Luka 17.29; Yahu. 7. 2:7 2.7 'Wat. 19.1-16. 2:9 2.9 Ayb. 4.7; 1 Koor. 10.13;
Səniinə 3.10.

10 Ma ənjitə ca nə'u sətə mwayi ginə, təya bərapaa dūunuunə nga Əntənfə, tə tii cibeənəkii palee.

Ma majirakinə nga ənjitsə cii kya ba koonə, paa tii ka ngwalənə taa acii ngutə uushi shanə, paa tii ka luuvə wabənə nga ənda. Taa tə uushi'iitə da məghərəvənə dagyə maa, paa tii ka dūunətənə, see dzaananə tə tii.

11 Amma, ma malaa'ikanyinə, tə'i tii da baawəda da ngeerənə ka shanə, palee ka ənjitsa. Patə da ha'ə, paa tii ka dzaananə tə tii, paa tii ka kərə wulatii aakənwacii Əntənfə əsə.

12 Amma, ma majirakinə nga ənjitsa, agi dfaadfanə nə tii uushi'inə yadə hiima. Kə ndzaa tii makə uushi'inə nga bilinə ətə ca poo wata ka kəəsənə, ənjə a bəələ tə tii. Agi dzaananə nə tii sətə mashiimə tii ginəkii. Makə sətə ci sə nga bilinə a za, ha'ə zanətii əsə.

13 Kadə ki'inə nə Əntənfə ka tii shikwatii də ciba, makə sətə ci təya cibee ka hara ənji. Acii ma təya, agi moonə nə tii da ngərəkikininə taa ka rəgwa ginə nga ənja. Ma ndzaanə goonə da tii agi gəshinə, sə nga ayinə koonə. Agi kadeesəkənə ka tii nə jarəwiitə ci təya kyaara koonə.

14 Kə ngərəgi aalə makinə han̄kalatii patə, pooshi dfaadfa 'waslyakəənə ka mbu'unə ka tii shanə. Taa da nee tii ka ənjitə ma'ə madamə ngeerənə agi nə'unə tə Əntənfə, təya kyaara ka tii jarəwiinə kama kama ka dəməgərəginə də tii aagi dfaadfa 'waslyakəənə. Kə d'agi tii ka maviinə nga aalə uushi'inə nga *duuniya. Kə naalagi Əntənfə tə tii.

15 Kə kagi tii rəgwa goonga, təya nə'u rəgwa nga Balaamə uuzənə nga Bi'oorə. Ma ca, kə ngərəgi suuna nga kwaba han̄kalaakii ka ha'ə kə aali ci rəgwa nga dfa ngərəkikininə kaa ca upaagi.

16 Amma kə wazhi Əntənfə ka ci putə nga 'waslyakəənaakii, ka ha'ə kə wabi vaməndaakii da ci makə əndə shin̄kinə ka saa'ikii. Makə mwayi ci slənə 'waslyakəənə agi mabaanaakii, vaməndakii a tsənjagi ka ci rəgwa.

17 Ma majirakinə nga ənjitsa, kə ndzaa tii makə gəərə ətə ifəgi ma'inə davə, makə kurabiinə ətə ci mədə a ngərəgi. Kə tasəkapaa Əntənfə ka tii ha agi mandə təkunə ruku.

18 Acii ma təya, agi dfaadfa məza wabənə nə tii ka dūunətə də nətii. Agi aalə jarəwiinə nga tsəku də ənjitə ca bwasee ka nə'u rəgwa nga ənjitə mashiimə tə Əntənfə. Kə mwayi

tii tōya ləbə da tii, kaa tōya slənə makə sətə mwayi shishinətii.

¹⁹ Agi banə nə tii ka ənja, “Ka upaanə nuunə dimwaanə.” Amma, ma tii boo, maviinə nga ngərəkikine nə tii. Acii patənə nga sətə ngərəgi han̄kala nga ənda, kə dāgi əndəkii ka mava nga səkii.

²⁰ Ma ənjitə bwasee ka dā ngərəkikine putə nga shiine tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, mada kə ənyi tii ka kapaa nətii, ngərəkikinekii a ənə ka ngərəgi han̄kalatii, ma ndzaanatii, ka dānə bwayakii ka shan̄ə, palee ka ətə shi tōya nji agikii, tii ma'ə mashiimə tə Yeesu.

²¹ Ma tii, guja mashiimə tii rəgwa nga goongaənə dən̄wa'ə, acii kə ənyi tii ka kagi goongaənə, tōya naanagi ka fa sətə bii Əntanfə ka tii.

²² Weewee kə dīi agyanətii makə sətə bii əndə'i wabənə tuu'ina: “Kə ənyi əda ka na'agi vaananaakii, kə ənəgərə mayibə dagəla ka gwadaləna agi ndzaba.”

3

*Ənyanə nga Yeesu *Aləmasiihu aagi duuniya*

¹ Kadashinyinaakya, bəra'inə nga ləkaləkataaki ənə cii kya naahə koonə. Ma ləkaləkatenyiitə kyakya'ə, ka buurətənə koonə agyanə sətə uugi unə shiine, koonə dā nūnyi hiima agyanəkii nga'ə.

² Patənə nga sətə wabi anabinyinə nga Əntanfə n̄ukə, da sətə bii Maluu gaamə Slandana, waatoo ətə waazii masləkee ənji koonə, ga ca zaanə koonə shan̄ə.

³ Ma sətə dānuunə, shiimə oo'i, ma ətsə duuniya kədəhə ka uudənə, kadə shiginə nə ənjitə na slənə patənə nga sətə mwayi moodəfətii. Kadə nə tōya tasəkə duunə,

⁴ tōya ba, “Əntaa ma bii ci ka ənyanə nə ca? Mabamə ci ha'ə kwa? Aa maanə dīi? Kə mətəgi dəsənaamə patə. Njan̄anə ka saa'itə tagii Əntanfə uushi'inə ka dən̄ə əndzə'i əsə, pooshi sətə zhi'i taa gi'u.”

⁵ Ma wabi tii ha'ə, kə mwayi tii dānə makə kə zaanə ka tii oo'i, daga n̄ukə də batə wabənə ghənyi Əntanfə səkəntanfə da hanyinə. Dagi ma'inə ghənyi ci hanyinə. Ma'inəkii ca gərə tə hanyinə əsə.

⁶ Ma'inəkii əsə zamagi də duuniyatə nga n̄ukə.

⁷ Ha'ə əsə nə səkəntanfə da hanyiine caama nee əndzə'i. Də wabəətə shigi da ma Əntanfə kapaa ci duuniya ka gərə

2:19 2.19 Yooh. 8.34; Rooma 6.16. **2:20 2.20** 1.11; Mat. 12.45. **2:21 2.21** Luka 12.47-48. **2:22 2.22** Wab. 26.11. **3:1 3.1** 1 Piita 1.1. **3:2 3.2** Yahu. 17. **3:3 3.3** Yahu. 18; 2 Tim. 3.1. **3:4 3.4** Irim. 17.15; Əzaki. 12.22; Mat. 24.27,48-51. **3:5 3.5** 'Wat. 1.6-9; Ibər. 11.3. **3:6 3.6** 2.5; 'Wat. 7.11-21; Mat. 24.37-39.

də gunə. Gunəkii na zamagi də duuniya, uuseratə nii kəya la gəŋwanə da zama də bwaya ənja.

⁸ Kadashinyinaakya, ga ca zaanə koonə nə uushi rəŋwə: ma uusera rəŋwə da fəzə dəbu'u, kə ndzaa tii mbərə mbərə akəŋwacii Slandanaamə.

⁹ Ma Slandana, paa ci raara'ə agi dā sətə bii ci dānə, makə sətə ci hara ənjə a hiima oo'i, raara'ə nə ci. Amma sə'wanə cii kəya sə'wa tuunə, acii paa ci ka moonə ca zamagi də taa wu. Kə mwayi ci taa wu patə ca bwasee ka slənə 'waslyakəənə.

¹⁰ Amma shiimə oo'i ka shinə nə uusera nga Slandanaamə. Həbəsə makə mahərə nə uuserakii a shi. Uuserakii nə səkəntənfə a dzagi dərəlyalə makə dzanə nga vəna. Patənə nga sətə agintənfə, kadə hənəginə nə gunə. Kadə zaginə nə hanyinə da patənə nga sətə asəkəkii dza'ə rarə'i.

¹¹ Makə kə shii unə oo'i, kadə zaginə nə uushi'iitsə ha'ə patə, kə dəbēe una ndzaanə malaabakii nga'ə, una kapaa patənə nga nuunə ka Əntənfə.

¹² Gəramə uuseratə nii kəya mbu'ya, ciŋəmə də ŋgeerənə kaa uuserakii a mbəsha pii pii. Ma uuserakii, kadə hənəginə nə səkəntənfə mədəkə, kadə sləwəginə nə sətə davə patə acii iza'unə nga gunə.

¹³ Amma, ma amə naamə, kura ha dadəgyə da kura hanyinə caama gəra, makə sətə dīi Əntənfə aləkawalə nga viinə kaamə. Ma dava, goongaənə na ndzaanə davə.

¹⁴ Kadashinyinaakya, makə kə shii unə tə'i kura uushi'inə nuuna upaa ha'ə, ciŋəmə də ŋgeerənə, kəŋeemə ka ndzaanə goonə də nga'ə, una ndzaa yadə idəpaa uushi ashuunə akəŋwacii Əntənfə, una ndzaanə agi jamənə.

¹⁵ Wunəpaamə liminuunə nga'ə, koonə fa. Ma nə Slandanaamə ka sə'wanə zəku'i taabu'u shinəkii, kaa ənjə a shii upaa luupaənə. Ma wabəətsa, kə nyaahə kadashinə gaamə ndzəkəŋjushi'inaamə Bulusə koonə ha'ə də shiitə vii Əntənfə ka ci.

¹⁶ Ma ləkələkətənyinaakii patə, kala hatə wabi ci agyanə uushi'iitsa, kə wabi ci makə sənə cii kya ba koonə əndzə'i əsə. Tə'i hara uushi'inə asəkə ləkələkətətə nyaahə ci, dzawə ka liminə nə paaratəginə. Ma ənjitə mashiimə goongaənə, waatoo ənjitə pooshi kəŋaanə ka hakii, paa tii ka batənə də rəgwakii. Agi dānə nə tii ha'ə də hara wabənə asəkə ləkələkətə nga Əntənfə əsə. Mashiimə tii natii gəŋwanə ci təya alya agyanətii də ciinətii.

¹⁷ Kadashinyinaakya, makə kə shii unə tə'i ənji na dfa ha'ə, ngərətəmə nuunə acii ga təya kyaara koonə jarəwiinə kama kama nga nʒsləginə duunə a rəgwa Əntənfə.

¹⁸ Ma dʒanuunə, dəmə aakəŋwə aakəŋwa də shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, una dzə aakəŋwə aakəŋwa də shii pwapoonaakii əsə. Nga Aləmasiihu nə dʒuunuunə daga ənshinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkatə ŋga Yoohana

Wabənə agyanə Əndətə ca vii əpinə

¹ Waniinə ca naahə koonə agyanə Əndətə ca vii əpinə ka ənja. Ma ca, wabənə ŋga Əntaŋfə nə ci. Daga Əntaŋfə ma'ə matagamə duuniya nə ci. Kə fii inə wabənəkii, kə nee inə ka ci də giniinə, kə caamiinə tə ci də giniinə, ina tabətə tə ci də ciiniinə əsə.

² Ma əpiitə ci wabənəkii a vii, kə baarəgi Əntaŋfə keenə. Kə nee inə ka əpinəkii əsə, kə seedii inə, ina waaza koonə agyanəkii, waatoo, əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Daga ka 'watəginə nə tii ka ha rəŋwə da Dii, Əntaŋfə Dii a baarəgi keenə tə ci. *

³ Ma sətə nee inə, fii inə də limiinə əsə, ci ciina waaza koonə noonə əsə, koona ləbə deenə, ədzəmaamə a ndzaanə ka hakii agi ləbəənə ləbiinə da Dəsənaamə da Uuzənaakii Yeesu *Aləmasiihu.

⁴ Ma ciina naahə koonə wabəətsa, kaama də moodəfəsəkə ka shaŋə.

Ndzaanə agi macamə ha

⁵ Wiinə wabənə fii inə da ma *Uuzənə ŋga Əntaŋfə, ənə ciina ba koonə oo'i, camə saakii nə Əntaŋfə, pooshi uushi təkunə təkunə ashikii taa gi'u.

⁶ Madə kə bii amə oo'i, maləbəkii naamə da Əntaŋfə, amma ama dzə aakəŋwa də də slənə ŋga təkunə, ci nə kə dīi amə ka majirakinə ətsə agi wabənə gaamə da slənə gaamə.

⁷ Amma, madə agi də slənə ŋga camənə naamə, makə sətə dīi Əntaŋfə agi camənə, də ha'ə ndzaanaamə maləbəkii, amə patə. Idənə ŋga Yeesu Uuzənaakii əsə a laabagi taamə agi patənə ŋga 'waslyakəənə gaamə.

⁸ Madə kə bii amə, pooshi 'waslyakəənə ashaamə, kə ha'waamə də naamə na. Pooshi goonğa ashaamə shaŋə əsə.

⁹ Madə kə baabagyaamə 'waslyakəənə gaamə ka Əntaŋfə, ka tifyaginə nə ci kaamə, ca laabagi taamə agi ghatə goonğaənə gaamə patə. Aci, ma ca, sətə bii ci patə, ka mbu'utəginə nə ci, əndə goonğa nə ci əsə.

1:1 1.1 2.13-14; Yooh. 1.1-2,14; 4.14; 6.35; 8.12; 11.25. * 1:2 1.2 seedanə: Yooh. 15.27. 1:4 1.4 Yooh. 15.11. 1:5 1.5-7 Yooh. 8.12. 1:5 1.5 1 Tim. 6.16. 1:6 1.6 2.4. 1:7 1.7 3.5; Isaa. 2.5; Ibr. 9.12; Səniinə 1.5. 1:9 1.9 Jab. 32.3-5.

¹⁰ Maɗa kə bii amə, maɗamaamə 'waslyakəənə, ci nə kə zhi'wee amə ka Əntanɗə ka majiraka. Pooshi wabənaakii a ədzəmaamə əsə.

2

*Yeesu *Aləmasiihu nə Matsakə taamə*

¹ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya naahə koonə wabəətsə ha'ə, acii goona dɗii 'waslyakəənə. Amma, maa kə dɗii əndə 'waslyakəənə, tə'i əndə ca kədii ka madəbama gaamə abii Dəsənaamə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu əndə goonga.

² Ci əŋki ka putə gaamə, kaa Əntanɗə a tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə. Əntaa wata 'waslyakəənə gaamə, amə daanaamə, amma da i ŋga patənə ŋga ənji a duuniya.

³ Maa kə slənətaamə sətə bii Əntanɗə kaamə, ci ca baarii oo'i, kə shii amə tə ci.

⁴ Taa wu patə ca ba oo'i, kə shii ci tə ci, amma maslənətəmə ci də sətə bii ci, majirakə nə tsarə ŋga əndətsa, pooshi goonga ashikii.

⁵ Amma, ma əndətə ca slənətə sətə bii Əntanɗə, ci ca uudə tə Əntanɗə tantanyinə. Də ha'ə caama shii oo'i, ləbə naamə da i ci.

⁶ Taa wu patə ca ba ləbə ka hakii da Əntanɗə nə ci, see a ndzaa ci makə sətə nji Yeesu Aləmasiihu.

Kura wabənə agyanə uudəshinə

⁷ Kadashinyinaakya, əntaa kura wabəətsə pooshi unə sha fii cii kya naahə koonə, amma iirə wabənə, waatoo, ətə shi una fii daga ka saa'itə 'watəgyuunə fa wabənə ŋga Əntanɗə. Ma iirə wabəətsa, kə fagyuunə.

⁸ Patə da ha'ə, ma wabəənə cii kya naahə koonə agyanəkii, tə'i kura uushi agikii. Acii ma wabəətsa, kə nee ənji ka kura kuraanəkii agi ndzaanə ŋga Yeesu Aləmasiihu da agi ndzaanə goonə, makə wiinə təkunə ka dzəginə, wiinə bərənə ŋga tantanyinə əsə agi bərənə.

⁹ Taa wu patə ca ba oo'i, agi dfa slənə ŋga camənə nə ci, amma ca kaaree ka ndzəkənuci, ma əndətsa, ma'ə ci agi təkunə ca'ə əndzə'i.

¹⁰ Taa wu patə ca uudə tə ndzəkənuci, agi camənə nə ci. Ma ci əsa, pooshi uushi ətə ca kavə əndə ka pu'unə ashikii.

2:1 2.1 Rooma 8.34; Ibər. 7.25. **2:2 2.2** 4.10; Yooh. 1.29. **2:4 2.4** 1.6; 4.6; Yooh. 3.21; 8.44; 16.13. **2:5 2.5** 2.17; 5.3; Yooh. 14.15; 2 Yooh. 6. **2:6 2.6** Yooh. 13.15; 15.5. **2:7 2.7-8** 4.11; Yooh. 13.34. **2:7 2.7** 2.24; 3.11. **2:8 2.8** Yooh. 1.9-10; 8.12; Rooma 13.12. **2:9 2.9** 3.10,15; 4.20. **2:10 2.10** Jab. 119.165; Rooma 14.13.

¹¹ Amma, taa wu patə kaaree ka ndzəkəŋuci, agi təkunə nə ci, agikii cii kəya wii, mashiimə ci hatə cii kəya dzə aa dəvə, acii moorəfəkii nə ci acii təkunə.

¹² Manjeevənaaki, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə tifyagi Əntanfə koonə 'waslyakəənə goonə putə ŋga ləmə ŋga Aləmasiihu.

¹³ Unə masariina, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanfə ma'ə matagamə duuniya. Unə uuji daguyiinə əsa, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə jaalii unə agyanə *Seetanə.

¹⁴ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya buurətə koonə wabəətsa, acii kə shii unə tə Əntanfə Dəsənaamə. Unə masariina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanfə ma'ə matagamə duuniya. Unə uuji daguyiina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə kəŋaanuunə ndihə ndihə agi nə'unə tə Aləmasiihu, tə'i wabənə ŋga Əntanfə a ədzəmuunə, kə jaalii unə agyanə Seetanə əsə.

¹⁵ Goona uudə *duuniya, goona ka nuunə ka uushi'inə ŋga duuniya əsə. Taa wu ca uudə duuniya, paa ci agi uudənə tə Dəsənaamə ətsa.

¹⁶ Ma sətə ci ənɲə a da agi duuniya, waatoo, ka ɗanə nə tii sətə ca kadeesəkə ka shishinətii, təya moo uushi'inə ŋga duuniya, təya duunətə natii nə putə ŋga uushi'inə ŋga duuniya ətə aciitii. Ma ətsə patə, əntaa daga Əntanfə Dəsənaamə shigi, amma asəkə duuniya.

¹⁷ Duuniyakii əsa, agi uudəginə, da patənə ŋga uushi'inə ətə ci əndə a moo asəkətə ca uudəgi. Amma, ma əndətə ca slənə sətə mwayi Əntanfə, tə'i ci da i əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

*Əndə daawaanə ŋga *Aləmasiihu*

¹⁸ Manjeevənaakya, kədəhə nə duuniya ka uudənə. Kə shi ənɲə a bii koonə oo'i, kadə nə Əndə Daawaanə ŋga Aləmasiihu a shigi. Taa əndzə'i maa, kə shigi ənɲi daawaanə ŋga Aləmasiihu laŋə. Də ha'ə shii amə oo'i, kədəhə nə duuniya ka uudənə.

¹⁹ Ma ənɲi daawaatsə ŋga Aləmasiihu, agyaamə nji tii. Amma əntaa ənɲi gaamə ŋga goonga nji tii. Aciikii dzəgi tii satii. Aci maci ənɲi gaamə nji tii ŋga goonga, kadə pooshi tii dzəgi agyaamə. Amma dzəginatii agyaamə baarii oo'i, tantanyinə, əntaa ənɲi gaamə nə tii.

2:11 2.11 Yooh. 12.35-36. **2:12 2.12** Slənə 4.12. **2:13 2.13-14** 1.1-2. **2:15** 2.15 Yak. 4.4. **2:16 2.16** Waḑ. 27.20; Rooma 13.14; Af. 2.3; Yak. 4.16. **2:17** 2.17 Mat. 7.21; 1 Koor. 7.31. **2:18 2.18** 4.3; Mat. 7.15; 2 Yooh. 7. **2:19 2.19** Slənə 20.30.

²⁰ Ma unə, kə vii Malaaba Əndə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ha'ə əsə shii unə wabənə nga goongə, unə patə.

²¹ Ma cii kya naahə koonə, əntaa acii mashiimuunə goongaanəkii, amma kə shii unə. Kə shii unə əsə, pooshi jirakənə ka shiginə agi goongaanə.

²² Makə ha'ə diya, wu dīi nə majiraka? Əndətə bii oo'i, əntaa Aləmasiihu nə Yeesu, ci nə majiraka. Əndə daawaanə nga Aləmasiihu nə ci. Kə kaaree ci ka Dəsənaamə tii da Uuzənaakii.

²³ Acii taa wu patə kaaree ka Uuzənə nga Əntanfə, paa ci ləbə da Dii əsə. Amma, taa wu patə luuvə oo'i, Uuzənə nga Əntanfə nə Yeesu, ləbə nə ci da Dii.

²⁴ Ma wabənə nga Əntanfə ətə cuuna fa 'watəginə ka saa'itə waazii ənji koonə nga təkəjwanə, kəsəpaamə asəkə ədzəmuunə. Madə kə kəsəpaa unə uushi'iitə fii unə daga ka 'watəginə, ka ndzaanə nuunə ləbə ka hakii da Dəsənaamə da Uuzənaakii taa guci patə.

²⁵ Tə'i sətə bii Yeesu Aləmasiihu ka viinə nə ci kaamə, waatoo, əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə.

²⁶ Ma wabəətsə nyaahə nyi koonə patə, agyanə ənjitə ca da gazhi'waanə nga nısləginə duunə.

²⁷ Amma, ma una, kə vii Aləmasiihu koonə Malaaba Ma'yanə. Makə a ədzəmuunə nə Malaaba Ma'yaatsa, pooshi bahə alə əndə dzəgunənə koonə ma'ə. Acii Malaaba Ma'yanəkii ca dzəgunə koonə patənə nga uushi'inə. Ma sətə cii kəya dzəgunə koonə əsa, goongə, pooshi jirakənə agikii. Aciikii, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu makə sətə jigunyi Malaaba Ma'yanə koonə.

²⁸ Ma ənə dīi manjeevənaakya, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu Aləmasiihu. Maa kə dīi unə ha'ə, pooshi ədzəmaamə ka udzənə, pooshi amə ka umbənə aciikii acii ayinə saa'itə nii kəya ənya.

²⁹ Kə shii unə, ma Yeesu Aləmasiihu, əndə goongə nə ci. Acii ha'ə, shiimə oo'i, taa wu patə ca slənə də goongaanə, uuzənə nga Əntanfə nə ci.

3

Manjeevənə nga Əntanfə naamə

¹ Una, tsaaməmə makə sətə uu'i Əntanfə Dəsənaamə taamə! Ha'ə kə 'wii ci taamə manjeevənaakii. Weewee manjeevənaakii naamə əsə. Ma səndə dīi mashiimə ənji

2:20 2.20 2.27. 2:22 2.22 4.3; 2 Yooh. 7. 2:23 2.23 4.15; 5.1; Yooh. 5.23; 15.23; 2 Yooh. 9. 2:24 2.24 2.7. 2:25 2.25 Yooh. 5.24. 2:27 2.27 Irin. 31.34; Yooh. 14.16; 16.13. 2:28 2.28 3.21; 4.17; Yooh. 5.22; 15.5. 2:29 2.29 3.10.

*duuniya taamə oo'i, manjeevənə nga Əntanfə naamə, acii pooshi tii shii tə Dəsənaamə.

² Kadashinyinaakya, kə uugi amə ndzaanə ka manjeevənaakii, iitə sanə naama ndzaanə aakəŋwa? Amma, ma sətə shii amə, ma saa'itə nə Aləmasiihu a ənya, ka ndzaanə naamə makə naakii, acii ka neenə naamə ka ci paŋgəraŋə a babara.

³ Taa wu patə ca ka nəkii oo'i, ka ɗanə ha'ə makə ətsa, wa ca ndzaa yadə 'waslyakəənə makə sətə ndzaa Aləmasiihu yadə 'waslyakəənə.

⁴ Taa wu patə ca ɗa 'waslyakəənə, agi taŋəginə nə ci bariya nga Əntanfə. Acii taŋəgi bariya nga Əntanfə nə ɗa 'waslyakəənə.

⁵ Kə shii unə oo'i, ma shi Yeesu Aləmasiihu, kaa ca ŋgərəgi 'waslyakəənə gaamə. Ma ca, pooshi 'waslyakəənə ashikii.

⁶ Acii ha'ə, ma əndətə ndzaa ləbə ka hakii da ci, paa ci ka ɗaada 'waslyakəənə. Amma, taa wu patə ca ɗaada 'waslyakəənə, mashimə ca nee ka ci, mashiimə ci tə ci əsə.

⁷ Manjeevənaakya, goona kapaa rəgwa ka ənjə a ha'utə duunə. Acii see əndətə ca ɗa slənə nga goongaənə nə əndə goonga, makə sətə ɗii Aləmasiihu əndə goonga.

⁸ Ma əndətə ca ndzaa ka ɗaada 'waslyakəənə, əndə nga Seetanə nə ci. Acii ma Seetanə, kə ndzaa ci ka ɗaada 'waslyakəənə daga 'watəginə nga duuniya. Ma shigi *Uuzənə nga Əntanfə, kaa ca shi ka uulagi slənə nga Seetanə.

⁹ Ma əndətə ndzaa ka uuzənə nga Əntanfə, paa ci ka ndzaanə ka ɗaada 'waslyakəənə, acii tə'i wabənə nga əpinə asəkə ədzəməkii. Makə ɗii ci Əntanfə nə Dii, paa ci da rəgwa nga ɗaada 'waslyakəənə.

¹⁰ Wiinə səndə təkée ka manjeevənə nga Əntanfə da nga Seetanə: ma əndətə pooshi ka slənə uushi nga goonga, əntaa uuzənə nga Əntanfə nə ci. Ha'ə əsə nə əndətə pooshi ka uudənə tə ndzəkəŋuci.

Uudəshinə

¹¹ Ma bii nyi ha'ə, acii wiinə sətə fii unə daga ka 'watəginə saa'itə fii unə wabənə nga Əntanfə, waatoo tyasə see a uudəshaamə.

¹² Gaama ndzaa makə nga Kaa'inu. Ma ca, əndə nga *Seetanə nə ci. Kə bələgi ci tə ndzəkəŋuci. Acii mi sanə

3:1 3.1 3.10; 4.6; Yooh. 1.12; 3.16. **3:2 3.2** 2 Koor. 3.18; Fil. 3.21. **3:5 3.5** 1.7; 2.2; 4.10; Isaa. 53.9; Yooh. 1.29; 8.46; 2 Koor. 5.21; Ibər. 4.15; 9.14; 1 Piita 1.19; 2.22,24; 3.18. **3:6 3.6** 3.9; 5.18; Yooh. 15.5; Rooma 6.2,14. **3:8 3.8** Mat. 12.26-29; Yooh. 8.44. **3:10 3.10** 2.9,29. **3:11 3.11** 2.7-8; 4.11; Yooh. 13.34.

bələgi ci tē ca? Acii ma slənə nga ndzəkənuci, ɲunyikii. Ma naakii slənə əsa, bwayakii.

¹³ Ndzəkənushi'inəkya, maɗa bərapaa ənjitə mashiimə tē Əntanfə tuunə, ga ca ɗa koonə ka sē nga hurəshishinə.

¹⁴ Ma amə kamə, kə shii amə, ma nga ɲukə, makə maməətə ənji njaamə. Amma, ma əndzə'i, ənjitə da i kura əpinə naamə. Kə shii amə ha'ə, acii agi uufəənə naamə tē ndzəkənushi'inaamə. Ma əndətə pooshi ka uufəshinə, makə mantə əndə nə ci.

¹⁵ Ma əndətə bərapaa tē ndzəkənuci, mbərə mbərə nə ci da mabələ ənda. Kə shii unə, ma mabələ ənda, paa ci da i əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

¹⁶ Vəgi əpinə nga Yeesu Aləmasiihu ka putə gaamə ɓaarii kaamə makə sətə dəbee ama uufəshi. Ha'ə naamə əsə, see a vəgyaamə əpinə gaamə ka putə nga ndzəkənushi'inaamə.

¹⁷ Ma əndətə pooshi ka ətee ka sē nga ki'i də haaja, ca təkuree ka nəhə təgunuunə nga əndətə ətee, iitə saɲə ɓanəkii oo'i, tē'i uufəənə nga Əntanfə asəkə ədzəməkəya?

¹⁸ Manjeevənaakya, makə ha'ə ɗii əna, gaama bagi wata də ɓa maamə tanə oo'i, agi uufəshinə naamə. Amma, ma ɗanaama, ɓaarii amə uufəshinəkii də slənə gaamə ka ənja kaa uufəshinəkii a ndzaanə nga gooɲga.

¹⁹ Maɗa kə ɗii amə ha'ə, davə shiinaamə oo'i, ənji nga Əntanfə naamə. Ma ca, da gooɲga nə ci. Də ha'ə ndzaanaamə də mabanee ma'yanə akəɲwaciikii,

²⁰ taa ɲgahi kə ɓaarii shishinaamə kaamə oo'i, tē'i ma'inə aa haamə. Acii kə palee Əntanfə ka ədzəmaamə, kə shii ci sətə caama slənə patə əsə.

²¹ Kadashinyinaakya, maɗa pooshi shishinaamə vii kaamə ma'inə, ka kəɲaanənə naamə akəɲwacii Əntanfə yadə ɲɲwalənə.

²² Ma patənə nga sətə caama kədii aciikii, ka viinə nə ci kaamə, makə ɗii ci agi nə'utənə naamə wabənaakii, ama slənə sətə kadeesəkə ka ci.

²³ Wiinə səndə bii Əntanfə kaamə ɗanə: see a vii amə gooɲga ka Uuzənaakii Yeesu Aləmasiihu, ama uufəshi. Ha'ə bii ci kaamə.

²⁴ Ma əndətə ca nə'utə sətə bii Əntanfə, ləbə nə ci ka hakii da Əntanfə. Ha'ə nə Əntanfə əsə, ləbə nə ci ka hakii

3:12 3.12 'Wat. 4.8. **3:13 3.13** Yooh. 15.18. **3:14 3.14** 2.11; Yooh. 5.24; 13.35. **3:15 3.15** Mat. 5.21-22; Səniinə 21.8. **3:16 3.16** Yooh. 15.13; Gal. 1.4; Fil. 2.17; 1 Tees. 2.8. **3:17 3.17** Dzək. 15.7. **3:18 3.18** Yak. 2.15-17. **3:21 3.21** 2.28. **3:22 3.22** Yooh. 15.16. **3:23 3.23** Yooh. 2.23; 13.34.

da ci. Kə vii ci kaamə Malaaba Ma'yanaakii. Ci ca ɓaarii kaamə furəŋə oo'i, ləbə ka hakii daamə nə Əntaŋfə.

4

Rəgwatə ci ənjə a təkkee ka Ma'yanə ŋga Əntaŋfə da ŋga əndə daawaanə

¹ Kadashinyinaakya, maɗa kə fii unə kə bii əndə koonə oo'i, də baawəɗa ŋga Malaaba Ma'yanə cii kəya wabə, goona luuvə ka ci pii pii. Amma paaratəgimə ŋga'ə zəku'i, koonə shii maɗa goonɗa cii kəya wabə. Acii tə'i majirakinə ŋga anabiinə laŋə taa dama patə asəkə duuniya.

² Wiinə makə sətə nuuna mbee ka shiinə oo'i, də baawəɗa ŋga Malaaba Ma'yanə ci əndə a wabə: maɗa kə fii unə bii əndə oo'i, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu, ma əndətsa, də baawəɗa ŋga Malaaba Ma'yanə cii kəya wabə.

³ Amma, maɗa kə kaaree əndə ka luuvənə oo'i, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə Yeesu, ma əndətsa, paa ci da Malaaba Ma'yanə, amma ma'yanə ŋga əndə daawaanə ŋga Aləmasiihu nəndə a ədzəməkii. Ma əndə daawaata, kə fii unə oo'i, kadə nii kəya shi. Kə uugi ci mbu'yanə əsə. Waatsə asəkə duuniya əndzə'i.

⁴ Manjeevənaakya, ma unə, manjeevənə ŋga Əntaŋfə nuunə. Kə mbee ŋgeerənə goonə ka ŋga majirakiitsa, acii ma Ma'yaatsə a ədzəmuunə, kə palee ka ŋga ənjitsə ca nə'u sətə ca kadeesəkə ka *duuniya.

⁵ Ma majirakinə ŋga anabiitsa, pooshi uushi ci təya wabə anəkii, maɗaamə anə uushi'inə ŋga duuniya. Ənji duuniya a luuvə wabənati, acii ŋga duuniya nə tii.

⁶ Ma amə, manjeevənə ŋga Əntaŋfə naamə. Acii ha'ə, taa wu patə shii tə Əntaŋfə, agi fanə nə əndəkii taamə. Ma əndətə əntaa ŋga Əntaŋfə nə ci əsə, paa ci agi fanə taamə. Də ha'ə mbeenaamə ka shii kama kamaanə ŋga Ma'yanə ŋga goonɗa da ma'yanə ŋga jirakənə.

Agyanə uudəshinə

⁷ Kadashinyinaakya, uudəshaamə, acii daga Əntaŋfə nə uudənə ka shinə. Ma əndətə ca uudə ənja, uuzənə ŋga Əntaŋfə nə ci. Kə shii ci tə Əntaŋfə əsə.

⁸ Taa wu nə əndə pooshi ka uudəshinə, mashiimə ci tə Əntaŋfə. Acii taa mi patə ci Əntaŋfə a ɗa, putə ŋga uudənə.

⁹ Wiinē makē sēndē baarii Əntaŋfə uufənaakii taamə furəŋə: kə sləkee ci ka Uuzənaakii rəŋwə dyaŋə aasəkə duuniya, kaama shii upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə daciikii.

¹⁰ Wiinē uufənə ŋga tantanyinə: ma uufənə ŋga tantanyinə, əntaa tsarə ətə caama uufə tē Əntaŋfə, amma tsarə ətə uu'i ci taamə, ca sləkee ka Uuzənaakii, Uuzənaakii a əntəgi kaa Əntaŋfə a tifyagi 'waslyakəənə gaamə daciikii.

¹¹ Kadashinyinaakya, makē kə uu'i Əntaŋfə taamə laŋə, amə maa, uufəshaamə ha'ə.

¹² Pooshi əndə sha nee ka Əntaŋfə. Amma, maa kə uufəshaamə, ləbə ka hakii daamə nə ci. Patənə ŋga uufənaakii əsə, tə'i asəkə ədzəmaamə.

¹³ Kə vii Əntaŋfə kaamə Ma'yanaakii. Də ci shii amə ndilə ndilə oo'i, ləbə ka hakii naamə da Əntaŋfə. Ci boo, ləbə nə ci daamə.

¹⁴ Ma ina, kə nee inə də giniinə, ci ciina waaza ka hara ənji oo'i, kə sləkee Əntaŋfə ka Uuzənaakii kaa ca ndzaa ka Maluu ŋga duuniya.

¹⁵ Taa wu patə bagī paŋgəraŋə oo'i, Yeesu nə *Uuzənə ŋga Əntaŋfə, ləbə ka hakii nə Əntaŋfə da əndətsa. Ci boo, ləbə nə ci da Əntaŋfə.

¹⁶ Kə shii amə, kə luuvaamə əsə oo'i, kə uu'i Əntaŋfə taamə ka shaŋə.

Taa mi patə ci Əntaŋfə a dā, putə ŋga uufənə. Ma əndətə ca ndzaanə də uufəshinə, ləbə ka hakii nə ci da Əntaŋfə. Əntaŋfə boo, ləbə ka hakii nə ci da ci.

¹⁷ Ci baarii oo'i, tə'i patənə ŋga uufənaakii a ədzəmaamə; də ha'ə naama ndzaanə də mabanee ma'yanə saa'itə nə Əntaŋfə a dā gəŋwanə ka ənja, acii makə sətə dīi Yeesu, ha'ə naamə asəkə duuniyana.

¹⁸ Pooshi i ŋgwalənə da uufənə ka ləbənə ka ha rəŋwə. Ma dā tə'i patənə ŋga uufənə a ədzəmə ənda, ka lakəginə nə ci ŋgwalənə. See əndətə ca gəra gəŋwanə nə ndzaanə maŋgwələkii. Acii ha'ə, ma maŋgwala, pooshi patənə ŋga uufənə a ədzəməkii.

¹⁹ Ma caama uufəshi, acii Əntaŋfə 'watəgi uufənə taamə.

²⁰ Ma dā kə bii əndə'i əndə oo'i, "Kə uu'i nyi tē Əntaŋfə", amma kə kaaree ci ka ndzəkəŋuci, ma əndətsa, majirakə nə ci. Acii ma əndətə pooshi ka uufənə tē ndzəkəŋuci ətə nee ci də ginəkii, paa ci da rəgwa ŋga uufənə tē Əntaŋfə ətə paa ci nee də ginəkii.

²¹ Wiinē sēndē bii ci kaamē ɗanē; ma ɗndētē ca uudē tē ɗntanɗē, wa ca uudē tē ndzəkənuci.

5

*Jaalanē gaamē agyanē *duuniya*

¹ Ma ɗndētē luuvē oo'i, Yeesu nē Aləmasiihu, uuzənē nga ɗntanɗē nē ɗndəkii. Maɗa kē uu'i ɗndē tē dii ɗnda, agi uudənē nē ci tē uuzənaakii əsə.

² Maɗa agi uudənē naamē tē ɗntanɗē, ama nē'utē sētē cii kəya ba kaamē, dē ha'ē caama shii oo'i, agi uudənē naamē tē manjeevənē nga ɗntanɗē.

³ Ma uudənē tē ɗntanɗē, ci nē nē'utənē tē sētē bii ci. Mapaleemē sētē bii ci ka ngeerənē gaamē dē zəzəkəənē,

⁴ acii taa wu nē uuzənē nga ɗntanɗē, ka jaalanē nē ci agyanē duuniya. Ma sēndē ca kavē taamē ka jaalanē, ci nē vii goonga gaamē ka Yeesu.

⁵ Ma ɗndē jaalanē agyanē duuniya, see ɗndētē vii goonga oo'i, Yeesu nē *Uuzənē nga ɗntanɗē.

*Seedanē agyanē Yeesu *Aləmasiihu*

⁶ Ma Yeesu Aləmasiihu, kē shi ci aasəkē duuniya, ɗnjē a ɗa ka ci bapētisəma dē ma'inē, ɗnjē a bələgi tē ci, idənaakii a ɗjigi. ɗntaa wata ɗa ka ci bapētisəma dē ma'inē, amma kē bələgi ɗnji tē ci, idənaakii a ɗjigi. Malaaba Ma'yanē baarii kaamē ɗtsē oo'i, ma uushi'iitsa, goonga. ɗndē goonga nē Malaaba Ma'yanē əsə.

⁷ Makkē nē seedawiinē.

⁸ Waatoo, Malaaba Ma'yanē da ma'inē nga bapētisəma da idənaakii ɗtē ɗjigi ci ka putē gaamē. Ma uushi'iitsē makkē, ka ma rəɗwē nē tii patē.

⁹ Maɗa bii hara ɗnji sētē nee tii, agi luuvənē naamē. Sakwa nga ɗntanɗē ɗii ɗtē palee wabənaakii ka nga ɗnji shiŋkinē dē ngeerəna? Ma ca, kē wabi ci agyanē Uuzənaakii əsə.

¹⁰ Ma ɗndētē vii goonga ka Uuzənē nga ɗntanɗē, tē'i ci da wabəətsē a ədzəməkii. Amma, ma ɗndētē maluuvəmē wabənē nga ɗntanɗē, kē zhi'wee ci ka ɗntanɗē ka majiraka, acii maluuvəmē ci sētē bii ci agyanē Uuzənaakii.

¹¹ Wiinē wabənē nga ɗntanɗē kaamē: kē vii ci kaamē ɗpinē nga ha'ē ndəɗwē ndəɗwē. Ma ɗpinəkii, daci Uuzənaakii shi kaamē.

4:21 4.21 4.11; Mat. 22.34-40. 5:1 5.1 1 Piita 1.22-23. 5:3 5.3 2.5; Dzək. 30.11; Mat. 11.30. 5:4 5.4 Yooh. 16.33. 5:5 5.5 4.4; Rooma 8.37. 5:6 5.6 Yooh. 16.13; 19.34. 5:7 5.7-9 Yooh. 5.36-37. 5:10 5.10 Rooma 8.16; Gal. 4.6. 5:11 5.11 Yooh. 3.16-18.

12 Ma əndətə ləbə da Uuzənə nga Əntanfə, tə'i ci da əpiitsa. Amma, ma əndətə paa ci ləbə da ci, pooshi ci da əpinəkii.

Muudinə nga wabənə

13 Ma unə ənə vii goonga ka Uuzənə nga Əntanfə, ma cii kya naahə koonə uushi'iitsa, koonə shii oo'i, tə'i unə da əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

14 Wiinə sətə ca vii kaamə mabanee ma'yanə akəɲwacii Əntanfə: taa mi kədii amə aciikii, mada ma sətə kədii amə aciikii, kə kadeesəkə ka ci, ka luuvənə nə ci kaamə.

15 Makə kə shii amə oo'i, taa mi patə kədii amə aciikii, agi luuvənə nə ci kaamə, kə shii amə əsə, agi viinə nə ci kaamə sətə kədii amə aciikii.

16 Mada kə nee əndə'i əndə ka ndzəkəɲuci ca dfa 'waslyakəənə, wa ca kədii acii Əntanfə ka putə nga əndətsa, mada pooshi 'waslyakəənəkii mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Ka viinə nə Əntanfə ka ci əpinəkii. Waatoo, ka əndətə dfi 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Amma, tə'i 'waslyakəənə ətə ca kavə əndə ka təkuree ka upaa əpinəkii. Mabamə nyi koonə: damə də'wa agyanə tsarəkii.

17 Kala məza slənə patə, 'waslyakəənə. Amma, tə'i harii tsarə nga 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

18 Kə shii amə oo'i, ma əndətə ndzaa ka uuzənə nga Əntanfə, paa ci ka ndzaanə ka dfaada 'waslyakəənə, acii agi nəhənə nə Uuzənə nga Əntanfə tə ci. Acii ha'ə pooshi *Seetanə ka ureenə ka ci. *

19 Kə shii amə oo'i, manjeevənə nga Əntanfə naamə. Patənə nga ənjitə mashiimə tə Əntanfə, acii Seetanə nə tii.

20 Kə shii amə oo'i, kə shi Uuzənə nga Əntanfə, ca vii kaamə hanjala nga shiinə tə Əntanfə Əndə goonga. Ma amə, ləbə naamə da ci daci Uuzənaakii Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Əntanfə Əndə goonga. Daciikii shi əpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

21 'Ya'ə manjeevənaakya, goona paslə tə uushi'iitə əntaa Əntanfə nga goonga.

5:12 5.12 Yooh. 3.36; 5.24. 5:13 5.13 Yooh. 20.31. 5:14 5.14 Yooh. 15.16.

5:16 5.16 Mat. 12.31; Ibər. 6.4-6. * 5:18 5.18 3.6,9-10; Seetanə: Yooh. 17.15;

2 Tees. 3.3. 5:19 5.19 Yooh. 12.31; Gal. 1.4. 5:20 5.20 Yooh. 1.14,18; 11.25; 17.3; 20.28.

Bəra'inə nga ləkələkatə nga Yoohana

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki masara nga Ikəliisiya. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə da manjeevənaaku, matadə minə daga Əntənfə. Kə uu'i nyi tuunə dərəva. Əntaa wata nyi daanəki uu'i tuunə, amma da i patənə nga ənjitə shii goongaanə nga Əntənfə.

² Ma uudənaaki tuunə, acii tə'i goongaanəkii a ədzəmaamə. Ka ndzaanə nə goongaanəkii a ədzəmaamə əsə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

³ Ma Əntənfə Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Uuzənaakii, ka viinə nə tii kaamə pwapoonə, təya də kaamə nga'aanə, təya vii kaamə ndzaanə jamə. Ma uushi'iitə patə, ka ndzaanə nə tii a ədzəmaamə, amə ənə ca nə'u goongaanə nga Əntənfə, ama uudəshi.

Wabənə agyanə uudəshinə

⁴ Yoo, kə dīi nyi moodasəkə ka shəɲə makə lapaa nyi hara manjeevənaaku, agi nə'utə goonga nga Əntənfə nə tii, makə sətə bii Dəsənaamə kaamə.

⁵ Mina, ma səndə banəki ka hə, uudəshaamə. Ma wabənə cii kya naahə ka hə, əntaa kurakii; amma kə fii amə wabənəkii daga ka saa'itə 'watəgyaamə fa wabənə nga Əntənfə.

⁶ Ma uudənə makə sətə bii Əntənfə, ci nə nə'utənə wabənaakii. Ma wabənə nga Əntənfə ətə fii amə daga ka 'watəginə, ci ca ba kaamə kaama ndzaanə agi uudəshinə.

⁷ Ma cii kya ba ha'ə, acii tə'i majirakinə lanə taa dama patə asəkə duuniya. Ma təya, maluuvəmə tii oo'i, əndə shiɲkinə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Tsarə nga ənjitə nə majirakinəkii. Tii nə ənji daawaanə nga Aləmasiihu.

⁸ Acii ha'ə, nəhəmə noonə na, koona shii upaa patənə nga shikwa nga slənə goonə. Madə pooshi ha'ə, ka ətənə nuunə ka shikwakii.

⁹ Ma əndətə pooshi kəɲaanə agyanə dzəgunənə nga Aləmasiihu tanə, amma ca tsəkəvə naakii, paa ci ləbə da Əntənfə. Ma əndətə kəɲaanə agyanə dzəgunənəkii, ci nəndə ləbə da Əntənfə Dəsənaamə da Uuzənaakii.

¹⁰ Acii ha'ə, madə kə gi əndə aa hoonə, ca dzəgunə əndə'i uushi pamə ətə madzəmə mbərə mbərə da dzəgunəətsa,

goona luu tē ci aa hoonə aasii. Taa “Usa da shinə”, goona ba ka ci.

¹¹ Acii taa wu bii ka ci “Usa da shinə”, kə libə ci da ci agi mēza slənaakii.

Muudinə ŋga wabənə

¹² Tə'i hara uushi'inə bəzəkii cii kya moo banə koonə, amma paa nyi ka naahənə koonə də naahə naahə. Acii agi dfa aniya nə nyi ŋga dzənə aa hoonə, nya wabə doonə ma da ma, kaama shii ndzaanə ka moodasəkə ka shanjə.

¹³ Kə nəhəpaa manjeevənə ŋga cikəŋu tē hə. Ki maa, matadəkii ŋga Əntəŋfə nə ki.

Makkənə nga ləkaləkətə nga Yoohana

¹⁻² Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki masara nga Ikəliisiya ka hə guvaki Gayusə. Kadashinaaki nə hə dərəva. Agi danə nə nyi də'wa kaa ha ndzaanə agi jamənə, shishinəku a ndzaanə jamə əsə makə sətə dīi ədzəməku jamə akənɯwacii Əntanfə.

³ Kə shi hara ənji nə'unə aa hanə, təya ba ka nyi makə sətə cii kwa nə'u goongaane də patənə nga ədzəməku. Makə fii nyi ha'ə, kə dīi nyi moodasəkə ka shanə də ndzaanaaku agi goongaane nga Əntanfə taa guci patə.

⁴ Pooshi uushi palee də dā ka nyi moodasəkə makə fanə oo'i, agi nə'u goongaane nga Əntanfə nə manjeevənaaki.

Kuyiriinə nga Yoohana tə Gayusə

⁵ Kadashinaakya, kə nee nyi, əndə goonga nə hə agi patənə nga slənaaku ka ənji nə'unə, taa ngahi mu'uminə nə hara ənji agitii.

⁶ Ma ənjitə cakə hə tə tii, makə shi tii aa hanə, kə wabi tii akənɯwacii Ikəliisiya agyanə uudənaaku. Tuutəta'ə, tsakuu tə tii makə sətə kadəesəkə ka Əntanfə, kaa təya dzə aakənɯwə agi wiigi'inatii.

⁷ Acii, ma ma'i ənjitsə ka wiigi'inə, kaa təya slənə ka Yeesu Aləmasiihu. Maluuvəmə tii luu uushi acii ənjitə əntaa ənji nə'unə.

⁸ Acii ha'ə, ma amə ənji nə'unə, nga'ə maa cakaamə tə tsarə nga ənjitsə də uushi'inə, kaama ndzaa ka guvii-slənətii agi waaza goongaane nga Əntanfə.

Diyatərifisə da Dimitəriya

⁹ Kə nyaahə nyi magusə ləkaləkətə ka Ikəliisiya. Amma, ma Diyatərifisə, maluuvəmə ci kaa ca fa wabənaaki, acii kə mwayi ci gawuunə.

¹⁰ Acii ha'ə, madā kə gi nyi aa hoonə, ka pukəginə nə nyi ba'akii, nya baabagi bwaya uushi'iitə cii kəya jaarakə aashiinə. Əntaa wata ətsə cii kəya dāadā. Ha'ə maa, agi kaareenə nə ci ka luu mu'umuunə nga mu'uminə ənji nə'unə, ca tənagi tə ənjitə ca moo luu mu'umuunətii, ca lakəgi tə tii asəkə Ikəliisiya əsə.

¹¹ Kadashinaakya, ga ha nə'u rəgwa nga slənə bwaya bwayaanə, amma nə'u rəgwa nga slənə nga'aanə. Ma əndətə ca slənə nga'aanə, uuzənə nga Əntanfə nə ci.

Amma, ma əndətə ca slənə bwaya bwayaanə, mashiimə ci tə Əntan̄fə.

¹² Ma Dimitəriya, ənji patə ca dəla də ci oo'i, agi slənətənə nə ci ŋga'ə. Ŋga'aanə ŋga slənaakii ca ɸaarii oo'i, agi nə'utənə nə ci goon̄gaanə ŋga Əntan̄fə agi taa mi patə cii kəya ɸa. Inə maa, kə bii inə koonə oo'i, ŋga'ə nə slənaakii. Kə shii unə boo, goon̄ga nə wabənə geenə.

Muudinə ŋga wabənə

¹³ Tə'i uushi'inə lan̄ə cii kya moo banə ka hə, amma paa nyi ka moonə nya naahə ka hə də naahə naahə.

¹⁴ Acii kə kii nyi nə ŋga dzənə aabiiku kədəhə, an̄wa wabə ma da ma.

¹⁵ Wa Əntan̄fə a vii ka hə ndzaanə jamə. Kə nəhəpaa guviinaan̄wə tə hə. Nəhəpaa tə guviinaan̄wə patə ka ləmə ka ləmə.

Ləkaləkatə nga Yahuda

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Yahuda, ndzəkəŋuci Yakubu. Ma nya, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi naahənə nə nyi koonə, ənjitə 'wii Əntanfə tuunə, una ndzaanə agi uudənə nga Əntanfə Dəsənaamə, Yeesu Aləmasiihu a dzə də nəhənə tuunə.

² Wa Əntanfə a dā koonə nga'əənə, ca vii koonə ndzaanə jamə da uudənə a ədzəmuunə aakəŋwa aakəŋwa.

Maliminə nga jirakənə

³ Kadashinyinaakya, kə dii nyi aniya ka şanə kaa nya naahə koonə agyanə luupaanə ənə upaa amə patə. Amma ma nee nyi, gədfə wa nya naahə koonə kaa nya kədii tuunə koonə dā gazhi'waanə agi wabənə nga Əntanfə, ənjə a vii goonğa. Aci gahu rəŋwə baarii Əntanfə goonğaanaakii ka ənjaakii.

⁴ Ma bii nyi ha'ə, tə'i hara ənji ətə pooshi shii tə Əntanfə iitəgərə aahadoonə, təya dā gazhi'waanə nga gwazee ka habara nga pwapoonə nga Əntanfə, kaa təya shii upaa rəgwa nga dā tsarə nga bwaya uushi ətə kadəesəkə ka tii. Də dānə ha'ə makə ətsə ci təya kaaree ka Yeesu Aləmasiihu Gawə gaamə, Slandanaamə əsə. Daga ŋukə tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə makə sətə nə Əntanfə a zamagi də tii.

⁵ Taa ŋgahi kə shii unə sənə ci kya moo banə, amma ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka buurətənə koonə oo'i, ma ŋga ŋukə, kə luupaa Əntanfə tə ənjaakii kaa təya bwasee ka hanyinə nga Misəra. Patə da ha'ə, ma daaba'əkii, kə zamagi ci də hara ənji ahadatii ətə pooshi vii ka ci goonğa.

⁶ Ha'ə əsə, buurətəmə habara nga malaa'ikanyiitə pooshi luuvə kaa təya ndzaanə ka hatə dəkəpaa Əntanfə tə tii. Ma təya, kə bwasee tii ka hatə dəkəpaa Əntanfə tə tii. Wata ca kaalagərə tə tii aagi təkunə ruku ruku. Ma'aanəkii asəkə mahyakahyaka'ə nə tii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. See maďa mbu'ya uusəratə nə Əntanfə a dā gəŋwanə ka *duuniya.

⁷ Buurətəmə agyanə vəranyinə nga *Sadooma da *Gwamoorə da hara vəranyiitə kədə kədəhə da tii əsə. Ma ənji ŋga vəranyiitsa, kə dzəgərə tii aagi dā ajijinəənə kama kama, təya bwasee ka rəgwa goonğa. Kə upaa tii shikwatii

1:1 1 Mat. 13.55; Mar. 6.3. **1:2** 2 2 Piita 1.2. **1:3** 3 1 Tim. 1.18. **1:4** **4-13** 2 Piita 2.1-22. **1:4** 4 Gal. 5.13; 2 Piita 2.1. **1:5** 5 Shig. 12.51; Baan. 14.29-30; 1 Koor. 10.5; 2 Piita 1.12-13. **1:6** 6 1 Piita 3.19-20; 2 Piita 2.4.

nga ndzaanə agi gunə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ətsə boo, kə ndzaa ka dzalənə paŋgəraŋə ka patənə nga ənja.

⁸ Ha'ə əsə nə ənjitə iitəgərə aahadoonə. Kə sənii tii səniinə ətə kavə tə tii ka ajijinətə shishinətii, təya bərapaa baawəda nga Əntaŋfə, təya dzaana tə uushi'iitə dadagyə da məghərəvənə.

⁹ Mikayilu maa, ətə dīi ka gawə nga malaa'ikanyinə pata, paa ci dzaanii tə *Seetanə də makii. Saa'itə pii tii da Seetanə agyanə wə nga Muusa, paa ci haŋətə naakii nə bahə wabə bwaya uushi aashi Seetanə. Amma wata ma bii ci ka ci, "Wa Əntaŋfə a dzalə tə hə." *

¹⁰ Amma ma ənjitsə ahadoonə, agi dzaananə nə tii uushi'iitə pooshi tii paaratəgi. Ma təya, makə dabiinə nə tii yadə hiima. Acii agi d'anə nə tii see sətə shigi a moodəfətii. Ma təya dzə də d'anə ha'ə makə ətsa, gəŋwanə nə tii ka əlyanə aagyanətii.

¹¹ Kə lii ŋgərə'wə tə tii, acii kə ŋgirə tii tsaasədə nga Kaa'inu, kə vigi tii natii nə ka da 'waslyakəənə, kaa təya shii upaa də kwabə, makə sətə shi Balaamə a dīi. Agi d'anə nə tii panə da Əntaŋfə makə sətə shi Koorə a dīi. Acii ha'ə ka zaamaginə nə Əntaŋfə də tii, makə sətə shi ca zaamagi də Koorə. †

¹² Ma agi gəshinə goonə, kə ndzaa tii makə dīinə ahadoonə. Pooshi uushi shii tii, madaamə natii nə tanə. Pooshi ayinə agitii əsə. Makə kurabiinə ətə ci mədə a pyawərigi yadə ndzəmənə nga vənə nə tii. Makə ənfugiitə pooshi ka poonə taa ka saa'yatii nə tii. Makə ənfugiitə ci ənjə a mbuudəgi nə tii, təya huuregi hwa'ə.

¹³ Ma tii, makə ma'iitə ca ŋgərəma əndə nə tii. Təya d'avə ka natii nə ayinə. Makə tikisanyitə pooshi ka kəŋaanənə ka hakii nə tii. Ma təya, kə d'əkəpaa Əntaŋfə ka tii ha agi matəku təku ha ruku ruku. Davə nii təya ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁴ Agyanə tsarə nga ənjitsa shi Anuuu a wabi. Ma ca, ci nə mədəfənə nga slikərənə ndzanənə ka Adamu. Kə bii ci, "Kadə nə Slandanə a shi da malaa'ikanyinaakii gya'ə pu'unyinə da gya'ə pu'unyinə, yadə baanatənə. ‡

¹⁵ Ka la gəŋwanə ka patənə nga ənji cii kəya shi. Bwayakii ka shanə nə gəŋwanaakii a ndzaanə ka nga ənjitə pooshi nyi'u tə Əntaŋfə, acii bwayakii nə slənətə d'aadīi tii da uushi'iitə baabii tii aashikii."

1:7 7 'Wat. 19.1-24; 2 Piita 2.6. **1:8 8** 2 Piita 2.10. * **1:9 9** Dzək. 34.6; Zak. 3.2; 2 Piita 2.11; Mikayilu: Səniinə 12.7. **1:10 10** 2 Piita 2.12. † **1:11 11** Kaa'inu: 'Wat. 4.3-8; 1 Yooh. 3.12; Balaamə: Baan. 22.7,17; 1 Piita 2.15; Koorə: Baan. 16.1-34. **1:12 12** 2 Piita 2.13,17. **1:13 13** Isaa. 57.20; 2 Piita 2.17. ‡ **1:14 14** Mat. 25.31; Anuuu: 'Wat. 5.18,21-24; Ibər. 11.5.

16 Ma ənjitsa, uusəra patə nə tii ka ɲgəərə ma, taa guci patə nə tii ka ɲgəərə ma də hara ənja, təya də sətə kadeesəkə ka shishinətii, təya haɲətə natii na, təya də mandikə-ndikə wabənə ka gəpətə də ənja, kaa təya shii nə'u rəgwatii.

Wabənə ka ənji nə'unə

17 Kadashinyinaakya, ma wabəətə shi masləkee ənji ɲga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a bii koonə oo'i kadə na də, ga ca zaanə koonə.

18 Kə ɲjii təya baaba koonə, “Ma ka muudinə ɲga duuniya, kadə nə ənjə a shigi ətə na ɲusə tuunə. Ma ənjitsa, paa tii shii tə Əntaɲfə. Agi dənə nə tii sətə kadeesəkə ka tii tanə.”

19 Tii nə ənjitə ca kira təkəshinə aahada ənja, ənji ɲga duuniyanə nə tii, pooshi tii shii Ma'yanə ɲga Əntaɲfə.

20 Kadashinyinaakya, ma unə, dəmə gazhi'waanə ɲga tsakəshinə ahadoonə, koonə shii dzənə aakəɲwa də zəɲanə agi vii goonəgaanə goonə ətsə shi dəcii Əntaɲfə ci saakii. Dəmə aakəɲwa də də də'wa də ɲgeerənə ɲga Malaaba Ma'yanə.

21 Kavəmə noonə na aagi uudənə ɲga Əntaɲfə, una gəra saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a nəhə təgunuunə gaamə, ca vii kaamə əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

22 Tə'i hara ənji pooshi tii ba'avə. Ma tsarə ɲga ənjitsa, nəhəmə təgunuunatii.

23 Luupaamə hara ənji acii gunə. Ma hara ənji əsə, nəhəmə təgunuunatii. Amma una dzə də kavə na acii ga təya ɲusləgi duunə. Taa kəjeerənatii maa, mandəkii putə ɲga ajijinəənə ɲga ndzaanatii. Acii ha'ə, goona təbətə shaɲə.

Dəlaamə də Əntaɲfə

24 Dəlaamə də Əntaɲfə. Ci nə əndə da baawəda ɲga nəhənə tuunə acii goona ɲusləgi gakii a rəgwa. Ka mbeenə nə ci ka ɲgərəgi koonə patənə ɲga 'waslyakəənə goonə, ca kira tuunə ka ndzaanə agi ɲwanjuunaakii, una ndzaanə də moodasəkə ka shaɲə.

25 Dəlaamə də Əntaɲfə, acii ci daanəkii nə Slandanə agyanə taa mi patə. Ci luupaa taamə dəcii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Wa ənjə a dūunətə tə ci, ənjə a dəla də ci. Ci ca də ɲwanjuunə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, ndzanə

ka 'watəginə, ka mbu'yanə ka ənshinə ka dəŋə ka muudinə.
*Aamiina.

Səniinə nga Yoohana

¹ Ma ləkaləkatəna, asəkəkii nə uushi'iitə baarii* Yeesu *Aləmasiihu. Əntənfə ba'acii ka ci uushi'iitsə, kaa ca baarii ka ənji nə'unə tə ci tə sətə na slənə tyasə kədəhə. Ci dii sləkee Aləmasiihu ka malaa'ikaakii, kaa ca baarii uushi'iitsə ka nyi, Yoohana, əndə slənaakii.

² Kə bagi nyi patənə nga uushi'iitə nee nyi, nya bagi makə sətə wabi Əntənfə, nya bagi goonğaənə ənə baarii Yeesu Aləmasiihu ka nyi.

³ Əndə barəkaanə nə əndətə ca jənga wabənə nga an-abaakwaanə ənə nyaahə nyi aasəkə ləkaləkatəna. Patənə nga ənjitə ca fa wabənəkii, təya nə'utə, ənji barəka nə tii əsə. Acii kə uugi saa'i nga slənənə nga uushi'iitsə mbəshanə.

Nəhəpaanə ka Ikəliisiyanyinə mədəfə anə hanyinə nga Asiya

⁴ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka Ikəliisiyanyinə mədəfə anə hanyinə nga Asiya. Ma ləkaləkatəna, daciiki Yoohana shigi. Wa Əntənfə a dā koonə pwapoonə, wa ca vii koonə ndzaanə jamə. Ci nəndə əndzə'i, ci nəndə nukə, ci əsə na shi. Ma pwapoonəkii, daci nūnyi ma'yanə mədəfə ca shigi əsə. Tii nəndə akəɲwacii dəgələ nga ɲwanjuunaakii.

⁵ Wa Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə. Ci nə əndətə ca baarii goonğa. Tə ci 'watəgi Əntənfə mədeenə agi maməətə ənja. Ci əsə nə ɲwanjwə agyanə meeminə nga duuniya patə.

Kə uu'i ci taamə, ca əntəgi də əjigi idənaakii ka putə gaamə kaama shii mbərədənə acii slənə 'waslyakəənə.

⁶ Ca kavə taamə kaama ndzaanə ka limanyinə agi ɲwanjuunaakii, ama paslə tə Əntənfə Dii. Wa ənjə a dūunətə tə ci, ca dā ɲwanjuunə nga ha'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.

⁷ Tsaaməmə! Kədəhə nə ci ka shinə dagi kurabiinə. Taa wu patə, ka neenə nə ci ka ci də ginəkii. Ənjitə bələgi tə ci maa, ka neenə nə tii ka ci. Patənə nga slikərənyinə nga

* **1:1 1.1** Əntaa səniinə əndə a tsəfə ɲunyinə amma uushi makə səniinə. Ma də uura Gərikə, uushi'iitə baarii Yeesu Aləmasiihu ka Yoohana. **1:1 1.1 4.1; 22.6. 1:2 1.2 6.9. 1:3 1.3 14.13. 1:4 1.4 4.5. 1:5 1.5 2.26; 7.14; 19.15; Kwal. 1.18; Ibər. 9.14; 1 Yooh. 1.7. 1:6 1.6 5.10; 20.4,6; 22.5; Shig. 19.6; 1 Piita 2.9.**

duuniya, ka tuunə nə tii acii shinaakii. Ha'ə na də. Aamiina.

⁸ Ma bii Slandanə, Əntanfø Əndə baawəfa, ci saakii nə nga təkəŋwanə, ci əsə nə nga muudinə. Ci nəndə əndzə'i, ci nəndə nükə, ci əsə na shi.

*Jigaginə nga *Aləmasiihu ka Yoohana*

⁹ Ma nyi Yoohana, ndzəkəŋushi'inuunə nə nyi. Ləbə naamə da Yeesu. Də ha'ə dīi amə ləbə agi cibənə ca də taamə, ama sə'watə, waatoo, amə patə ənə kavə ci ka ndzaanə agi ŋwanuunaakii. Ma nya, kə wazii nyi wabənə nga Əntanfø da goongaənə ətə baarii Yeesu. Putakii kəshi ənji tə nyi, ənjə a kərəgi tə nyi aanə hanyinə nga Patamasə ətə ahada ma'inə.

¹⁰ Ma ka əndə'i uusəra alatə, kə ŋgərəgi Ma'yanə nga Əntanfø tə hiimaaki, kə fii nyi wabənə makə wazənə nga uutəma daba'aki.

¹¹ Ca ba, "Naahətə sətə nee hə, ha sləkee ka ləkaləkətəkii ka Ikəliisiyanyinə nga vəranə mədəfə, waatoo, Ikəliisiya nga Afisa da nga Səmiirəna da nga Parəgama da nga Tiyaŋira da nga Sarədisə da nga Filadaləfiya da nga Lawədikiya."

¹² Nya zə'wugi kaa nya tsaaməgi taa wu ca wabə da nyi. Wata nya nee ka uushi'inə mədəfə nga əndzənə ətə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə.

¹³ Ma ahada uushi'iitə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə, kə nee nyi ka uushi pushashi da əndə shiŋkinə da i magərə kəjeerənə ashikii kura'ə aa ba'ə sədəkii. Ca anəpaa ədzəməkii də gyara nga əndzənə.

¹⁴ Talə talə makə əmputə kəbənə nə shiŋkinaakii. Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə.

¹⁵ Ma sədəkii əsə, makə sətə ci mana tibisa a bərə agi gunə nə ci ka bərənə. Makə wazənə nga ŋgyaaranə nga ma'inə a gəərə daba'ə vənə nə uurakii əsə.

¹⁶ Ca kəsəpaa tikisanyinə mədəfə da ciizəmakii. Ngila purəjanə a shigi da makii. Kyakya'ə rəgwa nə ngila purəjanəkii ka idənə. Pyapidənə makə nga uusəra nə kəŋwaciinəkii. †

¹⁷ Ma kə nee nyi ka ci, wata nya kulagi atsaa sədəkii makə mantə ənda. Ca kəsətə tə nyi də ciizəmanəkii, əŋki ci ka nyi, "Ga ha ŋgwələ: nyi nə nga təkəŋwanə da nga muudinə.

1:7 1.7 1.13; Dan. 7.13; Mat. 24.30; Yooh. 19.34,37; 1 Tees. 4.17. **1:8 1.8** 1.4,8; 2.8; 4.8; 11.17; 16.5; 21.6; 22.13; Shig. 3.14; Isaa. 44.6. **1:9 1.9** 22.8. **1:10** 1.10 17.3. **1:11 1.11** 4.5. **1:12 1.12** Zak. 4.2. **1:13 1.13** Dan. 7.13; 10.5. **1:14 1.14** Dan. 7.9; 10.6. **1:15 1.15** 14.2. † **1:16 1.16** mədəfə 4.5; ngila purəjanə: 2.12; 19.15; Ibər. 4.12. **1:17 1.17** 1.8; Dan. 8.17-18.

¹⁸ Da i əpinə nə nyi. Kə shi nya əŋki. Amma, ma əndzə'i, tə'i nyi da əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Tə'i nyi da baawəda agyanə wa da agyanə ha ŋga ndzaanə ŋga maməətə ənja.

¹⁹ Aci ha'ə, naahətə patənə ŋga uushi'iitə cii kwa nee, waatoo, uushi'iitə ca slənə əndzə'i da uushi'iitə na slənə aakəŋwa.

²⁰ Wiinə sətə ci uushi'iitsə nee hə a moo banə: ma tikisanyitə mədəfə ətə nee hə da ciizəmaki, tii nə malaa'ikanyinə mədəfə ətə ca nəhə Ikəliisiyanyinə mədəfə. Ma uushi'iitsə ŋga əndzənə mədəfə ŋga dzakə garəkuwanyinə əsə, tii nə Ikəliisiyanyinə mədəfə."

2

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya ŋga Afisa.

¹ Əndətə nee nyi a ba ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya ŋga Afisa oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə kəsəpaa tikisanyinə mədəfə da ciizəmaki, ca wiigi'i ahada uushi'inə mədəfə ŋga əndzənə ətə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə.

² Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi patənə ŋga ndzaanə goonə. Kə shii nyi makə sətə ndzaa unə də gazhi'waanə agi slənə goonə da sə'watənə goonə. Kə shii nyi əsə, paa unə ka vii rəgwa ka bwaya ənja, təya ndzaanə ahadoonə. Kə gəlatuunə ənjitə ca jirakə oo'i, masləkee ənjaaki nə tii, una shi ka pukəgi ba'atii oo'i, majirakinə nə tii.

³ Agi sə'watənə nuunə cibənyinə ka putaaki, pooshi unə zhaarə əsə.

⁴ Amma, tə'i uushi cuuna də pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo pooshi unə agi uufənə tə nyi ma'ə makə ŋga ŋukə.

⁵ Aci ha'ə, buurətəmə oo'i, ka ŋgutə ha sanə ŋusləgyuuna? Baamə ka Əntəŋfə, una slənə sətə njuuna slənə ŋga ŋukə. Madə pooshi unə baanə, ka dzənə nə nyi aabii unə, nya dzə ka ŋgərəgi ha ŋga dzakə də garəkuwanyinə goonə ka hatə dii ci davə.

⁶ Amma wiinə sənə cii kya dəla duunə agikii: kə bərapaa unə slənə ŋga Nikoolanyinə* makə sətə bərapaa nyi slənətii əsə.

⁷ Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa sətə ci Malaafa Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii,

1:18 1.18 Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,25-26. **2:1 2.1** 1.16,20; Af. 1.1. **2:2 2.2**

2 Koor. 11.13; 1 Yooh. 4.1. **2:5 2.5** 2.16,22; 3.3,19. * **2:6 2.6** Ma Nikoolanyinə, mbərə mbərə nə dzəgunənətii da ŋga Balaamə. Tsaamuu 2.14.

ka viinə nə nyi ka tii rəgwa nga adə pawə nga ənfutə ca vii əpinə agi Aləjana† nga Əntənfə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Səmiirəna

⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Səmiirəna oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə nga təkəŋwanə da nga muudinə ətə shi a əntəgi, amma kə ma'i ci da i əpinə agi maməətə ənja.

⁹ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi cibə goonə, kə shii nyi ghanə goonə əsə. Amma, ma ka nyi, ənji wahə nuunə. Kə shii nyi, ma ənjitə ca jirakə oo'i, *Yahudiinə nə tii, agi wabənə nə tii bwaya uushi'inə aashuunə. Amma, ma tii, əntaa Yahudiinə nə tii. Ənji nga *Seetanə nə tii. ‡

¹⁰ Goona ɣgwələ acii taa mi patə ətə na cibəe koonə. Shiimə oo'i, kadə nə Seetanə a gəlatə tuunə, ənjə a əjigərə hara ənji goonə aa furəshina, təya cibə nga baanə pu'u. Ndzaamə da vii goonğa, taa əntənə cuuna əntə putə nga vii goonğa goonə. Mad'a kə dfii unə ha'ə, ka viinə nə nyi koonə əpinə ətə pooshi ka uudənə putə nga jaalanə goonə.

¹¹ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka mbədənə nə tii acii kanə tə tii aagi gunə, waatoo, əntənə nga bəra'inə. Paa ci ka əntənə ma'ə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Parəgama

¹² Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Parəgama oo'i:

Wiinə wabənə da ma Slanda ɣgila purəjanə ətə ca idə kyakya'ə rəgwa.

¹³ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi hatə rii unə davə. Ma gyuunə ka ranə, asəkə giwa nga Seetanə da ɣwanjuunaakii. Amma patə da ha'ə pooshi unə bwasee ka vii ka nyi goonğa. Taa ka saa'itə bələgi ənji tə Antipa, əndə seedaaki nga goonğa, pooshi unə kaaree ka nyi. Ma ca, kə bələgi ənji tə ci ahadoonə, asəkə giwa nga Seetanə.

¹⁴ Amma, tə'i uushi'inə cuuna d'a pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo tə'i hara ənji ahadoonə ca nə'u dzəgunənə nga Balaamə. Ma ca, kə dzəgunətə ci ka Balaka makə sətə kagərə ci tə ənji *Isərayiila ka slənə 'waslyakəənə,

† 2:7 2.7 Əndə'i ləmə nga ha dagyə. 2:7 2.7 22.2,14,19; 'Wat. 2.8-9; 3.22; Əzaki. 28.13; 31.8; Mat. 13.9,43. 2:8 2.8 1.8,18. ‡ 2:9 2.9 2 Koor. 6.10; Yak. 2.5; Seetanə: 3.9; 2 Koor. 11.14-15. 2:10 2.10 Mat. 10.28; 1 Koor. 9.24-25. 2:11 2.11 20.6,14; 21.8. 2:12 2.12 1.16.

ca kagərə tē tii ka adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə, təya aləhiinə əsə.

¹⁵ Ha'ə, tə'i ahadoonə ca nə'u dzəgunənə nga Nikoolanyinə.

¹⁶ Aci ha'ə, baamə ka Əntənfə. Maɗa pooshi, ka dzənə nə nyi aabii unə pii, nya dzə ka panə da tii də ngila purəjaanə shigi da maki.

¹⁷ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii zəmətə dəkəpaa Əntənfə dagyə, nya vii ka tii mambwadaɗa faara da i manaahə kura ləmə anəkii. Ma ləmətsa, pooshi əndə na shii, maɗaamə əndətə nii kya vii ka ci." §

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Tiya-tira

¹⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Tiya-tira oo'i:

Wiinə wabənə da ma *Uuzənə nga Əntənfə. Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə. Ma sədəkii əsə, makə maɗa tibisa nə ci ka bərənə.

¹⁹ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə, kə shii nyi uufənə goonə da vii goonga goonə əsə. Kə shii nyi tsakəshinə goonə da sə'watənə goonə. Weewee, ma slənə goonə nga əna, kə palee ka nga ŋukə.

²⁰ Amma, tə'i uushi cuuna ɗa pooshi dzəgərə ka nyi. Kə vii unə rəgwa ka miitə ci ənjə a 'wa Izabyalə, kaa kya ndzaanə ahadoonə. Ma kya, agi jirakənə nə ki oo'i, ma sətə cii ta ba, da ma Əntənfə shigi. Amma saaweenə cii ta saawee ka ənjaaki də dzəgunə ka tii aləhiinə i adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə.

²¹ Kə kapaa nyi ka ki saa'ya kaa kya baanə ka nyi. Amma paa ki ka moo bwasee ka aləhiinə.

²² Aci ha'ə, ka gwakəpaanə nə nyi tē ki ka bwanea. Ma ənjitə ca ɗa aləhiinə da ki əsə, ka kyanə nə nyi ka tii bwaya ciba, see maa baa tii ka Əntənfə, təya bwasee ka nə'u sətə jigunyi ki ka tii.

²³ Ka bələginə nə nyi tē ənji nə'unə tē ki. Də ha'ə shiinə patənə nga Ikəliisiya oo'i, nyi nəndə shii sətə a ədzəmə ənda da sətə cii kəya moo. Ka ki'itənə nə nyi taa ka wu agyuunə mbərə mbərə da slənaakii.

²⁴ Ma unə ətsə asəkə vəranə nga Tiya-tira, ətə pooshi nyi'u bwaya dzəgunəətsa, madzəgunəmə unə sətə ci hara

2:14 2.14 2.20; Baan. 24.25; 25.1-3; 31.16; 2 Piita 2.15. § **2:17 2.17** Jab. 78.23-25; Yooh. 6.48-51; faara: Zak. 3.9; kura ləmə: 3.12; Isaa. 62.2; 65.15. **2:18 2.18** 1.14-15. **2:20 2.20** Baan. 25.1-8; 1 Meem. 16.31; 2 Meem. 9.22,30; Slənə 15.20. **2:23 2.23** 22.12; Irim. 11.20.

ənjə a 'wa 'ma'umbee haala nga Seetanə' əsə, a ba nyi koonə: paa nyi ka kaanə koonə əndə'i slənə ma'a.

²⁵ Ma nə uushi cuuna də: kəsətəmə tənə tənə tə sətə jigunyuunə da sətə cuuna slənə dənə ka saa'yatə nii kya dzə.

²⁶⁻²⁸ Ma ənjitə jaalii, təya kəsəpaa slənaaki dənə ka muudinə, ka viinə nə nyi ka tii baawəda makə sətə upaa nyi acii Daadə, təya ndzaanə ka gayinə agyanə patənə nga slikərənyinə, təya də nwanjuunə agyanətii də zala tibisa, təya fəəsləgi tə tii makə sətə ci ənjə a fəəsləgi uuda, nya vii ka tii vooda nga pukə də ha.

²⁹ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə."

3

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Sarədisə

¹ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Sarədisə oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə da nūnyi ma'yanə nga Əntanfə mədəfə da i tikisanyinə mədəfə. Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Ma nə ənji ka nəhənə, da i əpinə nuunə, amma maməətəkii nuunə.

² Ma caamə nyi, gədamə nə slənə goonə akənwacii Əntanfəwaaki. Acii ha'a, vədəhəmə ka nūnyinə, una ənə ka hədatəgi də slənə goonə acii ga ca uudəpaa na.

³ Buurətəmə sətə jigunyuunə da sətə fii unə. Dəmə də nə'utənə, una baanə ka Əntanfə. Madə pooshi unə və'ihə, ka dzənə nə nyi aabii unə makə sətə ci mahərə a dzə ka hərənə, pooshi unə na shii saa'i nga dzənaaki.

⁴ Tə'i hara ənji ahadoonə gi'u ətə makapaamə nətii nə ka slənə 'waslyakəənə. Kadə niinə a wii ka hakii da tii da i mabwadada kəjeerənyinə ashiinə, acii kə mbu'i tii bahə danə ha'a.

⁵ Ma ənjitə jaalii, ka nğanə nə tii mabwadada kəjeerənə ha'a makə ətsa. Paa nyi na əndzəgi ləmətii shənə asəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'a ndənwə ndənwə asəkəkii. Kadə nii kya ba akənwacii Daadə da malaa'ikanyinaakii oo'i, naaki nə tii.*

⁶ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə."

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Filadaləfiya

2:25 2.25 3.11. 2:26-28 2.26-27 12.5; 19.15; Jab. 2.8-9. 3:1 3.1 1.4,16. 3:3 3.3 16.15; Mat. 24.43; 1 Tees. 5.1-2. 3:4 3.4 6.11. * 3:5 3.5 Mat. 10.32; ləkaləkatə: 13.8; 17.8; 20.15; 21.27; Shig. 32.32; Jab. 69.29; Isaa. 4.3; Luka 10.20.

⁷ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Filadaləfiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Malaaba ənda, Əndə goonga əsə. Aciikii nə lakila nga makuvə nga ɲwanwə *Dawuda. Mada kə wunəgi ci, pooshi əndə mbee ka pa'əginə. Mada kə pa'əgi ci əsə, pooshi əndə mbee ka wunəginə ma'ə.

⁸ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Kə shii nyi, gi'u nə baawəda goonə əsə, amma kə nə'utuunə tə dzəgunənaaki, makaareemuunə ka nyi. Wiitsə kə kapaa nyi makuvə furəɲə akəɲwaciiku, pooshi əndə pa'əginə.

⁹ Fatəmə! Ma ənji nga Seetanə, waatoo majirakiitsə ca jirakə oo'i, Yahudiinə nə tii, ka kavənə nə nyi tə tii, kaa təya gəra'wə akəɲwacii unə. Davə shiinə tii oo'i, kə uu'i nyi tuunə.

¹⁰ Kə nə'utuunə wabənaaki, una kəjaanə ndihə ndihə də sə'watənə. Aci ha'ə, ka nəhənə nə nyi tuunə acii təbətə nə ənjə a təbə tə duuniya patə ka gəlatənə də patənə nga ənja.

¹¹ Wanyitə ka dzənə kədəhə. Kəsətəmə tənə tənə tə sətə jigunyii koonə, acii ga ənjə a ləwuma shikwa goonə.

¹² Ma ənjitə jaalii, paa tii ka dzəginə shanə asəkə maɖuunə kuvə nga Əntaɲfwaaki. Ka kavənə nə nyi tə tii ka ndzaanə ka kila asəkəkii. Ka naahəvənə nə nyi ləmə nga Əntaɲfwaaki da ləmə nga vəranaakii aashitii. Ma vəranəkii, ci nə kura Urusaliima ətə na jima dadagyə dəcii Əntaɲfwaaki. Ka naahəvənə nə nyi kura ləməki aashitii əsə.

¹³ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Lawədikiya

¹⁴ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Lawədikiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə ci ənjə a 'wa *Aamiina', Əndə seeda nga goonga, pooshi jirakənə ashikii. Ci nə kilə nga patənə nga sətə ghənyi Əntaɲfə.

¹⁵ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə: pooshi unə watə watə, pooshi unə bwasee dəɲwa'ə ka nə'unə tə nyi əsə. Maci taa watə watə nuunə taa bwaseenə dəɲwa'ə ka nə'unə tə nyi, kadə ka shiinə nə nyi sə nga ɖanə duunə.

¹⁶ Yoo, makə ɖii ci, gədamə nuunə, ka tifyaginə nə nyi tuunə asəkə maki.

¹⁷ Wanuunə ka banə oo'i, ənji gəna nuunə, pooshi uushi ghii unə, pooshi uushi cuuna moo əsə. Asee, mashiimuunə oo'i, unə nə matəgugunəkii ka şanə, maaghiinə nuunə, moorəfəkii, dimə də purəki.

¹⁸ Wanyinə ka banə koonə, koonə dərə əndzənə aciiki ətə sləwatə ənji nga'ə də gunə, koonə ndzaanə ka ənji gəna; una dərə mabwadada kəjeerənə aciiki ka umbee də purəkinə goonə acii ga ayinə a kəshi tuunə; una dərə kuzəka, koonə bəzəvə aa gyuunə koonə mbee ka nee ka uushi'inə.

¹⁹ Ma nya, ka ənjitə cii kya uudə cii kya wazə, nya dzalə tə tii əsə. Acii ha'ə, baamə ka Əntanfə, una nə'u tə nyi də ədzəmə rənwə.

²⁰ Wanyinə kənə ka dza makuva. Ma əndətə fii uuraki, ca wunəgi makuva, ka dzəgərənə nə nyi aa hakii aasii, ina adə zəmə ka hakii da i ci.

²¹ Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii rəgwa nga ndzaanə atəngalaki asəkə dəgələŋwanjuunaaki makə sətə jaalii nyi, wanyinə dasə atəngala Daadə asəkə dəgələŋwanjuunaakii.

²² Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə."

4

Duunətənə tə Əntanfə gatə dadagyə

¹ Ma daba'əkii, nya tsaamə, wata nya nee ka makuvə nga dagyə mawunəkii. Wata nya fa uura nga əndə ətə ca muu makə uutəma, waatoo ətə 'watəgi wabənə ka nyi. Əŋki ci ka nyi, "Ŋgirawə aa hanə kaa nya baarii ka hə sətə na slənə tyasə daba'ə ətsa."

² Pii, wata Malaaba Ma'yanə a ŋgərəgi hiimaaki. Wata nya nee ka dəgələŋga ŋwanjuunə dadagyə da Əndə dasə anəkii.

³ Makə ŋunyi faariinə ətə ci ənjə a 'wa yasəpa da sarədisə nə kənwaciinəkii ka bərənə. Məŋganə a gunutə də dəgələŋga ŋwanjuunəkii, ca dzə də bərənə makə faara ətə ci ənjə a 'wa iməradə.

⁴ Tə'i hara dəgələnyinə ŋga ŋwanjuunə pupusərə aji ənfwadə ətə gunutəgi də dəgələŋga ŋwanjuunəkii. Ma asəkə dəgələnyinəkii, gayinə pupusərə aji ənfwadə

ndzaanə asəkəkii. Kə ngii tii mambwafada kəjeerənyinə da i dara nwanjuunə nga əndzənə anətii əsə. *

⁵ Wata see pyapidənə ca dzə də shiginə anə dəgələ nga nwanjuunəkii makə pyapidənə nga vəna, da wazənə lanə makə dzanə nga vəna. Ma akənwaciikii, tə'i garəkuwanyinə mədfəfə ca hənə; waatoo tii nə ma'yanə mədfəfə nga Əntanfə.

⁶ Ma akənwacii dəgələ nga nwanjuutsa, tə'i uushi makə uunəva ətə ca bərə makə dyarugala. †

Tə'i uushi'inə ənfwadə da i əpinə a matii ətə gunutə də dəgələ nga nwanjuutsa. Tə'i ginə nga uushi'iitə taa dama patə ashitii, daba'atii da akənwaciitii.

⁷ Ma uushi nga təkənwənə, makə livarə nə ci. Ma nga bəra'inə əsə, makə la nə ci. Ma kənwaciinə nga makkənə nga uushi'iitsa, makə nga əndə shiŋkinə. Ma nga ənfwadənə, makə nga zhira ca lədfə nə ci.

⁸ Taa ngutə rəŋwə agi uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, tə'i ci da bəbu'wə kuwa. Taa dama patə, tə'i ginə ashitii. Vədfə da uusəra nə tii ka ka wanyanə, yadə əpisəka, təya ba,

“Malaabakəya, malaabakəya, malaabakii
nə Slandana, Əntanfə, Əndə baawəfa.

Ci nəndə ŋukə, ci nəndə əndzə'i, ci əsə na shi!”

⁹ Agi kanə nə uushi'iitə wanyanə nga dūunətənə da kuyiriinə tə Əndətə dasə asəkə dəgələ nga nwanjuunə, ətə da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁰ Taa guci patə kii tii wanyanə, ma gayiitə pupusərə aji ənfwadə natii, wata təya gərə'waanə akənwacii Əndətə dasə asəkə dəgələ nga nwanjuuta, waatoo akənwacii Əndətə da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, təya vii dūunuunə ka ci, təya dəədfəgi dara nwanjuunatii akənwacii dəgələ nga nwanjuuta, təya ba,

¹¹ “Ya'ə Əntanfə, Slandaniinə,
kə mbu'i hə bahə dūunətənə tə hə,
da dəlanə də hə, ha də nwanjuunə,
acii hə dīi taa mi patə,
də moonaaku ghənyī hə tə tii, ndzaa tii.”

5

Mafuudə ləkaləkatə acii Əntanfə

* **4:4 4.4** gayinə: 5.5,8,10; 7.11,13; 11.16; 14.3; 19.4; Isaa. 24.23; mambwafada kəjeerənyinə: 6.11. **4:5 4.5** 8.5; 11.19; 16.18; 17.9; Shig. 9.24; 19.16; Əzaki. 1.13-14. † **4:6 4.6** 15.2; Əzaki. 1.22; uushi'inə ənfwadə: 5.6,8,11; 6.1; 7.11; 14.3; 15.7; 19.4; Əzaki. 1.5-12; 10.14. **4:8 4.8** 1.17; 11.17; Isaa. 6.2-3; Əzaki. 1.18; 10.12. **4:11 4.11** 'Wat. 1.1,31; Səniinə 5.9,12; 11.15,17; 12.10; 15.3-4; 19.6.

¹ Wata nya nee ka mafuudə ləkaləkətə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanuunə. Manaahəkii nə ba'a da səkə nğa ləkaləkətəkii. Manyi'əkii hakii mədəfə nə ma nğa ləkaləkətəkii də buka.

² Wata nya nee ka mafuunə malaa'ika, ca ngəree ka uurakii, əŋki ci, "Wu mbu'i bahə əndzəgi buka a ma mafuudə ləkaləkətə, ca wunəpana?"

³ Ma nee nyi, pooshi əndə dagyə taa a duuniya taa agi ənjə agu'u ətə mbu'i bahə wunəpaa mafuudə ləkaləkətəkii bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁴ Ma nyi, kə kiwə nyi ka şanə acii pooshi ənji upaa əndətə mbu'i bahə wunəpaa mafuudə ləkaləkətəkii, bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁵ Wata rəŋwə agi gayiitə a ba ka nyi, "Ga ha tuu, tsaamuu, wiitə Əndətə ci ənjə a 'wa 'Livarə nğa slikərənə nğa Yahuda', waatoo mafuunə jijinə nğa *Dawuda. Ma ca, kə jaalii ci. Jaalanaakii vii ka ci baawəda nğa əndzəgi də bukatə hakii mədəfə, ca wunəpaa mafuudə ləkaləkətətsa."

⁶ Ma ahadahada dəgələ nwanuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da ahada gayiita, kə nee nyi ka *Uundzə Baga kəŋə. Makə kə lagi ənji uurakii nə ci. Tə'i ci da mapə mədəfə anəkii da i ginəkii mədəfə əsə. Ma giitə mədəfə, nunyi ma'yanə nğa Əntənfə mədəfə nə tii. Əntənfə sləkee ka tii aasəkə duuniya patə. *

⁷ Wata Uundzə Bagatə a dzə ka luu mafuudə ləkaləkətətə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanuunə.

⁸ Ma kə liwə ci, wata uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiitə pupusərə aji ənfwadə a gərə'waanə akəŋwacii Uundzə Bagatə. Taa wu agitii, da i kəzhimbərə aciikii, da i kwalakə nğa əndzənə aciikii əsə, pasə da i urədyə asəkəkii. Ma urədikii, ci ndzaanə ka də'wa nğa ənji nğa Əntənfə. †

⁹ Təya ka kura wanyanə, təya ba, "Kə mbu'i hə bahə ngərə mafuudə ləkaləkətə, ha əndzəgi bukatə a makii, acii kə bələgi ənji tə hə.

Də əjigi idənaaku dərəgi hə ənji ka Əntənfə taa agi ngutə slikərənə, taa ngutə uura əsə da hanyinə nğa duuniya patə,

¹⁰ ha kavə tə tii

5:1 5.1 10.2; Isaa. 29.11; Əzaki. 2.9-10; Dan. 12.4,9. 5:5 5.5 4.4; 'Wat. 49.9; Mat. 1.1; Rooma 1.3-4; Ibər. 7.14. * 5:6 5.6 4.6-7; Uundzə Baga: 5.9,12; 6; 7.17; 12.11; 13.8; Isaa. 53.7; Irım. 11.19; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19; ma'yanə mədəfə: 4.5; Zak. 3.9. 5:7 5.7 4.2,9; 5.1,13; 6.16; 7.10,15; 19.4; 20.11; 21.5; 1 Meem. 22.19; Isaa. 6.1; Əzaki. 1.26-28; 10.1. † 5:8 5.8 8.3-4; Jab. 141.2; kəzhimbərə: 15.2. 5:9 5.9 4.11; 5.6; 7.9; 14.3; Jab. 96.1. 5:10 5.10 1.6.

kaa təya ndzaanə ka limanyinə agi nwanjuunaaku,
 kaa təya paslə tə Əntanfø,
 təya də nwanjuunə agyanə duuniya.”

¹¹ Yoo, nya ənə ka tsaamənə, nya nee ka malaa'ikanyinə
 lanə, pooshi əndə baanatənə, təya gunutə də dəgələ
 nwanjuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiita.

¹² Ma nya fa, təya ngəree ka uuratii ka ka wanyanə, təya
 ba,

“Ma ha, Bagatə bələgi ənji,
 tə'i hə da baawəda, da waha, da shiinə, da ngeerənə.
 Kə mbu'i hə bahə dəlanə də hə,
 ənjə a duunətə tə hə, ənjə a kuyirii tə hə.”

¹³ Ma nya fa əsə, taa ngutə uushi da i əpinə a makii dadagyə
 da a duuniya da agi ənjagu'u da agi uunəvənyinə, tii patə,
 təya ka wanyanə, təya ba,

“Dəlaamə də Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə
 tii da Uundzə Baga.

Dəlaamə də tii putə nga duunuunatii da baawədatii
 ka ca'ə ndənwə ndənwə.

Kuyirii amə tə tii.”

¹⁴ Wata əŋki uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, “Wa ca də
 ha'ə.” Gayiitə natii əsə, təya gərə'waanə, təya paslə tə
 Əntanfø da tə Uundzə Bagata.

6

*Əndzəginə nga Uundzə Baga tə bukanyinə a ma
 ləkaləkatə*

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka Uundzə Bagata, ca əndzəgi
 rənwə agi bukanyiiitə mədfə a ma ləkaləkatətə. Wata, ma
 nya fa, rənwə agi uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ngəree
 ka uurakii makə dzanə nga vənə, əŋki ci, “Shiwa!”

² Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mabwadada təhwa da
 əndə a ba'akii. Ma əndətə, da i kwadza aciikii nə ci. Ənjə
 a vii ka ci dara nga jaalanə, ca palə də jaalanə, ca dzə ka
 tsakə jaalanə.

³ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi bəra'inə nga
 bukanyiiitə a ma ləkaləkatətə. Wata, ma nya fa əsə, bəra'inə
 nga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, “Shiwa!”

⁴ Wata əndə'i madizə təhwə a shigi. Ma əndətə a ba'akii,
 kə vii ənji ka ci magərə ngila purəjanə, ənjə a vii ka ci
 baawəda nga gunutə də panə asəkə duuniya, ənji shiŋkinə
 a bələəshinə.

‡ 5:11 5.11 malaa'ikanyinə: Aych. 1.6; Dan. 7.10; Ibər. 12.22. 5:12 5.12 4.11.
 5:13 5.13 Jab. 150.6; Fil. 2.10. 6:2 6.2-8 19.11,14; Zak. 1.8; 6.1-7.

⁵ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi makkənə nga bukanyitə a ma ləkaləkatətə. Wata, ma nya fa əsə, makkənə nga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, "Shiwa!" Ma nya tsaamə, wata nya nee ka madədənəwə təhwa. Ma əndətə a ba'akii, da i sə nga gəla də uushi'inə aciikii nə ci.

⁶ Wata nya fa wabənə əsə makə uura nga əndə ahada uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, ca ba, "Reeta nga taasawa nga səkənəwə tanə taa taasawa da reeta nga jika tanə dərəginə ənji də kwaba nga ka uusəra rənəwə! Amma ga ənjə a saawee ka maara da ma'i inaba."

⁷ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi ənfwadənə nga bukatə a ma ləkaləkatətə. Wata, ma nya fa, ənfwadənə nga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, "Shiwa!"

⁸ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka dəfwa'a nga təhwa. Ma əndətə a ba'akii, 'Wa' nə ləməkii. Ha nga ndzaanə nga maməətə ənjə a dzə də nə'unə tə ci ba'ə ba'a. Kə vii ənji ka tii baawəda agyanə əndə'i purəjanə rənəwə agi ənfwadə nga duuniya ka bəələ ənji də ngila purəjanə, i də madəfənə, i də bwaneanyinə, i də dabanyinə nga bilinə.

⁹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi tufənə nga bukatə a ma ləkaləkatətə. Nya tsaamə aatsa ha nga də sataka ka Əntənəfə, wata nya nee ka ma'yanyinə nga ənjitə bəələgi ənji putə nga waaza wabənə nga Əntənəfə, acii kə ndzaa tii ka ənji goonəgi agi waazanatii.

¹⁰ Təya ka vürənə də ngeerənə, əŋki tii, "'Ya'ə Slandana, Maduunəkii, Malaabakii, Əndə goonəgi. Ca'ə guci gəraniinə la gənəwanaaku agyanə ənji *duuniya putə nga bələnə tiinə, ha də ka tii cibə kwa?"

¹¹ Wata ənjə a vii ka taa wu agitii marəma, əŋki ənji ka tii, "Gəreemə gi'u zəku'i, kaa lənənə nga ndzəkənəushi'inuunə a mbu'u, waatoo guvii-slənənyinə goonə ətə ci ənjə a bəələgi makə sətə bəələgi ənji tuunə noonə." *

¹² Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi kuwanə nga bukatə a ma ləkaləkatətə. Ma nya nee, wata gəgədzənə nə hanyinə də ngeerənə, uusəra a dəgi jakə jakə makə mandə kəbənə, ləgidə əsə, ca dəgi dizə yarə yarə makə idəna.

¹³ Kwaalyanə nə tikisanyinə aa duuniya makə poo nga mana ənfutə gənəgəzətə məda.

6:8 6.8 Irim. 14.12; Əzaki. 14.21; Hoos. 13.14. **6:9 6.9** 1.2,9; 12.11,17; 19.10; 20.4; 1 Yoo. 1.1-2. **6:10 6.10** 18.24; Jab. 13.2-3; Dzək. 32.43; Luka 18.7.

* **6:11 6.11** marəma: 3.5,18; 4.4; 7.9,13; 19.8,14; Isaa. 61.10. **6:12 6.12-13** 8.5,12; 11.13,19; 16.18; Yaw. 2.10; Mat. 24.29.

14 Səkəntanfø a fuudəgi makə ədza, ca rarə'igi. Gişunyinə da təpurə ətə ahada uunəvə patə, pooshi tii ma'ə ka hatii ŋga ŋukə.

15 Ma meeminə ŋga duuniya da gayinə, da gayinə ŋga soojiinə, da ənji gəna, da madiigərə ənji, da patənə ŋga hara ənji, maviinə da dimwanyinə patə, kə huyi tii ka umbənə aagi gişunyinə da burəhənyinə.

16 Təya ba ka gişunyinə da faariinə, "Uulyaanəmə keenə, una umbee keenə acii ga Əndətə dasə asəkə dəgələ ŋwanjuunə a nee keenə, una umbee keenə acii cibətə nə *Uundzə Baga a də keenə putə ŋga mabətəsəkaakii.

17 Acii kə mbu'ya bwaya uusəra ŋga mabətəsəkati. Wu sanə na mbee ka sə'watəna?"

7

*Ənji *Isərayiila dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə*

1 Ma daba'əkii, kə nee nyi ka malaa'ikanyinə ənfwadə kəŋə kəŋə, rəŋwə taa ka ŋgutə purəjanə ŋga duuniya. Makəsəkii aciitii nə mədənyinə ənfwadə ŋga duuniya, acii ga mədə a əgya taa aanə hanyinə taa aanə uunəvə taa ka ənfwa.

2 Wata, ma nya nee, əndə'i malaa'ika a jiga da tsaəŋwə da i sə ŋga də də sagida ŋga Əntanfø mambədəkii aciikii. Ca ŋgəree ka uurakii, ca ba ka malaa'ikanyitə ənfwadə ətə vii Əntanfø ka tii baawəda ŋga cibeenə ka duuniya da uunəva,

3 əŋki ci ka tii, "Goonə cibee ka duuniya i uunəva taa ənfuginə zəku'i, see maa dəadaviinə sagida aakəŋwacii ənji nə'unə tə Əntanfø gaamə."

4 Wata ənjə a ba ka nyi oo'i, ma laŋənə ŋga ənjitə dīi ənji sagida aakəŋwaciitii, dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. Aji slikərənyinə pu'u aji bəra'i ŋga ənji Isərayiila shigi tii.

5 Waatoo, kə dīi ənji sagida ka ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Yahuda; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Ruubinə; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Gada;

6 ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Asarə; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Nafətalima; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikərənə ŋga Manasa;

6:14 6.14 16.20; 20.11; Isaa. 34.4; Ibər. 1.11-12. 6:15 6.15 Isaa. 2.10,19,21; 24.21. 6:16 6.16 5.7; Hoos. 10.8; Luka 23.30. 6:17 6.17 Yaw. 2.11; Nahu. 1.6; Zeef. 1.14-18; Mal. 3.2. 7:1 7.1 9.14-15; Irin. 49.36; Dan. 7.2. 7:3 7.3 9.4; 14.1,3; 22.4; Əzaki. 9.4,6. 7:4 7.4-8 14.1,3; 21.12-13.

⁷ Ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga Simiyoone; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga *Leewi; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga Isakara;

⁸ Ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga Zabuloone; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga Yusufu; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i agi slikerənə nga Beejaminə əsə.

⁹ Ma daba'əkii, ma nya tsaamə, wata nya nee ka dabaala, pooshi baanatənə acii lanənatii. Taa ngutə slikerənə patə, davə nə tii, uuranyinə da hanyinə nga duuniya patə, davə nə tii. Kənjə kənjə nə tii patə akənjwacii dəgələ nwanjuunə da akənjwacii Uundzə Bagata. Taa wu agi ənjita, da i marəma ashikii nə ci, taa wu da i ba nga slifa aciikii əsə, ka dəlaginə də Əntanfə.

¹⁰ Təya ngəree ka uuratii, təya ba, "Kə kuyirii inə tə Əntanfə.

Dasə nə ci asəkə dəgələ nwanjuunə.

Kə kuyirii inə tə *Uundzə Baga əsə, acii daciitii shi luupaanə."

¹¹ Patənə nga malaa'ikanyii tə gunutə də dəgələ nwanjuunə kənjə kənjə, da gayiita da i uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, təya gərə'waanə akənjwacii dəgələ nwanjuunə, təya paslə tə Əntanfə,

¹² təya ba, "*Aamiina. Nga Əntanfə gaamə nə shiinə, da gawuunə, da baawəda. Kuyirii amə tə ci, ama dəla də ci, ama duunətə tə ci nga ha'ə ndənjwə ndənjwə. Aamiina."

¹³ Wata rənjwə agi gayiitə a ləgwa ka nyi, əŋki ci, "I wu sanə nə ənjitsə da i marəma ashitəya? Dama shi təya?"

¹⁴ Nya ba ka ci, "Mashiimə nyi dīi gawaaki, see hə shii." Əŋki ci ka nyi, "Ma ənjitsa, tii sə'watə bwaya ngərə'wa, təya kubəgi marəmənyinatii də idənə nga *Uundzə Baga, ca ənəgi tyaslyasly.

¹⁵ Ci dīi tii kənjə kənjə akənjwacii dəgələ *nwanjuunə nga Əntanfə, təya paslə tə ci vədə da uusəra asəkə kuvaakii. Ma Əndətsə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə, ka nəhənə nə ci tə tii.

¹⁶ Pooshi madəfənə taa ma'igiirənə na dā tə tii ma'ə, pooshi uusəra na ətsa tə tii ma'ə, pooshi matsəfəha əsə.

¹⁷ Acii ma Uundzə Bagatsə akənjwacii dəgələ nwanjuunə, ci na ndzaa ka mageratii, ca kərə tə tii ka gərəə nga ma'iitə ca vii əpinə, təya sa davə. Kadə nə Əntanfə a taadəgi ka tii kiinə agitii." *

7:9 7.9 5.9; 6.11; Leew. 23.40. 7:10 7.10 5.7. 7:11 7.11 4.4,6. 7:12 7.12 4.11. 7:13 7.13 6.11; 7.9. 7:14 7.14 1.5; 22.14; Jab. 51.9; Dan. 12.1; Mat. 24.21. 7:15 7.15 21.3. 7:16 7.16 Isaa. 49.10. * 7:17 7.17 5.6; 21.6; Yooh. 10.10,11; Əzaki. 34.11-16,23-24; kiinə: 21.4; Jab. 126.5-6; Isaa. 25.8.

8

*Əndzəginə nga *Uundzə Baga mədəfənə nga buka a ma ləkaləkətə*

¹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi mədəfənə nga bukətə a ma ləkaləkətətə. Wata dza'ə shikə shikə ənjə a zavə dadəgyə nga reeta nga tibisa.

² Wata nya nee ka malaa'ikanyinə mədəfə. Tii nəndə kənjə kənjə akənjwacii Əntanjə. Ənjə a vii ka tii uutəmanyinə mədəfə. *

³ Əndə'i malaa'ika a shi da i kwalakə nga əndzənə aciikii nga dəzə də urədyə. Ca shi, ca kəñaanə abii ha nga də sataka ətə ghənyi ənji də əndzənə. Ənjə a vii ka ci urədyə lanə kaa ca tsakəvə aagi də'wa nga ənji nga Əntanjə patə, ca dəzə agyanə ha nga də sataka nga əndzənə akənjwacii dəgələ njəwənuunə.

⁴ Wata makiirənə nga urədita da də'wa nga ənji nga Əntanjə a dəzə aadəgyə acii malaa'ikata, ca mbu'u aakənjwacii Əntanjə.

⁵ Ma daba'əkii, malaa'ikatə a ngərə kwalakə nga urədita, ca fədəvə ila nga guutə anə ha nga də sataka aasəkəkii, ca kyagərə kwaləkəkii aasəkə duuniya. Wata wazənə makə dzənə nga vənə da i pyapidənə makə pyapidənə nga vənə da i gəgədzənə nga hanyinə.

Uutəmanyinə

⁶ Wata malaa'ikanyitə mədəfə da i uutəmanyinatii a tasəka kaa təya ədə uutəmatii.

⁷ Malaa'ika nga təkənjwanə a ədə uutəmaakii: pii wata laarənyinə da gunə gwazə da idəna ca əja anə duuniya. Wata purəjanə rənjwə agi makkə nga duuniya, kə ətsagi; purəjanə rənjwə agi makkə nga ənfuginə əsə, kə ətsagi; patənə nga katə'wə kuzənə, kə ətsagi.

⁸ Bəra'inə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata ənjə a ngərə uushi makə maduunə ginwə ətə ca ətsa, ənjə a kagərə aagi uunəva. Wata purəjanə rənjwə agi makkə nga uunəvə a zhi'igi ka idəna.

⁹ Patənə nga uushi'iitə da i əpinə amatii agi uunəvəta, kə məətəgi tii. Patənə nga kumbawalənyitə dəvə əsə, kə biiyigi.

¹⁰ Makkənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata maduunə tikisa a kulyagərə dadəgyə, ca dzə də hənənə

8:1 8.1 Zak. 2.17; Hab. 2.20. * **8:2 8.2** uutəmanyinə: Jasə. 6.4,6; Mat. 24.31.
8:3 8.3 5.8; Shig. 30.1,3. **8:5 8.5** 4.5; 6.12-13; Leew. 16.12; Əzaki. 10.2. **8:7**
8.7-12 9.15,18; Əzaki. 5.2,12. **8:7 8.7** Shig. 9.23-25. **8:8 8.8** 16.3-4; Shig. 7.20,21.

makə garəkuwa. Aagyanə purəjanə rənwə agi makkə nga gəərənyinə da gu'u ma'inə kulyagərə tikisakii.

¹¹ Ma ləmə nga tikisakii, 'Ngərəkikinə'. Wata purəjanə rənwə agi makkə nga ma'inə a dāgi ngərəkiki. Ənji lənjə məkki acii ngərəkikinə nga ma'inəkii.

¹² Ənfwadənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata kə gali purəjanə rənwə agi makkə nga bərənə nga uusəra da ləgidə da nga tikisanyinə. Pooshi bərənə ka purəjanə rənwə agi makkə nga kanə nga uusəra, ha'ə nə vədə əsə.

¹³ Ma daba'əkii, nya tsaamə, nya nee ka zhira ca lədə agintənfə. Ca tuu də ngeerənə, "Kawa'ə! Kawa'ə! Kawa'amə ənji duuniya! Mada kə əgi malaa'ikanyitsə mbədaanə makkə tə uutəmanyinatii, ka kulyaanənə nə cibə koonə lənjə."

9

¹ Wata malaa'ika nga tufənə a ədə uutəmaakii. Ma nya tsaamə, wata nya nee ka tikisa ətə kulyagərə aa duuniya. Ənjə a vii ka ci uuzənə nga makuvə nga makurənjə gu'u nga zanə. *

² Tikisakii a wunəgi ma nga gu'ukii. Wata makiirənə a pukyaqi asəkə gu'ukii makə ətsanə nga maduunə kuva, ca əndəgi uusəra da səkəntənfə.

³ Ayiwanyinə a shigi agi makiirənəkii aasəkə duuniya. Ənjə a vii ka tii tsarə nga baawəda nga həəhənə makə nga arədədənə.

⁴ Ənjə a ba ka tii, ga təya cibee ka kuzəna taa ka ngutə tsarə nga ba da ənfuginə. Amma, wa təya cibee ka ənjitə pooshi sagida nga Əntənfə akənjwaciitii tanə.

⁵ Ənjə a vii ka tii rəgwa nga cibeənə ka tii nga ləgidə tufə, amma ga təya bəələgi tə tii. Ma zəmənə nga cibəkii əsə, makə ətə ci əhənə nga arədədənə a zəmə ənda.

⁶ Ma agi ləgidətə tufə, ka alənə nə ənji shiŋkinə wa, amma paa tii ka upaanə şarə. Ka uudənə nə tii məətəginə, amma ka huyinə nə wa aciitii.

⁷ Ma ayiwanyinəkii, makə təhinə nga paginə nə tii, da i uushi makə dara əndzənə agyanətii. Makə nga ənji shiŋkinə nə kənjwaciinətii əsə.

⁸ Makə shiŋkinə nga makinə nə shiŋkinatii də gərənə. Linyinətii əsə, makə ətə a ma livara.

8:11 8.11 Irin. 8.14. **8:12 8.12** 6.12-13; Isaa. 13.10; Əzaki. 32.7-8. * **9:1 9.1** makurənjə gu'u: 11.7; 20.1; Ayb. 26.6; 28.22; Luka 8.31; 2 Piita 2.4. **9:2 9.2** 'Wat. 19.28; Shig. 19.18. **9:3 9.3-11** Shig. 10.12-20. **9:4 9.4** 7.2-3. **9:6 9.6** Ayb. 3.21; Irin. 8.3. **9:7 9.7** Ayb. 39.19-20; Yaw. 2.4. **9:8 9.8** Yaw. 1.6.

⁹ Ma a ədzəmətii, tə'i uushi makə kərəmə nga tibisa. Makə wazənə nga moota-təhinə laŋə, təya dzə ka panə, nə bəbu'watii ka wazənə.

¹⁰ Ma gazhatii da zəmənə nga əhənətii, mbərə mbərə da nga arədədənə. Da gazhatii nə tii da baawəda nga cibeənə ka ənji nga ləgidə tufə.

¹¹ Tə'i ŋwanwatii, malaa'ika nə ci. Aaciikii ba'avə ənji makurəŋə gu'u nga zanə. Ma ləməkii də uura *İbəraaniya, Abadanə. Də uura Gərikə əsə, Apooliyanə, makə banə, əndə zaginə.

¹² Ma kawa'amə nga təkəŋwanə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsa, tə'i kawa'anyinə bəra'i na shi.

¹³ Wata malaa'ika nga kuwanə a ədə uutəmaakii. Ma nya fa, wata əndə'i uura a shigi danə tanğalanyinə ənfwadə nga ha nga da sataka, ətə ghənyi ənji də əndzənə akəŋwacii Əntaŋfə.

¹⁴ Uurakii a ba ka kuwanə nga malaa'ikata, əŋki ci, "Kapaa tə malaa'ikanyiiə ənfwadə ətə shi ənjə a anəgi tə tii a gərə Ufəratisa."

¹⁵ Wata kuwanə nga malaa'ikatə a kapaa tə tii. Ma təya, kə tasəkapaa ənji tə tii ka slənənə agi saa'ita, waatoo, agi tibisəta nga uusərata nga ləgidəta da nga fəzəta. Ma slənətii, bəələginə tə patənə nga purəjanə rəŋwə agi makkə nga ənja.

¹⁶ Wata soojiinə a shi a ba'a təhinə. Kə bii ənji ka nyi laŋənətii: miliyoonə gya'ə bəra'i.

¹⁷ Wiinə makə sətə nee nyi ka təhinə da ənjitə a ba'atii agi uushi'iitə baarii ənji ka nyi: ma ənjitə a ba'a təhinəkii, tə'i kərəmə nga tibisa a ədzəmətii dizə makə gunə da shigəna da shishima shishima. Ma nə nga təhinəkii, makə nga livarənyinə. Gunə da makiirənə da baruuda ətə ca tsakə iza'unə ca bujika da matii.

¹⁸ Də ha'ə bəələgi ənji tə purəjanə rəŋwə agi makkə nga ənja, waatoo, də guuta da makiiriita da baruudətə ca bujika a ma təhiita.

¹⁹ Acii da matii da da gazhatii nə baawəda nga təhinəkii. Ma gazhatii, makə nga rəhunə da nəkii nə tii. Də ci ci təya iidə ənja.

²⁰ Ma ənjitə mbədaanə ətə mabəələgimə uushi'iitə tə tii, pooshi tii baanə ka Əntaŋfə. Paa tii bwasee ka bwaya slənətii. Mabwaseemə tii ka paslə ginaajinyinə da uuləminə nga əndzənə taa nga ŋgutə tsarə nga tibisa taa nga faara taa nga ənfwa. Ma uushi'iitə cii təya paslə, paa

tii ka nee ka uushi'inə, paa tii ka fa uushi'inə, paa tii ka mbee ka wiinə əsə.

²¹ Ma ənjitsa, pooshi tii baanə ka Əntanƣə, paa tii bwasee ka bəələhiinə da ɗaada sə nga hiila, paa tii bwasee ka aləhiinə da hərənə əsə.

10

Malaa'ika da uundzə ləkaləkatə aciikii

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka əndə'i maduunə malaa'ika ca jima dagintanƣə da i kurabiinə ashikii da i mənƣanə anəkii. Makə uusəra nə kənƣwaciinəkii ka bərənə. Makə ənfwə nga gunə nə shiranƣəkii əsə.

² Tə'i uundzə ləkaləkatə mawunəkii aciikii. Ca ka sədə ciizəmanəkii anə uunəva. Ma sədə madzənəkii əsə, anə hanyinə.

³ Ca nƣəree ka uurakii, ca 'wa makə tuunə nga livara. Wata dzanə nga vənə mədəfə a muu.

⁴ Makə muiy tii, ma ətsə kaa nya naahə, wata ma nya fa, əndə a wabya da nyi dadagyə. Əŋki ci ka nyi, "Ga ha naahə sətə bii dzanə nga vənə mədəfə, wa ca ndzaa ma'umbeekii."

⁵ Wata malaa'ikatə kənƣaanə anə uunəva da anə hanyinə a madəe ka ciinəkii nga ciizəmanə aadəgyə,

⁶ ca jidəgi də ləmə nga Əntanƣə ətə da i əpinə nga ca'ə ndənƣwə ndənƣwə. Ci tagii ha dadagyə da ha a panə da uunəva da i uushi'iitə asəkətii patə. Malaa'ikakii a ba, "Pooshi səkəpaanə ma'ə!

⁷ Ma saa'itə nə mədəfənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii, saa'ikii nə Əntanƣə a uudəpaa aniya nga ma'umbee uushaakii makə sətə bii ci ka lyawarənaakii, waatoo anabiinaakii."

⁸ Wata uuratə fii nyi ca wabə da nyi dadagyə a ənə ka banə ka nyi, "Duu, luuwu mawunə ləkaləkatətə aci malaa'ikatə kənƣə anə uunəva da anə hanyinə."

⁹ Nya dzə aabii malaa'ikata, nya ba ka ci, "Vii ka nyi uundzə ləkaləkatətəsa." Əŋki ci ka nyi, "Nƣəruu, ha tsəbəgi. Ma a maku, ka fanə nə hə ndikə ndikə makə moozəŋa. Amma ka hwarakəginə a səkəku."

¹⁰ Nya luu uundzə ləkaləkatətə aciikii, nya tsəbəgi. Ma nya fa, ndikə ndikə makə moozəŋa. Amma, makə ndagərə nyi, ma nya fa, kə hwarakəgi a səkəki.

9:20 9.20-21 16.9; Shig. 20.13-15. 9:20 9.20 Dan. 5.4,23; Jab. 135.15-17; Isaa. 44.9-20. 10:1 10.1 4.3. 10:2 10.2 5.1; 10.8. 10:3 10.3 Irin. 25.30-31; Hoos. 11.10. 10:6 10.6 Jab. 146.6; Dan. 12.7; Slənə 4.24. 10:7 10.7 22.6; Irin. 25.4; Am. 3.7-8. 10:8 10.8-10 Əzaki. 2.8-3.3.

¹¹ Əŋki ənji ka nyi əsə, “Tyasə, ka ənənə nə hə ka də anabaakwaənə agyanə hanyinə da slikərənyinə da uuranyinə laŋə da agyanə meeminə laŋə.”

11

Seedawanyinə ŋga Əntanfø bəra'i

¹ Wata ənjə a vii ka nyi uushi makə zala ŋga gəla də uushi'inə. Əŋki ənji ka nyi, “Madətə, duu, ha gəlatə maduunə kuvə ŋga Əntanfø da ha ŋga də sataka, ha baanatə tə ənjitə ca paslə tə Əntanfø asəkəkii.

² Amma ga ha gəla da i babara ŋga ba'a ŋga kuvəkii, acii kə vii ənji babarakii ka ənjitə mashiimə tə Əntanfø. Kadə nə təya wiigi'itə vəranə ŋga Əntanfø ŋga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i. *

³ Kadə nii kya sləkee ka seedawanyinaaki bəra'i da i kəjeerənə təguunə ashitii, təya də anabaakwaənə agi baanə dəbu'u rəŋwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə.”

⁴ Ma seedawanyiitsa, kəŋə kəŋə nə tii akəŋwacii Slan-danə ŋga duuniya. Tii nə ənfwə zayitunə bəra'i da garəkuwanyinə bəra'i.

⁵ Patənə ŋga ənjitə mwayi cibeənə ka tii, ka shiginə nə gunə a ma seedawanyiitsa, təya zamagi də ənji daawaa-natii. Də ha'ə bəələginə tii tə ənjitə ca moo cibeənə ka tii.

⁶ Tə'i tii da baawəda ŋga tənagi vənə ka ndzəmənə agi saa'yatə ci təya də anabaakwaanatii. Tə'i tii da baawəda əsə ŋga zə'wee ka ma'inə ka idəna. Tə'i tii əsə da baawəda ŋga kyaanə ka duuniya taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya uushi patə ka saa'yatə ci təya moo.

⁷ Madə kə uudəpaa tii slənatii, ka shiginə nə daba asəkə makurəŋə gu'u ŋga zanə, ca pa da tii, ca mbee ka tii, ca bəələgi tə tii.

⁸ Kadə nə ənjə a bwasee ka wunyinatii anə rəgwa asəkə maduunə vəranə. Də wabənə asəkə wabənə ikə ənji ləmə ŋga vəranəkii, waatoo *Sadooma taa Misəra. Davə gwa'avə ənji tə Slandanətii. †

⁹ Ənji ŋga hanyinə da uuranyinə kama kama da slikərənyinə kama kama na tsaamə watii ŋga baanə makkə da reeta. Pooshi ənji na kapaa rəgwa, ənjə a ŋgədfəgi tə tii.

11:1 11.1 21.15. * **11:2 11.2** Jab. 79.1; Luka 21.24; ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i: 12.6,14; 13.5; Dan. 7.25; 12.7. **11:4 11.4** Zak. 4.1-3,11-14; Yooh. 8.17.

11:5 11.5 2 Meem. 1.10; Jab. 97.3; Irim. 5.14. **11:6 11.6** Shig. 7.17-19; 1 Meem. 17.1; Yak. 5.17. **11:7 11.7** 13.1-2; 17.8. † **11:8 11.8** Luka 13.33-34; Sadooma: 'Wat. 18.20; Isaa. 1.10; Əzaki. 16.46; Misəra: Shig. 3.16-19; 7.3-5.

10 Kadə nə ənji *duuniya a da moodasəkə putə nga məətənə nga anabiitsə bəra'i, acii ma təya, kə kira tii ka tii cifa. Putə nga məətenatii nə təya da kumənə, təya viishi uushi'inə ahadatii.

11 Ma daba'a baanə makkə da reeta, əpinə a shi da ma Əntanfə, ca dzəgərə aa matii, təya madətə. Patənə nga ənjitə nee ka tii, ka ngwaləginə nə tii ka shanə.

12 Wata anabiitsə bəra'i a fa wabənə dadagyə. Ca ba ka tii də ngeerənə, "Ngiramə aa hanə!" Ənji daawaanatii a tsamə tə tii, təya ndərə aadəgyə agi məzhidəkwatyaaminə.

13 Ma ka saa'ita, kadə nə bwaya gəgədzənə nga duuniya a da. Purəjanə rənwə agi pu'u nga vəranəkii na waalagi, ənji dəbu'u mədəfə na məətə agi gəgədzənə nga hanyinəkii. Mbədaanə nga ənjə a ngwaləgi ka shanə, təya dələ də Əntanfə nga dadagyə.

14 Ma kawa'amə nga bəra'inə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsa, ka shinə nə kawa'amə nga makkənə pii.

Mədəfənə nga uutəma

15 Mədəfənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii. Wata nya fa uuranyinə dadagyə, təya ba də ngeerənə, ənji tii, "Ma baawəda nga da nwanjuunə agyanə duuniya, acii Slandanaamə da Matadəkəyaakii. Ka danə nə ci nwanjuunə nga ca'ə ndənwə ndənwə."

16 Wata gayiitə pupusərə aji ənfwadə ətə dasə dasə asəkə dəgələ nwanjuunatii akənwacii Əntanfə, təya gərə'waanə akənwacii Əntanfə ka paslənə tə ci,

17 təya ba,
"Slandaniinə Əntanfə, Maduunəkii,
hə nəndə əndzə'i, hə nəndə nükə əsə.
Kə kuyirii inə tə hə
nga slənənə də maduunə baawədaaku,
ha da nwanjuunə.

18 Ma ənjitə pooshi agi nə'unə tə hə, kə bəzəgi səkətii. Məbətəsəkaaku boo, kə uugi mbu'yanə, waatoo, saa'i nga da gəjwanə ka maməətə ənja. Kə mbu'ya saa'i nga vii shikwa ka ənji paslənə tə hə əsə, waatoo, anabiinə da patənə nga ənjaaku, uuji ənji da madiigərə ənji patə ətə ca ngwalə tə hə. Kə mbu'ya saa'i nga zamagi də ənjitə

11:10 11:10 Yooh. 16.20. 11:11 11:11 Əzaki. 37.9-10. 11:12 11:12 2 Meem. 2.11; Slənə 1.9. 11:13 11:13 6.12-13; Əzaki. 38.19-20. 11:15 11:15 4.11; Shig. 15.18; Jab. 22.29-30; Dan. 2.44; 1 Koor. 15.24-28. 11:16 11:16 4.4. 11:17 11:17 1.8; 4.8; 15.3; 16.7; 19.6,15; 21.22; Am. 4.13; 2 Koor. 6.18. 11:18 11:18 19.5; Jab. 2.1-5; 110.5-6.

ca zagi də duuniya.”

¹⁹ Ma daba'əkii, ənjə a wunəgi maduunə kuvə nga Əntanfø dadagyə, ənjə a nee ka *mbyaka da i aləkawalə nga Əntanfø asəkəkii asəkə maduunə kuvəkii. Wata pyapidfənə makə nga vəna da i gəgədzənə nga hanyinə da i madiigərə laara ci ənjə a nee, ənjə a fa wazənə makə dzanə nga vəna. ‡

12

Əndə'i minə da rəhunə

¹ Wata əndə'i sə nga hurəshishinə ka şanjə a jigagi agintanfø, waatoo, tə'i minə. Uusəra nə kəjeerənatə. Anə ləgidə kii ki sədətə, da i madinənə nga tikisanyinə pu'u aji bəra'i anətə əsə.

² Ma minəkii, də dəsəka nə ki. Agi bərakənə nə ki, kya dzə də tuunə acii zəməənə nga pawə.

³ Əndə'i sə nga hurəshishinə a jigagi əsə agintanfø, waatoo, tə'i əndə'i uushi makə madizə maduunə rəhunə da i nəkii mədəfə, da i mapanyinə pu'u anəkii əsə. Taa ngutə rənjwə agi nəkii ətsə mədəfə, da i dara nwanjuunə.
*

⁴ Kə slyaabagərə gazhakii purəjanə rənjwə agi makkə nga tikisanyinə agintanfø, təya kwaalyagərə aa duuniya. Rəhunəkii a kəjaanə akənjwacii miitə ca bərakə, kaa ca tsəbəgi pii tə uuzəətə cii ta poo.

⁵ Wata kya poo uundzə ngura. Ma ca, ci na də nwanjuunə agyanə patənə nga slikərənyinə də zala tibisa. Makə pwayi ki uuzənəkii, wata ənjə a vagi, ənjə a kərəgi ka Əntanfø aanə dəgələ nwanjuunaakii.

⁶ Minəkii natə əsə, kə huyipaa ki satə aa bilə, ka hatə hadatəgi Əntanfø ka ki. Davə kaka'ə ənji tə ki nga baanə dəbu'u rənjwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə. †

⁷ Wata panə a hwaďəgi dagyə. I Mikayilu da malaa'ikanyinaakii ca pa tə rəhuutə tii da malaa'ikanyinaakii.

⁸ Amma, wata ənjə a mbee ka rəhuutə da malaa'ikanyinaakii. Mabwaseemə ənji ka tii dadagyə ma'ə.

⁹ Wata ənjə a kyagərə maduunə rəhuutə aa duuniya. Ci nə rəhuutə nga nukə nukə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləma, “İbəlisa” taa “Seetanə”. Ci ca gəpə də ənji *duuniya

‡ 11:19 11.19 4.5; 6.12-13; 8.7; 15.5; Ayb. 38.22-23; mbyaka: 1 Meem. 8.1,6.

12:1 12.1 Isaa. 7.14; 26.17. * 12:3 12.3 rəhunə: 12.7,9,13; 13.2; 16.13; 20.2; Dan. 7.7,24. 12:4 12.4 Dan. 8.10. 12:5 12.5 19.15; Jab. 2.9. † 12:6 12.6 1 Meem. 17.1-7; 19.5-7; Mat. 2.13; baanə 1260: 11.2. 12:7 12.7 Dan. 10.13; Yahu. 9.

patə. Kə kyagərə ənji tē tii da malaa'ikanyinaakii patə aa duuniya.

¹⁰ Wata nya fa əndə'i uura ca wabə də ngeerənə dagyə, əŋki ci, ‡

“Kə luupaa Əntənfə taamə,

kə baarii ci ngeerənaakii da nwanjuunaakii.

Kə baarii Matadəkəyaakii baawədaakii əsə, acii ma əndənə ca wula tē ndzəkəŋushi'inaamə akəŋwacii Əntənfə vədə da uusəra,

kə kəshi ənji tē ci, ənjə a kagərə aa panə.

¹¹ Kə jaalii ndzəkəŋushi'inaamə agyanəkii §

də baawəda nğa idənə nğa Uundzə Baga

da putə nğa seedanatii agyanə goonğaənə,

təya vigi əpinatii, pooshi tii ubi wa.

¹² Acii ha'ə, wa ha dadagyə a də maŋushinə,

wa ənji davə patə a də maŋushinə əsə!

Amma, ma duuniya da uunəva, kə kulii anətii,

acii kə jiməgərə Seetanə aagitii.

Ka mabətəsəkə nə ci ka şanə, acii kə shii ci,

gusə mbədaanə saa'yaakii.”

¹³ Makə nee rəhuutə oo'i, kə kyagərə ənji tē ci aa duuniya, ca 'watəgi laakəənə tē miitə pwayi uundzə ngurəta.

¹⁴ Amma ənjə a vii ka miitə bəbu'wə nğa maduunə zhira, kaa kya lədfəgi satə aa bilə ka hatə dīi ki davə. Davə kaka'ə ənji tē ki nğa fəzə makkə da reeta. Jamə satə acii rəhuuta.

*

¹⁵ Wata rəhuutə a vushi ma'inə da makii atsa miitə makə huyinə nğa gəəra, kaa ma'iitə a shii vaanənə tē ki.

¹⁶ Amma kə cakə hanyinə tē ki. Waatoo, kə tsagərə hanyinə kurəŋə, ca ndagi ma'iitə vushi rəhuuta.

¹⁷ Wata səkə nğa rəhuutə a bəzəgi aashi miita. Ca dzə ka panə da harii mavudatə patə. Tii ca nə'u bariya nğa Əntənfə, təya kəsətə tənə tənə tē wabəətə baarii Yeesu ka ənja.

¹⁸ Wata rəhuutə a dzə, ca kəŋaanə anə ndəra.

13

Dabanyinə bəra'i

¹ Ma daba'əkii, wata nya nee ka əndə'i daba ca shigi dagi uunəva. Pu'u nə mapanyinə anəkii, mədfə nə nəkii əsə. Taa ngutə rəŋwə agi mapanyinəkii, tə'i dara nwanjuunə

12:9 12.9 20.2; 'Wat. 3.1; Isaa. 14.12; 27.1; Luka 10.18; Yooh. 12.31. ‡ **12:10**

12.10 4.11; 11.15; əndənə ca wula tē ənja: Ayb. 1.9-11; Zak. 3.1. § **12:11**

12.11 6.9; Mat. 16.25; Uundzə Baga: 5.6; 1 Yooh. 2.14; 5.4. **12:12 12.12** 18.20.

*

12:14 12.14 fəzə makkə da reeta: 11.2. **12:17 12.17** 6.9; 11.7; 13.7; Dan.

7.21.

anəkii. Taa ngutə rənjwə agi nənyiiṣə mədəfə əsə, tə'i ləmə ətə ca bərapaa tə Əntanjə ashikii. *

² Ma dabatsə nee nyi, kə pusha ci tə bwaya. Ma sədəkii əsə, kə pushashi tə sədə nga uushi makə shiməderənə. Makə nga livarə nə makii. Kə vii rəhuutə ka dabakii ngeerənaakii da ɲwanjuunaakii da maduunə baawədaakii.

³ Ma rənjwə agi nənyinə nga dabatsa, tə'i maduunə baavə davə. *Duuniya patə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii pooshi dabakii əŋki acii uyikii, amma kə əmbəgi. Wata təya nə'u tə ci.

⁴ Təya paslə tə rəhuuta, acii kə vii ci ka dabatə baawədaakii. Təya paslə tə dabatə naakii əsə, təya dzə də banə, "Wu sanə nəndə makə dabatsa? Wu nəndə panə da ca?"

⁵ Ənjə a vii ka dabatsə rəgwa kaa ca mbudə naakii na, ca wabə bwaya uushi'inə aashi Əntanjə, ənjə a kapaa tə ci da baawəda nga dənə ha'ə nga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i. †

⁶ Ca 'watəgi dzaananə tə Əntanjə da tə ləməkii, da ha nga ndzaanaakii, da patənə nga ənjitə dadagyə.

⁷ Ənjə a vii ka ci rəgwa kaa ca pa da ənjaakii, ca mbee ka tii. Ənjə a vii ka ci baawəda agyanə taa ngutə slikərənə, da uura da taa ngutə hanyinə əsə.

⁸ Patənə nga ənjinə a duuniya, ka paslənə nə tii tə ci. See ənjitə nyaahə ənji ləmətii aasəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndənjwə ndənjwə asəkəkii, tii nəndə pooshi na paslə tə ci. Ma ləkaləkatətsa, nga Uundzə Baga ətə shi ənjə a bələgi. Daga ənji ma'ə matagamə duuniya nyaahə ənji. ‡

⁹ Maa tə'i əndə da liminə nga fanə, wa ca fa.

¹⁰ Ma əndətə kavə ənji ka kəsənə tə ci, ka kəsənə nə ənji tə ci. Ma əndətə kavə ənji ka bələnə tə ci də ɲgila purəjanə əsə, də ɲgila purəjanə nə ənjə a bələ tə ci. Acii ha'ə, wa ənji nga Əntanjə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, təya dzə aakəɲwa də vii goonɲatii.

¹¹ Ma daba'əkii, nya ənə ka nee ka əndə'i daba ətə shigi agi hanyinə. Bəra'i nə mapa anəkii makə nga бага. Makə nga rəhunə nə ci ka wabənə əsə.

¹² Də baawəda nga dabatə nga təkəɲwanə nə ci ka slənənə akəɲwaciikii əsə. Ca tsəkuvə ənji *duuniya patə

* **13:1 13.1** uunəva: Dan. 7.3; daba: 11.7; 13.11-17; 16.10; 17.3,7-13; 19.20; Dan. 7.3-8,21,25. **13:2 13.2** 2 Tees. 2.9. **13:3 13.3** 17.8. **13:4 13.4** Jab. 89.7.

† **13:5 13.5** Dan. 7.25; ləgidə 42: 11.2. **13:6 13.6** Dan. 11.36. **13:7 13.7** 12.17. ‡ **13:8 13.8** 3.5; Uundzə Baga: 5.6. **13:10 13.10** 14.12; Irīm. 15.2; 43.11; Luka 8.15. **13:11 13.11** Mat. 7.15.

ka paslənə tē dabatə ŋga təkəŋwanə, waatoo ətə əmbəgi bwaya uyaakii.

¹³ Ma bəra'inə ŋga dabatsa, kə dīi ci sə ŋga hurəshishinə laŋə. Ha'ə maa, kə kavə ci kaa gunə a jigagi dadagyə, ca kulya aa duuniya. Ginə ŋga taa wu a nee.

¹⁴ Ca gəpə də əŋji asəkə duuniya də sə ŋga hurəshishinyinaakii ətə vii əŋji ka ci rəgwa ŋga dānə akəŋwacii dabatə ŋga təkəŋwanə. Ca ba ka tii, wa təya ghənətə uushi pusha tē dabatə dāvə əŋji ka ci uyi də ŋgila purəjanə, amma ma'ə ci da i əpinə, kaa təya dūunətə də ci.

¹⁵ Ənjə a vii rəgwa ka bəra'inə ŋga dabatsa, kaa ca ədəgərə əpinə aasəkə maghənə sətə pusha tē dabatə ŋga təkəŋwanə, kaa maghənə sətə a wabə, ca bəələgi patənə ŋga ənjitə pooshi ka paslənə tē ci.

¹⁶ Bəra'inə ŋga dabatsə a ənə ka kavə əŋji patə, kaa təya dāvə sagida ŋga dabakii aa ciizəmatii taa aa kəŋwaciitii. Manjeevənə da masariinə, əŋji gəna da maaghiinə, dimuyinə da maviinə patə, kə kavə ci tē tii tyasə, see maa dāvə tii sagida ha'ə.

¹⁷ Maḍa pooshi əndə da sagidatsə ashikii, waatoo, ləmə ŋga dabatsə taa lamba ŋga ləməkii, pa ca dərə taa dərəmagi də uushaakii.

¹⁸ Aci ha'ə, wa ənjə a ndzaa ndihə ndihə, mashiikii. Ma əndətə da haŋkala, wa ca paaratəgi sətə ci lamba ŋga dabatsə a moo banə. Aci lamba ŋga əndə shiŋkinə nə lambaakii. Ma lambakii, gya'ə kuwa da kuwa pu'unə aji kuwa.

14

**Uundzə Baga da ənjaakii*

¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka Uundzə Baga kəŋə anə giŋwə ətə ci ənjə a 'wa *Sihyoona. Tə'i əŋji dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə abiikii. Tii patə da i ləməkii da ŋga Dii manaahəkii akəŋwaciitii. *

² Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, makə ŋgyaaranə ŋga ma'inə a gəərə daba'a vəna, ca wazə makə dzanə ŋga vəna. Ma uurakii əsə, kə fii nyi makə dza kəzhimbəra.

³ Ma ənjitsə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə, kəŋə kəŋə nə tii akəŋwacii dəgələ ŋga ŋwanuunə ŋga Əntaŋfə da akəŋwacii uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiitə. Təya ka kura wanyanə, ətə pooshi əndə ca mbee ka

13:13 13.13 16.14; 20.8. **13:15 13.15-16** 14.9,11; 15.2; 16.2; 19.20; 20.4; Isaa.

44.5; Dan. 3.5. **13:17 13.17** 13.18; 15.2. * **14:1 14.1** 22.4; giŋwə ŋga Sihyoona: Isaa. 4.5; Yaw. 3.5; əŋji 144,000: 3.12; 7.3-4; **14:2 14.2** 1.15; 15.2; 19.6; Əzaki. 1.24-25.

katənə, madaamə tii satii, waatoo ənjitə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. Tii nə ənjitə dərəgi Əntənfə agi ənji şinşinə patə. †

⁴ Tii nə nguyiriitə mashimətii a baa də makinə, malaabakii nə tii. Tii ca nə'u tə Uundzə Baga taa aama gi ci patə. Tə tii pərapaa Əntənfə a duuniya agi hara ənji. Tii nə nga təkənwənə ətə pərapaa Əntənfə a duuniya kaa təya ndzaanə ka naakii da ka Uundzə Baga.

⁵ Pooshi ənji sha fii təya jirakə. Pooshi ənji sha idəpaa uushi ashitii əsə.

Habara nga malaa'ikanyinə makke

⁶ Wata nya nee ka əndə'i malaa'ika ca ləfə agintənfə. Da i Nūnyi Habara shi ci ətə pooshi ka uudənə, kaa ca baaba ka ənji duuniya, waatoo taa ka ngutə slikərənə, da uuranyinə da hanyinyinə patə.

⁷ Ca ngəree ka uurakii, ca ba, “Ngwaləmə tə Əntənfə, una dūunətə tə ci, acii kə mbu'ya saa'i nga la gənwanaakii. Pəsləmə tə ci. Ci tagii ha dadəgyə da duuniya da uunəva da gəərənyinə patə.”

⁸ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u tə nga təkənwənə, ca dzə də banə, əŋki ci, “Kə kulii kya, kə kulii Babila, madaunə vərənə. Ki tsəkuvə slikərənyinə patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Ma ətsa, ci kira mabətəsəkə nga Əntənfə.”

⁹ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u əsə tə harakiitə bəra'i, ca ngəree ka uurakii, əŋki ci, “Taa wu patə ca pəslə tə dabatsə da pushashinaakii, ca luuvə ənjə a naahə ka ci sagida aakəŋwaciikii taa aaciikii,

¹⁰ ka gūjunə nə ci da mabətəsəkə nga Əntənfə, ca sa cibə laŋə. Iza'u ka şanə nə cibəkii a ndzaanə anəkii. Də gūnə nə ənjə a cibə də ci akəŋwacii malaaba malaa'ikanyinə da Uundzə Baga. Baruuda a dzə də tsakə iza'unə nga gūnəkii.

¹¹ Ma makiirənə nga guutə ci təya sa cibə agikii, ka ndərənə nə ci aadəgyə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Patənə nga ənjitə ca pəslə tə dabatsə da pushashinaakii, təya luu sagida nga ləməkii, pooshi tii ka upaa əpisəkə şanə. Vədə da uusəra cibənətii.”

¹² Acii ha'ə, wa ənji nga Əntənfə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, waatoo ənjitə ca nə'utə bariya nga Əntənfə, təya dzə aakəŋwa də vii goŋga ka Yeesu.

† **14:3 14.3** 4.4,6; kura wanyanə: 5.9. **14:4 14.4** Yooh. 10.4-5. **14:5 14.5** Isaa. 53.9; Zeef. 3.12-13. **14:6 14.6** Mat. 24.14. **14:7 14.7** Jab. 146.6. **14:8 14.8** 17.2; 18.2. **14:9 14.9** 13.15. **14:10 14.10** 15.7; 16.1,19; 19.20; 'Wat. 19.24; Jab. 11.6; Irim. 25.15; Əzaki. 38.22; Mat. 25.41. **14:11 14.11** 19.3; Isaa. 34.10. **14:12 14.12** 13.10.

13 Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, ətəki ci ka nyi, "Naahətə wabəəna: ma ənjitə məəki agi paslənə tə Slandana, manjushinə ka tii daga əndzə'i, ca'ə aakəŋwa." Wata Malaaba Ma'yanə a jikəvə, ətəki ci, "Ha'ə ndilə ndilə, kə uudəpaa tii slənati, ka əpinə nə tii səka, acii kə nee tii ka bwatya ŋga slənati."

*La gəŋwanə agyanə ənji *duuniya*

14 Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mambwadafa kurabiinə da i uushi makə əndə dasə anəkii. Tə'i dara ŋwanjuunə ŋga əndzənə anəkii, da mahidahidamə rəgəŋwə aciikii.

15 Wata malaa'ika a shigi asəkə maduunə kuvə ŋga Əntəŋfə dadagyə, ca ŋgəree ka uurakii, ca ba ka əndətə dasə anə kurabiinə, "Kə uugi saa'i mbu'yanə. Dawə slənə də rəgəŋwaaku, kaa ha magi də cifanə ŋga duuniya, acii kə uugi zəŋanə bahə manə."

16 Wata əndətə dasə anə kurabiinə a ŋgərə rəgəŋwaakii, ca kyatə aagyanə duuniya, ca magi cifanə.

17 Nya nee ka əndə'i malaa'ika əsə, ca shigi asəkə maduunə kuvə ŋga Əntəŋfə dadagyə, da i mahidahidamə rəgəŋwə aciikii naakii əsə.

18 Wata əndə'i malaa'ika a shigi anə ha ŋga dā sataka, waatoo malaa'ikakii ca nəhə gunə. Ca ŋgəree ka uurakii də banə ka malaa'ikatə da i mahidahidamə rəgəŋutə aciikii, ətəki ci, "Dawə slənə də mahidahidamə rəgəŋwaaku, ha slibagərəgi də poo ŋga inaba, acii kə uugi cifanəkii dānə a duuniya."

19 Wata malaa'ikatə a kyatə rəgəŋwaakii aagyanə duuniya, ca slibagərə mana poo ŋga inaba patə, ca fədfəvə aasəkə ha ŋga mya'ə poo ŋga ənfwa. Waatoo, kə ndzaa hakii makə maduunə mabətəsəkə ŋga Əntəŋfə.

20 Ma hatsa, a ba'a vəranə nə ci. Ənjə a mya'ə inabitsə asəkəkii. Wata idənə a huyi makə huyinə ŋga gəərə kilooməeta gya'ə makkə. Ma kurəŋənəkii əsə, ka dānə meeta da reeta.

15

Malaa'ikanyinə ətə kira cibənyinə mədfəfə

1 Wata nya nee ka əndə'i maduunə sə ŋga hurəshishinə ka shanə agintəŋfə, waatoo, tə'i malaa'ikanyinə mədfəfə. Tii na kira muudinə ŋga cibənyinə mədfəfə ətə na la tə ənja. Də cibənyinəkii nə mabətəsəkə ŋga Əntəŋfə a uudə əsə.

14:13 14.13 1.3; 16.15; 19.9; 20.6; 22.7,14; Ibər. 4.9-10. 14:14 14.14-20 Yaw. 4.13; Mat. 13.39-40. 14:14 14.14 1.7,13. 14:19 14.19 19.15; Isaa. 63.1-6. 15:1 15.1 4.5; 15.7; 16.1; 17.1; 21.9.

² Nya nee ka uushi makə uunəvə ətə ca bərə makə dyarugala, gwazə da gunə. Kə nee nyi ka ənjitə pooshi pyaslə tə dabatə da i pushashinaakii, təya kaaree ka luu sagida nga lamba nga ləməkii. Kənjə kənjə nə tii atanjala sətə makə uunəva, da i kəzhimbərənyinə aciitii ətə vii Əntanjə ka tii.

³ Təya ka wanyanə nga Muusa, əndə paslənə tə Əntanjə.

Təya ka wanyanə nga Uundzə Baga əsə. Əjki tii, *

“Slandanə Əntanjə, Maduunəkəya,

sə nga hurəshishinə,

maduunəkii dərəva nə slənaaku.

Nwanjwə nga slikərənyinə patə nə hə,

goonja nə rəgwaaku.

⁴ 'Ya'ə Slandana, taa wu patə, ka ngwalənə nə ci tə hə,

ca dūunətə tə hə.

Aci hə rənjwə dyanə nəndə malaabakii.

Patənə nga slikərənyinə nga duuniya na shi

ka paslənə tə hə,

acii kə nee ənji patə ka goonjaanaaku.”

⁵ Ma daba'ə ətsa, kə nee nyi ka maduunə kuvə nga Əntanjə dadagyə mawunəkii. Nya nee ka *kuvə kuvə'unə asəkə kuvəkii, ətə ca baarii oo'i, kədəhə nə Slandana.

⁶ Wata malaa'ikanyitə mədəfə a shigi asəkə maduunə kuvəkii, da i mambwadada kəjeerənə ətə ca bərə ashitii. Təya aanəpaa ədzəmətii də gyara nga əndzənə. Da i cibənyitə mədəfə aciitii.

⁷ Wata rənjwə agi uushi'itə ənfwadə da i əpinatii a vii ka malaa'ikanyitə mədəfə kwalakə nga əndzənə mədəfə pasə pasə da i məbətəsəkə nga Əntanjə Əndə vii əpinə nga ca'ə ndənjwə ndənjwə.

⁸ Kə nagi maduunə kuvə nga Əntanjə də makiirənə ətə ca baarii dūunuunə da baawəda nga Əntanjə. Pooshi əndə mbee ka dəməgərənə aasəkə maduunə kuvətsa, madaamə cibənyitə nga malaa'ikanyitə mədəfə kə uugi.

16

Kwalakənyinə nga məbətəsəkə nga Əntanjə

¹ Wata nya fa əndə'i uura ca wabə də ngeerənə asəkə maduunə kuvə nga Əntanjə. Ca ba ka malaa'ikanyitə mədəfə, əjki ci, “Nğərəmə kwalakənyinə nga cibənyitə

15:2 15.2 4.6; 5.8; 13.15,18; 14.2. 15:3 15.3-4 4.11. * 15:3 15.3 16.5-6; 19.2; 22.12; Dzək. 32.4; Jab. 145.17; wanyanə: Shig. 15.1; Jab. 111.2; 139.14. 15:4 15.4 14.7; Jab. 86.9; 98.2-3; Isaa. 2.2-3; Irin. 10.6-7. 15:5 15.5 11.19; Shig. 40.34; Slənə 7.44. 15:6 15.6 1.13; Dan. 10.5. 15:7 15.7 4.6; 14.10; 16.1. 15:8 15.8 Shig. 40.34-35; Isaa. 6.4; Əzaki. 44.4.

mədfəfə nga mabətəsəkə nga Əntənfə acii unə, una dzə ka əjigərənə aanə duuniya.”

² Wata malaa'ika nga təkəŋwanə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aanə duuniya. Makə əjagərə ci, pii wata uyiginə a kyaalagi ashii ənjitə da i sagida nga dabata, təya paslə tə pushashinaakii. Uyiginəkii a zəmə tə tii ka şanə.

³ Wata malaa'ika nga bəra'inə a shi ka əjagərə naakii aagi uunəva. Ma kə əjagərə ci, pii wata ma'inə a zə'ugi makə idənə nga mantə ənda. Patənə nga uushi'inə da əpinatii aagi uunəva, kə məətəgi.

⁴ Wata malaa'ika nga makkənə a shi ka əjagərə naakii aagi ma'inə nga gəərənyinə da aa gu'u ma'inə. Makə əjagərə ci, pii wata ma'inə a zə'ugi ka idənə əsə.

⁵ Wata nya fa malaa'ikatə ba'avə ənji ma'inə aaciikii, ca ba,

“Ya'ə Malaabakii, hə nəndə əndzə'i, hə nəndə ŋukə əsə.

Də goŋgaanə lagi hə gəŋwanə.

⁶ Acii ma ənjitsa, kə bəələgi tii anabiinə da harii ənjaaku.

Watiitşə kə upaa tii sətə ali tii,

wahətsə kə vii ka tii idənə kaa təya sa.”

⁷ Wata nya fa əndə'i uura danə ha nga də sataka, əŋki ci,

“Awa, 'ya'ə Slandanə Əntənfə, Maduunəkəya,

də goŋgaanə nə hə ka la gəŋwanaaku.”

⁸ Ma daba'əkii, wata malaa'ika nga ənfwadənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii əsə aagi uusəra. Makə əjagərə ci, wata uusəra a upaa rəgwa nga tsakə də iza'unə, ca ətsa ənji makə gənə.

⁹ Kə səədfəgi shishinətii ka şanə, acii iza'unə nga uusəra. Wata təya baaba məza uushi'inə aashi Əntənfə. Ci boo nəndə da baawəda agyanə cibənyiitsa, amma mabwaseemə tii ka də 'waslyakəənatii, kaa təya dəuunətə tə ci.

¹⁰ Wata malaa'ika nga tufənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aagyanə dəgələ ŋwanuunə nga dabata. Makə əjagərə ci, pii wata ŋwanuunaakii a dəgi dəgwamə acii mandə vəda. Ənjə a ŋgi'i ka şanə acii zəmənə nga cibənyiitsa.*

¹¹ Təya baaba bwaya uushi'inə aashi Əntənfə nga dadəgyə putə nga cibənyiitşə ci təya sa da putə nga uyigiitə ashitii. Mabwaseemə tii ka bwaya ndzaanatii.

16:1 16.1 15.1; Jab. 69.25; Isaa. 66.6; Irin. 10.25. **16:2 16.2** 13.15; Shig. 9.10. **16:3 16.3-4** 8.8; Shig. 7.17-21; Jab. 78.44. **16:6 16.6** 17.6; 18.24; 19.2; Dzək. 32.43; Jab. 79.3,10; Mat. 23.35,37. **16:7 16.7** 15.3. **16:9 16.9** 9.20-21; 16.11,21. *

16:10 16.10 13.1-2; dəgwamə: Shig. 10.21-22; Isaa. 8.22.

12 Wata malaa'ika nga kuwanə a dzə ka əjigərə sətə asəkə kwalakaakii aagi maduunə gəərə nga Ifəratisa. Makə əjigərə ci, pii wata gəərəkii a ifəgi, kaa meeminə da tsaanjwə a shii upaa rəgwa nga dzənə.

13 Wata nya nee ka ginaajinyinə makkə makə gwandiinə. Rənjwə ca shigi da ma rəhuuta, əndə'i a shigi da ma dabata, əndə'i a shigi da ma majirakənə nga anabitə əsə.

14 Ma ginaajinyiitsa, nga Seetanə nə tii. Ma təya, agi dənə nə tii sə nga hurəshishinə, təya dzə aabii meeminə nga duuniya patə, təya dzatə də tii ka ha rənjwə kaa təya tasəka panə agi maduunə uusəra nga Əntanjə Əndə baawəfa. †

15-16 Wata ginaajinyiitsə a dzatə də meemiitsə ka ha rənjwə, waatoo ka hatə ci ənjə a 'wa Arəmagidoonə də uura *İbəraaniya.

Ma bii Yeesu, "Fatəmə kaa nya ba koonə: makə mahərə nii kya shi. Tə'i barəkaanə ashı əndətə nii kya la tə ci dəməgigi, nya la tə ci da i kəjeerənaakii matasəkakii atanjalakii ka nganə, acii ga ayinə a kəshi tə ci, ca wii ahada ənji də purəki."

17 Wata malaa'ika nga mədəfənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aagi mədə. Makə əjagərə ci, pii wata nya fa əndə'i uura danə dəgələ nga njwanuunə asəkə maduunə kuvə nga Əntanjə, ca ngəree ka uurakii, əjki ci, "Kə uugi ha'ə!"

18 Wata pyapidənə cii kya nee, i wazənə makə dzanə nga vənə cii kya fa, i gəgədzənə nga hanyinə. Makə ghənyi ənji əndə shinjkinə, pooshi tsarə gəgədzənə nga hanyiitsə sha dıi. Acii tsarə gəgədzətsə palee patə.

19 Ma vəranə nga Babila, kə 'waarakəgi ginəkii makkə. Vəranyinə nga taa ngutə hanyinə əsə, kə waalagi. Də ha'ə buurətə Əntanjə tə maduunə vəraatsa, ca kavə tə ki kaa kya sa ma'iza'u cibə nga bwaya mabətəsəkaakii.

20 Patənə nga təpurətə ahada uunəva, kə zagi dza'ə. Ha'ə nə gıjınyinə əsə.

21 Wata kwaalyanə nə madiigərə laarənyinə dadagyə aagyanə ənja. Taa ngutə rənjwə agi laarənyiitsa, kə mbu'i zəzəkəənaakii kiloo tufə pu'unə. Kə wabi ənji bwaya uushi'inə aashi Əntanjə putə nga cibətsə ci təya cibə. Acii ma cibətsa, bwayakii ka shanjə.

16:12 16.12 Isaa. 11.15; 44.27; 46.11. 16:13 16.13-14 12.3; 13.1-2; Shig. 8.2; Jab. 78.45. † 16:14 16.14 11.17; 13.13-14; 19.20; Mat. 24.24; 2 Tees. 2.9; panə: 19.11-21. 16:15-16 16.15 3.3,18. 16:17 16.17-21 16.1; Isaa. 66.6. 16:18 16.18 4.5; 6.12-13. 16:19 16.19 14.10; 18.2. 16:21 16.21 11.19; 16.9.

17

Dzalənə tə maduunə kaarəwa

¹ Wata rənwə agi malaa'ikanyitə mədəfə da i kwalakənyitə mədəfə aciitii a shi aabiiki, əŋki ci ka nyi, "Shiwa, kaa nya baarii ka hə makə sətə nə ənjə a dzalə tə maduunə kaarəwatsa, waatoo maduunə vərəatə ghənyi ənji abii gəərənyinə laŋə.

² Ma kya, kə baa meeminə ŋga duuniya də ki. Ənji duuniya əsə, madə kə baa tii də ki, təya də makə ənvwə ca ka tə tii anətii."

³ Pii wata Malaaba Ma'yanə a ŋgərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a kərəgi tə nyi aa bilə. Ma dava, kə nee nyi ka minə, ki dasə a ba'a madizə daba ətə da ləmənyinə taa dama patə ashikii, waatoo ləmənyitə ca bərapaa tə Əntanfə. Mədəfə nə nəkii, pu'u nə mapanyinə anəkii əsə.

*

⁴ Ma miitsa, kə kii ki ŋunyi kəjeerənyinə ŋga əndədəza, da i uushi'inə ŋga əndzənə ashitə, da i faaranyinə ətə da məghərəvənə kama kama. Ma aciitə, tə'i kwalakə əndzənə ətə pasə acii bwaya uushi'inə ka shanə, waatoo slənə ŋga aləhiinatə.

⁵ Ma a kəŋwaciitə, tə'i manaahə ləma, amma, ma'umbeekii nə sətə ci ləməkii a moo banə, oo'i, "Nyi nə maduunə Babila, məci kaarəwiinə patə, məci ma'ajjinə uushi'inə ŋga duuniya."

⁶ Nya tsaamə tə miitsa. Ma nya nee, agi kanə tə ki a nətə nə idənə ŋga ənji ŋga Əntanfə, ma palee maa, ŋga ənjitə bələgi ənji putə ŋga vii seedanə agyanə Yeesu.

Makə nee nyi ka ki, kə dīi ka nyi ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə.

⁷ Wata əŋki malaa'ikatə ka nyi, "Mi cii kwa də hurəshishinə kwa? Ka banə nə nyi ka hə sətə ci ənjə a moo banə də miitsə da i dabatsə ətsə da i nəkii mədəfə da i mapanyinaakii pu'u əsə ətsə dīi miitsə a ba'akii.

⁸ Ma dabatsa, da i əpinə shi ca ŋji, amma paa ci ma'ə da i əpinə. Kadə nii kəya ənə ka shiginə asəkə makurəŋə gu'u ŋga zanə əsə, ənjə a bələgi tə ci. Tə'i hara ənji asəkə duuniya ətə pooshi ənji nyaahə ləmətii aasəkə ləkaləkatə taabu'u taganə ŋga duuniya, waatoo ləkaləkatətə dīi ləmə ŋga ənjitə ca upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə asəkəkii. Ma təya, maa nee tii ka dabatsa, ka dənə ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, acii da i əpinə shi

17:1 17.1 Irin. 51.13. 17:2 17.2 14.8; 17.18; 18.3; Irin. 51.7; Nahu. 3.4.

* 17:3 17.3 Malaaba Ma'yanə: 1.10; 21.10; Əzaki. 8.3; 40.2; daba: 13.1-2. 17:4 17.4 18.3,16; Irin. 51.7; Əzaki. 28.13. 17:5 17.5 Irin. 2.20; Hoos. 1.2. 17:6 17.6 16.6. 17:7 17.7-8 13.1-2.

ca nji, asee paa ci ma'ə da i əpinə, amma kadə nii kəya ənə ka shiginə əsə. †

⁹ “Aci ha'ə, wa ənjə a ndzaa mashiikii agyanə uushi'iitsa. Ma nənyiiṣə mədəfə, tii ndzaa ka giṇunyine mədəfə əṣə dīi miṣṣə dasə anəkii, təya ndzaa ka meemine mədəfə əsə.

¹⁰ Ma tufə agi meemiṣa, paa tii ma'ə. Ma rəṇwə əsə, ma'ə ci agi ḡwanuunə. Əndə'i rəṇwə, ma'ə ci mashimə zəku'i. Mada kə shi ci, ḡga uundzə saa'i nii kəya dā ḡwanuunə.

¹¹ Ma dabatsə əsə, əṣə sha nji da i əpinə, amma paa ci ma'ə, ci saakii nə tighəsənə ḡga ḡwanwa. Rəṇwə nə ci əsə agi meemiṣə mədəfə. Mada kə shigi ci, kadə nə ənjə a bələgi tə ci.

¹² “Ma mapanyiiṣə pu'u nee hə anəkii əsə, tii ndzaa ka meemine pu'u, ətə ma'ə ma'watəgimə dā ḡwanuunə. Amma ka viine nə ənji ka tii baawəda ḡga dā ḡwanuunə da dabatsə ḡga tibisa rəṇwə dyanə.

¹³ Tii pu'u patə, rəṇwə nə hiimatii. Təya vii ḡgeerənatii da baawədatii ka dabatsa.

¹⁴ Kadə nə təya pa da *Uundzə Baga. Amma Uundzə Baga na jaala anətii, acii ma ca, ci nə Slandanə agyanə slandanənyine, ḡwanwə agyanə meemine. Ma ənjitə 'wii ci, waatoo matadə ənjaakii, ənjitə nyi'u tə ci də ədzəmə rəṇwə, kadə nə təya jaala da ci agyanə meemiṣa.”

¹⁵ Malaa'ikatsə a ənə ka banə ka nyi, əṇki ci, “Ma ḡəerənyiiṣə nee hə, əṣə dīi kaarəwatsə dasə abitii, tii ndzaa ka ənji ḡga slikərənyine da uuranyine ḡga duuniya patə.

¹⁶ Ma mapanyiiṣə pu'u nee hə, tii patə da dabatsa, kadə nə təya kaaree ka kaarəwatsa, təya fədəma uushi'inatə patə, təya bwasee ka ki də purəki, təya tsəbəgi ləwatə. Ma sətə mbədaanə, təya əṣagi də ḡunə.

¹⁷ Aci Əntəṇfə kavə aa ədzəmətii kaa təya slənə ka ciinə rəṇwə, təya slənə aniyaakii, təya vii ka dabatsə ḡgeerənatii ḡga dā ḡwanuunə, ha'ə mbu'yanə saa'yatə nə Əntəṇfə a mbu'utəgi də wabənaakii.

¹⁸ Ma miṣṣə nee hə, ki ndzaa ka maduunə vəranə ətə dīi ḡwanuunə agyanə meemine ḡga duuniya.”

18

Kulanə ḡga Babila

† 17:8 17.8 13.3; ləkaləkətə: 3.5. 17:9 17.9 13.18. 17:12 17.12 Dan. 7.7,24. 17:14 17.14 19.16,19; Dzək. 10.17; Jab. 136.3; Dan. 2.47; 1 Tim. 6.15. 17:15 17.15 17.1. 17:16 17.16 17.2; 18.8; Leew. 21.9; Əzaki. 23.29; Hoos. 2.5. 17:17 17.17 17.13.

¹ Ma daba'ə ha'ə, kə nee nyi ka əndə'i malaa'ika ca jima dadagyə. Da i baawəda laŋə nə ci. Tə'i bərənə gunutə də ci əsə, bərənəkii bəreği patənə ŋga duuniya.

² Ca ŋgəree ka uurakii, əŋki ci, "Kə kulii ki, kə kulii mađuunə Babila. Kə zə'ugi ki ka ha ŋga ndzaanə ŋga taa ŋgutə tsarə ŋga ginaajinyinə kama kama, da ŋga taa ŋgutə tsarə ŋga ma'ajijinə shaara ətə ci ənjə a kaaree.

³ Acii kə tsəkuvə ki slikərənyinə ŋga duuniya patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Də ha'ə kavə ki ənji ka upaa mabətəsəkə ŋga Əntaŋfə putə ŋga aləhiinatii. Kə baa meeminə ŋga duuniya də ki. Ənji də fiiriinə əsə, kə dāgi tii gəna putə ŋga moo uushi'inatə."

⁴ Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, ca ba, "Ya'ə ənjaaki, shigimə sə goonə asəkə vərəatsa, goona jigunyi slənə 'waslyakəənatə, acii goona upaa cibəətə nii ta cibə.

⁵ Shigimə, acii ma 'waslyakəənatə, kə dzii də nə laŋə, ha'ə kə mbu'ya aadəgyə aabii Əntaŋfə. Kə buurətə Əntaŋfə bwaya haalatə əsə.

⁶ Wa bwaya bwayaanatə a ənə aanətə. Wa cibəətə njii ta cibə də ənjə a ənə aanətə satə, wa ənjə a ənə ka jikətənə ka ki. Wa ənjə a ki'itə ka ki, ənjə a natə ka ki kwalakatə də ma'iza'u sə ŋga sanə, palee ka ətə njii ta də ka ənja.

⁷ Wa ənjə a cibə də ki makə sətə njii ta djuunətə natə na, əndə wahə nji ki, kya dzə də banə oo'i, 'Wanyinə dasə, kwatamə nə nyi, əntaa mooryafinə nə nyi, pooshi uushi ca bəzee ka səkəki şaŋə!'

⁸ Acii ha'ə, ağı uusəra rəŋwə nə asara a kulyaanə ka ki həma'ə, waatoo, məətənə da mabətəsəkə da madəfənə, ənjə a ətsağı tə ki də gunə, acii ma Əntaŋfə Slandana, mađuunəkii nə ci. Ci ca lagi ka ki gəŋwanə."

⁹ Ma meeminə ŋga duuniya ətə baa də ki, maa nee tii ka makiirənə ŋga ətsanə ŋga vərəatsa, ka tuunə nə tii acii ağı wahə nji tii davə.

¹⁰ Təya kəŋaanə dzadə ka tsaamənə, ŋgwalii tii acii ga təya saanə cibə da i tii patə, təya ba, "Kayitu! Kayitu! Mađuunə vəranə ŋga Babila! Da i ŋgeerənə nji hə. Amma, ndza'ə gi'u kə lagi gəŋwanaaku!"

¹¹ Ənji də fiiriinə asəkə duuniya əsə, təya tuu ağanətə, təya bəzəgi səka, acii pooshi əndə dəre uushi'inatii ma'ə.

¹² Waatoo, əndzənə da hara tibisənyinə ŋga bəzə gəna, i matsahu faariitə da məghərəvənə davə, i

18:1 18.1-24 Isaa. 13; 47; Əzaki. 27. **18:2 18.2** 14.8; 16.19; Isaa. 13.20-22; 21.9; 34.11,14; Irim. 50.39-40; 51.8. **18:3 18.3** 17.2; 18.11-19; Isaa. 23.8; Əzaki. 27.22-23,33. **18:4 18.4** Isaa. 48.20; Irim. 51.45; 2 Koor. 6.17. **18:5 18.5** 'Wat. 18.20. **18:6 18.6** Jab. 137.8; Irim. 50.29. **18:7 18.7-8** Isaa. 47.8-9. **18:8 18.8** 17.16. **18:9 18.9-10** Əzaki. 26.16-17; 27.30-35.

ɲunyi kəjeerənyinə ɲga bəzə gəna kama kama makə marəmənyinə i garədoomanyinə, i ɲunyi ənfuginə kama kama, i dagwa uushi'iitə ci ənjə a dā də linyinə ɲga coona i də ənfuginə, i dagwa uushi'inə ətə ci ənjə a dā də tibisənyinə taa faariinə.

¹³ Ma ənjitsa, kə irəgi tii ka ki də harii uushi'inə kama kama əsə, shaashimənyinə kama kama da hara banyinə kama kama ətə ca zənə ɲga'ə, da inaba, da i maara da i ɲunyi əmputə aləkamaara da i səkəɲwa, i liinə da baginə, təhinə da i moota təhinə, da i maviinə, waatoo, ənji shiɲkinə. Ma uushi'iitə patə, pooshi əndə dərənə aciitii ma'ə.

¹⁴ Wata təya tuu agyanə vərənəkii, təya ba, "Patənə ɲga uushi'iitə kavə hə nəku aanəkii, kə ətəe hə. Patənə ɲga gənaaku əsə, pooshi ma'ə, paa hə ka ənənə ka upaanə ma'ə boo."

¹⁵ Ma ənji dā fiiriinə ətə upaa gəna dāgi dərəginə də uushi'inə asəkə vərənəkii, kə kəɲaanə tii dzadə, ɲgwalii tii acii ga təya saanə cibə da i tii, təya tuu, təya ɲgəərə ma,

¹⁶ təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vərənə! Ma ɲga ɲukə, kə ɲjii kwa ɲgaanɡa ɲunyi kəjeerənyinə ɲga əndədəzə kama kama, i ɲga ənduudə, ha ɲgaanɡa uushi'inə ɲga əndzənə i ɲga ɲunyi faariinə ka geeginə ka hə ka rəmənə.

¹⁷ Ndza'ə gi'u ətəe hə ka gənaaku patə."

Patənə ɲga slanji kumbawalənyinə, da ənji gwazə kumbawalənyinəkii, da ənjitə asəkətii, da ənjitə ca wii də kumbawalə ka dā fiiriinə, tii maa, kə kəɲaanə tii dzadə.

¹⁸ Makə nee tii ka makiirənə ɲga guutə ca ətsa tə vərəatsa, təya ka vurənə, təya ba, "Pooshi vərənə ətə gi aashi vərəatsə də duunuunə."

¹⁹ Təya fədə hanyinə agyanətii, təya tuu, təya ɲgəərə ma, təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vərənə! Patənə ɲga ənjitə da i kumbawalatii, də gənaaku dīi tii gəna, wata kaa ha ətəe ka uushi'inaaku patə ndza'ə gi'u!" Də ha'ə uudəpaa tii tuunatii agyanə vərəatsa.

²⁰ Acii ha'ə, wa patənə ɲga ənji dadəgyə a dā moodasəka putə ɲga zaməginə də ki. Damə moodasəka, ənji ɲga Əntanfə da masləkee ənja da anabiinə, acii kə ki'i Əntanfə koonə noonə ashitə.

²¹ Ma daba'əkii, wata əndə'i maduunə malaa'ika a ɲgərətə faara. Mbərə mbərə nə zəzəkəənə ɲga faarakii da ɲga maduunə tənwa. Wata ca kəgərə aagi uunəva, əɲki ci,

18:12 18.12-13 Əzaki. 27.12-24. **18:15 18.15** Isaa. 47.15; Əzaki. 27.36.

18:16 18.16 17.4. **18:18 18.18-19** Əzaki. 27.28-34. **18:20 18.20** 12.12; Irım. 51.48.

“Ha'ə nə ənjə a zamagi də maɖuunə vəranə nga Babila də ngeerənə, pooshi ənjə na nee ka ki ma'ə şanə!

²² Pooshi ənji na fa wanyanə da kəzhimbərə asəkə vəranəkii ma'ə, da ənji ədə lyambyada taa uutəma şanə. Pooshi ənji na nee ka ənji slənə nga ciinə kama kama ma'ə əsə. Pooshi ənji na fa ədənə də tənəwə şanə ma'ə, şikə şikə nə vəranəkii a ndzaanə.

²³ Pooshi ənjə na nee ka bəranə nga garəkuwa asəkə vəranəkii ma'ə şanə. Moodasəkə nga kərə maɖanə əsə, pooshi ənjə na fa ma'ə şanə. Ma nga nəkə, ənji ɖa fiiriinə nga vəranəkii palee də ngeerənə asəkə duuniya patə. Kə gəpətəgi ki də ənji nga slikərenyinə patə də uushi'inatə nga jirakənə.”

²⁴ Də ha'ə upaa ki ciba, acii asəkə vəranəkii lapaa ənji idənə nga anabiinə da nga hara ənji nga Əntanəfə. Awa, ɖavə lapaa ənji idənə nga ənji patə ətə bəələgi ənji asəkə duuniya.

19

¹ Ma daba'ə ətsa, kə fii nyi wazənə nga uushi dadagyə makə wazənə nga maɖuunə dzadənə nga ənja, təya ba, “Haleeluya!”* Ci nə Maluu gaamə, Əndə məghərvənə nə ci, Əndə baawəɖa əsə.

² Acii də goonəgaanə lii ci gənəwanə. Kə lagi ci gənəwanə nga maɖuunə kaarəwata. Ki saawee ka *duuniya patə də ɖa aləhiinatə. Kə jalə Əntanəfə tə ki, acii kə bəələgi ki ənji nə'unə tə ci.”

³ Təya ənə ka banə, ənki tii, “Haleeluya! Ma makiirənə nga guutə ətsagi tə maɖuunə vərəata, ka ndərənə aadəgyə ca'ə ndənəwə ndənəwə.” †

⁴ Wata gayiitə pupusərə aji ənəwəɖə, da uushi'iitə ənəwəɖə da i əpinatii, təya gərə'waanə ka paslənə tə Əntanəfə, ci dasə anə dəgələ nga nwanəuunə, təya ba, “Aamiina. Haleeluya!”

⁵ Wata əndə'i uura a wabə gatə ka hatə ɖii dəgələ nga nwanəuunə, ənki ci,

“Duunətəmə tə Əntanəfə,
unə, patənə nga ənjitə ca nə'u tə ci,
da patənə nga ənji ətə ca nğwalə tə ci,
uui ənji da madiigərə ənji patə.”

18:21 18.21 Irin. 51.63-64. **18:22 18.22** Isaa. 16.10; 24.8; Əzaki. 26.13.

18:23 18.23 Isaa. 23.8; 47.12; Irin. 7.34. **18:24 18.24** 16.6; Isaa. 26.21; Irin.

51.49; Əzaki. 24.7-8. * **19:1 19.1** Ma Haleeluya, kyalaliinə ka ɖuunətənə də Əntanəfə. **19:1 19.1** 4.11. **19:2 19.2** 15.3; 16.6; 22.12; Dzək. 32.43; Jab. 79.10.

† **19:3 19.3** makiirənə: 14.11; Isaa. 34.10. **19:4 19.4** 4.4,6; 5.7; Jab. 106.48.

19:5 19.5 11.18; Jab. 22.25; 115.13; 134.1; 135.1.

*Zəmə əndzanə nga rəyə nga *Uundzə Baga*

⁶ Wata nya ənə ka fa wazənə nga uushi makə wazənə nga maduunə dzadənə nga ənja, makə ngyaaranə nga ma'inə a gəərə daba'a vənə, makə dzanə nga vənə əsə. Nya fa təya ba,

"Haleeluya! Əntənəfə Slandanə gaamə ca də nwanjuunə. Aciikii nə baawəda patə.

⁷ Daamə moodasəka, ama də manushinə, dəlaamə də duunuunaakii, acii kə mbu'i saa'i nga rəyə nga Uundzə Baga. Madanaakii boo, kə tasəkii ki.

⁸ Kə vii ənji ka ki nunyi malaaba kəjeerənə ətə ca bərə, kaa kya ngavə aashitə." Ma nunyi kəjeeriitsa, ci ndzaa ka nunyi sləna nga ənji nga Əntənəfə.

⁹ Wata ənki malaa'ikatə ka nyi, "Naahətə wabəəna. Ənji moodasəkə nə ənjitə bii ənji ka tii zəmə əndzanə nga rəyə nga Uundzə Baga." Malaa'ikatə a ənə ka banə ka nyi, ənki ci, "Ma wabəətsa, tantanyinə, da ma Əntənəfə shigi." ‡

¹⁰ Makə fii nyi ha'ə, wata nya gərə'waanə atsaa sədəkii ka paslənə tə ci. Amma ənki ci ka nyi, "Ga ha də ha'ə! Aci nyi maa, əndə slənə nga Əntənəfə nə nyi makə noonə da ndzəkənushi'inəku, waatoo ənjitə kəsətə tənə tənə tə wabəətə baarii Yeesu. Tə Əntənəfə paslənəku."

Ma wabəətə baarii Yeesu, ci nə tantanyinə nga sətə wabi anabinyinə anəkii.

Əndə ndərə mabwadafa təhwa

¹¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka ha dagyə mawunəkii, nya nee ka mabwadafa təhwa asəkəkii da i əndə a ba'akii. Ma ləmə nga əndətə a ba'a təhukii, "Əndə Goonga, Mayarəda Ənda". Də goongaənə nə ci ka la gənwanə, ca dzə də panə də goongaənə əsə.

¹² Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə. Da i daranyinə nga nwanjuunə lanə anəkii nə əndəkii. Tə'i ləməkii manaahəkii ashikii, amma pooshi əndə paaratəginə də ləmətsa, madaamə ci saakii.

¹³ Ma kəjeeriitə ngii ci, tə'i idəna taa dama patə. Tə'i əndə'i ləmə ci ənə a 'wa də ci əsə, waatoo, "Wabənə nga Əntənəfə".

19:6 19.6 11.17; 14.2; Jab. 47.6-10; 96.7-10; Zak. 14.9. **19:7 19.7** 21.2. **19:8 19.8** 6.11. ‡ **19:9 19.9** 14.12; Isaa. 25.6; Mat. 22.2; Luka 14.15-16; tantanyinə: 21.5; 22.6. **19:10 19.10** 6.9; 22.8-9. **19:11 19.11** 4.1; 19.2; Jab. 72.1-14; 98.9; Isaa. 11.4; Əzaki. 1.1-3; Slənə 7.56. **19:12 19.12** 1.14-15; 2.17. **19:13 19.13-15** Isaa. 63.1-6. **19:13 19.13** Yooh. 1.1.

14 Wata soojiinə nga dadagyə a nə'u tē ci a ba'a mabwadafa təhinə, da i malaaba mabwadafa kəjeerənyinə ashitii.

15 Da makii shigi mahidahidamə ngila purəjanə, də nii kəya jaala agyanə slikərənyinə patə, ca da nwanjuunə agyanətii də zala tibisa, makə sətə ci ənjə a mya'ə inaba. Də ha'ə nii kəya baarii bwaya mabətəsəkə nga Əntanjfə Əndə baawəfa.

16 Ma ashi kəjeerənaakii, mbərə mbərə da gəfəhaciinəkii, tē'i manaahə ləma, waatoo, "Nwanjwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə Slandanənyinə".

17 Ma daba'əkii, wata nya nee ka malaa'ika kənjə agi uusəra, ca ngəree ka uurakii ka banə ka patənə nga shaarənyinə ətə ca ləfə agintanjfə, əjki ci, "Shooma, dzatəmə də nə ka ha rənjwə, acii kə mbu'ya saa'i nga maduunə kumənə nga Əntanjfə!

18 Shoomə ka ciku ləwunyinə nga meeminə da nga soojiinə da gayinatii, da luu nga təhinə da nga ənjitə ca ndərə tē tii, da nga patənə nga ənja, maviinə da dimuyinə, madiigərə ənji da uuji ənji patə."

19 Wata nya nee ka dabata da meeminə nga duuniya da soojiinatii, kə dzatə tii də nə ka hakii, kaa təya pa da Əndətə ca ndərə mambwadafa təhutə da soojiinaakii.

20 Ənjə a kəsə tē dabatə tii da majirakə nga anabitə dīi sə nga hurəshishinə akənjwaciikii. Də sə nga hurəshishinəkii gəpətə ci də ənjitə luuvə kaa ənjə a də ka tii sagida nga dabata, təya paslə tē mapusha tē dabata. Wata ənjə a əjigərə tē tii bəra'i da i əpinə aagi gunə ətə dīi kurəjənəkii makə uunəva. Baruuda a dzə də tsakə iza'unə ka gunəkii.
§

21 Kə bəələgi ənji soojiinatii də ngila purəjaatə shigi da ma Əndətə a ba'a təhuta. Wata shaarənyinə patə a ciku ləwatii, təya əbuurəgi gyadə.

20

*Anənə tə *Seetanə nga fəzə dəbu'u*

1 Wata nya nee ka malaa'ika ca jima dadagyə ndzanə da i uuzənə nga makuvə nga gu'u nga zanə da i mandalə mahyakahyaka'ə aciikii. *

19:14 19.14 6.2-8,11. 19:15 19.15 1.16; 2.26-27; 11.17; 14.14-20; Irin. 25.30-31.
19:16 19.16 17.14. 19:17 19.17-18 Əzaki. 39.4-5,17-19. 19:18 19.18 13.16.
19:19 19.19 17.12-14; Jab. 2.2; Əzaki. 38.2-9,14-16; Zak. 14.2. § 19:20 19.20
13.1-2,13,15; baruuda: 14.10; 20.10,14; 21.8; Isaa. 30.33. * 20:1 20.1 10.1; 18.1;
gu'u nga zanə: 9.1.

² Ca kəsətə rəhuuta, waatoo, rəhuutə nga nukə nukə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləmə “İbəlişə” da “Seetanə”, ca anəgi tə ci kaa ca ndzaa ma'anəkii nga fəzə dəbu'u.

³ Wata ca kagərə tə ci aasəkə makurənjə gu'u nga zanə, ca pa'əgi, ca nyii'igi ma nga gu'ukii, acii ga Seetanə a gəpətə də slikərənyinə ma'ə. Ma daba'ə fəzə dəbu'utsa, tyasə ka kapaanə nə ənji tə ci nga uundzə saa'ya.

⁴ Ma daba'əkii, wata nya nee ka dəgələnyinə nga nwanjuunə da i slanji dəgələkii dasə dasə anəkii. Kə vii ənji ka tii baawəda nga la gəjwanə. Kə nee nyi ka ma'yanyinə əsə nga ənjitə laalagi ənji nətii putə nga waaza goongaatə baarii Yeesu, da putə nga waaza wabənə nga Əntənfə. Ma təya, kə ənyi tii ka upaa əpinə, təya də nwanjuunə da *Aləmasiihu nga fəzə dəbu'u. Acii mapasləmə tii ka dabatə da pushashinaakii, paa tii liwə sagidaakii aa kəjwaciitii taa aaciitii əsə.

⁵ Tii nə təkəjwanə nga madənə agi maməətə ənja. Ma mbədaanənə nga maməətə ənja, paa tii ma'i da i tii, see daba'ə fəzətsə dəbu'u.

⁶ Patənə nga ənjitə upaa madənə nga təkəjwanə, ənji moodasəkə nə tii, malaabakii. Pooshi əntənə nga bəra'inə da baawəda anə tsarə nga ənjitsa. Ka ndzaanə nə tii ka limanyinə nga Əntənfə da nga Aləmasiihu, təya də nwanjuunə da ci nga fəzə dəbu'u.

Muudinə nga panə

⁷ Ma daba'ə kə uugi fəzətsə dəbu'u, ka pəryapaanə nə ənji tə Seetanə asəkə furəshinaakii.

⁸ Ka gimaginə nə ci, ca dzə ka gəpə də slikərənyinə nga duuniya patə. Ma slikərənyiitsa, tə tii ci ənjə a 'wa Gwagə da Magwagə. Ka dzatəginə nə Seetanə də tii patə ka ha rəjwə, kaa təya pa da Əntənfə. Makə mandzənə a gəərə nə lajənətii.

⁹ Wata nya nee, təya təkəgi taa dama patə anə hanyinə nga duuniya, təya gənütəgi də hatə dīi ənji nga Əntənfə davə, da vəraatə uu'i ci. Amma, wata ma nya nee, gənə a jima dadagyə, ca ətsagi tə tii.

¹⁰ Ma Seetanə, əndə gəpənə də tii, kə kagərə ənji tə ci aagi guutə dīi kurəjənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsəkə iza'unəkii, waatoo hatə shi ənjə a kagərə tə dabatə da majirəkə nga anabita. Ka sanə nə tii nğəra'wə vədə da uusəra nga ca'ə ndəjwə ndəjwə.

20:2 20.2 12.3,9. **20:4** 20.4 6.9; 13.15; Dan. 7.9,22; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2.
20:6 20.6 1.6; 2.11. **20:8** 20.8 13.14; Jasə. 11.4; Əzaki. 38.2,10-12. **20:9**
20.9 Baan. 2; 2 Meem. 1.10,12; Jab. 78.68; Əzaki. 38.22; 39.6. **20:10** 20.10
 19.20.

Maduunə uusəra nga da gəjwanə

¹¹ Wata nya nee ka maduunə mambwafadfa dəgələ nwanjuunə da i Əndə dasə asəkəkii. Ma nya tsaamə, wata kə zagi hanyinə da səkəntənfə akəjwaciikii. Pooshi ənji ənyi ka neenə ka tii ma'ə.

¹² Wata nya nee ka maməətə ənji da i əpinatii, uuji ənji da madiigərə ənji patə, kəjə kəjə akəjwacii dəgələ nga nwanjuunə. Ənjə a wunəpaa ləkaləkatənyinə, ənjə a wunəpaa əndə'i ləkaləkatə əsə, waatoo ləkaləkatətə ca bəarii tə ənjitə ca upaa əpinə. Ənjə a la gəjwanə ka maməətə ənji mbərə mbərə da slənənyinatii, makə sətə nyaahə ənji asəkə ləkaləkatənyiita.

¹³ Ma maməətə ənjitə agi uunəva, kə ma'i tii. Ma wa, da ha nga ndzaanə nga maməətə ənja, kə kapaa tii natii maməətə ənji əsə, ənjə a la gəjwanə ka taa wu patə agitii, makə sətə njii təya slənə.

¹⁴ Ma daba'əkii, ənjə a kagərə tə i ha nga ndzaanə nga maməətə ənji da wə aagi guutə makə uunəva. Waatoo əntənə nga bəra'inə nə gunəkii. †

¹⁵ Patənə nga ənjitə malapaamə ənji ləmətii manaahəkii asəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə asəkəkii, wata ənjə a kagərə tə tii aagi guutə makə uunəva.

21

Kura ha dadagyə da kura ha a panə

¹ Ma daba'əkii, kə nee nyi ka kura ha dadagyə da kura ha a panə. Ma təkəjwatə ha dadagyə da ha a panə, kə dzəgi. Kə ifəgi uunəvənyinə əsə.

² Wata nya nee ka malaabə vəranə, waatoo kura Urusalima, ca jima dadagyə daci əntənfə. Matasəkakii nə ki makə sətə ci madfanə a tasəka, kaa kya guju da ngurii.

³ Nya fa əndə'i uura dasəkə dəgələ nga nwanjuunə, ca ngəree ka uurakii, əjki ci, "Ma nə dīya, kə uugi ha nga ndzaanə nga əntənfə ndzaanə ahada ənja. Ka ndzaanə nə ci agitii, təya ndzaa ka ənjaakii. Ci saakii ca ndzaa da tii, ca ndzaa ka əntənfwatii.

20:11 20.11 5.7; 6.14; 21.1; Jab. 114.3,7; Mat. 24.35; 2 Piita 3.10. **20:12 20.12-13** 3.5; 22.12; Dan. 7.9-10. **20:12 20.12** Shig. 32.32. † **20:14 20.14** 20.10; 1 Koor. 15.26; əntənə nga bəra'inə: 2.11. **20:15 20.15** 3.5. **21:1 21.1** 21.5; Isaa. 65.17; 2 Piita 3.13. **21:2 21.2** 3.12; 19.7; 21.9-22.5; 22.17; Isaa. 52.1; Mat. 22.2; Gal. 4.26; Ibər. 11.16; 12.22. **21:3 21.3** 7.15; Leew. 26.12; Əzaki. 37.26-28; Zak. 2.9; 2 Koor. 6.16.

⁴ Ka taadəginə nə ci ka tii kiinə agitii. Pooshi ma'ə məətənə, pooshi ma'ə tuutunə əsə taa mabətəsəka, pooshi ma'ə zəmənə nga uushi. Aci ma iirə uushi'inə, kə dzəgi."

⁵ Wata Əndətə dasə anə dəgələ nga nwanjuunə a ba ka nyi, əŋki ci, "Ma əndzə'i, ağı dəeginə nə nyi taa ka mi patə, kaa ca ndzaa kurakii." Ca ba ka nyi əsə, "Naahuu ətsa, acii ma wabəətsa, mayarədakii, goonğa boo." *

⁶ Ca ənə ka banə ka nyi, əŋki ci, "Kə uugi slənə fənə. Nyi nə nga təkəŋwanə da nga muudinə, nyi 'watəgi, nyi na uudəpaa əsə. Taa wu patə ci ma'igiiirənə a də tə ci, ka viinə nə nyi ka ci rəgwa nga sa ma'inə nga zabə yadə ki'inə asəkə gəərə ətə ca vii əpinə.

⁷ Taa wu patə jaalii, ka upaanə nə ci uushi'iitsa, ka ndzaanə nə nyi ka Əntənfwakii, ca ndzaa ka uuzənaaki əsə.

⁸ Amma, ma manğwalinə, da ənjitə yadə vii goonğa, da ma'ajijinə ənja, da mabəələ ənja, da ma'aləhiinyinə, da mwabiinə, da ənji paslə uuləminə, da patənə nga majirakinə, ağı gunə nə ha nga ndzaanatii, waatoo, guutə dīi kurəŋənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsakə iza'unəkii. Ci nə əntənə nga bəra'inə."

Kura Urusaliima

⁹ Ma daba'əkii, kə shi malaa'ika aabiiki. Ma ca, rəŋwə nə ci ağı malaa'ikanyitə mədfəfə nji da i kwalakənyinə mədfəfə nga muudinə nga cibənyinə aciitii. Əŋki ci ka nyi, "Shiwa, kaa nya baarii ka hə tə Madənə ətə na ndzaa ka minə nga Uundzə Baga."

¹⁰ Wata Malaaba Ma'yanə a ngərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a ngərə tə nyi, ca kərə tə nyi aanə magərə giŋwə ka shanə, ca baarii ka nyi tə vəranə nga Əntənfwə, waatoo, Urusaliima. Vəranəkii a dzə də jimanə dadagyə daciikii.

¹¹ Vəranəkii a dzə də bərənə makə faara ətə da məghərəvənə davə. Camə saakii makə faaratə ci ənjə a 'wa yasəpa. Duunuunə nga Əntənfwə ca bərə ha'ə davə.

¹² Tə'i magərə mahwala nga vəranəkii da i uura mayinyinəkii pu'u aji bəra'i, da malaa'ikanyinə pu'u aji bəra'i ətə ba'avə ənji nəhə uura mayinyinəkii aaciitii. Ma ashi uura mayinyinəkəya, kə naahəvə ənji ləmənyinə nga slikərənyinə pu'u aji bəra'i nga ənji Isərayiila.

21:4 21.4 7.17; Isaa. 26.19; 35.10. * **21:5 21.5** 5.7; 21.1; Isaa. 43.19; 2 Koor. 5.17; mayarədakii: 19.9. **21:6 21.6** 1.8; 7.17; 22.1; Isaa. 55.1; Zak. 14.8; Yooh. 7.37. **21:7 21.7** 2 Sam. 7.14; Əzaki. 11.20. **21:8 21.8** 2.11; 19.20; 21.27. **21:9 21.9-22.5** Isaa. 54.1-17. **21:9 21.9** 15.1. **21:10 21.10** 17.3; Əzaki. 40.2; Mat. 4.8. **21:11 21.11** 21.18,23; Isaa. 60.1-3,19; Əzaki. 43.2. **21:12 21.12-13** 7.5-8; 'Wat. 35.22-26; Shig. 28.21; Əzaki. 48.30-35.

13 Taa ka ngutə purəjanə ənfwadə patə, tə'i uura mayinyiitə makkə, waatoo, makkə da tsaəwə, makkə da hwarəma, makkə da waka, makkə da banğawə əsə.

14 Ma mahwala nga vəranəkii, agyanə faaranyinə pu'u aji bəra'i mbuki ənji. Aagyanətii naahətə ənji ləmənyinə pu'u aji bəra'i nga masləkee ənji nga *Uundzə Baga.

15 Ma acii malaa'ikatə ca wabə da nya, tə'i zala nga əndzənə ka gəlatəginə də vəranəkii da uura mayinyinəkii da mahwalakii.

16 Ma bwanənə da gərənə nga vəranəkii, mbərə mbərə taa dama patə. Wata malaa'ikatə a gəlatə vəranəkii də zalatə nga gəlaginə. Ma gəlatə ca, kiloomeeta† dəbu'u bəra'i da gya'ə bəra'i nə gərənəkii a panə da gərənəkii aadəgyə. Ha'ə nə bwanənəkii əsə.

17 Ca gəlatə gərənə nga mahwalakii aadəgyə, meeta‡ mədəfə pu'unə aji bəra'i, makə sətə dīi zala nga gəla də uushi'inə.

18 Də faara ətə ci ənjə a 'wa yasəpa ghənyi ənji mahwala nga vəranəkii. Ma vəranəkii əsə, də əndzənə ghənyi ənji, nunyikii, wata yanə makə dyarugala.

19 Anə faariinə ətə da məghərəvənə davə mbuki ənji mahwala nga vəranəkii. Ma faara nga təkəwənə, faaratə ci ənjə a 'wa yasəpa. Ma faara nga bəra'inə, faaratə ci ənjə a 'wa safira. Ma faara nga makkənə, faaratə ci ənjə a 'wa agata. Ma faara nga ənfwadənə, faaratə ci ənjə a 'wa iməradə.

20 Ma faara nga tufənə, faaratə ci ənjə a 'wa wanikisa. Ma faara nga kuwanə, faaratə ci ənjə a 'wa sarədisa. Ma faara nga mədəfənə, faaratə ci ənjə a 'wa kirisoolita. Ma faara nga tighəsənə, faaratə ci ənjə a 'wa beerila. Ma faara nga əlinənə, faaratə ci ənjə a 'wa toopaza. Ma faara nga pu'unə, faaratə ci ənjə a 'wa kərisooparasə. Ma faara nga pu'u aməntənənə, faaratə ci ənjə a 'wa yiyakinta. Ma faara nga pu'u aji bəra'inə, faaratə ci ənjə a 'wa amatisəta əsə.

21 Ma uura mayinyinəkii pu'u aji bəra'i əsə, də faara ətə da məghərəvənə davə ətə ci ənjə a 'wa lu'ulu'u dīi ənji. Taa ngutə rənwə agi uura mayinyiitə pu'u aji bəra'i, də lu'ulu'ukii rənwə dīi ənji. Ma rəgwa asəkə vəranəkii əsə, də əndzənə dīi ənji, nunyikii, wata yanə makə dyarugala.

21:14 21.14 İbər. 11.10; Af. 2.20. **21:15 21.15** 11.1; Əzaki. 40.3. † **21:16 21.16** Ma agi uura Gərikə, pooshi kiloomeeta. Amma tə'i uushi nga gəla də babara ci ənjə a 'wa 'stadia'. Ma kiloomeeta dəbu'u bəra'i da gya'ə bəra'i, mbərə mbərə da stadia dəbu'u pu'u aji bəra'i. **21:16 21.16** Əzaki. 48.16-17. ‡ **21:17 21.17** Ma agi uura Gərikə, pooshi meeta. Də hwaslə ciinə ci təya gəla. Ma meeta mədəfə pu'unə aji bəra'i, mbərə mbərə da hwaslə ciinə gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. **21:18 21.18-21** 21.11; İsa. 54.11-12; Əzaki. 28.13.

²² Maneemə nyi ka *yi nga Əntanfə asəkə vəranəkii. Acii i Əntanfə Slandanə Əndə baawəda da Uundzə Baga, tii də natii nə nə ha nga paslənə davə.

²³ Pooshi nafalə nga bərenə nga uusəra taa nga ləgidə asəkə vəranəkii. Acii məghərəvənə nga Əntanfə da nga Uundzə Baga ca bərə asəkəkii.

²⁴ Ka wiinə nə slikərənyinə nga duuniya patə agi bərenəkii. Ma meeminə nga duuniya əsə, ka kərənə nə tii gənətii aasəkə vəranəkii ka duunətənə də Əntanfə.

²⁵ Ma uura mayinyinə nga vəranəkii əsə, mawunəkii ndzaanətii taa guci patə, acii pooshi vədə davə.

²⁶ Ka kərənə nə ənji nunyi uushi'inə da gəna nga slikərənyinə patə aasəkə vəranəkii.

²⁷ Amma pooshi ma'ajijinə uushi'inə ka dəmənə aasəkə vəranəkii. Taa əndətə ca dāada bwaya uushi'inə taa jirakənə, paa ci ka dəmənə aadəvə aasəkə vəranəkii. See əndətə nyaahə ənji ləməkii aasəkə ləkaləkatətə nga Uundzə Baga, waatoo ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə asəkəkii. §

22

¹ Ma daba'əkii, malaa'ikatə a bəarii ka nyi gəərə nga ma'inə ətə ca vii əpinə. Dawə dāwə saakii nə ma'inəkii. Ca hwaya ka hatə dīi dəgələ nga nwanjuunə nga Əntanfə tii da nga *Uundzə Baga.

² Ma ma'iitsa, agi huyinə ahadahada rəgwa nga vəranəkii. Ma anə ndəra nga gəərəkii əsə, tə'i ənfuginə daga daga. Agi poonə nə ənfuginəkii pu'u aji bəra'i agi fəza. Taa ngutə ləgidə, ha'ə nə tii ka poonə. Ha'ə nə manakii əsə. Ka mbədəpaanə nə ba nga ənfuginəkii də slikərənyinə nga ənji duuniya patə. Ənfuginəkii ca vii əpinə əsə. *

³ Ma asəkə vəranəkii əsə, pooshi ənji ka lapaa sətə tifyagi Əntanfə ka giirənə. Dəgələ nwanjuunə nga Əntanfə da nga Uundzə Baga na ndzaanə asəkə vəranəkii. Ənji nə'unə tə ci əsə, kadə nə təya paslə tə ci,

⁴ təya nee ka kəjwaciinəkii, ənjə a naahəvə ləməkii aa kəjwaciitii.

⁵ Pooshi vədə na dā ma'ə. Pooshi ənji na moo garəkuwa taa uusəra, acii Əntanfə Slandanə ci saakii na ndzaa ka

21:22 21.22 11.17. **21:23 21.23** 22.5; Isaa. 60.1-2,19-20; 24.23. **21:24 21.24** Jab. 68.30; Isaa. 60.3. **21:25 21.25-26** Isaa. 60.11. § **21:27 21.27** 21.8; 22.15; Isaa. 35.8; 52.1; Əzaki. 44.9; 1 Koor. 6.9-10; 2 Piita 3.13; ləkaləkatə: 3.5. **22:1 22.1-2** 21.6; Əzaki. 47.1-12. * **22:2 22.2** 21.21; ənfuginə: 2.7. **22:3 22.3** 7.15; Irin. 3.17. **22:4 22.4** 14.1; Jab. 17.15; Mat. 5.8.

bərənətii. Ka danə nə tii ɲwanjuunə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

⁶ Wata əŋki malaa'ikatə ka nyi, “Ma wabəətsa, goonga, mayarədakii əsə. Əntanɲə Slandanə vii Ma'yanaakii ka anabiinə, ci sləkee ka malaa'ikaakii aabii ənji paslənə tə ci ka baarii ka tii sətə na slənə tyasə kədəhə.”

Shinə ɲga Yeesu

⁷ Əŋki Yeesu, “Wanyiitsə ka dzənə kədəhə. Ənji barəkaanə nə ənjitə ca nə'utə wabənə ɲga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna.”

⁸ Ma nyi, Yoohana, kə fii nyi uushi'iitsa, kə nee nyi də ginəki əsə. Makə fii nyi, nya tsaamə, wata nya gərə'waanə atsaa sədə malaa'ikatə baarii ka nyi uushi'iitsə, kaa nya paslə tə ci.

⁹ Amma əŋki ci ka nyi, “Ga ha də ha'ə! Acii nyi maa, əndə slənə ɲga Əntanɲə nə nyi makə noonə da ndzəkəɲushi'inəku anabiinə da patənə ɲga ənjitə ca nə'utə wabənə asəkə ləkaləkatəna. Tə Əntanɲə paslənəku.”

¹⁰ Ca tsakə banə ka nyi, əŋki ci, “Ga ha kapaa wabənə ɲga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna kaa ca ndzaa ka ma'umbee uushi. Acii kədəhə nə uushi'iitsə patə ka slənənə.

¹¹ Taa wu ca slənə bwaya uushi'inə, bwaya uushi'inə dzənəkii də slənənə. Taa wu nə əndə dīi ajijinə əsə, ma'ajijinəkii ndzaanəkii ətsa. Ma əndətə ca slənə tantanyinə, tantanyinə ndzaanə slənaakii. Ma əndətə malaabakii, malaabakii ndzaanəkii.”

¹² Əŋki Yeesu, “Wanyiitsə ka dzənə kədəhə. Ka ɲgərəənənə nə nyi shikwaaki, kaa nya vii ka taa wu mbərə mbərə da sətə slənyi ci.

¹³ Nyi nə ɲga təkəɲwanə da ɲga muudinə, nyi 'watəgi, nyi na uudəpaa əsə.”

¹⁴ Ənji barəkaanə nə ənjitə ca kubəgi kəjeerənyinatii dəwə dəwə, kaa təya upaa rəgwa ɲga dəməgərənə da uura mayi aasəkə vərəata, təya adə mana poo ɲga ənfwə ətə ca vii əpinə. †

¹⁵ Ma ənjitə pooshi na upaa rəgwa ɲga dəməgərənə aasəkə vərəanəkii, tii nə ənjitə bwasee ka tantanyinə, waatoo ənji slənə bwaya uushi'inə, da mwabiinə, da

22:5 22.5 1.6; 21.23; Dan. 7.18,27. 22:6 22.6 1.1; 10.7; 19.9; Slənə 11.27-28; 13.1. 22:7 22.7 3.11; 22.12,20. 22:8 22.8 1.9; 19.10. 22:10 22.10 Dan. 12.4. 22:11 22.11 Isaa. 56.1; Əzaki. 3.27; Dan. 12.10. 22:12 22.12 2.23; 6.10; 15.3; 16.5-6; 19.2,11; 20.12-13; 22.7; Jab. 28.4; Waḑ. 24.12; Irin. 17.10; Mat. 16.27. 22:13 22.13 1.8. † 22:14 22.14 7.14; Jab. 118.19-20; ənfwə: 22.2.

ma'aləhiinyinə da ənji bəələ ənja, da ənji paslə uuləminə, da ənjitə kadeesəkə ka tii nə jirakənə, təya jirakə.

¹⁶ “Nyi Yeesu sləkee ka malaa'ikaaki, kaa ca ba koonə ənji nga Ikəliisiyanyinə tə uushi'iitsa. Nyi nə maduunə jijinə nga *Dawuda, nyi nə vooda nga pukə də ha əsə.” ‡

¹⁷ I Malaaba Ma'yanə da Mad'anə ca ba, “Shiwa!” Taa wu patə fii ətsa, wa ca ba naakii əsə, “Shiwa!” Ma əndətə kəshi ma'igiirənə tə ci, ca moo sa ma'inə ətə ca vii əpinə, wa ca shi ka sanə nga zabə yadə ki'inə.

Muudinə nga wabənə

¹⁸ Ma diya, nyi Yoohana ca dzalə tə taa wu patə. Taa wu patə ca fa wabənə nga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna, ga ca tsakəvə əndə'i uushi aanəkii. Mad'a kə tsakəvə ci, ka tsakəvənə nə Əntənfə ka ci asaranyitə nyaahə ənji asəkə ləkaləkatəna.

¹⁹ Taa wu patə ngərəgi agi wabənə nga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatənə əsə, pooshi Əntənfə na vii ka ci rəgwa nga adə mana ənfwə ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkatəna, waatoo ənfutə ca vii əpinə. Pooshi Əntənfə na vii ka ci rəgwa nga ndzaanə asəkə vəranaakii əsə, ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkatəna. §

²⁰ Yeesu baarii oo'i, ma uushi'iitsa, tantanyinə. Ci bii oo'i, “Ndilə ndilə, ka dzənə nə nyi kədəhə.” “*Aamiina. 'Ya'ə Slandanə Yeesu, shiwa.”

²¹ Wa pwapoonə nga Slandanə Yeesu a ndzaa da patənə nga ənji nga Əntənfə.

22:15 22.15 21.27; Af. 5.5. ‡ **22:16 22.16** 1.1; 5.5; vooda: 2.28; Baan. 24.17.
22:17 22.17 21.2,6. **22:18 22.18-19** Dzək. 4.2; 13.1. **22:18 22.18** Dzək.
 29.19. § **22:19 22.19** ənfwə: 2.7; ləkaləkatə: Shig. 32.32. **22:20 22.20** 3.11;
 22.6; 1 Koor. 16.22.